

3 1761 06972909 3

D Ě J I N Y
Č E S K É H O P O V S T Á N Í

L É T A 1 6 1 8 .

SEPSAL

ANTONÍN GINDELY.

D Í L I I I .

V PRAZE 1878.

NÁKLADEM F. TEMPSKÉHO.

DB
2156
G5
d'12

Právo překladu se vyhražuje.

PŘEDMLUVA.

Rozhodl jsem se dílo své o válce třicítileté doplniti otisknutím některých zajímavých a důležitých listin, a lituji, že jsem tak neučinil již u svazků předešlých, poněvadž bych tím poskytl příspěvek k poznání minulosti a čtenáři bych podal příležitost posoudit, jakým způsobem těžím z látky mně známé a z větší části ještě nepoužité. V uveřejňování listin chci se přidržeti toho způsobu, že vytknu dvě nebo tři nejdůležitější otázky každého svazku a sdělím listiny k nim se vztahující, abych čtenáři umožnil samostatný úsudek.

Mnohého čtenáře snad by zajímalo seznati doklady o zamýšlené zradě Mansfeldově, o níž na konci svazku vypravuji, ješto přes důkladné bádání některých dějepisců záležitost tato posud ještě temnou rouškou je zahalena. Dotýčné listiny sdělím ve čtvrtém svazku, jelikož vyjednávání mezi Mansfeldem a důvěrníky císařskými protáhlo se až do r. 1621 a já listiny o celé té věci podati chci najednou.

Z publikací listinných zaujmají v nejnovější době přední místo dílo d'Elverta o třech svazcích s názvem „Beiträge zur Geschichte der Rebellion, der Reformation, des 30jährigen

Krieges und der Neugestaltung Mährens im 17. Jahrhundert.“
Práce ta však vyšla příliš pozdě tiskem, než aby mně byla
ulehčila bádání moje, pokud se také vztahovalo k letům
1618—1620. Tím vítanější jsou mi příspěvky její k roku
1621, pokud jsem je v archivech sám neprozkoumal a kte-
rých užiju při dalším svém vypravování.

V Praze, dne 10. května 1878.

O B S A H.

Hlava první.

Francouzský pokus prostředkovací a smlouva Ulmská.

Strana

- I. Snahy vyslance anglického v Paříži. Smýšlení ligistické ve Francii. Fürstenberk v Paříži. Pověsti o podporování císaře. Zpovědník králův. Ludvík XIII. osvědčuje svou ochotu k podporování Ferdinanda. Herbert obhajuje zájmů falckraběte. Pamětní spis Jeanninův. Usnešeno vypraviti poselství. Börstel a Rustorf v Paříži. Císařský vyslanec Kurz. Rozmluva jeho s Neversem 1
- II. Nejasné chování se Francie co do prostředkování. Cesta vyslanců francouzských do Německa. Zbrojení Unie a Ligy. Schůzka hraběte Navského a markraběte z Anšpachu. Útočné plány Unie. Markrabě Badenský. Jednání o průchodu vojska císařského a ligistického. Camerarius v Mnichově. Vyslanci bavorští na sjezdě Unie v Ulmu 13
- III. Vyslanci francouzští v Ulmu. Jednání jejich s Unii a s vyslanci bavorskými. Unie jeví ochotu uzavřít s Ligou smlouvu o neutralnosti. Smlouva Ulmská. Odjezd vyslanců francouzských. Přijetí jich v Lauingen, v Linci a ve Vídni. Vyjednávání s císařem a jeho radami . . . 22

Hlava druhá.

Jakub Anglický.

- I. Nepříznivé chování krále Jakuba k zeti Bedřichovi. Snahy, smýšlení krále změnití. Slyšení pana z Donína u Jakuba. Nařízení Doncastrovi. Zprávy Trumbulloy a Carletonovy. Cottington ve Španělich. Jakub se rozhodne vypraviti druhého vyslance do Španěl. Jakub zamítá všeliké podporování svého zetě. Pan z Donína spisuje memoire, kterým se má dokázati, že volba krále v Čechách stala se po právu. Bedřich dává tchána svého žádat za pomoc peněžní a za dovození k najímání vojska. Buwinkhausen v Londýně. Noël de Caron. Král udílí dovození k najímání vojska pro falckraběte 32

- II. Hrabě Gondomar, vyslanec španělský, cestuje do Londýna. Slyšení jeho u Jakuba. Účinek přítomnosti jeho v Anglii. Marné vynasazení pana z Donína, aby v City sehnal půjčku. Dobrovolné půjčky. Také Jakub hodlá darem přispěti 42
- III. Unie nadarmo žádá krále Jakuba za podporu. Jak se užilo peněz, v Anglii pro falckraběte sebraných. Volba velitele vojska v Anglii najatého. Jakub rozhodne se hájiti jen Falce. Vyjednávání v Hagu. Vyjednávání Jakuba o spolku se Španělskem proti Holandu 48

Hlava třetí.

Válka v zimě a z jara r. 1620.

- I. Stav vojska českého po ustoupení od Vídně. Protestanti dolnorakouští spojí své sbory s vojskem českým. Dampierre a Buquoy. Postavení nepřátelských armád. Válečný plán Buquoyův. Anhalt v Praze a v Táboře. Příchod italského lidu do Čech. Čechové najímají vojsko . . . 57
- II. Boje u Mikulova. Bitka u Langenloisu. Buquoy se vzdá úmyslu svého na Horní Rakousy. Polští kozáci. Marradas a výsledky jeho v Čechách. Zděšení v Praze. Anhalt v Eggenburku. Buquoy táhne na Maisavu (Meissau). Císař si přeje, aby Buquoy táhl do Čech. Buquoy návrh ten zamítá. Svízele vojskem v Rakousích způsobené 66
- III. V Praze usnešeno, aby Mansfeld táhl do Rakous. Válečná rada spolkových generálů. Anhalt se odebral do Prahy. Loupežení v Immenendorfu. Sinzendorf přepaden 75
- IV. Uherské poselství v Praze. Křest prince Ruperta. Generální sněm v Praze. Vyjednávání o spolku s Uhrami. Porady o zjednání peněz k dalšímu vedení války. Jednání sněmu o těch věcech. Usnešení o schudlých statkářích. Dlužníci země České. Nejstarší syn králův ustanoven za nástupce 81

Hlava čtvrtá.

Válka až po vtrhnutí vojska ligistického do Rakous.

- I. Mansfeld táhne do Rakous. Stav vojska českého u Eggenburku po srážce u Sinzendorfu. Dolnorakušané a pluk Mansfeldův. Bitka u Garsu. Vyplácení žoldu. Posily uherské. Vzpouza ve vojště českém. Hadersdorf. Rozervané poměry v měsíci červnu a červenci 1620 88
- II. Marradas udeří na Prachatice. Povstalecký ruch mezi sedláky českými u Tábora a Unhoště. Mansfeld poslán zpět do Čech. Dobil Týna nad Vltavou. Nedostatek ve vojště Mansfeldově. Pluk Mansfeldův od Dolnorakušanů propuštěný v Praze. Mansfeld v nebezpečení 96
- III. Thurn v Praze. Rozervané poměry v hlavním městě. Nepřátelství proti katolíkům. V Praze se vynasnažují sehnati peníze. Václav Vchynský 103

Hlava pátá.

Sněm v Báňské Bystřici.

Strana

- I. Sněm v Báňské Bystřici. Obeslání jeho od zemí českých a od Rakous. Psaní císařovo sněmu bystřickému. Císařský vyslanec Laminger z Albenreutu. Bethlenova předloha na sněmě 112
- II. Knesebeck v Báňské Bystřici. Válečný plán Bethlenův. Bethlen požaduje peníze od Čechů. Uherský a turecký vyslanec v Praze. Odpověď na požadavky Bethlenovy. Plessen a dr. Jesenský přinesou Bethlenovi 100.000 zl. Plessenovy rozmluvy s Bethlenem. Císařští vyslanci v Báňské Bystřici. Odchod jejich a vyslanců polských z Bystřice. Volba krále v Báňské Bystřici 116
- III. Snaly císaře Matiaše, aby udržel mír s Tureckem. Cesta Mollartova do Cařihradu. Vyjednávání jeho s tureckými státníky. Sedmihradský vyslanec Miko de Hidugh. Štěpán Corlath a František Balassi v Cařihradě. Nepřátelské smýšlení proti císaři nabývá v Cařihradě vrchu. Bídny stav vyslance císařského. Čechy a Rakousy se rozhodnou vypraviti posly do Cařihradu. Dary pro Turecko určené. Sliby tureckých státníkův. Vácov 129

Hlava šestá.

Povstání v Rakousích až k sesazení Ferdinanda II.

- I. Nové vyjednávání o porovnání mezi stavy z Rohů a císařem. Podmínky stavů. Poslové stavů u Buquoye. Císař udílí poslům slyšení. Kufstein v Rozích. Kufstein a Traun žádají císaře, aby povolil všeobecné příměří. Deputace hornorakouská ve Vídni. Rozmluva Kufsteinova s Liechtensteinem a Breunerem. Opětné slyšení u císaře. Dne 3. dubna odevzdán spis s podmínkami, za kterými stavové z Rohů chtěli holdovati 140
- II. Císař přijímá dne 11. dubna stavy dolnorakouské. Sdělení jim učiněná, jednání o těchto sděleních. Vypravení posla do Recu. Císaři podán spis pamětní. Návrat Fernbergrův z Recu. Dva císařské dekrety ze dne 16. května. Odpověď císařova na podmínky stavů z Rohů ze dne 3. dubna 150
- III. Kufstein a Traun ubírají se do Recu. Stavové z Recu jsou odhodláni sesaditi Ferdinanda. Poslední jich pokus přiměti císaře, aby přijal jejich požadavky. Výhrůžný list tajným radám. Kufstein a pan z Meggova. Slyšení u císaře. Kufstein vypovězen z Vídně. Videnští protestanti přimlouvají se za Kufsteina. Vyjednávání ve Vídni, jak dalece by se měly protestantům posavadní jich svobody zabezpečiti. Stavové dolnorakouští holdují dne 13. července 1620. Kufstein přidá se k císaři 159
- IV. Rauber v Praze. Stavové v Recu se usnesou, zvolit krále Českého svým ochráncem. Stavové v Recu přísahají. Odpověď Bedřichova. Dekrety Ferdinandovy o trestech 170

Hlava sedmá.

O vtrhnutí knížete Maximiliana do Rakous.

Strana

- I. Vyjednávání mezi Bavorskem a Saskem o válečném plánu. Síla vojska ligistického. Kniže Bavorský Maximilian si přeje, aby byl jmenován vrchním velitelem vojska císařského. Haimhausen a Herlberg táhnou ke Brodu. Pochod hlavního vojska do Horních Rakous. Hornorakušané žádají v Praze za pomoc. Hornorakušané počnou vyjednávat s Maximilianem. Psní Ferdinandovo Maximilianovi. Odpověď tohoto. Maximilian v Linci. Stavové chtějí holdovati za jistých podmínek, ale konečně povolí. Zpráva vyslance saského o Maximilianovi. P. Dominicus a Jesu Maria 174
- II. Odjezd Maximiliana z Lince. Freistadt, Kaplice, Světlá. Ústup Anhaltův z Eggenberku. Válečná porada vůdců císařských a ligistických. Císařský vyslanec hrabě z Hohenzollernu. Námítky císařovy proti válečnému plánu v Rozích ujednanému. Císař požaduje, aby mu bylo posláno několik tisíc mužů 191

Hlava osmá.

Poselství francouzské a anglické ve Vídni.

- I. St. Catherine u Anhalts. Sigogné v Báňské Bystřici. Angličtí vyslanci Conway a Weston v Bruselu. Prohlášení arciknížete Albrechta o upotřebení vojska v španělském Nizozemsku ležícího. Další cesta vyslanců anglických. Vojsko španělské napadne Falcko. Vyslanci angličtí v Drážďanech 198
- II. Vyslanec Wotton ustanovený pro dvůr císařský, odebere se do Vídně. Slyšení jeho u Ferdinanda, vyjednávání jeho s vyslanci francouzskými a s Eggenberkem. Francouzi počínají se chovati nepřívznivě k nárokům císařským. Wotton vypraví posla do Prahy. Vyslanci francouzští strojí se odejít do Prešpurku. Válčení mezi Bethlenem a Dampierrem. Smrt Dampierrova. Angoulême chce zvědět, na jakém základě vyjednávalo se posud mezi Ferdinandem a Bethlenem. Angoulême a průvodci jeho v Prešpurku. Výsledek vyjednávání jejich 206
- III. Spinola vtrhne do Falce. Achác z Donína snaží se vymoci u Jakuba podporu falckraběti. List Jakubův Unii. List Buckinghamův Gondomarovi. Poselství Unie ke Kristianovi IV. a ke Generálním stavům. Conway a Weston v Praze. Nabydou přesvědčení, že marné je vseliké vyrovnávání. Jakub nejeví žádného účastenství při všech nedostacích svého zetě 215

Hlava devátá.

Válka v Čechách v měsících červenci až říjnu 1620.

- I. Opevňování Prahy. Řeč Thurnova. Síla vojska v Čechách. Čechové chtějí se zmocnit Budějovic. Náspy u Volar. Thurn ustupuje od Volar

- do vnitra země. Svolání zemské hotovosti. Zřízení vojenské rady v Praze. Bedřich se rozhodne odebrat se k vojsku. Jeho odchod . . . 222
- II. Císařské a ligistické vojsko v Nových Hradech, Budějovicích, Prachaticích, Vodňanech a Písku. Vojsko české přiblíží se k vojsku spolkovému. Vojsko spolkové u Plzně. Vyjednávání s Mansfeldem. Pustošení v Čechách. Povstání sedláků. Maximilian a Buquoy táhnou k Rakovníku. Srážka s vojskem českým. Postoupení vojska císařského a ligistického ku Praze 234

Hlava desátá.

Bitva na Bílé Hoře.

- I. Obojí vojsko postupuje ku Praze. Hlavní šik vojska císařského a ligistického. Porada před bitvou. Buquoy váhá do bitvy se pustit, ale konečně souhlasí. Průběh bitvy. Útěk jezdců uherských. Kdo nejvíce přispěl k rozhodnutí 249
- II. Jak se zachoval Bedřich za bitvy. Útěk jeho na Staré město. Porada zde. Noc na 9. listopad. Poselství ke knížeti Maximilianovi. Útěk z Prahy 263
- III. Pozdní zpráva ve Vídni o vítězství na Bílé Hoře. Vděčnost Ferdinanda k vrchním velitelům. Církevní slavnosti za vítězství. Příčiny porážky české na Bílé Hoře 271
- IV. Maximilian a Buquoy vtrhnou do Prahy. Plenění. Deputace stavů. Podrobení. Útěk části vojska českého z Prahy. Ostatek donucen k ústupu. Neutěšené poměry v Praze. Angličtí vyslanci u Maximiliana. Odjezd Maximiliana z Prahy 277

Hlava jedenáctá.

Podrobení Slezska, Moravy a Lužice.

- I. Morava. Usnešení stavů moravských o další obraně. Stavové chtějí s císařem vyjednávat. Pohrůžky Bethlenovy. Jeho chování. Schmidt v Brně. Moravské poselství odjede do Vídně. Jeho instrukce. Rada císařských komisařů strany Moravy. Kardinál Dietrichstein. Slyšení vyslanců u císaře. Odpověď na jejich žádosti. Thurn. Vyjednávání s moravským vojskem. Vyssávání země 287
- II. Lužice. Zbrojení kurfiřta Saského. Grünthal v Budišíně. Obležení a dobytí Budišína. Dobytí měst dolnolužických. Markrabě Krňovský a jeho vojsko. Psaní Ferdinandovo kurfiřtovi Saskému. Hrabě Šlik. Hornolužičané vyjednávají s Janem Jiřím a poddají se. Holdování stavů v Kamjenci a Lubiji. Porovnání 301
- III. Slezsko. Bedřich chce vyjednávat s kurfiřtem Saským Janem Jiřím. Sjezd knížat ve Vratislavi a jeho usnešení. Bedřich a stavové slezští

počínají vyjednávatí s kurfiřtem Saským. Odjezd Bedřichův z Vratislavě. Výčitky Bethlena Gabora. Obtížné postavení vrchního hejtmána Jana Kristiana z Lehnice. Podmínky, za kterých Bedřich chce se vzdáti koruny české. Jak chtějí ve Vídni vítězství užítí? Hrabě z Zollera poslán ke knížeti Bavorskému. Postavení, jaké kníže zaujal strany potrestání falckraběte. Vyhlášení kletby na falckraběte a jeho přívržence. Slezké poselství v Drážďanech. Podmínky, za kterých kurfiřt chce přijmouti poddání se Slezska. Sněm knížat v Lehnici. Porovnání. Námitky Ferdinandovy proti porovnání. Arcikníže Karel a Hanibal z Donína v Drážďanech. Kurfiřt drží se porovnání. Závěrečné vyjednávání kurfiřta se Slezany 310

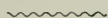

Přílohy I

Hlava první.

Francouzský pokus prostředkovací a smlouva Ulmská.

- I. Snahy vyslance anglického v Paříži. Smýšlení ligistické ve Francii. Fürstenberk v Paříži. Pověsti o podporování císaře. Zpovědník králův. Ludvík XIII. osvědčuje svou ochotu k podporování Ferdinanda. Herbert obhajuje zájmů falckraběte. Pamětní spis Jeaninův. Usnešeno vypraviti poselství. Bürstel a Rustorf v Paříži. Císařský vyslanec Kurz. Rozmluva jeho s Neversem.
- II. Nejasné chování se Francie co do prostředkování. Cesta vyslanců francouzských do Německa. Zbrojení Unie a Ligy. Schůzka hraběte Nasavského a markraběte z Anšpachu. Útočné plány Unie. Markrabě Badenský. Jednání o průchodu vojska císařského a ligistického. Camerarius v Mnichově. Vyslanci bavorští na sjezdě Unie v Ulmu.
- III. Vyslanci francouzští v Ulmu. Jednání jejich s Uníí a s vyslanci bavorskými. Unie jeví ochotu uzavřítí s Ligou smlouvu o neutralnosti. Smlouva Ulmská. Odjezd vyslanců francouzských. Přijetí jich v Lauingen, v Linci a ve Vídni. Vyjednávání s císařem a jeho radami.

I.

Posavadním vypravováním nakreslili jsme obraz aliancí, jež se tvořily ve prospěch císaře a ukázali jsme, kterak Španělsko, papež, král Polský a katoličtí biskupové a knížata v Němcích konali všeliké přípravy, aby chráněncem jejich mohl se vydatně opřítí svým nepřátelům. Že toutéž dobou ne nadarmo vynasazováno se, aby také Francie pomoc poskytla, o tom rovněž stala se zmínka. Francie skutečně doplnila spolek katolický, jež se byl utvořil proti útokům českých protestantů a jakkoli nesplnila všechny naděje, které se v ni skládaly, přispěla nicméně k přemožení Čechů a falckraběte.

Již za života císaře Matiaše dvůr francouzský choval se přátelsky k německým Habsburkům a nijakž se tím netajil, že neschvaluje povstání českého. Po smrti císařově přátelství toto nestavilo se sice tak na odiv, zajisté jen z té příčiny, že Ferdinand neměl žádného vyslance ve Francii a že tedy tam nebylo nikoho, jenž by byl rozněcoval oheň lásky beztoho jen mdle plápolající. Kromě toho anglický vyslanec ve Francii Sir Edward Herbert všemožně se vynasnažoval, aby dvůr francouzský získal pro falckraběte; nedosáhl toho, neboť král Ludvík uslyšev, že falckrabě je zvolen králem Českým, neopomenul ho varovati, aby koruny české nepřijímal, ale Herbert předce měl za to, že výstraže této nemusí příkládati žádné důležitosti a že při nejmenším může se nadíti neutrálnosti Ludvíkovy, jelikož přílišný nedostatek peněz činnou politiku mu nedovoľoval a značná strana v zemi přála falckraběti.*) Domněnka Herbertova byla by se mohla potvrditi a Francie byla by se snad chovala přátelštěji k falckraběti, kdyby byl král Anglický nezamítl současně návrhy Ludvíka XIII. o alianci. Počátkem října dostavil se totiž k Jakubovi vévoda z Luynes nabízejce ruku princezny Henrietty princí Waleskému, patrně s tím úmyslem, aby zmařen byl sňatek princův s infantkou španělskou.***) Jakub neodpověděl ničeho na tento návrh, který mohl mítí velmi důležitých následků pro věc falckraběte, kdyby jej byl přijal a tak ranil francouzskou samolibost.***)

Následky tak neopatrného jednání bylo Herbertovi dosti brzy pocítiti. Když jej falckrabě požádal za přímluvu u krále Francouzského, Herbert vyhovuje ochotně tomuto přání, navštívil velkopěčetníka a presidenta Jeannina. Vynasnažil se sice co nejvíce, aby věc falckraběte vylíčil co nejpříznivěji, ale státníků francouzských nedovedl přiměti k přátelskému osvědčení; vyslechli jej klidně a zdvořile, poptávali se po rozličných okolnostech, ale otázky ty nesvědčily o smýšlení falckraběti příznivém.†) Chování krále Jakuba

*) Gardiner: Herbert to Sir Ed. Naunton dd. 31. srpna st. sl., 29. září st. sl. 1619.

***) Herbert to Sir Robert Naunton dd. 29. září st. sl. 1619 u Gardinera.

****) Herbert Nauntonovi dd. Merlon, 29. září 1619 st. sl. u Gardinera.

†) Gardiner: Herbert Nauntonovi dd. Merlon 25. října st. sl. 1619.

sprostilo je ohledů na jeho zetě; mohlit se nyní tím více osvědčovati jakožto synové církve katolické, jelikož nebylo více Sullyho, aby dostatečně vyložil politické toho výhody, když by se poskytovala podpora falckraběti. Kromě toho duchovenstvo katolické přimlouvalo se za Habsburky s takovou vytrvalostí, že upomínalo tím na dobu Ligy a jmenovitě jesuiti ostatní dobrým příkladem předcházeli. Také nuncius se zastával horlivě a rázně církve katolické v Čechách ohrožené: neoplýváje přílišnými vědomostmi dějepisnými snažil se dokázati, že Habsburkové od té doby, co se ve dvě linie rozdělili, nikdy nic nepřátelského proti Francii nepodnikli, kdežto prý rod Falcký za doby Ligy osvědčil se býti zarytým nepřitelem.*) Za takového souhlasu v katolické společnosti francouzské bylo by bývalo za těžko státníkům francouzským, i kdyby byli chtěli, dbáti jen politických výhod, jaké mohly Francii vyplynouti z dalšího trvání povstání českého. V politice své museli hověti katolickým sympatiím a tak zrodil se u nich záměr prostředkovati mezi spornými stranami, tedy vzíti na sebe tutěž úlohu, s jakouž nepochodil král Anglický v čas volby císaře. Státní tajemník Puyseux podal o tom záměru zprávu St. Catherinovi, francouzskému zástupci při dvoře heidelberském. „Král,“ psal tajemník, „žádán je za pomoc od obou sporných stran, ale chce ostati neutrálním a prostředkovati mezi nimi.“ **)

Nežli kabinet francouzský počal prováděti své záměry prostředkovací, dostavil se do Paříže hrabě Vratislav z Fürstenberku, vyslanec Ferdinanda II., jenž měl jménem pána svého požádat krále Ludvíka za zbrojnu pomoc. Ministři francouzští, jenž se byli právě rozhodli pro úlohu prostředkovací, byli tou žádostí nepříjemně překvapeni a osvědčovali to bez ostychu v zacházení s vyslancem. Místo aby jej byli podle obyčeje doby tehdejší první dni po příchodu jeho zaopatřili hojně potravinami a všelikými lahůdkami, hostili jej dosti skoupě; a odpovědi, kterých se mu dostávalo od ministrů na jeho návrhy a žádosti, byly tak kroucené a měly tolik zadních dvířek, že již za několik dní věc pána svého

*) Mémoires secrets du regne de Louis XIII.

**) Puyseux au St. Catherine dd. Fontainebleau, 23. list. 1619. Národní knihovna v Paříži. MS. 9291/11—4121.

považoval za ztracenu. Také král, jenž jej dvakráte přijal, prohlásil se, že císaři může přispěti jen svým prostředkováním. Nadarmo hrabě z Fürstenberku nabídnutí to zamítl, řka, že pánovi jeho neběží o odstranění obtíží diplomatických, nýbrž o dobytí ztraceného království; Ludvík setrval na svém prohlášení. Snad při této příležitosti král Francouzský napadl svou choť, dceru Filipa III., ona plakala nad lhostejností k osudům rodu svého; i napomenul ji řka: „Budte spokojena, madame, že jste královnou Francouzskou.“ Herbert vynasnažoval se všemožně, aby překazil všeliký výsledek Fürstenberkův; i ukazoval každému prohlášení falckraběte, jímž tento sliboval katolíkům českým úplnou svobodu náboženskou, hledě tak dokázati, že válka v Čechách není zápasem náboženským, nýbrž bojem politickým. Domníval se, že tak způsobil dojem na státníky francouzské a že může tvrditi, že Francie nepřidá se na stranu Ferdinandovu. Ludvík XIII. že se pokusí o prostředkování a že konečně na toho se vrhne, kdo se nepoddá nabídnutým podmínkám.*)

Přes tento pro falckraběte uspokojivý stav věcí vyskytla se nenadále v Paříži pověšť, že Francie chce vyslat Ferdinandovi na pomoc 10 000 mužů a výlohy na vydržování tohoto vojska že bude duchovenstvo zapravovati. Pověšť povstala snad odtud, že vévoda z Neversu v královské radě horlivě se ujímaje věci Ferdinandovy učinil i to nabídnutí, že potáhne císaři na pomoc s některými šlechtici francouzskými, kteří byli mezi sebou spolek utvořili. Právi se, že proti tomu návrhu vyslovili se princové z Guise a Condé. Guise nechtěl císaře zůstaviti bez pomoci, ale myslil, chteli mu král nepřímou pomáhati, že při tom nesmí užívati svých poddaných, nýbrž knížat spřátelených jako na př. rodu Lothrinského. Condé však se vyslovil proti jakémukoli podporování císaře, podle náhledu jeho měl král zachovávatí naprosto neutrálnost a kdyby tak ne učinil, měl užítí té příležitosti, aby dosáhl koruny císařské.**)

K usnešení nějakému zdá se že prozatím ještě nedošlo.

Ačkoliv pověšť o vyzbrojení pomocného vojska Ferdinandovi byla bezpodstatná, při dvoře francouzském předce připravoval se

*) Gardiner, Herbert Nauntonovi dd. Paris 3/13. pros. 1619, dd. 31. pros. 1619/10. ledna 1620.

**) Mémoires secrets du regne de Louis XIII.

pro něj příznivý obrat. Fürstenberk vzmužil se ze zoufalství svého a spojiv se s nunciem, španělským vyslancem a s jednateli jiných katolických dvorů, kteří mu ochotně pomáhali, zaklepal na každé dvěře, jimiž doufal naléztí lepší přístup ku králi. Konečně se mu podařilo získati také královského zpovědníka, jesuitu Arnoulda, kterémuž nejspíše bylo uloženo, aby se zasadil ve prospěch Ferdinanda; Arnould skutečně konal tuto úlohu. Kladl o svátcích vánočních králi na srdce povinnost, aby přispěl na pomoc císaři pro víru stísněnému; a tak asi dosáhl u Ludvíka výsledku jako druhdy Bernard z Clairveaux, když o svátcích vánočních od oltáře napomínal krále Konrada III., aby podnikl výpravu křížáckou. Večer téhož dne dostavil se královský tajemník k Fürstenberkovi a přinesl mu zprávu, že nejen král, nýbrž také ministři jsou získáni pro vydatné podporování císaře. Rozličným plukům bude prý vydán rozkaz, aby se v měsíci březnu soustředily v Champagnsku, zároveň 1620 prý vypraveno bude do Německa poselství, jenž vyzve katolická knížata, aby Ferdinanda podporovali, ale knížata Unie že bude zrazovati, aby falckraběte dále nepodporovali.*)

Můžeme si mysliti, jak radostně zpráva tato Fürstenberka překvapila; brzy však radost jeho byla umírněna, když se nadarmo vynasnažoval, aby o této podpoře vydáno mu bylo písemné osvědčení a když tak vzniklo v něm podezření, že se již želí tohoto rozhodnutí. Dosáhl však předce u krále, že veřejným patentem pod trestem velezrády zakázal všem Francouzům všeliké účastenství ve válce ve prospěch Čechů. To bylo první neklamné znamení neutralnosti francouzské Ferdinandovi příznivé; brzy pak následovala jiná. Z kanceláře francouzské vydány byly slíbené varovací listy k jednotlivým knížatům Unie a státní tajemník Puyieux napomenul falckraběte pro spolek jeho s Bethlenem Gaborem.**)

Pakli že Herbert dříve se vynasnažoval, aby dvůr francouzský

*) Víd. st. arch. Francie. Fürstenberk Ferdinandovi dd. 24. pros. 1619.

***) Gardiner, Herbert to Sir Edw. Naunton dd. 14 24. pros. 1619. — Zpráva Fürstenbergova Ferdinandovi, psaná v lednu 1620, ve Víd. st. arch., Francie 1620. — Pařížská nár. knihovna. M. S. 9291/11—4121. Puyieux au St. Catherine dd. Paris, 31. pros. 1619. — Haager A. Ludvik XIII. jednotlivým knížatům Unie dd. 10. ledna 1620.

získal pro falckraběte, nyní tím horlivěji potíral smýšlení chráněnci svému nepřátelské, ačkoliv mu ani jedno ani druhé nebylo uloženo od Jakuba. Aby se mu nevyčítalo, že jedná libovolně, proti tomu hleděl se krýtí tím, že o jednání svém zasýlal věrné zprávy. V častých rozmluvách s francouzskými státníky, k nimž měl volný přístup, pojednával o české záležitosti, snaže se dokázati, že přijetím koruny od falckraběte právo není porušeno. Proti náhledu francouzskému, že v Čechách hrozí nebezpečnoství zájmům katolickým, Herbert kryl se jako štítem ochranným uvedeným osvědčením falckraběte ve prospěch českých katolíků i konečně vyvozoval z toho, co viděl a slyšel, bude-li Francie míti jistotu, že falckrabě bude spravedlivým ke katolíkům a netouží po koruně císařské, že ostane neutrální. Smýšlel tedy zase lépe o účinku své výmluvnosti, nežli jakým se posud skutečně osvědčila.*)

Herbert však ujímal se zájmů falckraběte s takovou horlivostí, že se to velice přičilo zámyslům Jakobovým; i nemohlo býti jináče, nežli že král uložil státnímu svému tajemníku Nauntonovi, varovati Herberta, aby jednáním svým nekompromitoval jména králova. Na tuto výstrahu Herbert ubezpečoval, že nikdy nemluvil jménem krále, ale doložil, pakli Jakub nějakým způsobem o falckraběte se nezasadí, že neutrálnost Francie nebude dlouho trvati a že ustoupí zdánlivému spolku s Ferdinandem.***) Pochybnost o správnosti dřívějšího svého předpovědění strany příštího chování se Francie, která se poprvé jeví v tomto listě, projevil již o pět dní později způsobem trochu určitějším. Přiznal se, že katolická strana působí nyní pro podporování Ferdinanda, naději svou že skládá nyní jen ve vytrvalost krále, kterýž prý jej ubezpečil skrze nejvyššího svého ceremonáře, že v záležitosti české neučiní žádného kroku, aby nebral ohledu na krále Anglického. Brzy však nevěřil ani tomuto ujišťování, když zvěděl o rozkazu k vyzbrojení jízdy,***) kterýž si vykládal ve prospěch Ferdinanda; bázní však naplnila jej odpověď, kterou král Francouzský dal zaslati císaři a o které se podplacením

*) Gardiner, Herbert to Sir Edward Naunton dd. 31. pros. 1619/10. ledna 1620.

**) Gardiner, Herbert to Sir Edward Naunton, dd. Paris, 8. 18. ledna 1620.

***) Gardiner, Herbert to Sir Edward Naunton, dd. 13./30. ledna 1620.

dověděl. Jakkoli se snažil ze slov Ludvíkových vyčísti co nejméně nepřátelství proti falckraběti, tolik předce musel vyrozuměti z listu tohoto, že král chce císaři zaslati pomoc a že se jen o podmínkách nestalo ještě dohodnutí.*) Tak se ujalo v Herbertovi smutné přesvědčení, že chování se Jakobovo má pro falckraběte čím dále nevyhodnější účinek. Po škodě následoval také posměch. Vévoda z Guise pravil jednoho dne potupně k vyslanci anglickému, že věc falckraběte musí býti špatná, jinak že by se byl tchán pro něj prohlásil. Herbert sice neostal odpověď dlužen, ale zdalíž nemusela býti mdlou, když skutky mluvily tak hlasitě. I toho bylo se mu dožítí, že byl podruhé varován z Anglie, aby podporuje falckraběte vlastního svého pána nekompromitoval. Tato až úzkostlivá péče o dobrou pověst, kteráž krále čím dále více pudila vzdáti se vlastního zetě, Herberta naplňovala smutkem i odvětil, že jen svou horlivostí pro falckraběte přiměl Francii k neutrálnosti, neboť všickni prý hodlali přidati se k císaři.

Herbert přikládal si tím příliš velkou zásluhu, neboť jen staré tradice politiky francouzské, jakož i sympatie Francie ke knížatům Unie, ale ne ohled na přímlyvy vyslance anglického odporoučely posavadní šetření falckraběte a přiměly i muže, jako na př. prince Orleanského, přemýšlet o prostředcích, jak by se nastávající aliance s Habsburky mohla zmařit. Od něho alespoň pochází návrh, aby falckrabě podržel Čechy, ale kurfiřtská hodnost této země aby přešla na Bavorsko.**) Prozatím však ani tento návrh ani jiný, aby falckraběti udělena byla hodnost královská, začež měl se vzdáti Čech, neměly účinku na chování se vlády francouzské, jejíž stranění Ferdinandovi zase určitým případem se osvědčilo. St. Catherine zvěstoval do Paříže, že falckrabě se zpěčuje přijímati vyslance, kteří by mu nedávali názvu královského i přál si míti od vlády poučení, jak by se měl chovati. Puy sieux radil sice St. Catherinovi, aby jednal opatrně a smířlivě, ale odepřel dovolení, aby vyslanec falckraběte nazýval králem a zároveň zaslal ještě důtklivější výstrahu knížatům Unie, v níž představoval jim nebezpečnost, že by spolkem

*) Gardiner, Herbert Jakobovi I. dd. Paris, 20./30. ledna 1620.

***) Herbert to Sir Edward Naunton dd. Paris 5./15. února 1620. Anglický st. archiv.

jejich s falckrabětem Německo mohlo se státi dějištěm strašné války. Nemohli tedy nijakž pochybovati, že Francie nechce míti podílu na záměrech falckraběte.*)

Avšak jakkoli vláda francouzská ve všech těchto instrukcích do Německa hájila zájmů Ferdinandových, zdá se předce, že již v měsíci lednu želela slibu svého o poskytnutí branné pomoci, jelikož ve Francii samé připravovalo se ono nepřátelské hnutí proti králi, v němž, jak známo, měla účastenství matka králova. Již koncem ledna nebo z počátku února dospělo se k rozhodnutí, působiti pro Ferdinanda jen prostředky smírnými, činiti tedy jen to, co se mu bylo slíbilo hned po příchodu Fürstenberkové, s tím toliko rozdílem, že nyní v té věci smýšlelo se opravdověji. Presidentu Jeanninovi uloženo, aby vypracoval pamětní spis o politickém stavu věcí, kterýž měl sloužiti za základ k uvažování v státní radě královské.

Jeannin vykonal, co mu bylo uloženo a ospravedlnil nejprvé posavadní politiku proti rodu Habsburskému tím, že jen přílišná moc tohoto rodu donutila krále Francouzské, aby podporovali německá knížata ve všech jejich sporech s knížaty Habsburskými. Nyní však že obavy před tímto druhdy tak mocným a obávaným rodem jsou bezpodstatny, Habsburkové že sestárli, moc jejich že je naprosto zlomena a že prý mnoho neschází, aby císař pozbyl všech svých zemí. Kdyby zvítězili nepřátelé císařovi, utlačovali prý by katolické náboženství v Němečích a podělili prý by se o státy duchovní. Jelikož by vítězství protestantů mělo následky pro Francii a Hugenoty by povzbuzovalo k novým podnikům, proto že král musí se každým způsobem vynasnažiti, aby válce učiněna byla přítrž a aby zjednán byl snesitelný mír. Na jakém základě tento mír by se měl státi, zdali úplným nebo částečným navrácením Ferdinandovi zemí jeho, o tom Jeannin nevykládal. Měl však za to, že Francii bude prospěšnější vítězství Ferdinanda, jelikož i budoucně bude tak slabým, že jen s napnutím sil se bude moci udržeti. Aby se zjednal mír na vhodném základě, bylo prý by nej-

*) St. Catherine Puyseuxovi z Heidelberku, 4. ledna 1620. — Pařížská národní knihovna MS. 9291/44—114. — Tamtéž MS. 9291/11—4121. Puyseux St. Catherinovi dd. 26. ledna 1620.

prospěšnější, kdyby se do Německa vypravilo poselství několika čelnějších osobností a kdyby se skrze ně počalo vyjednávat. Že by se již napřed získal mocný vliv na válku, když by se od falckraběte odloučili jeho přívrženci a tak se zjedнала jakási rovnost sil mezi císařem velice zeslabeným a jeho odpůrcem. Císař že zajisté popřeje sluchu návrhům o míru a vzdá se některých svých práv, jelikož mu hrozí nebezpečí, že přijde o všechno. V čem by povolnost Ferdinandova měla záležitosti, zdali v uznání požadavků českých nebo v odstoupení některého území, o tom Jeannin se nevysslovil; pamětní spis jeho jeden i druhý výklad připouští. Kdyby císař k míru jevil ochotu, ale odpůrci jeho kdyby se trvale zpečovali mír přijmouti, pak že by přišla pro Francii doba, aby moc svou vynaložila ve prospěch Ferdinanda.

Když pamětní spis Jeaninnův*) předložen byl v státní radě, v níž se také král účastnil, návrhy v něm obsažené došly obecného souhlasu, i stalo se usnešení (nejspíše počátkem února) vypravit do Německa slavné poselství, aby se počalo s prostředkováním. 1620

Za několik dní jmenování vévoda z Angoulême a hrabata z Bethune a Préaux, kterým tento úřad měl býti svěřen. Vévoda z Angoulême, přirozený syn Karla IX., byl zajisté jen proto ustanoven, aby se zvýšila vážnost poselstva, neboť duší těchto vyjednavatelů byl Bethune, jenž za Jindřicha IV. nabył diplomatické zručnosti a co politický spisovatel bystrým pozorováním a trefnými úvahami osvědčil svou činnost vynikající.**)

Když počátkem ledna 1620 knížata Unie a falckrabě obdrželi první zprávu o obratu, jenž se při dvoře francouzském na jich újmu připravuje, byli sice nemálo tím poděšeni, avšak spolek Bourbonů s Habsburky považoval se za věc tak neobyčejnou a nemožnou, že se pochybovalo o pravdivosti zprávy té. Aby se však nic nezanedbalo a aby se upevnilo dřívější spojení s dvorem francouzským, knížata Unie se usnesla vypravit tam pana z Rustorfu. Posel tento, přibyv do Paříže, shledal se tam s jednatelem knížete z Anhaltu, jakýmsi Börstelem, s nímž požádal krále za slyšení. 20. ún. 1620

*) Pamětní spis otištěn je v *Ambassade extraordinaire*, díle to, jenž podává zprávu o vyjednávání francouzského poselství, později vyslaného.

***) *L'Ambassade française*.

Byli předvoláni bez prodlení, ale neobdrželi slibů uspokojivých, neboť na výklady a žádosti jejich sdělil jim Ludvík toliko, že hodlá vypraviti poselství, kteréž knížata Unie seznámí s jeho zámysly. Ani vévoda z Luynes, jemuž Rustorf a Börstel složili svou poklonu, nepustil se do výkladů, kteréž by byly Unii poskytly lepší naděje, také on snažil se odbýti ji všeobecnými frázemi, odkazuje ji na poselstvo, které mělo býti vypraveno do Německa. S tím oba vyslanci nechtěli se spokojiti a požadovali, aby se jim otevřeně povědělo, jak se smýšlí o závazcích, k nimž se král posud uvolil v záležitostech německých. Börstel přál si zvědět, co sluší souditi o pověstech v příčině aliance mezi Habsburky a Bourbony a o zbrojné pomoci francouzské. „Pakli král Francouzský je odhodlán,“ prohlásil, „vystoupiti proti starým svým spojencům, nechat vévoda zjevně to vyzná, události že by to beztoho brzy objevily. Ale není-li tomu tak, že vyžaduje čest krále a prospěch knížat Unie, aby pravda byla oznámena a bezpodstatnost nepřátelských pověstí aby byla usvědčena.“ Ale jakkoli Börstel sebral svou výmluvnost a uvedl všechny možné důvody, Luynes o věci se nerozhovořil a rozmluva neměla výsledku.

Vyslanci němečtí nedovedli přiměti ani jiných francouzských předních hodnostářů jako na př. velkopočetníka a pana z Puysieux, aby se otevřeně vyslovili o pravých záměrech Francie; jmenovitě Puysieux odepřel naprosto všeliké bližší vysvětlení. Jen president Jeannin pronesl se trochu jasněji, řka, že Francouzové stojí sice vždycky při falckraběti, nepříteli Habsburků, ale tentokráte že musejí zapřítí své sympatie, neboť církev katolická že událostmi v Čechách a v Uhrách upadla do velkého nebezpečství. Börstel a Rustorf nadarmo se vynasnažili vylíčiti nebezpečství katolíkům hrozící za pouhé strašáky. Jeannin k ujišťování takovému nedůvěřivě se usmívaje, poznamenal, že falckrabě a přívrženci jeho jsou tak opatrní, aby nyní nedopouštěli se násilí proti katolíkům; avšak jakmile by zvítězili, nejednali prý by asi jináče nežli se na př. děje v Anglii, kde katolíci vydáni jsou v šanc všelikému utlačování. Král, tak končil svou řeč, chce posly svými zjednatí rovnání mezi katolíky a protestanty v Německu a mír zabezpečiti. Z tohoto prohlášení Börstel čerpal ovšem správnou domněnku,

že Ludvík XIII. nepomýšlí ještě na zbrojné zakročení ve prospěch katolíků, nýbrž že poselstva k tomu chce užítí, aby vypravení pomoci císaři slíbené prodloužil nebo snad naprosto zmařil!*) Avšak že již vypravení poselství uškodí věci falckraběte, to věděli jak diplomatičtí jednatelé Unie, tak i ti, kdo jim úkol jejich svěřili; a proto falckrabě nemeškal požádati zvláštním listem Ludvíka za zachování posavadního spolku. Zase směle tvrdil, že ničeho nepodnikl, aby dosáhl koruny české, „ani přáním, ani lstí, ani prostředky nedovolenými“ neucházel prý se o ni, v tom že svědomí jeho je úplně čisto, že neřídil se žádným jiným úmyslem, nežli zvelebením obecného dobra.**)

Tento list falckraběte nezpůsobil však zrovna tak obrat v politice francouzské, jako snažení virtemberského rady Buwinkhausena, kterého Unie vyslala v březnu do Francie s tímž úkolem, s kterým byl právě Rustorf tak špatně pochodil. Jelikož král nalézal se právě v Orleansu, Buwinkhausen odebral se tam za ním a odevzdal mu spis pamětní, v kterém vykládal, že Unie musí se chopiti zbraní jen na svou obranu a že se při tom naděje podpory krále podle staré mezi nimi posud platné aliance. Avšak ani v Orléansu, ani ve Fontainebleau, ani v Paříži, kam s dvorem cestoval, neobdržel příznivé odpovědi. Ludvík XIII. setrval při svém předsevzetí, vypravit do Německa poselství, od čehož Buwinkhausen očekával jen nepříznivý výsledek. Jeho černé tušení tím se potvrzovalo, že Boissise, jehož Jindřich IV. užíval při svém vyjednávání s Unii r. 1610 a jenž vévodu z Angoulême také měl provázeti, účastenství své v poselství odepřel, poněvadž účel toho přičí se zrovna dřívější jeho činnosti politické.***)

Ostatně bylo vládě francouzské záměr strany poselství obhajovati nejen proti Unii, brzy musela tak činiti i proti císaři. Ve Vídni počátkem února jináče nesmysleli, nežli že hned, jak nastoupí lepší pohoda, dá se na pochod do Německa 20—24.000

*) Mnich. st. archiv 399/19, Börstel knížatům Unie dd. 29. února/10. března 1620. — Tamtéž 425 5 Rustorf knížatům Unie dd. 21./31. března 1620.

**) Mnich. st. arch. 40/8, Bedřich Ludvíkovi XIII. dd. 24. března 3. dubna 1620.

***) Haager A. Francie 1620. Mémoire Buwinkhausenův dd. 12. dub. 1620 z Orleansu. Tamtéž Psaní Buwinkhausenovo z 19. dubna 1620.

Francouzů a řídit se bude rozkazy císařovými. Důvěrný rada císařův, svobodný pán z Harrachu, podal o tom zprávu hraběti Buquoyovi v tom smyslu, že událost tuto lze na určito očekávat a že tedy ve svých vojenských plánech může na ni ohled brátí.*) Ferdinand nemaje ještě ani tušení, že pomoc francouzská má se rozplynouti v prostředkování o mír, vypravil po návratu hraběte z Fürstenberka nového vyslance do Paříže v osobě rady říšského **) Kurze ze Senftenau, aby králi poděkoval za jeho sliby a aby jej požádal za brzké vyslání válečné pomoci. Když Kurz přibyv ke dvoru francouzskému chtěl věděti, kdy, kde a v jakém počtu pomocné sbory budou pro Ferdinanda připraveny, Ludvík mu odpověděl, že bude o tom zpraven za několik dní. Odpovědi dostalo se mu skutečně počátkem dubna od pana z Puyseux, ale nebyla taková, jak si ji císař přál. Právilo se mu, že král rozkázal, aby vojsko jeho z rozličných pevných míst dalo se na pochod k hranicím německým a soustředilo se u Met; ale o síle toho vojska a o vrchním jeho veliteli se ničeho neoznámilo. Vyslanec podotkl pánovi z Puyseux, že zprávy tyto více neobsahují nežli co bylo hraběti z Fürstenberka již před třemi měsíci sděleno, kdežto císař očekával, že bude ustanoven den, kdy francouzských zbrojných sil bude moci upotřebiti. Na to Puyseux odpověděl, že odpověď na otázku císařovu dána bude každým způsobem než měsíc duben uplyne. Z takovéto uzavřenosti diplomata francouzského Kurz ze Senftenau netušil nic dobrého pro svého pána a jelikož zatím byl dostatečně zpraven o záměru strany poselství do Němec, obával se, že by vypravením poselství toho skutečné podporování císaře bylo odročeno a že by třeba nikdy se nestalo. Rozmrzelost svou projevil pánovi z Puyseux, ale tento se snažil jej uchlácholiti, že Ludvík upřímně chce císaře podporovati a že poskytne pomoc slíbenou.

Nežli Kurz vydal se na cestu do domova, vyjednával s vévodou z Neversu, o němž byl Fürstenberk oznámil, že je ochoten najmouti vojsko pro císaře. Prostředky na najímání a na vydržování lidu v první době měl poskytnouti řád, o němž nemáme dostatečných zpráv. Podle toho, jak se o tom řádě mluví, zdá se,

*) Archiv novohradecký. Harrach Buquoyovi dne 9. března 1620.

**) Der Reichshofrath.

že byl jakousi francouzskou filiálkou křesťanského obranného spolku, o jehož zřízení v Němcích Arnoldin právě se zasazoval. Vévoda v rozmluvě své s Kurzem vyslovil se v ten smysl, že pro císaře chce najmouti 6000 pěchoty a 2000 jezdců a první výlohy že prozatím sám zapraví s tím vymíuěním, aby mu byly časem svým nahrazeny; ale za to vyhrazoval si nejen vrchní velitelství nad tím vojskem, nýbrž také právo veškerá místa důstojnická obsaditi členy dotýčného řádu. Kurz namítal, že tímto způsobem nebyla by císaři poskytnuta zvláštní pomoc, kdyby obětavostí spolku nebyla mu ušetřena část výloh válečných; i požadoval tedy od vévody, aby společně s řádem zapravil výlohy na najímání, ozbrojení a vydržování vojska prvního měsíce a aby za to od císaře nepožadoval žádné náhrady. Nezdá se, že by se byli vévoda a tajemný spolek uvolili nésti požadované oběti, neboť vévoda nesúčastnil se později ve válce české a výlohy za najímání vojska pro Ligu v Lotrinkách a ve Francii sama Liga zapravovala. Ferdinand obdržev tak málo utěšitelné zprávy o pomoci francouzské, nemeškal psáti vyslanci španělskému v Paříži a žádati jej za dobré služby v této záležitosti,*) avšak ani tento nedodělal se lepšího výsledku.

II.

Způsobem tímto ani důvody Unie ani prosby císaře o bezprostřední zbrojnou pomoc nezměnily předsevzetí vlády francouzské strany vypravení poselství. Když se spisovala instrukce, kterou by se poselství spravovalo při svém vyjednávání, vládě francouzské podmínky míru nebyly jasnější nežli když Jeannin skládal svůj Memoire. Jako Jeannin určitě se nevyjádřil, má-li Francie zasaditi se o úplné uvedení Ferdinanda do Čech nebo ne, tak ani instrukce neobsahovala pevného ustanovení. Vyslancům pouze uloženo, aby vyjednávali s jednotlivými katolickými a protestantskými knížaty,

*) Vid. st. arch. Francie 1620. Instrukce pro Kurze ze Senftenau dd. 24. ún. 1620. — Tamt. List Ferdinandův kardinálu Retzovi, Marii z Medici, Anně Rakouské etc. dd. 24. ún. 1620. — Tamt. Vyslanceká zpráva Kurze ze Senftenau dd. 20. dubna 1620. — Tamt. Ferdinand španělskému vyslanci v Paříži dd. 22. dubna 1620.

k míru je napomínali a všeobecné příměří navrhovali, za něhož by se mohlo vyjednávat o mír. O podmínkách příštího míru nebylo nic řečeno; avšak smíme-li podle ducha instrukce projevit domněni o přání Francouzů, zdá se, že k tomu směřovalo, císaře podporovati, ale falckraběte v českém sporu nenechat zahynouti. Neboť místa v instrukci, kde se vyslanci napomínají, aby zášti panující mezi lutherany a kalviny proti těmto užili, mají zajisté smysl falckraběti nepřátelský; naproti tomu však vykládati dlužno jen na ujmu císaře ono místo, kde se vyslancům ukládá pustit se do vyjednávání s falckrabětem, aniž by se dříve vzdal koruny české.*)

1620

Koncem dubna vévoda z Angoulême, pánové z Bethune a Préaux nastoupili cestu a obrátili k sobě ihned všeobecnou pozornost. Markrabě z Anšpachu nemeškal požádati vyslance, dokud ještě byli na půdě francouzské, aby se obrátili do Heilbronu, poněvadž se tam Unie shromáždí. Žádost tato byla později změněna, poněvadž Ulm zvolen místo Heilbronu za shromážděště. S rakouské strany sešel se s vyslanci arcikníže Leopold nedaleko Štrasburku snaže se způsobiti na ně příznivý dojem svou oddaností Ludvíkovi, jemuž nabízel své služby jakožto vojín, lovec nebo biskup.***) Ještě nápadněji sám císař osvědčil, jakou váhu přikládá tomuto poselství, neboť když se dozvěděl, že vévoda z Angoulême s průvodci svými sejde se v Heilbroně s Uníí, vypravil na spěch rychlíka, aby napomenul poslů k cestování co možná nejrychlejšímu; obával se patrně, že by podléhali dojmům nepříznivým a chtěl proto, aby byli u něho ve Vídni. Přes toto nalehání však Francouzi nijakž si nepopíli, nýbrž zcela pohodlně se usadili v Ulmě, když tam Unie přeložila svůj sjezd, a s Ligou počala vyjednávat o dalším trvání míru v Německu.

Musíme se tuto trochu odchýliti a nejdříve vypravovati, jak se stalo, že v Ulmu vyjednávalo se mezi Uníí a Ligou, nežli podáme další zprávu o počatém prostředkování poslů francouzských. Původem toho byl kníže Bavorský, jenž chtěl míti jistotu, že mu

*) Instrukce v Ambassade extraordinaire.

***) List poslů francouzských královi dd. 3. června 1620 (v Ambassade).

nehrozí útok Unie, kdyby pomáhal císaři proti Čechům. Na takový útok byl připraven po celou zimu obáváje se, že Unie hned splní svou hrozbu z Norimberka projevenou, a máme-li na zřeteli, s jakými obtížemi dělo se najímání a soustředování vojska ligistického, nebudeme obavy tyto považovati za neodůvodněné.

Za poslední zimy byly se totiž v středním a jižním Německu se strany katolické i protestantské staly nejrozsáhlejší přípravy k najatí a vyzbrojení vojska co nejčetnějšího. Všickni mladí a silní muži, jenž lačněli po dobrodružstvích zřikajíce se svých pokojných živností dávali se u jedné nebo druhé strany najmouti, podle toho kam se přesvědčením svým klonili. Bylo to zvláštní podívání, když houfně táhli tam, kde se najímalo a na pochodě svým setkávali se s jinými jinochy, kteří hodlali sloužiti protivnému praporu. Divadlo takové poskytovalo každodenně jižní Německo, kde rozličná území tisícerymi záhyby se stýkala. Již nyní přiházely se srážky, z nichž účastníci odcházeli s krvavými hlavami a kterými pokojní obyvatelé vyrušováni bývali ze své bezpečnosti; ale ještě hůře dávalo se na shromážděních, kteráž s okolím svým vydána byla v šanc loupežím bezuzdné chásky.*) Ale při všech jevila se ještě jakási přichylnost k zděděné víře a ta rozhodovala o praporu, za nímž se táhlo, neboť u vojínů v Německu nebylo tehdaž ještě tolik mravní skleslosti, jaká se již po delší čas jevila ve vojstě českém a císařském; teprve v následujících létech stali se ze všech žoldnéřů, ať byli víry jakékoli a ať náleželi k vojsku kterémukoli, praví ďáblové v podobě lidské.

Co se týká soustředování vojska najatého, Unie měla značnou výhodu před svými odpůrci, jelikož území členů její ležela dosti blízko při sobě a jednotlivé pluky mohly se v málo dnech na jednom místě shromáždit. Méně příznivými byly poměry ty pro Ligu. Maximilian Bavorský a biskupové vládli ovšem mnohem většími prostředky nežli jejich odpůrci, ale tito zase měli ústřední postavení, kdežto země knížat ligistických dalekým okruhem obklopovaly území Unie. Najímání zbrojného lidu pro Ligu dělo se zároveň v Bavorsku, ve franckých biskupstvích, ve Flandrech

*) Mnich. st. arch. Kurfiřt Kolínský Maxovi dd. 15. dub. 1620.

v porýnských biskupstvích, v Lothrinkách a v Elsasích. Co se týká soustředění veškeré zbrojné moci Maximilian pojal úmysl, aby vojsko biskupa Virepurského a duchovních jeho sousedů (asi 6000 mužů) táhlo přímo do Čech přes Brod a Domažlice, kdežto on sám hodlal větší část vojska ligistického, tedy asi 24.000 mužů, shromáždit při Dunaji, u Lauingen a u Günzburku a s ním pak postoupiti do Rakous. Nejobtížnější otázka, o níž skoro denně uvažoval, byla, jakým způsobem by dostal k sobě vojsko při Rýnu a ve Flandrech najaté. Původně chtěl, aby pluk svobodného pána z Anholtu a oddělení jízdy (celkem 4000 mužů), kteří při Rýnu byli najati, táhli k jihu přes Virepurk, ale vzdal se toho záměru, když lid tento dorazil do Frankfurtu nad Mohanem, poněvadž se obával, že by se Unie přesilou vrhla na vojsko v Elsasích, Lothrinkách a Flandrech najaté a je rozprášila. Přese všechny prosby a naléhání arcibiskupa Mohučského *) rozkázal tedy svobodnému pánu z Anholtu, aby nastoupil zpáteční pochod, v biskupstvích Mohučském a Trevirském prozatím se zastavil a odtud obrátil se do Elsasů, by se tam spojil s ostatním vojskem a přes Rýn přešel u Breisachu se svolením Unie nebo proti němu.

Unie sledovala pozorně zbrojení Ligy a byla by je ráda rušila, jelikož počátkem roku 1620 v zbrojení svém asi dále byla pokročila. Kdyby byla bezohledně útok podnikla a kdyby byla tak uskutecnila pohrůzku, jakou byla vyslala z Norimberku na katolíky, snad by vynasazení její zdarem bylo korunováno. Ale Bedřich hrozil se útoku, jelikož stav jeho příměřím mezi císařem a Bethlenem zatím uzavřeným velice se zhoršil a on jej válkou v Německu nechtěl ještě více ohroziti. Když tedy prodléval ve Vratislavi v příčině holdování, psal proto hraběti Janu Nasavskému, veliteli vojska svého v Dolní Falcí rozkazuje mu, postarati se, aby knížata Unie nikde nepodnikli útoku na vojsko ligistické, nýbrž aby se chovali jen obranně.

Hrabě Nasavský sešed se s markrabětem z Anšpachu, vrehním velitelem zbrojných sil Unie, sdělil mu rozkaz Bedřichův, ale shledal,

*) Mnich. st. arch. Kurfřt Mohučský Maximilianovi dd. 14. ún. 1620. — Tamt. Kurfřt Kolínský Maxovi dd. 8. března 1620.

že tento není příliš ochoten rozkazu vyhověti. Markrabě nepozbyl ještě nijakž odvahy, jakou za všech dob a jmenovitě ještě v Norimberce podporoval záměry falckraběte; k tomu měl v markraběti Badenském zrovna tak odhodlaného a, budiž hned tuto doloženo, vytrvalého spojence. Vrchní velitel tedy při schůzce své s hrabětem Nasavským neschvaloval ostýchavé zdržlivosti falckraběte jsa toho náhledu, že na vojsko Ligy v kraji Franckém rozložené musí se udeřiti a za Dunaj do Bavorska je zatlačiti. Při tom že by se naskytla příležitost zmocniti se Donauwörthu a tak město toto vyrvati z rukou posavadních jeho utlačovatelů. Vrchní velitel sám nechtěl řídit vojsko, které by ten útok podniklo, poněvadž přítomnost svou v Dolní Falci považoval za nutnější; a jelikož nemohl také postrádati markraběte Badenského, kterýž měl hájiti krajiny při hořejším Rýnu, vyzval hraběte Nasavského, aby velel oddílu útočnému. Hrabě prozatím návrh tento zamítl, jelikož mu bylo od Bedřicha střežení Dolní Falce uloženo a jelikož bez svolení jeho nějakého nového úkolu nemůže převzít. Podáváje falckraběti zprávu o vyjednávání svém s markrabětem z Anšpachu, projevil svůj souhlas s tímto návrhem, a poukázal také k výhodám finančním, jaké by z toho vyplynuly, kdyby se vojska Unie upotřebilo na cizím území. Podle náhledu jeho přibylo by také Unii nemálo moci a vážnosti tímto způsobem. Přes to však útok navržený nebyl podniknut, poněvadž ještě dříve, nežli svolení k tomu mohlo dojiti, zbrojení Ligy nabylo takových rozměrů, že ve Francích nebylo lze nadíti se dobrého výsledku. *)

Naproti tomu se podobalo po delší čas a sice v měsíci březnu a dubnu, že při horním Rýně u Braisachu dojde k srážce mezi Uníí a Ligou. Markrabě Bádenský byl tady na stráži se svým sborem, k němuž také přirazila jiná část vojska Unie, aby žádné vojsko nepřátelské nedostalo se přes Rýn. Dovědév se, že nepřátelé obrátili se k Breisachu a že po tamějším mostě hodlají přejíti na druhý břeh Rýnu, přitáhl dne 10. března k mostu rýnskému, aby sám Ligistům přechod zabránil. Na pochodu svém táhl nejen územím Předních zemí rakouských, nýbrž rozbil v nich také stany

*) Mnich. ř. arch. Jan Nasavský Bedřichovi dd. 8./18. března 1620.

u Offenburku a donutil obyvatelstvo tamější, aby žoldněřům jeho dodalo hojnost potravin.*) Za několik dní potom, když byl markrabě opatření toto učinil a přese všechna ohražení vlády v Předních zemích rakouských při něm setrval, dostavil se k němu posel její Humprecht z Wessenberku se žádostí, aby dovolil přes most rýnský táhnouti alespoň lidu císařskému, jenž byl najat k sesílení jízdeckého pluku Valdšteina.***) Avšak markrabě nejen svolení toho odepřel, nýbrž zaslal zároveň Breisachu a některým jiným rakouským městům list výhrůžný, kterým rozkazoval, aby bez prodlení propustili posádky nově najaté, poněvadž Unie nehodlá na ně učiniti žádného útoku.***)

1620

Počátkem dubna však jináče se rozmyslil, a projevil se ochotným povoliti průchod vojsku císařskému, jen vojsku Ligy také nyní to odepřel.†) Jelikož vojska na účet císařův najatého byl jen velmi skrovný počet, tedy dovolení, aby smělo dále táhnouti, nemělo pro věc císařskou skoro žádné ceny. Unie, jenž těch dnů odbývala sjezd v švábském městě Halu, zpravila o tom císaře skrze svého vrchního velitele, snažíc se nepřátelské své jednání proti Lige omluviti obyčejnými důvody.†) Vojsko Ligy, kterého v Elzasích čím dále přibývalo, bylo by si nyní mohlo průchod mocí vynutiti, ale na to Maximilian prozatím nechtěl nechat dojíti, jelikož si přál, aby mír v Německu se zachoval, dokud spor český nebude vyřízen. Požadoval tedy od císaře Ferdinanda a arciknížete Leopolda, aby se nespokojili s dovolením vojsku císařskému uděleným, nýbrž na to naléhali, aby se ho dostalo také vojsku Ligy.††)

Psaní Maximilianovo mělo ten výsledek, že císař se odhodlal

*) Místodrž. arch. v Inšpruku, Ortenburští úředníci arciknížeti Leopoldovi dd. 15. března 1620.

**) Tamt. Instrukce pro Humprechta z Wessenberku dd. 17. bř. 1620.

***) Vláda Předních zemí rakouských arcikn. Leopoldovi dd. 18. bř. 1620. Tamtéž.

†) Jáchym Arnošt z Brandenburku Jiřimu Fridrichovi z Badenu dd. 14./24. dubna 1620, místodrž. arch. v Inšpruku. — Tamtéž. Jáchym Arnošt Brandenb. císaři dd. 14./24. dubna 1620. — Jiří Fridrich Bad. arcikn. Leopoldovi dd. 29. dubna/9. května 1620.

††) Tam. Maximilian císaři dd. 2. kv. 1620. — Tamt. Max. Leopoldovi dd. 2. kv. 1620.

všecky v Elzasích shromážděné a na přechod přes Rýn čekající žoldnéře prohlásiti za vojsko k službám svým najaté a na základě toho požádal markraběte Badenského, aby mu povolil volný průchod. Nyní se ukázalo, jak Unie krok za krokem vzdávala se svých plánů útočných a jak znenáhla se vpravovala v úlohu čím dále smutnější. Markrabě Badenský odpověděl na toto přímo směšné osvědčení způsobem tak krotkým, že bylo lze předvídati brzkou jeho povolnost. Nezamítl totiž přímo požadavek Ferdinandův, nýbrž vyžádal si nějaký čas ke konečnému rozhodnutí, poněvadž prý se musí dříve poučiti o mínění markraběte z Anšpachu.*) Za několik dní markrabě udělil požadované dovolení s tím poznamenáním, že není úmyslem Unie bránit průchodu vojmů císařským a jelikož sbory při hořejším Rýnu „podle prohlášení císařova považovati dlužno za vojsko císaři sloužící“**), že tedy se přechodu jejich nebude nijakž překážeti.

Vojsko Ligy užilo ihned uděleného dovolení a postoupilo k Lauingen a Günzburku, kde kníže Bavorský ke konci května shromáždil všecky své zbrojné síly. Jelikož markrabě Badenský neměl při Rýnu čeho střežiti, odtáhl také z Breisachu, spojil se s ostatním vojskem Unie a položil se táborem u Ulmu. Vojska nepřátelská stála zcela blízko proti sobě. Ligisté, jichž bylo asi 24.000, byli skoro dvakráte tak silní, jako jejich odpůrci, neboť vojska Unie nebylo přes 13.000 mužů. Znajíce tento poměr, pochopíme, že Unie nebránila ligistům přechodu přes Rýn.

Falckrabě zvěděv o pochodu vojska ligistického, pokusil se ještě v posledním okamžiku, zdali by mohl odvrátit knížete Bavorského od očekávaného útoku na Rakousy a na Čechy. Jeho rada a místokancléř Camerarius dostavil se proto koncem května do Mnichova a žádal knížete za podporu k vymožení příměří, jenž mělo platiti pro Rakousy, Uhry a Čechy; při tom naznačil také podmínky, za kterými falckrabě by byl ochoten mír uzavřítí a které směřovaly k tomu, aby Ferdinand vzdal se Uher a Čech a aby podržel jen země Alpské, kromě toho aby odváděl Bethlenovi roční

*) Tamt. Markrabě Badenský arcikn. Leopoldovi dd. 12./22. kv. 1620.

**) Zpráva Abelova dd. 26. kv. 1620. Tamtéž.

poplatek na udržování uherských pevností pohraničných. Kniže nechtěl býti prostředkovatelem za takových podmínek, které ovšem v posledním svém kuse prosty byly všelikého ohledu. S Camerariem nakládalo se v Mnichově velmi chladně, kromě toho obdržel zde takové zprávy, že nemohl nijakž pochybovati, že Maximilian je s císařem spolčen a k válce s falckrabětem odhodlán. Poprvé tomuto falckému rádcí vyjasnilo se nad strašným nebezpečstvím, jaké falckraběti hrozí v zděděné jeho zemi i nemeškal z Mnichova zapřísáhati pána svého, aby za každou cenu hleděl odvrátit útok od Falce, i kdyby se jí měl vzdáti ve prospěch bratra svého, ovšem s tím vyhrazením, aby ji časem svým navrátíl *) nebo aby ji postoupil synu svému pod vládou poručnickou.**)

Naproti tomu Maximilian vyvozoval z chování se Cameraria a z průběhu událostí, že Unie bude falckraběte podporovati v hájení koruny české. Byl připraven, že s vojskem jejím setká se v Čechách — ovšem kdyby vojsko španělské z Flandrů táhnoucí času jí k tomu popřálo — ale v Němcích chtěl se sám i ligističtí jeho spojenci pojistiti proti její útokům. Po odchodu Camerariové umínil si tedy s Uníí přímo vyjednávatí, nabídnouti jí mír v Německu a totéž od ní požadovati. Za tím účelem vyslal pány z Donnerspergu a Wensinu do Ulmu, kde se Unie byla shromáždila ve vlastních záležitostech a tady oba pánové 10. června vyřídili své poselství. Jeikož vojsko Unie bylo slabé proti ligistickému, Unie nabídnuté vyjednávání nemohla jednoduše zamítnouti, třeba byl výsledek sebe trpčím, ale pro ni nebylo věci tak jednoduchou odpovědít na otázku, jak byla přednešena. Knižata Unie byli by bývali ochotni zaručiti mír a prozatím odročiti přání svá po zvětšení německého svého území a učinit nyní, co byli dříve falckraběti odepřeli, totiž vojska svého jen v Čechách upotřebiti a tam k rozhodnutí zápasu přispěti. Ale to bylo možné jen tehdy, když by byli pojištěni nejen proti útoku Ligy, nýbrž když by se jim podobného

*) Víd. st. arch. Boh. 1620. Camerarius' Werbung bei Max. dd. 23. kv. 1620. Tamtéž. Odpověď Maximilianova dd. 25. kv. 1620. Saský st. arch. Extract der Instruction des Camerarius.

***) Mnich. st. arch. 348/13. Camerarius Volradovi z Plessen dd. 18./28. kv. 1620, v Mnichově.

pojištění dostalo také od arciknížete Albrechta, jehož zbrojení vešlo nyní v známost všeobecnou. Katolíci v důvěrném hovoru sice tvrdili, že vojska ve Flandrech soustředěného má se užití jen proti Falci a útok byl by skutečně jen jí platil, kdyby Unie se byla odloučila od falekraběte a jej osudu jeho ponechala; ale toho Unie učiniti nemohla a proto odpověděla vyslancům bavorským, že mír nabídnutý jen tehdy může přijmouti, bude-li úplný t. j. nepodnikne-li se útok na území Unie, tedy ani ne na Falci a nepropůjčí-li se nikdo k provedení kletby říšské, kdyby nad někým byla vynesena.

Odpověď Unie vyslanců bavorských neuspokojila i opakovali tedy svůj požadavek, aby uzavřena byla beze vší výminky smlouva o mír mezi Unii a Ligou. Nemohouce popřítí nebezpečí z Flanderska hrozícího, podotkli, že spolek, jež Maximilian uzavřel s některými knížaty německými, neobsahuje všecka knížata katolická a kníže Bavorský že těm, kdo k němu nenáleží, nemůže předpisovati, co by měli činiti nebo čeho zanechat. Ani král Španělský ani arcikníže Albrecht v této odpovědi nebyli jmenováni, ale nikdo o tom nepochyboval, že se tím vrozumívali knížata, za jejichž jednání Maximilian nechtěl býti zodpovědným. Prohlášení vyslanců bavorských způsobilo v Unii bouři; nazváno bylo horkým a daleko hledícím (t. j. na záměry dalekosáhlé ukazujícím) a shromáždění se usneslo tímž způsobem odpověditi. V této odpovědi, jež byla odevzdána 16. června, Unie přála si míti úplné světlo o postavení arciknížete Albrechta, který podle mínění jejího náležel k Ligě, poněvadž byl zastoupen také na sjezdě Vircpurském.*)

Bylo patrné, že zájmy obou stran byly si příliš odporne, než-li aby vyjednávání nebylo se klonilo k nezdaru. Že se nerozbilo, to bylo nejvíce zásluhou vyslanců francouzských, jež dne 6. června přibyli do Ulmu a nyní rázně se chopili prostředkování.

*) Vyjednávání v Ulmu. Rozličné řeči a odpovědi, které byly v Ulmu předneseny a dány, obsaženy jsou ve Víd. st. arch. Bohem. 1620. Kromě toho spadají sem listiny Mnich. st. arch. o témže předmětu a list Pastoírův falekraběti Janovi (Mnich. st. arch. 548/12.) dd. 18./28. června 1620. — Dále poskytují poučení o jednání v Ulmu listiny u Londorpa.

III.

Bezprostředně po příchodu francouzských vyslanců se nepodobalo, že budou hráti úlohu rozhodující, neboť z počátku měli spojení jen s Uníí a nechali minouti kolik dní, nežli navštívili knížata Unie. Ale brzy se vzdali této zdrženlivosti a přáli si věděti, za kterými podmínkami bylo by lze dosíci všeobecného míru. Na dotaz tento Unie vyslala k nim deputaci, jejíž jménem mluvil Buwinkhausen, snaže se posavadní zbrojení ospravedlniti četnými přechmaty, jakých prý se dopouštěl císař v říši. Vyslanci řeč tuto přerušili ujištěním, že po příchodu svém do Vídně podají císaři zprávu o stížnostech Unie; naproti tomu chtěli, aby se jim dostalo určitého vysvětlení, jak se Unie hodlá chovati k českému povstání. Buwinkhausen odpověděl, že není splnomocněn odpověditi, ale že o této otázce podá zprávu Unii. Již příštího dne dostavilo se několik posílů Unie k vyslancům francouzským a prohlásili, že záležitost česká je jim věcí cizí. Že osvědčení toto nebylo zcela upřímné, svědčil konec jeho, v němž se ujišťovalo, že Unie nedovolí žádného útoku na dědičné země falckraběte. Neboť právě takovýmto ubezpečováním povzbudila falckraběte, aby se odvážil o korunu českou se ucházeti; poněvadž mysli, že má záda takto krytá, naby, chuti sáhnouti po koruně královské. Deputace prohlásila také, že Unie ochotna je k vyjednávání, kterým by se raziti mohla cesta k vhodnému vyrovnání ve sporu českém. Jak se rozumělo vyrovnání, o tom vyslanec poučil jeden člen deputace — jak za to máme Camerarius — obhajuje právo Čechů, aby mohli svobodnou volbou rozhodovati o své koruně.

Angoulême a soudruzi jeho odpověděli na tato sdělení příštího dne, kárajíce falckraběte, že se odhodlal přijmouti korunu českou; podle náhledu jejich bylo by bývalo mnohem lépe, kdyby byl jako Bethlen zamítl titul královský a jen jako kníže nastoupil vládu, s císařem že by se bylo mohlo mnohem snáze státi vyrovnání. Někteří zástupci Unie i nyní ještě hájili falckraběte, že přijal českou korunu. Ale Buwinkhausen prohlásil také nyní, že věc falckraběte Unie jen potud se dotýká, pokud se jedná o ob-

3. čna.
162011. čna.
1620

hájení Falce. Když vyslanci francouzští požadovali od Unie kategorické osvědčení, že se obmezí hájením Falce (a že tedy falckraběte v Čechách nebude podporovati), kdyby císař vyhověl stížnostem její, deputace osvědčení toho neučinila, nýbrž přerušila poradu poznámkou, že si k tomu musí opatřiti instrukce ostatních členů Unie.

Zástupcům Unie nebylo milo, že je vyslanci francouzští nutili přiznati se, že se jim jedná nejen o Falci, nýbrž také o Čechy potud, že chtěli falckraběti pomoci přispěti, jakmile by Liga zbrojné své síly spojila s vojskem císařovým. Jelikož však nemohli se dále vytáčet, odhodlali se jednati otevřeně: dne 16. června odevzdali zástupcům knížete Bavorského spis, kterým požadovali vysvětlení o postavení arciknížete Albrechta, aby pomáhali falckraběti v Čechách, když by odpověď byla podle přání jejich, a dne 17. dostavila se deputace z jejich středu u vyslanců francouzských, aby se také před těmito přiznala k příštímú svému účastenství ve válce české. Buwinkinghausen osvědčení s napnutou pozorností očekávané zahájil řka, že falckrabě nepřijal koruny české, aniž by to byl neoznámil duchovním kurfiřtům a knížeti Bavorskému a od tohoto že jménem Ligy obdržel odpověď, že on (Max) nechce se míchatí do záležitostí českých a podobné přípisy že zaslali do Heidelberku také biskupové Špýrský a Virepurský. Kdyby nyní kníže a Liga přes toto prohlášení napadli falckraběte, pak že si také Unie vyhrazuje právo spojence svého se zastati; že hodlá sice vojska svého upotřebiti jen v Německu, ale chování Ligy že by ji mohlo donutit, aby tak učinila i jinde (t. j. v Čechách). — Vyslanci francouzští tázali se na to, není-li strana falcká odhodlána k žádné oběti ve prospěch císaře. Buwinkinghausen veřejně toho nepopřel, ale jevil málo dobré vůle a odkládal konečnou odpověď k pozdějším poradám.

Když večer téhož dne knížata Unie se shromáždili u vévody z Angoulême, hovořilo se dále o zadostučinění, které by se mělo poskytnouti císaři a nyní markrabě z Anšpachu jal se hájiti falckraběte tvrdě, že musel přijmouti nabízenou korunu českou, nechtěl-li, aby se dostala Turkům nebo Bethlenovi. Falckrabě že zajisté uchopí se s radostí každé příležitosti k smírnému vyrovnání a on markrabě sám že podle sil svých k tomu se přičiní, avšak obtíž že neleží zde, nýbrž v stavech českých, jejichž srdce od rodu

Habsburského tak prý se odvrátilo, že by raději snášeli všeliké svízele nežli aby zase obnovili panství rodu tohoto.

Vyslanci francouzští posud skoro bez odporu vyslechli všecka sdělení Unie, ale nyní uznali za dobré ujmouti se císaře. Kdežto Maximilian požadoval slib od Unie, že neudeří na katolíky německé, ponechávaje jí na vůli, aby vojsko své do Čech vypravila, Francouzi nyní požadovali, aby také slíbila, že se nebude míchat do sporu českého. Proto živými barvami líčili všecka nebezpečnoství, do kterých by Unie upadla, kdyby podporovala falckraběte v obhájení koruny české, ale dosáhli tím jen toho, že markrabě z Anšpachu prohlásil, záležitost česká že se týká sice jen falckraběte, ale Unie že se toho nemůže vzdáti, aby ho nepodporovala. Vší další řečí nezjednala se shoda v náhledech a tak se skončila i tato porada, aniž by vyslanci byli získali žádoucí ústupky pro Ferdinanda.

Vyslanci posavadním nezdarem svých snah nenechali se odstrašiti od opětného pokusu, zdali by nemohli Unie a skrze tuto falckraběte přiměti k ústupkům, kterými by spor český byl uklizen smírným způsobem. Navštěvující často jednotlivé členy Unie snažili se je přesvědčiti, že falckrabě musí se k oběti odhodlati. Za tohoto postranního vyjednávání sděleno konečně vyslancům francouzským, za jakými podmínkami falckrabě je ochoten se vyrovnati. Titulu krále Českého že se hodlá vzdáti, císař že by ho sám užíval jakož i příjmů královských s hodností tou spojených, avšak aby ani v Čechách nesídlil ani vlády v zemi se neujímal. Vládu aby stavové vykonávali až do jeho smrti, načež by falckrabě ujal práva, kterých se mu volbou dostalo. Kdyby císař k podmínkám těmto svolil, falckrabě se chtěl postarati, aby Rakousy zase podnikly panství jeho a aby se také s Uhry stalo dohodnutí, o němž nic bližšího nebylo udáno.

Ačkoli vyslanci francouzští si nepřáli úplnou restituci císaře, podmínky tyto jevíly se jim býti předce tvrdými. Proto jim byly vítány zprávy, které právě došly do Ulmu o síle vojska ve Flandrech shromážděného a o přípravách jeho k bezodkladnému vytržení do pole, poněvadž se domnívali, že Unie bude tím donucena k větší povolnosti. Když Buwinkhausen si u nich stěžoval na nebezpečnoství z Flander hrozící, varovali Unii místo odpovědi před dobý-

vačnými záměry Španělska a před tím, aby osud svůj neslučovala s osudem falckraběte. Kromě této výstrahy vévoda z Angoulême sešed se s knížaty Unie ujišťoval, že Španělsko dobytím Falce chce si zjednatí náhradu za Čechy beztoho ztracené. Když udivení členové Unie na to podotkli, že by bylo s prospěchem Francie, aby to zamezila, jeden z knížat Unie, jehož jméno nám není známo, kterého však asi omrzely tyto neustálé rozhovory, prohlásil se smíchem, že všeliké toto úsilovné namáhání je zbytečno: dokud krev nepoteče, nedojde prý k smírnému vyrovnání. Při takovéto tvrdošijnosti vyslanci francouzští museli zoufati nad žádoucím výsledkem svého posláni, i chtěli vyjednávání přerušiti a hned do Vídně odjeti.

Vyslanci však předce neodjeli, jak hrozili, jelikož požádání byli od zástupců bavorských, aby prostředkovali při vyjednávání jejich s Unií, v čemž 16. červnem nastoupila přestávka. Byli ochotni prosbě této vyhověti, aby císaři pojistili alespoň pomoc Ligy, jelikož proti útokům Unie nemohli ho chrániti a ve sporu českém zjednatí vhodný základ k vyrovnání. Avšak i nyní Unie chtěla s Ligou jen tehdy žíti v pokoji, kdyby vojsko španělské neučinilo útoku na Falcko, ano Unie v požadavcích svých postoupila ještě výše nežli dříve požadujíc, aby Liga ve spolku s ní odrážela všeliké rušitele míru v Němcích a tedy ovšem i ty, kdo by podnikli útok na Falcko. Francouzi, ani byli rozmrzelí z chování se Unie, požadavkem tímto ještě více byli podrážděni; ujímali se tedy Ligy čím dále horlivěji a prohlásili konečně útok na Falcko z Flander hrozící za nejlepší prostředek, aby falckrabě byl donucen k větší povolnosti. Požadavek Unie zamítli jakožto nespravedlivý a nesplnitelný a svalili na ni zodpovědnost za všechny příští pohromy. Unie nadarmo zase představovala vyslancům francouzským, že útok na Falcko hrozí zájmům francouzským a že falckrabě jakožto věrný spojenec koruny francouzské nezasluhuje, aby se s ním tak nakládalo. Na všechny tyto výklady, jenž měly povzbuditi zjištnost a útrpnost, nedostalo se zástupcům Unie jiné odpovědi, nežli že uvalena na ně zodpovědnost za šíření se války.*)

*) Lettre au Roi par Mess. les Ambassadeurs 7. července 1620 v Ambassadě.

Nechuť na obou stranách dosáhla takové výše, že bylo se obávati, aby veškero vyjednávání nebylo zmařeno.*)

Zatím vsak stálost dvou čelnějších členů Unie počala se kolísati, nechtěliť se tou měrou vydati v nebezpečenství pro falckraběte, aby kromě Rakouska i z Francie udělali si nepřítelé. Byli to markrabě z Anspachu, posud nejvěrnější spojenec falckraběte, a kníže Virtemberský, jenž se, jak se domníváme, dne 29. června 1620 dostavili k vévodě z Angoulême a vyhradivše některé věci jej ujišťovali, že Unie na základě nabídnutých podmínek s Ligou se dohodne. Uvážíme-li postavení, jaké Francie zaujímala, nemůžeme oběma knížatům nijakž vyčítati, že odhodlanost jejich byla v koncích; pokárání však zasluhuje každým způsobem, že se nyní neostýchali dotírati na falckraběte obviňující zástupce jeho Cameraria, že násilím je donutil k posavadnímu chování. Následek tohoto neobežrelého, neškuli nelojálního jednání byl, že vyslanci francouzští požadovali také ve věcech českých další ústupky, ale tentokráte nepožádali ničeho více, nežli že oba knížata projevili svou ochotu k vyjednávání o dalších návrzích vyslanectva francouzského, kdyby jim byly předloženy.**)

Za dva dni po této poradě zástupci bavorští dodali Francouzům návrh smlouvy, jenž měla býti uzavřena mezi Uníí a Ligou. Když vyslanci francouzští návrh tento předložili členům Unie, tito přednesli všeliké námítky a každý z nich tu a tam jej opravoval. Francouzi proto zhotovili návrh nový, snažíce se, aby podle možnosti vyhověli požadavkům jak Ligy tak Unie, ale požadovali rozhodně, aby nový tento návrh byl přijat. Unie uvedla také nyní podstatné námítky, ale vyhovělo se jim jen v kusech podřízených a tak byla konečně zrevidovaná smlouva od obou stran přijata. Vyslanci podali zprávu Ludvíkovi XIII. takovým způsobem, jako by byli dobyli vítězství, že zprostředkováním jejich zabezpečen je mír mezi Uníí a Ligou a že kníže Bavorský nyní pospíší s vojskem císaři na pomoc. Císaři byla skutečně největší služba prokázána.

*) Vid. st. arch. Sulz a Donnersperg Maxovi Bavorskému dd. 28. června 1620.

**) List vyslanců francouzských dd. 7. čce. 1620, vyslanců bavorských Maxovi dd. 30. čna ve víd. st. arch.

Co se týká obsahu smlouvy Ulmské, obě strany, Unie i Liga slíbily, že budou žít v pokoji; Liga se zavázala, že na dědičné země falckraběte neučiní žádného útoku, jen Čechy byly výslovně vymíněny, tam tedy se voje její směly obrátiti.*) O arciknížeti Albrechtovi nestala se ve smlouvě žádná zmínka, jemu zůstaveno na vůli, aby vojsko Spinolovi podřízené poslal buď do Čech nebo do Falce. — Když falckrabě seznal smlouvu tuto, oddával se asi těžkým starostem o své země dědičné, není nám však známo, jak se o tom vyslovil. Choť jeho upadla v zoufalství, plakala a rvala si vlasy a proklínala snad stejným způsobem své přátele a nepřátele. Jelikož si byla vědoma, že vedle jiných choť svého svedla k nebezpečnému podniku v Čechách, svalovala předkům vinu všelikého nezdaru na bedra Unie.**)

Za tři dni po podepsání smlouvy Ulmské vyslanci francouzští nastoupili cestu do Vídně, když byli ještě navštívili tábor vojska Unie a tam se rozloučili s knížaty Unie. Vévoda z Angoulême chtěl potom vypravit se do Dillingen, hlavního stanu knížete Bavorského, ale tento mu pospíšil vstříc do Lauingen a uvítal jej a průvodce jeho v tomto městě. Rozumí se, že Maximilian neopomenul pochlebovati vyslancům pro jich činnost, naproti tomu vyslanci jej ujišťovali, že se přičiní u stavů rakouských a uherských, aby císařské panství bylo obnoveno, o Čechách však nechtěli dělati žádných nadějí a způsob, jakým to projevili, zdál se projevovati přání jejich, aby se jak Ferdinand, tak falckrabě odhodlali k obětem. Bylo patrné, že přestávají na tom, co pro císaře v Ulmu učinili, falckraběte nechtěli také dáti v šanc a snad nabídnutí, která byl Camerarius v Ulmu učinil a která tam byli jakožto úplně nedostatečná zamítli, nezdála se jim více takovými, aby musela býti zamítnuta.***)

Z Lauingen cestovalo se dále do Lince, kde shromážděni byli právě stavové hornorakouští a vyslance pro sebe získati hleděli; snažení jejich však nemělo dobrého výsledku, neboť nehledě k tomu,

*) Smlouva u Londorpa II. 48.

**) Mnich. říšský arch. Avisen aus Prag dd. 20. čce 1620.

***) Víd. st. arch. Hrabě z Zollern císaři z Dillingen 8. čce 1620.

že podřízení Rakous panství císaře stálo na programu francouzském, důvody, jaké Hornorakušané uváděli pro své povstání, působily malý dojem. Když potom Francouzi připluli po lodi k Vídni, císař připravil jim takové uvítání, že by ani při příchodu samého krále Francouzského nemohlo býti uvítání skvělejší. Tři sta šlechticů, majíce v čele maršálka Losensteina, stáli seřadění, když Francouzi z lodi vystoupili; všickni členové dvorní družiny dostavili se na koních k přístavišti, kde čekalo osmdesát kočárů, v nichž zapřaženo bylo po šesti koních, aby odvezly vyslance s družinou jejich, jakož i vznešené osoby, které se dostavily k uvítání jejich, neboť kromě vynikajících hodnostářů rakouských neopomenuli také zástupci cizích dvorů ve Vídni pověřeni věnovati příchozím pozornost a dostavili se tedy buď osobně k přístavišti nebo poslali tam své tajemníky. Za tak skvělého vítání a průvodu vyslanci francouzští, jejichž sebelibosti se tím nemálo pochlebovalo, přibyli do Vídně, kde příbytek jejich zvláštní péčí císařovou byl zařízen co nej-
skvostněji.*)

Vyslanci byli za dva dni po svém příchodu přijati od Ferdinanda v slavném slyšení. Císař byl k nim velice dvorný, jak se ani jináče očekávati nedalo, ale byl jen zdvořilým a nechoval se nijakž důvěrně. Ferdinand poptával se po deunním zaměstnání Ludvíka XIII., podotkl o sobě, že je dobrým lovcem a rozhovořil se vůbec o ušlechtilé zábavě lovecké; o předmětu však, pro který vyslanci francouzští byli se vydali na cestu, zmínil se jen potud, že je odkázal na některé své rady, které k nim pošle.**)

Byli-li vyslanci touto chladnou zdrželivostí nepřijemně překvapeni, museli se tím více diviti okolnosti, že minuly dva dni, aniž by se slíbení radové byli dostavili. Snažíce se vysvětliti si takovéto chování shledávali je konečně v tom, že císařští ministři chtěli se dříve uraditi s hrabětem Oñatem, jenž byl odjel k Buquoyovi. To však nebyl důvod, pro který nebyli přijati způsobem, jaký byl tehdáž v obyčeji a jak sami směli očekávati. Příčina

*) List vyslanců francouzských dd. 21. čce 1620 Ludvíkovi XIII. v Ambassade.

**) Ambassade. Lettre écrite au Roy par Mess. les Ambassadeurs dd. 7. srpna 1620.

spočívala jen v tom, že nyní ve Vídni pochybovali o skutečné pomoci Francie a že od úsluh diplomatických neočekávali zvláštních výhod. Při dvoře císařském jen v tom se jevily rozpaky, jak by se to vyslancům vhodným způsobem dalo na srozuměnou.

Dne 25. července dostavili se konečně do obydlí vyslanců arcibiskup Ostřihomský, nejvyšší kancléř království českého Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, místokancléř říšský Ulm a pan z Trauttmansdorffu. Když pán z Ulmu vyslance pozdravil, ujal se slova arcibiskup, aby vyložil podstatu povstání uherského, při čemž neopomenul obviňovati Bethlena, až konečně prohlásil, že s takovým člověkem, jenž každou víru přijímá, jakmile je to pro něj výhodné, nemohlo by se nijakž vyjednávat. Po něm mluvil nejvyšší kancléř český, jenž podobně soudil o českém povstání; také on uznával, že by jen zbrojná pomoc mohla císaři prospěti. Po té pán z Ulmu prohlásil ještě důrazněji všeliké vyjednávání za neplodné, císař že se může jen od zbraní nadíti příznivého výsledku a že tedy přísluší králi Francouzskému, aby splnil několiký slib svůj o zbrojné pomoci, aby se nezdálo, jako by pomoc ta vypravením poselství zúmyslně byla zadržována.*)

Vyslanci francouzští, ani se domýšleli, že vážnost pána jejich je taková, aby mohli hráti ve Vídni tutéž úlohu jako v Ulmu a že nyní počne se rozhodující vyjednávání, sdělením tímto byli nemálo podrážděni a následkem toho nechtěli náhledů svých projevit. I nyní svalovali příkré zamítnutí dalšího vyjednávání na vyslance španělského, považující jej vůbec za jedinou překážku vydatné své činnosti. Zprávy jejich svědčí o rostoucí zášti, která se jich zmocnila proti Oňatovi; nenahlíželiť, že je odpůrcem smírného jednání z ohledu na zájmy rakouské, nýbrž byli toho mínění, že tak jedná jen ze zjištnosti. Tvrdiliť, že se obohatil z podpor, které Filip III. zaslal do Rakous tím způsobem, že peníze španělské dal předělati na lehčí minci rakouskou a přebytek že pro sebe podržel. Jak dalece obvinění toto bylo odůvodněno, nemůžeme udati; ale dejme tomu, že bylo odůvodněno, zisk takovýto účinkoval na Oňata nejvýše v tom směru, že tím horlivěji konal svou povinnost, obhajo-

*) Ambassade. Lettre écrite au Roy etc. dd. 7. srpna 1620.

vati totiž zájmy rodu Habsburského. Vyslanec španělský mohl smírná vyjednávání jen tehdy podporovati, kdyby byl odpůrce oklamal a síly jeho ochromil, neb v poslední řadě mohlo jen úplné vítězství spasiti Ferdinanda před záhubou. Vyjednávání v Ulmu bylo císaři výhodno, poněvadž mu pojistilo pomoc Ligy, ale další vyjednávání mohlo býti jen bezúspěšným pakli ne dokonce škodlivým. Toho však francouzští prostředkovatelé nenahlíželi nebo nahlednouti nechtěli, poněvadž nynější jejich prostředkování nemělo více za účel úplné přinavrácení císaři všech jeho zemí.

Ještě večer po vylíčeném jednání dostavil se Oñate k Popelovi z Lobkovic, aby obdržel zprávu o dalších zámyslech vyslanectva francouzského. Jelikož nejvyšší kancléř nemohl mu ničeho zvěstovati a od císaře nebylo lze ničeho se dozvědět, poněvadž byl s Francouzi pohovořil jen několika zdvořilými frázemi, Oñate přemluvil Ferdinanda, aby příštího dne udělil vyslancům slyšení, aniž by byli tito za ně žádali. Vyslanci předpuštěni byvše před císaře znamenali, že přívětivost s obličeje jeho ustoupila jakési přísnosti a jelikož mu hodlali raditi, aby vyjednával s odpůrci svými, nemohli si to ovšem vykládati za příznivé znamení pro výsledek svých snah. Vévoda z Angoulême ujav slovo, snažil se nakloniti císaře smírnému vyjednávání tím, že připomenul výsledky diplomatické v Ulmu dosažené a že příslušně objasnil nebezpečnost dalšího válčení. Jelikož vévoda mluvil jen francouzsky, ale císař řeči této málo rozuměl, hrabě z Bethune opakoval italsky řeč vévody z Angoulême.

Na všechny od Francouzů přednešené důvody Ferdinand odpovídal jen krátce a vyhýbavě, nedotýkaje se ani slovem navrženého vyjednávání a projevuje jen pohtování nad tím, že pro nepokoje ve Francii vypuklé nemůže prozatím obdržeti žádné pomoci od krále Ludvíka. Řeč tato nepřipouštěla jiného výkladu, nežli že se zamítá prostředkování francouzské; také vyslanci jináče jí nerozuměli, považovaliť poslání své za zmařené a ohlásili to císaři s dodatkem, že jim nezbývá nic jiného nežli domů odjeti.*)

Když Ferdinand v kruhu svých důvěrníků podal zprávu o tom

*) Ambassade. Lettre écrite etc. dd. 7. srpna 1620.

slyšení, zhrozili se předce odchodu vyslanců francouzských, poněvadž by se tím jako bublina rozplynula aliance s Ludvíkem a poněvadž by proto katolíci němečtí mohli se v jednání svém rozpakovati. Snad Oñate sám radil, aby se vyjednávání s vévodou z Angoulême obnovilo; každým způsobem měl účastenství v rozhodnutí, jaké se v tom směru stalo od císaře. Bruselský jednatel Bruneau, o němž jsme se již zmínili*), dostavil se k Baugymu, francouzskému residentu při dvoře vídeňském a jménem císaře žádal své krajany, aby vyjednávali s Bethlenem; také o Česích projevena taková žádost, avšak s jakousi chladností, jenž patrně svědčila o rozdílu, jaký se ve Vídni dělal mezi Uhrami a Čechami.***) Angoulême dal se popptati u pana z Eggenberku, zdali Bruneau podal věrně zprávu o přání císařově, a když byl v tom ohledu uspokojen, usnesl se se soudruhy svými, v prostředkování pokračovati. Radost vyslanců francouzských, jakou výsledky v Ulmu pocítili z díla svého, zmařena byla váhavou povolností dvoru vídeňského a od té chvíle neměli důvěry v další výsledek své činnosti.

---

*) Díl II. str. 291.

***) Ambassade. Lettre écrite etc. dd. 7. srpna 1620.

Hlava druhá.

Jakub Anglický.

- I. Nepříznivé chování krále Jakuba k zeti Bedřichovi. Snahy, smýšlení krále změnit. Slyšení pana z Donína u Jakuba. Nařízení Doncasterovi. Zprávy Trumbullovy a Carletonovy. Cottington ve Španělich. Jakub se rozhodne vypraviti druhého vyslance do Španěl. Jakub zamítá všeliké podporování svého zetě. Pan z Donína spisuje memoire, kterým se má dokázati, že volba krále v Čechách stala se po právu. Bedřich dává tchána svého žádat za pomoc peněžní a za dovolení k najímání vojska. Buwinkhausen v Londýně. Noël de Caron. Král udílí dovolení k najímání vojska pro falckraběte.
- II. Hrabě Gondomar, vyslanec španělský, cestuje do Londýna. Slyšení jeho u Jakuba. Účinek přítomnosti jeho v Anglii. Marné vynasazení pana z Donína, aby v City sehnal půjčku. Dobrovolné půjčky. Také Jakub hodlá darem přispěti.
- III. Unie nadarmo žádá krále Jakuba za podporu. Jak se užilo peněz, v Anglii pro falckraběte sebraných. Volba velitele vojska v Anglii najatého. Jakub rozhodne se hájiti jen Falce. Vyjednávání v Hagu. Vyjednávání Jakuba o spolku se Španělskem proti Holandu.

I.

Mnohý z čtenářů našich asi se divil, že líčíte aliance, které se připravovaly ve prospěch císaře a vypisující vyjednávání v Ulmu, nepodali jsme žádné zprávy o Jakubovi Anglickém a o podporování zetě jeho. Neboť pakli Jakub nějak se rozpakoval podporovati revoluční hnutí v Čechách, nyní ohledů všelikých musel zanechat, poněvadž osud dcery a vnuků jeho byl co nejtěsněji spojen s výsledkem sporu českého a věc zároveň týkala se zájmů protestantských. Podle náhledů tehdejších platných nesměl zrovna tak váhati poskytnout zeti svému pomoc požadovanou, jako Filip

z těchže důvodů a z ohledu na církev katolickou podporoval Ferdinand. Jen v tom jediném případě, kdyby totiž Anglie sama odmítla všeliké účastenství ve válce české, byla by neutrálnost Jakubova bývala dostatečně omluvena, neboť proti vůli parlamentu nemohl se vydati v nebezpečenství, že by podporováním zetě způsobil válku se Španělskem. Než i parlament i lid anglický stranili falckraběti; oposice, s níž se král setkal v státní své radě, když nechtěl ani slyšeti, aby zeť jeho přijal korunu českou, šířila se znenáhla ve všech vrstvách, když v známost vešly zprávy o událostech při dvoře královském. Upomínky na nebezpečenství, jakým Filip II. ohrožoval Anglii nepřemožitelnou svou armádou, tkvěly všem ještě v čerstvé paměti; jméno Španělska a všech jeho přívrženců bylo všady nenáviděno; proto nemohl nikdo pochopiti, proč Jakub váhá s rozhodnutím ve prospěch zetě svého. Arcibiskup Abbot, jenž se odhodlal ztlumočiti smýšlení panující,*) zastával se v listě, státnímu tajemníku Nauntonovi podaném co nejvřeleji Bedřicha; podle náhledu jeho věc falckraběte sloučena byla co nejtěšněji s evangeliem a proto neschvaloval všeliké váhání k poskytnutí potřebné pomoci. Tvrdil, že parlament by ochotně pomáhal a kdyby bylo potřebí, že by se mohly prodati klenoty po královně Alžbětě pozůstalé. Poznamenati třeba, že důvody, pro které Angličané klonili se tak horlivě k účastenství s osudem falckraběte, nebyly vesměs tak ideálními jako Abbotovy. Obchodníci angličtí přáli si na př. proto, aby byl falckrabě podporován, poněvadž válkou se Španělskem obchod této země by byl zmařen, z čehož majitelům lodí anglických kynula velká kořist a obohacení. Avšak ať sympatie anglické měly příčinu jakoukoli, král mohl na ně pro syna svého počítati a od parlamentu velkou obětavost očekávati.

Jakkoli král neměl sluchu pro všechno toto povzbuzování, bylo mu předce za těžko, setrvati při posavadním svém chování, když vyslanec holandský Noël de Caron k němu se dostavil a jménem Generálních stavů psaní odevzdal, v němž tito osvědčovali ochotu podporovati falckraběte, ale zároveň požadovali od Jakuba, aby se postavil v čelo spolku proti Habsburkům směřujícího. Král nabídl-

*) Gardiner, Prince Charles etc. I. 293.

nutí Generálních stavů, pokud se týkala jeho zetě, s díky přijal, jsou prý mu tak draha a mila, jako by jemu samému platila, ale zamítl vyzvání, aby se sám postavil v čelo států s Bedřichem spolčených. Musí prý si popřátí více času, aby přemýšlel o této věci, zima že je za dveřmi, na bojišti že se nemůže více mnoho vykonati a tak že je dosti času, aby se věc zrale uvážila a aby se vyhledaly nejlepší prostředky k uklizení sporu. Při tom dostal se k poselství Doncasterovu a jak prý by pro něj bylo nectné, kdyby se již nyní přidal ke straně válečné, an právě chce mír zprostředkovati. Takovýto spěch a přenáhlení že se přičí jeho zámyslům a jeho přesvědčení. „Jsem pravým králem a musím ve slovech a v jednání svém býti pravdivým a upřímným; nechci tím říci, že děti své hodlám opustit, ale o modus zde běží a musím pomýšlet na jiný a lepší způsob, abych jim pomohl.“ Nyní vypravoval, jak uložil svobodnému pánovi z Donína, aby mu zjednal poučení o právu stavů českých k sesazování krále; až je bude míti, pak že se může libovolně rozhodnouti, aniž by cti své nějak zadal.

Na vyslance holandského slyšení toto učinilo dojem, jako by Jakub hleděl jen získati čas, aby slušně mohl se přidati k svému zeti. Dojem tento byl ještě sesílen současnými rozmluvami Carona s vévodou z Buckinghamu, s hrabaty z Arundelu a Kelly a s jinými hodnostáři; všickni jej ujišťovali, že král má nejlepší vůli pomoci svým dětem a že jich zajisté neopustí. Caron tedy pospíšil k svobodnému pánovi z Donína a sdělil mu své naděje. *) Tento vyslechl sice rád řeči potěšitelné, avšak víra jeho zničena byla slyšením na 1620 rozloučenou, které mu Jakub udělil dne 6. října u přítomnosti prince Waleského a vévody z Buckinghamu. Ani jediné slovo, které by se mohlo vykládati ve prospěch falckraběte, nepřešlo také tentokráte přese rty královy; chtěl jen věděti, jakými důvody Čechové se spravovali při své volbě; o zaslání dotýčeného spisu měl se pan z Donína postarati. Pan z Donína musel cítiti, že za tímto úkolem skrývá se spíše vytáčka nežli slib a opustil tak

*) Generální stavové Jakobovi I. dd. 21. září 1619. — Noël de Caron Generálním stavům dd. 23. září /3. října 1619, u Gardinera.

Anglii, aby pánu svému přinesl smutnou zvěst. *) Pakli zpráva jeho nezmařila ještě veškery naděje Bedřichovy, musel tak učiniti list, který Jakub zároveň zaslal svému zeti a který mu nejspíše pan z Donína donesl. V úvodě jeho obsaženy byly stereotypní stížnosti, že volba krále Českého stala se tou dobou, kdy vyslanec Jakubův prodléval v Německu; „zdaliž nevznikne podezření, že Jakub měl v tom účastenství a zdaliž podezření toto neposkvňuje čest jeho, o jejíž čistotu kníže má býti zrovna tak pečliv jako člověk soukromý?“ Že tedy nemůže dříve projevití náhled o věci falekraběte, dokud nebude znáti důvody, z kterých Čechové sesadili Ferdinanda; také že musí věděti, zdali se již někdy nebo snad vícekrátě událo takové sesazení a z jakých důvodů. **)

Že méně příznivý výklad o příštím chování Jakubově byl správnější, nežli domněnka Caronova, vysvítá z nařízení, které Doncaster od krále obdržel hned po slyšení vyslance holandského. Doncaster, který tehdáž ještě prodléval v Německu, měl se vydati do Hagu a tam jménem Jakubovým projevití díky za pomoc, kterou Generální stavové poskytli tak rychle a ochotně jeho zeti a Unii. Vyzvání jejich, aby Jakub se postavil v čelo hnutí proti rodu Habsburskému směřujícímu a aby prostředky svými spolek podpořoval, měl zamítnouti, neboť nic že není králi tak draho jako jeho čest a ta že by poskvrněna byla, kdyby se skutečně přidal k některé straně ve sporu českém, poněvadž by se věřilo, že zeť jen v dorozumění s ním přijal korunu. Báh že zná jeho nevinnost, ale on že se chce postarati, aby to bylo také celému světu zjevno, že nijakž potají nepracuje k sesazení krále, kdežto veřejně se zasazuje o zprostředkování míru mezi králem a jeho poddanými. Jakmile čest jeho sprostěna bude všelikého podezření, pak a ne dříve že chce také prohlásiti, jak se hodlá chovati ve velkém sporu. ***)

Místo aby vyhověl tomuto rozkazu a vydal se na cestu do Hagu, Doncaster uznal za dobré provésti dřívější nařízení a vydal se proto, jak jsme vypravovali, dříve do Vídně, Hradce a Norim-

*) Voigt, Dohna's Gesandtschaftsleben a. a. O.

**) Gardiner, Jakub Bedřichovi koncem září nebo počátkem října 1619.

***) Gardiner, Jakub Doncasterovi dd. Theobalds, 23. září /3. října 1619.

berka a dostal se teprve ke konci prosince do Hagu. Chování Jakubovo mělo pro falckraběte velmi škodlivý účinek: Generální stavové již prohlásili, že zastaví další vyplácení podpory ve prospěch českého povstání. Na druhé straně zbabělost Jakubova zvýšila odvalu a potupy odpůrců falckraběte. Anglickému vyslanci v Bruselu Trumbullovi bylo slyšení tupení a pomluvy, jaké si dovolili proti jeho králi; plakal zlostí a hanbou vida, jak rostla odvala strany španělské, a slyše, jak se bez obalu o tom mluvilo, že se podnikne útok na Dolní Falci, aby byl potrestán falckrabě, že přijal korunu.*) Trumbull jen tím se těšil, pakli král Anglický není tak moudrým, aby falckraběte podporoval, že nezbytná potřeba jej k tomu donutí. Avšak bědování jeho prospělo zrovna tak málo jako zprávy Carletona, anglického vyslance v Hagu, jenž oznámil nastávající zastavení další podpory a rostoucí udivení, jaké se zmocnilo Generálních stavů následkem zpráv, které od Carona z Hagu přicházely a v nichž tento naprosto se uchyloval od dřívějšího svého, Jakubovi příznivého mínění. Byl obyčej, že takovéto vyslanecké zprávy rozesílány bývaly do jednotlivých provincií, ale tentokráte Generální stavové se usnesli novinu tuto veřejně neohlásiti, poněvadž by byla způsobila velmi špatný úsudek o chování Jakubově.***) Mnohé vážené osoby navštívily Carletona doufajíce, že v soukromých rozmluvách zvědí příznivější věci o Jakubových vlastních zámyslech; avšak potěšitelné ubezpečení, kteréž nesměl úředně učiniti, nemohl dáti ani v rozmluvě soukromé a tak se nedovedl nalehavým dotazům vymknouti ani umělými vytáčkami.

Jakub dbal velmi málo všech těchto zpráv; péče jeho nyní jediné k tomu směřovala, zdali kabinet španělský nebude ho obviňovati z účastenství v českých událostech. Jelikož podle zpráv španělského jednatele v Londýně o nevinně Jakubově nebylo žádné pochybnosti, dostalo se připsům jeho v Madridě přátelského přijetí a odpověděno na ně s tím ubezpečením, že se na přátelství Jakubovo klade největší váha. Jelikož však osvědčení krále Angli-

*) Gardiner, Trumbull to Sir Dudley Carleton del. Brussels 6./16. října 1619.

***) Carleton to Sir Robert Naunton dd. The Hague 13./23. Oct. Tentýž tomutěž dd. 25. října /4 list. 1619 u Gardinera.

ckého provázena byla také stížností, že Ferdinand na smírné návrhy Doncasterovy kladl malou váhu, že příměří zamítl a tak sám věci dohnal k nejhorsímu, kabinet španělský viděl se nucena, také na to odpověditi a Ferdinanda ospravedlniti. Byla to ovšem obtížná úloha, jelikož Ferdinand Doncasterovi nikdy sebe menšího slibu neučinil, že svolí, aby se na základě navrhovaného příměří o mír jednalo, nešťastnou náhodou však Doncaster sám velice si zadal v tom, jak vyhovoval nařízení svého velitele. Podle přání falckraběte byl se vynasnažoval o odročení volby císaře a ne o její provedení a když se mu to nepodařilo, chtěl zprávu o volbě Českého krále v Lutichu, kde se právě nalézal, oslaviti ohněm, v čemž mu bylo jen zakročením úřadu městského zabráněno. Za takové prostředkování Filip krále Jakuba zajisté nepožádal a nemoudré chování se vyslance poskytlo nyní kabinetu španělskému vítanou zámiňku, aby nezdar vyrovnání svalil na jeho bedra a o chování se Ferdinanda nijakž se nezmínil. *) Vyslanec anglický Cottington pozván byl od ministerstva španělského k rozmluvě a když přišel, byl mu odevzdán celý rejstřík hříchů Doncasterových, aby je dále oznámil svému pánovi.

Když zpráva dotýčná se dostala do rukou Jakubových, rozohněna byla ještě více horlivost jeho, aby se stal hodným přízně španělské, jelikož nemohl popírati, že správné jsou námítky, kteréž se projevovaly proti vyslanci jeho. Když mu tedy, v prvních dnech roku 1620 oba jednatelé Filipa III. v Londýně, Sanchez de Ulloa a P. Diego de la Fuente odevzdali pojednání o právu Ferdinanda k české koruně, od Oñata zaslané, Jakub prohlásil před oběma pány, „jak na jedné straně děti jeho a příbuzní na něj naléhají, aby se prohlásil pro Bedřicha, jak ale na druhé straně pravda a přátelství je při králi Španělském a rodu Habsburském a od kroku toho jej odvracuje.“ *) Avšak ani na tomto osvědčení Jakub nepřestal, rozhodl se vypraviti k Filipovi zvláštního vyslance, Sir Waltera Astona, aby z duše královského jeho přítele vypudil vše-

1620

*) Ce qu'on a déclaré à Mr. Cottington le 18me d'Octobre 1619. U Gardinera.

**) Gardiner: Diego de la Fuente Filipovi III. dd. London, 4./14. ún. 1620.

likou nedůvěru. Aston měl krále Španělského ubezpečiti, což se již stokrát bylo stalo, kterak jej to trápí, že na něj padá podezření, jako by byl nějak působil při volbě a přijetí koruny České od falckraběte Bedřicha. Na důkaz své nevinosti zaslal králi Španělskému přepis veškeré své korespondence s Uníí ve věcech německých vůbec, aby Filip sám viděl, „jaký byl běh věcí, jak se od něho líšily rady a napomenutí Jakubovy a že napřed o těch věcech neměl žádné vědomosti.“ — Kdyby Aston shledal, že i po předložených důkazech zbývá nějaká pochybnost o ujišťování jeho u Filipa nebo u předních ministrů, pak neměl ničeho opomenouti, aby pochybnost tuto s kořenem vyplnil. Měl hledět vyvrátiti stížnosti na Doncastera a sice částečně tím, že by chování vyslance toho prohlásil za následek nepříznivého přijetí, jakého se mu dostalo od Ferdinanda, a za následek toho, že anglické prostředkování bylo zamítnuto. Obviňování Doncastera, že zvolení Bedřicha za krále Českého chtěl ohněm oslaviti, Jakub jako tvrzení neodůvodněné odmítl.*)

Král ostal tak věren svému předsevzetí vytrvati na cestě nastoupené a nemíti podílu v boji svého zetě; držel jazyk svůj na uzdě, aby žádné jeho slovo přátelé falckraběte nemohli si ve prospěch tohoto vykládati. Nadarmo také na něj naléhali, aby zetě svého uznal alespoň za krále Českého a dával mu titul královský. Místo aby vyhověl přání tomuto, uděлил důtku biskupu Londýnskému, když se odvážil o vánocích modlit se v kostele pavlanském za „krále Českého“. Generální stavové, jenž nemohli věřiti v takovouto převrácenost Jakubovu, uložili znovu vyslanci svému, aby králi, pokud možno, vštípil jiné mínění a Caron podle toho požádal za slyšení. Avšak cokoli uvedl ve prospěch falckraběte a jakkoli se vynasnažil, aby vylíčil souvislost věci jeho s porážkou stolice Papežské, nebylo nic platno, tvrdošijnost královi nebylo lze překonati a aby podporu slíbil, nebylo lze na něm vymoci.***) Na všechny důvody Jakub odpovídal, že podle uznání jeho zeti nyní

*) Gardiner: Instruction for Sir Walter Aston dd. Whitehall, 5./15. ledna 1620. — Nethersole to Carleton dd. London, 8./18. ledna 1620.

***) Caron Generálním stavům dd. 14./24. ledna 1620. U Gardinera.

ani nebezpečnoství nehrozí, aniž obávati se jest, že by se stav jeho během roku zhoršil a že tedy není potřebí, aby se sám nějak určitě rozhodl. Tak chladně choval se Jakub také k svobodnému pánu Achácovi z Donína, ježž Bedřich poslal do Anglie místo Kristofa z Donína. Vyslanec nemohl si tentokráte stěžovati, že král mu nepopřává sluchu; přijal jej dvakráte a probíral s ním do podrobná domnělá práva Čechů k volbě krále, ale prohlásil, že důkazy pána z Donína není dostatečně poučen a požadoval ještě další. A konečně, což bylo pro vyslance až k zoufání, rozhovořil se i o událostech rakouských a projevil velkou nespokojenost s jednáním stavů rakouských a s povstáním jejich proti Ferdinandovi. Dojem, ježž slova taková způsobila na vyslance, zvýšen byl ještě, když mu král pojednání Oñatovo o dědičném právu Ferdinandově v Čechách a ještě druhé podobného smyslu z Bruselu zaslané odevzdal s tím vyzváním, aby zvláštním spisem dokázal opak toho.*)

Pán z Donína se zachoval, jak mu bylo uloženo, vyvrátil, pokud sáhaly jeho vědomosti, oba sporné spisy, a podal své pojednání Jakubovi. Podobalo se, jako by práce jeho měla účinek, neboť když za několik dní dostavil se k Jakubovi, dostalo se mu přijetí nejvýše milostivého. Jakub jevil se uspokojeným důkazy Donínovými o volebním právě českém; pravil, že je přesvědčen, že Čechy nejsou říší dědičnou, jak Španělsko tvrdí, ale chtěl míti ještě vysvětlení o tom, zdali Čechové měli právo sesaditi krále zvoleného, jakým byl Ferdinand. O tomto kuse pán z Donína měl jej ještě poučiti; načež byl milostivě propuštěn.**)

Pán z Donína měl sice za to, že o tomto kuse je rozhodnuto, jakmile není žádné pochybnosti o volebním právě Čechů, ale nedůvěřivost královu nebylo lze tak snadno zapuditi a tak musel znovu posadit se ke stolu a sepsat také pojednání o právu Čechů k sesazování.

Achác z Donína přišel jako bratr jeho také proto do Londýna, aby krále žádal za vydatnou pomoc peněžní, jelikož jí Bedřich při

*) Gardiner: Girolamo Laudo Benátskému dožovi dd. Londýn 20./30. ledna 1620. — Nethersole Carletonovi dd. 18./28. ledna 1620.

***) Girolamo Laudo dožovi dd. 10./20. ún. a 11./21. ún. 1620. — Noël de Caron Generálním stavům dd. 11./21. ún. 1620. — Nethersole Carletonovi dd. 20. ún./1. bř. 1620 u Gardinera.

neutěšených poměrech finančních v Čechách tak velice potřeboval. Přes chladné chování Jakubovo při prvním slyšení pan z Donína neobmeškal zpravit krále a ministry jeho o neostatcích a přáních Bedřichových. K spěšnému tomuto kroku povzbudilo jej smýšlení v obecně anglickém; neboť všichni projevovali nejvřelejší sympatie s věcí falckraběte, všichni zdáli se býti odhodláni podnik jeho podporovati. Pan z Donína jal se tedy vyjednávat s obchodníky londýnskými o půjčce 100.000 liber št. a krále jen žádal, aby vyjednávání o půjčce podporoval svým doporučením. Ale k tomu Jakub nechtěl svoliti, ano netrpěl ani, aby Buckingham nebo jiní čelní ministři podporovali toto vyjednávání a nechtěl ani prohlásiti, že by mu podporování Bedřicha nebylo proti mysli.*) V theorii tedy Jakub námitek svých umenšoval, ale aby změněné své smýšlení o věci falckraběte osvědčil také skutky praktickými, k tomu se nijakž nechtěl odhodlati.

Kromě pomoci peněžní Bedřich na tchána svého vznesl ještě druhou žádost, aby mu totiž bylo dovoleno v Anglii vojsko najímati. Žádost tuto Bedřich neuložil pánovi z Donína, nýbrž zvláště němu poslovi, Skotovi Johnu Grayovi, kterého ustanovil za velitele pluku, jenž se s přivolením Jakubovým měl v Anglii najmouti. Gray obdržev od Jakuba slyšení odevzdal mu list Bedřichův s touto žádostí. Za rozmluvy vyňal ještě psaní druhé a podal je králi; pětiletý vnuk slovy úpěnlivými žádal dědečka za pomoc pro své rodiče. Jakub patře na dětské písmo nemohl se ubránit pobnutí nebo alespoň tak se stavěl, jelikož pohnutí ihned pominulo, když řeč přišla na žádost Bedřichovu. Jakub odepřel všelikou vydatnou podporu; jen k tomu se uvolil, že chtěl vyslanci svému v Bruselu naříditi,**) aby se ohradil proti tomu, kdyby vojsko španělské vtrhlo do Dolní Falce.

Zatím hrozil již s jiné strany nový útok na posavadní jednaní Jakubovo a sice od Holandu a Unie. Knížata Unie, vědouce, že Španělsko připravuje útok proti nim nebo proti Dolní Falci,

*) Gardiner Letters etc. Nethersole Carletonovi dd. 20. ún./1. března 1620.

***) Gardiner The Spanish Marriage I. 309. Gardiner: Letters and Documents: Bedřich Jakubovi dd. Praha 16./26. ledna 1620; Noël de Caron dd. London 18./28. ledna 1620.

jak se později zřejmě objevilo za sjezdu Ulmského, spatřovali v tom případ, kde se mohou dovolávat pomoci svých spojenců. Buwinkhausenovi uloženo, aby se vydal do Hagu a do Londýna a na obou místech žádost Unie přednesl. Generální stavové byli ochotni poskytovat Unii od 1. března 1620 50.000 zl. měsíční podpory; proti tomu však měli všeliké námítky, když Buwinkhausen požadoval, aby kromě toho vypravili do pole 4000 mužů. Dobré vůle se jim nenedostávalo, nahlíželi, že pomoci takové je zapotřebí, ale horšili se proto, že král Anglický, náčelník Unie, ostával věren své váhavé politice; nechtěli tedy k dalším podporám se uvoliti, neučiní-li také Jakub slibu závazného. Když Noël de Caron požádal krále za slyšení, aby mu sdělil toto rozhodnutí, dáno mu za odpověď, že nemůže býti předpuštěn, poněvadž prý Jakub je zanešen záležitostmi neobyčejně obtížnými. Byla to ovšem jen výmluva. Jakub nemohl nakládati tak s vyslancem hollandským jako s posly svého zetě a tak zjednal si pokoj alespoň tím, že přijetí vyslance co možno nejdéle odkládal.*)

Skoro toutéž dobou přibyl Buwinkhausen do Londýna. Král nemoha vyslance Unie odbývati vytáčkami, povolil mu slyšení. Avšak hned z počátku pustil volnou uzdu hněvu svému nad nepřetržitým doléháním, jakým je tísněn po měsíce v záležitostech německých; haněl válečné choutky Unie a nenechal vyslance takřka ani mluvíti, když knížata Unie chtěl obhajovati. Buwinkhausen mohl od Jakuba dosáhnouti nejvýše toho, že konečně trochu se zmírnil, ale o slibech nebo dokonce o skutečné podpoře nebylo ani řeči. Tak špatného přijetí nedostalo se ani vyslancům falckraběte.**)

Předce však v posledních dnech se podobalo, že připravuje se obrat v posavadním chování Jakubově; vzdal se totiž — nevíme, zdali k naléhání rozličných vyslanců nebo následkem sympatií svého dvoru vždy hlučněji se jevících — posavadní své příkré nepovolnosti k žádostem falckraběte: plukovníku Johnu Grayovi uděleno dovolení najímati zbrojný lid; 1000 mužů mohl najmouti v An-

*) Noël Generálním stavům dd. South Lambeth 18./28. ún. 1620; Carleton Nauntonovi dd. Hag 17./27. ún. 1620. Lond. st. arch.

**) Gardiner The Spanish Marriage I. 310 a Letters oc. Trumbull Carletonovi dd. 7./17. bř. 1620.

glii a 1000 ve Skotsku. Jakub chtěl také uleviti zeti svému v tísní peněžní, ale ne ze svého; chtělť požádati švakra svého, krále Dánského, aby poskytl falckraběti půjčku, které by se však smělo upotřebiti jen k hájení Falce. Ale tím vyčerpána byla míra přízně, již se naklonil falckraběti. Považuje nyní za svou povinnost dáti také na španělskou váhu přátelské osvědčení, aby neutrpěla nijakž pověst královské jeho nestrannosti a spravedlivosti, ujišťoval, že také nyní má na zřeteli jen zjednání míru v Němcích a zamítl jmenovitě vyzvání Generálních stavů, skrze Carona zatím přednešené, aby se činně účastnil v boji započatém. Děkuje jim srdečně za všecko, co chtějí učiniti pro zeti jeho, prohlásil při tom, že sám nemůže pro něj učiniti ničeho, jelikož všecka jeho péče věnována je pryč obnovení pokoje.*)

II.

Kdo neznali ješitnou, sebelibou i tvrdošijnou povahu krále Anglického, nechtěli věřiti, že je to jeho poslední slovo a doufali, že se předce přidá k zeti svému. Král Španělský také se obával, že spolek s Anglií se rozbije a že Jakub odhodlá se konečně předce k takovým obětem pro svou dceru a svého zeti, jaké on (Filip) ochoten byl podniknouti k udržení starého panství rodu svého. Aby to, pokud možno, překazili nebo alespoň protáhli, odhodlali se ve Španělsku vypraviti do Anglie muže, který tam byl již vykonal dobré služby. Byl to Don Diego Sarmiento de Acuña, jenž od Filipa III. byl již r. 1613 vyslán do Anglie a za velké zásluhy, které jako vyslanec si byl získal, povýšen jest do stavu hraběcího pode jménem Gondomara, od té doby známějším. Byl to muž moudrý a nadaný. Opatrný v hovoru svém a dobře věda, kdy a co by měl mluvití a co zamlčeti, dovedl při každé příležitosti, kde mu nebylo úředně jednati, společnost baviti skvělým způsobem. Předpojatých náhledů o moci států evropských, jakými byli Španělé doby jeho proniknuti, znenáhla se byl sprostil. Když vstoupil do služby krále

---

*) Gardiner Letters oc.: Naunton Carletonovi dd. Whithall 10, 20 bř. 1620.
Tentýž: Prince Charles oc. I. 310.

svého, naplněn byl důvěrou v moc Španělska všecko pokořující. Nic nezdálo se mu býti tak těžkým a nebezpečným, aby král jeho nedovedl to konečně překonati, všeliký nezdar byl mu jen pomíjející nehodou, která by se byla nestala, kdyby král jeho byl osvědčil potřebnou ráznost. Zkušenosti v dlouhé službě účinkovaly však na Gondomara; viděl nebezpečnosti, která vlast jeho se všech stran obklopovala a zlé následky válečných zápletek; důvěra jeho tedy ustoupila opatrnému, nercili bojácnému uvažování.

Pochopíme tedy, že Gondomar nemohl se ubrániti smutnému tušení, když byl zase vyzván, aby se vydal do Anglie, utvrdit přátelství mezi Jakubem a Filipem III., pro které byl posud tolik učinil. Výhody Anglie, kdyby se zase dala cestou od Alžběty vytknutou a obchod Španělska všemožným způsobem rušila, ležely na bíledni. V Anglii přáli si válku se Španělskem; mohl se nadíti, že ji odvrátí, když osobní poměry Jakubovy a prospěch jeho vlastních dětí ji vyžadovaly? Podle náhledu jeho záležela vina Jakubova v nejvřelejší příchyllosti k vlastním zájmům. „Vždycky budeme jej shledávati na straně těch, kdo mají moc v rukou a proto, jak svět nyní běží, nepostaví se na stranu Španělska.“*) Dalo se konečně ještě očekávati, že Jakub bude se klidně dívati tisícovým vytáčkám Filipovým v příčině nabídnutého sňatku? Tyto a podobné myšlenky tížily duši Gondomarovu; jak sám se vyznává, neměl žádné naděje, že mír s Anglií zachová, ale chtěl vykonati svou povinnost, jako byl činil po 36 let.

Jakub zpraven jsa o nastávajícím návratu Gondomarově do Anglie, dal pro něj zvláště upravití palác v Hotton Gardenu. Pakli tato pozornost vyslance jako příznivé znamení potěšiti a v něm naději vzbuditi musela, že u krále dojde zase staré přízně, nabyt naproti tomu také jiných zkušeností, které se zdály smutné jeho předtuchy potvrzovati. Sotva se totiž ubytoval v paláci vykázaném, vyrušilo jej víření bubnu, jenž platilo najímání pro krále Českého, a na vratech paláce svého shledal přibitý plakát, kterým se vyzývali mužové bojechtiví, aby sloužili za žold králi Českému. Dovedl však starost svou před anglickými dvořeníny, ani se nejspíše chtěli

*) Gardiner; The Spanish Marriage I. 301.

pásti na zlosti jeho, zakrýti žertovnou poznámkou. Krufřt Falcký, pravil, nemá prý nad něj lepšího přítele, neboť sotva přibyl do Londýna, že falckrabě již obdržel svolení k najímání lidu, o které se byl dlouho nadarmo ucházel. Ale nebylo mu do žertu, neboť pakli pozoroval změny, jaké se staly při dvoře za jeho nepřítomnosti vesměs ve smyslu protišpanělském, musel za to míti, že svolení k najímání bylo jen prvním krokem důvěrného spolku Jakubova s jeho zetěm. V snažení svém od spolku toho jej odvrátiti Gondomar měl z anglických státníků za spojence jediného lorda Digbyho, nepatrnou to protiváhu proti množství jiných pánů, jenž se klonili k straně protivné. Gondomarova poslední naděje spočívala na důkladné znalosti povahy krále Jakuba, kterého musel hledět za každou cenu přidržeti při posavadní jeho politice.

1620 První slyšení, které Jakub popřál vyslanci španělskému, dalo se 22. března slavným způsobem u přítomnosti celého dvora, tak že k důvěrnému rozhovoru nebylo ani příležitosti ani místa. Hned po tomto slyšení pozván však na příští den k soukromé rozmluvě s králem. Když se dostavil a na zavolání krále čekal, přistoupil k němu Digby a prosil jej, aby nenechal dojíti k nejhorsším věcem. Španělsko že má v Anglii jediného přítele, jej; celý dvůr že blouzní s puritany. Jakkoli Digby měl dobrý úmysl, předce neznamenal, že pro Španělsko čili vlastně pro Habsburky spolek s Jakubem jen tehdy měl cenu, pakli tento nebránil císaři útoku na Falci, pokudby tímto způsobem Čechy mohly býti zase získány. Nějaká prostřední cesta, k jaké Digby radil, nebyla zde možná. Gondomar tedy byl proti tomu, aby pán jeho učinil nějaký krok nazpět, zvláště když prý mu bylo od Jakuba, který slibu svého nedodržel, ukřivděno. V okamžiku tomto povolán byl Digby ke králi a zpravil jej bezpochyby o hrdém způsobu, jakým vyslanec španělský jménem pána svého zamítá všelikou povolnost.

Když Gondomar vstoupil do královské komnaty, Jakub jal se mluvit tak horlivě, jako by chtěl vyslanci ústa zavřítí. „Slyšel jsem od Buckinghamu,“ vypravoval, „že jste pozdravující se s ním bolavý prst jeho tak silně stiskl, až jste jej poranil.“ Vypravoval pak ještě o jiném podobném případě a uzavíral pak z toho, že také se nalézá v obtížném stavu a že nesmí býti příli tvrdě tísněn.

Učinil prý všechno, co bylo možno, aby krále Španělského a císaře uspokojil. Nikomu že křivdy neučinil a předce že každý si na něj stěžuje. A král Španělský že předce může úplně v něj důvěrovati; „dávám Vám své slovo,“ dodal, „jako král a šlechtic, jakož i co křesťan a muž, jenž dbá na svou čest, že nemám jiného přání, nežli aby syn můj pojal za choť dceru Vašeho pána a že nevyhledávám jiného spolku, nežli se Španělskem.“ Gondomar, jenž z řečí těchto seznal, že Jakub nijakž nehájí věc falckraběte, zatajil radost svou ujišťováním o účastenství se smutným stavem, v němž se král nalézá. Ale nezdržel se poznámky, že Jakub je pánem, že si tedy může zjednat pokoj a že žaloby jeho jsou marné, nenásledují-li skutky za nimi. Král, jenž při slovech těchto se začervenal, projevil nyní přání, pohovořit si s Gondomarem o palčivé denní otázce. I tázal se, zdali císař hodlá podniknouti útok na Falcko? Otázka tato znamenala, že každý krok Ferdinandův proti Čechám chce schváliti, kdyby nepodnikl útoku na Falcko. Gondomar zodpovídal otázku královi jiným dotazem: „Co by učinilo Vaše Veličenstvo, kdyby se někdo zmocnil Londýna?“ Tím naznačil, že Ferdinand smí odpůree svého každým způsobem, i v jeho zděděné zemi potírat, jako by Jakub učinil, kdyby jej někdo napadl v Londýně. Jakub na to neodpověděl nic jiného nežli jak doufá, že Bůh všechno co nejlépe spraví, načež vyslance propustil.*)

O účinku přítomnosti Gondomarovy v Anglii a o jeho vyjednávání s Jakubem zvěděli nejdříve Buwinkhausen a knížata Unie. Jakub zaslal knížatům Unie list, v němž prohlásil, že spolkem s nimi uzavřeným nezavázal se nijakž k podporování jich, jelikož podpora je jen pro ten případ ustanovena, kdyby se na ně stal útok, čehož ale není. K tomu že právě hodlá spojití se s králem Francouzským k zjednání míru v Němcích a odůvodněna prý je naděje, že spojené toto úsilí korunováno bude výsledkem. Na neustálé žádosti Buwinkhausenovy za podporování Unie Jakub konečně prohlásil, že jí chce jako svému zeti dovolit najímání vojska.**)

*) Gardiner Prince Charles I. 316.

**) Lond. st. arch. Odpověď Buwinkhausenovi nezachovala se úplně, zachoval se však obsah její pod názvem: Notes by Sir George Calvert of the

Otázku Buwinkhausenovu, co by král Unii radil, kdyby císař kletbou jí chtěl pohroziti a k rozpuštění vojska donutiti, Jakub zodpovídal tímto způsobem: dokud císař v jednání svém neporuší zákonů říšských, že knížatům nikdy nebude raditi k neposlušnosti. Když za několik dní Buwinkhausen z Londýna odjížděje Jakubovi se poroučel, tento vůli svou ještě přísnějším a bezohlednějším způsobem projevil. Najímání že Unii povolí, ale peníze že nesmí od něho očekávati, poněvadž nemá přesvědčení, že nechová záměrů výbojných. Má-li Unie právo hájiti Falce proti útokům katolickým, nechať tak učiní; ale požaduje-li císař, aby Unie byla rozpuštěna a je-li požadavek tento zákonem odůvodněn, pak nechať se raději vyzvání tomu podrobí. Jen tehdy že jí bude pomáhati, není-li požadavek tento zákonem odůvodněn. Rozhořčen touto lhostejností Buwinkhausen nechtěl přijmouti stříbrné nádoby, které mu Jakub podle obyčeje tehdejšího při odjezdu daroval, nýbrž poslal je třikrát nazpátek.*)

Za takových okolností nemůže býti divu, že vynasnažení Donínovo, aby v City sehnal půjčku 100.000 liber št., nemělo příznivého výsledku. Jednou se zdálo, že král pomoc svou nechce odepřítí, kladl si jen za podmínku, aby jméno jeho nebylo uváděno. Ačkoliv podmínka tato obsahovala vlastně zamítnutí každé pomoci, pan z Donína a Buwinkhausen, který tehdáž ještě prodléval v Londýně, vydali se na cestu do City, aby odvolávajíce se na schválení Jakubovo, požádal bohaté kupce za půjčku. Dostalo se jim příznivého uvítání, ale lord mayor předce chtěl dokonaleji znáti mínění královo o této věci a žádal proto za audienci. „Nechci vám ničeho nařizovati, ani o něco prositi; avšak chcete-li něco učinit pro mého zetě, bude mne těšiti,“ těmi slovy odpověděl král na podanou otázku. Představení rozličných cechů byli na to vyzváni od lord mayora, aby od příslušníků svých vybrali částky na ně připadající, ale tito se zpěchovali nařízení tomu vyhověti, jelikož jim chladné a jen ústní osvědčení královo nedostačovalo. Chtěli

---

Kings reply to the forgoing letter. List Buwinkhausenův z 14./24. břez. 1620. State Papers Germany; Jakub knížatům Unie dd. Westminster 14./24. bř. 1620.

*) Gardiner: Prince Charles I. 317.

míti jakousi jistotu, že peníze jim budou splaceny a spatřovali ji jen v usnešení parlamentu nebo ve vyzvání od tajné rady vydaném.

Méně opatrně bylo duchovenstvo, ano otázku o půjčce považovalo více za obět, která se musí přinést ke cti boží. Proto arcibiskup Canterburský vyzval oběžníkem, na kterém byli také dva jiní biskupové podepsáni, duchovenstvo, aby se účastnilo v půjčce ve prospěch falckraběte.*) Duchovenstvo na vyzvání toto poskytlo něco peněz, avšak více darem nežli jako půjčku; také vyšší šlechta účastnila se v této sbírce, tak earl z Dorsetu daroval 500 liber st. a slíbil, že v příštích pěti létech poskytne také takové sumy, bude-li válka trvati. Jakub v takovém podporování zetě svého, který nevázal k oplácení, nalézal zalíbení a chtěl je doporučením svým podporovati. Dne 5. dubna byl na kázání, v němž biskup Londýnský vyzýval posluchače k příspěvkům pro chrám katedrální. Posluchači jistá slova biskupova tak si vykládali, jako by vyzýval podporovati falckraběte a také na krále Jakuba způsobila takový dojem. Když vyšel z kostela potkal jednoho představeného z City, vybízel jej, aby následoval příklad duchovenstva a skutečně na pobídnutí toto účastnilo se i měšťanstvo londýnské ve sbírkách. Přes to však vynesly sbírky do května jen 13.000 liber št. a tak se ještě mnoho nedostávalo na sumu 100.000 liber, kterých falckrabě potřeboval a které se chtěl v Anglii vypůjčiti.**)

Příspěvky poskytnuty byly od Angličanů beze všech podmínek, nikdo z nich nemyslil falckraběte nějak obmezovati v jich upotřebení, ať by s nimi naložil, jak by za dobré uznal. Ale tak nasmýšlel Jakub, ačkoliv, jak dalece známo, ani haléřem nepřispěl; prohlásil pánovi z Donína, že peníze těchto smí se upotřebiti jen pro Falcko, a když tou dobou došla zpráva, že král Dánský chce poskytnouti půjčku 50.000 liber, Jakub požadoval, aby také tyto peníze byly složeny v Heidelbergu, ačkoliv král Dánský byl ochoten v Hamburku je poukázati. A kdežto Jakub chtěl, aby peníze jen pro Falcko se upotřebilo, přemýšlel předce zase o nových překážkách, aby stížil hájení této země. Neboť když v královské radě

*) Spanish Marriage I. 316.

***) Gardiner: Prince Charles I. 321.

o tom se jednalo, má-li se falckraběti kromě najímání pro Čechy povolití také najímání pro Falcko, odpor Jakubův zlomen byl teprve tím podotknutím, že druhdy povoleno bylo beze všech obtíží najímání králi Švédskému a Dánskému, Hollandanům a arciknížeti Albrechtovi, jak by se mohlo odepřítí nyní, kdy běží o zeti králova? Král se zastyděl a chtěl chybu svou tím napravití, že učinil slib, že zeti svému pošle o vánocích 25.000 liber na hájení Falce. Po tolikerých prosbách byla to první pomoc, k níž se odhodlal pro zeti svého, pohříchu záležela jen v slibu splatném teprve po dlouhé době. Avšak hned také uznal za potřebné učinit něco pro Španělsko, neboť uložil vévodovi z Buckinghamu, ubezpečit vyslance španělského, že povolením k najímání vojska nepřidává se k Unii a kdyby král španělský nyní nebo kdykoli jindy chtěl v Anglii vojsko najímati, že mu k tomu z celého srdce dáno bude povolení.*)

III.

Nedávno před tím došlo od knížat Unie v švábském Halu shromážděných nové psaní upomínací, kterým Jakub přes to, že odbyl Buwinkhausena, žádán byl znovu za pomoc. Proti zeti svému vzdal se, jak jsme právě vypravovali, posavadní své nepovolnosti a zmohl se alespoň na slib; ale proti Unii setrval při svém rozhodnutí a projevil to novou bezohlednou odpovědí. Neočekával prý, tak napsal, že po tolikerém slyšení, které udělil Buwinkhausenovi a při čemž náhledy své jasně vyložil a po četných písemných osvědčeních, bude ještě obtěžován novým listem Unie. Musí prý se domnívati, že Buwinkhausen nepodal knížatům věrnou zprávu a z této příčiny že chce ještě jednou přednésti důvody, z kterých musí odepřítí všelikou pomoc peněžní. Nejprvé smlouva s Unii zavazuje prý jej jen tehdy poskytnouti pomoc peněžní, kdyby Unie byla napadena; ale toho že není, a kdyby tak bylo, předce že by nebyl k ničemu zavázán, neboť knížata že by měli jen o tom přemýšletí, zdali chováním svým nezavdali sami příčinu svým souse-

---

*) List Buckinghamův hraběti Gondomarovi dd. 20. června 1620, v mnich. st. arch. 292/4.

dům k útoku. A když oni sami útok způsobili, že necítí se býti zavázán spolku se držeti a nepřátelsky se chovati ke knížatům, s nimiž je sám spolčen. Dále že by měli uvážiti, k jakému účelu Unie byla založena. Stalo se tak na ochranu víry evangelické, k zachování míru a slávy říše Německé a hlavy její, císaře, konečně k uspořádání otázky o nástupnictví v Julichu. Jak souvisí tento účel s požadováním peněz? Pán z Donína že je na svědectví, kterak před obnovením spolku s Uníi prohlásiti dal vévodou z Lenoxu a státním tajemníkem Nauntonem, že knížata Unie mohli by se jen tehdy spolehnouti na jeho pomoc, když by jej přesvědčili, že proti zákonům říšským ve věci spravedlivé jsou napadeni a pronásledováni; kdyby však bez příčiny útok podnikli, pak že je musí ponechatí následkům tohoto kroku. Když předešlého roku z jistého případu nabyl přesvědčení, že pan z Donína osvědčení toto věrně nesdělil, sám že je oznámil knížatům Unie. Dbali knížata Unie tohoto osvědčení, když zaujali postavení své v české otázce? Kdyby se tedy, když chování se Unie sprostilo jej všelikého závazku, předece ještě přidal ke knížatům Unie, zdaliž by tím nezavdal podnět k nové velké válce a zdaliž by mír, jež vysláním Doncastera chtěl zprostředkovati, sám neporušil a poctivosti své před celým světem nezadal? Pak by se musel také vzdáti všech milých aliaucí a záměrů, jejichž uskutečnění dlouho před počátkem nynějších nepokojů leželo mu na srdci.*)

Jelikož sbírky v květnu uspořádané obnášely 13.000 liber, Kristian Dánský chtěl půjčiti 50.000 liber a Jakub 25.000 liber, veškera podpora, které se Bedřich mohl nadíti, činila 88.000 liber, kterážto suma, kdyby jí byl mohl hned upotřebiti, mohla dáti válce v Čechách jiný obrat, ale jen po kapkách podávaná zápas na život a na smrt jen prodloužila. Ze sebraných 13.000 liber dostala se ostatně jen nepatrná část do rukou falckraběte; větší část té sumy, 7000 liber, pohltilo najatí 2000 žoldnéřů pod Grayem a sbor tento dorazil teprve do Gravesendu, tak že zbytek peněz musel se počítat na zapravení další cesty. Zprávy tyto svědčí

---

*) Jakub I. knížatům Unie dd. Greenwich 22. května/1. čna. 1620. State Papers Germany. London.

ostatně, že těchto 13.000 liber přes zákaz Jakubův užilo se jen pro Čechy, jelikož Gray se sborem svým do Čech se odebral. Ale najímání v Anglii musíme považovati za nejnešťastnější prostředek, k jakému se falckrabě v tísní své utekl. Co neztrávily výlohy na najímání, pohltila další cesta a žoldníci angličtí jen proto do Čech přibyli, aby rozmnožili počet vojáků, ani se bouřili pro žold nezaplacený.

V pochybení, jaké se stalo najímáním Grayovým, mělo se nyní pokračovati, jelikož Jakub 50.000 liber od Dánska půjčených, chtěl dopřáti hlavně Angličanům. Sám král naléhal na pana z Donína, aby poznamenal osobu, jíž by se mělo svěřiti velitelství pomocného vojska anglického pro Falci určeného. Pan z Donína jmenoval hraběte ze Southamptonu, ale Jakub nesouhlasil s volbou touto navrhol hraběte z Dorsetu nebo plukovníka Cecilia a konečně plukovníka Vere. Jakub svým mícháním do volby velitele způsobil zase zeti svému značnou škodu, neboť kdyby byl Southampton převzal velitelství, šlechta anglická byla by se odhodlala k dalším obětem.*) Avšak Jakub se staral málo o to, zdali řečmi, váháním a mícháním se jeho způsobena bude zeti nějaká škoda nebo ne, jelikož denně rostl hněv jeho proti Bedřichovi pro mnohé nepřijemnosti, které mu působil. Když těch dnů došla do Anglie zpráva, že Bedřich počal vyjednávat s Turky, aby je poštvál proti císaři, Jakub byl tím nejvýše pobouřen; tentokrát chceme věřiti, že se tak stalo z pohnútek šlechtitných. Rozhořčení své projevil velmi ostrým způsobem: „Je-li to pravda,“ zvolal, „prohlásím se sám proti svému zeti a zemru-li, nechať se kosti moje nesou v čele vojska, které by bylo proti němu vypraveno.“ V důvěrné jedné rozmluvě byl hrabě Gondomar svědkem hluboké nevole Jakubovy nad tím, že zet požaduje neustále od něho peníze. „Máte pravdu,“ pravil kromě jiného Gondomarovi, „stěžujete-li si na nakládání s katolíky v Anglii a na podpory k obhajování Falce. Ale já v tom nechybují, tak jednájí zrádci, jenž mě obklopují. Strany bezpráví, jenž se děje

---

*) Mnich. st. arch. 52/7. Zpráva vyslanecká Acháce z Donína dd. 23. kv./ 2. čna. 1620. Tamtéž zpráva Donínova dd. 25. dubna / 5. května 1620.

katolíkům, musel byste se obrátit na arcibiskupa (Abbota), který je bezbožným puritanem. Také falckrabě je mužem bezbožným a uchvatitelem, ode mne nemá se mu pomoci dostatí. Mladý muž, jakým on je, má se spravovati podle muže starého jako jsem já a má učinit, co je s právem, totiž vzdáti se Čech, ale ne mne zaplétati do špatné věci. Knížata Unie žádají mě taktéž za pomoc, ale dávám vám slovo, že ode mne neobdrží ničeho.“ *)

Jakub tímto způsobem politiku svou, hledíc k falckraběti, ustálil v tom směru, že mu chtěl pomáhati jen v obhajování Falce, avšak prozatím jen sliby ale ne prostředky, které mu jako králi Anglickému byly po ruce a sice nejen proto, že mu pokoj byl vítaným a že parlamentu nenáviděného nechtěl svolati, nýbrž přede vším proto, poněvadž ty nepovažoval za své nepřátele, proti nimž ve spolku s falckrabětem měl válčiti. Proto také odpovědí svou, kterou po Carletonovi dal doručiti koncem března Generálním stavům, zamítl návrhy a požadavky holandské a na tomto stanovisku setrval přes všeliké vyzývání, jakým se na něj znovu a znovu doléhalo.**)

Ale pakli se Jakub nadál, že zřejmým osvědčením vůle své si zjedná pokoj, měl býti dosti brzy důkladně zklamán, když koncem května se objevilo, že Falci hrozí útok od Španělska. Jakub byl sliby své o hájení Falce učinil v té naději, že nebude napadena, ačkoliv řeči Gondomarovy musely ho zbaviti této naděje a ačkoli od vyslance svého v Turíně byl upozorněn, že Španělsko hodlá dolní Falci napadnouti. Neboť když Filip III. se svolením knížete Savojského vypravil 8000 mužů vojska dílem španělského dílem italského skrze Savojsko na sever do Franche Comté, vojsko toto podle směru, jakým táhlo, nemohlo býti určeno proti Čechám nýbrž proti Falci a zemím Unie.***) Jelikož tedy Jakub mohl očekávati, že na slib svůj o obhajování Falce bude upomínán, rozhodl se nebezpečnoství toto předejítí vypravením několika vyslanců, z nichž dva měli se vydati přes Brusel a Drážďany do Prahy, třetí do Vídně, aby varoval před útokem na Falcko, ale zároveň také

*) Gardiner: Prince Charles I., 324 a sled.

**) Lond. státní archiv: Carleton Nauntonovi dd. 2S. bř./7. dubna 1620.

***) Gardiner MS. Wake Nauntonovi dd. Turin 2/12 kv. 1620.

nabídl své služby k smírnému urovnání sporu. Způsobem tímto král chtěl závoditi s vyslanectvím francouzským, neboť nemohl se spráteliti s myšlenkou, aby se někomu jinému dostalo cti, že mír zprostředkoval.

Do Hagu zatím došla zpráva, že vojsko ve Flandrech shromážděné určeno je proti Falci; a jakkoli proti králi Jakubovi panovalo smýšlení nepřívznivé, předce se očekávalo, že se meče uchopí. Státníci holandské projevili tuto naději Carletonovi omlouvajíc se nedostatkem vlastních prostředků, pakli že sami nepustí se do boje se Španělskem, kteréž ve Flandrech vyzbrojilo dvě armády. Jedna pod velitelstvím Spinoly že je ustanovena k útoku na Dolní Falci, nebo — kdyby to bylo z ohledu na Jakuba ještě poodloženo, — k útoku na říšská města blízko Dolní Falce ležící, aby odtud se připravoval útok další a druhá pod velitelstvím Velasca že slouží k pozorování Holandu a k opření se vojsku, kdyby odtud mělo vyraziti. Přes to požadavky Holanďanů k Jakubovi byly skromné. Jelikož se rozšířila pověst, že v Anglii bude najato 4000 mužů pro Dolní Falci, požadovali, aby počet vojska toho zvýšen byl na 6000 mužů. Pakli k tomu připočetli vojsko vlastní, které chtěli poslati do Dolní Falce a malý sbor od Unie poskytnutý, měli za to, že bude k službám jejich 16.000 mužů, s kterýmiž by ovšem mohli čeliti Spinolovi a při čemž by Unie s vojskem svým skoro neztenčeným mohla přiměti knížete Bavorského, aby se vzdal útoku svého na Čechy. Princ Oranžský přál si zrovna tak jako holandské jeho krajané rozhodnější účastenství Jakubovo, ovšem více z důvodů sobeckých, nežli z nadšenosti vlastenecké, jaká vedla státníky holandské. Chtěl totiž udeřiti na duchovní území při dolním Rýně, zmocnit se měst Kolína a Lutichu, aby ze společné kořisti také pro sebe kus uchvátil.*)

1620

Dne 22. června Carleton podal státnímu tajemníku Nauntonovi zprávu o tom, co mu bylo v Hagu sděleno; o dva dni později psal sám Jakubovi, jelikož vyjednávání, která zatím měl se státníky holandskými, zdála se mu býti tak závažnými, aby podal

*) Lond. státní archiv: Carleton Nauntonovi dd. Haag. 12./22. června 1620; State Papers Hollands.

o nich zprávu přímo pánu svému. Celý den (22. května) ztrávil na poradách s princem Oranžským, když vyrušen byl z nich deputací, která se k němu dostavila jmenem Generálních stavů, požadující určité prohlášení, jakým způsobem král Jakub hodlá knížata Unie a falckraběte podporovat v obhajování Dolní Falce, při čemž přednesla uvedené návrhy.

Přednešením těchto věcí od deputace Generálních stavů skončila se porada dne 22. června, aby se v ní příštího dne zase pokračovalo. Carleton započal vyjednávání tím, že sám žádal posly, aby se osvědčili, co hodlají podniknouti k obhájení Falce, rozhodnutí jejich že chce předložit králi svému, aby se jím mohl spravovati. Poslové odpověděli: pakli se k nim král nepřipojí s takovým vojskem, jaké podle sil svých může do pole postavit, že ozbrojený svůj lid podrží doma, jelikož jsou příliš slabí, aby mohli něco řádného provésti. Carleton všemožně se vynasnažil, aby překonal neočekávanou tuto, ale podle chování se Jakubova pochopitelnou opatrností; představoval jim, že vlastní jich příklad přátele jejich odstraší, upamatoval je, kterak jimi Čechové v odporu svém byli povzbuzováni, a kterak k volbě krále odvahy nabyli a kterak prý jen tím zápletky v Německu byly způsobeny; poznamenal, kterak nedávno vyslanci Unie Buwinckhausenovi dělali nejskvělejší naději na podporu a kterak se jmenovitě zavázali k poskytnutí vojska, kdyby Unie od Španělska byla napadena. Jaký dojem by to tedy způsobilo, kdyby Generální stavové náhle boji započatému nečinně se dívali? Že král Jakub posud v boji se nesúčastní, je prý oprávněno: on že není vinen nynějším zmatkem, nikomu že pomoc neslíbil, jako učinili Generální stavové. Uvází-li se tedy věc dostatečně, vidí se, že je s jejich prospěchem, aby vojsko své vypravili na ochranu Falce.

Zdalo se, že výklady Carletonovy neměly účinku na státníky holandské, neboť když příštího dne pokračovali ve svém vyjednávání s vyslancem, jeden z řečníků jejich probíral sice válečnou hotovost nizozemskou, ale neučinil žádného slibu, že se pustí do války bez podpory Jakubovy. K posavadnímu vojsku, pravil, najato bylo nových 4000 mužů a všechny sbory posunuty blíže k hranicím. Všecko že je dobře připraveno; dělostřelectvo, koně pro vozotaj-

stvo a lodi pro dopravu po Rýně, tak že za deset dní veškero vojsko k válce připravené může se dáti na pochod. Avšak výlohy na zakoupení koňů a dopravních vozů že jsou příliš velké na Nizozemsko a že se váhá peníze vynaložiti, dokud se neví, jakou pomoc hodlá král poskytnouti.*)

Kromě těchto důvodů, z kterých Generální stavové odírali své účastenství ve válce bez podpory Jakubovy, naskytovaly se ještě jiné příčiny, jakkoli Holanďané veřejně se k nim nepřiznávali. Obávali se následků nezdaru, poněvadž způsobiti mohl vnitřní nepokoje. V Nizozemsku bydlelo ještě množství katolíků, kteří při každém neúspěchu ve válce mohli se státi nebezpečnými a k těmto družili se četnější ještě arminiani, ani měli v mnohých městech převahu a vítězných, přísných kalvinistů velice nenáviděli. Tedy nejen pro Španěly muselo se vojsko v zemi držeti, nýbrž i pro tyto vnitřní odpůrce nesmělo býti všecko vojsko ze země odvedeno.

Carleton byl tou dobou jako všickni angličtí vyslanci toho mínění, že každý nový dopis, který domů pošle, učiní přítrž váhání Jakubovu a že se přidá k falckraběti. V listě, kterýž zaslal dne 1620 29. června Nauntonovi, chválil nad míru obětavost Holanďanů a doložil, že se od nich nemůže ničeho více očekávati ano ani požadovati. Z toho ovšem samo sebou vyplývalo, jak by Anglie se měla zachovati. Carleton neopomenul rady této uděliti, řka, nemíní-li Jakub poslati do Falce více nežli 4000 mužů, že by před nejbližšími přátely svými cti své zasadil nejhlubší ránu a že by spojence své dohnal ke krokům zoufalým. Myslil však, že pán jeho zájmů protestantských nedá v šanc a nadál se bezpečně, že ostrá jeho řeč bude míti žádoucí účinek.

Smýšlení Jakubovo nezměnilo se však ani těmito přímluvami; neslyšel-li proseb zetě svého, dbal tím méně zpráv svého vyslance, naopak súčasnil se těch dní sprostého úkladu, jenž směřoval proti Holandu. Pohnůtkou k tomu byla zpráva, jenž došla v polovici května z Východní Indie a v níž se vypravovalo o násilnictví, jakého se dopustili Holanďané na lodích anglických. Jakub byl nad

---

*) Carleton Jakubovi I. z Hagu 14./24. června 1620, State Papers. Lond. státní archiv.

tím rozhořčen a milec jeho lord admirál anglický považoval to za osobní urážku. Když Buckingham ke konci června s lordem Digbym navštívil hraběte Gondomara, stěžoval si na příkoří lodím anglickým a v rozhořčenosti své projevil nerozumnou naději, že král Španělský neobnoví více s Generálními stavy příměří, jenž se mělo roku 1621 skončiti. Zdaliž by nebylo povinností krále Anglického, aby také prohlásil válku Holanďanům, poznamenal Gondomar na toto zvláštní vyzvání. Buckingham uchopil se dychtivě v nadidla takto nastraženého a počalo se vyjednávati o spolek mezi Španělskem a Anglií k společnému potírání Holandu. Gondomar ujišťoval, že pán jeho nebude nevděčným za služby, které by mu Jakub prokázal spolkem svým při pokoření odbojného Nizozemska, jedna nebo dvě provincie že by tvořily kořist Anglie. Oba Angličané chtěli s tím býti spokojeni, požadovali jen, aby Holand a Seeland dostali se Anglii za odměnu.

Jak dva vysoce postavení Angličané mohli býti tak bezcharakterními a pustit se do takového vyjednávání, nesnadno jest pochopiti, vysvětliti se dá věc jen špatným vlivem, jaký nízké smýšlení Jakubovo jevilo na dvořeníný. Bylo to zrovna tak neobratné jako hanebné, pakli Buckingham považoval za možnou alianci se Španělskem na tomto základě; což nepovážil, že po celé Anglii ozve se výkřik rozhořčení, pakli král udeří ve spolku s Filipem III. na Holand, místo aby jej chránil proti útokům španělským? Zdaliž to neznamenal slavné upomínky z dob Alžběty šlapati nohama? Úvahami takovými však Buckingham nedal se vyrušiti, staral se jen o to, jak by Jakub mohl býti zasvěcen do tajností tohoto vyjednávání, aniž by byly porušeny. Vyžádav si slyšení přiměl Jakuba k přísaze, že nikomu neprozradí věc, kterou mu sdělí. Král přísahal a vyslechl zprávu Buckinghamovu. Jevil potěšení z toho, co slyšel, a prosil, aby věc byla sdělena princi Waleskému. Buckingham odebral se po té ke Gondomarovi a vyzval jej, aby o vyjednávání podal domů zprávu a vyprosil si mínění svého pána, jelikož Jakub svoluje s radostí k navrženému plánu.*) Jakub jal se o této věci vy-

---

*) Gardiner: Prince Charles I. 334; Gondomar podává zprávu o těch událostech v listě ze 7. července 1620.

jednávati i s Gondomarem, sestavil plán válečný a myslil, že tím zasadí Holandu rozhodnou ránu, pakli dá nařídit Angličanům, jenž ve vojště holandském sloužili a jichž se na 8000 mužů počítalo, aby Holanďanům poslušenství vypověděli a aby se zmocnili pevností, v nichž leželi posádkou. Velké loďstvo velením Buckinghama vezoucí řádné vojsko pozemní mělo zlomiti každý další odpor. O takových věcech Jakub a Gondomar se bavili a rozmlouvali v době, kdy se na pevnině připravoval rozhodný zápas mezi katolicstvím a protestantismem. Od Jakuba nebylo to ovšem ničím jiným nežli bídným klábosením a za takové arcikníže Albrecht také návrhy tyto považoval, když Filip o vyjednávání tomto jej zpravil a mínění jeho chtěl seznati. Albrecht odpověděl, že král Anglický nemá peněz, aby loďstvo a vojsko vyzbrojil, že angličtí žoldnéři nepovstanou proti Holanďanům a že tedy celý plán nemá žádné ceny.*)

Zatím Jakub uskutečnil svůj záměr strany vypravení posílů a ustanovil pro Brusel a Prahu a k některým knížatům německým pány Conwaye a Westona, kdežto do Vídně poslal Wottona v službách diplomatických již zkušeného, nařídív mu, aby při té příležitosti navštívil také některá jihoněmecká knížata a města říšská.***) Jakub tím způsobem konal zase přípravy, aby prostředkováním svým uklidil spor český, ačkoliv nezdar jeho v této příčině předešlého roku mohl jej od předsevzetí toho odstrašiti. Wotton musel se s poselstvím francouzským setkati buď v Německu nebo v Rakousích. Jelikož měl rozkaz ne dosti určitě vytknutý, který zněl dílem ve prospěch císaře dílem ve prospěch Bedřicha, srovnával se úkol jeho velice s úlohou, jakou Francouzi hráti počali po vyjednávání v Ulmu a tak obě poselství, když ve Vídni se setkala, shodovala se ve svém přání a ve svých snahách.

*) Gardiner: Prince Charles I. 335.

**) Víd. st. archiv, Jakub Ferdinandovi 5. června 1620. — Mnich. st. archiv: Jakub Bedřichovi 29. června 1620. — Tamtéž. Abraham Williams (komu?) dne 1. července 1620.

Hlava třetí.

Válka v zimě a z jara r. 1620.

- I. Stav vojska českého po ustoupení od Vídně. Protestanti dolnorakouští spojí své sbory s vojskem českým. Dampierre a Buquoy. Postavení nepřátelských armád. Válečný plán Buquoyův. Anhalt v Praze a v Táboře. Příchod italského lidu do Čech. Čechové najímají vojsko.
- II. Boje u Mikulova. Bitka u Langenloisu. Buquoy se vzdá úmyslu svého na Horní Rakousy. Polští kozáci. Marradas a výsledky jeho v Čechách. Zděšení v Praze. Anhalt v Eggenburku. Buquoy táhne na Maisavu (Meissau). Císař si přeje, aby Buquoy táhl do Čech. Buquoy návrh ten zamítá. Svízele vojskem v Rakousích způsobené.
- III. V Praze usnešeno, aby Mansfeld táhl do Rakous. Válečná rada spolkových generálů. Anhalt se odebral do Prahy. Loupežení v Immendorfu. Sinzendorf přepaden.
- IV. Uherské poselství v Praze. Křest prince Ruperta. Generální sněm v Praze. Vyjednávání o spolku s Uhrami. Porady o zjednání peněz k dalšímu vedení války. Jednání sněmu o těch věcech. Usnešení o schudlých statkářích. Dlužníci země České. Nejstarší syn králův ustanoven za nástupce.

I.

V zimě a z jara roku 1620, císař, jak jsme vyrozuměli z předešlého vypravování, ucházel se s dobrým výsledkem o pomoc četných přátel a vykonal všechny přípravy, aby příštího léta vystoupil rozhodným způsobem proti svým nepřátelům. Vynasazení nového krále Českého, aby také získal spojence, málo prospělo, jelikož Unie musela konečně zbrojných svých sil užití k hájení Falce a podpory peněžité, které se králi dostalo z Anglie a Dánska, muselo se upotřebiti k témuž účelu, kdežto veškero úsilí, přiměti Benát-

čany, aby pomoc poskytovali, marným ostalo.*) Také se nepodařilo stavům českým, aby prosbami a smlouváním svým získali Štýrsko, Korutany a Krajinu pro povstání a k vymáhání ztracených svobod náboženských, jelikož stavové těchto zemí přes osobní svou náklonnost nemohli se odhodlati k takovému podniku. Když v měsíci prosinci roku 1619 vojsko české a uherské ustoupilo od Vídně, země koruny české odkázány byly tím více na vlastní síly, jelikož také Bethlen uzavřel s císařem příměří. Jen Bedřich a Anhalt s úsporami a příjmy svými a Holanďané s měsíční podporou 50.000 zl. stáli věrně při povstalcích a teprve Bethlen, když viděl, že císař nechce, aby příměří jemu povolené také pro Čechy platilo, poslal svým přátelům několik tisíc mužů na pomoc. Avšak
 1620 jelikož se to stalo teprve koncem dubna, země české byly po pět
 1620 měsíců na sebe samé odkázány a jen Rakušané, kteří konečně
 v lednu zbraní proti Ferdinandovi se uchopili, poskytovali jim nějakou pomoc v této kritické době, o níž chceme vypravovati.

Když Čechové a Uhři v prosinci 1619 od Vídně ustoupili, museli Čechové pobýti po 14 dní na pravém břehu Dunaje u Prešpurku, poněvadž ostrým prouděním řeky byl most lodkový strhán a jen stěží mohl pak býti zase sestaven. České vojsko seznavo nyní k vlastní záhubě, jakého pustošení byli se Uhři dopustili při svém vpádu do Rakous. Všecky vsi byly prázdné, jelikož obyvatelé prchli, aby ušli loupežím a násilí; vojín nebyl v prázdných domech chráněn ani proti slotám povětrnosti, neboť Uhři postupující proti Vídni v nesmyslné své zuřivosti potloukli všecka okna a kamna. Podplukovník Schlammersdorf, jeden z vynikajících důstojníků ve vojstě českém, jenž se účastnil v tomto ústupu a všecky svízele prodělal, podal zprávu knížeti z Anhaltu, že jednotlivá oddělení neměla osm až deset dní chleba ani v ústech a vyšší velitelé že nedostali ani kapky vína. Hlad musel se krotiti kořínky a zeleninami a žízeň se zaháněla vodou z Dunaje nebo ze studní znečištěných. Jelikož vojsko české bylo také nedostatečně oděno, dostoupila bída

*) Mnich. st. arch. Obsah odpovědi, kterouž dala rada benátská dd. 26. čce 1620. Tamtéž Teicheneck Bedřichovi Falckému 31. čce. 1620. Tamtéž vyjednávání krále Českého s Benátkami. Tamtéž Teicheneck Bedřichovi dd. 15./25. září 1620.

takové výše, že upomínala na hrůzy v Rudolfově. Nemoci zuřily tou měrou, že bitva nejkrvavější byla by nevyžadovala tolik obětí. Pluk Thurnův, k němuž najato bylo 3000 mužů, sklesl nyní na 1200 mužů, při čemž alespoň polovice ztráty mohla se klásti na účet nejnovějších událostí a poměrné ztráty utrpěly i ostatní pluky*), tak že se počítalo jen 5000 mužů pěchoty a 2000 jezdců: všecko ostatní vojsko leželo nemocno nebo zahynulo. Byl to zbytek vojska, které před měsícem bylo více nežli dvakráte tak silné. Také vojsko moravské a slezské trpělo nevýslovně, ačkoliv mělo menší nedostatek, jelikož mu žold vyplácen byl pravidelněji.

V Praze se nic nestalo, aby se odstranila bída ve vojště, která byla již v listopadu dosáhla výše hrozné, nejvyšší úředníci byli rádi, 1619 že vojsko není v Čechách a že nemůže hroziti násilím, jelikož tříměsíční žold v srpnu slíbený nebyl ještě vyplacen. Když tedy Thurn ve zprávách svých nedostatek líčil čím dále barvami křiklavějšími, avšak z daní odváděných mnoho nezbývalo, nejvyšší úředníci pomohli si tím, že knížete z Anhaltu žádali za půjčku a od něho skutečně 60.000 zl. obdrželi. Doplněním této sumy sehnal se žold měsíční a poslán za vojskem z počátku prosince.***) Ale poslové s penězi 1619 vypravení se obávali, aby od Uhrů nebyli oloupeni, poněvadž tito střežili přechod přes Dunaj u Prešpurku a okolo nich musel jíti, kdo se chtěl dostat k vojsku českému na pravém břehu Dunaje. Tak peníze ostaly na Moravě a proto je pochopitelnou, že čeští vojíní proklínali ty, kdo radili k tažení za Dunaj. Nemůžeme udati den, kdy spojené vojsko české, moravské a slezské tuto řeku konečně překročilo, ale stalo se tak každým způsobem před vánočními. Čechové položili se nejprve u Ulrichskirchen, Moravané táhli

*) Mnich. říšský archiv. A. Čechy tom. III. Schlammersdorf Anhaltovi 7./17. prosince 1619. — Mnich. st. arch. Zeitung aus Prag 16. prosince 1619. Saský st. archiv. Z Prešpurku 8. pros. 1619. Z Vídně 15., 18. a 25. prosince 1619. Listy Lebzelterovy z Prahy 10./20., 14./24., 19./29. a 23. pros. 1619/2. ledna 1620. — Místodrž. arch. v Inšpruku. Z Vídně 17. prosince 1619.

**) Saský st. arch. 9173, XX., 192. Lebzelter Schönbergovi dd. 9./19. pros. 1619. — Tamtéž. List Thurnův a Hohenlohův, dd. 20. list. 1619. — Mnich. říšský arch. tom. 2. podává zprávu o vyjednávání s Anhaltem v příčině půjčky.

k Novým Mlýnům a do Brna, Slezané pak odebrali se domů, kde část vojska byla rozpuštěna a zbytku upotřebilo se proti Polanům, jenž hrozili vpadnutí do Slezska.*) Hrabě z Thurnu však, místo aby ostal u vojska a svízele jeho mírnil laskavým přimlouváním a svou vážností, prodléval nejprve v Prešpurku, kde s Bethlenem blouznil o plánech do budoucnosti a potom se odebral do Prahy, kde ztrávil vánoce a stavům spílal pro jich skrovnou obětavost. Požadoval čerstvé vojsko, prach a jiné potřeby válečné a v rozmrzelosti své jednou také se prohlásil, že se vzdá velitelství.

Špatný stav, v jakém se nalezalo vojsko české, zlepšil se po
 1620 částkem ledna alespoň tím, že Dolnorakušané k povstalcům se přidali a vojsko své Čechům k volnému použití nabídli. Ferdinand všemožně se vynasnažil, aby stavy odvrátil od tohoto nepřátelského usnešení a slíbil, že jim potvrdí svobody politické a náboženské, vykonají-li holdování. Také pan z Traunu, předseda stavů v Rozích, opíral se tomu váhou vlivu svého a varoval stavy před usnešením příliš dalekosáhlým; ale všechny jeho prostředkovací snahy rozbily se o odpor známého pana z Thonradlu, jenž vášnivou horlivostí stavy přemlouval k rozhodnému jednání, při čemž docházel výmluvné podpory od několika starších a vážených pánů. Strašné útrapy válečné, které nyní snášely Dolní Rakousy a kterými uvalena byla chudoba na rody, any si jinak nemusely žádných požitků odeprítí, vzbudily hlubokou nenávisť, tak že mnozí více se nehrozili také život svůj v šanc dáti. K tomuto nejkrajnějšímu rozhodnutí přispěl snad také pan z Tschernemblu**), jenž vypraven byl od stavů hornorakouských do Prešpurku, aby tam uzavřel spolek se stavy uherskými a na své cestě v Rozích se zastavil. Tak většina
 1620 stavů dolnorakouských se usnesla dne 14. ledna považovat vojsko císařské za nepřátely a podle toho jednati, spolek s Čechami také na Uhry rozšířiti a k účelu tomu posly do Prešpurku vypravití.***)

Horní Rakousy učinily hned po smrti císaře Matiaše usnešení spojit vojsko své s armádou českou, za kterýmž účelem ob-

*) Skála III. 424. — Saský st. arch. Zpráva Lebzelterova dd. 18./28. pros. 1619.

**) Saský st. arch. Z Lince 10. ledna 1620.

***) Saský st. arch. Zpráva Lebzelterova dd. 11./21. ledna 1620.

sadili klášter Vyšebrodský v jižních Čechách. Že mezi vojskem rakouským a císařským nedošlo dosud k žádné značnější srážce, toho bylo příčinou, že Rakušané střežili hlavně přechody do své země a tak vojsko císaři z Německa a Italie na pomoc táhnoucí nutili, aby cestu svou změnilo. Horní a Dolní Rakousy rozmnožily počet vojska českého asi o 9000 mužů. Vojsko dolnorakouské skládalo se z tří pluků — z pluku jízdy pod Späthem, pluku pěchoty pod Stadelem a pluku jízdy na jméno Mansfeldovo najatého, jemuž velel podplukovník Carpezon. Vrchním velitelem toho vojska ustanoven pan z Hofkirchen s titulem generála. Hornorakušané učinili vrchním velitelem vojska svého Gotharda ze Starhemberku. Jak Carpezon tak Starhemberk pilně se vynasnažovali, aby se zmocnili pevných míst, v nichž byla posádka císařská. O Kremži však a Kotvik (Göttweih) nadarmo se pokusili, jen Ips padl do rukou Hornorakušanů.*) Tito zároveň konali potřebná opatření, aby překazili postupování vojska italského, v Pasově ležícího a požádali Čechy, aby mu zatarasili také Zlatou stezku.

Jakkoli vojsko císařské netrpělo takovou nouzi jako Čechové, jelikož žold jeho vyplácen byl hlavně od Španělska, předce nedostatek finanční ve Vídni jevil se tou měrou, že se muselo přikročit k vydírání. Císařským nařízením ukládalo se vídeňským obchodníkům, aby darovali nebo půjčili 34.000 zl. a kdyby peníze těch neposkytli, hrozilo se jim zavřením krámů. Jelikož obchodů řádných nebylo, obchodníci raději se podrobili trestu ustanovenému, nežli aby byli poskytl peníze požadované a tak císaři nezbývalo nic jiného, nežli dáti zase svolení k otevření krámů, aniž by byli peníze odvedli.***) Vojsko muselo býti nyní na spěch odvedeno z města a okolí a vypraveno do území nepřátelského, kde se mohlo částečně vyživovat na útraty nepřítelů. Ustanoveno tedy, aby Dampierre a Buquoy, kteří beztoho dobře se nenašli, zase se oddělili; Dampierre měl táhnouti do Uher a Buquoy měl se obrátit do Horních Rakous, aby se spojil s vojskem, které Filip III. byl poslal

*) Saský st. archiv. Zpráva Lebzelterova dd. 10./20. pros. 1619 a 28. pros. 1619/7. ledna 1620 a jiné zprávy.

**) Saský st. arch. Zprávy z Vídně v prosinci 1619 a v lednu 1620.

1619 Ferdinandovi na pomoc a které do Pasova dorazilo. Dampierre táhl do Železné a pokusil se odtud (před 24. prosincem) o útok na Šoproň, který se mu také podařil; jelikož však z města ustoupil, zmocnilo se ho zase vojsko Bethlenovo. Od počátku roku 1620 mezi Rakousy a Uhrami se nebojovalo, jelikož se začalo vyjednávat o příměří a Ferdinand vyjednávání nechtěl rušit dalšími útoky.

1619 Buquoy zatím od polovice prosince odváděl vojsko své z Vídně a postupoval s ním po pravém břehu dunajském ke Kremži. Jelikož vojska českého nepotřeboval se obávat, poněvadž tehdy ještě leželo u Prešpurku, mohl se nadít, že se mu podaří bez zvláštního namáhání prodrati se až do Horních Rakous a s vojskem italským u Pasova tábořícím se spojit. Plán Buquoyův byl by se snad podařil, kdyby byla zima nebyla tomu na překážku. Povětrnost velmi studená ochromovala síly a vytrvalost vojáků a tak se Buquoy nedostal ani za Kremži, když vojsko české dorazilo již k Langenloisu, tedy dosti blízko od Kremže.*) Jelikož za několik dní vojsko stavů rakouských se spojilo se sbory českými, Buquoy účelu svého nemohl více tak snadno dosáhnouti, zvláště že nyní i Hornorakušané, jak bylo připomenuto, u Engelhartszellu konali přípravy, aby překazili postoupení vojska pasovského, tak že toto z postavení svého u Hafnerszellu nemohlo se ku předu hnouti.***) Vůbec v Horních Rakousích staly se všemožné přípravy, aby zamezeno bylo vtrhnutí nepřítele do země, všechny cesty učiněny neschůdnými, průsmyky proměněny v propasti a sedláci vycvičeni, aby na učiněný poplach se zběhli z blízka a z daleka a na nepřítele se obořili. Při jedné zkoušce takového druhu zběhlo se asi 6000 sedláků rozličně ozbrojených; avšak pozdější události ukázaly, že divadlo takové se neopakovalo, když přišlo do opravdy.

1620 Okolo polovice ledna vojska nepřátelská zaujímala tato postavení: Buquoy ležel s vojskem svým na pravém břehu Dunaje a držel důležitá místa Kremži a Medlák, která ovládala přechody přes Dunaj. Vojsko české leželo táborem mezi Langenloisem a Rohy,

*) Z Lince 6. ledna 1620. — Saský st. arch. a četné listy z měsíce prosince 1619 v jmenovaném archivě. — Mnich. ř. arch. Kolona z Felsu Anhaltovi 30. prosince 1619.

***) Saský st. arch. Z Lince 10. ledna 1620.

Dolnorakušané stáli na levém břehu dunajském a v městech Emmersdorfu, Aggsbachu, Spitzu a Wochendorfu. Vojsko moravské ustoupilo na Moravu, aby odrazilo očekávaný útok Dampierra, jehož sbory nalézaly se sice ještě u Železné, jenž ale prodléval již ve Vídni, aby připravoval útok na Moravu.*) Hornorakušané stáli ve své zemi, nevíme však, kde byly stany jejich. Slezané odtáhli domů a poslali teprve v březnu pomocný svůj sbor k vojsku českému.

Císař byl touto dobou bolestně postižen smutnou událostí ve své rodině. Dne 26. prosince zemřel v Št. Hradci nejstarší jeho syn a proto počátkem ledna konal přípravy na cestu do Hradce, aby se účastnil v pohřbu, cesta ta však odkládala se ode dne ke dni pro vyjednávání s Uhrami, kteráž se počala v lednu a kteráž císaři nedovolovala, aby se z Vídně vzdálil. Buquoy a Dampierre podávali mu také často žádosti strany dalšího válčení a Dampierre byl proto kolikráte ve Vídni. Nezdá se však, že by byl císař rozvinul nějakou zvláštní činnost; uherští rukojmí, ani prodlévali ve Vídni, měli mu alespoň za zlé, že také nyní hověl své vášnivosti lovecké a že nejdůležitější záležitosti vyřizoval podle pohodlí svého.**)

Buquoy přes zimní nepohody nedopřál vojsku svému klidu v nových bytech, nýbrž konal přípravy, aby zase dostal do své moci město Ips, kterého se Hornorakušané právě zmocnili; což se mu také podařilo.***) Stavové hornorakouští, kterým vpád vojska pasovského jevil se bez ustání jako hrozící strašidlo, ranou touto byli úplně poplašeni. Koncem r. 1619, kdy z Pasova počalo hroziti nebezpečství, poslali do Prahy pana Erazima ze Starhemberku a žádali za pomoc, jaká byla ujednána konfederací. Jelikož odpověď, jaké se dostalo vyslanci jejich, neobsahovala mnoho utěšitelného, a Ips právě padl do rukou vojska císařského, stavové hornorakouští se usnesli, vypraviti nového posla, aby skrze něj ještě důrazněji opětovali svou dřívější žádost.†) V Praze se mluvilo, že se roz-

*) Archiv novohradecký, Aviso dd. 10. ledna 1620. — Saský státní archiv. Z Vídně 12. ledna 1620.

**) Saský st. archiv. Z Vídně 22. ledna 1620.

***) Ferdinand podává o dobytí Ipsu zprávu v psaní Maxovi dd. 15. ledna 1619. Mnich. st. arch.

†) Saský st. arch. Listy Lebzelterovy dd. 26. prosince 1619/5. ledna 1620, 1./11. ledna a 6./16. ledna 1620.

káže hraběti Thurnovi, jenž se byl zase k vojsku svému navrátil a hlavní svůj stan rozbil v Kirchberku, aby skrze Horní Rakousy postoupil k Pasovu, na vojsko tamější udeřil a tak dějiště válečné přeložil na území posud nespustošené. Nyní snad chtěl také sám kníže z Anhaltu velitelství ujmouti a válku důrazně vésti; neboť 1620 dne 7. ledna poslal pana Křištofa z Donína k vojsku českému, aby si dal od něho podati důkladnou zprávu o stavu jeho.*) Aniž by však čekal na zprávu vyslance svého, vydal se pak dne 14. ledna do Tábora, ale dále necestoval, nýbrž obrátil se náhle do Anšpachu.***) Co jej přimělo, aby změnil směr své cesty, zdali nepřiznivé zprávy o špatném stavu ve vojště českém, jemuž nedostávalo se částečně i šatstva a obuvi, tak že vojáci vydáni byli v šanc nejen nemocem nýbrž i zmrznutí, nebo zpráva o pochodu Pasovských do Čech, o tom nechceme rozhodovati, každým však způsobem považoval za nutné, požádat markraběte z Anšpachu, jenž velel vojsku Unie, za důraznější pomoc, nežli jakou slíbila Unie na korespondenčním sjezdě v Norimberce, zvláště že zatím část Pasovských vydala se na cestu do Čech.

Z vojska v Pasově ležícího prodralo se totiž 1500 mužů do Budějovic a posádku tamější pojistilo proti každému útoku a nyní (od konce ledna) postupovali do Čech i ostatní Italové. Bouře, jenž brozila zhoubu svou vychrliti nejprve nad Horními Rakousy, přikvačila tedy na Čechy. Na straně císařské všemožně se vynasnažili, aby tažení toto ulehčili a mezi Volary a Krumlovem schůdnou cestu zjednali; sedláci byli za peníze a násilím sháněni k odklizení umělých překážek, jmenovitě zásek v lesích a tak se dostalo přes krutou zimu pod velitelstvím plukovníka Marradasa 22 praporů italského lidu do Krumlova, odkudž cesta do Budějovic neměla žádných zvláštních obtíží. Jen asi 3000 mužů ostalo ještě v Pasově. Thurn a Fels oznamujíce tyto události knížeti z Anhaltu požadovali, aby napomenuti byli Hornorakušané, by své vojsko vypravili do Čech.***)) Za jak ohroženou považovala se této doby

*) Mnich. říšský arch. Böhmen, tom. III., 281, Aufträge für Dohna.

**) Saský st. arch. Zpráva Lebzelterova dd. 6., 16. ledna 1620.

***)) Mnich. ř. archiv. Thurn a Fels Anhaltovi 21. a 22. ledna 1620. Tamt. Z Třeboně 27. ledna 1620.

věc povstalců, o tom svědčí důvěra ve vítězství, jaké se oddávaly vynikající osoby na straně císařské. Michna, bývalý tajemník českých místodržících, jenž jmenován byl nyní generálním intendantem vojska císařského, tropil si úsměšky z nového krále Českého a hlásal, že do letnic bude z Čech vypuzen.

Zprávy o vtrhnutí lidu italského způsobily v Praze nemalé zděšení. Kníže z Anhaltu, jenž se byl dne 22. ledna navrátil z Anšpachu, radil se co nejhorlivěji s direktory a s Mansfeldem, který také přibyl do Prahy, o prostředcích, jakých by se bylo uchopiti. Avšak co prospěly všecky porady, když pomoci mohly jen peníze a těch se nedostávalo! Mansfeld zajisté jen proto přibyl do Prahy, že v pluku jeho nebylo žádné kázně více, poněvadž se vojínům neplatil žádný žold, tak že nedoplatky žoldu již 800.000 zl. obnášely. Místo aby země chránili proti nepříteli, jezdcí táhli za hrabětem a ubytovali se na Zbraslavi — 2 míle od Prahy — a tam a v okolí veřejně loupežili. Co mohlo prospěti při takovém nedostatku, pakli Anhalt dokazoval nutnost nového najímání, poněvadž počet vojska českého proti říjnu r. 1619 klesl o více nežli o polovíčku, ano v jednotlivých plucích o více nežli o dvě třetiny! V Praze ovšem vynasnažili se co nejvíce, sehnati 40.000 zlatých, jimiž uchlácholili vojáky Mansfeldovy a hleděli také něco učinit pro vojsko v Rakousích ležící; avšak to všecko nebylo v žádném poměru k potřebám.*) Také se najímalo vojsko, s knížetem Výmarským Janem Arnoštem uzavřena byla smlouva, kterou mu svěřen úkol vyzbrojiti v Holandu pluk pěchoty, a podobné smlouvy uzavřeny s hrabětem Styrum a s plukovníkem Sidonem, tak že počítáme-li pluk pod Grayem, v Anglii najatý, připravovalo se asi 10.000 mužů posily. Jelikož vojsko toto mělo se dostaviti do pole teprvé v měsíci květnu nebo červnu, snažili se direktori odpomoci okamžitému nedostatku bezodkladným najatím 2000 mušketýrů, jenž byli již dne 4. února v Praze přehlíženi,**) avšak naděje, jenž se skládala na činnost tohoto sboru, dušena byla novými nesnážemi finančními. Nejen tedy přání, aby Moravané a Slezané pohnuti byli k značným

*) Saský st. arch. Zprávy Lebzelterovy v lednu, jmenovitě 15./25. led. 1620.

**) Vid. st. arch. Zeitungen aus Böhmen dd. 4. ún. 1620.

1620 příspěvkům, by se tím vyhovělo požadavkům Bethlenovým, také smutné poměry ve vojště českém nutily falckraběte podniknouti koncem ledna cestu do Brna a Vratislavě, aby stavy těchto zemí napomenul k ráznějšímu zbrojení.

II.

První značnější srážka mezi armádou císařskou a voji zemí českých stala se počátkem roku 1620 na Moravě. Vojsko moravské pod Bedřichem z Tiefenbachu podniklo výpravu proti městu Mikulovu, jenž náleželo kardinálovi z Dietrichsteina. Výprava podniknuta s tím větší horlivostí, jelikož se za to mělo, že v Mikulově nahromaděny jsou veliké poklady a jelikož nebylo se obávati, že Dampierre, jehož vojsko stálo vždy ještě u Železné, záměr ten překazí. Ješto však město mělo silnou posádku a udatně se hájilo, Tiefenbach zmocnil se ho teprvé po 18denním obléhání, ale žádoucí poklady nedostaly se mu tím ještě do rukou, jelikož posádka ustoupila do hradu a rovnou tvrdošíjností ho hájila, tak že obléhající způsobila ztrátu celkem 600 mužů. Když do Vídně došla zpráva o nebezpečnosti Mikulovu hrozcím, kardinál obávaje se o zbytek majetku svého na hradě mikulovském uschovaného, žádal císaře, aby vypraveno tam bylo vojsko k osvobození města a není pochybnosti, že rozkaz takový byl skutečně vydán. Než jelikož Dampierre pro dřenici na Dunaji nemohl se tak brzy přepravit na druhou stranu, Mikulov musel býti ponechán osudu svému. Posádka se bránila, až pro nedostatek prachu další hájení stalo se jí nemožným, tak že se musela pustit do vyjednávání, kterým hrad dne 1. února vydala nepřátelům proti svobodnému vyjití z města. Domnělé poklady zlaté a stříbrné nebyly sice nalezeny na Mikulově, nicméně hojná byla kořist vítězů, neboť vykazovala 36 děl, veliké zásoby obilí a vína, skvostné zařízení hradu, množství drahocenného šatstva a jiných věcí, které sousední statkáři na Mikulově jakožto v bezpečném úkrytu uschovali.*) Bylo to poslední místo na Moravě,

*) Skála III., 433. Místodrž. arch. v Inšpruku. Dietrichstein arciknížeti Leopoldovi 10. února 1620.

kde vlály ještě prapory císařské a když padlo, zdálo se mnohým, že pochováno je tím panství císařské v této zemi.

Toto vítězství mikulovské zváženo bylo brzy jinými rychle po sobě následujícími nehodami. Nejprvé podařilo se, jak jsme u příležitosti brněnských slavností holdovačnických byli vypravovali,*) králi Polskému, že podle slibu svého mohl císaři poslati na pomoc 4000 kozáků. Sbor tento, puzený touhou po kořisti, táhl z Krakova Slezskem a Moravou, přepadal jako blesk z čista jasna města a hrady, při kterých příležitosti oddával se bezuzdnému plenění. Přese všecky nástrahy táhli kozáci před se do Rakous a dostali se šťastně až k Dunaji, kdež nabídli císaři své služby. Bylo jich nyní asi 3500 a ačkoliv se nemohli měřiti s vojskem českým lépe vycvičeným, konali císaři výtečné služby co jízda lehká na všecky strany harcující a vyzvídající a nepřítel plení.**)

K prvnímu tomuto výsledku na straně císařské, jež by bylo lepší zřízení vojska moravského mohlo překaziti, přidružila se dne 6. února ztráta Mikulova, který tedy Moravané ani týden neměli 1620 ve své moci. Byl to první čin Dampierrův, jenž u Korneuburku s částí svého vojska se přepravil přes Dunaj, tady s kozáky se spojil a jim svěřil úkol, aby obsadili Mikulov. Velká část kořisti Tiefenbachovy v Mikulově přišla zase na zmar, jelikož zásoby obilní a děla nebyly uklizeny na místo bezpečné.***)

Buquoy, jenž se několik dní pozdržel ve Vídni a tam se radil o dalších svých podnicích, odjel dne 7. února provázen jsa plukem 1626 Valdšteínovým; stáhl vojsko své mezi Medlíkem a Kremží roztroušené a přešel se sborem asi 8000 mužů silným u Kremže přes 10. ún. 1620 Dunaj. Jelikož Rakušany a Čechy, kteří byli tábor svůj rozbili u Langenloisu a jejichž spojené vojsko budeme odtud nazývati vojskem spolkovým, hodlal napadnouti, vypravil ještě téhož dne oddělení vojska k Langenloisu, aby nepřítel z tábora vylákal; sám však zaujal kryté postavení, odkudž vojsko nepřátelské, když by

*) Díl II. str. 254.

**) Mnich. st. arch. Ferdinand Maxovi 5. února 1620. — Skála III., 476. — Místodrž. arch. v Inšpruku. Schöffen arcikn. Leopoldovi 10. ún. 1620. — Saský st. arch. Výtah z důvěrného listu z Vídne 11./21. února 1620.

***) Mnich. st. arch. Camerarius kancléři z Grünnu 8. ún. 1620, v Brně.

ustupovalo, chtěl přepadnouti. Plán jeho však částečně se nezdařil, neboť nepřítel byl v čas zpraven o postavení, které Buquoy zaujal a sám jej napadl. Avšak také nyní vojsko spolkové po boji polo-denním dostalo se do zálohy, následkem čehož padlo 1200 mužů a 200 mužů zajato, kdežto císařští ztratili jen asi 400 mužů.*) Pan z Felsu, jenž za nepřítomnosti vyšších vůdců velel vojsku spolkovému u Langenloisu a touto dobou sám byl churav, jen stěží se spasil do Rohů, kam s několika jezdci přibyl o půlnoci a zprávou o porážce způsobil velké zděšení mezi stavy dolnorakouskými.

Dříve ještě nežli Ferdinand obdržel zprávu o výsledku u Langenloisu, bylo mu oznámeno, že kozáci odrazili u Asprů útok Moravanů a při tom tak statečně se bránili, že utrpěli menší ztráty nežli nepřátelé. Jelikož Ferdinand toutéž dobou se dozvěděl, že vojsko české a moravské v Rakousích neobnáší více nežli 9000 mužů, kdežto vojska císařského pod Buquoyem a Dampierrem počítalo se na 15—18.000 mužů, sliboval si od spojení Buquoye s Dampierrem nejlepší výsledky a nařídil proto Dampierrovi, aby se zbytky vojska svého přešel dne 14. února přes Dunaj. Podáváje o tom zároveň zprávu hraběti Buquoyovi nařídil, aby táhna dolů po Dunaji, spojil se s Dampierrem a tak spojenými silami napadl odpůrce.**)

Buquoy nebyl původně spokojen s tímto plánem, jenž z Dolních Rakous měl udělati bojiště, z Medlíku chtěl se obrátit do Horních Rakous, přibrat k sobě zbytek Italů v Pasově ležících a pak Čechy napadnouti. O tomto plánu uvažovalo se ve Vídni za přítomnosti Buquoyovy a císař jej tehdáž schválil. Když však Buquoy odjel, uznán za výhodnější plán, jež Ferdinand sdělil hraběti Buquoyovi v listě uvedeném a Harrachovi uloženo, aby ve věci té psal ještě jednou a obšírně Buquoyovi. Proti tažení do Horních

*) Zpráva Buquoyova o srážce u Langenloisu dd. 12. ún. 1620. Vid. st. arch. — Skála III., 477. — Saský st. arch. Z Rohů 12. ún. — Tamtéž. Zpráva Lebzelterova dd. 13./23. ún. 1620.

**) Vid. st. arch. Listiny Peterovy, Ferdinand Buquoyovi 11. ún. 1620. — Místodrž. arch. v Inšpruku Drach arcikn. Leopoldovi 12. ún. 1620. Saský st. arch. Z Vídne 12. ún. 1620.

Rakous uváděl Harrach hlavně ten důvod, že v zimě jsou cesty v té zemi neschůdné, kdežto všecka znamení svědčí pro příznivý výsledek výpravy proti Moravě.*) Takovýmto napomínáním z Vídně Buquoy byl asi odvrácen od tažení svého do Horních Rakous, ale šťastná bitka u Langenloisu každým způsobem měla rozhodný vliv, že konečně povolil.

Jak od Buquoye tak od Ferdinanda konány byly nyní přípravy, aby proveden byl plán, o němž se bylo stalo dohodnutí a jenž směřoval k přímému útoku na vojsko spolkové. Ale všeliké obtíže věc zdržovaly. Objevilof se brzy, že císař ukvapeně slíbil, že Dampierre s vojskem svým přepraví se dne 14. února přes Dunaj, uplynulof mnoho dní, nežli se tak stalo; ještě 16. února a bezpochyby ještě i o kolik dní později Dampierre meškal ve Vídni a teprvé okolo 26. února**) přešla hlavní síla vojska císařského u Kremže přes Dunaj. Příčinou toho, že tak dlouhý čas uplynul, nežli se stal přechod na 14. února oznámený, bylo hlavně pusté řádění kozáků, kteří žádné kázně nedbali. Místo aby vytrvali na místech ustanovených a čekali na další rozkazy, užívali času k všelikému loupežení. Tak přepadli městys Orth při Dunaji, vyplenili jej, vnikli pak do hradu a tam všecko vyloupili. Majitel hradu, přívrženec vyznání lutheránského, an dnou sklíčen k stolici ležel připoután, byl zavražděn a zuřivci kromě toho skolili každého, kdo jim přišel do cesty. Za dva dni potom napadli hrad Eckershausen, panu Teuflovi náležející, byli však tentokráte od posádky krvavě odrazeni. Ohavnosti tyto snad se mohou mírněji posuzovati, ví-li se, že kozáci odkázáni byli nejen na žold s císařem smluvený, nýbrž že jim byla výslovně za majetek přisouzena kořisť, kterou by u nepřítelů uchvátili. Z počátku chtěli věděti, kdo je lutheranem, aby jej vyplenili, ale konečně loupeživost jejich neznala žádných mezí, tak že v ukájení chtíce toho nedělali žádného rozdílu. Kozáci, ani ubytováni byli v předměstích vídeňských, naplňovali celý den krčmy, ohrožovali bezpečnosť po ulicích a v pijácké své zpup-

162

*) Víd. st. arch. Harrach Buquoyovi 14. ún. 1620. — Arch. novohradecký. Ferdinand Buquoyovi 14. ún. 1620.

**) Saský st. arch. Z Vídně 26. ún. 1620. — Arch. novohrad. Ferdinand Buquoyovi 21. února 1620.

nosti nehrozili se ani vraždy na veřejné ulici. Když vystřízlivěli, nabízeli ke koupi svůj lup, šaty nebo šperky, aby se znovu oddali pití nebo aby v bujně rozpustilosti podávali svým koňům víno na stříbrných mísách.*) Přehlídka kozáků proto vykonaná, aby se podle toho žold vyměřil, ukázala, že vlastně je k boji schopných jen 1500 mužů, zbytek skoro také tak četný skládal se z holoty, která se jen v plenění vyrovnávala ostatnímu mužstvu brannému.***) Pochopujeme, že za takových poměrů kozáci neměli na spěch táhnouti za Dunaj, poněvadž se dostali do krajín, které mnoho kořisti ne-
slibovaly.

Zatím rozšířila se v Praze pověst, že Buquoy nedbaje nepřátelského vojska v Rakousích hodlá táhnouti na Prahu. Jakkoli císařský generál nebyl mužem činu, aby bez ohledu na vojsko nepřátelské podnikl tak smělou výpravu, předce snad knížeti z Anhaltu zpráva tato nezdála se býti pravdě nepodobnou a starost jeho ještě se zvýšila, když zvěděl, že Marradas, nyní velitel císařského vojska v Čechách, s posilami z Pasova přibylými podnikl několik útoků na místa opevněná.***) Marradas totiž podnikl dne 22. února útok na městečko Týn nad Vltavou k severu od Budějovic při Vltavě ležící a zmocnil se ho i zámku výše ležícího, když s malou posádkou 150 mužů smluven byl svobodný odchod.†) Výsledek tento zvýšil jeho odvahu, i konal přípravy, aby také dostal do své moci hrad Třeboňský, který svým opevněním a vyzbrojením jakož i silnou posádkou předčil všechny ostatní pevnosti české jedinou Plzeň vyjímaje. Marradas doufal, že účelu svého dosáhne spíše nenadálým přepadením nežli pravidelným obléháním, k němuž se mu také částečně prostředků nedostávalo; i dal se v noci s masopustního úterku na popeleční středu na pochod z Budějovic v čele 700 mužů pěchoty a 200 jezdců, aby přepadl předměstí třeboňské

*) Saský st. arch. Z Vídně 16. ún. 1620. — Druhý list stejného datum. Tamtéž 11./21. a 23. února 1620, ve Vídni. — Archiv novohradecký. Ferdinand Buquoyovi 21. ún. 1620.

**) Saský st. arch. Z Vídně 23. ún. 1620. — Archiv novohradecký. Ferdinand Buquoyovi 21. února 1620.

***) Skála III., 477. — Marradas Buquoyovi 3. bř. 1620. Archiv novohrad.

†) Marradas Buquoyovi 6. bř. 1620. Archiv novohradecký.

a bude-li mu štěstí přátí, aby vnikl i do města a do hradu. Výsledek útoku dobře promyšleného ztenčen byl již napřed třeskutou zimou, která skoro polovici vojáků — nejvíce Italů a Valonů — na cestě zachvátila, tak že Marradas dorazil k městu ve 2 hodiny po půl noci značně zeslaben. Nicméně zdařil se útok na předměstí, posádka tamější byla porubána a snad by se byl i další útok zdařil, kdyby byl přílišný mráz útočníky neochromil a Marradasa nedo-
nutil, aby pamatoval na vlastní bezpečnost. Spokojil se tedy s tím, čeho dosáhl a tak spáliv předměstí odtáhl s hojnou kořistí koňů a zbraní.

Vláda pražská zprávou o této události byla nejvýše poděšena. Jelikož král nalézal se právě v Slezsku, místodržitelé od něho dosazení podali mu o tom zprávu oznamující zároveň, že vykonalí všecky přípravy, aby svolána byla hotovost dvacátého muže a aby vyzbrojeno bylo tak nové vojsko na obranu země.*) Nyní panovaly větší obavy nežli kdy jindy, že Buquoy zaměří do Čech, ačkoliv neměl ani zdaleka toho úmyslu a od císaře byl napomenut, jakmile provede svůj plán proti vojsku nepřátelskému, které proti němu stojí v Dolních Rakousích, aby nepodnikl útoku na Čechy a na Moravu, nýbrž na Horní Rakousy.***) Kdyby byl Buquoy přes to napadl Čechy, byl by se setkal jen s nepatrným odporem, jelikož nikdo nedbal rozkazu o hotovosti zemské. Za čtrnácte dní po rozhlášení dotýčných patentů nedostavil se ještě nikdo na místa v jednotlivých krajích za shromáždění ustanovená. Také nikdo se nestaral o lepší opevnění Plzně, které nařídil sněm zemský. Místo 1000 dělníků, kteří denně měli pracovati na opevňování, zaměstnáno jich bylo v měsíci březnu jen 14 a všecky stížnosti Mansfeldovy, že nemá dostatek prachu a že se mu z Prahy neposílají žádné peníze, zanikaly beze sledu.***) Nic neprospělo, že Thurn, který nyní místo na bojišti prodléval zase v Brně a tam se rozne-
mohl, hřímal proti málomyslnosti šlechty a proti její nepatrné oběta-

*) Archiv místodrž. českého. Bedřich hejtmanu zemskému v Slezsku. — Saský st. Arch. Lebzelter Schönbergovi 7. bř. 1620.

**) Archiv novohrad. Ferdinand Buquoyovi 7. bř. 1620. — List kláštera Pasovského dd. 21. ún. 1620. Tamtéž.

***) Mansfeld Anhaltovi 26. bř. 1620.

vosti a že radil, „aby všickni, kdo ďáblu se oddali, byli za krk uchvácení a aby se s nimi naložilo podle starobylého obyčeje českého.“ Země byly válkou a bídnou správou vyssáty a nemohly snést žádného značného napnutí.*)

Nejlepší pomocí pro Čechy v jich kritickém postavení byla nesnesitelná váhavost a opatrnost Buquoyova, jenž se nikdy nechtěl odvážiti rozhodnutí, jako by měl, jak se o něm pravilo, nepříteli v kapse. Tak nechal také po vítězství u Langenloisu minouti tři neděle, nežli se pokusil o nový útok, ačkoliv vojsko jeho sbory Dampierrovými a Poláky značně bylo sesíleno. Zdvihnuv se konečně dne 7. března, táhl do Maisavy, aby se zmocnil tohoto města i s hradem od nepříteli obsazeným.

Nyní dostavil se konečně také Anhalt k vojsku a ujal velitelství nad ním. S ním přibyl Hofkirchen a nejspíše také Hohenlohe; všickni byli se vzdálili z rozličných příčin a způsobem tímto ponechali ve vojště jen nižší velitele.

Anhalt obdržev zprávu, že hradu Maisavě hrozí nebezpečností, vytrhl z blízkého Eggenburku a donutil tak velitele císařského, aby se vzdal útoku svého na Maisavu. Buquoy však neustoupil, nýbrž postavil vojsko své na hoře, ana se vypíná mezi Maisavou a hradem Slivnicí (Schleinitz), když odtud ustoupilo vojsko české, které výhody své příslušně neužilo, ovšem jen aby urychlilo spojení své se sbory dolnorakouskými a moravskými. Po celý den harcovaly přední stráže obou vojsk a večer obě armády zase ustoupily do svých postavení, císařská na horu zmíněnou, vojsko spolkové hlavně za hrad Slivnici.

Příštího dne Buquoy zase vyrazil ku předu a napadl hřbitov při hradě Slivnickém. Slabá posádka, vidouc, že by neodolala, ustoupila, ale osadu Slivnici zapálila, aby hrabě Buquoy se v ní nemohl usaditi; hrad sám byl obsazen a bránil se proti vojsku císařskému. Po celý den obě vojska stála proti sobě, jedno očekávajíc útok druhého a z děl střílejíc na svého odpůrce, večer však zase obě ustoupila do předešlého svého postavení. Na české straně se tvrdí,

---

*) Mnich. říšský arch. Thurn Anhaltovi 28. ún. 1620. — Mnich. st. arch. Peblis Anhaltovi 17. bř. 1620.

že Buquoy toho dne zanedbal příznivou příležitost k bitvě, a takového náhledu byl asi také Dampierre, máme-li na zřeteli výčitky, jaké později pronesl proti Buquoyovi pro srážky u Maisavy.

Rozkazy, které Buquoy vydal příštího dne, 10. března, zdály se tomu nasvědčovati, jako by chtěl vojsko české zanechat v pravo a táhnouti do Rohů, vojsko jeho alespoň hnulo se k Polanům Ruprechtovým (Ruprechtspölla), jenž leží směrem k Rohům. Když Anhalt o tom zvěděl, táhl za ním a postavil se proti němu u Kühringu a zde rozpředl se zase boj dělostřelectva a předních stráží, jenž trval po celý den a při němž ztráty na obou stranách byly značnější nežli za dnů předešlých. Dne 11. března zmocnil se kníže z Anhaltu pahorku, jež předešlého dne obsazený mělo vojsko císařské a jehož Buquoy se vzdal, poněvadž nastoupil pochod do Rohů. Než nedostatek střeliva a potravin přiměly jej k návratu, kterýž také nastoupil v noci na 12. směrem k Langenloisu a Kremži. Anhalt z počátku nechtěl věriti, že Buquoy ustupuje, považoval ústup za pouhou léčku a čekal tedy v šiku bitevním až do pole dne příštího dne, aniž by se hnul z místa. Když o ústupu nabyl nezvratné jistoty, jal se na kvap stíhat nepřitele a jakkoliv se příliš pozdě k tomu odhodlal, způsobil mu předce ztráty citelné. Císařských padlo po vsecky tyto pětky 1000 mužů, kdežto Čechové měli ztrátu jen asi 200 mužů. Dampierre počínal si statečně v bojích u Maisavy, byl pod ním zastřelen kůň a ušel zajetí jen tím, že mu jeden kozák půjčil svého vlastního koně. Podle náhledu Dampierrova Buquoy zanedbal příležitost k bitvě takovým způsobem, že se to nedalo prominouti; proto opustil vojsko velice rozhořčen a pospíšil do Vídně, aby žaloval na Buquoye.*) Jakkoli odůvodněny byly žaloby Dampierrovy, ve Vídni nedošel žádného sluchu, císař však předce uznal za potřebné, aby alespoň napomenul hraběte Buquoye k ráznějšímu válčení.

Buquoy po ústupu svém od Maisavy navrhl císaři, aby zby-

*) Actorum Bohemicorum díl třetí. — Saský st. arch. Výtah z listu z Pulky 14. bř. 1620. — Tamtéž. Z Vídně 15. bř. 1620. — Tamtéž. Z Vídně 18. bř. 1620. — Tamtéž. Z Vídně 25. bř. 1620. — Denník Anhaltův u Aretina, Beiträge III. — Skála III., 378. — Místodrž. arch. v Inšpruku. Listiny ambraské. Drach arcikn. Leopoldovi 18. bř. 1620.

tek vojska v Pasově ležícího postoupil do Čech, odtud aby táhl z Budějovic do Rakous a s ním se spojil. Císař plánu toho neschvaloval, poněvadž se obával, že by Italové pochodem krajinami hornatými a zasněženými příliš velkou škodu utrpěli; i dal hraběti na uváženu, zdali by nebylo lépe, aby v Kremži a Steinu zanechal posádku a tak opatřiv přechody přes Dunaj sám s vojskem svým se obrátil do Čech a tam se spojil s Marradasem a vojskem pasovským, kterému by tak bylo uraziti jen půl cesty. Císař zřikal se ochrany, jakou mu poskytovala přítomnost Buquoyova v Rakousích přesvědčen jsa, že vojsko spolkové ihned Rakousy opustí, jakmile Buquoy by táhl do Čech. Návrh císařův zasluhoval, aby se o něm uvažovalo, máme-li na zřeteli, že by byl Buquoy vojsko své, které bylo beztoho silnější nežli armáda nepřátelská, vtrhnutím svým do Čech ještě rozmnožil, jelikož by byl mohl přibrati tam k sobě 6—7000 mužů a sice 3—4000 mužů, kterým velel Marradas v Budějovicích a na jiných místech a 3000 mužů, kteří leželi ještě v Pasově. Naproti tomu vojsko české bylo by se mohlo sesílití jen sborem Mansfeldovým u Plzně a v Táboře a novou hotovostí zemskou, což byla posila daleko nepatrnější.

Buquoy však se nehodil k smělým podnikům; bezpečné své postavení při Dunaji nechtěl vyměnití za podnik s nezměrnými nebezpečenstvími spojený a nemoha se sám k ničemu odhodlati nechal také Italy ležeti v Pasově. Neboť nadarmo jej žádal Marradas, aby nařídil Italům, by alespoň táhli do Čech slibuje, že vykoná s pomocí jich skvělé skutky, čehož bylo se opravdu lze nadíti od tohoto muže udatného a odhodlaného. Ale Buquoy prosbu tu zamítl, poněvadž nevěděl, zdali se neobráti do Horních Rakous a odtud k sobě nepovolá sbor pasovský. Následkem toho Italové ještě nějaký čas leželi nečinně v Pasově*), až konečně počátkem dubna k novému nařízení dali se na pochod do Čech a tak Marradasa sesílili.**)

1320

*) Archiv novohrad. Ferdinand Bupuoyovi 19. bř. 1620. — Marradas Buquoyovi 20. bř. 1620. Dva listy Marradasovy Buquoyovi 21. bř. 1620.

**) Marradas Buquoyovi 11. dub. 1620. Víd. st. arch. — Lebzelter Schönbergovi 15. dubna 1620. Saský st. arch.

III.

Buquoyovi ostatně kynula možnost, že v krátké době bude moci táhnouti do Čech za menších obtíží, nežli hned tehdy, když byl obdržel psaní císařovo; mohl totiž očekávati, že vojsko nepřátelské pro spuštění severních krajin rakouských samo bude muset ustoupiti a tak tažení jeho nijak nebude překážeti. Vojsko spolkové šířilo na míle kolem sebe bídu a nedostatek, jelikož přese všechny posavadní sliby žold se nevyplácel a vojáci nucenými rekvizicemi museli potřeby své uhražovati. Také voje císařské a v nich zvláště kozáci řádili jako praví ďablové pustošíce statky pánů lutheránských beze všeho smilování. V stížnosti, kterou lutheráni podali císaři, ačkoliv se účastnili v povstání, obviňovali Valony a kozáky ze zúmyslného zapalování četných vsí a měst (mezi nimi také Štokravy), z olupování chudého i bohatého, z prznění pacholat a děvčat a z nelidských ukrutností, aby peníze vynutili. „Muži a ženy svazují se provazy a šhubá se jimi, mačkají je mezi stromy, trhá se jim kleštěmi maso z těla, provrtávají jim kosti holenní a kolena a věsí je za ruce a za nohy.“ Tisíce osob že podlehle rozličným mukám, jelikož se nikoho nešetří, kdo je lutheranem.*) Ferdinand však byl s tím spokojen, pakli válka strašným způsobem tížila jeho odpůrce a neměl tedy na stížnosti jejich žádné jiné odpovědi, nežli že o bezpečnost svých poddaných bude pečovati, slíbí-li mu zase poslušnost.

Ferdinand však byl z klidu svého vyplašen, když jej také přívrženci a přátelé jeho žalobami zasypávali. Od opata Medlického, tedy od osoby, na jejíž věrnosti nebylo žádného podezření a žádné poškrvny, došla stížnost koncem března, že denně vdírá se velký počet císařských vojáků, Poláků, Valonů, Italů a Němců do hradů, měst a vsí a že nedbajíce ani písemné salvy guardie ani strážníků všecko podle své chuti plení, lid „neslýchaným způsobem odírají, mučí a zabíjí“ a když se dost naloupili, konečně ještě všecko za- 1620

*) Přípis stavů dolnorak. císaři 19. kv. 1620. — Acta Bohemica III. — Raupach, přílohy k dílu I. str. 57.

1620 palují.*) Ještě horších stížností přednášeli obyvatelé císařských statků komorních v Dolních Rakousích, na nichž císaři zvláště muselo záležeti a jenž nezavdali žádné příčiny, aby se pochybovalo o jejich věrnosti. Ve spise, jež podali císaři v měsíci březnu, stěžovali si na loupeže, které je jim snášeti za pochodů vojska císařského a povstaleckého. Pakli jim nezbylo nic jiného než-li role jejich a vinice, že předce se oddávali naději, kterak pod ochranou vojska císařského budou moci obojí vzdělávati a životem svým dále se vléci, avšak potupa, jaké se jim nyní dostává že jim působí život nesnesitelným. Denně prý táhnou kozáci v tlupách 200 až 300 mužů na všechny strany a nepřestávají na loupení, nýbrž zabíjí muže, ženy a děti v polích bez milosrdenství nebo znectívají žen a dívek hovadským způsobem. „Raději bychom chtěli tisíckrát zemřít, nežli abychom snášeli hanbu tuto páchanou na našem mase a krvi . . . Na kolenách a sepjatýma rukama prosíme císaře, aby se smiloval nad tím množstvím krve nevinně prolité,“ a aby hraběti Buquoyovi dal přiměřené rozkazy. „Jsem ochotni poskytnouti potraviny, co jich máme a dodati je, kam nám bude ukázáno, ale ať se za to přestanou také vraždit a dávat lidé nevinní.“ Ano ještě více, nabízeli císaři své páže a svou pomoc proti nepříteli, jen aby dosáhli nějaké bezpečnosti.***)

Tyto žádosti a stížnosti neostaly bez účinku na Ferdinanda. Kdežto dříve žádal hraběte Buquoye dosti chladným způsobem, aby se šetřilo ochranných listů od něho udělených a odpůrce dával v šanc všelikému týrání, nyní zaslal mu napomenutí trochu důraznější, aby alespoň o to péčoval, by vojsko císařské nedopouštělo se tak hovadských výtržností, jak se mu o tom podávají zprávy se všech stran, jmenovitě aby „dítek nebylo až k smrti zneužíváno a aby pak nebyly na ulici pohazovány.“ Takové výtržnosti že by musely míti bezprostředně v zápětí trest boží a on že se nemůže kojiti nadějí na štěstí svých zbraní, nýbrž že neustále vězí v bázni a starosti, že jej stihne osud spravedlivý. Bu-

*) Opat Medlický Buquoyoi 28. bř. 1620. Archiv novohradecký.

**) Sedm císařských komorních statků Gravensdorf, Hohen-Rückensdorf a j. v. císaři v březnu 1620.

quoye že nechce sice viniti, ale každým způsobem že opomenul potřebnou přísnost.*) Podotknouti třeba, že všecko toto napomínání nic neprospělo a že Dolním Rakousům a Čechám bylo hořký kalich válečných útrap až na dno vypítí. Utrpení jen tam vzalo konec, kde lidé opustili krb domácí a kde na místo pilné přičinnosti nastoupila pustota.

Šťastný výsledek srážky u Maisavy způsobil v Čechách velkou radost, jelikož jej přičítali hlavně zásluze knížete z Anhaltu a v něm konečně spatřovali s radostí pravého velitele. Kdo očekávali další výsledky, byli prozatím sklamáni, jelikož Anhalt trávil čas poradami s generály svými, jmenovitě s Hohenlohem, Hofkirchenem a plukovníkem Stubenvollem a s útokem odkládal. Tak i odpůrci Buquoyovi nevyznamenávali se ani ráznou činností ani rychlým využitkováním nahodilých výhod; vymlouvali se ovšem tím smutným způsobem, že vojsko jejich je méně spolehlivé než-li nepřátelské. Usnešeno tedy netáhnouti za Buquoyem a pokusiti se o šťastí novou bitvou, nýbrž napadnouti dříve město Rec a tak alespoň záda si pojistiti. Usnešení to provedeno 20. bř. Slabá posádka, když jí byl slíben svobodný odchod, vydala město, čímž pojištěn dovoz potravin z Moravy a získána ta výhoda, že tady ukořistěna dosti značná zásoba potravin.**)

1620

V českém hlavním stanu se nyní usnesli, aby hrabě z Hohenlohe se vydal do Prahy a aby se tam u generálního sněmu právě svolaného zastával zájmů vojska a jmenovitě vyplacení žoldu. Odjel 28. března***) a přítomnosti jeho v Praze dlužno zajisté připisovati, že se stalo rozhodnutí, aby hrabě z Mansfeldu s vojskem svým a s hotovostí zemskou táhl do Dolních Rakous a tam sesílil vojsko Anhaltovo, by mělo převahu nad armádou hraběte Buquoye. Marradasa se neobávali, jelikož většinu vojska svého musel zanechatí posádkou v místech od něho obsazených a tak měl sotva více nežli 1000 mužů k volnému použití; také výpravou proti Třeboni vzal velkou škodu, jelikož celým stům vojáků jeho musely

1620

*) Ferdinand Buquoyovi 22. bř. 1620. Archiv novohrad.

***) Denník Anhaltův u Ařetina.

***) Denník Anhaltův.

se ruce a nohy operovati a následkem toho nemoce všelikého druhu v Budějovicích vypukly. *) Výpočty tyto platily ovšem jen do konce března. Počátkem dubna obdržel Marradas z Pasova, jak bylo nahoře oznámeno, 3000 mužů posily; na straně české však očekávali, že anglický sbor pomocný a pluk nizozemský, jemuž velel kníže Sasko-Výmarsky, brzy do Čech dorazí a tak všeliké nebezpečnosti odstraní. Vojsko Anhaltovo mělo býti sborem Mansfeldovým sesíleno, ale ještě před koncem března zmenšeno bylo o 1500 mužů pomocí hornorakouské, neboť Hornorakušané, ani byli teprve 18. března přirazili k Anhaltovi, vrátili se již o osm dní později do Horních Rakous, nejspíše proto, jelikož obdrželi zprávu, že z Německa přichází vojsko císařské, jehož průchod Horními Rakousy měl býti za každou cenu zabráněn.**)

Počátkem dubna Anhalt svolal několikrátě válečnou radu, v níž se kromě Kolony z Felsu, Hofkirchena a ostatních plukovníků účastnil také hrabě z Thurnu, jenž se zotavil z malé choroby, která jej v Brně stihla a zase k vojsku se dostavil. Válečná rada učinila dvojí usnešení: Hraběti Mansfeldovi uloženo, aby místo bezprostředního tažení svého do Rakous přepadl nejdříve všechny císařské posádky v jižních Čechách, aby na cestě z Pasova do Čech nadělal zásek a ji vůbec neschůdnou učinil a pak aby postoupil do Horních Rakous. Pak se stalo usnešení, aby byl přepaden valdštejnský pluk jízdný, jenž ležel v Schildern.***) Úskok tento měl se provést v noci na 4. dubna, ustanoveno k tomu 14 praporců jízdy a 800 mušketýrů a výprava nastoupena v 6 hodin večer. Když vojsko dorazilo k řece Koubě a přes ni se chtělo přebrodit, shledalo, že je příliš rozvodněna a jelikož ústup byl tím stížen, kdyby se výprava nepodařila, rozhodnuto, aby se vojsko raději vrátilo s nepořízenou.

Po této nezdařené výpravě Anhalt vojsko opustiv odjel do Prahy †), snad aby také sám měl vliv na jednání generálního

5. dub.
1620

*) Marradas Buquoyvi 20 bř. 1620. Archiv novohradecký.

**) Denník Anhaltův 18. a 26. bř. 1620.

***) Mnich. st. arch. Entwurf über das, was von böhmischer Seite zu geschehen habe, počátkem dubna. Denník Anhaltův 1.—4. dubna.

†) Denník Anhaltův.

sněmu, snad také proto, aby se zbavil života v ležení, který se stával denně neutěšenějším. Vojsko spolkové nemělo tedy žádného vrchního velitele. Kolona z Felsu, Thurn a Hofkirchen veleli vojsku českému, moravskému a hornorakouskému každý úplně samostatně. Zmatek byl nyní ve vojště spolkovém opravdovým generálem en chef, celé týdny nikdo na to nepomyslel, jak by se nepříteli mohla rána zasaditi. Za to ponecháno vojákům tím více času a pokoje, aby hověli své loupeživosti. Thurn psal Anhaltovi již za několik dní po jeho odjezdu, že děsné jsou zlořády, jaké vojsko české tropí v Dolních Rakousích, a že jest se obávati, aby Dolnorakušané vojsko své neobrátily proti Čechům.*)

Hned příštího dne po odjezdu Anhaltově podniklo skutečně 300 jezdců z pluku Vchynského a 200 mušketýrů z rozličných pluků loupežnou výpravu do Immendorfu u Recu ležícího a oloupili nejen vesničany, nýbrž přepadli také hrad náležející pánovi z Rauberu. Nespokojili se s obilím, které jim majitel nabízel, nýbrž vedrali se do hradu, pobrali nádoby stříbrné, šatstvo a nábytek Rauberův i šlechticů z okolí, kteří sem věci své uschovali a kromě toho vzali s sebou 150 kusů dobytka hovězího, 2000 ovcí a velké zásoby ovsu a pšenice, což jim sedláci museli odvéztí. A kromě toho zničili všecko, co nemohli s sebou odvéztí: peřiny rozřezány a peří z nich vysypáno, obilí zanechané smícháno s popelem, u sudů s vínem vyražena dna a ani dvěře, okna a kamna nezůstaly bez porušení. Že při tom paním a dívkám, jichž se mohli dopídití, učinili násilí, to se rozumí skoro samou sebou. Správce panství, jenž byl jako ostatní obyvatelé oloupen o všechn svůj oděv, prchl do Znojma jen jakousi pokrývkou přioděn. A všechny tyto neřesti staly se na statku protestantského šlechtice, jenž byl se stavy českými spolčen co nejtěsněji. Podobně stalo se Schmidovi na dvou jeho panstvích. Pan Rauber pospíšil do Prahy, aby tam žaloval; ale vypravování ohavností tuto vylíčených nemělo jiného účinku, nežli že se bolest jeho obnovila.**)

*) Mnich st. arch. Thurn Anhaltovi, který list ten obdržel 14. dub. v Praze.

**) O vylíčených ohavnostech nelze pochybovati, neboť podává o nich zprávu nejen Skála IV. 80, nýbrž také Lebzelter Schönbergovi 15. dubna 1620

Jedinou ohradou vojska povstaleckého, které se staralo o loupež a ne o potření nepřítele, byla čím dále patrnější nečinnost Buquoyova, která se za nynějších pro císaře tak příznivých poměrů nedala omluviti. Konečně Buquoy odhodlal se přece k útoku, jelikož bezpochyby byl zpraven o rostoucí rozervanosti ve vojtě českém a částečný výsledek mu takřka jistě kynul. Rozhodl se tedy napadnouti vojsko české příliš rozptýlené, vytáhl v noci na 13. dubna v průvodu Dampierrově s 3000 jezdců a 1000 mušketýrů a dorazil před svítáním k městy Siuzendorfu nedaleko Maisavy. Odtud vypravil napřed několik set kozáků a dal Siuzendorf zapáliti, kdežto sám s lidem svým uschoval se v blízkém lese a tady jakýsi průsmyk obsadil. Český maršálek pan z Felsu zpraven byv o řádění kozáků přikvapil přes výstrahu generalvachmistra Bubny jen s čtyřmi praporce jízdy a opomenul také dáti umluvené znamení výstřelem z děla, aby způsobem tímto svoláno bylo celé vojsko na poplach. Když se pan z Felsu blížil, kozáci dali se na útěk a pan z Felsu utvrzen jsa v domnění, že je mu činiti jen s malým oddílem vojska nepřátelského, pustil se kvapně za nimi, ale upadl do zálohy od Buquoye nastražené a zahynul sám a s ním větší část sboru jeho. 1500 mužů jízdy a pěchoty, kteří za ním táhli, nepřinesli pomoci žádoucí, nýbrž byli jen zapleteni do jeho porážky, Mezi padlými, jichž se na 600 mužů počítalo, bylo kromě Felsa 60 osob šlechtických z Čech, tak že porážka způsobila v Praze tím větší žalost; kromě toho bylo asi 300 mužů zajato. Porážka stihla nejkrutěji jízdecký pluk zemřelého Vchynského, jenž byl skoro úplně potřen. Buquoy, jenž podle souhlasných zpráv ztratil jen asi 30 mužů, pomstil se tímto způsobem za porážku u Maisavy. Císař jásaže podával o tom výsledku zprávu kurfiřtu Saskému.*)

(saský st. archiv.) podle vypravování Rauberova. — Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 12. dubna 1620. — Tamtéž Lebzelter tomutěž 15. dubna 1620.

*) Actorum Bohemicorum, III. — Skála, IV. 77. — Saský st. arch. Ferdinand kurfiřtu Saskému 15. dub. 1620. — Místodrž. archiv. v Inšpruku. Dampierre arciknížeti Leopoldovi 17. dubna 1620.

IV.

Čtrnácte dní před porážkou u Sinzendorfu sešel se v Praze toužebně očekávaný generální sněm, v němž se i tentokráte účastnily nejen země koruny české, nýbrž také Horní a Dolní Rakousy. Sněm svolán byl hlavně proto, aby se dokonala smlouva s Uhrami, o níž se bylo počalo vyjednávat na sněmě prešpurském, k čemuž očekávala se také uherská deputace. Bethlen vypravil skutečně poselství do Prahy, postavil v čelo jeho hraběte Emericha Thurzo a uložil mu zároveň, aby jej zastupoval na křtu královského prince, kterého byla královna koncem roku 1619 porodila. Thurzo se svou družinou v 100 osobách dorazil 30. března do Prahy, kde ho již 1620 toužebně očekávali, jelikož se k vůli němu křest den ode dne odkládal. Příchodem jeho rozpaky pominuly a královským manželům poskytnuta znovu příležitost, aby vyhověli zase jednou zalíbení svému a okázali se veřejně v královské důstojnosti. Král odebral se z hradu do kostela sv. Víta v slavném průvodu, obklopen jsa četným služebnictvem a provázen jsa knížaty spřátelenými, uherským poselstvem a jeho družinou, od stavů, jenž se dostavili na generální sněm a od nejvyšších úředníků zemských. Křtěnec nesen byl do kostela od paní Berkové, choti nejvyššího purkrabí a osm šlechtických panen drželo půl druhého sáhu dlouhé cípy drahocenné pokrývky, do které byl zaobalen. V kostele držel hrabě Thurzo co zástupce kmotrův dítě na ruku a podle něho postavili se zástupci všech zemí koruny české, kteří byli spolukmotry. Králevic pokřtěn na jméno Ruprechta. Později proslavil jméno své v Anglii, kde se osvědčil válečníkem udatným a obezřelým a tak vynikl vlastnostmi, jakých se otci jeho naprosto nedostávalo.

Po křtu dostavili se kmotrové s dary. Thurzo odevzdal králi jménem pána svého krásného, skvěle bílého koně tureckého se skvostnou uzdou a vzácný drahokam, královně drahé látky východní a křesťenci drahocenný drahokamy vykládaný meč.*) Stavové čeští podali měšec zlatohavový, v němž byl dlužní úpis na 24.000 tolarů

*) Katona XXX. 362.

do roka splatných. Také stavové moravští a slezští darovali dlužní úpisy po 18.000 tolarů; ale ze všech těch peněz v budoucnosti splatných, ani král ani králevic neobdrželi ani halěře. Lépe zachovali se stavové lužičtí, kteří králi odevzdali skvostnou zlatáky naplněnou mísu, což mělo cenu 10.000 tolarů.*)

1620 Slavnostmi křestními přerušeno bylo na jeden den jednání generálního sněmu, jenž byl zahájen dne 27. března taktéž za velké zevní okázalosti, jak si král v tom liboval. S trůnu, — nového a nádherně zřízeného, jelikož trůn od Habsburků zůstavený zdál se býti asi příliš opotřebovaným — král četl řeč německou, kterou stavům děkoval, že se tak ochotně dali najíti a kterou je napomínal k vytrvalosti a ráznosti v dalším boji, jelikož také sám nebude šetřiti obětí a žádného namáhání. Nejvyšší kancléř slova králova opětoval česky, načež byly sněmu obvyklým způsobem oznámeny předměty, o nichž se mělo jednati. Nejdůležitější z nich byly konfederace v lednu s Uhrami uzavřená a následky z toho plynoucí, zjednání potřebných peněz, zaopatření vojenských invalidů, jichž počet ode dne ke dni se množil, přiročí na zemské dluhy české a zabavení statků osobám, jenž spolčeny byly s Ferdinandem. Po přečtení předloh nejvyšší purkrabí ujav se slova děkoval králi za tu milost, že sněm osobně zahájil a ujišťoval jej obětavostí stavů. Po každé větě nejvyšší purkrabí učinil přestávku a nejvyšší kancléř tlumočil králi německy, co bylo přednešeno.

Počalo se jednati o spolku uherském; Emerich Thurzo přišed do sněmovny napomínal zástupce zemí českých co nejdůtklivěji, aby bez prodlení přikročili k vyjednávání. Potom předložil návrh podmínek spolkových, v němž ustanoveny byly příspěvky peněžité a vzájemná pomoc vojenská a v němž vyloženo bylo, kterak je nutno, aby se vypravilo k sultanovi poselství; i neopomenul, jak mu bylo od Bethlena uloženo, přimlouvati se za mír a prositi stavy, aby se každým způsobem vynasnažili o uzavření příměří s císařem.***) Při tom dával za příklad umírněnost, jakou osvědčil Bethlen, když nepřijal koruny v Prešpurku nabízené a když se

*) Skála IV.

**) Katona XXX. 310 a sl.

uvolil k smírnému vyjednávání s císařem. Tento příklad že by král Bedřich a stavové čeští měli uvážit i císaři, požádá-li za mír, všelikou počtu prokazovati. — Chtěl snad Thurzo řečí touto naznačiti, že by bylo záhodno, aby Bedřich při vyjednávání o mír poskytl císaři věčné výhody pakli ne úplné panství v Čechách? Z řeči jeho, ač obsahovala jen všeobecné fráze, mohlo se vyvozovati toto přání, jelikož kladl váhu na příklad podaný Bethlenem a Čechům důtklivě odporoučel, aby s císařem vyjednávati počali. Za jeden z nejdůležitějších důvodů, pro který měla býti dána přednost míru před dalším válčením, uvádělo se nebezpečenství, jakým prý Turci neustále hrozí křesťanstvu. Thurzo tím způsobem neviděl odporu, do jakého se zapletl, když Turky nechával hráti dvojí úlohu, jednou co moc ochrannou, pak co hrozící strašidlo.*)

Vyzvání, aby se počalo vyjednávati o mír, u Bedřicha došlo jen potud souhlasu, že knížeti Bethlenovi poslal návrh, o němž jsme již na jiném místě pojednali**) a kterým se císaři nabízela nejvýše malá náhrada peněžítá. Stavové čeští ani se nepustili do uvažování smírných návrhů, nýbrž počali ihned jednati o spolku s Uhrami. O otázce peněžní bylo sice mnoho řečí, konečně se stalo dohodnutí, aby se Uhrám vyplácelo ročně 103.000 tolarů, a které na jednotlivé země měly býti rozvrženy podle jich velikosti a jejich příjmů. Ve vyjednávání tomtoúčastnili se také stavové horní a dolnorakouští v Praze přítomní a přidali se ku spolku uherskému, zavázavše se také k příspěvku peněžnímu. Horní Rakousy nabídky ročně 30.000 tolarů,***) Dolní Rakousy byly ochotny také tolik přispívati, ale požadovaly, aby pro tento rok byly osvobozeny od placení pro strašné zpustošení této země. Zároveň děly se také porady o pomoci válečné, jakou by se Uhry, Čechy a Rakousy měly vzájemně podporovati, i usnešeno, aby Uhry dostavovaly 7000, Čechy 4200 a Horní a Dolní Rakousy 3000 mužů. Sedmihradsku nevy-

*) *Persuasio legati Hungarici ad pacem cum Cæsare Ferdinando a confœderatis faciendam.* Archiv kutnohorský. Sněm 1620.

**) Díl II. str. 277.

***) Saský st. arch. *Literæ legatorum superioris Austriæ ad legatum principis Transylvaniæ.*

měřen žádný podíl, jelikož v konfederaci nebylo zahrnuto a o tom s Bethlenem se muselo zvláště vyjednávat. Konečně usnešeno vypraviti také k sultánovi poselství, jenž se mělo vydati na cestu do Cařihradu společně s vyslancem Bethlenovým.

Když na sněmě českém listina o spolku uherském měla se vložiti do desk zemských a páni a rytíři podle starobylého obyčeje některé osoby z prostředka svého k tomu ustanovili, požadovala města, aby také měla relatory ke deskám zemským. Požadavek tento byl zamítnut, ale jelikož jej předce zase obnovila, nejvyšší purkrabí povstana káral jednání toto jakožto prý nepřislušnou vypínavost. „Nemáme více,“ zvolal na konec hněvivě, „žádné přednosti před vámi!! Kdyby bylo po vašem, nemohlo by se brzy ani více rozeznávat, kdo je stavem vyšším a kdo nižším.“ *) Tak příkrým způsobem zamítnuty byly přede 200 lety nároky stavu měšťanského, který se tím ovšem nechal zastrašiti.

25. dub.
1620

Když porady o uherské konfederaci byly ukončeny a na všech stranách schváleny, měla býti v hlavním kostele slavně prohlášena. Král provázen jsa setninou stráže tělesné skvostně oděné, několika knížaty, uherskými posly a zástupci rozličných zemí, odebral se z hradu do kostela, kde Scultetus delší řečí probral význam spolku. Když skončil, Thurzo povstana přednesl řeč latinskou okamžiku nynějšímu přiměřenou, na kterou pan z Roupova taktéž latinsky odpověděl. Oběma řečníkům obdivováno se pro uhlazenost a lehkost proslovení. Po té čtena smlouva spolková a od krále a od hraběte Thurza pronešeno na vzájem latinsky několik zdvořilých frází.***) Tím byla církevní slavnost ukončena a zasedlo se k velké hostině a pitce, jaké počátkem XVII. století byly v obyčeji. Takovýmto způsobem král hověl své ješitnosti, stavové svým chtíčům a lid, jehož se na tisíce zběhlo k tomu divadlu, své zvědavosti; starost o budoucnost, zdá se, každý pustil mimo sebe. Hrabě Thurzo vrátil se potom do Uher bohatě jsa obdarován od Bedřicha a od stavů českých, kteří přes citelný nedostatek peněžní

*) Skála IV. 47.

**) Mnich říšský arch. Solms Anhaltovi 15./25. dubna 1620. — Pařížská národní knihovna. MS. 1171. Zpráva St. Germainova o slavnosti spolkové.

poslali po něm také Bethlenovi skvostné nádobí stříbrné, jehož cena páčila se na 20.000 tolarů.*)

Když se vyjednávalo o uherské konfederaci, přišel Anhalt do Prahy a odbýval denně porady s falckrabětem, Hohenlohem, Solmsem, Křištofem z Donína a Camerariem o prostředcích k dalšímu válčení, jelikož podle zpráv Thurnových nebylo lze více pochybovati, že vojsko se bude bouřiti, nebude-li mu část žoldu zadržalého vyplacena. Usneseno, aby na jedné straně stavové čeští požádání byli za důraznější napnutí svých sil, na druhé straně hodlal se falckrabě obrátit zase na kurfiřta Saského a sice tentokráte s žádostí za zprostředkování míru s císařem. Hrabě Hohenlohe měl k účelu tomu s vyslancem saským v Praze rozmluvu, v níž se rozplýval pochlebenstvím o kurfiřtovi tázaje se, zdali by Jan Jiří nechtěl prostředkovati mezi Čechy a císařem — ovšem s tou výmiňkou, aby falckrabě podržel panství v Čechách. Nepotřebujeme ovšem vykládati, že žádost tato byla nadarmo.**)

Všecka tato usnešení stala se v poradní komisi ještě dříve, nežli do Prahy došla zpráva o porážce u Sinzendorfu. Když nehoda tato vešla v známost, usnešeno napravití následky její dvojím způsobem: předně stavové čeští měli více své síly napnouti a větší daně poskytnouti, pak měl býti Mansfeld bez prodlení s vojskem svým vypraven do Rakous.

Aby se zjednaly potřebné peníze, stavové čeští se rozhodli platit daně r. 1615 povolené a kromě toho uvolili se ještě k následujícím dávkám: každý statkář měl zaplatit $1\frac{1}{2}$ tolaru z každého sedláka na svém statku, a města měla odvésti úhrnnou sumu 78.250 tolarů. Na každého sedláka uvalena taktéž daň $1\frac{1}{2}$ tolaru, také Židům uložena daň a z prodaných ryb a masa, z obilí, vlny, vína, piva, dříví a kramářského zboží měl se odváděti zvláštní poplatek. Při poradách o těchto daních došlo při jednom kuse zase k rozbroji mezi šlechtou a městy. Šlechta se totiž nabídla přispěti pro rostoucí nedostatek ve vojště naturalieři, obilím a pící a po-

*) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 18./28. dubna 1620.

**) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 15. a 20. dubna 1620. Touto dobou plýtvalo se zase pochlebováním kurfiřtu Saskému, jelikož zprávy o jeho spolčení s císařem v Praze strachu naháněly.

žadovala, aby města naproti tomu poskytla určitou sumu peněz. Požadavek tento města naprosto zamítla, stojíce na svém přese všecko naléhání a přes všeliké pohružky, tak že šlechtě bylo se odhodlati k dodání naturalí, aniž by města poskytla přiměřeného příspěvku na penězích.

Co se děly porady o berni, dostal se na denní pořádek také jiný předmět, o němž se bylo jednalo již za posledního zasedání sněmovního, jenž ale tehdáž byl odročen. Věc týkala se náhrady oněm statkářům, jenž válkou velice utrpěli a o všecky své příjmy byli připraveni; jmenovitě stihla tato nehoda šlechtice, ani měli statky své v jižních Čechách. Zásoby obilní a všecken dobytek byl jim uloupen, tak že větší jich část nemohla roku 1620 pole svá vzdělávati. Osud jejich nebyl sice horší nežli tisíců sedláků, jež břemena válečná přiváděla na mizinu, ale stav jejich o to byl lepší, že stížnosti jejich docházely u soudruhů povšimnutí. Sněm odevzdal schudlým statkářům k užívání statky, které byly odňaty přívržencům Ferdinanda. Zároveň povoleno příročí těm, kdo válkou vzali škodu, aby ani jistiny ani úroky nemohly na nich býti soudně vymáhány. Moratorium takové ustanoveno i o dluzích zemských a kromě toho měla býti předsevzata revise veřejných dluhů, jelikož předešlí králové vydávali jednotlivým oblíbeným osobám dlužní úpisy, k jejichž splacení prý země nemůže býti nucena. Českých zemských dluhů počítalo se roku 1620 na 3,300.000 zl., od toho však odpočítávalo se 1,500.000 zl., jejichž splacení mohlo prý se odmítnouti z důvodů uvedených.*). Obnoveno také dřívější usnesení, aby se pokračovalo v prodávání zabavených statků duchovních a konečně ještě ustanoveno, aby klášter Strahovský zařízen byl k ubytování raněných vojáků a ve všech kostelích království Českého aby byly zavedeny sbírky na raněné.

Když jednání generálního sněmu schylovalo se ke konci, nejvyšší purkrabí k překvapení přítomných učinil návrh, aby nejstarší syn Bedřichův zvolen byl za nástupce krále v koruně české. O věci té děly se důvěrné porady mezi několika náčelníky vlády české a králem a pakli se konečně dohodli v ten smysl, aby se

*) Skála IV. Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 3./13. května 1620.

návrh zmíněný přednesl na sněmě, nestalo se tak proto, aby se vyhovělo přání královu, nýbrž aby se tím působilo na krále Anglického, jelikož se očekávalo, že tak přátelské chování stavů českých k rodu Jakubovu pohne králem Anglickým, aby veškerou svou mocí ujal se zetě svého. Nejvyšší hofmistr, jenž do tajemství tohoto nebyl zasvěcen, hleděl návrh nejvyššího purkrabí zmařiti tím, že podle přímluvy jeho měl býti zvolen nástupcem princ Ruprecht právě pokřtěný; návrh ten však nedošel souhlasu a jmenovitě se mu opřel pan z Roupova. Ten jal se vychvalovati výtečné vlastnosti prince Bedřicha Jindřicha, jenž se již horlivě učí jazyku českému a správně vyslovuje přísloví „bázeň Páně jest počátek moudrosti“, ale přede vším ukazoval na dojem, jaký tato volba bude míti na krále Anglického a na Unii.

Na přímluvu pana z Roupova schválil sněm návrh nejvyššího purkrabí; jelikož také zástupci přivtělených zemí s návrhem souhlasili a tak se žádné strany odporu proti němu nebylo, volba prince Bedřicha byla dne 29. dubna od nejvyššího purkrabí jakožto právně vykonaná ve veřejném sezení sněmovním prohlášena. Nejvyšší úředníci odebrali se po té v čele stavů ku králi, kterýž je přijal u přítomnosti prince a jeho hofmistra, jakož i markraběte Krňovského. Nejvyšší purkrabí oznámil králi, že princ Bedřich Jindřich zvolen je nástupcem jeho, načež Bedřich děkoval stavům srdečným způsobem za dobrou vůli jejich. Když stavové k princovi přistupovali a ruku mu podávajíce štěstí mu přáli, chlapec sotva šestiletý choval se tak přívětivě a přátelsky, že otec nad pěkným chováním syna svého radostí skákal po sni.*) Domyslíti se můžeme, k jak nepříznivým úsudkům zavdalo podnět toto dětinné chování se královo.

---

*) Skála IV. 57 a sl. Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 17./27. dub. a 21. dub. / 1. května 1620.

Hlava čtvrtá.

Válka až po vtrhnutí vojska ligistického do Rakous.

- I. Mansfeld táhne do Rakous. Stav vojska českého u Eggenburku po srážce u Sinzendorfu. Dolnorakušané a pluk Mansfeldův. Bitka u Garsu. Vyplácení žoldu. Posily uherské. Vzpoua ve vojště českém. Hadersdorf. Rozervané poměry v měsíci červnu a červenci 1620.
- II. Marradas udeří na Prachatice. Povstalecký ruch mezi sedláky českými u Tábora a Unhoště. Mansfeld poslán zpět do Čech. Dobil Týna nad Vltavou. Nedostatek ve vojště Mansfeldově. Pluk Mansfeldův od Dolnorakušanů propuštěný v Praze. Mansfeld v nebezpečenství.
- III. Thurn v Praze. Rozervané poměry v hlavním městě. Nepřátelství proti katolíkům. V Praze se vynasnažují sehnati peníze. Václav Vchynský.

I.

Když do Prahy došla zpráva o porážce u Sinzendorfu, chtěli tady ihned provésti dřívější usnešení o vypravení Mansfelda do Rakous. Hrabě Mansfeld sám přibyl tou dobou do Prahy a žádal za hodnost polního maršálka, jež byla smrtí Felsovou uprázdněna, ale přání jeho nebylo vyhověno. *) Potom odjel dne 19. dubna do Bechyně **) a podal odtud zprávu hraběti Hohenlohovi, že shromáždí všechny své zbrojné síly, aby s nimi vytrhl do Rakous, ale že se nemůže zbaviti starostí o slabé své posádky, v Čechách zanechané. Mansfeld udával počet vojska svého na 4400 mužů pěchoty, z nichž bylo 1000 mužů hotovosti zemské a 1100 jezdců, mezi nimiž bylo 250 mužů obrany zemské. Celkem mohl tedy vojsko české sesílit

*) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 16. dubna 1620.

**) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 20. dubna 1620.

o 5500 mužů.**) Pochod k Eggenburku nastoupil ke konci dubna.***) Jelikož všechny své úspory zapůjčil k vydržování svého vojska a právě na něj naléhaly všeliké závazky, octl se asi touto dobou v největších nesnázích. Proto psal z Počátek, kde právě za pochodu svého několik dní odpočíval, kanceléři českému pánovi z Roupova, požaduje, aby mu stavové zaplatili, co má dostati pro svou osobu a pro své vojsko. Kromě toho žádal opět, aby mu udělena byla hodnost maršálská a doložil, že je odhodlán, kdyby požadavkům jeho nebylo vyhověno, vystoupiti ze služeb českých.***) Druhému jeho přání bylo již vyhověno, když psal pánovi z Roupova, neboť již 2. května podal mu Anhalt zprávu,†) že je od krále jmenován maršálkem; místo peněz však poslány mu pouhé sliby. Z Počátek Mansfeld táhl dále dne 3. neb 4. května a dorazil asi 7. května k Eggenburku.††)

1620

Hrabě z Thurnu, který zastupoval knížete z Anhaltu za jeho nepřítomnosti, jakkoli neměl jeho hodnosti, zažil zatím v Eggenburku zlé časy. Od srážky u Sinzendorfu rostlo každým dnem nebezpečenství, že vojsko české na čisto se rozpadne. Vojáci o válčení s nepřítelem nechtěli ani slyšeti, nýbrž oddávali se čím dále horší loupeživosti. Ke všemu ještě množila se znamení veřejné vzpoury, až tato předce vypukla. Pluk hraběte z Thurnu, který kalich útrap válečných za dvě léta vypil až na dno, vypověděl poslušnost ke konci dubna a marné bylo vynasnažení Thurnovo, jenž přispíviv žoldněrům uváděl na paměť jich povinnosti. Zoufaje v srdci svém sdělil nové toto neštěstí knížeti z Anhaltu.†††)

Ještě dříve nežli smutná tato zvěst došla knížete z Anhaltu, oznámen mu nový neméně neutěšený případ, jenž se týkal jídeckého pluku Mansfeldova, sloužícího stavům dolnorakouským. Pluk

*) Mansfeld Hohenlohovi 21. dubna 1620. Mnich. říšský arch.

***) Mansfeld Bedřichovi 28. dubna 1620, z Počátek. Mnich. říšský arch. — Mansfeld pánovi z Roupova 3. kv. 1620. Mnich. st. arch.

****) Mansfeld pánovi z Roupova 3. kv. 1620. Mnich. st. arch.

†) Anhalt Mansfeldovi 2. kv. 1620. Mnich. říšský arch.

††) Datum toto zakládáme na té okolnosti, že zpráva o tom došla do Prahy dne 10. května. Denník Anhaltův.

†††) Mnich. st. arch. Thurn Anhaltovi 28. dubna 1620.

tento velice utrpěl bitvou u Langenloisu; nevážnost, v jaké jej proto měli Rakušané, přispěla snad ještě více k jeho nekázni nežli tato porážka. Byliť vojíni toho pluku jen tam ubytováni, kde od jiného vojska všechny zásoby byly již ztráveny. Toto snižování a pak ta okolnost, že vojínům nebyl žold vyplácen, zplodilo v pluku takovou nekázeň, že denně několik žoldnéřů k nepříteli přeběhlo, kdežto ostatní reptajíce prohlašovali, že nepříteli nebudou se brániti, nýbrž že před ním zbraně zahodí.*) Dolnorakušané uleknuvše se toho vyplatili Mansfeldským žold poloměsíční a slíbili jim, že od této chvíle bude jim dodáván dostatek potravin. Za to však požadovali, aby vojíni více neloupili a vůdci svých poslouchali. Za takovými podmínkami pluk se odhodlal přísahat věrnost stavům dolnorakouským, ale přál si zároveň, aby mu bylo dovoleno vypraviti deputaci k hraběti Mansfeldovi k vyrovnání o posavadních požadavcích. Stavové k tomu svolili a tak prozatím vzpoura se ukončila.**)

Na tento pluk, který se scvrkl na polovičku a každým způsobem byl zdemoralisován, Dampierre zařídil nyní svůj útok, udeřiv dne 30. dubna značnou převahou na městečko Gars, kde leželi Mansfeldští a kromě nich asi 1000 mužů pěchoty. Přepadení zdařilo se úplně; byloť v Garsu 400 mužů porubáno a ostatek zahnán za řeku Koubu, při čemž ještě značný počet vojínů přehajících v této řece se utopil.***) Do zajetí upadl také podplukovník Carpezon, jenž pluku tomu velel na místo Mansfelda. Válečník tento mohl se připravit na zlý osud, jelikož byl dříve ze zajetí uprchl. Prozatím odveden do Kremže †) a pakli tam s ním krutě nenacládali, stalo se snad proto, že hraběti Buquoyovi dělal naději na získání Mansfelda. Neboť Carpezon hrál hlavní úlohu při po-

*) Kraus Mansfeldovi 29. dubna 1620. Mnich. říšský arch.

**) Mnich. říšský arch. O dohodnutí mezi plukem Mansfeldovým a stavy dolnorakouskými 21. března 1620.

***) Saský st. arch. Z Vídně 6. kv. 1620. — Tamtéž. Lebzelter Schönbergovi 9. kv. 1620. — Skála IV. 124. Skála však mylně klade přepadení na 9. kv., stalof se 30. dubna. V Actorum Boëmicorum III. je také chybné datum, 11. května.

†) Saský st. arch. Z Vídně 6. kv. 1620.

zdějším vyjednávání mezi Buquoyem a Mansfeldem, kterým tento měl zraditi věc českou; proto zajisté není odvážnou domněnka, že se k tomu již nyní v Kremži nabídl.

Porážkou u Garsu skončila se prozatím řada nehod, pro které věci zemí povstaleckých hrozilo čím dále větší nebezpečství; měsíc květen počínal se příznivěji, tak že se mohlo zase počítat na přemožení Buquoye, nežli mu přitáhne na pomoc Maximilian Bavorský s vojskem ligistickým. První rozhodnou událostí bylo, že v Praze konečně si opatřili žold tříměsíční a že jej dne 30. dubna zaslali vojsku českému a sice žold dvouměsíční v hotových penězích a žold měsíční v oděvu. Byla to první výplata od prosince r. 1619 a peníze zjednány jen tím, že kníže z Anhaltu půjčil 60.000 a falckrabě 100.000 zl. ze svého majetku. Co se po celý ten čas dělo s českou berní, která se ač nepořádně a značně ztenčena předce neustále scházela a jak se upotřebilo peněz zkonfiskovaných, o tom nemůžeme podati žádného vysvětlení, neboť částečné zásobování vojska od Čechů a zjednávání střeliva pohltilo asi sotva tyto peníze.*) Vojsku však bylo lhostejno, odkud peníze přišly, byloť konečně za dlouhou dobu zase trochu upokojeno. Pronášena byla sice také nyní slova buřičská, vojsko požadovalo více peněz, ale spokojilo se konečně slibem, že žold bude se odtud pravidelně vypláceti. Vojsku rakouskému a moravskému nedostalo se této splátky, ale jelikož neměli takové příčiny k stížnostem, jako vojsko české, mohlo se pro měsíc květen počítati na poslušnost veškerého vojska.

Anhalt a Hohenlohe mohli však očekávati nejen ochotnější poslušenství, když vydali se z Prahy k vojsku do Eggenburku a sice první dne 15. a druhý dne 16. května; **) příčiněním Anhaltovým táhly také značné posily na bojiště, neboť kromě sboru Mansfeldova, který již před několika dny vtrhl do Dolních Rakous, přicházelo nyní také ze Slezska 1500 mušketýrů a 1000 jezdců.***) Ale nejdůležitější událostí bylo, že Bethlen zase se přidal k Čechům.

*) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 1. a 9. května 1620. — Archiv česk. místodržitelství. Nejvyšší úředníci čeští Thurnovi 30. dubna 1620. — Tamtéž. Nejvyšší úředníci čeští tomatéž 9. kv. 1620.

**) Denník Anhaltův. Lebzelter Schönbergovi 17. kv. 1620. Saský st. archiv.

***) Lebzelter Schönbergovi 13. kv. 1620. Saský st. archiv.

Snadno si lze pomyslet, s jak úzkostlivou starostlivostí hleděl Anhalt vstříc ukončení lhůty 25tídení, jakou Bethlen ustanovil císaři k přijetí příměří s Čechy, neboť nyní muselo se ukázati, zdali kníže Sedmihradský dostojí svým slibům čili nic. K radosti své zvěděl Anhalt již počátkem května, že přání jeho je splněno, že hrabě Stanislav Thurzo dal se dne 28. dubna s 3000 muži na pochod k moravské hranici. Počátkem května překročilo skutečně 1600 uherských jezdců řeku Moravu a část jich pod Bornemiszou přitrhla k vojsku u Eggenburku a druhá část přirazila k hraběti Thurnovi, který zase velel na Moravě. Za těmito následovalo dalších 800 jezdců, kteří se taktéž připojili k vojsku Thurnovu. Zpráva o příchodu vojska uherského byla však knížeti z Anhaltu ztrpčena, neboť bylo zároveň od něho požadováno, aby zaslal 25.000 zl. jakožto splátku na žold pro toto vojsko. Když falckraběti byl oznámen požadavek Bethlenův, omlouval se u Emericha Thurza, že peněz neposlal, poněvadž stavové čeští ještě k tomu nesvolili. Takovými vytáčkami byly požadavky Bethlenovy prozatím zamítnuty a smutné finanční poměry v Praze zastřeny.*)

Síla spolkového vojska z rozličných zemí udávána byla počátkem června na 36.000 mužů, což je zajisté počet přehnaný, jelikož mladší kníže z Anhaltu, který zajisté dobře znal sílu vojska, vypočítává dne 9. června vojsko spolkové jen na 23—25.000 mužů.**)

Ale i tímto menším počtem vojsko povstalecké mělo převahu nad císařskými. Co se mužstva samého týká, vojsko císařské skládalo se, vyjma kozáky, vesměs ze žoldněrů, ani rozuměli řemeslu válečnému a dobře byli vycvičeni, kdežto sbor, jenž přitáhl s Mansfeldem, nebyl takového druhu. Také vojsko z Uher byla tlupa lidí beze vší kázně, na niž v bitvě nebylo lze se bezpečiti, jelikož byla špatně ozbrojena a špatně vycvičena. Avšak proto Uhři nebyli předce k zavržení; od té chvíle, co přibyli do tábora českého,

*) Mnich. říšský arch. Stanislav Thurzo Thurnovi 28. dub. 1620. — Mnich. říš. arch. Emerich Thurzo Anhaltovi z Bitsche 9. kv. 1620. — Mnich. říšský arch. Stanislav Thurzo Anhaltovi 9. kv. 1620. — Tamtéž. Tentýž Thurnovi 30. kv. 1620. — Tamtéž. Anhalt Stanislavu Thurzovi — kv. 1620. — Arch. č. místodrž. Bedřich Emerichu Thurzovi 3. června 1620.

**) Denník Anhaltův, 9. června 1620.

znepokojovali nepřítele den ode dne nenadálými útoky a přepadáním a působili mu denně větší nebo menší ztráty. Potřebí bylo jen řádných vůdců, pravidelného výcviku a správného vyplácení žoldu a Uhři byli by již tehdáž osvědčili převahu, jakou pak za dob Marie Teresie stali se tak strašnými svým odpůrcům.

Kníže z Anhaltu, k jehož vynasazení hlavně přibyly rozličné posily, byl několik dní dobré mysli. Nadál se, že bude moci s vojskem svým zasaditi nepříteli hlavní ránu a dějiště válečné přeložiti blízko Vídně a pak snad provésti, oč se stal dvakráte marný pokus, totiž obsazení tohoto města. Zvýšená důvěra jeho jevila se především tím, že nechtěl déle prodlévati v táboře u Eggenburku a tam očekávati útok nepřítele, nýbrž že sám chtěl jednatí výbojně. Když však chtěl táhnouti do Hadersdorfu, vojsko odepřelo poslušnost, dokud mu nebude vyplacen žold tříměsíční. Jen pohrůzkami a povolností, která byla kázní velice na ujmu, přiměl je zase k poslušenství. Dne 9. června večer vytáhl s celým vojskem z ležení svého a táhl za noci na Hadersdorf, kde hodlal část vojska nepřátelského přepadnouti a zničiti, jelikož se nedalo předpokládati, že Buquoy s ostatním svým vojskem roztroušeným v Langenloisu, Elzdorfu a na jiných místech bude moci v čas přispěchati na pomoc. Když pak ve dne dorazil k Hadersdorfu, shledalo se, že Anhalt v plánu svém nevzal ohledu na opevnění, které tam Buquoy zřídil a pro která přepadání stalo se nemožným. Císařští mohli také poslati Hadersdorfským přes Koubu na posilu pluk pěchoty a několik set jezdců a tím předešli všeliké nebezpečnosti. Kníže z Anhaltu musel se vzdáti zamýšleného přepadání, ale proto se předce ještě nevzdal vši naděje na dobrý výsledek. Očekával, že Buquoy přitáhne sem se vším svým vojskem a že tak se naskytne příležitost k bitvě. Avšak i toto očekávání jej sklámalo, ješto Buquoy přestal na sesílení posádky hadersdorfské. Kníže z Anhaltu nemoha dlouho prodlévati před tímto místem, poněvadž se mu nedostávalo vody k pití a slunce toho dne strašně páliło, uchopil se ještě jiného prostředku, aby nepřítele přiměl k bitvě, poněvadž nechtěl se navrátit s nepořízenou do dřívějšího svého postavení. Jako za dob rytířských vyslal (místo hlasatele) trubače k Buquoyovi a vyzval jej k bitvě. Ale Buquoy vyzvání to zamítl, řka, že mu

tentokráté není uloženo od císaře, pána jeho, aby se pustil do bitvy, avšak že knížete z Anhaltu každým způsobem v pravý čas navštíví a vyburcuje.*) Tak knížeti z Anhaltu nezbývalo nic jiného nežli s vojskem vedrem a žízni zmořeným nastoupiti zpáteční pochod.

V příštích dnech bylo vojsko české sesíleno opětým doplněním starých pluků a příchodem oddílů čerstvé jízdy uherské, čímž vyplněna byla mezera způsobená odchodem Mansfeldovým. Pro rostoucí nebezpečnost v Čechách musel tam totiž Mansfeld zase odtáhnouti s částí sboru svého. Ačkoliv tedy Anhalt měl dostatečně silné vojsko proti Buquoyovi, aby se mohl ohlížeti po nové příležitosti k bitvě, předce příštích týdnů nebylo o tom řeči, jelikož na jedné straně pozornost jeho upoutána byla k novému vyjednávání s Bethlenem, které jej mělo přiměti k největšímu napnutí sil a k poradám stavů dolnorakouských, jenž hodlali králi Českému nabídnouti panství své země a na druhé straně nedostatek žoldu způsobil zase nejhorší výtržnosti ve vojtě jeho. Neuplynul totiž ani den, aby ho vojsko neupomínalo o žold, aby nehrozilo vzpourou a ani den, kdy by se bylo o to skutečně nepokusilo. Nejhůře choval se zase pluk Thurnův; několik pobuřovatelů bylo sice zatknuo a tajemně odstraněno, ale tím se jen způsobil, že ostatní křičeli tím hlasitěji. Kníže z Anhaltu jednou jen tím se vyprostil, že z vlastního poskytl několik set zlatých na uspokojení pluku. Podplukovník Mario a setník Büнау, jenž byli z ležení posláni do Prahy, aby vymohli brzké zaslání nových peněz, neměli ani dosti slov, aby vylíčili bídu vojáků, jejich vzdorovitost a rozhořčenost.**)

Všeobecná vzpoura, kterou vojáči hrozili, vypukla konečně 1620 dne 30. června. Pluk Thurnův zpěchoval se přijmouti nového plukovníka hraběte Solmsa a podobným způsobem vypověděly poslušnost pluky moravské, ačkoliv měly dostati mnohem menší část žoldu nežli vojsko české; a příklad tento následoval také pluk Hohenlohův. Sliby a vyjednáváním a odkazováním na posly do Prahy vypravené vojáči po dvou nebo třech dnech zase se pod-

*) Denník Anhaltův. Lebzelter Schönbergovi 18. čna 1620. Saský st. archiv.

**) Saský st. arch. Zpráva Lebzelterova 26. čna / 6. čce. Tamtéž. Zpráva Lebzelterova 22. čna / 2. čce 1620. — Saský st. archiv. Zpráva Lebzelterova 3./13. čce 1620.

dali, ale již 9. července nemohlo býti žádné pochybnosti více, že 1620
povolnost tato nebude dlouho trvati. Toho dne pluk Thurnův zase
vypověděl poslušnost, a jen největším vynasazením hraběte Ho-
henloha byl upokojen. Jízda hotovosti české také se chtěla bouřiti,
ale upustila od toho, když pluk Thurnův se nechal uchlácholiti.
Když však do Eggenburku došla zpráva, že Maximilian Bavorský
vnikl do Horních Rakous, pouta kázně zase se uvolnila. Počátek
učinil moravský pluk Žerotínův, jenž dne 27. července zapudil 1620
všecky své důstojníky. Na všecky domluvy a na vyzvání Anhaltovo
buřiči odpověděli, že čekají jen do zítřka na návrat poslů, které
byl kníže vypravil do Prahy pro peníze.*)

Jelikož poslové příštího dne se nenavrátili, pluk Žerotínův
shromáždil se z rozličných svých stanic v Štokravě a zvoliv si
prostého mušketýra, katolíka, za plukovníka, prohlásil, že od této
chvilě vojsko císařské nepovažuje za nepřitele. Buřiči očekávali,
že pluk Thurnův a Hohenlohův se k nim přidají, ale jelikož se to
nestalo, dali se na cestu do Znojma, aby si na Moravě žold vy-
mohli násilím. Jednání jejich a zvláště volba katolíka za plukov-
níka nedošly tentokráte souhlasu v ostatním vojstě, ano bylo jim
od pluku Thurnova spíláno zrádců, což mnohé z nich obrátilo.
Neboť když Anhalt poslal k nim jednoho podplukovníka, aby jich
upamatoval na povinnost, mnozí litovali kroku svého a o dva dni
později osvědčili ochotu uznati za vrchního velitele svého nově
jmenovaného plukovníka pana Kaplíře. Než knížeti z Anhaltu bylo
opět za těžko udržeti pluk Thurnův při této dobré vůli; neboť
když jej navštívil a za chování jeho pochválil, vojíni mu odpově-
děli, že budou čekati jen ještě tři dni na uspokojení svých poža-
davek a nestane-li se tak, že potáhnou do Čech a tam se posta-
rají o zaplacení.**)

Tou dobou tedy, kdy Maximilian postupoval k Linci, hrozilo
nebezpečnoství, že část vojska spolkového opustí tábor u Eggen-

*) Denník Anhaltův.

***) Denník Anhaltův. — Saský st. archiv. Zpráva Lebzelterova dd. 9./19.
a 11./21. čce 1620. — Důvěrné psaní z Eggenburku dd. 30. čce 1620.
— Tamtéž. Zpráva Lebzelterova dd. 28. čce / 7. srpna a 1./11. srpna
1620. — Tamtéž. Zpráva Lebzelterova dd. 10./20. srpna 1620.

burku; a že by to muselo mítí za následek úplné rozpadnutí vojska, dalo se předvídati. Nebezpečství toto odstraněno bylo prozatím
 1620 návratem posílů Anhaltových z Prahy dne 2. srpna,*) jelikož přinesli zprávu, že tříměsíční žold pro vojsko je na cestě. Na konci jen ještě podotýkáme, že tou dobou Buquoy si zasloužil obvinění, které se pronášelo o jeho schopnostech, neboť pakli se nepokusil o útok na vojsko tak velice znemravnělé, nedostávalo se mu ovšem podnikavosti vojevůdci nejvýše potřebné. V červnu a červenci skutečně jen jezdcí uherští od Bethlena Čechům na pomoc vyslaní válčili. Den co den napadali nepřítel a den co den mohli podávat zprávu buď o svém nezdaru nebo o vítězství. Jen oni a kozáci na císařské straně dostáli úloze, pro kterou byli najati.

II.

S jakými obtížemi v Čechách si zjednávali peníze na placení žoldu, sezná se teprvé, přehledne-li se celý válečný stav věcí v této zemi. Vypravovali jsme, že k neustálému naléhání plukovníka Marradasa Buquoy k tomu svolil, aby zbytek Italů směl se vydati z Pasova do Budějovic. Marradas byl tím značně sesílen a obnovil následkem toho útoky na místa nedaleko Budějovic ležící. Tak se
 1620 vypravil dne 1. května k Soběslavi a Bechyni a posádkám tamějším, any z města vytáhnuvše v širém poli s ním bitvu svedly, způsobil citelnou porážku; po té přitáhl před hradby vodňanské a vyzval také zdejší posádku, aby se s ním měřila v širém poli. Vyzvání tomuto, jež provázeno bylo potupnými poznámkami, vyhovělo asi 300 mušketýrů, kteří vyrojivše se z města hrazeného zaujali postavení takové, aby pro případ nehody mohli bezpečně ustoupiti za hradby ochranné. Než Marradas zmařiv obratnými manevry toto opatření, udeřil pak na posádku před městem a porubal asi 200 mužů.***) Výsledky tyto hodlal Marradas rozmnožiti novým úspěchem, jenž měl na vždycky zabezpečiti spojení vojska císařského s Německem. Město Prachatice ležící mezi Budějovicemi a Volary na-

*) Denník Anhaltův.

**) Vid. st. archiv. Marradas Buquoyovi 7. kv. 1620.

lézalo se vždy ještě v rukou českých a odtud mohlo býti překaženo dovážení špíže a postupování vojska z Pasova. Marradas tedy sebrav všecko vojsko, jehož mohl jinde postrádati a ztenčiv posádky v místech od císařských obsazených co nejvíce, dal se na pochod s 2000 muži, s nimiž dorazil k Prachaticům dne 18. května. Ješto 1620 vzal s sebou také 8 děl, domníval se, že se města brzy zmocní, ale útok jeho rozbil se tentokráte o bdělost a odhodlanost mansfeldského hejtmána Teufla, který velel sice jen 800 mužům, z nichž byla ještě dobrá polovice nevyzvočeného lidu selského, jenž ale měl srdce na pravém místě. Jelikož z Prahy, jakmile zvěděli o nebezpečnosti Prachaticům hrozícím, poslali tomuto městu na pomoc čerstvý pluk Sidonův*) a jedna setnina tohoto pluku v noci přes 21. kv. 1620 veliké nebezpečnosti do města pronikla a posádku sesílila, Marradas vida, že záměr jeho je zmařen, musel odtáhnouti s nepořízenou.

Sotva že zpráva o nezdařeném útoku Marradasově došla do Prahy a tam způsobila jakési uspokojení, šířila zase zvěst Hiobova nové leknutí. Venkované v jižních Čechách osvědčili posud za neslýchaných útrap, jakými byli po dvě léta tíženi, trpělivost a oddanost, pro kterou se jevíli co sešlé pokolení a ne co potomci husitů. Loupežnými výpravami Marradasovými a ještě skoro horšími pochody vojska Mansfeldova a nově najatého pluku Sidonova, ale přede vším několika praporci jízdy v Táboře ležící, opravdových to hyén, míra trpělivosti byla dovršena, tak že sedláci v okolí toho města dohnáni byli k povstání násilnému,**) které se rychle rozšířilo po kraji Bechyňském a Prácheňském a kteréž brzy k jiným směřovalo účelům nežli k pouhému zabezpečení majetku. Velitel posádky tábořské, plukovník Frank, snažil se vzpouru rostoucí zameziti přátelskými přímluvami a způsobil alespoň tolik, že sedláci byli ochotni vyjednávat. Z Prahy vypraveni k nim na spěch komisaři, jimž sedláci vykládali své podmínky, za kterými chtěli zase pokoj zachovávat. Požadovali, aby zrušeno bylo nevolnictví, aby přesídlení byli na pozemky nespustošené, aby odtud chráněn byl

*) Skála, IV. 125. — Saský st. archiv: z Prachatic 24. kv. 1620. — Lebzelter Schönbergovi 21. a 24. kv. 1620. — Mnich. st. archiv: Bedřich Anhaltovi 26. května 1620.

**) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 20., 24., 28. května a 2. čna. 1620.

jejich majetek a na podporu svých požadavků uváděli, že by jim císař povolil všechny tyto podmínky jmenovitě zrušení nevolnictví, kdyby se pro něj prohlásili. Musíme zajisté pochybovati, že by se tvrzení toto zakládalo na pravdě; na straně císařské vítáno bylo sice s radostí povstání selské, ale že by se byla sedlákům slíbila svoboda jakožto odměna za jejich připojení, to se přičí příliš náhledům, jaké tehdáž panovaly u státníků vídeňských. Komisaři z Prahy přibylí vypomáhali si při vyjednávání sliby; podle řečí jejich mělo se sedlákům dostatí náhrady za škodu utrpěnou, ale v otázce o nevolnictví k přání sedláků svoliti nechtěli a předce by byla šlechta česká zajisté dobře učinila, kdyby byla poddaným svým svobodu poskytla a je tak rozplamenila k odporu proti císaři, což se mohlo státi bezodkladným svoláním sněmu a přiměřeným usnešením. Avšak v tehdejší době nedostávalo se zrovna tak obětavosti jako rychlé odhodlanosti, ačkoli zhouba na Čechy se valila; a tak komisaři odpověděli na žádosti sedláků za svobodu, že je to těžký požadavek, jenž zasluhuje zralého uvážení a jenž se nemůže vyřídití v době tak krátké.*)

Ačkoliv sedláci byli tímto způsobem jen sliby odbyti, předce již po dvou nedělích srocování jejich pozbylo nebezpečného svého rázu. Práví se, že jich byl z počátku sbor 1200 mužů a pak dokonce 4000 mužů; zdá se však, že počátkem června se rozdělili a že jen v menších odděleních oddávali se loupežení. Že povstání selské utuchlo, příčinu toho snadno lze naléztí: jelikož vojsko ležící v jižních Čechách shánělo potraviny potřebné jen s největším namáháním buď dovozem ze značné vzdálenosti nebo rekvisicemi, pochopitelno je, že sbor sedláků, jichž bylo na tisíce, mohl asi sotva ostatí déle pohromadě nežli jeden týden, poněvadž nedostatek spíše musel je zase rozprášiti.

Příklad, jaký dali sedláci u Tábora, neostal bez účinku a povzbudil o málo dní později sedláky v okolí Unhoště k podobnému jednání. Místem tímto, jenž leží dvě míle západně od Prahy, táhla část nedávno najatého jízdeckého pluku Styrumova z Nizozemí,

*) Skála IV. 126. — Frank Anhaltovi 19. kv. 1620. Mnich. říšský archiv. — Víd. st. arch. Z Prahy 1. čna 1620.

aby se vydala na bojiště. Na pochodu svém dopustili se vojáci všelikého loupežení, ale v Unhošti drzost jejich dostoupila nejvyššího stupně. Způsobivše tady požár, při němž několik domů lehlo popelem, užili všeobecného zmatku k olupování obyvatelstva. Jelikož se dopouštěli také surového násilí na ženském pohlaví, sedláci v celém okolí povstali a ozbrojivše se více méně primitivním způsobem táhli počtem několika tisíc mužů do Prahy požadující, aby jízda okamžitě odtáhla na bojiště. Falckrabě si přál, aby jezdec táhli Prahou, by se potěšil pohledem na ně, ale musel se přání svého vzdát, jelikož sedláci hrozili, že je živé nepropustí. Proto se muselo na rychlo vypravit několik posílů k vojsku tomu, aby je odvedlo do Zbraslavě, kde se přepravili přes Vltavu.*) V Praze rozhodné jednání sedláků způsobilo neobyčejný dojem; vidělo se, že s touto posud nemilosrdně utiskovanou částí obyvatelstva musí se počítati a poznání toto osvědčeno nyní ne pouhými sliby. Sedlákům neslíbila se sice náhrada za škody, ale dovoleno jim brániti se proti utiskovatelům. V Praze přibity veřejné patenty, kterými se sedlákům propůjčovalo právo, loupeživosti vojáků se opřít, je pobíjeti nebo zajmouti a do Prahy dodati. Události takové nesmírně uškodily vážnosti králově, v Praze pronášeny již potupné poznámky proti němu a jeho vladaření. Když toho času s královnou, synem svým a s četnou družinou odjel do Brandýsa, rozšířila se pověst, že hodlá potají zemi opustiti,**) poněvadž necítí v sobě sílu obtíže zmoci.***)

8. čna
162018. čna
162017. čna
1620

Povstání selské, jakkoli krátce trvalo, mělo rozhodující vliv na válečné operace u Eggenburku, jelikož bylo nutno nově najaté pluky v Čechách podržeti, aby jimi každé povstání bylo v zárodku svém udušeno. Ale jelikož zároveň muselo se státi opatření proti útokům Marradasa, král požádal knížete z Anhaltu, aby mu zaslal část vojska u Eggenberku ležícího a přál si zvědět zároveň jeho mínění, kdo by se nejlépe hodil za vrchního velitele nade vším vojskem v Čechách. Jelikož se domníval, že Anhalt jmenovati bude

*) Skála IV. 186. — Mnich. říšský arch, Avisen aus Prag dd. 14. čna 1620.

**) Mnich. říšský arch. Avisen aus Prag dd. 19. čna 1620.

***) Mnich. říšský arch. Avisen aus Prag dd. 29. čna 1620.

hraběte z Mansfeldu, poznamenal napřed, že tento není zvláště oblíben, ano mnohý že si přeje, aby byl Mansfeld nikdy do Čech nepřišel.*) Nezdá se, že by byl Anhalt po nabytých zkušenostech zvláště horoval pro Mansfelda, ale jelikož stav věci v Čechách vyžadoval rychlé rozhodnutí, poslal jej nazpět, aniž by se prozatím vyslovil v otázce o vrchním veliteli. Zároveň mu přidal pluk jízdy, 1000 uherských jezdců a oddělení pěchoty, s nímž Mansfeld původně přitáhl do Rakous, tak že nově sestavený sbor obnášel něco přes 4000 mužů jízdy a pěchoty.***) Teprve několik dní po odjezdu Mansfeldově Anhalt sdělil králi, že by uznával za nejpráhodnější, aby se vrchní velitelství nabídl hraběti Thurnovi***) a návrh jeho byl také skutečně během měsíce července povoláním hraběte Thurna vyplněn. Zatím byl Mansfeld kolem sebe shromáždil značné vojsko povolav k sobě pluky Sidonův, Styrumův a knížete Výmarského a sesíliv se novými oddíly české zemské hotovosti, tak že se vojsko jeho koncem července páčilo na 10.000 mužů.†)

Mansfeld užil času, po který měl vrchní velitelství, obvyklým svým směrlým způsobem. Již na pochodu svém z Rakous do Čech zdržel se před Vitorazi chtěje se zmocnití tohoto města, jenž mělo posádku císařskou; ale velitel Miller udatně se hájil a tak Mansfeld táhl dále na klášter Zlatokorunský u Krumlova, aniž by dbal Marradasa, který jej mohl snadno přepadnouti. A zmocniv se skutečně kláštera toho, úplně jej vyplnil, při čemž mniši byli od Uhrů povražďeni. Odtud obrátil se k Třeboni nechaje Budějovice v levo, čímž bezpochyby šťastně unikl Marradasovi, naň čshajícím.††) Z Třeboně táhl do Tábora a přibrál tu k sobě posily nahore oznámené, čímž počet vojska jeho se zdvojnásobil.†††) Další

*) Mnich. st. archiv: Bedřich Anhaltovi 26. kv. 1620.

***) Archiv novohradecký. Hejtmann Miller Buquoyovi 18. čna 1620. Miller vypravuje, že Mansfeld táhl do Čech s 6000 muži; je-li tomu tak, pak se vrátil do Čech s celým sborem, s nímž byl přišel do Rakous.

****) Mnich. říšský archiv. Anhalt Bedřichovi (asi 25. června) 1620.

†) Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 22. čna 1620.

††) Marradas Buquoyovi 18. a 19., 21. a 22. čna. 1620; Víd. st. archiv Skála IV. 188. — Lebzelter Schönbergovi 22. a 28. čna. 1620. Saský st. archiv.

†††) Marradas Buquoyovi 26. čna. 1620; Víd. státní archiv.

jeho plán operační, o němž se byl zajisté dohodl s knížetem z Anhaltu, směřoval proti Týnu nad Vltavou, po jehož dobytí chtěl se vrhnouti do Šumavy, zmocnit se naspů u Volar od císařských obsazených a pak se spojití s Hornorakušany, aby se opřel vpádu knížete Bavorského, jehož útok se již očekával.

O výsledku tohoto plánu operačního mohlo se sice pochybovati, jelikož Marradas byl o něm zpraven zvědy svými a podle toho učinil proti němu potřebné opatření.*) Přes to však Mansfeld zmocnil se lší alespoň Týna nad Vltavou. Vypravil několik oddílů uherské jízdy s částí posádky prachatické proti Chvalšínám, aby udeřili na město toto nedaleko Krumlova ležící. Sotva Marradas o tom zvěděl, pospíšil k tomu městu, aby nepřátely odrazil, a této nepřítomnosti udatného odpůrce užil Mansfeld, aby Týn přepadl. Večer 24. června dorazil k městu, a hned v noci okopati dal náspy, z nichž příštího dne střeleno bylo na hrad. Z počátku posádka odpovídala také střelbou z děl, ale když vystřelen byl průlom ve zdi hradební a osvobození města nebylo se nadíti, posádka nabídla se hrad vydati, když by jí bylo dovoleno svobodně odtáhnouti, což jí bylo také povoleno. Na Mansfeld hrad obsadil.***) Marradas, an byl pozdě zpraven o nebezpečnosti, jaké hrozí Týnu nad Vltavou, ustanovil pak, aby část posádky vltavotýnské ubytována byla na Hluboké k lepšímu pojištění tohoto místa a zbytek povolal do Budějovic. Podáváje Buquoyovi zprávu o těchto událostech ubezpečoval jej, že se opře každému dalšímu útoku Mansfeldovu a že žádných obav nechová. Zatím darmo čekal na nový útok a divil se, že ještě 29. června nemůže zvěstovati o žádném boji; přisouval to nerozhodnosti u Mansfelda neobyčejné.***)

Mansfeld však nekořistil dále z výsledku svého u Týna z nějaké nerozhodnosti, nýbrž pro nedostatek peněz, který se nyní na českém jevišti zrovna tak jevil a všechny operace zrovna tak ochromoval jako v Rakousích. Nové pluky Styrumův, knížete Výmar-

*) Marradas Buquoyovi 23. čna. 1620. Víd. st. archiv.

**) Marradas Buquoyovi 24., 25., 26., 27. a 28. čna. 1620. Víd. st. arch. — Saský st. archiv. Popis dobytí Týna n. Vltavou 26. čna. 1620. — Skála IV. 188. — Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 28. čna. 1620.

***) Archiv novohradecký. Marradas Buquoyovi 29. čna. 1620.

ského a Sidonův požadovaly nyní žold za uplynulý měsíc, a že za těmito křiklouny nezůstal pozadu ani pluk Mansfeldův, netřeba podotýkati. Mansfeld neuměl si jináče pomoci, nežli že opustiv vojsko své pospíšil do Prahy, kamž přibyl 29. června, aby přesvědčil nejvyšší úředníky zemské, že je nejvyšší potřeba, aby se peníze zjednaly za každou cenu. Ačkoliv nebezpečnost bylo patrné, nedosáhl předce nic jiného, nežli že v Praze byli ochotni složit žold měsíční na hotovosti a 50.000 zl. v klenotech, odkazující ostatně Mansfelda na holandskou podporu peněžní, z které mu chtěli poukázat 100.000 zl. *)

Co se vyjednávání protahovalo a peníze stěží se musely sháněti, přibyl do Prahy onen pluk Mansfeldský, jenž byl sloužil v Dolních Rakousích. Anhalt nevěda si, co počíti s těmito vojáky, ani neznali žádné kázně více, způsobil tedy, že propuštění byli ze služby dolnorakouské, že jim byl vyplacen žold měsíční a že s ostatními požadavky svými odkázáni do Prahy. Vojáci byli s tím spokojeni a zanechavše zbraň svou v Rakousích táhli počtem asi 900 mužů do Prahy, kamž přibyli zrovna tou dobou, když Mansfeld navrátil se z Plzně, kamž se byl na několik dní odebral.**) Dne 11. července přišel velký počet těch vojáků do příbytku Mansfeldova a požadoval od něho za pohružek nedoplatek žoldu. Mansfeld byl ochoten částečně jim vyhověti, požadoval však, aby ještě dále sloužili a do jiného pluku se dali vřaditi. Z počátku se zdálo, jako by vojáci s podmínkou touto souhlasili, ale když obdrželi závdavek, k němuž Mansfeld upotřebil nejspíše peněz právě obdržených, požadovali, aby jim byl ještě ostatek vyplacen a nechťeli o další službě ani slyšeti. Mansfeld odkázal je s požadavky jejich do Tábora a zbavil se jich tak na okamžik. Večer však přišlo zase asi 250 opilých vojáků do obydlí Mansfeldova a nedbajíce žádných ohledů úcty požadovali hřmotně, aby jim bylo úplně zaplaceno. Mansfeld uzamkl se ve svém pokoji, ale jelikož povyk a pohružky rostly, otevřev náhle dvěře vyřítil se na zbůžníky s hejtmany a služebníky svými, rozpoltil vůdci vojáků lebku mečem švýcarským,

*) Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 22. čce. 1620.

**) Mnich. st. archiv. Z Prahy 16. čce 1620.

několik vojáků zranil a ostatním tolik strachu nahnal, že všickni z domu pryč pádili. Když setníci po večeři z domu Mansfeldova odcházeli, přepadeni byli a zpět zahrání od vojáků, jenž na blízku čhali. Mansfeld spatřiv z okna, co se děje, vsedl rychle na kůň, pospíšil setníkům na pomoc s mečem vytaseným, skolil na místě několik zbůjníků a ostatní zahrnal na útěk tím snáze, že táhla sem také královská stráž tělesná a hlídka městská, aby pokoj zjednaly. Mansfeld zachoval se při této příležitosti nade vši pochybnost velmi statečně; neohrožeností svou a přítomností ducha zastavil hnutí, jenž mohlo míti za následek prudký boj v Praze.*) Pro Čechy pluk zbůjnický byl ztracen, většina žoldnéřů odešla do Němec, nejvíce do Drážďan a vstoupivši tam do služeb kurfiřta Saského, potírala odtud věc, již byla posud sloužila.**)

II.

Dokud ještě Mansfeld v Praze prodléval, přibyl sem také hrabě z Thurnu, aby po přání krále a knížete z Anhaltu převzal vrchní velitelství a pečoval o rozmnožení a vyzbrojení vojska. Strašný nedostatek peněz jevil se také v tom, že v Praze, když vojsku nyní většinou u Tábora ležícímu posláno bylo několik děl a něco střeliva, nezbyla ani libra prachu v zásobě.***) Pamatovati se však muselo nejen na to, aby se sehnaly nové peníze, by vojsko české uvedeno bylo do řádného stavu, nýbrž vyhověti bylo také naléhavým prosbám Anhalta, jenž chtěl míti 500.000 zl. a ke všemu tomu musel býti

*) O půtce Mansfelda s vojáky jeho máme trojí zprávu a sice zprávu tajemníka Knoda knížeti z Anhaltu dd. 15. čce 1620 v mnich. st. archivu, pak zprávu Lebzelterovu Schönbergovi dd. 13. čce 1620 v drážďanském st. archivu, konečně u Skály IV. 223. — Podle Lebzeltera hrabě Mansfeld hrál úlohu ještě skvělejší, nežli v našem vypravování, které jsme čerpali úplně z českého dějepisce Skály, poněvadž zpráva jeho je strážlivá a obsahuje podrobnosti, any svědčí, že Skála po události dostatečně se poptal a se znalostí věci ji vylíčil, kdežto jinak spolehlivý Lebzelter užil přehnaných povídek, které ho došly v prvním okamžiku.

***) Z Prahy 20. čce 1620. Mnich. říšský archiv.

****) Z Prahy, 10. čce 1620. Mnich. říšský arch. — Plessen kancléři von der Grün. 10. čce 1620. Mnich. st. archiv. — Bedřich z Anhaltu 2. čce 1620. Mnich. říšský arch. — Knod Anhaltovi 15. čce 1620. Mnich. říšský arch.

také uspokojen kníže Bethlen, jenž požadoval 400.000 zl. a nyní chtěl za vděk vzít se splátkou 100.000 zl. Thurn za přítomnosti své v Praze přiměl skutečně nejvyšší úředníky zemské k novým poradám: nejdříve rozhodnuto, aby knížeti z Anhaltu zasláno bylo 40.000 zl. se žádostí, by ty peníze ve vojště rozdělil, jako by byly z jeho vlastní kapsy. Tím se měla patrně zvýšiti přichylnost vojska k jeho veliteli a nespokojenost jeho neměla se podpalovati známostí o tom, že tak nepatrná splátka poskytnuta je mu od stavů.*)

Chtělo-li se v této chvíli sáhnouti k prostředkům mimořádným, aby se opatřily potřebné peníze, jednati bylo již s nehorším smýšlením. Část měšťanstva nepovažovala více válku za zápas Čech o bytí, nýbrž byla toho mínění, že císař a falckrabě potírají vzájemně nároky své k panství. Falckrabě tedy měl se postarati, aby nepodleh, jich, měšťanů, věc málo se týkala. Mínění toto jevílo ovšem nedostatečné porozumění stavu věcí, ale následkem neslychaných útrap válečných, a četných chyb falckých dvořenínů a rádců nabývalo čím dále širší půdy. Katolíků nyní litováno pro tlak, jenž je tíží, jelikož se s nevolí pozorovalo šíření kalvinismu. Když v měsíci červnu zemřel bývalý velkopřevor Popel z Lobkovic, jeden z místopředsedů, jichž bylo ušetřeno při shoení z okna, a celá jeho pozůstalost — 3000 tolarů na hotovosti a kromě toho stříbrné nádoby a jiné zboží větší ještě ceny — bylo zabaveno, čeští protestanti oloupením tímto nejvíce byli pobouřeni, jelikož ty věci kladli za vinu jen lidem z Falcka.***) Nyní ozývali se hlasové, že se nebude trpěti, kdyby se katolíkům měl ten neb onen kostel vyrvatí. Povážlivé smýšlení obyvatelstva pražského bylo v měsíci červnu zvýšeno ještě tím, že se rozšířila pověst o zázračných nočních výjevech v hlavním chrámě. Vypravovalo se, že v noci slyšeti bylo v kostele hudbu a zpěv, tvrdilo se, že před oltářem sloužena byla mše, že pontifikantem byl uprchlý arcibiskup a že pak se odbýval průvod v kostele, v němž prý se účastnili patronové zemští se sv. Václavem v čele. Všecky ty věci pozoroval prý skrze klíční díрку

*) Pán z Roupova Anhaltovi 15. čce 1620. Mnich. říšský archiv. — Tamtéž Plessen pánovi von der Grün 17. čce 1620.

**) Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 22. čna 1620.

jakýsi voják, jenž pak následkem rozčilení třetího dne zemřel. Zpěv a hudbu slyšeli prý lidé také podruhé a potřetí a za svědky uváděny mnohé osoby, kterých však nikdo nemohl se dopátrati.*) Zdali tedy dalo se skutečně něco neobyčejného v chrámě svatovítském nebo zdali vypravování se zakládalo na pověře a na klamání, účinek byl stejný; v Praze nemluvalo se po několik dní o ničem jiném nežli o zázracích a lid lehkověrný věci té tím spíše přikládal váhu, čím více pozoroval, že to bylo nepříjemno lidem z Falcka, ani události v dómě snažili se vylíčiti jakožto lež a podvod. Král špatný dojem této pověsti tím snad chtěl vyhladiti, že za návštěvy své v klášteře sv. Jiří na Hradčanech velice blahosklonně se choval k jeptiškám a abatyši peníze daroval. Litoval, že jeptišky připraveny byly o všecky své příjmy dokládaje, že sám není tím vinen, nýbrž direktori, ani před korunováním jeho majetek kláštera zabavili.***) Smýšlení takové však netrvalo dlouho u krále; patrně způsobil si tím výčitky svého dvorního kazatele, neboť brzy na to navštívil jeptišky zase a tentokráte choval se potupně, ubezpečoval je, že jim všem muže zaopatří a tropil vůbec všeliké žerty jako rozpuštělý mladík.***)

Nepřátelské smýšlení krále a jeho vlády proti katolíkům osvědčilo se také nařízením zrovna tak neopatrným jako marným. Za generálního sněmu r. 1619 bylo snešeno, aby všickni obyvatelé království Českého zavázali se přísahou, že zachovávají budou konfederaci se sousedními zeměmi uzavřenou a katolíci měli kromě toho odpřisáhnouti, že nedrží se výroku, kterak kacířům slovo nemá se držeti. Přísaha tato odepřena byla od nečetných katolických šlechticů, kteří ještě v zemi zbyli, poněvadž požadavek takový považovali za potupu a za násilí svědomí svému. Jelikož se odpor takovýto nechtěl trestati ihned zabavením statků, povolena šlechticům katolickým prozatím lhůta, jenž byla několikrát prodloužena. Nyní v měsíci červenci přísaha důrazně se požadovala a nedalo se více na žádné výmluvy. Dva pánové, Václav z Kolovrat a novo-

1620

*) Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 5. července 1620.

***) Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 5. července 1620.

****) Tamtéž. Avisen aus Prag dd. 20. čce 1620.

městský hejtman pan z Vrtby přísahali; osm jiných šlechticů, mezi nimi Heřman Černín z Chudenic dále se zpěchovali chtějíce se raději vystěhovati, bude-li jim dovoleno, aby své statky prodali.*) Zdali a jaká odpověď jim byla dána, není známo; ale že vláda byla odhodlána nenechat věc vléci se až ke konečnému rozhodnutí boje proti císaři, o tom svědčí současné zakročení proti katolickým měšťanům v Praze. Také tito byli vyzváni k podobné přísaze, což 1620 bylo několikráte nadarmo opakováno, konečně pak v srpnu se vši přísností obnoveno. Avšak jakkoli bylo naléháno na měšťany, aby se podrobili požadovanému pokošení, nepoddali se a odpůrcům nedostávalo se na konec odvahy, aby provedli tresty, jimiž se hrozilo **).

Takovým způsobem roztrpčeno bylo smýšlení právě v těch kruzích, k nimž vláda chtěla se nyní obrátit o poskytnutí peněz, totiž v měšťanstvu pražském, u katolíků a u Židů.

Pražané měli poskytnouti již třetí půjčku, potřebí bylo tudíž veliké opatrnosti a výmluvnosti, aby měšťané, jejichž výdělky čím dále více se tenčily, pohnuti byli k novým obětem. Nežli se tedy věc ta přednesla měšťanstvu tří měst Pražských, měla se půda připraviti; i požádání král a královna, aby nejváženější měšťany pozvali na hrad a osobně je získali pro povolení půjčky. Bedřich a Eliška úkol ten podnikli; král pozval k sobě nejváženější radní, Eliška jejich manželky a oba snažně se ucházeli o pomoc u pozvaných; peníze, skvosty, stříbrné nádoby a vůbec věci cenné že jsou stejně vítány, každý z pozvaných nechat jen podle sil svých přispěje a také ostatní obec přemluví k podobným obětem. Na prosby tyto odpověděli radní, že jsou ochotni podle sil svých přispěti, přáli si však, aby šlechta a nejvyšší úředníci zemští s manželkami svými poskytli stejné oběti a vydali své klenoty. Požadavek tento nebyl neodůvodněn; šlechta zajisté nejevila žádné obětavosti a ně-

*) Mnich. st. archiv. Z Prahy 16. července 1620.

***) Archiv č. místodr. Žádost katolických měšťanů pražských strany přísahy, v srpnu 1620. — Tamtéž žádost katolických měšťanů pražských 4. září 1620. — Mnich. st. arch. Malostranští měšťané prosí o 3 dni na rozmyšlenou dd. 15./25. září 1620. — Víd. st. archiv. Z Prahy 25. září 1620. — Obsah dotýčné přísahy je zřejmý z § 12 konfederace r. 1619.

kteří neměli ani potřebného studu, pakli se jednalo o odmítnutí obětí požadovaných. O panovi z Roupova, an byl po Thurnovi vlastním původcem povstání, se vypravovalo, že každou žádost za dobrovolný příspěvek zamítal tou drzou poznámkou, že na oltář vlasti položí svá péra čápí. *)

Dne 20. července svoláno měšťanstvo všech tří měst Pražských 1620 na své radnice a tam od komisařů ustanovených přednešena jménem královým žádost za půjčku s tím podotknutím, že jim bude splacena, jakmile král obdrží peníze, které každou chvíli z Falce očekává. Měšťanstvu vykládáno, kterak je toho nezbytná potřeba, aby poskytli pomoc na penězích; líčilof se zejména nebezpečností, jaké hrozí vojskem v Rakousích ležícím; neboť že jest se obávati nejen vzpoury, nýbrž i spojení vojska s nepřitelem. Kdo tedy miluje ženu svou a děti a kdo je chce ochránit proti násilí, ten že prosbu královu nesmí oslyšeti. Na všech třech radnicích pojilo se k žádosti této živé rokování, ano se částečně zvrhlo ve výčitky a obviňování. Na Malé straně, jak se zdá, jen katolíci se podrobili bez dalšího odporu obětem požadovaným, o protestantech zprávy se různí; podle jedné byli ochotni pomáhati králi ze všech sil svých; **) podle jiné, kteráž pochází od svědka očitého, nechtěli slyšeti o dalších obětech a prohlašovali sliby, že by jim půjčka brzy byla splacena, za pouhý klam. Na Starém a na Novém městě jevil se podle souhlasných zpráv silný odpor, měšťané požadovali podrobné účty o tom, jak se naložilo s penězi za dvě léta přijatými, ***) při čemž veškery příspěvky pražské od počátku povstání počítali na 2,900.000 tolarů. Přiznáváme se, že při těchto číslech trneme podivením, neboť pakli Praha skutečně poskytla takovéto příspěvky, co pak učinila země ostatní a nač se vynaložily vsecky ty peníze? A čísla tato nejsou předce vyhlána, bylať tou dobou v Praze přednešena a nikdo jich nezvrátil. Přes to však dovolávání se obětavosti obce Pražské nebylo nadarmo: jelikož

*) Skála IV. 225. — Obvinění o pánovi z Roupova čerpáme ze Skály; jinému zpravodaji bychom nevěřili, ale Skálovi, jenž přál povstání a jenž svědomitě vypravuje, nemůžeme víry odepřiti.

**) Avisen aus Prag dd. 20 čce 1620. Mnich. říšský archiv.

***) Avisen aus Prag dd. 24. čce 1620. Tamtéž.

peněz nebylo, rozhodnuto obětovat šperky, muži uřezávali si stříbrné knoflíky od kabátů, ženy obětovaly své stříbrné pásy, lidé chudí suášeli své nádoby cínové a měděné, ano mnozí přinášeli i šatstvo, aby alespoň tím vojsku vypomohli. *)

Sbírka tato, jakkoli mnohému přicházela za těžko a v mnohých případech svědčila o obětavosti, kterouž srovnati lze s grošem chudé vdovy v evangelium, předce nevynesla tolik, aby se byla vláda neohlížela po jiných prostředcích k zjednání peněz. Tyto jiné prostředky hledaly se u katolíků, ale nebylo mnoho nalezeno, neboť majetek rozhodných katolíků a majetek duchovenstva byl již zabaven a ostatní katolíci, jenž se přidali k povstalcům, nemohli předce býti oloupeni o svůj majetek, nejvýše mohli býti donuceni katoličtí obchodníci v Praze k většímu účastenství v půjčce, ale to všecko nedostačilo. **)

Zbývali tedy jen Židi, na nichž vláda hodlala nyní vynutit velký příspěvek. Nečekalo se teprve na výsledek sbírky u měšťanů pražských, naopak požadovala se zároveň také od Židů půjčka a když se, jak samo sebou se rozumí, omlouvali svou nemožností, zapečetěny byly jejich krámy, jakož i skříně, v nichž zboží své chovali, aby se stali povolnějšími. Jelikož tímto způsobem byl obchod Židů z větší části uzavřen, nabídli se, že zaplatí 30.000 zl., ***) avšak jak se zdá, jen s tou výmiňkou, aby jim popřána byla lhůta k splacení těch peněz. Když tedy půjčka u Pražanů tak málo vynesla, vláda pustíc mimo sebe všeliké šetření Židů, rozhodla se obydlí jejich prohledati, zdali by se nedalo sehnati více peněz a věcí cenných. Aby účel nebyl zmařen, ustanoveno přepadnouti obydlí bohatých Židů v tom okamžiku, kdy budou v synagoze, což provedeno v pátek večer. Zábavu tuto provedli někteří úředníci vedení válečným tajemníkem Knodem z Falcka, jimž přidáno něco vojáků na pomoc a k ochraně. Tentokráte dosáhlo se účelu, neboť Židi vidouce, že vláda nehodlá jich nijakž šetřiti, jali se příštího dne opravdově vyjednávatí a nabídli se, že do příští středy složí

*) Avisen aus Prag dd. 26. čce 1620. Tamtéž. — Avisen aus Prag dd. 3. srpna 1620. Mnich. říšský archiv.

**) Avisen aus Prag dd. 26. čce 1620. Tamtéž.

***) Avisen aus Prag dd. 16. čce 1620. Tamtéž.

40.000 zl. na hotovosti nebo v stříbrných nádobách a o dvanácte dní později dalších 10.000 zl. Tajemník Knod oznamuje vítězoslavně výsledek snažení svého Anhaltovi, doložil, že jen tak tolik dosáhl, poněvadž je „hůře mučil nežli smrt.*) — Vláda tedy měla peníze, aby vojsku u Eggenburku mohla zaslati žold tříměsíční.

Posledních a neočekávaných peněz dostalo se konečně vládě nerozumným jednáním Václava Vchynského.

Ve sporu mezi císařem Rudolfem II. a Matiášem přidal se Vchynský k Matiášovi a byl za to od něho odměněn panstvím Chlumeckým. Tomuto darování opřel se později soud zemský. Vchynskému záviděna byla odměna, na jakou si dělali nároky přemnozí šlechtici, jelikož se byli také prohlásili pro Matiáše a tak počala se pře proti Vchynskému, jejíž hlavní pohnůtky nejsou dosti jasny, která však měla pro něj ten smutný výsledek, že byl statků svých odsouzen a do vězení na Kladsko odvezen, z něhož však později útekem vyvázl. Bratří jeho, ani měli vynikající účastenství v povstání českém — jeden byl i plukovním velitelem — zasazovali se u stavů o milost pro svého bratra, aby mu zabavený majetek byl navrácen. Po mnohém protahování té věci, které mělo snad příčinu v osobní neoblíbenosti Václava Vchynského, dovoleno mu prozatím, aby užíval panství Chlumeckého.***) Jelikož mu to nedostačilo, opakoval svou žádost r. 1619, když stavové se shromáždili v Praze ke korunování, ale odkázán na krále, který odpověď svou odložil k době příhodnější.***)

Když r. 1620 sešel se sněm generální, Radslav, jeden z bratří Václavových — druhý bratr byl zatím padl na bojišti — podal žádost, aby mu bylo úplně odpuštěno a aby mu majetek jeho byl navrácen, v čemž jej podporovala deputace moravská. Avšak Václav Vchynský neobdržel ani nyní svůj majetek, ačkoliv Radslav ujal

*) Mnich. st. archiv. Knod Anhaltovi 26. čce 1620. — Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 26. čce 1620. — Dva listy z téhož dne. Avisen aus Prag dd. 3. srpna. Tamtéž.

***) Skála III. 68, 193, 216. — Usnešení generálního sněmu v záležitosti Václava Vchynského.

****) Usnešení sněmu u Skály III. 406.

se rázně věci jeho a na sněmě proto došlo k vášnivému výstupu. Záležitost tato byla zase odročena na dobu pozdější a k dalšímu rozhodnutí krále; bylo patrné, že žadateli sobeckost jeho nebyla odpuštěna a že také proto panovala zášť proti němu, ješto v odporu s bratry svými byl katolíkem a při víře této setrval.

1620 Stalo se, když dne 6. července měl býti podle obyčeje slaven úmrtní den mistra Jana Husa, že také ve vesnicích panství Chlumeckého sedláci se shromáždili, aby tento den pamětní oslavili důstojným způsobem. Okamžiku toho užil Vchynský, aby hněvu svému ulevil na sedlácích, jelikož jej urazili podáním spisu, v němž si stěžovali na rozličné svízele. Projížděje jednotlivé vsi týral lidi v nich shromážděné rozličným způsobem a dal některé na hrad svůj odvléci a tam do vězení uvrci.*)

Když se rozšířila zpráva o tomto surovém násilí, sedláci z rozličných vsí hrnuli se na Chlumeck, aby se pomstili za násilí učiněné svým soudruhům. Jelikož se nad to zvědělo, že na hradě Chlumci nalezá se paní císařského plukovníka pana Maximiliana z Liechtensteina a že sem z Moravy uchránila všecky své zlaté a stříbrné poklady, které zprávy přehnané páčily na statisíce zlatých, tu také vyhlídka na kořist lákala sem lid válkou ochuzený a krutým strádáním nejvýše podrážděný. Na 3000 osob shromáždilo se před hradem, do něhož se Vchynský utekl před blížící se bouří, a hrozili, že dříve neodejdou, dokud ho nepolapí a neskolí. Vchynský odpověděl z hradu, že uvězněné sedláky dá oběsiti, pakli oblehatele neodtáhnou, ale pohrůžka tato neměla žádného účinku; sedláci mu odpověděli, až jej zajmou, že jej rozsekají na kusy a prasatům pohodí. Sedláci skutečně v značném počtu hlídali hrad po několik dní, tak že počal se na něm již jeviti nedostatek potravin. Vchynský poslal k sedlákům, aby mu dovolili potravinami se zásobiti, kterýžto požadavek byl ovšem zamítnut. Vchynský potom hrozil, že hrad vyhodí do povětří a když i tato pohrůžka nic nezpomohla, zuřivec tento obrátil: prosil sedláky, aby mu násilí odpustili a od-

*) Archiv č. místodrž. Zpráva král. komisařů dd. 12. a 13. čce 1620. Skála vypravuje o příčinách následující bouře jiným způsobem (IV. 421. a sled.) komisaři však výslovně prohlašují za pouhou pověst zprávu, kterou Skála uvádí.

táhnouti jej nechali, že se více na Chlumeč nevrátí a že se vzdá užívání tohoto panství. Ale prosby jeho byly zrovna tak marné jako dříve jeho vyhrůžky.

Zatím donesla se do Prahy zpráva o těchto ndálostech a jelikož vláda takovouto svépomoc sedláků nemohla trpěti — jakkoli byla pobouřena proti Václavu Vchynskému — vypravila na Chlumeč komisi, aby zjednala pořádek. Když komisaři přibyli na Chlumeč, požadovali od Vchynského, aby vydal zbraně a propustil zajaté, jelikož však nechtěl bez podmínky k tomu svoliti, dali z blízkých Pardubic přivéztí několik děl a povolali asi 400 oděnců, aby mohli zlomiti všeliký odpor. Vchynský nyní se poddal a odevzdal sebe a hrad komisařům, jenž ihned učinili potřebná opatření, aby bezpečnost byla zjednána a zatkli zároveň pana Václava Vchynského.

Vláda užila této příležitosti, aby se zmocnila pokladů, které prý tam paní z Liechtensteinu přivezla v 17 velkých bednách. Z Prahy proto uložili komisařům, aby paní tuto požádali za vydání pokladů jménem půjčky. Jmenovaná šlechtična zmařila naděje přehnané o velikém svém bohatství, zavedouc komisaře do komnaty, kde bylo ovšem uloženo 17 beden, ale jen ve dvou byly stříbrné peníze v obnosu 17.000 tolarů, v ostatních bednách však byl jen oděv a domácí nábytek. Pakli se domnívala, že ukázáním menšího svého majetku ukrotí hrabivost poslů královských, velice se sklámala; bylať zatknuta zrovna tak jako pan Vchynský, všecky její bedny byly prohlédnuty a co mělo cenu, posláno do Prahy.*) O několik dní později odjeli komisaři s panem Vchynským a s paní z Liechtensteina, kteří byli pak v Praze vězněni.***) Vazba jejich neskončila se asi před pádem falckraběte.

*) Tamtéž. Královští komisaři Bedřichovi 16. července 1620.

***) Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 20./30. čce 1620. — O událostech chlumeckých podává zprávu také mnich. říšský arch. Avisen aus Prag dd. 10. čce 1620. Mnich. st. arch. Z Prahy 16. čce 1620. V Skálovi čteme, že zajatá paní z Liechtensteina byla manželkou knížete (Karla) z Liechtensteina, ale to není pravda, jelikož komisaři jmenují ji kolikráte výslovně manželkou Maximiliana z Liechtensteina, tehdejšího císařského plukovníka.

Hlava pátá.

Sněm v Báňské Bystřici.

- I. Sněm v Báňské Bystřici. Obeslání jeho od zemí českých a od Rakous. Psaní císařovo sněmu bystřického. Císařský vyslanec Laminger z Albenreutu. Bethlenova předloha na sněmě.
- II. Knesebeck v Báňské Bystřici. Válečný plán Bethlenův. Bethlen požaduje peníze od Čechů. Uherský a turecký vyslanec v Praze. Odpověď na požadavky Bethlenovy. Plessen a dr. Jesenský přinesou Bethlenovi 100.000 zl. Plessenovy rozmluvy s Bethlenem. Císařští vyslanci v Báňské Bystřici. Odchod jejich a vyslanců polských z Bystřice. Volba krále v Báňské Bystřici.
- III Snahy císaře Matiaše, aby udržel mír s Tureckem. Cesta Mollartova do Cařihradu. Vyjednávání jeho s tureckými státníky. Sedmihradský vyslanec Miko de Hidugh. Štěpán Corlath a František Balassi v Cařihradě. Nepřátelské smýšlení proti císaři nabývá v Cařihradě vrchu. Bídny stav vyslance císařského. Čechy a Rakousy se rozhodnou vypravit posly do Cařihradu. Dary pro Turecko určené. Sliby tureckých státníkův. Vácov.

I.

Tou dobou, kdy v Praze všelikým způsobem se vynasnažovali, zjednatí potřebné peníze, požádán byl také kníže Bethlen za větší napnutí svých sil, jelikož vojsko, které byl v květnu Čechám zaslal na pomoc, daleko nedostačilo a jen současné upotřebení všech prostředků pomocných v Uhrách mohlo odvrátiti hrozící záhubu. Dotkli jsme se již tohoto vyjednávání a poznamenali jsme, jak velice v měsíci červenci poutalo pozornost Anhaltovu, tak že také z tohoto důvodu váhavěji podnikal útoky na Buquoye. Vyjednávalo se v Báňské Bystřici, kde se ke konci května shromáždil sněm uherský podle smlouvy o příměří přešpurském. Dohodnutí, která se tu stala mezi

Bethlenem a vyslanci Bedřichovými, byla nejdříve důležitá, neboť zajišťovala nejen Čechům požadovanou vydatnější pomoc, nýbrž přes všecken odpor jednotlivců razila se jimi dráha těsnému spojení všech zemí povstaleckých s Tureckem. Chování sněmu uherského podporovalo tak výstřední dohodnutí, jelikož byl odhodlán, Ferdinanda zbaviti koruny uherské a postavit ji na hlavu Bethlenovu. Události v Bystřici upomínají svou nevázaností a nakládáním s odpůrci nemilými více na východ nežli na západ; vyličení jich nebude tedy zajisté postrádati dramatické zajímavosti.

Jelikož Bethlen odhodlal se již v květnu zaslati zase Anhaltovi vojsko pomocné a tak obnoviti útok na císaře, mělo tedy již tehdyž přestati příměří uherské a počítí válka mezi ním a Ferdinandem. Útok však stal se jen s nepatrným počtem vojska, proto Ferdinand uznával za dobré útok ten trpěti a neodpovědět na něj vypravením vojska do Uher, což by Bethlena podráždilo k vynaložení vši své moci. Ferdinand kojil se také ještě nadějí, že sněm, jenž se měl sejíti tohoto měsíce, šetřiti bude lépe královských jeho práv nežli sněm prešpurský a pakli naděje tato nebyla takřka nijakž odůvodněna, předce kázala opatrnost, aby se získal čas vyjednáváním se stavy uherskými a aby se tak protáhlo připojení Uher k Čechům. Když se císař také z tohoto důvodu odhodlal vypraviti k hájení svých zájmů vyslance do Báňské Bystřice a záměr tento se pronesl, nabídl se biskup Nitranský poselství toto vykonati, ješto se nadál, že tímto způsobem bude se moci alespoň uživiti, jelikož mu byl od Bethlena a přívrženců jeho veškeren majetek zabaven a on sám vydán tak v šanc nejhoršímu nedostatku,*) kterýžto osud sdíleli s ním tehdyž skoro všichni katoličtí biskupové v Uhrách. Císař však nabídnutí toho nepřijal, nýbrž hodlal nejprve svěřiti úkol ten knížeti z Liechtensteina a požádal proto Bethlena za rukojmě, jenž by byli vyměněni za Liechtensteina a průvodce jeho, jak se bylo stalo za vyjednávání v Prešpurku.**)

Bethlen, jenž příchod vyslance císařského chtěl zabrániti, ačkoliv se k tomu veřejně nepřiznával, zamítl požadavek císařův prohlá-

*) Biskup Nitranský císaři, 13. kv. 1620. U Firnhabera.

***) Saský st. archiv. Z Vídně 3327. 29. kv. 1620.

šením, že každý může se odvážit přijíti na sněm a zase odjeti beze všeho nebezpečí. Po této odpovědi Liechtenstein poselství zamítl.

Sněm bystřický, jehož obesláni mělo pro císaře tolik obtíží, poskytoval hlučným a skvělým shromážděním divadlo, jakého Uhry za sto let nezažily. Kromě Bethlena, jenž vjel do Bystřice s chotí svou, rozenou Karolyiovou, jako král se skvělou družinou, v níž bylo přes 2000 oděnců, dostavila se protestantská šlechta uherská a s ní na 10.000 osob rozličného povolání, dále vyslanci všech zemí spřátelených, jakož i vyslanci polští, všickni ovšem s četným služebnictvem a ozbrojenou družinou.*) Náčelníky poselství českého byli Smil z Hodějova, slavný lékař Jesenský a pražský měšťan Samuel Ješín.***) Poslové čeští měli za úkol, kterého se asi také dostalo vyslancům přivtělených zemí českých, napomenout stavů uherských k většímu zbrojení, aby se konečně mohla podniknouti válka výbojná; a zároveň měli požadovati, aby se déle neprodlévalo se sezazením Ferdinanda a s volbou nového krále. Dále měli na to naléhati, aby Sedmihradsko přistoupilo k všeobecnému spolku a aby ustanoveny byly závazky této země.***) Pražané očekávali nejen splnění všech těchto požadavků od sněmu, nýbrž kojili se také nadějí, že Bedřich Falcký bude zvolen na trůn uherský. Státníci čeští věděli zajisté, jak naděje tato je bezdůvodná, ale jim bylo milejší, aby se Pražané bavili těmito hrady povětrnými, nežli aby si stěžovali na špatné vedení války.†)

Horní a Dolní Rakousy byly v Bystřici zastoupeny dvěma vyslanci, panem Ludvíkem ze Starhemberku a Zachariášem Starzerem, strýcem císařského jednatele v Cařihradě, Michala Starzera. Podle instrukce své měli v Bystřici oznámiti podmínky, za kterými by se Rakousy podrobily zase panství Ferdinandovu. Podle toho císař měl se zavázati, že vypoví jesuity, že nedopřeje duchovním žádného vlivu na záležitostech světské, že cizích vyslanců nebude bráti k poradám o státních záležitostech — což směřovalo přede

*) Skála IV. 190 a jiné listy v archivech.

**) Archiv č. místodržitelství. Bedřich Bethlenovi 9. kv. 1620.

***) Bohemorum postulata ab Ungaris Bystricií dd. 27. čna 1620 v č. místodrž. archivu.

†) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 11./23. kv. 1620.

vším proti Oňatovi — že většinu svých rádců propustí a statky jejich zabaví, aby tím uhradil škody, kteréž protestanti utrpěli během války a podobné podmínky více. Kdyby Ferdinand k požadavkům těmto nechtěl svoliti, že by se muselo přerušiti s ním každé další vyjednávání, ale zatím že je potřebí, aby Bethlen a Uhři co nejvíce se vynasnažili, aby mocné vojsko vyzbrojili a s ním do Rakous vtrhli.*) Podmínky tyto byly proto sděleny stavům uherským, aby se stali zaručovatelí vyrovnání a aby jim dáno bylo právo zakročiti, když by císař podmínek těch nedodržel. Jak nepřátelské smýšlení Dolnorakušané chovali proti Ferdinandovi a jak v ohledu tom nestáli za Čechy, jevílo se také v tom, že vyzvali sněm, aby do opravdy pomýšlel na obsazení trůnu, tedy ovšem sesadil Ferdinanda.**)

Ještě před příchodem vyslanců zemí spřátelených došlo dne 7. nebo 8. června do Bystřice psaní od císaře, jímž se omlouval, že prodléval s vypravením vyslanců; ale jelikož mu Bethlen slíbil, že k němu dříve vypraví své důvěrníky, že očekáváním jich mnoho času uplynulo a předce že ještě nepřišli. Také že posud marně požadoval, aby za vyslance, které má vypraviti, vydání mu byli rukojmí, neboť jelikož se zdá, že příměří nebude míti trvání (*pacta inducilia nonnullis in rebus videntur labefactata*), proto že jest pro vyslance požadovati tím větší bezpečnost. Ferdinand dotýkaje se tak opatrným způsobem skutečného porušení příměří, snažil se zároveň dokazovati, že porušení toho nezavinil. Připouštěl, že Čechům slíbeno bylo příměří při vyjednávání prešpurském, avšak jen s tím vyměněním, když by o ně žádali na základě spravedlivých a slušných podmínek, což se však nikdy nestalo. Ke konci napomínal Ferdinand stavy uherské, aby byli pamětlivi své přísahy a práv jeho nerušili, jakož také on vždycky práv a svobod jejich šetřil.***)

*) *Gravamina, petita et postulata procerum et ordinum evangelicorum inferioris et superioris Austriae in dieta Novosoliensi exhibita*. Vid. státní arch. 24. čce 1620.

**) Katona XXX, 381.

***) Archiv č. místodržitelství. Ferdinand sněmu bystřickému 20. čna 1620. U Katony XXX, 392 a sled. uvedeno je psaní toto pod datum 2. čna 1620. Domníváme se, že datum to je správné, jelikož se srovnává s udáním u Skály IV. 190.

List tento zaslal císař do Báňské Bystřice po biskupu Kninském Pavlovi Davidovi, po svob. pánu Jiřím Teufflovi a po panu Lamingerovi z Albenreuthu, kteří měli zároveň býti prozatímními jeho zástupci do té doby, až bude moci vypraviti jiné vyslance. Laminger, vůdce tohoto poselství, prohlásil v řeči své na plném sněmě, kterak Bethlen je výhradně toho příčinou, že císař nevypravil jiných zástupců, i požadoval důrazně, aby ustanoveni byli rukojmí, by císař mohl ještě některé své důvěrníky poslati do Bystřice.*) Zároveň odevzdal sněmu přepis německých knížat v Mühlhausích shromážděných, kterým tito zrazovali Uhrů z podporování povstalců českých a aby císaři ostali věrnými, je vyzývali. List císařský a řeč Lamingerova neměly jiného výsledku, nežli že palatin zaslal sice průvodní list pro poselství císařské, ale žádných rukojmí neustanovil.***) Průvodní list platil knížeti z Liechtensteina, jehož příchod do Bystřice se tedy vždy ještě očekával, pro arcibiskupa Valentina Lepese, pro hrabata Collalto a Solmsa, pro posly v Bystřici již přítomné Pavla Davida a Lamingera a některé jiné osoby. Zdá se, že Ferdinand konečně se vzdal vydání rukojmí, neboť nijakž se nehoršil, že do Vídně nepřibyli, ale zastupování své svěřil kromě osob v Bystřici již přítomných jen hraběti Collaltovi, královskému rádcí Czirákimu a tajemníku Ferentzfimu.***)

Sněm zasedal již přes šest neděl a předce se nestal ještě ani jediný krok v nejdůležitější záležitosti, pro kterou byl svolán, ve vyrovnání totiž mezi Ferdinandem a Bethlenem; veškero posavadní jednání týkalo se jen otázek formálních. Avšak sněm nejevil ani jinak nějakou zvláštní činnost. Vyslanci čeští, ani byli na sněmě přijati teprvé dne 27. června, ačkoliv přibyli do Bystřice již dne 13., uznali za potřebné podati psaní Bethlenovi a stavům uherským a napomenout je k rychlejšímu vyřizování záležitostí.†) Když pak byli do sněmu vpuštěni, odevzdali listinu, v níž vykládali události

*) Katona XXX, 397 a sled.

***) Katona datuje tento list ze dne 8. čce, my máme před rukama přepis z archivu č. místopředsedství ze dne 6. čce. Datum poslední považujeme za správné.

****) Katona XXX, 425.

†) Archiv českého místopředsedství. Psaní českých vyslanců dd. 7. čce 1620 z B. Bystřice.

za posledních dvacet let a vinu povstání a války snažili se svaliti na bedra Ferdinandova; kromě toho hleděli připraviti Ferdinanda o důvěru u stavů uherských také tím, že jim podali zprávu o dědičném vyjednávání, které se bylo roku 1617 dělo mezi Ferdinandem a Španělskem. Stav uherské muselo každým způsobem uraziti, že o koruně jejich vyjednávalo se mezi oběma větvemi rodu habsburského takovým způsobem, jako by o dědičnosti její nebylo ani nejmenší pochybnosti.*)

Bethlen odevzdal teprvé dne 3. čce sněmu předlohy, o nichž se mělo podle přání jeho jednati a tak sněm mohl vlastně teprvé tímto dnem započítí činnost, k níž se byl shromáždil již dne 31. května. Předlohy obsahovaly nejprvé přehled nejnovějších událostí, jenž vedly k příměří přešpurskému, kterým Bethlenovi svěřena byla prozatím správa Uher. Bethlen, jak samo sebou se rozumí, vydával za příčinu vtrhnutí svého do Uher přání, aby válka s Čechy a Rakušany byla ukončena; sobeckými prospěchy prý se při tom nespravoval, což prý je patrné již z toho, že zamítl nabízenou korunu uherskou. Jelikož veškery jeho snahy, aby zjednal příměří mezi císařem a Čechy, rozbily se o odpor císařův, proto že k radě palatina a jiných velice vážených osob, jenž byly v Košici kolem něho (v březnu) shromážděny, se rozhodl Čechy podporovati, aby potlačení jich zabránil. Zdali tak učinil s právem čili nic, to že ponechává rozsouzení stavů. — Aby však rozsudek nevypadl ve prospěch císařův, o to se Bethlen staral, tvrdě o císaři, že míru nepřeje a klada mu právem za vinu, že přivolal do země znovu kozáky polské, z nichž právě jeden oddíl pronikl Karpatami. Jelikož není skoro žádné vyhlídky na zjednání míru, proto že navrhuje, aby se sněm radil o přípravách k válce a aby jmenovitě povolil potřebné peníze, poněvadž by na uhrazení výloh nestačily ani posavadní daně, ani statky duchovní, jejichž zabavení nařídil. Z poselství, která byl sněm přešpurský ustanovil, že vypraveno bylo také jedno do Cařihradu. Štěpán Corlath, kterýž byl úkol ten podnikl, že se již vrátil a zprávu svou předložil; a z té vychází na jevo, že toho nejvýše vyžaduje prospěch Uher a zemí spolčených, aby vypraveno

1620

koncem
června
1620

*) Legati bohemicí ad status et ordines Ungariæ v archivu kutnohorském.

bylo co nejspěšněji nové poselství do Cařihradu, které by se tam opřelo úkladům císaře, jenž se snaží skvělými dary přivéstí Portu na svou stranu.*)

1620 Sněm ještě dříve nežli vyřídil předlohy Bethlenovy, naznačil směr, v jakém bude rozhodovati, tím způsobem, že spolek s Bethlenem v Prešpurku uzavřený prohlásil za platný dodav k tomu, kdyby vyjednávání s císařem nevedlo k cíli, že Uhry jsou odhodlány hájiti ve spolku s Bethlenem mocí zbraně práv zemí společných. Když členové sněmu dne 14. čce dopoledne se odebrali do obydlí palatinova, aby pečeti své přitiskli k tomuto osvědčení, jež považovati dlužno za novou listinu o spolku, někteří přívrženci císařovi protestovali proti tomuto kroku hrozíce, až Ferdinand o něm zví, že ihned odvolá své vyslance. Pohrůžka tato neměla však žádného účinku, listina byla podepsána, jak se zdá, také od palatina, jelikož o opaku toho není zmínky.**)

II.

Předlohami svými, císaři nepřátelskými, Bethlen nejen vyhoval vlastnímu přání, jakož i smýšlení celého sněmu, nýbrž také vyjednávání, které hodlal v polovici června s Prahou obnoviti. Výsledek vyjednávání Thurzova ho neuspokojil, jelikož tento nepřinesl s sebou nic jiného nežli sliby; proto chtěl do Prahy vypraviti jiného posla, jenž měl od falckraběte požadovati okamžité vyplacení značné sumy, ale za to také slíbiti, že Bethlen s celou svou mocí vystoupí proti Ferdinandovi. Poselství toto svěřil tajemníku svému Kovachichovi, jenž měl zároveň provázeti do Prahy tureckého čauše, který byl z Cařihradu poslán do Uher a do Čech a právě přibyl do Bystřice. Bethlen oddával se právem naději, že dostavení se tureckého vyslance do Prahy způsobí veliký dojem a že falckraběte bude poňoukati k největšímu napnutí, aby peněžní požadavky Bethlenovy uspokojil.***)

*) Mnich. říšský arch. Böhmen IV. str. 300. Articuli principis Transylvaniæ.

**) Archiv kutnohorský. Confederatio Novosoliensis inter Bethlen et status Hungariæ peracta.

***) Strana císařská nevěřila v tohoto tureckého vyslance a považovala celou věc za klam od Bethlena nastrojený. My sami měli částečnou pochybnost

Přání Bethlenovo po zapředení nového vyjednávání s falckrabětem setkalo se v Praze se stejným přáním, jen že se různil účel, který obě strany při tom měly na zřeteli: v Praze chtěli si pojistit větší podporu, kdežto v Uhrách mysleli jen na peníze, které Čechy měly pro ně složit. Kdežto Bethlen k účelu tomu vyslal Kovachiche do Prahy, falckrabě posly za tím účelem do Bystřice vypravené nepovažoval za dostatečné a ustanovil k tomu ještě zvláště pana Křištofa z Donína. Tento příbyv z počátku čer-
 1620
 vence do Bystřice shledal se tam s panem z Knesebecku,*) jež tam byl Anhalt poslal z těchže důvodů. Kníže Sedmihradský nabyl tak příležitosti přednésti oběma důvěrníkům tytéž požadavky, které byl právě oznámil skrze Kovachiche falckraběti. Když pan z Knesebecku dostavil se u Bethlena k soukromému slyšení, shledal se u něho s hrabětem Emerichem Thurzem a tajemníkem Krausem, jenž oba byli tlumočníky. Nejprve se jednalo o 21.000 zl., které byl Bethlen již v květnu požadoval jakožto žold pro vojsko do Rakous poslané a kteréž posud nebyly vyplaceny; k tomu se po-
 1620
 jila otázka, kdy Čechy zašlou peníze, k nimž se byly Uhrám zavázaly na vydržování pevností pohraničných. Když se pojednalo o choulostivém tomto kuse a Bethlen, jak se podobalo, sliby Knesebeckovými byl upokojen, tento na rozkaz pána svého jal se vyčítati, že císaři je dovoleno bez překážky, aby se z Uher zásoboval. Bethlen připouštěl, že od uzavření příměří přešpurského dovážena byla všeliká spíže do Rakous, ale že se nemohlo jinaké jednati, jelikož Rakousy jsou nejbližším odběratelem plodin uherských. Slíbil však, že tomu učiní přítrž a že se postará, aby vývoz z Uher děl se jen do Moravy. Kníže potom požadoval, aby si v Čechách poplili s vypravením poslů do Cařihradu a aby je opatřili bohatými dary k podplacení tureckých státníků, by se nebylo obávati útoku s této strany. Když hrabě Thurzo poznamenal, že bude k tomu zapotřebí ještě jiné oběti, odstoupení totiž Vácova, Bethlen

G. čec
1620

o pravosti vyslance, byli jsme však přesvědčeni listem Bedřichovým sultánovi, v němž se zmiňuje o vyslanci tomto. Falckrabě byl tedy každým způsobem přesvědčen o jeho pravosti.

*) Mnich. říšský arch. Anhalt Bethlenovi 26. čna 1620. Tamtéž instrukce pro Knesebecka.

také s tím projevil svůj souhlas a nerozpačoval se tedy nijakž dopustiti se zrady na Uhrách, z jaké byl Ferdinand kolikráte, avšak krivě obviňován.

Nyní došlo na kus nejdůležitější, na způsob totiž, jak by se Bethlen měl vzdáti posavadní polovičaté neutrálnosti a jak by měl na císaře s celou svou mocí udeřiti. Knesebeck vyložil plán od Anhalts zdělaný, podle něhož kníže Sedmihradský měl udeřiti na Štýrsko a zároveň vpadnouti u Starých Hradů do Rakous, aby tím donutil hraběte Buquoye k ustoupení na Dunaj. Bethlen schváliv tyto návrhy, pronesl přesvědčení, že správné jich provedení bude míti vítězství za následek. K usnadnění tohoto vítězství navrhoval, aby Anhalt, jakmile by Buquoy ustoupil na pravý břeh Dunaje, dal se na pochod k Fischamendu a přešel Dunaj po mostě, který Bethlen tam dá položit. Tam že se s veškerou svou silou připojí k vojsku českému a rozbije pevný tábor, v němž chovati se bude moci 40.000 mužů a kdež zaujímati budou postavení daleké okolí ovládající. Na Dunaji Bethlen sliboval vydržovati 30 lodí válečných, které budou nepříteli škoditi všemožným způsobem. Denně pak že se bude moci Vídeň znepokojovati, v noci že by úlohu tu vykonávaly sbory uherské, za dne německé, a pak že zajisté válka brzy vezme konec nebo že Ferdinand bude muset svoliti ke všem podmínkám.

Potud tedy Bethlen vyložil svůj plán válečný: přijal nejen návrhy Anhaltovy, nýbrž doplnil je způsobem, že zdar jejich zdál se býti nepochybným. Radosť, jakou by Anhalt zajisté pocítil z této rozhodnosti, měla však býti zmírněna podmínkou, za kterou Bethlen chtěl užiti vší své moci. Kníže Sedmihradský byl ochoten dostaviti se na bojiště s 20.000 muži a spojití se s knížetem z Anhaltu, ale vypočítal výlohy za několikaměsíční válčení na 800.000 zl. a požadoval, aby mu byly částečně nahrazeny. 200.000 zl. chtěl poskytnouti ze svého, na 200.000 zl. vypočítával výnos daní, které mu povolí nynější sněm uherský, zbytek pak 400.000 zl. měl dosaditi jeho bratr, strýc a spojenec falekrabě a sice třetinu té sumy že by mu bylo položití hned, druhou třetinu o sv. Michale a poslední o vánocích. Bethlen s jakousi důvěrnou nadšeností prohlásil vítězství Čechů za těchto podmínek za jisté, „že nechce prozřetelnosti

ničeho předpisovati, ale s boží pomocí že doufá všecko brzy dokonati“. V rozmluvě na to následující Bethlen udal pánovi z Donína prostředek, jak by si falckrabě mohl těch 400.000 zl. zaopatřiti! Nemůžeme podati o tom žádné zprávy, ale pochybujeme, že prostředku toho mohlo se užití, jelikož by byli v Čechách zajisté již dávno na něj připadli.*)

Jako Knesebeck tak měl také pan Krištof z Donína několik rozmluv s Bethlenem, při nichž také jen některý z nejdůvěrnějších rádců knížete býval tlumočníkem. Také pánovi z Donína Bethlen nejen vykládal stejným způsobem svůj útočný plán proti Ferdinandovi, nýbrž pronesl i jiné neméně smělé zámysly. Tak se mluvilo o nespokojenosti, jaká se zmahá v Polště proti králi Sigmundovi a jak prý u některých šlechticů,**) z nichž výslovně se uvádí kníže Radzivil, vzbudila touhu po podobném jednání jako v Čechách. Bethlen byl toho mínění, že by se s těmito šlechtici mělo počít vyjednávat; sám prý je ochoten s částí vojska svého vtrhnouti do Polska, že se to však nemůže dříve státi, dokud se také Porta neprohlásí proti Polsku. V dalším průběhu rozmluvy jednalo se o prostředcích, kterými by Porta a Benátky mohly býti získány pro připojení se k věci společné. Pan z Donína poznamenal, že Benátčané byli by jistě získáni, kdyby se jim postoupily na př. Seň, Gradiska nebo některé jiné při Savě ležící území, které by jejich obchodu a plavbě bylo příhodné. Bethlen nechal si líbiti tyto návrhy přeje si, aby se o nich počalo vyjednávat.***)

*) Mnich. ř. archiv. Zpráva Knesebeckova Anhaltovi. Tamtéž. Relation auf die 5 Fragen Achacii wegen der Hilfe des Fürsten.

**) V původním psaní Ludvíka ze Starhemberku dd. 7. čce (v mnich. říš. archivě) uvádí se Achác z Donína jakožto vyjednavatel s Bethlenem. Zde je patrně změna jmen a místo Acháce musí se rozuměti bratr jeho Krištof z Donína, jelikož Achác z Donína, jak patrně z původního jeho psaní dd. 22. čna / 2. čce 1620 (archiv v Hagu. Německo 57), dne 2. čce prodléval v Greenwichu a proto nemohl býti v Bystřici dne 6. čce, kdy se dělo vyjednávání s Bethlenem.

***) Zprávu tuto čerpáme z vlastnoručního zápisku Donínova bez datum a podpisu, ano se nalézá v mnich. ř. archivě. Tamtéž chová se psaní Ludvíka ze Starhemberku Anhaltovi dd. 7. čce 1620, z něhož zdá se vysvítati, že by Porta mohla býti získána postoupením Gradisky a jiného území při moři ležícího. Máme však za to, že je to pouhé nedorozumění

Bethlen nepřestal na tom, aby o svých požadavcích peněžních zpravil pana z Donína a Knesebecka, nýbrž přednesl žádost svou také vyslancům českým a rakouským, když vedeni jsouce Smilem z Hodějova měli u něho slyšení dne 9. července. Osloviv je paměti-
 1620 hodnou řečí, v níž podal zajímavé objasnění o příčinách svého účas-
 tenství v boji proti císaři a podotknuv mimochodem, že ducho-
 venstvu katolickému zabavil statků již v ceně 500.000 dukátů,
 vykládal nutnost toho, aby mu vyplaceno bylo 400.000 zl., z nichž
 100 000 zl. hodlá upotřebiti k podplácení v Cařihradě.*) Bethlen
 jevil také tentokráte nejlepší naději na konečné vítězství a pro-
 hlásil sám za přehnané všeliké tvrzení strany odporné, že Španěl-
 sko s novým vojskem přitáhne císaři na pomoc a že také kurfiřt
 Saský se k němu přidá. Jediná jeho starost jen ještě v tom zále-
 žela, jak by mohl získati katolíky uherské, neboť jen tehdy, jak
 se domníval, sprostěn bude všech rozpaků.**)

Co kníže Sedmihradský tímto způsobem zastával svou věc
 v Báňské Bystřici, vyjednávalo se v Praze o tomtéž předměť.
 1620 Kovachich a turecký jeho průvodce přibyli sem dne 3. července;
 první přijat byl hned příštího dne od falckraběte u přítomnosti
 jediného pana z Roupova, při kteréž příležitosti žádal jménem kní-
 žete svého za vyplacení 3—400.000 zl. Dne 5. července měl slyšení
 vyslanec turecký, což dělo se slavným způsobem, jelikož poselství
 jeho nepotřebovalo se tajiti, jako se dělo u Kovachiche. Vyslanec
 předstoupiv před krále prohlásil, že sultán vyslal jej hlavně proto
 do Prahy, aby se přesvědčil vlastnímá očima, zdali Bedřich je pánem
 Čech, aby mohl usvědčit vyslance Ferdinandova, jenž v Cařihradě
 tvrdí opak toho. Sultán že na radu svých pašů ano i muftiho uza-
 vřel přátelství s králi Francouzským a Anglickým a s republikou
 Holandskou, do tohoto spolku že chce pojmuti také krále Bedřicha
 a proti každému chovati se jako proti nepříteli, kdo by byl proti
 králi Českému. Proto že hodlá válku vésti s králem Polským a jej

---

Starhembergovo, nehledě ani k tomu, že dotýčné místo je tak zmatené,
 že vykládati je lze také ve smyslu zápisku Donínova.

*) Skála IV. 227.

***) Archiv kutnohorský. *Relatio legatorum Bohemicorum de colloquio cum
 Gabriele Bethlen die 9. juli habito 1620.*

za to potrestati, že Uhry a Slezsko nepřátelsky napadl. Sliby tedy čauš neskrbil a skutečně vypravovalo se již za několik hodin po jeho slyšení po Praze o výsledcích nastávajícího spolku s Tureckem. *) Katolíci, ani nechtěli věřit, že vyslanec vypraven je skutečně od sultána, zkalili radost svých krajanů tvrzením, že sultán žádné pomoci nenabízí, nýbrž požaduje, aby Čechové odváděli poplatek. **)

V královské radě bylo uvažováno, jaká odpověď měla by se dáti oběma vyslancům? Odpověď čaušovi nedělala žádných obtíží, jelikož se směla obmezit na pouhé díky a vyjednávání s Portou mělo se beztoho svěřiti vyslancům zemí spolčených. Více obtíží působila odpověď knížeti Bethlenovi a skutečně radili se hrabě z Thurnu, Berka, Lobkovic, pan z Roupova a Budovec a některé jiné osoby, jenž se k účelu tomu shromáždily, delší čas, a porada protáhla se dne 12. července až hluboko do noci, nežli se stalo 1620 dohodnutí o obětech, které Čechy chtěly přinést ve prospěch spolku s Uhrami. ***) V odpovědi obsažena byla omluva, že hrabě Thurzo propuštěn byl s holýma rukama z Prahy, toho způsobu, že se ukazovalo k nesmírným obětem, jaké se v Čechách přinesly pro válku a které se páčily na 3 miliony zlatých, nehledě k penězům, které král sám ve věci té poskytl. Přes to však že Čechy jsou ochotny poskytnouti Bethlenovi 300.000 zl. ve třech lhůtách, kdyby s vojskem svým vytrhl z Uher. †)

Když Kovachich s touto odpovědí byl propuštěn, uznávalo se v Praze, že na tom není dosti, nýbrž že tentokráte po slibech skutky musejí jíti v zápětí. Jelikož první lhůta musela se zjednat za každou cenu, fackrabě pomohl si tím způsobem, že zastavil část stříbrného svého nádobí a množství šperků u židů a obchodníků ††)

*) Mnich. st. archiv. Bericht: Was der türkische Gesandte den 5. Juli 1620 . . . für- und angebracht. — Skála IV. 220.

**) Mnich. ř. arch. Avisen aus Prag dd. 5. čce 1620. Tamtéž dd. 10. čce. — Mnich. ř. arch. Ried kancléři von der Grün dd. 26. čna / 6. čce 1620. V Praze.

***) Mnich. st. arch. Plessen kancléři von der Grün dd. 3./13. čce 1620 v Praze. — Tamtéž z Prahy 16. čce 1620.

†) Mnich. st. arch. Resolutio Friederici ad postulata Gaboris.

††) Mnich. st. arch. Z Prahy 16. čce 1620.

1620 a tak si opatřil 100.000 zl. Odevzdání těch peněz svěřeno ještě před koncem července pánům z Plessenu a dru Jesenskému, který se byl zase navrátil do Prahy; ti vydali se bez prodlení na cestu, dorazili do Bystřice již počátkem srpna a odevzdali knížeti samému 100.000 zl.*) Bethlen raduje se z peněz tak žádoucích, vyznamenával Plessena blahosklonnou přívětivostí. S vyslanci českými kolikráte a dlouho rozmlouval, při čemž se pronesl zase o svém plánu, kterým Buquoy měl býti donucen k ústupu nebo k bitvě, a tu a tam uvedl některé změny, které se mu zdály býti výhodnými. Tak navrhoval, aby Anhalt opustil svůj tábor a táhl na Vídeň, jako by se chtěl zmocniti tamějšího mostu dunajského. Potáhne-li Buquoy za ním, Anhalt že bude míti nejlepší příležitost, aby s ním bitvu svedl; kdyby však Buquoy ustoupil na pravý břeh Dunaje, pak že by se Anhalt mohl pokusit o dobytí Kremže. Plessen návrhy Bethlenovy schvaloval, ale požadoval, aby pomocí svou plán ten umožnil a buď postoupil k Prešpurku nebo knížeti z Anhaltu zaslal větší sbor pomocný. Požadoval vlastně jen to, co byl Bethlen slíbil ihned učiniti, obdrží-li 100.000 zl. na srážku celé sumy. Tentokrát však kníže o pomoci okamžité nechtěl ničeho věděti, ano před několika dny sám požádal Anhalta, aby mu poslal 2000 mužů pěchoty na ochranu Prešpurku, ješto se domníval, že je ohrožen od vojska císařského;**) později bylo mu skutečně posláno několik set pěšáků z Moravy. Nyní nemohl tajiti, že zbrojení jeho není ještě ukončeno a proto prohlásil, že může teprve v září táhnouti k hranicím, ale pak že hodlá urychlití spojení své s Anhaltem. Při této příležitosti se osvědčilo, že je mezi Bethlenem a Anhaltem více duševního příbuzenství, nežli obá se domnívali. Jeden i druhý dělal plány, jenž nepřítel porážely slovy, kdežto tento domáhal se v skutečnosti jedné výhody za druhou. Ke konci června dalo se 2000 polských jezdců bližší cestou přes Uhry a dorazili šťastně k Marcheggu nad Dunají, ačkoliv tu a tam byla rozložena oddělení vojska uherského. Domníval se Bethlen, že škodu způsobenou svým

*) Mnich. ř. archiv. Avisen aus Prag dd. 24. čce 1620. — Tamtéž. Schriftliche Erklärung Bethlens dem Herrn von Plessen eingehändigt dd. 13. srpna 1620.

**) Mnich. ř. archiv. Bethlen Anhaltovi 19. čce 1620.

přátelům touto nedbalostí napraví, pakli s Plessenem se bude baviti o revoluci, jenž se šířiti bude v Polsku a na jejíž podporu chtěl vypraviti několik tisíc jezdců ke Krakovu, nebo tím, pakli navrhoval schůzi s falckrabětem, k níž měl se dostaviti také kníže Radzivil?

Jakmile Bethlen shrábl 100.000 zl., napnul výše svůj požadavek přeje si, aby Čechové sumu na 300.000 zl. od něho sníženou zvýšili na 400.000 zl. a aby falckrabě všemožně se vynasnažil, by získal Benátky pro spolek. Bethlen byl ochoten postoupiti republice území, o němž se byl bavil s panem z Donína a na důkaz, že je k tomu odhodlán, odevzdal pánovi z Plessen plnomocenství, na jehož základě falckrabě měl počít vyjednávání s dožem. Bethlen rozmlouval s Plessenem také o vtrhnutí vojska Ligy do Rakous, o čemž došla již zpráva do Bystřice. Podle náhledu Bethlenova kníže z Anhaltu mohl se ligistům opřítí nejlépe tím způsobem, když by nařídil jízdě uherské vpadnouti do Bavor, poněvadž by tím knížete Maximiliana donutil k ústupu; aby knížete získal pro tuto operaci, zaslal mu hned potom dalších 1000 jezdců na pomoc.*) Obtížnějším však nežli vpád vojska bavorského zdál se býti Bethlenovi boj s vojskem Spinolovým, o jehož postupování se taktéž mluvilo.

Také Plessen nebezpečností toto nepovažoval za zvláště veliké jen tehdy, když by Spinola udeřil na knížata Unie, poněvadž by za obléhání toho a onoho místa zajisté podzimem a zima uběhly. Kdyby však Spinola táhl územím katolickým přímo do Čech, pak že brzy bude na krku a stav věcí že se stane velmi povážlivým. Vyskytla se tedy otázka, zdali by se v tomto případě sultán měl požádati za pomoc? Bethlen, jenž se vždycky Turků štítil, neschvaluje to prohlásil, že by se s dobrým svědomím nemohl doprošovati pomoci turecké. Avšak Plessen rozpaky takové uznával za zbytečné a snažil se vyvrátit je příklady dějepisnými. „Největší nebezpečnoství může býti odvráceno jen prostředky bezohlednými; dějiny vykazují případy, kde ne jeden papež utíkal se k Turkům, aby se uhájil proti svým nepřátelům.“ Bethlen prohlásil, že je pře-

---

*) Mnich. ř. archiv. Erklärung Bethlens eingehändigt dem Herrn von Plessen dd. 13. srpna 1620.

konán tímto důvodem nebo alespoň se tak stavěl a ubezpečoval, že v tomto případě dopustí, aby z Kaniže vtrhlo 30.000 Turků do Štýrska.*) Plessen podáváje Anhaltovi zprávu o rozmluvách svých s Bethlenem poznamenal na konci, že z řeči Bethlena a důvěrných jeho rádečů zřetelně vyrozuměl, kterak je přáním jejich, aby hranice uherské rozšířeny byly přes Štýrsko a Rakousy.

Vyjednávání tuto vylíčené svědčí dostatečně, že Bethlen byl odhodlán přidržeti se spolku s Čechami a od císaře při nejbližší příležitosti se odtrhnouti. Když tedy ke konci července pánové Collalto, Cziraky a Ferentzfi přibyli jménem císaře do Bystřice, aby pokračovali ve vyjednávání, Bethlen vyhledával zámiňky, aby je přerušil a činil proto námítky proti plnomocenství vyslanců císařských, poněvadž svědčí jen vyjednávání se stavy uherskými a nemá na zřeteli uzavření všeobecného míru. Nadarmo tedy vyslanci císařští uvedeni byvše do sněmu napomínali stavů, aby počali s vyjednáváním, nadarmo snažili se získati Bethlena prohlášením, že císař dostojí slibům, kteréž mu učinil a jmenovitě že požádá sněm uherský, aby schválil odstoupení slíbených žup uherských; nadarmo konečně císař rozšířil plnomocenství svých vyslanců, ačkoliv také nyní nechtěl výslovně se zaručiti, že mír platí i pro Čechy.***) — Jelikož vyslanci přednesli také otázku, zdali sněm hodlá zachovati příměří s císařem uzavřené, dostavila se k nim k zodpovídání té otázky deputace, v níž byl také Pechy, a prohlásila, že stavové jsou sice ochotni zachovávatí příměří do sv. Michala, ale že českých svých spojenců nepřestanou podporovati. Císařští vyslanci tvrdili znovu, že Uhry nejsou v žádném právním

*) Mnich. st. arch.: Plessen Anhaltovi dd. 11./21. srpna 1620. — Dotýčené místo tohoto listu zní: „Sur quoy (když totiž Plessen uvažoval nebezpečnost, jaké by vtrhnutí Spinoly do Čech mohlo mít za následek) ledit Prince Bethlen repliqua, pourroit pas en tel cas avec bonne conscience se servir du secours (tureckého císaře). Je (Plessen) repondis: Les extremitéz ne se peuvent surmenter que par autres extremitéz et nous avons es histoires l'exemple de plus d'un Pape qui ont eu recours au Türk pour se garantir de la violence de leurs ennemis. Cela luy pleus et dit en tel cas je ferois venir 30.000 Turken par la voye de Canischa en Styrie.“ — Tamtéž. Bethen Anhaltovi 8. srpna z Báňské Bystřice.

**) Listiny sem spadající u Katony a v archivu č. místodržitelství.

spojení s povstáním českým a že Ferdinand po vyjednávání v Prešpurku jen tehdy byl povinen povolit Čechům příměří, když by byli napřed vyplnili jisté podmínky, načež se ohrazovali proti všem posavadním přechmatům Bethlena a stavů uherských a proti olupování církve katolické; konečně sněm bystřický mocí sobě od krále propůjčenou prohlásili za rozpuštěný a všecka další jeho usnešení za neplatná. Odevzdáním slavného tohoto protestu ukoučili svou činnost a odjeli dne 17. srpna do Vídně. O den později následovali za nimi poslové polští. Odchodem svým učinili přítíž neustálému pokořování, jakého se jim dostávalo za pobytu jejich v Bystřici, kde se jich celý svět vystříhal, jako by byli stíženi málo-mocenstvím.*)

Protest neměl ovšem žádného účinku na sněm, jenž byl s Bethlenem odhodlán od Ferdinanda úplně se odtrhnouti. Avšak jakkoli stavové byli odhodláni provésti volbu nového krále, předce ještě chtěli v posledním okamžiku klamati odpůrce planými nadějemi. Sněm zaslal ještě 17. srpna Ferdinandovi přípis, dýšící oddaností, oznamuje mu, že zvolen byl výbor ze sněmu a přidán knížeti Bethlenovi, aby s ním dále vyjednával. Avšak již dne 22. srpna počalo se jednati o jeho sesazení a o volbě nového krále. Ačkoliv na sněmě shromáždění byli skoro jen protestanti a tak odpor jednotlivých členů proti těmto rozhodným krokům již napřed jevil se býti marným, předce několik osob odporovalo sesazení Ferdinanda. Odpor jejich však zlomen byl pohrůžkou, že se s nimi naloží, jako učinili Čechové královským místodržícím; tak umkli poslední obhájci práv habsburských a mezi nimi, jak se zdá, také palatin, neboť při volbě krále zvolen kníže Sedmihradský jednohlasně.**)

Po volbě vydali se členové sněmu slavnostním průvodem do obydlí Bethlenova, jenž sedě na trůnu zvláště zřízeném jako král je pozdravil. Tentokráte tedy Bethlen volby nezamítl, nýbrž přijal

*) Katona. — Místodrž. archiv v Inšpruku. Z Báňské Bystřice 15. čce 1620. — Archiv č. místodrž. Replica dom. Commissarium.

**) Kdy byl zvolen Bethlen králem, neumíme udati. Katona vypravuje, že sněm pozdravil Bethlena jako krále 25. srpna. Volba se tedy stala buď téhož nebo předešlého dne.

korunu nabízenou jakožto odměnu příslušnou za svízele a namáhání činného života. Předce však nezhostil se ani nyní jakéhosi pocitu nevolnosti a nejistoty, neboť přes opětované vyzývání přívrženců svých odkládal korunování, což se zajisté dělo jen z té příčiny, že si nechtěl na vždycky zavřítí cestu k vyrovnání s Ferdinandem. Na upomínky přátel svých odpovídal tedy vytáčkami, tvrdě jmenovitě, že korunování smí býti vykonáno jen od arcibiskupa Ostřihomského. Volba však předce způsobila v Čechách nemírnou radost, poněvadž se mysli, že osud Bethlenův je nyní nerozlučně spoután s osudem Čechů. Ferdinand zprávu o volbě krále v Uhrách nevyšlechl tak lhostejně a uštěpačně jako o volbě české; Istivost, jakou Bethlen osvědčil při vyjednávání, Ferdinanda soužila, tak že nazval jej v nevoli své bestíí;*) ano popíral, že je rozeným šlechticem a Maďarem a nazval jej Valachem.

Po prohlášení Bethlena králem bylo také Sedmihradsko pojato do spolku uhersko-českého a příspěvek jeho pro případ války vyměřen na 25.000 mužů.***) Potom schválena všechna usnešení sněmu, jejichž obsah se shodoval s revolučním rázem vyjednávání. Nejpronikavější z toho všeho byly články pátý a osmý. Katolíkům se povolovali jen tři biskupové a každému z nich poukazovalo se služné 2000 zl.; statky a příjmy všech biskupů, některých klášterů, proboštví a kapitol byly nyní, jako se to bylo většinou skutečně stalo, také právně zabaveny a tak značná část osob posud skvěle postavených ozebračena. Sněm nepřestáváje na zabavení statků katolíkům vypověděl jesuity na věčné časy ze všech zemí uherských a s nimi zároveň arcibiskupa Ostřihomského Petra Pazmana a biskupa Tomáše Balasfiho.***)

*) Saský st. archiv. Vyslanec saský ve Vídni píše kurfiřtovi o rozmluvě své s císařem dd. 29. srpna 1620 následující: „Hernach hat Ihre Maj. mir gnädigst erzählt, wie seltsam izo die Hungarn procedirten, auch diese formalia mit angehängt: Sie haben den Gabor erwählt und die Bestia hats angenommen, schreibt sich auch bereits erwählter König in Hungarn, da er doch kein geborener vom Adel auch kein Hungar sondern ein Wallach ist.“

***) Skála IV. 274. Nevíme, není-li tato číslice příliš vysoká, jelikož zprávu tu čerpáme jen ze Skály, který mohl býti mylně zpraven.

***) Katona XXX.

Také proti Homonnovi byl by byl vynešen podobný rozsudek, kdyby ho byla v měsíci červenci smrt nezastihla. Když 1620 byli kozáci, kteří s ním vpadli do Uher, zpět zapuzeni, Homonna odebral se do Polska, odkudž Ferdinanda žádal za 100.000 zl. *) za něž chtěl vyzbrojiti nové vojsko a do Uher s ním vpadnouti. Císař nemohl mu poslati sumy požadované a tak se Homonna musel ohlednouti po jiných prostředcích, aby mohl zase válčiti, k čemuž byl neustále podněcován od arcibiskupa Ostrihomského, jenž válku s Bethlenem za svatou považoval. Avšak v červenci 1620 přervány náhle život a snahy Homonnovy; Bethlen byl všeobecně obviňován, že se ho zbavil otrávením. — Jak dalece palatin svolil k usnešení sněmu bystrického, není nám známo, také nevíme, jaké odpovědi dostalo se od sněmu vyslancům spřátelených zemí na jejich rozličné návrhy; hlavní jejich úkol byl ovšem volbou krále vyplněn. Po rozpuštění sněmu, kteréž se stalo dne 27. srpna, Bethlen po- 1620 spšíšil s vojskem nově najatým do Prešpurku, aby provedl plán válečný s Knesebeckem umluvený.

III.

Ze zpráv o vyjednávání v Bystřici může se viděti, že Bethlen ne bez odporu vnitřního odhodlal se žádati Turky za podporu; ješto však neutrálnost jejich císaři velice prospívala, potlačil obavy své před tímto spolkem a napomínal sám, aby se pospíšilo s vypravením vyslanců do Cařihradu. Nebude zajisté nezajímavo objasniti přeměny, jaké za celý rok prodělaly úklady vyslanců císaře a Bethlena v tomto městě a nabýti známosti o konečném jich výsledku.

Státníci císařští, jenž uznávali vysokou cenu turecké neutrálnosti, vynasnažovali se již skoro po dvě léta, aby ji udrželi. Císař Matiaš rozhodl se z téhož důvodu vypraviti ke dvoru tureckému vyslance svobodného pána Ludvíka z Mollartu a dáti mu bohaté dary pro turecké hodnostáře, aby se udržela dobrá jich vůle a aby byli získáni pro další přátelský svazek.**) Mollart vyjel z Vídně

*) Přepis listu ve sbírkách č. zemského archivu.

**) Jakkoli také nemáme úplné známosti o vyjednávání a o návrzích Bethlena Gabora v Cařihradě, čerpáme povědomost často jen z neúplných

1613 dne 4. října 1618 a vstoupil nedaleko Komárna na území turecké, kde mu slavným způsobem dáni byli k ochraně průvodčí turečtí. Podobného více nebo méně skvělého vítání dostalo se mu ve všech větších městech, kterými se ubíral; ale vítání takové muselo býti
 1618 ovšem odměněno pašům dotýčným.*) Dne 22. prosince, tedy po cestě 2½ měsíčné dorazil Mollart blízko Cařihradu, kdež mu bylo ihned seznati, jaká pokoření jej očekávají. Bylo mu totiž oznámeno, aby do města vkročil s hudbou, ale s prapory svinutými. Mollart nebyl s tím spokojen a požadoval, aby mu vjezd s vlajícími prapory povolen byl alespoň k valům městským. Místo svolení k tomuto požadavku bylo mu však odpověděno, že musí vjetí do města bez hudby a bez praporů, poněvadž prý tak předpisuje nařízení Sulejmana II. strany příjezdu cizích vyslanců. Co prospělo Mollartovi, že se odvolával na četné případy, kdy tohoto najednou předstíraného ustanovení Sulejmanova se nešetřilo a že se odvolával na přijetí, jakého se dostalo vyslanci tureckému ve Vídni. Porta přístupna byla důvodům jen tehdy, když se dokazovaly penězi nebo ostrím meče a tak vyslanec císařský se musel poddati a do města vjeti předepsaným způsobem.

Pozdrav státníků tureckých, bývalého kajmakama Jurgiho Mehemeta paši, Hasana paši a Aliho paši, pak pašů z Damašku a Kahíry a muftiho, byl přívětivější nežli se souditi dalo podle nezdvořilého přijetí; všickni přijímajíce více nebo méně drahocenné dary ubezpečovali vyslance o nejlepších smírných zámyslech a Jurgi Mehemet dokonce prohlásil, že marna bude snaha jistých lidí, kteří chtějí sultána poštvati proti císaři. Mollartovi dostalo se také velmi laskavého přijetí od samého sultána na nový rok 1619, jakož i od nového velkovezíra Mohameda paši. Vyslanec císařský uznal za dobré užití příznivého tohoto smýšlení a podle rozkazu sobě daného naléhati na vydání města Lípy, které Turci za souhlasu Bethlenova obsadili proti smlouvě r. 1616 s císařem uzavřené. V ohledu

---

zpráv, které se dostávaly Ferdinandovi, předce máme po ruce materiál mnohem obsáhlejší, nežli jaký sloužil posavadním dějepiscům, jak se jeví dostatečně z následujícího líčení.

*) O přijetí Mollartově v Cařihradě vypravujeme podle relace jeho, jenž se nalézá v c. k. vojenském archivu.

tom však nesetkal se více se žádnou ochotností; Mohamed paša prohlásil, že Lípa nebude vydána, jelikož prý ji Turci obdrželi od knížete Sedmihradského, ostatně však ubezpečoval vyslance císařského, že na hranici nedovolí žádných útoků a že proto vydal přiměřené rozkazy. Velkovezír nezměnil svých řečí, když mu Mollart podal zprávu o smrti císařově, byl ochoten setrvati v přátelských svazcích také s Ferdinandem a napomenouti k smíru paši při hranici uherské, ano jal se i vyšetřovati stížnosti, které Mollart přednesl proti základání pevností na Muře, což čelilo proti smlouvě. Také sultán ostal věren přátelství svému; neboť když mu Mollart zvěstoval zprávu o smrti císařově, vyslechl ji pronášeje se přátelsky o jeho nástupci.

Tak se přiblížil měsíc červenec 1619, aniž by Mollart musil se oddávati obavám, že setká se s obtížemi v snahách svých, k zachování míru směřujících; starost mu působilo jen to, že po měsíce nedostával zpráv z domova a proto nevěděl, jak dalece jsou pravdivy zvěsti, Ferdinandovi nepříznivé, jež byly vypravovány v Cařihradě. Za první nepřijemnou událost považoval příchod sedmihradského vyslance Františka Mika de Hidugh, jelikož byl přesvědčen, že má za lubem něco nepřátelského proti Ferdinandovi. Ať Miko přibyl do Cařihradu z té neb oné příčiny, tolik je jisto, že stav Ferdinanda líčil zoufalým a beznadějným a že tím povzbuzoval dobývačné choutky Turků. Neboť když Mollart v srpnu navštívil některé státníky turecké, požadovali od něho, aby Turecku odstoupen byl Vácov, ale když se zpechoval o tom vyjednávat, státníci turečtí ostali klidnými. Avšak Mollart více se nesprostil starostí o pána svého, neboť na všech stranách objevovaly se pověsti o jeho jisté záhubě. Mollart nemohl si jináče pomoci, nežli že pověsti tyto prohlásil za přehnané a vylhané. Jakousi útěchu čerpal jen z přívětivosti velkovezírovy, ana se neměnila a ze zprávy o povýšení Ferdinanda na trůn německý, která ho došla dne 12. října a z níž 1619 vyvozoval, že poměry pána jeho nejsou tak špatnými, jako se za to mělo v Cařihradě. Neopomenul tedy ukázati na lživost zpráv od vyslance sedmihradského rozšiřovaných, jako by Ferdinand nebyl ani zvolen císařem, nýbrž jako by se byl musel bez pořízení navrátit do Št. Hradce, kde prý z rozhořčení nad tímto nezdarem

zemřel. Když Mollart přišel se zprávou o zvolení císaře k rozličným hodnostářům, přáli mu štěstí a ubezpečovali jej, že útok Bethlenův na císaře, o němž došla již zpráva, stal se bez vědomí Porty a tedy bez jejího souhlasu. Velkovezír pokročil ještě dále a dokázal smýšlení své císaři přátelské příznivým rozhodnutím pro císaře ve sporu pohraničném. Především jinými však jevil se býti císaři nakloněn učitel sultánův, Omer efendi: prohlásil, že v Cařihradě nespátřují prospěchu svého v náboženských rozmíškách mezi křesťany a že se proto nepřidají k jedné nebo druhé straně; ano kdyby Bethlen za podporu požadovanou nabídl Portě třeba i Uhry a Itálii, on že by k tomu neradil, aby se s ním o to vyjednávalo a podmínky míru se tak porušily. Že by bylo dobře, kdyby císař zaslal obširnou zprávu o původcích nepokojů; objeví-li se, že Bethlen nevyhověl rozkazům, které mu byly dány, pak že na něj se věc sveze. Omer ubezpečoval vyslance, že slovům jeho může věřit, neboť kdyby v Cařihradě nechtěli míru, že by se s tím nijakž netajili. Tvrzení toto zaslouhovalo víry, neboť Portě se zajisté nemohly vytýkati jemné způsoby a úzkostlivá zdrželivost v obcování s cizími diplomaty.

Zatím Bethlen dosáhl útokem svým na císaře tolik, že sněm uherský, jenž se shromáždil v Prešpurku v listopadu 1619, k němu úplně se přivinul a se rozhodl, vypraviti do Cařihradu Štěpána Corlatha, jenž se vydal do tureckého hlavního města s novým vyslancem Bethlenovým Františkem Balassim.*) Mollart zvěděv o tom, protestoval, spoléhaje se na přátelská slova tureckých státníků, proti předpuštění obou vyslanců a skutečně alespoň co do vyslance uherského bylo mu slíbeno, že Corlathovi zakázán bude příchod do Cařihradu. Když Corlath dne 11. prosince přibyl blízko Cařihradu, Mollart opakuje svůj protest hrozil, že odjede, nebude-li mu vyhověno. Tentokráte hodnostáři turečtí nebyli více tak povolnými, velkovezír předce se omluvil u Mollarta a dal mu vzkázati, že Corlatha již proto nemůže odmítnouti, poněvadž neví, co požaduje; zároveň ubezpečoval, že jako dříve bude s císařem mír zachovávat i a že nehodlá přátí sluchu nepřátelským radám.

*) Skála IV.

O vyjednávání vyslance uherského a Bethlenova v Cařihradě víme jen to, co turečtí státníci uznali za dobré sdělití svobodnému pánu Mollartovi. Podle toho Corlath nabízel Portě odstoupení některých pevností pohraničných s příslušným územím. Zdalí on nebo vlastně Bethlen chtěl si tím zakoupiti pomoc Turků nebo si chtěl jen zjednatí dovolení, aby směl pokračovati v útoku svém proti císaři, nevíme, domníváme se však, že dělo se tak z důvodu posledního, neboť nehledě k tomu, že Bethlen nemohl se nadíti, aby si zjednal pomoc Turků pouhým odstoupením některých pevností pohraničných, on přirozeným pudem obával se pomoci turecké, jež by nejen císaři nýbrž také jemu mohla pád způsobiti. Z počátku Balassi a Corlath přes nabídky své setkávali se s velkými obtížemi; jednomu z obou těch pánů — kterému, není dosti patrnó *) — dostalo se od muftiho velmi nepěkného přijetí. „Proč pán tvůj,“ ^{23. pros.} ₁₆₁₉ osepil se na něj Turek, „dovoluje si psáti sultánovi, že Čechové chtěli jej zvoliti za krále, kdežto by ho nechtěli míti ani přítelem, kdyby válka jich nenutila k povolnosti?“ Vyslanec odvětil, že Uhři nesvolili k povýšení Bethlena na trůn český a proto že Čechové si museli zvolit jiného panovníka. „Pán tvůj bude tedy králem Uherským?“ tázal se mufti dále. „Zajisté, korunování se již vykonalo v Prešpurku“, zněla odpověď vyslance, jenž se nehrozil tohoto tvrzení, maje za to, že věc skutečně jest provedena, ale tím jen zvýšil nevoli muftiho, jenž byl o věci lépe zpraven. „Přisám Mohamed!“ zvolal tento, „pán tvůj není ani zvolen ani korunován, nikdo ho ze Sedmihradska nepovolal do Uher, leda snad hloupý Jiří Rákóczy, náčelník poběhlíků Széchy nebo blázen Emerich Thurzo. Proč pak pán tvůj utlačoval Sedmihradsko, proč popouzel Sasíků; což pak nevíš, že sultán si váží Sedmihradska jako zlatého jablka?“

Koncem roku 1619 stala se důležitá změna v řízení záležitostí tureckých sesazením velkovezíra Mohameda paši a povýšením Aliho paši na toto místo. Politické smýšlení obou těchto mužů asi sotva se různilo, ale Mohamed paša líšil se každým způsobem v obcování svém s vyslanci zdvořilejšími způsoby od svého nástupce. Tento nechával vyslancům pocítit všecky vlastnosti pravého Turka, hrozil

*) Archiv místodrž. v Inšpruku. Přepis zprávy o této rozmluvě.

jim bitím, nechtěli-li se pokořiti a nehrozil se ani vraždy, když se tlumočník benátský opřel jeho ziskuchtivosti. Jelikož jej asi sotva předcházela dobrá pověst, pochopíme, že Mollart přes přátelské přijetí, jakého se mu dostalo od Aliho paši, připravoval se odtud jen na samé obtíže. Předce však ještě ujišťoval císaře, že nynější zbrojení Porty nesměruje proti němu, nýbrž proti kozákům při Černém moři. Michal Starzer, druhý císařský jednatel, který zároveň byl přítomen v Cařihradě, projevil domněnku, pakli štěstí přátel bude zbraním tureckým, že Porta se zmocní Multan, Valašska a Sedmihradska, aby země ty rozdělila a begy spravovati dala.*). Starzer se tedy neobával, že se podaří Balassimu a Corlathovi přiměti Turky k účinné pomoci Bethlenovi, ale že užijí příznivých poměrů, aby moc svou rozšířili na újmu císaře a Bethlena. Že domněnka tato byla správná, ukázalo se vyjednáváním, které mufti 1620 koncem února započal se Starzerem. Sdělil mu, že Porta chce i dále zachovávatí mír s Ferdinandem, ale za to že požaduje od něho odstoupení pevností, které se jí nabízejí od Uhrů.**). Také velkovezír požadoval nyní při každém slyšení, které udělil pánovi z Mollartu, nejméně Vácov a aby pilulku tu osladil, dodával, že Turecko pevnost tu chce obdržeti z rukou pravého majitele a ne od odbojných poddaných. Jelikož Mollart k požadavkům tureckým nechtěl svoliti, velkovezír mu oznámil, že Porta vypraví do Vídně vyslance, aby od samého Ferdinanda požadoval odstoupení Vácova. Postavení císařského vyslance, který ostří požadavků tureckých jen tím mohl otupiti, že hodnostáře turecké časem dary obměkčoval, 1620 bylo touto dobou co nejtrapnější. V dubnu bylo tomu podle tvrzení jeho již sedm měsíců, kdy obdržel poslední dopis z Vídně; a jako se mu nedostávalo zpráv, tak mu také neposýlali žádných peněz. Všecky poklady, které byl z Vídně s sebou přivezl, padly již dávno za obět hltavosti turecké; Mollart upadl do největší tísně, z níž si vypomáhal půjčkami na lichvářské úroky. Bídny jeho stav byl k nepopsání; neboť ačkoliv ostatní vyslanci neměli postavení

*) Mollart Ferdinandovi 3. ledna 1620 v mnich. st. archivě. Starzer 5. ledna 1620 ve víd. st. archivě.

***) Mollart Ferdinandovi II. 25. února 1620 ve víd. st. archivě.

příliš váženého, všickni alespoň nepotřebovali žítí na dluh a nevypadali tedy jako hotoví žebráci.

Počátkem dubna vrátil se Balassi do vlasti. Jak dalece dostal svého úkolu a nepřátelské smýšlení Turků přeměnil v přátelské a jaké sliby od nich obdržel, není známo, ale zdá se, že každým způsobem schválili útok Bethlenův na císaře. O tom svědčí také ta okolnost, že sultán ještě ke konci dubna udělil slyšení vyslanci uherskému (nevíme, byl-li to Corlath) a vyslanci českému Bitterovi, z kteréhožto vyznamenání dá se předpokládati, že sultán schvaloval politiku českou a uherskou proti Ferdinandovi. 1620

Bitter nebyl českým vyslancem v přísném slova smyslu, jak jej zprávy jmenují; nebyl rodem Čech nýbrž z Falcka a nebyl také vypraven od stavů českých do Cařihradu, nýbrž jen od falckraběte. Přes to však i stavové čeští byli ochotni s Portou vyjednávat i tak si zjednatí spojení, které jinak se považovalo za potupné. Vždyť během dvou let, co povstání trvalo, vytýkáno Matiášovi a Ferdinandovi kromě jiného i to, že jednáním jejich posiluje se Turek, nepřítel křesťanstva! Jeden z hlavních náčelníků protestantů českých Budovec, osvědčil nenávisť svou proti mohamedanismu zvláštním spisem (Antialkoran) snaže se v něm dokázati, že koran je dílem ďábelským. Mohlo se tedy za to míti, že spolek s Turky vrazí v Čechách na odpor ještě větší, nežli po případě pokus o smíření s církví katolickou. Avšak válka a její útrapy, jakož i čím dále více rostoucí nebezpečství, že panství císařovo bude obnoveno, překonaly nejen protiturecké přesvědčení mnohých českých náčelníků, nýbrž i nenávisť Budovcovu; a tak schvalovali vyslání Bittera, což falckrabě předsevzal vlastním jménem. Rádcí falctí a v jich čele kníže z Anhaltu tlačili ovšem Čechy do tohoto směru, avšak tlak tento nepotřeboval býti příliš silný při lidech, jež dlouhé strádání válečné a rostoucí nebezpečství připravilo o veškeru samostatnost.

Stavovští náčelníci v Rakousích měli asi původně proti tureckému spolku tytéž námítky jako Čechové, ale konečně i tady jevila se ochota k vyjednávání a pan Tschernembl odporoučel je svým krajanům z mnohých ohledů, z nichž zasluhuje býti uveden především ten, že by spolkem tímto Turci mohli dojít k poznání křesťanství. Proto stalo se v Linci již v dubnu usnešení, aby se 1620

stavové účastníci v poselství a aby k výlohám na ně přispěli značnou tehdejší sumou 5000 zl.*)

Za slyšení nahoře připomenutého, které sultán Osman udělil oběma vyslancům, projeví tito přání jménem Uher a Čech, aby s Portou žili v míru stálém, nabízejíce se za to, dodávati nejen dvakráte tak velké dary, jako Porta posud dostávala od císaře, nýbrž nabízeli jí také Vácov a čtyry jiné pevnosti; ale za to požadovali, aby Osman dovolil knížeti Bethlenovi přijmouti korunu od stavů uherských nabízenou. Také mělo býti nařízeno pašovi Budínskému, aby měl pohotově 16—20.000 mužů vojska, by s ním táhl Uhrům na pomoc, jakmile by to požadovali.***) O výsledku slyšení tohoto Ferdinand obdržel zprávy nejvýše znepokojující, které v něm mohly vzbuditi tušení, že sultán udělil dovolení strany koruny uherské. Osman je skutečně udělil v odpovědi své,***) kterou dal zaslati knížeti Bethlenovi. V odpovědi té mluvilo se ke knížeti způsobem ryze tureckým jako k podřízenému úředníku, pro mnohé jeho lži a podvržené listy dávala se mu důtka, na konci však svolovalo se předce, aby přijal korunu uherskou, ale zároveň se od něho požadovalo, aby postoupil hned tvrz Jenö.

Obá vyslanci, jenž byli v květnu nastoupili cestu zpáteční, přibyli 1. června do Budína.†) S nimi cestoval onen čauš, jež byl sultán vypravil do Prahy, aby tam na místě seznal poměry sporných stran a falckraběti přál k povýšení jeho na trůn.††) Jak čauš dostal svému úkolu, bylo již vypravováno.

Ještě dříve nežli oba tito vyslanci se vrátili a patrně v té dobré naději, že se jim dostane příznivé odpovědi, usnesl se Gene-

*) Saský st. arch. Litera legatorum Austriae superioris ad legatos principis Transilvaniae dd. 23. dubna 1620.

**) O požadavku tomto podává zprávu jen Cornelius Haga, vyslanec holandský v listě svém dd. 27. čna / 7. čce 1620. (Archiv v Hagu.)

***) Odpověď ta v mnich. st. archivě 2./14. 256.

†) Zprávu tuto čerpáme z listu, jež falckrabě psal sultánovi Tureckému 12. čce 1620 (v mnich. st. archivě), kterýž tedy dokazuje, že jmenovaný vyslanec turecký nebyl ponhou stvůrou Bethlenovou.

††) Místodrž. archiv v Inšpruku. Ferdinand arcikn. Leopoldovi 8. čna 1620 s přílohou. Tamtéž zpráva o příchodu českého a uherského vyslance do Cařihradu dd. 7. kv. 1620. Tamtéž. Zpráva z Benátek dd. 13. čna.

rální sněm v Praze přičiněním Bethlenových, aby vypraveno bylo do Cařihradu slavné poselství, jenž mělo odevzdati slíbené dary. Stavové si přáli, aby poselství to vedl Budovec, k němuž byl přede všemi jinými způsobilým svými vědomostmi, jakých nabyl za mládí svého, kdy provázel do Cařihradu císařského vyslance hraběte z Zinzendorfu. Zatím však zkušenosti, jakých nabyl na této cestě, nebudily snad v něm touhu, aby se podruhé setkal s Turky a tak úkol ten zamítl, vymlouvaje se nejspíše na své stáří pokročilé. Zvolení k tomu tedy dva pražští patriciové Ješín z Bezdězí a Kohout z Lichtenfeldu a falckrabě postavil v čelo toho poselství slezského rytíře, Jana z Kölnu. *) Již dne 9. května byla v Praze vyhotovena 1620 instrukce, jíž se vyslanci měli spravovati, avšak odjezd jejich protáhl se až do 3. čce, kdy čauš turecký Mehemet aga přibyl do Prahy. Odjezd poselstva zajisté proto se protáhl, že se nemohly zjednatí peníze na drahocenné dary pro sultana a jeho zřítné hodnostáře. A musely se ovšem nasaditi všechny páky, aby Porta udržena byla v dobré míře, jelikož vyslancům bylo uloženo kromě posavadních věcí žádati ještě za pomoc brannou. **) Tak velice tedy stížení byli slepotou falckrabě a kníže z Anhaltu v boji svém o českou korunu, že toužili po pomoci, kterou sám Bethlen považoval za nebezpečnou přese všechny domluvy knížete z Anhaltu. Jen ta okolnost, že Turci nebyli tehdaž více tak silni jako dříve a že příznivých poměrů roku 1620 hodlali užítí k útoku na kozáky při Černém moři, zachránila Rakousko před větší ještě bídou, nežli jakou zplodily vnitřní boje a spasila je před osudem poloostrova Balkánského.

Vyslanci čeští nastoupili tedy cestu do Cařihradu dne 3. čer- 1620 vence, vydali se však napřed do Bánské Bystřice, aby se tam připojili k poselství uherskému. Jelikož Bethlenovi počet vyslanců byl příliš nepatrným, falckrabě nařídil zástupcům českých přivtělených zemí, jenž prodlávali v Bystřici, aby se připojili k tomuto poselství a tak počet vyslanců a jejich družiny vzrostl na více než 100 osob, neboť kromě Čechů a Uhrů byli v ní zastoupeni,

*) Skála IV. 216. Mnich. st. arch. Dvě pověřovací psaní dd. 9. kv. 1620 pro české vyslance.

**) Instrukce v mnich. st. archivě 425/5.

1620 jak už vypravováno, také stavové rakouští, jež k tomu ustanovili čtyry osoby, mezi nimi jednoho člena rodu starhemberského. Uhry zastoupeny byly hlavně Štěpánem Doszim a Janem Rimaiem, Bethlen sám Balassim. Celá společnost nastoupila cestu svou z Bystřice dne 27. srpna, tedy teprve po zvolení Bethlena za krále, nesouc s sebou dary, jichž cena se páčila na 70.000 zl. *) Mezi nimi byly varhany se stříbrnými přístaly, stříbrné ryby, 72 hodiněk, z nichž jediné ceněny na 4000 tolarů, tři veliká zrcadla, šest ušlechtilých sokolů a podobných cenných věcí více. **)

Poselství dostalo se v Cařihradě skvělého uvítání. Turečtí státníci osvědčili se za dary poskytnuté vděčnými alespoň potud, že vyslancům způsobili do Cařihradu vjezd co nejslavnější, vedouce je nejdelší cestou městem k jejich přibytům. Vyslanci odevzdali hned po svém příjezdu velkovezírovi listinu, v níž žádali sultána za spolek a brannou pomoc. Důvody, jimiž žádost svou podporovali, v tom vrcholily, že jen podporováním Bethlena a spojenců jeho Turci jsou pojištěni proti útokům a mohou panství své rozšiřovati, k čemuž Uhři jsou ochotni přispěti a proto jim chtějí Vácov vydati. ***) Pakli již tyto důvody vrhají špatné světlo na žadatele, svědčí jiné ještě, jimiž také podporovali svou žádost, o nedostatku sebeúcty, jako na př. udání, že 70.000 Uhrů jen proto netáhlo na pomoc Ludvíkovi k Moháči, že proniknutí byli větším přátelstvím k sultanu Sulejmanovi! Na Turky však takováto řeč dobře účinkovala, neboť když tato listina byla čtena v tureckém překladě v domě velkovezíra před četně shromážděnými hodnostáři, došla souhlasu u posluchačů a také sultan dal vyslancům příznivou odpověď, slíbiv jim brannou pomoc. Mezi Portou a spolčenými zeměmi uzavřena smlouva, již měly býti upraveny přátelské poměry mezi oběma stranami: Sedmihradsko mělo ostati posavadním způ-

*) Katona IX. 613.

**) Hammer, Geschichte des osmanischen Reiches. Díl IV. 520.

***) U Katony čteme: Proxime quoque Vaciensem arcem cum portu Hungaris annuentibus Turcica gens occupavit. Já se domnívám, že se má čísti occupabit. Vácov padl do rukou Turků sice dne 5. listopadu a vyslanci přijeli do Cařihradu teprve dne 27. listopadu; hned po jejich příjezdu mohlo se však asi sotva co vědět o dobytí Vácova a proto vyslanci nemohli mluvit o věci dokonané nýbrž budoucí, která se teprve státi měla.

sobem sultanovi poplatným; co se týká Uher a ostatních zemí, Porta sice nepožadovala žádného poplatku, ale spolčeným zemím uloženo za povinnost, aby každých pět let vypravily do Cařihradu poselství s dary, „které by sultána byly důstojny“; poplatek nabyt tím jiného způsobu, jenž však tím byl zmírněn, že Porta taktéž slíbila vypravovati vždy po pěti letech posly své s dary do Uher a do Čech. — Velkovezír požadoval od jednatele císařského, aby byl přítomen, až vyslancům zemí spolčených sdělena bude přípověď sultanova o žádané pomoci. Když Starzer vyzvání to zamítl, Ali mu hrozil osudem tlumočnicka benátského. Tak velice tedy v Cařihradě vzdali se nyní všelikých ohledů na Ferdinanda.*)

Vyslancům byla sice slíbena braunná pomoc, ale kdyby po slibu byla pomoc ta hned také v zápětí následovala, žadatelům byla by předce neprospěla. Vyslanci přibyli do Cařihradu dne 27. listopadu a tak počali vyjednávat s Portou teprvé za 19 dní 1620 potom, kdy bitva na Bílé Hoře byla již rozhodnuta. Vyjednávání s Portou, o něž Bethlen tak horlivě se zasazoval, a jehož falckrabě a Anhalt s takovou nadějí se uchopili, nemělo tedy pro věc povstalců ani nejmenšího užitku; a peníze na zakoupení darů a na skvělé vydržování tak četného poselství, kteréž zjednány byly s tak velkými obtížemi, promrhány byly bez výsledku. Jen Turkům dostalo se všech výhod, aniž by byli splnili toho nejmenšího ze svých slibů, neboť nehledě k darům dne 5. listopadu dostal 1620 se do jich rukou Vácov překvapením posádky císařské, při čemž jim Bethlen prokázal služby vydatné, nám však neznámé.

---

*) Zpráva Starzrova ve víd. st. archivu u Hammera.

Hlava šestá.

Povstání v Rakousích až k sesazení Ferdinanda II.

- I. Nové vyjednávání o porovnání mezi stavy z Rohů a císařem. Podmínky stavů. Poslové stavů u Buquoye. Císař udílí poslům slyšení. Kufstein v Rozích. Kufstein a Traun žádají císaře, aby povolil všeobecné příměří. Deputace hornorakouská ve Vídni. Rozmluva Kufsteinova s Liechtensteinem a Breunerm. Opětne slyšení u císaře. Dne 3. dubna odevzdán spis s podmínkami, za kterými stavové z Rohů chtěli holdovati.
- II. Císař přijímá dne 11. dubna stavy dolnorakouské. Sdělení jim učiněná, jednání o těchto sděleních. Vypravení posla do Recu. Císaři podán spis pamětní. Návrat Fernbergrův z Recu. Dva císařské dekrety ze dne 16. května. Odpověď císařova na podmínky stavů z Rohů ze dne 3. dubna.
- III. Kufstein a Traun ubírají se do Recu. Stavové z Recu jsou odhodláni sesaditi Ferdinanda. Poslední jich pokus přiměti císaře, aby přijal jejich požadavky. Výhrůžný list tajným radám. Kufstein a pan z Meggova. Slyšení u císaře. Kufstein vypovězen z Vídně. Vídenští protestanti přimlouvají se za Kufsteina. Vyjednávání ve Vídni, jak dalece by se měly protestantům posavadní jich svobody zabezpečiti. Stavové dolnorakouští holdují dne 13. července 1620. Kufstein přidá se k císaři.
- IV. Rauber v Praze. Stavové v Recu se usnesou, zvolit krále Českého svým ochráncem. Stavové v Recu přísahají. Odpověď Bedřichova. Dekrety Ferdinandovy o trestech.

I.

Očekávatí bylo tedy v nejkratší době srážku mezi nepřátelskými vojsky, jimž veleli Maximilian Bavorský a kníže z Anhaltu a jakožto prvního ovoce zbraní císařských nadáli se potlačení povstání v Rakousích, kteréž konečnými svými následky povstání českému v ničem

nezadalo. Také v Rakousích nepřátelství mezi panovníkem a poddanými jeho tak se zostřilo, že v části té země — v Dolních Rakousích — následovali příklad Čechů, císaře sesadili a k volbě nového panovníka se odhodlali, kdežto v Horních Rakousích přestali na skutečném sesazení císaře. Hnutí prodělalo mnohé přeměny nežli dospělo tohoto cíle; několikráte se podobalo, že nastoupí příměří a že stavové budou zastrašeni nebezpečenstvím, jakým hrozí bezohledné jednání, ale konečně zášť proti správě katolické zvážila všeliké obavy. O šířícím se hnutí v Rakousích vypravovali jsme za vypisování „Korespondenčního sjezdu“ norimberského, generálního sněmu v Praze a říšského sněmu v Báňské Bystřici, ale jen bližším vylíčením stavovského ruchu r. 1620 nabydeme světla, jak nepřátelství mohlo dosáhnouti takového stupně, že stavové od dynastie se chtěli odtrhnouti.

Když stavové v Rozích v lednu 1620 se rozhodli vojsko dolnorakouské vypraviti proti císaři, zhostili se strachu před Bethlenem Gaborem, který se jevil ještě při vyslání Kufsteina do Norimberka a usnesli se vyjednávat s ním o spolek a jen ta okolnost, že říšský sněm přešpurský náhlým odjezdem Bethlenovým tak rychle se skončil, nedovolila provésti to usnešení, které se stalo příliš pozdě. *) Současné uzavření příměří mezi císařem a knížetem Sedmihradským stavu zarazilo; spoléhající se na Uhry vypověděli válku císaři a tito nyní ustoupili z bojiště. Jednalo se tedy v Rozích o tom, zdali by se nemělo vyjednávat o mír s císařem, k čemuž stavové horno- i dolnorakouští byli právě pozváni. Jelikož Hornorakušané byli ochotni pozvání tomu vyhověti a deputaci k vyjednávání zvolili, **) rozhodli se také v Rozích k poradám se dostaviti a zvolili (nejspíše koncem ledna) šest osob, po třech z každého stavu, z nichž uvádíme zejména pány Adama z Traunu, Ferdinanda z Herbersteinu a Hanse Ludvíka z Kufsteinu. Podle ustanovení císařova měly se obě deputace dostavit do Vídně dne 12. února,

V lednu
1620

*) Vid. sl. arch. Stavové v Rozích Hansovi Ludvíkovi z Kufsteina dd. 7. ledna 1620. — Tamtéž Diarium Kufsteinovo.

**) Saský st. arch. Stavové hornorak. Ferdinandovi II. z Lince 18. ledna. Do deputace hornorakouské zvoleni: probošt ze Sv. Floriana, pánové Pavel Geymann, Kristof Puchner a Erazim ze Starhemberku.

avšak lhůty této nedodrželi ani Hornorakušané ani Dolnorakušané;*) teprvé zpráva o vítězné bitce vojska císařského u Langenloisu**) uspfšila odjezd Dolnorakušanů. Již totiž následujícího dne po této bitce stavové v Rozích shromáždění schválili instrukci, kterou se vyslanci ve Vídni měli spravovati. Doslovné znění instrukce této není nám známo, ale domníváme se, že se jí poslům jen ukládalo, aby sdělení císařská vyslechli a do Rohů o nich zprávu podali.

Pakli již Dolnorakušané teprvé za několik dní po ustanovené lhůtě nastoupili cestu do Vídne, Hornorakušané ještě zdouhavěji pozvání vyhovovali. Příčina spočívala v tom, že Tschernembl byl se před tím vydal do Rohů, aby se poradil se stavy stejně smýšlejícími, odtud vrátil se teprvé okolo polovice března a stavové bez něho nechtěli podniknouti tak důležitý krok, jako bylo nové vyjednávání s Vídni. Poslové hornorakouští váhali také s cestou svou ze strachu před nebezpečenstvím, jaké jim hrozilo od císařského kolkolem se potulujícího lidu vojenského, který loupežnými svými nájezdy právě tehdež celou zemi děsil. Tak byl na př. pán z Greisweinu na svém hradě přepaden a zavražděn a takovéto loupeživosti vydání byli v šanc všickni kupci, kteří se svým zbožím cestovali podle Dunaje. Lineckým poslům nedostávalo se tedy odvahy na cestu, již přese všechny listy průvodní odvažovali se svého života. Dva z poslů také skutečně úkol ten zamítli a místo nich museli jiní býti zvoleni.***) Teprvé asi v polovici března Hornorakušané dali se skutečně na cestu.

Instrukce daná poslům hornorakouským, o níž jsme dokonale zpraveni, proniknuta je úplně duchem Tschernemblovým. Poslům se zakazuje, aby ve Vídni nejednali o holdování, jelikož záležitost tato náleží na sněm linecký a jen v Linci smí býti holdováno knížeti, kterýž se má osobně dostaviti a k panování je oprávněn. Postoupení, kteréž arcikníže Albrecht učinil ve prospěch císaře, se

*) Saský st. arch. Stavové hornorak. Ferdinandovi dd. 5. února 1620.

**) Stavové z Rohů Hansovi Ludvíkovi z Kufsteina dd. 20. března 1620 ve víd. st. arch.

***) Saský st. arch. Výtah listu z Lince dd. 16. března 1620. Místo vystoupělého probošta ze Sv. Floriana a pana Geymanna zvoleni opat z Milheringu a pan Šimon Engel.

vytýkalo, že se nemělo státi bez svolení stavů a že tedy jejich rada se musí vyhledávati. Jakožto podmínky, za kterými jevíli ochotu po odstranění všech stížností holdovati, kladli nejen jednoduché potvrzení svých svobod náboženských a politických, nýbrž požadovali zároveň, aby tyto vyloženy byly takovým způsobem, by odtud všeliké spory byly zmařeny. — Kdyby byl císař chtěl tomuto požadavku vyhověti, byl by musel dát vypracovati ústavu a ji stavům předložiti a jen tehdy, kdyby je byla uspokojila, byl by býval přijat v zemi za pána. — Jelikož v Linci myslili, že ve Vídni budou s posly jich porady také o prostředcích k zjednaní míru, dáno jim i v tomto ohledu pokynutí. Císař měl svůj lid válečný rozpustiti, měl nové poměry v Uhrách a Čechách uznati a měl za ztrátu panství českého tím se těšiti, že říše tato byla již dvakráte v držení Habsburků a že o ni přišli a děje-li se to nyní po třetí, že není naprosto vyloučena naděje, že v budoucnosti bude moci býti zase přátelským způsobem získána. *)

Když deputace dolnorakouská, jenž se na cestu do Vídně vydala dne 21. února, zavítala do Kremže, pozdravila tam císařského generála hraběte Buquoye. Tento podotkl Kufsteinovi, jak s potěšením slyšel, že je mocen jazyka španělského; a potom jej odvedl k oknu, aby s ním po straně pohovořil. Mluvílo se hlavně o „konfederaci“ v srpnu 1619 mezi Rakušany a Čechy uzavřené. Generál prohlásil, že císař je ochoten potvrdit všecky výsady stavů rakouských a všecky jejich svobody o víře, ale k schválení konfederace že se nikdy neodhodlá. Kufstein obhajuje stavů rakouských snažil se také dokázati, že by císař potvrzením konfederace žádnou škodu neutrpěl. **) Jakkoli stížnosti stavů rakouských byly oprávněny, požadavkem svým, aby císař uznal spolek s Čechy, osvědčili zřejmě, že nerozuměli poměrům politickým. Spolek s Čechy, jenž byl uzavřen hlavně k vzájemnému hájení ústavy, jen tehdy mohl míti smysl, kdyby obě země byly pod tímtéž panovníkem: pak by se snad bylo mohlo očekávati od císaře, že kousne do tohoto kyselého jablka a že schválí zřízení, kteréž bylo zárodkem nových povstání.

1620

*) Saský st. arch. Instrukce poslům hornorakouským.

**) Kufsteinovo Diarium ve víd. st. arch.

Ale nikdy nemohl Ferdinand svoliti, aby poddaní jeho uzavřeli s cizím národem spolek, jenž se vztahoval na vnitřní záležitosti říše jeho. Ukázalo se, že stavovští sborové XVII. století v zápa-sech svých proti všemohoucnosti knížat nijakž se neklonili k ná-hledům, jenž by stát mohly postavití na lepší základ a že přechod od státu středověkého k modernímu mohl se státi jen prostředkem absolutismu.

Když poslové příštího dne chtějí dále cestovati do Vídně již na loď vstoupili, přispěchal za nimi známý pan z Thonradlu, jenž také prodléval v Kremži, a žádal pana z Kufsteinu, aby ještě jednou navštívil hraběte Buquoye. Císařský velitel, jenž byl pro-jevil přání po této rozmluvě, přijal pana z Kufsteinu u přítomnosti plukovníka Maximiliana z Liechtensteina a opět jej hleděl přemlu-viti, aby upustil od konfederace. Za rozmluvy, v níž súčastnil se také Liechtenstein a která se tentokráte italsky vedla, Kufstein poznamenal, že by bylo lze povstání české po dobrém ukliditi, kdyby císař prostředkování přenesl na říši Německou. Buquoy a Liechtenstein se smáli tomuto naivnímu tvrzení a první se tázal, zdali by se Kufstein, kdyby mu někdo plášť ukradl, dovolával soudce, aby rozhodl, komu plášť má připadnouti. Kufstein pro-hlásil, že by to jistě učinil, kdyby tím krveprolití se mohlo od-vrátiti a proto myslí, že císař z téhož důvodu povinen je podobně jednati. Po té byla rozmluva přerušena a plulo se do Vídně.*)

1620 Poslové přibyli do Vídně dne 22. února. Za dva dni po svém příjezdu podali žádost císařské komoře, aby statky jejich ušetřeny byly loupeží vojska císařského a nejspíše také, aby příměří s Uhrami právě uzavřené, platilo pro celé bojiště. Potom uplynul celý týden, aniž by se něco podnikalo, poslové se ani neucházeli o slyšení u císaře, nýbrž trávili čas společenskými zábavami a súčastnili se také v maškarním plesu, jenž se přes všeobecný nedostatek od-býval v domě pana z Harrachu, ovšem na útraty vyslance španěl-ského.**)

1620 Když však dne 3. března došly znepokojující zprávy o postupování Buquoyově, vzalo váhání konec a poslové žádali

*) Víd. st. arch. Diarium Kufsteinovo.

***) Víd. st. arch. Ferdinand Buquoyovi dd. 28. února 1620.

za slyšení, kterého se jim příštího dne dostalo. Před císařem omlouvali se nejprvé, že čekajíce nadarmo na Hornorakušany ne-žádali tak dlouho za slyšení a pak si trpce stěžovali na svízele války, při čemž se zmínili o události, že 200 osob, které se utekly na jeden ostrov před loupeživými žoldněři, tam mrazem zahynulo. O holdování a konfederaci nebo o jiné otázce politické ani slovem se nezmínili. Císař, kterému mlčení toto bylo zajisté nápadno, propouštěje posly ujišťoval, že jim co nejdříve odpověď udělí. Chování poslů muselo býti skutečně nápadným; ve Vídni nemohli si je jinaké vysvětliti, nežli že spíše přišli do Vídně, aby věci pozorovali, a ne aby o smír vyjednávali. Když pak dokonce pan z Kufsteinu dne 6. března se odebral z Vídně do Rohů, nedůvěřovalo se mu, a Buquoy mu odepřel nový průvod ozbrojený, prohlášeje vyjednávání za pouhé mámidlo, které ho nezadrží, aby postoupil proti Rohům.*)

Co asi pana z Kufsteinu přimělo k cestě do Rohů, není určité známo; ale hledíme-li k následujícím listinám, můžeme se domnívati, že asi proto se tam vydal, aby stavům oznámil, že císař nyní rozhodně na tom trvá, aby se mu holdovalo a že k tomu ustanovil den 8. dubna. Kromě toho snad se snažil přiměti stavy k povolnějšímu chování proti císaři a k snížení podmínek holdovacích, poněvadž by císař jen tímto způsobem mohl býti získán, aby přiměří povolil také Rakousům. Při tom snad káral nepřátelství jejich proti císaři, jaké se osvědčilo spojením vojska jejich s českou armádou. Zdali tím vzbudil u stavů v Rozích nedůvěru nebo zdali mu tito již z jiných příčin nedůvěřovali, jisto je, že nedůvěru tuto bylo znamenati, když Kufstein velitele vojska dolnorakouského požádal za soukromou rozmluvu. Stavové ji zakázali; chce-li Kufstein něco sdělití panovi z Hofkirchen, může prý tak učiniti u jich všech přítomnosti. Nedůvěra jejich pak ještě vzrostla, když Kufstein Ondřeji Thonradlovi bez obalu projevil své námitky proti směru, jakým se dali stavové.

V Rozích děly se nyní porady, jaká instrukce měla by se dáti panovi z Kufsteina v otázce holdování a strany přiměří;

*) Kufsteinovo Diarium a listy průvodní ve víd. st. arch.

stavové cítili, že je jim konečně ustanoviti podmínky a proto usnési se o spise velkého dosahu. Víme-li, že Tschernembl právě tou dobou prodléval v Rozích, nebudeme se diviti, že instrukce dolnorakouská srovnává se velice s instrukcí hornorakouskou nahoře uvedenou. V listě císaři určeném *) prohlásili stavové v Rozích, že budou jen tehdy holdovati, budou-li všechny jejich výsady potvrzeny a vyhoví-li se všem stížnostem, které se proti nim skutečně staly. Dolnorakušané nechtěli se spokojiti s pouhým všeobecným potvrzením; mělo se vztahovati na jednotlivá rozhodnutí Maximiliana II. a Matiaše o věcech náboženských, jichž stavové osm uvedli, a podobně mělo se státi se svobodami politickými. Všecky výsady, sliby a rozhodnutí, které se vztahovaly na správu, soudnictví, udělování lén, obsazování zemských a jiných úřadů, na volbu soudců a rad v nižších stavech, na mýto, obchod se solí a obilím, dovážení vína a mouky, měly býti potvrzeny a novými svobodami rozšířeny. Tak měla býti země ušetřena přehlížení, pochodů a vybývání vojska, — a jelikož jak známo, jiné země přednesly podobné žádosti, tak by se byly musely válečné operace nejspíše do měsíce přeložiti — a bez rady stavů neměla býti také žádná válka započata. K tomu všemu připojili žádost, aby císař „konfederaci“ jejich s Čechy potvrdil. Kdybychom byli také srozuměni s obsahem těchto požadavků, museli bychom předce uznati, že by uspokojení jich bylo předpokládalo zdlouhavou práci. Bylo by bývalo potřebí dlouhého zkoumání, aby se jasně zjistilo, co vlastně stavové za svou privilej považovali, jak dalece nároky své obvyklostí nebo ústními sliby svých panovníků odůvodňovali; a neméně zdlouhavou prací bylo by bývalo, všecko to vhodným způsobem sepsati. Neboť kdyby se bylo mělo přání stavů vyhověti, byl by se jim byl musel, jak jsme poznamenali již při instrukci hornorakouské, předložiti příhodný návrh ústavní a ten se nemohl ovšem v několika dnech sestaviti.

Mezi denníky, v nichž Kufstein s velkou důkladností vypravuje o svých rozličných cestách vyslaneckých, nalézá se spis nedatovaný, z něhož se dovídáme, že jeden z náčelníků stavovských

*) Saský st. archiv. Stavové dolnorak. Ferdinandovi II. bez datum.

učinil návrh, aby požadavky, které se císaři mají přednésti, byly o některé nové rozmnoženy. Předně požadoval, aby stavům rakouským popřána byla svobodná „korespondence“ s Unií, s cizími knížaty a s jinými zeměmi, t. j. jinými slovy, aby stavům rakouským bylo povoleno, čeho němečtí říšští stavové dosáhli mírem vestfalským, totiž právo uzavíratí spolky s knížaty zahraničnými. Za druhé požadoval od císaře náhradu za škody válkou způsobené. Konečně si přál, co se dotýče správy, aby doktoři z vládních sborů byli vymezení, a aby tedy vláda považovala se a zachovávala za právo šlechtě příslušné; avšak v tomto posledním kuse byl volen k ústupku.*) Přepjaté tyto náhledy a požadavky nedošly prozatím obecného souhlasu a přestalo se na požadavcích nahoře vytknutých.

Dne 13. března odevzdal pan z Friedesheimu, jenž za nepřítomnosti Traunovy předsedal stavům v Rozích, panovi z Kufsteina list pro císaře určený.***) Kufstein se s ním vydal do Vídně, kde po poradě s Traunem a ostatními protestanty se rozhodl, prozatím ho neodevzdati, nýbrž císaře napřed požádati, aby příměří povolil také Rakousům; Kufstein a přátelé jeho také proto neuznávali za dobré, počítí již nyní s vyjednáváním o holdování, poněvadž deputace hornorakouská vždy ještě do Vídně nepřibyla a záležitost tato každým způsobem vyžadovala společné jednání. Tak se stalo, když Kufstein a Traun ucházeli se u císaře o slyšení^{20. břez. 1620} a toto jim bylo povoleno, že Traun žádal jen za povolení příměří a rozšíření jeho na celé dějiště válečné. Císař nepouštěl se s oběma pány do delší rozmluvy, nýbrž naznačil jen, že jim dá odpověď brzy doručiti; a tato byla jim skutečně za několik dní dodána. Ferdinand zamítl všeobecné příměří a vyzval protestanty, aby se dostavili k holdování, které ustanovil na 8. dubna. Jelikož arcikníže Albrecht byl se již dne 8. října 1619 s císařem dohodl a Rakousy mu postoupil, Ferdinand nyní holdování požadoval pro sebe.***)

*) Víd. st. arch. Návrh jednoho člena v Rozích.

**) Kufsteinovo diarium 13. března a 3. dubna 1620 ve víd. st. archivu. — Tamtéž zpráva Kufsteinova o vyjednávání v Rozích dd. 19. března 1620.

***) Tamtéž. Kufstein vypravuje, že rozhodnutí císařovo obdrželi dne 27. bř. Khevenhiller IX, 1036 udává, že datováno je 24. března 1620.

Způsobem rovně rozhodným vyslovil se Ferdinand také proti Hornorakušanům, jejichž deputace konečně těchto dnů byla do Vídně přibyla. V deputaci byli prelát z Wilheringu a pánové Erazim ze Starhemberku, Šimon Engel a Krištof Puchner, z nichž tři poslední zajisté cestovali přes Rohy a tam zpraveni byli o nedůvěře, jaká se stavů tamějších zmocnila proti pánovi z Kufsteina. Když 1020 dorazili do Vídně 24. března, nechtěli snad proto jednati společně s deputací dolnorakouskou. Kufstein však dovedl zaplašiti špatný jich rozmar přívětivými domluvami a tak se stala konečně shoda o společném jednání. Usnešení toto nemělo ostatně žádného výsledku, jelikož Ferdinand zamítl vyjednávání s deputací hornorakouskou, poněvadž se vymlouvala na nedostatečné plnomocenství, když zvěděla, že Ferdinand požaduje, aby se holdovalo jemu a ne Albrechtovi a že tedy postoupení považuje za upravené bez spolupůsobení stavů.*) Hornorakušané museli následkem doručeného jim nařízení opustit Vídeň a vrátili se teprve po dlouhé době. Že také později nedávali svým poslům instrukcí Ferdinandovi příznivých, jeví se již podle toho, že uložili osobám, které vypravili na současný generální sněm český, působiti k tomu, aby se přerušilo všeliké vyjednávání s císařem strany příměří a aby se spokojili jen s mírem konečným, jenž měl míti, jak samo sebou se rozumí, za základ uznání nových poměrů v Čechách a v Uhrách, odzbrojení císaře a katolíků a ozbrojení protestantů.**)

Hornorakušané osvědčili se býti bystřejšími mysliteli, jenž poslední důsledky posavadního svého jednání nezakrývali mnohomluvnými frázemi; jen v tom se špatnou se potázali, že pád císařského panství očekávali od stavovských piklů a ne od činného a obětavého jednání.

Protestantům dolnorakouským ve Vídni zasedajícím bylo se nyní rozhodnouti, co by měli učiniti naproti rozkazu císařovu, kterým holdování ustanoveno na den 8. dubna, mají-li osud svůj sloučiti se stavy v Rozích nebo jednati samostatně. Byl jich počet nemalý a snad předčili soudruhy své v Rozích, neboť ze stavu

*) Přípis císařský Hornorakušanům, Khevenhiller IX, 893.

***) Saský st. arch. Legati Austriae superioris ad legatos principis Transylvaniae et statuum regni Hungariae, dd. 23. dub. 1620. — Tamtéž. Literae statuum Austriae superioris ad comitia regni Bohemiae dd. 28. dub. 1620.

panského bylo ve Vídni 36 osob a 42 rytíři. Deputace z Rohů vynasnažovala se prozatím roztržku odvrátit; sám lojalně smýšlející pan z Kufsteina je povzbuzoval, aby se vzájemně spolčili a dále odporovali. Byl podrážděn rozhodným jednáním císařovým a svým stavovským a protestantským citům ulevil v rozmluvě, kterou vedle Erazima ze Starhemberku měl v těchto dnech s knížetem z Liechtensteina a panem z Breuneru. Prohlásil, že při dvoře se klamou, pakli očekávají, že stavové se dostaví k holdování, nežli vyjednávání bude ukončeno. Zároveň kladl důraz na nutnost příměří; a když pan z Breuneru se ho tázal, kde by císař zatím měl ubytovati své vojsko, nebyl na rozpacích o odpověď, navrhuje, aby vojsko císařské posunuto bylo k štýrským hranicím. Kdyby císař v otázce o příměří osvědčil se povolným a protestanty přestal utiskovati, sliboval mu z toho nejskvělejší výhody ano i znovunabytí Čech, jelikož prý by stavové tamější podřídili se ve sporu svým rozhodnutí soudu k tomu konci sestaveného.*)

Jelikož tyto dobře míněné avšak každým způsobem marné návrhy neměly za následek odklad holdování na 8. dubna ustanoveného, Traun a Kufstein se dohodli, aby tento požádal císaře za slyšení, aby mu podal spis pamětní a v něm žádal za vyjednávání alespoň v otázce holdovací. Slyšení toto bylo povoleno, Kufstein^{31. břez., 1520} odevzdal spis pamětní a žádal zároveň, aby se ušetřilo jednoho statku rodu jeho náležejícího. Ferdinand odpověděl, že vyjednávání se stavy nechce přerušiti a není-li v dekretu, kterým je svolává k holdování, o tom řeči, stalo prý se to jen nedopatřením, ostatně že chce podaný spis pamětní přečísti. Panovi z Kufsteina projevil své politování nad ztrátami, které utrpěl na svém statku, neboť jej a bratry jeho že považuje za věrné poddané, ale dal mu na uváženu — jaksi co ospravedlnění za škodu způsobenou — zda-li jej samého „nemělo by boleti, že s Čechy tak daleko se pustili, že by spíše považoval za možné, aby se hora sesypala než-li, aby se něco takového stalo.“ — Projeviv potom naději, že Kufstein a bratří jeho u věrnosti a poslušnosti setrvají, přál si věděti jméno statku a ujišťoval, když mu (Puchberg) byl jmenován, že nařídí,

*) Denník Kufsteinův ve víd. st. arch.

aby byl ušetřen. Slyšení tím se ukončilo, že Kufstein poděkoval císaři za tu milost a svou nezlomnou věrností jej ujišťoval. Sám osobně snad byl proniknut smýšlením takovým, ale smýšlení svých mandantů v okamžiku tomto netlumočil. *)

1620 Přípověď, kterou Ferdinand učinil panovi z Kufsteina, že vyjednávání se stavy z Rohů nechce přerušiti, potud byla splněna, že jemu a panovi z Traunu udělil dne 3. dubna slyšení, v kterémž oba pánové podali císaři konečně onen spis, v kterém, jak jsme byli vyložili, přednesli podmínky, za kterými chtěli holdovati. **) Ferdinand nepustil se do žádného uvažování, nýbrž vyslechnuv trpělivě pana z Traunu přijal pak zmíněný spis s tím slibem, že jej blíže prozkoumá. Když bylo slyšení u konce a oba pánové chtěli odejíti, vyzváni jsou vstoupiti do vedlejší komnaty, kde tajný rada hrabě z Meggova a Dr. Werda je očekávali a na rozkaz císařův důvody vykládali, pro které k příměří všeobecnému nemůže svoliti. O příměří s Čechy nemůže prý býti řeči, poněvadž by císař v nárocích svých na panství nad touto korunou dalšímu rozhodnutí tím prejudikoval. Jináče však že věci mají se s Rakousy; tu že není zapotřebí žádného příměří, budou-li se chtít stavové s náhledy císařovými, jak on si přeje, srovnati.

II.

Zatím přiblížil se 8. duben, kdy se mělo holdovati. Vláda toho dne ničeho nečinila, ale příštího dne počalo vyjednávání mezi stavy katolickými a evangelíky ve Vídni shromážděnými o holdování, které by se bezprostředně předsevzalo. Kufstein snažil se odvrátit protestanty císařsky smýšlející od každého kroku, jenž by mezi nimi a souvěrci jejich, kteří zatím z Rohů do Recu se přestěhovali, způsobil roztržku; i zpěchoval se proto odebrati se do hradu, kam pozváni byli všichni ve Vídni přítomní stavové k vyslechnutí některých věcí. Změnil však jakož i ostatní členové deputace svůj úmysl, když jim bylo slíbeno, že po přednesení těch

*) Denník Kufsteinův.

**) Kufsteinovo Diarium ve víd. st. arch.

věcí pan Pavel Jakub ze Starhemberku prohlásí před císařem: stavové že v otázce o holdování nechť učiní dalšího kroku, dokud od stavů v Recu nedojde určité osvědčení.*)

Když stavové shromáždili se v síni audienční a také císař se dostavil, přítomní vyzváni jsou holdovati s tím podotknutím, že arcikníže Albrecht vzdal se Rakous a že listina postupovací odevzdává se jim zároveň s třemi jinými dokumenty.***) Pavel Jakub ze Starhemberku ujav se slova podle slibu svého požadoval, aby další jednání se odložilo, jelikož stavové evangeličtí věci přednešené chtějí zrale uvážiti. Císař zarazil se nad tímto požadavkem, povolal k sobě pana z Eggenberku, potichu s ním hovořil a přibral také pana z Harrachu a Meggova k této poradě, ana tím se skončila, že císař povstana do komnat svých se odebral a sezení tím uzavřel. Stavové odešli nyní do sněmovny, kdež čteny byly listiny odevzdané; první vyzváni jsou stavové holdovati, druhou vzdával se arcikníže Rakous, třetí arcikníže jmenovaný oznamoval stavům své rozhodnutí, čtvrtá byla dekret císařský napomínající stavy obou vyznání, aby vzájemné neshody uklidili smírným vyrovnáním. Když listiny byly přečteny, prohlásil Pavel Jakub ze Starhemberku, že porady o urovnání neshod nemohou se díti společně s katolíky, a jelikož souvěrci jeho s ním souhlasili, shromáždění se rozešlo a protestanti odebrali se do síně rytířské.

Nyní naskytla se nová obtíž; mají-li pánové z Kufsteinu, Traunu oc účastnit se v shromáždění jako stavové nebo jako poslové stavů reckých? Po dlouhém o tom rokování usnešeno na návrh Starhembergův, aby Kufstein a soudruzi jeho uznání byli za posly stavů z Recu a zároveň aby zasláno bylo do Recu psaní, kterým by byli vybidnuti do Vídně se dostaviti.***) Aby psaní toto mělo větší váhu, usnešeno zaslat je do Recu po deputaci, do kteréž zvoleni pánové Jiří Achác Enenkl a Fernberger, když byl pan Quintin Althan volbu zamítl. Enenkl nemohl se vydat na

*) Dennik Kufsteinův.

***) Khevenhiller, IX, 1034 udává mylně 15. místo 11. dubna jakožto datum, kdy se tyto věci zběhly. — Diarium Kufsteinovo. — Saský st. arch. Z Vídně dd. 15. dubna 1620.

****) Dennik Kufsteinův.

cestu, jelikož se roznemohl*) a tak zvolen na místo jeho Hans Jáchim z Trauttmansdorffu a když i tento nedostatkem zdraví se omlouval, nebyl nikdo více volen, nýbrž poselství svěřeno jedinému panu Fernbergrovi. Císař vyjednávání toto podporoval tím způsobem, že nabídl svobodný průvod všem členům reckého shromáždění, kdyby přišli do Vídně a posavadní svůj odpor ospravedlnili. Ferdinand tedy nechtěl více zakrýti chování protestantů dolnorakouských pláštěm zapomenutí, nýbrž požadoval již ospravedlnění; můžeme se však domnívat, že by se byl spokojil s pouhou omluvou. Lhůtu, do které chtěl Recké přijmouti na milost, položil na třetí pátek velikonoční, tedy na den 21. dubna.

Uplynul delší čas, nežli Rečtí byli zpraveni o událostech ve Vídni, jelikož pan Fernberger odjel do Recu teprvé dne 21. dubna tedy téhož dne, který byl Ferdinand ustanovil za lhůtu, do které chtěl se stavy z Recu vyjednávat. Vina toho byla zrovna tak na protestantech ve Vídni sněmujících, kteří velmi rozvláčně jednajíce nové a nové věci císaři přednášeli a proto odjezd Fernbergrův protahovali, jako na císaři, k němuž v témdni pašijovém bylo ještě méně přístupu nežli kdy jindy. Konal co nejhrohlivěji svou pobožnost. V noci na velký pátek bylo jej viděti, an šel v průvodu s mrskáči a příštího dne navštěvoval již od 5 hodin ráno pěšky boží hroby v kostelích. Zdá se, že mlčky svolil k prodloužení lhůty Reckým, neboť přes týden po lhůtě neuchopil se dalších prostředků.

Poslové rečtí ve Vídni přítomní užili doby, po kterou čekali na odpověď z Recu, k tomu, že ve spolku s vídeňskými svými souvěrci vypracovali pamětní spis pro císaře,**) v němž jednali o prostředcích a způsobech, jak by se dal zjednatí mír všeobecný. Když s tímto spisem deputace vedená panem z Traunu dostavila se do hradu, uvítal ji nejprvé pan z Eggenberku a tázal se důvěrně pana z Traunu, neobsahuje-li spis nic urážlivého pro císaře.

*) Denník Kufsteinův. Enenkl zemřel podle udání Kufsteinova dne 1. května 1620.

***) O návrhu tom nabýváme vědomosti jen ze zápisek Kufsteinových (z denníku ve Víd. st. arch.), aniž bychom znali znění jeho. Ale domníváme se, že návrh tento je totožný se spisem u Khevenhüllera IX, 1038 a ssl. otištěným.

Kdyby tak bylo, císař prý by ostře odpověděl a pak že by bylo lépe, kdyby se od slyšení upustilo. Jelikož pan z Traunu nejvyššího hofmistra o opaku ujistil, byli vyslanci uvedeni k slyšení, při čemž Ferdinand nešetřil přívětivých slov, aniž by se byl s deputací pustil do podrobnějšího rozhovoru o věci. 3. kv.
1629

Co se dotýče spisu podaného, projeveno v něm nejprvé politování, že roku 1615 nestala se konfederace veškerého Rakouska, poněvadž nynější válka byla by se tím předešla a také se káralo, že se neužilo rad, které stavové rakouští od počátku povstání byli udělili, poněvadž prý by se válce započaté byla jistě přítrž učinila. Dále přednešena otázka, má-li se mír vyhledávati mocí zbraně nebo po dobrém a odporoučen způsob poslední; byloť raděno císaři co nejdůtklivěji, aby počal vyjednávatí o mír a dokazováno, že všeobecné příměří je podmínkou nezbytnou. V návrhu požadovalo se dále, aby Ferdinand potvrdil všecky privileje, aby vyložil místa sporná a vyhověl všem oznámeným stížnostem. Kdyby všecko to splnil, projevena mu naděje, že knížata říšští propůjčí se za prostředkovatele ve sporu jeho o Čechy. Zdali účelem toho prostředkování má býti obnovení panství habsburského v Čechách nebo ne, o tom návrh mlčel. A předce to bylo otázkou nejpálčivější: císař musel věděti, zdali za svou povolnosť bude moci počítat na dosažení panství českého; slovy planými, která ani jako slib nevypadala, nemohl se nechat zdržeti a tak byl již předkem zpečetěn osud navrhovaného prostředkování. Neboť již po několika dnech císař návrhy tyto zamítl, *) požaduje bezodkladné holdování, poněvadž prý příklad tento způsobí dobrý dojem a mír uspíší. Druhým dekretem, který byl nejspíše zároveň dodán protestantům dolnorakouským, napomenuti tito, aby se vzdali spolku svého s Čechy.**) Záleželo tedy na tom, co Rečtí odpovědí na vyzvání od Ferbergra jim dodané.

*) Diarium Kufsteinovo ve víd. st. arch. Kufstein mluví jen o dekretu, aniž by ho blíže charakterisoval. Jsme přesvědčeni, že dekret je totožný s oním, jež uvádí Khevenhiller IX. st. 1052.

**) Khevenhiller IX. str. 1049. Přepis tohoto dekretu nalézá se také v saském str. arch.

Dne 8. května přibyl pan Fernberger z Recu se zprávou, že většina tamějších stavů ostane dobrého smýšlení (wohl „intentionirt“ sei), dostane-li se jim požadovaného potvrzení a asekurace privilejí jejich. Pakli dobře rozumíme této řeči kroucené, bylo tím naznačeno, že stavové rečtí také nyní byli jen tehdy ochotni holdovati, když by uspokojeno bylo přání jejich, když by tedy návrh ústavní došel souhlasu jejich a když by se jim dostalo určité záruky, že tato nová ústava bude zachovávána; a za záruku takovou považovali příměří, konfederaci a podobné od císaře často i s dobrým důvodem zamítnuté podmínky. Jest se tím méně diviti, že Rečtí tak vytrvale se přidržovali konfederace, jelikož také lojalní Kufstein nechtěl od ní za žádnou výmiňkou upustiti a když přišla z Recu odpověď, císaři pamětní spis podal, kterým mu nejspíše oznamoval požadavky recké a při tom zvláště konfederaci schvaloval. Pamětní spis způsobil na císaře tím menší účinek, jelikož od května mohl se bezpečně spoléhati na brzkou pomoc vojska ligistického a španělského a okamžité obtíže nebyly tak velké, aby byl ještě nalézal zálibu v nekonečném vyjednávání. Oddal se tedy mlčení.

Také z Lince přišla tou dobou posílům hornorakouským, kteří se zase do Vídně navrátili, instrukce, jak by se dále měli zachovati.*) Instrukcí, kteráž jevila posavadní nepřátelství stavů hornorakouských, ukládalo se posílům, požadovat od císaře úplnou náhradu za spustošené statky. Ve smyslu dřívějších useňení nekladla se z Lince žádná váha na příměří, ale napomínán byl císař, aby uzavřel mír skutečný, který za poměrů panujících musel býti sloučen se zkázou panství jeho. Zdá se, že císař také na tyto požadavky nedal odpovědi.

Mlčení Ferdinandovo dotýkalo se nejcitlivěji Dolnorakušanů, jejichž zástupců ve Vídni docházely nejrůznější zprávy o šířícím se spustošení jich hradů, měst a vesnic. Tito si tedy zvláštním přípisem k císaři stěžovali na tyto spousty a neslýchané svízele s nimi spojené; avšak i tento spis stihl osud memoiru. Naproti tomu stavům

---

*) Stavové hornorakouští svým posílům ve Vídni dd. 5. května 1620. Saský st. arch.

obou konfesí ve Vídni přítomným doručen dne 16. května dekret císařský, kterým byli důrazně vyzváni, aby dne 1. června holdovali.*) Kromě tohoto dekretu protestanti dolnorakouští obdrželi druhý, kterým císař sliboval, že jim tři dni před lhůtou k holdování ustanovenou (tedy dne 28. května) doručiti dá odpověď na požadavky dne 3. dubna od Trauna a Kufsteina předložené, „že nebudou mít příčiny, na ni si stěžovati.“ Již předkem nemohlo býti pochybnosti, že bude málo potěšitelnou, jelikož několikerym prohlášením, kteréž císař učinil od 3. dubna, požadavky stavovské byly již v jednotlivých kusech zamítnuty. Jen pro velkou slavnost slíbil snad Ferdinand ještě jednou dostatečnou odpověď.***) O tři dni později císař poslal také Hornorakušanům do Lince dekret, kterým jsou vyzváni, aby dostavili se k holdování ke dni 9. června.***)

1620

19. kv.
1620

Poslové řečí považovali nyní úkol svůj ve Vídni za ukončený, poněvadž museli vyznati, že oběma dekrety císařskými všeliké další vyjednávání je zastaveno. Když Kufstein a Traun císaři se poroučeli, trval tento na svém stanovišti, ale nepovolnost svou osladil nejvýše milostivým chováním k oběma pánům. Zvěděv za rozmluvy, že okamžitě neodjedou, projevil naději, že je ještě jednou spatří a skutečně ještě téhož dne pozval pana z Kufsteina k důvěrné rozmluvě na příští den. †)

Poznamenali jsme již, že Ferdinand osobním svým chováním dovedl si získati osoby druhé, jelikož způsoby a řeči svou jevil dobrosrdečnost a bodrou mysl kmene jihoněmeckého. V slyšení, které udělil panovi z Kufsteina, jevil se ještě nad svůj slavený obyčej přívětivým, snad z vypočítavosti, ale zajisté také proto, že se rozpomínal na osvědčenou věrnost a platné služby rodu tohoto; každým však způsobem dosáhl svého účelu, pakli chtěl pana z Kufsteina získati pro hájení svých zájmů. Slyšení počalo se tím, že

*) Vid. st. arch. Diarium Kufsteinovo. — Saský st. arch. Z Vídně dd. 20. kv. 1620.

**) Diarium Kufsteinovo ve víd st. arch.

***) Saský st. arch. Odpověď Hornorakušanů císaři dd. 5. čna. 1620.

†) Diarium Kufsteinovo.

císař žádal Kufsteina, zasadit se v Recu, by stavy přiměl k holdování, že mu službu tuto oplatí milostí císařskou. Na milostivé toto oslovení pan z Kufsteina jal se ubezpečovati císaře o své oddanosti a nezlomné věrnosti. Byl ochoten císaři sloužiti, ale jak činnost jeho mohla míti žádoucí účinek, když stavům v Recu nemohl zvěstovati, že třeba jen jediný požadavek je vyplněn. Sdělil tedy císaři své obavy prose jej, aby v moudrosti své ukázal mu způsob, kterým by v Recu mohl cíle dojíti.

Otázka obsahovala více, nežli Ferdinand mohl zodpověditi. K dostatečné odpovědi bylo zapotřebí nejméně dokonalé známosti stavu věcí, hlubšího proniknutí poměrů a smýšlení, které by ze zásady nebylo protestantům nepřívno; a všeho toho při Ferdinandovi nebylo. Odpověď jeho dokazuje, že věc správně pochopujeme; neboť přemýšlev z překvapení nad touto otázkou několik okamžiků odpověděl: „Milý Kufsteine, bylo by mi nejmilejší, kdyby ste vy a ti ostatní jednoduše přišli do Vídně, kde bychom věc mohli dobře ukončiti.“ Byl to pohodlný způsob, jakým císař velké neshody v zemi své chtěl ukončiti, anižby sám v něčem povolil; ale Kufstein nemyslí, že mu tím ukázal žádoucí cestu, a prohlásil tedy zase, že příchodu stavů do Vídně nelze se nadíti, nedá-li císař na požadavky jejich dne 3. dubna prohlášené přiměřenou odpověď. Jelikož však milostivé chování císařovo neostalo při něm bez účinku, dovolil si naznačiti způsob, kterým by u stavů v Recu mohlo býti vzbuzeno příznivější smýšlení. Myslí totiž, že by bylo dobře, kdyby císař některým z nich zaslal psaní a požádal je za jich dobré služby. Císaři rada tato nebyla proti mysli, jelikož mohl se tak vyhnouti obtížím, a proto se tázal, komu by měl psáti, aby se nevydal posměchu. Nyní byl zase Kufstein v rozpacích; nemohl při nejlepší vůli nikoho udati, kdo by psaním císařským pohnouti se dal ku změně politického svého smýšlení; jen o svých obou bratřích mohl s polovice slíbiti. Když se Ferdinand tázal, jak by psaní účinkovalo na dolnorakouského generála Hofkirchena, Kufstein z vlastní zkušenosti nemohl jistiti nic příznivého, ale předce neradil císaři, aby ho pominul mlčením. Skutečně také vzal s sebou do Recu jen čtyry císařské listy: svým dvěma bratřím, Hofkirchenovi a plukovníku (nikoli presidentu) Traunovi. Císař propustil Kufsteina s tím

upomenutím, nedají-li se také všickni získati, aby se alespoň se svými dostavil k holdování.*)

Císař důvěrným rozhovorem tolik dosáhl, že Kufstein nabídl služby svoje a tím snad více slíbil, nežli hodlal splniti, až pomine kouzlo císařské laskavosti. Ferdinand však na tuto chvíli byl uspokojen a rozmluvu svou sdělil, Kufsteina vysoce vychvaluje, pánovi z Eggenberku, a tento ještě téhož dne zpravil o všem Kufsteina ujišťuje jej opět přízní císařskou. K pánovi z Eggenberku Kufstein nejevil se více tak povolným; požadoval nyní, aby alespoň prodloužena byla lhůta k holdování a aby poselství, které císař chce vypravit k sněmu uherskému do Báňské Bystřice, přidání byli dva zástupci dolnorakouských stavů evangelických.***) Jelikož listy, které Kufsteina a soudruhů jeho došly z Recu, se mu ukládalo, aby se nejen o prodloužení lhůty holdovací, nýbrž také o to zasazoval, by císař konečně udělil odpověď na spis dne 3. dubna podaný, žádal pana z Eggenberku při druhé schůzce za bezodkladné její udělení.

O této odpovědi děly se při dvoře posledních dnů časté porady a sice hlavně o článku náboženském, poněvadž spisem tímto mělo se uzavřítí vyjednávání se stavy protestantskými. Proto se důkladně uvažovalo, jaké ústupky by se měly povoliti v otázce náboženské. Všecky posavadní ústní i písemné sliby císařovy zněly v ten smysl, že protestantům popřeje takové svobody víry, jaké požívali za Matišše. Nyní však někteří radové a mezi nimi hlavně předseda říšské rady hrabě z Hohenzollernu k tomu se přimlouvali, aby se žádný slib v tom ohledu neučinil. Mínění toto shodovalo se velice s náhledy císařovými, i neopomenul souhlas svůj projevit, ale většina radů byla proti tomu a varovali Ferdinanda, aby protestanti nebyli popuzováni takovým způsobem, poněvadž by tak přestala všechna nesvornost mezi nimi a také spolek se Saskem by mohl býti podkopán. Roztržka s protestanty rakouskými že se nyní beztoho stane, ale že bude pro císaře mnohem výhodnější, stane-li se tak proto, že odpírá svolení své ke spolku s Čechy, nežli aby protestanty v svědomí jejich tísnil. Jakkoli námítky tyto byly velice

*) Diarium Kufsteinovo.

***) Diarium Kufsteinovo.

závažné, Ferdinand nechtěl jich dříve dbáti, nežli o nich sezná mínění některých vídeňských ješuitů, jmenovitě také svého zповědníka P. Becana. Vyzval je, aby své dobré zdání projevili beze všeho ohledu, neboť že „chce raději pozbytí svých zemí a národů, ano i života svého, nežli v nejmenším provinití se proti bohu a svědomí své obtížiti“. Jesuiti však osvědčili také tentokráte opatrnost od vyslanců španělských tolikráte vychvalovanou: spravující se poměry odporoučeli císaři, aby povolil obvyklou svobodu náboženskou.*)

1620 Tak se zrodila císařská odpověď na spis stavů rakouských dne 3. dubna podaný, jenž byla konečně dne 28. května od císaře podepsána a ještě téhož dne odevzdána pánovi z Kufsteina. Z počátku prohlašuje císař, že postoupením arciknížete Albrechta stal se oprávněným držitelem arciknížectví a že stavy protestantské zve na 1. června, aby holdovali. Probíraje potom požadavky jejich dne 3. dubna přednešené, odpírá povolení spolku s Čechy, „konfederaci“, s tím podotknutím, že by tak schválil zrušení přísahy, porušení míru a povstání. Pakli stavové upustí od konfederace, pak že jim před holdováním vydá obvyklý revers na jich privileje a svobodu víry podle vyznání augšpurského. Co se konečně týkalo rozličných stížností, které podle spisu stavovského měly býti odstraněny ještě před holdováním, císař požadavek ten zamítl, poněvadž prý se přičí posavadní obvyklosti; naproti tomu byl ochoten vyjednávatí s nimi po holdování o ostatních jejich požadavcích. Kdyby stavové neposlechli, hrozilo se jim přiměřenými tresty a pokutami.**)

Že stavové rečtí neočekávali odpověď příznivou a že by jim vlastně nebyla ani vítána, jeví se z chování poslů, které vypravili na sněm bystřický. Nikdo se tam nechoval tak nepřátelsky proti císaři a nikdo nepobádal Uhrů k předsevzetí volby nového krále, jako poslové z Dolních a Horních Rakous, jejichž instrukce byla právě v těchto dnech sepsána.***) Jelikož v Recu a v Linci pauo-

*) Psaní hraběte Jana Jiřího z Zolleru dd. 7. čna 1620 v mnich. říš. arch.

***) Císařská odpověď na spis stavů ze dne 3. dubna dd. 28. kv. 1620 ve víd. st. arch.

****) Saský st. arch. Instructio pro legatis superioris Austriae ad dietam Novosoliensem.

valo takové smýšlení, mohlo se napřed věděti, jakého přijetí dozná odpověď císařská v Recu a také o tom nemohlo býti pochybnosti, že vyzvání k Hornorakušanům, aby holdovali, kteréž stalo se dne 19. května, bude od nich zamítnuto. A skutečně prohlásili císaři ještě před Dolnorakušany, že holdovati nebudou. Za důvod rozhodnutí svého udávali, že lhůta k holdování je krátká a že mír není zjednán.*)

III.

Pan z Kufsteinu obdržev odpověď císařskou, chtěl příštího dne odjeti s panem z Traunu do Recu, ale rozličné okolnosti protáhly odjezd jejich až do 30. května. Žádným tedy způsobem nebyli by se mohli stavové rečtí dostaviti do 1. června do Vídně, jelikož Kufstein teprvé 2. června přibyl do Rohů a odtud poslal odpověď císařskou do Recu, sám však pro rozličné případy teprvé dne 9. tam dojel. Na cestě sešel se s generálem Hofkirchenem a doručil mu list císařův. Ale přesvědčil se dosti brzy, že několika přívětivými slovy nelze ho více získati. Dovědělf se, že generál koná přípravy, aby s vojskem svým výtáhl z Rohů a ve spolku s vojskem českým překvapil Buquoye. Skutečně stal se tehdež nezdařený útok u Hadersdorfu.

Několik dní uplynulo, nežli Kufstein a Traun po příchodu svém do Recu nabyli příležitosti podat zprávu o svém pořízení. Teprvé dne 17. června odbývala se první porada, v níž účastnilo se 80 osob. Že minouti mohl tak dlouhý čas, nežli se vyslechla zpráva Kufsteinova, stalo se z té příčiny, poněvadž nyní v Recu zabývali se úmyslem dalekosáhlým, o němž se muselo dobře uvažovati. Hodlalif prohlásiti slavným způsobem sesazení Ferdinanda a zvoliti nového panovníka. Záměr tento však se nezrodil v nejnovější době; již počátkem dubna stavové horno- a dolnorakouští vyhledávali spojení s kurfiřtem Saským a vypravili proto k němu pana Ludvíka ze Starhemberku. Nemilostivý způsob, jakým kurfiřt přijal posly a opovržení, jaké projevil nad spolkem jejich s Čechy, při-

*) Saský st. arch. Hornorakušané císaři dd. 5. čna 1620.

mělo k mlčenlivosti osoby, které hlásaly, že kurfiřtovi by se mělo odevzdati panství nad jich zemí.*) Tím volnějším sluchu dopřáváno nyní přívržencům nového krále Českého; Tschernembl a jednotliví členové četného rodu Starhemberků byli horlivými stoupenci falckými a jejich snažení se nyní podařilo obrátit pozornost Rakušanů na Bedřicha. Tento sám listem ze dne 30. května ujišťoval Recké svým nejvřelejším účastenstvím a svou ochranou a tak nemálo povzbudil horlivost k svému povýšení.***) V Recu mělo býti tedy nyní sesazení Ferdinandovo dokonáno a tak již v květnu stalo se pozvání Hornorakušanům a Čechům, aby k rozhodnému tomuto jednání se dali zastoupiti. Již volba zástupců, které jmenované země vypravily do Recu, svědčí, jakou váhu přikládali příštím usnešením; za Horní Rakousy vyslán Tschernembl a za Čechy Thurn a Kaplíř ze Sulevic; a činnost a důležitost posílů českých zvyšována ještě Anhaltem a Hohenlohem, kteří s vojskem na blízku ležíce do Recu přicházeli a stavům k smělým usnešením radili.***)

1620 Když stavové rečtí dne 17. června počali odbývati porady ve valných hromadách a na řadu přišla zpráva Kufsteinova o poslání jeho ve Vídni, rozpíráno se nejdříve o tom, mají-li býti vyslanci zemí sprátelených puštěni do sezení nebo ne. Kufstein a někteří habsbursky smýšlející šlechtici tomu nechtěli, ale přehlasováni byli většinou a tak vyslanci pozváni k poradám. Nyní konečně četlo se císařské rozhodnutí z 28. května a způsobilo ovšem největší nevoli. Vynikající členové stavů dolnorakouských byli se dohodli s Thurnem a Tschernemblem, co by se na tuto resoluci mělo státi, neboť se stalo usnešení ještě v tomtěž sezení, aby se ještě jednou vypravilo k císaři poselství a důrazně od něho požadovalo potvrzení české konfederace, uzavření všeobecného příměří k zjednání míru a potvrzení všech svobod politických a náboženských. K vy-

20. čna
1620

*) Mnich. st. arch. Odpověď Saska kurfiřtského stavům horno- a dolnorakouským dd. 21. dubna / 1. května 1620.

**) Stavové dolnorakouští Bedřichovi dd. 26. čna 1620 v mnich. st. archiv.

***) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 20. dubna 1620. Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 12. dubna 1620. — Denník Kufsteinův ve víd. st. arch. Drach arcikn. Leopoldovi dd. 24. června 1620 v inšpruckém místodrž. arch.

hovění těmto požadavkům dána císaři lhůta čtrnáctidenní, do které stavové chtěli čekati. Kdyby císař požadavkům stavovským nevyhověl, jsou prý odhodláni, na jiné „prostředky pomysli, kterých by k zachování svobod bylo zapotřebí.“ *)

Ještě téhož dne sepsán byl přípis k císaři a příštího dne před-^{21. čna}₁₆₂₀ nešen a schválen v společném sezení. Na to jednalo se o otázce, jakým způsobem stavové by měli zříditi svou posavadní vládu, zdali by správu všech svých záležitostí měli ponechatí direktorům v Rozích zvoleným nebo zdali by měli zvoliti ochránce a tomuto se podrobiti. Tímto na pohled nevinným způsobem hodlali sesaditi Ferdinanda a k volbě nového panovníka učiniti počátek; a jelikož ochráncem neměl se státi nikdo jiný nežli král Český, mělo se za to, že panství jeho v Rakousích bude již předkem pojištěno. Záměr tento však nebyl asi ještě sdělen všem šlechticům v Recu shromážděným, nýbrž mluvilo se o něm jen v kruhu některých důvěrných osob, neboť když se nyní o něm jednalo, většina poradu o tom zamítla a chtěla, aby se o tom (teprve tehdy jednalo, až od císaře dojde odpověď na spis, který mu bude zaslán.**)

Usnešením tímto sezení bylo zakončeno, tak alespoň se domnívala velká část shromážděných, jelikož se vzdálila a teprve příštího dne do poradní síně se dostavila. Zdá se však, že o volbě ochránce dne 21. června ještě jednou se jednalo a že přítomní, jichž bylo asi 27, vyslovili se jednohlasně pro volbu falckraběte za ochránce Dolních Rakous. Neboť když dne 22. června schůze byla zahájena, čtena jsou usnešení z předešlého dne a jedno se týkalo volby ochránce. Někteří šlechtici však se ohradili proti usnešení, o kterém nemají známosti a ačkoliv tvořili menšinu, odpor jejich nezůstal bez účinku, jelikož většina se ještě rozpakovala prohlásit se pro toto velezrádné usnešení. Tak otázka o ochránci odročena, až by došla odpověď od císaře. Jen o tom byla porada, kdo by se měl s listem stavů vydati do Vídně k císaři, i ustanoveno, aby zvolena byla k tomu jedna osoba ze stavu panského a jedna z rytířského. V stavu panském padla volba, jak samo sebou

*) Diarium Kufsteinovo ve víd. st. arch. — Raupach, Evangelisches Österreich. — Přípis stavů reckých radům císařským dd. 24. čna 1620.

**) Diarium Kufsteinovo.

se rozumí, na Hansa Ludvíka z Kufsteina, který ihned k cestě té projevil svou ochotu, naproti tomu pan Leiser od rytířů zvolený úkol ten zamítl a jiný člen stavu rytířského také se nechtěl na cestu vydati; a tak rozhodnuto konečně, aby sám pan z Kufsteinu list ve Vídni odevzdal. Členové stavu rytířského volbu zamítli hlavně z té příčiny, že se ve Vídni obávali o svou bezpečnost, jelikož si zajisté nepřátelského svého jednání proti rodu císařskému byli dobře vědomi. Pan z Traunu byl by se rád vydal s panem z Kufsteina do Vídně, jelikož mu v Recu počínalo býti příliš dusno, ale poněvadž na něj volba nepadla, nezbylo mu nic jiného, nežli že za několik dní odjel z Recu, s nikým se nerozloučiv, čímž skutečně spojení své se stavu přerušil.*)

Kufstein obdržel dvě psaní, jedno pro císaře, jehož obsah jsme udali a jedno pro tajné rady, jehož obsah svědčil nejzřejměji o podrážděnosti, jenž v Recu nabyla vrchu. Nejprve se totiž tajným radám připisuje vina na posavadní nepovolnosti císaře jinak blahoslunného, pak se jim oznamuje, zač stavové tenkráté žádají císaře a vznáší se k nim prosba, zasadit se vlivem svým, aby přání stavů bylo splněno. Kdyby tak neučinili a svými „nenapravitelnými a tyranskými“ radami také nyní na císaře působili, pak že by si museli připsati následky, které prý by pro ně byly ještě horší nežli rady jejich.***) Tato pro nás temná ale tehdáž dobře srozumitelná pohružka neznamenala nic jiného, nežli že by stavové, kdyby zvítězili, ztrestali své odpůrce zabavením statků. S oběma těmito spisy

1620 Kufstein přibyl do Vídně dne 4. července a sdělil obsah jejich stavům vídeňským s tou žádostí, aby projevili svůj souhlas se spisem císaři určeným a aby zvolili jednu osobu ze stavu rytířského, která by s ním ten spis císaři odevzdala. Oba požadavky zamítnuty od vídeňských souvěrců, kteří se nechtěli dále bráti za Reckými a tak Kufstein se musel odhodlat žádati sám u císaře za slyšení, které mu bylo povoleno bez nesnáží.

Když Kufstein se dostavil do hradu, požádal jej nejvyšší komoří hrabě z Meggova za rozmluvu, v níž mu sdělil, jak prý císař

*) Diarium Kufsteinovo ve víd. st. arch.

***) Khevenhiller, Annales Ferdinandi IX, 1058.

slyšel, že spis pro něj určený sepsán je takovým způsobem, že na poddaného se nesluší, aby ho odevzdal. Kdyby tak bylo, dává prý jej Jeho Veličenstvo varovati, neboť císař prý by musel urážku tuto potrestati, čehož by mu bylo líto k vůli osobě Kufsteinově. Kufstein odpověděl na tuto výstrahu, že by byl zajisté nepřijal poselství stavů reckých, kdyby psali císaři urážlivým způsobem. Ale připsal jejich že je pouhým opakováním toho, co byli pověděli dne 3. dubna, jen že je přidána lhůta 14tidenní, do které chtějí čekati na odpověď císařovu. Když se pan z Meggova tázal, není-li ještě něco jiného přidáno, Kufstein se přiznal, že připojena je ještě poznámka, kdyby odpověď nebyla uspokojivá, že by stavům pomýšleti bylo na prostředky, aby svobody své obhájili proti všelikému násilí. Snad Kufstein všecky tyto věci přednesl takovým způsobem, že pan z Meggova neviděl hlubokou propast mezi nejnovějším připsáním stavů a osvědčením ze dne 3. dubna, snad se také jen tak stavěl, ale pánovi z Kufsteina přístupu k císaři neodepřel. Než-li pan z Meggova odešel, Kufstein mu chtěl odevzdati druhý list tajným radám určený, ale pan z Meggova listu nepřijav prohlásil, že jej přijme jen u přítomnosti jiného člena tajné rady a teprve po slyšení u císaře.

Právě skončilo se v hradní kapli požehnání, na němž císař denně býval, když Kufstein předvolán k slyšení. Odevzdáváje připsal stavů, udal krátce obsah jeho a bezpochyby příkré jeho požadavky dosti ostře nevytkl. Ferdinand odpověděl, že by mohl hned odpověditi na všecky přednesené požadavky, ale že se nechce pouštět do „žádného disputátu“, nýbrž podaný spis teprve prozkoumati a „pak odpověditi, jak by to mohl před bohem zodpovídati. Kdyby stavové přiznávající se k vyznání augšpurskému s tímto se nespokojili, že by . . .“ při těch slovech císař se zarazil, jako by nevěděl, co říci, snad měl pohrůžku na mysli. Přemohl se však a ukončil větu bezvýznamnými slovy: . . . učinili, co by nebylo s právem“, Kufstein poděkoval za odpověď a ujišťoval, že ostane vždy císaři věrným, „pokud to bude moci činiti s dobrým svědomím“. Při slovech s dobrým svědomím císař mu vpadl do řeči řka: „já také chci učinit, co bych srovnal se svým svědomím a se svou ctí, ale co je proti mému svědomí a proti mé reputaci, toho neučiním, tak

pravím categorice“. Na to Kufstein odvětil: „Nejmilostivější pane! Nedej bůh, aby od Vaší Císařské Milosti bylo něco požadováno proti svědomí a reputaci V. C. M. My se nejpokorněji poroučíme do Vaší Císařské Milosti.“ Po několika bezvýznamných slovech bylo slyšení ukončeno.*)

Kufstein odcházeje z císařské komnaty, setkal se v radní síni s radami panem z Meggova a panem z Trauttmansdorffu, kterým odevzdal psaní tajné radě svědčící s tou žádostí, aby mu za to neopláceli, kdyby snad některými slovy byli uraženi, že však pochybuje, aby k tomu měli příčinu. Oba radové neslíbili nijakž Kufsteinovi, že mu obsah listu nebudou ničím zlým vzpomínati, nýbrž odpověděli pouze, že se zachovají podle toho, co list bude obsahovati. Když Kufstein poručiv se odešel, pan z Meggova za ním pospíšil prose jej, aby mu důvěrně sdělil, je-li v psaní něco, co by čest uráželo, že by bylo lépe, kdyby je nerozpečetěné vzal nazpátek. Kufstein prohlásil, že psaní neobsahuje nic urážlivého a uchlácholil tím nedůvěru pana z Meggova.

U dvora bezpochyby ještě tohoto večera důkladně prozkoumali oba listy recké, ale výsledek toho nevyhovoval naivnímu očekávání pana z Kufsteinu, ale zajisté tajným záměrům Thurna a Tschernembla, kteří se od těch psaní nenařádili smířením, nýbrž úplné roztržky. Císař a tajní radové byli stejnou měrou rozhořčeni; císař byl hluboce uražen, že líčen byl jako pouhá loutka tajných radů, kteráž postrádá samostatného úsudku a působnosti ve veřejných věcech; tajní radové rozuměli výhrůžce stavů a pochopovali, že běží nyní o zápas na život a na smrt. Jelikož se očekávalo, že vojsko ligistické do Rakous brzy přitáhne a z Flander a Saska také bylo pomoci se nadíti, mělo se za to, že přišel čas, aby se vyjednávání s Recem naprosto přerušilo. Úmysl tento projeven již příštího dne, neboť evangelickým stavům ve Vídni dodán dekret, kterým se jim oznamovalo, že holdování bude bez odkladu předsevzato, aby tedy k předběžným poradám o tom zvolili ze sebe některé osoby.

---

*) O slyšení tomto a o rozmluvě s panem z Meggova vypravujeme podle denníku Kufsteinova (ve víd. st. arch.), jehož zápiskům úplně důvěřujeme, jelikož vypravuje prostě a pravdivě o denních událostech a denník sepsal jen pro sebe a ne pro veřejnost.

Jakkoli dekret tento mohl býti panovi z Kufsteina dostatečným pokynutím, že poselství jeho nedošlo příznivého přijetí, předce se kojil ještě tři dni nadějí, že přes to nedojde k holdování a že vyjednávání nebude přerušeno. Naděje jeho měly však býti brzy a navždy zmařeny. Když dne 9. července přišel do zemského domu, 1620 vyhledal jej tam císařský tajemník Grapler a sdělil mu, jak císař projevil nad tím nejvyšší nespokojenost, že se propůjčil za doručitele dvou psaní, z nichž jedno pro císaře určené „je plno zlých a rebelských urážek“, kdežto druhé obsahuje zlé a ostré výhrůžky tajným radám. Kufstein že takto nedbal výstrahy pana z Meggova a že zasloužil nejprísnější potrestání a že tím poskytl příčinu, aby se nedbalo jeho vlastnosti poselské; císař však že chce býti milostivým a nařizuje mu, aby Vídeň opustil do slunce západu. Kufsteina dotkla se tato naprosto netušená odpověď co nejbolestněji; i jal se ujišťovati Graplera, že takoveto nemilosti císařské nezasloužil, ale že poslušně se podrobí rozhodnutí tomu. Když Grapler odešel, Kufstein vypravoval souvěrcům v sněmovně přítomným, co jej právě potkalo a způsobil tak mezi nimi velké pohnutí. Usnešeno jednomyslně, nenechat věc běžeti, nýbrž vypraviti k císaři deputaci, se stížností na vypovězení pana z Kufsteinu a žádati, aby bylo odvoláno.

Šestičlenná deputace jela brzy po poledni do hradu Gatterburku, na pozemcích schönbrunnských ležícího, kde císař právě prodléval, žádala za slyšení a byla ihned předpuštěna. Když Gundakr z Pohlheimu slovo ujav žádost svých souvěrců přednášel, Ferdinand klidně jej poslouchal, ale sotva ukončil, císař vnitřní své pohnutí projevil tak důrazně, jak nikdy nečiníval. „Nikdy,“ zněla odpověď jeho, „poddaní se neopovázili zaslati takové psaní panovníku Rakouskému a nikdy se také neodvážili knížecím úředníkům hroziti takovým způsobem, jako se stalo nyní proti tajným jeho radám. Jak mohli se odvážit psáti o něm, že podlehá naprosto vlivu svých radů, „nemá-li také největší rozum, že si předce troufá země od Boha sobě svěřené s pomocí jeho sám spravovati, a že není žádným bláznem nebo dítětem, jenž se nechá od svých radů voditi a že se musí jen diviti, jak stavové vyznání augšpurského ve Vídni přítomní mohou se této věci ujímati. Co se dotýká pana z Kufsteina,

že jej a bratry jeho nepovažuje za nevěrné, ale při rozhodnutí svém že musí setrvati.“*)

Odpověď císařova deputaci zastrašila a tak pan z Polheimu přestal na žádosti, aby vypovídací lhůta pro Kufsteina byla prodloužena. Císař nedal rozhodné odpovědi, nýbrž propustiv deputaci radil se se svými tajnými radami a předvolal zase pana z Polheimu. Rozhovor z počátku neposkytoval mnoho naděje, neboť Ferdinand obrátil se příkře na pana z Polheimu otázkou, jak může sloužiti ve věci císaři tak nepřátelské. Když Polheim odvětil, že tak učinil z povinné věrnosti, aby rozpor tento neměl ještě škodlivějších následků, císař jej přerušil slovy: „Chcete i vy mně hroziti? Rozhodnutí mé ostane v platnosti. Nechať pan z Kufsteina, k němuž nejsem nijakž nemilostiv, ostane zde tři, čtyry nebo pět dní nebo jak dlouho chce, také jej rád vyslyším, kdyby chtěl něco přednésti.“ Laskavým tímto způsobem projevil se i k ostatním členům deputace, kteří byli také předvoláni. Chování císaře při této příležitosti svědčí, že vyjma ve víře, nedovedl vytrvati při nezvratné neoblomnosti.

Pan z Kufsteina odpovědí císařskou, jenž mu byla donešena, nabyt naděje, že se mu podaří uchlácholit nevoli císařovu a tak se ucházel hned příštího dne o slyšení, ale nedoznal více dřívější ochotnosti; nadarmo se po celý den vynasnažoval, aby si vymohl slyšení, nepodařilo se mu ani, aby se dostal k nejvyššímu komoří, pánovi z Meggova, ačkoliv se dvakráte o to pokusil. Hrabě z Meggova jednal s ním jen skrze svého služebníka a dal mu podruhé po něm vzkázati, že císař neuznává toho potřebu, aby mu udělil slyšení, jelikož nemá více ničeho, co by mu mohl přednésti.**)

Pan z Kufsteina chtěl odjeti, jelikož by se ve Vídni mohl dožiti jen ponížení, ale souvěrci jeho jej žádali, aby odjezd svůj ještě o jeden den odložil, jelikož mu chtěli dáti některé spisy do Recu, kterými měl býti ospravedlněn rozhodný krok, ježž dne 13. července hodlali učiniti. Tento den totiž císař ustanovil za lhůtu neodvolatelnou, kdy chce holdování přijímati a tak prote-

*) Diarium Kufsteinovo.

***) Diarium Kufsteinovo.

stantům ve Vídni zasedajícím bylo se rozhodnouti, mají-li se od souvěrců reckých odloučiti čili nic. Nejspíše obdrželi zprávu o smlouvě Ulmské mezi Uníí a Ligou, kterou byly odstraněny poslední překážky vojsku ligistickému do Rakous táhnoucím, a tak pozbyli odvahy k dalšímu odporu. Dne 11. července odevzdali císaři spis, v němž projevíli důvěru, že holdování nebude na ujmu jich právům a svobodám. Císař v odpovědi své sliboval, že práv jejich nebude se dotýkati, a že šetřiti bude těch svobod náboženských, jaké se vyvinuly za císaře Matiaše.*) Pakli tedy vídenští protestanti se nechtěli veřejně přidati k nepřátelům císařovým a pakli nechtěli, aby císař jako s nepřáteli s nimi nakládal, nezbývalo jim nic jiného, nežli holdování vykonati. Rozhodnutí své sdělili dne 12. července pánovi z Kufsteina.

Na Ferdinanda bylo ještě v poslední chvíli naléháno, aby stavům protestantským ve Vídni slibu takového neučinil; bylo mu představováno, že válečná moc jeho za krátký čas nepřátely pokoří a že je tedy vhodná doba protestanty v Rakousích úplně potlačit a k ničemu se nezavázati. Vyslanec španělský hájil tentokráte mínění tohoto a snažil se získati pro ně císaře a jeho ministry, ale „převelká dobrotivost“ Ferdinandova zmařila, jak si stěžoval v listě svém ke dvoru španělskému, výsledek jeho žádostí a výkladů.**)

*) Khevenhiller, IX, 1062, Raupach, Evangelisches Österreich, 2 listiny z 11. července.

**) Oňate nepovažoval ještě všecko za ztracené domnívaje se, že slib protestantům učiněný bude se moci potom odvolati, i žádal proto krále svého, aby císařskému vyslanci v Madridě dal oznámiti, že Španělsko císaři jen proto pomáhá, aby panství rodu Habsburského bylo úplně obnoveno. K tomu však že není jiného způsobu, než když císař ztrestá náčelníky povstání, ať jsou z kterékoli země, když přívržence své odmění a všecko tak zařídí, aby kacíři nemohli se nikdy více zmocí. Král nechal s hrabětem Khevenhillerem užívat „přísné řeči“, aby osvědčení toto účinkovalo. Rada tato vsak nedošla souhlasu státní rady španělské; považováno nepříslušným, hroziti skrze vyslance císaři, jehož správné smýšlení katolické docházelo velkého uznání; ale horlivost císařovu chtěli předce nějak povzbudití a králi se proto odporoučelo, požádat infantku Markétu, dceru Maximiliana II., aby sama u hraběte Khevenhillerera pokárala politiku císařovu. (V Simancasu, El consejo de Estado al Rey, dd. 22. srpna

Dne 13. července, na kterýžto den ustanoveno bylo holdování, císař vydal se koňmo v 8 hodin ráno do kostela sv. Štěpána a byl tam na slavné mši, po níž se navrátil do hradu v průvodu několika hlasatelů a hraběte z Meggova, kdežto stavové kráčeli pěšky z kostela do hradu. Když stavové se shromáždili v síni holdovační, císař dal je vyzvati, aby mu holdovali, slibuje, že práva a svobody jejich budou zachovávány; když pak stavové se ohlásili, že ochotni jsou holdovati, císař sám ujal se slova slibuje býti otcem a pánem milostivým až do své smrti, budou-li stavové věrnými poddanými. Po té stavové obvyklým způsobem holdovali. Kromě stavu prelátského, jehož 19 členů úplně se dostavilo, zastoupen byl stav panský 33 katolíky a 33 protestanty, stav rytířský 30 katolíky a 38 protestanty, města a městečka zeměpanská účastnila se vesměs v hol-

---

1620.) Král s radou touto souhlasil a nařídil tajemníku svému Ciričovi, aby tuto žádost Markétě přednesl, avšak dotaz její k hraběti Khevenhillerovi strany politiky Ferdinandovy měl se státi slovy šetrnými. Sekretář se tak nezachoval, nýbrž požádal infantku, promluvit s hrabětem přísným způsobem, jak si to přál Oňate. — Hraběti Khevenhillerovi připadlo podivným, že pánovi jeho dělají se výčitky, i sepsal pamětní spis, v němž obhajoval politiku císařovu tím, že jináče nemohl učiniti, nechtěl-li vyznavače konfese augšpurské v Němcích proměnit v nejurputnější své nepřátele a nechtěl-li lutheranské své poddané dohnati k odporu zoufalému. Císař že se tedy neodhodlal k ústupku protestantům z „přílišné dobroty“, nýbrž z dobrého ocenění nebezpečnosti, jaké by jiná politika mohla mítí v zápětí. Ferdinand že také k povolnosti této obdržel svolení papeže, který mu po zvláštním duchovním poslovi dal vzkázati, že bez výčitek svědomí svého může potvrditi svobody, od Matiaše protestantům propůjčené. Khevenhiller vydal se s tímto spisem do Escurialu, kde Filip v měsíci říjnu prodléval — až do této doby protáhlo se vyjednávání o návrhu Oňatově — a hodlal se právě odebrati ke králi, když jej dohonil posel infantky Markéty a jej požádal, aby spisu toho králi neodevzdával, poněvadž by z něho bylo patrné, že tajemník rozkaz svůj překročil, ale infantka pádu jeho si nepřeje. Khevenhiller přišel tím do rozpaků, neboť jelikož od krále byl již očekáván a přání Markéty předce chtěl vyhověti, nevěděl, co by při slyšení měl přednésti, ale rychle se rozhodl, spisu neodevzdal a králi podal jen zprávu o posavadních krocích Ferdinandových, při čemž ovšem obhajoval jeho politiku, aniž by se o tajemníkově zmínil nepříznivým způsobem. Filip byl spokojen se zprávou podanou a jednání císařovo uznával za ospravedlněné. A tak jemný nelad mezi dvorem španělským a vídeňským proměnil se zase v dokonalý souhlas. (Khevenhiller, IX. 1174 a sled.)

dování jako stav duchovní.*) Mezi katolickými členy stavu pan-
ského pozorovati bylo nejpřednější podporovatele politiky císařské,
zejména knížete Karla z Liechtensteina, pány Trautsona, z Meggova,
Harracha, Althana, Colalto, Breunera a j. v. Pro svou věrnost
k císaři zaujímali nyní všickni vznešené postavení, později dostalo
se jim skvělé odměny na statcích za vytrvalost, jakou přestáli všechna
nebezpečení po boku císařově. Holdování dalo se za rozmanitých
slavností, které skoro celý den trvaly; a císař mohl holdování toto po-
važovati za ovoce spolku svého s Ligou, za první své vítězství, neboť
jen strach z blížící se bouře přiměl tolik protestantů k povolnosti
a zjednal výkonu holdovačnickému ráz všeobecného uznání. Téhož
nebo příštího dne vyhlášen byl patent císařský, jenž stavům rec-
kým povolil ještě lhůtu čtrnáctidenní, do které císař hodlal při-
jímati holdování, po uplynutí té lhůty mělo se s nimi nakládat
jako s velezrádci.**)

Kufstein, jenž byl pouhým divákem při holdování a jehož
příklad následovali z protestantů ve Vídni přítomných Sigmund
Adam z Traunu, Ferdinand z Herbersteinu a ještě dva jiní dle
jména neznámí páni,***) chtěl nyní z Vídně odjeti, ale na rozkaz
císařův musel pobyt svůj ve Vídni prodloužiti. Přicházeje každý
den do hradu, pátral po důvodech tohoto rozkazu a snažil se
zjednatí si slyšení u císaře. Skoro za týden dostavil se k němu
pan z Polheimu s oznámením, že císař jen proto odkládal slyšení,
poněvadž se obává, že Kufstein bude Reckých obhajovati, čehož
nehodlá připustiti. Když byl Kufstein tímto způsobem opět vy-
střežen, obdržel ještě téhož dne žádané slyšení. Z jakých důvodů
císař zdržoval Kufsteina ve Vídni, nevysvítá z rozmluvy při sly-
šení; snad chtěl zmírniti dojem, který byl vzbudil svou přisností
a sice z té příčiny, ješto se snad zatím dozvěděl, že Kufstein nej-
spíše do lhůty ustanovené bude holdovati. Neboť Ferdinand pro-
jevil sice znovu svou stížnost nad spisem od Reckých zaslaným,
ale dodatele toho spisu ujišťoval o své milosti. Kufstein použil

19. čec
1620

*) Číslice tyto nepodáváme podle Khevenhillerových Annales Ferdinandeí,
nýbrž podle současné zprávy v saském st. archivě, 9177/25 fol. 365.

***) Khevenhiller, IX. 1065.

***) Saský st. arch. Z Vídně 15. července 1620.

této příležitosti k požádání císaře za dovolení, aby ospravedlniti směl svou úlohu v Recu a při tomto spise. Císař však mu dovolení toho neudělil, ale byl k němu stejně milostivým, a slíbil, že nebude Kufsteinovi žádnou nemilostí vzpomínati, kdyby cesta do Recu a nazpět trvala déle nežli lhůta k dodatečnému holdování; pro ten případ chtěl se spokojiti prozatím s písemným osvědčením. Jelikož bylo skoro nemožné, aby se Kufstein vrátil do Vídně do 27. července, kdy skončila se ustanovená lhůta čtrnáctidenní, odevzdal ještě před svým odchodem z Vídně panovi z Polheimu psaní, v němž osvědčil svou ochotu císaři holdovati, doloživ k tomu, aby psaní to odevzdáno bylo císaři, kdyby se do ustanoveného dne do Vídně nenavrátil.

IV.

Dne 21. července odjel Kufstein z Vídně a prodlel nejprve několik dní v Rozích, kde sepsal zprávu o událostech ve Vídni a o svém chování, což zaslal napřed do Recu. Zkušenosti, jakých byl nabyt v Rozích, přesvědčily jej, že také stavové v Rozích přeruší své vyjednávání s císařem a že tedy přišla pro něj doba, kdy se musí pro jednu nebo pro druhou stranu rozhodnouti. Co konal ve Vídni, svědčilo, že se rozhodl pro císaře; aby se ujistil milostí jeho, nepřestal na úkolu, ježž byl svěřil panovi z Polheimu, nýbrž zaslal i z Rohů dne 25. července list císaři „vrhaje se k nohoun“ jeho a projevuje „v nejhlubší pokoře ochotu k oddaným službám co věrný man a poddaný se vším všudy, co má a čím by mohl prospěti.“*) Když takovýmto způsobem zabezpečil svůj majetek, odjel do Recu, kamž přibyl 30. července.

Stavové v Recu usnesli se již před příchodem Kufsteinovým, aby se přerušilo vyjednávání s Ferdinandem a aby se po příkladě Čechů zvolil nový správce země. Již dříve byl pan Křištof z Rauberu poslán do Prahy, aby Bedřicha Falckého zpravil o sympatiích, jakých požívá u stavů rakouských a aby zároveň mu předložil

---

*) Kufstein Ferdinandovi II. z Rohů 25. července 1620. Víd. st. archiv. Kufstein holdoval po návratu svém do Vídně, kamž přibyl 21. srpna 1620.

otázku, zdali by přijal hodnost arciknížete nebo ochránce Rakous, kdyby volba na něj padla. Zároveň uloženo tomuto vyslanci, požádat krále za pomoc peněžní, aby stavové dolnorakouští mohli vojsko své ještě dále vydržovati. Rauber přibyl do Prahy 17. července, a ačkoliv návrh o panství nad Dolními Rakousy měl prozatím zůstatí hlubokým tajemstvím, při jedné hostině předce zcela veřejně se o něm mluvilo a dokonce i to se tvrdilo, že také Štýrsko, Korutany a Krajina přidaly se k návrhu rakouskému a že k dalšímu vyjednávání v Recu zašlou své zástupce. Na falckraběte nabídnutí Rakušanů učinilo potěšitelný dojem přese všecku tíseň peněžní a přes nebezpečství od Ligy hrozící. Když mu pan z Roupova podal zprávu, že při hostině mluvilo se o něm také jako o knížeti Štýrském, Korutanském a Krajinském, běžel prý zrovna k choti své, aby ji pozdravil jakožto kněžnu těchto zemí. *) Tolik je jisto, že Bedřich dal příznivou odpověď na nabídnutí a dotazy Rauberovy a že tento se vrátil do Recu bezpečně očekávaje, že Bedřich přijme panství nad Rakousy, bude-li mu od stavů nabídnuto.

Když Kufstein dne 31. července vstoupil do shromáždění stavů reckých, čtla se zpráva jeho se všemi přílohami a ješto čtení vyžadovalo mnoho času, sezení tohoto dne se skončilo, aniž by se bylo rozpředlo další rokování. Avšak již před tímto sezením stalo se dohodnutí, co by bylo činiti, při čemž Tschernembl taktéž přítomný zajisté rozhodně účinkoval. Když se počalo sezení dne 1. srpna, předseda pan z Friedesheimu dal tajemníkem sněmu čísti spis, jenž obsahoval rozličné žádosti stavů k císaři a odpovědi na ně udělené a jímž se mělo ujmouti přesvědčení, že ani v jediném kuse nebylo vyhověno přání stavů. Pak navrženo, aby z ohledu na tyto okolnosti vyjednávání s císařem se přerušilo, holdování se nevykonalo, král Český aby zvolen byl ochráncem a aby byl zvláštním poselstvím do Prahy vypraveným požádán, úřad tento převzítí. Zdá se, že jen 4 nebo 5 přítomných sněmovníků nebylo srozuměno s tímto návrhem a že jen pan z Kufsteinu proti němu

*) Lebzelter Schönbergovi 19. a 24. července 1620. — Saský st. arch. — Avisen aus Prag dd. 26. července. Mnich. ř. archiv.

se vyslovil; ostatní, tedy skoro všickni, shodovali se v tom, aby panství Habsburků učinil se konec.

Usnešení toto mělo býti vyhlášeno slavným způsobem a proto pan z Friedesheimu navrhl stavům, aby se zavázali přísahou k vzájemné pomoci a k pevnému přidržování se jedni druhých. Koncept přísahy byl přečten a když generál Hofkirchen se tázal, zdaliž snad už také nebyla opsána na čisto, aby se mohla hned podpisovati, tajemník stavovský k otázce té přisvědčil a hned také listinu předložil, na níž byl vosk v místech prázdných, aby přítomní stavové mohli ihned pečetě své přitisknouti a tak přistoupení své k tomuto spolku potvrditi. Aniž by se kdo shromáždění dále tázal, zdali souhlasí s návrhem Friedesheimovým nebo ne, Hofkirchen chopil se péra, podepsal listinu a přitiskl na ni svou pečeť a příklad jeho následovali všickni ostatní, vyjma Hansa Ludvíka z Kufsteinu, oba jeho bratry, z nichž však jeden nebyl přítomen a pány Leisera, Rappacha, Hartmana z Landavy a Maximiliana Teufela; dva poslední však jináče se rozmyslili a také podepsali, tak že tedy jen pět osob od ostatních stavů se oddělilo. Jelikož se proti nim jevila více méně hlučná nevole, pan z Friedesheimu, jako by shromážděných chtěl utišiti, prohlásil, že nikdo nemá býti nucen k podpisu, ale že ti, kdo s ostatními nechťejí býti za jedno, nesmí se více súčastniti v poradách stavovských. Na toto patrné pokynutí vzdálil se Kufstein se svými stoupenci, načež ostatní vykonali přísahu spolkovou.

Stavové v Recu přerušivše vyjednávání s dvorem císařským učinili sice krok rozhodný, ale aby měl žádoucí následky, byl by se byl musel dříve státi. Kdyby byli stavové rakouští a uherští hned po smrti Matiašově spojili zbrojné své síly a své prostředky finanční s Čechy, panství nad celým Rakouskem bylo by jim padlo do klína a Ferdinand, an prchal a domova neměl, byl by zajisté nedosáhl podpory, k níž se odhodlaly Španělsko, Liga a Sasko. Ale takto pozdě se rozhodli a nedosáhli tím nic jiného, nežli že také pohřbeni byli v ssutinách, v jakéž se rozpadl stát Český. Jediný muž v Rakousích, jenž měl potřebné odhodlanosti a také dostatek vědomostí, aby se byl mohl postaviti v čelo vlády a hned z počátku vytknouti si za úkol bezohledné potírání Ferdi-

nanda, Tschernembl, nemohl schopností svých zužitkovati, jelikož tehdejší sbory stavovské ani zdaleka nehodlaly se podřídit autoritě některého soudruha svého.

Když stavové v Recu shromáždění přísahou ke spolku se zavázali, zvolili deputaci, jenž se měla vydati do Prahy, aby oznámila falckraběti zvolení za ochránce a požádala jej, by tu volbu přijal. *) S jakou radostí byla by bývala uvítána, kdyby byla přišla o rok dříve a jak falckrabě ještě před měsícem byl hrd na tuto nabídnutou hodnost! Ale zatím Maximilian Bavorský vtrhl do Lince, donutil stavy hornorakouské k poslušnosti a hrozil vtrhnouti do Čech. Poměry nabyly pro falckraběte tak strašné tvářnosti, že v úzkosti této nezbylo mu nic jiného, nežli zamítnouti ochranu Rakous a nabízené holdování, poněvadž by si tím byl tou dobou více uškodil nežli prospěl; ale ubezpečoval vyslance dolnorakouské, pakli také nabídnutí jejich nepřijme nebo je vlastně jen odloží, že předce je bude podle sil svých chrániti proti útokům nepřátelským, poněvadž věc jejich je s jeho společna. **)

Dolnorakušané mohli přestati na této odpovědi, jelikož jim všecko slibovala, co falckrabě v tomto okamžiku mohl poskytnouti; ale zamítnutí volby muselo jim skutečně ukázati, že se již tuší blížící se záhuba. Psaní, jež vyslanci hornorakouští zaslali ze sněmu bystřického do Lince, aby stavy tamější zpravili o jisté pomoci Bethlenově a k vytrvalosti je napomenuli, nedošlo více adresatů, nýbrž upadlo do rukou Maximiliana Bavorského. ***) Jakmile ve Vídni obdrželi zprávu o vítězném postupování spojenců, neváhali připravit poraženým odpůrcům osud, jakým tito byli pohrozili tajným radám. Dne 16. září vyvolal hlasatel za hlaholu trub 1620 a kotlů nejprvé na hradním place a pak po ulicích města patent

*) Byli v ní pánové Hans Jíř z Hofkirchenu, Puchheim, Martin ze Starhemberka, Rauber a Mudeck (?) s četným komonstvem, kteříž přibyli do Prahy 23. srpna. Khevenhiller IX., 1004.

**) Archiv č. místodržitelství. Odpověď na návrhy deputace dolnorakouské dd 4. září 1620.

***) Psaní posílá hornorakouských dd. 3. srpna 1620. Mnich. st. archiv z Horních Rakous vypraveni byli do Báňské Bystřice Erazim z Landavy a Křištof z Schallenberku, z Dolních Rakous Ludvík ze Starhemberku a Zachariáš Starzer.

již 12. září datovaný, kterým vypovězeno bylo 31 osob z nejváženějších rodů ze země, zbaveny svých statků a prohlášeny za psance, kdežto general vojska dolnorakouského prohlášen za smrti propadlého. Nadarmo přátelé a příbuzní žádali, aby kletba tato byla zastavena, nadarmo někteří z odsouzených nabízeli se holdovati, prosby jejich u důvěrných rádců císařových nedocházely žádného sluchu více. Zároveň zhotoven seznam všech statků odsouzených a vydána nařízení o jich správě, aby se rozhodlo o užitcích z nich, dokud by se prodejem nebo darováním jináče s nimi 1620 nenaložilo. Dne 16. září zahájena byla tedy doba hromadného zabavování, jež později v Čechách došla svého smutného ukončení. Rakousy musely nejdříve zaplatit pokutu za své připojení k českým povstalcům.

Co se týká Hornorakušanů, odpor jejich zlomil se ještě dříve nežli Dolnorakušanů vtrhnutím vojska ligistického do jich země.

Hlava sedmá.

O vtrhnutí knížete Maximiliana do Rakous.

- I. Vyjednávání mezi Bavorskem a Saskem o válečném plánu. Síla vojska ligistického. Kníže Bavorský Maximilian si přeje, aby byl jmenován vrchním velitelem vojska císařského. Haimhausen a Herliberg táhnou ke Brodu. Pochod hlavního vojska do Horních Rakous. Hornorakušané žádají v Praze za pomoc. Hornorakušané počnou vyjednávat s Maximilianem. Psaní Ferdinandovo Maximilianovi. Odpověď tohoto. Maximilian v Linci. Stavové chtějí holdovati za jistých podmínek, ale konečně povolí. Zpráva vyslance saského o Maximilianovi. P. Dominicus a Jesu Maria.
- II. Odjezd Maximiliana z Lince. Freistadt, Kaplice, Světlá. Ústup Anhaltův z Eggenberku. Válečná porada vůdců císařských a ligistických. Císařský vyslanec hrabě z Hohenzollernu. Námítky císařovy proti válečnému plánu v Rozích ujednanému. Císař požaduje, aby mu bylo posláno několik tisíc mužů.

I.

V měsíci červenci vystoupila konečně Liga na bojiště pro císaře a brzy potom následovaly Španělsko a Sasko.

Soustředování zbrojných sil ligistických, kteréž bylo dokonáno v měsících květnu a červnu, a současně vyjednávání v Ulmu nebylo jediným předmětem, kterým se kníže Bavorský tou dobou zabýval a pro který se protáhlo vtrhnutí jeho do Horních Rakous. Než-li se výprava tato mohla podniknouti, muselo se s kurfiřtem Saským státi dohodnutí o válečném plánu; vyjednávání o tom vyžadovalo delší čas a bylo tedy na překážku, že Ferdinandovi nemohla se poskytnouti hned pomoc žádoucí. Císař vyzval oba své knížecí přátele, aby se dorozuměli, v jakém směru by se měl útok podniknouti; přál si sice, aby se stal nejdříve proti Rakousům a

Lužici, ale ponechal jim na vůli, aby se dorozuměli o jiném plánu operačním a aby jej provedli. *) K zjednání této shody Maximilian vypravil svého nejvyššího lovčího k Janu Jiřímu do Drážďan.

V Drážďanech již po delší čas nejen pilně zbrojili, nýbrž také pečlivě se starali, aby se v zemi nešířilo špatné mínění o spolku s katolíky. Kníže Výmarský byl požádal bohosloveckou fakultu ve Vitemberce za dobré zdání, kteréž se nejspíše týkalo otázky, zdali lze s právem účastniti se v české válce ve prospěch povstalců a fakulta odpověděla, ač způsobem opatrným, že lze podniknouti takovou válku. Odpověď tato vzbudila hněv kurfiřta Saského. Dal fakultu upozorniti na stížnost, jež byla přede dvěma měsíci zaslána do Vitemberka z Čech od některých kněží lutheranských a obsahovala mnohé žaloby na nesnášenlivý a vždy více se šířící kalvinismus. Kurfiřt odvolává se na tento spis dal vzkázati fakultě, že válkou v Čechách o to běží, mají-li Calvinovi přívrženci dosáhnouti panství nebo ne; i požadoval proto, aby fakulta k odpovědi své do Výmaru zasláné přidala nové osvědčení a tiskem je vydala a sice osvědčení, které mělo býti takřka opakem předešlého tvrzení. **) Fakulta skutečně vyhověla tomuto přání, které bylo považováti za rozkaz, a příštího měsíce sepsala žádoucí osvědčení; při tom řídila se také pokynutím kazatele Høe, jež nebyl spokojen s jedním místem ve spise a postarala se, aby dílo vytištěné došlo žádoucího rozšíření. Není ani potřebí doložiti, že se fakulta prohlásila proti všem útokům na císaře a že tedy usnadnila kurfiřtovi pokračování na cestě nastoupené.

Jakmile Wensin přibyl do Drážďan, jal se ihned vyjednávat s předsedou tajné rady, panem z Schönbergu a sdělil mu návrh svého pána, aby po přání císařově Sasové vtrhli do Lužice a Bavori aby táhli na Rakousy. Návrh jeho nedošel žádoucího schválení.

---

*) Saský st. archiv. Memorial Wensinův dd. 8. kv. 1610. — Kurfiřt saský Bavorsku dd. 14./24. kv. 1620. — Odpověď císařská Wensinovi 21. dubna 1620.

**) Saská tajná rada bohoslovecké fakultě ve Vitemberce 13./23. dubna 1620. — Žaloba lutheranských kněží v Čechách fakultě ve Vitemberce dd. 2./12. února 1620. Saský st. archiv. — Tamt. Bohoslovecká fakulta kurfiřtovi Saskému 12./22 kv. 1620.

Schönberg proti němu namítal, že by obě vojska v čas potřeby nemohla se vzájemně podporovati a že by Sasko samo o sobě vydáno bylo v šanc útokům vojska v severních Čechách rozloženého. Wensin nejsa připraven na tyto námítky, myslil, že jednati se bude jen o době, kdy by se útok měl počítí. Obavy Schönbergovy snažil se tím zaplašiti, že by Čechové museli každým způsobem rozdělití své síly, když by se podnikl útok z Rakous a z Lužice, poněvadž ani jednu ani druhou zemi nemohou v šanc dáti a že by tedy kurfiřt žádným způsobem neměl proti sobě přesilu. Ale všechny tyto řeči nezpůsobily žádného dorozumění a tak Wensin se musel odhodlat zjednati si napřed rozhodnutí pána svého.*) Jan Jiří snažil se zvláštním psaním získati také císaře pro svůj náhled, ostatně měl za to, že by vojenská výprava měla počítí teprve v 6—8 nedělích a dříve že by se mělo vyhledávat dohodnutí po dobrém vyjednáváním. Kdyby se bylo vyhovělo přání jeho, byl by se promeškal nejpriznivější čas a přemožení povstalců bylo pak pochybnějším nežli kdykoli jindy.**)

Když Maximilian obdržel zprávu Wensinovu o vyjednávání v Drážďanech, byl s tím velmi nespokojen a nijakž se s tím kurfiřtovi netajil. Byl odhodlán počítí výpravu v Horních Rakousích, aby se dostal k Dunaji a podal ruku Buquoyovi a to tím více, že tam silnice usnadňovaly jeho operace, kdežto podle návrhu saského musel by táhnouti do Čech neschůdnou Šumavou, což by spojeno bylo zajisté s velkými ztrátami. Rozhodnutí své sdělil kurfiřtovi, podotknuv zároveň, že tažení ihned nastoupí, jakmile ukončeno bude vyjednávání v Ulmu, právě započaté.***) Jan Jiří nesnažil se dále, aby přeměnil operační plán Maximilianův, ale doložil, že neví, kdy počne s útokem na Lužici, jelikož nehodlá obrátit proti sobě moc českou.

7. čna
1620

Z poznámky této jakož i z přání nahoře naznačeného, aby se dříve vyjednávalo po dobrém, mohlo se soudití, že v Sasku do-

*) Saský st. archiv. Protokol o vyjednávání Wensinově v Drážďanech od 8./18. do 14/24. května 1620.

**) Tamtéž. Jan Jiří Ferdinandovi 11./21. května 1620.

***) Tamtéž. Kníže Bavorský kurfiřtu Saskému 7. června 1620.

máhaly se platnosti mnohé námítky proti poskytnutí slíbené pomoci a proto ve Vídni si pospíšili, aby věci ty napravili. Hrabě z Hohenzollernu měl se vydati do Drážďan a kurfiřta požádat, aby s pomocí neotálel, až Maximilian Rakousy pokorí a do Čech vtrhne, ale především měl vyložit, že by zmařen byl celý ten čas, který by se vynaložil na vyjednávání po dobrém. Hrabě z Hohenzollernu měl však napřed umluviti se s knížetem Maximilianem a od něho zvědět, kdy hodlá nastoupiti tažení své do Rakous. *)

1620 President říšské dvorní rady vydal se asi 20. června na cestu do Mnichova, aby pojednal s knížetem Maximilianem, ale musel jeti do Dillingen při Dunaji, poněvadž kníže Maximilian tam prodléval, co trvalo vyjednávání v Ulmu. Knížeti měl ohlásiti úplný souhlas císařův s válečným jeho plánem a měl seznati důvody, kterými by pak kurfiřta Saského mohl pohnouti k rychlému jednání. Když hrabě z Hohenzollernu přijel ke knížeti, měl příležitost prohlédnouti si vojsko Ligy, soustředěné u Lauingen, jež obnášelo 24.500 mužů pěchoty a 5500 jezdců. Skládalo se vesměs z vojska důkladně vycvičeného a otužilého, jmenovitě obdivoval se hrabě pěchotě. Při této příležitosti dal Maximilian vzkázati císaři, že ochoten je obětovati za něj „krev a statky“ a že si jen přeje k pojištění výsledku, aby uloženo bylo Buquoyovi, by odtud jednal s ním v stálém dorozumění.

Maximilian naznačil tím patrně přání, aby byl jmenován vrchním velitelem všeho v císařské službě stojícího vojska, právo k tomu zakládal si na velikém počtu vojska svého, jsa přesvědčen, že by jen tím předejítí mohl všeliké zlořády, jaké by zploditi mohla součinnost s Buquoyem, kterému se žárlivost a nepoddajnost přisuzovala. Ve Vídni si také přání knížete jináče nevykládali a jelikož mu chtěli vyhověti, byl o tom zpraven hrabě Buquoy a snad také vyzván, aby se mu podřídil. Avšak vojevůdce císařský nehodlal se vzdáti svého vysokého postavení, i odvolával se na patent o svém jmenování, podle něhož mu mohlo býti vrchní velitelství jen tehdy odňato, kdyby císař svěřil správu vojska některému

*) Instrukce pro hr. z Hohenzollernu dd. 16. června 1620. Saský st. archiv — Tamtéž. Memorial Hohenzollernův dd. 15. června 1620.

arciknížeti. *) Nescházelo však mnoho, aby byl dvůr císařský vyhověl přání Maximilianovu, jelikož se ve Vídni počalo pochybovati o schopnostech Buquoyových. Oňate, který byl jinak přítelem Buquoyovým, musel uznati, že je trochu váhavý a že obtíže se vyskytující nedovede rázně zmociti.**) Předce však nechtěli ho nechat padnouti, nýbrž ještě po nějaký čas vyzkoušeti a z příčiny této nechtěli také na ujmu vážnosti jeho podříditi jej Maximilianovi. A tak bylo přání knížete Bavorského ostýchavě naznačené zodpovídáno tím, že hraběti Buquoyovi uloženo, aby jednal v úplné shodě s vůdcem vojska ligistického.

Hrabě z Hohenzollernu ujištěn byv od knížete Bavorského, že hned nastoupí tažení své do Rakous a přesvědčiv se na vlastní oči, že vojsko dalo se už skutečně na pochod, vydal se do Drážďan.**) Zde ovšem nemohlo se více mluvit o společném útoku na Čechy, jelikož vojsko Ligy táhlo již proti Rakousům, ale kurfiřt nevzdal se předce odporu svého a zamítl přede vším bezodkladné účastenství v útoku, dokud neobdrží zprávy o pokrocích vojska ligistického. Maximilianovi bylo tedy dosáhnouti značného úspěchu, měl-li Jan Jiří se vzdáti úlohy pouhého diváka. Svou bojácnost — a zdá se nám, že jen tato byla příčinou jeho váhání — snažil se zakrýti tvrzením, že se musí opřítí pluku anglickému, který táhl do Lužice; teprvé až mu od tohoto nebude hroziti žádné nebezpečství, že se bude moci dále rozhodnouti.†) Jan Jiří vpadl skutečně do Lužice teprvé tehdy, když Maximilian pojistiv si Rakušany do Čech zaměřil.

Maximilian hned na počátku výpravy rozdělil své vojsko vyslav plukovníky Haimhausena ††) a Herliberga se 7000 muži ke

*) Archiv hrabat z Harrachu ve Vídni: Koncept odpovědi Buquoyovy.

**) Archiv v Simancasu, Oňate Filipovi III. 18. července 1620.

***). Vid. st. arch. Hrabě z Hohenzollernu Ferdinandovi, v Dillingách 9. července 1620. — Mnich. st. arch. Ferdinand Maximilianovi dd. 15. července 1620. — Saský st. archiv. První a druhá zpráva Hohenzollernova císaři dd. 8. června 1620.

†) Odpověď Jana Jiřího císařskému vyslanci dd. 14./24. července 1620. Saský st. archiv.

††) Plukovník jmenoval se původně Haimbhausen, rodina uvykla později psáti se Haimhausen, v kteréžto způsobě budeme dále jméno to uváděti.

Brodu *), aby se opřeli Čechům, kdyby chtěli vpadnouti do Bavorska; s ostatním vojskem, jehož bylo 22.000 mužů, chtěl táhnouti do Rakous, zamýšleje pěchotu dopravit po Dunaji až k Passovu, kdežto jízda měla táhnouti podél Dunaje. Co se daly první přípravy k pochodu, vypukla vzpoura v jízdě hraběte Lippe, následkem čehož 100 mužů uprchlo a již se také nekázeň jevila v pěchotě, jmenovitě v pluku Rouvillově, když kníže Maximilian přichvátav udusil odpor jak svou vážností tak také tím, že popraviti dal několik předních buřičů. Objevilo se, že příčinou tohoto odporu byla nechuť vojáků proti válčení v Čechách, neboť země tato považována byla již za poušť, kde by člověk musel zahynouti všelikým strádáním.

Dopravovati pěchotu již z Dilling po Dunaji nebylo možno pro nedostatek lodí a tak bylo prozatím veškerému vojsku táhnouti do Řezna po obyčejné silnici. Družina Maximilianova, když vyjel z Dilling, byla velmi četná, neboť zřídil si nejen zvláštní kancelář pro správu vojenskou, nýbrž vzal s sebou také větší díl svých radů k obstarávání služby diplomatické. Vlastním vůdcem vojska ligistického byl svobodný pán Tserclaes z Tilly, s hodností generallieutenanta, jenž se k službě té hodil zkušenostmi válečnými a v následující válce skutečně také vynikal. Charakteristiku tohoto muže ponecháme si na dobu pozdější, až známy budou skutky jeho. Podotýkáme pouze, že Maximilian opatření Tillyho a později Buquoye nemařil a neobmezoval, že tedy dopřával úplnou platnost jich zkušenostem: přítomnost jeho ve vojště byla však předce nejvýše důležitou, jelikož pro vážnost jeho potřebná jednota nikdy nebyla porušena a jelikož především kázeň byla udržována. Z osob, jenž ve vojště Ligy sloužily a pro svou důstojnost se nalézaly v družině knížete, uvádíme vévodu z Elboeufu, knížete Orsiniho, ale především mladistvého teprvé 16 let starého vévodu z Vaudemontu, praděda vévody Františka Štěpána Lothrinského, chotě Marie Terezie, který patrně poprvé se chtěl prakticky přiučiti řemeslu vojenskému.**)

*) Mnich. st. archiv. Diurnale.

***) Mnich. st. archiv. Diurnale.

V Řezně Maximilian obdržel od městské rady potřebné lodi pro dopravu svého vojska a sám také plaval po Dunaji až k Pasovu, vystoupil tam na břeh, jel do Schärdingu, kde naň čekala choť, která se s ním chtěla ještě rozloučiti. Do Schärdingu, kde Maximilian odpočíval a na příchod vojska svého od Pasova čekal, dostavila se deputace stavů hornorakouských s dotazem, co by znamenal příchod vojska ligistického. Kníže odvětil, že na dotaz tento chce odpovědět zvláštním vyslancem v Linci, kamž také skutečně příštího dne vypravil pana Wensina v průvodu jednoho setníka. Vyslanec prohlásil v Linci, že Maximilian přichází s vojskem svým donutit Hornorakušanů, aby císaři holdovali, konfederace s Čechy se vzdali, svůj lid vojenský rozpustili a hrad linecký a všecka vojskem svým obsazená místa mu vydali. Stavové v Linci shromáždění odpověděli poslovi, že vzkaz knížete musejí dříve oznámiti svým nepřítomným soudruhům, nežli budou moci dáti konečnou odpověď. Maximilian povolil lhůtu pěti dní, do které chtěl čekati na jich odpověď, jelikož tak dlouhý čas potřeboval k soustředění vojska svého u Riedu, který nyní náleží k Horním Rakousům, ale tehdáž slušel k Bavorsku. Pěchota táhla tam z Schärdingu, kdežto jízda přicházela od Broumova a Burghausenu. Když tedy dne 24. července přišla ke knížeti deputace stavů hornorakouských; požádat za prodloužení lhůty, jelikož stavové se budou radit o požadavcích knížete teprvé 27., Maximilian žádost jejich odmrštil prohlásiv, že vykoná bez prodlení rozkaz císařův a že vtrhne do Horních Rakous. A skutečně rozkázal ještě téhož dne plukovníku Haslangovi, aby s 6000 muži pěchoty, 2000 jezdcí a 4 děly překročil hranice hornorakouské; příštího dne kázal postoupiti Tillymu s 6000 pěchoty a 1000 jezdců, za nimiž později ostatní vojsko následovalo.

Že Maximilian s vojskem Ligy tak rychle postoupí až k Rakousům a že bez dalšího vyjednávání překročí hranice, na to nebyli připraveni ani stavové hornorakouští, ani Čechové a tak se stalo, že neučinili žádného opatření, aby soustředili při hranici všecky zbrojné síly, které měli po ruce. Teprvé u Hagu postavilo se vojsko ligistickému na odpor několik tisíc sedláků, kteří na silnici udělali záseky; jelikož však v boji nebyli vycvičeni a také

se jim pořádných zbraní nedostávalo, byli brzy rozprášeni. Ačkoli v boji tomto padlo jen málo vojáků, sedlákům předce bylo odpor trpce zakusiti, neboť vojsko ligistické řádilo mezi nimi způsobem nelidským, pálic vsi okolní a všecko ohněm a mečem pustošíc. Také příštích dnů pokračovalo se v tomto barbarském řádění, tak že na kolik mil v okolí Hagu a Aistenheimu byla obydlí vypálena, a lidé donuceni, aby s dobytkem a jiným majetkem svým hledali útočiště v blízkých lesích. *) Nejen tedy Uhři a Poláci, nýbrž také vojsko Ligy nedávno najaté a dobře placené vyznamenávalo se surovou bořivostí a rozdíl byl jen v tom, že vůdcové vojska ligistického ukrutného tohoto válčení nijakž neschvalovali. Neboť když Maximilian byl stížnostmi stavů hornorakouských zpraven o pustošení, jakého se dopustilo vojsko jeho, dal vinníky potrestati a některé dokonce ukřižovati a zakázal co nejpřísněji, aby se podobné barbarství neprovádělo. Rozkazy knížete a přičiněním jeho důstojníků zavedena byla lepší kázeň ve vojtě, tak že zpráva o tom přispěla nemálo k ochromení odporu.

Když do Prahy stihla zvěst o nastávajícím vtrhnutí ligistického vojska do Horních Rakous, pronášeny tu mnohé žaloby na Unii a na smlouvu v Ulmu od ní uzavřenou, již Maximilianovi byly ruce rozvázány. Ješto však žalobami takovými nebylo zpomoženo Hornorakušanům, muselo se pomýšleti na prostředky vydatnější, na což také naléhal pan z Rauberu, jenž k účelu tomu vypraven byl do Prahy od stavů hornorakouských. **) Avšak co prospělo přemýšlení a naléhání, když nedostatek v Praze nabyt takových rozměrů, že právě tou dobou muselo se svoliti k rozpuštění pluku Mansfeldského, jenž byl vystoupil ze služby Dolnorakušanů, poněvadž se mu nemohl žold platiti. Aby se v Praze přiznali upřímně Hornorakušanům, že pomoc nemohou poskytnouti, k tomu se ne-

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. Dotýčené místo zní: „Ex quo (odporem sedláků) milites nostri exacerbati saevierunt in rusticos, igne omnia vastarunt et plurimas villas combusserunt.“ — A 30. července: „Ad aliquot milliaria omnes villae et domus combustae, reliquae spoliatae, vaccae, equi et reliqua animalia omnia abacta, rustici et incolae omnes dispersi et fugitivi sunt et hinc inde in sylvis latitant.“ — Vid. státní archiv. Maximilian Ferdinandovi 27. července 1620.

**) Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 3. srpna 1620.

mohli odhodlati již také proto, jelikož se vždy ještě nadáli příznivých případů a zvláště od účinného zakročení Bethlenova očekávali veliké věci a kromě toho nemysleli, že Maximilian bude tak rychle postupovati. Tschernembl, jenž se byl vydal z Recu do Prahy, bezpochyby s tímtež úkolem jako před ním Rauber, získán byl nejspíše od pana z Roupova, aby zaslal psaní Hornorakušanů, v němž jim dělal naději na podporu tvrdě, že není nedostatek ani peněz ani lidu, jelikož král Anglický je odhodlán zeti svému pomoci.*) Také psaní krále Bedřicha samého, stavů českých, nejvyššího kancléře a jiných osob měla dodati mysli a posílniti odpor Hornorakušanů, jelikož se v nich tvrdilo, že kurfiřt Saský zůstane neutrálním a hrabata Thurn a Mansfeld že obdrželi rozkaz, aby jim přispěli na pomoc. Dříve ještě nežli všechny tyto listy došly do Lince, přibyl plukovník ze Starhemberku, aby žádost od Rauberá přednešenou ještě důtklivěji opakoval, a snad aby se poradil s Čechy, jakým způsobem by se měl odraziti útok vojska ligistického. Dne 1. srpna odbyvala se tedy porada vyslancův hornorakouských s některými nejvyššími úředníky českými, avšak ačkoliv sezení trvalo pozdě do noci, předce se nemohlo státi rozhodné usnešení, poněvadž se nedostávalo prostředků.**)

Všecky porady a návrhy v Praze nebyly ostatně s to, aby odvrátily hrozící katastrofu v Rakousích. Rychlé postupování vojska ligistického, kteréž dne 31. července stálo již mezi Grieskirchenem a Velsém, a vyjednávání od Maximiliana zamítnuté poučilo stavy hornorakouské o hrozném jich stavu a o nezbytnosti toho, aby se buď císaři podrobili nebo se na život a na smrt bránili.***) K obraně však nedostávalo se jim odvahy, i vyprávili deputaci ke knížeti Bavorskému do Grieskirchenu nabízejíce své podrobení s tou podmínkou, aby zaručeny byly jejich náboženské a politické svobody, jakých požívali za císaře Maximiliana a Matiaše. Nejen

1320

*) Vid. st. archiv. Tschernembl Ungnadovi 27. července 1620. z Prahy.

— Vid. st. archiv. Pan z Roupova panovi z Ungnadu 28. července 1620.

— Bedřich stavům hornorakouským 28. července 1620. — Stavové čeští stavům hornorakouským 28. července 1620.

**) Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 3. srpna 1620.

***) Tamtéž. Avisen aus Prag dd. 3. srpna 1620.

tyto podmínky svědčily, že stavové nepovažovali stav věci za tak zlý, jaký byl, nýbrž také požadavek k nim připojený, aby vojsko ligistické odtáhlo ihned z Horních Rakous a aby v zemi žádných posádek nedrželo. Stavové zamítli také požadavek o zrušení konfederace s Čechy, poněvadž prý by jim to bylo na potupu; postačí prý, aby císař prohlásil konfederaci za neplatnou. Konečně stavové požadovali všeobecnou amnestii.*) Ješto však Maximilian odložil všeliké vyjednávání až po příchodu svém do Lince, vyslanci sněmu lineckého prohlásili, že stavové jsou ochotni hlavní město a hrad jeho mu vydati. Hornorakušané vzdali se tedy všeho odporu, skládajíce jedině naději svou ve vyjednávání, k němuž kníže Bavorský projevil se ochotným.

Naděje tato však byla marna, jelikož Maximilianovi bylo z Vídně uloženo, aby se nepouštěl do žádného vyjednávání a aby požadoval bezvýminečné holdování. Ve Vídni byla se totiž od počátku srpna, to jest od vtrhnutí vojska ligistického do Rakous zvýšila velice sebedůvěra; císař v otázce náboženské nechtěl ničeho více povoliti, ačkoliv ještě před čtyřmi nedělemi potvrdilo se Dolnorakušanům při jich holdování svobodné vyznávání konfese augšpurské.***) Aby se s Maximilianem stalo dohodnutí o tom, jak by se mělo nakládati se stavy hornorakouskými, rozhodli se ve Vídni vypraviti do hlavního stanu bavorského jednoho z nejčelnějších radů, pana z Harrachu. Tento nesl od císaře psaní knížeti s vyzváním, aby vyhladil v Horních Rakousích predikanty i s prokletým kacířstvím, jelikož by císař při nynějším stavu věci nemohl před bohem zodpovídati, kdyby ještě dále trpěl stavům ohavné kacířství, kterým lid prostý byl proti němu popuzen.****) Harrachovi bylo zjednati úplné dorozumění mezi císařem a knížetem Bavorským v té politické věci, jakými tresty měli by býti stíženi náčelníci posavadního odporu a jejich přívrženci a měl-li by se lid venkovský odzbrojiti. Další otázka týkala se poměru mezi Ferdi-

*) Mnich. st. archiv. Diurnale.

**) Archiv simancaský: El Consejo de Estado al Rey dd. 22. srpna 1620.

***) Mnich. st. archiv: Ferdinand II. Maximilianovi 1. srpna 1620. — Archiv harrachovský ve Vídni: Harrach's Anrede an Maximilian. — Tamtéž. Memoriale, was bei Baiern anzubringen.

nandem a Maximilianem a byla tedy velmi choulostiva. Ferdinand chtěl totiž vědět, koho jménem mají se obsadit jednotlivá města hornorakouská a kdo má Horní Rakousy spravovati a příjmů jejich užívati. V dotazu tomto skrýval se ostýchavý pokus, zbavití se některé z podmínek smlouvy říjnové, kteráž byla v Mnichově strany Horních Rakous uzavřena.*)

Maximilian odročil odpověď na všechny tyto otázky na dobu pozdější a táhl dále před se k Linci. Přitrhnuv blízko toho města, ^{4. srpna 1620} oznámil stavům příchod svůj a vyzval je, aby mu oznámili počet vojska, které jim slouží a aby mu zaslali seznam stavů, kteří jsou v Linci přítomni a kteří scházejí. Stavové v Linci shromáždění ^{6. srpna 1620} prohlásili, že vyhoví nařízení tomu, požadovali však také nyní, aby v Horních Rakousích nebylo cizích posádek, kterážto žádost však zase zamítnuta. Když příštího dne byli vyzváni, aby vojsko své sprostili přísahy, by mohlo vstoupiti do služby knížete, slíbili, že vyhoví požadavku tomuto.**)

Maximilian neváhal nyní více zaslati císaři žádoucí odpověď, když se byl o ní dostatečně uradil s důvěrnými svými rádci. Na dotaz strany obmezení náboženských a politických svobod v Horních Rakousích a strany potrestání náčelníků a jejich přívrženců odpověděl způsobem takovým, že se shodoval s císařem. Ale navrhoval, aby Ferdinand ještě veřejně nevystupoval, aby protestantům nehrozil, povstalců na jmění a hrdle netrestal, poněvadž by dohnání byli k zoufalství, z čehož by se mohlo vznítiti všeobecné povstání. Pak že by se zbrojné síly musely v Horních Rakousích rozdrobiti, výprava do Čech odročiti, čímž by mohl býti zmařen celý výsledek. Kníže že je ochoten vyhověti všem rozkazům císařovým a jednati přísně nebo mírně, že však z důvodů uvedených považuje za nejprospěšnější, aby císař ani nehrozil ani nesliboval, nýbrž aby jednal přísně teprve tehdy, když by se nemusel ničeho obávati. Kníže zrazoval také z okamžitého všeobecného odzbrojení lidu selského, poněvadž by se tím promrhalo mnoho času, jehož

*) Mnich. státní archiv. Články od Harracha zřejmy jsou z odpovědi dd. 7. srpna 1620.

**) Tamtéž. Diurnale.

by se mohlo lépe užítí k výpravě do Čech a poněvadž lid selský ozbrojen je způsobem tak primitivním, že sedláci by si mohli vždycky takové zbraně zaopatřiti. Co se týkalo poměru knížete k císaři, Maximilian prohlásil, že by bylo nejlépe, aby posádky, kteréž vloží do jednotlivých míst, jemu byly podřízeny a ne císaři a aby vůbec jemu samému ponechána byla správa země, dosazování všech úředníků soudních a finančních a užívání příjmů do té doby, až by mu tak nahrazeny byly výlohy, které vynaložil na válku ve prospěch císaře. Císař se měl tedy spokojiti s pouhým holdováním stavů a kníže Bavorský měl držeti Horní Rakousy až do té chvíle, když mu bude zapraven od císaře dluh až na poslední halěř. Naproti tomu Maximilian byl ochoten svoliti k tomu, aby důvěrník císařův příjmy a vydání kontroloval, by Ferdinand bezpečně věděl, kdy se sprostil dluhu svého.*) Odpověď Maximilianova shodovala se s tím, k čemu se byl císař zavázal v Mnichově, tak že ve Vídni ji museli schváliti beze všech námitek. Císař projevil souhlas svůj s knížetem zvláštním listem, který byl zaslán po panu z Trauttmansdorffu. Jen v příčině náboženství císař učinil některé námítky, které z opatrnosti svěřeny byly vyslanci jen ústně a které nám proto jsou neznámy.**)

Trauttmansdorffa provázel také hrabě z Dampierre, jenž se měl s knížetem uradit o dalším polním tažení a jenž mu měl navrhnouti spojení s vojskem Buquoyovým. Návrh ten byl přijat a učiněny přiměřené přípravy.

Kníže Bavorský jal se za přítomnosti své v Linci pořádati poměry v Horních Rakousích, aby pak další tažení mohl spokojeně nastoupiti. Otázka o převzetí zbrojného lidu hornorakouského do služeb knížete nebyla ještě rozřešena, jelikož vojsko nechtělo se služby u stavů dříve vzdáti, dokud mu nebude vyplacen žold za držalý. Maximilian dohodl se se stavy v ten způsob, aby vojsku vyplacen byl žold dvouměsíční částkou 84.000 zl. a se zbytkem požadavku svého aby odkázáno bylo na dobu pozdější; a aby stavové peníze ty mohli zaplatiti, půjčil jim 40.000 zl. Vojsko se nějakou chvíli rozpakovalo, ale pak se předce se závdavkem tímto

*) Mnich. st. archiv. Odpověď Maximilianova na poselství Harrachovo dd. 7. srpna 1620.

**) Mnich. st. archiv. Ferdinand Maximilianovi dd. 11. srpna 1620.

spokojilo; když však jeden z komisarů, kteří ve věci této vyjednávali, vojsku přál štěstí k službě pod Maximilianem, přání to považováno za posměch a část vojáků prohlásila, že nebudou dále sloužiti. Aby všelikému protahování učinil přítrž a aby odpor v počátku svém udusil, poslal Maximilian v noci na 15. srpna pluk 1620 pěchoty a oddělení jízdy do Ottensheimu, kde leželo vojsko stavovské, aby násilím vymohl, co se nedalo provésti po dobrém.*) Lid stavovský vida nebezpečnoství, nezpečoval se dále přijmouti nabízené podmínky a vstoupiti do vojska ligistického, čímž armáda Maximilianova seslena o 3000 mužů. Aby Horní Rakousy nemohly dále odporovati, Maximilian nařídil, aby všechny válečné zásoby v zemi a všechny městské zbraně odvedeny byly do Lince a tímto na pohled částečným odzbrojením dosáhl tolik, že země zbavená byla skutečně všech prostředků k povstání.**)

Kromě toho nařízeno stavům, aby dodali 100 koňů pro dopravu děl a 220 vozů pícních a k jich tažení 880 koňů. Ačkoliv Maximilian slíbil příspěvek tento nahraditi, stavové předce hleděli se vymknouti, ale bez výsledku.***)

Maximilian požadoval zároveň od stavů, aby císaři holdovali, ale zamítl vesměs podmínky jejich, za kterými to chtěli učiniti a odkázal je jmenovitě se žádostí za všeobecnou amnestii na císaře.†) Jelikož Maximilian holdování toto považoval jen za prozatímné, přáli si seznati stavové přísahu k tomu určenou a prohlásili zároveň, kdyby se mělo přísahati obvyklým způsobem, že by při svých podmínkách museli setrvati a že by nemohli holdovati, dokud by jejich politické a náboženské svobody nebyly potvrzeny. Maximilian zamítl také tento požadavek a vyzval stavy, aby do dvou dnů slíbili poslušenství, jinak že proti nim užije násilí. Přes to však žádali dne 18. srpna opět za odročení lhůty holdovační a když 1620 jim to nebylo povoleno, odevzdali příštího dne knížeti spis, jímž se snažili dokázati, že by proti svědomí svému nemohli přísahati, kdyby jim dříve politické a náboženské svobody nebyly zabezpe-

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. Bayrischer Feldzug. Tištěno léta 1621.

**) Tamtéž. Diurnale.

***) Bayrischer Feldzug. Tištěno 1621.

†) Vid. st. archiv. Maximilian stavům horno-rakouským 13. srpna 1620.

čeny. Stavové zamítli také požadavek Maximiliana strany spolku s Čechy, aby se ho totiž zřekli písemným osvědčením. Původní listinu spolkovou však nechťeti více zadržeti, nýbrž odevzdali ji knížeti. Maximilian propustil stavy s tím podotknutím, že jim ještě téhož dne oznámí svou vůli a skutečně dostavili se k nim pánové z Döringu a doktor Prucklacher, kteří je ujišťovali, že prozatímné holdování nebude právům jejich nijakž na újmu. Osvědčení toto nebylo však upřímné, jelikož radům bavorským nebo alespoň pánu jejich bylo dobře známo, že císař je odhodlán práva stavovská obmeziti a že právě z tohoto důvodu požaduje se bezvýminečné holdování. Kromě tohoto prohlášení, jenž směřovalo k uchláčeniu odporu stavovského, radové opakovali známý již požadavek knížete, aby stavové zvláštní listinou se zřekli spolku s Čechami. *) Po poradě, která trvala hluboko do noci, odhodlali se stavové povoliti a zpravili knížete, že chtějí prozatím holdovati, ovšem s tou výhradou, že to nemá býti na újmu jich právům a svobodám.

1629

Když stavové dostavili se 20. srpna ke knížeti, prohlásil, že strany náboženství nemůže jim dáti slibu uspokojivého, jelikož císař sám rozhodne o této věci; co se týče politických svobod, Maximilian ujišťoval, že prozatímné holdování nemá býti na újmu ani jim, ani vyvýšenosti a právům císaře. Kníže projevil svou spokojenost nad tím, že stavové jsou ochotni zřeknouti se písemně spolku s Čechy, ale prohlásil, že osvědčení jejich, jako by se poddávali jen nátlaku, považuje za neplatné. — Po té bylo holdováno. Duchovenstvo nejprve odříkávalo přísahu předčítanou, načež jeden za druhým jako na potvrzení ruku podávali. Když potom kancléř bavorský předčítal přísahu stavu panskému a rytířskému a aby slovo za slovem po něm opakovali, požadoval, prohlásil pan Hans Jörger, nejváženější člen, že odříkávání přísahy u stavů světských není obyčejem a že skládávají přísahu jen rukou dáním. Kníže chtěje námítce této vyhověti požadoval jen podání ruky, ale tu vystoupil prelát z Kremsmünsteru ohlašuje, že tvrzení pana Jörgra nezakládá se na pravdě. Pochybovati nelze, že prelát měl pravdu a že šlechta za vymyšlenou zámiňkou nechťela přísahati, aby buď svědomí svého

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. — Bayrischer Feldzug. Tištěno r. 1621.

neobtěžila nebo privilegovaného svého postavení nezhoršila. Rozpředlo se bouřlivé rokování, v němž se většina přítomných účastnila. Kníže konečně vyhověl přání šlechty a spokojil se s ruky podáním; zástupci měst odříkávali zase přísahu a podávali knížeti ruku.*)

Když holdování se skončilo, užil Maximilian poprvé práv svých pro Horní Rakousy nabytých; jmenovalť plukovníka svobodného pána z Herbersdorfu hejtmanem zemským a představil jej stavům. Za několik dní tedy Maximilian provedl, čeho vůbec bylo lze dosáhnouti: zlomil odpor v Horních Rakousích, sil a zbrojných prostředků této země mohl užívati po své vůli a přiměl stavy, aby holdovali. Saský vyslanec při dvoře vídeňském, Zeidler, vydal se schválně do Lince, aby vlastníma očima seznal jednání Maximilianovo a mohl o něm podati zprávu pánu svému. Ve zprávě své Zeidler mluví s obdivem o knížeti, kterému jinak nepřál pro jeho směr náboženský: pevnou rukou prý řídí všecko vyjednávání, jsa přívětivým ve svých spůsobech, trvá prý nezvratně při svých požadavcích a tak že stavy horno-rakouské donutil k dokonalé povolnosti. Zeidler chválí horlivost jeho pro udržování kázně ve vojště, jeho obezřelé zásobování vojska, výtečná opatření k uspořádání horno-rakouské správy a soudnictví, zkrátka uznává jej za muže, který je jako stvořen pro velké podniknutí, jež na se vzal a který je čestně dokoná.**)

Maximilian učiniv opatření, aby obsazena byla některá města a některé průsmyky, k čemuž určeno bylo 5000 mužů, musel se také postarati o ubytování nemocných svých vojáků. Ve vojště jeho čerstvě najatém a řádně zásobovaném bylo v Linci 1400 nemocných, z nichž jen skrovnický počet bylo raněných; podle toho se může souditi, jak asi to dopadalo se zdravím vojska českého, kterému bylo neustále snášeti všeliký nedostatek. Kníže dal domy ležící při Dunaji proměnit v nemocnice, načež učinil potřebné opatření, aby s vojskem svým táhnouti mohl do Čech.***) Hned

*) Bayerischer Feldzug. — Mnich. st. archiv. Diurnale.

**) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 2. září 1620.

***) Bayerischer Feldzug. Tištěno r. 1621. — Mnich. st. archiv: Diurnale.

1620 jak byl vtrhl do Horních Rakous, zpravil o tom plukovníka Mar-
 radasa a vyzval jej, aby oznámil, kde a jakou by si přál podporu.
 Když tedy obdržel zprávu, že hrabě Mansfeld opustiv postavení
 své u Volar, táhne k hranicím hornorakouským, vyslal z Lince
 dne 5. srpna oddělení vojska do Freistadtu, aby si pojistil spo-
 jení s Krumlovem a Budějovicemi a aby Mansfelda zastavil, kdyby
 do Rakous postupoval. Za týmž účelem vypravil o několik dní
 později plukovníka Sulze s 3000 muži pěchoty a 1000 jezdcí, jak
 za to máme, do Leonfeldu, čímž dosáhl úplně účelu svého, neboť
 Mansfeld vzdal se vtrhnutí do Horních Rakous, poněvadž podro-
 bením se Hornorakušanů pozbyl naděje na dobrý výsledek, i obrátil
 se do Tábora.

Jelikož bylo očekávati, že další tažení po vytrhnutí z Lince
 nebude tak nekrvavé jako doposud, kníže se rozhodl odevzdati se
 slavnostním způsobem do ochrany boží; byl se sice postaral,
 aby vojsko na výpravě své nepostrádalo útěchy duchovní, a také
 každý ze vznešenějších pánů měl kněze ve své družině, jenž pra-
 videlně náležel řádu jesuitskému, přes to však povolal zvláště
 ještě k spravování duchovních záležitostí ve vojště kněze zbožno-
 stí svou proslaveného a za svatého považovaného, mnicha karme-
 litského Dominica a Jesu Maria, jenž na pozvání toto skutečně
 přibyl ze Říma do vojska ligistického.*) Nevíme, zdali mluvil
 německy, z dobrých příčin věříme spíše v opak toho; jelikož však
 značná část, snad dobrá třetina vojska skládala se z Francouzů, ne-
 dostatek tento asi méně padal na váhu. Když císař zvěděl, že
 Dominicus přibyl k vojsku ligistickému, radoval se nemálo, že
 získána jest podpora tohoto muže, jehož slavná pověst pronikla až
 ke dvoru císařskému; i žádal knížete Bavorského, aby jej pozdravil
 1620 jménem jeho.**) Dne 16. srpna jmenovaný mnich oslovil Maximiliana
 a veškeru družinu jeho řečí vlaskou a zavěsil potom knížeti ška-
 pulíř řádový, v čemž následovali Maximiliana kníže z Vaudemontu
 a Elboeufu a celá ostatní družina, vyžádavše si poctu tuto od
 Dominica.

*) Mnich. st. archiv. List Maximilianův (komu?) dd. 27. kv. 1620.

***) Tamtéž. Ferdinand Maximilianovi 4. září 1620.

II.

Posilniv se taktó v důvěře v zdárný výsledek, Maximilian dal se na pochod dne 23. srpna. Účelem jeho bylo spojití se s Buquoyem a vyplnití tak přání, které byl císař projevil po Dampierrovi. Plán tento však nebyl podle chuti císařského velitele, jenž o spojení s vojskem ligistickým nechtěl ničeho slyšeti, jelikož se patrně obával, aby při Maximilianovi neustoupil do pozadí. Již počátkem srpna odporoučel tedy císaři jiný plán válečný, podle něhož nemělo se státi spojení s vojskem ligistickým. Buquoy si přál, aby Maximilian táhl z Lince do Čech a země této se zmocnil, a jelikož k tomu nebude všeho svého vojska potřebovati, přál si, aby mu kníže Bavorský poslal asi 6 nebo 7000 mužů na pomoc.*) Buquoy se patrně nadál, že pak nepřítel překoná a že sám bude mítí slávu z konečného vítězství; ale snaha tato, aby se zbyl knížete Bavorského, nic neprosperla. Zdali císař podporoval přání jeho u Maximiliana nebo ne, nevíme; tento nenechal se žádným způsobem odvrátiti od plánu svého, aby totiž ve spojení s Buquoyem udeřil na hlavní sílu nepřítel a aby provedení záměru svého nestěžoval úkoly vedlejšími.

Ješto Buquoy ležel u Rohů a Eggenburku, Maximilian byl by se mohl s ním nejpohodlněji spojití, kdyby se byl splaval z Lince po Dunaji až ke Kremži a odtud podal ruku veliteli císařskému. Nebezpečnoství plavbě takové nehrozilo žádné, jelikož na celém pobřeží nebylo ani jediného vojáka nepřátelského; snad pro nedostatek lodí nemohla se výprava podniknouti tímto způsobem, neboť Maximilian vytrhnuv z Lince, zaměřil k Freistadtu při české hranici. Cesta šla krajinou lesnatou a byla velice neschůdna, tak že vojsko po dvoudenním pochodu dorazilo do Freistadtu vysíleno, kdežto vozy se střelbou a špiží potřebovaly všelikých malých i velkých správek. Dopřán tedy vojsku dvoudenní odpočinek, za něhož mohl se Maximilian dorozuměti o dalších

*) Archiv novohradecký. Memoire pro Dampierra dd. 7. srpna 1620. — Tamtéž Oñate Buquoyovi 30. srpna 1620.

operacích s Marradasem, který sem schválně přibyl, aby uvítal knížete Bavorského. Marradas učinil na knížete dojem nejvýše příznivý, tak že jej císaři doporučil jakožto schopného válečníka a později prosil, aby mu císař osvědčil zvláštní svou milost. *) Z Freistadtu zaslal kníže napomenutí falckraběti a stavům českým, oznamuje jim, že přichází jakožto císařský komisař a že je varuje před dalším odporem. **)

1620

Dne 27. srpna vojsko ligistické vytrhlo z Freistadtu a zaměřilo na Kaplici v Čechách, tak že nepřátelé museli se domnívati, že Maximilian se vzdal spojení s Buquoyem a že bude samostatně postupovati ku Praze. Tažením do Kaplice měli však býti nepřátelé oklamáni, neboť Maximilian dal se odtud přes Benešov a Stropnici do Vitoraze a postoupil tak do Dolních Rakous. Ve vojště ligistickém zmáhaly se nyní opět zhoubné nemoci, kteréž po krátkém svém trvání končily obyčejně úmrtím, tak že následkem toho vojska značně ubývalo. Pro nebezpečnost, jaká hrozila životu na výpravě této, odjeli rychle domů někteří vznešenější pánové, kteří táhli do boje nejspíše jen k vlastní zábavě. Tak již z Lince kníže z Orsini navrátil se do Italie a jiný kníže opustil vojsko, když se blížilo k Rohům. Vojsku však to bylo každým způsobem výhodné, pakli se vzdálily takové osoby, jež vyžadovaly mnohých ohledů a předce ničím neprospěly.***) — Když Maximilian po dvoudenním odpočinku chtěl ze Světlé vytrhnouti, aby se spojil s Buquoyem, který tábořil odtud asi 3 až 4 míle na východ, přišel od Buquoye posel s omluvou, že odchod svůj a tedy spojení s ligisty musí odročiti, poněvadž nepřítel jej napadl, pícní vozy jeho a jiná zavazadla zabil.

2. září
1620

Kníže z Anhaltu, jenž byl tak dlouho prodléval u Eggenburku, aniž by se byl domohl nějakých výhod nad Buquoyem, upadl zprávou o výsledcích Maximiliana v Horních Rakousích a

*) Víd. st. archiv. Maximilian Ferdinandovi 3. září 1620. V listě tom mluví se s největší uznalostí o Marradasovi.

**) Mnich. st. archiv: Diurnale. V tomto latinském denníku, sepsaném od jednoho tajemníka Maximilianova, vypravuje se prostým ale za to tím věrnějším způsobem o válečných událostech.

***) Bayrischer Feldzug. Tištěno r. 1621.

o jeho vtrnutí do Dolních Rakous v zoufalství. Jak se mohl nadíti, že bude moci odolati nepříteli dvakráte tak silnému, když se pro nedoplatky žoldu nemohl ani na vojsko své spolehnouti a Bethlen slíbených 20.000 jezdců neposýlal. V zoufalství svém odhodlal se nyní k útoku, o němž se Buquoy zmínil ve zprávě své Maximilianovi a jenž směřoval hlavně proti sboru Dampierrovu, který ležel u Grafenwerthu. Tentokráte dosáhl úspěchu, ačkoliv ne značného, kterýž děkoval té okolnosti, že Dampierre prodléval ve Světlé u Maximiliana a že tedy vojsku svému sám nevělel a že Buquoy, jak se tvrdilo, ze žárlivosti neposlal podporu sboru napadenému.*)

Dne 7. září táhl Maximilian po odpočinku ve Světlé, který 1620 způsoben byl hlavně zdoluhavým dovozem potravin, dále do Oberndorfu, kdežto Buquoy postoupil mu vstříc přes Nové Polany (Neupölla), tak že se příštího dne spojili. Nyní táhli společně do Rohů a cestou oblehli dobře opevněny benediktinský klášter Staré Hradý (Altenburg), jehož posádka však nijakž neodporovala, nýbrž knížete Bavorského žádala, aby ji přijal do svých služeb.***) Marná však byla naděje, že setkají se s vojském českým u Eggenburku, jelikož kníže z Anhaltu již ustoupil. Město toto mělo silnou posádku, ale ta se vzdala zrovna tak jako posádka v Rozích beze všeho odporu. Je to věc nepochopitelná, že v hlavním staně českém neviděli nebezpečství, jaké spočívá v takovém roztržštění sil, a že posádky mnohých měst a hradů, jichž bylo několik tisíc mužů, vydány byly v šanc přemoci nepřátelské. Kníže z Anhaltu snad věc tuto nahlížel, ale nemohl zlomiti umíněnost Dolnorakušanů, jenž chtěli půdu svou hájiti krok za krokem a při tom zapomínali, že jen urychlují svou záhubu.

Maximilian procházeje se v Rozích v jedné zahradě, spatřil na obzoru na několika místech záře od požárů, čímž nabyl přesvědčení, že vojsko jeho zase se oddává výtržnostem, jakýchž se dopouštělo, když vtrhl do Rakous. Odhodlán jsa zameziti takovouto sverepost, pokud stačí síly jeho, dal okamžitě vyšetřiti příčiny těch

*) Tamtéž. — Mnich. st. archiv. Diurnale. — Saský st. archiv. Psaní podplukovníka Maria z Eggenburku 9. září 1620.

**) Mnich. st. archiv. Diurnale.

požárů; na pluk hraběte Sulze padla největší vina. Maximilian chtěl z počátku potrestat hejtmany pluku toho a propustil je teprvé na mnohé žádosti na svobodu, ale mužstvo, na němž vina byla shledána, muselo vystoupiti z pluku, načež každý desátý muž z vinníků odsouzen k smrti provazem.*) Obnoviv takto na nějaký čas kázeň ve vojstě, hodlal Maximilian důrazně stíhati nepřítel, ale na překážku byl mu v tom nedostatek spíže. Maximilian byl se v Bavorsku postaral o dostatečnou zásobu potravin, ale doprava jich děla se příliš zdlouhavě po Dunaji do Lince a odtud a z Kremže obtížnými cestami po zemi. Jakkoli tedy Maximilian byl všecko pečlivě připravil, předce se stávalo nemilé opozdění, kteréž zdržovalo pohyby vojska.

Bezděčného klidu, jemuž Maximilian a Buquoy museli se v Rozích oddati, užili oba k válečným poradám, v nichž se kromě vynikajících plukovníkůúčastnil také hrabě z Hohenzollernu, jež v táboře prodléval. Došla zpráva, že nepřítel ustoupil k Drozdovicím (Drosendorf) a že nejspíše ani tam nepostaví se na odpor, nýbrž dále ustoupí. Bylo se tedy rozhodnouti, má-li se nepřítel v patách stíhati a má-li se do Moravy za ním vniknouti, nebo má-li se bez ohledu na nepřítel vtrhnouti do Čech a hledět zjednati spojení s kurfiřtem Saským a tak pomocí jeho se ujistiti. Byl to ovšem podivný plán nedbati nepřítel, umožniti mu ták spojení s Bethlenem a dáti v šanc Dolní Rakousy, kdežto by plán celý mohl se v Čechách rozbiti o obléhání Prahy! Přes to však závažné důvody plán ten doporučovaly. Především padala na váhu nemožnost sehnati spíži, kdyby se vtrhlo do spustošených krajín v jižní Moravě a když by se tak vojsko vzdálilo od Dunaje. Nehoda sebe menší mohla míti osudné následky, kdyby přitáhla jízda Bethlenova. V Čechách však pojištěno bylo spojení s Bavorsky po Dunaji a přes Šumavu, jelikož spojení s Pasovem už dávno trvalo a kromě toho mělo se v nejbližších dnech zjednati také spojení přes Brod a Domažlice, jelikož Maximilian byl vypravil tímto směrem 7000 mužů, jejichž vtrhnutí do Čech Mansfeld nedostatečnými svými silami nemohl zabrániti. Obsazením Čech přerušilo by se zároveň

*) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi z Vídně 16. září 1620.

knížeti z Anhaltu spojení s posledními prameny pomocnými a jeli-kož k tomu nesměl nechat dojít, musel se vzdátí spojení svého s Bethlenem a do Čech za nepřáteli se obrátiti. Proti těmto důvodům, kterými Maximilian nebo vlastně Tilly odporučeli výpravu do Čech, mohly se uvéstí všeliké námítky; než důvody shodovaly se zajisté s tehdejší stavem věcí, že pozdějšími událostmi byly úplně ospravedlněny; a jmenovitě splnila se domněnka, že Anhalt potáhne do Čech za císařskými. Hrabě Buquoy nemohl tedy zamítnouti operační plán od Maximiliana navržený, jakkoliv by byl rád vojsko své oddělil od ligistického. Maximilian jen v tom povolil, že chtěl táhnouti za nepřítelem až k Drozdovicím a teprve tam odtud, když by se nestala srážka s nepřítelem, obrátit se do Čech.*)

Hrabě z Hohenzollernu, jenž byl přítomen při těchto poradách, odešel potom do Vídně, aby císaře zpravil o usnešení. Nežli odešel, měl ještě s Maximilianem rozmluvu, v níž tento opět projevil své přání, aby jmenován byl vrchním velitelem spojeného vojska. Maximilian dal se tázati císaře, jak má nakládati s Buquoyem, k čemuž pojily se také stížnosti na císařského generála, jenž asi při prvním setkání s knížetem Bavorským choval se chladně, ano snad i příliš hrdě. Hrabě z Hohenzollernu podal císaři po návratu svém zprávu o usnešení, jež se stalo v Rozích a o přání Maximilianově. Než Ferdinand nechtěl ani tentokráte podříditi hraběte Buquoye knížeti Bavorskému, slíbil pouze, že nařídí svému generálovi, aby se všeho vystříhal, čím by vzbuditi mohl nespokojenost Maximilianovu. Přes to však snad předce dělal knížeti naději, že vyhoví přání jeho, neboť hrabě z Hohenzollernu psal Maximilianovi, že mu nezvěstuje všecko, co císař podotkl strany vrchního velitelství, nýbrž že mu věci — patrně důležitější — vzkáže ústně po důvěrném poslovi.**)

Nespokojenost s válčením Buquoyovým za posledních neděl ve Vídni tehdež dosáhla nejvyššího stupně, již jen krátký čas chtěli míti strpení s činností jeho, nebude-li se moci vykázati skvělejšími skutky.

*) Mnich. st. arch. Max Bavorský Ferdinandovi z Bejdova n. Dyjí 17. září 1620.

***) Archiv harrachovský: Hrabě z Hohenzollernu Maxovi 15. září 1620.

Co se týká válečného plánu v Rozích ujednaného, o němž podal zprávu císaři také hrabě Dampierre, jenž schválně se vydal do Vídně, císař byl s ním z počátku srozuměn a chtěl se spokojiti, kdyby mu Buquoy poslal do Vídně 5—6000 mužů, s kterými by Dampierre překazil vpád Bethlena do Rakous a vůbec císaře chránil proti Uhrům. O tři dni později však ochrana tato císaři nedostačovala, zvláště že také hrabě Oñate pokládal za prospěšnější, aby Buquoy se vším svým vojskem zůstal v Rakousích, tím síly Anhaltovy zde upoutal, knížeti Maximilianovi tak usnadnil obsazení země a pramenů, z nichž Anhalt čerpal prostředky k vydržování vojska svého. Ješto však Oñate již za 24 hodin změnil své mínění a spojení Buquoye s Maximilianem schválil, upokojil se také Ferdinand a nařídil pouze pánovi z Harrachu, vydat se k vojsku spojenému, představit Maximilianovi a Buquoyovi nebezpečství z Uher hrozící a ponechati rozhodnutí jejich, zdali přes to chtějí společně vtrhnouti do Čech a k hájení Vídně vypraviti pouze malý sbor vojska.

Do tábora ligistického přivezena zatím potřebná spíže a tak Maximilian a Buquoy nastoupili 13. září tažení z Rohů do Drozdovic, kdež opět nadarmo se ohlíželi po vojtě českém, jelikož ustoupilo již ke Znojmu. Maximilian chtěl nyní bez prodlení táhnouti do Čech, ale Buquoy usiloval přes úmluvy v Rozích způsobiti, aby se pronásledoval nepřítel do Moravy nebo snad chtěl docílití za touto zámiňkou, aby kníže sám táhl do Čech. Maximilian však stál rozhodně na provedení plánu ujednaného, Buquoy musel povolití a dne 16. září nastoupiti společně s ligisty tažení do Bejdova nad Dyjí (Waidhofen). Dne 20. září spojenci překročili hranice české a noclehovali u Nových Hradů poprvé na půdě české.

Dne 19. září pan z Harrachu přijel za spojeným vojskem, aby si vyžádal 6—7000 mužů k hájení Vídně. Sotva odjel z Vídně, aby rozkaz ten vykonal, došla tam zpráva, že Maximilian a Buquoy dali se na pochod do Čech a že tedy knížeti z Anhaltu ponechali svobodu, aby za nimi následoval do Čech nebo se spojil s Bethlenem. Ve Vídni ujal se zase strach: Eggenberg psal Harrachovi, že ve Vídni nemohou dokonale pochopiti plán v Rozích ujednaný, že je každým způsobem nebezpečno, nestarati se o knížete z An-

haltu a že by se mělo alespoň co nejspěšněji vypraviti 6000 mužů do Vídně, jelikož je v městě sotva přes 2000 mužů. Oňate jevil ještě větší obavy: psalť Buquoyovi, že by předce považoval za prospěšnější, aby Buquoy netáhl do Čech, nýbrž aby setrval v Rakousích, a mohl se opřítí Anhaltovi, kdyby tento udeřil na Vídeň. Oba tyto listy nemohly se asi před 21. zářím dostati do rukou adresátů a nemohly tedy více změnití plán v Rozích ujednaný, jelikož vrchní velitelé spojeného vojska již příliš daleko pokročili a již také zprávu obdrželi, že Anhalt s vojskem svým ustupuje do Čech a že tedy nepomýšlí na spojení své s Bethlenem. Ješto se však nepodceňovalo nebezpečství, kteréž hrozilo císaři ve Vídni od Bethlena, usnešeno vypraviti po přání Ferdinandově 6000 mužů do Vídně, k čemuž Buquoy měl poskytnouti jeden pluk a Maximilian druhý, jenž byl zůstaven v Horních Rakousích. Velitelem vojska císaři na pomoc vyslaného měl býti Dampierre, jelikož ve Vídni se rozhodli svěřiti tomuto generálovi obranu proti Bethlenovi.*)

Zde musíme prozatím přerušiti vypravování o dalších válečných operacích, abychom podali zprávu o dalších prostředkovacích pokusech, jimiž Francie a Anglie se snažily odvrátiti hrozící katastrofu.

---

*) Denník o tažení Maximilianově. M. S. v mnich. st. archivě. — Tamtéž. Ferdinand Buquoyovi 22. září 1620. — Archiv harrachovský ve Vídni. Ferdinand Harrachovi 22. září 1620. — Tamtéž. Eggenberg Harrachovi. 18. září 1620. — Archiv novohradecký. Oňate Buquoyovi 18. září 1620.

Hlava osmá.

Poselství francouzské a anglické ve Vídni.

- I. St. Catherine u Anhalta. Sigogné v Báňské Bystřici. Angličti vyslanci Conway a Weston v Bruselu. Prohlášení arciknížete Albrechta o upotřebení vojska v španělském Nizozemsku ležícího. Další cesta vyslanců anglických. Vojsko španělské napadne Falcko. Vyslanci angličti v Drážďanech.
- II. Vyslanec Wotton ustanovený pro dvůr císařský, odebere se do Vídně. Slyšení jeho u Ferdinanda, vyjednávání jeho s vyslanci francouzskými a s Eggenberkem. Francouzi počínají se chovati nepřívětivě k nárokům císařským. Wotton vypraví posla do Prahy. Vyslanci francouzští strojí se odejítí do Prešpurku. Válčení mezi Bethlenem a Dampierrem. Smrt Dampierrova. Angoulême chce zvědět, na jakém základě vyjednávalo se posud mezi Ferdinandem a Bethlenem. Angoulême a průvodci jeho v Prešpurku. Výsledek vyjednávání jejich.
- III. Spinola vtrhne do Falce. Achác z Donína snaží se vymoci u Jakuba podporu falckraběti. List Jakubův Unii. List Buckinghamův Gondomarovi. Poselství Unie ke Kristanovi IV. a ke Generálním stavům. Conway a Weston v Praze. Nabydou přesvědčení, že marné je všeliké vyrovnávání. Jakub nejeví žádného účastenství při všech nedostatecích svého zetě.

I.

○ činnosti vyslanců francouzských vypravovali jsme až po tu dobu, kdy přibyli do Vídně a kdy jim od císaře bylo svěřeno prostředkovati v Uhrách a v Čechách. S vyjednáváním dotýčným počali z počátku srpna, tedy v době, kdy vojsko ligistické bylo již vtrhlo do Rakous a kdy pro nastávající rozhodnutí na bojišti nekynul prostředkování valný úspěch. Angoulême však a soudruzi jeho nedbajíce této nepřívětivé okolnosti, vypravili zvláštní posly k Anhaltovi a Bethlenovi, aby je zpravili o svém úkolu.

K Anhaltovi odebral se pan ze St. Catherine, v jehož instrukci mluví se o tom, že je míru potřeba, aniž by jasně naznačeny byly základy, na nichž by se mělo jednati; instrukce byla tak dvojsmyslná, že se mohla vykládati jak na prospěch císaře tak falckraběte.*) Vyslanec přibyv dne 7. srpna v Eggenburku, sdělil Anhaltovi přání vévody z Angoulému, že by se s ním rád sešel osobně. Jelikož Catherine byl Hugenotem, hodil se zajisté nejlépe za posla k Anhaltovi, předce však nedovedl smýšlení jeho ve prospěch míru změnit. Anhalt vykládal nejasnou instrukci jen na ujmu své strany, nejevil proto žádné ochoty k navrženému vyjednávání a vylouval se nedostatečným plnomocenstvím. V rozmluvě s Catherinou zakrýval svou bázeň před nejbližší budoucností chlubnými slovy, pravě kromě jiného, že cesta vévody z Angoulému do Eggenburku již proto byla by zbytečná, ješto beztoho v nejbližších dnech hodlá s vojskem svým postoupiti k Vídni.**)

1620

Lepšího přijetí dostalo se poslovi do Bystřice vypravenému, jakémusi Sigogné, ačkoliv se také nedomohl lepšího výsledku. Bylo mu uloženo, požadovati od Bethlena, aby císaři bylo navráceno všecko, co mu dříve náleželo; kdyby se tak nestalo, hrozilo se Bethlenovi nepřátelstvím krále Ludvíka.***) Francouzští vyslanci domáhali se tedy v Uhrách širších práv pro císaře, nežli on sám činil ve vyjednávání svém s Bethlenem. Proč pak Ferdinand zamlčel vyslancům návrhy, které byl Bethlenovi učinil? Tuto mlčenlivost dvoru vídeňského nelze si vysvětliti leda snad tím, že ve Vídni pozbyli vši důvěry k Bethlenovi a že tedy považovali za zbytečné podporovati vyjednávání s ním, jelikož měl beztoho meč rozhodnouti.

Sigogné byl přes příkré své požadavky přijat od Bethlena co nepřátelštěji; kníže projevil ochotu uvítat vévodu Angoulémského a vyjednávat s ním o obnovení míru†); rovněž stavové

*) Instrukce pro St. Catherine dd. 4. srpna 1620 v „Ambassadě.“

**) Mnich. st. arch. Anhalt Plessenovi dd. 9. srpna 1620.

***) Instrukce pro Sigogné dd. 1. srpna 1620 v „Ambassadě.“

†) Reponse du Prince de Transylvanie dd. 15. srpna 1620 v „Ambassadě“

— Tamtéž. Lettre écrite par Mess. les Etats de Hongrie dd. 14. srpna 1620.

uherští projevíli ochotu k tomu, zvolíce zvláštní výbor k příštému vyjednávání. Povolnost tato byla však pouhým klamem, jak vysvítal ze současného potupného nakládání s vyslanci císařskými a z volby krále, která byla o dva dni později předsevzata. Sigogné však nedočkal se této události, nýbrž vydal se hned do Vídně, jakmile obdržel odpověď na své požadavky.

Vyslanci francouzští nemeškali zpravit císaře o výsledku poslání Sigogna a předložiti mu spisy toho se týkající k nahlédnutí. Císař, jak se podobalo, byl spokojen s výsledkem vyjednávání tohoto a poslal příštího dne pana z Eggenberku k Baugymu s tím vzkazem, že si přeje, aby vyjednávání s Uhry se urychlilo. Když pak do Vídně došla zpráva o zvolení Bethlena za krále, vyslanci sami přestali očekávati nějaký úspěch z vyjednávání, považující věc císaře v Uhrách za ztracenou.*) Naproti tomu měli za to, že strany Čech naděje císařovy značně se zlepšily, jelikož nastávající spojení Buquoye s Maximilianem Bavorským slibovalo úspěch zbraní císařských. Císař sám, jak se podobalo, nabyl větší důvěry k Angoulémovi a jeho soudruhům, neboť jim sdělil rozmluvu s vyslancem anglickým Wottonem, který těchto dnů přibyl do Vídně a císaři radil, aby se vyrovnal s falckrabětem.

Jakub provedl svůj zámysl a vypravil v měsíci červnu, tedy tou dobou, když vyslanci francouzští započali svou činnost v Ulmu, několik svých důvěrníků do Německa. Pán Conway a Weston s tajemníkem svým pro Prahu určení přibyli počátkem července do Bruselu, aby, jak jim bylo uloženo, varovali manžele arciknížecí před útokem na Dolní Falci a aby požadovali v ohledu tom určitou přípověď. Nedomohli se lepšího výsledku nežli anglický vyslanec Trumbull, který se byl také nadarmo vynasnažoval, aby se mu infantka určitým slibem zavázala. Za slyšení, kteréž mu udělila, nepustila se s ním do vážného rozhovoru, nýbrž poptávala se jen po zdraví Jakubově a po jiných nepatrných věcech; a když pak Trumbull navštívil arciknížete, tento prohlásil, že se mu nemůže za zlé míti, pakli císaře podporuje v nesnázi jeho, aniž by však udal, zdali podpora tato má záležitosti v útoku na Falcko. Trumbull

*) List vyslance pánovi de Puyieux dd. 2. září 1620 v „Ambassadě.“

musel přestati na této vyhýbavé odpovědi, jelikož arcikníže stížen byl oteklinou nohy a tak bídně vypadal, že mohl sotva mluvit. Trumbull považoval smrt jeho za nezbytnou. Od osob dobře zpravených obdržel však Trumbull rozličné zprávy, podle nichž nemohl více pochybovat, že v Bruselu se pomýšlí jen na útok na Falci.*) V odpovědi, kterou arcikníže o dva dni později dal doručiti vyslanci anglickému na jeho písemné podání, chovala se ještě ta věc v tajnosti, neboť se odpovídalo jen všeobecnými frazemi a neurčitým prohlášením na otázku, kterou Jakub dal Trumbullem přednésti.**)

Conway a Weston požádali za slyšení u manželů arcikníže-cích. Žádosti vyhověno a oba vyslanci povoláni na hrad Mariemont, kde se snažili delší řečí dokázati arciknížeti velkomyslnost a nezištnost, kterou Jakub posud osvědčil v záležitostech českých; v odměnu za to požadovali, aby strana habsburská nepodnikla útoku na Falci, jelikož by ho král pro svou dceru nemohl trpěti. Arcikníže také tentokráte odpověděl vyhýbavě, uznával veškery zásluhy Jakubovy a projevil naději, že prostředkováním jeho se podaří odvrátit hrozící válku v Německu, ale strany Falce vytrvale mlčel. Jelikož odpověď Angličanům nepostačovala a oni naléhali na určité prohlášení strany Falce, arcikníže odpověděl konečně, že záležitost ta není v moci jeho, že však k nim pošle jistou osobu, jíž by mohli sděliti své návrhy a pak že jim dá potřebnou odpověď.***)

Arcikníže držel slovo a poslal k nim kancléře svého Peckia, který se jich netázal dále po instrukci, nýbrž jen prohlásil, že vojsko ve Flandrech shromážděné určeno je sice na pomoc císaři, ale že se nestalo ještě konečné rozhodnutí o jeho upotřebením. Conway snažil se nyní nakresliti nebezpečné následky, kdyby bylo vojsku rozkázáno, aby vytrhlo proti Falci, poněvadž by král Anglický musel býti tím více uražen, kdyby se usnešení takové stalo teprve nyní, tedy teprve po příchodu jeho vyslanců a když podruhé se

*) Trumbull Nauntonovi 17./27. června 1620. State Papers Flanders.

***) Arcikníže Albrecht Trumbullovi 19./29. června 1620. State Papers Flanders.

***) Conway, Weston a Dickenson Nauntonovi dd. 22. července / 1. srpna 1620. V Bruselu. Angl. st. archiv. — Tamtéž. Weston Buckinghamovi dd. 22. čce / 1. srpna 1620.

pokouší o prostředkování. Vyslanci vyvozovali z pozdější své rozmluvy s markýzem Spinolou a se španělským vyslancem v Bruselu, že arcikníže je ve velkých rozpacích, poněvadž krále Anglického nechce k válce popuditi.*) V domněnce této utvrzení byli úředním přípisem, který jim Peckius zaslal dva dni po rozmluvě a v němž pouze znovu prohlašoval, že vojsko ve Flandrech ustanoveno je k podporování císaře a že se posud nestalo žádné usnešení o tom, kde by se vojska toho mohlo upotřebiti. V Bruselu patrně chtěli na tak dlouho, pokud jen bude možno, odvrátit krále Anglického od kroků nepřátelských a proto učinili toto osvědčení, jehož vážné znění mělo nedůvěru zaplašiti. Na konci však doloženo, jak se očekává od vyslanců, že napomenou falckraběte, aby se s císařem vyrovnal.**)

Přípis tento dostal se vyslancům do ruky, když byli již z Bruselu odjeli a na Bon zaměřili, kamž přibyli dne 13. srpna. Měli nyní za to, že arcikníže Albrecht neodváží se útoku na Falcko a jelikož s míněním svým se netajili před přáteli falckraběte, byla mu věc ta donešena a naplnila jej obavami, že Spinola s vojskem svým vydá se do Čech a zde potře branné síly jeho.***) Aby byl bezpečen, uložil panu Achácovi z Donína popatí se u krále Jakuba, jaké odpovědi se vlastně dostalo vyslancům jeho v Marie-montě. Jakub neostýchal se odpověditi, že v Bruselu se nijakž netajili s úmyslem udeřiti na Falcko. Chtěl tím patrně zastrašiti svého zetě a doufal, že jej snad tak přiměje vzdáti se dobrovolně Čech, aby sám konečně mohl míti pokoj.†) Po Nethersolovi, který byl tou dobou jednatelem anglickým v Praze, dal také napomenouti zetě svého, aby peněz a vojska, které obdrží z Anglie, užil jen k zjednání příměří, za něhož by jednati mohl o mír na tom základě, že by se vzdal koruny české.††)

*) Harl M. S. 1581 fol. 194. Weston to the Marquis of Buckingham dd. 23. července / 2. srpna 1620. — Tamtéž. Vyslanci angličtí Nauntonovi 24. čce / 3. srpna 1620. — Tamtéž. Conway Buckinghamovi 24. čce / 3. srpna 1620.

***) Anglický st. arch. Pecquius Conwayovi dd. 24. července / 3. srpna 1620.

****) Mnich. říš. archiv VII. 233. Bedřich Anhaltovi 18./28. srpna 1620.

†) Naunton Conwayovi 12./22. srpna. Anglický st. archiv.

††) Nethersole Nauntonovi 14./24. srpna 1620. Anglický st. archiv.

Pakli Jakub doufal, že kroky těmito přiměje zetě svého, aby se vzdal ctižádostivých záměrů a že prostředkováním svým odvrátí císaře od útoku na Falcko, dožítí se musel sklamáni. Brzy po odchodu anglických vyslanců mněli v Bruselu, že přišel čas, aby zanechali všelikého přetváření a aby dali vojsku rozkaz táhnouti na Falcko. Někdy v druhé polovici měsíce srpna arcikníže Albrecht zaslal knížatům Unie psaní, oznamuje v něm, že vojsko ve Flandrech shromážděné ustanoveno je k útoku na Dolní Falcko; i vyzval je, aby se s falckrabětem nijakž nespoľčovali. Kníže Jan z Zweibrücken, jemuž byl Bedřich odcházeje z Heidelberku svěřil správu svých zemí, obdržel téhož dne a skoro v tutěž hodinu tuto listinu a prohlášení za vyslanci anglickými z Bruselu zasláné, podle něhož není prý ještě rozhodnuto o upotřebení vojska Spinolova. Podávaje zprávu Jakobovi o tak kruté ironii osudu, opětoval zároveň dřívější vyzvání knížat Unie, aby všemi prostředky, jakých má po ruce co král Anglický, *) podnikl rychle útok na Flandry.

Knížata Unie byli z Ulmu učinili Jakobovi takovéto vyzvání, když vyslanci francouzskými byli donuceni k uzavření smlouvy ulmské a tím vydali se v šanc útoku z Flandrů. Jakub, jenž byl tolikráte zamítl požadavky jejich, neodpověděl ani na toto psaní; ale nyní, když kníže Zweibrückenský jej za to žádal a když také Achác z Donína neustále přípisy jej obtěžoval, nemohl více věc pomínouti mlčením. I zaslal teprvé nyní knížatům Unie odpověď odmítaje ostrými slovy útok na državy arciknížete a odkázal je na příští výsledek prostředkování, kteréž podnikl. **)

Jak asi vypadati bude očekávaný výsledek, o tom mohl jej poučiti již list knížete Zweibrückenského, jenž mu podal zprávu o nastávajícím útoku na Dolní Falcko; a pakli ještě měl pochybnosti, zdali snahy jeho nebudou bez výsledku, musely minouti, když o několik dní později o útoku podniknutém uslyšel. Vyslanci jeho byli se vydali z Bruselu do Bonu a Mohuče, navštívili oba

*) Mnich. st. archiv. Kníže Zweibrückenský Jakobovi 17./27. srpna 1620.

**) Knížata Unie Jakobovi 21. června / 1. července 1620. Angl. st. archiv. Tamtéž. Achác z Donína Calvertovi 19./29. srpna 1620. — Mnich. st. arch. Jakub knížatům Unie 27. srpna / 7. září 1620.

kurfiřty a tázali se jich jménem pána svého, co dvůr bruselský hodlá učinit s vojskem Spinolovým a obdrželi na obou místech jen neurčité a rozpačité odpovědi.*) Z Mohuče vydali se potom do Treviru a obdrželi tam podobnou odpověď. Vracejíce se pak z Mohuče vrazili již na Spinolu, který byl v málo dnech postoupil s vojskem svým z Flandrů k Mohuči. Také ještě nyní jeden španělský důstojník tvrdil vyslancům, že další tažení směřuje proti Čechám; ale na všech ostatních stranách nikdo se s tím více netajil, že útok podniknut bude hned na Falcko.***) Když vyslanci potom se odebrali do Oppenheimu, kde se sešli s markrabětem z Anspachu a s ostatními veliteli vojska spolkového, shledali, že tito jsou myslí sklíčené, jelikož vojsko jejich bylo o 6—8000 mužů slabší nežli Spinolovo, tak že jim hrozila skoro jistá porážka. Předce však se chtěli opřítí přechodu Spinolovu přes Mohan, ale zbytek odhodlanosti jejich zviklán vyslanci anglickými. Conway a Weston totiž opětovali i před knížaty Unie otřepané fráze o vznešeném postavení Jakobově a o prostředkování jeho, kteréž nesmí býti mařeno ukvapeným útokem Unie. Má-li se meč tasiti, tož prý bude výhodnější, ponechati útok Španělům, na kteréž spadne za to zodpovědnost.****) — A předce jen útok a současné porušení smlouvy Ulmské mohlo přinéstí jakousi spásu. Kdyby se byli totiž knížata Unie zmocnili přechodů přes Rýn a Mohan na území kurfiřta Mohučského, mohli Spinolu při přechodu přes ty řeky s dobrým výsledkem napadnouti. Jelikož toho neučinili, Spinola přešel Rýn

1620 dne 5. září u Mohuče, když se tady byl osm dní zdržel, poněvadž se potřebné lodi musely zblízka i zdaleka sháněti, a 10. září uderil na město Kreuznach, dvě míle od Mohuče vzdálené a na území falckém ležící, čímž tedy počala válka proti Falci. Četnými plakáty Spinola oznámil obyvatelstvu Falce, že jménem a z rozkazu

*) Vyslanci Nauntonovi dd. 15./25. srpna 1620. Anglický st. archiv. Tamtéž. Vyslanci Nauntonovi 18./28. srpna 1620.

**) Vyslanci angličtí Nauntonovi 21./31. srpna 1620. Z Mohuče. Angl. st. archiv.

****) Conway Buckinghamovi 27. srpna / 6. září 1620. Anglický st. archiv. — Tamtéž. Vyslanci angličtí Nauntonovi 27. srpna / 6. září 1620. Ve Frankfurtě. — Tamtéž. Conway Calvertovi 29. srpna / 8. září 1620.

císaře s vojskem svým postupuje a exekuci proti falckraběti provádí. Vojsko Unie, místo aby se nepříteli opřelo, ustoupilo z Oppenheimu k Vormsu a rozšířilo tak hrozný strach po celé krajině, jelikož na tak zbabělé ustoupení nebyl nikdo proto připraven, že Unie mluvila posud jen o útoku a o vyhnání biskupů. V městě Vormsu, jenž náleželo k Unii, měšťanstvo nechtělo přijmouti posádku, kterou tam chtěl markrabě z Anšpachu vložit. Za hlučného pokřiku měšťané prohlásili, že „neznají žádného jiného pána, nežli císaře, a chce-li Spinola přijít do jejich města, že mu otevrou brány a přinesou vstříc klíče města.“ *) Rada městská jevila sice více odhodlanosti, ale jak mohla nadlouho odporovati vůli lidu, který o Unii nechtěl ničeho slyšeti?

Vyslanci angličtí nedočkali se útoku Spinolova, nýbrž odebrali se do Norimberka, aby také tam upravili půdu prostředkování. Když tedy obdrželi zprávu o přepadení Kreuznachu, zarazili se a sebedůvěra jejich byla valně otřesena. Potom vydali se dále do Drážďan, ale kurfiřta tady nezastihli, jelikož se byl odebral k vojsku svému, jenž se právě strojilo oblehnouti město Budišín. Angličané oznamující mu příchod svůj prosili o slyšení, ale dáno jim za odpověď, že jich přijmouti nemůže a že je žádá, aby mu návrhy své sdělili písemně. **) Když i druhá jejich žádost byla zamítnuta, oznámili kurfiřtovi písemně úmysl pána svého, že je ochoten býti prostředníkem, kdyby se o mír vyjednávalo, žádající zároveň, aby upustil od dalšího válčení proti falckraběti, jelikož by takováto roztržka mezi protestanty mohla míti nejnebezpečnější následky. Vyslanci zaslali přípis tento kurfiřtovi dne 30. září a jelikož do 3. října nedošla odpověď, chtěli z Drážďan odjet; ale radové saští je přemluvili, aby odpověď svou odložili. Za několik dní došla skutečně od kurfiřta odpověď pro Jakuba a druhá pro vyslance. V této prohlásil Jan Jiří, že v listě Jakubovi svědčícím

*) Saský st. archiv. Lantkrabě Ludvík Hesén-Darmstadtský kurfiřtovi Saskému 6./16. září 1620.

**) Vyslanci angličtí Nauntonovi 7./17. září 1620. Anglický st. archiv. — Tamtéž Conway Buckinghamovi 7./17. září 1620. Z Norimberka. — Spinola Buquoyovi 15. září 1620. Archiv novohradecký. Saský st. archiv. Vyslanci angličtí kurfiřtovi Saskému 26. září / 6. října 1620.

projevil svou vůli. Jelikož psaní toto bylo vyslancům odevzdáno zapečetěné, bylo patrné, že kurfiřt ukončil tím vyjednávání.

Pakli již toto jednání svědčilo o malé vážnosti, jaké Jabub požíval v Německu, událost následující přesahovala meze i obyčejné slušnosti. Ve Vídni a v Drážďanech vzniklo podezření, že vyslanci angličtí vezou s sebou velké sumy peněz pro falckraběte a takovouto kořist nechtěli v Drážďanech propásti. Na rozkaz kurfiřta dostavilo se tedy několik radů k Angličanům a prohlásili, že zavazadla jejich musejí prohlednouti. Nic nepomohlo zaklínání vyslanců, že Jakub nehraje tak klamnou úlohu, aby na jedné straně prostředkoval o mír a na druhé straně zetě svého podporoval penězi: kufry vyslanců byli zotvírány.*) Jelikož nalezeno bylo jen několik klenotů, které byly Alžbětě darem zaslány, něco šatstva a hotových peněz jen 3000 říšských tolarů, komisaři saští omlouvali se co nejobšrněji. Po té vyslanci cestovali dále bez překážky do Prahy, kam přibyli dne 20. října.**)

II.

Zatím dostal se také třetí vyslanec, kterého byl Jakub vypravil do Německa, Henry Wotton, k cíli cesty své, totiž do Vídně. Na cestě své navštívil knížete Lothrinského a Virtemberského, arciknížete Leopolda, město Strasburk a Ulm a přednášel všady tytéž rady, jimiž si byli ostatní soudruzi jeho posměch utržili. Arcikníže Leopold mu odpověděl, že sice se nedozvěděl ještě nic určitého o upotřebení vojska Spinolova, avšak kdyby na Falcko udeřilo, falckrabě že by si na to nemohl nijakž stěžovati, poněvadž ani velkým zločinem, ani radami tchána svého, moudrostí svou proslulého krále se nenechal odvrátit od přijetí koruny.***) Každý jiný člověk byl by odpověď tuto považoval za potupu, ale

*) Saský st. archiv. Lüttichau kurfiřtu Saskému 28. září / 8. října 1620. — Kurfiřt Saský tajným radám v Drážďanech 29. září / 9. října 1620. — Tajná rada kurfiřtovi Saskému 30. září / 10. října 1620 a 1. 11. října 1620.

**) Conway a Weston Nauntonovi 12. 22. října 1620. Anglický státní archiv.

***) Mnich. st. archiv 548. Arcikníže Leopold Wottonovi dd. Calendis Augusti 1620.

Jakub při nezměrné své vysokomyslnosti spatřoval v ní jen důkaz, jak velice je vážen od přítele i nepřitele. Z jižních Němec cestoval Wotton bez další zastávky do Klosterneuburku (u Vídně), aby složil poklonu císaři, jenž tam nějaký čas sídlil. Žádosti jeho za slyšení bylo hned vyhověno a tak mohl již příštího dne přednésti císaři návrhy, na jejichž základě mělo se podle přání Jakubova jednati o míru všeobecném.

2. září
1820

Podle návrhů těchto měl Ferdinand zaslati králi Anglickému důkladný výklad o české otázce, o všech svých nárocích a na čem je zakládá. Král Anglický, jenž byl také od svého zetě nebo od Acháce z Donína požadoval instrukci o českém spolku, chtěl patrně nabýti příležitosti, aby na základě předložených důvodů pronesl svůj úsudek. Kdyby císař k žádosti této svolil a vůbec kdyby se chtěl pustit do vyjednávání, Jakub požadoval dále příměří, za kteréhož by se vyjednávalo o míru. Wotton snažil se vylíčiti pána svého za nejpůsobivějšího prostředkovatele, neboť Jakub že se choval od počátku sporu českého neutrálně, že nikdy nepodněcoval zetě svého proti císaři a podnes že ho králem nenazývá. Král že také v tom osvědčil svou nestrannost a spravedlivost, že si neosoboval práva k úsudku o českém sporu, dokud od císaře nebyl o něm poučen. — Potud mluvil Wotton, jak mu pán jeho byl uložil a z návrhů jeho je viděti, že císaři nebylo slíbeno ani od Anglie ani od Francie, že uveden bude zase v panství české; Jakub tisíckrátě zažehnával zetě svého, že přijal korunu českou a také ve Francii kroku toho neschvalovali, ale předce nebylo uloženo ani francouzským ani anglickým vyslancům, aby obnovení panství Ferdinandova v Čechách navrhovali všady za základ k vyjednávání. Jakub chtěl býti dříve poučen o oprávněnosti nároků Ferdinando-
vých, nežli pronesl svůj úsudek.

Pakli císař již z tohoto důvodu mohl se horšiti na vyslance anglického, musel jej ještě více pobouřiti návrh, jež Wotton sám od sebe učinil a jímž jako druhdy Doncaster překročil své instrukce. Vyslanec anglický totiž, jak později sdělil vévodovi z Angoulême, požadoval hned při prvním svém slyšení od císaře, aby se spokojil alespoň s některými návrhy Unie. Wotton totiž ubíraje se Německem zvěděl od knížat Unie, jaké návrhy byli v Ulmu

učinili vyslancům francouzským o českém vyrovnání. Císaři, jak nám známo, ponechával se jimi sice titul krále Českého, ale skutečné panství v Čechách mělo ostati falckraběti. Jelikož Wottonovi jako všem Angličanům ležel na srdci prospěch falckraběte, jemuž návrhy tyto byly příznivy, proto se odhodlal zastávati se jich a požadoval od císaře za svého slyšení, aby se vzdal některých svých práv, čili jak pravil, aby nepožadoval svou úplnou restituci.*) Vyslancům francouzským však později řekl, že se hodlá zastati u císaře všech návrhů ulmských a ne pouze jedné jich části.***) Přitom projevila se konečně bez obalu řevnivost francouzská proti Habsburkům. Angoulême a průvodci jeho, kteří byli v Ulmu nechtěli ničeho slyšeti o navržených podmínkách vyrovnání, poněvadž prý by jich císař nemohl přijmouti, byli jiného mínění od té doby, co se počali obávati úplného vítězství císařova v Čechách. Jevili tedy ochotu, poslat pana z Baugy k Eggenberkovi a sdělit mu po něm podmínky vyrovnání.

Na straně císařské byli odhodláni odpovědít na návrhy vyslance anglického, kterěž byl přednesl císaři při svém slyšení. Wotton byl pozván od pana z Eggenberku k poradě, v níž důvěrník císařův zamítl jak prostředkování od Jakuba nabídnuté tak také příměří navržené. Že císař všech těch návrhů nemůže přijmouti, pán z Eggenberku omlouval tím, že prý přípravy k odporu proti útokům falckým již příliš dalece pokročily, tak že se nemohou více odestáti. Wotton však i přes toto osvědčení snažil se Eggenberka přemluvit k povolnosti strany příměří, při čemž tvrdil naivně, že falckrabě přijetím koruny české prokázal císaři jen dobrou službu, jelikož by jinak volba byla padla na mnohem horšího odpůrce rodu Habsburského. Již před císařem byl mluvil tímto zvláštním způsobem, což ovšem nemohlo ho lákati k vyjednávání, avšak jako dříve císař tak také nyní Eggenberg pominuli výrok tento mlčením. Ke konci porady slíbil ještě milec císařský, že k Wottonovi pošle několik osob, které jej poučí o právech císaře ke koruně české. Dostavili se také skutečně nejvyšší kancléř český pan z Lobkovic,

---

*) „Ambassade“ str. 260.

**) „Ambassade“ str. 270.

místokancléř říšské dvorní rady pan ze Strahlendorfu a říšský dvorní rada Nostitz a snažili se přesvědčiti Wottona, ovšem marně, jako dříve pan z Lobkovic s některými jinými osobami marně byli poučovali vyslance francouzské.*)"

Skoro zároveň obdrželi také Francouzi odpověď na své návrhy Baugym přednešené. Nepochybujeme totiž, že císaři byly sděleny a že z té příčiny rozpředl se hovor mezi ním a vévodou z Angoulême, který jej provázel těchto dnů na honbu. Ferdinand prohlásil, že o vyjednávání s Čechy nechce ničeho více slyšeti a že odtud smí se jednati jen o úplné restituci. Císař setrval na svém mínění i když jej Angoulême varoval před tak příkrým jednáním a projevil při tom naději, že král Francouzský, když vzpouře ve své zemi potlačil, nebude déle s pomocí svou otálet; a doložil, že jej každým způsobem dá po zvláštním vyslanci za ni požádati. Ferdinand patrně si jen zahrával s Francouzi, neboť byl touto dobou zajisté již přesvědčen, že od nich nemůže očekávati žádné podpory, ale choval se tak, jako by jim úplně důvěřoval, aby je odvrátil od nebezpečného spolku s nepřitelem.***) Ostatně se právem obával obratu ve smýšlení Ludvíkově, neboť když tento obdržel od svých vyslanců zprávu, jak by se bylo posláni jejich po příchodu do Vídně málem roztržilo, povzbuzoval je, aby jen vytrvali, neboť pakli také posavadním vyjednáváním nedocílili skvělých výsledků, že předce zachovali jeho vážnost a jemu že je zůstaveno, aby podle okolností kroky své zařídil, t. j. k jedné nebo druhé straně se přidal.***) Ještě zřetelněji svědčila dvě pozdější psaní Puy sieuxa o zámyslu Francouzů, katolické své sympatie potlačiti, jakmile by stav věci pro císaře nabyl příznivého obratu. Neboť když ke dvoru Ludvíkovu došla zpráva, že od společných operací Maximiliana a Buquoye očekávati jest skvělých výsledků pro Ferdinanda, Puy sieux nemeškal naříditi vyslancům, aby hleděli přiměti falckraběte za každou cenu k dohodnutí, by škodu neutrpěl, Bethlena však v Paříži byli odhodláni nechat padnouti.†)

*) Wotton Jakubovi 7./17. září 1620. Anglický st. archiv.

***) Lettre écrite à Mr. Puy sieux dd. 16. září 1620 v „Ambassadé“.

****) Lettre du roi à Mess. les Ambassadeurs dd. 31. srpna 1620 v „Ambassadé“.

†) Psaní Puy sieuxa vyslancům dd. 25. září 1620 v „Ambassadé“.

Vyslanci anglickému dostalo se tedy ve Vídni takového přijetí, že musel nabýti přesvědčení, kterak posláni jeho je marné; předce však nevzdal se ještě vši naděje, nýbrž vypravil zvláštního posla k falckraběti do Prahy s dotazem, zdali by byl ochoten přijmouti ulmský návrh o prostředkování, o němž prý se dohodl s vyslanci francouzskými ve Vídni a kterýž ještě doplnil návrhem o svolání sněmu říšského, jemuž by se prostředkování mohlo svěříti. Počátkem října došla z Prahy záporná odpověď, falckrabě nechtěl ničeho slyšeti o svolání sněmu říšského, jemuž se mělo odevzdati rozhodnutí sporu s císařem, poněvadž věděl lépe nežli Wotton, že by většina byla na straně císařově. Kromě toho bylo by uplynulo mnoho času do svolání toho sněmu a falckrabě se obával, že by některý ze zápasníků mohl zůstati již mrtev na bojišti nežli by sněm připravil své léky. S ostatními návrhy byl by falckrabě býval srozuměn, ale nevěřil, že by se císař vzdal dědičného svého práva k Čechám.*) Wotton tedy nemohl od císaře požadovati, aby se prohlásil o podmínkách vyrovnání v Ulmu navržených, jelikož sám falckrabě nepřijímal jich beze vši výhrady. Prozatím bylo mu ustáti v prostředkování a vyčkati, jaký průběh budou mítí události. Vyslanec saský vypravuje, že Wotton tou dobou jevil hlubokou zádušnost. Jedinou útěchu poskytovalo mu přesvědčení ovšem málo odůvodněné, že pán jeho nebude trpěti dalších útoků španělských na Falcko a že v ohledu tom přidruží se k němu Francie a Nizozemsko.**)

Kdežto vyslanec anglický skleslou myslí skládal ruce v klín, vyslanci francouzští odhodlali se k nové až zimničné činnosti, když do Vídně došla zpráva, že kuříze Maximilian i při pokročilem počasí podzimním v Čechách postupuje a tím falckraběte uvádí v zoufalství.***) Když jim Ferdinand počátkem října udělil slyšení, za něhož obvyklým svým způsobem projevil své podivení nad tím, že Ludvík mu ještě neposílá pomoc slíbenou a vyslance žádal, aby

*) „Ambassade“. Copie d'un Memoire de la part de l'Electeur Palatin et baillé a Mess. les Ambassadeurs par le Sieur Wotton Ambassadeur d' Angleterre dd. 30. září 1620.

***) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 20./30. září 1620.

****) Lettre écrite a Mr. de Puy sieux 23. září 1620 v „Ambassade“.

pána svého na to upamatovali, tito v rozhořčenosti své, že vojsku císařskému v poli dobře se daří, žádost tu přímo zamítli. *) — Strachující se nyní také o Bethlena, k němuž neměli jinak žádných sympatií, napomenuli jej zvláštním listem, aby dostál slibu svému a počal vyjednávat s císařem. Vyzvání jejich tentokráte lépe se zdařilo, neboť Bethlen odpověděl dne 13. října, že je ochoten vyjednávat a přijmouti vévodu z Angoulême a jeho průvodce. **) Bethlen byl zatím podnikl útok na císaře se všemi svými silami; z počátku se mu valně nedařilo, ale později štěstí válečné obrátilo se v jeho prospěch. Vlastní nesnáze nepřiměly ho k této povolnosti k francouzským jednatelům nýbrž nejspíše touha, aby si zjednal s Francií bližší spojení.

Bethlen totiž přijav volbu za krále Uherského a vypověděv tak přátelství císaři, nemeškal dáti se na pochod s celou svou brannou mocí a splniti tak slib, k němuž se byl Čechům, obdržev 100.000 zl., zavázal. Především udeřil na biskupský hrad v Nitře, jenž se musel poddati po krátkém odporu. ***) Odtud táhl dále k Prešpurku, kde péčí jeho zřízen přes Dunaj most, po němž mohl vtrhnouti do Rakous a po pravém břehu postupovati. Zde vrazil nejprvé na opevněný Haimburk a jelikož nesměl mimo něj dále táhnouti, konal hned přípravy k jeho oblehání. Podle vyjednávání s Bedřichem a Anhaltem měl na Ferdinanda udeřiti s 20.000 muži, z nichž jen 4000 mužů mělo býti vloženo do některých posádek, ale místo toho velel pouze 8000 mužů, kterým se ještě nedostávalo potřebné zkušenosti a obratnosti k obléhání pevnosti. A tak se stalo, že Bethlen před Haimburkem nepořídil ničeho.

Vypravovali jsme o vyjednávání, jenž se dělo mezi Ferdinandem, Maximilianem a Buquojem o dalším plánu válečném a jenž skončilo se tím, že Dampierre vypraven asi s 6000 mužů k uherským hranicím, kde měl odraziti hrozící útoky Bethlenovy. Dampierre obdržel prozatím jen část tohoto vojska, ale učinil v čas potřebné přípravy k obraně Haimburku; na druhé straně však byli Uhři

*) Lettre écrite a Mr. de Puy sieux 30. září 1620. Psaní Bethlenovi 7. října 1620 v „Ambassadé“.

**) Psaní dd. 13. října 1620 v „Ambassadé“.

***) Kolona XXX. str. 629.

nedokonale vyzbrojeni, a neměli ani dostatečně dlouhých žebříků k útočení; a tak se stalo, že útok Uhrů byl několikrát odražen a že ztrativše asi 1000 mužů museli ustoupiti.*) Úspěch tento zvýšil jen ráznost Dampierra, kterýž ihned postoupil s vojskem svým, aby osvobodil hraběte Esterhaziho, jenž byl na hradě svém Langenbachu obležen. Přitřhl v čas, neboť Esterhazi již vyjednával o postoupení hradu, ale jakmile spatřil Dampierra, jenž táhl na pomoc asi s 1100 jezdců a 300 mužů pěchoty, přerušil další vyjednávání. Uhři měli přesilu, neboť jich bylo asi 5500 mužů a proto se velitel Uhrů Štěpán Husár pustil chutě do boje s Dampierrem. Avšak přese vši udatnost, která se zvláště v zápase mužů proti muži osvědčovala, Uhři nemohli odolat otužilým a vycvičeným odpůrcům, kteří byli také lepšími puškami a děly ozbrojeni; i utrpěli úplnou porážku a zůstavili asi 1000 mrtvých na bojišti.**)

Dampierre seslívl armádu svou pluky od Maximiliana a Buquoye zaslanými na 6000 mužů, rozhodl se užití úspěchu svého k útoku na Prešpurk. Operaci svou zahájil tím, že lodí kamením naplněné pustil na most dunajský, aby jej pobořil a tak vojsko Bethlenovo rozdělil. Část mostu byla tím způsobem skutečně pobořena a Dampierre chystaje útok na hrad Prešpurský, sám jej obcházel, aby vyšetřil příhodné místo k útoku.***) Při tom zasáhla jej do skráně kule nepřátelská, tak že se mrtev skácel na zemi. Událostí tou vojsko jeho tak bylo zastrašeno, že ustoupilo i tělo vůdce svého zůstavic nepříteli,†) který je později vydal císaři. Smrt odhodlaného tohoto vůdce a současný ústup vojska císařského poskytl knížeti Bethlenovi zadostučinění. Jásaje zvěstoval ty věci falckraběti s tím dodatkem, že mu již nic více nepřekáží, aby mohl před se táhnouti, že tedy bez prodlení pošle vojsko své knížeti z Anhaltu a sám že touží po osobní schůzce s Bedřichem. O dva dni později psal Bedřichovi, že sám přitáhl až blízko Preš-

9. října
1620

*) Saský st. archiv. Dampierre císaři 3. října 1620.

**) Mnich. st. archiv. Ferdinand Maxovi 8. října 1620. — Saský st. archiv. Dampierre Ferdinandovi 4. října 1620.

***) Archiv kutnohorský. Bethlen Bedřichovi 10. října 1620.

†) Mnich. st. archiv. Postscriptum Ferdinanda Maxovi dd. 12. října 1620. — Katona XXX, 635.

purku, že vojsko jeho proniklo až k Petronellu a císařské zase porazilo. Nyní že dal vojsku rozkaz, aby harcovalo až k předměstím vídeňským a je zapálilo. Na konci opakoval zase slib, že vojsko své vypraví ke knížeti z Anhaltu.*) Bethlen zajisté tehdyž myslil, že Anhalt leží ještě na Moravě a že by k němu mohl za několik dní dorazit, kdežto kníže tou dobou blížil se již k městu Plzni. Když se Bethlen o tom za několik dní dozvěděl, zdála se mu býti vzdálenost mezi oběma vojsky příliš velikou a zásobování vojska na pochodu krajinami vyssátými příliš obtížným. I vypravil do Čech pouze asi 8000 jezdců, jenž měli táhnouti do Tábora, kterýž Anhalt ustanovil za své středisko.**)

Dne 13. září přibyl Bethlen do Prešpurku, kterýž byl ustanovl k přijetí vyslanců francouzských. 1620

Vévoda z Angoulême žádal císaře, nežli vyhověl pozvání Bethlenovu a nežli se vydal na cestu s Bethunem a Préauxem, aby mu oznámil, na jakém základě dělo se posavadní vyjednávání s Bethlenem. Ferdinand slíbil věci ty sděliti po některém svém tajném radovi a poslal skutečně pány z Harrachu a Trautmansdorffu do přibytku vévodova. Tito z počátku si jen stěžovali na Bethlena, samé zlé věci o něm vypravujíce; když však jim bylo namítnuto, že strana císařská nesmí býti hrdou a že nesmí beze všeho zamítati vyrovnání, jelikož v Uhrách drží již jen Rab a Komarno, Harrach sdělil některé důvěrné věci a podal zprávu o slibech, kteréž byl císař učinil Bethlenovi, když v lednu ujednáno bylo příměří v Prešpurku. Francouzi byli přiznáním tímto nejvýše překvapeni; císaře nemohli viniti více z nepovolenosti, ale cítili se uraženými, že nabídky jeho byly jim tak pozdě oznámeny a vyčítali jmenovaným pánům, že Ferdinand podmínky knížeti Sedmihradskému tak příznivé odvolává a že tak stěžuje prostředkování francouzské. Harrach by byl mohl k ospravedlnění císaře ukázati na události bystrické, ale neučinil toho, jelikož byl asi přesvědčen, že vyslanci sami nabydou brzy zkušenosti, jak nesnadno je s Bethlenem vyjednávatí. Prohlásil tedy jen, že císař svolil, aby se s kní-

16. října
1620

1620

*) Archiv kutnohorský. Bethlen Bedřichovi 12. října 1620.

***) Pechy Bedřichovi 30. listopadu 1620; d'Elvertovy Beitráge III.

žetem stalo dorozumění na základě přiměřených podmínek a požádal vyslance, aby s vyjednáváním započali a císaři o výsledku zprávu podali. Císař však že si vyhrazuje právo výmíňky mezi nimi a Bethlenem umluvené přijmouti nebo zamítnouti. Francouzi prohlásili, že se nemohou pustit do vyjednávání na tomto základě, jelikož by to bylo na ujmu vážnosti krále jejich, a tím se porada skončila.

17. října
1620 Za několik dní po této poradě změnilo se smýšlení v radě císařské, tak že příštího jitra poslán místokancléř říšský Ulm se zprávou k vyslancům francouzským, že císař je ochoten pustit se do vyjednávání s Bethlenem a že si nevyhrazuje právo, smluvené podmínky přijmouti nebo zamítnouti, ale za to že požaduje, aby Bethlen se vzdal všelikého spojení s Čechy. To dostačilo vévodovi z Angoulême i vydal se s průvodci svými do Prešpurku, kam dne 1620 18. října přibyl a slavnostně byl uvítán. Když příštího dne požádal Bethlena za slyšení, tento odkázal vyslance na druhý den, „poněvadž už příliš mnoho nápojů požil“. Vlastní vyjednávání počalo teprvé za návštěvy hraběte Emericha Thurza a kancléře Pechyho u francouzských vyslanců. Když tito vykládali o výhodách smírného vyrovnání, bylo jim odpověděno, pokud se týká osoby císařovy, že není námítky proti vyrovnání, neboť císař že je dobrý člověk, ale že podléhá vlivu rádců španělských, jimž běží o potlačení celé Evropy. Všeliké vyjednávání, jenž se děje z Vídně, směřuje prý na oklamání; Pechy a Thurzo tvrdíce tyto věci charakterisovali skleslost vídeňských státníků skoro těmitěž slovy, jakými ve Vídni mluvilo se o Bethlenovi a jeho přívržencích. Chceme tím jen naznačiti, že při této vzájemné nenávisti a při tomto vzájemném opovrhování vyjednávání neslibovalo žádného dobrého výsledku.

Vyslanci francouzští nedali se však předce odstrašiti a snažili se nedůvěru uherských státníků zaplašiti námítkou, že Ludvík XIII. ručiti bude za mír, který se uzavře jeho prostředkováním. Osvědčení toto způsobilo velký dojem na Thurzo a Pechyho, jenž o tom podali zprávu Bethlenovi. Tento však předce dal prohlásiti, že jen tehdy je ochoten vyjednávat s císařem, budou-li Čechy v to pojaty. Vyslanci francouzští namítali, že císař k podmínce této nesvolí a snažili se přemluvit Uhry k zvláštnímu vyjednávání jen o věcech uherských, ale namáhání jejich bylo marné, jelikož Uhři

nechtěli se dopustit znovu věrolomnosti proti Čechům. Vyslanci francouzští žádali za slyšení u Bethlena, aby jej přemluvili k zvláštnímu vyjednávání, ale ani u něho lépe nepochodili, tak že bylo patrné, kterak posláni jich v Uhrách se nezdařilo.*)

Když Angoulême podal císaři zprávu o svém vyjednávání s Bethlenem, tento laskavě ji vyslechl a slíbil, že mínění své co nejdříve oznámí.***) Pochopíme však, že s tím neměl na spěch, jelikož právě došly zprávy o příznivém průchodu válečné výpravy v Čechách a že dostal slibu svému teprvé po bitvě na Bílé hoře. Bethlen však nemeškal zaslati přátelům svým pomoc slíbenou, která ovšem, jak bylo vypravováno, záležela jen v 8000 jezdcích.

III.

Musíme zde ještě dodat, jak se skončilo smírné vyjednávání s Čechy. Z toho, jak falckrabě odpověděl na návrhy Wottonovy, bylo zřejmo, že nebudou mít žádného výsledku a proto pochopíme, že Weston a Conway, když do Prahy přibyli, lepší přízně jim nezískali. Jakmile Španělé počali ve Falcku postupovati a jakmile stav věcí v Čechách se horšil, falckraběte zmocnila se zoufalost; i mněl, že je povinností tchána jeho, aby mu pomohl zbrojnou silou a nechtěl o vyjednání ničeho více slyšeti.

Uvážíme-li, jak se zatím věci ve Falcku obrátily, mohli bychom zajisté očekávati, že Jakub procitne ze své domýšlivosti. Králové rozhodují se v nejdůležitějších věcech nikoli na základě hlubokého a odůvodněného přesvědčení, nýbrž pravidelně podle výhod nebo škod, které by říši jejich mohly vzejíti, podle osobních sympatií a antipatií, jaké chovají v srdci svém proti sousedním panovníkům, podle toho, jak je nebo členy rodu jejich některá věc sporná zajímá, zkrátka podle osobních pohnútek, které se ovšem jeví tím

---

*) Copie d'un Memoire venant de la part de l'Electeur Palatin dd. 30. září 1620 s dodatkem dd. 12. října v „Ambassadé“.

***) Zpráva vyslanců francouzských Ludvíkovi XIII. dd. 4. listopadu 1620 v „Ambassadé“.

účinněji, jsou-li podporovány zásadami právními. Všecky tyto osobní, i jinak rozhodující pohnůtky Jakub šlapal nohama; dříve byl mluvil o lásce a péči pro svou dceru, pokud toho nepotřebovala; v létě tohoto roku prohlásil v Greenwichu za slyšení, které byl udělil Achácovi z Donína, že smírným vyjednáváním s císařem zjednatí chce zeti svému korunu českou a konečně vyjádřil se v ten smysl, že je čestnou povinností Bedřichovou hájiti se již z ohledu na stavy země České. *) Jakmile se však od Jakuba požadovalo, aby mínění své skutkem osvědčil, utekl se k theorii o neporušitelnosti práv královských, kterou prý musí ctíti také při Ferdinandovi. Kdyby skutečně uznání práva bylo vodící zásadou nynějšího jednání Jakubova, nemohlo by se nijakž kárati, poněvadž jednal na újmu vlastního prospěchu. Kdybychom chtěli připustiti, že touto zásadou se spravoval v jednání svém proti svému zeti a že vůbec spravedlivost byla měřítkem jeho činnosti, pak bychom provádění této zásady museli spatřovati i v ostatní jeho vládě. Ale že se tak nedělo, o tom svědčí vyjednávání jeho se Španělskem strany oloupení Nizozemska, jeho hanebné hospodářství finanční, nakládání jeho v Buckinghamem a jiné události v Anglii. Jakub byl osobně tak bídným sobcem, že ani k vůli své rodině nechtěl býti sobeckým, poněvadž by byl musel s prostředky svými spořiti a k účelu tomu je obracetí a proto pochopíme, že bídné jeho chování dosáhlo vrchole svého za událostí ve Falci, o nichž chceme promluvit.

Po odjezdu Westona a Conwaye z Mohuče Spinola pokračoval ve svých výbojích. Zmocniv se Kreuznachu zaměřil na Altzei, opanoval i toto město a o tři dni později zmocnil se Oppenheimu. Na obyvatelstvo Dolní Falce padl nesmírný strach, poněvadž vpád vojska španělského stal se proti všemu očekávání, jelikož všickni byli toho domnění, že se tak nestane z ohledu na Anglii. Matka falckraběte, jenž opatrovala mladší děti syna svého, nepovažovala se za dosti bezpečnou ve svém bydlišti, i spasila se s vnuky svými na území virtemberské a příklad její následovaly tisíce zámožného obyvatelstva. Vojsko Unie nijakž se neopíralo Spinolovi a nechalo jej

*) Mnich. st. archiv. Memoire Acháce z Donína dd. 5./10. ledna 1620.

bez nesnází města a zemi obsazovati. Teprvé dne 11. září udeřilo 1620 na jisté oddělení armády španělské a tou chvílí rozzuřila se válka i ve Falci. *)

Achác z Donína zvěděl o vtrhnutí Spinoly do Falcka, pospíšil do Windsoru a zapřisahal tam krále, aby s vydatnou svou pomocí déle neotálel. Náleželyť Altzei a Oppenheim k těm statkům, kteréž byly ustanoveny na výživu pro jeho dceru, kdyby ovdověla. **) Královi zpráva tato byla velmi nemila, poněvadž se mu tak odnímal poslední zámiňka, jakou posud zamítal všeliké žádosti za účinnou podporu. Předce však beze všeho ostychu odpověděl, že císař dobře činí, pakli na Falcko udeřil, a pakli tak odráží útok na Rakousy; poznamenal také, že pochvala a podpora čtyř kurfiřtů, jaké se Ferdinandovi dostává, je patrným důkazem, že útok jeho na Falcko i v samém Německu považuje se za oprávněný. Jakub dokonce osvojil si i slova španělského vyslance, jakými tento ospravedlňoval jednání císařovo. Gondomar byl totiž prohlásil, že císař dobře činí, pakli se tímto způsobem hájí proti lidem, jenž by mu chtěli košili s těla strhnouti. — Pan z Donína opíral se náhledům Jakubovým již za slyšení; navrátiv se domů vypracoval pamětní spis, ***) kterýž odevzdal dne 26. září a jímž snažil se útok císařův na Falcko vylíčiti jakožto nesmírné bezpráví a násilí. Co se týká tvrzení tohoto a důvodů pro ně uvedených, nemají ovšem žádné ceny, neboť Ferdinand mohl se s dobrým svědomím brániti proti falckraběti, kde mu bylo libo; ale v námitkách svých proti Jakubovi měl pan z Donína úplně pravdu, jelikož tento nedbal nebezpečství, jaké hrozilo statkům vnuků jeho. Pamětní spis Donínův neměl však účinku většího na Jakuba nežli rozmluva ústní, an Jakub odvážil se dokonce psáti do Prahy skrze státního tajemníka Nauntona, že vtrhnutí Španělů do Falce a dobytí některých měst považuje za zcela přirozené, neboť i strana císařská že chce míti v rukou zástavu

*) Spinola Buquoyovi 15. září. Archiv novohradecký.

**) Mnich. st. archiv. 119/3. Falckrabě Jan Jakubovi 8. září 1620. Tamtéž. 425/5 Falckrabě Jan Bedřichovi 11./21. září 1620.

***) Exceptions cottées selon la suite du discours tenu avec S. M. a Windsor le 10. Sept. Od pana z Donína odevzdáno 16./26. září. Anglický st. arch.

nežli se pustí do vyjednávání.*) Na straně falcké, jak se naděje, že bude více chuti k smíru, pozná-li se válka v skutečnosti. Že je však potřebí, aby Bedřich přednesl pořádný návrh o míru, pro nějž král Jakub rád bude prostředníkem.

Pan z Donína byl těch dnů neustále rozčilen, ješto lhostejnost Jakubova a vytáčky jeko přímo jej popuzovaly. Jelikož obdržel zprávu, že v královské kanceláři se připravuje odpověď na přípis knížete Zweibrückenského, jímž tento oznamoval dobytí Altzeie a Oppenheimu, a že král v odpovědi té znovu chce položit důraz na svou neutralnost, rozhořčení jeho neznalo žádných mezí více, i hrozil státnímu tajemníku Calvertovi, bude-li v královském listě slovo neutralita, že bude před králem a před celým ostatním světem proti tomu protestovati: bezpráví, jakého se Jakub dopouští na svém zeti, že přesahuje všelikou míru; neboť kdyby knížata Unie dostali do rukou psaní, kde král Anglický mluví o zachování své neutralnosti, že by věc falckraběte byla úplně ztracena.**)

Zdali toto prohlášení dýšící nejvyšším rozhořčením mělo nějaký účinek na odpověď královu, není nám známo, ale to je jisto, že v ní nestálo slovo neutralnost; ale co do věci Jakub přidržel se svého stanoviska, jakkoli je hleděl všelikým způsobem zakrýti. Neboť prohlásiv z počátku opět, že se nechce nechat zaplésti do českého sporu, poněvadž by tím ohrozil svůj prostředkovací úkol, „od něhož vždy ještě očekává dobrý výsledek,“ projevil potom s tím svůj souhlas, aby knížata Unie opřeli se vši svou mocí vojsku Spinolovu a odmítli útok na Falcko, což se jim, jak se naděje, podaří pomocí Generálních stavů a evangelickým plukem pod Veerem. Pluk k hájení Dolní Falce v Anglii najatý 1620 přistál skutečně v měsíci září z Holandu a táhl provázen jsa oddělením vojska holandského, jenž se nejvíce z jezdců skládalo a jemuž velel princ Jindřich Fridrich z Oranien, podle Rýna k jihu a spojilo se šťastně počátkem října s vojskem Unie.***) Jakub nebyl nijakž tímto příkladem povzbuzen k stejné činnosti. Neboť o nějakém napnutí vlastních sil, o splnění tolikerých žádostí za vy-

*) Naunton Nethersolovi 13./23. září 1620. Anglický st. archiv.

***) Pan z Donína Calvertovi 22. září / 2. října 1620. Tamtéž.

****) Mnich. st. archiv. Knížata Unie Mauricovi z Oranien 5./15. října 1620.

zbrojení vlastního vojska nebylo v listě ani zmínky; ale jeden slib předce učinil: že vynaloží všechny své síly, kdyby se pokračovalo v útoku na dědictví jeho vnuků.*) Ale ani tomuto slibu nedostál, neboť jej pouze obnovil, když došly z Falce další zprávy o rychlém pokroku Španělů**) a obmezil jej konečně v ten smysl, že pomoc svou slíbil teprve pro příští jaro, aby alespoň do té doby mohl zamítnouti všechny další požadavky.***) K takovýmto planým slibům počítati musíme konečně také psaní prince Waleského, kteréž zaslal také knížatům Unie a v němž se na spasení své duše zařikal, že rozhodnutí svého otce bude podle možnosti podporovati a že knížatům přispěje na pomoc.†)

9. října
1620

Když do Anglie došla zpráva o vtrhnutí Spinoly do Falcka, doráženo na hraběte Gondomara ještě více nežli doposud; zdá se, že byli on i král Španělský obviňováni, jako by Jakuba byli klamali o vlastním úkolu vojska španělského. Neboť jen takto lze si vyložití psaní, které mu Buckingham zaslal co vysvědčení, kterak ani král Španělský ani Gondomar nikdy neslíbili, že Spinola nevtrhne do Falce, nýbrž oba že vždycky prohlašovali, že se tak stane.††) Vysvědčení toto napsal Buckingham patrně k naléhání Gondomara, aniž by pamatoval na to, že tak staví na pranýř ramenářství vlastního krále, který se nyní stavěl, jako by jej byl útok na Falcko překvapil.

12. října
1620

Jelikož všechny prosby Unie, aby Jakub sám pomoc poskytl, marny ostaly, hleděli knížata Unie odvrátit nebezpečenství od Španělska hrozící tím způsobem, že zase se uchopili plánu v Norimberce umluveného, jehož se byli vzdali po smlouvě Ulmské, udeřiti totiž na území duchovní; ale útoku toho nechtěli sami podniknouti, nýbrž vyzvali k tomu krále Dánského a Generální stavy. Ke Kristianovi IV. vypraven vyslanec, aby mu vyložil, jaké výhody by mu přinesl takovýto útok, jmenovitě zvětšením území; a stejnými důvody měli býti přemluveni Holanďané k obsazení sousedních biskup-

*) Jaques au Duc de Deux-Ponts dd. 23. září / 3. října 1620. Mnich. st. archiv 119/3. Achác z Donína do Heidelberku 26. září / 6. října 1620.

**) Mnich. st. archiv. Achác z Donína Jakobovi 27. září / 7. října 1620.

***) Tamtéž. 119/3 Jakub knížatům Unie 29. září / 9. října 1620.

†) Charles Prince de Galles à Mess. les Princes de l'Union dd. 28. září / 8. října 1620. Mnich. st. archiv 119/3.

††) Buckingham Gondomarovi 2./12. září 1620. Anglický st. archiv.

ství a klášterů. Plán Unie, jakkoli byl mnohoslibný, přišel příliš pozdě, tak že alespoň ve válce české nemohl způsobiti žádného obratu, neboť hned potom, jak vyslanci se odebrali do Kodaně a do Hagu, došla zpráva o porážce na Bílé Hoře.*)

Conway a Weston přibyli zatím do Prahy a jelikož jim byla oznámena odpověď, jakou Bedřich udělil na návrhy Wottonovy, museli nabýti přesvědčení, že také zde nelze pomýšletí na vyrovnání.**) Zpráva jejich a zvláště přípis Conwaye, který zaslal domů o stavu věcí, doplněny byly skoro zároveň psaním Nethersolovým, podle něhož nemohlo se více pochybovati, že všeliké prostředkování je marné. Nethersole zvěstoval, kterak mnohými rozmluvami a důkladným pozorováním nabyt přesvědčení, že Bedřich za žádnou cenu se nevzdá dosažené koruny i kdyby proto přišel o Falcko a Čechy a kdyby život svůj ztratil. Žádný známý výrok a žádná současná listina neprojevuje tak ostře odhodlanost falckraběte, s Čechy zvítěziti nebo padnouti, jako činí Nethersole v tomto listě: ovšem nebyl nikdo tak oprávněn k takovému úsudku jako on, jelikož neustále obcoval s Bedřichem a chotí jeho a proto mohl dobře znáti smýšlení jejich. Jak by však při odhodlanosti Bedřicha přidržeti se Čechů a při snahách císaře Čechy zase panství svému podrobiti, mohlo se prostředkovati, to že on Nethersole nenahlíží a proto že všecko další vyjednávání považuje za marné.***)

Také Conway a Weston nabyli příležitosti dojíti k podobnému přesvědčení jako Nethersole. Bedřich, jenž se byl osobně vydal k vojsku, jak bude dole vypravováno, přibyl dne 24. října do Prahy, aby vyslance uvítal a úkol jejich seznal. Ze slyšení, kteréž jim udělil a při němž vyslanci přednášeli tytéž věci jako v Mariemontě, Mohuči, Oppenheimu a Drážďanech, netajil se nijakž, že koruny české chce se za každou cenu přidržeti a že by mohl nejvýše k tomu svoliti, aby císař měl titul krále Českého a aby dostával určitý plat rečně. Příštího dne po tomto prohlášení odebral

*) Zpráva Rustorfova Bedřichovi Falckému dd. 17./27. října 1620. Tištěná v universitní knihovně v Praze.

**) Conway a Weston Nauntonovi 13./23. října. V Praze 1620. Angl. st. archiv. Tamtéž. Conway Bukcinghamovi 13./23. října 1620.

***) Nethersole Nauntonovi 14./24. října 1620. Tamtéž.

se zase k vojsku svému.*) Jelikož Conway a Weston z rozmluv s jednotlivými čelnými muži seznali, že odpor krále proti další povolnosti dochází všeobecného schválení, nahledli, že úkol jejich také zde se roztříštil; i rozhodli se vyčkati jen tak dlouho, až by jim král rozhodnutí své zaslal písemně, aby pak odjeli do Hamburku a tam čekali na další rozkazy pana svého.***) Rozhodnutí toto učinili dne 5. listopadu; ale nežli je mohli provést, svedena 1620 byla bitva na Bílé Hoře, načež ovšem opustili Prahu, avšak ve spolku s prchajícími manželi královskými.

Rozličné zprávy, kteréž v měsíci říjnu došly do Anglie a které také tam musily vzbuditi přesvědčení, že prostředkování nedojde asi zdárného ukončení, měly za následek, že se rozvinula agitace pro svolání parlamentu, poněvadž jen tento mohl poskytnouti prostředky k rozhodnému jednání. Ale Jakub nechtěl o tom slyšeti ničeho; svolil jen k tomu, aby členové tajné rady směli mezi sebou uspořádati sbírku a aby později vyzváni byli také biskupové, děkani a jiné vynikající osoby, poskytnout příspěvek k hájení Falce. Jak ochotni byli v Anglii pomoc tuto poskytnouti, ukázal výsledek sbírky, neboť jen mezi tajnými radami sebráno bylo 11.000 liber sterlingů.***) Ale dobrovolné příspěvky nestačily tady, kde jen vydatná berně mohla spásu přinésti. Jakub však nedal se ničím vyburcovati ze sobecké sebelibosti. Jak jináče mohli bychom nazvat chování jeho, když chladným ostal na zprávu, že vojsko Unie nemůže klásti vydatného odporu markýzi Spinolovi; a když nepůzbyl klidu svého na zvěst, že Spinola udeřil také na území falckraběte Ludvika, nezletilého bratra Bedřichova a že tedy nešetří žádných mezí. Na takové zmaření všeliké naděje, jakou rodina falckraběte kladla v otcovskou lásku Jakubovu, v jeho čest a náboženský prospěch, nebyl ovšem nikdo připraven a tak přivalila se neodvratná katastrofa.

*) Conway a Weston Nauntonovi 17./27. října 1620. Anglický st. archiv. — Mnich. st. archiv 425/4. Přípis anglických vyslanců Bedřichovi 18./28. října 1620.

**) Conway a Weston Nauntonovi 26. října / 5. list. 1620. Anglický st. archiv.

***) Mnich. st. archiv. 119/3. Achác z Donína knížeti Zweibrückenskému dd. 3./13. října 1620 v Greenwichu. The Privy Council to the Peers, Bishops, Deans etc. dd. 25. října / 25. list. 1620. Angl. st. archiv.

Hlava devátá.

Válka v Čechách v měsících červenci až říjnu 1620.

- I. Opevňování Prahy. Řeč Thurnova. Síla vojska v Čechách. Čechové chtějí se zmocnit Budějovic. Náspy u Volar. Thurn ustupuje od Volar do vnitra země. Svolání zemské hotovosti. Zřízení vojenské rady v Praze. Bedřich se rozhodne odebrat se k vojsku. Jeho odchod.
- II. Císařské a ligistické vojsko v Nových Hradech, Budějovicích, Prachaticích, Vodňanech a Písku. Vojsko české přiblíží se k vojsku spolkovému. Vojsko spolkové u Plzně. Vyjednávání s Mansfeldem. Pustošení v Čechách. Povstání sedláků. Maximilian a Buquoy táhnou k Rakovníku. Srážka s vojskem českým. Postoupení vojska císařského a ligistického ku Praze.

I.

Vtrhnutím vojska Maximilianova a Buquoyova do Čech naplnily se obavy, které v Čechách panovaly od smlouvy ulmské, tedy již přes dva měsíce. Již tehdy se myslelo, že Maximilian nepotáhne do Rakous, nýbrž že zaměří do Čech a že udeří přímo na Prahu a proto se stalo usnešení, opravit hradby městské, kteréž byly v špatném stavu.*) Zároveň nařízeno v Praze a po celé zemi, aby všickni dostáli své povinnosti, jakou jim ukládá zákon o veřejné hotovosti a aby se shromáždili v Týně nad Vltavou. Dále nařízeno, aby se všady zvonilo na poplach, jakmile nepřítel se bude blížit a aby se mu odporovalo všemi silami. Podobně mělo se státi také v Praze: jakmile v některé čtvrti zazvoněno bude na poplach, měl čtvrtní shromážditi podřízené sobě měšťany a dostaviti se s nimi

*) Avisen aus Prag dd. 20. července 1620. Mnich. říšský archiv.

na místo vykázané.*) Mandat tento způsobil v Praze největší zděšení, jelikož doposud sdělovány byly od vlády jen nejlepší věci o válečných operacích a o přátelství sousedních mocností a nyní rázem rozpadla se v niveč domnělá bezpečnost.

Usnešení o sesílení zemské hotovosti a o opevnění Prahy stalo se řízením hraběte Thurna, jenž se vydal do Prahy, aby ujal vrchní velitelství v Čechách a v hlavním městě pobyl až do 24. července.***) Před odchodem svým z Prahy účastnil se v hostině u Viléma z Lobkovic a prohlásil tam, že nebezpečenství dostoupilo nejvyššího stupně: pakli Bavoři nebo Sasové vtrhnou do Čech, že každému v zemi chopiti jest se zbraní a raději padnouti v boji neodvratném, nežli zahynouti v rukou tyranů.****) Pakli touto řečí chtěl vzbuditi u svých posluchačů nadšení z dob husitských, zapomněl, že hnutí tak obětavé není více možné v zemi, která po dvě léta ponechávala cizincům hájení svých nejdražších statků.

1620

Vojsko české, jemuž Thurn měl veletí, soustředilo se mezi Tábořem a Týnem nad Vltavou a vzrostlo přibíráním dílem lidu najatého, dílem hotovostí zemskou na 10.000 mužů,†) kteří byli opatřeni dostatečným dělostřelectvem. Kde a jak by se tohoto vojska mělo užiti, o tom se náhledy rozcházely; v Praze se mluvilo o tom, že se s ním musí táhnouti ke Klatovům, aby bylo blízko hranic bavorských a zabrániti mohlo vtrhnutí vojska ligistického; jiní navrhovali, aby se táhlo na Budějovice, aby se město toto dobylo a tak zahojila otevřená rána na českém těle. Konečně vzdali se v Praze všech těchto plánů a rozhodli se, vzíti útokem náspy, které císařští byli zřídili u Volar, kde pojišťovaly spojení mezi Pasovem a Budějovicemi a tím sesilování vojska císařského z Bavor, aby tím způsobem zamezili vtrhnutí vojska ligistického s této strany. Pak mělo vojsko táhnouti do Horních Rakous a ve spolku s vojskem Hornorakušanů opřít se knížeti Bavorskému,

*) Avisen aus Prag dd. 26. července 1620. Tamtéž.

**) Zprávy o tom, kdy Thurn z Prahy odjel, se rozcházejí, kladeť se na 22., 23. a 24. července. My se přidrželi datum nejpozdějšího, jaké je udáno v Avisen aus Prag dd. 26. července 1620 (v Mnich. říšském archivu).

****) Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag.

†) Mnich. st. archiv. Solms panovi von der Grün dd. 24. července 1620.

kdyby se tam obrátil. *) K zabezpečení výsledku rozkázáno pluku knížete Výmarského, jenž byl najat v Nizozemku a již ku Praze dorazil, aby spěšnými pochody přirazil k armádě Thurnově; podobný rozkaz zaslán anglickému pluku pod plukovníkem Grayem, jenž tou dobou tábořil již v Lužici**); o tom však nevíme ničeho, že by se bylo pluku toho, když do Čech přitáhl, upotřebilo jináče, nežli k obsazení několika míst, jmenovitě Karlsteina. Také z Uher přitáhlo nejspíše přes Dolní Rakousy několik set jezdců a byli na spěch posláni k Táboru, kde seslili své krajany v českém vojstě se nalezající. ***)

Vojsko české, jenž se u Týna zřizovalo, nezháleželo, nýbrž v menších odděleních po 2000—3000 mužů napadalo nepřítel. Uherští jezdci na př. svedli dne 6. července blízko Budějovic šarvátku s Marradasem, jiné oddělení jalo se obléhati Hlubokou, od čehož však upustilo, když Maradas táhl obleženým na pomoc. Menší oddily uherské jízdy slídily mezi Budějovicemi a Krumlovem, přepadly Chvalšiny, porubaly tam posádku císařskou a jaly se pak pátrati po průvodu s penězi, které Marradas zaslal Buquoyovi, kteréž však dostaly se již přes Pasov do Krumlova a tak jim šťastně ušly. †) Marradas se divil, že nepřítel mnohem silnější neodvažuje se značnějšího podniku a projevoval ve zprávách svých k Buquoyovi všeliké domněnky o pravé příčině, která však v tom záležela, že tehdaž i Thurn i Mansfeld prodlévali v Praze.

Nežli Thurn a Mansfeld nastoupili tažení k Volarům, chtěli se pokusiti o dobytí Budějovic lští. K tomu účelu zhotoveno bylo v Praze 500 kabátů takového kroje a takové barvy, jako císařští nosili. Vojíní čeští, jenž se v kabáty tyto oblékli, měli přitřhnouti k branám města Budějovic a žádati za vpuštění, jako by sloužili ve vojstě císařském. Marradas byl nejspíše zpraven o záměru tomto,

*) Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 19., 24., 27. července 1620. — Další zprávy také v jiných korespondencích.

**) Bedřich Thurnovi 27. července 1620. Archiv česk. místodržitelství. — Tamtéž. Nejvyšší úředníci zemští Thurnovi 31. července 1620.

***) Marradas Buquoyovi 6. července 1620. Archiv novohradský.

†) Marradas Buquoyovi 6., 7., 9. a 12. července 1620, psaní nedatované z téhož měsíce v novohradském archivu. — Saský st. archiv. Z Prachatic 10. července 1620.

jelikož se v Praze delší čas mluvilo o zhotovení uniforem a tak lešť válečná skončila se porážkou Čechů, při níž z 500 vojínů českých málokterý vyvázl životem.*) Na vojsko české nezdar tento způsobil dojem zdrcující a tak nelze se diviti, že operace u Volar neměla zvláštního výsledku.

Mansfeld učiniv potřebná opatření vypravil 5000 mužů k Volarům, tak že Thurn mohl podniknouti útok na šance již dne 27. července. Posádka obnášela jen asi 300 mužů a tak se Thurn 1620 nadál, že dosáhne účelu svého pohrůžkami; vyzval tedy vojsko císařské, aby se vzdalo. Když však posádka vyzvání to zamítla a k rázné obraně se hotovila, Thurn aby marnými útoky lidu svého nehubil, dal při jednom náspu zhotoviti podkop, aby tím způsobem vyhozen byl kus náspu do povětří a průlomem tímto aby byl útok usnadněn. Než podkop byl zhotoven tak neobratně, že když vybuchl, způsobil Čechům mnohem více škody nežli posádce samé. A proto Thurn nabídl císařským mnohem příznivější podmínky, jmenovitě také svobodný obchod, což den před tím nechtěl připustiti. Tím způsobem stalo se dne 29. července dohodnutí a císařští vydali náspy.**)

Zmocniv se tohoto opevnění chtěl Thurn udeřiti na náspy u Zelnavy a prokřestiti si tak přístup do Horních Rakous, ovšem po cestách neschůdných a to přes hory se táhnoucích; avšak místo toho vojsko české dalo se nazpět a táhlo do Protivína, asi pět mil k severozápadu od Budějovic ležícího. Thurn sám opustiv vojsko spěchal do Prahy, kam přibyl dne 1. srpna. Ústup vojska 1620 českého stal se nejspíše na zprávu, že kníže Maximilian vtrhl do Horních Rakous a že se již blíží k Linci. Za těchto okolností nebylo radno táhnouti do Lince, jelikož by pak z Budějovic a z Krumlova hrozilo druhé nebezpečství. Nejvyšší úředníci v Čechách zpravili Hornorakušany, že vojsko české změnilo svůj směr, žádající za důkladné udání o dalším tažení do Horních

*) Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 26. července a 2. srpna 1620.

***) Skála IV. 243. — Actorum Bohemicorum III. — Lebzelter Schönbergovi 4. srpna 1620. Saský st. archiv. — Víd. st. archiv. Z Prahy 3. srpna 1620. — Skála kladie obsazení náspů u Volar o deset dní později, nežli se skutečně stalo.

Rakous. Psaní toto potkalo se s jiným listem, který koncem července zaslal hraběti Mansfeldovi podplukovník Schiefer, jenž za nepřítomnosti nemocného a v Praze ležícího Gotharda ze Starhemberka velel vojsku hornorakouskému. Schiefer psal, aby se Mansfeld zbytečně nenamáhal, jelikož Horní Rakousy jsou již ztraceny a v zemi není také žádné spíže více. V Čechách však smutné této zprávě nechtěli věřiti a napomínali své spojence k vytrvalosti, poněvadž by jinak všickni podleli jhu španělskému.*)

Psaní toto mělo vzbuditi zmužilost a vytrvalost; vedle toho usnešeno, aby vojsko české bylo sesíleno. K tomu účelu nařídil král knížeti z Anhaltu, aby všecku jízdu zemské hotovosti poslal do Čech k sesílení vojska v Čechách ležícího. Hraběti Thurnovi uloženo, aby Prahu bez prodlení opustil a k vojsku svému se odebral.***) Hrabě se zachoval podle tohoto rozkazu a podal o několik dní později zprávu knížeti z Anhaltu, že všecko vojsko stahuje a že se s ním položí v opevněném táboře, vedle něhož nepřítel nebude smět bez překážky dále postoupiti.***) O tažení do Rakous nebylo tedy žádné řeči více, nýbrž jen o opevnění příhodného postavení, kteréž se ovšem nesmělo hledati daleko od Protivína. K jednání takovému nucen byl Thurn novými a ještě smutnějšími zprávami z Horních Rakous; dozvěděl se, že stavové tamější vzdali se knížeti Bavorskému a že se zřekli všelikého odporu, tak že by se nesměl spoléhati na žádnou podporu, kdyby vtrhl do Rakous. Ale jak mohl se nadíti, že dvakráte tak silnému vojsku knížete Bavorského bude moci lépe odporovati u Protivína nežli v hornatých Rakousích, kde by byl došel každým způsobem podpory od sedláků, o tom nechceme rozhodnouti. Jelikož ani sám král se neoddával naději, že Thurn zastaví neočekávaný pochod knížete Bavorského ku Praze, vydal znovu přísný rozkaz měšťanům pražským, aby všechny zbraně schopné muže přehledli a pro ten případ učinili potřebná opatření, že by jim bylo bojovati proti nepříteli. Všickni mistři s tovaryši a obchodníci s pomocníky svými měli se

14. srp.
1620

*) Archiv č. místodržitelství. Čeští místodržitelé Hornorakušanům 3. srpna 1620. --- Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 4. srpna 1620.

***) Tamtéž. Bedřich Anhaltovi 4. srpna 1620.

***) Mnich. říšský archiv. Thurn Anhaltovi 8. srpna 1620.

súčastnit v společném hájení, z každého domu šlechtě náležejícího měl býti dodán muž ozbrojený a aby nikdo nebyl prost všeobecné povinnosti branné, nařízeno také židům, kdyby Praha byla obležena, aby postavili 800 mužů na Starém městě, kteří by nosili vodu k hašení požárů.*)

Všecka uvedená opatření proti vojsku ligistickému stala se v tom domnění, že Mansfeld podrobí se bez odporu rozkazům Thurnovým. Podřízené postavení nebylo však po chuti Mansfeldovi, jenž byl seznal dostatečně neschopnost Thurnovu a o sobě ovšem lépe smýšlel, což bylo potud odůvodněno, že byl udatný a rozhodný generál, který směle se vrhal na nepřítele. Požadoval tedy od Bedřicha, aby mu bylo svěřeno vrchní velitelství. Kdyby byly jen schopnosti padaly na váhu, Bedřich by byl musel požadavku tomu vyhověti, úsilí Mansfeldovo však zmařeno od Thurna, jenž se také v Čechách domáhal dřívějšího svého postavení, ačkoliv od Moravanů zvolen byl za generallieutenanta. Bedřich maje voliti mezi dvěma generály a jejich nároky, nalézal se v těžkém postavení: na jedné straně byl přesvědčen o lepších schopnostech Mansfeldových, na druhé straně byl Thurn, opíraje se o své zásluhy ve věci povstání a o přichylnost stavů českých, kteří Mansfeldem jakožto dobrodruhem opovrhovali. Rozhodnutí nemohlo tedy jinaké vypadnouti, nežli že byl Mansfeld požádán, aby se ochotně podřídil velitelství Thurnovu.**)

Podle rozkazu Thurnova hlavní síla vojska českého rozložila se v druhé polovici měsíce srpna mezi Veselím a Jindřichovým Hradcem. Thurn sám přes vydaný zákaz opustil zase vojsko a odebral se do Prahy, aby vymohl peníze a rychlejší zbrojení. Bedřich vyhověl žádostem jeho a dal poprosit knížete z Anhaltu, aby mimo jízdu hotovosti zemské zaslal hraběti Thurnovi ještě 3000 mužů, jelikož prý brzká pomoc Bethlenova mezeru tuto dostatečně vyplní.***) Rozkaz tento stal se následkem porady, jenž v Praze byla odbývána mezi nejvyšším kancléřem, markrabětem Krňovským a několika čel-

*) Skála IV. 245.

**) Archiv výmarský. Rozhodnutí Bedřichovo dd. 18./28. srpna 1620.

***) Mnich. st. arch. Bedřich Anhaltovi 3. září 1620.

nějsími osobami. V poradě této usnešeno také, vyzvatí pašu Budínského skrze Anhaltá a Bethlena, aby podnikl útok na země Ferdinandovy, poněvadž by tím nejen způsoben byl postrach v straně císařské nýbrž také rozdělení vojska Buquoyova. Aliance turecké mělo se tedy již nyní za každou cenu užiti.

Rozkazy tyto nebyly však jedinými kroky, kterými se mělo odvrátit hrozící nebezpečství; usilovalof se také s největší rázností, aby se shromáždila všeobecná hotovost zemská, která měla vlastně již dlouho býti ve zbrani. Dále usnešeno vyjednávati znovu s kurfiřtem Saským, aby byl odvrácen od císaře. Podle prvního usnešení vydal král svolání ke všem krajům, napomínaje vrchností, aby konaly svou povinnost.*) Poznáváme hned nyní, že toto svolání, ačkoliv bylo za několik dní od krále opakováno a ačkoliv úředníci zemští učinili v tom ohledu rozličná opatření, urychlilo dostavení se lidu zbrojného jen v severních krajích, kdežto v krajích jižních nemělo skoro žádného účinku, neboť o několik neděl později stěžoval si Mansfeld, že z několika krajů nedostavil se ani jediný muž k praporům jeho a že jen kraj Plzeňský dodal mu tisíc mužů!**) Avšak ani zlá vůle ani zmáhající se bázlivost nebyly tím vinný, že se nevyhovělo rozkazu několikráte opakovanému: jak pak se mohla vyzbrojiti jízda, když nebylo žádných koňů po ruce, a jak pěchota, když se nedostávalo potřebných zbraní? Vždyť ani město Slané jinak dosti zámožné nemohlo sehnati dva páry koňů, když se jednalo o dopravení jednoho vozu špižního do Tábora.***) — Také na Moravu vydán byl rozkaz o vyzbrojení hotovosti zemské, kdež mu bylo ochotněji vyhověno, neboť v několika dnech shromáždilo se u Brna již 12.000 mužů. Avšak při prohlídce lidu toho se ukázalo, že polovice jich je příliš stará a nepotřebná, tak že museli býti nazpět posláni a druhé polovici nedostávalo se důstojníků, tak že měli býti povoláni od vojska u Eggenburku ležícího. Znalci byli na rozpacích, co by s lidem

*) Archiv č. místodržitelství. Mandát dd. 1. září 1620. — Tamtéž. Rozkaz nejvyšších úředníků zemských dd. 8., 15., 16. a 26. září. — Pražský arcib. archiv. Mandát Bedřicha dd. 5. září 1620.

**) Mnich. st. archiv. Mansfeld Bedřichovi 22. září 1620.

***) Archiv slánský. Rada města Slaného falckraběti 28. září 1620.

tím měli počítí, ano Anhalt nechtěl hotovosti užiti ani k hájení pevných míst.*)

K vyjednávání s kurfiřtem Saským ustanoveno zvláštní poselství, jehož činnost Bedřich a choť jeho podporovali zvláštními listy ke kurfiřtovi, jeho matce a manželce. Poslové vedení Václavem st. Berkou z Dubé přibyli koncem srpna do Drážďan a žádali kurfiřta, když jim udělil slyšení, aby slíbil, že se k císaři nepřidá, jak pověst o něm tvrdila. Jan Jirí, jenž na příznivé zprávy o výpravě vojska ligistického nehodlal déle váhati s útokem svým, žádost tuto zamítl, prohlásiv, „že se pro něj nesluší, aby složil ruce v klín, pakli hlava říše ode dne ke dni více je tísněna a že se jemu a jiným věrným stavům nemůže za zlé míti, pakli císaře podporují a to činí, co je povinností jejich.“ Nepopíral, že mu od císaře svěřena exekuce proti Čechám a projevil naději, že úkol svůj bude moci provésti bez násilí. Čechové měli prý by se vzdátí všeho odporu a následovati příklad Hornorakušanů, kteří „přijali nabídnutou milost a tím si pojistili pravou křesťanskou víru se všemi svobodami a výsadami a spustošení země své odvrátili.“ Jak vypadalo toto pojištění Hornorakušanů, je nám známo; kurfiřtovi však se nemůže vytýkati, že chtěl vyslance oklamati, neboť věřil skutečně, co pravil. Vyslanci čeští navrátivše se tedy oznámili králi svému, že Sasko co nejdříve podnikne útok na země České.***) Lebzelter, zástupce kurfiřta Saského v Praze, uznal nyní za dobré vzdáliti se z města způsobem nenápadným, aby nepadl za oběť lidu rozkácenému. Opustil tedy příbytek svůj, jako by si vyšel na procházku a teprvé za městem vsedl do vozu připraveného, který jej dovezl do Drážďan.

Hrabě z Thurnu nabyt za posledního pobytu svého v Praze smutné zkušenosti, že šíří se všeobecně skleslost myslí. Když dne 6. září odjel do Jindřichova Hradce, aby se tam sešel s Mansfeldem,

*) Saský st. archiv. Dobré zdání o přehlídce moravské zemské hotovosti dd. 3. září 1620.

**) Saský st. archiv. Bedřich kurfiřtu Saskému 10./20. srpna 1620. — Eliška matce a choti kurfiřtově. Instrukce českých vyslanců dd. 20. srpna 1620. — Odpověď kurfiřta Saského dd. 21./31. srpna 1620. — Nejvyšší úředníci v Čechách kurfiřtovi Saskému 4. září 1620, saským stavům 2. září 1620. — Lebzelter Schönbergovi 8. září 1620.

ulevil srdci svému v listě, zasláném nejvyšším úředníkům zemským z Tábora, v němž je káral pro jich málomyslnost.*) Avšak pokárání takové nedodalo nikomu mysl, ješto v kruzích českých ujal se znenáhla přesvědčení, že ve falckraběti zvolili si krále neschopného a že četní jeho falctí radové i při všech svých schopnostech zmatek jen rozmnožují. Také chování Thurnovo v této době svědčí, že jednal beze vší jistoty. Místo aby setrval v Jindřichově Hradci a pomáhal zřídití vojsko tam ležící, vydal se do Dolních Rakous, kdež se setkal s vojskem již ke Znojmu ustupujícím. Avšak ani u tohoto nezůstal, nýbrž přehlížel nějaký čas moravskou hotovost zemskou u Brna shromážděnou.**) Promrhav zde kolik dní marně, vrátil se v říjnu do Prahy a odešel pak k vojsku českému do Rakovníka, aniž by zde byl více prospěl. V rozdrobené této činnosti zrcadlí se velmi věrně rozervané poměry české.

Jelikož zmatek panující ve vyšších kruzích nedal se více tajiti, všecko vyzývání k větší obětavosti a napnutí sil setkávalo se jen s hluchýma ušima nebo zoufalými myslmi, kteréž toužily po pokoji za každou cenu. Ostatně počala také falckraběti a krajanům jeho mysl klesati. Camerarius, jenž se v Ulmu nechtěl odhodlati k žádnému značnějšímu ústupku pro Ferdinanda, měl nyní starost o svou manželku v Praze a poslal ji do Němec, a příklad jeho následoval pán z Plessen. Jednání toto vzbudilo mnohé výčitky v lidu, ještě více však klesla přichylnost Pražanů k nové dynastii, když také falckrabě podle tohoto příkladu poslal do Hagu nejstaršího syna svého, pětiletého chlapce, ježž byli stavové nedávno zvolili za dědice trůnu, aby byl tam uchráněn před nehodami války.***)

Zároveň vedle tohoto zbytečného opatření zabývali se Bedřich a radové jeho sestavením vojenské rady. Již přes dvě léta pocitoval se nedostatek toho, že v Praze nebylo odborného úřadu, jenž by měl na starosti vojsko, jeho doplňování a zásobování, aby

---

*) Saský st. archiv. Thurn nejvyšším úředníkům zemským 7. září 1620. — Tamtéž Lebzelter Schönbergovi 8. září 1620.

***) Saský st. archiv. Thurn kurfiřtovi Falckému 14. září 1620, ze Syrovic.

***) Mnich. st. archiv. Psaní kancléři von der Grün dd. 11. září 1620. V Praze. — Tamtéž. Psaní pánovi von der Grün dd. 22. září 1620. — Archiv v Hagu. Bedřich Generálním stavům dd. 17. září 1620.

generálové nepotřebovali tábor tak často opouštěti a do Prahy zajížděti. Nyní usnešeno, ovšem příliš pozdě, nedostatek ten napraviti a vojenskou radu sestaviti, jenž by obstarávala záležitosti ministerstva války. Podivným způsobem sestavena tato hlavně z uprchlých Rakušanů; byliť v ní: dolnorakouský generál pan z Hofkirchenu, plukovník Gothard ze Starhemberku, Erazim z Tschernemblu, Ondřej Ungnad, Berbisdorf a jediný Čech Krištof Kaplíř ze Sulevic.*) Z členů vojenské rady jevil Tschernembl jako vždycky, největší činnost a osvědčil také nyní své vznešené smýšlení. Radil sice k novým daním a k přísnému jich vymáhání, k pořádku ve financích, k vystříhání se všech zbytečných výloh, k zmenšení služného vyšších důstojníků, k nuceným půjčkám u některých bohatých šlechticů, jako na př. u Viléma z Lobkovic, u nejvyššího purkrabí Berky z Dubé a k zlehčení mince, ale vedle toho odporoučel také zrušení nevolnictví, čímž by lid sedlský mohl býti nadšen k velkým obětem.***) Kdybychom o Tschernemblu nevěděli nic jiného, nežli tuto jedinou radu, postačila by, aby mu pojistila vynikající místo mezi jeho soudruhy. Nepotřebujeme ani doložiti, že návrh tento nedošel souhlasu u ostatních členů vojenské rady, jako stejný požadavek povstalých sedláků u komisarů s nimi vyjednávajících.

Kromě zřízení vojenské rady děly se v kabinetě královském důkladné porady ještě o jiném předmětu. Příklad Maximiliana Bavorského, jenž v čele vojska ligistického výpravy se účastnil a všeliké namáhání snášel, jakož i příklad kurfiřta Saského, jenž také vytrhl s vojskem svým a svízelných válkách se nehrozil, zahanboval patrně mladého falckraběte a vyplašil jej z jeho pohodlnosti. Zdá se, že Tschernembl také v tomto ohledu měl důležitý vliv, alespoň vyslovil se co nejrozhodněji, že je potřebí, aby král následoval příklad svých odpůrců.***) Bedřich uposlechl rady této, jakkoli

*) Mnich. st. archiv. Instrukce pro vojenskou radu dd. 25. září 1620. *

**) Böhemische geheime Cantzlei; Consultationes etc. Fünfte Consultatio, wie Geldmittel zu finden. Máme za to, že tato nedatovaná konzultace se odbývala v měsíci září a pakli se stala dříve, že nyní Tschernembl každým způsobem odporoučoval tytéž prostředky.

***) Behemische geheime Kantzlei: Die XIX. Consultation, dass der König in's Feld ziehen soll.

družina jeho a jmenovitě rádcové falčtí cestě se opírali. Také Anhalt, jenž byl zpraven o záměru Bedřichově, neradil k cestě této z toho ohledu, že se králi nedostane dobrého přijetí od vojska, pakli alespoň měsíční žold s sebou nepřiveze; a jelikož to nebylo možné, radové falčtí obávali se pro svého pána toho nejhoršího. Bedřich však nenechal se zdržeti a utvrzen byl u vytrvalosti také Bethlenem, který jej z Trnavy — ovšem na úkor pravdy — ubezpečoval, že Ferdinand činí mu nejskvělejší smírné nabídky a že mu chce panství v Uhrách i s titulem královským ponechat, vzdá-li se spolku s Čechy, čehož on však nikdy neučiní. Bedřich nesměl váhati podniknouti strádání a nebezpečenství, pakli přátelé jeho osvědčovali takovou obětavost a pakli odpůrci jeho tak málo dbali svého pohodlí.*) Dne 26. září zřídil na čas své nepřítomnosti prozatímnou vládu a jmenoval členy její sedm nejvyšších úředníků zemských. V instrukci nezapomněl na čistotu, kterou sám i manželka jeho v Praze pohřešovali; uložil svým místodržícím kromě důležitých záležitostí vládních také péči o lepší čistotu v hlavním městě. Pochopíme ovšem, že bylo zapotřebí lepšího čistění v městě, když král k odůvodnění svého rozkazu uvádí, že po ulicích nahromaděno je bláta, hnoje a rumu a že žebráci zahrabávají se do hromad hnoje v jednotlivých ulicích a odtud živnost svou provozují.**)

— Druhý den po vydání této instrukce ustanoven byl k odjezdu; zrovna před tímto odjezdem Bedřich prohlásil kurfiřta Saského za zbavena lén českých, poněvadž se s cí-

*) Ferdinand od sněmu bystřického nevyjednával s Bethlenem a obnovil spojení své s ním teprve skrze francouzské poselství. Ani v Bystřici ani později nebylo řeči o uznání královského titulu a proto zprávu Bethlenovu považujeme za pouhou chloubu. Dotyčné místo v psaní Bethlenově Bedřichovi dd. 18. září 1620 zní: „*Latere etiam V. S. nolumus, Caesarem per Commissarios suos Posonii tractatum pacis adhuc continuare, qui ultra plenariam perfectam regiminis administrationem cum dignitate regia cessurum se nobis pollicetur, modo a corpore confoederatorum redeamus.*“ — Mnich. st. archiv. Psaní Plessenovo pánovi von der Grün dd. 24. září 1620. — Víd. st. archiv. Z Prahy dd. 20. října 1620. — Skála IV. 315.

**) Instrukce místodržícím dd. 26. září 1620. Český místodrž. archiv. — Skála IV. 311.

sařem spolčil proti Čechám, čímž král zřekl se posavadní šetrnosti ke dvoru saskému. *)

Den 28. září, ustanovený k odjezdu krále, býval v Čechách 1620 slaven ode dávna jakožto svátek sv. Václavu zasvěcený a tak lid pracovní mohl se shromáždit na hradě a v ulicích, aby přál štěstí králi na cestu. Odjezd, jak bylo usnešeno, měl se státi slavnostním způsobem. V rytířské síni na hradě shromáždili se stavové a nejvyšší úředníci zemští a rozloučili se s králem, jenž pak na nádvoří vstoupil do kočáru s knížetem z Holsteinu. Když se kočí rozjel, vrazil do pilře a musel couvnouti, což diváci pokládali za zlé znamení. **) Jelo se ulicemi, kde lid čteně shromážděný neustával přáti králi šťastnou cestu a dobrý zdar. Před kostelem týnským Bedřich sestoupil s kočáru a přijal tady požeňání od administratora Jiřího Dikasta, aby dílo počaté šťastně bylo dokonáno. Mnozí z přítomných srdečně plakali, jiní ani neslzei, jelikož je již opanovalo zoufalství. ***)

Když Bedřich vyjel za vojskem knížete z Anhaltu, stálo toto v Čechách již u hradu Zvikova při stoku Vltavy s Otavou. Anhalt dorazil tam dlouhými oklikami; původně obrátil se od Drozdovic ke Znojmu, aby za sebou zvábil vojsko ligistické a tím je odloučil od ustanovených zásobišť. Jelikož však Maximilian nešel na tu léčku, nýbrž s Buquoyem se obrátil do Čech, musel i Anhalt do Čech táhnouti. Tak se stalo, že nepřátelské armády po celé tři neděle se ani nestýkaly. Počet vojska, jemuž Anhalt velel, nelze na určito udati. Před odchodem z Eggenberku udával se počet jeho na straně české na 30.000 mužů a sice 9000 mužů pěchoty a 3500 jezdců, jenž tvořili vlastní vojsko české, 4000 mužů vojska slezského, 8000 uherských jezdců a neznámý počet vojska moravského. Ale jak tvrdí dobře zpravený vyslanec saský v Praze, vojsko toto do počátku srpna velice se ztenčilo, tak že počet jeho nepáčí výše, nežli na 20.000 mužů. U Jindřichova Hradce Anhalt neobdržel asi žádných posil, neboť vojsko tam soustředěné odtáhlo

*) Mnich. st. archiv. Dekret Bedřichův proti kurfiřtovi Saskému dd. 28. září 1620.

**) Skála IV. 309.

***) Tamtéž.

z větší části s Mansfeldem na západ, aby odrazilo 7000 ligistů, které byl Maximilian vypravil přes Brod k Domažlicům.

II.

Vypravovali jsme o postupování Maximiliana a Buquoye až do té chvíle, kdy u Nových Hradů překročili hranice české. Na patent, kterým Maximilian již před několika nedělemi oznámil Čechům příchod vojska svého, a kterým stavy vyzval, aby zbraně složili, ohlásilo se jen osm šlechticů, jak za to máme většinou nebo vesměs katolíků;*) kromě nich také v severních Čechách snažilo se několik šlechticů zjednat si přátelské spojení s kurfiřtem Saským; ale dělo se to příliš ostýchavě a všecky takovéto pokusy byly jen osamotnělymi, tak že na další zápas nemohly míti žádného účinku. Maximilian a Buquoy museli býti připraveni, že se jim opře svorně celá země.

Oba velitelé císařští táhli z Nových Hradů do Budějovic, kde je očekával Marradas se svým vojskem, aby pak se obrátil, jak bude vypravováno, proti Mansfeldovi. Maximilian udeřil po té na Vodňany, Buquoy na Prachatice. Prachatice dobyté útokem, posádka a část měšťanstva porubána a město vypleněno. Vodňany vzdaly se po krátké obraně na slib, že posádka skládající se jen z hotovosti zemské, tedy ze sedláků, bude moci svobodně od táhnouti. Slib ten však nebyl dodržen, nýbrž sedláci, když z města vytáhli, byli od ligistů napadeni a z větší části porubáni. Ačkoliv Maximilian nedovolil, aby slib daný byl takto porušen, předce však nepotrestáním tohoto násilí a chováním svým proti měšťanstvu, z něhož dal některé nejčelnější osoby zatknouti a Buquoyovi k potrestání odevzdati, ukázal dostatečně, že proti Čechům nešetří ohledů, jaké posud zachovával v Rakousích.***) — Jelikož také

---

*) Mnich. st. archiv. Šlechtici, jenž nabízeli své podrobení, byli: Petr a Heřman z Říčan, tři Šlovičtí ze Šlovic, Mikuláš Vratislav z Mitrovic, Lev z Jakovce a Jindřich ml. ze Žakavy.

***) Tamtéž. Diurnale. — Skála IV. 304. — Víd. st. archiv. Maximilian Khevenhillerovi 27. září 1620.

Marradas před několika dny dobyl a spálil Týn nad Vltavou, zůstala v jižním cípu Čech již jen Třeboň v rukou povstalců.

Maximilian a Buquoy nestarajíce se dále o Třeboň, táhli na Písek, aby dobyli tohoto pevného města, jehož ztrátu strana císařská tak těžce nesla a jenž hájeno bylo od měšťanstva a 900 mužů posádky.*) Dne 29. září položili se ligisti východně od Písku, císařští na západ; příštího dne počaly oba oddíly stříleti na město a zviklaly vytrvalost obhájců, kteří se Vodňanským posmívali pro jich zbabělost, tou měrou, že již ve dvě hodiny počali vyjednávat o vzdání se. Co se vyjednávalo, spozorovali císařští jedno místo snadno přístupné, jež od nikoho nebylo sřeženo. Plenění bylo dovoleno žoldněrům jen tehdy, když místo dobyté bylo útokem a tak vojáci kořisti žádostiví podnikli útok na místo připomenuté; aniž by k tomu byli vyzváni, ztekli hradby a vedrali se do města, kde řádili strašným způsobem. Všecko bylo vypleněno a nejen celá posádka, nýbrž skoro všickni měšťané pobiti, tak že z mužského obyvatelstva ostalo jen asi 18 osob na živě. Maximilian a Buquoy zvěděvše o tomto strašném vraždění, pospíšili do města, aby řádění tomu přítrž učinili. S vlastním života nebezpečenstvím snažil se Buquoy vyrvati ženy a děti z rukou zdívočelých žoldněrů; a tak zakročením jeho a knížete Buquoye alespoň těchto bylo ušetřeno. Město však shořelo skoro úplně; jen starý hrad a několik dobře stavěných domů zdvihalo se ze zřícenin.**)

Po dobytí Písku otevřena byla cesta do Prahy. Maximilian však nechtěl podniknouti útoku na toto město, dokud by se nezmocnil jihozápadních Čech a tak si nepojistil dvojí spojení s Bavorskem; také chtěl k sobě povolati sbor, který byl vypravil ke Brodu pod velitelstvím plukovníka Haimhausena a Herliberga a k nimž zatím přibýlo 2500 mužů, které vystrojil biskup Vircpurský, aby tak

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. — Skála IV. 305. — Víd. st. archiv. Maximilian Khevenhillerovi 2. října 1620. Maximilian udává zde počet posádky v Písku výslovně na 800 mužů pěchoty a praporec jízdy. O obléžení Písku a o ukrutnostech, které byly spáchány při jeho dobytí, vypravuje Skála jakož i Diurnale pod dohlídkou Maximiliana sepsané, tak že o utrpení obyvatelstva, o němž vypravujeme, nelze pochybovati.

**) Buquoy. Iter quadrimestre.

sesílil vojsko své, které velice se ztenčovalo posádkami a nemocemi. Provedení plánu toho mohl jen Mansfeld překaziti. Tento byl ustoupil z Jindřichova Hradce do Tábora, kdež obdržel rozkaz, aby se obrátil k Plzni, odtud se blížil hranicím bavorským, silnici do Němce vedoucí obsadil a postupování vojska ligistického přes Brod a Domažlice zabránil.*) Mansfeld nemeškal rozkaz tento vykonati, ale zároveň žádal, aby přísněji se prováděla ustanovení o zemské hotovosti, aby měl alespoň dvakráte tolik vojska. Z Klatov, kde 22. září rozbil své stany, si stěžoval, že posily žádoucí se nedostavují a že nemá více nežli 4000 mužů, tedy ani ne polovici toho lidu, kterému velel před měsícem.***) Přes to vyrazil v příštích dnech přes hranice usiluje zmocniti se Brodu, Eschelkamu a Neukirchenu, které však hájeny byly takovými posádkami, že Mansfeld o dobývání jich se ani nepokusil. Kdyby se byl chtěl vrátiti zase do Klatov, cesta jeho byla již ohrožena, neboť Marradas vydav se s několika tisíci muži na západ, zmocnil se Sušice a Kašperských Hor a chtěl právě postoupiti k severozápadu, aby se u Domažlic spojil s vojskem ligistickým. Před nepřítelem se všech stran se stahujícím a zvláště před výtečnou jízdou plukovníka Marradasa musel Mansfeld konečně hledati bezpečného útočiště v Plzni, na jejíž opevnění byl dal neustále pracovati.

Smíme-li věřiti tvrzení současného zpravodaje, jenž co přítel a přívrženec Buquoyův vypravuje o výpravě v Čechách, hrozilo příznivému ukončení přese všecky posavadní výsledky v prvních dnech měsíce října veliké nebezpečství. Útrapami válečnými a špatným počasím onemocnělo a zemřelo mnoho osob z družiny Maximilianovy, tak že prý kníže pozbyl chuti dále táhnouti a chtěl se na zimu domů vrátiti. Zpráva o nemoci mnohých vznesených osob z družiny Maximilianovy je pravdiva. V prvních dnech měsíce října museli president komory pan z Eisenhammru, dvorský kancléř, tajný rada pan z Lerchenfeldu, dva truksasové, pánové Heilberg a Hund a mnoho jiných osob býti posláni do Mnichova

*) Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 8. září 1620. — Mnich. st. archiv. Mansfeld Bedřichovi 13. září 1620, z Tábora. Stížnosti Mansfeldovy svědčí o vzrůstající se desorganizaci, jenž se v Čechách šířila.

***) Mnich. st. archiv. Mansfeld Bedřichovi 22. září 1620.

s ochranným průvodem. Pochopujeme, že nemoci čím dále více zuřící měly na Maximiliana hluboký účinek; a tak zajisté zasluhuje víry udání zpravodajovo, že kníže jen prosbami Buquoyovými dal se pohnouti, aby neodjel domů, jak zamýšlel učiniti. Buquoy získal si tím zajisté největší zásluhu o věc císařovu, neboť odchod Maximilianův byl by asi zmařil výsledky posavadní výpravy.*)

Maximilian chtěje podporovati operace Marradasa táhl z Písku přes Strakonice a Horažďovice. Na cestě své setkal se s odporem jen na Zelené Hoře. Posádka hradu tohoto však po krátkém odporu vyjednávala o vzdání se a vstoupila do vojska ligistického. V noci po této události obdržel Maximilian zprávu od Buquoye, který za ním táhl, že Anhalt se blíží a že nepřátelské přední stráže jsou již jen asi hodinu vzdáleny. Žádal tedy knížete, jenž tábořil přes míli od něho, za rychlé spojení, aby byl pojištěn proti všemu nebezpečství.***) Maximilian přání tomu vyhověl a poslal mu příštího dne na pomoc generallieutenanta Tillyho s 25 praporci jízdy. Anhalt skutečně chtěl rozdělení vojska císařského a ligistického vykoristiti k potření císařských a tak časně z rána udeřil na zadní voj Buquoyův. Útok jeho však neměl žádoucího výsledku, jelikož císařští šťastně se spojili s ligisty, načež postupovali k Blovicům.***) Zde popřán vojsku dvoudenní odpočinek, za něhož Maximilian obdržel zprávu, že se plukovníku Marradasovi podařilo odstraniti překážky, které vojsku ligistickému bránily táhnouti do Čech a že již vniklo do země přes Domažlice. Tím přibylo Maximilianovi 6600 mužů pěchoty a 1700 jezdců, †) z nichž kníže povolal k sobě větší část a jen menšímu oddělení svěřil dobytí Klatov, což bylo šťastně dne 13. října provedeno.

1620

Vojsko ligistické a císařské obrátilo se nyní k Plzni, a blízko tohoto města rozbili prozatím své stany i Maximilian i Buquoy. V noci na 11. října uherští jezdci přepadli ves Losinu, kde bylo

1620

ubytováno vojsko bavorské, porubali 70—100 mužů lidu překvapeného a nepřipraveného a způsobili mezi ostatními takový postrach,

*) Buquoy. Iter quadrimestre. — Bairischer Feldzug.

**) Mnich. st. archiv. Diurnale.

***) Tamtéž.

†) Mnich. st. archiv. Maximilian Ferdinandovi dd. 3. října 1620.

že bez velké překážky zmocnili se značné kořisti. Na zprávu o tomto přepadení kníže sestavil k bitvě své vojsko, Uhři však přestali na tomto výsledku, hledíce jen, kterak by spěšně kořist dopravili na místo bezpečné.*) Kníže přeložil nyní hlavní stan do vsi Litic a setrval zde po 10 dní. Příčinou této zastávky ve válečných operacích byly návrhy, které Mansfeld najednou dal předložit Buquoyovi dělaje mu naději, že se odtrhne od Čechů. Žádal jej, aby vypravil k němu do Plzně své důvěrníky, s nimiž by věc celou ujednal.

Již před několika měsíci byl pluk Mansfeldův, jenž vstoupil do služby Dolnorakušanů, počal vyjednávat s Buquoyem, chtěje se dát naverbovat pro císaře, poněvadž neplacením žoldu dohnán byl k zoufalství. Nestalo se však dohodnutí, ačkoliv císař ochoten byl k velkým slibům a hraběti Buquoyovi na srdce kladl, aby ve vyjednávání pokračoval.***) Co tento pluk v Rakousích chtěl učiniti, to obmýšlel nyní sám Mansfeld. Na straně císařské se totiž tvrdí, že Mansfeld, když hrabě Buquoy se přiblížil, nabídl se vyjednávat a že tedy k tomu nebyl váben. Ať už se má věc jakkoli, tolik je jisto, že Buquoy svěřil vyjednávání toto Don Martinovi de Huerta a podplukovníku Carpezonovi, kteréhož za tou příčinou propustil ze zajetí; tito posláni do Plzně. Mansfeld byl ochoten odtrhnouti se od Čechů a vydati Plzeň císařským, kdyby mu bylo vyplaceno 400.000 zl. — kterýmž nejspíše chtěl také odměniti své žoldnéře — kdyby jej císař přijal na milost, kdyby mu tedy odpustil zradu spáchanou r. 1610 na arciknížeti Leopoldovi, kdyby byl povýšen na hraběte říšského a kdyby se mu zároveň udělilo místodržitelství v knížectví Lucemburském — k čemuž by se ovšem musel teprve zjednati souhlas arciknížete Albrechta. O požadavcích těchto bylo po několik dní vyjednáváno; Mansfeld přál si patrně okamžité zaplacení, k čemuž však se nemohli odhodlati ani Buquoy ani Maximilian, jelikož by tím byli pokladny vojenské povážlivě vyprázdnili. Konečně dohodnuto se v ten smysl, že se Mansfeldovi

---

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. — Víd. st. archiv. Z českého tábora dd. 13. října 1620. — Skála IV. 319.

**) Víd. st. archiv. Ferdinand Buquoyovi 27. července 1620.

vyplatilo hned 100.000 zl. Za 100.000 zl. zaručil se kníže Maximilian závazav se písemně k jich vyplacení a odevzdav tuto listinu Mansfeldovi; strany zbývajících 200.000 zl. a ostatních požadavků mělo se zjednati svolení císaře, k němuž také skutečně vypraven zvláštní posel. Mansfeld byl uspokojen; obdržel závdavek a strany ostatních požadavků musela odpověď císařova přijíti nejdéle do dvou až tří neděl. *) Do té doby chtěl zachovati příměří s císařskými a tito měli se zdržeti všelikého útoku na vojsko jeho. Až podmínky smlouvy budou vyplněny, chtěl Mansfeld vyhledati nějakou záminku, aby se s Čechy zneprátelil a Plzeň vydal Marra-dasovi, jenž by pak velel posádce tohoto města. **)

Pověst o tomto vyjednávání rozšířila se však dále, nežli si Mansfeld mohl přátí a pronikla až ke knížeti Anhaltovi. Mansfeld zvědév o tom, poslal podplukovníka Carpezona do Rokycan, kde kníže zatím táborem se položil a ospravedlňoval vyjednávání své vytáčkou, že chce tím způsobem nepřítele oklamati. Nepřítel že bude tím k Plzni připoután, zatím že se dostaví zima a že zastaví všechny další operace. Zprávám Carpezonovým nebylo však důvěřováno úplně a Anhalt vypravil do Plzně plukovníka Peblisa, aby se o tom lépe poučil. Jelikož však bylo příliš nebezpečno nedůvěru hnáti až do krajností, poněvadž Mansfeld by byl tím rychleji připuzen k císařským a vojsko jeho každým způsobem bylo přístupno penězům císařským, rozhodl se kníže přestati na tomto osvědčení, ale zároveň hraběti přísně naříditi, aby se vzdal takového vyjednávání s nepřítelem. Mansfeld snad slíbil tak se zachovati, ale zároveň se uchopil této příležitosti, aby připravoval své odpadnutí od Čechů. Stavě se tedy uraženým, vydal se do Rokycan, aby si u Bedřicha vymohl propuštění, v čemž mu bylo také vyhověno, ale vystoupení ze služby české mělo se státi teprve tehdy, až by mu král zaplatil, co mu náleželo. ***) Do Prahy dostala se také

*) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 24. prosince 1620. — Mnich. st. archiv. Maximilian Tillymu 16. prosince 1620.

**) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 22. října / 1. list. 1620. Zvěsti dobře zpraveného vyslance saského zní velmi určitě. — Iter quadrimestre. — Místodrž. archiv v Inšpruku. Zprávy z Klatov, Litic a Pasova. — Skála IV. 319 a sled. — Mansfelders Ritterthaten.

***) Mansfelders Ritterthaten.

zpráva o vyjednávání Mansfeldově s Buquoyem a způsobila zde velké zděšení, poněvadž o tomto dobrodruhovi panovalo mínění, které mu přisuzovalo každý nešlechetný skutek. Ale hrabě z Thurnu, jenž právě prodléval v Praze, ujal se ho co nejvřeleji a prohlásil jej za muže, jemuž se může důvěřovati. Vysvědčení Thurna, jenž se stranou císařskou na smrt se zneprátelil, obhájilo Mansfelda částečně proti tomuto podezření a zjednálo jakousi víru tvrzení, že Mansfeld nepřítele chce oklamati. Mansfeld však hodlal se zřeknouti svých posavadních přátel a bedliví pozorovatelé byli by mohli z některých událostí příštích dnů pro podezření své proti němu uvéstí nové důvody. Neboť jen dohodnutím mezi Mansfeldem a císařskými dalo se vysvětliti, že Maximilian nedbaje pevné Plzně a silné její posádky, rozhodl se táhnouti ku Praze, tak že se vzdal posavadní opatrnosti;*) dále pak, že Mansfeld po odchodu Buquoye a Maximiliana se zpěchoval zanechati v Plzni jen malou posádku a s většinou vojska svého přitřhnouti k Anhaltovi, ačkoliv byl od tohoto obdržel dotýčný rozkaz.***) Jenom dohodnutím dá se také vysvětliti zvláštní pozornost Maximiliana, že propustil na svobodu 1320 jistý počet žoldněřů Mansfeldských, kteří byli dne 23. října upadli do jeho zajetí.

Toto vyjednávání nebylo ostatně jediným předmětem, s nímž se Maximilian a Buquoy zabývali před Plzní; také od falckraběte došlo psaní, v němž se nabízel k vyjednávání. Ke kroku tomu pohnut byl falckrabě rozmluvou, kterou měl v Rokycanech s bavorským generálem Haslangem. General tento roznemohl se strá-

*) Mezi spisy, které byly na straně císařské tiskem vydány, našli jsme dvojí udání, podle něhož Marradasovi bylo uloženo Plzeň pozorovati. Naproti tomu našli jsme původní psaní Marradasovo ve Víd. st. archivu dd. 8. listopadu, v němž z Budějovic vypravuje o svých nařizeních, ale nic se o tom nezmiňuje, že by byl stál před Plzní nebo že by tam byl někdo místo jeho zaujímal.

**) Rozkaz datován je z Rakovníka 3. list. 1620. Original v mnich. st. archivu. — Něco vojska vyslal snad Mansfeld později a sice do Prahy, neboť se vypravuje, že sem přibylo dne 7. listopadu oddělení vojska Mansfeldova. Mansfeld vyhověl tím rozkazům Anhaltovým každým způsobem příliš pozdě a nikoli měrou dostatečnou. — Mnich. st. Archiv. Diurnale ad 23. října. — Buquoy. Iter quadrimestre. — Skála IV. — Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 28. října 1620.

dáním v poli na zimnici a chtěl se proto vrátit do Bavor, ale na zpáteční cestě byl přepaden od jezdců uherských, o majetek svůj ano i boty oloupen, pak bosý posazen na koně a tak přiveden do tábora u Rokycan. Bedřich a Anhalt dali si jej předvolati a snažice se jej potěšiti postarali se zároveň o lepší jeho zaopatření. Snažné jeho žádosti, aby vysvobozen byl z rukou uherského generála Bornemissy, nemohli při nejlepší své vůli vyhověti, jelikož Bornemissa nechtěl ho za žádnou cenu postoupiti, a tak Haslang zemřel již za několik dní následkem nedostatečného ošetřování. V rozmluvě své s Bedřichem v Rokycanech poznamenal bavorský generál, že Maximilian není neochoten s ním vyjednávat; patrně dělal králi jen plané naděje a chtěl tím snad osvědčiti vděčnost za prokázanou ochotu. Bedřich uchopil se toho křečovitě a odvolává se na výpověď Haslangovu žádal knížete Maximiliana za rozmluvu, při čemž projevil ostýchavou výčitku pro útok, jakýž snáší od svého strýce a krevného příbuzného. Maximilian obdržel psaní 20. října a odpověděl na ně bez prodlení zamítnutím žádosti 1620 za schůzku, jelikož je k vyjednávání splnomocněn jen pro ten případ, kdyby se falckrabě vzdal všech nároků na korunu českou. Jelikož Bedřich nároků svých se nechtěl vzdáti, neodpověděl ani na přípis Maximilianův.*)

O den nebo dva dni později opustil Bedřich své vojsko a odebral se do Prahy, aby, jak bylo vypravováno, uvítal tam vyslance anglické.**) Za přítomnosti své v hlavním městě požadoval od nejvyšších úředníků zemských, aby za každou cenu zjednali žold tříměsíční, protože by jinak neměl nikdo nad vojskem moci. Loupilo se a plenilo rozsáhlejší měrou nežli kdy před tím, v čemž vynikali zvláště Uhři, kteří si kořistí žold svůj museli nahražovati a proto hubili přítele zrovna tak jako nepřítel. Pakli zajali koho z odpůrců, vysvlékli jej obyčejně do naha. Tak naložili zejména s jistým počtem žen bavorských důstojníků, kterým pobrali nejen všecky

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. — Skála IV. 323.

**) Dohna's Hof- und Gesandtschaftsleben v Raumerově Taschenbuchu. — Mnich. st. archiv. Was Knodt dem Könige vorgetragen hat dd. 5. list. 1620. — Víd. st. archiv. Z Prahy 4. list. 1620. — Saský st. archiv. Z Prahy 27. října 1620.

peníze a klenoty nýbrž také všecken oděv. Když tábořili u Rokycan, rozjížděli se na míle daleko na všechny strany, přepadli konečně královský statek Zbirov, pobrali tam sedlákům všecken majetek a podobně řádili i ve dvořích královských.*) Všechny vsi, v nichž vojsko české od konce září bylo ubytováno, zmizely skoro beze stopy; nebyly sice zapáleny, ale všecko dříví bylo ze stavení odnešeno a vyrváno na ohně v táborech. Jak sděluje paní Eliška z Žerotína své příbuzné, bylo ve všech někdejších leženích tak pusto, jako by krajina byla vymetena. Mansfeld nežli armády přitáhly k Plzni, zavedl jakýsi systém ve svém vydírání; přepadal se silným oddílem vojska statky bohatších šlechticů jeden za druhým; tak jmenovitě statky nejvyššího hofmistra Viléma z Lobkovic a pobral mu všecken dobytek, ať už náležel pánovi nebo poddaným.***) Avšak loupežení toto vypadalo ještě velmi nevinně proti zlořádům, jakými nyní země byla hubena a proti ranám, jaké zasazovalo vlastní zemi nově přibylé vojsko české. Ke všemu tomu přidružily se ještě tisíce útisky, jakými provázeno bylo vtrhnutí vojska císařského do země.

5. října
1620

Ferdinand žádal knížete Maximiliana dvěma listy, téhož dne zaslanými, aby v Čechách šetřil statků pánů katolických, i kdyby se nalézaly v rukou protestantských ***)) a aby šetřil také Židů, jelikož se více nebo méně zjevně přiznávali k straně císařské. V odpovědi své hájil kníže vojska ligistického proti všem výčitkám, jelikož prý se opírá, pokud možno, se vši přísností všem výstřednostem; k tomu pak dokládá, že by se napomenutí hodilo lépe pro vojsko císařské. Na důkaz toho Maximilian líčí strašné neřesti, jaké má v zápětí vtrhnutí vojska císařského do Čech. „Nemohu Vaší C. Milosti tajiti, že armáda V. M. přes moje častá a přátelská napomenutí loupením, pleněním, pálením, ano i vražděním nevinných katolických osob obojího pohlaví, týráním poslušných, unášením žen a dívek, pleněním kostelů a klášterů kolem

*) Archiv č. místodržitelství. Nejvyšší úředníci zemští Bedřichovi 17. října 1620.

**) Mor. zemský archiv. Eliška Žerotínská paní Kateřině Žerotínské 9. října 1620. — Skála IV. 322.

***)) Mnich. st. archiv. Ferdinand Maxovi 5. října 1620.

sebe zuří ano i mou vlastní spíží loupežně napadá. Prostý mužík přiveden je na mizinu a dohnán k nejhorší zoufalosti a nebude se moci za dlouhá léta zotaviti, a V. C. M., pakli zvítězí, nebude se také za dlouhá léta z tohoto zkaženého a spustošeného království žádným příjmem těšiti . . . Píšu tak V. M., poněvadž mne takové žaloby z rozličných míst skoro denně docházejí a já sám částečně vlastním očima vidím, kterak jsou oprávněny.“*)

Za tak barbarského nakládání se sedláky nemůže zajisté nikoho překvapiti, že v říjnu vypukly nové selské nepokoje. Od události unhoštské vřeló to neustále mezi lidem a zášť proti žoldněřům z největší části cizincům rostla ode dne ke dni, až v říjnu propukla v zjevné nepřátelství. Nic neprosnělo, že král vydal přísný patent, jímž vojíny napomínal ku kázni a pořádku a že káral i důstojníky, kteří mužstvo své vodili na loupežení. V kraji Žateckém srotili se sedláci v několik houfů, jež čítaly prý 4—7000 mužů dohromady a neobmezující se na pouhou obranu proti loupeživým žoldněřům, podnikali sami útok. Hrady a sídla šlechtická byly přepadeny, vyplněny a strašným způsobem spustošeny. Kdyby byla bitva na Bílé Hoře nečinila válce rychle přítrž, sedláci z Žatecka byli by měli zajisté v ostatní zemi následovatelů a Čechy celé byly by se staly hotovou pouští.**)

Ostatně musí se uznati, že nejvyšší úředníci zemští v osudné této době zvláštní pilností a rázností se vyznamenávali, aby vojsko české a požadavky jeho uspokojili. Každý den napečeno v Praze několik tisíc bochušků chleba a posláno za vojskem; obilí sváženo z blízka i z daleka a hromaděno ve velkolepých skladištích; kupováno sukno, aby vojsku dodán byl potřebný oděv; ale hlavní snaha k tomu se nesla, aby se sehnaly potřebné peníze, za kterouž příčinou vymáhány na městech bezohledně nedoplatky daní a slíbené půjčky. Ale všecka tato pozdní opatření nebyla více s to, aby odvrátila hrozící nebezpečnosti. V Praze děly se také porady o vyplacení zadržalého žoldu a jelikož se mohla jen malá část potřeb-

*) Brněnský zemský archiv. Eliška Žerotínská paní Kateřině Žerotínské 20. října. — Mnich. st. archiv. Maximilian Ferdinandovi 19. října.

**) Skála IV. 186 a 327.

ných peněz sehnati, usnešeno, nezalhávatí více pravý stav věci, nýbrž přiznati se, že není možno žold zaplatiti. Několik komisařů vypraveno k vojsku, již u Rakovníka tábořícímu, se snažnou prosbou, aby se vzdalo části žoldu zadržalého; za druhou část nabízely se mu kabáty, punčochy, střevíce, plátuo a zbraně a jen nepatrný zbytek měl se doplatit hotovými. Mělo se za to, že toto částečné slevení může se od vojska již proto požadovati, poněvadž bylo již přes rok od země buď zadarmo zásobováno nebo potřebné potraviny samo si bralo.*) Od vyšších důstojníků nebylo požadováno, aby se vzdali částky svých požadavků, nýbrž navrhovalo se jim, aby místo peněz přijali zabavené domy a statky. Jen hraběti Mansfeldovi bylo slíbeno, že mu budou dány peníze. Jak dalece přispěla k tomu pověst o vyjednávání jeho s nepřitelem, nechceme rozhodnouti. O všem tom nejvyšší úředníci zpravili vojsko koncem října a jelikož po slibech a prosbách těchto prozatím nic jiného nenásledovalo nežli zasílání potravin k ukročení hladu, nebyla zmužilost vojska všelikými útrapami a stálým ustupováním desorganizovaného nijakž povznešena.

Než vraťme se k líčení dalších událostí válečných. Když se ukončilo vyjednávání mezi Buquoyem a Mansfeldem způsobem na-
 1620 hoře vypsáným, Maximilian a Buquoy nastoupili 20. října další pochod. Maximilian hodlal původně táhnouti přes Rokycany ku Praze, ale záměr tento překažen manevrem vojska českého,**) kteréž se dalo cestou k Berounu a tak císařským dráhu zamezilo. Maximilian a Buquoy dali se proto na sever, aby se pak na příhodném místě obrátili na východ ku Praze. Táhlí tedy z Litic na Touškov, odtud hnuli se dne 23. října ke klášteru Plaskému, jenž byl krátce před tím od Uhrů hrozným způsobem spustošen. Armáda Maximilianova tvořila přední a sbory císařské zadní voj. Také vojsko české obrátilo se zase na západ a octlo se blízko císařských, tak že Buquoy žádal jednou knížete Maximiliana za pomoc, poněvadž se obával útoku Čechů. Obava tato však nebyla odůvodněna,

*) Archiv č. místodrž. Instrukce pro komisaře k vyjednávání s vojskem dd. 27. října. — Tamtéž. Psaní Hohenlohovi dd. 20. října 1620. — Tamtéž. Psaní Anhaltovi dd. 30. října 1620. — Královi dd. 31. října 1620.

***) Skála IV. 323.

jelikož Anhalt chtěl neustále vojsko císařské pozorovati, ale k útoku necítil se býti dosti silným. Z Královic, kteréžto město leží asi míli od Plas, táhli Maximilian a Buquoy na východ a projevíli tak patrně svůj úmysl, že cílem jejich je Praha. Když však Maximilian dorazil k Rakovníku, dostal se zde tak blízko od vojska českého, že bitva zdála se býti nezbytnou.

Poloha města středověkým způsobem opevněného jakož i okolní krajina zdály se býti knížeti z Anhaltu tak příznivými k obraně, že se rozhodl vyčkati zde útok nepřítelů a že hleděl v největším spěchu postavení své ještě novými násy a příkopy opevniti; ano Anhalt nechtěl se obmezit na hájení tohoto území, nýbrž obsadil proti blížícímu se nepříteli ještě návrší před městem se táhnoucí. Maximilian chtěje úmysl ten zmařiti rychlým útokem, vrhl se s předvojem svým na nepřítelů, aniž by teprvé čekal na posily Tillyho. Útok jeho korunován byl skvělým výsledkem, neboť ačkoliv Čechové vojsko své rychle sesílili, ligisti předce způsobili mezi nimi takový zmatek, že by byli utrpěli porážku, kdyby byla noc boji přítrž ne učinila. Výsledek tento rozplamenil značnou měrou odvahu ligistů, tak že příštího dne neustále nepřítelů k bitvě vyzývali. V jednotlivých odděleních českých mysl naproti tomu tou měrou klesla, že Maximilian a Buquoy viděli na své oči, kterak osmnácte bavorských jezdců zahnilo 250 mužů vojska nepřátelského.*) Bedřich sám dostaviv se zase k vojsku svému, pozbyl vši odvahy; i vypravil příštího dne posla do Prahy, aby choť jeho odjela. Jen odpor nejvyšších úředníků zemských, kteří k odjezdu nechtěli svoliti a zmužilost Eliščina, která s nevolí odmítla radu svého choť, způsobily, že již nyní nebylo zřejmo celé Praze, jak smutný je stav věcí.**)

*) Mnich. st. arch. Diurnale. — Skála IV. 325 vypravuje o výsledku bojů u Rakovníka způsobem jiným, Čechům příznivým. Jelikož je zpravodajem svědomitým, nerozpakovali bychom se nijakž události tyto podle něho vypravovati, kdyby mu neodporovalo Diurnale archivu bavorského. Toto Diurnale sepsané od tajemníka Mandla a vypravující o událostech válečných, bylo od Maximiliana vlastnoručně opraveno a líčí výpravu den za dnem. Spisku tomu dlužno v jednotlivých případech více víry dáti nežli Skálovi, který nesloužil ve vojtě, nýbrž psal podle vypravování jiných.

**) Dohna's Hof- und Gesandtschaftsleben v Raumerově Taschenbuche.

Předce však se nepodařilo ani vojsku ligistickému ani císařskému donutit Anhalta k ustoupení od Rakovníka, jelikož povaha území a náspy na rychlo naházené další útok velice stěžovaly; a tak minulo několik dní za bezvýsledného zápasení. Teprvé útok, 1620 jež Maximilian podnikl dne 30. října, byl by mohl míti značný úspěch, kdyby byl Buquoy nepřispěl pozdě na pomoc. Předce však se podařilo oběma vůdcům pošinouci příští noci vojsko své až k samému táboru nepřátelskému a na spěch se tady zakopati, tak 31. října 1620 že jsouce kryti nepřítel v širém poli obléhali. Z tábora císařského stříleno nyní na vojsko české, ale jelikož tím nebylo dosaženo účelu zamýšleného a Čechové nebyli z tábora svého vypuzeni, svoláni nejvyšší důstojníci k poradě. V této převládal náhled, že postavení nepřítel je příliš pevné, že by ho bylo lze stěží útokem dobýti a proto usnešeno jednohlasně, nastoupiti další pochod ku Praze a donutiti tak nepřítel, aby opustil své postavení.*) Nedostávalo se však potravin, proto se muselo čekati u Rakovníka, až budou dovezeny. Na straně císařské zaháněli si bezděčný odpočinek tím, že se na nepřítel volalo potupnými nadávkami, tak že k Čechům zaznívala po celý den slova kacíř, rebel, sedlák, komediant; vojsko české ovšem také nemlčelo a nadávalo císařským papeženců, loupežníků, paličů a Bavoranům zvláště prasat, kteréžto přezdívky se tehdáž dostávalo často Bavoranům. Podařené nadávky provázeny byly homerickým smíchem, což svědčilo, že zábava takováto docházela oblíby na obou stranách. Tou dobou stalo se také, že kníže Bavorský od jakéhosi vtipkáře, jehož se ptal po výsledku války, obdržel za odpověď, že to dopadne ovšem jako při hře v karty, kde svině (tak nazýváno eso tehdejší dobou) krále zabije. Tímto drsným způsobem naznačil tázaný, že Bavorsko zvíteží nad Bedřichem.**)

Zatím se Maximilian pokusil znovu, zdali by nemohl vytlačiti 1620 nepřítel z jeho postavení. Udeřil tedy 1. listopadu na hřbitov u Rakovníka ležící a od Čechů obsazený, přemohl malou posádku a místo toto opanoval. Vojsko české si nedůvěřovalo podporovat

*) Expeditionis in utramque Austriam et Bohemiam Ephemeris.

***) Buquoy Iter quadrimestre.

soudruhy své na hřbitově, poněvadž by muselo vyraziti z pevného svého postavení a bitvu svésti.*) Naproti tomu nezdařil se útok Buquoye, jež podnikl 2. listopadu na ono místo nepřátelského tábora, jež měli Uhři obsazené. Při této šarvátce raněn byl uherský generál Bornemissa a na jeho místo nastoupil plukovník Corniss. 1320

Šťastné odražení útoku Buquoyova oživilo kleslou mysl ve vojště českém, tak že Anhalt se chtěl pokusit dobýti zase hřbitova, ale upustil od toho, jelikož seznal, že nepřítel je na útok připraven. Přes to však byl pevně odhodlán vytrvati u Rakovníka a zde bitvu svésti; proto vyzval příštího dne Mansfelda, aby mu z Plzně poslal na pomoc všecko vojsko, jehož může postrádati, jakož i několik děl.***) Dne 3. listopadu jali se oba vojevůdci císařští střílet zase z děl; Buquoy střílel na postavení uherské a Maximilian zařídil svá děla přímo na město Rakovník. Jelikož ani nyní zvláštního úspěchu se nedomohli a ještě téhož dne dovežena žádoucí spíže, usnešeno, pochod ku Praze bez prodlení nastoupiti. Buquoy však následující noci chtěl se ještě jednou pokusiti, zdali by Uhry nemohl sehnati s místa jejich; ale podniknutí jeho překaženo náhlou povodní. Čechové totiž vytáhli stavidla jednoho rybníka, z něhož se voda vyvalila takovou mocí na postavení vojska Buquoyova, že vojáci za krátkou chvíli až po prsa vodou se brodili. Jelikož útok tímto způsobem byl zmařen, Maximilian se rozhodl, že nebude více váhati a ustanovil 5. listopad k odchodu od Rakovníka.***)) Avšak ještě 4. poraněn byl Buquoy výstřelem do stehna a do přirození. Poranění toto považováno v první chvíli za životu nebezpečné, tak že způsobilo velký postrach v družině Buquoyově. Tento však žertoval o svém stavu říka, že každý tím je trestán, čím hřešil; podobným žertovným způsobem oslovil také právě přítomného hlásatele Mansfeldova prohodiv, že Mansfeld by mnohem více zaslouhoval, aby byl poraněn takovýmto způsobem. Obavy Buquoye a družiny jeho zaplašeny brzy, ukázalo se vyšetřením rány, že 1620

*) Víd. st. archiv. Gantzer Verlauf, wie es mit der Einnahme Prags zugegangen.

***) Podle jiné zprávy byl Bornemissa poraněn teprvé 7. listopadu; co je správnější, nemůžeme určitě udáti.

***)) Ephemeris.

není nebezpečna; Buquoy však nemohl pro ni předce delší čas jezdit na koni a musel se nechat za vojskem voziti.*)

Od Rakovníka odtáhl nejdříve plukovník Valdštejn se svým plukem jízdeckým. Uloženo mu, aby postoupil až k Lounům a město toto vyzval ke vzdání se. Za ním táhlo vojsko císařské a ligistické přes Lišany do Nového Strašecí, které se po krátkém odporu malé posádky vzdalo vítězům. Maximilian svolal nyní vůdce jednotlivých sborů k poradě a v té stalo se důležité usnešení, aby zavazadla ponechána byla v Strašecí a zde střežena od malé posádky, ostatní vojsko pak aby rychle táhlo na Prahu a nepříteli předešlo. Ve vojště císařském se totiž vědělo, že hradby města Prahy jsou v špatném stavu a že v hlavním městě není dostatečná posádka, aby útok mohla odraziti**) a tak bylo vždy možno zmocniti se Prahy překvapením.

---

*) Ephemeris a Buquoy Iter quadrimestre.

**) Víd. st. archiv. Gantzer Verlauf dessen, wie es bei der Einnahme Prags zugegangen.

Hlava desátá.

Bitva na Bílé Hoře.

- I. Obojí vojsko postupuje ku Praze. Bitevní šik vojska císařského a ligistického. Porada před bitvou. Buquoy váhá do bitvy se pustiti, ale konečně souhlasí. Průběh bitvy. Útěk jezdců uherských. Kdo nejvíce přispěl k rozhodnutí.
- II. Jak se zachoval Bedřich za bitvy. Útěk jeho na Staré město. Porada zde. Noc na 9. listopad. Poselství ke knížeti Maximilianovi. Útěk z Prahy.
- III. Pozdní zpráva ve Vídni o vítězství na Bílé Hoře. Vděčnost Ferdinandova k vrchním velitelům. Církevní slavnosti za vítězství. Příčiny porážky české na Bílé Hoře.
- IV. Maximilian a Buquoy vtrhnou do Prahy. Plenění. Deputace stavů. Podrobení. Útěk části vojska českého z Prahy. Ostatek donucen k ústupu. Neutěšené poměry v Praze. Angličtí vyslanci u Maximiliana. Odjezd Maximiliana z Prahy.

I.

Když v českém táboře zvěděli, že nepřítel odtáhl od Rakovníka, odbývala se válečná rada pod předsednictvím falckraběte, v níž kníže z Anhaltu zastával se toho náhledu, že nepřítel chce táhnouti na Prahu a že tedy vojsko české také se tam musí vydati, aby jej předešlo. Hrabě Thurn náhledu tomu odporoval a chtěl se hlavou svou zaručiti, že nepřítel se chce ještě dále po zemi rozšířiti a všech měst na západě Čech se zmocniti a pak teprvé táhnouti na Prahu. Večer toho dne přinesli však vyzvědači zprávy, dle nichž nebylo možno pochybovati, že nepřítel táhne na Prahu

a tak šířil se strach, aby tam nedorazil před vojskem českým. Usnešeno tedy okamžitě, vypraviti hraběte Thurna s plukem pěchoty a oddělením jízdy ještě v noci do Prahy.*) Anhalt sám dal se na pochod příštího dne a jelikož chtěl nepřítele za každou cenu předejiti, bylo mu za nesmírných obtíží táhnouti děla a vozy se špiží po cestách z části neschůdných. Jelikož obě vojska nepřátelská dosti blízko od sebe táhla k témuž cíli, stala se ještě téhož dne srážka mezi uherskou jízdou a vojskem ligistickým, při čemž na 200 Uhrů zahynulo. Anhalt snažil se tím rychleji postupovati a dostal se příštího dne před polednem k Unhošti. Zde mohl se rozhlédnouti po krajině i zpozoroval k radosti své, že nepřítel ho ještě nepředěšel a že tedy může do Prahy před ním doraziti. Falckraběte, jenž až posud u vojska vytrval a nyní napřed spěchal do Prahy, žádal co nejsnažněji, aby na Bílé Hoře dal zříditi náspy, jelikož tam chtěl vyčkati útok nepřítel. Odpoledne Anhalt spatřil předvoj přicházejícího vojska nepřátelského. Byli to ligisti, jenž tohoto dne v předu táhli. Maximilian zočiv také nepřítele, sešikoval vojsko své k boji a chtěl ihned obořiti se na vojsko české; musel však ukrotiti svou horlivost, jelikož císařští mohli v ta místa doraziti teprvé k večeru. Anhalt času toho užil k přípravám na další cestu a ješto se nemohl nadíti, že by mohl zároveň uchrániti i vojsko své i zavazadla před postupujícím nepřítelem, poslal zavazadla do Berouna stranou ležícího a vypravil napřed 500 mušketýrů, aby obsadili jakési místo na cestě, kde bylo nepadno postupovati, aby ho nepřítel nepředěšel. Sám dal se na pochod ku Praze s ostatním vojskem v 8 hodin večer a dorazil v 1 hodinu v noci na Bílou Horu. Jízda uherská však netáhla za ním na horu, nýbrž ubytovala se na úpatí ve vsi Ruzíni. Cesta, kudy vojáci táhli, znamenáha byla požáry, jelikož zapálili všechny vsi, dílem aby si vztek svůj schladili, dílem aby nepřítele zadrželi.

Jelikož Čechové museli býti připraveni na brzký útok nepřítele, Anhalt dorozuměv se s hrabětem Hohenlohem, uspořádal ráno postavení vojska svého; oba generálové byli s tím srozuměni,

8. list.
1820

*) Zpráva Anhaltova o bitvě na Bílé Hoře ve sbírce Camerariana v mnich. dvorní knihovně.

aby vojsko postaveno bylo v trojím šiku a aby mezi pěchotou a jízdou prvního šiku ponechán byl takový prostor, aby druhý šik v čas potřeby mohl do tohoto prostoru postoupiti. V nejzadnějším čili posledním šiku měla státi uherská jízda. Anhalt neponechal pluky v celosti, nýbrž rozdělil je tím způsobem, že po 4—6 proporcích pěchoty následovalo 3—6 setnin jízdy, čehož odpůrci neučinili, neboť ani ve vojště císařském ani ligistickém nebyly pluky pěší nijakž rozděleny.*) Na bojišti, kteréž Anhalt sám si zvolil, sešikováno vojsko tím způsobem, že postaveno několik menších oddělení pravého křídla do obory u Hvězdy, za kterouž příčinou byla zeď oborová na několika místech proražena; ostatní část pravého křídla a průčelí vojska ostatního zaujímalo celý hřeben Bílé Hory, tak že nejkrajnější část levého křídla skláněla se k Motolům. Žádosti, kterou byl Anhalt den před tím projevil falckraběti strany zřízení náspů na Bílé Hoře, bylo jen z části vyhověno, neboť zřízeny byly jen dva náspy, jeden na nejkrajnějším levém, druhý na nejkrajnějším pravém křídle, násep v centru navržený nebyl dodělán. Na náspech těchto umístil Anhalt svých deset děl a pojistil se tak před obejitím obou svých křídel. O vrchní velitelství rozdělil se Anhalt tohoto dne s hrabětem z Hohenlohe tím způsobem, že sám měl veletí křídlu pravému a Hohenlohe křídlu levému.***) Kníže z Anhaltu povolal k sobě také hraběte z Thurnu s vojskem jeho z Prahy a tázal se ho, zdali místo uznává za příhodné k bitvě, což tento horlivě potvrdil. Thurn vyhledal nyní uherského plukovníka Cornissa a tázal se ho, skrze tlumočnicka plukovníka Stubenvolla, zda-li co velitel uherského pomocného sboru nenamítá ničeho proti bitvě a zda-li by si nepřál, aby plán bitvy byl nějak změněn. Velitelé čeští chtěli postavit 300 uherských jezdců na pravé, 1500 na levé křídlo, zbytek pak za druhý šik, aby, jakmile bitva započne, mohli z jednoho nebo z druhého křídla udeřiti na nepřítel. Corniss provázen jsa Thurnem, dojel na místa, která jízda jeho měla zaujmouti, a jelikož myslel, že je zde kryta před dělostřelectvem nepřátelským, projevil svůj sou-

*) Zpráva Anhaltova v Camerariana. — Theatrum Europaeum.

**) Buquoy Iter quadrimestre.

hlas s plánem bitvy.*) Počet všeho vojska českého udává Anhalt na 21.000 mužů, při čemž jízdy uherské počítá 5000 mužů.**)

1620 Vpravovali jsme, že Maximilian čili vlastně Tilly, chtěl již dne 7. listopadu odpoledne vrhnouti se na vojsko české, ale že mu v tom překáženo bylo zdlouhavým postupováním vojska císařského. Když Maximilian v 8 hodin večer obdržel zprávu, že vojsko české opustí své postavení táhne ku Praze, nechtěl déle prodlévati, nýbrž napomenul hraběte Buquoye k větší péli. Buquoy dal vzkázati knížeti, že ustanovil plukovníka Gauchiera s 500 jezci a 1000 mušketýry, aby nepřítel stíhal a alespoň část zavazadel mu odňal; ale s celým vojskem že nemůže následovati, jelikož vojíní jsou příliš unaveni.***) Když však Maximilian přání své opakoval, Buquoy vojsku svému nařídil o půlnoci, aby se dalo na pochod a tak postupovala obě vojska. Gauchier provedl zatím rozkaz udělený, přepadl jízdu v Ruzíni ubytovanou a posekal 100 až 200 mužů. Uhři byli by snad odrazili útočníky, kdyby byl nepřítáhl také předvoj bavorský a tak vítězství Gauchierovo nedokonal. Ruzií v boji tomto zhořela. Uhři, kteří ztratili také několik set mužů v boji s ligisty, ustoupili na Bílou Horu a pojistili se tak proti dalšímu útoku.

Tilly zpraven byv o této půtce, poslal svým na pomoc svobodného pána z Anhaltu a rozhodl se, když byl sám krajinu přehledl, sešikovat vojsko své k bitvě na úpatí Bílé Hory, o čemž zpravil bez prodlení knížete Maximiliana. Jelikož v bitvě muselo se účastniti vojsko císařské ještě vzdálené, oznámil Tilly úmysl

---

*) Zpráva Thurnova o bitvě na Bílé Hoře v mnich. st. archivu dd. 29. list. 1620. — Zpráva Anhaltova. — O postavení vojska českého máme tři vyobrazení. První přiloženo je k zprávě Anhaltově (v Moserově Patriot. Archiv, 7.) a zdá se býti autentickým. Druhé vyobrazení šiku bitevného nalezli jsme v hagském archivu, kteréž velice se srovnává s Anhaltovým. Podlé třetího vyobrazení v Theatrum Europæum sešikováno je vojsko české a císařsko-ligistické takovým způsobem, že to odporuje všem ostatním hodnověrným udáním. Druhý obraz v Theatrum Europæum představuje bitvu samu a zde uskupení vojska císařského srovnává se úplně s daty hodnověrnými, kdežto v ligistickém jsou některé nesprávnosti, a český šik neshoduje se také s obrazem Anhaltovým. My se přidržujeme, ač s nechtím, zprávy Anhaltovy.

***) Zpráva Anhaltova.

***) Zpráva Buquoyova v archivu simancaském.

svůj také hraběti Buquoyovi, který ve voze přijížděl. Buquoy nechtěl k bitvě svoliti, prohlašuje, že vojsko je příliš umdleno, tak že se téhož dne nemůže odvážit boje a náhled jeho podporován byl od některých jiných nejspíše císařských plukovníků. Tu vystoupil však císařský plukovník Verdugo a vyslovil se rázným způsobem, aby se pokročilo ku předu a útok hned se podnikl; vojsko není prý tak unaveno jak se za to má a neočekávaný jeho útok že nepřítele uvede ve zmatek. Posavadní zkušenost náhled Verdugův potvrzovala, a tak Buquoy vzdal se svého odporu a Tilly postoupil s vojskem svým k můstku přes potok Litovický, aby přešel na druhou stranu. Čechové měli se u tohoto mostu opřítí, ale ustanoveno hájiti jen Bílé Hory a proto most neobsazen.*) Podle zpráv bavorských Tilly překročil most s celým svým vojskem a odložil další útok na žádost Buquoyovu, aby vojsko císařské nabylo času na bojiště přitrhnutí a bitvu s ním společně svéstí. Buquoy však přestávku v operaci vojska logistického vykládá způsobem pro Tillyho méně příznivým. Tilly prý přešel jen s jedním plukem přes most a dostal se tak přenáhleným svým jednáním do nebezpečného postavení, které by byl nepřítel mohl vykořistiti a proto že císařského velitele žádal za rychlé postoupení.**)

Ať se věc má jakkoli, ať Tilly povolal vojsko císařské na pomoc, nebo ať čekal na Buquoye, tolik je jisto, že vojsko české promeškalo příznivý okamžik k útoku, když se nevrhlo na nepřítele, dokud přecházel přes potok, ovšem nepatrný. Tilly překročiv most dopustil se podle náhledu Buquoyova ještě další chyby, že totiž postavil vojsko své v levo a tak později musel udeřiti na vojsko nepřátelské na příkré polovici Bílé Hory. Buquoy vlastně chtěl táhnouti k Motolům a odtamtud udeřiti na nepřítele, čímž by jej byl donutil změnití šik a opustiti ochranné násypy. Ale jelikož Tilly se dal v levo, musel se také Buquoy držeti více v levo a napadnouti nepřítele v čele a ne jak si přál, na levém jeho křídle.***) Před zraky přicházejícího vojska rozkládala se Bílá Hora; jí končí

*) Buquoy Iter quadrimestre.

**) Khevenhiller: Annales Ferd. IX., 1100. — Zpráva Buquoyova v archivu simancaském.

***) Zpráva Buquoyova.

se vysočina od Prahy znenáhla vystupující, jejíž téměř zdvihá se asi 200 sáhů k jihozápadu od kostela na památku bitvy Bělohorské vystavěného. Nynější říšská silnice, jenž vede úžlabinou, dělí horu na dvě části: v severní, jenž k západu dosti příkře spadá a jižní, jenž sahá asi o 700 sáhů dále k západu a mnohem mírněji v rovinu se sklání. Proti severní části směřoval později šik ligistický a proti jižní šik císařský; ligistům bylo tedy přemoci větší obtíže terainu nežli císařským.

Podle zprávy císařského plukovníka Maximiliana z Liechtensteina*) vyšlo slunce, když vojsko císařské se zastavilo při úpatí Bílé Hory; nejspíše stalo se tak pro ranní mlhu teprve o 9. hod. a tak vojska nepřátelská stála proti sobě po tři hodiny, nežli došlo k bitvě. Na straně císařské a ligistické užilo se toho času k rozdělení a sesíkování vojska; vojsko císařské zaujímající pravé křídlo rozestaveno ve tři šiky; v prvním byla pěchota rozestavena ve dva velké čtverce; první čtverec tvořily pluky Buquoye a Verduga**) chráněny jsouce v pravo jízdeckým plukem Gauchierovým a částí jízdeckého pluku Valdšteina pod podplukovníkem Lamottem, v levo pak několika praporci jízdy pod plukovníkem la Croix a hrabětem Montecuculim. Levý čtverec skládal se z pěších pluků Breu-

*) Místodrž. archiv v Inšpruku: Max z Liechtenšteina Gundakrovi z Liechtenšteina 9. list. 1620. — Liechtenstein praví: „Als wir den Aufbruch des Feindes wahrgenommen, seind wir eine Stunde vor Tags ihm nachgezogen und ihne vor dem kaiserlichen Lusthaus zum Stern, eine Stunde Wegs von Prag, mit dem Sonnenaufgang angetroffen.“ Můžeme za to míti, že Liechtenstein nemá zde na zřeteli astronomický východ slunce, nýbrž dobu, kdy 8. listopadu slunce skutečně se ukázalo, což se stalo teprve asi o 9. hodině pro ranní mlhu. Domněnka tato shodovala by se s udáním Anhaltovým, jenž vypravuje ve své zprávě o bitvě, že Čechové zhlédli nepřítele teprve o 9. hodině. Náhledem tímto spravujeme se u svém vypravování.

**) Zprávou v Buquoyově Iter Quadrimestre mohla by vzniknouti domněnka, že Verdugo a pluk jeho stáli na nejkrajnějším pravém křídle vojska císařského a že pluk Buquoyův stál v levo. Ale zpráva zaručená, že Verdugo zajal mladého knížete z Anhaltu, jenž udeřil v ta místa, kde vojsko císařské se pojilo k ligistickému, dokazuje každým způsobem, že Verdugo nestál na pravém křídle prvního šiku, nýbrž na levém křídle. Také vyobrazení bitvy v Theatrum Europæum, jinak chybné, klade pluk Verduga na levé křídlo.

nerova a Tieffenbachova, a na podporu přiděleny mu v levo oddělení Marradasova jízdného pluku pod Španělem Filipem de Areyçaga. Před levým i pravým křídlem prvního šiku postaveno bylo po dvou dělech. Počet všeho vojska v prvním šiku udává se na 6000 mužů pěchoty a 1500 jezdců.*) V druhém šiku stál neapolský pěší pluk pod Karlem Spinellim, po stranách jeho postaveno bylo několik škadron pluku Dampierrova a Lebelova. Poslední šik zřízen byl podobným způsobem jako první; dva jeho čtverce tvořily pluk knížete Saského a hraběte Nasavského, Fuggera a oddělení pluku nám neznámého; po stranách těchto čtverců postavena byla oddělení jízdy z pluku Dampierrova a velkoknížete Toskánského. Počet všeho vojska císařského obnášel asi 15.000 mužů.***) Vojsko císařské sešikováno bylo velením plukovníka Liechtenšteina, jelikož Buquoy sám úkol ten nemohl provést.***)

*) Maz z Liechtenšteina udává v psaní svém počet jezdců v prvním šiku na 1800 a uvádí mezi vůdci jízdy prvního šiku pana z Meggova. Spisovatel vypravování Buquoy Iter quadrimestre uvádí čísla nahoře udaná, ale dokládá, že počet 6000 mužů nebyl doplněn. V skutečnosti pluky ty obnášely asi sotva více nežli 3—4000 mužů, neboť počet 6000 zajisté už dávno velice se ztenčil.

**) Spisovatel vypravování Buquoy Iter quadrimestre o všech událostech v císařském hlavním staně dobře zpravený, jenž o postavení a o síle prvního a druhého šiku vypravuje způsobem nahoře vypsáním, tvrdí, že všeho vojska nebylo více nežli 12.000 mužů. Anhalt sám páčil (ve zprávě o Bitvě na Bílé Hoře) počet císařských na 20.000 mužů, což je zajisté počet přehnaný, neboť abychom se zmínili jen o jedné okolnosti, větší část Valdšteina pluku jízdeckého, jež Anhalt v bitvě uvádí, nebyla s velitelem svým ani přítomna, nýbrž měla za bitvy jiný úkol. Pravít se v Iter: „Universi non attingebant millia duodecim: absentibus amplius equitum millibus duobus et millibus peditum sex partim in expeditionibus cum don Balthasare et D. Waldstein, partim panis quaerendi causa palantibus.“ My tedy všecko dobře uvažující a přidavše také kozáky, které, jak se zdá, spisovatel Iter quadrimestre nepočítá, páčíme vojsko císařské na 14—15.000 mužů; k tomuto nepatrnému počtu kloníme se z toho důvodu, že samo vojsko ligistické nebylo silnější nežli 10.000 mužů, ačkoliv i po odečtení vší posádek mělo by obnášeti 20.000 mužů. — Khevenhiller Annales Ferdinandi. — Z hořejšího citátu z Iter quadrimestre je viděti, že Marradas nebyl přítomen v bitvě na Bílé Hoře. Ve víd. st. archivu našli jsme původní psaní Marradasovo Buquoyovi dd. 8 list. 1620, z něhož je viděti, že Marradas za bitvy Bělohorské prodléval v Budějovicích.

***) Psaní Maximiliana z Liechtenšteina bratrovi dd. 9. listop. 1620.

Rozestavení vojska císařského v té způsobě stalo se asi hlavně pro úzké bojiště a okolností touto spravovalo se asi také vojsko ligistické, jelikož bylo rozděleno ve čtyry šiky. V prvním šiku stály dva pluky pěchoty a sice pod plukovníkem Bauerem, kdežto druhému velel podplukovník Florcinville. Druhý šik skládal se ze tří oddělení jízdy po pěti praporecích, které byly tak postaveny, že vždy dvě oddělení sáhala přes pravé a levé křídlo prvního šiku, kdežto třetí oddělení zaujímalo pozadí prostory, kteráž byla ponechána prázdná mezi oběma pěšími pluky prvního šiku. V třetím šiku postaveno bylo pět pluků pěchoty a sice pluk Schmiedův a Rouvillův na levém křídle, Herlibergův v centrum, Haslangův a Sulzův na pravém křídle. V čtvrtém šiku byla zase tři oddělení jízdy a sice pod plukovníkem Hersellesem, Böninghausenem a Pappenheimem. Před průčelím vojska ligistického postaveno osm děl ve dvou bateriích po čtyřech kusech. Poláci sloužící císaři, nebyli postaveni ve vojště císařském, nýbrž v nejzadnějším oddělení na levém křídle ligistickém. *) Počet vojska ligistického udává se s bavorské strany jen na 10.000 mužů, jelikož dva pluky pěchoty a 500 jezdců zůstalo v Rakousích; může býti, že počet tento udán o 1—2000 mužů nižší, ale více než 11—12.000 mužů vojska ligistického zajisté nebylo, jelikož ve vojště řádily strašným způsobem nemoce od té doby, co válčilo na půdě české. Spojeného vojska bylo tedy asi dosti málo přes 25—27.000 mužů, pakli vůbec obě vojska počtu toho dosáhla. **) Co se týká děl, spojenci užili v bitvě jen 12 kusů, ostatní nemohla býti v čas dopravena na místo příslušné a musela ostatí za mostem.

Když vojsko zaujalo postavení tuto vylíčené, odbývala se druhá porada mezi Maximilianem a Buquoyem o tom, má-li se bitva podstoupiti nebo ne. ***) V poradě té účastnili se kromě všech císařských plukovníků také Tilly, bavorský plukovník Anholt a přítomen byl také karmelitánský mnich P. Dominicus. Buquoy chtěl se zase

*) Constantinus Peregrinus castigatus p. 57.

**) Mnich. st. archiv. Diurnale.

***) Ephemeris. Je to ovšem podivné, že téhož dne mohla býti dvojí porada o tomtéž předmětu, ale prameny nepřipouštějí jiného výkladu.

bitvě vyhnouti, poněvadž se nejspíše obával, že nepřítel je silně ohražen; i navrhoval, aby se táhlo v pravo podle nepřítele ku Praze.*) Co se o návrzích těchto rokovalo, přivítal podplukovník Lamotte se zprávou, že obhlídl postavení české a že ho neshledal příliš pevným. Hrabě Buquoy pozbyl zprávou touto hlavního důvodu pro svůj návrh; posledního rozpakování pak učinil přítrž P. Dominicus, jenž byl posud poslouchal celé rokování, ukázáním na božskou prozřetelnost. Omlouval se především, že nejsa tázán dovoluje si mínění své přednésti a napomínal pak přítomných výmluvnými slovy, aby důvěřovali v pomoc boží a udatně bitvu započali.***) A tak Buquoy přestal odporovati a projevil svůj souhlas s tím, aby se bitva svedla; heslo vydané od knížete Bavorského znělo „Sancta Maria!“ Zároveň ustanoveno, aby vojáci k rozeznání měli bílou pásku. Verdugo pospíchaje po poradě k pluku svému sešel se s mnichem karmelitským, který ve jmenu víry napomínal vojáky k vytrvalosti nežli bitva započala. Verdugo přál mu štěstí, že přemluvil Buquoye, tak že se tento k bitvě odhodlal a přijal pak od Dominica požehnání. — Vojsko toho dne očekávalo bitvu, jako by se to samo sebou rozumělo: duchovní, kteří byli při vojště, od rána neustále zpovídali a tisícům vojinů poskytovali náboženskou útěchu, aby je připravili k nastávajícímu boji;

*) Vid. st. archiv. Gantzer Verlauf dessen, wie es bei der Einnahme Prags zugegangen. — Expeditionis in utramque Austriam Ephemeris. — Peregrinus castigatus.

***) Ve zprávě vid. st. archivu s názvem: „Gantzer Verlauf, wie es mit der Einnahme Prags zugegangen,“ jenž pochází od znalce na straně bavorsko-císařské dobře zpraveného a o událostech před, za bitvy a po ní pravdivě vypravujícího, čteme výslovně o Dominicovi: „Und hat sonderlich Pater Dominicus de Jesu Maria Carmelitanus, so proprio motu hiezu getreten, und dass er non rogatus seine Meinung sag, sich modeste entschuldiget, mit grosser efficacia urgirt, dass man das Vertrauen uff Gott setzen und tapfer angreifen soll.“ Nenahlížíme, proč bychom udání toto neměli považovati za správné, jelikož postavení Dominica ke knížeti Bavorskému bylo každým způsobem takové, že si mohl dovolit mínění své pronésti. Podobným způsobem vypravuje Aubert, kanovník v Antorfu, jenž byl bitvě přítomen a o ní sepsal zprávu, která byla tištěna a od současného dějepisce Skály v českém překladě dílu jeho připojena; a taktéž Continuator historiae Meteranae. — Khevenhiller IX. 1002.

kdo se nemohl dotlačit ke knězi, chopil se růžence a modlil se jej hlasitě s jinými soudruhy.*)

Buquoy mohl se účastniti jen v poradách o sešikování vojska, což musel provésti plukovník Liechtenstein; nyní po poradě o bitvě musel také velitelství svěřiti do cizích rukou. Plukovník Tieffenbach měl veleti šiku prvnímu a Liechtenstein šiku druhému a podle potřeby měl vojsko Tieffenbachovo podporovati. Maximilian postoupil vrchní velitelství nad svým vojskem generallieutenantu Tillymu a zůstal za bitvy při úpatí Bílé Hory po boku hraběte Buquoye, který s vozu neslezl a odpovídal s ním společně na modlitbu „Salve regina“, kterou jim předříkával zpovědník Buquoyův, český jezuita, jménem Fitzsimon.**)

Bitva počala tím, že část jízdy císařské rozjela se útokem na pluk hraběte Thurna na nejkrajnějším levém křídle postavený. Hrabě Thurn, aby se mohl vydatněji opřítí útoku nepřátelských kyrysníků, postavil se sám v čelo oddělení jízdy, jemuž velel podplukovník Iselstein; i podařilo se mu skutečně císařské zatlačit a způsobiti zmatek v řadách jejich, jenž zasáhl také pěší pluk hraběte Buquoye.***) Ale Thurn nemohl kořistiti dále ze zmatku tohoto, neboť upozoroval najednou, kterak zrovna vedle něho dalo se na útěk šest praporců pěšího jeho pluku, načež nevytrvaly ani oddělení jízdy Iselsteinovy, ani jízda a pěchota na blízku postavená. †)

Příznivěji dařilo se zbráním českým na levém křídle vojska císařského: zde mladý kníže z Anhaltu učinil v čele oddělení jízdy odvážný útok na šik nepřátelský a neodolatelnou udatností svou způsobil tak strašný účinek, že nejen jízda císařská počala ustupovati, nýbrž že nastal zmatek také v plucích Breunerově a Tieffenbachově a že Breuner sám zajat. Již uprchlíci spěchali k Buquoyovi s hroznou zvěstí, že všecko je ztraceno, tak že po-

*) Buquoy Iter quadrimestre. — Trophaea Verdugiana.

**) Buquoy Iter quadimestre. — Místodrž. archiv v Inšpruku. Liechtenstein bratru svému dd. 9. listopadu 1620. — Skála IV. 351. — Eblanus — de proclio Pragensi.

***) Zpráva Thurnova v mnich. st. archivě.

†) Zpráva Anhaltova.

raněný vojevůdce sestoupil s vozu a pro svou ránu vsedl na ztýraného mimochodníka, kterýž mohl jen krokem jeti, aby se sám přesvědčil, dá-li se ještě pomoci. Nebyl však dlouho trápen nejistotou a starostí, neboť hned na to obdržel zprávu, že útok mladého Anhalta odražen jest pluky Lebelovým a la Croixovým, jimž na rozkaz Tillyho přispěl na pomoc bavorský plukovník Kranz se svými jezdci, a sbor Anhaltův že je skoro úplně potřen.*) Maximilian z Liechtenšteina vykonal při tom s druhým svým šikem výtečné služby,**) a rovněž slavně súčastnil se také Verdugo v této srážce; štěstí mu přálo, že sám zajal mladého Anhalta, který ze dvou ran krvácející chtěl se nepozorovaně prokrásti řadami nepřátelskými.***) Breuner byl při této příležitosti osvobozen zase z rukou českých.

Jako se na levém křídle počátečný úspěch zbraní českých obrátil, tak stalo se i na pravém křídle. Zde zaujímali Čechové ještě příznivější postavení nežli na levé straně, poněvadž hora se zde příkřeji sklání a útočníkům tedy působí větších obtíží. Oba pěší pluky ligistické, jenž stály v prvním šiku, utrpěly značné ztráty nepřátelskou palbou z děl a později z mušketů; plukovníci jejich již mysleli, že v útoku se nemůže pokračovati a chtěli s vojskem svým ustoupiti také z toho důvodu, že pro kouř od prachu nebylo lze bojiště přehlédnouti. Tilly pozoruje zmatek tento příklusal

*) Nesmíme pominouti mlčením, že v jedné zprávě, která se zachovala o bitvě Bělohorské a otištěna je v „Mercure de France“ připisuje se hraběti Buquoyovi mnohem větší podíl na bitvě, nežli vysvítá z našeho vypravování. Podle této zprávy jezdí Buquoy přes poranění své mezi řadami vojnů, napomíná vojsko své k vytrvalosti a způsobí tak šťastný konec bitvy. Události zprávy této považujeme za nehodnověrné, poněvadž ani Maximilian z Liechtenšteina, ani nadšený chvalořečník Buquoyův, stálý jeho průvodčí a spisovatel díla „Buquoy Iter Quadrimestre,“ aniž která z četných od nás objevených zpráv o bitvě ví více o jeho účastenství, nežli jsme nahoře vypravovali a také Bupuoy sám ve zprávě své císaři nijakž se nezmiňuje o svém účastenství v boji.

**) Skála III 363.

***) Iter quadrimestre. Bellus Laurea Austriaca. Krause. Tagebuch Christians d. j. von Anhalt. Podle tohoto denníku byl mladší Anhalt teprve tehdy zajat od Verduga, když přese své poranění hodlal se spasiti útekem do Prahy.

k prvnímu šiku a vytasiv meč, volal viktorie, aby se vojsko jeho domnívalo, že se dobře daří alespoň vojům císařským. Buď že tato leť nebo váhavost vojska českého dodaly odvahy ligistům, jisto je, že postoupivše znovu odrazili po tuhém boji oddělení jízdy hraběte Stiruma, jenž podporován byl plukem plukovníka Stubenvolla. *) Čest zbraní českých zachována byla toho dne vůbec jen jízdou, již velel mladý princ z Anhaltu a moravským pěším plukem, **) ostatní vojsko kladlo jen slabý odpor a tak osud bitvy byl v době velmi krátké rozhodnut. Brzy padly také oba náspy se všemi děly do rukou vítězů a vojsko české neustupovalo, nýbrž v zmateném útěku prchalo. Několik plukovníků nadarmo postavilo se proti prchajícím, snažice se je zastaviti a k novému odporu spořádati — panický strach padl na celé vojsko a všecko s sebou strhl. Nejhůře zachovaly se uherské sbory pomocné, neboť kdežto ostatní vojsko alespoň se opřelo útočícímu nepříteli, uherští jezdci ani útoku nevyčkali, nýbrž prchali tryskem, jakmile zpozorovali, že první šik je poražen. Nadarmo snažil se kníže Výmarský prchající zastaviti pomocí jejich plukovníka Cornissa a etizádost jejich povzbuditi tím, že ukazuje na své prchající krajany německé zvolal: že nechce býti Němcem nýbrž Uhrem; byloť mu brzy se přesvědčiti, že s novými těmito krajany žádná cti si nedobyde. Všecka jejich zmužilost pominula a tak prchali směrem, kudy, jak se domnívali, bylo lze nejsnáze uniknouti, tedy ne do Prahy nýbrž přes svah Bílé Hory do údolí Košířského nebo přes Petřín na Smíchov, kde se na tamějším přivoze dostati chtěli přes Vltavu, při čemž jich na 1000 našlo svůj hrob v chladných

*) Skála IV. 384. Zpráva Anhaltova.

**) O statném si počínání moravského pěšího pluku máme několik zpráv; s největší úctou mluví španělský vyslanec při dvoře vídeňském, hrabě Oňate, o tomto pluku v psaní svém Filipovi III. vypravuje, co o tom slyšel od hraběte Biglie. Přes to však nenohli jsme se ve zprávě své o pluku tomto na žádném místě zmíniti, jelikož nemůžeme bezpečně udati, kde stál. Podle zprávy Oňatovy byl pluk tento poražen od pravého křídla armády císařské, kdežto Anhalt staví jej ve zprávě své proti vojsku ligistickému. Musíme tedy na tom přestat, že jen v této poznámce se zmíníme o udatnosti jeho, domníváme se však, že Anhalt má pravdu a Oňate že mylně byl zpraven.

vlách. Nebylo by spravedlivo vyčítati Uhrům zbabělost; po čtyry měsíce nepřítel bezpřetržitě napadali a celé řady menších i větších výsledků se domohli, ale nebyli řádně vycvičeni a neuměli bojovati proti těsným řadám a dostali ještě poslední noci za vyučenou. Není tedy divu, že pozbyli odhodlanosti v tu chvíli, kdy přední řady počaly ustupovati.*)

Nezdá se ostatně, že pouze Uhři dali se přes Vltavu, příklad jejich nakazil i jiné; o plukovníku Stubenvollovi alespoň se vypravuje, že také přeplaval přes Vltavu a že pak si ve společnosti mnohých soudruhů sušil šaty na radnici Novoměstské.**)

Hlavní síla vojska českého prchala však do Prahy a utrpěla při této příležitosti největší ztráty od pronásledujících ji vítězů. Počet padlých udává se nejnižše na 5000 mužů, k čemuž značnou částí přispělo vojsko ve Hvězdě postavené, které se nemohlo spasiti a z větší části bylo porubáno.***)

Bitva trvala asi sotva déle nežli hodinu, neboť všechny zprávy udávají buď jen hodinu nebo ještě kratší čas.†)

Na straně české padli z čelnějších osob mladší hrabě Šlik a dolnorakouský podplukovník svobodný pan z Hofkirchenu; poranění byli princ z Anhaltu, jeho podplukovník Ruben a skoro všickni pobočníci knížete z Anhaltu a hraběte Hohenloha. Počet

*) Maximilian papeži Pavlovi V. 12. list. 1620. Expeditionis in utramque Austriam et Bohemiam ephemeris. Skála IV. 341. — Mnich st. archiv. Zpráva Thurnova.

**) Skála IV. 381.

***) Skála IV. 342. — V Ephemeris udán je počet 6000, v Buquoy Iter quadrimestre páčí se dokonce na 9000, avšak na základě pouhých pověstí; pověst obecně rozšířená udávala počet padlých na 5000 mužů a udání toto považujeme za pravdě podobné. Nesmíme však zatajit, že je ještě jiné datum, také hodnověrné, které udává mnohem menší počet padlých. Skála IV. 384 vypravuje totiž, kterak se dozvěděl od měšťanů hodnověrných, že úhrnný počet padlých na Bílé Hoře, jak byl od pražského městského úřadu konstatován na rozkaz knížete Bavorského, neobnášel více než 1600 mužů. My bychom číslo toto považovali za správné, kdyby jinými zprávami nebylo zjištěno, že vojsko ve Hvězdě postavené bylo vesměs porubáno a že na útěku každým způsobem padl značný počet lidu a kdyby jiné zprávy počet padlých neudávaly nejméně na 5000 mužů.

†) Miraeus de bello Bohemico. Maximilianus ad Papam dd. 12. list. 1620. Ephemeris.

zajatých udávají vítězi na 500, kořist, kteráž jim padla do rukou, shodovala se s dobytým vítězstvím. Čechové ztratili všechna svá děla, několik tisíc kusů zbraní, zbytek svých zavazadel a všechny vozy spíží, které byly před branou říšskou zpřevraceny od vojska prchajícího a tak utvořena hradba proti stíhajícímu je nepříteli. *) Vítězi ukořistili také velký počet koňů, kterýž se od nich pácí na 5000 kusů, což se vysvětluje tím, že větší část prchajícího vojska dostala se do města přežením přes poškozené hradby městské a že také mnozí Uhři museli ssestati s koňů, chtěli-li tu a tam životem vyvážnouti. Mezi trofejemi, které byly sebrány na poli nedaleko bojiště, nalezal se také králův řád podvazkový, jenž nejspíše vypadl z některého převrženého vozu nákladního. **)

Ztráty vítězů byly, jak se samo sebou rozumí, menší; počet padlých udává se pouze na 250 mužů, raněných však byl podle vlastního přiznání počet mnohem značnější. ***) Z padlých jmenujeme plukovníky la Croix, hraběte z Meggova a Carattiho, více kapitánů, větší část praporečnicků prvního šiku a mnoho Francouzů v plucích valonských. Ve vojště ligistickém nepřišla o život žádná čelnější osoba, naproti tomu poraněn hrabě Pappenheim, proslavený později válečnick. †) Do té doby byla asi sotva svedena bitva, v níž by se byli účastnili příslušníci tolikerých národů, jako na Bílé Hoře. Kromě Čechů, o jejichž osudu zde rozhodnuto, účastnili se v bitvě Němci, Uhři, Poláci, Italové, Španělé, Francouzi, Flamové, Holanďané a Angličané větším nebo menším počtem. Musíme se také zmíniti, že přítomen byl prostý voják, jenž v pozdější době proslul velice ne co válečnick, nýbrž co myslitel a jenž filosofickému bádání razil novou dráhu; myslíme francouzského filosofa Descartesa, jenž táhl do Čech ve vojště ligistickém.

Komu přičísti hlavní zásluhu o toto rozhodující vítězství, o to byly tehdy i také později všeliké spory. Ve zprávě, kterou

*) Skála IV. 381.

**) Saský st. archív. Maximilian kurfiřtovi Saskému dd. 9. list. 1620. — Bairischer Feldzug 1621. — Saský st. arch. Aus Prag dd. 14. list. 1620.

***) V Ephemeris čtete: „Ex Cæsarianis et Bavaricis ultra ducentos quinquaginta non desiderati, sanciatum quam plurimi.

†) Buquoy Iter quadrimestre.

Buquoy zaslal císaři, nelíčí se průběh bitvy, ale kárají se vady, jakých prý se Tilly podle náhledu Buquoyova dopustil před bitvou; také se mlčí o účastenství jednotlivých císařských plukovníků a pluků v bitvě bělohorské a podává se konečně zpráva jen o dosaženém výsledku. Buquoy snad proto mlčel, poněvadž by byl jinak býval nucen vyznati, že se sám v boji nesúčastnil, neboť po zaznamenání této každým způsobem důležité věci nadarmo pátráme v celém listu.*) Podle jiných zpráv**) vyznamenal se na straně císařské nejvíce plukovník Verdugo a sice jak svou neodolatelnou udatností za bitvy tak horlivým pronásledováním nepřítele po bitvě. Skromným ovšem nebyl na svou udatnost, neboť zásluhy své vysoce vynášel chlubě se, že císaři posadil zase korunu českou na hlavu. Císař ostatně uznal zásluhy tyto zvláštním psaním zasypávaje Verduga skvělými pochvalami a ujišťuje jej o své vděčnosti***) a odměnil se mu za zajetí prince z Anhaltu 30.000 zl., k čemuž později přidal značné statky v kraji Žateckém †) Na straně bavorské získal si největší zásluhu Tilly: všickni očití svědci souhlasně jej chválíce vypravují, jak vojsko neunavně povzbuzoval, všady se objevoval, kde nebezpečnost bylo největší a horlivostí svou vítězství věci císařské urychlil. Tilly a Verdugo mohou si tedy stejným dílem osobovati zásluhu o vítězství; oba rozhodně působili ve prospěch jeho a oba vyznamenali se za bitvy stejnou měrou, ačkoliv rozdílným způsobem, jeden neodolatelnou udatností, druhý neohroženým a obezřelým konáním své povinnosti vojevůdcovské.

II.

Co na Bílé Hoře rozhodovalo se o osudu povstání českého a razila se dráha novému pořádku věcí, muž, jemuž čest velela, aby se v první řadě bojovníků v bitvěúčastnil, oddával se klidné pohodlnosti. Falckrabě, jež tím míníme a kteréhož Čechové zvolili

*) Zpráva uložena je ve španělském st. archivu.

**) Buquoy Iter quadrimestre.

***) Psaní Ferdinanda II. Verdugovi v „Trophaea Verdugiana.“

†) Skála IV. 349 a 350.

svým králem, poněvadž přečeňovali vlastnosti a schopnosti jeho, obdržel ráno oznámení od Anhalts, že bitva nastává, se žádostí, aby pospíšíl do Hvězdy a přítomností svou vojsko k udatnosti rozplamenil. Povinnost kázala, aby král vyhověl vyzvání tomu; ale falckrabě raději se bavil s Angličany Westonem a Conwayem, které byl k němu vypravil tchán jeho a jako na uchlácholení svědomí svého, že nevyhověl vyzvání Anhaltovu, tvrdil za rozmluvy s nimi, že k bitvě nedojde, poněvadž obojí vojsko bitvě se vyhýbá. Jelikož zatím se přiblížilo poledne, zasedl král s oběma Angličany k hostině, aniž by se sebe méně staral o osud vojska svého. Právě když se hostina skončila, přinešena byla králi zpráva, že nepřítel se hnul k útoku a bitva že hned započne. Nyní konečně Bedřich nařídil, aby koně jeho byli předvedeni a odebral se v průvodu 500 jezdců, kteří prodlévali na hradě, místo aby stáli na bojišti, k bráně Strahovské. Brána byla zavřena a král chtěl proto vyjetí na bojiště postranními dveřmi pro pěší zřízenými, ale v tom již spatřil slézati s hradeb prchající své vojevůdce Anhalts, Thurna a Hohenloha, čímž nejhorší jeho obavy byly potvrzeny.*) Byl svědkem, jak Anhalt nadarmo se snažil zastaviti vojny prchající a k tomu je přiměti, aby hájili hradeb městských: jen šest mužů bylo ochotno vyhověti vyzvání tomuto, ostatní lid nestaral se ani o vůdce svého ani o krále, nýbrž utíkal dále na Staré město.**)

Král vyslal jednoho služebníka svého s děsnou touto zprávou k Elišce, aby co nejspěšněji odebrala se na Staré město; královna však odmítla napomenutí toto, poněvadž nemohla věřiti, že by bezpečnost její byla tak náhle ohrožena.***) Když za několik

*) Zprávu o chování Bedřichově dne 8. a 9. listop. čerpáme hlavně z rozsáhlé zprávy, kterou anglický vyslanec Conway co očitý svědek těch událostí zaslal Buckinghamovi 18./28. list. (Harl. MSS. 1580. fol. 281). Conway vypravuje, že král after dinner reved to goe to horse to see his army, nevypravuje tedy ničeho o poslovi, jehož příchodem král byl pohnut k tomuto rozhodnutí. Habernfeld však ve svém bellum Bohemicum praví výslovně o sobě samém, že byl turbati convivii auctor, že tedy králi zprávu přinesl. Jelikož Habernfeld je jinak dosti spolehlivým zpravodajem, nechtěli jsme zprávy jeho pomínouti. — Habernfeld. Bellum Bohemicum. — Skála IV. 342.

***) Zpráva Anhaltova o bitvě Bělohorské.

***) Dohna's Hof- und Gesandtschaftsleben.

okamžiků přiválal do hradu choť její obklopen jsa svými generály a když ústy jeho potvrzena byla zpráva neuvěřitelná, nahlédla královna, že zmužilost jedné paní není dostatečnou hradbou, kde tolik mužů prchá a následovala choť svého na Staré město. U velikém tom chvatu nenařídil Bedřich, nýbrž asi Thurn nebo Anhalt, aby nábytek nejdrahocennější a nejdůležitější papíry byly odnešeny na Staré město. Také koruna královská, chovaná v kapli svatováclavské při kostele sv. Víta, byla vzata s bednami, v nichž se chovaly privileje zemské, a odnesena na radnici staroměstskou. Bedřich a Eliška ubytovali se prozatím v jednom domě na place při mostě Karlově a brzy dostavili se ke králi a královně, kteráž se zase úplně zmužila, všechny vynikající osoby, které tehdáž v Praze prodlévaly.*) Bedřich radil se nejprve zvláště s Anhaltem, Thurnem, Hohenlohem a ostatními plukovníky a vojenskými radami o tom, má-li se v Praze brániti nebo město okamžitě opustiti. Z přítomných radil pan Tschernembl k dalšímu odporu, upozorňuje na nebezpečné následky, jaké by ukvapený útěk měl v zápětí: že by se daly v šanc poslední zbytky válečných zásob jakož i všechny poklady na hradě se nalézající a válečné moci země že by se zasadila smrtelná rána, kdyby se alespoň několik dní neodporovalo, roztrfštěné vojsko se nesebralo a kdyby se spořádaný ústup nenastoupil; navrhol konečně přepadení nepřitele v noci a ukazoval nestatečným na vítězství, jakých Čechové v době husitské dobyli u Prahy nad přeletnými vojsky křižáckými pod Sigmundem. S radou Tschernemblovou souhlasili mladší Thurn a plukovník Schlammersdorf; Thurn tvrdil, že město musí býti hájeno za všech okolností a náhled jeho podporován prosbami Pražanů, kteří zatím také byli předvoláni, a jistou část peněz králi nabízel. Kromě takovýchto řečí a proseb přimlouvala se za hájení města také ta okolnost, že ku Praze táhlo 8000 mužů čerstvé jízdy uherské, jenž mohla příštího dne doraziti do Prahy, jelikož byla již jen čtyry míle vzdálena.

Bethlen skutečně vyhověl slibu tolikráte opakovanému a poslal knížeti z Anhaltu přes Moravu na pomoc 8000 jezdců, když se

---

*) Skála IV. 381. udává dům Langenbruckův proti kostelu jesuitskému na Starém městě za první obydlí královo. — Pešina Mars Moravicus. 2. díl.

byl domohl mezi Vídní a Prešpurkem známých nám úspěchů. Když jezdcí dorazili do Znojma, čekali tam na ně průvodčí, kteří jim měli ukázati cestu do Tábora, kdež se Anhalt chtěl s nimi spojit. Táhlo se za nesmírných svízelů krajinami lesnatými z části po úzkých cestách, kdežto místy ani stezek nebylo. Když jezdcí dorazili již skoro na místo, přišli jim vstříc noví poslové vyzývající je, aby táhli přímo do Prahy. Na cestě psal kancléř Pechy, jenž se k jezdcům připojil, aby krále Českého mohl osobně pozdravit, nejvyšším úředníkům zemským, omlouvaje sebe a průvodčí své, že se opozdili, jelikož pro velké útrapy nebylo lze rychleji postupovati. Psaní toto posláno bylo od Pechyho dne 8. listopadu z Vlašimě do Prahy a dostalo se nepochybně ještě večer adresatům a tím nabylo se jistoty, že uherská jízda toho dne večer dorazila do Černého Kostelce.*)

Včasně dostavení se pomoci uherské bylo by snad mohlo změnití rozhodnutí na bojišti; nyní zpráva o tom, že je na blízku, mohla jen tehdy padnouti na váhu, kdyby bylo jisto, že jezdcí přitáhnou skutečně do Prahy a že se nepřidají snad k prchajícím svým krajanům, a kdyby se byla znemravnělost ve vojště, které se v Praze nalézalo, příliš nerozšířila. Zvláště poslední okolnost přiměla Anhaltu vysloviti se proti hájení Prahy; vinil vojáky, že zbraně zbaběle zahazovali a že by byli s to, aby se příštího dne pustili do vyjednávání s nepřítelem; tvrdil, že měšťanstvo o hájení města nechce ničeho slyšeti, a že mezi ním a vojáky panuje nenávisť, jenž by snadno mohla vésti ke krvavým srážkám, při nichž by život krále byl ohrožen. Starý hrabě Thurn přidal se k tomuto mínění; měl také za to, že by král delší přítomností v Praze vydával se v největší nebezpečství.**)

Ačkoliv Bedřich klonil se sám hned z počátku k útěku, chuť svou prozatím nijakž neprojevil, nýbrž povolal k sobě především oba anglické vyslance, aby zvěděl radu jejich. Oba pánové ochotně

*) D'Elvert Beiträge III.: Pechy nejvyšším úředníkům zemským dd. 8. list. 1620. Tamtéž. Pechy králi Bedřichovi dd. 30. list. 1620.

**) Mosers patriotisches Archiv VII. 153 a sled. — Harlington MSS. Conway Buckinghamovi 18./28. listopadu 1620. Z Mísně. — Habernfeld: Bellum Bohemicum,

vyhověli pozvání tomu a našli falckraběte v horlivé poradě. Když jim byla předložena otázka, zdali radí k útěku z Prahy, chtěli věděti, kolik má král válečných zásob, vojska a hotových peněz a jelikož se to okamžitě nemohlo udati, odporoučeli vyjednávání s nepřitelem a nabízeli k tomu své služby. Bedřich a Anhalt ucho-
pili se chutě nabídnutí jejich a ještě téhož večera napsali oba Angličané psaní knížeti Maximilianovi a Buquoyovi svědčící, v němž žádali za svobodný průvod, jelikož prý mají důležité věci sděliti a odeslati je po trubači. Co se očekávala odpověď na toto psaní, Bedřich opustil posavadní své obydlí, poněvadž na place Mostském necítil se býti dosti bezpečným, a přestěhoval se s chotí svou do domu staroměstského primasa, kde noc ztrávili. Anhalt, Thurn a Hohenlohe ubytovali se taktéž v jiném domě a radili se, co by se mělo podniknouti.*) Zdá se, že náhledy jejich často se měnily, načež uloženo Křištofovi z Donína, aby falckraběti sdělil nové usne-
šení a mínění jeho vyslechl, a zdá se, že také Bedřich měnil své rozhodnutí v tom nebo onom směru, neboť také on vzkazoval po panovi z Donína nové poselství, tak že tento musel po celou noc od jedné strany k druhé docházeti. Všecky porady neměly však jiného výsledku, nežli že jmenovaní generálové radili králi, aby hned z Prahy odjel. K rozhodnutí tomu dospěli ovšem více vlastní malomyslností, nežli chováním vojáků; neboť obavy před vzpourou a výtržnostmi jejich alespoň této noci se nepotvrdily. Podobalo se, jako by je tížil pocit hanby, že si byli tak zbaběle počínali; chovali se tiše po ulicích a nevedrali se nikde násilím do domů měšťanských pečlivě uzamčených. Potloukli jen dřevěné boudy kramářské po ulicích rozestavené nebo strhali střechy z nízkých domů, příkládajíce dříví na četné ohně, aby ohřáli zkrehlé své údy. Teprvé k ránu přestalo tajemné ticho.**)

Ještě však vyslanci angličtí na své psaní žádné odpovědi neobdrželi, rozhodli se patrně ve srozumění s Bedřichem a Anhaltem, pokus ten opétohati, zhotovili nové psaní a poslali je časné z rána zase Maximilianovi a Buquoyovi. Když se rozednilo a gene-

*) Zpráva staroměstského radního Lukáše Karbana u Skály IV.

**) Skála IV. 382. Dohna's Hof- und Gesandtschaftsleben v Raumerově Taschenbuche.

rálové u krále se shromáždili, zdálo se, že v noci ustoupila pře-dešlá málomyslnost a že všickni jsou odhodlanější; vyslancům anglickým mluveno, že král se chce držeti v Praze a že jen chof jeho s nejmladším dítětem pryč odjede. Zatím přiblížila se devátá hodina a jelikož ještě nepřišla žádná odpověď od Maximiliana, usnešeno, aby odjezd královnin se uspíšil a aby vůz se připravil.*) Nyní však opustila krále zdánlivá odhodlanost. Když Eliška nesouc na ruce nejmladšího syna vstoupila do vozu, Bedřich nenechal se také více zdržeti, vsedl na kůň a dal tím znamení k všeobecnému útěku. Jeho generálové Anhalt, Thurn a Hohenlohe, všickni vyšší důstojníci, jeho radové, i někteří nejčelnější úředníci zemští se přidružili a nepřehlednou řadou hnul se smutný průvod ku bráně. Neboť kromě prchajících osob, které byly vesměs na koni, následovalo za vozem falckraběnky mnoho vozů nákladních, na nichž zachrániti hleděla část svého domácího nábytku a jelikož také jiní podobně se zachovali, řada vozů každou minutu narůstala. Pomýšlelo se také na to, vzíti s sebou korunu královskou, ale jelikož byla obava, že by se tomu opřeli obyvatelé staroměstští, bylo od myšlenky té zase upuštěno. Několik set jezdců chránilo tento průvod, o němž nikdo nevěděl, kam se ubírá, tak že brána městská byla zavřena, když k ní dorazil.***) Posláno tedy pro hejtmana městského, aby dal bránu otevřítí a král s královnou museli zatím čekati u brány. Hejtman konečně přišel a s ním rada městská nejspíše, aby se přesvědčila, zdali Prahu opouštějí všickni, kdo by ji měli

*) Udání o tom, že Maximilian a Buquoy neodpověděli na obě psaní anglických vyslanců, čerpáme ze zprávy, kterou jeden z vyslanců těch, Conway, zaslal o událostech v Praze od 8. listopadu Buckinghamovi. Tím vyvrací se sama sebou zpráva Schillerova, v četných jiných dílech opakovaná, že falckrabě požádal za příměří 24 hodinné a Maximilian že povolil jen 8 hodin. Maximilian nepovolil ničeho a mlčel. Správnost udání Conwayova potvrzena je také spisovatelem díla „Buquoy Iter Quadrimestre“, jenž byl dobře zpraven o událostech v hlavním staně Maximilianově a Buquoyově. Ten totiž vypravuje: „Inter alios unus deinde alter interpellator tubicen prætensi Regis litteras a nescio quibus Anglis legatis attulit, quibus a Bauaro et Buquoyo expetebant, ut sibi aures benigne accommodarent, media aliqua proposituris, ut omnia si Diis placeret, commode transigerentur. Sed eos nullo responso dignati illi sunt.“ Zpráva v „Buquoy Iter“ souhlasí tedy úplně s udáním Conwaye.

***) Skála IV. 382 vypravuje, že prchající vyšli „branou Horskou.“

chrániti. Bedřich rozloučil se zkrátka s měšťany smutně za ním pohlízejícími, ale nejvyšší kancléř pan z Roupova, jenž neměl odvahy přiznati se, že také se hledí spasit útekem, omlouval se měšťanům, že s ostatními úředníky zemskými krále jen kus cesty doprovodí a že se pak všickni zas vrátí.*) Ze všech, kdo město nyní opouštěli, vrátil se jedině mladý hrabě z Thurnu, jenž falckraběnku provázal půl hodiny cesty a poroučeje se jistil, že nasadí svůj život, aby nepříteli zabránil přechod přes most pražský a jí tak útěk pojistil. Tato rytířská obětavost způsobila jakýsi obdiv v družině královnině; ostatně možno se domnívati, že mladý Thurn chtěl nejen krýti útěk královnin, nýbrž že chtěl také v Praze zříditi zbytky vojska českého a nastoupiti s ním spořádaný ústup.

Bylo k tomu každým způsobem zapotřebí přímluvy a vynasnažení váženého muže, příměti vojáky, aby uposlechli vyzvání svých prchajících generálů a aby v pořádku táhli do Brandýsa nad Labem. Ukázalo se však, že Thurn nemohl ani mostu hájiti, ani vojáků při jich praporech udržeti. Neboť když přijížděl ku bráně, potkal polovici vojska, která po příkladu svých vůdců v útěku spásu hledala, kdežto druhá polovice v Praze sice zůstala, ale ne aby válčila, nýbrž aby si vymohla žold zadržalý.***) Tak objevily se všesky snahy hraběte Thurna, aby vojsko v městě pozůstalé***) nadchl k dalšímu boji, marnými; vojáci nechtěli o válčení ani slyšeti, naopak jevíli mnoho chuti pustit se s nepřítelem do vyjednávání o zaplacení svého žoldu. Jednotlivá oddělení přepadla naložené vozy důstojníků a šlechticů z Prahy prchajících a oloupila je, jako se stalo na př. hraběti z Hohenlohe a skoro všem šlechticům, kteří věci své již den před tím neodklidili. †) U vojáků nebylo

*) Skála IV. 342 a 382 a nahoře uvedený list Conwaye dd. 18./28. list. 1620.

**) V některých zprávách, také u Skály IV. 342 se vypravuje, že mladý Thurn byl v bitvě na Bílé Hoře zajat. Zvěst tato není správná, jelikož odporuje určitému udání v psaní Conwayově, jehož se přidružujeme ve svém vypravování. — Saský st. archiv. Z Prahy dd. 14. list. 1620. — Actorum Bohemicorum třetí díl.

***) Skála IV. 382 vypravuje podle udání očitého svědka, že dopoledne 9. listopadu všecko vojsko opustilo Staré a Nové město, jelikož táhlo za králem. Tak se jistě nestalo, jak viděti z pozdějších sdělení listinami zjištěných.

†) Skála IV. 343.

ani stopy kázně; pakli neloupili, láli králi a stavům. S takovými lidmi nebylo na obranu ani pomyšlení a skutečně také nikdo více na to nepomyslel. Mladšímu hraběti z Thurnu nebylo tedy možno, aby dostal slibu svému a tak zůstal v Praze, aby se přesvědčil, zdali by sám nemohl uzavřítí mír s nepřítelem. Tak bídě se ukončila obdivovaná obětavost hraběte.

Prchající manželé královští dostali se ještě večer téhož dne do Nimburka asi sedm mil od Prahy vzdáleného. Jak tvrdí vyslanci angličtí, kteří se také připojili k průvodu prchajících, aby chránili dceru krále svého proti všelikému nebezpečení, manželé královští na smutné své pouti stavěli se odhodlanými; Bedřich rozmlouval se svou družinou a neměl o svém postavení tak zoufalého mínění jako jeho generálové. Eliška klidným a důstojným svým chováním vzbuzovala obdiv svých průvodců; bylo na ní pozorovati, že ani na okamžik nezapomněla, čím je povinna sobě jakožto královna a že bolest svou dovede udržeti na uzdě. Za odpočinku v Nimburce přibyli sem vůdci, kteří provázeli Čechami 8000 jezdců uherských. Zpráva jejich o nynějším řádění Uhrů ukázala, jak Anhalt měl pravdu, když od nich neočekával žádné pomoci, neboť když došla jich zpráva o porážce na Bílé Hoře, nechtěli táhnouti dále, nýbrž vrátivše se domů s prchajícími svými krajany, plenili všechna města a vsi, kterými táhli, jako byli již činili, když postupovali ku Praze.*) Zprávy takovéto měly ten účinek na falckraběte a jeho průvodce, že ještě v noci nastoupili další cestu do Slezska.

Jelikož falckrabě byl již za Labem, mělo se za to, že je bezpečěn před pronásledováním nepřátel a vyslanci angličtí se s ním rozloučili, aby se vrátili do Prahy a tam hájili prospěchu prchajících. Bedřich byl s tím srozuměn, neuložil však vyslancům nic určitého, nýbrž pravil, že jim vůli svou oznámí, jakmile se někde pevně usadí. Vyslanci však vyvozovali z mnohých známek a výroků, že Bedřich a Eliška oddávali se naději, že král Jakub jim nyní skutečně pomůže. — Conway zaslal psaní Maximilianovi a Buquoyovi, odvoláváje se na právo mezinárodní, žádal za průvod, pod jehož ochranou by se mohl se soudruhem svým odebrati do

---

*) Conway Buckinghamovi dd. 18. 28. listopadu 1620.

Prahy. Prání tomuto vyhověno; v pátek přijel do Nimburka kapitán s 50 jezdcí, v jehož průvodu vyslanci přibyli příštího dne do Prahy. *)

13. list.
1620

III.

Ve Vídni zatím čekali úzkostlivě na zprávy z bojiště. Rychlé a jisté operace vojska císařského a ligistického vzbudily tam důvěru, že korunovány budou úplným vítězstvím a že císaři pojištěno bude zase panství nad Čechami. Ve vysokých kruzích děly se sázky, bude-li Praha dobyta před ukončením roku 1620 nebo ne; tak vsadil se na př. vyslanec bruselského dvoru Jacques Bruneau s paní Polyxenou z Lobkovic o několik set zlatých, že Praha bude dobyta a podobně vsadil se ještě s jinými čtyřmi osobami.***) Ale když rok ubíhal, aniž by došla žádoucí zpráva, mizela také důvěra ve Vídni: obáváno se, že zima učiní přítrž válečným operacím a že hroziti budou zase nepředvídané případy. Nejistota a obavy rostly, když od polovice října přestaly docházeti přímé zprávy od vojska a když uplynula již polovice měsíce listopadu.***)

Tu se rozšířila najednou dne 14. nebo 15. listopadu pověšť, 1620 že dosaženo skvělého vítězství nad nepřítelem, že Praha je dobyta a protikrál že byl zahnán na útek. Zpráva tato doplněna četnými podrobnostmi a znovu potvrzována od rozličných osob, avšak od knížete Bavorského ani od Buquoye nedocházela žádná zpráva, kteráž by byla učinila přítrž nejistotě a tak ve Vídni potáceli se vždy ještě mezi nadějí a úzkostí. Konečně dorazil dne 23. listo- 1620 padu do Vídně hrabě Biglia, švagr Buquoyův a přinesl s sebou toužebně očekávanou zprávu velitele císařského ze dne 9. nebo 10. listopadu †); potřeboval tedy čtrnácte dní k cestě, na které

*) Conway Buckinghamovi.

***) Archiv novohradský. Bruneau Buquoyovi 24. listopadu 1620.

****) Víd. st. archiv. Ferdinand Buquoyovi 19. listopadu 1620.

†) Zpráva Buquoyova, jejíž přepis nalezli jsme v Simancasu, končí vyličným událostí ze dne 9. listopadu; je tedy přirozena domněnka, že Biglia odjel do Vídně příštího dne. Naproti tomu vypravuje se v Iter quadrimestre, že Biglia vydal se na cestu do Vídně teprve 8 dní po bitvě.

nejspíše zápasil s mnohými nebezpečnostmi a obtížemi.*) Také Maximilianova zpráva měla nešťastný osud: posel, jež s ní byl vypravil k císaři, onemocněl v Linci a tak jí císař buď ani neobdržel nebo se mu dostala později do rukou nežli zpráva Buquoyova.***) Teprve tedy od 23. byla ve Vídni úplná jistota, načež propukla radost bezměrná. Ferdinand přál vyslanci belgickému štěstí k jeho výhrám, ale sám blažil se přáními, kterých se mu se všech stran dostávalo. Především zmocnila se ho vděčnost k obháječům práv jeho. Hraběti Buquoyovi byl již z počátku roku 1620 slíbil za služby posavadní a příští některé rozsáhlé statky v jižních Čechách, jejichž držitelé již napřed odsouzeni. Nyní projevoval mu svou vděčnost vyznamenáním švakra jeho, jemuž daroval skvostný prsten v ceně 4000 korun a jež povýšil na plukovníka na místo padlého pana z Meggova. V listě, kterým děkoval hraběti Buquoyovi za dobyté vítězství, jeví se jemné pokárání, že Buquoy neoznámil císaři jména důstojníků, kteří se byli v bitvě zvláště vyznamenali. Jak uznalým osvědčil se císař za vynikající skutky, o nichž nabyt vědomosti, viděti je na Verdugovi a skutečně vylíval se odtud pravý dešť vyznamenání, milostí a darů na důstojníky vojska císařského.***)

Také P. Dominicus neustoupil s jeviště činnosti své bez náležité odměny. Císař uznáváje vynikající služby tohoto mnicha karmelitského věnoval karmelitskému kostelu v Římě zlatou drahoukamy ozdobenou korunu, Dominica samého pak velice vyznamenal, když přišel do Vídně a se představil. Pověst o zbožnosti zjednala mnichovi, když se vracel do španělské své vlasti, všady nejčestnější přijetí. Vítězství na Bílé Hoře bylo s jménem jeho tak úzce sloučeno, že se připisovalo jeho modlitbám. Celý svět

---

Kdyby udání toto bylo správné, pak by ovšem pozdní jeho příchod do Vídně byl vysvětlen. Možno-li však se domnívati, že Buquoy váhal osm dní, nežli podal císaři zprávu o skvělém vítězství?

*) Archiv simancaský. Oňate Filipovi III. 23. list. 1620. Oňate vévodovi z Uzedy (?) 23. list. 1620.

**) Víd. st. archiv. Max Ferdinandovi 29. list. 1620.

***) Archiv novohradský. Darovací listina na Nové Hrady a Rosenberk a některé jiné statky. Buquoy Iter quadrimestre. Skála IV. 366. Archiv novohradský. Ferdinand Buquoyovi 25. list. 1620.

chtěl jej spatřiti, požadoval od něho zázraky a vzdával mu poctu jako svatému; lid mu líbal ruce, trhal a uřezával kousky z oděvu jeho a choval je jako vzácné ostatky. V Paříži, kam se také dostal za svého návratu, vypravovalo se, že po pět let nepožil žádného pokrmu a že mu dodává síly jen hostie, kterou denně přijímá; někteří pravili, že jej viděli také ve vzduchu se vznášeti nebo tvrdili alespoň, že to slyšeli od lidí hodnověrných. Na kázání P. Dominika v kostele při špitále sv. Ludvíka sešlo se tolik posluchačů, že se do kostela nemohli vejíti. Jednotliví vyslanci protestantští podávali domů úštěpačné zprávy o počtech, jakých se Dominicovi dostávalo, jmenovitě se posmívali trpělivosti, s jakou mnich přijímal tyto počty. Zdali takovéto úštěpky byly oprávněny, těžko rozhodnouti, jelikož Dominicus asketickým svým životem a zřeknutím se všech hodností církevních podal důkazy o své pokoře. Král Ludvík také spatřoval v Dominicovi božský nástroj; i tázal se ho proto za jednoho slyšení, jakým způsobem by se mohl zmocniti města Montaubanu, k jehož obléhání se právě chystal. Mnich mu radil, aby dal vypáliti na město 400 ran z děl, načež prý se vzdá. Podle rady této zachováno se 19. září 1621, ale slíbený účinek se nedostavil, tak že posměch odpůrců byl tentokráte oprávněný.*)

Při této příležitosti budiž také podotknuto, jaké kořisti dostalo se císaři z dobytého vítězství. Za několik dní po příchodu hraběte Biglie do Vídně přivezena bedna, již zaslal kníže Maximilian a jenž obsahovala nejdůležitější privileje zemské a původní smlouvy konfедераční. Tato pro císaře určená kořist byla jaksi makavým důkazem vítězství jeho, pakli s právy země České, jež byla obsažena v těchto listinách, mohl podle vůle své naložiti; i můžeme zajisté s dobrým důvodem pronésti domněnku, že mu zasláním těchto pergamentů způsobeno bylo příjemné překvapení. Nevíme, je-li pravdiva zpráva, podle níž Ferdinand vlastní rukou utrl a spálil pečeť majestátu Rudolfova a jej pak uprostřed pro-

*) Archiv v Hagu. Extrait d'un lettre de Paris du 26. Aout 1621; Bazin: Histoire de France sous Louis XIII. Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi dd. 27. února / 9. března 1621.

řízl, ale pravděpodobné je udání toto. Majestát alespoň chová se až podnes v této znešvažené podobě.*)

Jako císař osvědčil se vděčným ke svým přívržencům, tak neopomenul velebiti také Boha za vítězství. Již následujícího dne po tom, kdy zprávu obdržel, súčastnil se s celým dvorem v procesí, jenž se vedením kardinála z Dietrichšteina ubíralo z kostela augustinského do chrámu sv. Štěpána, kde je kardinál ukončil řečí poměrům přiměřenou. Také v ostatních kostelích vídeňských obývaly se podobné slavnosti a kazatelé ukazovali k tomu, že vítězství císaře nad Čechy dobyto toho dne, kdy se čte v kostele evangelium: „Dávejte císaři, což jest císařovo a což jest božího, bohu!“ Příležitosti této užito také tu a tam k vášnivým útokům na protestanty; nejostřeji však brojil kapucín P. Sabinus, jenž slaven byl jakožto výtečný kazatel, tak že také císař na kázání jeho se dostavil. P. Sabinus připomenuv v úvodu řeči své císaři všecky urážky, jakých mu bylo od Čechů zakoušeti, upomínal jej na povinnost, jakou mu vítězství ukládá; císař že musí jednati podle slov žalmisty: „Mrskati je budeš železnými metlami a rozbiješ jako nádobu hliněnou.“ Rebely vysoce postavené že musí podrazit, aby hlav svých nemohli více pozdvihnouti; lidu že musí odníti všecky svobody a majestát že musí zničiti, pak že panovati bude lidu věrnému a poníženému. Kdyby však byl milostivým, pak že za krátký čas přivalí se naň ještě větší nehoda, nežli jakou nyní přestál. Nyní že je velká doba a císař že musí jednati rozhodně, jinak že se na něm splní hrozba prorokova proti Achabovi: „Poněvadž jsi člověka k smrti odsouzeného propustil na svobodu, budeš sám a lid tvůj otrokem“. Slova tato padla na úrodnou půdu a Sabinus vykládal, aniž by to tušil, příští vládní záměry.

Radost císařova došla rovněž u katolického duchovenstva v jiných zemích tisícerého ohlasu, což projevováno slavnými bohuslužbami. Dvůr papežský byl co nejradostněji překvapen, když došla zpráva o vítězství císařově. Papež Pavel V. oslavil je proce-

---

*) Schiller vypravuje, že Ferdinand sám majestát rozřízl. My nenalezli žádné současné a spolehlivé zprávy, jenž by potvrdzovala toto udání. Možnost, ano pravděpodobnost nechceme nijakž popíráti.

sím, v němž se sám účastnil. Pro osobu jeho však vítězství toto nemělo dobrých následků: slavnost trvala několik hodin a papež se při ní tak unavil, že jej pak ranila mrtvice, kteráž se za několik neděl opakovala a životu jeho konec učinila.*)

Bitvou na Bílé Hoře Ferdinand ještě nenabyl úplně zemí českých, ale rozhodnuto v jeho prospěch a tak již zde možno uvažovati otázku, jaké byly příčiny této porážky a následujícího úpadku státu českého.

Z našeho vypravování jasně viděti, že nedostatek peněžní měl největší vliv na porážku. Jaké skutky mohly se očekávati od vojska, které pro nedostatek peněz již po měsíce neustále se bouřilo a jenž proto stalo se nebezpečnějším vlastní zemi nežli nepříteli! Špatný stav finanční zaviniili z velké části direktori, jenž prostředků na snadě ležících řádně nevykořistili a stavové, kteří nebyli dosti obětavými; nesmíme však býti nespravedlivými, a musíme také uznati, že r. 1620 vyžadovaly se výlohy na zemi České, které po válce dvouleté nebyly v žádném poměru k ztenčeným příjmům této země. Kromě zbrojných sil, které Ferdinand postavil do pole pomocí zemí poddaných, papeže a krále Polského, stálo proti Čechům také vojsko bohatých knížat ligistických, kteří válkou posud ničeho neutrpěli, a konečně pomocné sbory Filipa III. bohatými poklady z Ameriky vydržované. Jak mohly Čechy obstáti v nerovném tomto boji, když od zemí přivtělených dostávaly podporu jen polovičatou a ostatní spojenci vlastně u Čechů jen pomoc vyhledávali, a sami nepatrnou podporu poskytovali! Roku 1620, když Ferdinand užití mohl této koalice, nekynula Čechám žádná spása více. Vítězství mohlo se jim ovšem dostati r. 1619, dokud Ferdinand nebyl ještě se všech stran podporován, kdyby byli měli za vůdce muže, jenž by byl vynikal vážností, vojenskou způsobilostí a státnickým nadáním jako Jiří z Poděbrad a jenž by byl spojení přiměl k rychlému a účinnému jednání. Ale jelikož v Čechách nikdo moc vládní nevykonával, nikdo se nestaral o zřízení vojenských úřadů, čímž by se bylo generálům neustálé sem tam jezdění z tábora do Prahy a naopak ušetřilo, nikdo přísně a nezvratně

*) Comte de Beaufort: Dějiny papežů.

nanaléhal na plnění povinností, ujal se nejstrašnější nepořádek. Ve správě jevil se hlavně nedbalým a libovolným vymáháním daní, ve vojště nedostávalo se následkem toho již od roku 1618 přísné kázně — jelikož důstojníci a vojáci libovolně vojsko opouštěli, aby se v Praze pobavili — a nikdo se o to nestaral, aby pro vojsko zjednání byli schopní velitelé. Vláda direktorská byla družina kmotrů a strýčků, která nadržovala všem členům rodiny na ujmu celku.

Další nedostatek spočíval ve vojenském zřízení spojených zemí. Každá země žárlivě k tomu přihlížela, aby vrchním velitelem vojska jejího byl domorodec a tak měly Horní a Dolní Rakousy, Čechy, Morava, Slezsko a Lužice své vrchní velitele. Vojsko spolkové rozděleno bylo podle zemí a ne podle zbraní a o nějaké přesné součinnosti nemohlo býti nikdy řeči, poněvadž velitelé nebyli jedni druhým podřízeni a jednotlivé země vždycky si přály, aby vojska jejich užilo se k vlastní jich obraně. Nedostatek soustředění velitelské moci v jedné ruce nebyl odstraněn ani tehdy, když kníže z Anhaltu jmenován byl vrchním velitelem všeho vojska z českých zemí, ješto k úkolu tomu málo byl způsobilým. K tomu Mansfeld zaujímal po celou válku zvláštní postavení; nevědělo se nikdy, jak dalece možno se spolehnouti na jeho poslušnost. Vojsko císařské bylo v ohledu tom o mnoho lépe opatřeno; Buquoy byl vrchním jeho velitelem, jemuž se podřizovali všickni důstojníci i sám Dampierre přese všecku oposici proti mnohým jeho nařízením.

Ve vojště na účet Čechů a Moravanů najatém jevil se ještě jiný nedostatek: nebylo prodchnuto vědomím národní souvislosti a proto se nenadchlo k nejvyšším obětem. Od té doby, co rod Habsburský se dostal v držení koruny české, upadalo válečnictví v Čechách a na Moravě, čili lépe řečeno, Čechové v tom ohledu nepokračovali stejně s jinými zeměmi. Vojsko, jímž panovníci habsburští hájili Uher proti Turkům, skládalo se částečně z hotovosti zemí jim poddaných, částečně však z najatých pluků, jenž byly udržovány z daní jednotlivých zemí. Tento lid najatý vynikal mnohem větší zkušeností a způsobilostí vojenskou a tak Habsburové vždy raději vojsko najímali a jen za velikého nebezpečství

sesilovali je hotovostí zemskou. Následek najímání byl však ten, že všecko najaté vojsko bylo po způsobu německém zřízeno a německy komandováno a že se mohlo užívatí za důstojníky jen Němců nebo německy umějících vojínů. V Čechách toho málo dbali a raději poskytovali peníze, aby se hotovost zemská nemusela posýlati do cizích zemí. Tak se stalo, když v Čechách vypuklo povstání, že se nedostávalo lidí věci znalých a v řemesle válečném zkušených, že v plucích pro Čechy a Moravu najatých bylo nejspíše velmi mnoho Němců, kteří z říše přišli a že později muselo se přímo v Němcích vojsko najímati. Zdalíž mohlo býti jináče nežli že Čechy konečně podlehly, jelikož Čechové sami sůčastnili se v zápase teprvé v druhé řadě? Válce tedy nedostávalo se národního vědomí, které bylo mocnou pobídkou nejen ve válkách husitských nýbrž vůbec za všech dob. Čechám a Moravě bylo to velice na ujmu. Je ovšem otázka, kdyby byla válka nabyla rázu národního, zdali by se byly neodvrátily Slezsko, Rakousy a snad také Uhry a zdali by tedy tato výhoda nebyla zvážena odpadnutím spojenců. To je každým způsobem jisto, poněvadž po celé povstání nerozhodovaly národní pohnůtky a důvody, že nebylo ani nejmenších národních třenic mezi Slovany, Němci a Maďary a že běželo jen o náboženské zájmy a o panství sborů stavovských.

Porážka u Prahy byla tedy tím připravena, že se v letech 1618 a 1619 slabosti císařovy neužilo k rychlým a smrtelným ranám a že se mu tak popřál čas k uzavření strašného spolku; dále že se nedostávalo peněz, řádných vůdců a vycvičených domácích vojáků. Všecky tyto nedostatky hrozily konečně vojsku spolkovému v červenci 1620 úplným rozpadnutím a když Maximilian přitáhl s vojskem svým, vyhýbal se Anhalt po dva měsíce všeliké srážce a podkopal tak načisto sebedůvěru vojáků. Porážka na Bílé Hoře byla jen přirozeným následkem přemnohých vad a nedostatků.

IV.

Vítězné vojsko nevykořistilo úplně ještě téhož dne svého vítězství, neboť jelikož nemělo ani tušení o úplném rozpadnutí

vojska nepřátelského, bylo několika výstřely z děl na hradbách postavených odstrašeno od bezprostředního útoku a položilo se táborem v příslušné vzdálenosti.*) V noci však pokusil se valonský pěší pluk hraběte Buquoye zmocniti se hradeb, což se mu skutečně podařilo na jednom místě, kde v hradbách vystavěno bylo vězení. Trestanci byli odtud propuštěni na svobodu. Když Buquoy, jenž s knížetem Maximilianem přenocoval ve Hvězdě, byl o tom zpraven, nařídil plukovníku Verdugovi, aby okamžitě pospíšil na hradby a aby vniknutí vojáků do města za každou cenu zabránil, jelikož chtěl Prahu uchránit proti plení. Také knížeti Bavorskému bylo oznámeno, že vojsko ligistické se strojí hradby obsaditi; i zakázal také nezřízené postupování a dohodnuv se s Buquoyem nařídil, aby dva pluky zmocnily se brány městské. Oba vojevůdci vydali rozkaz, kterým se hrozilo smrtí každému vojáku, jenž by se vzdálil od svého praporu. Aby vtrhnutí vojska upraveno bylo s úřady městskými, vyslán zároveň jeden kapitán s bubenníkem na Malou stranu s vyzváním k purkmistrovi a radním, aby se dostavili k vyjednávání o té věci. Parlamentáři, jenž zvolna kráčel, jevil se město jako by bylo vymřelo: na ulicích nebylo žádného ruchu, nikdo po nich nechodil a v domech nebylo žádného lomozu, jelikož všecka práce stála. Parlamentář spatřil na cestě své od hradeb k radnici jen několik osob ve vratech a několik zvědavých, kteří bázně z oken vyhlíželi.***) Zděšení ze strašné porážky a strach před příštími událostmi působily tento ohromující dojem.

Co Maximilian a Buquoy opatření tato činili, shromáždění byli zástupci měst Pražských a stavové v Praze přítomní, radíce se o budoucím svém jednání. Jelikož falckrabě je opustil, nechtěli o dalším hájení města ani slyšeti a usnesli se v ten smysl poždravit vítěze zvláštní deputací a oznámiti jim své podrobení. Malostranští nejdříve provedli usnešení toto zaslavše na vyzvání nepřítelů psaní Maximilianovi, v němž projevovali radost nad jeho

*) Místodržitelství archiv v Inšpruku. Max z Liechtensteina svému bratrovi 9. list. 1620.

***) Saský st. archiv. Relation von Einnehmung der Stadt Prag dd. 14. list. 1620. — Buquoy Iter quadrimestre. — Víd. st. archiv. Verlauf, wie es mit der Einnehmung Prags zugegangen.

vítězstvím a příchodem do Prahy. O něco později přineseno také od stavů psaní, v němž se sice nemluvílo o dalším odporu, ale žádán byl Maximilian za třídenní příměří. Kníže nalézal se právě v širém poli obklopen jsa četnými důstojníky ligistickými a císařskými, když obdržel psaní toto. Zamítнув krátkou odpovědí požadavek stavů, ohlásil poslovi, že stavům nepopřeje ani tří hodin, aby se tedy bez váhání a bez výmiňky podrobili.*)

Jelikož vojsko císařské a ligistické obsadilo dopoledne bránu Říšskou a přiléhající k ní hradby městské, vtrhnutí vítězů do města nebylo tedy nic na překážku a Buquoy také skutečně vjel do města v 11 hodin dopoledne a zašel nejprve do kostela kapucínského na náměstí Loretánském, aby tam vykonal svou pobožnost.**)

Brzy po poledni následoval za ním Maximilian s vojskem svým a zašel také nejdříve do jmenovaného kostela. Zatím vzdaly se vítězům dva praporce pěchoty, jenž na rozkaz falckraběte hrad střezily, tak že kníže a Buquoy mohli do něho vjeti. Avšak ani jeden, ani druhý se tady neubytoval: kníže Maximilian ubytoval se v domě někdejšího nejvyššího hofmistra pana Popela z Lobkovic a Buquoy v domě Henklově ve Vlaské ulici.***)

Vojáci beze všeho odporu postupující vrhli se na naložené vozy na nádvoří hradním stojící, kteréž falckrabě nemohl s sebou více vzítí a vedrali se také do neobydlených komnat a ukořistili kromě zůstaveného královského šatstva a četného nádobí ze zlata a stříbra také část tajné kanceláře, čímž se dostalo císaři známosti o celém po léta na záhubu jeho směřujícím vyjednávání. Také knížeti Bavorskému dostalo se podílu z kořisti: dvě bedny naplněné zlatým a stříbrným nádobím, jakož i jízdečtí koně Bedřichovi. Odevzdán mu také podvazkový řád Bedřichův od vojáka, který jej našel na poli, začež se mu Maximilian odměnil knížecím způsobem.†)

Ještě téhož odpoledne dostavila se stavovská deputace vedená nejvyšším hofmistrem Vilémem z Lobkovic ke knížeti, u něhož

*) Vid. st. archiv. Verlauf etc.

**) Buquoy Iter quadrimestre.

***) Saský st. archiv. Aus Prag dd. 14. list. 1620.

†) Místodrž. archiv v Inšpruku. Aus Prag dd. 10. list. 1620. Bayrischer Feldzug, tištěno 1621. Acta Bohemica.

byl tou dobou Buquoy a více vyšších důstojníků z obojího vojska a odevzdala mu listinu s podmínkami, za jakými stavové chtějí císaře uznati zase za svého pána. Požadovali všeobecnou amnestii, jenž se měla vztahovati bez výmíňky na všechny obyvatele země, zachování svobod náboženských a politických a pojištění majetku jejich proti všelikému zabavení. K tomu pojila se žádost, aby stavové chráněni byli proti plenění a aby nemuseli přispívati na vydržování vojska císařského. Požadavky tyto obsahovaly skutečně všecko, co bylo tou dobou pro Čechy žádoucím, ale nebylo žádné naděje, že budou povoleny, jelikož císař chtěl vítězství svého užítí a oposici v říši své přítrž učiniti, a toho mohl dosáhnouti jen tehdy, pakli protestantů netrpěl, pakli svobody politické zničil a nejrozhodnější své odpůrce připravil o vlast a o majetek. Maximilian nezatajil deputaci, že císař nebude se vázati žádnými podmínkami, nýbrž že požaduje bezvýminečné podrobení, slíbil jí však, že se u císaře přimluví. Jen za to se zaručoval již nyní, že života jejich bude ušetřeno. Ale jako kníže Maximilian sám slibu nedržel a za stavy se nepřimluvil, tak ani císař nedbal toho, co kníže připověděl, což Buquoy naznačil již nyní, ohradiv se proti slibu Maximilianovu poznámkou, kterak stavové všickni bez výmíňky trest smrti si zasloužili. Deputace vyslechla mlčky tato prohlášení, jen slzy po lících tekoucí prozrazovaly pohnutí její. To byla jediná odpověď, která od této chvíle dovolena byla přemoženým.*)

Také Staré a Nové město vyslali své deputace ke knížeti, nabízejíce taktéž jen za výmíňek své podrobení, ale nedosáhli tím ničeho zrovna tak jako vyslanci šlechticů. Jelikož byl již večer a Maximilian toho dne nechtěl více užítí násilí, pokusili se měšťané příštího dne opět o vyjednávání, ale pan z Černína, jeden z nemnohých starých šlechticů českých, jenž se účastnili ve výpravě vojska císařského, prohlásil jménem knížete bez obalu, že do dvou hodin odpoledne musejí oznámiti své bezvýminečné podrobení, jinak

---

*) Víd. st. archiv: Gantzer Verlauf atd. Mnich. St. archiv: Články, které stavové čeští podali knížeti. 9. list. 1620. Tamtéž: Max Ferdinandovi II. 13. list. 1620. — Archiv kutnohorský: Příběhy na Horách Kutnách od 9. listopadu až k 14. prosinci 1620. — Víd. st. archiv. Max Ferdinandovi II. 16. list. 1620.

že bude strženo na domy jejich; a skutečně byla vytažena děla na Petřín a před hradem. Na takovouto řeč nebylo odpovědi a tak vyjednávání skončilo se úplným podrobením Pražanů. *)

Když Staré a Nové město se podrobily a Maximilian pak část vojska svého a císařského přes most převedl, nastala otázka, co by se mělo státi s vojáky českými. Vojáci tito žádali knížete po zvláštní deputaci za vyplacení zadržalého žoldu a za svobodný odchod nejspíše za slib, že nebudou více bojovati proti císaři. Maximilian nechtěl si ani koupiti dobrou vůli těchto žoldněřů, ani jich zajmouti, poněvadž by tím uvalil na sebe jejich stravování, přál si jen, aby se rozptýlili a každý do svého domova se navrátil. Pokusil se tedy o to nejprve po dobrém a vyslal proto plukovníka Haimhausena na náměstí Staroměstské a dal vojákům tam shromážděným oznámiti, že by se s nimi jakožto s povstanci proti císaři mělo vlastně přísně naložiti, ale že užije milosti a popřeje jim svobodný odchod s tou podmínkou, pakli Prahu okamžitě opustí. Jelikož se nenabízelo zaplacení žoldu, vojáci milostí poskytnutou nebyli nijakž uspokojeni a žádali, aby jim bylo alespoň dovoleno vzíti si náhradu za své požadavky na statečích stavů. Požadavek tento nouzí ospravedlněný nemohl se žádným způsobem povolití; tím by se bylo udělilo dovolení k olupování šlechty po celé zemi a proto Haimhausen požadavek tento rozhodně zamítl. Haimhausen hned také vojákům pohrozil, neodejdou-li z města dobrovolně, že užije proti nim násilí, čímž u žoldněřů zmalátnělých dosáhl svého účelu. Větší část vojska českého opustila příštího dne Prahu a jen nepatrný počet zůstal v městě poschovav se u známých a příbuzných. Tyto stihl smutný osud, jelikož byli z větší části pobiti. **)

Příklad měst Pražských následovala i šlechta v Praze přítomná a vzdala se tak původních svých podmínek. Jmenovaného dne dostavili se páni a rytíři četným počtem vedeni jsouce Vilémem z Lobkovic ke knížeti Bavorskému, aby jej požádali za přímělu u císaře. Stavové nahlízejí, pravil, že se velice provinili proti pánu svému; nyní že toho srdečně želí a prosí knížete, aby

*) Místodrž. archiv v Inšpruku. Z Prahy dd. 10. listop. 1620.

**) Khevenhiller IX., 1106. — Max Ferdinandovi 13. list. 1620.

se za ně přimluvil u císaře, ježž odtud uznávati budou za jediného krále a pána svého, by je přijal zase na milost. Když Vilém z Lobkovic slzy prolévaje řeč svou ukončil, ujal se slova pan z Preisingu jménem knížete a vyzval přítomné pány, aby vydali všechny listiny, jimiž uzavřely spolky odbojné, tedy smlouvy konfederací, zároveň požadoval, aby prozatím holdovali králi svému. Holdování roku 1617 vykonané považováno tedy za zmařené a odčiněné potomní volbou Bedřicha a požadováno, aby se opakovalo. Stalo se skutečně příštího dne beze všech dalších podmínek u přítomnosti Buquoye a Liechtenšteina. Císař mohl se odtud považovati za neobmezeného pána země České.*)

Při všech vyjednáváních Pražané požadovali ochranu svého majetku a obdrželi také v ohledu tom jistý slib, avšak při tehdejšímu stavu vojska mohlo se již napřed pochybovati, zda-li slibu tomu se dostojí. Maximilian se sice snažil zachovati pořádek ve svém vojstě, ale přes to súčastnilo se asi mnoho lidu jeho v potomním loupení. Ve vojstě císařském šířila se po bitvě na Bílé Hoře strašná nevázanost, jíž Buquoy nemohl učiniti přítrž, jelikož pro svou ránu byl skoro pořád na lůžko upoután. Příležitost k plnění byla ostatně příznivější nežli kdykoli před tím. Čelnější osoby, jenž s Bedřichem prchaly, musely zanechat v palácích svých největší část drahocenného majetku beze vší ochrany a obyvatelé pražští chovali v domech svých poslední zbytky svých věcí; a kromě toho dostaly se koncem října z krajů Žateckého a Plzeňského od nepřítelů ohrožených stáda dobytka a tisíce vozů s penězi, šperky, šatstvem a náradím všelikého druhu do Prahy, kdež věci ty nemohly býti uschovány po domech, nýbrž musely z části zůstatí pod širým nebem.**). Člověk se tedy potřeboval jen ohlídnouti, aby se stal majitelem některého drahocenného předmětu. Nenasytí lupiči nebyli však brzy spokojeni s věcmi po ulicích a po dvorech rozestavenými, nýbrž vedřali se bez ostychu a odporu do všech značnějších domů měšťanských a šlechtických a jeden po druhém vybíjeli. Nejhuře řáděno v domech šlechticů nebo měšťanů, kteří

*) Khevenhiller IX., 1108. — Max Ferdinandovi 13. list. 1620.

***) Saský st. archiv. Z Prahy koncem října 1620.

měli vynikající účastenství v povstání; tak byl na př. dům nejvyššího purkrabí Berky z Dubé úplně vyprázdněn. Ukořistěno v něm na 70.000 tolarů, které si v něm uschovala Berkova sestra, paní z Kolovrat. Panu Vilémovi z Lobkovic nic neprosnělo, že část svých pokladů ukryl v městě židovském; byly vyšpehovány a sedmnácte beden plných zlatého a stříbrného zboží stalo se kořistí vítězů. Do domu Martina Fruweina vloupal se hrabě Sulz, který s pomocníky svými dům nejen vyplenil, nýbrž domácího pána také zmučil. Tu a tam strhly se mezi pleniteli a jich obětmi krvavé rvačky. Konečně loupěno na veřejné ulici: lidem strhovány šaty s těla, jmenovitě ženským pláště a klobouky. Jednotlivé osoby ucházely se u Buquoye a Maximiliana o ochranu svého majetku, žádající za stráž. Tím však ničeho nezískali, jelikož strážcové jim přidělení místo aby majetek jejich chránili, beze studu a beze strachu sami jej loupili. Pro přemožené nebylo zkrátka ani nejmenšího ohledu; všeliké úpění prosebníků vzbuzovalo místo útrpnosti jen potupný smích u vítězů; nepřestáváno na loupeži, přemožení pokorování i všelikou potupou. Jistý Francouz jezdil beze studu nahý na koni obličejem do zadu, ohon koňův drže v rukou; provázeli jej tři hudci po městě a hráli vesele, když Francouz ohydnými nadávkami tupil falckrabě a jeho choť jakož i národ Český. Surový tento žert trval dlouho a nikdo Francouzi v tom nepřekážel.*) Kamkoli se týraní obrátili, nikde nedostalo se jim pomoci, nikde útěchy. Michna slavil nyní vítězství: jako když plátno vleče dostavovali se do příbytku jeho šlechtici a měšťané; viděti bylo nejvyšší úředníky zemské z dob panství falckraběte, jak jej navštěvovali s kloboukem v ruce pokorně se klaníce před mužem, o němž dříve jen opovržlivými slovy mluvili. Ale nic neprosněla pokora, nic polepšení, dokud vítězi určitě nevěděli, že není více co loupiti. I panegyrický chvalořečník Buquoyův,**) jenž tažení toto popisuje a vojska císařského proti všem žalobám všemožně se ujímá, nucen je vyznati, že vrchního velitele docházely denně zprávy o neslý-

*) Skála IV. 383. Saský st. archiv. Ex literis Praga dd. 18. list. 1620. — Tamtéž: Zpráva o stavu věcí v Praze dd. 18. list. 1620. Buquoy Iter quadrimestre.

***) Constantin Peregrinus.

chaných a ukrutných loupežích; spisovatel vypravuje, že Buquoy s lože napomínal plukovníky, žádaje jich, aby alespoň svým příkladem loupežení nepodporovali. Ale to nespomohlo, ješto po napomenutí trest nenásledoval.*) Jinými spolehlivými zprávami je zjištěnou událostí, že v plenění bohatých domů účastnili se o s o b n ě i vznešení páni, jenž pod Buquoyem zastávali nejvyšší hodnosti vojenské.

Maximilian Bavorský nabyv vědomosti o těchto událostech, vyzval ostrým psaním velitele císařského, aby zastavil ohavné tyto útisky. Bylo prý mu zvěstováno, jak se v městech Pražských a na venkově loupění a plenění, prznění paní a panen, zajímání lidí a pouštění jich na svobodu jen za velké výkupné, zmáhá tou měrou, že obyvatelstva venkovského a jmenovitě Pražanů musí se skutečně zmocniti taková zoufalost, že by to mohlo míti za následek nové a všeobecné povstání.***) Může býti, že následkem tohoto psaní Buquoy napomenul své důstojníky a dal o dva dni později veřejnými vyvolači varovati vojáky své před loupežemi a hned na to dva žoldnéře popraviti, kteří nedbali rozkazu tohoto.***) Pro Prahu bylo nařízení toto vydáno každým způsobem příliš pozdě a na venkově prováděno teprve tehdy, kdy nejhorší choutky byly již ukojeny.

Téhož dne, kdy Maximilian zaslal Buquoyovi zmíněné psaní, udělil také slyšení vyslancům anglickým, kteří se den před tím navrátili do Prahy. Vítězství a následky jeho zřejmy byly nyní každému a tak vyslanci nemohli doufati, že z vyrovnání s císařem vylpne falckraběti nějaká výhoda. Oslovili tedy Maximiliana způsobem zdrženlivým; prosili jen o laskavé nakládání se vznešenými zajatými a nabídli služby své k obnovení míru, při čemž žádali knížete, aby vítězství nevykořistil až do krajnosti, nýbrž povážil, že

---

*) Constantin Peregrinus tvrdí, že slyšel, jak prý Buquoy pravil svým vyšším důstojníkům: *Utinam suffragantes essetis solum, non complices et vero autores, aut etiam non impulsores, ut miseri rustici per longe miseriore milites leonino consortio utpote non sibi sed vobis deprædantes per summum nefas præda fierent.*

***) Archiv novohradský: Maximilian Buquoyovi 16. list. 1620.

***) Saský st. archiv. Z Prahy 18. list. 1620.

všecko podléhá přeměně a že vítěz může býti zítra poražen. Maximilian odpověděl velmi zdvořile, vyhnul se však určitému slibu; prohlásil, že výpravu do Čech podnikl z uložení císařova a jen k tomu jevil ochotu, dáti vyslancům za průvod 100 jezdců, aby se dostali bezpečně do Německa a aby se — zbavil jich přítomnosti.*) Následujícího dne Maximilian podepsal instrukci, jak by se při obsazování krajů posud nedobytých mělo jednati; zároveň nařídil, aby větší část vojska ligistického zůstala prozatím v Čechách pod Tillym a svěřil zprávu země knížeti Karlovi z Liechtenšteina, jenž na rozkaz císaře provázel vojsko na jeho výpravě do Prahy, o čemž neprodleně zpravil císaře. Ale zároveň mu sdělil, že se na svorné spolupůsobení mezi Liechtensteinem a Buquoyem nemůže spolehnouti a kterak tedy musí býti připraven, že se válka protáhne. Vinu toho připisoval Maximilian hraběti Buquoyovi, ačkoliv uznával, že hrabě je schopným generálem, který řemeslu svému rádně rozumí, ale bohužel španělskému „*procedere*“ je uvyklý. Pak-li výčitce této dobře rozumíme, Maximilian naznačuje tím bezohlednost Buquoyovu u vedení války, kterou území od něho obsazené až do kostí se vyssává. Vypočítal tedy znovu všechny strašné svíce, jakých Čechům je zakoušeti a k nimž jsme kolikráte ukázali. Bída že je tak strašná, že konečně i přátelé císařovi budou k zoufalství dohnáni.

Na konci úvah svých kníže udělil císaři radu, která při mstivosti, jakou proniknuti byli císařští státníci proti Čechům, padla na půdu velmi úrodnou a také přispěla k bezohledným krokům, jaké se chystaly na potrestání povstalců. Radil císaři k odklizení t. j. k odpravení náčelníků, ke zrušení privilejí, jimiž prý povstání bylo způsobeno, čímž rozuměti dlužno nejen majestát a „porovnání“ mezi stavy, nýbrž také důležitá práva ústavní; císař aby se v jednání svém ničím nenechal mýlit, ani ne přímluvou, kterou mu Maximilian zaslal, když za ni byl od stavů v Praze požádán. On že nemohl jinaké učiniti nežli tu přímluvu jim slíbiti, ale císař ať toho nedbá a ať „užije času a příležitosti a kuje

---

*) Harl MSS. 1580 fol. 281. Conway to the Marquis of Buckingham 18./28. list. 1620.

železo, dokud je žhavé.“ Uvidíme, kterak se této rady užilo způsobem, který úmysl Maximilianův daleko přesahoval. *)

1620 Dne 17. listopadu kníže Bavorský nastoupil cestu do Mnichova, a jelikož se chtěl pojistit proti všelikému nebezpečení, vzal s sebou 1200 jezdců a 2000 mušketýrů, kteří měli také střeziti 1500 vozů nákladních. Naložena byla na nich bohatá kořist a pakli je přehnaná zpráva, která cenu její páčí na 600.000 zl., ješto se hlavně skládala jen z toho, co falckrabě zanechal na hradě Pražském, nevracel se také on s prázdnýma rukama. Vkročiv na půdu bavorskou zůstavil ozbrojený průvod a urychlil svou cestu, jelikož se nemusel ničeho více obávati. Před branami mnichovskými, kam dorazil dne 24. listopadu, očekávala jej choť, otec a bratr a provázeli jej městem slavnostně ozdobeným za jásání obyvatelstva ve zbraních stojícího do kostela P. Marie, kde byl uvítán od biskupa Frysinského a šesti jiných prelátů. Poděkovav bohu za dobyté vítězství, odebral se do sídla svého, aby se zotavil v kruhu rodinném od útrap výpravy válečné, v níž zahynulo 14.000 mužů vojska ligistického a velká část průvodu knížecího hlavně nemocemi a nikoli mečem nepřátelským. **)

*) Vid. st. archiv: Maximilian Ferdinandovi II. 16. list. 1620.

**) Skála IV. 348. Bayrischer Feldzug, tištěno 1621. Saský st. archiv. Z Mnichova 30. list. 1620.

Hlava jedenáctá.

Podrobení Slezska, Moravy a Lužice.

- I. Morava. Usnešení stavů moravských o další obraně. Stavové chtějí s císařem vyjednávat. Pohružky Bethlenovy. Jeho chování. Schmidt v Brně. Moravské poselství odjede do Vídně. Jeho instrukce. Rada císařských komisařů strany Moravy. Kardinál Dietrichstein. Slyšení vyslanců u císaře. Odpověď na jejich žádosti. Thurn. Vyjednávání s moravským vojskem. Vyssávání země.
- II. Lužice. Zbrojení kurfiřta Saského. Grünthal v Budišíně. Obležení a dobytí Budišína. Dobytí měst dolnolužických. Markrabě Krňovský a jeho vojsko. Psaní Ferdinandovo kurfiřtovi Saskému. Hrabě Šlik. Hornolužičané vyjednávají s Janem Jiřím a poddají se. Holdování stavů v Kamjenci a Lubiji. Porovnání.
- III. Slezsko. Bedřich chce vyjednávat s kurfiřtem Saským Janem Jiřím. Sjezd knížat a stavů ve Vratislavi a jeho usnešení. Bedřich a stavové slezští počínají vyjednávat s kurfiřtem Saským. Odjezd Bedřichův z Vratislavě. Výčitky Bethlena Gabora. Obtížné postavení vrchního hejtmana Jana Kristiana z Lehnice. Podmínky, za kterých Bedřich chce se vzdát koruny české. Jak chtějí ve Vídni vítězství užítí? Hrabě z Zollera poslán ke knížeti Bavorskému. Postavení, jaké kníže zaujal strany potrestání falckraběte. Vyhlášení kletby na falckraběte a jeho přívržence. Slezské poselství v Dráždanech. Podmínky, za kterých kurfiřt chce přijmouti poddání se Slezska. Sněm knížat v Lehnici. Porovnání. Námitky Ferdinandovy proti porovnání. Arcikníže Karel a Hanibal z Donína v Dráždanech. Kurfiřt drží se porovnání. Závěrečné vyjednávání kurfiřta se Slezany.

I.

Zpráva o bitvě na Bílé Hoře způsobila na Moravě největší postrach, poněvadž se vidělo, že zemi hrozí vpád vojska vítězného, jemuž mohlo se odporovati jen silami nedostatečnými. Jelikož se nedostávalo peněz na další zbrojení, mohlo se napřed očekávat, že

Morava v odporu svém nebude pokračovati, jakkoli část šlechty oddána byla věci české. A tak se skutečně stalo; sotva se dostala zpráva o porážce na Moravu, jevila se tam ochota vyjednávat s císařem a jemu se podrobiti. Požadovalo se jen, aby celou zemi přijal na milost a aby odpuštění udělil nejen zemskému hejtmanu Velenovi z Žerotína a plukovníku Stubenvollovi, nýbrž také náčelníkům českého a dolnorakouského povstání, Thurnovi a Hofkirchenovi, poněvadž se za to mělo, že by odpuštění těmto osobám učinilo přítrž všemu trestnímu řízení. Ačkoli tedy stavové nechtěli o dalším válčení ničeho slyšeti, předce na sjezdě do Brna svolaném učinili také přípravy k dalšímu odporu, kdyby se smíření nezdařilo; a k tomu byli povzbuzováni jmenovitě starým hrabětem z Thurnu, který s falckrabětem nejel do Vratislavě, nýbrž se odebral do Brna. *) Opatření jejich nebylo bezdůvodné, neboť když císař vynikajícím důvěrníkem, snad Karlem z Žerotína byl zpraven o žádosti stavů, nemělo to výsledku, jelikož Ferdinand prohlásil, že odpověď udělí teprve tehdy, až mu stavové moravští ohlásí své podrobení.**)

Na sjezdě brněnském stalo se usnešení o dalším odporu v ten smysl, že vypraveni vyslanci k Bethlenovi a Bedřichovi Falckému a oba požádání za nejvyšší napnutí svých sil, aby se vpádu očekávanému oprítí mohli vojskem dosti silným.***) Co se týká Bethlena, ten sliby neskřbil. Porážkou u Prahy byl ovšem polekán, ale mysl nepozbyl, jelikož nevěřil, že ranou touto ochromena bude všecka ráznost v zemích českých a jelikož se nadál, že nyní snad Turci poskytnou pomoc požadovanou. Proto poslal svého tajemníka Krausa k Bedřichovi do Vratislavě, aby jej povzbudil k ráznému pokračování v odporu a dal také ujistiti stavy v Brně po rakouském vyslanci Zachariáši Starzerovi u něho meškajícím, že jim pomáhati bude vši svou mocí. K účelu tomu že svolal veškeru uherskou insurekci a že také užije cizí pomoci, budou-li Moravané s tím srozuměni. Bethlen jen požadoval, aby také oni síly své

*) Ferdinand Buquoyovi 19. list. 1620. Víd. st. archiv.

**) Archiv novohradský. Václav Vchynský Buquoyovi 18. list. 1620.

***) Archiv č. místodržitelství. Moravští stavové Bethlenovi 14. list. 1620.

napjali a za nutné oběti vojsko u Brna postavili.*) S pomocí, která se jim z Uher nabízela, Moravané byli spokojeni, ale nikoli s cizí pomocí, jíž mohli rozuměti jen vojsko turecké a tak ji zamítli s tou omluvou, že by se o tom museli uraditi teprvé s králem a se stavy slezskými. Rovněž nepřijemně překvapil je požadavek Bethlenův o splacení druhé 100.000 zl. obnášející lhůty, jelikož se jim nedostávalo peněz k vydržování vlastního vojska.**)

Bedřich a rádci jeho nečekali teprvé na příchod moravských vyslanců, aby stavy této země napomenuli k vytrvalosti a sliby je potěšili. Falckrabě poslal na Moravu Pavla Ješína jednoho ze svých českých služebníků a přívrženců, a tento sešel se v Olomúci s panem Sedlnickým náměstkem zemského hejtmana, jenž se ubíral do Vratislavě a žádal jej za nové svolání stavů, kteří se byli zatím rozjeli. Na další cestě své do Brna snažil se přemluvit jednotlivé šlechtice, s nimiž se tu a tam sešel, aby pevně vytrvali při Bedřichovi. Když přijel do Brna, sešel se tam s hrabětem Thurnem, jenž péčoval o nové zřízení vojska moravského. Ješín setkával se všady s přesvědčením, že Morava uzavře s císařem mír, nedostane-li se zemi v brzku od Bethlena dostatečné branné pomoci.***) Obával se toho nejhoršího tím více, že říšský pokladník Schmid přijel z Vídně na Moravu a velmi horlivě působil mezi stavy pro císaře.†) Ve Vídni se odhodlali k tomuto kroku, poněvadž se právem nadáli, že by se Schmidovi mohlo dostat dobrého přijetí a že by v šlechtě mohl způsobiti velký obrat. Kdyby byl Ješín také věděl, že tou dobou shromáždili se někteří k smíru naklonění šlechtici v Rosicích u pana Karla z Žerotína a tam se radili o smíření s císařem, byl by se byl tím méně divil, že na sjezdě ke konci listopadu od Sedlnického do Brna svolaném, stalo se usnesení, požádat císaře za svobodný průvod pro vyslance, které k němu

*) Arch. č. místodrž. Bethlen ad status Moraviae 16. list. 1620.

**) Status et ordines Moraviae ad Gabrielem Bethlen dd. 21. list. 1620. Archiv č. místodržitelství.

***) d'Elvert III. 76. Psaní císaři bez podpisu a datum. V souvislosti s jinými dopisy může se psaní toto vztahovati jen na posláni Schmidovo.

†) Archiv českého místodržitelství. Paulus Geschinus ad Fridericum dd. 26. list. 1610.

chtěli vypraviti a zároveň také vyslati do Vídně Schmida se zvláštním úkolem. Sedlnický se vynasnažil zvrátit obě usnešení a napomínal stavy, aby počkali, až sjezd bude úplnější a až se dostaví také šlechtici z kraje Olomúckého. Nedosáhl však nic jiného, nežli že se stalo usnešení změnití psaní císaři svědčící, jenž bylo psáno slovy velice pokornými a že psaní toto měl odevzdati Schmid, jehož úkol odvolán.*) Jakkoliv se stala změna v textu, stavové psaním předce nabízeli své podrobení, kdyby jejich politické a náboženské svobody byly potvrzeny, kdyby se všem dostalo odpuštění a kdyby do země jejich nebylo povoláno žádné cizí vojsko.***) Stavové tedy vzdávali se záměru odporovati dále pomocí Bethlenovou a Bedřichovou.

Ješín byl svědkem tohoto vyjednávání, odebral se však předce do Prešpurku, aby provedl úkol svého pána a Bethlena přiměl k vtrhnutí do Moravy a vůbec aby učinil všecka opatření k odražení nastávajícího útoku císařova. S ním zároveň přišlo však psaní od shromáždění v Brně, v němž stavové oznamovali svůj úmysl s císařem vyjednávat, tak že se vlastně vzdávali tím pomoci uherské. Při zprávě této zmocnil se Bethlena vztek, považoval za ničemnost, že Moravané sami o sobě chtějí se odtrhnouti od spolku s Uhrami a nescházelo mnoho, aby byl dal jízdě své rozkaz vtrhnouti na Moravu a zemi mečem a ohněm hubiti. Konečně však upokojil se domluvami Ješínovými a zaslal stavům prozatím pohrůžný list psaný slovy velice ostrými. Když Ješín brzy na to odjížděl, uložil mu kromě toho vyřídit stavům: nebudou-li se věrně držeti krále svého a konfederace s Uhrami uzavřené, že na zemi jejich vyšle Turky a Tatary, že nebude šetřiti žádného stavu, pohlaví a stáří, nýbrž že všecko pobije a spustoší, zvláště ale že ty, kdo se přičiňují o smíření s císařem, hodí psům za potravu. Zdali poselství Ješínovo stavy v Brně skutečně zastrašilo, nebo zdali se tak jen stavěli, nevíme, jisto je, že se usnesli povolati nazpět hraběte Thurna, jenž byl odjel do Kojetína a raditi se s ním o další obraně; a tak dělali naději

*) Mnich. st. archiv. Ješín Bedřichovi 7. pros. 1620.

***) Zeidler Schönbergovi dd. 2./12. pros. 1620. Saský st. archiv.

vyslanci falckému, že se stane snad rozhodnutí ve prospěch falckraběte.*)

Barbarské pohružky Bethlenovy Moravanům nemohou zajisté vzbuditi zvláštní sympatie k tomuto muži, ale snad by se mohl alespoň ospravedlniti hněv jeho, když obdržel zprávu o nastávajícím odpadnutí Moravanů. Avšak co máme souditi o tomto muži, zvíme-li, že sám byl ochoten vyjednávat s císařem a že tuto okolnost oznámil dne 1. prosince panovi z Préaux, jenž se k němu vydal do Trnavy, s tím podotknutím, že si sice přeje, aby se vyjednávalo také se zeměmi českými, ale kdyby tyto nejevily k tomu chuti, že je odhodlán od nich se odloučiti a s císařem uzavřít zvláštní mír.**)

Sobě tedy Bethlen osoboval úplnou samostatnost, ale spojenci jeho měli jednati jen s jeho svolením.

Bedřichovi kníže Sedmihradský z počátku se tajil se svým zámyslem, neboť mu psal ještě 4. prosince, ujišťoval jej o své vytrvalosti a stěžoval si na věrolomnost Moravanů, ale již o několik dní později zaslal falckraběti několik otázek a úvah, které tohoto mohly poučiti o jeho záměrech. Když byl totiž ukázal na málo vydatný počet vojska, které Bedřich postavití může do pole a na nebezpečství, jaké v sobě chová pomoc turecká, poznamenal, že tato se musí za každou cenu odmítnouti; a když také se zmínil o nebezpečstvích, jaká prý hrozí panství jeho v Uhrách od katolíků a smířlivostí protestantů, oznamoval, že vyslanectví francouzské ve Vídni nabídlo mu prostředkování s císařem. I vyzval falckraběte, aby mu oznámil svůj náhled o tom a aby se účastnil v tomto vyjednávání.***)

Jak málo důvěry měl Bethlen ve výsledek dalšího boje, ukázal tím, že ustoupil z Prešpurku do Trnavy a že uložil paní své, aby zlato v Uhrách nashromážděné odvezla na spěch do Sedmihradska.†) Příklad knížete působil nepříznivě na jeho družinu; ze šlechticů, jenž se ucházeli o přízeň jeho, ztrácel se

*) Ješín Bedřichovi dd. 7. pros. 1620. Mnich. st. archiv.

***) Ambassade 381. Reponse du Prince Transylvanie faite à Msr de Préaux dd. 1. pros. 1620.

****) Mnich. st. archiv. Bethlen falckraběti dd. 4. pros. 1620. Puncta propositionis, kterou Bethlen učinil falckraběti. 27. list./7. pros. 1620.

†) Zeidler kurfiřtovi Saskému dd. 6. pros. 1620. Saský st. archiv.

jeden za druhým, tak že čím dále bylo kolem něho více pusto.*) Ve Vídni se tvrdilo, kdyby bylo vojsko císařské táhlo rychle z Čech do Uher, že by se bylo vojsko Bethlenovo rozprchlo na všechny strany.

Za takovéto zmalátnělosti v Uhrách nemohlo prozatím býti řeči o provedení pohrůzek proti Moravě pronešených a stavové této země měli tedy dosti času pokračovat ve svém vyjednávání s císařem. Když Schmid přibyl s psaním jejich do Vídně, byl od císaře přijat, a na žádosti Moravanů odpověděl nejvyšší kancléř pan z Lobkovic. Císař chtěl jen vyslancům jejich udělití svobodný průvod, ostatní požadavky však zamítl a sice nejen žádost, aby Morava nebyla stížena ubytováním vojska, nýbrž i potvrzení svobod politických a náboženských. Císař dal výslovně prohlásiti, že potvrdí jen ty svobody, které by královské důstojnosti nebyly na ujmu. S rozhodnutím tímto odjel Schmid do Brna.**)

Nežli stavové v Brně shromáždění zvolili důvěrníky, jimž chtěli svěriti další vyjednávání s císařem, vtrhlo do Moravy vojsko císařské pod plukovníky Marradasem, Maximilianem z Liechtensteina a Rudolfem z Tiefenbachu, zmocnilo se měst Jihlavy a Třebíče a řádilo v nich obvyklým způsobem. Šlechtici, jenž tou dobou meškali v Jihlavě, složili bez prodlení poklonu svou hraběti Buquoyovi, ujišťující jej o své oddanosti císaři. Také stavové v Brně shromáždění vypravili k Buquoyovi poselství se žádostí, aby vojsku svému nedopouštěl žádného násilí, jelikož jsou ochotni poskytovat mu potřebné potraviny a s císařem se hodlají úplně smířiti.***) Zároveň nařídili posádkám svým v jednotlivých městech, aby je opustily a vojsku císařskému nikde se neopíraly; a tím způsobem otevřeny tomuto i brány města Brna. Pakli se stavové domnívali, že touto povolností a pokornou žádostí Buquoyovi podanou dosáhnou nějakého ušetření, sklámali se, neboť Buquoy nesměl i kdyby byl chtěl, s nimi vyjednávat, jelikož mu to císař výslovně za-

*) Saský st. archiv. Nova Hungarica dd. 10. pros. 1620.

**) Tamtéž. Zeidler Schönbergovi 2./12. pros. 1620.

***) Mnich. st. archiv. Z Prahy 12. pros. 1620. — Archiv harrachovský ve Vídni: Stavové moravští Buquoyovi 14. pros. 1620. — Skála IV. 424. — Saský st. archiv: Adam z Valdsteina kurfiřtovi Saskému 24. pros. 1620.

kázal. *) Avšak ačkoliv Moravanům z povolnosti žádný prospěch nekynul, předce neměl nikdo více odvahy k dalšímu odporu, neboť nyní i zemský hejtman Velen z Žerotína, jenž na Moravě platil tolik jako Thurn a pan z Roupova v Čechách, nabídl knížeti z Liechtensteina své podrobení, žádaje za schůzku s důvěrníkem jeho, aby se dorozuměl o podmínkách.**)

Když komisaři zatím zvolení***) vydali se na cestu do Vídně, byly vozy se zavazadly jejich přes svobodný průvod od císaře propůjčený přepadeny nedaleko Ivančic od několika set Poláků a Valonů a vyloupeny a vyslancům nezbylo nic jiného, nežli vrátit se zase do Brna a opatřit si znovu oděv a peníze. Dne 22. prosince nastoupili cestu podruhé a dostali se tentokráte do Vídně beze všeho nebezpečství. Od stavů bylo jim uloženo, pozdravit císaře v nejhlubší oddanosti, přáti mu vítězství v dalším jeho boji proti nepřátelům a oznámiti, že stavové litují nejvýše povstání proti němu. Donuceni prý byli nejvíce násilím přidati se k povstalcům, neboť vojsko české že roku 1619 přitrhlo do Brna a že zrádnými pikli vynutilo připojení se sboru moravského. Úzkost a strach padl prý na všechny císařskému rodu oddané osoby, Karel z Žerotína sám že je svědkem násilí, jaké hrozilo každému přívrženci dynastie a tak že stavové, poněvadž by byli vojsku českému nemohli odporovati, ze strachu před dalším násilnictvím se přidali k povstalcům. Nechat tedy císař milostivě uváží, že se sotva tři nebo čtyry osoby přidaly z přesvědčení k povstalcům, že ostatní stavové se poddali jen moci, že Morava ze všech zemí nejposléze pro povstání se prohlásila, že lid nižší neměl vědomosti o věci sporné a že tedy žádného trestu nezasluhuje. Tím však že stavové nechťejí se sebe svaliti všecku vinu, nýbrž želí upřímně provinění svého, prohlašují se za vinné a prosí císaře o milosrdenství a smilování. Nechat císař následuje příklad hospodina, jenž kají-

1620

*) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 24. pros. 1620. — Tamtéž. Adam z Valdsteina kurfiřtu Saskému 24. pros. 1620.

**) Saský st. archiv. Adam z Valdsteina kurfiřtu Saskému 1. ledna 1621.

***) V komisi té byli Pertold Bohumil z Lipého, Jindřich Zabradecký a Čejka z Olbramovic. — Vyslanci stavům dd. 22. pros. Saský st. archiv. — Stavové moravští císaři dd. 22. prosince 1620. Místodržitelství archiv v Inšpruku.

címu hříšníkú z pouhé milosti vinu odpouští a nechať nehledí tou měrou na nejnovější provinění jako na zásluhy, které si Moravané získali v dřívějších dobách o jeho předchůdce a nechať jim bez rozdílu, čím se kdo provinil a jakého je stavu, odpustí a jim zachování dřívějších svobod politických a náboženských, zkrátka posavadních práv přislíbí.*) Všecky tyto žádosti a úvahy tvořily obsah spisu, jež vyslanci měli císaři podati.

Nežli vyslanci dostali se do Vídně s tímto spisem, psal Michna na rozkaz Buquoye kancléři z Lobkovic a zrazoval jej z všeliké povolnosti: Moravané nechať rozpustí lid ozbrojený a obnoví své holdování, Brněnským a Olomúčanům nechať se nařídí, aby obnovili stav věci jaký byl před rokem 1619 a císař nechať si ponechá každé další rozhodnutí. Michna tedy radil k úplnému vykořistění vítězství a odmítnutí všelikého slibu, na který by se stavové později mohli odvolávatí.***) Nebylo však potřebí ani jeho napomenutí ani jeho rady, císařští rádcové ve Vídni měli také takovéto náhledy a chtěli je provésti, možno-li ještě přikřejším způsobem. Císař svolal k poradě v moravských záležitostech komisi, v níž účastnili se kromě kardinála Dietrichsteina, jenž na osudy Moravy měl odtud vykonávatí podobný vliv jako Liechtenstein v Čechách, nejvyšší kancléř z Lobkovic, pánové ze Strahendorfu, Laminger, Talmberg, Ota z Nostic a některé jiné nám neznámé osoby. Podle náhledu kardinálova mělo se působiti nejdříve na sesílení duchovního vlivu, proto dáti duchovenstvu zase první místo na sněmě a přiměřeným způsobem je rozmnožiti. Za královské richtáře, purkmistry a písaře městské ve všech městech měli býti dosazováni jen katolíci a v některých městech jako na př. v Brně měli jen katolíci dosahovati městských úřadů a hodností. Bratři čeští a novokřtěnci měli býti okamžitě potlačeni a kdyby odporovali, měli býti z Moravy vypovězeni. Všichni sirotci měli býti vychováni v náboženství katolickém a který by měl 1000 tolarů jmění, měl se ženiti a vdávati jen s povolením císaře. Příslušníci cechů měli býti přidržováni, aby obvyklým způsobem

*) Skála IV. 425. Saský st. archiv. Instrukce sněmu moravského pro vyslance k císaři dd. 18. pros. 1620.

***) Archiv roudnický. Michna kancléři z Lobkovic dd. 5. ledna 1621.

bývali na službách božích. Konečně měly se učinit přípravy ku vzdělání přiměřeného počtu duchovních a k tomu účelu měl každý katolický beneficiat přispívati třicátou částí svého příjmu. Z návrhů těchto viděti, že kardinál chtěl rychle a odhodlaně provésti reformaci v městech a na statcích královských.

Co se týká způsobu, jak by císař měl moc svou na Moravě upevniti, odporoučel kardinál, aby několik míst v zemi bylo opevněno a posádkami opatřeno. Všem městům měl Ferdinand pobrati hrubou střelbu a ustanoviti, že je pouze sám oprávněn vojsko najímati a do pole vypravovati. Všecka práva, na která by stavové neměli zvláštních výsad, nýbrž kterých by užívali jen podle obyčeje, neměl více uznávati, nýbrž je zrušiti, zkrátka, Ferdinand měl ústavu země podle potřeby a vůle své změnit. Daň z piva a z domů měla býti odtud navždy zapravována. Konečně chtěl kardinál starý obyčej, podle něhož stavové navrhovali králi svému způsobilé osoby na nejvyšší úřady zemské a za rady, podržeti jen pod tou podmínkou, aby císař měl vždycky na vůli, jednoho nebo druhého úředníka s místa jeho sesaditi.

Strany potrestání povstalců radil kardinál, aby císař neplatil žádných dluhů, které učinili jeho předchůdci, aby zabavil statky městské a ze šlechticů jen těch ušetřil, kdo protikráli věrnost nepřisahali. Statky těch, kteří se ničím jiným neprovinili nežli že složili tuto přísahu, měli se státi lény nebo statky selskými a měla se na ně zvláštní činže uvaliti. Ostatním zločincům měl býti pobrán všecken jejich majetek a někteří měli býti také na hrdle potrestáni.

Mínění kardinálovo, jenž shodovalo se s náhledy tehdejších ve Vídni běžnými, nesetkalo se s odporem u ostatních rádců, jen kancléř z Lobkovic dovolil si některé poznámky, jenž měly za účel zachování některých výhod stavovských a obmezení nastávajícího absolutismu, z čehož uvéstí dlužno především, že se vyslovil proti libovolnému propouštění nejvyšších úředníků zemských. Jaké změny staly se na námítky tyto v dobrozdání kardinálově a zdali vůbec bylo změněno, není nám známo, jisto je, že bylo příštího dne císaři podáno a od něho schváleno.*)

*) Porady moravské komise u d' Elverta III. 78.

Nyní se jednalo o to, komu by správa Moravy a provedení těchto řízných opatření mělo býti svěřeno. Císař rychle se rozhodl, neboť prohlásil hned, jakmile mu dobrozdání bylo odevzdáno, že komisařem svým pro Moravu jmenuje kardinála z Dietrichsteinu a že ku pomoci mají mu býti dřívější hejtman zemský Ladislav z Lobkovic a nejvyšší úředníci od povstalců sesazení. Kardinál se zpečoval z počátku hodnost tuto přijmouti, zdali jen na oko nebo skutečně, nechceme rozhodnouti, poddal se však a hned zjednával církvi na Moravě vážnost a bohatství, při čemž také na sebe nezapomínal.*)

Když mělo se takto naložiti s Moravou, nikoho zajisté nepřekvapí, že prosby stavů moravských padly na půdu neúrodnou. Již vyslancům jejich dostalo se ve Vídni velmi trpkého přijetí; neboť když žádali za slyšení u císaře, bylo jim odpověděno, že žádost svou musejí dříve předložiti kancléři z Lobkovic a kardinálovi z Dietrichsteina, aby tito ji prozkoumali, neobsahuje-li něco nepřislušného. Jelikož nebylo potřebí ničeho opravití, raděno se u dvora, má-li se vyslancům uložití, aby při slyšení poklekli nebo ne. Ferdinand sám se rozhodl proti tomu, aby u nich nevznikala naděje, až jim bude povoleno, by povstali, že jim císař odpustil; a tak jim byla předepsána jen hluboká poklona.

Za tak zlých znamení předvolání vyslanci k slyšení. Císař provázen jsa nejvyšším kancléřem českým a přísně se tváře, vstoupil do síně audienční a vyslechl obsah žádosti, který mu byl za mnohých proseb a zapřisahání přednešen. Nepromluvil ani slova. Když vyslanci řeč svou ukončili, ujal se slova kancléř a vytýkal prudce stavům moravským účastenství jejich v povstání, pro kteréž přítomní jich zástupci nejsou ani hodni, aby puštěni byli před tvář císařovu.***) Pak vzal žádost stavů a vyslanci učinivše předepsanou poklonu odešli.

Radové císařští odbývali opět porady, jak by se na žádost stavů mělo odpověditi. Přísné kroky, jenž se chystaly, nechtěli ještě projevití, ale také jich nechtěli tajiti, tak že rozumní lidé

*) Dotýčné listiny u d' Elverta III. fol. 81.

**) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi dd. 16./26. ledna 1621.

mohli již nyní míti tušení o osudu, jaký všem vesměs hrozil. Usnešeno tedy nepovolit vyslancům druhého slyšení u císaře a sepsání odpovědi svěřiti kancléři, což tento pečlivým způsobem provedl. V odpovědi této opakováno ještě jednou prohlášení kancléře, že císař neměl vlastně vyslanců ani přijmouti a že tak učinil jen z neskonalé své dobroty. Komisařem svým pro Moravu že císař jmenoval kardinála z Dietrichsteina, jenž se tam odebere a vyšetřování proti účastníkům povstání zavede. Císař že se zachová proti každému podle zásluhy jeho, vinné že potrestá, ale nevinným že dopřeje své ochrany.*) — Ve Vídni tedy přijali podrobení Moravanů beze vší podmínky aniž by něčeho slíbili: Moravanům nedostalo se ani takového slibu, který byl Maximilian učinil v Čechách, že na osoby jejich nebude sáhnuto. Takovýto slib nemohl se ovšem učiniti, jelikož ho nehodlali v Čechách splniti. Dne 23. ledna císař podepsal dekret, podle něhož jesuité měli býti zase na Moravu do dřívějšího svého majetku uvedeni a škoda, kterou vzali, měla se jim nahraditi. Dekretem tímto zahájil Ferdinand nové své postavení.**)

Jak skličující, neřkuli ohromující dojem musela odpověď císařská míti na Moravu, viděti z toho, že hlavní původce povstání, hrabě z Thurnu, kojil se ještě tou dobrou nadějí, že uděleno bude odpuštění i na osobu jeho se vztahující. Císaři bylo v listopadu patrně ne bez vědomí Thurna oznámeno, pakli na milost přijme Thurna a hejtmana zemského Velená z Žerotína, že Morava se podrobí. Přesvědčení o tom, že povstání je oprávněno, bylo zajisté vryto do srdce většiny účastníků a jen tím dá se vysvětlit krátkozrakost, že skoro všickni bývalí čeští direktori v Praze zůstali, když panství císařovo bylo zde zase obnoveno. Avšak jak mohl Thurn se domnívati, že císař zapomene na všechna nebezpečství, do kterých pro něj upadl a z nichž takřka jen zázrakem vyvázl, to nepochopujeme. V krátkozrakosti své nepřestal na tom, že po neznámém prostředkovateli požadoval od císaře odpuštění, nýbrž byl i s tím srozuměn, že paní jeho se synem jela do Vídně,

*) Skála IV. 425 a 430. — d' Elvert III. 82.

**) d'Elvert I. 122.

okolo
20. pros.
1620

aby vymohla milost pro sebe a syna svého a rozsáhlé statky své pojistila tak proti zabavení. Krok tento oznámil falckraběti do Vratislavě, jelikož nemohl vědět, jaký výsledek bude mítí žádost paní jeho a proto se nechtěl od Bedřicha odtrhnouti. Falckrabě byl oznámením bolestně dojat a odpověděl hraběti, že paní jeho a synovi přeje odpuštění císařské, ale že dává na uváženu, je-li to důstojné, že se bez vědomí jeho s císařem vyjednává a že se při tom nebere ohledu na osobu jeho, jenž následoval vyzvání stavů a veškeré své jmění dal v šanc.*)

Jelikož na Moravě se již jednalo o rozpuštění lidu najatého, rozhodl se Thurn vydat se zatím k Bethlenovi, aby tam za větší bezpečnosti očekával, jaký výsledek bude mítí žádost paní jeho. S knížetem Sedmihradským setkal se ve Skalici a dozvěděl se tam, že Bethlen na zprávu o vypravení poselství z Moravy k Ferdinandovi zaslal stavům této země nové psaní, v němž požadoval, aby doplacen byl žold za moravské setniny, které mu byly do Prešpurku na pomoc poslány a aby zapravili podíl, připadající na Moravu z té sumy, k níž se byly země české Uhrám zavázaly; kdyby však toho odepřeli, hrozil opět pustošením.***) Hrabě Thurn lituje stavů moravských pro toto pohrůžné psaní, žádal je, aby se s císařem každým způsobem vyrovnali a mír uzavřeli, při čemž oddával se vždy ještě naději, že mír bude také o něm platiti.***)

1621

Koncem ledna dozvěděl se Thurn, jakou odpověď císař dal moravské deputaci a že ve Vídni nechtějí ani slyšeti o všeobecném odpuštění; a o několik dní později sdělila mu paní jeho, že měla slyšení u císaře a že jej také žádala za milost, ale že byla pro velké zločiny jeho odmrštěna.†) Nahledl tedy, že pominul čas pro něj a pro jeho stranu k vyjednávání s císařem. I přidržoval se odtud bez rozdílu všech nepřátel Ferdinandových, a není známo, že by byl po celý svůj život ještě jednou žádal za milost. Tentýž osud měl také syn jeho, jenž po rozpuštění vojska stavovského

*) Skála IV. 415. — Saský st. archiv. Falckrabě Thurnovi 22. pros. 1620. Z Vratislavě.

**) Místodrž. archiv v Inšpruku. Bethlen stavům moravským 8. ledna 1621.

***) Saský st. archiv. Thurn stavům moravským 16. ledna 1621.

†) Skála V. s.

ostal v Praze a s hrabětem Buquoyem vyhledával přátelské styky; když však ve Vídni seznal, že mu to nic neprospěje, odešel z tohoto města a účastnil se v dalším boji proti Ferdinandovi.

V měsíci únoru a v následující době vynasnažoval se plukovník Maximilian z Liechtensteina odstranit obtíže, jaké působil zbrojný lid moravský ještě nerozpuštěný. Buquoy uložil tu věc Liechtensteinovi, jelikož pro neznalost jazyka německého nemohl sám vyjednávat. Jak nedbale byl prospěch císařův zastáván a jak velice se postrádalo pevného a rozhodného vlivu knížete Bavorského, vysvítá již z toho, že se vyjednávalo s pluky moravskými o vyplacení jim žoldu zadržalého a že nabízena jim už čtvrtina jeho, asi 700.000 zl. a že nejen pluky, nýbrž také důstojníci a plukovníci, jmenovitě hrabě Šlik, Stubenvoll a jiní vysoce postavení hodnostáři vojenští měli vstoupiti do služby císařské. Císař skutečně poskytl 80.000 zl. k zaplacení tohoto žoldu. Zdali další zbytek byl později vyplacen, o tom můžeme zajisté pochybovati. Ostatní vyjednávání vedlo k tomu konci, že celé dva pluky moravské se svými plukovníky vstoupily do služby císařské, ostatní vojsko, jak se zdá, bylo rozpuštěno a z větší části vřaděno do pluků císařských.*) Avšak jaký pořádek a jaká věrnost mohla pano-
vati ve vojtě císařském, když mu veleli mužové, kteří byli císaře na život a na smrt potírali!

Kardinál z Dietrichsteina nastoupiv svou hodnost místodržitelkou, pečoval přede vším o to, aby císaři zjednal co nejvíce peněz z Moravy. Již dne 1. února, tedy asi tou dobou, kdy přijel na Moravu, doručen mu byl dekret císařský, jímž se mu ukládalo učinit opatření, aby ujíti mohl správu statků všech povstalců, jimiž se vyzoumávali nejprve uprchlíci, bývalí direktori a někteří čelnější účastníci povstání a aby statky ty zužitkoval pro císaře. Také se měl pilně poptávat, do kterých krajin na Moravě utekli se jednotliví šlechtici rakouští se svým majetkem, kterýž měl zabaviti.***) Jelikož zabavení toto málo vyneslo a na svolání sněmu, aby daň

*) Korespondence u d'Elverta III. — Archiv novohradský. Max z Liechtensteina Buquoyovi 26. a 27. února 1621.

**) d'Elvert III. 170. Memorial pro Dietrichsteina dd. 1. února 1621.

povolil, se nepomýšlelo, měly se peníze potřebné sehnati kontribucemi, které se bohatším městům uložily. Nejvyšší kancléř pan z Lobkovic vydal se k účelu tomu sám do Brna, aby autoritou svou věc urychlil. Jihlava vyzvána od kancléře, aby zaplatila 30.000 tolarů na penězích a aby odvedla sukna v stejné ceně, Brno muselo se uvolit k zaplacení 30.000 tolarů, Znojmo 23.000, Olomúc 60.000 tolarů a v podobném poměru musela přispěti všecka ostatní města v zemi. *) Stalo se to v únoru 1621 a již v březnu zabýval se Michna s plánem, jakým způsobem by se mohlo vynutit dalších 300.000 zl. Jelikož se u dvora zároveň dozvěděli, že stavové moravští na dřívější své zbrojení vypůjčili se od hraběte Thurna (nejspíše strýce Jindřicha Matiaše Thurna na Moravě usedlého) a u pánů z Tiefenbachu a Landova 420.000 zl., rozkázáno kardinálovi, aby vymohl na stavech splacení těch peněz, avšak k rukou císaře, který se tak prohlásil za právního nástupce těchto rebelů. **) Jakkoli města musela značné sumy odvésti a jakkoli stavové měli nemenší příspěvky poskytnouti, nebyla tím nijakž vyčerpána břemena, která tou dobou zemi bylo nésti. Morava musela totiž také vydržovati všecko zde ubytované vojsko císařské, dodávajíc vojákům nejen potraviny, nýbrž platíc také žold jejich, při čemž nebylo možné ani slevení nějaké ani odložení těch dávek. Císařský komorní rada Unterholzer vypočítal, že Morava musela dodávati měsíčně při nejmenším 150—200.000 zl. na vojsko císařské. ***) Město Znojmo se nabídlo zaplatit místo 23.000 tolarů 40.000, kdyby vojsko tam ubytované bylo pryč odvedeno, †) ale

1621

nabídnutí toto zamítnuto. Počátkem dubna Unterholzer zaslal dobré zdání dvorní komoře ve Vídni, v němž obsaženy byly hlavně nové návrhy o využitkování země. Města že mají býti nucena k dalším příspěvkům a bohatší šlechtici k půjčkám, statky rebelů že se mají rychleji zabavovati a od sněmu že se má požadovati, aby zaplatil

*) d'Elvert III. 175. Zprávy komorního rady Unterholzera dd. 2. bř. 1621. Psaním dvorní komory Dietrichsteinovi dd. 5. bř. 1621 (d'Elvert III. 179) udání Unterholzerovo se doplňuje a opravuje.

**) d'Elvert III. 179. Nařízení Dietrichsteinovi dd. 5. března 1621.

***) d'Elvert III. 201. Zpráva Unterholzerova dd. 30. března 1621.

†) Tamtéž. 184. Dietrichstein císaři dd. 18. března 1621.

3—400.000 zl. *) Jelikož jen některá města k půjčce se uvolila, všecky ostatní plány pro ochuzení země nemohly se provésti, peníze však za každou cenu musely býti zjednány, císař rozkázal kardinálovi, aby se vypůjčil peníze na statky, které budou zabenveny. **) Také daně za dřívější vlády povolené, jmenovitě daň z piva, měly se nyní bezohledně vymáhati. ***)

3. dub.
1621

Přerušujeme zde vypravování své, poněvadž o dalších svízlech, jakými Morava byla postížena, vypravovati lze jen v souvislosti s exekucemi a reformací v Čechách a s válkou proti Bethlenovi vedenou.

II.

Ačkoliv kurfiřt Saský s pomocí svou váhal a k útoku na Lužici teprve tehdy se odhodlal, když byl zpraven o pokrocích vojska ligistického, proto však nezanedbal ničeho v zjednání potřebných prostředků válečných a v najímání řádného vojska. Na rozkaz jeho pilně se zbrojilo a tak zjednálo se vojsko asi 12—15.000 mužů, jemuž ustanoven za velitele hrabě Volf s Mansfeldu s titulem generallieutenanta. Kurfiřt chtěl utvořiti vojsku najatému ještě zálohu a svolal proto také do zbraně hotovost zemskou, jenž pouze v městech saských obnášela 14.000 mužů pěchoty. Lidu toho prozatím se neupotřebilo, za to měli rytíři konati osobně službu vojenskou. Avšak přese všecko úsilí část rytířů, odvolávajíc se na své výsady, odepřela brannou službu, v čemž rozhodla nejvíce neoblíbenost nastávající války. Jan Jiří musel se tedy obmeziti na vojsko najaté.

Počátkem září kurfiřt chtěl počíti válku proti Horní Lužici. Vypravil tedy generálního vojenského komisaře svého vojska, Grünthala do Budišína k shromážděným tam stavům hornolužickým, s vyzváním, aby se podrobili císaři. Kurfiřt nabídl po poslu svém takové věci, že byly s to, aby vzbudily důvěru stavů; sliboval jim, jakmile se vzdají spolku s falckrabětem, že jim udělí odpuštění

*) d'Elvert III. str. 193.

**) Tamtéž. 194. Ferdinand Dietrichsteinovi dd. 3. a 9. dubna 1621.

***) Tamtéž. 194. Memorial o sehnání peněz dd. 5. dubna 1621. — Tamtéž. 200. Návrhy Moravy se týkající.

jménem císaře a že „způsobí takovou konfirmací jejich svobod, zvláště strany pravé viny, že budou dostatečně pojištěni.“ Kdyby slibu tomu se dostálo, osud Hornolužičanů byl by musel býti tisíckrát lepší, nežli Hornorakušanů, Čechů a Moravanů, neboť zaručoval jim úplné odpuštění, tak že se nemuseli obávat ani o svá práva ani o svůj majetek.*)

1620 Grünthal přibyl 6. září do Budišína, kde byl dosti přátelsky uvítán, vyjednávání s ním však odloženo až na příští den.***) Večer před tím markrabě Krňovský vypravil 1000 mušketýrů a čtyry praporence jízdy***) do Budišína, aby hájili město proti útoku nepřátelskému a aby zabránili všeliké vyjednávání stavů, čímž učiněna přítrž všeliké povolnosti.†) Grünthal byl v pokoji svém přepaden, za zajatého prohlášen a odvečen z Budišína do Prahy, kde byl uvězněn v Bílé věži. Horlivost kurfiřtova byla zvýšena způsobem, jakým se nakládalo s Grünthalem a porušením nedotknutelnosti vyslance tohoto; i rozhodl se táhnouti bez prodlení na Budišín, aby se zmocnil tohoto města.

Král Bedřich byl již před několika nedělemi uložil markraběti Krňovskému, aby učinil potřebná opatření k odrazení kurfiřta Saského. K účelu tomu měl upotřebiti slezského vojska, jehož by stavové této země nepotřebovali na obranu proti Polákům; dále podřízeno mu vojsko lužické a také vojenská hotovost severních krajů českých; z Prahy alespoň rozkázáno několikrát do kraje Loketského, Litoměřického, Královéhradeckého a jinam, aby hotovost tamější byla k službám markraběte Krňovského.††) Hrabě Jáchim Ondřej Šlik, zemský foit Lužický, přeložil sídlo své do Ži-

*) Saský st. archiv. Kurfiřt Saský Hornolužičanům 26. srpna / 5. září 1620.

***) Relace Grünthalova dd 6./16. října 1620. Saský st. archiv. — Tamtéž. Instrukce pro Grünthala.

****) Adam z Valdšteina Polyxeně z Lobkovic. Archiv roudnický.

†) Saský st. archiv. Jan Jiří Maximilianovi 2/12. září 1620.

††) Archiv česk. místodrž. Bedřich Chebským, Loketským a Kladským dd. 24. srpna 1620. — Tamtéž. Nejvyšší úředníci zemští Václavu Vchynskému 14. září 1620. — Tamtéž. Nejvyšší úředníci zemští hejtmanům kraje Žateckého, Litoměřického a Slanského dd. 14. září 1620. — Tamtéž. Rozkaz nejvyšších úředníků zemských kraji Litoměřickému dd. 29. září 1620.

tavy a konal odtud všeliké přípravy, aby opatřil potřebné prostředky a markraběti Krňovskému úkol jeho polehčil, jmenovitě péčoval, aby v sousedních krajinách českých byli pohotově vozci a koně k dopravování potravin *) a napomenul několikrátě Lužičany, aby daně správně odváděli. **)

Ačkoliv kurfiřt měl daleko vydatnějších prostředků nežli odpůrci jeho a ačkoliv četnými zprávami byl poučen, že odpor Lužice nebude příliš tuhý, předce zrovna před vtrhnutím do Lužice pojala jej starost, že nejen útok jeho bude odražen, nýbrž že Čechové vpadnou do země jeho a že by se k tomu mohlo užítí jízdy uherské. Obava tato nebyla sice odůvodněna, jelikož v Čechách naděláno bylo zásek na všech cestách do Saska vedoucích a tak vlastní slabost prozrazena, ale přes to kurfiřt necítil se býti dosti bezpečným. Jelikož posily Maximilianovy nemohl se nadíti, dokud by tento vojsko nepřátelské úplně nepřemohl, přál si nyní, aby Spinola netáhl do Dolní Falce, nýbrž aby se vypravil do Saska. Ve smyslu tomto psal několikrátě Ludvíkovi, lantkraběti Hesensko-Darmstadtskému, jenž nyní velmi horlivě pracoval pro věc císařovu, a žádal jej a kurfiřta Mohučského, aby podporovali přání jeho. Lantkrabě žádosti té vyhověl, ale musel oznámiti Janu Jiřímu, že Spinola válečný svůj plán nechce změnit a že tedy musí vlastními prostředky Lužici podmaniti. ***)

Jan Jiří rozbil zatím svůj hlavní stan u Biskupic (Bischofsberda), kdež byli při něm kníže Luneburský a Sasko-Altenburský, administrator Halský a pan Adam z Valdšteina, jenž se dostavil co důvěrník císařský. Vojsko saské položilo se s velkým svým vozatajstvem nedaleko města Budišína, na které podniknut první útok dne 13. září. †) Město bylo dobře hrazeno a ještě děla 1620 tehdejší doby neměla té moci bořivé jako za našich časů, protáhlo se obležení skoro na tři neděle. Posádka udatně se bránila velením schopného podplukovníka Legerspee, a ještě zároveň se dostavilo

*) Archiv č. místodržitelství. Zemský fojt Hornolužický dd 8. září 1620.

**) Šlik Hornolužičanům 21. září 1620. Saský st. archiv.

***) Saský st. archiv. Lantkrabě Ludvík Janu Jiřímu dd. 20./30. září 1620.

†) Archiv č. místodrž. Zpráva Křištofa Ryzlara dd. 15. září 1620. — Archiv rodnický. Valdštejn Polyxeně z Lobkovic 13. září 1620.

dešivé počasí, kterým oblehatelé velice trpěli, pomýšleno již na to upustiti od obležení. Generallieutenant a plukovníci odbyvše válečnou poradu oznámili skutečně kurfiřtovi do Biskupic, že by bylo nejlépe, aby se od obléhání prozatím upustilo. Kurfiřt však o takovémto ústupu nechtěl ničeho slyšeti, jelikož dobře si představoval potupu, jaká by jej proto stihla a tak pokračováno v obléhání, které mělo brzy dobrý výsledek, poněvadž se obleženým nedostávalo prachu a olova, tak že konečně byli nuceni stříletí hlí-
 1620 něnými koulemi. Dne 3. října posádka počala vyjednávat se saským vrchním velitelem a za dva dni na to město mu vydala. Dva setníci měli ostati tak dlouho v zajetí, až by Grünthal byl z Prahy propuštěn na svobodu; ostatním důstojníkům a vojákům povolen svobodný odchod z města, když slíbili, že po tři měsíce nebudou nikomu sloužiti. Za obležení někteří vojáci tupili s hradeb kurfiřta a tropili si úsměšky z jeho náruživosti lovecké. Na ty kapitulace se nevztahovala; byli vypátráni a popraveni. Měšťané budišínští omlouvali se u kurfiřta prohlašující, že v obraně města neměli účastenství, nýbrž že se podrobiti museli násilí posádky. Na omluvu tu udělena jim milost a když složili zase přísahu věrnosti císaři, bylo jim slíbeno, že práva a svobody jejich budou zachovány.*)
 13. října 1620 Grünthal nabyl také svobody, jelikož v Praze nesměli ho déle vězniti, pakli chtěli zajaté setníky osvoboditi.

Ještě dříve nežli Budišín se vzdal, již ta okolnost, že město je obleženo, nahnala rytířstvu lužickému tolik strachu, že dne
 1620 17. září čtyři šlechtici a o týden později 33 jiných za sebe a za své příbuzné kurfiřtovi se poddali, za ochranu jej žádající.***) Jakmile Jan Jiří obsadil Budišín, vyslal plukovníka svého Krafra z Bodenhausenu s jedním sborem do Dolní Lužice proti městům Fürstenwalde a Grožišci (Sonnenwalde)***), kterážto vzdala se hned,

*) Skála IV. 330. — Saský st. archiv. Mansfeld velitelům posádky v Budišíně. dd. 23. září / 3. října 1620. — Tamtéž. Podmínky vzdání se dd. 5. října 1620 a četné jiné listiny. — Tamtéž. Protokol o výsledku rady budišínské.

**) Rytíři hornolužičtí Janu Jiřímu 14./24. září 1620. — Jan Jiří rytířstvu 9./19. září 1620. Saský st. archiv.

***) Tamtéž. Komisaři saští kurfiřtovi Saskému 8./18. října 1620.

jakmile vojsko saské před hradby jejich přirazilo. Na odpor bylo odtud málo pomýšlení; jen šlechta hornolužická, nežli vyřkla poslední slovo a na sněmě slavně se odloučila od povstalců, vyhledávala ještě pomoci a útěchy v Čechách a vypravila k tomu konci poselství k Bedřichovi.*)

Nejvyšší úředníci zemští v Čechách, jenž v měsíci říjnu vyvínovali známou nám činnost zimničnou, uvážili dobře již před příchodem poselstva nebezpečenství, jaké hrozí Lužici, a snažili se, pokud jim náleželo, zjednatí pomoc. Obnovili nařízení stranu hotovosti, již v měsíci srpnu do severních krajů dodaná a tak sebráno v říjnu 6000 mužů pěchoty a 750 jezdců, kteří pod panem Vchynským spojili se s markrabětem Krňovským. Žádali také krále Bedřicha, aby markraběti poslal na pomoc 1000 jezdců uherských, jelikož o bojovnosti jejich obíhaly tehdáž pověsti velmi příznivé.***) Hotovostí českou bylo vojsko markraběte sesíláno na 18.000 mužů, tak že měl převahu nad Sasy; ale jak málo důvěřoval ve vojsko své, vysvítá z psaní jeho Bedřichovi, v němž si stěžoval, že na hotovost nelze se nijakž spolehnouti a že by ji před bitvou nejraději odstranil.***) Jeť tedy pochopitelné, že za těchto okolností nehýbal se z tábora u Zhořelce, co Budišín byl obléhán a že klidně snášel výčitky proto projevované.

Za této nezpůsobivosti vojska a neschopnosti velitele jeho nemohla býti katastrofa, k níž se v Lužici schylovalo, již tehdy odvrácena, kdy ještě nebylo bojováno na Bílé Hoře. V prvních dnech měsíce listopadu shromáždili se stavové jednotlivých krajů dolno-¹⁴²⁰lužických a prohlásili, že ochotni jsou podrobiti se císaři. Zpráva ta kurfiřta potěšila i nemeškal užití jí ve prospěch Ferdinanda v ten smysl, že vyzval rytířstvo, aby se spojilo s vojskem jeho. Nevíme, bylo-li přání jeho vyplněno, jisto je, že pomoc, jakou tím získal, nebyla značná, ale nepříteli byla každým způsobem

*) Archiv č. místodrž. Průvodní list poslům hornolužickým do tábora českého dd. 24. října 1620.

**) Archiv č. místodrž. Zprávy nejvyšších úředníků zemských Bedřichovi dd. 7. října 1620 a titěž Bedřichovi 27. října 1620.

***) Saský st. archiv. Z Vratislavě 12./22. října 1620. — Mnich. st. archiv. Markrabě Krňovský Bedřichovi 3. října 1620.

1620 škoda způsobena. Když ke konci listopadu vzdalo se také město Gubin, octla se celá Dolní Lužice v moci kurfiřtově*) a nemohlo pak dlouho trvati, že také Horní Lužice bude příklad ten následovati, jelikož vyslanci přinesli z Čech jen sliby a ne pomoc a porážka na Bílé Hoře zatím dokázala, že sliby ty nebudou splněny.

Jan Jiří sliboval Lužičanům při každé příležitosti, že ponechány jim budou neskráceny jich svobody náboženské a politické, podrobí-li se císaři, v kterémžto nabídnutí zahrnuta byla také, jak samo sebou se rozumí, ochrana jejich majetku. Když ve Vídni obdrželi o tom zprávu, litováno, že kurfiřtovi uděleno bylo tak rozsáhlé plnomocenství a projeveno přání, aby tak jednal jako Maximilian Bavorský, jenž Hornorakušany donutil k holdování, aniž by se byl k něčemu zavázal a jenž nyní podobným způsobem v Čechách jednal. Ferdinand vyslal proto pana Hanibala z Donína k Janu Jiřímu dada jej požádati, aby odpuštění Lužičanům „in suspenso ponechal,“ což nemělo patrně jiného účelu, nežli aby se mohly zabaviti nejen svobody nýbrž také majetek Lužičanů a konfiskacemi těmito naplnit prázdné pokladny císařské. Kurfiřt však nechtěje následovati příklad knížete Bavorského, odvolával se na své plnomocenství, podle něhož má právo k tak mírnému jednání,**) uvoloval se však vyjmouti z odpuštění několik vůdců povstání, kteří by byli jmenovitě udáni. K odpovědi takovéto přispělo zajisté náboženské přesvědčení Jana Jiřího: on a rádci jeho měli se souvěrci svými příliš mnoho útrpnosti, tak že jich nechtěli bezohledně dáti v šanc hněvu císařovu. Kurfiřtovi dostalo se o několik dní později zadostučinění, že odpověď jeho na císařské vyzvání nesešla se ve Vídni s nelibostí a že se tam prozatím spokojili s výsledky jeho.***)

1620 Jelikož Hornolužičané posud ještě se nepodrobili, kurfiřt koncem listopadu obíehl město Lubij v Horní Lužici. Když po

*) Saský st. archiv, Kurfiřt Saský stavům jednotlivých krajů dolnolužických dd. 31. října/10. listop. 1620. — Bodenhausen kurfiřtovi Saskému dd. 19./29. listopadu 1620.

**) Víd. st. archiv, Kurfiřt Saský Ferdinandovi II. 18./28. října 1620.

***) Saský st. archiv, Zeidler kurfiřtovi Saskému 29. list. 1620.

krátkém odporu město se vzdalo, přišel posel markraběte Krňovského se žádostí, aby kurfiřt svolil k rozmluvě s markrabětem. Kurfiřt byl ochoten žádosti této vyhověti, kdyby markrabě nabídl své podrobení. Markrabě však k podmínce této nechtěl svoliti a proto Jan Jiří hodlal dále před se táhnouti; ale povětrnost posud příznivá najednou se obrátila a přikvačila zima se všemi svými nepohodami, tak že kurfiřt musel operace své zastaviti. Jan Jiří ubytoval se zase v Budišíně, aby za lepší pohody snad až na jaře pokračoval ve svých operacích.*)

Co zbraně odpočívaly, chystala se také ostatní Horní Lužice odpadnouti od Bedřicha. Hrabě Ondřej Šlik, jenž vedle markraběte Krňovského měl řídit obranu země, pozbyl naprosto důvěry ve zdar své věci a svou málomyslností šířil všady ochablost. Ano obrátil se na knížete z Liechtensteina, místopředsedu císařského v Praze a ubezpečoval jej v psaní velmi pokorném o neobmezené lítosti nad hříchy, jakých se dopustil proti dědičnému pánu svému. Při tom snažil se popřítí své účastenství v nejdůležitějších událostech tehdejších jako na př. ve svržení místopředsedů, ve volbě krále a v zabavování duchovních statků a prosil, aby statky jeho nebyly zabaveny a jmenovitě aby paní jeho vydán byl statek, který byla věnem obdržela. Na tuto pokornou žádost kníže z Liechtensteina vykázal prozatím paní Šlikové jeden dvůr poplužní, vyzval však zároveň hraběte, aby milosti požadované ukázal se hodným tím způsobem, že by vlivu svého užil k tomu, aby se poddali ještě poslední povstalci v Lužici. Není ani třeba poznamenati, že Šlik vyzvání tomu vyhověl a že písemně i ústně snažil se přemluvit svých dřívějších soudruhů, aby se poddali.**)

Příklad fojta potlačil v stavech hornolužických poslední rozpaky i požádali kurfiřta Jana Jiřího za svobodný průvod pro posly, které chtějí k němu vypravit, aby nabídli své podrobení.***) Když

*) Tamtéž. Kurfiřt Saský Ferdinandovi II. 24. list. / 4. pros. 1620. — Tamtéž. Volf z Mansfeldu markraběti Krňovskému 18./28. listopadu 1620. — Markrabě Krňovský kurfiřtu Saskému 20./30. list. — Volf z Mansfeldu a šest plukovníků markraběti Krňovskému 21. list. / 1. pros. 1620.

***) Saský st. archiv. Šlik knížeti z Liechtensteina 17. ledna 1621. — Liechtenstein Šlikovi 5. února 1621.

****) Tamtéž. Stavové hornolužičtí kurfiřtovi Saskému ze Zhořelce 19. ledna 1621.

žádosti té bylo vyhověno, dostavili se do Drážďan, kam se byl Jan Jiří zatím navrátil, dva členové stavu rytířského *) a syndikové žitavský a zhořelecký. Tvrdili, že vlastně v srdci svém císaři nikdy nevěrnými se nestali, jelikož zvolení falekraběte jen bezděčně se poddali a proti tomu dokonce protestovali. Oznamující nyní podrobení své žádali nejen za pojištění všech svých svobod, nýbrž přednesli ještě mnohé jiné požadavky, o nichž by se bylo muselo déle vyjednávat. Jakkoli by byl kurfiřt rád vyhověl mírným způsobem úkolu svému, zamítl předce všeliké další vyjednávání a prohlásil deputaci, že jen tehdy stavy přijme na milost a svobody jejich pojistí, jestli beze všeho dalšího otálení ohlásí své podrobení. Pakli již tato suchá odpověď byla stavům nepřijemna, dotklo se jich ještě bolestněji, že Jan Jiří z odpuštění vymezil osm**) výslovně jmenovaných šlechticů a těmto uložil, aby se sami ucházeli o milost u císaře. Způsobem tímto vyhověl alespoň strany náčelníků přání od císaře projevenému a nahnal povolností touto proti císaři tolik strachu stavům hornolužickým, že nenaléhali déle na uspokojení zvláštních svých požadavků, nýbrž ohlásili podrobení takové, jaké jim kurfiřt předepsal. Po té kurfiřt vydal dne 3. března listinu, jíž Hornolužičanům sliboval úplné odpuštění a nezkrácené užívání jich svobod. Vymínil z toho nyní jedenácte šlechticů, ale odpuštění jim nezůstavil rozhodnutí císařskému, nýbrž chtěl se sám poptati po jednání jejich a potom rozhodnouti.***) Hrabě Šlik, jenž na žádosti své neobdržel ani od kurfiřta Saského ani od knížete z Liechtensteina slib, že mu bude odpuštěno, necítil se více za těchto okolností býti bezpečným a odešel očekávaje, že se mu předce milosti dostane, do Čech na hrad Fridlanský, švakrovi jeho, panovi z Redern náležející, jako by zde mohl býti bezpečen. Zapomněl však, že nebezpečenství rozvazuje pouta přátelská a že posavadní přátelé, aby se spasili, ani zrady

*) Byli to Karel Křištof z Donína, Eliáš z Nostic; Bohumír Gluch, syndik zhořelecký a Justus Gebhard, syndik žitavský. Průvodní list pro ně dd. 16./26. ledna 1621. Saský st. archiv.

**) Ve spise tom uvádí se osm, v listině z 3. března ale 11 šlechticů.

***) Saský st. archiv. Rozhodnutí kurfiřta Saského dd. 8./18. února 1621. — Resoluce kurfiřtova dd. 20. ún./2. března 1621. — Listina, jíž se Hornolužičanům zabezpečuje odpuštění, dd. 21. ún./3. bř. 1621.

se neštítí. Volf Fridrich z Lüttichova, jenž se nalézal mezi šlechtici, kterým kurfiřt prozatím neodpustil, chtěl se milosti této státí hodným, když by oddělení saských jezdců dovedl na Fridland a tam hraběte zatk. Plán ten se zdařil, Šlik přiveden do Zhořelce a odtud do Drážďan, kde prozatím obmezen na palác knížete Augusta.*)

Když stavové hornolužičtí kurfiřtovi se poddali, nesla se hlavní jich péče k tomu, aby zemi dostalo se zase spořádané správy. Žádali tedy, aby kurfiřt co císařský komisař postaral se brzy o dosazení nejvyšších úředníků, o nové zřízení soudů a vůbec aby všecko podnikl, čímž by nepořádku strašně se šířícímu mohla býti učiněna přítrž. Šlechta obávala se všeobecného povstání lidu venkovského, ačkoliv utrpěl sotva desátou část toho, co bylo sněsti českým sedlákům.***) K žádostem těmito Hornolužičané připojili ještě prosbu o milost jedenácti šlechticům, ukazující na dobrý dojem, jaký milost ta bude míti za následek.

Kurfiřt žádosti této vyhověl potud, že pana Hanibala z Donína, jehož posud císař hlavně užíval k vyjednávání s kurfiřtem, jmenoval zemským fojtem a Adolfa z Gerštorfu hejtmanem zemským, že se postaral, aby soudy se obnovily a že město Kamjence ustanovil za sídlo vlády místo spustošeného Budišína.***) Do Kamjence svolal také stavy hornolužické k sněmování na den 10. července, aby císaři věrnost slíbili a zároveň novou berni povolili. †) Na sněmě tom měla býti také dodána stavům listina, jíž by císař potvrdil odpuštění od kurfiřta jim slíbené a stavy ubezpečil, že požívati budou dále všech svých svobod náboženských a politických, kterážto listina známa je v dějinách pode jménem „akordu“. ††)

K zahájení sněmu odjel Jan Jiří z Drážďan dne 10. července a dorazil večer téhož dne do Kamjence. Jednání sněmu

*) Saský st. archiv. Šlik Janu Jiřímu dd. 30. ledna 1621. — Lüttichau Janu Jiřímu dd. 23. června 1621. — Účet dd. 8./18. března 1621. — Město Zhořelec kurfiřtu Saskému 21. března 1621.

**) Tamtéž. Hornolužičané Janu Jiřímu dd. 16/26. března. Druhý přípís téhož datum.

***) Saský st. archiv. Gerštorf kurfiřtu Saskému 2./12. května 1621.

†) Tamtéž. Dotýčné listiny v knize 9190/III.

††) Tamtéž. Generální konfirmace svobod hornolužických dd. 30. června 1621. — Zeidler kurfiřtu Saskému 6./16. června 1621.

zahájil Hoe kázáním, blahopřeje pánovi svému, že cíle svého
 1620 dosáhl a zemi k uznání pravého pána přiměl. Dne 12. čer-
 vence odebral se kurfiřt na radnici, kde se tentokráte stavové
 plným počtem shromáždili, a přijímal od nich slib věrnosti. Prelati
 přísahali klečícе, páni a rytíři stáli a jeden za druhým podávali
 kurfiřtovi ruku na znamení, že chtějí císaři věrnost zachovávat, i
 naposledy zástupci měst taktéž klečícе přísahu skládali. Když se
 tak stalo, kurfiřt odevzdal stavům předlohu císařskou požadující
 hlavně daň z piva. Daň tato byla povolena a Jan Jiří vydal se
 1621 dále do Lukova (Luckau), kam byl svolal stavy dolnolužické na
 den 18. července, aby také od nich přijal přísahu a vymohl novou
 berni.*) Co se týče Hornolužičanů z odpuštění vyjmutých, kurfiřt
 prohlásil v Lukově, že všecky přijme na milost, složí-li určitou
 pokutu peněžní, která jednotlivcům vyměřena byla na 4000—30.000
 tolarů. Jelikož pokuta tato pro některé byla příliš krutá, žádali
 za její snížení, kterého se jim, pokud nám známo, dostalo.**)

V Lužici byl zjedнан pokoj, ale zároveň zavedena také vláda
 saská, jelikož kurfiřt Saský měl Lužici podržeti, dokud by mu vý-
 lohy válečné nebyly nahrazeny. Čechy byly tím, jak známo, trvale
 poškozeny, jelikož Lužice byla vyloučena ze svazku koruny České.
 Lužici však oddělení toto přineslo nesmírné výhody, neboť jak ná-
 boženské přesvědčení tak majetek její obyvatelů zůstaly nedotknuty,
 což by se bylo nestalo přese všecky sliby, kdyby byl Ferdinand
 panství bezprostředně nastoupil a Lužici neponechal v zástavu
 kurfiřtovi.

III.

Co kurfiřt Saský vyjednával úspěšně s Lužicí, obracel po-
 zornost svou také na Slezsko a na utlumení ruchu císaři nepřátel-
 ského. Dokud však Lužici neopanoval, nemohl — i kdyby nebylo
 zimního počasí, — postoupiti s vojskem svým do Slezska a proto
 mu bylo vítáno, že z Vratislavě učiněn první krok k vyjednávání,

*) Tamtéž. Protokol o cestě kurfiřtově. Kurfiřt Ferdinandovi II. dd. 5./15. čer-
 vence 1621.

**) Tamtéž. Resoluce kurfiřta Saského dd. 11./21 července 1621.

kterým mohl po dobrém zjednatí císaři panství v této zemi. Mezi knížaty slezskými bylo sice několik mocných odpůrců císařových — uvádíme jen Jana Kristiana, knížete Lehnického a markraběte Krňovského — avšak jakkoli tito byli odhodláni k dalšímu odporu, v zemi samé docházeli slabé podpory, neboť také zde porážka na Bílé Hoře způsobila zdrcující dojem. Kromě toho Bedřich obrátil se do Vratislavě, což bylo hlavní příčinou, že ztenčily se řady přívrženců jeho, jelikož osvědčil nyní úplnou nezpůsobilost pro své postavení, tak že každému bylo patrné, kterak schopnosti jeho nestačí na úkol, jaký podnikl. Vypravování naše o vyjednávání, které Slezané s Janem Jiřím započali a v němž se původně také Bedřich účastnil, potvrdí toto tvrzení.

Již na cestě z Prahy do Vratislavě falckrabě se vzdal naděje, že bude moci uhájiti koruny české a byl proto odhodlán k mnohem větším ústupkům nežli před čtyřmi nedělemi. S cesty své oznámil kurfiřtovi Saskému, že vypraviti chce k němu hraběte z Hohenlohe se smírnými návrhy.*) Hohenlohe pak vyslal k Janu Jiřimu jednoho ritmistra**) se žádostí za svobodný list průvodní, při kteréž příležitosti tento posel prozradil kurfiřtovi „v největší tajnosti“, že falckrabě je odhodlán „pustit se do slušného vyjednávání, aby křesťanstvo nebylo hubeno dalším krveproléváním.“ Jan Jiří odpověděl chladně na toto tajemné sdělení, že Hohenlohovi průvodní list jen tehdy udělí, pakli mu dříve oznámí podmínky falckraběte.***) Později však na tom nestál a zaslal průvodní list hraběti, který však teprve v lednu příštího roku přibyl do Drážďan.

Bedřich prodléval s vysláním Hohenloha z té příčiny, že nabyli mysli, sotva přijel do Vratislavě a prospěchu svého chtěl dále mečem hájiti. K účelu tomu odeslal, jak jsme vypravovali, pražského měšťana Pavla Ješina na Moravu a do Uher a vydal také k Čechům svolání, napomínaje přívržence své k vytrvalosti a požaduje, aby zbrojné své síly shromáždili u Hradce Králové a město toto opevnili.†) Ve Vratislavi pak konal přípravy k svolání sněmu,

*) Saský st. archiv. Falckrabě kurfiřtu Saskému 2./12. list. 1620.

**) Tamtéž. Rítmistr Eschwege kurfiřtovi Saskému.

***) Saský st. archiv. Jan Jiří Hohenlohovi dd. 29. list./9. pros. 1620.

†) Tamtéž. Bedřich stavům českým dd. 30. list. 1620.

12. list.
1620

9. pros.
1620

30. list.
1620

aby na něm vymohl napnutí všech sil. Camerarius sepsal co slezský místokancléř předlohu, kterou Bedřich sněm zahájil. Obětavost stavů snažil se zvýšiti slibem, že při nich pevně vytrvá a že zjedná pomoc Moravy, Lužic, Uher a četných knížat, k nimž proto vypravil vyslance.*) Ke konci požadoval, aby stavové složili polovičku té sumy, v jaké je majetek jejich zanešen v berních rejstřících. Byla to berně neobyčejně vysoká, třeba odhady pocházely z doby starší a s cenami z r. 1620 se neshodovaly. Bedřich chtěl zaplacení berně usnadniti tím, že ode všech jiných daní upouštěl a splacení ve více lhůtách požadoval.

1620

Sněm, jenž zahájen byl dne 7. prosince, odpověděl na návrhy královy dlouhým odůvodněním, jímž obranu proti útokům císařským prohlásil za svou povinnost, králi za všecky snahy jeho děkoval vyzýváje jej, aby neochaboval ve sbírání sil rozličných svých zemí, jmenovitě Čech, pokud jsou mu věrnými. Podobalo se, že panuje odhodlanost v boji bezohledně pokračovati, neboť nařízeno, aby zabaveny byly všecky statky, které ještě drží odpůrci nynějšího krále, aby všem katolíkům uložena byla přísaha na konfederaci a podobná opatření, jenž měla svědčiti o divoké ráznosti, ale vlastně jen počínající se zoufalství prozrazovala. Co do berně sněm neosvědčil tolik povolnosti, jak se mohlo očekávati podle těchto ustanovení. Povolil, aby každý odvedl 12% z té sumy, v jaké byl odhadnut jeho majetek, zůstal tedy hluboko pod 50% od Bedřicha požadovanými. Co se nedostávalo, sněm hleděl uhraditi uvalením jednoho procenta na všechny kapitály, splnomocněním krále k nucené půjčce u všech bohatých měšťanů a sedláků a zabavením všech příjmů duchovenstva katolického — řádového i světského, kterémuž ponecháno jen to, co nutně potřebovalo k jednoduchému živobytí.**)

1620

Bedřich prohlášením svým ze dne 19. prosince spokojil se s tímto nabídnutím, požadoval jen, aby se daní užilo pouze na nové potřeby, ale zdržalý žold aby byl zapraven z jiných pro-

*) Mnich. dvorní knihovna. Collectio Camerariana 66. — Saský st. archiv. Předloha falckraběte dd. 23. listop. / 3. prosince 1620. — Palm acta publica, ročník 1620.

**) Palm, acta publica 1620.

středků. Vyzval také stavy postarati se, aby ve vojště zavedena byla lepší kázeň a pořádek, za důstojníky aby byly jmenovány jen osoby způsobilé a k obstarávání záležitostí vojenských aby byla sestavena rada válečná. Zároveň slíbil, že na Moravě vymůže podobné daně a vůbec v celém svém přípise sněmu slezskému projevoval úmysl ve válce pokračovati. Zdali k tak pevné řeči přispěl nějak markrabě Krňovský, jenž toho dne přibyl do Vratislavě, nechceme rozhodnouti.*)

Avšak hned po odevzdání tohoto přípisu došla do Vratislavě zpráva, že Morava hledí se za každou cenu smířiti s císařem. Naděje, že Morava vytrvá, dodávala myslí stavům slezským; pakli se naděje tato zmařila a pakli císař mohl užítí nejen sil českých, nýbrž také moravských, jak se mohlo Slezsko od dalšího svého odporu nadíti nějakého výsledku? Jelikož se zprávou o odpadnutí Moravy došla také zvěst, že na Čechy nelze více počítati a že sám Thurn skrze svou paní vyjednává s císařem, pomínula ve Vratislavi náhle všeliká odhodlanost. Bedřich nyní nejen bez prodlení vypravil Hohenloha porokovav proto s rádcí svými o instrukci pro něj, nýbrž splnomocnil také stavy slezské k vyjednávání s kurfirtem ovšem za tou podmínkou, aby jej zpravovali o obsahu vyjednávání tohoto.***) Aby císaři směli nabídnouti panství své země, o tom v plnomocenství nebylo řeči, ale že země tato je pro něj ztracena, projevil Bedřich sám nejzřejměji tím, že po hraběti Hohenlohovi postupoval všesky země koruny České. Od té chvíle necítil se také v Slezsku dosti bezpečným. Již několik dní před tím byl těhotnou choť poslal k švakru svému, kurfirťu Braniborskému, aby mohla alespoň klidně slehnouti, načež za ní odjel dne 23. prosince se synem svým Ruprechtem.***) Odcházaje z Vratislavě rozloučil se Bedřich se všemi tam přítomnými knížaty a stavy a propustil ze služby své všesky osoby, které jej z Čech následovaly. Odtud nikdy

1620

*) d'Elvert III. 88.

**) Saský st. archiv. Bedřich stavům slezským dd. 12. 22. pros. 1620.

***) U d'Elverta III. 89 klade se odjezd na 23. prosince 1620. Bedřich pak 23. pros. / 2. ledna 1621 oznámil z Kostřína kurfirťu Braniborskému příchod svůj do tohoto města. Londorp uveřejňuje psaní Bedřicha, 2. ledna z Vratislavě datované, ale datum to je mylné.

více nevstoupil na půdu zemí, jimž panoval, ačkoliv se po celý svůj život vynasnažoval, aby jich opět nabyl. Avšak jako porážka jeho zaviněna byla částečně jeho neschopností, tak i málomocné jeho pokusy o nabytí ztraceného panství nesloužily k ničemu jinému, nežli že obyvatele těchto zemí vydaly úplně v šanc zuřivosti vítězů.*)

Falckrabě pozbyl ostatně svým přenáhleným odjezdem ze Slezka vsí vážnosti u svých přátel a spojenců: považovali za žalostný ten úkaz, že mu bylo důležitější přisluhovati své ženě šesti- nedělce, nežli životem svým zasaditi se za obhájení prospěchů zemí s ním spolčených. Když Bethlen obdržel zvěst o zbabělém jednání Bedřichově, upadl v skutečné zoufalství a dělal mu nejtrpčí výčitky, že právě v tom okamžení, kdy Uhry chtějí nasaditi síly své proti císaři a kdy pomoc turecká je na cestě, opustil Slezsko, a tak se skutečně vzdal panství nad zeměmi českými.***) Ještě krutěji zasáhl Bedřichův odjezd Jana Kristiana, knížete Lehnického. Chtěl rád péčovati co vrchní hejtman, aby obrana země podle usnešení sněmu co nejvíce byla zdokonalena a rozmnožena, ale shledal k žalosti své, že se v Slezsku více nepomyšlí na provádění těchto usnešení a na placení daní povolených, co počalo vyjednávání s kurfiřtem Saským a co Bedřich zemi opustil. Jan Kristian musel tedy podati Bedřichovi zprávu do Kostřína, že se nedostává nejen prostředků k uspokojení vojáků, nýbrž že také knížectví Opavské nechce ničeho slyšeti o další obraně a že vyslavši do Vídně posly nabízí své podrobení; musel zvěstovati, kterak knížectví Javornické, Minsterberské a Svidnické se prohlásila, že uzavrou mír přímo s kurfiřtem Saským za podmínek od něho povolených, budou-li ostatní knížata ještě déle vyjednávání odkládati. Kníže Lehnický učinil, co jen mohl, aby vojsko v Slezsku se nalezající pohromadě udržel a seslíl, ale ohlásil falckraběti, že jen tehdy se může očekávati dobrý výsledek od jeho úsilí a od vyjednávání se Saskem započatého, pakli se vrátí do Slezska a — co je přede vším žádoucí, — postaví se v čelo vojska a válku znova započne.***)) Napomenutí toho však nedbáno.

*) Skála IV. 416.

**) Mnich. st. archiv. Bethlen Bedřichovi 8. ledna 1621.

***)) Mnich. st. arch. Jan Kristian z Lehnice Bedřichovi v Lehnici 18. ledna 1621.

Nežli byla svedena bitva na Bílé Hoře, Slezané vypravili poselství*) k polskému sněmu říšskému ve Varšavě právě zasedajícím, aby učinili přítrž vpádům polských kozáků. Poselství toto přibýlo 26. listopadu do Varšavy a bylo svědkem poprav y za strašných muk vykonané na jednom polském šlechtici, který se byl krátce před tím o zavraždění krále pokusil. Jelikož poselství bylo uloženo nejen si stěžovat na loupeže kozáků, nýbrž požadovati také zachování míru, král ho nepřijal. Šlechta polská však při svém katolickém smýšlení s králem svým nedobře se snášela a tak prorazili poslové slezští, že byli od říšského sněmu vyslyšeni. Zde jim byly učiněny sliby takové, že o dobrém zdaru poslání svého nemohli pochybovati; když však jim doručena byla odpověď jménem sněmu, ukázalo se, že ubezpečování toto bylo klamn é a že sněm nechtěl kárat spolek krále s císařem a proto také prohlásil, že vpády kozáků není porušen mír mezi Slezskem a Polskem, ješto kozáci táhli na pomoc korunovanému králi Českému, což se smluvám nepřící. Nic neprosnělo, že se poslanci ohradili proti této obojetné odpovědi, museli se s ní spokojiti a domů odjeti.**)

Vědomost o tomto nezdaru poselství rozšířila se ve Vratislavi 24. nebo 25. prosince a pakli nezpůsobila rozhodnutí, aby se vyjednávalo se Saskem, jelikož o tom bylo se již stalo usnešení, uspíšila předce provedení jeho.

Vyjednávání s Janem Jiřím započato tím, že knížata a stavové slezští, vyzváni byvše od kurfiřta, aby se císaři podrobili, projevíli ochotu vypraviti poselství ke kurfiřtovi.***) Jelikož Bedřich dal k tomu své svolení s tou podmínkou, aby vyjednávání dělo se v dorozumění s ním, požádali jej stavové, aby vypravil důvěrníka svého do Drážďan zároveň s posly jejich. Chtěli také pojmouti do vyjednávání Bethlena a stavy uherské, aby se nezpronevěřili závazkům konfederace, v čemž jednali po přání loučícího se krále Bedřicha. Ale jak bezúspěšným bude všeliké úsilí jejich ve prospěch Bedřicha, seznali hned na počátku, neboť kurfiřt odpověděl

*) Posly těmi byli Ondřej Kochtický, Jáchim z Maltzanu a Kašpar Dornavius z Dornavy.

***) Palm, Acta publica 1620.

****) Více listin o tomto předmětu u Palma, Acta publica 1620. Psaní stavů slezských Bedřichovi dd. 4. ledna 1621 atd.

na přepis jejich v ten smysl, že je opět vyzval, aby se císaři podrobili a že vyslancům jejich povoloval svobodný průvod jen za tou podmínkou, budou-li splnomocnění k podrobení se.*) Stavové slezští složili úkol tento na knížete Minsterberského, lehnického radního Adama ze Stangu, Sigmunda z Bocku a syndika vratislavského, kteří přes všeobecný nedostatek peněz nastoupili cestu svou s družinou 136 osob.

Nežli podáme zprávu o tomto vyjednávání, musíme vypravovati, jak se skončilo vyjednávání falckraběte. Za pobytu Bedřichova ve Vratislavi děly se o podmínkách, za kterých by se chtěl vzdáti koruny české, důkladné porady mezi ním a nejdůvěrnějšími jeho rádci, mezi nimiž vynikal odtud Camerarius, tajný rada a slezský místokancléř. Camerarius byl toho mínění, že věc se musí rychle ukončiti, jelikož Falcko se může uchrániti jen tímto způsobem proti další invasi, ale domníval se v podivné zaslepenosti, že se snáze účelu dosáhne a že císař stane se povolnějším, pakli Bedřich postoupí Bethlenovi práva svá ke koruně české.***) Avšak bezvý-
mínečné odstoupení koruny české buď císaři nebo Bethlenovi ne-
bylo po chuti Bedřichovi a rádcům jeho a přemrštěné požadavky,
které Hohenlohe měl v Drážďanech přednésti, svědčí dostatečně,
že Bedřich stav svůj nepovažoval ještě za tak zoufalý, jakým sku-
tečně byl. Požadoval, aby podržel zděděné země, byl sice ochoten
vzdáti se koruny české, ale jen za podmínek, jimiž by byl Ferdi-
nand býval připraven o ovoce svého vítězství. Bedřich požadoval,
aby zachován byl veškeren stav, jaký byl v zemích českých až do
roku 1618: císař měl uděliti všeobecnou amnestii a neměl sáhnouti
na majetek jednotlivých osob,***) měl povolit svobodu víry a po-
tvrdit všechny privileje ano i konfederaci rozličných zemí mezi
sebou — od poslední podmínky však byl ochoten ustoupiti, —
neměl svobodného volebního práva v Čechách rušiti a měl zadržal
žold vojsku českému doplatiti.

Že Bedřich svoloval k míru za tou výminkou, aby udělena

*) Saský st. arch. Kurfürst Saský stavům slezským dd. 19./29. pros. 1620.

***) Mnich. dvorní knihovna. Collectio Camerariana 47. Camerarius Janu Alb. hraběti ze Solmsu.

****) Mnich. st. arch. Instrukce pro Hohenloha. — Tamtéž. Conditiones o míru.

byla všeobecná amnestie a aby zachovány byly svobody politické, to se nemůže vykládati za krátkozrakost v jeho smutném postavení; považovalť za svou povinnost, neopustit bezohledně těch, kdo osud svůj mu svěřili, a také při dalším vyjednávání osvědčoval tento soucit. Ale každým způsobem byl by měl vyznati, že tyto požadavky dosahují krajní meze, kterou Ferdinand mohl povolit, ale nikdy nemohl od něho požadovati, aby potvrdil svobodné právo volební, jelikož pro nesmířitelné skoro nepřátelství, jaké bylo mezi Ferdinandem a poddanými jeho, bylo by se práva toho užilo proti jeho synovi. Tento požadavek falckraběte musí se tedy uznati za tak nerozumný, jako požadavek připomenutý, aby císař, jenž sám neměl ani haléře, zaplatil zadržalý žold, který miliony obnášel. Vrcholem nerozumu byl však požadavek, aby císař poskytl mu náhradu za peníze v Čechách vydané, aby zaplatil dluhy, které byly učiněny k obhájení koruny české a aby mu kromě toho poskytl odměnu (nejspíše za vzdání se koruny), která není blíže naznačena a buď v penězích nebo statcích měla záležeti.*) Musíme se diviti, že ani manželé falčtí, ani rádci jejich nenahlíželi, kterak takovéto podmínky jsou nerozumné a zároveň urážející. Vítěz měl přemoženému nahraditi škodu, napadený, jenž přemohl útočníka, měl tohoto odměnit za výlohy útoku.

Ačkoliv kurfiřt Saský přes spolek svůj s císařem jistý ohled na prospěch protestantů nepustil se zřetele, což osvědčil při jednání s Lužicemi, předce také se horšil z těchto požadavků a odepřel naprosto císaři je odporoučeti. Od Bedřicha požadoval bezvýminečné vzdání se koruny české a zároveň prohlášení, že se císaři podrobí a jej za odpuštění bude prositi. K tomu dodal, varuje Bedřicha, že by zpěčování jeho mohlo míti zlé následky pro něj a dědičné jeho země, jelikož ve Vídni jsou odhodláni, nabyté vítězství neprodleně využítovati.***) Císař byl skutečně odhodlán, vystřeliti šíp na odpůrce svého tak dlouho zadržovaný a kletbu na něj vynésti, ačkoliv kurfiřt Saský neprojevil s tím ještě svůj souhlas.

*) Saský st. arch. Návrh Hohenlohův odevzdaný po příchodu jeho do Drážďan. — Skála IV. 409.

**) Saský st. arch. Odpověď kurfiřta Saského Hohenlohovi dd. 11./21. ledna 1621.

Jakmile do Vídně došla zpráva o vítězství u Prahy nabytém, císař sestavil z nejdůležitějších svých rádců komisi, od níž požadoval dobré zdání, jakým způsobem by měl nyní v Čechách panství své zříditi. S tímto dobrozdáním, o němž bude ještě obšírně vypravováno, poslal hraběte z Hohenzollera do Mnichova, aby seznal mínění knížete o navržených opatřeních; zároveň dal se ho tázati, co se má státi s falckrabětem, kdyby nabídl smírné vyjednávání. Záležitost tato zaměstnávala tehdejší nejvíce vídeňské státníky a také Oñate v jednom psaní Filipovi III. přednesl návrhy o vykořisťování vítězství. Naznačil dvě cesty: falckraběti měly býti buď ponechány země zděděné nebo měl býti z nich vypuzen. Poslední způsob že je patrně výhodnější: Falcko že by se mohlo zabavit pro Španěly, spojití s Elzasy, jenž podle smlouvy roku 1617 s Ferdinandem uzavřené připadnou Španělsku a utvořiti z toho stát pro infanta don Carlosa. Tím že by se vzbudilo ovšem nepřátelství Anglie, naproti tomu však že by se mohl získati souhlas Francie postoupením části Dolního Falcka. Uspořádání takové mělo by dále tu výhodu, že by území duchovních kurfiřtů obklopeno bylo Španělskem, tak že by se tito kurfiřti museli spravovati právním španělským.*) Oñate hájil zajisté ve Vídni bez obalu španělských choutek dobývačných, jelikož mohl býti přesvědčen, že tamější státníci nebudou ničeho namítati proti rozšíření moci člena rodu panovnického, jemuž za služby prokázané zavázání byli k neobmezené vděčnosti. Z návrhů Oñatových tedy viděti, že ve Vídni chtěli vítězství nad falckrabětem vykořistiti a na něm se pomstíti za úklady ode dvora falckého po léta na ujmu Habsburků strojené. Aby však falckrabě mohl býti ze země své vypuzen, musel býti dříve stížen kletbou a tak otázka o kletbě, která byla z jara jen s nechtutí odročena, vstoupila nyní do popředí a byla obsahem důkladných porad. Na Bedřicha chtěli vynésti kletbu říšskou, aniž by se zjednal napřed souhlas kurfiřtů protestantských, ale důležitý tento krok neměl se předce dříve učiniti, dokud by kníže Bavorský nepodal o něm dobré zdání.

Jelikož panovalo přesvědčení, že kletba rozhoří protestanty

*) V Simancasu. Oñate Filipovi III. dd. 24. list. 1620.

německé a puditi je bude ku podporování falckraběte, a jelikož nepřátelské zakročení očekávati bylo také od Holandu, krále Švédského a Dánského a nejspíše také Anglického a Francie taktéž k odpůrcům se mohla přidati, muselo se očekávati utvoření velké koalice, proti níž Ferdinand mohl postaviti jen síly vlastní a pomoc Ligy německé, Španělska a Saska, pakli toto u věrnosti vytrvá. Vítězství však zvýšilo tou měrou sebedůvěru Ferdinandovu, že se nehrozil tohoto zápasu. Ze Španělska došel pro ten případ do Vídně souhlas, Filip III. jen požadoval, aby Liga učinila slib závazný, a udala určitě počet vojska, jímž by se ve válce účastnila. Hrabě z Hohenzollera měl to sděliti knížeti Maximilianovi*) a otázati se ho, za jakých podmínek měla by se falckraběti uděliti milost, kdyby se na něj nevynesla kletba říšská.

Na štědrý večer měl hrabě z Hohenzollera slyšení u Maximiliana a přednesl mu návrhy Ferdinandovy. Kníže z počátku mluvil zdržlivě, císaři nechtěl strany kletby dáti žádná rady, jelikož prý se naň nesluší, aby pronesl své mínění v záležitosti tak důležité.***) Za další řeči však změnil svůj úmysl a dal dvojí odpověď; jedna určena byla pro veřejnost, druhá pro Ferdinanda. Příčinu této obojetnosti dovídáme se z psaní Maximiliánova, v němž císaře kárá, že otázky tak důležité posílá mu prostřednictvím kanceláře říšské, kde se tajemství zajisté nezachová. Že by nejraději dal jen ústní odpověď, ale jelikož by odpůrci, jenž mají ve Vídni své donášeče, pronášeli tím horší domněnky, kdyby nebylo odpovědi psané, že tedy mínění své ohlašuje. Jedna z odpovědí tedy určena byla jen pro odpůrce a není žádné pochybnosti, že onu dlužno za ni považovati, v níž Maximilan vlastně na žádnou otázku neodpověděl. V zimě a z jara naléhal sám, aby falckrabě kletbou byl stížen a císaře uznával k tomu za oprávněna, ale nyní najednou se vymlouvá, že „se proň nesluší, aby J. V. dával radu strany kletby“ i prosí nejposlušněji, „aby císař měl jej proto omluvena.“ A také se nechtěl za sebe a za Ligu k určitým slibům zavázati

*) Víd. st. archiv. Hrabě z Hohenzollera císaři 1. ledna 1621.

***) Tamtéž. Seznam věcí, na které hrabě z Hohenzollera měl se tázati knížete Bavorského, dd. 12. pros. 1620.

pro ten případ, kdyby se stal spolek proti Ferdinandovi, proti němuž by se mohlo jen ve spojení se Španělskem vystoupiti. Na otázku, smí-li císař falckraběti odpustiti, odpověděl způsobem, jímž se falckraběti neodnímal všecka naděje: radil totiž uděliti mu milost, kdyby se totiž uvolil k dostatečné „restituci, satisfakci a asekuraci,“ kteréžto podmínky, podle toho, jak by se vyložily, falckraběte mohly zrovna tak zničiti jako kletba sama.

Odpověď, kterou Maximilian dal hraběti z Hohenzolleru a která byla určena pro císaře, neobmezovala se ovšem na tyto bezvýznamné a obojetné fráze. V této prohlásil nejen svůj souhlas s kletbou na falckraběte, nýbrž slíbil císaři, že bude jeho věrným spojencem, kdyby se obtíže naskytly, ovšem s tou podmínkou, kdyby také Liga na nastávajícím sjezdě spolkovém se uvolila k značným obětem. Navrhoval tedy, aby Ferdinand obeslal sjezd zvláštním vyslancem a stavy žádal za další pomoc a tuto žádost že bude všemožně podporovati.*) Jelikož nabylo se souhlasu Bavorska, čímž zabezpečena byla pomoc Ligy, nemeškali ve Vídni 1621 20. ledna, tedy hned jakmile Ferdinand obdržel odpověď Maximilianovu, psal kurfiřtu Saskému a sdělil mu, že chce vynést kletbu na falckraběte, markraběte Braniborského Jana Jiřího a knížete z Anhalts a že ke kroku tomu pohnut je hlavně listinami v Praze nalezenými.**)

Císař sdělil také proto toto rozhodnutí kurfiřtovi Janu Jiřímu, aby při vyjednávání svém s Hohenlohem žádného slibu neučinil, nýbrž aby falckraběte se žádostí jeho přímo na něj (císaře) odkázal. Kurfiřt, jak jsme vypravovali, neučinil hraběti Hohenlohovi žádného slibu ve prospěch falckraběte, nýbrž napomínal k povolnosti, aby trestající rámě císařovo v posledním okamžiku zdržel. Kdyby se byl Bedřich zachoval podle této rady, předce by bylo bývalo pozdě, neboť hned příštího dne po tom, kdy Jan Jiří dal svou odpověď, prohlásil císař kletbu ve Vídni.

*) Vídeň. st. archiv. Odpověď Maximilianova vydaná od tajné kanceláře v Mnichově dd. 9. ledna 1621. Tamtéž. Hrabě z Hohenzolleru císaři dd. 8. ledna 1621. Tamtéž. Hrabě z Hohenzolleru císaři 10. ledna 1621.

***) Saský st. archiv. Ferdinand kurfiřtu Saskému dd. 12. ledna 1621.

Byl to krok nezměrného dosahu. Císař byl k němu oprávněn nejen podle zákona, jak později ukážeme, nýbrž měl k tomu také mravní právo — pakli se katolíkům neodpírá právo zájmů svých hájiti — pro dlouholeté pikle falckraběte proti rodu jeho. Císař však, prohlásiv kletbu, nemohl mír zjednati, jelikož falckrabě a stoupenci jeho dohnání byli tím k nejhoršímu a nesměli váhati, svolat nebe a peklo na pomoc, aby záhubu svou odvrátili. Nastati musely velké a těžké zápletky, při čemž se nevědělo, jak císař bude moci se jim opřít, neboť i kdyby se chtěl pustit do boje s koalicí, vítězství nebylo proto předce ještě pro něj pojištěno. Ale na to všecko císař nebral ohledu již proto, že švakru svému, knížeti Bavorskému, chtěl v slibu dostáti a kurfiřtství mu zjednati, kteréž mohlo se falckraběti jen kletbou odníti. Z důvodu tohoto nechtěl také vyčkati výsledek vyjednávání mezi falckrabětem a kurfiřtem Saským, nýbrž hleděl vyjednávání toto připisem kurfiřtovi zaslaným překaziti. Pak-li ostatně Ferdinand potřebuje omluvy, že příznivý stav bezohledně vykořistil, falckrabě ji poskytl sám svými podmínkami nahore uvedenými. Ferdinand ovšem o nich ještě ničeho nevěděl, když kletbu vynesl.

Dne 22. ledna císař podepsal dva patenty: prvním prohlásil kletbu na kurfiřta Falckého, „poněvadž se učinil náčelníkem neposlušných a nevěrných povstalců, co zrádce a rušitel císařské vznešenosti a milosti se zachoval, proti pokoji a jiným blahodárným zřízením říše se provinil,“ a druhým vložil stejný trest na markraběte Krňovského, knížete z Anhaltu a hraběte z Hohenlohe. *) Knížete Sasko-Výmarského, který se také přidal k falckraběti a pro něj, jak známo, pluk vojska najal a do boje vedl, ušetřeno z ohledu na kurfiřta Saského. Aby prohlášení kletby bylo dodáno potřebného rázu slavnostního, usnešeno ve Vídni, aby se při tom zachovaly a provedly obvyklé starobylé obřady. Císař odebral se dne 29. ledna provázen jsa dvorním maršálkem Herbersteinem a místokancléřem říšským Ulmem do velké hradní síně a posadil se na trůn, kdežto ostatní prostoru naplnily nejváženější osoby. Místokancléř říšský ujav se slova, vykládal delší řečí, jakých zločinů falckrabě se dopustil

*) Vyhlášení kletby u Londorpa.

a kterak tyto nesmí zůstatí bez potrestání. Potom tajemník Pucher četl rozsudek o falckraběti, podal jej císaři, který jej roztrhl, na zemi hodil a kusy jeho nohou odstrčil, načež jeden z čestných hlasatelů kusy ze země zdvihl a oknem ven vyhodil. Totéž divadlo se opakovalo, když Ulm přednesl žalobu na markraběte Krňovského, Anhalta a Hohenloha a Pucher rozsudek přečetl.*)

Císař podal kurfiřtu Saskému zprávu o vydání kletby a slavnostním jí prohlášení, ukazuje opět na listiny v Praze nalezené, pro které se nemohl spokojiti s jednoduchým kletby prohlášením.***) Jana Jiřího zpráva tato nedotkla se příliš příjemně,***) jelikož stále odpíral svůj souhlas k vynešení kletby, avšak pakli uvážil nerozumné podmínky, za kterými Bedřich se chtěl podrobiti, nemohl zahrnouti donucovacího prostředku proti falckraběti, třeba ještě považoval za možné smíření císaře s falckrabětem, když by tento nabyl rozumu. Prozatím neměl o tom žádné vědomosti, neboť když Hohenlohe odjel z Drážďan do Kostřína, aby podal falckraběti zprávu, že podmínky jeho nebyly přijaty, nezastihl ho více, poněvadž se tento odebral dále do Wolfenbüttelu. Hohenlohe zpravil o tom kurfiřta Saského, slibuje, že brzy předloží mu zprávy podrobné.†)

Za několik dní po odchodu Hohenloha z Drážďan přibýlo tam poselství slezské. Oslovujíc kurfiřta hájilo účastenství Slezanů v povstání, kteréž nutné bylo ve prospěch víry a svobod země a žádalo kurfiřta za dobré jeho služby, „aby podle nejmilostivějšího krále a pána (Bedřicha) všickni stavové a země Slezská dojíti mohly slušných prostředků k míru žádoucímu,“ čímž by zvláště „povinnost (t. j. přísaha věrnosti králi) byla zachována a svědomí ukojeno.“ Mýlil by se, kdo by oslovení toto chtěl vykládati v ten smysl, že Slezané chtěli se přidržeti Bedřicha, neboť instrukce, kterou poslové obdrželi ve Vratislavi, obsahovala také podmínky, za kterými Slezsko chtělo uznati panství císaře. Podmínky vrcho-

*) Saský st. archiv. Zeidler kurfiřtu Saskému 30. ledna 1621. Skála V. 9—20.

**) Saský st. archiv. Ferdinand kurfiřtu Saskému 31. ledna 1621.

***) Tamtéž. Kurfiřt Saský Ferdinandovi II. 8./18. února 1621.

†) Saský st. archiv. Hohenlohe kurfiřtu Saskému dd. 18./28. ledna 1621. V Kostříně.

lily v tom, aby žádné vojsko nebylo do země položeno, politické a náboženské svobody aby byly chráněny, konfederace s Uhlami uznána a všeobecné odpuštění strany života a majetku aby bylo uděleno. Jedna podmínka týkala se také dědičné smlouvy mezi Ferdinandem II. a Filipem III. uzavřené, jejíž zrušení stavové výslovně požadovali, poněvadž — pakli tomu dobře rozumíme — českému právu volebnímu bylo by tou smlouvou prejudikováno. Stavové tedy přidržovali se ještě práva o volitelnosti krále. Poslové neobdrželi od sněmu plnomocenství, dohodnouti se platně s kurfiřtem, nýbrž uloženo jim, aby o vyjednávání podali zprávu do Vratislavě.*)

Vyslancům dána byla na jich oslovení a písemné návrhy příštího dne jmenem kurfiřta odpověď, v níž byli především upozorněni na odpor, jaký je mezi požadavkem jejich „aby zachování byli při svých (králi Bedřichovi) složených povinnostech a nabídnutím jejich vrátit se pod panství císařovo.“ Dále jim ohlášeno, že o jiných podmínkách nemůže býti řeči, nežli o všeobecném odpuštění a potvrzení jich svobod. Kdyby se s tím nespokojili, že je stihue osud Čech a Moravy, které se musejí bezvýmínečně podrobit císaři.**)

Vyslanci se nepoddali, ačkoliv návrhy jejich byly zamítnuty, nýbrž opakovaly příštího dne tytéž požadavky s novými výklady, při čemž hájili také svobodného volebního práva v knížectví Slezském, kdyby právo toto Čechám bylo odňato.***) Sasští tajní radové neostali ovšem dlužni odpověď na toto prohlášení a zamítli jmenovitě právo volební, při čemž osvědčili důkladnou znalost dotýčných oboustranných právních nároků, kloníce se k náhledu, že volebnímu právu může se asi rozuměti v ten smysl, že princové rodu Habsburského neměli by se pominouti.†) Vyslanci však i nyní setrvali na svém stanovisku a hájili neobrátně svého tvrzení a svých

*) Listiny v saském st. archivu. — Pak také Palm: Acta publica 1621.

**) Palm acta publica 1621. Odpověď saských tajných radů na předlohy poslů slezských dd. 27. ledna 1621.

***) Palm na u. m. Replika slezských vyslanců dd. 18./28. ledna 1621.

†) Tamtéž. Duplika kurfiřta Saského dd. 19./29. ledna 1621.

požadavků.*) Trpělivost kurfiřtova byla však vyčerpána, i přerušil další vyjednávání a dal vyslancům předložit ultimatum, podle něhož měli císaře bezvýmínečně uznati za svého pána, měli se mu znovu přísahou zavázati a za odpuštění jej prositi a konečně 500.000 zl. nové berně zapraviti. Za to nabízel stavům úplné odpuštění, zachování jich svobod politických a náboženských a slíbil jim, že je bude chrániti proti všem útokům na vyznání augšpurské. Slezko mělo býti také prosto ubytování vojska císařského, jakmile rozpustí svůj lid zbrojný. Vyslanci prohlásili, že nabídnutí toto musejí ohlásiti sněmu slezskému, jenž se shromáždí počátkem února v Lehnici.***) Výsledek vyjednávání svého oznámili do Vratislavě po panu Karnickém. Tou dobou stavové Kladští nabídli kurfiřtovi své podrobení.***) Kurfiřt byl ochoten učiniti jim tytéž sliby, jaké nabídl Slezanům a tak stalo se dohodnutí mezi ním a hrabstvím Kladským dne 7. února.†)

Sněm slezský zahájen byl počátkem února od knížete Lehnického Jana Kristiana předlohou, kterou se stavové napomínali k odvádění daní a k opatření strany vojska. Zemský hejtman hájil také nyní práva Bedřichova, ačkoliv mdlá jeho řeč svědčila o vlastní beznadějnosti. Stavové předlohu jeho z větší části zamítli; nechtěli se odhodlati k žádným jiným obětem, nýbrž dbali jen o částečné propuštění vojska, aby břemena zmírnili. Že za takového smýšlení nebylo opravdového odporu proti podmínkám kurfiřta Saského, rozumí se skoro samo sebou. Zástupci markraběte Krňovského radili sice, aby se vyjednávalo jen v dorozumění s Bedřichem a Bethlenem, jelikož by se bylo jinak pomsty jejich obávati. Rada tato však nedošla souhlasu ostatních knížat a stavů, ani namítali, že dlužno se pojistit dříve proti hroznější pomstě císařově a že se tedy vyjednávání nesmí protahovati. Dohodnuto se tedy v ten smysl, že nabídnutí kurfiřta Sa-

*) Tamtéž. Triplika slezských vyslanců dd. 20./30. ledna 1621.

***) Saský st. archiv. Dotýčné vyjednávání obsaženo je v 9180/XXXXVII. — Skála V., 43 vypravuje omylem, že Slezané hned po prvním svém příchodu do Drážďan byli ochotni se podrobiti.

****) Saský st. archiv. Stavové Kladští kurfiřtu Saskému dd. 13. ledna 1621.

†) Tamtéž. Prohlášení kurfiřta pro Kladské dd. 7. února 1621.

ského přijato; jen z daně požadované mělo se co možná nejvíce strhnouti. Hejtman zemský nemohl ničeho učiniti proti tomuto jednohlasnému snešení, ale prohlásil, že se císaři dříve nepodrobí, dokud nebude sprostěn přísahy, kterou byl Bedřichovi složil co kníže a vrchní hejtman zemský.*) Ostatní stavy netísnily podobné rozpaky, projevilif naději, že Bedřich sám rozváže povinnost jejich, až se dozví, že se ucházeli u kurfiřta Saského, aby byl opět dosazen do svých zemí. Konečně však stavové změnili předce svůj úmysl a chtěli také k Bedřichovi slušně se zachovati a tak mu sněm zaslal psaní, v němž stavové žádali, aby byli sprostěni své povinnosti.***) Bedřich žádosti té nevyhověl a až do smrti své nazýval se králem Českým, ačkoliv k tomu neměl dostatečného práva, jelikož byl nejen vypuzen ze zemí českých, nýbrž také od stavů zemí těch opuštěn. Markrabě Krňovský zvěděv o usnešení sněmu káral jej co nejrozhodněji, avšak hlas jeho neměl v Slezsku více dřívější důležitosti.***)

Téhož dne, kdy sněm odřekl věrnost bývalému králi, zaslal také kurfiřtu Saskému psaní, jímž projevil se ochotným přijmouti podmínky od něho nabízené, pakli by vyslanci v Drážďanech meškající nějaké změny nezpůsobili.†) Vyjednávalo se tedy opět mezi vyslanci slezskými a saskými tajnými radami a již za den nebo dva dni mohli radové zvěstovati pánu svému, že se stalo dorozumění až na jeden kus a sice strany peněz, jelikož Slezané chtěli místo 500.000 jen 100.000 zlatých zaplatiti.††) Také v tomto ohledu stalo se konečně dohodnutí takové, že vyslanci zavázali se jménem stavů zaplatit do roka 300.000 zlatých ve třech lhůtách a že kurfiřt s nabídnutím tímto se uspokojil. Strany vojska sloužícího stavům slezským ujednáno, že stavové měli podržet 1000 jezdců a 3000 mužů pěchoty k udržení pořádku, kteréhož však

*) Palm : Acta publica. Sněm slezský 1.—11. únor 1621.

**) Saský st. archiv. Knížata a stavové slezští Bedřichovi 13. února 1621.

***) Mnich, st. arch. Markrabě Krňovský knížeti Minsterberskému 16. února 1621.

†) Saský st. arch. Knížata a stavové slezští kurfiřtu Saskému dd. 13. ún. 1621.

††) Tamtéž. Tajní radové kurfiřtu Saskému dd. 9./19. února 1621.

směli užívatí jen v službě císaře, všecken ostatní lid ozbrojený, jmenovitě v Lužici a hrabství Kladském ležící měli rozpustiti. Konfederace se zeměmi českými a s Uhrami prohlášena za zrušenou a dotýčné listiny odevzdány kurfiřtovi. Za to zavázal se tento slavnostním způsobem na konci vyjednávání, že Slezanům slíbené podmínky budou dodržány, že všickni přijati budou na milost a že jejich víru augšpurskou bude chrániti a obhajovati proti všem útokům. Markrabě Krňovský byl výslovně vymíněn z odpuštění, jelikož naň byla zatím kletba uvalena, neměla se však také vztahovati na Jana Kristiana, knížete Lehnického, jelikož se nepodrobil bez výmíňky. Povolena mu lhůta šestinedělní, do které se měl určitě prohlásiti. O všech závazcích Slezanů a o slibech kurfiřta sepsána listina a podepsána od Jana Jiřího a vyslanců slezských.*) Známa je v dějinách také pode jménem akordu. Prohlášeno v ní výslovně, že stavové slezští císaře co svého „pravého, zvoleného, korunovaného a pomazaného krále, pána a vrchního knížete v Slezích zase přijali.“ Výraz „zvolený“ král byl patrně k naléhání vyslanců slezských pojat do listiny a byl připuštěn od saských tajných radů z tajného nepřátelství proti císařským dědičným nárokům.

Když kníže Jan Kristian zvěděl, že je vymíněn z odpuštění, ulekl se nemálo a zaslal do Drážďan osvědčení, v němž tvrdil, že se od druhých stavů nechtěl oddělití a že je ochoten jako oni se podrobiti. Nečekal, až jej falckrabě sprostí přísahy, nýbrž oznámiv mu, že do Drážďan zaslal své podrobení, doložil, že od něho upouští jen s největším žalem a že je ochoten knížectví své za něj nasaditi. Nebyla to pouhá slova, kterými by Jan Kristian chtěl zakrýti své odpadnutí, neboť brzy na to zamítl odpuštění a přidal se zase k falckraběti.***) Ale prozatím prohlášení jeho do Drážďan zasláné mělo ten následek, že odpuštění také na něj se vztahovalo.***)

*) Saský st. archiv. Listiny vydané stavům slezským od kurfiřta Saského dd. 18./28. února 1621.

***) Tamtéž. Knížata a stavové slezští kurfiřtu Saskému 25. února 1621. — Tamtéž. Jan Kristian Lehnický kurfiřtu Falckému 27. února 1621. — Tamtéž. Slavné osvědčení kurfiřta Saského dd. 18./28. února 1621.

****) Tamtéž. Kurfiřt Saský stavům slezským 15./25. března 1621.

Ferdinand obdržev zprávu, že stavové slezští osvědčili ochotu k vyjednávání, přál si jako dříve strany Lužice, aby kurfiřt k žádným slibům se neuvolil, nýbrž stavy pobádal k novému holdování, ano požadoval, aby kurfiřt neslíbil všeobecného odpuštění, nýbrž císaři vyhradil rozhodnutí o hrdle a majetku náčelníků slezských. *) Ve Vídni chtěli míti náhradu nejen za utrpenou škodu, nýbrž chtěli také zprávu v Slezích tak jako v Čechách po své vůli zříditi a ústavu přeměnit.

Kdyby byl kurfiřt vyhověl přání tomuto, byly by Slezsko stihly nejméně takové útrapy, jako Rakousy a Moravu, ale kurfiřt hodlal v Slezích hráti tutéž úlohu jako v Lužici a odvolával se proto na plnomocenství od císaře mu propůjčené, podle něhož mohl přijmouti na milost každého, kdo ohlásí své podrobení; kurfiřt vůbec nechtěl činiti rozdílu mezi většími nebo menšími provinilci a taktéž nechtěl politické a náboženské svobody v zemi dáti v šanc libovůli císaře. Ve Vídni mysleli, že sklamáni jsou mírností Jana Jiřího, poněvadž byl jen v tom případě zplnomocněn k všeobecnému odpuštění a pojištění svobod zemských, kdyby se stavové dobrovolně poddali, kdežto o dobrovolném poddání po bitvě Bělohorské nemohlo býti více řeči. Usnešeno tedy požádat kurfiřta znovu za splnění přání císařského a k podporování žádosti této chtěli vypraviti do Drážďan bratra císařova, arciknížete Karla a často již jmenovaného Karla Hanibala z Donína.***) Psaní císařské došlo do Drážďan dne 27. února, tedy den před tím, než-li 1621 akord byl podepsán, a exemplář jeho stavům slezským odevzdán. Jelikož ale kurfiřt nechtěl ničeho věděti o přísnosti požadované, odpověděl na psaní Ferdinandovo v ten smysl, že v akordu ujednaném nemohl učiniti žádné změny, poněvadž byl již dne 25. února uzavřen.***)) Je snad pravda, že vyjednávání bylo toho dne ukončeno, ale podepsán akord nebyl a změna podle přání císařova byla vždy ještě možná. Druhým psaním kurfiřt žádal císaře za potvrzení akordu, vykládaje obšírně důvody, z kterých mírně nakládá

1621

1. břez.
16212. břez.
1621

*) Saský st. archiv. Ferdinand kurfiřtu Saskému dd. 11. února 1621.

***) Tamtéž. Ferdinand kurfiřtu Saskému 20. února 1621.

***)) Tamtéž. Jan Jiří Ferdinandovi 19. února / 1. března 1621.

se Slezany a které záležely hlavně v tom, že jich nechtěl dohnat k zoufalství a zemi další válkou vydati v šanc spustošení.*)

Když ve Vídni obdrželi zprávu o uzavření akordu a seznali doslovné jeho znění, shledali, že kurfiřt napomenutí císařskému nejen žádné váhy nepřikládal, nýbrž že se odhodlal také k jednotlivým ústupkům, jež kryly v sobě velká nebezpečnosti do budoucnosti. Bylo to zajisté povážlivé, pakli kurfiřt se učinil ručitelem akordu a stavy v hájení jich svobod náboženských slíbil ochraňovati, pakli dále uznal volební právo stavovské a stavům dovolil, aby vlastní vojsko vydržovali. Ve Vídni tedy nemeškali vypravit ustanovené poselství a zvláštním přípisem ke kurfiřtovi vytkli články akordu, které císař nechtěl schváliti a o nichž požadoval výklad a nové dohodnutí. Z článků, jichž císař neschvaloval, zaujímal přední místo ten, kde se mluví o „zvoleném“ králi. V přípise se pravilo, že povstání v Čechách mělo své kořeny v tom, že země si osobovala volební svobodu, ale té že po právu nikdy neměla; že by připuštěním slova „zvolený“ byly novým zmatkům otevřeny dvěře do kořán. Strany potvrzení majestátu prohlásil císař, že jej povolí jen pro vyznání augšpurské a vyznání kalvinského že nebude trpěti. Strany vydržování 1000 jezdců a 3000 mužů pěchoty, což bylo stavům povoleno k udržování pořádku, poznamenal císař, že svolí k tomu jen tentokráte, ale příště že jen jemu má příslušet právo, lid vojenský najímati a vydržovati.**)

— První a třetí námitka byla odůvodněna, neboť jen tehdy mohla se v Slezích vyvinouti řádná správa, kdyby jim bylo vyhověno. Také se dá vysvětliti, že učiněna byla druhá námitka, neboť je pochopitelné, že Ferdinand nechtěl trpěti kalvinianů, kteří jej zarputile pronásledovali.

Hanibal z Donína měl, přibudá do Drážďan, nejen přemlouvat kurfiřta ve smyslu těchto námitek, nýbrž měl také od něho požadovati, aby mu Slezané vydali privilej, které nabyli r. 1609. Dána byla od císaře Rudolfa II. a týkala se hodnosti vrchního hejtmána, která před tím příslušela biskupu Vratislavskému, ale

*) Tamtéž. Kurfiřt Saský Ferdinandovi 20. února / 2. března 1621.

***) Tamtéž. Ferdinand kurfiřtu Saskému 15. března 1621.

podle této výsady mohla býti zastávána jen od knížete světského. Císař chtěl nejen odčiniti tehdejší sesazení bratra svého, nýbrž důležité toto místo uděliti trvale katolíkovu i požadoval proto, aby výsada byla zrušena.*) Také arcikníže Karel přijel za zvláštní záležitostí do Drážďan. Měl vymoci souhlas Jana Jiřího k svolání kurfiřtů k sjezdu, na němž císař chtěl kurfiřtství falcké uděliti knížeti Bavorskému; a proto měl arcikníže přezvědět, co kurfiřt Saský soudí o kletbě na falckraběte a zdali by mohl býti získán pro přenešení hodnosti kurfiřtské na knížete Bavorského.

Všecky tyto požadavky nesetkaly se v Drážďanech s velkou ochotností. Kurfiřt nemile to nesl, že se hýbá jeho akordem a zastával se článku za článkem. Že mluvil v něm o „zvoleném“ králi, tím že se nechtěl nijakž míchat do této sporné otázky a k té nebo oné straně se přidati, což tím osvědčil, že zároveň přiměl stavy slezské k uznání panovnických práv Ferdinandových způsobem, jako se stalo roku 1617 za povýšení Ferdinanda na trůn český. Pakli se povýšení stalo tehdáž na základě dědičného práva, že je to na prospěch Ferdinanda a že se nepotřebuje pozastavovati nad výrazem „zvolený“. Ferdinand projevil obavu, že by Slezané mohli si v budoucnosti osobovati právo k najímání vojska: na to kurfiřt nedal jasné odpovědi, nýbrž poznamenal jen, že vojsko od Slezanů vydržované určeno je výslovně k hájení země a práv císaře. O tom, jak by měl býti vykládán slezský majestát, nepouštěl se kurfiřt do žádného sporu a požadoval na konci, aby císař potvrdil akord bez dalšího obmezení, poněvadž kurfiřt dal při tom v zástavu své čestné slovo.***) Kurfiřt dal také podobnou odpověď arciknížeti na jeho zvláštní požadavek. Byl sice ochoten dostavit se na sjezd kurfiřtů, až mu císař oznámí čas a místo k tomu, ale kletbu na falckraběte neschvaloval, nýbrž prohlásil, že musí o tom dříve seznati dobré zdání sprátců kurfiřtů a knížat.***) Jakou odpověď kurfiřt dal Hanibalovi z Donína strany vrchního hejtmanství, není známo,

*) Saský st. archiv. Prohlášení Hanibala z Donína 21./31. března 1621.

***) Tamtéž. Kurfiřt Saský Ferdinandovi II. dd. 24. bř. / 3. dubna 1621.

***) Tamtéž. Odpověď kurfiřta Saského arciknížeti Karlovi dd. 24. bř. / 3. dubna 1621.

ale jelikož císař o několik dní později potvrdil privilej Rudolfa II., kurfiřt zajisté požadavek císařův zamítl.

Jakkoli Ferdinand měl závažné důvody pro některé své požadavky, nedostávalo se mu předce odhodlanosti, aby na nich setrval, a proto potvrdil akord celý a nezměněný, když kurfiřt požadavky jeho zamítl. Kromě toho potvrdil celou řadu výslovně uvedených privilegií a uspokojil způsobem tímto každé přání, jaké Slezané slušně mohli projevit. Každý v Slezsku mohl bez překážky užívati svého majetku a jen jediný markrabě Krňovský měl býti z toho vyňat.*)

Kurfiřt snažil se nyní odstraniti všecky překážky, které se stavěly v cestu obnovení panství císařova, jmenoval Jiřího Rudolfa knížete z Lehnice vrchním hejtmanem místo knížete Jana Kristiana, jenž se vzdal toho místa a napomenul stavy k rychlému rozpuštění vojska přes počet akordem ustanovený.***) Císař schválil jmenování knížete Jiřího Rudolfa.***) Stavové slezští, kteří se zatím shromáždili ve Vratislavi, spokojili se s akordem a děkovali kurfiřtovi za přátelství, při vyjednávání jim prokázané.†) Za několik dní vypravili poselství ke kurfiřtovi, aby od něho přijalo císařské potvrzení akordu a zároveň mu odevzdalo originalie listin konfederálních. Kurfiřt přijav tyto listiny, dal pečeti utrhnutí a vrátil listiny, které se takto staly neplatnými, slezským vyslancům Adamovi ze Stangu a dru Rosovi.††) Potvrzení akordu však jim nevydal, poněvadž Slezané vojsko své nesnížili ještě na počet akordem ustanovený, nýbrž všecken dřívější zbrojný lid vydržovali. Dále kurfiřt požadoval, aby Slezané vypravili poselství k císaři, aby arciknížete Karla co biskupa Vratislavského přijali za vrchního hejtmana a aby se vzdali výsady od Rudolfa II. jim udělené. Kurfiřt tedy naklonil se zatím přání císařovu a snažil se přiměti

*) Saský st. archiv. Ferdinand II. kurfiřtu Saskému dd. 17. dubna. — Tamtéž. Císařské potvrzení akordu.

**) Tamtéž. Kurfiřt Saský stavům slezským 25. bř. / 4. dubna 1621. — Tamtéž. Kurfiřt Saský Jiřímu Rudolfovi z Lehnice dd. 15./25. dubna 1621.

***) Palm: Acta publica 1621, 151.

†) Palm na u. m. Str. 152.

††) Zpráva o tom v saském st. archivu 9187 II. fol. 149.

Slezany, aby se vzdali práva, na které ještě před měsícem nechtěl sáhnouti. Vyslanci nemlčeli k požadavkům Jana Jiřího. O vrchním hejtmanství nechtěli vyjednávatí,*) poněvadž nejsou dostatečně splnomocnění a strany rozpuštění přespočetního vojska prohlásili, že při nejlepší vůli požadavku tomu nemohou vyhověti, jelikož by vojsku, které se má propustit, museli vyplatit 700.000 tolarů zadržalého žoldu, kterýchž peněz nyní nemají.***) V Drážďanech uznali sice tuto námitku, ale ne tou měrou, aby byli vydali potvrzení císařovo a tak museli vyslanci v ohledu tom vrátit se domů s nepořízenou.

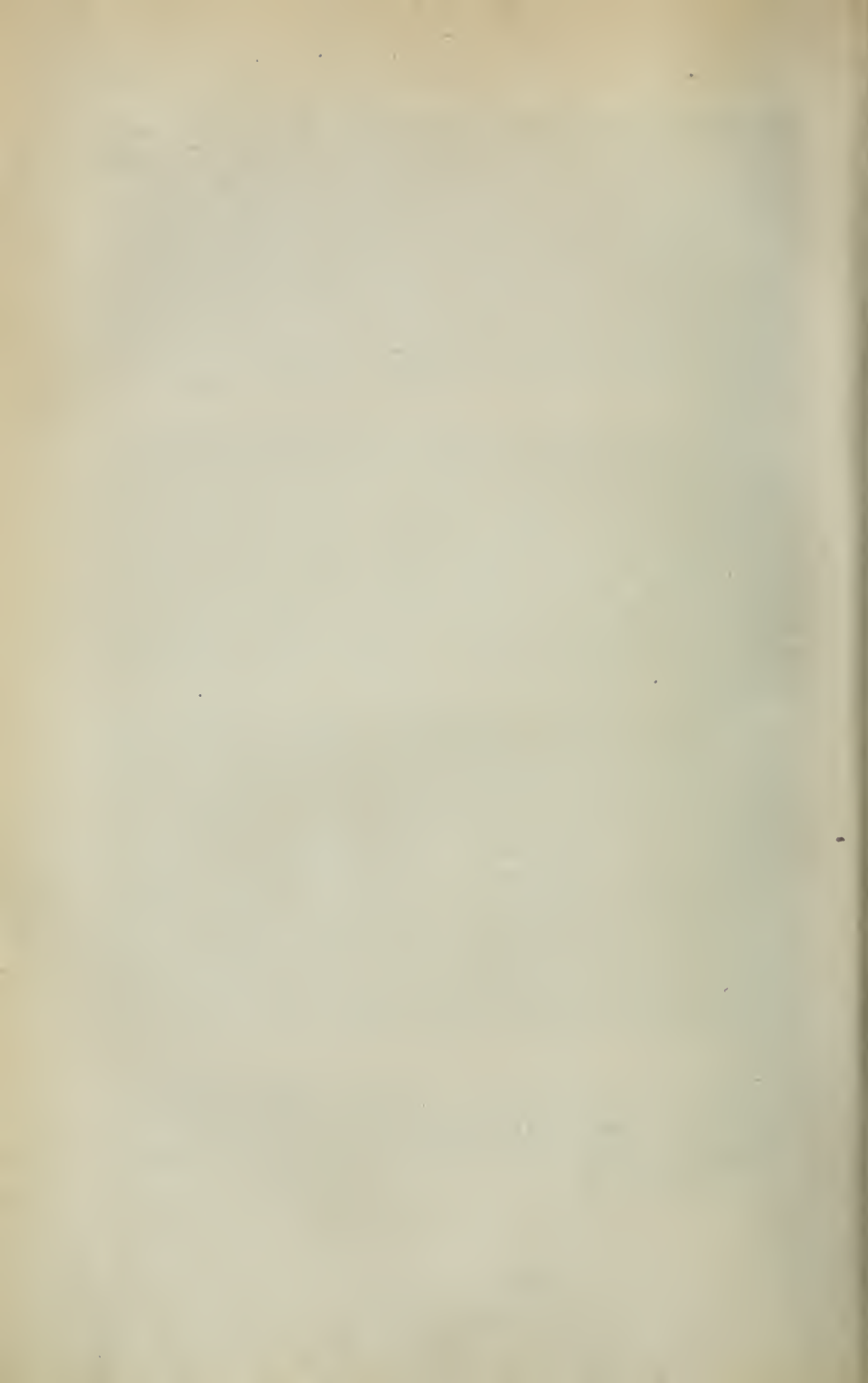
Nebyla to však zlomyslná umíněnost u kurfirta, pakli Slezanům přes patrnu jich chudobu nevydal požadovanou listinu, neboť poměry nebyly tou dobou podle toho, aby se mohlo bezpečně počítati na trvalý mír, a kdo mohl za to ručiti, že Slezané neužijou opět vojska svého v boji proti císaři, kdyby jim kynul dobrý výsledek? Strana císařská musela na to pomýšlet již napřed odnít jim prostředky a kurfirť Saský hájil jen prospěchu knížete, k němuž se přidal, pakli tvrdošjně naléhal na rychlé rozpuštění vojska přespočetního.

Od jara 1621 byla tedy autorita císařova uznávána od stavů všech zemí koruny české a od Rakušanů. Způsob, jakým Ferdinand užíval vítězství svého jmenovitě v Čechách a na Moravě, zavdával odpůrcům jeho příčinu k tisícovým stížnostem a výčitkám a ospravedlňovali tím své další útoky. Odůvodnění toto bylo však jen zámiňkou, neboť nenávisť proti katolíkům, rozhořčení z porážky a mýjení vybájené velikosti měly u nich ještě r. 1621 takový účinek, že by se byli, i kdyby byl císař mírně jednal, nespokojili s podřízeným postavením, nýbrž prostředky a cesty vyhledávali, aby císaři ztrpčili jeho vítězství. Vzájemné vášně měly se brzy potírati na rozsáhlejším jevišti nežli bylo posavadní.

---

*) Tamtéž. Protokol konferenční o vyjednávání saských tajných radů se slezskými vyslanci dd. 17./27. května 1621.

***) Saský st. archiv. Prohlášení saských vyslanců Stanga a dra Rosy dd. 17./27. května 1621.

PŘÍLOHY.

A.

Následující dopisy podávají zprávu o povstání sedlském v Chlumci proti panu Václavovi Vchynskému z Vchynic.

1. Nejvyšší úředníci čeští píší Chlumeckým, aby se až do příchodu arizovaných komisařův o zachování příměří mezi Václavem Vchynským a obléhajícím jej lidem přičinili, brad Chlumecký střežili, a toliko potravu tam vpouštěli. 1620, 9. Julii v Praze. Archiv česk. místodrž. Koncept.

Opatrní Chlumečtí, přátelé milí!

Jaké jest se těchto dnův a z jakých příčin lidu obecného pozdvižení na panství Chlumeckém stalo, tomu sme z jedného i druhého psaní Vašeho vyrozuměli.

Což přednesše my J. M. K. ráčí J. M. nad tím, že se v té věci tak mírně a pokojně chováte, lid ten od zhouby a těžších ekscessů, též v respektu J. M. K. povinném zdržujete, milostivé zalíbení jmiti, nic méně také nad tím, co jest se tu z jedné i z druhé strany zběhlo a posavad děje, těžkou mysl nésti.

Kteréžto z obojí strany předsevzetí aby dáleji v horší nepřícházelo, jsou od J. M. K. jistí páni komisaři, kteříž k Vám sjeti a na místě J. M. ty věci k nápravě a přetržení přivéstí mají nařízení: však že se tak na rychlo shledati a na cestu vypraviti nemohou.

Protož k Vám tohoto komorního kurýra schválně vysílajíce, jmenem a na místě J. M. K. P. N. M. poroučíme Vám, abyste,

očekávající na dotčené J. M. K. pány komisaře s náležitou ueti-
 vostí, mezitím k tomu se skutečně přičinili, aby z jedné i z druhé
 strany štilšland aneb příměří pokojně zachováno bylo, díl větší
 toho lidu, zvláště cizopanští, k svým pracem a živnůstkám domů
 se obrátili, při nich zůstávali a Vy s obcí Vaší a s Žiželickými,
 pokudž to sami obsáhnouti moci budete, pakli nebudete, s někte-
 rými nejbližšími rychtami „paszy“ okolo zámku, tak aby z něho
 žádný vyniknouti a se ztratiti, ani do něho se dostatí nemohl,
 osaditi a opatrovati hleděli.

Co se profiantův a viktualíí do zámku dodávání dotejče, po-
 něvadž tam nemalý počet lidu nevinného, jako též věžňové z prost-
 ředku Vašeho zůstávají, aby v tom nedostatku netrpěli, nepomí-
 jejte jim i jiným všechněm toho spotřebu propouštěti, nepochybující
 o Vás, nežli že se v tom věrně a poslušně zachováte a další pří-
 činu dáte, aby to J. M. K. Vám budoucně milostí svou královskou
 vzpomínati ráčil.

Dán na h(radě) P(ražském) ve čtvrtek po památce S^{ych} mistra
 Jana z Husince a mistra Jeronyma mučedlníkův božích, léta 1620.

2. Komisaři na panství Chlumecké vyslaní podávají králi Bedřichovi zprávu
 o tom, jak a pokud lid proti Václavovi Vchynskému povstalý upokojiti a jak jej
 k složení zbraní přemluvití hleděli. Ale poněvadž se toho učiniti zdráhá, oni
 však dostatečných prostředků k donucení ho nemají, prosí o další v tom na-
 řízení, připomínajíce zároveň, že již od Pardubic některá hrubší děla očekávají.

1620 12. Julii, v Chlumu. Archiv česk. místodrž.

*Nejjasnější a nejnepřemožitelnější králi a pane,
 pane náš nejmilostivější!*

Jakož ste nás na panství Chlumecké s jistou instrukcí za
 komisaře k spokojení lidí poddaných i odjinud z rozličných míst
 cizopanských i svobodných okolo zámku Chlumeckého příčinou pana
 Václava ze Vchynic přisnosti a křivdy týmž lidem činěných, nic
 méně i za příčinou odnětí zbraní a vartování téhož pána Václava
 ze Vchynic i s čeládkou jeho a přijetí pokladův zlatých a stříbr-
 ných, tu na zámek Chlumecký i od paní manželky pána Maksimiliana
 z Lichtenštejna z markrabství Moravského přivezených naříditi rá-

čili: — Tak sme se poslušně zachovali a na Chlumec v den nám uložený sobotní jminulý všickni společně přijeli a hned v týž den sobotní bez odkladův zprávy rozličné od mnohých a hodnověrné o příčině téhož pozdvižení i o tom, jaké pohrážky pálením činí i preparaci k defendírování válečném v zámku týž pán Václav Vchynský se strojí, vzavše, nepominuli sme ihned z bedlivého uvážení témuž Václavovi ze Vchynic příčiny naší komissí, kterouž sme při začátku jinak dflu vejpis V. K. M^{ti} poručení a jiných hlavnějších artikulův k budoucímu jednání a řízení (v tajnosti zanechajíc) po několika osobách stavu rytířského odeslati, jakž toho příležitost V. K. M^{ti} přípis odsíláme. — Na takové odeslání zase nám od téhož pána Václava Vchynského odpověď oustní dána byla, že takové zbraně chce od sebe odevzdati i ty lidi, kteréž v vězení měl, propustiti. Proti čemuž ihned dožádali sme se poctivých lidí stavu rytířského, že sou mezi lid shromážděný za město vyšli a jim oznámili, aby ti lidé cizopanští jeden každý pokojně zase se domů navrátili. Na to jim i pět sudů piva vydáno bylo. — Lidé pak poddaní aby se ve všem pokojně chovali a žádné příčiny nedávali, jim sme poručili. — Což se tak a né jinak chovají. Mezi tím též lidé cizopanští od zámku odjíti nechtěli, dokavadž ti lidé, od pána Václava ze Vchynic zjímaní a vězením těžce trápení propuštění nebudou. — Opět dále pro zachování dalšího pokoje k pánu Václavovi ze Vchynic jsme z prostředku našeho osoby dvě s některými poctivými stavu rytířského osobami vypravili, aby ty lidi propustil a zbraně, kteréž sme z zámku vyzdvihnouti, na rathauze složití oumyslu byli, od sebe odvedl. — Na jejichžto mnohá přednášení, ty lidi od týhodne vězením a hladem zbízené, jichž bylo dvaceti a jedna osoba, z vězení propustil. — Však aby měl zbraně odvésti a ven z zámku, pokudž i ten všečen lid pozůstávající pryč od zámku vybyt nebude, dáti vyvésti, toho že učiniti do přemožení hrdla svého nemůže (v tom se ohlásil). — Než k tomu přistupoval, že je chce do jistého místa v zámku, však když všečen lid, mimo již prvé cizý lid, skrze mírný prostředky od nás k ním učiněný, vybytý, tolikéž rozpuštěn bude, složití. I poznávajíc my pak to, že by jedna věc byla, jako by jich nikdá neskládal, ze všech odpovědí, správ a všech circumstantí, kdybychom další artikulé témuž pánu

Václavovi ze Vchynic strany jeho osoby, též osoby paní manželky pána Maksimiliana z Lichtenštejna přednášeti jměli, že by to do konce žádné platnosti při něm neneslo; kterážto obojí věc s velikou mocí a odporem silným a krveprolitím by jíti musela; zvláště jisté zprávy o tom vzavše, že ve dne v noci k odporování vši mocí neustále se strojí a při tom nemalá suma kusův střelby na zámku i lidu branného do čtyřiceti osob, kromě pacholat, těm zletilým ručnice a prachy, také pacholatům rozdal, jakž spraveni sme, má, kterážto střelba od pánův komisařův při postupování jemu toho panství po druhé, an měla na Pardubice dovežena býti od pánův komisařův zanechána byla. — Též sme toho považovali se vši pilností a rozvážlivostí, že ti i jiní artikulové né jinák, nežli mocí dosažení a vyřízení býti musejí; proti tomu lidé poddaní někteří s dosti málo ručnicemi a jiní s palicemi, holemi, vidlami a téměř jako nazí zůstávají, nevěda, jak dále k té věci přikročiti a nemaje žádné dokonalé, vejslovné o tom od V. K. M^{ti} instrukcí vydané: Z té příčiny V. K. M^{ti} vyslaného i s dalším posledním vyřízením odešleme.

Třetí, aby ven z země týž pán Václav Chýnský mezi nepřítelů se nedostal a dále z jiných všelijakých příčin k V. K. M^{ti} nejschválně odsíláme, aby V. K. M. toho k uvážení svým radám, jakžby ta věc nejspíše a nejlépe opatřena býti mohla, k uvážení podati ráčila. — Jakož pak pro některý kus velké střelby z Pardubic k té potřebě přivezení býti, pro kterouž již této chvíle, aby dnes na noc s ní zde na Chlumci za jisto byli, posíláme a poněvadž před námi komisaři, kteříž sme k němu až na most šli a jakž nejvyšší potřeba ukázala, aby poslušnost a poddanost V. K. M^{ti} zachoval, zbraně složil, nás do zámku pustil, další milostivé vůle V. K. M^{ti} vyrozuměl, pánu bohu zřejmě přísahu učinil, že dokud ostatní pozůstávající lid domácí propuštěn nebude, zbraní z zámku nevydá, že se bráníti a hrdlo své, nežli k tomu přistoupí, ztratiti chce. Tu „plháky“, vohnivými „fflastry“ a jinými nástroji nabíti dal a město vypáliti chce, před velikým počtem lidu se prohlásil, jakož pak tuto noc kněze toho pachole, s páně Chýnským v zámku zůstávajícího, z zámku vyšlo, toho všeho pojišťuje. — Co pak dále vyřízeno bude, to V. K. M^{ti} poníženě a poddaně dnem, nocí po

jednom komisaři v známost uvésti nepomineme a tak V. K. M. v ochranu pána Boha poručena činíme.

Datum v městě Chlumci nad Cidlinou v neděli po památce mistra Jana z Husince, jináč 12. Julii léta 1620.

V. K. M^{ti}

věrní poddaní a komisaři
na panství Chlumecké nařízení.

3. Komisaři na panství Chlumecké nařízení podávají králi Bedřichovi zprávu o tom, kterak Václava ze Vchynic k složení zbraně přinutili a kterak se toto celé povstání lidu poddaného dalo; dále pak oznamují králi, že, poněvadž Václav Vchynský sobě přeje, by se pryč ze zámku Chlumeckého odebrati směl, pro tento případ manželka jeho, pak paní Kateřina, manželka Maximiliana z Lichtenštejna rukojemství své připověděly. Konečně dávají ještě zprávu o tom, kolik jmění u Kat. z Lichtenštejna shledali. 1620 13. Julii v Chlumci nad Cidlinou. Archiv českého místodrž.

*Nejjasnější a velikomocný králi, pane, pane náš
nejmilostivější!*

Jakož jste nás za Komisaře na panství Chlumecké za jistými příčinami vedle poručení V: K: M: nám učiněného naříditi ráčili, co jest tak od nás dále vyřízeno bylo, o tom sme V: K: M: předešlé naší relací učinili i jak bychom se dále zachovati měli, za další naučení V: K: M: žádali, že pak v tom čase, prvé nežli sme toho nařízení dočekali, jiné věci prošly a ty věci skrze prostředky od nás k tomu obrané k vyřízení přišly, o tom V: K: M: naši další tuto relací nížepsanou činíme. — Když sme z mnohých zpráv jistých a pravdivých tomu vyrozuměli, že pán pan Václav ze Vchynic k tomu, což nám v poručení poručeno bylo k vyřízení přistoupení nechce, anobřz do přemožení svého, pokudž tejj lid se na něj do zámku tržiti bude, v zámku se brániti mún a pálením města, jakž k tomu střelbu spravenou jměl, pohrůžky činil, rozpůstivše lid tu přespólní, shromážděný od mnoha mil, neviděli sme jaké jiné rady v tom vzíti, an domácí lid v dosti malém počtu ručnicemi k var-tám opatření, jak osoby jeho, tak i zámku, před rukami bylo, poslali sme psaní hejtmanu Poděbradskému a Pardubskému, aby nás

lidem k té potřebě, prvé nežliby se skrze nějaký praktiky rozličné nějaký lid na pomoc na zámek Chlumecký dostal, fedrovali. Což sou obadva páni hejtmané v tom povolně se nadjíti dali a nám na Chlumecký pán hejtman Poděbradský 100 pěchoty a pán hejtman Pardubský 300 pěchoty se 4 kusy, kdeří předešlé z zámku Chlumeckého odvezeny na Pardubice roku jminulého, odeslali a k vyřízení té věci povinně nápomocní byli. Mezitím pánu Václavovi ze Vchýnic vedlé jeho žádosti celé poručení nám od V: K: M: vydané, vejpis sme po vzácných osobách stavu rytířského odeslali, kterýž vida lid z Pardubic a z Poděbrad shromážděný a municí vojenskou přivezenou, nám oznámil, že se chce tak a né jinak poslušně zachovati a tomu všemu, což tak poručení v sobě obsahuje, za dost učiniti. Kdež sme ihned do zámku Clumeckého s lidem přítomným, osadíc dílem větším na druhé straně příkopu vartu, vešli a to vše pánu ze Vchýnic v známost uvedli, kterýž všecky zbraně do „rystkhor“ i k obhajování založené a nabité, nic méně i zbraně svých služebníkův po strany složil a nám v moc uvedl, kromě jednoho vachmistra, kterýž má od V: K: M: patent, aby lidi najímal a ten pánu Vchýnskému vohnivý flastry a jiné věci dělal a jímati lidi z vesnic pomáhal, zbraň na ten čas zanechána a on v jistém místě i svým služebníkem vartou opatřen jest a coby se s ním dále činiti jmělo, jistého vyměření od V: K: M: očekávati budeme; i k tomu pán Vchýnský přistoupil, že se chce pokojně v zámku a pokojích svých chovati, nařízeného pána hejtmana Brandýského i vartu tu v zámku trpěti, nikam z zámku neodcházeti a dálejší V: K: M: resolucí očekávati. Vedle toho svou vlastní zbraň od boku i jiné všecky zbraně do rystkhor pod krovy mezi jiné sněsti dal a pán Jan Ledecký z Granova je v své opatrování s dílem pánův komisařův dlé V: K: M: přijal. Nic méně i v zámku opatříce sebe jistou a hodnou vartu zůstává a do dalšího V: K: M: nařízení zůstávati budou. — Jaká by pak příčina toho tak nebezpečného pozdvižení lidu domácího i přespolského byla, tomu sme vyrozuměli, že pán Václav ze Vchýnic v pondělí, den památný mistra Jana Husy a správu vzavše, že lidé poddaní v ten den sváteční společně se scházejí; za příčinou nějaké předešlé podané štízně své na něho suplikací, příjev mezi ně do vesnic, týchž

lidí nemálo, kterým přijítí mohl, zjímal, bil, vázati do řemenu a do vězení na zámek vsaditi dal, jakž správy v spisu od ouřadu Chlumeckého i jiných obcí a osob vzlaštních příležitě sub *A. A.* přiložené ukazují. V tom po vesnicích k šturmu udeřeno bylo a to se sem tam několik mil rozhlásilo, tak že se větší počet lidí cizopanských nežli domácích k Chlumci pomalu, více pro loupež a drancování, když byl ten hlas puštěn a rozvolán, že urozená paní, paní Kateřina, manželka pána, pana Maksimiliana z Lichtenštejna, několik krát sto tisíc na Chlumeck přivezla, se shloučili a shrnuli. Jinší příčiny, ačkoliv mezi kněžími Chlumeckým a pána Vchýnského předtím o svátku mistra Jana Husy nějaké řeči prošly, však to vše bez vědomí o povolení pána Václava ze Vchýnic se stalo a o tom že žádné vědomosti, před tím dnem co kněz jeho mluvil faráři Chlumeckému, neměl, tomu sme, vyslejhaje je dokonale, vyrozuměli, najítí sme nemohli. — O čemž, jakž to nebezpečné zbouření lidu bez krve prolití spokojeno od nás jest, V: K: M: tuto naši relací činíme, a poněvadž i pán Václav ze Vchýnic toho sobě nevinšuje a nežádá, aby tu na Chlumci na budoucí časy zůstávati s nebezpečenstvím hrdla svého měl, ráčíte V: K: M: s pány, s pany nejvyššími ouřednky a soudci zemskými v milosti ve povážení vzítí. Jakž by dále týž pán Václav ze Vchýnic v jiném panství a na místě toho panství Chlumeckého, aby se potomně co podobného a snad horšího nezběhlo, a neb jistá suma na vchování jemu do markrabství Moravského vydávána byla, aby své opatření jmíti mohl, žádá, neb i to se před V: K: M: nemůže tajiti, že paní, paní z Lichtenštejna za pána Václava Vchýnského statkem svým, tolikéž i paní, paní Vchýnská hrdlem i statkem svým, že pán pan Václav ze Vchýnic nikam jinám z markrabství Moravského, ani do Čech bez milostivého V: K: M: povolení jeti nechce, nýbrž tu v Moravě zůstávati budoucně oumyslu jest, dotčená paní, paní z Lichtenštejna před námi oustně zaň připověděla a paní paní manželka pána Vchýnského take slíbila a on podobně sám hrdlem i statkem svým slibuje, se ohlásili. Co se dotýče urozené paní, paní Kateřiny Lichtenštejnské, kderá tu v zámku Chlumci zůstává a své věci v 17. truhlách z markrabství Moravského pro nebezpečnost přivezti a složití dala, ta pověst o tom jest vzešla a

vůbec rozhlášena byla, že by toho jmění několikrát sto tisíc býti mělo, s nímž sme předně vedle V: K: M: skrze poručení od nás paní odeslaný jednali, aby touž sumu a poklad V: K: M: a pánům stavům království Českého na zjištění dostatečné zapůjčiti ráčila. Když pak s touž Kateřinou dále oustně o to rozmlouváno bylo, ta paní nás do pokoje, kde ty své věci složené měla, uvedla a pro vyrozumění a spatření dvě truhly těžké železné, zámky mnohými dobře opatřené, kterouž žádný jeden člověk pozdvihnouti nemohl, otevřítí dala i to vše nám, co v týchž dvouch toliko truhlách složeno bylo, vykážala. I našlo se v týchž obouch truhlách železných, jakž cedulky podli z numerování jsou 65. pytlíkův větších i menších peněz, na větším díle na českých groších do 13.000 fl. míř: Na zlaté minci a stříbrné tolařích nic. — Více ukázala nám krabici v týchž truhlách zůstávající, v nichž bylo od ozdob ženských též „halsspanty“ dva, řetízkův, medají a jiných k tomu podobných věcí za některý tisíc. Více v též komoře bylo jejích truhel větších, menších do 17. Ty nebyly, že její M^{te} paní, paní od nich klíčů jmíti neráčí, otevřeny. Však paní správu svou činila, že v nich šaty, čalouny a jiné ozdoby ženské složeny sou. Byloli jest pak co jiného v týchž truhlách železných na jiné zlaté a stříbrné velké minci aneb nebylo, o tom my vědomosti žádné jmíti nemůžeme. Po spatření toho, co nám ukázáno bylo, paní Kateřiny Lichtenštejské sme žádali, aby V: K: M: ku potřebě pilné království Českého touž sumu peněz proti jistému pojištění zapůjčila, v čemž jest se táž paní zakázala, příležitost její nám podané v spisu ohlášení V: K: M: přikládáme. A tak této vši relací konec činíce, V: K: M: se poroučíme a poddaně poručena činíme. A aby, jakž pán Václav ze Vchýnic odtud, tak i paní paní z Lichtenštejna tolikéž vybytí což nejdříveji možné byli, naše zdání poslušně a poddaně V: K: M: přednášíme a za brzkou resolucí (z jistých a slušných příčin) ve vši pokoře V: K: M: prosíme; A k ochraně pána boha všemohoucího V: K: M: poroučíme.

Datum v městě Chlumci nad Cidlinou v outerý 13. Julii leta 1620.

Vaší K: M: věrní poddaní
a komisaři na panství Chlumeckém nařízení.

Komisaři na panství Chlumecké nařízení omlouvají se králi, že pro ochuravění dvou komisařů, Jana staršího Dobřenského z Dobřenic a Mikuláše Klusáka, jakož i pro nedostatek lidu branného, nemohou tři osoby z prostředku svého k podání mu oustní zprávy vyslati a Kateřinu z Lichtenštejna i s věcmi jejími do Prahy přivesti a prosí, aby jim k podpoře jedna „korneta“ jezdců z Prahy poslána byla. Zároveň oznamují, že všelijaké osoby kradmo do zámku psaní vpraviti chtějí, jakož i králi Bedřichovi jedno takové psaní od paní Trčkové posílají. — Též připomínají nejistotu cest pro toulání se všelijaké sběře. 1620, 16. Julii, v Chlumci. Arch. místodrž. česk.

*Nejjasnější a nejnepřemožitelnější králi a pane,
pane náš nejmilostivější!*

Jaké jest Vaše Královská Milost nám komisařům milostivé poručení učiniti ráčila, abychom z prostředku svého tři osoby k Vaší Král. Milosti na hrad Pražský, kteří by Vaší Král. Milosti, co se při též komisí naší posavád zběhlo i s paní manželkou Maksimiliana z Lichtenštejna a těmi všemi věcmi, které sme tam v truhlách našli, vezmouc s sebou, pro bezpečnost jistý počet lidu vypravili, na hrad Pražský přivezli, a o tom všem dokonalou zprávu učinili, což bychom věrně poslušně a poddaně tak se zachovati chtěli: — Však V. K. M^{ti} poníženě a poddaně oznamujeme, že pán Jan starší Dobřenský z Dobřenic, přední komisař a pán Mikuláš Klusák pro nedostatek zdraví svého včerejšího dne na statečky své podjeli a dá Pán Bůh zejtrejšího dne se zase mezi nás najíti dáti mají a my toliko čtyry osoby tu v městě Chlumci zuostáváme, tak, kdybychom tři osoby odjeti jměly, toliko já sám hejtman Brandejský při zámku a městě Chlumci při vartování pána Václava ze Vchýnic i jiný čeledí jeho bych zuostával. Mně by pak nemajíc k tomu dostatečných a zkušených oficírův ku pomoci své ke všem vartám, poněvadž toho vysoce a duoležitá potřeba ukazuje, dostáčovati a dohlížeti možné nebylo; nebo jak pána Václava ze Vchýnic a z Tetova, tak paní z Lichtenštejnu a jiné všelijaké služebníky jeho a čeládku dostatečnou a silnou vartou, aby nám žádnéj nijakž z zámku vyniknouti nemohl, jsme opatřiti dali a sami v noci všickni čtyři společně na zámku zuostáváme, varty, rundy procházíme, opatřujeme a vedle naší nejvyšší možnosti na to pozor dáváme, tak abychom V. K. M^{ti} milostivé poručení s pomocí boží za dosti uči-

niti mohli, jsouce my vždyckny V. K. M^{ti} věrní poddaní až do přemožení svého hotově což nejmožnějšího poddaně se chovati.

A poněvadž sme V. K. M^{ti} svou poníženou a poddanou druhou relací sepsali, ji včerejšího dne dvě hodiny přede dnem po Václavovi Kolidiusovi, jednom komisaři z prostředku našeho, a kterouž včerejšího dne k večerou na hradě Pražském býti a V. K. M^{ti} dodatí jměl, nic méně s správami všelijakými dle instrukcí našich a jistých artikulův sepsaných, což by dále oustně V. K. M^{ti} přednáseti jměl a jeho pána Václava ze Vchýnic omluvou nám komisařům učiněnou V. K. M^{ti} odeslali, z kteréž to naší relací V. K. M. milostivě vyrozuměti ráčí a od V. K. M^{ti} na milostivou resoluci, kterak bychom se dále k témuž pánu Václavovi ze Vchýnic zachovati jměli, očekávati budeme, a téhož Václava Kolidiusa s některou přední osobou co nejdříve že zase mezi nás V. K. M. vypraviti milostivě poručiti ráčíte.

Co se pak dotejče paní manželky Maksimiliana z Lichtenštejna a těch všech věcí, které sme v truhlách našli, abychom to vše vezmouc s sebou pro bezpečnost na cestě jistej počet lidu na hrad Pražský po třech osobách z nás komisařův odeslati a přivésti dali, což bychom poslušně a podanně vykonati chtěli; — Ale poněvadž malej počet lidu před rukami jmáme, jeho k vartám potřebujeme, ano často se obávati jest, aby se nějaká příhoda pro praktiky všelijaké nepřitrefila; pročež V. K. M^{ti} poníženě, poslušně a poddaně prosíme, že jednu „kornetu“ rejtharův buď z starého aneb z nového města Pražského pro lepší bezpečnost na cestě, nebo se ještě po cestách všelijaká mnohá zběr zdržuje, sem do města Chlumce k odvezení těch věcí i také pro vození paní z Lichtenštejnovy i koho V. K. M. dále tolikéž při tom vyzdvihnouti, pro mnohé příčiny a od města odsud vyslati milostivě poručiti ráčíte.

Těž před V. K. M^{ti} poníženě a poddaně netajíme, že za častý všelijaká psaní procházejí a rádi by je jemu dodatí chtěli, však spatříc, že možné není, zase v tajnosti, né jako poslové, nežli chytrosti svými se domů navracují, jakož i příležitost V. K. M^{ti} jedno psaní zpečetěné od J. M. paní, paní Trčkové, kderéhož jemu posel dodatí jměl, odsíláme, což v sobě obsahuje, z něhož milostivě, jsouc neotevřené, Jeho milost Královská vyrozuměti ráčí. A dále V. K.

M^{ti} ve všem k milostivému a brzkému nařízení poručena činíme. S tím ochrana pána boha všemohoucího ráč V. K. M^{ti} ve všem přítomna býti. Datum v městě Chlumci ve čtvrtek po památce roze-slání 12 apoštolův páně v hodin 16 na orloji českém, léta 1620.

V. K. M^{ti}

věrní a poslušní poddaní

N. N. N. od V. K. M^{ti} nařízení komisaři
na Chlumci zuostávající.

B.

Následující dva listy, pocházející z péra pana Jaroslava z Martinic, klademe na úkaz, jakým způsobem sobě nejčelnější hlavy strany katolické v té době dopisovaly. Jazyk latinský s českým zápasí o přednost, následek to tehdejšího katolického vychování.

1. Jaroslav z Martinic Zdenkovi Vojtěchovi z Lobkovic, nejv. kancléři království Českého: přeje brzké vítězství zbraním císařským a prosí, by se za prvorozeného syna jeho přimluvil u císaře, aby s potřebným nákladem mohl býti vypraven do Lōwenu na učení právnícké. 1620 [6] Mai. (Pasov.) Orig. v archivu Roudnickém B/214.

Službu svou povolnou s vinšováním od Pána Boha zdraví, štěstí a všeho duchovního i tělesného potěšení Vaší milosti vzkazují. Urozený pane, pane ujče a švakře můj nejmilejší a laskavý! Psaní Vaší M^{ti} 29. Aprilis dané sem přijal a rád porozuměl o těch patentích, faxit Deus, ut Sua Caes. Regiaque Majestas in Dei, ecclesiae sanctae, propria sua totiusque serenissimae domus Austriae justissima causa resolute pergat procedere, superbos rebelles fortiter debellare, fideles et obedientes amare et promovere atque sic animose (civis secundum opera eius et merita bonam vel malam mercedem ac praemium pro aequitate reddendo, nec ulli reo nimium fidendo et parcendo) hoc bellum ad optatum finem perducere et gloriosum de cunctis hostibus suis victoriae triumphum

reportare valeat, tak abychme se vedle J. M. C⁶, krále a pana našeho nejmilostivějšího i my všickni věrní Buohdá do naší spásitedlně napravené a reformírované vlasti milé ad propria ve zdraví šťastně navrátili a tam již pokojně Pánu Bohu a J. M. C⁶ sloužíce věk svůj ostatní dobře strávití mohli. Amen.

Litteras D^{is} Vestrae Ill^{mae} omnes quam primum advenit posta heri, mox famulus meus ex mandato meo diligenter advertens (facile est enim advertere, cum juxta postariam domum habitem) a magistro postae accepit, mihi que attulit apertoque plico ego, sine mora etiam iis, ad quos pertinebant, mittens, singulis singulas distribui curavi. Domino Paulo Michnæ hodie quoque Budvitium transmittito, nescio tamen, an ibi, vel Crumlovii, vel ut aliqui hic dicere volunt, Cremsii, aut Viennæ nunc moretur; ubicunque tandem fuerit, eae litteræ ipsi ex uno ad alterum mitti debent locum.

Jeho Mist pan purkrabě i pan sudí nejvyšší (juxta meam prophetiam, jam ante duas septimanas (id quod et prius forte in mente habebant et occultabant) se nusquam ituros, publice declararunt, tak že se tu Vaší M^{ti} není co contrarium obávati. Manželka má nejmilejší Vaší M^{ti} své stálé modlitby a spolu se mnou Vaší milostiný Její M^{ti} paní manželce povolué služby se vším upřímným viúšem vzkazuje. Primogenitum meum singulariter Ill^{ae} Dⁱ V^{ae} commendans, vehementer iterum iterumque rogo, dignetur causam ipsius justam apud Suam M^{tem} benigne promovere, ut supra quid certi tamquam super firmam petram fabricando assecuratus ego eo maturius illum ad juridica studia Lovanium expedire et mittere queam, ibique ipse cum suis habitatione, victu et amictu, libris et aliis necessariis rebus, nec non solario præfecti et alterius famuli sui (constituta pro his omnibus certa et infallibili pecuniaria sufficienti pensione) bene provisus, tanto alacrius et diligentius jurisprudentiæ operam dare et postea Deo auxiliante feliciter J. V. D^{one} digne fieri, eoque utilius S. Caes. M^{ti} et dominis hæredibus et successoribus totique suæ serenissimæ domi austriacæ servire possit. Zase se toho dobrodiní Vaší M^{ti} poslušně se odsloužiti nepominu. Valde enim opto et omnino volo, ut ipse præclara vestigia atque exemplum Ill^{ae} D^{is} V^{ae} antecessoris domini Bohuslai Hassnsteinii baronis de Lobkovicz, J. V. D^{is} animose sequatur, sicut hactenus et

jam adhuc illustrissimi quoque domini Christophori baronis de Lobkovicz, quondam supremi Curiae praefecti regni Bohemiae, domini avunculi et affinis mei charissimi et observandissimi (kterýž jistě hrubě na mne laskav bejti ráčil a já pod správou Jeho M^{ti} na onen čas ante 17 ad 18 annos v soudu komorním rád a pilně sem se učil a cvičil, tamquam Parisiis promoti A. L. et Philosophiae magistri vestigia sequutus est et sequitur, odkadž vede naděje, že budoucně Buohdá také jej v tom pilném učení jiní mnozí páni přátelé krajané a spoluvlastenci naši následovati budou. O utinam post obtentam Deo dante brevi celebrem victoriam possemus semper habere in patria nostra multos doctos viros catholicos, ut illam rursus adjuvare queamus, neb jich bude hrubě tam za potřebí. Novin žádných Vaší Milosti nepíši, neb nic tak jistého nevím, co byste prve již Vaše milost věděti neráčili a zvláště že pan Slavata do Čech i jinam sem i tam často a mnoho písic, nepochybně i Vaší milosti o nich píše, qui in his perquerendis multo me est curiosior, utinam vero semper cum debito fructu. S tím se Vaší milosti nezměnitelné, ale vždycky se rozmáhající lásce a přízni služebně poručený činím. Datum v Pasově 6. Mai Anno 1620.

Vaší mist

vždycky upřímně a služebně volný ujec
a švakr do smrti zůstávám
J. z M.

2. Jaroslav z Martinic Zděnkovi z Lobkovic, nejv. kancléři království Českého dodává si z výpovědi písma svatého útěchy, žaluje na počínání odbojných Čechů, kteří jemu a ostatním věrným císařovým, jakož i císaři jakožto králi Českému statky odjímají a svým stoupencům dávají, těší se, že počátkem června téhož roku nastane lepší obrat, a žádá o přímluvu u císaře, aby mu poskytl pomoci k vypravení syna na študia právnická do Lövenu. (Löven-Lovanium). 1620, 27. Mai (v Pasově). Orig. v archivu Roudnickém, B./214.

Službu svou vždycky hotově povolnou s vinšováním od Pána Buoha zdraví a při něm všecko nejlepšší, cokoliv sami sobě požádati moci ráčíte, Vaší milosti vzkazují, urozený pane pane ujče a švakře můj nejmilejší a na mne laskavý.

Psaní Vaší mil^{stí} 20 hujus daný sem přijal a předně Vaší milosti i Její mil^{stí} paní manželce Vaší mil^{stí}, mý laskavý paní máteři z laskavého pozdravení manželka má nejmilejší spolu se mnou velice děkující, modlitby a služby s upřímným od Pána Boha všech dobrých věcí vinšem vznášíme. Ovšem jest věc slušná a spravedlivá, netoliko juxta juris communis ab Illustrissima D. Vestra bene citatam legem (quam diligenter inspexi) ale i juxta divini juris leges, aby J. M. C^á své vždycky stale věrný a poslušný poddaný a služebníky opouštěti neráčil, ut scriptura sacra testatur Psalmo 100: Oculi mei ad fideles terræ ut sedeant mecum ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabit. Ecclesiastici cap. 33. Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua; quasi fratrem sic eum tracta, quoniam in sanguine animæ eum comparasti. Si læseris eum injuste, in fugam convertetur. Lib. 1. Machab. cap. 2. Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis et reputatum est ei ad justitiam? Joseph in tempore angustiae suæ custodivit mandatum, et factus est dominus Ægypti. Mathæi 25. Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Lucæ 19. Euge bone serve, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens supra decem civitates. Et in aliis locis innumeris. Příklad J. M. C^é pána děda slavné paměti císaře Ferdinanda a zvláště ten, který sem Vaší mi^{stí} před některým časem latinsky vypsáný, co jest se od J. V^{ti} věrným pánům uherským činilo, naschválně odeslal, to ukazuje, jak by J. M. C^á svý věrný a poslušný služebníky a poddaný, kteří pro víru svou stále Bohu, svaté církvi a J. M^{ti} již třetímu císaři a králi pánu svému (beze vši poškrvny buďto ňákých reversův, přísah, psaní, zakazování i jiných řečí jakýchžkoli, jako od Vaší M^{ti} a z milosti Boží ode mne a od některých málo jiných) zachovalou všecko své jmění opustili, ano i hrdlo své vynasadili, slušně milovati a dobře traktirovati, zdržovati a comunerirovati jmíti ráčil. Což i ti protivníci J. M. C^é a rebellové sami činí, tak jakž z jejich nepořádného sněmu à pagina 79 až do 99 mnoho toho nalezti a vyrozuměti ráčíte, kdež svým věrným rebellionis tovaryšům jakoužkoliv buďto velikou nebo malou škodu na statecích jejich trpícím, hned netoliko nás J. M. C^é věrných statky vlastní a dědičný, ale i J. M. C^é ja-

kožto krále českého vlastní statky, totiž Kralodvorský, Točnický a Zbirovský, obzvláště pak dvěma Malovcům místo Hluboký nyní panství Novokolínské a Malešovské zatím k užívání dávají a postupují a to což tak jednou oni komu učiní a odvedou, to při nich bez proměny stále zanechávají. Et quid nobis in justa causa fidelibus sit? Ibi pro multis centenis millibus aufertur, hic a cæsare ac rege, domino nostro id quod tarde et parum concessum in dubium vocatur, impossibilitates defectusque ingentes prætenduntur, in summa nihil amplius datur, et cum coacti semel datum, denuo secundo tertioque (non sine rubore verecundo) repetimus resolutionem tanquam novæ rei concedendæ, expectare diu et interim deputato, sub cæsarei sigilli appensione, ejusdemque propriæ manus subscriptione nuper concessio carere, miseriamque pati debemus et maxime ego, qui cæteris pauperior tam de filio meo brevi magistro, alio ad juridica studia necessario mittendo, quam de memetipso, uxore et reliquis hic morantibus liberis meis honeste alendis, valde sollicitus, nunc in maximis versor angustiis, præstolando opem, at nemo adhuc percipit corde. Na to pak jest velmi nejisto, nebezpečno, těžko, anobř nemožno očekávati, ažbychom do vlasti naši zase k svému (však dokonce zplundrovanému a téměř vyvrácenému) statku šťastně přijeti mohli a se navrátiti, licet Calendæ appropinquent Junii, však my daleko sme ještě od toho vinšovaného cíle a zemského domácího blahoslavenství, mnoho vody ještě odsud do Vídně uteče, nežli my v svém vlastním budeme. Dejž Pán Bůh, abychme nemusili alteras Calendas Junii budoucího roku in exilio dočkati, poněvadž ti, kteří apud Jovem největší plac drží, k tomu se špatně mají, nýbrž ignari forte aut malevoli remiges suis phaleratis dictis Nauclerum alias optimum diu noctuque laborantem hanebně zavržují, Bohemis jam nihil, etiam in rebus mere boemicis defertur, quasi omnes nihil et alii plane omnia saperent et intelligerent. Pán Bůh rač sám v té správě pomáhati, aby brzo lépe všudy bylo. Sed omissis lamentationibus venio ad petitionem. Poněvadž od J. M. C⁶ krále a pána svého nejmilostivějšího já tohoto času jak v příčině continuandæ et Lovanium Græcio transferendæ sustentationis prvorozeného syna mého nic nového, nic neslušného, nespravedlivého, nedosti dobře zasloužilého, ani také

nemožného nevyhledávám, protož vždy s největší k Vaší M^{ti} důvěrností a nadějí se utíkajíc, Vaší milosti služebně a velice prosím, že mne a syna mého v těch obouch hrubě potřebných žádostech při J. M. C^ó laskavě a platně brzy, brzy fedrovati, a dobrou Jeho M^{ti} odpovědí, milostivou resolučí, anobř skutečnou a dostatečnou, kde a jak náleží ordinací a poručením J. M. C^ó potěšiti a sem je odeslati ráčíte. Pán Bůh časně i věčně J. M. C^ó hojně ráčí odplatiti. Já poddaně a povolně se se všemi svejmi odsloužím, et manebit beneficii justii apud nos et omnes alios bonos laudabilis memoria in perpetuum. Domini comites a Salmis et dominus de Hasenburg cum suo præfecto Ill^{mam} D^{em} V^{am} officiosissime resalutant. Præfectus scribit Ill^{mae} Dⁱ V^{ae}, postquem mecum de omnibus contulisset. Ego eidem meum addidi consilium et libenter, si qua in re possem, dominis comitibus et a Leporibus prodesse vellem, quia multas similes catholicæ religionis plantas optarem. Illustrissimum dominum fratrem D^{is} V^{ae} Ill^{mae} meum charissimum observandissimumque dominum consobrinum et affinem, supremum dominum capitaneum marchionatus Moraviæ in ipsius animi heroici fortitudine et constantia religionis, pietatis ac fidelitatis erga Suam Majestatem zelo ac fervore singulari satis laudare non possum. Cum quo Ill^{mae} Dⁱ V^{ae} omnem precor prosperitatem ex corde. Raptim Passavii 27. Mai anno 1620.

Vaší milosti

vždycky stále upřímný a hotově volný ujec,
švagr a služebník

J. z: M.

C.

Podáváme z přechetných dopisů, které o stavu věci v Praze v době povstání zprávu dávají a od tajných přátel císařské strany vycházely, některé kusy z měsíce července a srpna l. 1620, tedy z doby úpadku českého povstání. Z obsahu každý vyrozumí, že císařský dvůr do podrobná o všech důležitějších událostech v Praze býval zpraven.

1. Zpráva z Prahy dd. 5. července 1620. Mnichovský říšský archiv XXVII/7.

Was jüngst von der lieblichen Musica und Gesang, so in der Octava S. Viti in der Thum-Kirchen aufm hieigen Prager Schloss zu Nacht zwischen 11. und 12. Uhr von viel Volk gehört worden, deme ist in der Warheit also. Das Gesang ist lateinisch gewest und ein ganz heiligs Amt der Mess gesungen, hiezue man auch die Orgel gar hell hören klingen. Und melden etliche Personen, was sie darauf sterben solten, so sei die Stimm des Priesters so vor dem Altar pontificirt gehabt, des Herrn Erzbischofs zu Prag, so dieser Zeit zu Wien ist, gewest und erkannt worden. Man will auch fuer gewiss sagen, ohnangesehn verboten ist, nit viel darvon zu reden, dass einer aus den Soldaten, so zwar catholic gewest sein soll, under solchem wahren den Gesang und Procession zur Kirchthür gangen, und durch ein Klunsen oder Schlüsselloch hinein gesehen, da er dann die heilig Patronen des Behmerlands mit Lichtern in einer Procession gehen und sonderlich den heiligen Wenzeslaum in einen sehr schönen, glanzenden Harnisch, mit einer Fahnen, wie man ihn pflegt zu malen, gesehen. Welcher Heilige, als er bei derselben Thür, wo der gemelte Soldat hineingeschaut, gleichsam als wann er seines Hineinsehens halber unwillig war, ein Pardonstoss mit seinem Spiess oder Fahnen gethan, drüeber er sich sehr entsetzt, alsbald krank worden, den andern beicht und communicirt, den dritten Tag hernacher gestorben.

Sonsten ist dieses schon zum dritten mal mit dem Gesang und Procession geschehen und von vielen Laüten gehört worden, was es bedeutt, wais der liebe Gott, und wirts die Zeit offenbaren.

Der Graf von Manssfeld, nachdem er Thein mit Accord erobert, ist mit 10 Rossen anhero gelangt, nach Pilsen verraist und vorgestern wieder zuruck kommen. Deme man fuer sein Volk an Geld und Klaidung 1 $\frac{1}{2}$ Monat Sold, wie ausgeben wird, gestert hinaus geschickt. Sein untergeben Kriegsvolk thun jämmerlichen Schaden im Land, verschonen fast Niemand, weder Freund noch Feind, blindern und hauen Alles nieder, was sie nur antreffen, also dass etliche aus den Pauern aus Verzweiflung sich selbsten entleibt und ums Leben gebracht, ezliche aber haben ihnen ein Herz gefast und bei etlich Hundert zursammen getreten, und durch sonderbare Mittel und Kunst der Jäger oder Forstknecht, so si bei sich gehabt und sich zur ihnen begeben (wie mir einer von Adel so darbei gewesen erzehl) auf solche Manssfeldtische Soldaten, so auf den Raub herumgezogen und stark gestraift, getroffen und ihnen gethan, damit sie nit schiessen oder auf sie die Pauern losbrennen mögen, bis endlichen deren Manssfeldischen in die 300 erlegt worden. Es lassen sich auch diese Pauern öffentlich verlauten, sobald nur Ir. kai. Mai. Kriegsvolk ins Land wird kommen, sie zu derselben alsbalden zutreten und solche Landrauber vertreiben und ausrotten helfen.

Aussm Behmischen Läger, so in Osterreich liegt, hört man diese Zeit anders nichts, als dass sie fast ohne Scheu der Generaln die Markadenter blündern und mit Gewalt auf ihre Abraitung und Zahlung tringen. Dass Herr Graf von Thurn ohne der Soldaten Wissen, sich von der Bohmischen Armada begeben und in Mähren gebrauchen lest, dessen Regiment Herrn Grafen von Solms schweren soll, seind, wie man vor gewiss sagt, die Soldaten übel content, begeren, ihr Obrister soll sich wieder zu ihnen stellen, sie ordentlicher Weiss nach Kriegsbrauch abdanken und zahlen, alsdann weren sie erst gesinnet einem andern Haut oder Obristen zu schweren.

Vorgestern ist ein türkische Potschaft, selb viert, und ein ungrische selb sechst, alhero kommen, welche altem Gebrauch nach von der dreien Präger Stadten zu Ross und Fuss mit Aufmahnung der Burgerschaft, einbeglait worden, und hat Herr Landhofmeister Poppel mit vielen andern Herren entgegen gefahren. Anfangs die türkische Potschaft (die doch hinter der ungrischen gefahren) empfangen, welche die ungrische als ein Weyda ziemlich empfunden,

sich auch alsbald wiederumb aufm Wagen gesetzt, bis entlichen gemelter Herr Poppel zu ihnen kommen, seind sie allererst wieder abgestigen und empfangen und beim Hollschneider auf der Klein Seiten einlosirt worden.

Die ungrische Potschaft, welche zwar catholisch, zimlich schlecht beklaidet, hat gestern beim König Audienz gehabt. Heute nach der früe Predigt hat die türkische Potschaft, so man auf das Königs Laibwagen abgehohlet, auch Audienz gehabt, deren Werbung aber ist noch in der Eng. Jedoch sagt man vor gewiss, dass der türkische Kaiser, albereit von diesen Ländern Contribution begere, welches ein selzames Nachdenken hat, Gott schicke alles zum Besten. Andere aber und in gemein giebt man fuer, dass der Türk den König und den Confoederirten Ländern, alle Freundschaft anbieten lasse, auch allen deren Feinden Feind, aber derselben Freunden und die ihnen Hülff leisten, Freund sein, auch auf dero Begeren ihnen entweder mit Geld oder Volk succoriren und ein ewigen Friedenverbinduns mit ihnen aufrichten wollen und den Grund hievon gibt die Zeit.

Das Weimarsche Regiment, so in Lausnicz eine Zeit lang gelegen, marchirt täglich zu Ross und Fuss in 100. und mehr stark hierdurch den Mansfeldischen zu, des Erzherzogischen oder andern Kriegsvolk, wann es herabkommt, fuer zu warten.

Man hat auch drei Juden, welche ein zimliche Summa Geldes verborgener eingemacht und von hier wegfuereen wollen, die man aufm Hradschin ertapt und alldort eingezogen hat.

Der König ist auch unlenkst auf die Baum, wo die Alstern, Kräen, Duhln u. drgl. schlechte verächtliche Vögel ihre Nester haben, gestiegen und hat ihnen die Jungen ausgenommen, welchen über die 150 Personen gesehen.

Der König ist schon etlich mal auch erst neulich wiederumen in Jungfrauen-Kloster bei St. Georgen gewest, bis ins Chor gangen und den Nuppen helfen die ganze Prim singen. Hernacher hat er sich gegen der Abtissin gar hoch entschuldigt und das ihm laid und er nit schuldig dran sei, das man ihnen alle ihre Einkommen so ganz und gar genommen habe, es sei, wie sie selbst wohl wissen, zur Zeit der gewesen Directorn, ehe er erwählt und krönt worden,

geschehen, hernacher als er ins Land kommen, hab er also funden, und darauf schweren müssen, dass er kein Enderung vornehmen sondern also in solchem Stand bleiben lassen wolle. Hat ihr der Abtissin, wie man sagt, hernacher ehe er wieder weggan, 50 Thaler aus Gnaden geschenket. Nachdem solches die Behmischen neuen Landoffizier erfahren, haben sie ihme gleich wie verwiesen und stark drum zugeredt, aber von wegen, dass er auf die Baum zu den Ältern gestiegen und über die Muldau geschwommen, haben sie gar nichts geandert.

Von Churfürsten von Sachsen ist jezo eltlich Tag hero, ganz still. Es seind diese Tag etliche Herren und Inwohner aus den Leutmeritzer Crais alhero kommen, die haben in der Behmischen Hof-Kanzlei den Herrn Landofficirn vorgebracht, sie befurchteteten sich und weren fuer gewiss, dass der Churfürst von Sachsen aldorten herein durch selbigen Crais in Behmen mit seiner Kriegsmacht in Kurzen ruken werde. Derwegen sie solches zeitlich anmelden, um Rath und wie sie auf solchen Fall möglich geschützt werden, bittende. Darauf man ihnen solches stark ausgeredt, sie sollen solches, dass der Churfürst dergleichen thun werde, durchaus nicht glauben. Ja der jezige neu Oberste Canzler von Ruppau, hat ihnen ausdruklich vormeldt, er woll sein Laib und Ehr verlieren, wann der Churfurst zue Sachsen in Behmen ziehen werde.

Aliud aus Prag vom 10. dito.

Der alhier angelangte türkische Gesandter, ist nur ein Tschauss, aber so stattlich empfangen worden, als wann er ein rechter Potschafter were, soll bei den Gratian ein Schmid gewest sein, eines behmischen Herrn . . . , seinen gnedigen Herrn seine türkische Ross, als er, Gratian, alhier gewest, beschlagen hat. Theils meinen, es stecken grosse Practiken hinter den Wesen, so durch die Böhmen selbst auch angespunnen.

Wie der Dolmetsch Francisco del Faro berichtet, begert der türkische Kaiser, der hiesige König und Confoederirte Länder, sollen sich in seinen Schuz begeben und ihme huldigen, so will er alsdan ihnen wider den Kaiser persönlich und mit höchster Macht zu Hülff

kommen. Wie man sagt, werden sie solches annehmen. Auf Conditiones derhalben sie ihne diese Wochen abfertigen wollen, damit die Hilf ehist ankomme, es ist kein Scherz, man hat sich wohl vorzusehen und gar nit zu feiern, man practicirt gewaltig.

Einer sagt in Vertrauen, dass Müller, Behmischer Vice-Canzler, wieder ein gewaltige Practica studiere, er helt sich ize wegen seines genommenen Schadens halber innen, und fahren die Practicanten täglich bei ihm ein und aus.

Man sagt, der Bassa zu Ofen, Gratian und Bethlehem haben diesen Tschaussen practiciret, wann die Behmen drein bewilligen, wollen sie sich bei ihrem Kaiser als gross machen.

Seine Commissarien seind der Bockowantsky und Kolenitsch, item der Zeillner und ein gewester Kai. Hofdiener aus Steier, lassen sich auch eiferig brauchen.

Des Königs Bruder, der jezige obriste Burggraf und der von Ruppau, haben den Türken besucht, wie die Sag, sollen etliche steif ihres künftigen Schutzherrn des türkischen Kaisers Gesundheit getrunken haben. Sonsten haben sie den Tschauss berichtet, das alles im Reich es mit ihnen hielte, wo Ir. Kai. Mai. die hieigen Feind sein wolt und mit ihnen sich nit verbinden, wurde er entlich durch sie in Gefahr kommen.

Als diese Tag der Tschauss das Palatium, Lustgarten und Lusthaus gesehen, hat er Türke vermeldt, dieses ist für einen grossen Potentaten und sehr schöne Residenz. Wann mein grossmechtigster türkischer Kaiser dergleichen hette. er waget und sezet alle seine Königreich und Länder dran, ehe er sich liess darvon verdringen oder ihm solche nehmen, welche Reden man mit zum Besten aufgenommen.

Die Behmen wünschen, dass der Kaiser mit seiner Macht so lang verzöge bis nach Michaelis, hernach fragten sie nichts darnach, wollen es dahin richten, dass alle Catholischen müssen vor ihnen niederfallen oder ausm Land, sie trohen auch mit Frankreich auf allerlei Mittel, solches wider den Kaiser aufzurichten, sowohl des von Sachsen Underthanen. In Summa diese Leut sein so teuflich, dass sie ihr Eusserstes dran sezen wollen. Wo es aber misslingen thete, das doch ihres Sins ganz unmöglich, so darf der

Kaiser, noch könne nit wegen des Königs und der Königin, mit ihnen nach der Scherf verfahren, sondern nur ihres Gefallens tractiren und vergleichen lassen, will er anderst Kaiser über Land und Leuten verbleiben und erhalten werden.

Der Jessenius hat sehr spöttlich aus Ungarn vom Kaiser und seinen Räten, sonderlich vom Lamminger, Reichshofrath alher geschrieben, er hat auch in sein Schreiben vermeldt, er habe Gabor 12.000 Mann nach Pressburg bracht, daselbst etlich Häuser eingenommen und soviel galgen aufrichten lassen, welche Papisten in ihren Ratschlägen nit consentiren, sollen alsbald zum Fenstern hinunter gestürzt, von den Heidugen niedergesabelt und theils aufgehenkt werden. Item Gabor soll ungerischer König werden oder hieigen König darczue befürdern.

Man hat alhie die Landgutschen verboten, dass keiner wegfahren oder Fuhr dingen darf, die grundliche Ursach kann man eigentlich nit wissen, allein sagt man in geheim, dass gar wichtige, nötige Schreiben aus dem Reich ankommen seind. Wie man dann vorgibt, dass der Mannsfelder sich erboten habe, aufm Nothfall den König sicher aus dem Land zu bringen.

Sonsten last der Mannsfelder Pilsen unüberwindlich befestigen, will wieder Budweiss anfallen, darzu seind 33. kleine Stückl oder Mörser auf niedern Redern herkommen, kann jedes mit 1 oder 2. Rossen hin und her geführt werden, schiessen Kugel eines Mannskopf, etliche sein $1\frac{1}{4}$ elliche $1\frac{1}{2}$ Ellen lang, Feuer draus zu werfen. Man hat sich zue Budtweiss und auf den Pässen daselbst wohl vorzusehen.

Der Herzog von Sachsen ist mit Unwillen von hier zum Churfürsten von Sachsen, hat zum Poppel gesagt, Hund soll man den Behmen schicken und zueführen, nit ehrliche Soldaten. Der Graf von Thurn ist gestern auf der Post alhier angelangt, wie man sagt, so sei er gar heimlich von seinem Volk entwischt, weil die Soldaten sollen stark rebelliren, wollen bezahlt, abgedankt und frei sein, zu dienen wem und wo sie wollen, hiezue sie dan auf 10. Tag dilation gegeben.

Der Herr Wenzl Kinssky ist auf einen scharfen Revers wieder zu Gnaden angenommen worden, so sich friedlich verhalten

soll. Vergangenen Montag, an Johann Hussen Tag, als seine Underthanen den Tag feiern wollen, gebiet er ihnen, zu arbeiten, tractirt etliche gar übel, auch under sie geschossen, wie man auch sagen will, etliche gefenglich eingezogen, hierüber auch 2. oder 3 tedt blieben sein sollen. In Summa, wie es zugangen, gehen vielerlei Reden, were viel darvon zu schreiben, endlich leuten sie Sturm von vielen Dörfern, die Pauern zusammen, umlägern das Schloss, ob er wohl etlich mal entrinnen wöllen, ist er albereit von den Pauern wiederum zuruck getrieben worden, hat auch ein Schuss durch ein Arm und den Hut bekommen, in Summa, er ist ihr Gefangener. Heut seind Commissarien hinaus und wie man sagt, ein Compagnie Reuter mit, da soll er herein gebracht werden.

Als er under dessen einen aus seinen Leuten oder Diener, durch den graben hinausgeschickt, mit diesen geheimen Befelch, dass er aldort in der Nahe etliche Heuser anzinden solle, damit hernacher die Pauern zum leschen, und er also unter dessen entrinnen möchte, ist gemelter Diener von den Pauern erwischt und mit Schlagen so lang tractirt worden, bis er ihnen seines Herrn Befelch bekennt, den haben sie auch gefangen behalten, wird ohn Zweifel mit seinen Herrn müssen leiden.

2. Zpráva z Prahy, dd. 16. července. Mnichovský státní archiv. 2:15, 96.

Ich hab mich aufs Möglichst beffissen, ob ich möcht penetriren und erkundigen, was es doch mit denen unlengst alhie ankomenen Türkischen und Siebenbürgischen Gesandten und ihren Anbringen für eine Beschaffenheit habe und über fleissiges Nachforschen hab ich diesen Grund so viel in Vertrauen erfahren, dass es mit allen beeden nichts als ein lauterer Betrug ist, dann eine vertraute Person, so um die ganze Practica weiss, hat mir erzehlt, dass der Tschauss nicht von dem Türkischen Kaiser sondern nur vom Bassa zu Ofen, der es mit dem Betlehem Gabor und etlichen Behmen heimlich practicirt, ausser des Sultans Wissen geschickt worden, mit diesem Vorgeben, dass er wolle sehen und vernehmen, ob es war ist, wie von Ir. Kay. M. Gesandten der Türkische Kaiser bericht worden, dass der hieige König nichts mehres als nur Prag

habe. Damit er sich hernach wegen der bei ihm von den Behmen und incorporirten Ländern gesuchte Hülfe resolviren und darnach richten könne.

Der Gesandt aber aus Siebenbürgen ist nur des Betlehems Secretari, wie er sich dan anfänglich selbst also genent und unterschrieben und bringt principaliter dieses: dass gemelter Betlehem eine starke Summa Gelts nemlich 300000 fl. von den Behmen solchergestalt begert, wan sie ihm solche liefern, dass er entgegen ihnen 30000 Mann zu Hülff schicken wölle und wofern es ihm zu viel sei, so sollen sie ihm nur 100000 fl. schicken, wölle er ihnen mit 10000 Mann zu Hülff kommen, und weil hiesiger König solchen Succurs nicht gern aus den Henden lassen wolle, sintemal sein und der Behmen grosse Hoffnung auf dem Gabor und Türken gestellt ist, hat er mit Versetzung vielen Silbers und Clenoidien ein solche Summa aufbracht und leihts den Böhmen mit diesem Entschluss, sie sollen 100000 fl. an einen gewissen Orth legen und nit ehe hinauss geben, bis dass die versprochene Hülff 10000 Mann an der Stell im Land sein.

Gestern sein beede der Türkische Tschauss und gemelter Siebenbürgische Gesandter wieder von hier verreist. Der Betlehemische hat dem von Ruppaw, als er gleich mit dem König im Palhaus gewest, vorgestriges Tages ein Zettl geschickt, vor seiner Abfertigung in etlichen Artikeln Erleuterung begert und sich des Betlehems Vice Canzler unterschrieben, aus welchem sein Betrug und dass es nur eine falsche angespunnene Practica ist, noch mehr erscheint. Der H. von Ruppaw hat ihm wieder darauf geantwortt. Er wiss ihm kein andere Declaration zu geben, es verbleibe allerdings bei vorigem Schluss, datum beim Pallenspiel im Pallhaus. Jetzt wird man vielleicht bald vernehmen, welcher den Andern am meisten betrogen und hintergangen hatt. Vor Abfertigung dieser beider Potschaften ist besonder Privatconsilium gehalten worden, in welcher sich befunden haben der Graf von Thurn, Berka, Popel, Ruppaw, Budowec, Manssfeldt, Müller und etliche mehr, wie man vernimmt, soll under ihnen beschlossen sein, die Verbündnuss mit den Türkischen aufzurüsten und dass sie ihn auf gewisse Conditiones zu ihrem Schutzherrn annehmen wölle, er soll aber nicht

feiern mit grosser Hilf herauszukommen. Man halt für gewiss dafür, dass der Betlehem und der Graf von Thurn diese Practica angerichtet haben, zum Wenigsten zu diesem Ende, dass man den Kaiser samt den Chur und Fürsten dardurch abschrecken und sie zum accordo bezwingen will.

Die Schreiben zur Abfertigung der Siebenbürgischen und Türkischen Gesandten haben die drei Präger Städt anch mitsiegeln müssen, welches sonst nit breuchlich.

Vor ihrem Verreisen als negstvergangenen Sontag ist des hiesigen Königs eltister Sohn so designatus bei dem Türkischen Tschaussen gewesen, man hat stark in des Türkischen Kaisers Gesundheit getrunken.

Der Graf von Thurn verbleibt lenger alhier, zur diesem Ende, wan was Ernstliches mit Macht gegen hieigen König und der Stadt, wie man sich besorget tentirt werden möcht, dass er solches aufs Möglichst wolte defendiren. Den Manssfelder hat man diese Tage wieder nach Tabor mit 6 grossen Geschütz und Ordinanza, er soll die Päss zwischen Crumau und Passau besetzen und versehen, damit von dem Kriegsvolk auf der Thonau herab kommt, nichts dies Orts hienein nach Behmen komme, abgefertigt und ob man wohl nachdem der H. von Vels gewester Feldmarschalk niedergehaut worden, ihne Manssfeldt an sein Stell zum Feldmarschalk verordnet und dem Volk vorgestellt, so hat man doch hernacher unwissend seiner den Grafen von Hollach für ein Generalissimum Feldmarschalk erklert, weil aber nit breuchlich, dass zwen Feldmarschalk pflegen zu sein und sie beede ohne das nit gar zum Besten mit Nimanden stehen, hat er sich resolvirt, unter deme von Hollach nicht zue sein. Es hat auch der General Fürst von Anhalt sein des Manssfelders Regiment, so anfenglich 4000 stark gewest aber bis auf 900 abgenommen, in seinem Abwesen abgedankt und die Oberwehren niderlegen lassen, mit ihrer Bezahlung sie nach Prag gewiesen, die seint allesamt alher kommen und bei deme von Mannsfeldt drum angehalten, der hat mit ihnen accordirt diese drei Monat Sold baar Geld angenommen. Entgegen hat er begert, dass sie sich weiter under ihme sich underhalten lassen und nach Tabor begeben wolten, so wöll er ihnen aldort von seinem

aigenen Geld den halben Theil ihres übrigen Rests bezahlen, um die ander Helft aber Restzetteln auf gewisse Zeit ihnen auch entrichten geben. Wann es nit beschehe, so mügen sie seinen Namen an Galgen schlagen. Sie aber haben ihre Bezahlung kurzums wöllen für voll haben und als sie am vergangenen Sonnabend den 11. dits fast den ganzen Tag von Früh an bis in die Nacht vor seinem Haus gestanden, und ihme auch nachgefolget, wan er gen Hof geritten und ihre Bezahlung mit grossem Geschrei und Ungestüm begert, endlich einen Ausschuss aus ihnen gemacht. Dieselben seind hinauf vor des Grafen Zimmer gangen, die Übrigen herunter vor dem Haus haben sich ziemlich ungestüm gehalten, so habens, die droben seint gewesen, auch nicht unterlassen. Darauf der Graf mit seinen Leuten aus dem Zimmer gesprungen, und dem Ausschuss mit dem Degen herum gehaut, dieselben aus dem Haus gejagt, drüber ihr etlich hart verwundt worden, einer durchstochen und nit lang gelebt, nur bis zu des H. Kinsky Haus gangen und niedergefallen. Die Soldaten seint vor dem Haus je lenger je ungestümer worden, mit Injurien hinauf geschrien. Des Grafen Befelchshaber und Leute, so bei ihme gewest, haben Willens gehabt aus den Fenstern under sie zue schiessen, ist aber nit geschehen. Hernacher haben sie den durchstochenen Soldaten genommen und über den Plaz getragen bis zum Rörkasten, hernacher under die Lauben und um den Todten gestanden, und über ein kleine Weil so kommen des Manssfelders Befelchshaber samt dem Grafen selbst zue Ross mit Pistolen und langen Röhren under die Soldaten und brennen auf sie los, da lauft einer dort, der Ander da hinaus und seind in solchem Tumult 8 auf dem Platz todt blieben, und über 15 sehr verwundt, dies ist ihr Bezahlung gewest. Der Manssfelder hat auch alsbald zum König um die Leibguardi und zum Herrn von Ruppaw wegen der Stadtguardi geschickt, ist ein grosser Schrecken gewest, Jedermann zue Hauss geloffen und sich verriegelt, wie man sagt, so seind noch ein oder 2 Regiment, die auch mit fliegenden Fahnen nach Prag um die Bezahlung kommen wollen und weil wenig vorhanden ist, dürft ein sehr gefehrlicher Handel bei hiesiger Stadt und den armen ohne das beträngten ausgesogenen Bürgern daraus entstehen.

Es hat auch der Manssfelder von einem Jubilierer etliche stattliche Clenodien durch ein Juden zu ihme bringen lassen und vorgeben, als er etwas kaufen wolte, nachdem er ihme solche seinem Bedunken nach zimlich teuer geboten, hat er sich zornig gestellt, die Wehr auszogen und den Juden hauen und stechen wöllen, von welchen ihne der H. Tschernin sögleich darbei gewest abgehalten. Underdessen hat der Jud im Schrecken und Eil seine Sachen zusammengerafft und aus dem Zimmer darvon gewölt, der Manssfelder hat sein Leuten befohlen, sie sollen ihne Juden steif abschmieren, welches dan im Hinabgehen auf der Stiegen recht-schaffen geschehen und haben ihme noch darzu von den Clainoden in 6000 Thaler Wert genommen und zum Haus hinaus gestossen. Der Jubilierer hat den Juden sagen lassen, will seine Cleinodien oder die Bezahlung haben. Der Jud legts auf den Manssfelder, dass ihm alda so grosse Gewalt geschehen. Der hat ihm zur Andt-wort geben, er soll denjenigen Diener, der es gethan zeigen, und stellen, welches dem Juden unmöglich, weil er ihne nit kannt. Dergleichen schlimme Possen hat er schon viel mit Silber und andern Sachen geübt.

Der H. Wenzel Kinssky, dessen in jungster Avisas gedacht worden, verbleibt noch bis dato zu Chlumez, das Carnett Reiter, weil man vernommen, dass die Bauern ihn zu verwahren stark genug seind, wieder eingestellt und nicht hinaus sondern nur etliche Commissarien geschickt worden, die ihn herein bringen solten. Er hat sich aber durchans nicht gefangen geben wollen, bis man etlich Stück grobes Geschüz herbeibracht und das Schloss beschiessen wöllen, hat er erst die H. Commissarien eingelassen, welche er gar hoch gebeten, sie wollen ihn nit gefangen nehmen. Er wöll ihnen zusagen, dass er aus dem Land ziehen und in Ewigkeit nit mehr in Behmen kommen wölle, welches die H. Commissarii die H. Land-offizierer alsbald anhero berichtet. Wie man für gewiss sagt, will man ihn auf ewig besser verwahrte Gefengnus geben und seine Güter dem König einräumen.

Sein Bruder der H. Raczek Kinssky ist zwar sehr ungestüm, lauft und sollicitirt bei dem König, Herrn Rupaw und andern, verhofft, er wöll es noch verhindern, helt auch stark an, Obrister an

seines Bruders des verstorbenen H. Ulrichen statt über die Reiterei zu werden, deren damals als der H. von Velss blieben, nit viel über 300 mehr gewest, es ist aber zu besorgen, er werde jezo weder Eins noch das Andere erlangen und Nichts erhalten.

Wie jungst gemeldet, dass etliche vorneme catholische Herrn auf den verschieneu gesezten Termin das auferlegte der catholischen Religion sehr präjudicirliche Jurament geschworen haben, über denen seind die zwei Herrn, nemlich der Herr Heroldt Wenzel von Kolo wradt und Herr von Wrtba Neustedter Hauptmann gewesen. Wie vor diesem wegen Herrn Herolten berichtet worden, dass er damals schon geschworen gehabt, so ist es aber nit gewest, sondern er hats nur zugesagt und verheissen gehabt, dass ers thun wölle, jezo aber hat ers geleistet. Man hat wohl vermaint, dass man ihm wolte entweder das Obrist-Münzmaister-Amt oder ein anderes Officier und darbei ins Land oder zum Wenigsten ins Cammer-Recht setzen. Er hat aber zum Beschaid bekommen, man muss zuvor nachsehen, ob er wider das Land nichts practicirt habe. Zu diesem muss er sich zuvor um den König besser verdient machen.

Auf den Tag als der Termin wegen des gedachten auferlegten Juraments vorhanden gewest, haben der Heřman Tschernin Altstädter Hauptmann samt noch andern sieben Herrn- und Ritterstandes Personen jeder seine Entschuldigung schriftlich gethan, dass sie Gewissens halber solches Jurament nit leisten könnten, derwegen gebeten, weil sie wider Niemand gesündigt, dass man ihren Weib und Kindern entweder ihre Güter lassen, oder aber sie derselben verkaufen und friedlich aus dem Land ziehen lassen wölle. Hierauf haben sie bis dato noch kein Beschaid. Was für ein Resolution erfolgt, gibt die Zeit und werden sich andere darnach richten können.

Man hat hie und wieder fleissige Kundschafter wegen Irer Fürstl. Durchlaucht in Bayern Kriegsvolks ausgeschildt und zwar solches am meisten auf Begern der Stende in Oesterreich ob der Enns, welche sich vielleicht fürchten.

Von der Declaration- und Executionschreiben hat man hier gute Wissenschaft, aber sie heissen es nur Schreckbriefe und halten gar nichts davon, sein auch ihrer viel so verwegen, dass

sie Leib und Seel verwetten und verloren haben wöllen, wo der Kaiser Ferdinand wieder zum Königreich Behem werde kommen.

Es verlaut noch aus dem Behmischen Lager in Österreich, dass die Soldaten über die Massen schwierig sein, da man ihnen nicht bald Geld hinausführt, möchte es was Groses verursachen. Dann wie man sagt, die Hauptleut und Befelchshaber sollen in 14 Tagen wegen der Bezahlung alhie sein. Die Knecht legen sich auf die Herrschaften und Dörfer zue Legern. Den Burgern alhier ist gar bang, vermeinen, es sei eine Practica wider sie zue rauben und plindern, damit sich also heimlich in die Stadt bringen und . . . zu Slaven machen mögen. Sonsten gibt man fuer und vertröstet man wöll in 10 Tagen 600000 Thaler dem Kriegsvolk hinaus schicken, aber solches ins Werk zu richten, helt mans fuer unmöglich. Man hat zwar die Burgerschaft in allen dreien Präger Stadten dieser Tagen uf die Ratheuser beschieden, ihnen die Gefahr vorgehalten und sie zu Abführung aller Contribution so von anno 1615 bis auf dato hinterstellig verblieben ernstlich vermahnt.

3. Zpráva z Prahy dd. 20. července. Orig. v mnich. říšském archivu XXVII.

Verschieden Erichitag ist ein Schreiben von dem von Anhalt aus dem Lager kommen, mit gewisser Aviso, dass Ihre Dhl. in Bayern den Ober-Oestreichern sich zu nahen und dass Buquoy seine Gedanken auf Horn geschlagen, und man bei Zeiten den einbrechenden Feinden nicht steuern würdet, sei unschwer zu ermessen, wie in kurz all anrainende Confoederirte Länder in Gefahr stecken werden, wie nit weniger, dass man sich alhie wol fürzusehen, dann er in gewisse Erfahrung kommen, dass so gar hero eine furneme Impresa wider die Stadt Prag soll für genommen werden. Als solch Schreiben in die Canzlei geschicket worden, hat man im Rath also bald beschlossen, Stück und Munition nach Tabor zu führen. Man spargirt, Mansfeld wölle Budweiss anfallen, andere man werde den gulden Steig verwahren, der meiste und gewisseste Theil aber geben für gewiss aus, er Mansfeld, sei mit den Stücken in Ober-Ostreich, dasselbige wider die Macht des Herzogs aus Bayrn zu beschützen, geschicket worden. Es conti-

nürt, das Turnische und Hollachische Regiment nemen ihr Weg zuruck auf Prag, ihre Zahlung selbst zu suechen, derentwillen man sich umb Geld nach Möglichkeit bemühet. Ja der König selbst spricht den Burgermeistern und Primassen genug bittlich zu, es geet aber hart her.

Auf der Neuenstatt alhie, nimbt man Volk an, aber allein zu Defendirung der Stadt, so werden die vorm Jahr aufgeworfene und theils eingefallene gantz ruinirte Schantzen durch den hiesigen Wachtmeister beritten und ausgebessert. Die aus Holz gemachte und hie und wieder in Gassen gelegte Igel zu Verschanzung derselbigen raccomodirt man aufs fleissigste, in Summa nichts wird unterlassen, was zur Gegenweer gehörig.

Von dem zu Ulm zwischen dem Catholischen Bund und den Unionisten aufgerichteten Vergleich, wierdet unterschiedlich discourirt, die Calvinisten seind mit diesem Vergleich gar malcontent, weil des Catholischen Bunds Kriegsvolk so in schneller Eil auf Östreich gerucket, dass Anspachische aber nicht allein nicht in Behemb kommen, sondern a mala . . . den Spinola, welches man nicht verhofft, in seiner heimlichen Spanischen Praktik wierdet mögen verhindern.

Ihr ultimum refugium stehet ietzt auf die versprochene Türkische Hilff, welche sambt der Betlemischen sich gewiss auf 50.000, darunter 5000 Janitscharen und 20.000 allerley versuechte Türkische Granitzer sein werden, erstrecken sollen, die übrigen sollen Siebenburger, Tartarn und sonst ander Lumpgengesindt sein, sie geben austrucklich aus, den 6. Augusti werde Gabor in Ungarn gekrönt werden.

Mit dem wieder weggereisten Zauschen haben die Böhemen ein von Adelgeschlechts ein Stosch mitgesendet, der soll vor Abgesandten Hanss Cöln bis nach Constantinopel nachfolgen, dann er noch mehr Punkten bringt, so mit den Turcken deliberirt und abgehandelt werden sollen. Die abgedankte und von dem von Mansfeld so übel tractirte Soldaten, seind über die massen mit den ihren nach Nurnberg gegebenen Rest-Zettln malcontent, der mehrer Theil läufft nach Dressden, alda man nach und nach wirbt, die alte und in Kriegslauften erfahrene Soldaten melden offent-

lich, diess sei ein . . . , welchen der von Zwey-Pruck in Frankreich und Casimirus in Cölnischen Aufruhr practicirt, als der erste die abgedanktn Soldaten nach Frankfurt, zu Empfangung ihres Rests beschaiden, der ander, damit er ihr loss worden und aus dem Land gebracht, nach Strassburg genarret.

Der Wenzl Kinssky hat sich geben müessen, weil der Hauptman von Brandeiss mit Namen Lateczky das Schloss Clumecz mit Stucken beschiessen wöllen, wie es ihm weiter gehen wirdet, giebt die Zeit. Der König und Königin erzeigen sich äusserlich frölich und guter Ding, wie es aber umb das Herz beschaffen, höret man unterschiedliche Reden von denen, so stündt umb sie wandeln, und zwar solche, dass die Königin weinen und weibischer Art die Haar ihr selbst zerzaussen soll, und diss ist geschehen, alss ihm der Ulmisch Vergleich und dass solch das von Saxen endliche Resolution sei, avisirt worden.

Vor vier Tagen ist der König abermal bei den Nonnen in St. Georgkloster gewesen, alda er sich mit selzamen gar unpfalzischen, schnakischen Reden herausgelassen, auch under andern auch gemeldet, Niemand soll es erleben, dass er ein Papist werde, allein wölle er es dahin bringen, dass sie und alle Nonnen Männer nehmen müessen, seine Anfrau sei selbst eine Nonne gewesen, daraus ein so schöner Zweig geschossen sei, der so vielfeltige Gott angenehme Früchte bringe.

Daniel Skreta, ein recht Verfolger der Catholischen, hatt oft seiner Schwester, so vor diesem Catholisch worden, abzufallen starck zugesetzt, weil er aber nichts bei ihr erhalten können, hat er aus verbittertem Herzen sie, als wäre und hätte leichtfertig sich in Ehren vergriffen vermauren lassen, welches ob es gleich eine particular Sach, und mit dem Generalwesen nichts zu thun, dennoch erkennet man ihre tyrannische Gemüter under uns Catholische, und ist billich, dass wir ein christliches Mitleiden mit dergleichen Personen tragen.

4. Zpráva z Prahy dd. 24. července 1620. Mnichovský říšský archiv XXVII/4.

Nach Ungarn hat man gestern dem Bethlen Gabor 100.000 Thaler geschickt, Jessenius ging mit dem Geld mit.

So ist gestern umb 6 Uhr der alte Graf von Thurn auch wider ins Läger postiert, das Geld fir seine Knecht wird man bis Montag auch nacher schicken, aber nur auf 4 Monat, welches (wie man hört) die Knecht nit annehmen werden. Interim aber müssen die Bürgerschaft schwitzen, Allein Sie haben sich am Montag auf Rathhäusern, alda der König auf alle 3 Commissarien geschickt, wahrlich dapfer gespreisst. Als der Rath ihnen vorgehalten: Liebe Burger unnd Mitburger, aus Bevelch Ihr Kön. Mt. sollen wir euch nit verhalten: demnach vor etlich Tagen Ihre Kön. Mt. glaubwürdiger Bericht zukommen, dass die Knecht sich aber mahlen etwas spreissen und schwierig verlauten lassen, im Fall man nit Geld bei Zeiten hinausshickt, mit hellen Haufen alhero zukommen und sich selbst bezahlt machen wollen und weilen man auch Nachrichtung hat, dass sie mit dem Feind in gueter Correspondenz stehen, daraussen also vernünftigt zu schliessen, es möchte der Stadt sehr übel gehen, derowegen hat nun ein jeder Bürger und Mitbürger sein Weib und Kinderlein, Haus und Hof oder was ihme Gott beschert, lieb, so bitten Ihr Mt., es wolle ein jeder nach seinem Vermögen noch einmahlen was hergeben, welches Ihr Kön. Mt. so bald derselben ihr Geld aus der Pfalz kombt, ihnen Alles wider erstatten wollen. Darauf die Burgerschaft durch einander, dann ich umb 12 Uhr darbei gewest, wunderbahrlich geantwortet. Etliche haben geschrien bei jüngst gelegter Contribution wird es uns der König auch wider geben, ist aber gleichwohl nit geschehen; etliche haben geschrien, wir können nichts mehr geben, dann mans in keiner Cronica finden wird, dass einmahlen einem König soviel contribuirt worden, als diesem, man muss auch mit der Burgerschaft umgehen, dass zue leiden ist. Theils haben gesagt, man lasse die Herrn durch einander auch so lang hergeben als wir, was soll es gelten, sie werden auch die Länge überdrüssig werden.

Die Neu- und Altstädter aber haben geantwortet, wann man uns die Rest Zettel, wo alles Geld die Zeit hero hinkommen, auf-

weist, wollen sie dem König noch gern einmahlen doch gegen Wiedererstattung contribuiren. Die Knecht sagen öffentlich, man sei ihnen noch 18 auch etlich 20 Monat schuldig, wo nun das Gelt hinkommen sei, also dass die Burgerschaft deshalb sehr unwillig und schwirig sein, aber es hülft nichts, sie müssen doch hergeben. Wer nit Gelt hat, gibt Becher, silberne Gürtel, Löffel her, aber sie geben wenig gnug, allein man komme nur nit mehr.

5. Zpráva z Prahy dd. 26. července 1620. Mnichovský říšský archiv XXVII/4.

Seiter den 24. ehist Neues wenig, als dass man vorgester an alle 3 Rathhäuser mandata angehengt, deren Inhalt ist nichts anderst alls: demnach Ihr Kön. Mt. gewisse Nachrichtung bekommen haben, dass sich die Feind abermalen auf den Gränizen an unterschiedlichen Orten mit grosser Macht feindlich und boshaftig erzaigen thunt, ist demnach Ihr Mt. ernstliche Bevelch, dass die Crais dieses Königreichs ihre Luecken alsbald wider ergänzen und erfüllen und alsdann sowohl zue Ross als zue Fuess sich auf Tein begeben und im Fall auch der boshaftige Feind etwa ein Creis einnehmen solte, dass je ain Crais dem andern zu Hülf kommen und darauffer die Sturmglock einen wie auch ufm Nothfall gar Mann für Mann auf sein solle, damit man also den Feind bei Zeiten wider aussm Land schlagen kann. Desgleichen solle es mit hiesiger Stadt auch gehalten werden, und ein Viertel Hauptman, da er die Sturmglock hört, alsbald den seinigen Undergebenen anzeigen, damit sich ein jeder Bürger bei Zeiten an gebürenden Orten mit seiner aufferlegten Wehr einstelle, aber die Catholischen weile sie disarmirt worden, haben sie es guet und bös und da etwa die Gefahr ja so gross sein solte, dass alsdann auch Mann für Mann auf sein solle, scilicet aber kommt's so weit, Gnade Gott Prag. Welcher ehrlicher Mann wird in solcher Gefahr sein Weib und Kinder verlassen, nemo. Es wird zu selbiger Zeit aus einem andern Fass donen und ist Herr Graf von Thurn über dieses Königreich Böhheim General-Feldmarschalk worden, welcher bei Tein das Kraisvolk erwarten thuet, aber wie man hört, will das Landvolk nit alles fort, sein sehr schwierig durch einander. Vorgestert bei

St. Jacob hat der jezige hiesige königliche Präsident, Herr von Harant, der Music alda bei dem gesungen Amt selbstem beige- wohnt, mit musicirt und die Music selbstem componirt, ist halt ein Liebhaber der Music. Nach vollendten Gottesdienst hat er, wie auch Herr Racek Kinský mit den Mönchen zu Gast gessen und weilen man ihnen alles entzogen und allerdings verarmt, hat der H. Präsident Speis und Trank, alles hergeben, mit welchen er, wie auch Herr Kinský sehr lustig und fröhlich gewest. Vor der Tafel hat man statlich musicirt, welches noch die alten kais. Musicanten gewest und haben sich diese beide Herrn gegen dem Closter alles Liebs und Guetes zu erzeugen, hoch anerbotten, haben auch der Vesper beigeohnt.

Auch auf gemeltem Tag hat man den Juden alle ihre Schulen und Gewölber verpetschirt, müssen auch wider schwitzen und in 8 Tagen 100.000 Thaler erlegen. Allein man weiss wohl, dass viel Christen Silber bei ihnen versezt. Alhier im Zeughaus hat man alle grösse Stück, wie auch den grossen Mörser, so der vorige Churfurst von Sachsen dem Kaiser Rudolf verehrt, zerschnitten und andere Stück auf die niederländische Manier daraussen giessen lassen, auch vorgestert hat man 7 Mörser und 3 Wägen mit Kugeln von dannen geführt.

Heut um 9 Uhr haben sich alle Catholische auf der Klein- seiten zue Hof in der Canzlei, was die Reichen sein, erzeugen müssen, man fährt von ihnen Geld zu entlehnen. Aber wann krie- gen sie es wider, nunquam. Heut hat der König zue Hof allen Hofgesind, gross und klein, die Kost aufkündet, gibt ihnen Kost- geld, aber wenig gnug. Allein, was es bedeutet, gibts die Zeit. —

6. Zpráva z Prahy dd. 26. července 1620. Mnichovský říšský archiv XXVII/4.

Der alte Graf von Turn ist verschienenen Freitag in der Nacht wieder von hinnen verreiset, hat in höchster Geheim 500 schwarze Röck, wie theils kaiserische Soldaten, wie auch etliche Fahnen, so den kaiserischen gleich, machen lassen.

Von einer vertrauten Person vernimm ich so viel, es haben die Böhmen eine sonderbare Impresa, dadurch sie ihnen, wann es

gelingen sollt, einen unsterblichen Namen machen werden, ob Handen, was aber eigentlich für eine sei, kann nicht penetrirt werden. Die Vermutung gehet stark und zuförderist auf die selbst eigene Person Ihr. Kai. Mai, weil dieselbige sich oft aus Wien auf das Jagen gefährlich wagt, Andere wöllen, es sei auf Budweiss oder Cromau und die Schanzen, so den Weg von Passau auf Cromau defendiren, angesehen, Andere wöllen, es sei ein neuer Sturm einer Camisciaten, welche vor Zeiten mit weissen Hemden vorgenommen worden. Sei es zu wess End es wolle, man hat sich aller Orten vorzusehen, den sie um den spilen.

Den 25 dies seind ernstliche Mandata angeschlagen und der funfte Man aufgeboten worden, und wird in den selbigen vermeldet, weil man gewisse Nachricht, dass der Feind sich mit groser Macht den Granitzen nahet, also sollen sie in Bereitschaft stehen, damit auf den Nothfall an End und Ort, da man ihr bederft, sie hingelegt werden mögen.

Freitag zu Abend, eben als der Juden Sabat eingangen, und in ihren Synagogen gewesen, haben die Landofficirer etliche Herrn in aller Eil verordnet, welche neben etlichen Mansfeldischen Soldaten in die Juden-Stadt gefallen, bei den vornemsten Juden alles durchsuechet, verpetschirt und verwachen lassen, heut oder morgen werden gewisse Commissarien verordnet werden, Alles zu eröffnen und mit sich hinweg zu nehmen, Alles soll auf 100,000 Thaler geschätzt worden sein. Der Anfang ist bei den Juden gemacht worden, nicht weniger werden die catolische Kaufleut, neben andern vermöglichen Bürgern diess leidig calvinisch und raubrisch Vater unser beten müssen.

In Kurz soll zu Nürnberg wieder ein Unionstag angestellt werden, darauf die zu Ulm durch sonderliche Griff und List von dem Herzog auf Bayrn erpracticirte ungiltige Vergleichung wider soll retraktirt werden. In diese Union soll sich Dennemark auch begeben wollen und vermittelst körperlichen Eides bestettigen, unser König aber wird durch seine besondere liebe und getreue Graf von Solms und Camerarium daselbst erscheinen.

Nächst abgescheinten Pfnstag seind die Burger abermal auf die Rathheuser berufen worden, denen man fürgehalten, weil durch

der Soldaten starkes meutinirt, ihnen sammtlich und dem ganzen Königreich eisserist Verderben und Undergang angedröet wirdet, und daher die eusserste Noth vorhanden, Geld zusammen zu bringen: also sollen sie die androende, vor Augen schwebende Gefahr zu eifrigem Gemuet fassen und sich ein jeder nach seinem Vermögen angreifen und zu Abwendung vorstehenden Jammers eine nochmalige wologiebige und erspriessliche Geldhilf derschiessen und damit sich keiner dissfalls nicht zu entschuldigen, so soll derjenig, so kein baar Geld, anstatt dessen Silbergeschirr und in Mängel des Silbers andern Hausrath hergeben. Auf solche Zumuetung haben etliche Weiber ihre silberne Gürtel, die armen aber Zin, Bett, Kupfer und so gar Kleider zuwerfen müssen bei dieser Zusammenraplung. Hat sich die Stadt Prag sehr beschwert, mit Vermelden, es solten die Herrn Landofficirer zu Gemüth ziehen, dass sie Zeit dieses noch werenden Kriegs 2,900,000 Thaler contribuirt, und die kleine Seiten 92,000, die Alte 320,000 und die Neue Stadt 240,000 Thaler Schulden gemacht hätten.

Rauber, ein Abgesandter des Land ob der Enss hat jüngst verwichenen Pfnstag ein stattlich ansehnlich Panket gehalten, dabei in Gesundheit des turkischen Kaisers, des Bassa von Ofen und des Gabor's getrunken, seind dergleichen Reden herausgestossen worden, weil Ferdinand uns ob der Enss dem von Bayrn versetzt und unss zu mancipia machen will; also wird zu Raecz ein Landtag gehalten, dahin die Abgesandten auf Steiermark, Kärnten und Krain auch kommen, Ihre Kön. Maj. für ihren Herzogen und den Turken zu ihrem Schutzherrn auf und anzunehmen, und obwol Herzog aus Bairn und Erzherzog Leopold alwait mit 12,000 in ob der Enss gefallen, so hatte doch solches nichts zu bedeuten, es ermangelte an Mittel nicht, selbige zuruck zu treiben. Wie man denn in kurz ihme auf einer unvermerkten Seiten ins Land fallen wurde, damit man ihn von seinem Vorhaben divertiren möchte. Man hat gleichwol bei besagtem Panket, sonderlich der Rauber oft den Kopf gehenget und mit Säufzen gegen Himmel gesehen, einen Brief, so er under werendem Panket empfangen, mehr denn über dreimal gelesen, und dann dem Grafen von Turn zu lesen übergeben, seind beede hernach aufgestanden und viel Zeit nach

einander discurrirt. Man mutmasset, die Ensser zum Theil wöllen hinken.

Das Best hett ich schier vergessen, als sie nun aufgestanden, und der von Ruppá hinauf zum König gefahren, hat der König gefragt, wie das Panket abgangen. Darauf Ruppá erzehlet, was Rauber wegen Staiermark, Kärnten und Crain fürbracht, und dass sogar dieselben ihn für ihren Herzog annehmen wöllen, darob er sich erfreuet, zu seiner Frau Gemahlin nicht gängen, sondern geloffen sie künftige Herzogin in Steiermark, Kärnten und Crain salutirt. O pueritiam ne dicam stultitiam.

Wenig Tag vor des von Turn Abreisen ist er bei dem von Bischofftanicz zu Gast gewesen, alda er ohne Scheu zu den Herrn vermeldet: Ihr Herrn Brueder Vettern, Oheimen und Schwäger, jezt steht die Sach auf der Spitz und ist das ganze Wesen auf die Faust gesetzt, fällt Baiern oder Saxen ein, so müessen wir zu Ross und Fuess, so stark wir angeworben und Landvolk aufgenommen mögen, ihnen entgegen ziehen, und mit ihnen schlagen, es geraths, wie es wölle, dan es besser für dem Feind ehrlich sterben, als in dergleichen Tyrannenhände verderben.

Weil Saxen mit seinem Volk so still und man zu Prag nit erfahren kann, was sein Intent, hat man auf dem Weg die Boten nach Dresden plündern und ihnen sub specie assassinii die Brief nehmen lassen. Wie es Saxen empfinden wirdet, bericht ich hernach.

7. Zpráva z Prahy dd. 3. srpna 1620. Mnichovský říšský archiv XXVII/4.

Der Obriste von Stahrenberg ist hie sehr krank, Neudody und Rauber seind hie, haben vorgestern neben Ruppaw, Budowecz und andern in der Nacht Rath gehalten, sonderlich dieses, wie die Ober-Enser zu Linz zu erhalten und dem Herzog in Bairn Widerstand zu thun sein möchte, und anders mehr, wie auch die Ungehuldigten in Oestreich zu erhalten und die Gehuldigte wieder uf ihre Seiten gebracht werden kunnten, Graf von Thurn soll General gegen Bairn und Sachsen sein.

Der ober-ennser Gesandter, Rauber genandt, hat den 23. July ein Pankett gehalten, dabei haben si mit Drommeten aufblasen

lassen, und under andern ungereumten Rumtrüncken, auch des türkischen Kaisers, Bassa zu Ofen und Bethlehems Gesundheit herum getrunken und allerlei selzame Reden getrieben. Unter andern auch, dass die Ober Enser ein Tag zu Recz angestellt, alda sie sammt den Gesandten aus Steyer, Kärnten und Crain, den prägerischen König zum Herzogen und dann den Bethlehem und Türcken zum Schutzherrn annehmen wöllen.

Obwohl der Herzog aus Bairn und Leopoldus stark auf sie zuziehen, wöllen sie ihnen doch gar wohl beegnen und sie zuruckhalten, solches haben Sie auch dem König bericht und zur Bestendigkeit vermahnt.

Vor 6 Tagen hat man ein Courier nach Lincz abgefertigt, mit Schreiben, sie sollen sich nicht ergeben, sie wöllen ihnen ehist mit grosser Macht zu Hülff kommen.

Die böhmischen Soldaten sollen fort noch stark meuteniren, in Willens nach Prag zu rucken. Weiln man den Burgern bei jeziger, abermahl schweren Aufgag, mit den Soldaten sehr gedrohet, dass sie, wann sie nit ihr Eusserstes thun, ihnen in die Heuser fallen, und sich einlosiren würden, sagt man hie, im Fall sie ihren Weg hieher nehmen solten, dass es durch Praktiken und mit Fleiss also gespielt, damit die Burger, weil sie ihnen die Soldaten nit einlegen lassen wöllen, sich dessen erwehren, sondern durch das Schloss und Hratschin mit Gewalt der Burger in Städten unter dem Schein der Bezahlung bemechtigen und der Heuser sich impatrouniren können. Der König und Stende aber sich mögen entschuldigen, man hatts ihnen zuvorgesagt, warum sie nit ihr Eusserstes zur Bezahlung gethan, so weren sie nit nach Prag kommen. Leczlich auf dass die Burger also gedämpft und aufn Fall einer Belagerung sie nichts fuer sich tentiren, sondern aufs Königs Seiten bestendig bleiben müssen. Alle drei Städte zue Prag müssen morgen 100.000 thl. erlegen. Die Juden aber 50.000. Mann hat ihr viel in Heuser besucht, was für klägliche und erbärmliche Lamentationes unter den Burgern und geweint ist nicht zu schreiben.

Alhier ist es albereit darzu kommen, dass die Weiber ihre silberne Gürtel, die Männer ihre silberne Knöpf von den Wämmern müssen hergeben, und wann mans wig und etwas mehr ist

über die Summe, so sie geben sollen und einem jeden auferlegt wird, wan man das Übrig heraus begert, gibt man zue Antwort, es sei dissmal noch nit gnug, si müssen bald noch mehr darzu geben, und wer ietzt Nichts hat, dem ist schier am besten, so kan und darf er nichts geben, Der Allmechtige sehe in diese überausgrosse Bedrangnuss und schicke ein gutes Mittel!

Der Peldřzemowsky hat vor 3. Tagen gesagt, sie hoffen durch allerlei Hülfen und ihre Anschlege allein, dan auch durch Ausharrung mit Gelt und Volk noch diesen Sommer über den Kaiser also matt zu machen, dass er zum Frieden schreiten werde müssen, da doch die arme Leut ietzt zue 2. 3 und mehr Kreuzer, auch alte Klaidler hergeben müssen, dass es eine Sünd und Schandt ist, sollen sie noch einmahl contribuiren, ist sich eines grossen Aufstands zu besorgen.

Der Primas Seifensieder auf der Kleinseiten hat neulich im Beisein etlicher Ratherrn und anderer öffentlich geredt und gestanden, dass man die Teutschen bald all in Prag todtschlagen werd, die Gefahr und Noth ist leider vor der Thür, die Hülf und Hoffnung aber gar langsam und zweifelhaftig, es ist alles sehr schwirig. Der König aber lest sich nichts schrecken, schafft ihm ein guten Muth. Wie seine Leut reden und ausgeben, wird er in 4 Wochen nach Nürnberg und da zum Kaiser gekrönt werden.

Diese Wochen ist der König und die Königin zweimal im Stern über Nacht blieben, heut fahren sie nach Brandeis. Gott geb einmals nach Heidelberg oder in nobis Krug.

Die Münz im Schloss sowohl andere Sachen zum Lust, werden starck gebaut und zugericht, alswann sie ewig wolten hie bleiben, so hat man alle Losamenter da besichtiget und beschrieben, wie die Sag, zu überschlagen, wie viel man auf den Nothfal Leut darin losiren könne.

Der alte Graf von Thurn hat vermeldt, wo es die eusserste Noth erfordert, dass Sachsen und Bairn in Behmen einfallen theten, müssten sie endtlich, so starck sie an geworbenen und Landvolck auf kommen könnten, ihnen entgegen ziehen und schlagen, es gerath wie es wöll, es were besser ehrlich vorm Feind gestorben, als sonst vertorben.

Weil der Churfürst mit seinem Volk so still und man nit erfahren kann, was sein Intent, hat man zu verkundtschaften alle Bothen, so biesher nach Dresden gangen, die Brief eröffnen lassen.

Der Graf von Hollach liegt bei 3 Wochen hero krank im Lager, dessen die Hauptleute und Soldaten (wie seine aigne Leute berichten) mit ungestimmen Überlaufen und Injurien ganz nicht verschonen.

Aus dem manssfeldischen Lager nit weit von Crumau vernimmt man von seinen aigen Auswarter, dass er zwar eine Schanz mit Verlust in 350 Mann eingenommen, desswegen hat man gestern am Sonntag hie auf der Klein-Seiten in der Behmischen und Teutschen Kirchen auf den Kantzeln öffentliche Danksagung gethan, dass das behmische Kriegsvolk nit allein die Schanz, sondern auch den gulden Steig bei Budtweiss glücklich erobert hetten. Darneben ist aber auch die grosse vor Augen schwebende Gefahr über die Massen sehr scharf angedeutet worden, wie dan schier verlauten will, dass man albereit fast eben am selben Tag ganz Ober-Östereich, sammt allen Städten entgegen aus der Confoederation verloren, und dass es mit Ungern auch nit allerdings zum Besten stehen solle. Heut sollen 1300 Engländer zur Brandeiss 3 Meil von hier ankommen, welche aber noch nit bewahrt sein, wohin sie gebraucht werden, weiss man noch nicht.

Von fremdem Volk hört man nichts, so den Behmen czu Hülff kome, allein ihr Hoffnung ist auf Anspach, die Staaden, Graf Moricz und zueförderist die Ungern und Türken. Die Venediger haben zwen Clarissimi hergeschickt, losiren bei H. Hanuss München. Under andern sollen sich die Venediger erbieten, Gelt darzuleihen, mangelt allein an der Versicherung, so auf alle Städt gericht werden sollen, man sagt auch, dass sie 6000 Mann bissher in der Still durch ein Augspurger bezahlen lassen, und kann nid hinder den Grund kommen.

Die alt kaiserischen Stuck Geschucz verschmelzt man jezt und werden andere draus gossen, darzu die Staaden allerlei Künstler hieher geschickt, Plattner und andere, welche in der Reichs-Canzlei losiren thun. Der Mihteren und andere, haben aus selbigen Haus weichen müssen.

Hiesiger König lest im Schlos, hinder der Thumkirchen, wo vor diesem H. Santorlier gewohnt, ein Neue Münz bauen, ob nur Münzer aus seinem Land herein kommen, oder die Aldstädter darzu gebraucht werden, hat man zu vernehmen, es verlautt die Münz wird noch höher steigen.

Verschieden Samstag vorgestern, hat das Wetter ins Altstädter Rathaus geschlagen, und solchen auf einer Seiten ganz entzündet, auch ein Meil von hier in einem Dorf angezündet, weil aber zugleich ein grosser Platzregen gefallen, ist das Feuer bald wieder gedempft worden.

Den Bescheid und Antwort, so man unlengst den Tschaussen gegeben, hat man ihm türkischen Gesandten nit ganz volkornlich entdeckt, sondern um des Francisci del Faro türkischen Dolmetschers willen, weil er nit calvinisch, sondern catholicisch ist, dass ers nit alles wissen solle, solche ihre Antwort ihrem Gesandten, H. von Cöllen, davon vor diesem gemeldet, schriftlich hienoch geschickt, wird ohn Zweifel nit viel nuzliches für die Christenheit sein. Sonsten hat man in des Türkischen Kaisers Gesundheit starke Gesundttrünke ausgesoffen, dörfst aber manchen ins künftigt schlecht gesegnet werden.

Den 18. Juli haben die Juden alhier in ihrem Tempel oder Sinagog einhellig für Ihr May. Kaiser Ferdinandum gebeten, dass ihm Gott wölle wider seine Feind, Glück, Heil und Segen verleihn, und alle seine Feind zum Schemel seiner Füss legen wölle, und als ihr Gebet, so sie damals gethan, hat ein End gehabt, haben sie alle einhelliglich mit lauter Stimm und grossem Geschrei, wie dan ihr Brauch ist, geschrien, Amen! Darauf des getauften Kuriachs Bruder so noch ein Jud ist, geschrien, was das sein soll, sie hetten doch ietzt ein König, was man viel vor den Ferdinandum bitten wölle, die andern haben zur Antwort geben, der Kaiser sei der rechte König, schier wie im Ewangelio steht. Non habemus Regem nisi Cæsarem, und er seie ehe König in Behem gewesen, als dieser.

Ueber 8 Tag hernacher, nemlich den 25. Juli seind sie an ihrem Sabbath abermals versamlet gewesen und fuer den neuen König, weil man ihnen das vorig übel ausgelegt und gedrohet, ge-

beten, aber als der Psalm aus gewesen, die Alten nit fast laut Amen geschrien, sondern gar still. Ihre Kinder aber haben mit heller Stimm geschrien, Amen! Darauf alsbald einer von des Königs Leuten, so bestellt gewesen, gesagt: oho, ihr Schelmen, gelt, wan ihr fuer den Ferdinandum bett, so schreit und celebrirt ihr euern Gottesdinst wohl mit lautem Geschrei, aber wan ihr sollt fuer den König beten, so künnt ihr kaum das Maul aufthun, harr, man muss euch anderst lehren. Sie haben geantwortet, er hats vor dem Geschrei der Kinder nicht gehört.

Der König hat den Vice-Canzler Müller seiner englischen Klepper ein geben lassen, dass er mit ihme spaziren reuten sollen, unter dem also ein anderer neben ihme reitender auf ihme geschlagen und hat ihm ein grossen Schaden am Schienbein gethan, dass drei Barbierer etlich Wochen an ihm hailen. Man vermeint, es werde so übel gerathen, dass er dessen wird sterben müssen. Er lest aber dennoch das Practiciren wider den Kaiser nicht, wie sein Vater.

Freitags hat man unversehens, durch etliche Personen, darunter der Knot auch gewesen, die reichsten Juden in Heusern mit einer Guardi überfallen, hat alles durchsucht, auch von Gold, Silber, Kleinodien und andern gefunden, inventirt, so sich über 100.000 thl. erstrecken, und von ihnen hergegeben werden soll. Die Christen, wie ihnen getrohet wird, besorgen sich auch dergleichen, es möchte aber ohne Aufstand nicht beschehen.

In dieser Rebellion haben nur allein die Städt in Behem über neunzehnhundert Tausend Thaler zum Krieg hergeben. Die Stadt Kleinseiten Prag, hat allein 92.000 Thaler Schuld gemacht, dann die seind alzeit die Vornemsten, in allen Dingen wöllen sie das præ haben, destwegen die andern Städt sehr übel content. Dann man alzeit mit ihnen exemplificirt. Der Georg Neser und der Bonaventura seind die vornehmsten Rädelführer sammt den Doctor Astronomo der einer Szeen fur weissagen kann. Zur Zeit des Türkenkrieges hatten die Leute solches nit gethan.

Der Reichs Canzlei hat man sich mit Gewalt bemechtiget und des Königs Secretari Ritt die Schlüssl zu allen Sachen geben müssen, können also ihres Gefallens, die Reichs-Canzlei, Registratur

und Schriften durchstueren, darzu D. Eisen neben dem Pauschreiber und Andern starke Anleitung gegeben.

Der H. Harrant hat eine Mess componirt und selbige an St. Jacob Tag in der Kirchen bei St. Jacob auf der Orgel mit Posauen, Geigen, Lauten und Zinken musiciren lassen. Darüber sich viel Catholische hoch verwundert, sowohl auch, dass sich soviel Calvinisten daselbst finden lassen, vermeinen, es muss auf der Catholischen Seiten ein guts Anzeigen sein.

Dieser Tagen hat man die Liechtensteinischen zu Clumez befundenen Schaz, so sich an Gold und Silber, wie man ausgiebt, auf 300.000 Tl. Werth belaufen soll, alhero gebracht und in das iezigen Landhofmeisters Poppels Haus verwahrlichen beigelegt, weiln aber die Frau von Liechtenstein, (so sich dieser Zeit alhier befindet), stark darwider protestirt, mit Vermelden, dass solcher Schaz ihr selbstem zugehörig, vermeint man, es werde ihr Alles wieder gegeben werden, sonsten were man zu Bezahlung der Soldaten, solchen Schaz dieser Zeit hoch bedürftig.

Herr Wenzl Kinsky siczt mit all den Seinigen zu Clumez noch im Arrest, und ist ganz nichts zu vernehmen, wie es mit seinen Sachen einen Ausgang nehmen werde.

Des unlenkst alhie gewesenenen türkischen Tschaussen Secretari oder Schreiber, so er des Nahmens würdig, hat unserm iezigen hieigen behmischen König ein Carmen in türkischer Sprach verfertigt, welches hernach in welsche Sprach und endtlich in teutsche Reume, beiliegend zu sehen, übersezt worden. Man hat sich mitgeküczelt und drueber gefrolockt, welches von Christen nie erhört worden. In Summa, wir wöllen gar türkisch werden.

D Ě J I N Y
Č E S K É H O P O V S T Á N Í

L É T A 1618.

SEPSAL

ANTONÍN GINDELY.

DÍL IV.

V PRAZE 1880.
NÁKLADEM F. TEMPSKÉHO.

Právo překlada se vyhrazuje.

Tiskem dra. Ed. Grégra v Praze.

PŘEDMLUVA.

Pro přítomný svazek, v němžto se vypisují události vůbec „Válkou falckou“ nazývané, užili jsme posavadního titulu „Dějiny českého povstání“ a sice z té příčiny, poněvadž „Válka falcká“ může se cele považovati za následek a sice za poslední následek českého povstání. — Válka byla tím způsobena, že císař nechtěl přestati na potrestání Čechů, nýbrž že vyhlásil také kletbu na zvoleného jich krále a že jej chtěl zbaviti hodnosti kurfiřtské, aby ji přenesl na Maximiliana knížete Bavorského. V přítomném svazku vypravuje se tedy na jedné straně o procesech v Čechách zavedených, o přípravách, ježto byly ke změnění posavadní ústavy vykonány a o výsledcích rázně prováděné protireformace; na druhé straně líčí se válečná výprava, podniknutá do dědičných zemí kurfiřta Falckého, jejichž obsazením chtěl si císař zjednati náhradu za škody, kterých posud sám utrpěl a o tom, kterak hodnost kurfiřtská v Řezně slavnostním způsobem byla propůjčena. Takovým způsobem byli Čechové a kurfiřt Falcký pokutováni a vylíčení těchto udalostí tvoří závěrečný svazek „Dějiny českého povstání“.

K svazku tomuto nepřipojil jsem žádných listinných dokladů z té příčiny, aby svazek dosti objemný ještě více nevzrostl. Kdo by však z laskavých mých krajanů si přál listin, na jichž základě vypravování toto jest sestaveno, nějak užití, tomu jsou každou dobou přístupny k volnému nahlédnutí v českém zemském archivě.

V Praze, v červnu 1880.

Spisovatel.

OBSAH.

Hlava první.

Válka v Čechách až do vypuzení Mansfelda ze země.

	Strana
I. Dlužno válku třicítiletou považovati za válku náboženskou nebo za válku politickou?	1
II. Podmínky, za kterými kníže Maximilian Bavorský vyzvali dal Čechy k poslušnosti. Sliby kurfiřta Saského. Bezohledné jednání Liechtenšteina a císařských plukovníků. Valdštejn. Půjčky a kontribuce. Buquoy. Ligisté. Liechtenštejnovy dekrety	7
III. Karlštejn dobyt. Vyjednávání s Mansfeldem. Mansfeld ukládá obyvatelstvu výpalné. Mansfeld nabízí služby své Savojsku a falekraběti Bedřichovi. Mansfeld zmocní se rozličných míst v Čechách. Vyplenění kláštera Tepského. Mansfeld odeběře se do Heilbronu. Úspěchy Ligistů. Kurfiřt Saský v Chebu. Město toto získáno pro císaře. Vyjednávání s posádkou plzeňskou. Plzeň, Tábor, Třeboň a Zvíkov se vzdají	14

Hlava druhá.

Procesy pro zemězrádu v Čechách, na Moravě a v Slezsku.

I. Slavatovo dobrozdání o konfiskacích. Dobrozdání vídeňských státníků o reformách státních a náboženských v Čechách a o potrestání povstalců. Hrabě z Hohenzollernu a člen říšské dvorní rady Hegenmüller vypravení do Mnichova, aby seznali mínění Maximiliano. Rada Maximiliano. P. Dominicus	30
II. Přípravy k procesům pro velezrádu v Čechách. Povstalci v Praze dne 7. února 1621 zatčeni. Dojem toho opatření. Hrabě Šlik. Porady o soudu který by pře měl líčiti. Instrukce pro tento soud. Sestavení soudu	40
III. Počátek pře. Obžaloby se sestavují. Obsah vyšetřování. Rozsudek. Revise rozsudků ve Vídni. Náhledy vídeňských radů se různí. Konečný rozsudek	49
IV. Rozsudky vyhlášeny v Praze dne 19. června 1621. Dojem toho skutku. Náboženská útěcha odsouzených. Převezení jich na radnici staroměstskou. Exekuce. Popravení Bedřicha z Tiefenbachu v Inšpruku. Hrabě z Thurnu. Cena statků až posud zabavených	57

V. Zabavování majetku šlechtického a městského. Spor mezi knížetem z Liechtenšteina a vládou vídeňskou, má-li se v procesích pokračovati. Jednání o všeobecném odpuštění. Kníže z Liechtenšteina jmenován mistodržitelem. Jmenování konfiskačního soudu. Instrukce pro něj . . .	72
VI. Trestání Moravanů. Kontribuce uvalené na města a na šlechtu. Procesy se musejí pro válku odročiti. Kterak je země ubytováním tísněna. Počátek procesů po míru Mikulovském. Vyhlášení rozsudků dne 3. list. 1622	78
VII. Stavové dolnorakouští a kníže Maximilian. Počátek procesů proti stavům rakouským. Sestavení soudu	83

Hlava třetí.

O rozpadnutí se Unie.

I. Válka v Dolní Falci. Snahy strany císařské, aby Unie se rozešla. Smýšlení strany falcké. Sjezd Unie v Heilbroně. Působení Generálních stavů.	87
II. Dojem zpráv o bitvě na Bílé Hoře na Jakuba. Sliby jeho. Morton v Heilbroně. O svolání anglického parlamentu. Král Jakub chová se obojetně. Achác z Donína a spor jeho s Jakubem. List Jakubův zeti Bedřichovi. Prostředkovací záměr Jakubův	96
III. Jak se choval kurfiřt Braniborský k českým uprchlíkům. Falckrabě Bedřich v Kostříně. Cesta Camerariova k severoněmeckým knížatům. Bedřich ve Wolfenbüttlu. Rytíř Villiers. Kristian IV. a holandský vyslanec. Convent segeberský	105
IV. Vyjednávání Spinoly s Mauricem, lantkrabětem Hesen-Kaselským. Vyjednávání v Zvingenburku a Meinheimě. Štrasburk vystoupí z Unie. Lord Digby v Bruselu. Mohučský akord. Vyslanci Unie ve Vídni. Nepříznivé rozhodnutí císařské. Závěrečné sezení Unie. Dánští vyslanci ve Vídni	113

Hlava čtvrtá.

Vyslanecká cesta lorda Digbyho.

I. Jakubovo poselství k Bedřichovi. Falckrabě posílá Nethersole k tchánovi svému. Požadavky jeho. Jakub rozhněván na Unii. Jak se choval k žádostem Bedřichovým. Podmínky, za jakých Bedřich se chce vyrovnati s císařem. Pokud se k nim Jakub přidal. Jakub neupotřebil pomoci od parlamentu nabídnuté. Bedřich vyžádal si od svých přátel dobrozdání o podmínkách vyrovnání s císařem, ale nedržel se jich. Pavel v Greenwichu. V Anglii vyjednává se o podmínkách od Bedřicha navržených. Rozhodnutí Jakubovo. Digbyho odchod do Vídně. Uvítání jeho. Digby předloží své požadavky. Císařští vyslanci vypraveni do Mnichova a Drážďan. Digbyho požadavek strany restituce falckraběte zamítnut	127
---	-----

- II. Porady ve Vídni o falckém kurfiřtství a o zemích Bedřichových. Císař chce propůjčit Dolní Falci arciknížeti Albrechtovi a Horní Falci knížeti Maximilianovi výměnou za Horní Rakousy. Císař snaží se nadarmo knížete uchlácholiti. Náhled kurfiřta Saského v záležitosti falckého kurfiřtství a zemí Bedřichových. Císař chce sám provésti exekuci proti Horní Falci. Maximilian změni smýšlení své a nabídne se k tomu za náhradu. Císař přijme nabídnutí toto, ale chce poskytnouti náhradu jen s podmínkami. Kurz se poptává u Maximiliana, jak se má císař zachovati k anglickému prostředkování. Maximilian prostředkování toto zamítá. Výroky jeho proti Hohenzollerovi 141
- III. Císařská odpověď na požadavky Digbyho. Císař chce jen s podmínkami svoliti k příměří. Pavel ve Vídni. Digby u Oñata. Rada Oñatova. Odpověď kurfiřta Saského. Digby chce odejiti, jelikož příměří se zamítá. Ve Vídni rozhodnuto, požádat knížete Bavorského za dobré zdání o příměří. Konečná odpověď císařova. Odchod Digbyho 156
- IV. Zbrojení Mansfeldovo. Položí se táborem u Weidhausu a vpadne do Čech. Boje s Tillym. Maximilian vrhne do Horní Falce. Zamítne příměří. Vyjednávání s Mansfeldem. Digby ruší vyjednávání toto. Mansfeld opustí Horní Falci 163

Hlava pátá.

Vyjednávání v Hainburku a Mikulově o mír s Bethlenem.

- I. Bethlen je ochoten vyjednávatí s císařem o mír. Překážky, jaké se stává v cestu při počátku vyjednávání. Vyjednávání započato v Hainburku. Jakého výsledku chtějí ve Vídni vyjednáváním tímto docíliti. Řeč Dallosova před vyslanci francouzskými. Řeč Pechyho. Počátek vyjednávání. Požadavky uherských komisařů. Císařští komisaři chovají se odmítavě. Pan z Meggova a Esterhazy ve Vídni. Resoluce císařova. Porada vyslanců francouzských s císařskými a uherskými komisaři. Podmínky Bethlenovy. Druhá císařská resoluce. Bethlen povoluje. Císařská nabídnutí. Znamky, že vyjednávání bude přerušeno. Další bezvýsledné vyjednávání. Dva diplomy. Bethlen a uherští stavové. Turci 175
- II. Válka za vyjednávání hainburského. Bethlen se uchází o pomoc u Bedřicha. Markrabě Krňovský. Ústup Bethlenův do Košice. Buquoy u Prešpurka. Bethlen zbrojí. Buquoy padne u Nových Zámků. Zhoubné ustupování vojska císařského. Bethlen spojí se v Trnavě s markrabětem Krňovským 197
- III. Markrabě Krňovský brání se v Slezsku. Jeho zbrojení a rekvisice. Markrabě postoupí do Uher. Bethlen u Prešpurku. Úspěchy Bethlenovy. Loupežné nájezdy uherské na Moravu. Ve Vídni touží se po míru. Bethlen kloní se k míru. Harrach u Bethlena. Mikulov ustanoven za místo k vyjednávání 207
- IV. Počátek vyjednávání. Požadavky Bethlenovy a císařské návrhy. Poža-

- davky stavů uherských. Povolnost císařova. Dva diplomy. Ustanovení
 o restituci statků církevních. Sňatek císařův 217
 V. Právní Slezanů strany akordu. Přijetí poselství slezského ve Vídni. Sjezd
 knížat ve Vratislavi. Vojsko markraběte Krňovského. Oblehání Kladska 227

Hlava šestá.

Válka v Dolní Falci a sousedních krajinách.

- I. Arcikníže Albrecht a jeho choť. Příměří v Dolní Falci skončeno.
 Operace vojska španělského. Oblehání Frankenthalu. Mansfeld vtrhne
 do Dolní Falce. Cordova spojí se s Tillym. Postupují na Heidelberg.
 Cordova odloučí se od Tillyho a pronásleduje hraběte Mansfelda na
 levý břech porýnský. Deidesheim. Cordova rozloží vojsko v zimních
 bytech. Mansfeld u Elsaského Zabernu. Jak se Štrasburští chovají
 k stranám válčícím 235
- II. Achác z Donína v Kodani. Najímá vojsko na rozkaz falckraběte. Kri-
 stian z Halberstadtu a dřívější jeho život. Přidá se k falckraběti. Od-
 pověď jeho na císařské napomenutí. Jeho zbrojení. Bitka u Kittorfu.
 Kristian z Halberstadtu vpadne do biskupství Paderbornského. Vydírá
 zde na všech stranách. Markrabě Badenský. Spor jeho s dědici Eduar-
 dovými. Jeho zbrojení. Arcikníže Leopold se snaží, aby jej odvrátil
 od nepřátel císařových. Markrabě vzdá se panství ve prospěch syna svého 249
- III. Jak se choval Bedřich v letě 1621. Psaní Jakubova Filipovi IV. a Fer-
 dinandovi II. Porady císařovy s Maximilianem Bavorským s strany
 odpovědi. Bedřich posílá tehánovi svému zachycená psaní císařská.
 Opatření Jakubova. O neshodě jeho s dolní sněmovnou. Bedřich vypraví
 vyslance do Dánska, severního a jižního Německa a do Francie. Kur-
 fírt Braniborský. Papežská pomoc pro císaře a Ligu. Počet vojska na
 obou stranách 267
- IV. Falckrabě odeběře se k Mansfeldovi. Vyjednávání infantky s Mansfeldem.
 Boj u Mingolsheimu. Bitva u Vimpfenu a její následky. Lantkrabě
 Ludvík zajat. Kristian Halberstadtský poražen u Hóchstu od Tillyho.
 Ludvík Darmstadtský propuštěn na svobodu. Falckrabě propustí Mans-
 felda a Kristiana Halberstadtského ze své služby. Mansfeld táhne Lotha-
 rínkami do Francie. Potom se obrátí do španělského Nizozemska. Bitva
 u Fleuru. Válka mezi Španěly a Holanďany. Obležení Bergenu op
 Zoom 286

Hlava sedmá.

Vyjednávání o přenesení falckého kurfiřtství.

- I. Jak se choval Řehoř XV. v otázce kurfiřtské. Pater Hyacint. Císař pře-
 nese hodnost kurfiřtskou písemně na knížete Maximiliana. Nové vyjed-
 návání mezi císařem a Maximilianem s strany zemí falckých. Nuncius
 Verospi a psaní papežovo. Ferdinand se dotazuje Maximiliana, jakou
 odpověď by měl dát papeži. Jak se chovali duchovní kurfiřti v záleži-

- tosti hodnosti volební. Arcikníže Karel u Jana Jiřího. Hohenzollern zve kurfiřta Saského na sjezd knížat 309
- II. Poslední dnové Filipa III. Uzeda a přívrženci jeho odstranění od Filipa IV. Nový král, jeho vládní program. V Španělsku chtějí vyhověti přání Jakubovu s strany restituce falckraběte. Psaní císařské v záležitosti kurfiřtské. Khevenhiller a P. Hyacint vynasnažují se zjednatí španělský souhlas k přenešení hodnosti kurfiřtské. Osvědčení patera Hyacinta ve Vídni 319
- III. Císař vypraví hraběte Jiřího Ludvíka ze Schvarzenberka do Londýna. O vyjednávání v Bruselu. Jak se chová falckrabě naproti tomuto vyjednávání. Vyjednávání nevede k žádoucímu výsledku. Digby ve Španělsku. Zuñiga zemře. Khevenhiller se vynasnažuje, aby král Filip setrval při svém, Maximilianovi příznivém rozhodnutí. Obrat v španělské politice po smrti Zuñigové a po příchodu Digbyho do Madridu. Jakub se horší na průběh vyjednávání bruselského. Vypraví Endymiona Portera s novými instrukcemi do Španělska. V Madridě se rozhodnou vyhověti přání Jakubovu. Olivarezův plán o vyrovnání 329

Hlava osmá.

Sněm deputovaných v Řezně.

- I. Snahy císařovy, aby sešel se konvent knížat. Jednotliví knížata říšští jsou proti tomu. Císař odjede do Řezna. Ulm v Mnichově. Porady v Řezně, má-li se přistoupiti k španělským propositím s strany příměří v Dolní Falci. Španělské návrhy zamítnuty následkem snah jednatelů bavorských. Kurfiřt Mohučský pracuje proti udělení hodnosti kurfiřtské knížeti Bavorskému 343
- II. Císařská proposice ze dne 7. ledna. Příchod Maximilianův do Řezna. Porady deputovaných. Vyslanec francouzský prohlásí se ve prospěch Maximiliana. Falckrabě Neuburský. Dvoji usnešení deputovaných. Odpověď císařova. Jakým způsobem protestanti a katolíci hájili svého mínění s strany vydání kletby na falckraběte a propůjčení hodnosti kurfiřtské. V císařském kabinetě usnešeno propůjčiti knížeti Bavorskému hodnost kurfiřtskou jen osobně a ne dědičně. Vyslanci trevirští podávají na sjezdě dotýčený návrh, jenž od katolíků přijat jest. Rozhodnutí císařovo o hodnosti kurfiřtské. Tajná císařská listina, jenž byla odevzdána knížeti Bavorskému. Investitura. Osvědčení císařské falckraběti Neuburskému. Papež. Účtování císaře s Maximilianem. Španělsko. Císařské milosti. Císařské rozsudky ve sporu o dědictví badenské a mariborské 353
- III. Jakým způsobem byl císař v Uhrách uveden v držení krajín vnově nabytých. Stanislav Thurzo. Císařští komisaři v Košici. Koruna císaři vydána. Říšský sněm v Šoproni. Navrácení statků od Bethlena zabavených. Volba palatina. Spor katolíků s protestanty. Německé posádky. Bethlenovo poselství k císaři a sněmu říšskému. Bethlen vypraví hraběte z Thurnu do Cařihradu. Výsledek snah Thurnových. Petendi v Hagu. Bethlen je z jara 1623 odhodlán na císaře útok podniknouti 376

- IV. Řež veltlínská a její následky. Smlouva Madridská. Postavení vídeňských státníků ve sporné otázce. Válka znovu vypukne. Vítězství vojska španělského a rakouského. Smlouva Milánská. Válka opět vypukne. Smlouva Lindavská. Maximilian Bavorský snaží se prostředkovati v záležitosti veltlínské. Pokus jeho se nezdaří. Vyjednávání o spolek mezi Maximilianem a Ligou na jedné a Francií na druhé straně 388
- V. Mansfeld, Kristian Halberstadtský a Vilém Výmarský zbrojí. Sněm kraje Dolnosaského a jeho usnešení. Jak se císař zachoval naproti usnešením kraje Dolnosaského. Rozmíška mezi Mansfeldem a Kristianem Halberstadtským. Smlouva Kalenberská. Schůzka kurfiřtů Saského a Braniborského v Annaberku. Kurfiřt Saský zamítne vyzvání kurfiřta Braniborského, aby se chopil zbraní proti císaři. Vilém Výmarský spojí se s Kristianem Halberstadtským. Mansfeld a braniborský vyslanec. Bedřich a Jakub 403
- VI. Katolíci a protestanti rozcházejí se, co se týče odpovědi na onen kus císařské proposice, v němž se jedná o pojištění míru říšského. Liga vyjednává s císařem o vzájemné pomoci. Žádosti císařovy u papeže. Žádosti císařovy k jednotlivým krajům říšským. O vyřízení ostatních kusů císařské proposice. Žaloby měst říšských a jejich vyřízení. Spolek polský. Kurfiřt Mohušský a saští vyslanci 416

Hlava devátá.

Církevní opravy v Čechách a na Moravě.

- I. Snahy katolíků po bitvě na Bílé Hoře, aby svou církev zvelebili a protestantskou obmezili. Nuncius Caraffa a jeho vliv. Požaduje, aby vypovězení byli všichni protestantští duchovní. Císař chce naříditi vypovězení pod tou záminkou, že duchovní v ohledu politickém se provinili. Liechtenštein je proti vypovězení. Císař nařídil 28. října 1621, aby toto vypovězení bylo předsevzato. Na lutherany se vypovězení nevztahuje. Faráři pražští opouštějí město a přechájí do Saska. Návrhy Slavatovy. Usnešeno, aby se svátost oltární nepodávala více pod obojí způsobou. Farář Locika. Generální pardon. Působení duchovenstva katolického na venkově 429
- II. Usnešeno, aby duchovenstvo lutheranské bylo vypovězeno. Universita odevzdána jesuitům. Výsledky katolických snah v šlechtě a v měšťanstvě. Psaní kurfiřta Saského k císaři. Hoě píše Liechtenšteinovi. Porady u dvora císařského v Strubíně následkem psaní kurfiřta Saského. Nejvyšší kancléř z Lobkovic u vyslanců Saských v Řezně. Jak se chovali katolíci knížata v Řezně naproti vypovězení duchovenstva lutheranského. Odpověď císařova kurfiřtovi Saskému. Nové psaní kurfiřta Saského. Cesta císařova a nunciiova do Prahy. Porady v Praze. Arcibiskup a opatové se vynasnažují, aby opět nabyli statků, které drživali před válkami husitskými. Protireformace na Moravě 446

Hlava první.

Válka v Čechách až do vypuzení Mansfelda ze země.

- I. Dlužno válku třicítiletou považovati za válku náboženskou nebo za válku politickou?
- II. Podmínky, za kterými kníže Maximilian Bavorský vyzvali dal Čechy k poslušnosti. Sliby kurfiřta Saského. Bezohledné jednání Liechtenšteina a císařských plukovníků. Valdštejn. Půjčky a kontribuce. Buquoy. Ligisté. Liechtenšteinovy dekrety.
- III. Karlštejn dobyt. Vyjednávání s Mansfeldem. Mansfeld ukládá obyvatelstvu výpalné. Mansfeld nabízí služby své Savojsku a falckraběti Bedřichovi. Mansfeld zmocní se rozličných míst v Čechách. Vyplenění kláštera Teplského. Mansfeld odebere se do Heilbronu. Úspěchy Ligistů. Kurfiřt Saský v Chebu. Město toto získáno pro císaře. Vyjednávání s posádkou plzeňskou. Plzeň, Tábor, Třeboň a Zvíkov se vzdají.

I.

Nežli přistoupíme k vyličení zápasu, který se rokem 1620 v Němcích započal a který tvoří epizodu války 30leté, známou pod jiným jménem „války falcké“ a který se roku 1623 skončil vzdáním se Frankenthalu vojsku španělskému, bude snad našim čtenářům vítáno bližší objasnění otázky o rozhodujících pohnůtkách zápasu 30 let trvajícího, zdali totiž byl po výtce zápasem náboženským nebo zápasem politickým. Protiva mezi starou a novou vírou a nenávistí, jakou se stoupenci rozličného učení náboženského pronásledovali, zdály by se svědčiti ve prospěch prvního náhledu; ale uvážíme-li, kterak lakomost a panovačnost jednotlivých knížat zápas

tento využitkovati a jej tedy protahovati se snažili a jak často se stávalo, že za války náboženští odpůrci spolky mezi sebou uzavírali, nabýváme také pro druhý náhled závažných důvodů; a okolnost tato povzbuzuje nás k tím zevrubnějšimu uvažování sporné otázky, abychom nabyli jasného náhledu o polnůtkách a výsledcích zápasu.

Protestantismem stalo se u vnitřním vývinu národů a států západní Evropy rozštěpení, kteréž nejlépe podle toho lze změřiti, pováží-li se, jak hluboko živel náboženský zasahoval do veškerého života společenského a rodinného. Obecné blaho s církví tehdyž co nejtěsněji souviselo. Králové nemohli vládnouti bez odporu, pakli korunu z rukou její neobdrželi; tisíce šlechticů docházeli skvělého zaopatření v službách církve; učenci připoutáni byli k dogmatům její a náleželi skoro vesměs stavu duchovnímu; obchod a průmysl neustále se dovolávaly její požehnání a moc církve až do dílny zasahovala, neboť často hrozilo se pokutami církevními, kdo by smlouvě nedostál. Ctižádost a pobožnost, lakomost a nezištnost, zkrátka nejmocnější zpružiny jednání lidského bývaly v ní ukájeny. Církev sama měla k ruce všeliké bohactví, kteréž ideální její vliv ještě více zvyšovalo. A nyní reformatoři proti veškerému posavadnímu zřízení církve vášnivě vystoupili. Kdyby bylo šlo po jejich přání, církev byla by moci své nijakž nepozbyla, měla se jen v jiné tvary přelíti a moc měla býti jiným způsobem vykonávána, ale konečně měla předce církvi nebo její služebníkům prospívati. Nežli však pronešeno bylo závěrečné slovo v této záležitosti, počal se mezi přívrženci staré víry a mezi novotáři boj na život a na smrt, jenž byl s větší nebo menší ukrutností veden v polovici Evropy. Mohlo by se za to míti, že tento zápas a spojené s ním pronásledování dělo se jen pro zájmy náboženské a tedy ideální a zajisté tisíce mužů jen z těchto důvodů útoky nebo hájením se vyznamenali. Přes to však roztržka náboženská zavdala jen podnět k boji, avšak důvody, pro které nabyl tak velikých rozměrů a tak dlouho trval, těmi byly otázky držební. Kdo byl přívržencem panující církve, tomu se doprálo ochrany zákonů, odpůrce byl bez práva a tak hájil podle přesvědčení majetku svého. Kromě toho mnozí novotáři lačněli po statech staré církve, a kde toho nebylo,

záviděli jich alespoň duchovenstvu a tak poňoukání byli jedni závistí k těmž jednání jako druzí ziskuchtivostí. Zápas náboženský provázen byl neustále bojem o statky, čímž poskytováno potřebné palivo k dalšímu požáru.

Tak bývalo po všechny časy a za všech válek; neboť z jakýchkoli příčin povstaly, v dalším průběhu rozhodovalo se jimi o získání nebo o ztrátě hmotných statků. Jistý obor myšlenek vládne vždycky duševním a hmotným životem národů; v XVI. a XVII. století byl to obor náboženský, nyní je to obor politický a národní a zítra bude to obor sociální a průmyslový a všechny naše poměry životní upravují se ve shodě s tímto panujícím oborem myšlenkovým. Jako v století XVII. každý útok náboženský hrozil existenci jednotlivce, a měl tedy nejen stránku ideální, nýbrž také stránku hmotnou, tím způsobem tlak národní může existenci utlačovaných ochromiti, jelikož se jim odnímají prostředky k jejich vývinu a tím k hmotnému jich zdaru, a podobným způsobem vláda despotická působí nepříznivě na poměry výdělkové a majetkové. Kdo se tedy brání proti utlačování politickému a národnímu, hájí jen demno svého chleba. Péče o zachování je nám naléhavou nutností a přání abychom život svůj zlepšili, ať jsme toho sobě vědomi nebo ne, má vliv na veškeré naše jednání, ať již hájíme své víry nebo své řeči, nebo své svobody nebo svého tržiště; z přání tohoto plodí se nejskvělejší naše výkony a v něm vznik svůj má naše nejhoroucnější ctížádost. Otázky životní jsou jedním slovem základem celého našeho života společenského; u národů vzdělaných pojí se k nim tisíce jiných více nebo méně ušlechtilých snah a objímají je jako rostliny úponkovité kmen nebo jako kůže a svaly kostru, ale jakkoliv kmen nebo kostra ustupují do pozadí, předece jsou vlastním základem útvarů. Vzdělanost jednotlivce, jeho pracovitost, nezištnost a jeho mravní cena může setřítí drsnou skutečností s nakládání s otázkami životními, ale činnost jednotlivce je jen bezdůslednou idyloou v bezohledné vřavě národů.

Zásady tuto všeobecně vytknuté lze dokázati na průběhu války 30tileté, neboť zkouáme-li snahy v době tehdejší rozhodující nebo poměry, jimiž válka tak rozsáhlá byla umožněna, nabýváme přesvědčení, že protivy náboženské bývaly často sice vítanou zá-

mínkou k započetí nepřátelství, ale nikoli dostatečnou příčinou. Příčiny, pro které válka r. 1618 počata, hledati dlužno všechny již v roce 1610, ačkoliv teprvé pozdější události měly válku bezprostředně v zápětí; a všechny tyto příčiny měly svůj původ v zájmech osobních. Neboť již roku 1610 staly se veliké rozmršky mezi panovníky rakouskými a jejich poddanými, jenž způsobeny byly nejen růzností víry, nýbrž původ svůj měly také v snažení stavů po nabytí největších práv politických, jimž moc královská a snad i sporádaná vláda měly padnouti za obět. Již tehdež kurfiřt Falcký lačněl po zemích rodu Habsburského a udržoval zemězrádné spojení s jeho poddanými, kdežto členové Unie chtějíce se zmocniti duchovenských statků v Němečích jen na vhodnou příležitost číhali. Již tehdež domnívala se knížata říšská, kterak přišel čas, že mohou ve prospěch domnělé svobody německé úplné samostatnosti se domáhati a že Německému státu nepotřebují žádných obětí více přinášeti, jelikož by tyto mohly prospěti moci císařské. Všecky tyto skutky směřovaly k odstranění moci císařské a pakli protestanti napadli císaře a říšskou dvorní radu z důvodů náboženských, bylo to z části pokrytectví, poněvadž při tom sledovali politické záměry a rovněž přivinutí se katolíků k Habsburkům nebylo upřímné, jelikož jen okamžitými okolnostmi byli k tomu donuceni. Již tehdež konečně chtěla Francie tyto zmatky a snahy k prospěchu svému využítkovati. Kdyby byl Jindřich V. ostal na živu, byl by se byl přidal na stranu Unie, byl by se byl chopil meče k hájení německé svobody a byl by podnikl boj s Habsburky hned z počátku s takovým výsledkem, jakého Francie teprvé o 20 let později dosáhla. Jelikož však Jindřich náhle zemřel, nedostával se Unii spojenec, který by jí vítězství zabezpečoval, i musela se prozatím vzdáti útoku, jelikož rod francouzský spojovaly svazky příbuzenstva s rodem španělským. Byly to tedy důvody po výtce politické, které roku 1610 míru hrozily.

Klidu po smrti Jindřichově chtěli užítí němečtí Habsburkové, aby se v držení zemí svých upevnili. Způsob, jakým Matiaš vykládal porovnání a instrukce, která po povýšení Ferdinandově na trůn český dána byla rychtářům městským, svědčily dostatečně, že strana císařská hodlala protestanty potlačit a že jim

chtěla připravit podobný osud, jakého se jim dostalo ve Štýrsku. Opatření tato popuzovala náčelníky protestantů českých k povstání, k němuž byli za deset let podnikli všeliké přípravy; ale doutnák do sudu prachem naplněného Habsburkové sami uvrhli. Mohlo by se za to míti, že u nich rozhodovala otázka náboženská, že při tom měli na zřeteli jen panství staré církve katolické a že alespoň Ferdinand spravoval se důvody náboženskými, když projevil souhlas svůj s kroky proti protestantům naměřenými. Ale jako stavové vedle náboženského svého vyznání sledovali účel politický, tak i Habsburkové měli na zřeteli rozmnožení moci svojí, čehož se jim mělo dostati obrácením poddaných jejich na víru katolickou; a v tom směru působil i sám Ferdinand, jakkoli upřímně lnul k církvi katolické. Ferdinandovi a přívržencům jeho byl proti mysli nepatrný význam, jaký měla v Čechách královská moc, jelikož na vůli jejich nezáviselo ani jmenování nejvyšších úředníků; když mu tedy zvěstována byla zpráva o svržení místodržících s okna, vítali on a důvěrníci jeho událost tuto jakožto nejvhodnější příležitost, aby královská moc z domnělé potupy byla povznesena. Otázka náboženská upoutala celou duši Ferdinandovu, s ní se denně bavil a jí se denně zabýval, pro ni neobyčejnou pokoru osvědčoval, tak že by jej byl mohl pozorovatel považovati za člověka, který na vznešenost a moc neklade žádné váhy; a předce i u něho důsledky bojů a namáhání vrcholily v otázce moci. Při tom byl Ferdinand dobromyslným a mírumilovným mužem, jenž by byl na svém přestal a jehož činnost, jak se podobalo, jen k vyhubení nevěry směřovala; ale jakmile se dostal do boje, světské zájmy vystoupily u něho do popředí. A jako hleděl vítězstvím moc svou rozšířiti, tak snažil se neodolatedlnou porážku se strany Francie tím odvrátiti, že Lužici vydal v šanc Sasku zajisté na ujmu zájmů náboženských, kterých by byl jinak mohl zajisté vydatněji uhájiti, kdyby byl Elzasy postoupil Francii a Lužici opět k říši své připojil.

Co platí o Ferdinandovi, platí ještě více o všech vynikajících mužích, kteří za války 30leté vystoupili na jeviště. Maximilian Bavorský uvítal boj jakožto nejvhodnější příležitost, aby rodu svému získal saské kurfiřtství a protivil se, jak uvidíme, všelikému i od císaře kýženému vyrovnání, kterým by byl falckrabě mohl zase

nabýti zemí svých. O Francii nechceme dále mluvit, jelikož politika kardinálů Richelieua a Mazarina směřovala zcela patrně k rozšíření francouzského panství; ale zmíniti se zde musíme o zvláštním chování papeže Urbana VIII. *) Papeži tomuto záleželo zajisté velice na neobmezeném panství církve katolické, ale nechtěl ho dosíci za tu cenu, aby Habsburkové měli z toho zisk a aby tak na věky utvrdili v Itálii panství své, jehož nenáviděl. Jevil tedy nepřátelství proti knížatům rodu tohoto dotud, pokud jim štěstí přálo, snaže se umenšit prostředků jejich k válce tím způsobem, že nesvolil k uvalení berně na duchovenstvo španělské. Politika papežova tedy v rozhodné době spravovala se zájmy svět-skými a ne náboženskými a k povolnosti přiměla jej pouze roz-tržka náboženská, jakou mu bylo ze Španělska hroženo. Pozdější špatný stav Habsburků, kterým nepřál, zmírnil hněv jeho, tak že se choval neutrálně.

Co tvrdíme o katolících týká se také protestantů a zvláště Gustava Adolfa, který za celého toho vražedného zápasu nejvíce vynikl. Kdo by se neupamatoval, kterak se snažil pořádek a bázeň boží mezi spustlými žoldněři udržeti: * komu pak není známo, jak vroucně lnul k víře Lutherově, kterak ji po svých vítězstvích usi-loval v Dolní Falci rozšířiti a proto zavdal podnět k tuhému sporu s falckrabětem, jelikož ten chtěl kalvinismu neobmezené panství pojistiti. Víra zajisté velice mu ležela na srdci a byl zajisté ochoten k obhájení její v největší nebezpečnosti se vrhnouti, ale předce neustále pamatoval na založení panství svého, které by se vztahovalo na země po obou březích moře Baltického. Proto chtěl se dopustiti loupeže na souvěrci a švakru svém, kurfirťovi Branibor-ském, chtěl jej z Pomoří zapudit a pro sebe je získati. Gustav Adolf vědomě užil rozhořčení, jaké se v Němcích ujalo proti vojsku císař-skému, aby na ssutinách císařské moci založil vlastní svoje panství.

O jiných osobnostech, jako o Kristianovi z Halberstadtu, markraběti Badenském, Mansfeldovi a protichůdci jeho Albrechtovi

---

*) O postavení tohoto papeže k Habsburkům podáme velice překvapující zprávy v dějinách r. 1630.

z Valdšteina nechceme dále slov šřítí, jelikož je příliš jasno, jakými důvody se v jednání svém spravovali, tak že se nedá jinaké nežli osobními zájmy vysvětliti. Taktéž není potřebí rozbíratí důvody, jakými stavové uherští a knížata Sedmibradští Bethlen a Rákoczy v boji svém proti Habsburkům se spravovali; byly to tytéž důvody, z nichž v XIV. a XV. století staly se rozmlíšky s Lucemburky, Korvínem a Jagajlovcí: na jedné straně nepoddajnost šlechty, na druhé straně tlak, jaký nepořádná vláda královská vykonávala, což obojí v Uhrách nepřetržitě trvalo. Hnutí s tím souvisící tvoří obsah života maďarského, jakkoliv druhdy nových tvarů nabývá a tak i nyní náboženství nemělo většího vlivu, než-li že sporům nový tvar propůjčovalo.

Války počínají z tisícerych příčin, ale jakmile počaly, příčiny tyto ustupují do pozadí a na jich místo nastupuje otázka o ukončení ctižádosti a ziskuchtivosti a válce čas vyměřuje.

II.

Porážkou na Bílé Hoře sborům stavovským v Rakousku zasažena byla taková rána, že obnovení panství habsburského nemohlo býti více překaženo. Kdyby se byl přemožený falckrabě osudu svému podrobil a k některým obětím podvolil, aby se s císařem smíření státi mohlo a kdyby se byl vítěz spokojil s nabízenými obětmi, byla by jakýmsi mírem nábožensko-politická válka v Němcích na několik roků přerušena. Vítěz však nedovedl se umírniti a přemožený neznal zoufalého svého postavení a tak ve válce pokračováno. Podobalo se ovšem, že nebude dlouho trvati, jelikož přátelé falckraběte jeden po druhém spolku s ním se vzdávali; nejprvé ustoupila s jeviště Unie, nečinně se dívajíc a po ní následoval Bethlen. Jen dobrodružný Mansfeld nesložil zbraně, ačkoliv se stranou císařskou vyjednával; neboť když byl přese všecku odvalu a úskočnost svoji z Čech zapuzen, zahrnul se v Dolní a Horní Falci, zjednal důvodům, pro které válka byla vedena, novou platnost a nejvíce k tomu přispěl, že falckrabě nebyl bez dalšího boje ze zemí svých vypuzen. Snahy Mansfeldovy ve prospěch nešťastného zimního krále pojily se k poslednímu odporu v Čechách a tak pohlednouti je nám opět na osud této země.

Plenění, jakým po bitvě na Bílé Hoře Praha byla týrána, opakovalo se znenáhla v Čechách, kam vojsko vítězné jen dorazilo. Kníže Bavorský snažil se sice podle své možnosti učiniti přítrž této neřesti, ale císařští důstojníci brali si napomínání jeho málo k srdci a nijakž ho neposlouchali; i byli tedy velice spokojeni, když oznámil, že se do Mnichova navrátí, poněvadž se tak sprostili obtížného karatele. Nežli Maxmilian s Prahou se rozloučil, ustanovil zástupcem svým knížete Karla z Liechtenšteina s titulem „delegovaného komisaře“,*) napomenuv jej důtklivě, postarat se,**) aby se učinila přítrž neustálým násilnostem, jelikož by jinak veškero obyvatelstvo dohnáno bylo k zoufalství a k novému všeobecnému povstání.***) Zdali kníže slíbil, že napomenutí toho bude dbáti, není nám známo, ale jisto je, že vojsko císařské v Čechách dále řádilo posavadním svým způsobem.

Maxmilian dal sestaviti před odchodem svým instrukci pro úředníky, kteří měli býti posláni do krajů českých posud neobsazených. Neměli ničeho slibovati strany politických svobod a majestatu Rudolfova, nýbrž měli všechny takové žádosti odkazovat na císaře, ale žadatelům mohli pro jich osoby a statky slíbiti všelikou ochranu, tak že by se nepotřebovali ani o svou svobodu ani o svůj majetek strachovati. Takovéto sliby byl Maximilian od svého vtrhnutí do Čech častěji opakoval, aniž by byl mohl obyvatelstvo pro císaře získati; nyní po vítězství na Bílé Hoře nebyl podle svého plnomocenství, jak je ve Vídni vykládali, k tomu oprávněn, jelikož obyvatelstvo více dobrovolně se nepoddávalo, nýbrž jen na milost a nemilost vzdávati se mohlo. Maximilian však odmítl takovýto

---

*) Vídeňský státní archiv. Ferdinand Maxmilianovi 2. pros. 1620. Ferdinand listem tímto potvrdil jmenování Liechtenšteinovo a titul jeho.

***) Saský státní archiv. Patent Maxmilianův dd. 15. listopadu 1620.

****) Mnich. st. arch. Maxmilian Liechtenšteinovi 16. list. 1620. Napomínal jej, aby vojsko císařské vedeno bylo na kvap proti nepříteli (do Moravy), jelikož „mit Rauben, Plündern, auch Frauen und Jungfrauen schänden sammt anderem Ungebühr dermassen excessive verfähret, dass man nunmehr fast anderes nichts zugewarten, als dass die Unterthanen sowohl Herrn, Adels, als andre niedere Stände zur gänzlichen Desperation und danen hero zu einem neuen Generalaufstant gebracht werden möchten.“

výklad svého plnomocenství; dílem jednal tak snad z útrpnosti k nešťastnému obyvatelstvu, dílem snad ani neměl tušení o konfiskačních záměrech vlády vídeňské. Proti větším daním nechtěl stavů českých chrániti, ani proti obmezení jich práv politických a náboženských, aniž proti potrestání původců povstání; ano kníže vyzval císaře, jak jsme již byli oznámili,*) aby ústavu podle libosti své změnil a náčelníky rebelie odpraviti dal, ale hmotné záhubě nechtěl ani lid, ani šlechtu v šanc vydati.**)

Stavové rozličných krajů, kteří se byli do Prahy dne 12. list. 1620 nedostavili, nemeškali před vysláním a po vyslání dotýčných komisarů podrobení své nabídnouti, ale každý z nich požadoval zachování privilegií, k čemuž města ještě připojovala žádost, aby sproštěna byla ubytování vojska. O pojištění majetku nikdo se neucházel, jelikož ani ve snu nikoho nenapadlo, že by mohl býti jináče potrestán nežli vyššími daněmi. Když některá města při hranicích saských a někteří v sousedství saském usedlí šlechtici nabídli kurfiřtovi Janu Jiřímu podrobení své za těchže podmínek, nemeškal tento jednati podle komise, kteráž jak nám známo, také pro Čechy platila; i přijal nabídnutí toto a slíbil žadatelům věci dalekosáhlejší nežli byl Maximilian učinil. Nerozpakoval se na příklad městu Mostu, které se první k němu obrátilo, zaručit zachování privilegií a svobodné vyznávání víry, ano žádal knížete Maximiliana, aby do města toho žádné posádky nevložil.***) Příklad Mosteckých následovala šlechta kraje Litoměřického †) a příklad těchto opět jednotlivá města.††) Pozoruhodná je ta okolnost, že vyslanci šlechty v Litoměřicku, ucházejíce se u kurfiřta o prostředkování, jen za svobodné vyznávání konfese augšpurské žádali a tak se konfese české,

*) Díl III. strana 285.

**) Mnich. st. arch. Instrukce Maximilianova vyslancům, jenž se měli do krajů českých odebrati dd. 17. list. 1620.

***) Saský st. arch. Kurfiřt Saský Maximilianovi 13/23. list. 1620. — Tamtéž. Instrukce, oč by se poslové mostečtí u kurfiřta Saského měli ucházeti dd. 16. list. 1620. — Tamtéž. Most. kurfiřtovi Saskému 23. list. 1620. — Tamtéž. Kurfiřt Saský Mosteckým dd. 13. 23. list. 1620.

†) Sas. st. arch. Šlechta kraje Litoměřického kurfiřtovi Saskému dd. 15. list. 1620. — Tamtéž. Plnomocenství šlechticů pro vyslance.

††) Dotýčná osvědčení v st. arch. saském.

majestatem povolené vzdávali. *) Jan Jiří přimluvil se skutečně za kraj Litoměřický u Maximiliana a slíbil také žadatelům, že je bude v užívání privilejí a svobody ve víře tak dlouho ochraňovati, až jim obojí bude znovu od císaře pojištěno. **) Jelikož tak přátelským způsobem podané žádosti vyřizoval, rostla důvěra k němu den ode dne; jednotliví pak šlechtici nepřestávali více na všeobecných slibech, nýbrž žádali jej za ochranné listy pro svůj majetek, kteréžto žádosti kurfiřt také vyhovoval. ***)

Brzy se muselo ukázati, zdali a jak „delegovaný komisař“, kníže z Liechtenšteina vyhoví více nebo méně dalekosáhlým slibům kurfiřta Saského a knížete Bavorského a jmenovitě hodlá-li města chrániti proti vydírání, jakým Praha byla sužována. Kdyby byli plukovníci císařští uposlechli rady Maxmilianovy, byli by bez váhání vytrhli z Prahy a táhli do Moravy a do Slezska, aby také tam povstání udusili, čímž by městům českým nejlépe bývalo poslouženo. Ale to nehylo po jich chuti; nechtělí válce udělati rychlý konec, aby se mohli obohatit. Jim na tom záleželo, aby mohli zemi dříve vypleniti, nežli by postoupili na Moravu a tak u vášnivé hltavosti vrhli se na města v severních Čechách. Albrecht z Valdšteina vynutiv pohrůžkami a sliby přístup do města Mostu, vyzval také města a šlechtu kraje Litoměřického, aby zástupce své vypravili do Loun a aby po nich nabídlí podrobení císaři. Na současné vyjednávání s kurfiřtem Saským a na sliby jeho nevzal žádného ohledu †) a také nic neprosnělo, že se kurfiřt ujal stísněných a že hájil práv svých jakožto císařský komisař, neboť z Prahy zasláno psaní do Litoměřic, v němž kníže z Liechtenšteina projevoval svou nelibost, že stavové tohoto kraje chtějí se od ostatní země odloučiti a v němž je napomínal, aby se rozkazu Valdšteinovu podrobili. ††)

*) Tamtéž. Žádost šlechty z Litoměřicka kurfiřtu Saskému dd. 14/24 list. 1620.

**) Sas. st. arch. Odpověď kurfiřtova dd. 16/26. list. 1620.

***) Václav Rampach, Kaplíř ze Sulevic kurfiřtu Saskému etc. v sas. st. arch. Tamtéž. Seznam salvagardií do Čech vydaných.

†) Kraj Litoměřický kurfiřtu Saskému dd. 27. list. 1620. Tamtéž.

††) Sas. st. arch. kurfiřt Saský Valdšteinovi dd. 18/28 list. 1620. — Tamtéž Liechtenstein kraji Litoměřickému dd. 29. list. 1620.

Aby se nařízení tomu dodalo důrazu, vtrhlo počátkem prosince vojsko císařské do kraje Litoměřického a Žateckého a způsobilo tam obyvatelstvu takovětěž svízele, pod jakýmiž jižní a západní krajiny české až posud byly úpěly. Tak byly na př. statky pana z Hochhausu popleněny a majiteli uloženo od hejtmana Valdšteina zaplatit 25.000 tolarů. *) Hochhausen stěžoval si na to kurfiřtovi Saskému, jehož došly se všech stran podobné stížnosti. **) Z těch zasluhuje zmínky zvláště stížnost města Mostu. Měšťanstvu nejen že odňaty byly všechny zbraně a střelivo — kteréžto opatření ovšem nikoho nepřekvapilo — a nejen že posádka a její vydržování denně se zvyšovalo, Valdštejn požadoval pro sebe ještě zvláštní dary, tak kromě jiného „několik set sudů vína“, kteréžto požadavky provázeny byly strašnými pohrůzkami, tak že měšťané museli si peníze vypůjčiti, aby mu vyhověli. ***) Šlechtě kraje Litoměřického dodán rozkaz, aby složila kontribuci na penězích tak vysokou, že požadována jen jako půjčka, jenž později měla býti splacena. †)

Při městech neuzilo se mnohdy ani toho pláštíku, nýbrž požadovala se přímo tak vysoká kontribuce, že to daleko přesahovalo síly obyvatelstva a že vojsko toho ani nepotřebovalo. ††) Přes to však většina měst zapravila větší nebo menší sumy, jen tu podmínku kladouce, aby sprostěna byla ubytování vojska. Dokud peníze nebyly složeny, se sliby se neskřbilo, potom však nikdo sebe světějšího slibu nedržel. Tak se stalo Králohradeckým, kteří žádali za osvobození města svého od ubytování, jelikož se uvázali poskytnout půjčku 4000 tolarů a peníze ty složili s tím výslovným výměněním, že se tak vykupují z všelikých dalších svízeli. Ale námitky jejich nedbáno; velitelství posádky hradecké svěřeno Václavu

*) Sas. st. arch. Hochhausen kurfiřtu Saskému 5. pros. 1620.

**) Kraj Litoměřický kurfiřtu Saskému 9. pros. 1620. Sas. st. arch.

***) Sas. st. arch. Město Most kurfiřtu Saskému dd. 9. pros. 1620. — Skála V. 8. — Archiv Jindřichohradecký, dlužní list města Mostu panu Fitzthumovi daný dne 16. pros. 1620.

†) Jíří Sezima z Oustí a Adam Kostomlatský z Vřesovic dd. 19. pros. 1620. Sas. st. arch. — Tamtéž. Město Litoměřice kurfiřtu Saskému dd. 24. prosince 1620.

††) D' Elvert II. 1. Liechtenstein Ferdinandovi dd. 22. list. 1621.

Vchynskému, šlechtici z povstání sedláků na panství chlumeckém známému, kterýž hned po bitvě Bělohorské, neznámo jakým způsobem, s vládou císařskou úplně se vyrovnal a jí pak při stavech moravských nejlepší služby prokázal. *) Ani měšťanům žateckým nevedlo se lépe, když knížete Liechtenšteina požádali za snížení kontribuce 20.000 tolarů, k níž se byli zavázali v prvním strachu, jakého jim nahnalo vojsko císařské pod Valdšteinem na město tálnoucí. Nepořídili ničeho, ačkoliv žádost svou odůvodnili tím, že nejen musejí vojsko v městě ubytované vydržovati, nýbrž že také ještě 15.000 tolarů na hotovosti složili. **) Nárek jejich tím spíše pochopíme, seznáme-li, že Valdštejn donutil město Žatec a Slané, aby mu odvedli 700 sudů vína a že mu kromě toho nejbohatší měšťané ještě 80.000 tolarů zaplatit museli. ***) A jako zde, tak dělo se ve všech jiných městech, kam jen trochu schůdná cesta vedla. Kníže z Liechtenšteina ubezpečoval sice císaře, že ustanovil jistou „taxu“, kterou by měšťané povinni byli vojákům odváděti, ale důstojníci taxu tuto libovolně přepínali, jak nejlépe vysvítá z jednání Valdštejnova, který z postavení svého kořistil. Na šlechtická sídla po venkově uvalováno libovolné výpalné, peníze, nábytek, oděv, peřiny a prádlo loupeny, tak že šlechtici dohánění k zoufalství a mnozí z nich života byli syti. †) Ačkoliv byla zima, přechali předce mnozí lidé do lesů hledající v osamělých myslivnách útočiště před loupeživostí a krvežíznivostí žoldnéřů. ††) Vlažné napomínání Liechtenštejnovy, jenž tu a tam požadoval od Buquoye, aby učinil přítrž násilnictví svých důstojníků a vojáků, nic neprospělo, poněvadž by se bylo muselo přede vším Buquoyovi samému dlužky dostati. Vinil jej Bavorský plukovník Heimhausen, že je odhodlán, neodejít dříve z Prahy, dokud by město přes ohromnou bídu nedonutil k nové kontribuci a že se ve válce déle nesúčastní,

*) Arch. č. místodrž. Město Králové Hradec Liechtenštejnovi dd. 5. pros. 1620. — Tamtéž. Město Hradec tomtéž dne 6. pros. 1620.

**) Tamtéž. Žatečtí Liechtenštejnovi 9. pros. 1620.

***) Mnich. říš. arch. Bavorský plukovník Heimhausen knížeti Bavorskému dd. 1. pros. 1620.

†) Brněnský zem. arch. Eliška Žerotínská z Valdšteina paní Kateřině Žerotínské rozené z Valdšteina 4. pros. 1620.

††) Tamtéž Samuel Kocorský paní Kateřině Žerotínské.

nýbrž že s kořistí svou odejde do Nizozemska.*) Byla to domněnka bezdůvodná, ale svědčí předce, jakou cenu přikládali veliteli císařskému někteří nezištní důstojníci ligističtí — k jakýmž počítati dlužno Heimhausena. Buquoy ostatně se choval, jako by byl oprávněn k bezohlednému jednání: bylo mu známo, že císař hodlá vynikající účastníky povstání zabavením statků potrestati a jelikož podle náhledu jeho celá země měla v povstání vynikající účastenství, nebyl mu nikdo hoden zvláštní nějaké šetrnosti.

Na ligisty nešli žádné žaloby; každý byl rád, u koho byli ubytováni místo císařských; kontribuce také jen mírné vybírali. Tilly a Heimhausen osvědčili se jako počestní mužové, u nichž utlačení docházeli ochrany. Jeden z vyšších ligistických důstojníků, nejvyšší zbrojmistr Grotta, jenž po příkladu císařských lup svůj poslal do Bavor, aby jej tak zachránil, byl od Maximiliana za ohavné takové řádění nejpřísnějším způsobem pokáráu; a kníže kolikráte rozkázal plukovníku Heimhausenovi a generallieutenantu Tillymu, napomenout Buquoye,**) aby olupování lidu učiněna byla přítrž; žádal také císaře, aby užil své autority a nedopustil lidu svému v Čechách tak hanebným způsobem řádit; věrnost a víra že se musejí zachovávat, slib dauý že se tedy nesmí rušiti, jelikož by jinak veškero obyvatelstvo dohnáno bylo k zoufalství.***) Císař psal sice na toto vyzvání ostrými slovy Buquoyovi a přiměl jej tak, že konečně z Prahy vytrhl a tažení do Moravy nastoupil, †) ale bylo již příliš pozdě, aby bylo zemi tím bývalo zpomoženo. Kořist, které vojsko císařské jediné v Praze nahrabalo, páčila se na dva miliony tolarů.††) To je nám měřítkem, co se dělo v zemi mimo Prahu.

Liechtenštejn zatím na kvap přeměňoval veškereu správní aparát v zemi, pečuje o to, aby, pokud možno, všecko bylo zjinačeno,

*) Mnich. říš. arch. Heimhausen Maximilianovi Bavorskému 9. pros. 1620.

***) Mnich. říš. arch. Heimhausen Maximilianovi 18. pros. 1620. — Tamtéž. Maximilian Heimhausenovi 17. pros. 1620. — Tamtéž. Zpráva z Prahy bez datum. Tamtéž. Maximilian Tillymu 25. pros. 1620. — Tamtéž. Maximilian Heimhausenovi 17. pros. 1620.

****) Víd. vál. arch. Maximilian Ferdinandovi dd. 21. pros. 1620.

†) Mnich. st. arch. Ferdinand II. Maximilianovi z Vídně 28. pros. 1620.

††) Víd. st. arch. Z Prahy 20. pros. 1620.

co se bylo stalo za dřívější vlády. K tomu směřovalo nařízení, aby peníze za falekraběte ražené byly slity, aby se za zrušené považovaly všechny soudní rozsudky a aby se stalo nové rozhodnutí.*) K témuž účelu nařídil, aby přeměněny byly rady v jednotlivých městech a aby byly, pokud možno, tím způsobem obnoveny, v jakém bývaly před rokem 1618. Dále nařídil, aby správa královských statků svěřena byla mužům spolehlivým, aby při úřadech v Praze všecka důležitá místa byla nově obsazena. aby zásoby zbraní a střeliva jednotlivým městům byly odňaty a statky čelnějších účastníků v povstání aby byly sekvestrovány.**)

Liechtenstein hleděl také přísnými opatřeními učiniti přítrž loupežnictví v zemi bujícímu, i vydal dekrety proti sedlákům u Rakovníka a v jiných krajinách, kteří v nedostatku svém opět se pozdvihli a k jiné zběři loupežnické se přidávali. Avšak ani těmito přísnými nařízeními, která byla ještě přísněji prováděna, nevyhověl nenávisti těch, kdo na vrch se dostali. Vytýkánoť mu, že je proti kacířům příliš shovívavým, že jich příliš mnoho v úřadech ponechává a podobné věci více. Kdyby byl chtěl horlivcům těmto vyhověti, byla by vzala zkázu správa a tím řád zákonný, jelikož katolíci měli nedostatek jak politických úředníků k zachování pořádku tak i přiměřených vědomostí. Ve Vídni však oceňovali lépe zásluhy Liechtensteinovy, neboť císař potvrdil jej prozatím v úřadě, kterýž mu byl svěřil kníže Bavorský. Byl to snad jen chytrý manévr, když kníže předce zažádal za své odvolání. Neboť ani zdaleka nehodlal vzdáti se vlivu, jehož nyní požíval, a který mu poskytoval příležitost k rozmnožení majetku.***)

III.

Přes všechny hrůzy, jaké v zemi plodily loupeže vojska císařského a drsná vláda knížete z Liechtensteina, nepoddala se všecka

---

*) Skála IV. 422. Rozličné patenty knížete z Liechtensteina v českém místodrž. a v Pražském městském archívě.

***) Tamtéž. Liechtenstein císaři 9. a 16. prosince 1620.

***) Liechtenstein Ferdinandovi 11. pros. 1620 u d' Elverta II.

místa císaři. Některá z nich, jako Cheb, Loket, Třeboň, Hradec Jindřichův, Zvíkov, Vorlík, Tábor a Karlštejn měla valné posádky, skládající se z otužilého, nejvíce cizozemského vojska, kteréž nechtěly ustoupiti, pokud jim žold zadržalý nebude vyplacen. Nebylo také naděje, že by se místa tato brzy vzdala, neboť nejen že se na straně císařské nedostávalo děl obléhacích, také povětrnost zimní stěžovala válečné operace. Na straně císařské pomýšleno prozatím jen na opanování Karlštejna, který již proto nemohl býti ponechán v rukou nepřátelských, že se tak blízko u Prahy nalézal. Pakli je potřebí důkazu o neschopnosti Anhaltově k vrchnímu velitelství, dostačí k tomu ta okolnost, že vložil posádky do celé řady nepatrných míst a tak zbrojně své síly rozdobil. Na Karlštejně zavřela se větší část z 2000 Angličanů, jejichž výprava do Čech pohltila skoro všechny dobrovolné příspěvky v Anglii poskytnuté a na Karlštejně zaháleli za osudné bitvy, která snad by se byla působením jejich méně potupně skončila. Když Buquoy k obležení Karlštejna přitáhl, nedostávalo se posádce odvahy k odporu a tak již příštího dne hrad vydala, když jí bylo dovoleno svobodně odvést. *) Angličané odebrali se na západ, kde upadli do rukou hraběte z Mansfeldu, jemuž dali se znovu najmouti.**)

Kromě Karlštejna opanován byl o několik dní později také Hradec Jindřichův. S velitelem tamnější posádky počalo se vyjednávatí a jelikož jemu a posádce slíben byl žold tříměsíční, poddal se a vstoupil se sborem svým do služby císařské.***)

23. list.
1620

Nyní tedy běželo o to, aby se podobného výsledku docílilo s hrabětem Mansfeldem. Neboť tím byly by se dostaly císaři do rukou Plzeň a města západně ležící. Vyjednávání s Mansfeldem v měsíci říjnu, o němž jsme byli vypravovali, vedlo k uzavření příměří mezi ním a císařskými, tak že Maximilian a Buquoy mohli na Prahu před se táhnouti. Nyní bylo na císaři vydati potvrzení, že splní, co hraběti Mansfeldovi bylo připověděno; a Ferdinand skutečně, ačkoliv mu takový slib přicházel za těžko, předce po-

1620

*) Vid. st. arch Z Prahy 10. pros. 1624.

**) Sas. st. arch. Adam z Valdštejna kurfiřtovi Saskému dd. 1. ledna 1621.

— Mnich. st. arch. Instruction pour le sieur Frenkin, v lednu 1621.

***) Skála IV. 422.

volil a vyslal svého komorníka Papazoniho s písemným prohlášením, které Mansfeldovi mělo býti zárukou, že mu bude smlouva do-
držena. Komorník však byl mnohým nebezpečstvím na cestě
zdržen a sešel se s Buquoyem teprve po vítězství na Bílé Hoře.*)
Stav věcí byl nyní pro stranu císařskou tak příznivý, že se mohlo
uvažovati, zdali by se slibům mělo dostáti, nebo zdali by se neměl
učiniti pokus o lacinější získání Plzně. Úmysl tento jevil se v listě,
kterýž stavové v Praze shromáždění museli zaslati posádce plzeň-
ské; propustili ji ze služby své a zároveň jí slíbili částečné zapla-
cení žoldu zadržného, kdyby se rozešla. Tím se patrně měla
docíliti roztržka mezi Mansfeldem a lidem jeho a žoldníci měli
býti tímto způsobem povzbuzeni, aby na svou pěst s Buquoyem
vyjednávali a aby se odtrhli od vůdce svého, který pak by musel
s nepořízenou odejítí.**)

Ať se věci mají jakkoli, zdali přípis tento byl skutečně s tím
úmyslem zaslán do Plzně, nebo zdali strana císařská chtěla se
s Mansfeldem vyrovnati, jisto je, že Mansfeldovi přípis císařův
nebyl zaslán a že mu další lhůta nebyla odvedena. Tak uplynul
měsíc listopad; příměří s Mansfeldem uzavřené posud se zacho-
vávalo. Mansfeld znamená, jaké nebezpečství mu hrozí, pro-
jeví ochotu setrvati při podmínkách ujednaných, ale zároveň hleděl
se pro všechny případy pojistiti. I napomenul velitele měst od
vojska Bedřichova obsazených k rázné vytrvalosti a o zásobení se
špízí; sám pak předchází všechny dobrým příkladem, vypravil
jednotlivé houfy vojska svého z Plzně na všechny strany po kraji
Plzeňském a dal svážeti obilí, sůl, máslo a sádlo, seno a slámu
do Plzně. Také se postaral o potřebné zásoby masa; dal dobytek
uloupený zporážeti a dřem naložiti, dřem udití. Zkrátka staral
se na všechny strany, aby mohl událostem příštím klidně vstříc
hleděti.

Zároveň hleděl Mansfeld také nabýti jistoty, zdali strana
císařská hodlá upustit od vyjednávání s ním nebo ne; proto upo-
menul svobodného pána z Tilly na splnění slibů a na zaplacení

*) Sas. st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 24. pros. 1620.

***) Archiv č. míst. Stavové v Praze shromáždění posádce plzeňské 16. list. 1620.

ujednaných peněz. Tilly podal o tom zprávu knížeti Maximilianovi, kterýž byl ochoten požadovanou sumu zaplatit a tak slovo dané dodržeti.*) Nežli však Mansfeld o tom zvěděl, poslal hejtmana svého Laportu k Buquoyovi a požadoval od něho 200.000 na hotovosti a 200.000 zlatých do roka splatných, začež se nabízel Plzeň opustit, do Horní Falce odtáhnout, tam vojsko své rozpustit a jemu dovolit, aby mohlo vstoupit do služby císařské. Smlouva tato měla se vztahovati také na velitele táborského plukovníka Frenka a na táborskou posádku; Frenkovi mělo býti vyplaceno 60.000 zlatých. Nežli však Laporta přibyl do Prahy, Buquoy byl již odtáhl na Moravu a jelikož strana císařská závazkům svým nehodlala dostáti, zdržován Laporta všelikými vytáčkami. Knížeti Bavorskému přičilo se takovéto jednání;**) neboť když nepřicházely zprávy o ukončeném vyjednávání, uložil svému generallieutenantovi, aby Mansfeldovi o 50.000 zl. více nabídl, ano splnomocnil jej, aby sám vyjednávání dokončil, kdyby Buquoy z jakýchkoli důvodů s vyřízením té věci nespěchal.***) Zároveň mu uložil, aby vyjednával s hejtmany a s celou posádkou plzeňskou, kdyby Mansfeld nějakými vytáčkami vyjednávání protahoval a aby tím způsobem cíle se dodělal.

Jelikož v Praze vzdali se naprosto myšlenky na dohodnutí s Mansfeldem, kníže z Liechtenšteina vydal manifest k posádce plzeňské, kterým ji vyzval, aby místo toto vydala a kterým generála její vinil, že vyrovnání novými a novými požadavky stěžuje.†) Mansfeld jsa jednáním takovým podrážděn, dal odpůrcům hněv svůj pocíťiti; přepadl město Rokycany, vyplnil je a pak ohněm zhubil. načež s houfy svými dále a dále do kraje zabíhal a plenil, tak že se vojsko jeho až na tři míle ku Praze přiblížilo.††) Zároveň

*) Mnich. říš. arch. Maximilian Tillymu 16. pros. 1620.

**) Mnich. st. arch. Memoire pour S. Porte à fin de conclure . . . le traité avec Mr. le comte de Buquoy. — Vid. st. arch. Z Prahy dd. 12. pros. 1620.

***) Mnich. říš. arch. Maximilian Tillymu 25. pros. 1620.

†) Míst. archiv. v Inšpruku. Liechtenštejn posádce plzeňské dd. (?) pros. 1620. — Sas. st. arch. Zeidler Schönbergovi dd. $\frac{24. \text{ pros. } 1620}{3. \text{ ledna } 1621.}$

††) Sas. st. arch. Adam z Valdšteina kurfiřtovi Saskému 24. pros. 1620. — Skála V. 2.

hleděl si Mansfeld pojistit svobodnou cestu do Horní Falce, kdyby z Čech musel odtáhnouti; i přepadl k tomu účelu a zmocnil se Tachova, nejdůležitějšího místa při silnici tam vedoucí. *) Jelikož více nepochyboval, že strana císařská nebude s ním do opravdy vyjednávati, nýbrž jen klamáním jej zdržovati, musel uvážiti, co by bylo činiti, pokud ještě velel vojsku svému. Odhodlal se tedy znovu se přidati k falckraběti, ačkoliv byl jej vydal v šanc vyjednáváním svým; ale nejraději byl by vstoupil do služby knížete Savojského. Žádal tedy knížete tohoto, aby jej přijal do služby s celým vojskem, jež dodatečným najímáním hodlal zvýšiti na 4000 jezdců a na tři pluky pěchoty nebo aby se postaral, aby tak učinila republika Benátská. Ale žádost jeho byla marná. Kníže Savojský sice byl přesvědčen o schopnostech Mansfeldových a byl by jej rád přijal do služby své; ale jelikož Francie nechtěla ještě počít žádného sporu s Habsburky, jakkoliv jim počala nynějších výsledků záviděti, Karel Emanuel nemohl sám zbraní se chopiti a proto asi nejspíše také Benátky zamítly žádost Mansfeldovu. Žádost a nabídnutí Mansfeldovo nebylo sice od knížete Savojského zamítnuto, ale odpověděno mu, že později stane se o tom rozhodnutí. Wake, anglický vyslanec v Turině, napomínal však Mansfelda aby vytrval, až mu z Anglie budou nové peníze poslány. **)

Jelikož Mansfeld musel býti připraven, že ze Savojska dostane se mu nepříznivé odpovědi, zaslal zároveň podobnou žádost Holanďanům, ucházeje se o příspěvek a nabízeje služby své falckraběti. kdyby mu byl poskytnut. V Hagu přání jeho došlo lepšího sluchu, ***) tam osvědčena ochota podporovati jej; zdá se však, že se splněním slibu neměli na spěch, nám alespoň není známo, že by byl Mansfeld v lednu z Holandu peníze obdržel. Jen z Horní Falce obdržel koncem měsíce zprávu trochu utěšenější nežli pouhý slib; tamější

*) Sas. st. arch. Adam z Valdšteina kurfiřtovi Saskému 1. ledna 1621. — Skála V. 3.

**) Mnich. st. arch. Articles à proposer a S. A. Sav. — Tamtéž. Tournon Mansfeldovi 17. ledna 1621. — Mnich. říš. arch. Mansfeld knížeti Savojskému. Mnich. st. arch. Wake Mansfeldovi 20 ledna 1621 a pozdější list téhož témuž.

***) Mnich. st. arch. List Mansfeldovi bez podpisu dd. 6,16. ledna 1621.

vláda kurfiřtská povzbuzovala ej nejen k hájení Plzně, nýbrž slíbila, že mu dodá také potřebné střelivo a jiné potřeby. *)

Mansfeld byl tedy koncem ledna v takových poměrech, že se mohl, udrželi vojsko své pohromadě a bude-li ve válce pokračovati, nadíti podpory Holandu, falckraběte a skrze tohoto i pomoci anglické a způsobem tímto zaplacení za své posavadní oběti. I bylo mu vojsko své novým najímáním sesíliti a s falckrabětem bližší styk si zjednati, aby se v dalším svém jednání mohl jménem jeho jako štítem nějakým krýti. K účelu tomu vypravil koncem ledna důvěrného jednatele k falckraběti a dal mu další svůj plán válečný vyložití. Pěchotu svou chtěl rozmnožit na 6000 mužů, nepočítaje pluk Frenkův, jenž v Táboře ležel a Angličany, kteří do služby jeho vstoupili. Kromě toho chtěl jízdu svou sesíliti a způsobem tímto sebrati armádu 12—15.000 mužů, již doufal odolati útokům Ligy. Dělaje takto falckraběti naději, že štěstí válečné ve prospěch jeho se obrátí, požadoval, aby jej jmenoval generálem v Čechách a ve svých zemích falckých; aby mu z Horní Falce zaslal více prostředků válečných, aby mu vyplatil měsíční žold pro vojsko jeho a aby se přimluvil u Bethlena, by mu poslal na pomoc 2000 neb 3000 jezdců, kteroužto žádost Mansfeld také sám zaslal přímo knížeti Sedmihradskému. **) Při této příležitosti ujišťoval také falckraběte, že nikdy nehodlal Plzeň nepříteli vydati, nýbrž že jej pouze vyjednáváním hleděl oklamati. ***)

Jelikož falckrabě obdržel zprávu od hraběte z Hohenlohe, že kurfiřt Saský a tedy také císař nehodlají mu poskytnouti žádné náhrady za peníze v Čechách vydané, kdyby k míru došlo a jelikož doufal osud svůj předce ještě zlepšiti, kdyby válku dále vedl, děkoval Mansfeldovi za osvědčenou oddanost a odevzdal mu velitelství nade vším svým zbrojným lidem „v Čechách a v zemích přivtělených;“ ale nevzal ohledu na žádost, aby jej jmenoval také generálem ve svých zemích falckých. Peněžní jeho tísní hleděl

*) Radové v Amberku Mansfeldovi dd. 16/26. ledna 1621.

**) Mnich st. arch. Instruction pour le Sieur Frenkin, v lednu 1621.

***) Mansfeld Bethlenovi 18/28 ledna 1621. Mnich. st. arch.

uleviti tím způsobem, že mu chtěl poukázati 30.000 zl. k výplatě v Norimberce a že mu slíbil dalších 200.000 zl. z Holandu.*) Mansfeld za tohoto vyjednávání nesložil ruce v klín, nýbrž snažil se na majetných městech potřebné peníze vynutit, aby sám ukojil nejnaléhavější potřeby. Proto se rozhodl udeřit na město a na klášter Teplou; i přitáhl nejdříve k městu, půl hodiny od kláštera vzdálenému. Měšťané měli původně úmysl proti Mansfeldovi se brániti a proto přijali do města asi 400 sedláků, ale pozbyli myslí a rozprchli se částečně do blízkých lesů. Město, od něhož byl Mansfeld před útokem 6000 zlatých kontribuce požadoval, bylo mu nyní se vším svým majetkem vydáno na pospasy; zdá se však, že dohodl se s purkmistrem o jistou summu. Hůře dopadlo to s klášteřem, z něhož se byli mniši ještě v čas do Kadaně útekem spasili. Mansfeld nejen dal strhnouti hradby kláštera objímající, nýbrž zabavil také všechny cenné věci a ponechal vše ostatní svým vojákům. Mniši vrátíce se pak našli jen holé zdi, ani knihy nebyly v klášteře zanechány, nýbrž byly od jakéhosi Menzla odvezeny; v kostele i varhany scházely, jelikož vojíni z píšťal a jiného kovu kulek si nalili.**)

Mansfeld pokračuje potom ve svých výpravách zmocnil se několika míst v kraji Loketském, ale při tom mohl bezpečně očekávat, že to nebude moci děle konati bez překážky, jelikož zatím nejen Tilly vypravil část vojska svého na západ v Čechách, nýbrž také kurfiřt Saský poslal tam několik tisíc mužů pod plukovníkem rytířem z Vřesovic; obojí pak vojsko mělo býti podporováno také od nepatrného sboru Huertova. Marradas velel také několika tisícům zbrojného lidu, ale potřeboval je k obklíčení Tábora a Třeboně a k obsazení několika míst na jihu.***) Mansfeld neobdržel ještě žádné zprávy, jak falckrabě s žádostí jeho naložil a již hrozila mu pře-

*) Mnich. st. arch. Resoluce na požadavky Mansfeldovy dd. 2/12 ún. 1621.

***) Adam z Valdšteina kurfiřtovi Saskému 26. ledna 1621. — Skála V. 4. ssl. Kdy byla Teplá přepadena, lze se jen domyslíti; stalo se tak nejspíše 17. ledna. Skála udává jen dni, nikoli datum a Valdštejn 26. led. vypravuje o tom jako o známé události. Kombinujeme-li obě tyto zprávy, jeví se nám datum 17. ledna.

****) Víd. st. arch. Marradas Buquoyovi 16. února 1621.

vaha nepřátelská. Pakli chtěl válku dále vésti, nesměl čekati na odpověď Bedřichovu, nýbrž musel přemluvit přátele jeho, aby příspěvky své ne falekraběti, nýbrž jemu odváděli; jen tak mohl vojsko své vydržovati a tou měrou je rozmnožiti, aby byl mohl nepřátelům směle čeliti. Za tou příčinou bylo potřebí, aby se osobně vydal do Heilbronu, kde Unie počátkem února sjezd od- 1621
bývala. Avšak odchod jeho z Čech také byl spojen s nebezpečenstvím; vojsko jeho mohlo býti překvapeno tisícerými náhodami a nehodami a posádka v Plzni vydána byla v šanc úkladům a nástrahám důvěrníků císařských, kteří by zajisté použili jeho nepřítomnosti k vyjednávání s ní. Aby nehody takové odvrátil, užil lsti; vypravil posla svého k Tillymu a omlouval se, že vyjednávání o vydání Plzně uvízlo. Svaluje vinu toho na Huerta, nabízel se, že ve vyjednávání rychle bude pokračovati, ale zároveň žádal za prodloužení příměří o šest neděl. *) Aníž by však dočkal se odpovědi na toto nabídnutí, odebral se Mansfeld do Heilbronu.

Již před jeho odchodem zmocnili se císařští města Boru, zapudivše nepřátelskou posádku. Dne 2. února nejvyšší zbrojmistr 1621
bavorský Grotta udeřil v čele vojska ligistického a císařského — císařským velel Huerta — na město Tachov a donutil posádku bombardováním a pohrůzkami ke kapitulaci. **) Po třech dnech postoupili vítězi proti Teplé, z níž byla posádka mansfeldská již ustoupila, tak že mohli město obsaditi beze všeho odporu. Grotta udeřil potom na Slavkov a Bečov a vypudiv nepřítele z těchto míst hodlal Chebu se zmocniti. Jelikož kurfiřt Saský sám chtěl město toto opanovati, žádal jej saský plukovník z Vřesovic, jenž meškal u Grotty, aby se vzdal této výpravy. ***) Žádosti této Grotta ochotně vyhověl.

Vypravovali jsme, jaké postavení kurfiřt Saský až posud proti

*) Sas. st. arch. Adam z Valdšteina kurfiřtu Saskému 4. února 1621. V Apologii a co je ještě nápadnější, také v Skálově mluví se o dvojím odchodu Mansfeldově do Němec; poprvé bylo by se tak muselo státi již v první polovici ledna. Pochybujeme však předce, že se tak stalo; jen o cestě do Heilbronu máme bezpečné zprávy.

**) Skála V. 36.

***) Sas. st. arch. Z Vřesovic kurfiřtu Saskému 16. února 1621.

Čechům zaujímal, kterak přijímal žádosti jednotlivých šlechticů a měst a kterak v jejich prospěch prostředkovati hleděl, ale branné výpravě do Čech se vyhýbal. Později však změnil své smýšlení. když město Cheb a šlechta území Chebského zamítli jeho vyzvání ze dne 18. listopadu, aby se podrobili. *) Chebští totiž chtěli vyjednávatí protahovati, jelikož se nadáli, že štěstí válečné se obrátí; i odpověděli proto, že prozatím nemohou se prohlásiti, poněvadž prý jim byla donešena zpráva, že mezi císařem a falckrabětem je uzavřeno příměří. **) Jan Jiří pokáral přísnými slovy radu městskou za tyto vytáčky; s listem tímto poslal jakéhosi Prellera, který měl vyjednávatí dokončiti. Chebští hleděli i nyní ještě čas získati. porady šlechty a rady městské nebraly žádného konce a vyslanci ode dne ke dni slibována odpověď. Jednotliví šlechtici na př. Jiří Křištof z Trautenberku osvědčovali vyslanci svou radost, že kurfiřt přejal komisi, pravíce, kterak by se rádi dostali v jeho ochranu a kterak by se od Čech chtěli odloučiti, ale konečná odpověď stavů neznamenalala předce podrobení. ***) Neboť vyloživše obšírnými slovy, že v povstání neměli účastenství a že králi Bedřichovi teprvé po třetím napomenutí holdovali, požadovali pro sebe z tohoto důvodu úplnou neutralnost. prohlašující zároveň, že povinností, k nimž se holdováním zavázali, nemohou se tak rychle sprostiti. Chebští odvážili se takovéhoho jednání z mnohých důvodů. Především bylo město dobře opevněno, mělo hojný počet děl a dostatek střeliva; na obhájení jeho bylo pohotově 1250 mužů najatého vojska a přes 600 mužů hotovosti zemské z Chebska a kromě toho ani měšťané nechtěli zbraně bez boje složití. †) Chebští mohli se odvážit branného odporu; a jelikož císařští měli nedostatek děl, nedalo se ani změřiti, kdy by obležení mohli býti donuceni ke kapitulaci. když by měli dostatek potravin. Zmnžilosť Chebských zvýšena byla také zprávami, které si byli potají zjednali z Norimberka

*) Sas. st. arch. Vyzvání kurfiřta Saského do Chebska dd. 8/18 listp. 1620.

**) Městská rada v Chebu kurfiřtu Saskému dd. 27. list. 1620. Sas. st. arch.

— Tamtéž. Jan Jiří městu Chebu dd. $\frac{24. \text{ listop.}}{4. \text{ pros.}}$ 1620.

***) Sas. st. arch. Zpráva Prelleroва dd. 13. pros. 1620. — Tamtéž prohlášení města Chebu a šlechty dd. 27. pros. 1620.

†) Sas. st. arch. zpráva Prelleroва sepsaná okolo 29. pros. 1620.

a Amberka a které svědčily ve prospěch falekraběte. Zprávy takové nabyly jakési hodnověrností tou okolností, že Mansfeld nebyl zničen, nýbrž že v Čechách se udržel. Z těchto důvodů Chebští nepoddali se ani pann Seidlitzovi z Prahy k nim vyslanému, jenž jménem knížete z Liechtenšteina je vyzval, aby se císaři podrobili.

Když Kurfiřtovi Saskému podána byla zpráva o výsledku poselství a když zároveň zvěděl, že Chebští působením cizího vlivu tak jednají, pokáral je pro jejich tvrdošijnost; ale chtěje předce smírným způsobem s nimi se dohodnouti, vyzval je znovu, aby se poddali.*) Tentokráte setkal se s povolnějším smýšlením, jelikož se v Chebu zatím snad přesvědčili, že zprávy amberské a norimberské na pravdě se nezakládají. Chebští byli nyní ochotni uznati císaře za svého pána, požadovali jen, aby nejen privileje jejich a svoboda víry byly jim potvrzeny, nýbrž aby také sprostění byli ubytování vojska.***) Když za několik dní hrabě Mansfeld požádal město za půjčku 10.000 zl. hroze vojenskou exekucí, kdyby mu to bylo odepřeno, rada městská požádala kurfiřta, aby městu poskytl slíbenou ochranu,***) ale při tom nenaznačila dosti jasně, jakým způsobem by se to mělo státi; neboť v žádosti nebylo žádné řeči o tom, aby do města vložena byla posádka. Ze spousty slov však jeví se patrně přání, aby kurfiřt vojsku Mansfeldovu nedopustil přístupu k Chebu a aby ve sboru svém přísnou kázeň udržoval.

Žádost tato zavdala kurfiřtovi vítanou příležitost plukovníka svého z Vřesovic, jenž vojsko saské v okolí Lokti rozložil, vypraviti do Chebu a radu městskou požádati za přijetí posádky saské. Chebští nemohli požadavku tohoto zamítnouti, jakkoli jim nebyl po chuti a tak se rozhodli, postarat se o ubytování setniny jízdy a praporece pěchoty saské.†) Nechtě k pomocnému vojsku, které jim bylo vnuceno, projevíli tím způsobem, že podrželi část najatého vojska ve své službě a že také nevydali klíčů od bran městských.

---

*) Farní archiv v Chebu. Kurfiřt Saský Chebským dd. 27. pros. 1620
6. ledna 1621.

**) Sas. st. arch. Město Cheb a šlechta v Chebsku dd. 21. ledna 1621.

***) Sas. st. arch. Město Cheb kurfiřtovi Saskému dd. 2. ún. 1621.

†) Sas. st. arch. Z Vřesovic kurfiřtu Saskému 13. ún. 1621.

Zároveň rada městská odepřela Vřesovcovi několik děl, za která ji k oblehání Lokti a Falknova požádal. Měšťané tedy nedůvěru a nelibost svou všemožným způsobem osvědčovali. Saský plukovník však neustál naléhati na hrdé měšťany — tak nazval je v jedné své zprávě — až vymohl porovnání, kterým mu bylo svěřeno velitelství nad vojskem městským a až město k vydání děl svolilo.*) Otázka Chebská byla tím vyřízena úplně a město Cheb přese všechny sliby kurfiřta Saského strádalo všelikými svízely země České.

Nelze zneuznati, že kurfiřt Saský při vyjednávání svém s Chebskými jevil ještě více povolnosti, nežli kdekoli jinde. Snažil se právě vzbuditi o sobě příznivé mínění, poněvadž se chtěl domoci panství nad Chebskem, kteréž netvořilo bezprostřední část království Českého. nýbrž spojeno s ním bylo jen jakožto zástava. Kurfiřt chtěl jistou sumu peněz císaři vyplatit, zástavu vybavit a Cheb spojití tak opět s říší čili vlastně s panstvím svým. Saský vyslanec při dvoře císařském Zeidler znaje přání pána svého, dal si velice záležeti, aby pro ně získal vídeňské státníky. Ačkoliv císař v tom viděl makavou škodu, kdyby kromě Lužice také ještě Cheb obětoval, předece Zeidler nebyl s požadavkem svým odmítnut, nýbrž rozhodnutí odročeno na dobu pozdější, poněvadž nabídnuté peníze byly ve Vídni za tehdejšího bídneho hospodářství finančního lákavým vnaididlem. Zeidler vida, kterak ochotnými osvědčují se ministři císařští, osmělil se věc tuto přednésti císaři samému; i odevzdal mu písemnou žádost za postoupení Chebu vyplacením zástavy. V tomto stadiu však otázka Chebská uvízla, jelikož jiné události záměr tento pošinou do pozadí.**)

Mansfeld nedosáhl v Heilbroně, co si přál, Unie nemohla mu poskytnouti žádných peněz, poněvadž sama měla nedostatek a podpory, kterou jí tehdáž král Jakub zaslal, k zaplacení zadržalého žoldu ve vlastním vojště musela upotřebiti. Také nemohl více svůj stan v Plzni rozbítí, jelikož mu přístup k tomuto městu zbráněn byl vojskem saským a bavorským a tak navrátil se udržoval

*) Sas. st. arch. Z Vřesovic kurfiřtu Saskému dd. 21. a 25. ún. 1621.

**) Sas. st. arch. Zeidler Schönbergovi dd. 4. ún. 1621. — Tamtéž. Zeidler kurfiřtovi Saskému 14. ún. 1621.

bezprostřední spojení jen s posádkami při západní hranici české. Mansfeld musel nyní rozbít hlavní svůj stan v Horní Falci a musel tam zřizovat nové vojsko, pokud hornofalecké prostředky a podpora z Hagu, které se mu zatím dostalo, vystačily. Pokud se držela města Plzeň a Tábor, nepřátelé nemohli ho příliš obtěžovati, jelikož vojska císařského muselo se z větší části proti těmto místům užíti; avšak v ohledu tomto nastávala mu katastrofa, jelikož důstojníci posádky plzeňské a velitel tábořský jali se s nepřítelem vyjednávat^{*)}

Plzeňské posádky nebylo dávno již tajno, že Mansfeld vyjednává o vydání města a že za tou příčinou vyslal do Prahy hejtmana Laportu. Jelikož kapitánové se obávali, že peníze, které by se mu dostaly, sám shrábne, domnívali se, že mají právo dopustit se na něm podvodu. I vypravili za jeho nepřítomnosti k Huertovi, jenž velel v Sušici, posla, po kterém mu nabídli vydání města za přiměřenou odměnu. Huerta oznámil radostnou tuto zprávu knížeti z Liechtenšteina, kterýž jej vyzval, aby na vyjednávání s kapitány dal si velice záležeti. Mansfeld vypravil nyní posla svého ke knížeti z Liechtenšteina a také k Tillymu s oznámením, že by Plzeň vydal za půl milionu a že by pak vstoupil do služby polské, ale na nabídnutí jeho nevezal se více žádný ohled a posel jeho odbyt bez porřízení.***) Obává se, že by Plzeň mohla býti ztracena, aniž by se mu dostalo nějaké náhrady, naléhal z Neustadtu (nad Nabou) prosbami na knížete Zweibruckého o podporu peněžní, aby vojsko své mohl válečnými prostředky zaopatřiti a Plzeň osvoboditi. Ale kníže prohlásil, že kromě sumy 60.000 zl., (které mu buď v Heilbroně doručil nebo brzy na to zaslal) nemůže prozatím nic jiného učiniti.***)

Tilly a ne Huerta vyjednával dále s plzeňskými kapitány v tom smyslu, aby úmluva platila také o plukovníku Frenkovi a o posádkách v Táboře, na Zvíkově a Vorlíce a po případě také

*) Sas. st. arch. Adam z Valdšteina kurfiřtu Saskému dd. 12. ún. 1621.

***) Tilly a Herliberg Maximilianovi Bavorskému dd. 23. března 1621, mnich. st. arch. — Archiv novohradecký, Laporta Buquoyovi 23. února 1621.

****) Mnich. st. arch. Mansfeld knížeti Zweibruckému dd. 8. 18. bř. 1621. —

Tamtéž. Kníže Zweibrucký Mansfeldovi $\frac{23. \text{ března}}{2. \text{ dubna}}$ 1621.

v Třeboni. Plzeňským nabídl za vydání místa 120.000 zl.; s tím však kapitáni nebyli spokojeni požadující 150.000 zl., kterážto suma jim konečně povolena. Za vydání Tábora požadováno 50.000 zl., a podobné sumy měly se zaplatit snad také za Třeboň, Vorlík a Zvíkov, ale vyjednávání o vzdání těchto měst se rozbilo patrně proto, že posádky nebyly spokojeny s nabídnutými podmínkami a hejtmané jejich věrně své závazky plnili; jen strany Vorlíka stalo se později dohodnutí mezi Marradasem a tamějším velitelem.*) S Liechtenšteinem stala se úmluva, že poskytne Tillym 100.000 zl. k zaplacení posádky plzeňské; ale Liechtenstein špatně dostal své povinnosti, jelikož poslal špatnou minci a něco stříbrného nádobí, které však příliš vysoko účtoval, tak že Tillymu bylo větší část odměny ze spolkových peněz uhraditi. Smlouva o vydání Plzně 1621 stala se dne 26. března ve Střibře mezi ligistickým generálem a zástupcem posádky.***) Posádka mohla svobodně odtáhnouti ozbrojena se svými zavazadly do Klatov; zde se rozešla, ale žoldnéři vydali se vesměs do Horní Falce, kde vstoupili do vojska Mansfeldova. Ligisti vtrhli do Plzně dne 3. dubna.***) Výsledek tento doplněn o několik dní později kapitulací Falknova, jenž se 1621 vzdal vojsku saskému, a dne 6. května dobytím Lokti od Tillyho, který velitele posádky, jenž statečně se bránila, donutil ke vzdání se, začež jí povolen svobodný odchod. Loketští pokutováni byli za účastenství své v povstání 100.000 zl. †)

Mansfeld snažil se častými nájezdy do země České zjednatí pomoc městům obleženým, ale všeliké jeho vynasnažení bylo marno. Ztrátou Plzně, Falknova a Lokti zasazena mu těžká rána, jelikož

*) O vyjednávání strany vydání Plzně obsahují apologie Mansfeldova, *Acta Mansfeldica* a obranný spis Frenkův, „*Copia etlicher merkwürd. Schrifften*“ všeliké zajímavé zprávy, kterých však možno jen s těžší užití, jelikož nedá se uhodnouti, do které doby spadají; některé jsou patrně vyhlásky. Naše bohužel málo podrobné líčení, má však tu výhodu, že spočívá na bezpečném základě současných listin. Srovnej také Reuss: Graf Ernst von Mansfeld.

***) Sas. st. arch. Tilly Maximilianovi dd. 7. dubna 1621. — Skála V. 56.

****) Skála V. 72. — Místodrž. arch. v Inšpruku. Podmínky o kapitulaci posádky loketské. — Sas. st. arch. Tilly kurfiřtovi Saskému dd. 7. kv. 1621. Vřesovec kurfiřtovi Saskému dd. 22. května 1621.

†) Archiv novohradecký. Marradas Buquoyovi dd. 10. dubna 1621.

odpůrcí jeho byli nyní s to, aby útok na něj podnikli, kdežto on zabýval se teprve zřizováním nového svého vojska. Jelikož místa na jihovýchodě českém ležící nemohla mu více prospěti, jal se vyjednávat s kurfiřtem Saským nabízejí mu pro císaře Třeboň, Tábor a Vorlík, kdyby mu vyplacena byla suma, kterou byl oprávněn požadovati.*) Nedostalo se mu, jak se podobá, žádné odpovědi na jeho nabídnutí a sice proto, že byl obmezen na akci mimo Čechy a že jmenovaných míst nemohl dále podporovati. Tábor byl nyní od vojska císařského pod Marradasem důrazněji obléhán, ale obležení se protáhlo pro přirozené a umělé opevnění města. Konečně pokusil se Marradas vyhodit podkopem hraďby do povětří, ale utrpěl při tom větších ztrát nežli obležení a když pak dal útokem hnáti na město, byl taktéž krvavě odražen. Konečně však počalo se posádce potravin nedostávat, i jala se vyjednávat s císařskými a vydala jim město dne 18. listopadu. Posádce vyplacen žold dvouměsíční, který měšťané museli složit, a povolen jí svobodný odchod; kromě toho museli měšťané vítězům 200.000 tolarů zaplatiti.**)

Za několik měsíců došlo na Třeboň, kde měšťané posádku v hájení města udatně podporovali, až konečně hladem byli donuceni nepříteli se poddati.***) Vítězi povolili posádce pouze svobodný odchod, ale ne žold a tak vojíní všelikými svízeli a hladem zmoření odcházeli ze země, žebrotou a loupežením se protloukajíce. Nejdéle vzdoroval Zvíkov; když konečně se vzdal (den není nám znám), musela posádka odejít také bez vyplacení žoldu; důstojníci však byli svázáni, do Prahy odvedeni a zde uvrženi do vězení. Teprve pádem Zvíkova, tedy z jara 1622 byli nepřátelé v Čechách úplně přemoženi.

Tilly mohl koncem dubna vystoupiti důrazněji na bojišti a domoci se vyličených výsledků jen tím způsobem, že vojsko ligistické lonskou válkou velice ztenčené bylo sesíleno. Již v lednu

*) Sas. st. arch. Mansfeld kurfiřtovi Saskému dd. 19. 29. dubna 1621.

**) Skála V. 281.

***) Skála V. 210. — Sas. st. arch. Adam z Waldšteina kurfiřtovi Saskému dd. 5. března 1622. Udává výslovně den 2. března, kdy kapitulace byla uzavřena.

Maximilian Bavorský nabyl přesvědčení, že hodnosti kurfiřtské bude moci dosáhnouti jen dalším značným úsilím; a tak shromáždili se v únoru a březnu hlavně k naléhání jeho stavové ligističtí k poradám do Augšpurku. Císař sám zaslal jim žádost za sesílení vojska ligistického a jelikož tato žádost podporována byla od Maximiliana, usnesla se Liga doplnit vojsko své na 15.000 mužů (12.000 mužů pěchoty a 3000 jezdců), postarat se o potřebné dělostřelectvo a splnomocnit knížete k dalšímu najímání vojska, kdyby toho bylo potřebí; všechny výlohy měly býti uhrazeny ze společných příspěvků. Liga tedy vykonala potřebné přípravy k vedení další války proti Mansfeldovi. *) Ustátí je nám v líčení následujícího zápasu a podati zprávu, jakým způsobem císař užil vítězství svého v Čechách.

---

*) Vid. st. arch. Ferdinand katolické Ligě dd. 1. února 1621. — Tamtéž Maximilian Ferdinandovi dd. 26. března 1621. — Tamtéž. Usnešení Ligy v Augšpurku.

Hlava druhá.

Procesy pro zemězradu v Čechách, na Moravě a v Slezsku.

- I. Slavatovo dobrozdání o konfiskacích. Dobrozdání vídeňských státníků o reformách státních a náboženských v Čechách a o potrestání povstalců. Hrabě z Hohenzollernu a člen říšské dvorní rady Hegenmüller vypraveni do Mnichova, aby seznali mínění Maximilianova. Rada Maximilianova. P. Dominicus.
- II. Přípravy k procesům pro velezradu v Čechách. Povstalci v Praze dne 7. února 1621 zatčeni. Dojem tohoto opatření. Hrabě Šlik. Porady o soudu, který by pře měl líčiti. Instrukce pro tento soud. Sestavení soudu.
- III. Počátek pře. Obžaloby se sestavují. Obsah vyšetřování. Rozsudek. Revize rozsudků ve Vídni. Náhledy vídeňských radů se různí. Konečný rozsudek.
- IV. Rozsudky vyhlášeny v Praze dne 19. června 1621. Dojem toho skutku. Náboženská útěcha odsouzených. Převedení jich na radnici staroměstskou. Exekuce. Popravení Bedřicha z Tiefenbachu v Inšpruku. Hrabě z Thurnu. Cena statků až posud zabavených.
- V. Zabavování majetku šlechtického a městského. Spor mezi knížetem z Liechtenšteina a vládou vídeňskou, má-li se v procesích pokračovati. Jednání o všeobecném odpuštění. Kníže z Liechtenšteina jmenován místodržitelem. Jmenování konfiskačního soudu. Instrukce pro něj.
- VI. Trestání Moravanů. Contribuce uvalené na města a na šlechtu. Procesy se musejí pro válku odročiti. Kterak je země ubytováním tísněna. Počátek procesů po míru Mikulovském. Vyhlášení rozsudků dne 3. listopadu 1622.
- VII. Stavové hornorakouští a kníže Maximilian. Počátek procesů proti stavům rakouským. Sestavení soudu.

I.

Plenění a útrapy válečné nebyly jedinou metlou, pod níž Čechům od konce r. 1620 bylo úpěti; tvořilyť jen předeheru k útiskům jakých se vítězi na zemi systematicky dopouštěli, přemožené zapovstání ničením jich svobod politických a náboženských pokutující, bezpečnost a život jednotlivců ohrožující a všecky ztrátou majetku trestající. Tento poslední a nejkrutší trest počal se všeobecnými rysy již r. 1620 jeviti a byl postupem času prováděn přísností zvyšovanou, ješto bídný stav financí říšských žádného šetření nepřipouštěl a jelikož vysoce postavené osoby jen tehdy mohly se obohatiti, pakli se nikomu milost neudělovala a pakli se obyvatelstvo země vydalo v šanc bídě a nedostatku.

Přemožení neměli práva stěžovati si, že je stihl osud úplně nezasloužený; bylot jim jenom opláceno, co byli sami konali. Neboť nepokládá-li se jim za vinu, že katolíky zatlačili v obor politicky podřízený, že zabavili církevní jmění a soukromý majetek jednotlivých šlechticů, kteréžto opatření veřejným blahem ospravedlňovali, nemůže se míti za zlé ani odpůrcům jejich, pakli při vhodné příležitosti tímtéž důvodem se zastírali. Protestanti nesměli to žádným způsobem prohlašovati za bezprávní neslýchané, pakli vítězi podráždění jsouce v mstivosti své utrpeným příkořím, na majetek jejich sáhli, zvláště když nesmírné výlohy zápasu nemohly býti jináče uhrazeny, nežli nejrozsáhlejšími konfiskacemi.

Ve Vídni zabývali se v důvěrných kruzích již celý rok tímto drakonickým opatřením a poznamenávali ten a onen statek, jenž měl za oběť padnouti. Sám Ferdinand chtěl počátkem roku 1620 koupiti si spolek s Polskou poukázkou na statky, které budou v Slezsku zabaveny a touž dobou daroval hraběti Buquoyovi statek Nové Hradý v Čechách, kterýž odňat posavadnímu držiteli. Ale Čech, Vilém Slavata první sestavil plán o konfiskacích, které by se v Čechách měly provésti a předložil jej v dobrém zdání císaři ještě před bitvou Bělohorskou. *) Podle toho návrhu měly se statky

*) Místodrž. arch. v Praze. Slavata Ferdinandovi dd. 3. list. 1620.

povstaleců bez prodlení zabaviti a v těch krajinách, kterých by se vojsko císařské již zmocnilo — vojsko císařské tehdáž Písku dobylo — správa komorní zavěsti. Jelikož podle návrhu Slavatova měli býti potrestáni všickni povstaleci, byli by museli šlechta a královská města konfiskaci propadnouti; a jakkoli tím jen projevil, co všickni přívrženci císařovi schvalovali, předce se jemu může vytýkati, že první navrhl trest v tak strašných rozměrech a že návrh svůj v určité způsobě písemně pronesl. Z lakomosti zajisté nepotlačil všecken svůj cit, stal se manželkou svou nesmírným boháčem, ale obava, že by nikdy nemohl klidně majetku svého užívati, kdyby náboženští jeho odpůrci byli mocnými a bohatými a snad také poňoukání jesuitů, s nimiž neustále obcoval a kteří jen tehdy mohli v Čechách velikých statků nabýti, kdyby posavadní majitelé byli z nich vypuzeni, dala přesvědčení jeho směr tak ukrutný a svedla jej, že císaři návrh svůj předložil.

Brzy po odevzdání návrhu Slavatova došla do Vídně zpráva o bitvě na Bílé Hoře. Nyní, kdy ve Vídni byli si jisti vítězstvím, nedostačovaly ani návrhy Slavatovy; uvažovánať nejen otázka, která by původci a účastníci povstání byli potrestáni, nýbrž raděno se také o prostředcích, aby se povstání nemohlo více opakovati a aby země byla blahodárnou hrůzou v poslušenství císaře uvedena. V poradách o tom súčastnili se, jak se podobá, přímo nebo nepřímě, všickni vynikající mužové při dvoře vídeňském, ale jmenovitě pánové z Eggenberka, z Lobkovic, president říšské dvorní rady hrabě z Hohenzolleru, člen říšské dvorní rady Hegemüller, říšský místokancléř Ulm, kardinál z Dietrichsteina a hrabata z Meggova a Trauttmansdorffu.*) Jaké účastenství měli jednotliví radové v dobrozdání, které za tím účelem bylo císaři podáno, není nám známo; ale uvážíme-li okolnost, že vyjednávající osoby řídily se úmyslem, aby ústava česká byla rázným způsobem obmezena a aby všechny společenské a právní poměry v zemi byly přeměněny, můžeme za to míti, že tentokráte strana německá jak počtem povolanych rádců tak také dalekosáhlými svými návrhy vrchu nabyla. Domněnka

---

*) Harrachovský arch. ve Vídni. Zpráva o poradě koncem listopadu 1620.

tato potvrzena je četnými opravami, jaké říšský místokanclér Ulm ke zprávě komise přičinil.*)

Dobrym zdáním, které radové císařští po důkladných úradách pánu svému podali, vytknuty byly prozatím jen hlavní rysy oprav a novot, které by se měly v Čechách provést. Některé jejich návrhy, jež chceme v čelo postavit, shodují se s našimi, dějinnými zkušenostmi, vytříbenými náhledy a proto je možno schvalovati. Sem náleží návrh, aby císař jasně vytkl dědičnost koruny české a aby k tomu konci dal přepracovati zřízení zemské v těch kusech, kde se jedná o volbě krále. Radové odůvodňovali náhled svůj tím, že v zřízení zemském omylem mluví se o volebním právě, jelikož samo zřízení prohlašuje, že volba má se díti podle ustanovení zlaté buly, která však volební právo jen po vymření dynastie připouští. Výklady tyto jsou, jak jsme již pověděli,**) správné a pakli vídenští státníci chtěli odstraniti spornou otázku, jenž zavdala podnět k tolikerym strastem a útrapám, nelze jich za to kárati, ať již jednali z jakékoli pohůtky. Také se může souhlasiti s radou, aby císař obmezil moc nejvyšších úředníků zemských, kteří, jak nám známo, nemohli býti sesazeni a aby zrušil toto jejich právo, neboť řádná vláda byla při takovéto výsadě naprosto nemožnou. Také nelze nic podstatného namítati proti radě, aby veškery privileje byly přehlídny a aby z nich jen ty byly potvrzeny, které se snášejí s královskou autoritou.

V dobrém zdání vykládalo se dále, kterak by církev katolická v Čechách mohla býti opět povznešena. O tom měly se vyslechnouti návrhy arcibiskupa Pražského a některých bohoslovců, ale již nyní uznáno za potřebné ustanoviti alespoň některá pravidla opravná. Na př. vážnosť stavu duchovního měla býti povznešena, mělo se mu dostati zastoupení na sněmě zemském a všechny za povstání odňaté statky měly mu býti navraceny. Ve všech královských městech měli býti za královské rychtáře, městské písaře a primasy jen katolci dosazováni, tedy celá správa a soudnictví měly jim býti odevzdány; na ně mělo býti také přenešeno dosa-

*) Vid. st. arch. Gutachten der kais. Ráthe, wie der Sieg in Böhmen aszunützen sei.

**) V I díle dějin českého povstání.

zování farářů a učitelů, což znamenalo tolik, že dorůstající generace měla býti výhradně za vlivu katolického vychována. Všecky od Bratří českých a od Kalvinianů vystavěné kostely měly býti poborěny a staré jejich kostely měly býti vesměs katolíkům odevzdány. Strany přívrženců konfese české radil jeden člen komise, aby se prozatím přímo proti nim nevystoupilo, nýbrž aby reformace jejich byla k příhodnější době odročena, ale zatím aby se vykořistila žárlivost jejich proti Bratrům a Kalvinianům; chtěl totiž, aby byli přemluveni podati žádost za potlačení Bratří a Kalvinianů, jelikož by tím byly všeliké kroky proti nim velice usnadněny. Ostatní radové srovnávali se s náhledem tímto, pokud se týkal Bratří a Kalvinianů, ale jsouce rozhodně proti šetření přívrženců konfese české navrhovali, abych jich císař alespoň na královských statech netrpěl, nýbrž bezohledně pronásledoval a dosazování všech farářů na arcibiskupa přenesl. Na statech královských a v městech měla se tedy prováděti reformace, s níž se stal roku 1617 pokus proti zřejmému ustanovení majestátu a porovnání. — Reformace šlechty a poddaných její dobrozdání ani slovem se nedotýkalo; podnik tento považován za příliš nebezpečný a pomlčeno o něm, ačkoliv zajisté někteří rádcové jen stěží svou horlivost na uzdě udrželi. Jelikož nejdůležitější porady utrakvistů před shozením místodržících s oken byly se děly v Karolinum, měla býti za trest budova tato zabrána a nové universitě katolické darována. Později však rádcové změnili svůj náhled odporoučejíce císaři, aby Karolinum buď v hospital přeměnil, neb aby je dal strhnouti, poněvadž bylo poradami těmi zneuctěno.

Ustanovení o náboženských záležitostech zasahovalo hluboko do života lidu českého i muselo, kdyby navrženým způsobem bylo provedeno, přerušiti duševní spojení s minulostí, ale nebezpečnoství toto bylo tím větší, pakli by všickni posavadní zástupci života duševního, všickni zámožní šlechtici a měšťané pohnáni byli k zodpovědnosti pro účastenství své v povstání a pakli by trestání byli nejen původci, nýbrž celá země. Rádcí císařští nesrovnávali se v mínění svém jen o míře trestu, jaký na stavy české měl býti uvalen; ale že všickni mají býti potrestáni, o tom byli stejného mínění. Aby se s přemoženými mírně naložilo, k tomu nikdo

neradil; mírnost byla by mohla skutečně jen tehdy způsobiti příznivý výsledek, kdyby byl císař ve věcech náboženských vyhověl všem požadavkům protestantů, kdyby byl tedy upustil ode všech kroků, kteréž byly z části k povstání podnět zavdaly. Kdyby byli vítězi odpustili a zároveň nezměnili celé vnitřní ústrojí protestantů, nebyli by tím docílili nic jiného, nežli že by byli přemoženi při vhodnější příležitosti opět k zbraňi sáhli. Boj rozplamenil zášť tou měrou, že mohla býti ukojena jen záhubou odpůrců; a tu není divu, že vítězi zjednali si takovéto uspokojení. Všickni vídeňští rádcí schválili tedy návrh Slavatův, aby majetek odpůrců byl zabaven; i byl k tomu konci návrh Slavatův dopodrobna vypracován.

V dobrém zdání rad císařských neohlíženo se proto na sliby od knížete Bavorského stavům českým dané; nemělo býti šetřeno ani statků ani životů jejich, a jen kde nezbytné ohledy to kázaly, mělo se mírněji trestati. Všickni povstalci měli býti před soud pohnáni a podle provinění svého potrestáni. Provinilci rozděleni ve tři třídy: za nejméně provinilé pokládáni ti, kdo se ničeho jiného nedopustili, nežli že uznali kurfirsta Falckého za krále; neohlíženo se tedy na to, že mnozí, a zvláště někteří katolíci, jen z bázně to učinili, že byli ochotni Ferdinanda se zase přidržeti, jemuž beztoho ve svém nitru věrnost zachovali. Jejich provinění, ovšem ne dobrovolné, mělo se tím trestati, že jejich statky spupné měly se přeměnití buď na statky manské nebo na statky, z nichž se kromě všech daní měly platiti určité a dosti vysoko vyměřené úroky. Očekávalo se, že se z takovýchto úroků budou moci vydržovati posádky v Čechách rozložené a že mimo to císaři ještě značného přebytku se dostane.

Hůře mělo to býti s druhou třídou vinníků. K ní se ti počítali, kdo před vypuknutím povstání nějaký úřad zastávali a kteří edy svým pozdějším přivinitím se k povstalcům svou povinnost k Ferdinandovi na dvojí způsob porušili, totiž jakožto poddaní a jakožto úředníci. Jim se měl sice život darovati, ale veškeré zboží konfiskovati. Stejný trest měl stihnouti i ty, kdo byli v nějaké službě povstalecké vlády, avšak ne zvláště vynikající. Jeden z vídeňských radů doporučoval mírnější kroky proti těmto vinníkům,

radil, aby se jim odňala jen polovice statků a aby zavázáni byli k vyplacení jí, na druhou pak polovici aby se uvalil velký úrok. Radil k přijetí tohoto návrhu již z té příčiny, poněvadž se císaři dostane lepšího výnosu, než kdyby se k bezohledné konfiskaci sáhlo, poněvadž by se při prodeji tak rozsáhlého zboží sotva polovice ceny stržila.

Nejhorší osud měl stihnouti třetí třídu vinníků: vynikající účastníky povstání. Měli nejen o všechny statky a domy přijíti, nýbrž někteří z nich měli své provinění i životy svými zaplatiti. Přitom se mělo dostati stavu měšťanskému smutného vyznamenání. Ješto některé osoby jeho měly býti zvláště barbarským způsobem odpraveny. Těm pak, kdo by nebyli popraveni, mělo se dostati milosti, aby jim při příjezdu císaře do Čech trest smrti v doživotní žalář byl proměněn. — Z toho patrně, že při statech svých měli zachováni býti jen ti, kdo v době povstání z Čech utekli. jichž počet ovšem byl velmi skrovný; všichni pak ostatní obyvatelé země, statkáři a měšťané, měli býti na jmění svém pokutováni. Záleželo to na dobré nebo zlé vůli osob, jimž vyšetřování bylo svěřeno, nemají-li se téměř veškerí obyvatelé země do první třídy vinníků vřaditi, poněvadž ani katolíci nebyli jisti před výčitkou, že nějakým určitým jednáním svým v povstání nebyli zapleteni.

Další rada týkala se způsobu, jak by to měl Ferdinand zaříditi, aby mohl i bez svolení stavů bohatství země co nejsnadněji k potřebám svým obracet. I radilo se mu, aby neuznal nejen dluhů od přemožené vlády nadělaných, nýbrž aby zamítl i zaplacení takových dluhů, které jeho předkové udělali; a jen při takových zápisech měla býti vyjimka, které se v rukou jeho věrných přívrženců nalézaly. Daň domovní a posudné měl císař prohlásiti za daně na věčné časy platné, aby mu k nim nebylo více svolování sněmovního potřebí.

Nechť se déle při jednotlivých méně závažných pokynutích císaři v tom dobrém zdání činěných zdržovati, podotýkáme jen, že Ferdinandovi raděno, aby užil pobraných statků k uhrazení zadržalého žoldu a k odměnění věrných služeb svých přívrženců. Poslední slova naznačují nám touhu císařských rad po statech v Čechách, již Ferdinand později skutečně pustil uzdu i na úkor

svých nejpřednějších zájmů a povinností panovnických, dopouštěje, aby služebníci jeho v Čechách se obohatili. O spořivosti nebo péči o finance nebylo u něho řeči a tak nevšiml si rady hraběte Khevenhillerera, aby žádný ze zabraných statků nikomu nedaroval, nýbrž jen tu a tam některým svým věrným na čas života propůjčil.*)

Aby se později nemožnými staly i útoky na sesílenou moc královskou, radili konečně radové ve zdání svém císaři, aby několik míst v Čechách dal opevniti a do nich posádky vložiti, nad nimiž by králi samému velení náleželo. K tomu konci doporučovali císaři zřízení dvou pevnůstek u Prahy; **) mimo to měly se Plzeň, Tábor a Kladsko jakožto pevnosti zachovati a udržovati. Rada tato měla svou dobrou stránku; neboť jen tím, že v posledních stoletích měla moc státní dostatek vojska, dovedla zmocí středověká povstání, a jen tím zlomila nadvládu šlechty a klestila cestu spořádaným poměrům státním věku nového. Jen jedna věc byla pro Čechy povážlivá: vídenští radové nepomýšleli ovšem na to, aby se dal vojsku k posádkám určenému ráz českého vojska zemského; neboť měly se dle vůle císařovy skládati, tedy část obecné armády císařské tvořiti. Samostatnost státu Českého, která během XVI. století všelikým způsobem byla rušena, měla býti v základech svých otřesena a dalšími kroky, které by se ve Vídni uznaly za vhodné a kterými se ovšem nebral ohled na samostatný a národní vývin země, mohla býti úplně podvrácena.

Smutné následky porážky Bělohorské byly nyní patrný a nezáležely tak v tom, že povstání bylo potlačeno, nýbrž že vítězství vydobyli cizinci a že ho nyní pro sebe chtěli využítkovati. Tím počata přeměna u vývinu země, jakou tu a tam počátkem středověku můžeme pozorovati. Konfiskacemi všechny statky a s nimi i vláda dostávaly se do rukou cizinců a domácí obyvatelé odsuzovali se k služebnosti, ač nechtěli-li na se vzíti též roucho cizácké.

Při dvoře zabývali se také otázkou, nemá-li císař jeti do Čech a přítomností svou přispěti rychleji k zavedení nějakého řádu. V dobrém zdání se s cesty této zrazovalo, dřím proto, že

*) Khevenhiller. Annales Ferdinande IX. p. 1233.

**) Jedna tvrz měla býti založena na Petříně a druhá na Vyšehradě.

přítomnosti císařovy bylo ve Vídni potřebí pro nebezpečensví z Moravy a z Uher hrozící, a dílem proto, že se to nezdálo vhodné, aby se císař do Čech odebral, než by nad původci povstání soud byl vynešen. Císař prý by musel v případě takovém dáti milosti průchod a to že se nesmí státi. Bylo prý by tedy nejlépe, kdyby místo sebe poslal do Čech nějakou vynikající osobu, pod jejíž dozorem by se díti mohlo vyšetřování a odsouzení těch, kdo při povstání měli účastensví. Úlohu tu chtěli svěřiti knížeti Bavorskému, ačkoliv se byl již do Mnichova vrátil, a kdyby nabídnutí toho nepřijal, měl býti požádán, aby místo sebe poslal do Čech bratra svého knížete Albrechta. Na ponechání knížete z Liechtenšteina v jeho postavení jakožto zástupce knížete Bavorského tenkrát ve Vídni se nepomýšlelo.

Když ve Vídni dobré své zdání dokonali, byli si velikého dosahu kroků, k nimž radili, dobře vědomi, a proto se nedostávalo odvahy, uváděti je ve skutek bez dalších úvah a dotazů. Také nezdálo se býti vhodné odhodlati se k takovým proměnám bez svolení knížete Bavorského, protože učinil stavům českým rozličné sliby, které se neměly bez jeho svolení rušiti. Ale také bez těchto ohledů měli za dobré, tázati se Maximiliana o radu, poněvadž výtečné státnické schopnosti své při rozličných příležitostech byl osvědčil. Proto si předsevzal císař poslati ke knížeti předsedu říšské dvorní rady, hraběte Hohenzollerského a radu téhož sboru Hegenmüllera, aby Maximilianovi zmíněné dobré zdání předložili a jeho mínění o něm si vyžádali. Kdyby snad kníže se zdráhal ve věci tak důležité dáti své dobré zdání písemně, měli jej ujistiti přísným zachováním tajemství se strany císařovy.*) Také jim bylo uloženo, žádati jej, aby se do Čech vrátil a zmíněné opatření provedl. Vídenští radové měli při tom nechvalný úmysl, aby zášť, kterou opatření tato zajisté v zápětí míti mohla, svezla se na knížete jakožto průvodce jejich; ale Ferdinand nežádal za ty věci knížete z takových úskočných důvodů, nýbrž proto, že si vážil

*) Sas. st. arch. Zeidler Schönbergovi dd. 2.12. prosince 1620. — Víd. st. arch. Ferdinand hraběti z Hohenzollera a Hegenmüllerovi dd. 17. pros. 1620. — Tamtéž. Instrukce pro hraběte Hohenzollerského a Hegenmüllera dd. 12. prosince 1620.

státnické moudrosti Maximilianovy a že si byl jist výsledkem, kdyby Maximilian se chtěl vlády v Čechách zase ujmouti. Oběma poslům, kteří se do Mnichova ubírali, bylo také uloženo vymoci souhlas Maximiliana k prohlášení kletby na falckraběte.

1620 Hrabě Hohenzollerský a Hegenmüller opustivše Vídeň asi 12. prosince obrátili se nejdříve do Pasova, kde měli rozmluvu s pánem ze Šternberka, se Slavatou a s Martinicem o kusech, které se měly předložit knížeti Bavorskému. Bohužel že nám není možno udati, jak vypadly výpovědi těchto mužů. Přišedše do Mnichova, byli od knížete přátelsky uvítáni, tak že mu mohli ihned přání císařovo přednésti. Maximilian poznal ihned velkou zodpovědnost, která se jak co do záležitostí říšských uvalením kletby na falckraběte tak i českých na jeho bedra uvalovala, a vyjednával proto několikrát o každé otázce zvláště sám i skrze své rady s posly císařovými. Také dobrá zdání pána ze Šternberka, Slavaty a Martinice a konečně i list kurfiřta Kolínského nebyly bez výsledku na jeho konečné rozhodnutí. Kurfiřt Kolínský psal 1620 totiž již 25. listopadu knížeti, že jest potřebí pospíšiti si s uvalením kletby na kurfiřta Falckého; neboť kdyby se prý se strany císařské později připustilo prostředkování od některých dvorů evropských, že by se sotva tomu ubrániti dalo, aby nebyl falckrabí do své země uveden, když by mu nebyla hodnost kurfiřtská již odňata. Musí prý se na každý způsob zabrániti, aby ten, kdo až posud v čele nepřátel rodu císařského stál, bez trestu zůstal, a při nejbližší příležitosti snad se ještě o věci horší pokusil.*)

Na základě všech těch porad, dobrých zdání a rad dal kníže konečně císaři žádanou odpověď. V příčině věci náboženských radil, aby se učinilo zadost katolíkům za všecka bezpráví, která se jim stala; ale aby se s potlačováním protestantův tuze nepospíchal, nýbrž aby se strany toho mírnost zachovala, dokud by poměry nebyly příznivější, a aby se jen proti přívržencům Jednoty bratrské a proti Kalvinům bez ohledu jednalo. Strany té věci nebylo tedy podstatného rozdílu mezi náhledem císařovým a Maximilianovým, účel měli oba tentýž: kníže radil jen k ponenálhým

*) Mnich. st. arch. Kurfiřt Kolínský Maximilianovi dd. 25. list. 1620.

krokům, a radou tou se skutečně později ve Vídni řídili. Také proti konfiskaci Maximilian nic podstatného nenamítal a nestál tedy na tom, aby se zachovaly sliby jeho stavům českým dané, ale radil k jakési šetrnosti. Dle zdání jeho měli se lilavní původci povstání potrestati na hrdle a zabráním statků; také ti, kdo od císaře nějaký úřad měli, kdyby se i při povstání v první řadě byli nezúčastnili, měli o své statky přijíti; ti však, kdo se falckraběte jen přidrželi, měli býti jen zabráním části statků pokutováni. Při tom ovšem přišlo na to, jak se měl trest ten vyměřiti, a v tom se náhledy Maximilianovy ovšem lišily od názorů státníků vídeňských. Také strany obrany země České a prostředků jí se týkajících srovnával se kníže se zdáním vídeňských návrhů; radil ke zřízení dvou tvrzí u Prahy, k opevnění některých důležitých měst, k vydržování četné tělesné stráže čili stálého vojska, které by práv královských proti možným útokům hájilo. Dále radil, aby se s konfiskovanými statky hospodařilo a aby se nerozdávaly, nýbrž pro krále spravovati daly. Později mohlo by se prý několik statků těchto velezaslužilým osobám darovati, ale toho času nikoliv, poněvadž by výprosníkův bylo tolik, že by se jim sotva zadost učiniti mohlo. Vládu v Čechách Maximilian nechtěl ujmouti a odporoučel k tomu biskupa Virepurského anebo presidenta dvorní říšské rady hraběte Hohenzollerského,*) který u něho právě meškal jako posel císařský. K achtování falckraběte radil také Maximilian, jak jsme o tom byli již vypravovali.**)

Mezi hrabětem z Hohenzolleru a knížetem Bavorským jednalo se kromě toho ještě o jedné záležitosti, která se Rakous týkala. Císař chtěje osobně přijímati holdování Hornorakušanů, požadoval, aby Maximilian výkon tento přítomností svou oslavil. Maximilian však nejen odepřel své účastenství, nýbrž byl rozhodně proti tomu, aby císař si dal holdovati, pokud mu zálohy nebudou splaceny.***) Maximilian zrazoval také s toho, aby přívrženci augšpurského vy-

*) Víd. st. arch. Maximilian Ferdinandovi dd. 13. ledna 1621 a jiné písemnosti. — Mnich. st. arch. Koncept odpovědi.

**) Díl III. str. 320.

***) Víd. st. arch. Vyslanci rakouští Maximilianovi bez datum. — Tamtéž. Odpověď tajné bavorské kanceláře vyslancům dd. 10. ledna 1621.

znání v Horních Rakousích nebyli ihned potlačováni, jelikož prozatím musí se Saska šetřiti, kdežto katolíkům může se všelikým způsobem napomáhati.*)

Za pobytu svého v Mnichově setkal se hrabě Hohenzollerský s P. Dominikem, z bitvy Bělohorské proslaveným, a rozmlouval s ním také o opatřeních, která by se v Čechách státi měla. Rada mnichova upomínala na španělskou jeho vlast. Císař měl dát ihned popraviti všechny čelnější povstalece, měl utkvavisty odzbrojiti, proti novým povstáním se opatřiti a proto v Praze tvrz vystavěti; srovnával se tedy skoro úplně s náhledy vídeňských státníků. Hrabě z Hohenzolleru nedozvěděl se tedy od něho vlastně nic nového, ale způsob, jak P. Dominik radu svou k platnosti přiváděl, učinily na hraběte hluboký dojem. Není pochybnosti, že fanatik ten neskrbil výstrahami a napomínáním. zdá se, že předpovídal, kterak některé jeho domněnky se vyplní, a že nemluvil jako rádce, nýbrž jako prorok bohem osvěcený, tak že hrabě měl jeho výroky za zjevení ducha svatého. Hrabě Hohenzollerský žádal P. Dominika, aby se vydal do Vídně a tam radu svou přednesl. Vypravovali jsme již, že Dominik vyhověl vyzvání tomu a že byl od císaře co nejuctivěji uvítán. Pakli na Ferdinanda neúčinkovaly výklady Dominikovy tou měrou jako na hraběte Hohenzollerského, jelikož samostatně dospěl k podobným záměrům, k jakým Dominik radil, dovedl tento zajisté zaplašiti poslední pochybnosti o politice, již se Ferdinand přidržoval.***)

II.

Když ve Vídni obdrželi vyjádření Maximilianovo strany opatření, která se v Čechách provésti měla, a když se toto v celku s návrhy rad vídeňských srovnávalo, rozhodli se přikročiti rychle k exekuci v Praze. Rada knížete Maximiliana v příčině té daná zůstala bez povšimnutí; také nepřijat jeho návrh, aby se vláda v Čechách svěřila biskupovi Virepurskému anebo hraběti z Hohenzolleru. Neboť císařští radové byli nyní toho mínění, aby císař šel do Čech, aby

*) Víd. st. arch. Prohlášení kanceláře bavorské dd. 9. ledna 1621.

**) Víd. st. arch. Hrabě z Hohenzolleru Ferdinandovi II. dd. 10. led. 1621.

se za jeho předsedání soudy proti povstalcům odbyly, exekuce za jeho pobytu v Praze vykonala, a radili proto císaři jednohlasně, aby se co možná nejdříve do Prahy odebral.*) Císař odložil cestu na měsíc únor; že hned nebyla předsevzata, tím byla vinna krutá zima, která tenkrát nastala a cestování s četným průvodem téměř nemožným činila.

Potřebné kroky proti původcům povstání připravovaly se již na počátku měsíce prosince; neboť byl dne 11. řečeného měsíce dán knížeti z Liechtenšteina rozkaz, aby měl na zřeteli přední účastníky povstání, kteří v slepé důvěře své byli v Praze zůstali, a aby zajal ty, kteří by snad z nich chtěli utéci, a konečně aby též zabránil, kdyby někdo z nich drahocenější zboží své do cizozemsku chtěl odstraniti.***) Ačkoliv si někteří fanatikové na mírnost knížete z Liechtenšteina stěžovali, nedalo se popřítí, že svým bezohledným jednáním osvědčil potřebné schopnosti pro místo, na kterém jej chtěli prozatím ponechat. Kromě jiných nařízení zakázal vývoz peněz a jiných cenných věcí přes hranice a slíbil odměnu těm, kdo vývoz takový udáním svým překazí. A poněvadž bylo domnění, že někteří uprchlíci anebo osoby do povstání zapletené cenné věci dali v opatrování židům, jako to by Vilém z Lobkovic skutečně učinil, vyzval Karel z Liechtenšteina židy k vydání takového zboží. Již v první dny měsíce prosince dal zabavit domy a statky osob, které byly uprchly, čímž skutečně zahájil konfiskace; také kázal několik osob ze stavu městského, mezi nimi též dra. Jesenského, zajmouti a později dal na náměstí staroměstském vysokou šibenici postavit a podobné přípravy i na Novém městě a na Malé straně konati, což ovšem bylo jen na postrach lidí.***)

Opatření knížete z Liechtenšteina byla sice ve Vídni schvá-

*) Vid. st. arch. Protokol o poradě tajné rady.

***) Vid. st. arch. Ferdinand knížeti z Liechtenšteina dd. 1. pros. 1620. Rozkaz ten opakován 11. a 24. pros. D' Elvert II., 4. a 7.

***) Liechtenstein císaři dd. 9. pros. 1620. d' Elvert II. — Tamtéž. Str. 7. Liechtenstein Ferdinandovi dd. 23. pros. 1620. — Sas. st. arch. Z Prahy 10. pros. 1620. — Tamtéž z Prahy 26. pros. 1620. Městský archiv v Praze. Patent Liechtensteinův dd. 9. února 1621.

lována; ale nicméně uznáno tam za dobré povzbuzovati jej k větší ještě horlivosti tím, že se nařízení jednou již daná opakovala, jako na př. aby dal pozor na jmění povstalců a aby se jejich osob zmocnil, kdyby bylo podezření, že chtějí uprchnouti. Bezohlednost ve Vídni panující viděti jest také z jednoho přípisu k nejvyššímu Marradasovi. Plukovník tento podal do Vídně zprávu, že ty šlechtice, kteří se mu v čas, t. j. ještě před bitvou na Bílé Hoře, poddali, na milost přijal a že jim statky jejich zabezpečil, statky pak těch, kteří to učiniti opomenuli, že skonfiskoval. Nyní že mnozí z nich přicházejí, aby jim zboží jejich bylo zase vydáno, a proto tázal se, jak se má u věci zachovati. I odpovědíno mu, aby konfiskace v platnosti zůstala, ale doloženo při tom, že neměl těm, kteří se v čas podrobili, slibovati zabezpečení statků, nýbrž že je měl na císařovo rozhodnutí odkázati. *) Při takovém smýšlení ve Vídni panujícím jest pochopitelno, že knížete z Liechtenšteina kárali, když se dozvěděli, kterak dosud opomenul hlavní náčelníky povstání zatknouti. Nebylo mu sice v příčině té dáno žádné nařízení, ale přání to vysloveno, a když váhal přání tomu vyhověti, projevil císař nad tím své podivení.

Liechtenštejn omlouval své jednání tím, že Maximilian dal stavům ujištění, že na životech a statcích trestání nebudou, a že slibu toho nemohl nohama šlapati, poněvadž se nikdo od té doby ničím neprovinil. Kníže Bavorský postavení jeho ještě na počátku nového roku tím znesnadnil, že dal generalnímu lieutenantovi Tillymu rozkaz, aby chránil před utiskováním šlechtice, kteří se byli podrobili, což ovšem odporovalo vyjádření, které skoro současně dal hraběti z Hohenzollernu, jímž Čechy mstě strany vítězíci v šanc vydal. V Čechách vědělo se jen o rozkazu Tillymu daném, **) ale nic o okolnosti poslední. Také podotkl Liechtenštejn ve svém listu císaři, že neví, jak se má celé věci uchopiti: nebo kdyby zajal všechny vinníky na jednou, že nemá pro ně vězení, a kdyby se chtěl některých zmocniti, že ostatní budou vystřeženi a dají se na útěk.

*) D'Elvert II. Marradas císaři dd. 27. pros. 1620. — Tamtéž. Ferdinand Marradasovi dd. 3. a 12. ledna 1621.

**) Mnich. st. arch. Maximilian Tillymu dd. 2. ledna 1621.

Proto zrazoval císaře před velkým spěchem, poněvadž se není od šlechticů v Praze bydlících čeho obávati; jejich mysl jest prý tak skleslá, že jsou jen na posměch svým dřívějším přívržencům a že jen v hanbě svůj život tráví.*) Konečně nechával na uváženou, zdali jest dobře nejkrajnější přísnosti již užiti, když ještě Morava a Slezsko nejsou pokořeny. Ale přes tyto své námítky poslal císaři seznam těch osob, jež by před soud potáhl, kdyby to císař rozkázal. Byly-li v seznamu tom všechny osoby, které si v něm ve Vídni míti přáli, není nám známo, to však jest jisto, že mezi nimi nebyl hrabě Ondřej Šlik, neboť toho odporučoval milosti císařské. Ke kroku tomu byl Liechtenstein pohnut žalostivým psaním Šlikovým ze Zhořelce, kde tento co lužický foit prodléval, v kterémžto psaní dojemnými slovy prosil o milost císařskou, o vrácení svých statků anebo aspoň o převedení části jich na svou manželku. Zároveň sliboval, že se přičiní, aby povstání v Lužici bylo potlačeno. Liechtenstein vrátil také manželce jeho jeden dvůr a vyzval Šlika, aby se milosti té hleděl hodným ukázati dalším svým jednáním; mimo to mu sliboval přimluvit se za něj u císaře, a dal mu naději ne-li na úplné, tedy aspoň na částečné udělení milosti.**)

Liechtensteinovy omluvy a návrhy nedošly ve Vídni povšimnutí; jen v tom horlivosti své nepustili uzdy, že zatím nezakročeno proti těm, jimž měli jen statky býti pobrány a že se spokojili především se souzením těch, kteří měli býti též na hrdle trestáni. Dne 6. února poslal císař Liechtensteinovi seznam osob, které měl dát zatknouti. Mezi nimi byla jména direktorův a 32 jiných lidí. Všichni nemohli ovšem býti zatčeni, poněvadž mnozí v čas utekli. Strany těch bylo knížeti uloženo, aby je vyzval, by se dostavili a statky jejich aby skonfiskoval. Tato poslední část nařízení císařského byla již bez toho více než před měsícem vykonána. Zajetí neměli se dáti do společného vězení; páni a rytíři měli se uvězniti v Bílé věži na hradě Pražském, ale měšťané a jiní lidé nižších stavů zavřítí na radnicích měst Pražských. Mimo to nařídil

*) d'Elvert II. 11. Liechtenstein Ferdinandovi II. dd. 17. ledna 1621.

***) Sas. st. arch. Jáchim Ondřej Šlik Liechtensteinovi dd. 17. ledna 1621

— Tamtéž. Liechtenstein Šlikovi dd. 5. ún. 1621.

císař, aby 29 osob nejvíce stavu šlechtickému náležejících a statky majících učinilo slib, že se pod ztrátou života a jmění ze svých domů v Praze nikam nevzdálí.

¹⁰²¹ Rozkaz tento byl 7. února zaslán do Prahy,*) dostal se však zvláštním nedopatřením nejdříve do Drážďan, odkudž byl knížeti do Prahy zaslán, který jej obdržel teprve 20. února. Liechtenstein povolal ihned k sobě Tillyho, Valdšteina a generálního komisaře Michnu a radil se s nimi, jak by se vše opatřiti mělo. Když se o všem dorozuměli, poslal k pánům a rytířům, kteří měli býti zatknuti, po několika poslích nařízení, aby se k němu o druhé hodině odpolední dostavili, poněvadž jim jakýsi dekret císařský má oznámiti. Totéž bylo uloženo císařským rychtářům měst Pražských, aby předvolali na tutéž hodinu pod stejnou záminkou osoby ze stavu měšťanského, jichž se věc týkala.**)

Vypravuje se, že byla dána Tillym direktorům výstraha, aby se útekem spasiti mohli. Možno jesti, že Tilly jednal tak za tím účelem, aby s pána svého aspoň takto sňal obvinění, že svého slova nedržel: avšak jako druhdy místodržitelé výstrahy sobě dané nedbali a do radní síně místodržitelé šli, odkud oknem vyhozeni byli, tak také učinili direktori a jejich stoupenci. Všecky osoby, které byly v Praze a obsylku dostaly a nemoci nebyly stíženy, dostavily se v určenou chvíli u knížete z Liechtenšteina anebo před císařskými rychtáři, kde jim bylo oznámeno, že musejí ostatí ve vazbě pro velezrádu. Dovedeme si představití, kterak mnozí sdělením tímto byli sklíčeni a kterak si v nitru svém činili výčitky. Ale nedávajíce toho na sobě znáti, přijali na pohled klidně učiněné jim ohlášení a nechali se volně do žalářů pro ně vykázaných odvésti. Do Bílé věže byli vsazeni pánové Vilém z Lobkovic, Budovec, Pavel z Říčan, Kašpar Kaplíř, Prokop Dvořecký, Bohuslav z Michalovic, Felix Pětipeský, Diviš Černín a o několik dní později Krištof Harant z Polžic, který na venkově byl zajat. Z osob, které na radnicích byly uvězněny a v době povstání více vynikaly, zasluhují zvláště býti jmenováni Martin Fruewein a Theodor Sixt

*) d'Elvert II. 21. Ferdinand Liechtensteinovi dd. 6. ún. 1621.

**) d'Elvert II. 30. Liechtenstein Ferdinandovi dd. 23. ún. 1621. — Skála V. 40.

z Ottersdorfu, kteří byli členy vlády direktorské, jakož i slavný lékař dr Jesenský. Kníže z Liechtenšteina dal o 5 osob více uvězniti, než mu bylo rozkázáno, a dvě ponechal na svobodě, poněvadž měl za to, že se v čas povstání tak neprovinily, aby se s nimi tak přísně mělo naložiti. Poněvadž dne 20. února všechny osoby nemohly býti zatknuty, které měly býti postaveny před soud, bylo po ostatních v městě i na venkově pilně pátráno a v měsíci březnu byli skutečně všichni, kdo z nich v Čechách zůstali, do Prahy dopraveni. *)

Toto zatknutí učinilo v celé zemi na vyšší kruhy skličující dojem, ovšem nejbolestnější na zajaté. Jen přesvědčení, že jisti jsou v Praze svým životem, jak od knížete Bavorského bylo slíbeno, přimělo je k tomu, že tu zůstali; neb ač byli již od mnoha týdnů v Praze bedlivě střeženi, bylo by se předce většině podařilo utéci, kdyby se o to byli pokusili. Zatknutí zlonilo veškeru odhodlanost jejich; několik dní vazby stačilo, že se z pyšných pánů stali náhle úpěnliví prosebníci. Nejdříve se obrátili na kurfiřta Saského v společném dopisu, v němž o přímluvu u císaře prosili, aby jim jejich „zločiny“ odpustil, je zase na milost přijal a jim další užívání jejich statků povolil. Podepsána byla tato prosba od 9 direktorův ze stavu panského, mezi nimi i od Budovce. **) Podpis pana Viléma z Lobkovic scházel proto, poněvadž se již o několik dnů dříve s podobnou žádostí byl obrátil na kurfiřta, při čemž tvrdil, že neměl žádného účastenství při vyhazování místodržitelů okny a že se k povstalcům z donucení připojil. ***) Protože však žádost tato neměla žádného výsledku, obnovil ji o čtyry neděle později a za ostatní direktory učinily to jejich ženy, obrátivše se s prosbou velmi skroušenou a poníženou na kurfiřta a jeho manželku. †) Ale všechny ty prosby byly marné; a taktéž marně doprošovalo se několik šlechticů za sprostředkování u knížete Ba-

*) Skála V. 21.

**) Sas. st. arch. Devět direktorů kurfiřtu Saskému dd. 6. března 1621.

***) Sas. st. arch. Vilém z Lobkovic kurfiřtovi Saskému dd. 27. února 1621.

†) Tamtéž. Manželky direktorů kurfiřtu Saskému a jeho choti dd. 27. bř. 1621. — Vilém z Lobkovic kurfiřtu Saskému dd. 24. bř. 1621.

vorského, když již obavy byly, že soud zlý konec bude míti. Nový hejtman v Brandýse nad Labem smál se těmto snahám, pravě ve své škodolibosti, že by ani bůh uvězněné z rukou císařských vybaviti nemohl.*)

Vláda snažila se nyní dostati lstí nebo násilím do svých rukou i ty náčelníky povstání, kteří dleli mimo obor její moci. poněvadž se nedalo očekávati, že se některý z nich k vyzvání knížete z Liechtenšteina sám před soud pražský dostaví. Ale jen při jedné osobě se jí to poštěstilo, totiž při hraběti Šlikovi. Ondřej Šlik pokoušel se pohnouti stavy lužické k podrobení se císaři, aby si tím sám milost jeho získal; když se však horní Lužice poddala kurfiřtovi Saskému, odebral se ze Zhořelce pryč, poněvadž ve smlouvě o poddání tom sdělané nebylo o něm žádné zmínky a tedy také žádného pro něj zajištění milosti. Šlik odebral se na Friedland v Čechách k svému švakru Křištofovi z Redern, který sice v boji pro kurfiřta Falckého pokračoval, ale konečně v něm také ustáti musil, poněvadž všecky okolnosti byly beznadějně. Kurfiřtovi Saskému byla o tom dána zpráva, kde se zdržuje; i vyslal rychle oddělení jezdců, aby hraběte zajali. Bylo by se to snad nepodařilo a Šlik by byl snad mohl uniknouti ze zámku, ačkoli jej jezdcí měli obklopený, kdyby ho byl jakýsi Wolf z Lüttichova neznadil, aby si tím získal milost kurfiřtovu, jenž jej z tak zvaného pardonu lužického byl vyjmul.**)

I byltě Šlik nejdříve dopraven do Zhořelce a pak do Drážďan, kde byl několik neděl v mírné vazbě držán. Arcikníže Karel, který toho času jako vyslanec císařův přibyl do Drážďan, přičiňoval se asi o vydání jeho,***) a tak byl Šlik, který jakož i jeho manželka marně byl kurfiřta o milost prosil, dne 13. května z Drážďan na hranice české odveden, tam odevzdán jezdcům císařským a do Prahy přiveden, kde s ostatními svými společníky uvězněn v Bílé věži.

Mezitím bylo ve Vídni živě jednáno o tom, jak se má sestaviti soud, před nějž měli povstalci postaveni býti. Obyčejnou cestou

*) Skála V. 67.

**) Listiny sem se vztahující v sas. st. arch. — d' Elvert. Liechtenštejn císaři dd. 16. bř. 1621.

***) d' Elvert II. Liechtenštejn Ferdinandovi dd. 2. dubna 1621.

nebylo možno jíti; neboť po právu nebyly takové rozsudky možny, jaké si ve Vídni přáli. Také již proto musel býti ustanoven soud mimořádný, jelikož nebylo soudu zemského. Soud tento rozpuštěn, poněvadž přísedící jeho byli sami protivníci císaře a na nové jeho zřízení posud se nemyslelo. Ale nejen českým soudům, nýbrž i českým zákonům bylo potřebí se vyhnouti, poněvadž obžalované proti libovolnému s nimi naložení chránily a mimo to předpisovaly jisté formy, čímž se celé soudní jednání mohlo prodloužiti a kromě toho i obmýšlené konfiskace zabrániti. Z těchto příčin nechtěli se ve Vídni dáti žádnými zákonnými předpisy omezovati a rozhodli se k sestavení zvláštního soudu, pro který se měly zvláštní předpisy vydati.*) Žalobník, jímž měl býti jeden člen tohoto soudního sboru, neměl se pouštěti do dokazování viny obžalovaných, nýbrž měl jen ukázati k tomu, že to, co se tomu neb onomu vinníku přičítá, jest věcí obecně známou a že tím jest zločinný úmysl dokázán, načež měl žádati jeho odsouzení a odpravení. Soudcům bylo uloženo, aby rychle v řízení soudním pokračovali a žalovaným žádné příležitosti nedávali, již by se průběh soudu zdržoval; také měli ostře vystupovati proti obhájcům, jimž by ten neb onen žalovaný své obhájení svěřil. Povstalec, kteří utekli anebo zemřeli, měli odsouditi jejich statků.

Důkladné porady daly se o tom, kdo by do soudu měli býti povoláni. Bylo by snadno bývalo složiti jej tak, aby všichni členové jeho rodem z Čech byli, ale ve Vídni se báli, že by nebyli tak povolnými nástroji, jak jich tam potřebovali; a proto stalo se rozhodnutí, aby do soudu povoláni byli kromě několika Čechů také někteří říšští dvorní radové a někteří úředníci dolnorakouské vlády; neboť byli ve Vídni přesvědčeni, že se ti nedají pohmouti žádnými ohledy příbuzenskými anebo národními. Z Čechů zamýšleli ve Vídni vzněsti ten úkol na někdejší místodržitele pp. Zdenka ze Šternberka, Slavatu a Martinice a Jindřicha z Kolovrat, který také v čas povstání ze země ušel; avšak oni úřadu toho nepřijali, nýbrž žádali císaře, aby je sprostil této úlohy. Zajisté se při jednání svém řídili uvažováním, že by se jim všecka odsouzení přičítala,

---

*) Archiv ministerstva vnitra ve Vídni. Instrukce Ferdinanda II. pro soudce dd. 11. ún. 1621.

že by je lid obviňoval, jak na protivnicích svých chtěli mstivost svou vylítí, a jak proto se vyslovili pro pobrání statků, aby rodiny svých obětí na žebrotu připravili. Takových výčitek nechtěli však na se uvaliti. Slavata zajisté nepřál odpůrcům svým jiného osudu, ale veřejně toho předce nechtěl projevit; Martinic a Šternberk však nebyli proniknutí takovou mstivostí, aby se byli chtěli propůjčit za nástroj záměrům, jaké soudem tímto měly dojítí svého uskutečnění. Ferdinand splnil jejich prosbu, a tak zůstaly osoby výše jmenované v Pasově a vrátily se teprv do Čech, když rozsudek v tomto zvláštním soudě již byl vyřčen a vykonán. Řečený soud byl tak složen: předsedou jmenoval císař knížete z Liechtenšteina, zástupcem jeho nejvyššího hofmistra zemského Adama z Valdšteina. Přisedlými měli býti dřívější president soudu apelačního Bedřich z Talmerka, Krištof Vratislav z Mitrovic, král. hejtman městský na Malé straně, říšští dvorští radové Laminger z Albenreitu, Ota Melander a Jan Wenzel, apelační radové Melchior Gniess z Kobachu, Václav z Fliessenpachu a Daniel Kapr z Kapršteina a radové dolnorakouské vlády Schwab a Pavel z Ello. *) Strany řeči bylo ustanoveno, aby se líčení pře dalo v řeči německé s těmi, kdo německy umějí, s ostatními pak česky.

Když se kníže z Liechtenšteina dověděl, že byl presidentem soudu jmenován, přijal úřad na něj vznesený, přál si však, aby císař přišel sám do Čech a aby se konečně vynesení rozsudku stalo za jeho předsednictví, poněvadž jde o věc příliš velkou a důležitou, při níž by se měla zvláštní okázalost zachovati. **) Za několik dní však kníže z Liechtenšteina změnil své mínění a nestál více na tom, aby císař osobně přibyl do Prahy ke konečnému vynesení rozsudků, naopak vyslovil se proti příjezdu císařovu do Prahy, jelikož nejspíše vznikly v něm všeliké námitky proti násilnému nakládání s povstalci. Raditě císaři, aby s přelícením příliš se ne-

*) V listu svém k Maximilianovi, knížeti Bavorskému, daném dne 11. ún. 1621, kde mu o tom zprávu dává, které osoby do soudu povolal, jsou vynechána dvě jména z výše uvedených, připomíná se však za to ještě Ota z Nostic; ale všechny zprávy, které se nám jinde zachovaly, přinášejí nám jména, jež jsme výše položili. Příčina toho asi jest, že císař později změnil svůj úmysl stran některých osob.

**) d'Elvert II. Liechtenstein Ferdinandovi dd. 5. března 1621.

kvapilo, nýbrž aby se exekuce raději až k úplnému podrobení Slezska odročila. Tento jeho návrh setkal se s odporem, kdežto náhled jeho, aby císař do Prahy se nevydával, došel schválení, jelikož Ferdinand se zatím byl rozhodl do Prahy nejeti.*)

III.

Třináctého dne měsíce března přijeli do Prahy ti členové sboru soudního, kteří z Vídně k tomu byli určeni.**)

O dva dni později soud tento na hradě Pražském se ustavil; za sekretáře zvoleni člen říšské dvorní rady Melander a rada apelačního soudu Kapr; žalobníkem ustanoven český šlechtic Příbík Jeníšek z Ouzda, který byl za povstání císaři věren zůstal. Brzy pak bylo pozorovati, že činnost soudu začala. Nejdříve uveřejnil kníže Liechtenstein rozsudek, že statky 22 osob v době povstání zemřelých jsou zabaveny a vyzval, aby ti, kdoby na ně nějaké nároky měli (na př. jako věřitelé) právo své prokázali. Ve spěchu sehnali jen dvaadvacet jmen; ale ta vážila mnoho: bylť mezi nimi bohatý Petr ze Švamberka, který nedávno jmění své, beztoho rozsáhlé, dědictvím po pánech z Rosenberka rozmnožil, pak Albrecht Jan Smiřický, jehož smrt byla zavdala podnět ke sporu mezi sestrami a ke katostrafě jičínské, generál Linhart Kolona z Felzu, který roku 1620 v Rakousích padl, Michal Slavata, pán z Gutenšteina, Oldřich Vchynský a jiné více nebo méně zámožné osoby.***)

Pře proti uvězněným zahájena tím, že vyzváni katolíci pražští, aby udali, co je jim známo o činnosti obžalovaných. Pokud bylo vyhověno tomuto vyzvání, není nám známo, ale zdá se, že katolíci se k tomu nepropůjčili. Činnost soudu byla však tím velmi ulehčena, že Benjamin Fruewein, jenž byl sekretářem za vlády direktorské, jednací protokol Melandrovi dal odevzdati, aby snad tím vymohl udělení milosti sobě a bratru svému Martinovi. Na základě spisů od vlády direktorské pocházejících sestavil Melander 138 otázek,

*) d'Elvert II. 46. Dobré zdání císaři

***) Skála V. 57.

***) d'Elvert II. 49. Liechtenstein Ferdinandovi dd. 7. dubna 1621.

které se obžalovaným měly předložiti.*) Dne 29. března začalo na hradě Pražském v síni dvorní říšské rady jednání soudní. Kníže z Liechtenšteina přišel s ostatními radami a usadil se s nimi na místě, které zábradlím bylo ohrazeno. Potom zavoláni byli nejdříve někdejší direktori v pořádku takovém, jak se to na jejich stav a stáří jejich rodu slušelo: nejprve Vilém z Lobkovic, pak Pavel z Říčan, Václav Budovec atd.***) Dvorní říšský rada Melander ujal se nejdříve slova, promluvil o příčinách tohoto soudního jednání, načež Kapr jeho řeč jazykem českým opakoval, kterýžto způsob jednání se při všech následujících slavnějších aktech zachoval. Potom vystoupil prokurátor a odevzdal seznam otázek, jež byl Melander sestavil a žádal, aby obžalovaní dle nich byli vyslýcháni. Soudcové sestoupili se k poradě a po několika minutách vyslovili se, že žádosti této bude vyhověno. Na obžalovaných bylo při všem tom jednání viděti velké zděšení. Nikdo z nich nežádal za slovo, nikdo ničeho nenamítal, i zdálo se, jakoby neočekávaná tato věc byla ochromila jejich smysly. Když pak je odvedli, nebyli již více pohromadě zavřeni, nýbrž každý z direktorův ze stavu panského a rytířského zvláště v rozličných místnostech hradních, direktori pak ze stavu městského ve světnicích Bílé věže, ovšem že též každý zvláště.***)

Mezitím co výslechy obžalovaných trvaly, začalo se též soudní řízení proti těm, kdo byli uprchli, a přivedlo se ku konci ještě dříve nežli proti uvězněným. Dne 2 dubna podal totiž prokurátor žalobu a žádal soud za vyzvání všech uprchlíků, aby se dostavili. K tomu konci byli vysláni hlasatelé, aby vyzvání toto na veřejných místech měst Pražských oznámili. Po třech dnech se soud sestoupil zase a vynesl rozsudek na uprchlíky ze zatvrzelého neposlušenství obviňované, jímž všichni pokutováni byli trestem smrti a ztrátou statků. Později byla jména odsouzených z rozkazu císařova přibita

---

*) Skála V. 54,

**) d'Elvert II. 51. Liechtenštejn Ferdinandovi II. dd. 7. dubna 1621. — Jména ostatních jsou: Kašpar Kaplíř, Prokop Dvořecký, Fridrich z Bílé, Bohuslav z Michalovic, Jan Vostrovec, Václav Štastný Pětipeský, Ota z Losu, Martin Fruewein, Theodor Sixt, Maximilian Hošťálek, Tobiáš Štefek, Valentin Kochan, Jan Šultýs a Křištof Kober.

***) d'Elvert II. 51. Liechtenštejn Ferdinandovi II. dd. 7. dubna 1621.

na šibenicích měst Pražských. V Praze se radili, nemá-li se vy-psati na hlavy jejich cena, a byl učiněn strany toho dotaz ve Vídni, ale tento způsob vlášského soudnictví nedošel tam obliby, a tak byli uprchlíci v cizině aspoň před rukou vyslaných vražedníků bezpečni.*) V měsíci dubnu byly ještě po dvakráte vyřčeny rozsudky nad některými osobami, které byly v čas povstání se světa sešly, jejichž statky vesměs byly zabaveny.**)

Zatím dospěly výsledky jednotlivých direktorův dosti daleko. Poněvadž se ze všech spisů soudních jen jedenáct zápisníků zachovalo, nemůžeme říci, jak se všichni obžalovaní v soudu tom chovali; volno-li však si utvořiti úsudek o tom z protokolů zachovaných, musí se říci, že většina jich hleděla vinu svou uskrovniti nebo i zapřítí, a jen málo bylo těch, kteří se zachovali důstojně, tak že bez okolků odpovídali na otázky předložené, buď k nim přisvědčující anebo nevědomostí se omlouvající, jak to jmenovitě učinil Kaplíř ze Sulevic, Ota z Losu a Václav Budovec z Budova. Nejbídnější bylo chování hraběte Šlika, který při svém výsledku nejen k prosbám se utíkal, nýbrž všeliké věci sdělil, jimiž se jiným osobám přitěžovalo. Musí se však podotknouti, že se sdělení taková týkala jen Budovce a několika uprchlíků, jichž nebylo Šlikovi potřetí šetřiti, poněvadž prvnější již bez toho byl ztracen, poslední pak ničeho báti se nemusili.***)

Hlavním předmětem otázek, které se vězňům dávaly, bylo známé vyhození s oken, a zvláště bylo-li umluveno dříve čili nic. Někteří z uvězněných přiznali se upřímně, že bylo dříve ujednáno; původci pak jeho jmenováni byli hrabě Thurn, Albrecht Smiřický a jeden Vchynský. Když se soudcové po spisovateli první a druhé apologie tázali, vyšlo na jevo, že první složil hlavně Martin Fruewein, k druhé se přihlásil hrabě Šlik, ačkoli jiní uvěznění pravili, že i Skreta a některé jiné osoby při tom měli účastenství. Jiné

*) d'Elvert II. 53. Liechtenstein Ferdinandovi II. dd. 7. dubna 1621. — Tamtéž. Liechtenstein Ferdinandovi dd. 29. dubna 1621.

**) Sas. st. arch. Condemnationsurtheil wider die verstorbenen Personen dd. 15. dubna a dd. 26. dubna 1621.

***) Výpovědi Šlikovy u d'Elverta II. Zprávy v Komenského historii o těžkých protivenstvích církve české a mužném chování Šlikově nejsou správné.

otázky týkaly se spojení falckraběte s Čechy, pak okolností při sesazení Ferdinanda a při volbě nového krále a konečně vyjednávání s Betlenem Gaborem. A poněvadž se na straně císařské zvláště ujednání konfederací se stavy zemí jiných považovalo za čin trestuhodný, byli uvězněni dotazováni i o krocích, které se v příčině té staly, a zvláště o spojení, v jakéž Thurn vešel s jednotlivými šlechtici při svém prvním pobytu před Vídní. Také chtěli soudcové vyzvědět, nezamýšleli-li v Čechách spojit se se šlechtou štýrskou a korutanskou. V odpovědích svých vymlouvali se skoro všichni nevědomostí, někteří napověděli jen nejasné věci nebo ukazovali také na Thurna, který prý jedině o všem lépe je zpraven. Také o Turcích byla řeč; neboť se soud chtěl dovědět, jaké sliby povstalcům učinili. A poněvadž si toho ve Vídni přáli, nabýti zase pokladů uměleckých, jež Rudolf II. v Praze zanechal, vláda ředitelská však na mnoze rozházela, dotazováno se, kam jednotlivé kusy přišly. — Musíme při příležitosti té podotknouti, že protokoly o vyslýchání obviněných nepodávají nám více světla na události let 1618—1620 než jiné písemnosti; důležité v nich jest jen nezvratné vynesení na jevo pravdy, že vyhození místodržitelů královských okny bylo dříve umluveno. Že se při tom dovídáme o spisovatelích apologií, má jen cenu vedlejší — literární.*)

Rozsudkem, jež soud konečně vynesl, pokutováni byli všichni obvinění ztrátou statků a 27 ztrátou života, což na některých způsobem více méně ukrutným mělo býti vykonáno. Divišovi Černínovi měly se nejdříve dva prsty u pravé ruky useknouti a doktorovi Jesenskému a Martinovi Frueweinovi jazyk vyříznouti. Některým měly se před popravením useknouti ruce, jiní měli za živa a opět jiní po smrti čtvrceni býti. Takovým způsobem měl se zostříti trest smrti zvláště na Budovcovi, Otovi z Losu, Bohuslavovi z Micha-

---

*) Protokoly, které se o vyslýchání uvězněných zachovaly, jsou v archivu českého místodržitelství, a týkají se pánů Oty z Losů, Václava Pétipeského, Kašpara Kaplíře ze Sulevic, Pavla z Říčan, Václava z Michalovic a pražského advokáta Martina Frueweina. U d'Elverta II, 78 jsou výslechy hraběte Ondřeje Šlika, Leandra Ruppela, Jiřího Haunšilda, Václava Budovce a Bedřicha Jiřího z Oldenburku. Také jest důležitý jeden list Liechtenšteina k Ferdinandovi ze dne 17. května 1621, poněvadž některá objasnění o vyslýchání obviněných podává. D'Elvert II, 59.

lovic, Bedřichovi z Bílé a Dvořeckém. Dva členové soudu Bedřich z Talmberka a Ello jeli do Vídně s návrhy rozsudků a předložili je císaři.

Ferdinandovi nebyla neznáma důležitost rozhodnutí, o něž nyní šlo, a proto hledal, jak měl v obyčejí, radu nejen u svých důvěrníků, nýbrž i u církve útěchu a osvětlení. Jak vážného smýšlení byl té doby, vysvítá z té okolnosti, že se odhodlal k učinění poslední vůle, již dne 10. května podepsal a od některých osob, k nimž choval největší důvěru, též podepsati dal. Zde není k tomu místa zabývatí se s obsahem této poslední vůle, a proto podotýkáme jen, že byla prodchnuta oddaností k církvi a že obsahovala napomínání nástupců, aby jí věrnými zůstali. Zdá se, že Ferdinand měl před sepsáním své poslední vůle vážné porady se svým zpovědníkem a že se s ním radil i o potvrzení rozsudků pražských; aspoň se zdá tomu nasvědčovati předsevzetí, jež o několik neděl později v skutek uvedl — totiž pouť do Maria-Zell. Ze svých světských rádců požádal Ferdinand zvláště některé české za dobré zdání, má-li rozsudek v Praze vynešený potvrditi anebo zmírniti; neboť vedle kancléře pána z Lobkovic, pána z Talmberka, Oty z Nostic, Filipa Fabricia byli k poradám v příčině té konaným přibráni jen ještě dvorní říšský rada Strahlendorf a vídenský apelační rada Ello.

Tyto osoby sešly se dne 21. května a daly si v prvním sezení přecísti jednotlivé rozsudky a důvody, o něž se soud opíral; také vyslechly zprávu o polehčujících okolnostech, které některé odsouzence doporučovaly milosti císařské. O Vilémovi z Lobkovic stálo ve zprávě té, že byl sice účastníkem velezrádných kroků, že se přimlouval za pobrání statků jezuitům a že radil ke konfiskování zboží královského a duchovenského; za to však byly připomenuty okolnosti některé, jež ho milosti císařské doporučovaly, jako že první byl, jenž po bitvě na Bílé hoře žádal na Maximiliana Bavorském za milost, a že se v mnohých věcech jen nátlaku jiných poddal a vůbec prý zvláštní moudrostí nevyniká. Také při Pětipeském uváděly se rozličné polehčující okolnosti, ku př. že nebyl při vyhození místodržitelů okny, že byl proti volbě Bedřicha Falckého a pro uznání Ferdinanda za krále, že zrazoval od pro-

dání statků duchovních. Tím hůře to vypadalo s Otou z Losu a Kaplířem ze Sulevic, jejichž dlouhá řada hříchů žádnou polehčující okolností mírněna nebyla, tak že se bylo báti, že se jim ve Vídni trest jejich nepolehčí a že za živa budou čtvrceni, jak se z Prahy navrhovalo. Jediná toliko okolnost mohla je odporoučeti milosti, totiž jejich stáří; nebo první byl 86, druhý pak 80 roků stár; pro své stáří byli zajisté oba při povstání jen figuranty. Také při Budovcovi, Martinovi Frueweinovi, Dvořeckém, Jesenském a jiných nebylo žádných polehčujících okolností od soudu pražského vytknuto, pro něž by byli mohli milosti císařské býti odporučeni; při Bohuslavovi z Michalovic a Frueweinovi dalo se sotva co k jejich prospěchu připomenouti, poněvadž oba celé své vědění a své duševní síly povstání věnovali.

Následujícího dne zasedli výše jmenovaní radové k vlastním poradám, mohou-li se okolnosti polehčující při jednotlivých odsouzených připustiti a v jaké míře. Pán z Talmberka začal jednání tím, že vyslovil své mínění, aby se pan Vilém z Lobkovic jen k delší vazbě a k ztrátě všech statků odsoudil. Ello srovnával se s míněním tím, načež Strahlenfeld podotkl, že jest potřebí dorozuměti se nejdříve o jistých zásadách, nežli se přistoupí k poradám, pokud by se jednotlivým odsouzeným trest mohl umírniti. Jisto prý jest, že všichni direktori zasloužili trest smrti, ale nesmí prý se zapomenouti, že jest tuze mnoho těch, kteří by se popraviti musili, a že snadno by se císaři a soudcům mohlo vyčítati, že se dali vésti mstivostí a vraždy chtivostí. Dějiny prý učí, že takové hromadné odpravování jest nebezpečné, císař prý nemůže prosbu krále Dánského, který za odsouzené se přimlouvá, jednoduše odmítnouti. Z těch příčin radil, aby se trest smrti vykonal jen na devíti osobách, vždy na třech z každého stavu, ostatní však aby se poslali do Toskanska a do Neapole, aby tam s přivolením velkovévody Toskánského a krále Španělského na galeje byli přikováni. Také se vyslovil Strahlendorf proti čtvrcení za živa, nazval trest tento strašnou ukrutností, dokládaje, aby se to stalo, když by se takový trest vykonati měl teprvé na tělech mrtvých.*)

*) O jednání komise strany potvrzení a zmírnění rozsudků pražských pravujeme podle zápisků nejvyššího kancléře pana z Lobkovic, které se

Ale ostatní členové komise nesrovnávali se s míněním Strahlendorfovým: zdá se sice, že i oni byli proti čtvrcení za živa, poněvadž se trest ten na nikom nevykonával, aby však trestu smrti jen tak málo osob mělo propadnouti, o tom nikdo nechtěl ničeho slyšeti. Nejednali tak snad z ukrutnosti, neboť doživotní příkovaní, věčné útrapy těžkých prací a bídné stravování na galejích měli při mužích v bohatství vychovaných spíše za pohoršení nežli polehčení trestu. Proto se rozhodli ponavrhnouti, aby jen několika málo osobám prominut byl trest smrti, a ty aby byly jen žalařovány nebo k nucené práci odsouzeny, ostatní však aby se popravili. Dne 23. května 1621 ukončily se příslušné úřady a císaři se podalo o průběhu a výsledku jejich dobré zdání. O tři dny později (26. května) potvrdil Ferdinand II. všechny návrhy, zmírnil tedy rozsudky od soudu pražského vynesené. K odpuštění smrti Vilémovi z Lobkovic byl pohnut císař nejen návrhem svých rad, nýbrž i prosbami ženy kancléře pána z Lobkovic a jejího synáčka, kteří Ferdinanda o udělení milosti strýcovi prosili. Kromě Viléma z Lobkovic byla udělena milost ještě čtyřem osobám, jež pražský soud k smrti odsoudil, a sice Pavlovi z Říčan, Václavovi Pětipeskému, Janu Vostrovci a Janu Theod. Sixtovi z Ottersdorfu; poslednímu však s tou podmínkou, aby se až na popraviště dovedl a tam aby se mu teprv udělení milosti oznámilo. Také se zmírnil trest Otovi z Losu, a to tak, aby nejdříve byl mečem popraven a potom teprve čtvrcen, a ne obráceně, jak se z Prahy navrhovalo. Stejným způsobem byly tresty ještě i některým jiným osobám polehčeny. Rozsudek ponechán nezměněn jen u Bohuslava z Michalovic, jemuž měla býti ruka uřata a u doktora Jesenského, jemuž měl býti za živa jazyk vyříznut.

Kníže z Liechtenšteina odesílaje návrh vynesených rozsudků do Vídně, tázal se též, má-li dovoliti, aby odsouzeněm přísluhovali před popravou ti duchovní, jež by si oni přáli. Dotaz ten učinil hlavně strany pánů náležejících k Jednotě bratrské, a při-

---

chovají v archivě roudnickém. U d'Elverta II. 65. otištěna je také zpráva o tomto jednání, ale není ani úplna, ani dosti jasna; není z ní zřejmo ani to, kde se jednání dělo, zdali v Praze nebo ve Vídni, tak že spíše na Prahu by se dalo mysliti.

pojil v příčině té své zdání, že by se ve věci té mělo odsouzeným povolití, poněvadž se tu jedná o útěchu několika okamžiků. *) Ale o takové povolnosti nechtěli ve Vídni ničeho slyšeti a Ferdinand nařídil, aby se k uvězněným připustili především jen katolické osoby neduchovní, které se mají pokusiti o obrácení odsouzců, a kdyby domluvy jejich měly nějaký výsledek, měl se k nim teprv katolický duchovní poslati; kdyby však ten neb onen na tom stál, aby nekatolický duchovní byl mu poslán, měl se k němu odeslati duchovní utrakvistický, ale ne bratrský. Také bylo nařízeno, aby odsouzence jen katoličtí duchovní směli na popraviště doprovoditi. **) Zároveň rozkázal císař, aby se vykonání poprav podložilo, až by se ukončilo vyšetřování hraběte Ondřeje Šlika. Kníže z Liechtenšteina urychlil proto vyšetřování Šlika, a poslal do Vídně dne 31. května návrh rozsudku ve při jeho jakož i v některých jiných. I tenkrát zmínil císař ponavřené tresty při některých osobách, tak jmenovitě při hraběti Šlikovi, kterému se měla nejdřív pravá ruka useknouti, načež měl za živa čtvrcen býti. Císař ustanovil, aby mu byla hlava státa a teprvé po smrti aby se mu pravice usekla. Učiniv toto rozhodnutí, chtěl podniknouti pouť do Maria-Zell a tam věnovati na poděkování zlatou korunu v ceně 10.000 zl. Proto nařídil knížeti, aby popravy zrychlil, poněvadž zamýšlel po návratu svém z Maria-Zell do Prahy přijeti a sobě přál, aby mezi dobou poprav a jeho příjezdu co možná nejvíce času uplynulo. ***)

Přes rozkazy císařské odkládal Liechtenštejn popravy až do 21. června a žádal ještě jednou císaře, aby se směli k odsouzeným připustiti duchovní nekatoličtí; měl to za věc příliš tvrdou, aby se jim na jejich cestě k smrti poslední útěcha odepřela. Strany věci té radil se též s jezuitu pražskými, kteří takovou přísnost také neschvalovali a též z příčin politických mírnost doporučovali. Liechtenštejn poslal jejich dobré zdání císaři, který tentokráte

*) D'Elvert II. 64. Liechtenštejn Ferdinandovi II. dd. 17. května 1621.

**) D'Elvert II. 69. Ferdinand II. Liechtenštejnovi dd. 26. května 1621.

***) Sas. st. arch. Zeidler Schönberkovi dd. 9. 19. června 1621. — D'Elvert II. Ferdinand II. Liechtenštejnovi dd. 26. května a 2. června 1651. — Tamtéž. Liechtenštejn Ferdinandovi dd. 31. května 1621.

návrhům Liechtenšteinovým vyhověl a aspoň tolik dovolil, aby utrakvističtí duchovní odsouzence až na popraviště doprovodit směli. *) Při tom podal Liechtenštein císaři také zprávu, že dle nařízení daného dal vyšetřovati ještě některé odsouzence strany spojení povstalců se Štýrskem, Korutanskem a jinými zeměmi, ale že Martin Fruewein byv k výslechu zavlán místo uposlechnutí vyskočil oknem ze světnice, kde byl uvězněn, do Jeleních příkopů a že se při tom zabil. Zdá se, že se ho zmocnilo zoufalství a že si život vzal z bázně před mukami, jimiž snad by chtěli z něho vynutit nové vyznání. Za dva dni bylo tělo jeho na Bílé hoře čtvrceno, a kusy jeho po ulicích pražských rozvěšeny, hlava jeho však a pravá ruka přibity na šibenici novoměstskou. **)

IV.

Liechtenštein konaje přípravy k exekuci, staral se především o zajištění veřejné bezpečnosti a jednal o tom především s Albrechtem z Valdšteina, jehož pluk v Praze ležel. Zůstáno pak na tom, aby se přivolalo do Prahy ještě 700 jezdců, kteří byli ubytováni po kraji. Ti přijeli do Prahy dne 17. června. Druhého dne pracovali tesaři na lešení, které se zřizovalo na Staroměstském náměstí, na němž mimo několik sedadel pro soudní osoby postavit se musilo všecko potřebné náčiní k popravě. ***) K slavnému prohlášení rozsudku určen byl den devatenáctého června v síni dvorní říšské rady, k čemuž každému dán volný přístup. Tohoto dne shromáždili se zase nejdříve soudcové v ohraženém místě řečené

*) D' Elvert II. 88. Ferdinand II. Liechtenšteinovi dd. 16. června 1621.

**) D' Elvert II, 78. Liechtenštein Ferdinandovi dne 12. června 1621. — Skála (V, 82) nám podává některé zprávy o posledních okamžicích Frueweina. Dle těchto zpráv utekl prý Fruewein ze své světnice na střechu Bílé věže a skočil odtud do Jeleního příkopu. Skála podotýká, že se neví, učinil-li to Fruewein ze zoufalství anebo chtěl-li se takto zachránit a při tom o život přišel. Zdá se, že Skála o události té dobře byl zpraven, a že Liechtenštein o těchto podrobnostech proto nic Ferdinandovi neoznámil, že se mu to nezdálo býti důležitou.

***) Rukopis kláštera Strahovského v Praze: Pragerische Exekution. z 21. června 1621.

síně, majíce předsedu svého v čele. Uvěznění byli jeden po druhém přiváděni a místo jim vykázáno při šrancích, o něž se, skleslí jsouce na těle i na mysl, opírali. Prokurátor ujal se pak slova, vinil zajaté v řeči české a německé z velezrády a žádal za jejich potrestání. Říšský dvorní rada Melander odpověděl, že se jeho žádosti učiní za dost, a že se vše stane, co by vyžadovala reputace a autorita Jeho Veličenstva, kterážto slova opakoval v řeči české dr. Kapr. Potom přečetl v řeči německé královský rychtář malo-stranský rozsudek nad 43 osobami před šranky předvedenými a jiný rychtář opakoval rozsudek ten v řeči české. Rozsudkem tímto odsouzeno bylo 27 osob k smrti,*) Vilém z Lobkovic, Pavel z Říčan, Jan Vostrovec, Felix Pětipeský a dr. Matěj Borbonius k prostému doživotnímu vězení, a Lukáš Karban a Wolfgang Haslauer k doživotnímu vězení tuhému v Rábu. Melchior Teiprecht odsouzen byl na rok do vězení v Rábu, načež měl býti vypovězen ze země; Mikuláš Diviš, služebník rady staroměstské, měl býti přibit hodinu za jazyk na šibenici a pak do Rábu poslán. Ostatních sedm osob mělo za své provinění buď uvězněním na dobu kratší, buď vypovězením ze země neb vymrskáním pokutováno býti.***) Po přečtení všech rozsudků děkoval prokurátor za to, že se jeho žádosti stalo za dost, načež schůze se skončila. Večer téhož dne byl ještě dvěma uvězněným, totiž faleckému radovi Ruppellovi a apelačnímu radovi Haunschildovi rozsudek dodán do vězení a bylo jim oznámeno, že bude zároveň s ostatními rozsudky vykonán.***)) Zdá se, že rozsudek ten teprv toho dne z Vídně do Prahy došel.

Po sezení byli odsouzenci odvedeni do svých vězení, a od té chvíle bylo přátelům jejich dovoleno navštěvovati je. Ženy a děti uvězněných učinily ještě poslední pokus, aby životy svých manželů a otců zachránily; odebraly se druhého dne z rána ku knížeti z Liechtenšteina a plačícce a hořekujícce prosily jej za zmírnění

---

*) Z těch udělena později milosť Rosinovi a Sixtovi z Ottersdorfu, tak že popraveno bylo jen 25 osob. K těm přidati dlužno ještě dvě osoby, kterým byl rozsudek oznámen teprvé v neděli, jak dole bude vypravováno.

**)) Skála V. 85.

***)) Rukopis strahovské knihovny. — Skála V. 84 ssl.

trestu. Liechtenštein neukázal se dosud nikdy nemilosrdným pronásledovatelem a byl by snad rád udělil milost, kdyby to jen na jeho vůli bylo záleželo, ale on měl ruce svázaný a nemohl zoufalcím ženám činiti naděje, které se splnění nemohly, a proto je musil zanechat v jejich zármutku. Když se po Praze roznesla pověst o nastávající exekuci, změnilo se v lidu smýšlení o odsouzených, neboť kdežto dosud bylo hlavám povstání jakožto původcům tolika svízělů spíláno, vzbudil strašný jejich osud útrpnost ve veřejném mínění. Lidé se styděli dávat na jevo k nešťastníkům své opovržení, jemuž v šanc byli tito před svým zatčením vydáni. Někteří kazatelé nezhrozili se nebezpečností a doporučovali na kazatelkách druhého dne po uveřejnění rozsudků (který byl nedělí) odsouzené modlitbám svých osadníků. Jmenovitě tak učinil německý kazatel M. Lippach, a jiní následovali jeho příklad.

Zatím byli odsouzení ve svých vězeních na hradě navštěvováni od jezuitů, kteří se dle rozkazu císařova o to pokoušeli, aby je na víru katolickou obrátili. Všichni protestanti odmítli však jejich pokusy a žádali duchovní svého vyznání; zvláště Budovec a Ota z Losu přáli si duchovní vyznání bratrského. Ale prosby mužů posledních nedošly vyslyšení, a tak zemřeli oba bez přijetí těla páně; k ostatním uvězněným byli však puštěni duchovní čeští a němečtí vyznání augšpurského nebo českého, a sice již výše jmenovaný M. Lippach a farář u sv. Mikuláše na Malé straně M. Jan Rozacius. Tento spěchal učiniti za dost vyzvání, které na něj bylo vznešeno, a navštívil ještě v sobotu Kaplíře ze Sulevic.^{19. červ. 1621} Stařeček ten přijal kněze s poznámkou, že již dlouho po smrti toužil, a nyní že vidí, že jej bůh proto tak dlouho na živě nechal, aby vydal svědectví o něm. A jak to ve stáří bývá, začal pak vypravovati o svém dřívějším živobytí, jak čtyřem císařům sloužil a vždy věrným shledán byl a jak se tenkrát jen proto stavův přidržel, poněvadž věc jejich byla spravedlivá. Když mu rozsudek byl ohlášen, že prý se on čili spíše jeho tělo uleklo, nyní však potěšen jsa přítomností kněze že prý žádné bázně nemá. Jeho strejna dala mu prý říci, aby žádal knížete z Liechtenšteina za milost, a že mu bude udělena a že bude potrestán jen doživotním vězením; ale toho že neučiní, poněvadž kdyby za milost prosil, přiznal

by se k vině, a té že na sobě nemá.*) Také prý není proměnění trestu smrti ve věčné vězení věci zvláštní cenu mající; neboť jest již v takovém stáří, že ho žádný požitek více netěší; když jí, neví prý, je-li jídlo dobré nebo špatné; když pije, rozeznává prý sotva pivo od vína; když leží, necítí se dobře, a když sedí, nevede prý se mu mnohem lépe. Za těch rozmluv připozdilo se tak, že Rozacius musil z vězení odejíti nenavštíviv nikoho jiného z uvězněných.

Druhého dne odebral se Rozacius již o páté hodině ranní na hrad, provázen jsa druhým duchovním a svými syny, kteří bezpochyby též stavu kněžskému náleželi. Rozacius navštívil jednotlivé direktory po sobě, těšil je dle své možnosti, a to tak, že nezatracoval činy, pro něž byli odsouzeni, nýbrž že je líčil jako věc bohu milou. Někteří z odsouzených obviňovali své protivníky, tak zvláště Valentin Kochán, který tvrdil, že se již po léta na jeho zahubení pomýšlelo, poněvadž se proti přijetí Ferdinanda za krále vyslovil. Kochán náležel k Jednotě bratrské, ale nezpěchoval se přijmouti útěchu poslední a tělo a krev páně od Rozacia. Štefek nařikal, že nevinně smrt trpí, poněvadž nikdy o ničem nevěděl, ačkoli byl členem direktoria, neboť šlechtičtí členové direktoria hleděli prý osoby stavu městského do pozadí zastrčiti, tak že z nich kromě Frueweina nikdo žádného vlivu na správu neměl. Plakal hořce a jevil nejméně odhodlanosti s životem se rozloučiti.***) Také k Divišovi Černínovi přišel Rozacius, ačkoli byl katolíkem; ten stěžoval si hořce na osud, který jej čekal. Černín byl hejtnanem hradu Pražského v čas vyhození místodržitelů okny i byl odsouzen proto, že tenkrát hrad nedal tak opatrovati, „aby stavové neměli do něho přístupu.“ „Co jsem měl činiti,“ pravil k Rozaciovi, „musil jsem se řídit dle rozkazu nejvyššího purkrabí; neb když jsem se toho tázal, napomínal mě, abych nechal hrad otevřený. Zasloužil-li někdo smrt, jest to nejvyšší purkrabí a ne já.“ ***)

*) Skála V. 94.

**) Skála V. 99.

***) Skála V. 102. Musíme doznati, že nemůžeme pochopiti, proč byl Černín tak přísně potrestán, ač je-li vyznání jeho pravé. Také kníže Bavorský neshledal ho v ničem trestuhodným; nebo se svolením jeho byl Diviš

Rozacius těšil i jej dle největší možnosti své a vyslovil lítost svou nad tím, že se zdráhá z jeho rukou přijímatí a že setrvává při vyznání katolickém, načež Černín se bil v prsa a plakal. Myslílo se, že doufá v udělení milosti, když zůstal katolické víře věren, kteráž naděje se však ukázala mylnou.*) Večeři páně přijímali odsouzení ve svých vězeních. K Dvořeckému a pánu z Michalovic dostavili se též jejich ženy a přijímali s nimi. A tak Rozacius kráčel od světnice k světnici, všude božskou útěchu rozdávaje, napomínaje a poučuje, až všecky navštívil, kdo toho byli žádostivi. Když pak u pána z Michalovic obědval, byl povolán k Budovcovi. Odebrav se k němu rychle, dověděl se, že proto byl zavolán, aby vydal svědectví o jeho pravověrnosti; neboť prý od rána minulého dne pokoušejí se dva kapucíni o to, aby jej na víru katolickou obrátili, a ti prý by jistě později rozšiřovali o něm nepravé pověsti. Rozacius přijav toto ujištění a rozžehnav se s ním vzdálil se.

K německým odsouzeným, kteří vesměs vyznání augšpurskému náleželi, odebral se M. Lippach. Nejdříve navštívil dr. Jesenského, jehož odsouzení se stalo hlavně z té příčiny, že přijal na sebe r. 1618 poselství k sněmu uherskému a tenkrát se vnuasnažoval. aby volbu Ferdinanda za Uherského krále překazil. Když Lippach vstoupil k Jesenskému následovali jej dva jezuité a přišlo to mezi ním a jimi k ostré hádce. Obě strany si vytýkaly nevědomost, popíraly si vzájemně právo přísluhovati svátostmi a jeden nad druhého hleděli se důkazy překonati. Také Jesenský se vmísil do rozpravy; konečně opustili jezuité zápasíště, aby se druhého dne z rána na ně zase vrátili, avšak opět bez výsledku. Potom podal Lippach Jesenskému a ještě dvěma jiným uvězněným svátost večeře páně, navštívil ještě jiné uvězněné a přišel také k českým pánům. kteří z návštěvy té měli velkou radost.

Podobně byli ostatní odsouzení, kteří byli zavřeni na radnicích staroměstské a novoměstské, od kazatelů sousedních kostelů

Černín po bitvě Bělohorské zase na úřad svůj dosazen a teprv později na zvláštní rozkaz císařův s něho složen a uvězněn. Možno jest, že se při vyšetřování našly jiné důkazy o jeho vině, nám však není o tom nic známo.

*) Skála V. 103.

navštívení a těšení. Na staroměstskou radnici přišel mistr Viktorin Vrbenský, jehož však z počátku odbývali; teprv když na svém stál a odejítí nechtěl, byl připuštěn. Ten ztrávil s uvězněnými čas modlitbami a zpěvem a zbožným napomínáním a posloužil pak všem společně večerí páně. Po přijetí jí vyznal se měšťan Maštěřovský, že cítí úzkost ve svém nitru, tak že nemá dosti zmužilosti k smrti, poněvadž se mu tajně dělá naděje na udělení milosti; také prý neví, jak se při tom má zachovati, protože má býti zbaven cti a jmění. Mistr Viktorin napomínal jej, aby se neoddával klamným nadějím, a kdyby mu život byl darován, aby nekladl váhy na ztrátu jmění a cti; nebo kdo pro Krista statek svůj ztratí, utrpí jen malou ztrátu, a česť nemůže se nikomu odňíti, kdo jí sám svou vinou neztratil. Sotva že Viktorin slova ta pronesl, zavolán byl ven Šimon Sušický, a bylo mu řečeno, že se třem z odsouzených k smrti dostane milosti. Viktorin napomínal opět, aby se neoddávali planým nadějím. A byly to skutečně jen liché sliby, jež činily manželkám odsouzenců některé osoby vládě blíže stojící, aby je tak o poslední peníz připravily.*)

V neděli večer učinila vláda přípravy k nastávajícím exekucím tím, že dala rozestaviti na příhodných místech vojsko v Praze rozložené, aby každé shluknutí lidu zamezila. Na náměstí staroměstském rozložila dva houfce jezdců a tři praporce lidu pěšho. Lešení bylo v noci černým sukнем potaženo.***) Pozdě večer byli uvězněni s hradu na radnici staroměstskou převeženi a totéž stalo se časně z rána s uvězněnými na radnici novoměstské. Na radnici Starého města vědělo se o tom a M. Viktorin vyčkal příhodné chvíle, a když byli s hradu direktori přiváděni, zapěl s posluchači svými píseň: „Křesťané, pravdy boží praví milovníci.“***) Zatím se dostavila noc a odsouzeným bylo chystati se k odpočinku. O lože nebylo postaráno a tak ulehli někteří na stoly, jiní na lavice a jiní i na zem, trávice těch několik hodin v polobdění úzkostlivými sny přerušovaném, které trápení rozmnožuje a žádného pokoje nepo-

---

*) Skála V. 134.

***) Rukopis kláštera Strahovského: Pragerische Execution.

***) Skála V. 136.

skytuje. Mistr Viktorin neopustil svých svěřencův a uložil se na zemi mezi nimi. Rozacius nebyl z počátku přítomen a odebral se na radnici staroměstskou až po půlnoci. Když tam k druhé hodině ranní přišel, nalezl již skoro všecky odsouzené, ani bdí. Šel od světnice k světnici, mluvil s jednotlivými a vstoupil pak k direktorům stavu panského, kteří byli pohromadě v jedné světnici umístěni. Tam přišel též M. Lippach a tázal se hraběte Šlika, chce-li přijíti velebnou svátost. Neboť dosud nežádal za kněze svého vyznání, poslouchaje klidně napomínání jezuitů, poněvadž ještě dosud doufal v udělení milosti.*) Když k němu Lippach přistoupil, tázal se ho především Šlik, známo-li mu něco o udělení milosti, a když tento hlavou zavrtěl a jej napomínal, aby se neoddával klamným nadějím, sebral se hrabě a vyslovil odhodlanost svou k smrti; jen na to naříkal, že snad tělo jeho bude čtvrceno. Potom vyslovil přání, aby tělo jeho pochováno bylo v kostele německé obce Pražské, což se pak stalo. Konečně podotkl, že se s manželkou svou nerozloučil, a prosil kazatele, aby ji pozdravil a k stálosti napomenul. Šlik připustil k sobě den před tím jen svou dceru, již prsten svůj odevzdal a po mnohém napomínání od sebe propustil. Nyní si stěžoval velmi na jezuity a na jejich dotíravost, s čímž i Budovec se srovnával. Konečně požádal za udělení velebné svátosti, již společně s Bedřichem z Bílé pod obojí způsobou přijal.***) Následující chvíli ztrávili direktoři zpíváním pobožných písní a modlitbami.

Také ostatní uvěznění ztrávili dobu po půlnoci na modlitbách, při čemž Mistr Viktorin věrně svůj úřad konal. Šimon Sušický stýskal si mu na úzkost, která jej pojímá, když myslí na slova písma svatého: „zlořečený každý, kdož by visel na dřevě“ a prosil za objasnění jich, jež mu Viktorin důmyslně učinil a tak úzkosti jeho ulevil. Té chvíle bylo slyšeti z jedné sousední síně jasný zpěv, který učinil na uvězněné, z nichž někteří ještě na zemi leželi, takový dojem, že vstali, okolo stolu zasedli a výkladu M. Viktorina některých míst svatého písma naslouchali. Viktorin navštívil

*) Místodržit. arch. v Inšpruku. Popis pražské exekuce.

***) Skála V. 107 a 125.

pak dra. Jesenského, který pln rozhořčenosti opakoval proroctví, jež již před soudci pronesl, že smrt jeho a jeho společníků na její původcích pomstěna bude, což se, jak známo jest, nesplnilo. *)

21. červ.
1621

Tak uplynula tato noc; udeření páté hodiny ranní na věžích města a výstřel z děla na hradě byly znamením, že se dějí poslední přípravy k exekuci a ta že se hned začne. Všecky brány městské jakož i věže mostecké se zavřely, vojsko se rozestavilo na vykázaných místech, staroměstská rada a královští rychtáři se sešli na radnici, poněvadž se popravy v jejich přítomnosti a za jejich předsednictví měly odbyvati. Královští rychtáři vstoupili do jednotlivých světnic, v nichž se odsouzení nalézali, a oznámili jim, že se přiblížila jejich hodina a aby byli pohotově, až budou vyvolání od rychtáře městského. **)

První byl zavolán hrabě Šlik. Byl v černý hedvábný oděv oblečen a nastoupil hrátkou tu cestu v průvodu M. Lippacha. Když sestupoval se schodů s radnice dolů vedoucích, přiblížili se k němu dva jezuité, z nichž jeden učinil poslední pokus k obrácení Šlika, ale bez výsledku. Zcela volně a bez pout vstoupil Šlik na lešení; zde jej jeden pomocník katův očekával a jeho krk obnažil. Když se to stalo, poklekl Šlik, položil hlavu svou na stínadlo a jedním rázem oddělil ji kat od těla. Pomocník katův přiskočil pak, pozdvihl pravou ruku na stínadlo, která také byla ufata a uschována. Tělo bylo potom zahaleno do sukna k tomu již přichystaného a od šesti osob černě zakuklených odnešeno. Podobně se dalo s ostatními osobami, které byly popravovány, jen při doktoru Jesenském stala se výminka, jak ještě níže bude podotknuto.

Po Šlikovi přišla řada na Budovce, který nikým nebyl na lešení provázen. Třetí byl Krištof Harant z Polžic, jenž v posledních okamžicích vyslovil k Rozaciově skaz své manželce, aby věrně stála při evangeliu, žádnému jezuitovi přístupu do své rodiny nedávala a svým poddaným robot ulehčila. Prání a napomenutí umírajícího nepadla však na půdu úrodnou; vdova vdala se později

*) Skála V. 137 ssl.

**) Rukopis kláštera Strahovského. — Skála V. 109.

za katolíka a súčastnila se pak v pronásledování svých dřívějších souvěrců. *) Čtvrtý, šestaosmdesátiletý Kaplír, následoval se zvláštní jakousi ochotou, když byl zavolán, ale zapletl se při tom do svého šatu, tak že by byl málem upadl. I prosil proto Rozacia, aby jej na kratičké cestě, která mu ještě zbývala, podporoval, dokládaje: „kdybych upadl a vaz si zlámal, řekli by nepřátelé, že jsem to učinil ze zoufalství.“ Když vstoupil na lešení a měl pokleknouti, mohl pro své stáří jen s velkým namáháním tak učiniti a musili jej napomínati, aby hlavu dobře položil, aby kat mohl povinnost svou vykonati.

Potom následovali Dvořecký z Olbramovic a Bedřich z Bílé. Sedmý přišel na řadu Ota z Losu. Dříve než byl zavolán, nařikal si na nelidské čtvrcení svého těla, pravě: „kdyby i rozeslali hlavu mou a části těla mého až do nejvzdálenějších krajín zemí, spasitel můj je v soudný den zajisté všecy najde.“ Když pak Rozacius k němu přistoupil, aby jej na poslední cestě doprovodil, obrátil se Ota z Losu k němu a litoval, že nepřijal od něho večere Páně, doložil však, že když před chvílí na několik okamžiků usnul, byl ve spaní spasitelem potěšen, že nyní docela klidně smrti v obličej hledí. Když pak vstoupil na lešení, padl na kolena, vykonal krátkou modlitbu, načež byl stat. **) Zdá se, že tělo jeho nebylo čtvrceno.

Podobně byly i jiné osoby staty, ***) jen při dvou byl trest ukrutným způsobem zostřen, totiž při Bohuslavu z Michalovic, †) jemuž nejdříve byla ruka a potom teprv hlava ufata, a při Jesenském, jemuž nejdříve jazyk byl vyříznut. potom hlava ufata, a ko-

*) Komenský na uved. místě str. 194.

**) Skála V. 113.

***) Jména ostatních popravených dle pořádku, jak výkon ten na nich předse-
vzat byl, jsou: Vilém Konecchlumský, Bohuslav z Michalovic, Diviš
Černín z Chuděnic, Valentin Kochan, Tobiáš Štefek, Krištof Kobr, Jan
Šultys, Maximilian Hošťálek, M. Jesenský, Václav Mašterovský, Jindřich
Kozel, Ondřej Kocour, Jiří Řečický, Michal Vitman, Šimon Vokáč, Leander
Rüppel, Jiří Haunšild. Oběšení byli měštané: Jan Kutnauer, Šimon Su-
šický a Natanael Vodňanský. Rozsudek císařem revidovaný ustanovoval,
aby Jindřich Ota z Losu byl nejprve stat a pak čtvrcen. Podle vypra-
vování Rozaciova u Skály V. otištěného čtvrcení těla jeho nebylo vy-
konáno. Učinil-li tak kníže z Liechtenšteina o své vůli, není nám známo.

†) D'Elvert II. 69.

nečně jeho tělo za bránu dopraveno a tam čtvrceno. Rüppelovi a Haunšildovi byla též ruka utata, ale trest tento teprvé po jejich odpravení vykonán. Když přišla řada na Diviše Černína, jediného to katolika, a když měl před kata předstoupiti, vzdálil se bratr jeho Heřman Černín, jenž jako královský městský hejtman exekuci byl přítomen, a vrátil se zase až po odbytí popravu bratrovy. Bolest svou a smrtelný strach dal Diviš Černín na jevo hořkým pláčem, jelikož očekával milost a v tom byl zklamán.*) Také Rüppel a Maštěrovský jevíli v posledních okamžicích neodhodlanost; neboť bylo klidné oddání se nezbytnému osudu u nich vzrušeno lichými sliby. Rüppel tázal se, když na lešení vstoupil, nebude-li mu udělena milost, a teprv když na otázku svou dostal zápornou odpověď, odevzdal se svému osudu. Také Maštěrovský ohlížel se úzkostlivě na všechny strany, nebude-li mu někým udělení milosti oznámeno, a když marně byl čekal, upadl v nejhlubší smutek. Všichni ostatní šli však odhodlaně své smrti vstříc a chovali se v posledním okamžiku důstojně; Kochan chtěl docela, aby syn jeho byl svědkem popravu. Na třech odsouzených vykonán trest smrti pověšením. Jen jednomu z odsouzených byla milost udělena, když již na lešení vstoupil, byl to Theodor Sixt, jemuž ji vymohl strýc jeho, pražský kanovník Plateis z Plattenšteina.**)

Pokud popravu trvaly, neustále se bubnovalo, aby tisíce lidu shromážděného neslyšely poslední slova popravených.

Všecky popravu odbyl jeden kat. Byl s prací svou asi ve čtyřech hodinách hotov a dostal za ni 634 toлары.***) Hlavy dvanácti odsouzených byly vystaveny na staroměstské věži mostecké, a k nim byly též položeny ruka Šlikova a Bohuslava z Michalovic a jazyk Jesenského. Hraběnka Šlikova prosila následujícího léta císaře za vydání tělesných pozůstatků svého muže, a poněvadž prosba ta nebyla oslyšena, směla jeho hlavu a jeho ruku s věže

*) Rukopis kláštera Strahovského: Pragerische Execution.

***) Sixt se později vystěhoval a zemřel r. 1653 v Drážďanech. Komenský na uv. m. 208.

****) Důchodnímu v komoře královské se nařizuje, aby katovi Mydláři vyplatil kromě 150 toлары již poukázaných k výplatě ještě 484 toлары. (Archiv c. k. místodržitelství.)

dát sejmonti. *) Ale ostatní hlavy zůstaly na věži zavěšeny a strašné to divadlo měli Pražané celých deset let před očima; teprve když r. 1631 kurfiřt Saský přidal se ku králi Švédskému a proti císaři se obrátiv Prahy dobyl, byly hlavy sňaty a pochovány. **)

Takovýmto způsobem hrdí šlechtici a pracovití měšťané zaplatili povstání svým životem. Byli věrnými typy národu Českého, jak během času se vyvinul: pracovití a nadaní, nejvýše obětaví a k nejtrudnějšímu namáhání ochotní, ale na druhé straně časem rozmařilí, žádného řádu nedbající, vrhající se bez rozmyslu do boje nerovného a spolehající se na aliance, které si však jen obrazovnost vytvořila. Němci byli také několika osobami zastoupeni, tak že tentokráte nebylo rozporu mezi obyvateli země; všichni zasvětili síly své témuž účelu a nyní stihl je stejný trest. Exekucí touto ukončen byl starý zvláštní vývin země. V Čechách ostatně obyvatelstvo nikdy tak samostatně se nevyvinulo, jako se stalo u jiných národů, neboť ve všech oborech, jak ve vědě tak v umění přestalo se na mnohoslibných počátcích a všady zápasiti bylo domácímu geniovi se sousedem pokročilejším. A ani státní zřízení nedodělalo se výsledků utěšenějších, jelikož šířila je vnitřní choroba. Za Přemysla Otakara II. a za Karla IV. sice skvěle se povzneslo, ale vyvinující se důsledně směrem od panovníků těchto raženým, muselo živlu slovanskému zasaditi ránu nezhojitedlnou, jelikož panství, jež se z Čech vykonávalo nad rozsáhlými zeměmi německými, jen tehdy mohlo míti dlouhé trvání, kdyby se byla v Čechách samých stala národní přeměna. Ale jakmile se v Čechách objevil odpor proti této přeměně, — což se skutečně také stalo válkami husitskými, byl konec panství tomuto: Český stát počal se, ovšem na obmezenější základě znovu vyvinovati, když živel slovanský válkami husitskými nabyl vrchu; ale pokroku byly opět na překážku vnitřní rozbroje a neschopnost panovníků. Zvolením Ferdinanda za krále Českého zaveden ovšem pořádek, ale Němcům otevřeny tím opět brány do země České. Avšak jakkoli povoláním Habsburků na trůn český proražena byla duševnímu vlivu německví

*) Skála V. 218.

**) Skála V. — Rukopis strahovské knihovny. — Víd. st. arch. Z Prahy dne 26. června 1621.

hodně široká dráha do Čech, předce domorodci podrželi vládu ve svých rukou. Čechy byly by tak mohly zachovati samostatný život, kdyby si byly dovedly pokrok německých sousedů osvojiti a kdyby si byly panovníky své ochotnou obětavostí dovedly zavděčiti, aby se rozhodně zastali jejich samostatnosti. Nyní takovéto uhájení samostatnosti stalo se nemožným, jelikož rozerván byl svazek panovníka s poddanými spojující a jelikož jen vítězi o osudech země rozhodovali. Vítězi však, aby dále sami byli bezpečni, nemohli přátí starému vývinu země. Později nám o tom bude mnoho vypravovati, prozatím jen podotýkáme, že obrat tento jevil se ihned v nejvyšší správě země, kteráž pozbyla vší samostatnosti a jen rozkazů z Vídně poslouchala; ale ještě patrněji jevilo se to v přeměněném zřízení zemském. Roku 1627 obnovené zřízení zemské vydáno tiskem a sice jen v jazyku německém. Ostřeji a rozhodněji nomohl býti zajisté naznačen směr, jaký se nyní měl sledovati.

1621

Dne 22. června byly některé osoby mrskány a staroměstský služebník radní Mikuláš Diviš za jazyk po celou hodinu na šibenicí přibit a pak všichni buď do vězení odvedeni anebo ze země vypovězeni. Ti pak, kdo byli k smrti odsouzeni, ale jimž milost byla udělena, držáni jsou skoro celý rok v Praze ve vězení, načež byli z rozkazu císařova na Zbítov dopraveni. Byli to Vilém z Lobkovic, který později marně obrátil se k arciknížeti Karlovi, aby úplné milosti dosáhl,*) Pavel z Říčan, Václav Pětipeský, Jan Ostrovec a pán z Fünfkirchu. Dopravení jich na Zbítov stalo se v dubnu r. 1622 a jest pravdě podobno, že tu ostatní dny života svého ztrávil; nebo není známo, žeby jim byla udělena milost.**)

Lékaři Borboniovi však prominuto vězení, tak že se mohl zase povolání svému v Praze věnovati. Není pochybno, že mu přízeň knížete Liechtenšteina tak mírné nakládání zjednala; měl Liechtenstein největší důvěru k jeho lékařským vědomostem a nechtěl, jak se zdá, bez něho býti.***)

*) Arch. roudnický. Vilém z Lobkovic arciknížeti Karlovi dd. ? srpna 1621.

**) D'Elvert II. 114, Liechtenstein Ferdinandovi II. dd. 29. dubna 1622.

***) Skála V. 222. Jelikož Borbonius později odmítl všeliké pokusy o obrácení ho na víru katolickou, musel se vystěhovat a skončil život svůj v Toruni.

Ačkoliv exekuce žádného člověka, který nebyl zaslepen záští strannickou, neuspokojila, předce první básník český doby tehdejší uchopil se té příležitosti, aby popravené blátem pokálel. Tento básník Šimon Lomnický sloužil dříve stavům musou svojí a opěval skutky jejich, nyní však kruté tresty líčil jako zaslouženou odplatu za jich hříchy. *) Sám Michna horšil se z této bezcharakternosti a projevil básníkovi bez obalu své opovržení. Lomnický se omlouval, že musí plášť všeti po větru pro svůj nesmírný nedostatek. Pro kus chleba tedy hanobil nejen národ, k jehož nadaným synům náležel, nýbrž i sebe samého.

Již několik neděl před pražskou exekucí stihl na jiném místě trest smrti jednoho z čelnějších povstalců českých. Míjíme totiž moravského plukovníka Bedřicha z Tiefenbachu, jenž vynikl na uherském sněmě v Prešpurku, svolaném od Ferdinanda hned po smrti císaře Matiaše. Tam snažil se Bedřich z Tiefenbachu přemluvití stavy uherské, aby se s Čechy spojili a razil cestu společní jejich s Bethlenem. Později porazil s vojskem moravským hraběte Dampierra u Vistonie a dobyl Mikulova. Tím však skončila se činnost jeho, neboť mu bylo ustoupiti s jeviště válečného, jelikož jsa dnou sklíčen nemohl se na nohy ani postaviti. I vydal se do lázní pfäferských ve Švýcarsku, kde hodlal zdraví zase nabýti. O bezpečnost svou neměl zde žádné starosti, zapomněl, že válkou českou rozplamenila se vášeň stran náboženských a že katolíci v celé Evropě byli za jedno v potírání falckraběte a jeho přívrženců. Na žádost tedy císaře nebo arciknížete Leopolda, aby Tiefenbach byl vydán, katolické kantony dorozuměvše se s držitelem Pfäfersu, opatem tamějšího kláštera benediktinského daly plukovníka zatknouti a na hrad Sargans odvézti, odkudž měl býti vydán arciknížeti Leopoldovi. Zatím však rozhlásilo se po Švýcarsku, že Bedřich z Tiefenbachu je zatknut na žádost císařovu a Curych požadoval od katolického kantonu Luzernského, který měl také účastenství v zatknutí, aby Bedřich z Tiefenbachu byl propuštěn na svobodu, jelikož bylo ve Švýcarsku věci neslýchanou, aby cizí host z příčin politických byl tam zatčen. Luzernští nemohouce

---

*) Skála V. 141.

na vyzvání toto nic podstatného namítnouti, hodlali vyzvání tomu vyhověti. Tiefenbach měl býti do Rapperswylu odvezen a tam na svobodu propuštěn; ale na cestě přepadl jej luzernský senator Jošt Halmlin a odvedl jej nazpět do Sargansu. Kanton Curyšský a Glaruský požadovaly nyní, aby zajatý byl jim vydán, ale Luzern a ostatní katolické kantony vznesly rozhodnutí o tom na sjezd spolkové rady, který se právě v Badenu odbýval. Bedřich z Tiefenbachu poslal svého lékaře do Badenu se žádostí, aby mu rada ochrany své dopřála, ale také arcikníže Leopold vypravil tam svého vyslance požaduje, aby mu byl vydán pro velezrádu, které se dopustil na císaři. Tiefenbach obávaje se, že bude vydán císaři, podplatil svého strážce, tak že se směl jakousi děrou spustit do hradního příkopu, odkudž se dostal na místo, kde jej kůň očekával. Ale nemoha na koni vydržeti, neujel daleko a nucen byl hledat útočiště v jakési maštali, což však domácí služkou vyraženo bylo hlídačům, kteří jej stihali. Nyní byl bez okolku vydán arciknížeti Leopoldovi, odvezen do Inšpruku a tam k smrti odsouzen. Nemohl ani státi, ani klečeti a tak měl býti v sedě stat. Donešen proto na lešení, které bylo na náměstí k tomu účelu připraveno. V tu chvíli, kdy kat k ráně se chtěl rozpřáhnouti, Tiefenbach přemohl svou bolest a vzpřímiv se pronesl několik slov, kterým však pro neustálé troubení nebylo rozuměti. Kat jej ovšem přiměl, aby se posadil a stal mu pak hlavu.*)

Zpráva o odpravení tolika vynikajících osob a o konfiskačních zároveň nařízených a vykonaných způsobila v Čechách hrozné zděšení a roztrpčení myslí. A jakým citům se oddávali ti, kdo se byli útekem spasili, snadno jest si domyslit: střídaly se v nich zajisté bolest, zlost a zoufání. Když hrabě Thurn uslyšel o exekuci, jmenoval ji opětně v listech zasílaných své manželce, která tenkrát zase v Praze žila, činem Neronovým, spílal soudcům a vyhrožoval svou mstou, kdyby je dostal do rukou. Takováto pomstychtivost byla přirozena a my jí neposuzujeme; ale těžko jest se ubrániti ustrnutí, když si Thurn nařiká, že mu nebylo uděleno odpuštění, a že byl za psance prohlášen a když hrozí vítězům, až jim se

---

*) D'Elvert III. 97. — Skála V. 81.

špatně povede a o radu se ho budou tázati (!) že neodpoví! Opo-
vržlivě odbýti takováto slova nestačí; jeť to nerozum nebo přímá
nestydatosť, když očekával lepší nakládání s sebou než jakého se
dostalo obětem pražským, a když ještě po tom, co se bylo sběhlo,
doufal, že bude moci jako druhdy v Čechách žíti. *) Domýšlel
se snad Thurn, že budou Habsburkové pohlížeti na povstání, které
jím zosnováno bylo a je na kraj záhuby přivedlo, jako na nějakou
hru, že dosáhše vítězství přátelsky podají ruku svým protivníkům,
že jim snad dají ujištění své přízně a že císař dále bude vládnouti,
jako by se bylo nic nestalo? Povrechnost tohoto člověka nikdy se
neobjevila tak patrně a jasně, jako tenkrátě.

Zvláštní obtíž působí otázka, **) jakou cenu mělo zboží tehdáž
v Čechách zabavené. Známe-li statky nyní a později zabavené,
snadno ustanovíme, kolikátá část všech velkostatků byla zabavena;
a žádoucí pomůcky k rozřešení této otázky časem svým podáme.
Kolik se stržilo za prodané statky, o tom nebude se moci nikdy
pronésti spolehlivý úsudek, nejvýše možno udati cenu, jakou asi
měly před vypuknutím války. A skutečně jsme s to abychom po-
dali spolehlivou zprávu o ceně statků, které byly až do polovice
roku 1621 zabaveny. Hned po zatknutí osob, jejichž přem věno-
vali jsme právě pozornost, byly statky jejich úředně oceněny podle
vkladů do desk zemských a podle zvláštních odhadů, jenž pochá-
zely z doby před rokem 1621; ocenění takovéto vztahovalo se na
statky povstalců zemřelých a z vlasti uprchlých. Odhadnutím tímto
zjištěna byla suma přes 5,000.000 tolarů. Běželo ovšem o zboží
nejbohatších šlechticů a měšťanů, ale byl jich předce jen nepatrný
počet proti těm, kteří později byli pokutováni. Srovná-li se tehdejší
cena peněz s nynější a ví-li se, že před rokem 1618 mohlo se za
dobrý tolar asi tolik poříditi jako nyní za pět až deset tolarů,
může se cena zboží až do června 1621 zabaveného zajisté na 30

---

*) Sas. st. arch. Thurn manželce své dd. 23. srpna 1621 a nedatovaný
jeden list.

**) Zvláštní tyto obtíže d'Elvert IV. 231. ssl. trefným a důkladným způ-
sobem naznačil.

až 35 milionů páčiti. A kdyby se v nynější době statky tyto, ovšem výtečně spravované a zlepšené odhadovaly, byla by cena jejich dvakráte tak veliká.*)

V.

Exekuci a zabavením statků stal se se strany císaře rozhodný krok na dráze, na niž se byl uchýlil a po níž nyní se dále ubíráti musil. Chtěl-li si zachovati vládu na dále, nemohl přestati na těchto trestech, nýbrž musil uváděti ve skutek i ostatní opatření, která mu od jeho rádců byla ponavržena, potlačiti tedy bezohledně náboženské přesvědčení lidu, proměnití ústavu a pobrati konečně jmění všem zámožným lidem a vložití je do rukou sobě oddaných přívrženců, jimž nezáleželo na upomínkách domácích a jimž dřívější poměry a osudy země byly lhostejny.

Již výše jsme se toho dotkli, že se stal počátek rozhodných proměn co do majetku v Čechách zabíráním zboží uprchlíků a odsouzených. Konfiskace netýkala se jen statků nýbrž všeho jmění movitého a hotových peněz. Dříve ještě, než začal proces proti náčelníkům povstání, byl vydán zákaz, aby se žádné cenné věci ze země nevyvážely, a zároveň slibovány odměny těm, kdo udají, kde některý z uprchlíků své věci uschoval.***) Kurfurst Saský byl žádán, aby pobral všecko zboží, s nímž se bylo mnoho rodin do Sas uteklo. Tak odejmuty byly na př. pánovi z Biberšteina věci, které se v Sasích na 3821 zlatých odhadovaly; totéž se stalo bratrům ze Štampachu, a pánovi z Globen, jemuž se skonfiskovalo tolik cenných předmětů, že byly s to, aby naplnily celé museum. Také pan Štěpán ze Stahremberga, jenž své poklady dopravil z Rakous do Čech a odtud do Sas, přišel takto o celé své jmění. Jak přebohatí byli tehdy někteří šlechticové na skvosty ze zlata a ze stříbra, to nám ukazují sepisy, jež se zachovaly o věcech pobraných.***) Stříbrné náčiní pána ze Stahremberga vážilo 1232

*) Odhadní seznam statků zemřelým, uprchlým a zatknutým povstalcům zabavených. Archiv c. k. finančního ministerstva.

***) Patent knížete z Liechtenšteina dd. 5. prosince 1620. Sas. st. arch.

****) Sas. st. arch. Dotyčné listiny chovají se v oddělení 9234.

hřiven. Bez ohledu se všechny tyto věci buďto v Sasích roztavily anebo prodávaly. Zajisté bylo ve válkách husitských velmi mnoho předmětů uměleckých z doby Karla IV zničeno, ale poslední zbytky jejich, které ještě na doby středověké upomínaly, vzaly v této době za své. V dnešních sídlech šlechty neupomíná nás skoro nic na český vzdělaný život minulosti: všechny ozdoby a všecken nábytek pocházejí buďto z ciziny anebo náležejí době novější, a jestli se v kostelích a klášteřích jednotlivé trosky starých pokladů vyskytují, zaslouhuje to sotva zmínky, a že zachovány byly, jest jen zásluhou náhody. I hrad Karlštejn, překrásná ta památka stavitelská z doby Karla IV, nechala se schválně i neschválně zpuštnouti, a poskytuje nyní ve svých vnitřních místnostech strašný obraz zanedbání, jež jej v posledních stoletích stihlo. Vítěz nezamýšlel snad shladiti v zemi vše, co na její minulost upomínalo, ale v skutečnosti měly všechny jeho kroky takový následek.

Mezitím, co se statky uprchlíků a odsouzců konfiskovaly a co se porady dály o tom, v jaké míře se má sáhnouti na majetek ostatní šlechty, jednalo se též o zabránění jmění měst královských; neboť nemínili se ve Vídni spokojiti tím, co se získalo potrestáním jednotlivých měšťanů. Již v dobrém zdání v prosinci r. 1620 podaném radilo se císaři k obmezení měst v jejich příjmech a k uložení jim velkých daní, a jen obavy, aby nepřišly docela na mizinu, zabránily, že se již tenkrát na ně tak bezohledně nenastupovalo. A zdá se, že tatáž bázeň ještě i nyní císaře ovládala; neboť když Ferdinand na knížete z Liechtenšteina vykonání exekuce vkládal a jemu nařizoval, aby jednotlivá města, a to především města Pražská před soud pohnal,*) ustanovil zatím, že má jejich trest záležitosti v ztrátě všech privilegií a ztrátě práva k svobodné volbě farářů. Strany jmění obecního nebylo vydáno ještě žádné nařízení.

Knížeti z Liechtenšteina nelíbila se nařízená opatření proti městům z více příčin. Především to měl za nevčasné, že se již tenkrát odnímalo měšťanům právo voliti si své faráře, poněvadž nebylo dosti katolických kněží, aby se jimi mohly uprázdněné fary obsazovati; neschvaloval také, že se hrozilo městům ztrátou privi-

*) D'Elvert II. 73. Ferdinand Liechtenšteinovi dd. 2. června 1621.

legií v době, kde válka ještě nebyla ukončena, kde se Mansfeld ještě v poli držel, kde zoufalství mohlo měšťanstvo k nové vzpouře svést. *) Dle jeho mínění mělo se veškeré nastupování proti městům zatím odložit, ale názor tento nebyl schvalován od státníků vídeňských. Také císař nechtěl upustiti od opatření obmyslených ani k vůli Mansfeldovi ani z jiných příčin, jen tím povolil knížeti z Liechtenšteina, že se ho ptal o radu, jakby se soud nad městy měl vykonati. Při příležitosti té se vyslovil, že nechce, aby více krve bylo proléváno, ale nařizoval, aby se urychlily konfiskace, jimiž ostatní šlechta postižena býti měla, a žádal na Liechtenšteina, aby podal své dobré zdání o tom, má-li se pohnati k soudu každý šlechtic zvláště, anebo poněvadž by to příliš dlouho trvalo, nemá-li se proti nim vynésti jen hromadně rozsudek a patenty uveřejniti. Bylo to zvláštní jednání, když se šlechticové, jichž se věc týkala, měli dověděti z veřejných patentů, že jim buď všechny nebo polovice statků bylo pobráno a když jim takto cesta ke vší obraně byla zamezena. Ale poněvadž se zamýšlelo aspoň dvě třetiny všeho jmění v Čechách konfiskovati, bylo to snad ještě lepší, když se tento strašný úmysl beze všech okolků provedl, než aby se ti, kdo měli býti postiženi, nechali v nejistotě mezi trapnou úzkostí a falešnou nadějí, ješto konečný výsledek již napřed byl ustanoven. **)

Liechtenstein svolal členy mimořádného soudu a žádal jich, aby vyslovili svá mínění o dotaze, který císař na něj vznesl. Zdá se, že se všichni členové soudu vyjádřili, aby se zatím všechny další soudy odložily; ovšem že nechtěli o tom věděti, aby se proti někdejšímu povstalcům vyhlásil rozsudek s opominutím všech řádů soudních, poněvadž by se tím zase celá země k povstání dohnala. Někteří šlechticové, jejichž statky na hranicích falckých ležely, přidrželi se skutečně již zase hraběte Mansfelda a začali tudy zase znovu boj proti císaři. K tomuto povstání zavdaly příčinu mimo jiné též motívy, jimiž se exekuce odůvodňovala, a mezi nimiž i ten byl vytknut, že se odsouzení „ve službách a v komisích

*) D'Elvert II. Liechtenstein Ferdinandovi dd. 12. července 1621.

**) D'Elvert II. 94. Ferdinand Liechtensteinovi dd. 2. července 1621.

proti císaři dali potřebovati“. A takových šlechticů, kterým by se podobná výčitka byla nemohla činiti, bylo velmi málo, a byli to skoro jen ti nejchudší. Proto měli to mnozí za lepší padnouti v boji, než státi se žebráky soudem. Členové mimořádného soudu, jimž nebyla neznáma zoufanlivost obecně se šířící, lekaly se dalšího využitkování vítězství ne snad z huťí lidského, nýbrž z opatrnosti. Kníže z Liechtenšteina srovnával se s jejich míněním a radil proto císaři, aby zatím zastavil své nálezy strany trestání povstalců, poněvadž se tím nic neztratí: bohatí mu prý beztoho nemohou ujíti, a až budou okolnosti příhodnější, může prý je dle zdání svého na jmění trestati. Aby rozjítření v zemi uchlácholil, propustil mnohé osoby i z vazby vyšetřovací; neboť tím posilnil prý u mnohých naději v lepší budoucnost, a oni jsou prý ochotnějšími k odvádění velkých dávek k udržování ubytovaných vojáků nezbytných. (!) Od pouhého uveřejnění rozsudku na tak mnoho osob zrazoval Liechtenstein císaře též z té příčiny, poněvadž by to bylo tvrdší nakládání s méně vinnými než s těmi, kteří utekli anebo popraveni byli, jimž dovoleno bylo hájiti se. Že Liechtenstein byl pro mírnější nakládání se zemí, jde též z toho, že ve svém dobrém zdání se vyslovil, aby se na ten čas neukládaly jiné pokuty nežli peněžité, a aby se takto i s dědici zemřelých povstalců zacházelo. *)

Ale napomenutí a rady Liechtensteinovy měly jen účinek, pokud se týkaly opatrnějšího vystupování proti obyvatelstvu v Čechách, neboť dovedli ve Vídni oceniti vážné důvody toho; ale co do konfiskace samé nechtěli se k žádným ústupkům rozhodnouti. I dán byl Liechtensteinovi rozkaz, aby všem obyvatelům země kromě uprchlých dáno bylo ujištění generálního pardonu, dle něhož nemělo se sáhnouti nikomu na jeho čest, život a svobodu. Strany konfiskací ustoupili ve Vídni sice od pouhého prohlášení rozsudku, ale nechtěli též žádné řádné řízení soudní zavěsti, nýbrž hleděli si následujícím způsobem pomoci. Kníže Liechtenstein měl před sebe a některé své důvěrníky předvolati osoby, jichž se věc týkala, měl jim oznámiti jejich provinění a smluviti se s nimi o pokutu za ně anebo jim ji uložit. Pokuty takové záležely ve ztrátě statků

*) D'Elvert II. Liechtenstein Ferdinandovi II. dd. 17. července 1621.

neb dílu jich aneb v placení peněz. Nebyl-li kdo s cestou touto spokojen, mohl se dovolávat práva, při čemž mohl se ovšem jen horšího nadíti. Strany měst bylo Liechtenšteinovi uloženo, přesvědčiti se, v čem jmění jejich záleželo, a podati pak císaři návrh, jak by se každé mělo potrestati, avšak nemělo se na ně příliš sáhnouti, aby ve výživě své nebyla zničena. Města byla dvojným způsobem trestána, jednou jako obec a kromě toho také jednotliví měšťané, kteří jako šlechticové před radu konfiskační, (tak budeme mimořádný soud odtud nazývati) byli předvoláni.*)

Tento dekret císařský nebyl však v Praze prohlášen. dílem že se to snad zdálo Liechtenšteinovi ještě nebezpečné dílem bezpochyby též proto, že se v Praze zabývali myšlenkou vypuditi ze země všecko duchovenstvo protestantské pod zástěrou, že mělo účastenství při povstání, což by se ovšem bylo nemohlo státi, když se všemu obyvatelstvu pardon sliboval a tak alespoň osobní jeho svoboda měla ostatí nedotknuta. O všem tom podal bezpochyby Liechtenštein do Vídně zprávu, a zdá se, že se tam jeho odkládání nepotkalo s nespokojeností. Když však Ferdinand ku konci roku 1621 nabyt přesvědčení, že bude Bethlen za nedlouho k míru přinucen a že tedy v celé své říši jist bude před nepřítelem, a když finanční nesnáze jeho více a více rostly, uzavřel neodkládati věc dále a dohoniti, co bylo posud zameškáno.

Císař se nyní rozhodl prozatímní správu v Čechách upravití konečně jmenováním místodržitele, jemuž by dostatek moci a samostatnosti bylo propůjčeno. Touto dobou nebylo jisto, komu hodnost tato bude svěřena, neboť postavení knížete z Liechtenšteina počalo se v posledním čase viklati: ve Vídni se vypravovalo, že bude odvolán a na jeho místo že bude arcikníže Karel poslán do Prahy. Proč s Liechtenšteinem nebyli spokojeni, není nám známo, ale domníváme se, že se mu vytýkal nedostatek horlivosti, jelikož posud byl radil vždycky k umírněnosti. Císař však Liechtenšteinovi důvěřoval a jelikož arcikníže Karel místodržitelské hodnosti v Čechách nechtěl přijíti, povolán kníže Liechtenštein do

---

*) Ferdinand II. Liechtenšteinovi dne 26. července 1621. D'Elvert II, 106. Skála V, 162.

Vídň, aby se s ním ústně ujednalo, co by se dále mělo státi. Jest pravdě podobno, že Liechtenstein tenkrát osvojil si ve Vídni docela názory panující tam strany.*) Až posud byl totiž mírněji vykonával všechny rozkazy, které mu byly z Vídň zaslány, ale od té chvíle, co se vrátil z Vídň, náležel k nejhorším utiskovatelům v zemi. Neodporoval již žádnému drakonickému nařízení, třeba směřovalo k záhubě její. Smlouva o minci, jakou s císařem uzavřel, a o níž později obšírně budeme vypravovati, vzbudila v něm nenasytitedlnou lakomost a zavlekla jej na dráhu zločinnou.**)

Převratem ve smýšlení Liechtensteinově docílena i shoda mezi ním a císařskými radami, a císař dal spokojenost svou s knížetem na jevo tím, že jej z dosavadního podřízeného postavení jakožto subkomisaře knížete Bavorského vyprostil a svým místodržitelem s neobmezenou plnou mocí jmenoval. Tím mu bylo přirčeno právo, že ve všech věcech týkajících se vojenství, správy a soudnictví a jiných záležitostí mohl beze všeho obmezení nařízení vydávati, a všem úřadům a obyvatelům země bylo nakázáno poslouchati ho bez odporu; krátce měl veškerou moc nad celou zemí a nebyl za skutky své nikomu jinému odpovědným než císaři.***)

Po tomto povýšení zaslal císař svému novému místodržiteli list, v němž mu dává zprávu, že (bezpochyby k jeho návrhu) jmenoval pana Adama z Valdšteina, Bedřicha z Talumberka a Sezimu z Vrtby členy soudu konfiskačního, a v němž mu přísně vyměřuje, jak si má počínati. Když byl v úvodu udal, že peněžní nesnáze jsou příčinou, proč vinníkům úplné odpuštění dáti nemůže, poněvadž oni především jsou povinni, aby napravili škody, k nimž dali podnět, ustanovuje, aby Liechtenstein předvolal před dotčenou konfiskační radu všechny osoby, které jsou si vědomy nějakého provinění proti

*) Zeidler Schönbergovi dne 3/13. říj. a 27. pros. 1621. Sas. st. arch.

***) Obvinění své nevyšlovujeme tuto na základě pouhých domněnek, nýbrž dle znění rozsáhlých spisů soudních. Proti Liechtensteinovi zavedeno bylo později Ferdinandem III soudní jednání a jeho syn musil nahraditi sumy, jež si byl otec bezprávně přivlastnil. V dalším vypravování podáme potřebné podrobnosti.

***) Císařský patent dd. 17. ledna 1622. D'Elvert II. 110.

císaři. V citaci se neměl nikdo jmenovati, nýbrž měla zníti zcela obecně, tak že se obyvatelé, jichž se týkala, sami měli státi svými udavači. Konfiskační rada měla pátrati po tom, „jaký úřad vojenský, zemský, dvorský, městský nebo radní jednotlivci v minulém povstání zastávali, jaké komise v zemi nebo mimo zemi konali, učinili-li přísahy na konfederace neb jestli je podepsali, byli-li při schůzkách povstaleckých a jestli usnešení jejich schvalovali, jestli jiných k stejnému jednání povzbuzovali, jestli se potupně o císaři a jeho slavném rodu vyslovovali, anebo jestli jinak při povstání účastenství měli“. Z tohoto vyčtení viděti jest, že účastenství při povstání jest tu dalekosáhlejší a obšírněji naznačeno než bylo vytčeno v dobrém zdání v prosinci r. 1620 podaném, tak že skutečně málo a to jen nejchudších lidí za nevinné smělo se míti, a že skutečně skoro veškeré obyvatelstvo musilo býti ožebračeno, kdyby se s ním dle těchto ustanovení naložilo. Tresty, jež by rada konfiskační vinníkům ukládala, měly zníti na ztrátu statku nebo zaplacení peněz; zmírnění jednotlivých rozsudků vyhrazoval císař sobě. O dorozumění se mezi vinnými a konfiskační komisí strany výšky pokuty, jež, jak se zdá, císař v prvním svém dopisu k Liechtenšteinovi připouštěl, neděje se tenkrátě žádná zmínka; komise konfiskační mohla rozhodnouti, jak se jí zdálo, a jen císař vyhradil si jakýsi vliv na zmírnění. Na konci instrukce nařizuje se komisařům, aby se proti těm, kdo by se na vyzvání nedostavili a tak pokutování uniknouti chtěli, zakročilo jako proti velezrádcům a aby se proti nim pořadem práva nastoupilo.*) A tak se začaly na počátku r. 1622 proti veškeré protestantské šlechtě a proti jednotlivým měšťanům královských měst známé procesy, jimiž se uvrhla celá země do neskonalé bídy a o nichž později obšírně pojednáme.

VI.

V předešlém svazku jsme vypravovali, kterak stavové moravští, když povstání bylo udušeno, pustili se do vyjednávání s císa-

---

**) D'Elvert. Ferdinand Liechtenšteinovi dd. 18. ledna 1622.

řem, a kterak přese všecky snahy, aby uhájili zděděných svých svobod, museli se konečně vzdáti na milost a nemilost. Za spolupůsobení kardinála z Dietrichšteina děly se pak ve Vídni porady o příštích reformách na Moravě a stalo se usnešení o všelikých prostředcích, které celkem se shodovaly s dobrým zdáním, jenž císaři bylo podáno na uspořádání českých záležitostí a které tedy měly za účel dalekosáhlé konfiskace, zavedení víry katolické v zemi a zrušení staré ústavy. Nežli však opatření tato byla provedena, musel býti moravský zbrojný lid rozpustěn a převzetí jeho do služby císařské muselo býti dokonáno. Kterak úkol ten byl proveden, bylo již také vypravováno. Kardinál z Dietrichšteina mohl nyní bez starosti nastoupiti svěřený sobě úřad místodržitelský.

Novému místodržiteli bylo především uloženo, aby císaři zjednal z Moravy peněz co možno nejvíce. Již dne 1. února, tedy tou dobou, kdy na Moravu zavítal, dodáno mu nařízení, aby ujal správu statků všech povstalců, jimiž se vyzorunivali uprchlíci, bývalí direktori a někteří čelnější povstalci a aby z nich těžil pro císaře. Vypravovali jsme již, kterak vynasnažením kardinála a nejvyššího kancléře z Lobkovic, který za tou příčinou schválně se vydal do Brna, stavové a zvláště města byli donuceni k velikým kontribucím a kterak se znovu větší sumy od nich požadovaly. 1621

Kardinál a jednotliví podřízení úředníci stěžovali sobě ve svých zprávách do Vídne zasýlaných na útrapy, jaké je Moravě snášeti od loupeživých vojáků a žádali, aby byli rychle odstraněni, nemá-li býti země na dobro vyssáta. Návrhům těmto však nemohlo se nijakž vyhověti, jelikož císař s Bethlenem až ke konci dubna o mír vyjednával a proto větší část vojska svého musel na Moravě ponechati. Teprvé když vyjednávání se rozbilo, vtrhlo skoro veškero vojsko do Uher*) a nyní nadáli se ve Vídni, že země se zotaví a že zase bude odváděti značné příspěvky. Nedlouho před pražskými popravami nebo brzy po nich zaslán kardinálovi rozkaz, aby všecky čelnější povstalce uvěznil. Nežli však se statky jejich mohly zabaviti t. j. nežli se mohl rozkaz již dne 1621

---

*) D'Elvert III. 205. Memorial pro císaře dd. 4. května 1621. Tamtéž Ferdinand Dietrichšteinoi dd. 8. května 1621.

1621 1. února vydaný provésti, byl Buquoy padl při obléhání Nových Zámků a Bethlen sebrav všechny síly svoje strojil nový útok na císaře. Následkem toho stalo se z Moravy znovu bojiště a země musela býti vydána vojákům na pospasy. Měsícem září dosáhla 1621 bída nesnesitelné výše, jelikož šlechtici nuceni k odvádění čím dále většího množství obilí a města k novým příspěvkům na penězích. Kardinál z Dietrichšteina nejevil s jinověrci žádného zvláštního soucitu, nicméně podal císaři námitky proti přílišnému obtížení země. K odůvodnění výstrahy své uvádí kardinál, že počet obydlených domů sklesl s 90.000 na 30.000,*) podle čehož můžeme si skutečně učinit ponětí o strašné bídě, jaká po tři léta Moravu hubila.***) Přes to však vypočtli ve Vídni, že kromě nezbytných zásob obilních potřebí bude ještě 38.000 zl. měsíčně na vydržování vojska.***) Dietrichštejn nejspíše byl napomenut postarati se, aby Morava tento měsíční příspěvek poskytla; i svolal některé čelnější šlechtice, mezi nimi také Karla z Žerotína a radil se s nimi, jakým způsobem daly by se opatřiti v zemi nové příspěvky. Poradou vyneseno na jevo, že nelze vyhledati dalších prostředků, nýbrž že sedláci vesměs počátkem příštího roku nebudou míti ani dosti obilí pro vlastní výživu a že jest tedy očekávati nesmírnou nouzi. Jen ještě k dvěma prostředkům mělo se podle náhledu kardinálova vzíti poslední útočiště; ale jeden z těch prostředků byl smutnější než druhý. Císař měl buď na rychlo uvězněné šlechtice dát odsouditi, aby si statky jejich mohl přivlastniti, nebo měl co nejspěšněji zlehčiti mincí, jak bylo tehdáž navrženo. Kardinál mohl se postarat jen o oděv pro 4000 mužů, jelikož dal k tomu konci s větším nebo menším násilím zabaviti sukno v Jihlavě, Znojmě a jiných městech, slíbiv, že zboží to bude zapláceno. Mír mikulovský, jenž byl konečně v lednu 1622 uzavřen, zachránil Moravu před tímto svízelem. Ale nové zhoubě Morava předce neušla, jelikož ve Vídni nechtěli déle s procesy odkládati.

*) D'Elvert III. 224. Dietrichštejn Ferdinandovi dd. 18. září 1621. Tamtéž str. 228. Dietrichštejn Ferdinandovi dd. 15. srpna 1621. Máme za to, že obydlenými domy vyznačují se osedlí sedláci a že kardinál chce tím naznačiti rychlé hynutí stavu sedlského.

***) V listě dd. 15. srpna 1621.

****) D'Elvert III. 229. Ueberschlag, was das kais. Kriegsvolk brauche.

Dobrým zdáním, kteréž, jak později se ukáže, došlo souhlasu rozhodujících činitelů, o němž však nevíme, kdy původ svůj vzalo, ustanovovalo se, že vyšetřovati a zatknouti dlužno direktory a ony osoby, jenž se byly hned z počátku listy a podpisy svými k povstání zavázaly, v uzavření konfederace v Praze měly přední účastenství, jenž se potřebovati daly v poselství k falckraběti, aby mu volba byla oznámena, jenž věznily kardinála z Dietrichšteina a někdejšího hejtmána zemského Lobkovice, jenž duchovní statky zabavovaly, na uherský sněm jezdily a konečně ti, jenž za povstání hodnost hejtmánů krajských na Moravě zastávali.*) Ve smyslu tohoto dobrozdání dal kardinál z Dietrichšteina několik neděl po míru Mikulovském sestaviti seznam takovýchto osob a statků, které komu náležely. Seznam obsahuje na 200 jmen; mezi nimi bývalé direktory, přísedící soudu zemského, defensory, falckraběcí komoří, krajské hejtmány, komisary na pražský generální a na uherský sněm a rozličné jiné povstalce.

Po té sestaven také soud, jenž měl líciti pře s povstalci; předsedou jeho jmenován Dietrichštejn a ku pomoci přidáno mu devět soudců, z nichž většina byla již v Praze působila.**) Soud počal svou činnost koncem června a jal se vyšetřovati nejen povstalce uvězněné a uprchlé, nýbrž i dědice povstalců umrlých. Nejdříve prohlášen rozsudek o povstalcích uprchlých; odsouzeni byli k smrti a ke ztrátě všeho svého majetku. Trest tento uvalen jmenovitě na hejtmána zemského za králování falckraběte na bohatého Veleny z Žerotína, jenž byl uprchl s falckrabětem Bedřichem. Vyhlášení ostatních rozsudků se protáhlo, jelikož císař po delší čas nemohl se rozhodnouti, má-li provinilce na hrdle trestati nebo ne. Krátce před odjezdem na říšský sněm v Řezně upustil od trestu smrti a vyslal plukovníka Baltazara z Marradasu s rozhodnutím tímto do Brna.

Dne 3. listopadu povolání uvěznění na radnici brněnskou

*) D'Elvert I. 128.

**) D'Elvert IV. CVI. Na soudě tom zasedali: svobodný pán Sigfried Breuner, Vilém Slavata, moravský nejvyšší sudí Lev Burian Berka, Křištof Vratislav z Mitrovic, člen říšské dvorní rady Wenzel, doktoři Kapr, Meisch, Schwab a Ello.

k vyslechnutí rozsudků. Nejdříve vyvolávání členové stavu panského a sice první dědičný maršálek zemský Pertold z Lipého. Odsouzen byl k smrti a ke ztrátě pravé ruky, kterýžto trest však proměněn v doživotní vězení. Po něm došla řada na Kristěfa z Řičan, jenž byl odsouzen k smrti a k čtvrcení; ale i jemu jako předešlému změněn ten trest v doživotní žalář. Adolf ze Šleinic odsouzen k vězení tříletému, Zdeněk z Valdšteina a Karel z Kounic k doživotní vazbě; Bedřich z Kounic měl zůstatí uvězněn až k dalšímu rozhodnutí císařovu; Jana Čejku z Olbramovic měl stihnouti tentýž trest jako Pertolda z Lipého, ale udělena mu milost podobná. Všickni však odsouzeni ke ztrátě všeho svého zboží, v čemž nestala se žádná úleva.

Po stavu panském vynášen rozsudek nad rytíři. Trest smrti změněn jim také v doživotní nebo dočasný žalář a kromě toho pokutování ztrátou statků svých. Jedinému jen rytíři dostalo se větší milosti; zabavenyť jen dvě třetiny statků jeho a ustanoveno při tom, aby po celý rok prosil u kostela sv. Jakuba v Brně o almužnu pro chudé. Nejmnřěji naložilo se s měšťany, kterým byl nejen trest smrti změněn ve vězení a nucenou práci, nýbrž všem skoro ponechána také část statků jejich*) Rozsudky nyní vyhlášenými nebo na uprchlíky pronešenými pokutováno 51 osob ztrátou statků. Kardinál oznamuje tresty tyto zvláštním patentem obyvatelstvu, vyzýval každého, aby mu podal zprávu o veškerém majetku odsouzených.

Jakkoliv císař mohl tímto způsobem dostati do své moci četné statky, přece nestačily uhraditi úbytek v pokladnách čím dále citedlnější. I na Moravě chopili se tedy prostředku, jehož se bylo již v Čechách užilo. Také na Moravě vyzváno obyvatelstvo, aby samo provinění své u soudu brněnského udalo a vinu svou částečnou ztrátou statků svých pykalo.***) S procesy takovými počato roku 1623 a téhož a následujícího roku statky provinilců zabavovány. Později budeme o tom vypravovati.

---

*) Skála V. 267.

***) D'Elvert I. 155. Generalpardon für Mähren dd. 9. listop. 1622.

VII.

Abychom doplnili obraz persekuce stavovské, chceme se také několika slovy zmíniti, jakým způsobem vykořistilo se vítězství proti Rakušanům. Když většina stavů v Dolních a Horních Rakousích byli roku 1620 císaři holdovali, povolena ještě váhavým lhůta, do které mohli býti přijati na milost od císaře. Někteří do lhůty ustanovené žádali za milost, jiní však připojivše se k vojsku českému, odešli s ním z Rakous; a tito odsouzeni ke ztrátě statků. Vítězstvím na Bílé Hoře musel každý nabýti přesvědčení, že na straně císařské bude se ještě přísněji jednati; ale v Rakousích tomu ještě nevěřili. Hornorakouští stavové, kteří vydržováním četných posádek museli nésti nové břemeno, vypravili svobodného pána Erazima ze Starhemberka ke knížeti Maximilianovi se žádostí, aby směli dále beze všeho obmezování sjezdy stavovské odbývati a aby pře s jednotlivými osobami zavedené byly zastaveny; žádosti vyslancově nebylo vyhověno, neboť odpověď Maximilianova byla^{30. ledna 1621} velmi nepřívznivá a příkrá. Stavům vytýkáno všeliké jejich provinění, účasteství v českém povstání, spolek s Uhry a s Bethlenem. Tvrzení jejich, že věrnost chtějí zachovati, pokládáno za pokrytectví a osvědčení jejich, že nejsou s to, aby posádky u nich ubytované vyživil, odmítnuto poznámkou, že měli dostatek peněz k vydržování vojska proti císaři. Starhemberg snažil se stížností svou odůvodniti tím, že prý stavové jsou utiskováni proti právům a privilejiím svým. I na to Maximilian odpověděl, tázaje se postupně, má-li snad panovník vůli jejich se podrobiti? Za okolností tak neobyčejných musejí prý umlknouti „interesy partikulární“ (čímž vyrozumíval interesy stavovské) a musí se vzíti ohled jen na dobro obecné. Z tohoto důvodu zamítl také stížnost na zatknutí některých šlechticů a měšťanů; jednání takové není prý tak „neslýchané“, jako útoky a jednání, které byli stavové předsevzali. Pokáral jich za žádost, která prý je sepsána způsobem, jenž se nesluší na poddané a kterého trpěti nebude. Konečně prohlásil Maximilian, že schůzky stavů za sněmování nebude zabraňovati, ale že napřed bude chtít věděti, o čem stavové se budou raditi.*)

*) Khevenhiller, Annalas Ferd. IX. 1276.

Ostrá tato odpověď nezlomila ještě odpor stavů. Když Maximilian zvláštním dekretem zakázal stavům spláceti dluhy, které byli za povstání udělali, prohlásili tito, že nařízením vydaným nebudou se spravovati a že dluhy budou splácet z běžných daní, jež sami spravovali. Prohlášení toto popudilo nemálo bavorského místodržitele v Linci hraběte z Herberstorfu. Nechtěje, aby příjmy hornorakouské na ujmu pána jeho byly nějakým způsobem, jmenovitě zapravováním dluhů stavovských unenšeny, pohrozil stavům, že by se musel hojiti na jejich majetku. Kníže Maximilian požádal toutéž dobou císaře, aby sdělil stavům, že Horní Rakousy jsou jemu zastaveny, aby nebylo pochybnosti, kdo je pánem v této zemi. Ferdinand vyhovuje tomuto přání zaslal dne 6. března do Lince patent, jímž stavům oznamoval, že Horní Rakousy zastavil knížeti Bavorskému se všemi příjmy a požitky a s výnosem konfiskací, které byly již vykonány a které budou ještě předsevzaty.*)

Neopatrné a každým způsobem o revolučním duchu svědčící chování se stavů hornorakouských způsobilo, že ve Vídni nechtěli již déle odkládati s uvalením procesu na jednotlivé náčelníky a že se pomýšlelo již nyní na vyšetřování, jakým byli stavové čeští teprve v lednu 1622 postíženi. Císař Ferdinand neznal již v připomenutém patentě, co se budoucně stane, poznamenav, že povstalci budou zabavením statků potrestáni; nespokojil se tedy s konfiskacemi již vykonanými nad těmi, jenž neholdovali a ze země uprchli. Několik měšťanů a šlechticů bylo skutečně dne 20. března v Linci zatknuto a jelikož vzdor stavů se nezmenšil, a oni váhali daně rozepsané zapraviti, dělo se nové zatýkání a uvěznění zejména také Erazim ze Starhemberka a Sigmund Polheim. Uvězněn také bohatý Helmhard z Jörgeru, ačkoliv se nyní velice vynasnažoval, aby bývalá jeho oposice upadla v zapomenutí. Ale Jörger nabídl holdování své takovým způsobem, že odpárci vzali si z toho záminku k pronásledování jeho. Prohlásil totiž, že císaři bude jen tehdy holdovati, pakli potvrdí zděděné privileje politické a náboženské. Holdování jeho tedy bylo podmíněné;

---

*) Khevenhiller IX. 1285.

podobalo se však, že se proti tomu ničeho nenamítá, alespoň kardinál z Dietrichšteina prohlásil se za soukromé rozmluvy s Jörgrem, že prohlášením svým mnohým nepřišel vhod, jelikož prý jej chtěli oškubati, t. j. o krásné jeho statky oloupiti. Jörger se zarazil nad těmito a jinými podobnými poznámkami a jelikož o úplném vítězství císařově nedalo se více pochybovati, snažil se před Eggenberkem a jinými čelnějšími rádci císařovými podmíněné své osvědčení lojálním způsobem vysvětliti. Výklady jeho vyslechnuty beze všech námitek, což jej upokojilo. Ale brzy na to vyzván byl od vlády dolnorakouské, aby dokázal, že císaři holdoval a jelikož se nemohl na nic jiného odvolati, nežli na své podmíněné osvědčení, byl dne 22. června zatknut a do Lince odvezen; ale odtud propuštěn na svobodu počátkem příštího roku, jelikož mu manželka milost vyprosila. *) Také ve Vídni bylo něco měšťanů uvězněno a zavedeno s nimi vyšetřování pro chování jejich roku 1619. **)

Následkem této přísnosti nebylo ani sledu po oposici, když císař svolal stavy dolnorakouské do Vídně a značný příspěvek od nich požadoval; svolili bez odporu k požadovaným obětem. ***) Pan z Losenšteina, jeden z náčelníků protestantských, přestoupil dokonce na víru katolickou, což císaře takovou radostí naplnilo, že jej počtil drahocenným růžencem. Stavové hornorakouští, jenž od té doby, co Maximilian přísně s nimi nakládal, toužili po panství císařském, vyžádali si u Ferdinanda slyšení ve Velsu, když tímto městem počátkem roku 1622 se ubíral, a odevzdali mu zvláštní žádost. Ve spise tomto nejevila se více posavadní tvrdošijnost, nýbrž stavové pokorným způsobem žádali, aby novými platy nebyli stíženi a aby se od procesů s nimi upustilo. †) Ale nyní prosby již více nespomohly. Ve Vídni byli odhodláni naložiti s Horními Rakousy jako s Čechami a Moravou, pohnati šlechtu a měšťany před soud pro revoluční jejich spolky a vinné zabavením statků potrestati.

*) Khevenhiller, Annales IX. 1598.

**) Helmhart Jörger císaři 15. července 1621 a druhý list z doby o málo pozdější. Sas. st. arch.

***) Sas. st. arch. Zeidler Schönbergovi dd. 2/12. a 10/20. ledna 1622.

†) Hornorakouští stavové Ferdinandovi II. Bez datum. Sas. st. arch.

Ve Vídni kojili se nadějí, že těmito konfiskacemi bude dluh Maximilianovi Bavorskému částečně splacen a že tím zástava rychleji bude vybavena. K vyšetřování a souzení ustanoven soud, skládající se z dvanácti přísedících a sice z několika vynikajících šlechticů (jako hraběte z Meggova, svobodných pánů z Hoyosu a Karla z Harrachu), z několika členů říšské dvorní rady a několika radů vlády dolnorakouské. Soud tento měl zasedati v Linci a před sebe pohnati, kdo brannou rukou císaři se protivili, kdo po smrti císaře Matiaše vlády se zmocnili, kdo proti císaři zbrojili, konfederaci s Čechy uzavřeli, vojsku císařskému průchodu bránili a s Bethlenem a s Turky spojení udržovali. Jaký osud očekával vinníky, vysvívalo dostatečně z instrukce soudu dodané. Statky všech uprchlých a zemřelých povstalců měly býti zabaveny, všickni čelnější povstalci měli býti uvězněni, statky jejich popsány a po vynešení rozsudku zabaveny.***) Hornorakušané měli býti tedy s Čechy na roveň postaveni. Později budeme vypravovati, kterak se procesy tyto skončily.

---

*) Instrukce pro soud od císaře jmenovaný dd. 13. září 1622. Mnich. st. arch.

Hlava třetí.

O rozpadu Unie.

- I. Válka v Dolní Falci. Snahy strany císařské, aby Unie se rozešla. Smýšlení strany falcké. Sjezd Unie v Heilbroně. Působení Generálních stavů.
- II. Dojem zpráv o bitvě na Bílé Hoře na Jakuba. Sliby jeho. Morton v Heilbroně. O svolání anglického parlamentu. Král Jakub chová se obojetně. Achác z Donína a spor jeho s Jakubem. List Jakubův zeti Bedřichovi. Prostředkovací záměr Jakubův.
- III. Jak se choval kurfiřt Braniborský k českým uprchlíkům. Falckrabě Bedřich v Kostříně. Cesta Camerariova k severoněmeckým knížatům. Bedřich ve Wolfenbüttlu. Rytíř Villiers. Kristian IV. a holandský vyslanec. Convent segeberský.
- IV. Vyjednávání Spinoly s Mauricem, lantkrabětem Heseu-Kaselským. Vyjednávání v Zvingenburku a Meinheimě. Štrasburk vystoupí z Unie. Lord Digby v Bruselu. Mohučský akord. Vyslanci Unie ve Vídni. Nepříznivé rozhodnutí císařské. Závěreční sezení Unie. Dánští vyslanci ve Vídni.

I.

Čechy vypuzením Mansfelda a vykonanými potom soudy a konfiskacemi zbaveny byly prostředků k všelikým pokusům o povstání. V zemi této věc falckraběte byla ztracena, pakli by se mu nepodařilo mimo Čechy nových prostředků nabýti, nebo kdyby Unie a Bethlen přemožením vojska císařského ve prospěch jeho neroz-

hodli. Oba tuto jmenovaní spojenci však nesplnili nadějí odůvodněných: po krátkém nebo delším odporu ustoupili s bojiště. Kterak se Unie v té příčině zachovala, o tom budiž zde vypravováno.

Vypravovali jsme již, kterak markýz Spinola v září r. 1620 vpadl do Dolní Falce a brzy některých výsledků se domohl. Osvědčení znalci umění válečnického vytýkali mu, že neudeřil hned přímo na vojsko Unie, jelikož by byl zajisté zvítězil, ani důstojníci kromě plukovníka Obentrauta patrnou bázeň jevíli a vrchní velitel markrabě z Anšpachu k vedení války nedosti byl způsobilým. Ale general španělský pocházel z téže školy jako Buquoy; postupoval jen nejvýše opatrně snaže se především v území dobytém pevně se usaditi. Proto opevnil dobytý Oppenheim shromážděval tam všecky své zásoby, zřídil zase lodkový most přes Rýn a jal se odtud pozorovati nepřítel, jenž se položil polem u Vormsu, očekávaje holandskou a anglickou posilu. Spinola se obával, že by odpůrci později mohli míti více jízdy i žádal arciknížete Albrechta za posilu,*) a zatím svolal vyšší své důstojníky k poradě, co by se dále mělo podniknouti. V této válečné poradě doporučován nejdříve návrh, aby napadeny byly sbory, které odpůrcům táhnou na pomoc, ale zamítnut, jelikož nebylo bezpečných zpráv, kudy tyto sbory potáhnou. Uvažovány tedy návrhy jiné. Jedni hájili náhled, aby nejdříve dobyt byl Bacharach, jiní ale odvážlivější odporovali, aby v Oppenheimě zůstavena byla silná posádka a ostatní armáda aby vytrhla na Heidelberg. Kdyby nepřítel se za nimi pustil, musel by také zůstaviti silnou posádku ve Vormsu a tak by mohli míti zase, jak se nadáli, převahu. Spinola nerozhodl se ani pro jeden ani pro druhý plán, nýbrž svolal později druhou válečnou poradou, v níž se většina prohlásila proti útoku na Heidelberg, poněvadž není z čeho zbudovati most, aby se armáda dostala přes Nekar a poněvadž by bylo nebezpečno podniknouti toho se odvážiti, pokud není bezpečných zpráv, jakým směrem táhne pomocný sbor holandský. Následkem toho generál rozhodl se pro útok na Bacharach, což uložil polnímu maršálku Cordovovi podříditi mu 1800 mužů, sám s ostat-

*) Ibarra, La guerra del Palatinado.

ním vojskem očekával v Oppenheimě příchod Holanďanů. Cordova provedl úkol svůj bez nesnází, jelikož obyvatelé v Bacharachu vzdali se beze všeho odporu, což také Kaubští ještě téhož dne po krátkém odporu učinili. *)

Když do Oppenheimu došla zpráva, že pomocné vojsko Unie pod princem Jindřichem z Oranie k Mohanu dorazilo a spojení s vojskem Unie vyhledává, měl se provést první návrh, za kterouž příčinou rozhodl se Spinola, že na prince Oranžského na pochodu jeho udeří. Zůstaviv tedy v Oppenheimě posádku, postoupil s ostatním vojskem k Mohanu, přes nějž se přebrodiv. Ale sotva se tak stalo, padl na něj strach, aby nepřítel zatím Oppenheimu se nezmocnil, tak že co nejspěšněji do města toho se navrátil. Princ z Oranie přepravil se hodinu cesty pod Hanovem přes Mohan a mohl se tedy beze vší překážky spojit s vojskem Unie. Přivedl s sebou asi 2100 holandských jezdců a 300 hollandských mušketýrů, jakož i jeden pluk v Anglii najatý pod Verem, kterýž čítal asi 2000 mužů, ačkoliv Španělé na 3000 mužů jej páčili. **)

Dne 12. října obdržel Spinola z Altzeie zprávu, že se na blízku objevili nepřátelé; jelikož se obával útoku na toto město, pospíšil mu příštího dne na pomoc v čele 11.000 mužů vojska. Nepřítel skutečně táhl sem z Vormsu s celou svou mocí, tak že armády jedna k druhé velice se přiblížila. Práví se, že markrabě z Anspachu hodlal markýze vylákati z Oppenheimu, aby pak město toto obsadil, ale záměr tento se nezdařil, jelikož Spinola zaujal tak dobré postavení, že si markrabě ani nedůvěřoval na něj udeřiti a jen na nepatrné šrůtky předních stráží se obmezil. ***) Dne 15. října obojí vojsko vrátilo se do svého dřívějšího ležení.

Zde se Spinola dozvěděl, že nepřátelé podnikli útok na město Kirchberg blízko Simmeru ležící, ale že byli odraženi. Na to vytáhl vstříc sboru, který mu byl z Flander na žádost jeho vyslán

*) Tamtéž.

**) Sas. st. arch. Zeitung dd. $\frac{3.}{13.}$ října 1620.

***) Sas. st. arch. Z Oppenheimu $\frac{5.}{15.}$ října 1620. — Ibarra tamtéž. — Theatrum Europaeum.

na pomoc; i spojiv se se sborem tímto, jenž čítal 2500 mužů pě-
 1620 choty a 800 jezdců, dne 26. října nabyl opět značné převahy nad
 nepřítelem. Přes to však neodvážil se předce žádného většího
 podniku, nechtěje udeřiti ani na Kaiserslautern, ani na Worms, ani
 na Frankenthal. Jednou vadila blízká zima, podruhé obtížné cesty,
 za kterýmiž příčinami podnik tento zdál se býti příliš nebezpe-
 čným. Ale nechtěje zůstatí nečinným, rozhodl se opanovat místa
 za svými zády ležící, nejvíce nepatrná a malými posádkami há-
 jená, aby si tak usnadnil spojení své s Lucemburskem. Chtěje se
 za tím účelem vypravit proti Lanzberku, zvěděl, že táhne tam
 také vojsko Unie, aby záměr jeho překazilo, kdyby snad se chtěl
 o opanování tohoto místa pokusiti. Místo tedy do Lanzberku táhl
 1620 dne 4. listopadu do Altzeie, aby utkal nepřítel v poli otevřeném.
 I tentokráte markrabě z Anšpachu vyhnul se bitvě a zase ustou-
 pil. Spinola pak svěřil úkol, jež sám chtěl dříve provésti, Die-
 govovi Mexiovi a přiděliv mu malý sbor vojska vypravil jej proti
 místům při řece Nahe a u pohoří Hunsrückého. Diego Mexia
 během měsíce listopadu úkol svůj z větší části provedl; jedno
 místo za druhým poddávalo se po delším nebo kratším odporu.
 Markrabě z Anšpachu Mexiovi nepřekážel; obávaje se totiž, že
 by vojsko jeho mohlo utrpěti porážku, nečinně se díval klesání
 1620 jednoho místa za druhým. Tu asi dne 20. listopadu došla zpráva
 o bitvě na Bílé Hoře, což vojsko španělské pozdravilo radostnými
 ohni, kdežto knížata Unie byli tím, jak samo sebou se rozumí,
 velice zarmoucení. Velitel jejich markrabě z Anšpachu počínal si
 odtud ještě úzkostlivěji nežli dopsud.

Jelikož Španělé pro nastávající zimu nic rozhodného nepod-
 nikali, přiházely se jen malé šarvátky, při čemž vojsko Unie oby-
 čejně větší ztráty utrpělo. Nejcitedlnější rána zasazena mu v Alt-
 hofu, míli od Wormsu ležícím, kde se Španělům podařilo posádku
 tamější asi 400 mužů pěchoty a praporec jízdy přepadnouti a za-
 jmouti. Tentokráte hanba byla tím větší, jelikož z blízkého Wormsu
 obleženým pomoc nebyla poskytnuta. Španělé nedovedli si váha-
 vosť tuto jinak vysvětliti, nežli že vůdcové Unie nechtěli Worms
 opustiti, jelikož měšťanům nedůvěřovali a jelikož se obávali, že by
 jich do města více nepustili. Pravda jesti, že měšťané byli války

syti a že si přáli, aby byli přátel svých sproštěni, ale zrádných zámyslů nechovali. Jen plukovník Obentraut nepozbyl myslí, což osvědčil některými šťastnými půtkami. Aby kořistil ze země dobyté, ustanovil Spinola finanční komisi, jíž bylo kontribuce rozvrhovati a vybírati. Jak bezohledně komise při tom si počínala, vysvítá z vyznání Španělů, že větší část vojska jejich vydržována byla na útraty nepřítele.*) Zároveň konány přípravy k sesílení vojska, tak že strana císařská, jak se nadála, mohla míti z jara k dispozici 36.000 mužů.

Tou dobou, kdy válka způsobem vylíčeným byla vedena a Unii čím dále větší zhoubu působila, členové její uvažovali otázku, 1620 mají-li se spolku s falckrabětem přidržovati a jak by se vůbec proti rostoucímu nebezpečení měli opatřiti. Již okolnost, že tato otázka dostala se na denní pořádek a že byla uvažována, svědčí, že porážka na Bílé Hoře nejen v Čechách nýbrž i v Němcích způsobila dojem rozhodující a že dřívější vypínavost strany falcké ustoupila málomyslnosti. Katolíci užili smýšlení takového tím způsobem, že se snažili jednotlivé členy Unie buď pohrůzkami zastrašiti nebo přátelskými slovy získati, v čemž se jim dostalo mezi samými protestanty vydatného spojence v lantkraběti Ludvíkovi Hessen-Darmstadtském. Kníže tento, jenž s Unii nikdy se nespolečil, tedy příklad strýce svého lantkraběte Maurice Hessen-Kaselského nenásledoval, osvědčoval sympatie své k Ferdinandovi hned, jakmile tento byl na trůn německý povýšen a přispěl nemálo k tomu, že kurfiřt Saský přestal se hroziti spolku s císařem a že účastnil se porad v Mühlhausích, kde se přidal k Ligě katolické. Aby k spolku tomuto půdu upravil, vydal se Ludvík v zimě 1619/20 do Drážďan a pak do Mohuče a razil tak cestu dorozumění mezi kurfiřtem Saským a stranou císařskou, kteréž v Mühlhausích dokonáno. Souvěrci jeho činili mu proto trpké výčitky, ale Ludvík odbýval je odpovědí, že mu běží o mír v Němcích, kterýž nechce obětovati ctižádosti několika lidí.**)

*) Ibarra tamtéž. *Theatrum Europaeum*.

**) Doklady o tom v Sas. st. arch.

skati přízeň císařovu, aby ve sporu, který měl s lantkrabětem Kaselským, přidal se k jeho straně.

Po vítězství císařově nad falckrabětem ještě rázněji v přemlouvání knížat Unie si počínal, jelikož Ferdinand sám jej k tomu vyzval, žádaje jej, aby knížata od falckraběte odvrátil a aby jim slíbil odpuštění, kdyby spolku s ním se vzdali. Ludvík vyhověl přání císařovu a vydal se do Vormsu, kde setkal se s knížetem Virtemberským a markrabětem z Anšpachu, snaže se je přemluvit, aby se k císaři přivinuli a falckraběte déle nepodporovali. *) Kdyby byl nejen knížatům Unie, nýbrž i falckraběti odpuštění nabídl, bylo by se stalo brzy dohodnutí, ale k tomu nebyl zmocněn, naopak Ludvík prohlásil, že císař nepřestane na tom, aby dosáhl toho, oč byl připraven, nýbrž že chce míti náhradu za škodu utrpěnou. S tímto obmezeným nabídnutím, kterým se toliko knížatům Unie ale ne také falckraběti poskytnouti měla bezpečnost, knížata nechtěli se spokojiti. Jakkoli zřízení říše Německé bylo nedostatečné, předce až posud stavům říšským přese všechny spory a sváry zabezpečovalo držení země; knížata Unie nepovažovali tedy za možné, že by se mohlo sáhnouti na území falckraběte a zamítlí návrhy Ludvíkovy. Chtěli jen s vojskem svým pokojně se dívati, když by Spinola z Falce ustupoval; kromě toho slibovali přičinit se, aby falckrabě vzdal se koruny české a se svou zemí se spokojil. **) Podávající Bedřichovi zprávu o tomto vyjednávání, radili mu, aby se vzdal koruny české, jelikož — jak za to měli — pojistí tak Falcko proti dalším útokům. Ludvík zvěstuje císaři, že poslání jeho se nezdařilo, radil, aby hleděl Unii alespoň částečně seslabiti tím, že by psal do měst říšských a je vyzval, aby ze spolku vystoupila a další příspěvky zastavila, začož jim měl nabídnouti úplné odpuštění a osvobození od ubytování vojska. Císař vyhověl této radě a dal psáti do Norimberka, Ulmu a Štrasburku. ***)

*) Mnichovský státní archiv. Lantkrabě Darmstadtský knížatům Unie dd.

$\frac{10.}{20.}$ pros. 1620.

**) Mních st. arch. Odpověď knížete Virtemberského a markraběte Badenského dd. $\frac{14.}{24.}$ pros. 1620. — Tamtéž. Titěž Bedřichovi $\frac{15.}{25.}$ pros. 1620.

***) Sas. st. arch. Ludvík Ferdinandovi dd. 28. pros. 1620, 7. ledna 1621.

Na straně falcké touto dobou mínění se měnilo, odvážné zá-
měry a zoufalé obavy tak ruka ruku si podávaly. Jeden z přátel
falckraběte navrhoval, aby strana nebezpečenství odhodlaně vzdor-
ovala a do žádného vyjednávání se nepouštěla; Holand měl síly
své více napnouti, vojsko jeho mělo vtrhnouti do Vestfalska, aby
Spinola byl tak z Falce vypuzen; Dánsku mělo se přimlouvati, aby
postavilo do pole vojsko 30—40.000 mužů silné a pro spolek tento
měli býti také získáni Braniborsko, Brunšvicko a jiná knížata.
Navrhovatel tento byl přesvědčen, že nejen kurfiřt Saský a kníže
Bavorský budou donuceni, aby ustoupili, nýbrž že Unie bude s to,
aby se zmocnila všech krajín při Dunaji od Řezna až k Vídni
a aby císaře ze země jeho zapudila. *) Většina soudných lidí však
s nadějami těmito nesouhlasila; obávali se místo rozšíření spolku
jeho rozpadnutí. Tajný rada Plessen byl ještě před zasláním pří-
pisů císařských městům říšským přesvědčen, že tato z Unie vy-
stoupí. Ještě větší obavy choval falcký kancléř pan z Grünu,
výtečný úředník, jenž psal pánu svému, že nelze se spoléhati ani
na Unii, ani na obyvatelstvo falcké. **) Jak by byly obavy radů
falckých teprvé vzrostly, kdyby byly slyšeli, za jak přirozené
a jisté ve Vídni vítězství považovali a jak se tam již uvažovalo,
kterak se vítězství toho v Němcích užije a kterak se až pohružky
pronášely, že statky duchovenské budou pro církev nazpět požado-
vány, že víře katolické zjedná se průchod a že knížata říšští budou
nuceni, aby císaři daň říšskou zapravili. K takovému cíli v pří-
štích letech vytrvale směřováno, ale nebylo ho dosaženo přes ví-
tězství Tillyho nad Dánskem a přes násilnictví Valdštejnovo; vídeňští
katolíci — ne státníci — však nicméně již tehdyž byli toho pře-
svědčení, že všecko lze provésti. Na jednatele, jež kníže Virtem-
berský vyslal ke dvoru císařskému, řeči, které ve Vídni slyšel,

---

— Tamtéž. Ferdinand Norimberským a Ulmským dd. 21. ledna 1621. —

Tamtéž. Ferdinand Štrasburským 23. ledna 1621.

*) Gutachten und Rathschlag, wie dem Pfalzgrafen Friedrich zu helfen.
Tištěno 17/27. ledna 1621. Mnich. dvorní knihovna. Coll. Camerariana.

Plessen Solmsovi dd. $\frac{11.}{21.}$ ledna 1621.

**) Mnich. dv. knihovna. Collectio Cammerariana. Pan z Grünu Solmsovi
dd. 19/29. ledna 1621.

učinily patrný dojem; psali pánu svému, že nic jiného nezbývá, nežli vrhnouti se Francii do náručí, má-li se záhubě uniknouti.*)

Aby se mohly státi úrady o dalších krocích, rozhodnuto, svolati sjezd Unie. Sjezd tento, jež vláda heidelberská úzkostlivě očekávala a po němž předce také toužila, položen na den 1021 7. února.***) Již malým počtem účastníků se ukázalo, jak odůvodněny byly obavy. Ačkoliv na sjezd pozváni byli důtklivě všickni členové, dostavili se osobně předce jen kníže Zweibrucký jakožto zástupce falckraběte s několika radami falckými, markrabě z Anšpachu, kníže Virtemberský a markrabě Badenský; kromě toho zastoupeny byly jen tři rody knížecí a pět měst říšských. Kdo nepřišli, omlouvali se obavami před vítěznými zbraněmi katolíků,***) a ti, jenž se dostavili, hodlali příklad jejich následovati a sjezd opustiti. Neboť již prvními poradami se ukázalo, jaká propast se utvořila mezi knížecími členy Unie a městy říšskými. Města totiž nijakž se netajila, že hodlají ze spolku vystoupiti; odepřelať další příspěvky a nechtěla se přidati k společným krokům ano ani k společnému osvědčení. †) Když města si tak počínala, knížata ovšem vyloučili je z dalších rozhodných porad a sami o sobě se usnášeli. V sezení dne 16. února, v němž přítomni byli knížata 1021 Zweibrucký a Virtemberský a markrabata z Anšpachu a Badenu, stalo se dohodnutí o politice, jaká by se měla prováděti. I usnešeno, raditi falckraběti, aby se vzdal koruny české a vypravit do

*) Collectio Camerariana. Gasquin Buwinkhausenovi z Heimburku dd. 7. února 1621.

**) Mnich. st. arch. Kníže Zweibrucký Bedřichovi Falckému $\frac{20. \text{ún.}}{2. \text{bř.}}$ 1621.

***) Z listin, v mnichovském státním archivu chovaných, vysvítá, že se omlouvali: říšské rytířstvo ze Švábska, rytířstvo z Elzasů, frančtí páni a hrabata, města Nördlinky, Kempten, Esslingen, Weissenburg, Řezno, Lindava, Kolmar, Meiningen a z pozvaných mimo Unii stojících měst také Bukovec a Frankfurt. Dostavili se jen zástupci měst Norimberka, Ulmu, Vormsu, Heilbronu a Špýru. Ze Štrasburku také nikdo se nedostavil, ale město toto svěřilo zastupování svých zájmů syndikovi heilbronskému. Listiny dotýčné v Mnich státním arch. a v Drážďanském list Lebzelterův z 5/15. února 1621.

†) Mnich. st. arch. Kníže Zweibrucký Bedřichovi Falckému $\frac{20. \text{ún.}}{2. \text{bř.}}$ 1621.

Vídně poselství, aby razilo cestu vyrovnání. Jen tehdy, kdyby ani těmito kroky nebyl mír zjedнан, měla se falckraběti další pomoc poskytnouti a k účelu tomu Anglie, Holand a Dánsko za potřebnou pomoc peněžní požádati. Markrabě Bádenský opíraje se tomuto usnešení, podle náhledu jeho malomyslnému, požadoval, aby Unie pro všechny případy dále zbrojila; neboť jen tímto způsobem mohly býti podle náhledu jeho zájmy protestantů a knížat jeho zabezpečeny. *) Návrh jeho však nedošel u ostatních knížat souhlasu a tak již příštího dne sepsán list císaři, jímž se mu oznamovalo, že Unie chce poselství k němu vypraviti. **) Zároveň usnešeno také vypraviti posla k Ludvíkovi, lantkraběti Darmstadtskému, aby zprostředkováním jeho zjednáno bylo příměří se Spinolou a aby tak se nabylo času k vyjednávání. ***) Dále stalo se také dohodnutí, aby část vojska přeložena byla na jiné území, jelikož v Dolní Falci nemohla se více sehnati potřebná spíže. Kurfiřt Saský požádán byl za příměří u císaře; ale Jan Jiří zpečoval se vypravit posla svého do Vídně, pokud falckrabě nevzdá se koruny české, císaři se nepodrobí a za milost prositi nebude. †)

Unie jednajíc takto ve smyslu svých obav z úspěchů zbraní císařských, neobmeškávala předce také alespoň částečně k další válce se připravovati a brala tak ohled nejen na domluvy rad falckých, nýbrž také na rázné napomínání holandského vyslance Brederoda, jenž příbyv do Heilbronu nechtěl o povolnosti ničeho slyšeti. ††) Usnešeno, aby zaplaceno bylo dvacet římských měsíců, při čemž se mohlo jen na vyšší stavy počítati, jelikož města říšská nechtěla ničím více přispěti — v kterémžto smyslu Štrasburk důrazně se prohlásil. Finance Unie byly velice rozervány; jednot-

*) Mnich. st. arch. Protokol o schůzi Unie v Heilbroně.

**) Tamtéž. Une Ferdinandovi II. 7/17. února 1621. Odpověď císařova ze dne 3. března 1621.

***) Sas. st. arch. Memorial pro hraběte Bedřicha ze Solmsu v poselství k Ludvíkovi Darmstadtskému; dd. 8/18. února 1621.

†) Sas. st. arch. Unie kurfiřtu Saskému $\frac{17.}{27.}$ února 1621. Tamtéž. Kurfiřt Saský Unii 7/17. dubna 1621.

††) Mnich. st. arch. Brederode Unii $\frac{22. \text{ ún.}}{4. \text{ bř.}}$ 1621.

livým plukům nebyl žold za šest až sedm měsíců vyplacen, tak že nedoplatků těch počítalo se již na tři miliony. Kromě toho měla Unie ještě platit na dělostřelectvo, válečný komisariat a vrchního velitele.*) Jelikož plukovník Obentraut nechtěl déle čekati žold pluku jeho zadrženy, hrozila vojsku Unie rozervanost, jaká vojsku českému způsobila záhubu, nebude-li v čas o peníze postaráno.***) Cizí pomoci bylo velice zapotřebí a Unie ucházela se proto o přispění u Anglie a Holandu.

O Holandu je nám známo ze slibů, kterých se dostalo hraběti Mansfeldovi, jakož i z návrhu, kterýž Brederode v Heilbroně učinil, že nehodlá s bojiště ustoupiti a že je tedy ochoten falckraběte podporovati. Také princ Mauric z Oranie počátkem ledna zrazoval plukovníka Frenka, aby se nepouštěl do vyjednávání s Buquoyem slibuje mu zapravení žoldu ***) jak za dobu uplynulou tak i do budoucnosti. Slibů tedy a napomenutí od stavů Generálních se nenedostávalo; i bylo přirozeno, že Unie žádala je nejprve za pomoc a prostředkování u Ludvíka XIII., aby se stal „ochráncem svobody německé“ a řádění císaře déle pokojně se nedíval; a že ucházela se u nich o 6000 mužů čerstvého vojska na tak dlouho, až by král Anglický dostatečnou pomoc poskytl.†)

II.

Než-li pojednáme o žádosti, jakou Unie podala králi Jakubovi, musíme napřed podati zprávu o tom, kterak se král choval po bitvě na Bílé Hoře.

*) Mnich. st. arch. Kníže Zweibrucký Bedřichovi $\frac{20. \text{ún.}}{4. \text{bř.}}$ 1621. — Sas. st.

arch. Lebzelter Schönbergovi $\frac{19. \text{ún.}}{1. \text{bř.}}$ 1621. — Mnich. st. arch. Pastoir

pánovi z Grünu $\frac{25. \text{ún.}}{7. \text{bř.}}$ 1621.

**) Mnich. st. arch. Křištof z Grünu Karlovi Pavlovi 1/11. března 1621.

***) Mnich. st. arch. Princ Mauric z Oranie 3/13. ledna 1621.

†) Tamtéž. Unie Generálním stavům dne $\frac{24. \text{ún.}}{6. \text{bř.}}$ 1621. Píší, aby Generální stavové působili u krále Francouzského, aby vystoupil jako „vindex libertatis germanicae.“

Zpráva o porážce této dostala se do Londýna dne 24. listopadu, ale prozatím se jí málo věřilo, jelikož nebyla potvrzena od osob přímo súčastněných. Ale když pak množily se zprávy o nových ranách Jobových a nikdo více o porážce pochybovati nemohl, na Jakuba účinkovalo to způsobem zdrcujícím, až hněvu svému ulevil prohlášením, že porážku tuto již dlouho očekával. Princ Karel oddav se úplně bolesti svojí, uzavřel se po dva dni ve své komnatě a nechtěl s nikým obcovati.*) V prosinci konečně došel list od Conweye, v němž podána zpráva o událostech v Praze po bitvě a o útěku Bedřichově. Bedřich sám nevzal si tu práci, aby byl podal zprávu o událostech v zemích koruny české, ale strýc a zástupce jeho kníže Zweibrucký poslal z Heidelberku taktéž o porážce zprávu do Londýna připojiv k ní důtklivé napomenutí, aby král všemi možnými prostředky zetě svého podporoval, a alespoň 25.000 liber mu poskytl a zároveň aby se zasadil u krále Dánského, aby tento s krajem Dolnosaským a s Hansou pro Bedřicha meče se uchopil.**)

Jelikož v listě Conwayově, který nejspíše stejnou dobou došel, porážka velmi smutnými barvami byla vylíčena, prosebný list knížete Zweibruckého nebyl tentokráte jednoduše pohozen, jako se posud stávalo, nýbrž bylo naň již dne 12. prosince od královského sekretáře Williamsa odpověděno. Tajemník sděloval knížeti Zweibruckému, že král se rozhodl vypůjčiti se 30.000 liber, že pošle do Štrasburku potřebné směnky, že k Unii vypraví vyslance svého rytíře Mortona a že této pomoc zabezpečí.***) Ostatně naděje, že král zhostí se posavadního svého vlašného jednání, musela vzrůstí listem, který o několik dní později zaslal Unii. Nebylo v něm žádných výčitek ani podobných poznámek; naopak Jakub chválil knížata za posavadní jejich vytrvalost a zvěstoval Unii, že svolal parlament, aby si od něho vymohl potřebných prostředků, kdyby válku bylo vésti. Že se sice ještě bude snažiti, aby spor klidným způsobem uklidil, ale tím nechat jsou knížata jisti, že veškery

*) Gardiner, The Spanish marriage I. 387.

***) Mnich. st. arch. Kníže Zweibrucký Achácovi z Donína 18/28. pros. 1620.

****) Mnich. st. arch. Williams knížeti Zweibruckému 2/12. pros. 1620.

jeho snahy čeliti budou k hájení Falce a k odrázení útočníků a že ani jmění ani krve nebude při tom šetřiti. K účelu tomu že posílá také Unii po rytíři Mortonovi 200.000 zl.*) Jakub se s pomocí touto netajil, přál si, aby zpraven byl o tom vyslanec španělský, by zvěděl celý svět, že dědictví svých vnuků hodlá hájiti.***) Sám Achác z Donína byl přesvědčen, že smýšlení Jakubovo se změnilo i dělal si naději, že král se vynasnaží, aby Kristian IV. Dánský uzavřel spolek s falckrabětem a aby učinil novou 1620 půjčku 50.000 liber.***) Koncem roku jednáno skutečně v Anglii o vypravení vyslance do Kodaně, k čemuž ustanoven rytíř Anstruther. Jakub, nepřestávaje na tom, poslal počátkem příštího 1621 roku zvláštní listy do Štrasburku, Ulmu a Norimberka, napomínaje jich, aby se Unie pevně přidrželi; požádal také knížete Savojského, republiku Benátskou a knížete Brunšvického za podporování falckraběte. †) Podobalo se, jako by se v něm byla vznítila neobyčejná horlivost, neboť zeti svému dělal naději, že mu pošle z Anglie na pomoc armádu, alespoň vyjádřil se před jedním vyslancem u dvora jeho pověřeným, že hodlá podporovat falckraběte 20.000 muži. A skutečně také svolal v lednu válečnou radu, jenž měla podati zprávu o potřebných přípravách. ††)

Ze slibů těchto splněn především jen slib strany vyslání Mortona, jenž přibyv do Heilbronu odevzdal tam směnky na 30.000 liber v Štrasburku splatných. Z této sumy ustanovena třetina na

*) Tamtéž. Jakub Unii 12/22. pros. 1620. Jakub slíbil d'employer le verd et le sec tant par voye de defense que d'invasion ou diversion pour recouvrir et conserver le pays patrimoniaux de nos petits enfans.

***) Angl. st. arch. Lord Digby Albertu Mortonovi.

****) Mnich. st. arch. Achác z Donína knížeti Zweibruckému 15/25. pros. 1620.
— Tamtéž. Achác z Donína témuž $\frac{23. \text{ pros. } 1620}{2. \text{ ledna } 1621}$.

†) Mnich. st. arch. Jakub knížatům Unie dd. (?) ledna 1621. — Mnich. dvorní knihovna. Coll. Camerar. Jakub knížeti Bedřichovi Oldřichovi Brunšvickému 8/18. ledna 1621.

††) Mnich. st. arch. Achác z Donína Karlu Pavlovi $\frac{29. \text{ pros. } 1620}{8. \text{ ledna } 1621}$. — Tam-

též. Jakub Jachimu Arnoštovi, markraběti Braniborskému $\frac{30. \text{ pros. } 1620}{9. \text{ ledna } 1621}$.

— Angl. st. arch. Robert Naunton Carletonovi 2/12. ledna 1621.

žold vojsku anglickému, jemuž Vere velel,*) zbytek odevzdán Unii. Morton jsa uvítán ve valné hromadě Unie, opakoval, k čemu se byl král jeho písemně zavazoval, že Jakub pamatuje sice na zjednání míru, ale že zatím chce Unii v hájení Falce ze všech sil na moři a na pevnině podporovati a že k tomu konci také parlament svolal.***) Řeč Mortonova asi také k tomu přispěla, že Unie zase se vzmuzila a nejen na vyjednávání s císařem pamatovala, nýbrž že knížata, jak jsme již vypravovali, znovu daň si uložili a za příčinou dalšího odporu s novou žádostí na Jakuba se obrátili. V přípise svém tvrdili, že vojsko jejich scvrklo se na 8000 mužů; i požadovali od krále, aby bez prodlení odeslal dalších 30.000 liber a pak aby jim měsíčně tutěž sumu poskytoval; kromě toho měl do čtyř neděl poslati do Falce 5000 mužů pěchoty a 1000 jezdců, měl konat přípravy k vyzbrojení armády 20.000 mužů a měl se konečně u Francie, Dánska, Brunšvicka a jiných knížat přičinit o podporování falckraběte.***)

Kdyby byl Jakub chtěl zeti svému poskytnouti žádoucí pomoc, byl by měl tou dobou dostatek prostředků po ruce. Dne 9. února sešel se parlament, a byl od krále pozdraven zahajovací řečí v tom smyslu, že falckraběti hodlá vždy ještě smírným jednáním k dědičným zemím dopomoci, ale že vyjednávání toto musí podporovati přiměřeným zbrojením a že tedy od parlamentu požaduje potřebné peníze. Parlament vyslechnuv zprávu tuto, povolil králi o několik dní později 200.000 lib. a osvědčil zároveň, že pro zachování Falce odhodlán je k dalším obětem.†) Král tedy mohl skutečně Unii poskytnouti podporu a vyzbrojit 20.000 mužů, o nichž se z počátku roku velmi mluvilo. Podobalo se také, že král věc tu nebude odkládati, neboť pan z Donína zvěděl, že král dal najmouti 6000 mužů čerstvého vojska, že koná přípravy

*) Angl. st. arch. Vere Carletonovi $\frac{29. \text{ledna}}{8. \text{února}}$ 1621.

***) Mnich. st. arch. Copia propositionis legati Anglici 4/14. ún. 1621.

****) Mnich. st. arch. Kníže Zweibrucký Bedřichovi $\frac{20. \text{ún.}}{2. \text{bř.}}$ 1621. — Angl. st. arch. Extrakt z memoiru o požadavcích Unie; v únoru 1621. — Mnich. st. arch. Mémoire Unie.

†) Mnich. st. arch. Achác z Donína knížeti Zweibruckému 16/26. ún. 1621.

k najatí dalších 8000 mužů a že vyjednává s Nizozemskem o najatí 12.000 mužů; jisto je, že státní tajemník Calvert takové zprávy a rozkazy vydal, ano tentýž úředník uložil vyslanci, aby prince z Oranie přemluvil k obsazení dvou měst mezi Koblencem a Bacharachem při Rýně ležících.*) Jelikož náležela lantkraběti Hesen-Kaselskému, domníval se Calvert, že svolení jeho k tomu bez nesnází se dosáhne, že města ta budou se moci rychle opevniti a že odtud bude se moci zabránit plavba po Rýně a tak zásobování vojska španělského. Plán byl dobře vymyšlen a falckraběti bylo by bývalo zajisté zpomoženo, kdyby se byly splnily všechny naděje, které se mu nyní z Anglie dělaly. Carleton nemeškal provésti svůj úkol a radil se zároveň s princem z Oranie, po kterých cestách mohlo by vojsko pomocné do Falce přitáhnouti, zdali přes Veseru a pak velikou zacházkou po zemi nebo z Holandu podle Rýna; ale byl toho náhledu, že by Falci nejlépe prospělo, kdyby se na Španělské Nizozemí podnikl útok s vojskem v Anglii najatým.**)

Přese všechny sliby, vyjednávání a zbrojení král Anglický nemínil pomoci skutečně poskytnouti, neboť oddával se vždy ještě naději, že se mu podaří smírným vyjednáváním s Habsburky země zeté svého zachovati. Tísněn byl jen obavou, aby zet smírných jeho záměrů nezmařil. Za tou příčinou poslal k němu bratra vévody z Buckinghamu Sir Edwarda Villiersa a dal jej důtklivě napomenouti; sám pak zvláštním listem činil mu výčitky, že nesvolil k vyjednávání od Conwaye a Westona navrženému a že tvrdošijně se přidržoval koruny české. Chce-li Bedřich vzdáti se koruny české a jen na získání Falce se obmeziti, pak že jej bude ze vsí síly podporovati a že ani vlastní krve nebude šetřiti; kdyby však rady jeho nechtěl dbáti, nezbylo prý by mu nic jiného, nežli aby jej osudu svému ponechal a síly své vhodnějším způsobem upotřebil.***)

*) Angl. st. arch. Calvert Carletonovi 17/27. února 1621. Calvert uvádí pouze jméno jednoho tohoto města a sice Rheinsfeldu. — Mnich. st. archiv.

Achác z Donína knížeti Zweibruckému $\frac{23. \text{ún.}}{5. \text{bř.}}$ 1621.

***) Angl. st. arch. Carleton Calvertovi $\frac{26. \text{ún.}}{8. \text{bř.}}$ 1621.

***) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi 2/12. a 9/19. ledna 1621.

Když Achác z Donína zvěděl obsah tohoto listu, zmocnilo se ho přesvědčení, že ochotnost Jakubova zeti pomoci byla jen na oko a že vysláním Villiersa k Bedřichovi chce jen času nabýti, aby slibů svých nemusel držeti. Přeje sobě, aby pán jeho nepotřeboval se vzdáti koruny české, psal Jakobovi a prosil jej, aby toho od Bedřicha nepožadoval a aby mu pomoci své proto neodpíral. Neboť nehledě k tomu, že falekraběti bude asi za těžko, vzdáti se náhle povinností, k nimž se byl v Čechách snad zavázal, Jakub také prý se musí rozpomenouti, že sám byl dal svolení k ucházení se o korunu českou. A nyní pan z Donína vypočítával všechny případy, kdy král před ním v příčině této příznivě se byl vyslovil. Tvrdil, že prý král předešlého roku řekl mu za procházky v galerii Greenwichské, že při vyrovnávání chce se zasadit, aby zet jeho korunu českou podržel, že při jiné příležitosti uznal výslovně povinností, k jakým se Bedřich stavům českým zavázal a když povstání české vypuklo, kterak prohlásil, kdyby stavové čeští po smrti Matiašově zeti jeho králem svým zvolili, že jej bude podporovati, aby podržel korunu českou. Tak ostrým způsobem Jakub nebyl posud nikdy obviňován, že slibů svých Bedřichovi nedodržel, jako nyní od pana z Donína.*) Obvinění toto však bylo bezpodstatné. Jakub v případech od pana z Donína uvedených projevil se sice příznivě o povýšení zete svého na krále Českého, ale výroky těmi nechtěl býti vázán, nýbrž chtěl se jen obtížného žadatele a upomínatele zbaviti. Neboť ve všech listech, které zaslal zeti svému a ve všech listinách, které mu dal doručiti, varoval jej před tímto krokem, napomínal jej k vyrovnání s císařem odpíraje mu všelikou přímou podporu. Těchto slov mělo se zajisté každým způsobem více dbáti nežli příležitostných projevů, které mu nyní pan z Donína vytýkal. Pán z Donína měl úplně právo vytýkati králi slabost, ale obviňovati jej, že falekraběte svedl k přijetí koruny české a pak že jej opustil, to se pravdě naprosto přičilo.

Jakub nedbaje výčitek od pana z Donína pronesených, poslal psaní knížatům Unie, v němž výslovně prohlásil, že pomoc jeho na tom závisí, aby Bedřich rady jeho uposlechl (aby tedy se

---

*) Mnich. st. arch. Memoire Acháce z Donína Jakobovi dd. 8. 18. ledna 1621.

vzdal koruny české). Pan z Donína snažil se vymoci sepsání listu v tom smyslu, aby král slíbil pomoc svou beze všech podmínek, ale Jakub setrval na svém.*) Pan z Donína, jenž tak zvláštním způsobem slova jeho vykládal, stal se mu prosbami svými obtížným; i požadoval od něho, aby obvinění svá odvolal. Vyslanec falckraběte předvolán před několik členů tajné rady hraběte z Pembroke a hraběte z Arundela a státní tajemníky Calverta a Cranfielda. Calvert se ho otázal, zdali o výčitkách, kteréž učinil Jeho Veličenství (a o odpovědi, které se mu zatím dostalo) dostatečně přemýšlel a zdali omyl svůj nahledl. Co se týká prohlášení Jakubova, které byl učinil za živobytí Matiašova, odvolával se vyslanec na zprávu bratra svého Křištofa. O tom tedy ukončeno rokování s tou poznámkou, že ta věc bude s Křištofem vyřízena. Na to požadováno od Acháce z Donína, aby odvolal ostatní dvě obvinění (kterak prý Jakub řekl: že nechce, aby zeť jeho koruny pozbyl a aby stavů českých zradil), poněvadž prý slovům královým dobře nerozuměl. Vyslanec však nechtěl toho učiniti, prohlásiv, že králi dobře rozuměl. Konečně činěny mu výčitky i proto, že požaduje, aby se Unii poskytla podpora k hájení Falce beze vší podmínky, kdežto sliby Jakubovy vždycky byly podmíněny. I tomuto tvrzení pan z Donína odporoval, odvolávaje se na prohlášení Jakubovo, které minulého léta učinil v Hamptoncourtu a kterým Unii slíbil pomoc k hájení Falce jen s tou podmínkou, aby mu byl popřán čas k potřebnému zbrojení; ale té podmínky prý nikdy nevytkl, že by Bedřich musel rady jeho uposlechnouti. Vyslanci namítnuto, že Jakub předešlého roku zpravil zetě svého o této podmínce; ale námítku tuto pan z Donína vyhlásil za bezpodstatnou, jelikož podmínka tato nebyla sdělena Unii, tak že má úplné právo žádat od Jakuba podporu beze všech podmínek. Když obě strany takovýmto způsobem delší čas se sporovaly, aniž by se stalo dohodnutí, navrhl Calvert, aby pan z Donína poslal králi list a v něm prohlásil, že výčitky své odvolává a že se o jiném poučil. Ale vyslanec se zpěchoval podle návrhu tohoto se zacho-

*) Mnich. st. arch. Jakub knížatům Unie, původný a změněný přípis dd. 20/30. ledna 1621. — Tamtéž. Achác z Donína knížeti Zweibruckému dd. 20/30 ledna 1621.

vati; proto naň naléháno, aby alespoň ústně odvolal. Když pak i toho odepřel, byla porada ukončena.*)

Když králi podána byla zpráva o výsledku porady, nechtěl vyslance u dvora svého více trpěti. V listě, který zaslal zeti svému, odmítl rozhodně všecka proti sobě pronešená obvinění, jmenovitě popíral, že by byl kdy slíbil Bedřicha podporovati, kdyby jej stavové čeští po smrti císaře Matiaše králem svým zvolili. O tom že se jen bavil s Křištofem z Donína a slovy svými že spíše zrazoval s podniku takového nežli k němu povzbuzoval. Odmítl také obvinění, že by byl přijetí koruny české schvaloval, upamatovav zetě svého, že korunu českou již přijal, nežli on (Jakub) mohl o tom mínění své pronésti, čímž obvinění Donínovo zajisté dostatečně vyvrátil; připouštěl, když vyslanci francouzští ubírali se do Německa, že řekl při té příležitosti, že „nechce, aby zet jeho koruny pozbyl a stavů českých zradil“, ale poznámku takovouto prohodil prý za řeči a mluvil prý o koruně vůbec a ne o české zvláště, poněvadž měl za to, že vyslanci francouzští skutečně chtějí mír zprostředkovati. Co se týká bezvýmínečné podpory Unii, jakou pan z Donína požaduje, prohlásil, že sice k Unii nemluvil tak otevřeně jako k Bedřichovi a že podmínky, za jakých by ji chtěl podporovat, jen naznačil, ale že tak učinil jen z ohledu na svého zetě, aby mu pomoc Unie zabezpečil. Na konci této omluvy požadoval Jakub, aby Bedřich odvolal Acháce z Donína a aby jinému muži svěřil své zastupování.**)

Jakub dozvěděl se také, že Bedřich se odebral z Vratislavě do severního Německa; i obávaje se, že by se mohl vydati do Anglie a přítomností svou všelikých nepřiležitostí mu způsobiti, dal honem vzkázati Carletonovi v Hagu, aby zetě jeho za všech okolností odvrátil od cesty do Anglie a aby jej přiměl k návratu do Falce; v zemi zděděné a nyní od nepřátel napadené že je pravé jeho působiště.***) Vyslanci uloženo zároveň, až falekrabě

*) Mnich. st. arch. Achác z Donína knížeti Zweibruckému dd. $\frac{26. \text{led.}}{5. \text{ún.}}$ 1621.

**) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. $\frac{26. \text{ledna}}{5. \text{února}}$ 1621.

***) Angl. st. arch. Jakub Carletonovi dd. $\frac{25. \text{led.}}{4. \text{ún.}}$ 1621.

přibude do Hagu, aby pracoval proti účinku všelikých zlých rad a aby návrhům Jakobovým hleděl u něho získat platnosti.*) O několik dní později napadlo krále, že by snad dcera jeho mohla se do Anglie uchýliti i nařídil vyslanci svému v Hagu, aby to za každou cenu překazil, jelikož se právem obával, že by přítomností svou v Londýně mohla vzbuditi soustrast a že by tak všeliké jeho opatření mohla zmařiti.***) Král jaksi zúmynsně způsobil takovéto neshody, při nichž, jak samo sebou se rozumí, čím dále více mizela ochota k poskytnutí pomoci. O zbrojení v Anglii se jen mluvilo, ale v skutečnosti nic se nedálo. Co ještě parlament zasedal, Jakob se rozhodl, vypravit lorda Digbyho k vyjednávání o mír do Bruselu a Vídně. Měl především vyjednatí příměří, tak že by nebylo potřebí dále zbrojiti.***) Podáváje knížatům Unie zprávu o tomto poselství, sliboval jim, že se nejen pokusí, aby zetě svého s císařem smířil, nýbrž aby také zjednal mezi nimi přátelské styky. Jakob se nadál, že Unie bude srozuměna s příměřím, které Digby měl ujednatí a žádal knížata, aby mínění své v té příčině sdělili jeho vyslanci. Co se týká falckraběte Bedřicha, u toho Jakob předpokládal stejnou povolnost; kdyby však v branném svém odporu neustal, chtěl jej ponechatí osudu svému. Téhož dne psal Jakob také markési Spinolovi, žádaje, aby smírné jeho snahy podporoval a aby, pokud na něm bude záležeti, o uzavření příměří se přičinil. †) Několik dní před tím oznámil také arciknížeti Albrechtovi poslání lorda Digbyho. ††)

Těmto snahám Jakobovým, směřujícím k smírnému urovnání sporu, opírali se čas od času nejen Achác z Donína, nýbrž také princ Oranžský a Generální stavové, kteří se falckraběte tím horlivěji ujímali, čím hůře se mu vedlo. Generální stavové vypravili zvláštní poselství k Jakobovi, jemuž tento z počátku ani nechtěl

*) Tamtéž. Calvert Carletonovi dd. 1/11. března 1621.

**) Tamtéž. Jakob Calvertovi dd. 13/23. března 1621.

***) Angl. st. arch. Jakob Calvertovi dd. 2/12. března 1621.

†) Mnich. st. arch. Jakob knížatům Unie dd. 5/15. března 1621. — Tamtéž Jakob Spinolovi dd. 5 15. března 1621.

††) Angl. st. arch. Jakob arciknížeti Albrechtovi. Koncept bez dostatečného datum.

uděliti slyšení, jelikož tušil požadavky jeho. Když však předce nucen byl vyslanců těchto přijmouti, zvěděl od nich, že Generální stavové jsou odhodláni vypovědít příměří se Španělskem a válku vésti a že tedy poslové mají se poučiti, zdali Anglie bude věrným spojencem jako za dob královny Alžběty. Kdyby Anglie chtěla se tak zachovati, Generální stavové že jsou ochotni po boku krále a nástupce jeho věrně vytrvati a nejen o uhájení Falce, nýbrž také o opětné uvedení Bedřicha do Čech se starati.*) Nabídnutí toto však nic neprospeklo, jelikož Jakub nehodlal od nového svého prostředkování upustiti.

III.

Z vypravování o Jakubovi a z usnešení sjezdu Heilbronského je zřejmo, že obě strany v tom se shodovaly, radit falckraběti, aby se vzdal koruny české a že mu chtěly jen k hájení Falce pomoc poskytnouti. Uvážil Bedřich rady tyto, jak toho zasluhovaly, vzal si kletbu právě ve Vídni (dne 29. ledna 1621) vynešenou k srdci, nebo mohl se zhostit opojení z krátkého svého králování v Čechách? A na druhé straně byl císař ochoten ponechat mu země a hodnosti jeho zcela nebo částečně, kdyby se pokořil? Ani jedna ani druhá strana nedávala na tyto otázky upřímné a jasné odpovědi, jedna i druhá pomáhala si vytáčkami řídící osvědčení svoje podle toho jak stály věci na bojišti. Jedna strana hleděla druhou zničiti a ne bývalé poměry obnoviti, o čemž události příští podávají dostatek důkazů. Bedřich vydal se koncem prosince z Vratislavě; provázeli jej nejvyšší kancléř pán z Roupova, nejvyšší purkrabí Berka z Dubé a někteří jiní čeští přívrženci až do Frankfurtu nad Odrou, kde se s ním rozloučili. Že loučení toto dalo se za hlasitého těšení, kdežto v srdcích Čechů ozývaly se výčitky a žaloby na Bedřicha, rozumí se samo sebou; ale Bedřich zajisté se radoval, že měl prozatím pokoj a že od svých soudruhů nebyl ustavičně k činnosti pobádán. Bedřich doporučil průvodce své kurfiřtu Braniborskému Jiřímu Vilémovi, který však nedbaje doporučení toho

*) Harl. Mss. John Mead Martinovi Stutevillovi dd. 10. 20. února 1621.

vypověděl uprchlíky ze zemí svých a dovolil jen ženám a dětem jejich, aby směly zůstatí,*) jelikož se obával, kdyby uprchlíkům v zemích svých popřál pohostinství, že by nepřátelé vzali si z toho záměnu k napadení jeho markrabství. Císař neměl tolik vojska, aby byl mohl vypověditi válku novému nepříteli, ale obavy kurfiřtovy nebyly předce bezdůvodny, neboť jeden z vídeňských rádců, hrabě Althan radil císaři, aby vypověděl válku markraběti Braniborskému a úkol tento aby svěřil kurfiřtovi Saskému.***) Althan způsobil touž dobou, že král Polský nendělil markraběti Braniborskému v léno Prusy a že tu záležitost k příštímu sněmu odročil. Kdyby markrabě připraven byl o hodnost kurfiřtskou, přišel by i o vévodství a pak by byl císař zbaven tohoto Kalviniana.

1621 Bedřich odebral se do Kostřína, kde sešel se s chotí svou, která tam dne 16. ledna syna porodila. Křest odbýval se tentokráte beze vsí okázalosti, neboť ačkoliv bylo mnoho knížecích osob pozváno za kmotry, dostavil se jen Jan Arnošt, kníže Výmarský.***) Jakub psal tehdež císaři a kurfiřtovi Saskému a žádal je, aby se nemstili na kurfiřtovi Braniborském, že těhotné falckraběnec přál pobyt v Kostříně a že jí tam dovolil slehnouti. Poznamenati dlužno, že žádnému z jmenovaných knížat ani z daleka na mysl nepřipadlo, aby nepřátelství svému tou měrou uzdu pustili a aby kurfiřta Braniborského za to kárali; jen Jakub sám považoval to za přirozené, aby se nejen s Bedřichem, nýbrž také s rodinou jeho jako se zločinci nakládalo.†)

Falckrabě podáváje tchánu svému zprávu o narození syna, sdělil mu zároveň při té příležitosti, za jakých podmínek by s císařem mír uzavřel, čímž napřed odpověděl na otázku, kterou mu Villiers měl předložití. Poodhrneme-li závoj, jímž zastíral své pravé

*) Dotyčná nařízení v berl. st. arch.

**) Vid. st. arch. Althan císař dd. 6. února 1621.

***) Mnich. st. arch. Albrecht ze Solmsu kanceléři z Grünu dd. 9/19. ledna 1621. — Angl. st. arch. Nethersole Nauntonovi dd. 6/16. ledna 1621. — Tamtéž. Bedřich Jakobovi dd. 6/16. ledna 1621.

†) Mnich. st. arch. Jakub Ferdinandovi II. dd. $\frac{29. \text{ led.}}{8. \text{ ún.}}$ 1621. — Collectio

Camer. Jakub kurfiřtu Saskému dd. $\frac{29. \text{ led.}}{8. \text{ ún.}}$ 1621.

zámysly, shledáváme, že se koruny české nechtěl vzdáti; neboť ačkoliv ubezpečoval tehána svého, že se zanáší úmysly smírnými, přemítal předce jen o možném vítězství, kdyby jej Jakub podpořoval.*) Že Bedřich nepovažoval se ještě za ztracena, o tom svědčilo také nařízení, které byl dal radovi svému Camerariovi již v měsíci prosinci.***) Camerarius měl se všemožným způsobem vynasnažiti, aby získal podporu od knížat kraje Dolnosaského. I obrátil se proto do Wolfenbüttelu, kdež se mu dostalo nejpriznivějšího přijetí; kníže Brunšvický byl ochoten s falckrabětem se spojití, požadoval jen, aby se stalo dříve dohodnutí s Dánskem, Luneburkem a jinými knížaty o připojení se k Bedřichovi. Jelikož ani falckrabě nepřál si nic jiného, vydal se Camerarius dále do Zelle, aby tam získal knížete Luncburského, ale nezastihnuv ho doma, mohl jenom s radami jeho pojednati. Od těch se dozvěděl, že císař požadoval pomoc od kraje Dolnosaského, že administrator magdeburský, člen braniborského kurfiřtského rodu o vyhovění požadavku tomu se zasazuje a že by sněm mohl s sebou strhnouti, kdyby se v čas neučinilo proti tomu opatření. Jelikož Camerarius shledal, že radové jsou falckraběti nakloněni, radil jim, aby si na získání knížat dolnosaských dali velice záležiti, a aby sněm teprvé tehdy svolali, když by byli získáni a na sněmě tomto aby se stalo usnešení o poskytnutí pomoci falckraběti. Odpor administratora magdeburského že by se pak mohl mocí potlačiti.

V tu dobu, kdy Camerarius působil v Zelli ve prospěch pána svého, přibyl tam vyslanec prince Maurice Oranžského Vossbergen, jakož zprávami rada falcký nemálo byl potěšen. Vossbergen vypravoval, že Generální stavové a princ Oranžský falckraběte se vši opravdovostí se ujímají a ačkoliv porážkou u Prahy byli velice poděšeni, že tím spíše považují za svou povinnost, aby ho neopouštěli. Za tou příčinou že je od prince vypraven ke králi Dánskému, aby u něho také pomoc vyjednal. Camerarius s radostí patřil, že Bedřich má přátele, z vypravování Vossbergenova čerpal

*) Angl. st. arch. Výtah z listu Bedřichova dd. 6/16. ledna 1621.

**) Tamtéž. Nethersole Nauntonovi dd. 19/29. ledna 1621. — Mnich. st. arch. Solms. pánovi z Grūnu dd. 21/31. ledna 1621.

novou nadějí v lepší budoucnost a v naději této byl posílněn, když se dozvěděl, že také lantkrabě Hesensko-Kaselský vypravil do Dánska vyslance k stejnému cíli. Jen ta jediná myšlenka jej tránila a klidu mu nepřála, že Falcký archiv v Praze padl do rukou vítězů. Před světem nemohlo se více předstírat, že strana císařská útok podnikla, jelikož v archivu nalézaly se nezvratné důkazy o plánech, které se po léta kuly proti Habsburkům a proti německým biskupům,*) čímž někteří přátelé mohli býti zase odvráceni.

Z Zelle odebral se Camerarius do Bukovce a do Hamburku, aby bohatá města hanseatská přiměl k některým obětem. Všady setkal se s nejlepšími sympatiemi, ale jelikož se tehdy, jmenovitě v Hamburku, obávali Dánska a jeho choutek dobývačných, nechtěli o spolku s ním ani slyšeti a jen v tom případě byli ochotni k němu přistoupiti, kdyby tak učinily ještě jiné mocnosti, jmenovitě Anglie. Uvážil-li Camerarius překážky, jaké se stavěly v cestu uzavření velikého spolku, naděje jeho klesala. Posud byl vždycky radil k vytrvalosti, ale nyní spřátelil se s myšlenkou o míru s císařem i za tu cenu, že by Čechy byly postoupeny; císař měl jen vyplatit radům falckým služby zdržalé. S tak nízkého stanoviska pojímal tedy muž jinak vysoce nadaný, otázku o míru.***) Nyní se rozhodl cestovati do Heilbronu, aby tam na sjezdě Unie působil pro falckraběte.

Bedřich rozloučiv se zatím v Kostříně s manželkou svojí, odebral se do Wolfenbüttelu***)) kochaje se nadějemi, které v něm byla vzbudila první zpráva Camerariova. Ale ve Wolfenbüttelu nabyl zkušeností, které mnoho neslibovaly. Kníže Brunšvický byl se koncem prosince obrátil na kurfiřta Saského a žádal jej, aby u císaře prostředkoval k uzavření všeobecného míru. †) Jan Jiří odpověděl, že by o míru jen tehdy mohlo se jednati, kdyby falc-

*) Collectio Camerariana. Camerarius hraběti Janovi Albrechtovi ze Solmsu dd. 15/25. prosince 1620.

***) Coll. Camer. Camerarius tomtuž dd. 3/13. ledna 1621.

***)) Angl. st. arch. Alžběta Buckinghamovi dd. $\frac{25. \text{led.}}{4. \text{ún.}}$ 1621.

†) Sas. st. arch. Bedřich Oldřich Brunšvický kurfiřtovi Saskému ve Wolfenbüttelu 14/24. prosince 1620.

krabě se vzdal Čech a císaře prosil o odpuštění. *) Když tedy Bedřich setkal se s knížetem Brunšvickým, ukázal mu tento hned list kurfiřta Saského a vyzval jej ne sice přímo, aby napomenutí v listě tom pronešeného uposlechl. Bedřich obdržel konečně tímto způsobem odpověď na vyjednávání, které byl skrze Hohenlohe v Drážďanech započal. **) I mohl z toho vyrozuměti, že kurfiřt Saský od císaře neupustí a že ho nebude lze získati ani nabídnutím Slezska. ***) Co se byl Bedřich zpěchoval učiniti tchánovi svému, to slíbil nyní knížeti Brunšvickému, avšak ne tím způsobem, jak to požadoval kurfiřt Saský. Byl ochoten vzdáti se koruny české a nepožadoval také žádné náhrady více za své výlohy, ale nechtěl se nijakž ponížiti a císaře prositi a požadoval zároveň, aby císař zemím českým udělil všeobecnou, bezvýmínečnou amnestii. Když kníže Brunšvický věci tyto kurfiřtovi Saskému oznámil a za prostředkování jej požádal, Jan Jiří odpověděl, že je již pozdě na vyjednávání; císař že vydal kletbu na falckraběte a tu že nezbývá nic jiného, nežli císaře o milost prositi. †) I na novou přímluvu knížete Brunšvického Jan Jiří dal podobnou odpověď. ††)

Ve Wolfenbüttelu setkal se Bedřich také s Villiersem, který jej tam měl jménem krále svého napomenouti a se tázati, chce-li se radami jeho spravovati; o několik dní později došla ho také neutěšená zpráva, že cesta do Anglie má mu býti zabráněna. Falc-

*) Sas. st. arch. Jan Jiří knížeti Brunšvickému dd. 11/21. ledna 1621.

**) Díl III. str. 311 a sled.

***) Anglický jednatel Nethersole projevuje (Angl. ast arch. Nethersdle Nauntonovi dd. 6/16. ledna 1621) domněnku, že Hohenlohe vyslán byl do Drážďan také proto, aby kurfiřtovi Slezsko nabídl. Ve spisech falckých nenalezli jsme o tom žádného důkazu; ale možno jesti, že se nabídnutí toto stalo, jelikož Slezanům spojení s knížetem německým zajisté by nebylo nepřijemným, jakkoliv jim osobnost kurfiřta Saského nebyla sympatická.

†) Sas. st. arch. kníže Brunšvický kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{31. led.}{10. ún.}$ 1621. —

Kurfiřt Saský knížeti Brunšvickému dd. 12/22. února 1621.

††) Tamtéž. Kníže Brunšvický kurfiřtovi Saskému dd. 5/15. února 1621. —

Kurfiřt Saský knížeti Brunšvickému dd. $\frac{19. ún.}{1. břez.}$ 1621.

krabě uznal tedy za dobré hněv tchána svého uchlácholiti listem nejvýše ponížným, v němž nehody své nepřipisoval tomu, že se radami Jakobovými nespravoval, nýbrž osudu; k tomu však doložil, že odtud podrobí se každému přání Jakobovu.*) Villiersovi omlouval se ústně, že prozatím nemůže vyhovět napomenutí Jakobovu, aby se odebral do Falce, poněvadž manželku svou k vůli bezpečnosti musí provázet do Nizozemska.**)) Ubíraje se do Holandu obdržel psaní, v němž si Jakub stěžoval na Acháce z Donína a odvolání jeho požadoval. Bedřich vyslance svého neobhajoval, ochotně připouštěl, že pan z Donína — ač snad nerad — krále urazil, a odvolal jej z Londýna.***) Pakli pán vyhověl přání Jakobovu, ani služebník nemohl déle vzdorovati. Achác z Donína se dozvěděl, že Jakub na to naléhá, aby byl odvolán: snad by byl ani nyní jináče nejednal nežli v připomenuté konferenci, ale uvážil-li, že by tvrdošjností svou nejen sobě samému, nýbrž také pánovi svému uškodil, odhodlal se, že se podrobí a vrtochům Jakobovým vyhová. Jelikož mu Jakub odepřel slyšení, psal mu, omlouvaje se, že rozmluvě v Greenwichu přikládal význam, ježž Jakub popírá; že sice slyšel, jak se domnívá, co byl tvrdil, ale jelikož král každým způsobem nejlépe vykládá svá vlastní slova, že se koří před vysvětlením jeho. Také strany tvrzení, že Jakub je povinen falckraběte bezvýminečně podporovati a Falce hájiti, projevil se pán z Donína takovým způsobem, že Jakub mohl na tom přestati.†)

Falckrabě však za sebe a za vyslance svého povolnost jen líčil: nemohl se tak zapřítí, aby složil ruce v klín a aby očekával výsledek vyjednávání od Jakuba zase započatého, o čemž později pojednáme. Z této příčiny zjednal si bez vědomí tchána svého spojení s hrabětem Mansfeldem, když tento jal se pokračovati v boji proti císaři a snažil se získati také Dánsko a knížata kraje Dolnosaského. Proto na své cestě do Hagu zavítal do Segeberku,

*) Angl. st. arch. Bedřich Jakobovi dd. $\frac{31. \text{led.}}{10. \text{ún.}}$ 1621.

**)) Mnich. st. arch. Declaration donné a sieur Eduard Villiers dd. 14/24. ún. 1621. — Tamtéž. Jakub Bedřichovi dd. 5/15. března 1621.

***)) Mnich. st. arch. Bedřich Jakobovi dd. 16/26. března 1621.

†) Mnich. st. arch. Achác z Donína Jakobovi dd. 4/14. února 1621. — Tamtéž. Pan z Donína knížeti Zweibruckému dd. 2/12. února 1621.

kde právě působením krále Dánského shromáždění byli knížata Dolnosasťi.

Vypravovali jsme, že Unie a Holand vypravili vyslance ke Kristianovi IV., aby falckraběte ze všech sil svých podporoval. Jménem Unie odebral se maršálek hesen-kaselský Dětrich z Werdtu do Kodaně, nabízející králi za pomoc jeho biskupství Paderbornské, ale neobdržel příznivé odpovědi, jelikož král obdržel zatím zprávu o porážce na Bílé Hoře. Když tedy holandský vyslanec Vossbergen cestu nastoupil, v Koldingách s Werdtem se sešel a od něho o špatném pořízení zprávu obdržel, nahlédl, že se odvažuje díla nesnadného; ale myslí předce nepozbyl. Po příchodu svém do Kodaně snažil se vši svou výmluvností získati krále pro spolek všech protestantů, k čemuž hleděl také zjednati souhlas dánského kancléře Friese opětými poradami. Odporočel svolání knížat dolnosaských, jejichž usnešení by každým způsobem bylo vodítkem sněmu dolnosaskému, který by později byl svolán. Fries odpověděl dne 15. února na tento návrh, že král jej schvaluje, a že tedy od-
 1621
 volává své rozhodnutí, které byl dal vyslancům Unie, ale jen s tím vyměněním, pakli Generální stavové uzavrou s Dánskem zvláštní spolek a vzdají se posavadního spolku s městy hanseatskými. Kristian chtěl Hamburk dostati pod svou moc a proto mu byl nepohodlný každý spolek, jenž chránil posavadní postavení tohoto města; on totiž chtěl obecných prospěchů protestantismu jen tehdy hájiti, kdyby dobývačným choutkám jeho bylo ve zvláštním případě vyhověno. Vossbergen nebyl splnomocněn, učinit králi žádoucí ústupky. ale přál požadavkům jeho a choval se vůbec tak obratně, že konečně dosáhl dosti příznivého rozhodnutí. Kristian projevil ochotu svou k uzavření spolku s Anglií, Švédskem, Holandem a knížaty kraje Dolnosaského a chtěl se ujmouti „záležitosti evangelické“, ale s tou výminkou, aby se Holand vzdal spolku svého s městy hanseatskými. Co se o věci této v Hagu dále vyjednávalo, chtěl král vypravit poselství k císaři a k mírnosti jej napomenout ale zároveň zbrojiti a krále Švédského s knížaty kraje Dolnosaského k společné poradě do Segeberku pozvati.*)

*) Goll: Der Convent von Segeberg.

Na sliby tyto přibyl Kristian dne 9. března do Segeberku, kam však nedostavili se všickni knížata, které byl pozval a jejichž příchodu se nadál; nepřišli ani král Švédský, ani knížata Meklenburští, jen kníže Brunšvický, Luneburský a Sasko-Lauenburský vyhověli pozvání; z kraje Hornosaského dostavili se jen brandenburský splnomocněnec a Jan Arnošt, kníže Výmarský. Kromě těchto knížat a šlechticů byli přítomni také Bedřich Falcký, Kristian z Anhaltu, vyslanec Unie Werdt a konečně přibyl ještě anglický vyslanec rytíř Anstruther. Král Dánský osvědčil svoláním konventu každým způsobem nejlepší záměry s falckrabětem, ale odhodlanost jeho musela býti zvyklána, byl-li od Bedřicha samého poučen, že panství jeho v Čechách naprosto upadlo a viděl-li vlastníma očima, že se v kraji Dolnosaském nebude moci spolehnouti na všeobecný souhlas a na dostatečnou obětavost; neboť slabá návštěva konventu zřejmě o tom svědčila. Ostatně by byl král nedbal této okolnosti, kdyby se byl mohl na podporu Anglie zrovna tak spolehnouti jako na pomoc Holandu. Aby o tom nabyl jistoty, povolal k sobě vyslance anglického. Sděliv mu, že s knížaty spřátelenými hodlá se opřítí přechmatům císařovým a že nedopustí, aby falckrabě byl zkrácen na svém dědictví, tázal se, jaké pomoci by se mohl od Jakuba nadíti. Anstruther spravuje se věrně instrukcí sobě danou, odpověděl, že Jakub požaduje, aby zeť podrobil se bezvýminečně jeho opatření a jen v tom případě, kdyby nemělo vyjednávání, které Jakub ve prospěch falckraběte hodlá podniknouti, dobrého výsledku, že všechno (*le vert et le sec*) vynaloží, aby jej uhájil proti veškerému oloupení. Král namítal, že předce musí se státi opatření, jelikož císař proti zákonům říšským uvalil kletbu na falckraběte a ačkoliv se Čech chce vzdáti, že předce skrze markýze Spinolu vede válku proti Unii a proti Falci.*)

Kristian musel vyjádřením Anstrutherovým vystřízlivěti a tak mohl býti spokojen, že ještě před konventem byl vypravil do Anglie vyslance, aby na Jakobovi vymohl určité sliby. Na rozhodné jednání konventu nebylo nyní ani pomyšlení, neboť i ostatní členové

---

*) Angl. st. arch. Anstruther to Sir George Calvert dd. 10/20. března 1621.

jeho byli zprávami Anstrutherovými zastrašeni a proto učiněna jen taková usnešení, jimiž pomýšlelo se na válku teprve v druhé řadě. Markés Spinola napomenut zvláštním přípisem, aby vyklidil obsazená města a aby se přičinil o obnovení míru;*) přípis trochu ostřejší zaslán kurfiřtovi Saskému, jemuž oznámeno, že vojsko španělské bude mocí z říše vypuzeno; i tázali se ho proto, zdali tomu hodlá překážeti. Usnešeno také vypravit poselství k císaři k tomu účelu, aby se nepřičil uzavření míru za těch podmínek, aby každý podržel posavadní své území. Jen jedno usnešení mělo jiný ráz, nežli tato zajisté málo válečná opatření. Shromáždění totiž se dohodli provésti potřebné zbrojení; měloť býti postaveno do pole 20.000 mužů pěchoty a 6000 jezdců a král Dánský jakož i kníže Brunšvický nemeškali doplniti, co v tom ohledu bylo již podniknuto. Jen se zjednáním potřebných peněz byly rozpaky, ale konvent měl naději, že ovdovělá královna Dánská poskytne dostatečnou půjčku. Nestalo se tedy žádné rozhodné usnešení, na kteréž by se byl bezprostředně podnikl útok na císaře; a to by se bylo muselo každým způsobem státi, kdyby byla chtěla Unie v odporu svém pokračovati.

IV.

Unie usnesla se v Heilbroně vyjednávat s císařem a k tomu účelu uzavřít příměří se Spinolou, ale usnešení toto stalo se příliš pozdě; neboť již jednotliví přívrženci Unie, jako lantkrabě Hesens-Kaselský a hrabata Wetteravští jali se na svou pěst vyjednávat se Spinolou, jelikož, jak za to měli, jen tímto způsobem odvrátiti mohli hrozící záhubu. Wetteravští dosáhli nejdříve účelu svého, jelikož se uvolili zaplatit 150 římských měsíců a penězi těmi jaksi vinu svou smazali.***) Větší obtíže působilo vyjednávání Hesens-Kaselu, jenž započalo dne 7. února v Bingu, kde Spinola měl hlavní stan.***) Generál prohlásil napřed skrze zástupce svého, že

*) Přípis tento u Londorpa dd. 5/15. března 1621.

***) Mnich. st. arch. Kníže Zweibrucký Bedřichovi dd. $\frac{20. \text{ún.}}{2. \text{bř.}}$ 1621.

****) Saský st. arch. Od Spinoly ustanoveni k této poradě Jan Karel z Schön-Gladely: Dějiny českého povstání. Díl IV.

se ani o Unii, ani o zřízení její nestará a že by na ni a na lantkraběte Hessen-Kaselského útoku nepodnikl, kdyby falckraběte proti exekuci nehájili. Císař že musí všechny knížata, jež odpůrce jeho podporují penězi, střelivem a lidem zbrojným, považovat za své nepřátele a podle toho že jedná; nechce-li lantkrabě považován býti za nepřítele, že musí svůj zbrojný lid okamžitě odvolati. Poslové kaselští opírali se této pohružce vytáčkou v tehdejší době vůbec obvyklou, že podpora falckraběti poskytnutá nečelila proti císaři, ale Španělé nijakž nepovolili; a jelikož poslové kaselští nebyli splnomocněni na základě tomto smlouvu uzavřítí, přerušili vyjednávání a podali zprávu pánu svému.*)

Tehdejší poměry strannické zmátly veřejné mínění neobyčejnou měrou. Knížata protestantští nechtěli přiznati císaři stejnou nedotknutelnost pro území jeho, jakou sobě osobovali; on mohl býti od nich napaden, ale útoku na ně nesměl podniknouti. Jakmile pozdvihl proti nim rámě svoje, zastírali se zákony říšskými a osobovali si výsadu nedotknutelnosti, která vymezovala naprosto všechny podobné nároky císařovy. A knížata náhledy takové nepředstírali, nýbrž jsouce přesvědčením o jich správnosti proniknutí v jednání svém jimi se spravovali. Také lantkrabě Kaselský nyní potvrzuje náš výklad. Když mu byla od rádců jeho podána zpráva, za jakou cenu by mohl odvrátit útok španělský, nechtěl k tomu svoliti. Vypraviv poselství k strýci svému Ludvíkovi Darmstadtskému požadoval od něho pomoc, kdyby se Spinolovi musel brániti. U příležitosti této zasypal strýce svého výčitkami pro přátelství jeho k císaři, hrozil mu odplatou, kdyby se štěstí válečné obrátilo a mluvil způsobem velice potupným o konventu Mühlhauském, v němž se byl Ludvík účastnil. Jednání takovému jen v tom případě bychom rozuměli, pakli lantkrabě Mauric byl pevně přesvědčen o vysoké mravní ceně věci, jíž obhajoval a

---

bergu, vrchní hejtman na Königsteině a rada kurfiřta Mohučského, Křištof z Essen, generální zásobovatel a Pietro Alvarora, nejvyšší pokladník nad dělostřelectvem; se strany hessen-kaselské Vilém hrabě ze Solmsu, Eitel z Berlepsche, Jošt Křištof z Binnenbergu a Jan Bernard z Dalwigu. — Tamtéž. Ludvík, lantkrabě Darmstadtský kurfiřtovi Saskému dd. 14/24. ún. 1621.

*) Sas. státní archiv. Poslové kaselští lantkraběti Hessen-Kaselskému dd. 2/12. února 1621.

i tehdy přičí se zdravému rozumu lidskému, že se neostýchal urazit strýce svého v tom okamžiku, kdy jej žádal za pomoc. Nepotřebujeme zajisté dokládati, že žádost nedošla v Darmstadtě příznivého vyslyšení a že Ludvík výčitky odmítl.*)

Zvláštní vyjednávání jednoho člena Unie se Spinolou tedy se nedařilo, vinu toho však přičísti dlužno jen lantkraběti Hesen-Kaselskému, neboť jak mohl se domnívati, že bude nechán s pokojem, pakli falckraběte podporoval. Nyní však jala se Unie sama vyjednávat. Rozhodlat se, jak nám známo, nabídnouti císaři jménem falckraběte odstoupení koruny české a požadovati za to vyklizení Falce. Podle toho vypravila poselství do Vídně a druhé ke Spinolovi, aby s ním ujednala předběžné příměří. Vyjednávání o příměří svěřeno markraběti z Anšpachu, který se za účelem tím vydal do Zwingenberku (u Darmstadtu), aby se pak o podmínkách dorozuměl s lantkrabětem Ludvíkem, jenž byl požádán za prostředkování. Ludvík vyhověl přání Unie a přijal tento úkol, ale Spinola nebyl spokojen s podmínkami příměří od něho nabídnutými a změnil je v mnohém ohledu.***) Když to Ludvík sdělil markraběti z Anšpachu, umluvena nová schůze ve Weinheimě (u Heidelbergu), v níž se účastnil také kníže Virtemberský. Oba knížata předložili tedy nový návrh, v němž požadovali, aby příměří počnouc dnem 18. března trvalo po šest neděl, aby v té době žádný cizí lid nesměl překročit hranice říšské a aby v Němcích samých vojsko žádných pochodů nekonalo; jen strany najímání arciknížete Leopolda a markraběte Badenského připouštěla se výmiška. Za to slibovali, že falckrabě do této lhůty vzdá se koruny české za sebe a syna svého a že císaře odprosí. Knížata nejen že nabídnutí toto učinili, nýbrž chtěli také podrobiti se kletbě na falckraběte vynešené a chtěli svoliti k předběžnému sekvestrování Falce, k čemuž ale připojili podmínku, kdyby mezi vyslanci Unie a císařem ve Vídni nebylo docíleno dorozumění, že by se musel zjednatí souhlas evangelických kurfiřtů a knížat k tomu, jakým způsobem by se měla sekvestrace provésti a kdo by ji měl vykonati. Kdyby fale-

16. lř.
1621

1621

*) Sas. st. arch. Odpověď darmstadtské komorní kanceláře Hessen-Kaselu dd. 18/28. února 1621.

**) Tamtéž. Ludvík Darmstadtský kurfiřtovi Saskému dd. 10/20. března 1621.

krabě podmínkám těmto se nepodvolil, hodlala jej Unie osudu svému ponechatí.*)

Lantkrabě Ludvík byl celkem srozuměn s návrhy obou knížat unionistických, jen strany předmětů, které se falckraběte netýkaly, jevily se rozdílné náhledy. Spinola byl během války obsadil území, jež nenáleželo falckraběti, jmenovitě několik měst jeho mladšího bratra a knížete Zweibruckého a jelikož na města tato nebyla kletba uvalena, požadovali knížata Unie, aby za příměří území takové bylo vyklizeno a aby se sekvestrace na ně nevztahovala. Lantkrabě však neočekával, že císař se zachová podle tohoto návrhu i požadoval, aby Unie si nestěžovala, kdyby prozatím všecko bylo sekvestrováno, co Spinola má obsazeno; také si přál, aby přestali na tom sekvestrovi, s nímž by na př. třeba jeů sám kurfiřt Saský souhlasil. Oba knížata porokovavše o těch požadavcích a uváživše je, konečně k nim svolili.**)

Lantkrabě domnívaje se, že cíle svého dosáhl, vypravil jednoho svého radu s úmluvami těmi k Spinolovi jsa pevně přesvědčen, že je schválí; sám vydal se za kurfiřtem Mohučským, aby se s ním uradil o dosazení sekvestora.

Od kurfiřta Mohučského nebo od posla jeho ke Spinolovi vypraveného dozvěděl se lantkrabě, že vůdce španělský za navržených podmínek příměří neuzavřel a že požaduje, aby Unie napřed se podrobila všelikému opatření, jaké císař uzná za dobré učiniti. Ludvík přeje upřímně míru, oznámil kurfiřtovi Saskému nové tyto obtíže a žádal jej užiti vlivu svého ve Vídni, aby císař sám příměří nařídil a aby zatím jednal o mír s posly, které Unie k němu vypravila.***) Žádost Ludvíkovu podporoval kníže Zweibrucký v ten způsob, že jej prosil, aby u císaře vymohl všeobecnou amnestii, čímž by sekvestrace Falcka mohla býti odvrácena. Falckrabě že je ochoten Čech se vzdáti a „všecko vykonati, co by mohl učiniti bez ublížení své cti kurfiřtské.“ †)

*) Návrh markraběte z Anspachu a knížete Virtemberského podaný lantkraběti Ludvíkovi dd. 6/16. března 1621. Sas. st. arch.

***) Sas. st. arch. Prohlášení obou knížat unionistických o páté podmínce příměří. — Mnich. st. arch. Landgräfisch Concept des Accords.

***) Sas. st. arch. Lantkrabě Ludvík kurfiřtovi Saskému dd. 10/20. března 1621.

†) Tamtéž. Kníže Zweibrucký kurfiřtovi Saskému dd. 10/20. března 1621.

Co otázka o příměří takto uvízla, vystoupilo město Štrasburk z Unie. Krok tento oznámen po poslech a sice po městském syndikovi dru Wolfovi a jiném jeho soudruhovi do Aschaffenburku kurfiřtovi Mohučskému a meškajícínu tam lantkraběti Ludvíkovi. Poslové štrasburští chovali se tak povolně, že i v kurfiřtovi Mohučském vzbudili naději, že město přistoupí ke spolku ve prospěch císaře v Mühlhausích uzavřenému. Lantkrabě pak byl přesvědčen, že chování Štrasburku bude mít velký účinek na jiná města říšská: tak že vesměs z Unie vystoupí. *)

Kurfiřt Saský však nevěnoval žádostem lantkraběte takovou pozornost, aby se byl z toho mohl nějaký dobrý výsledek očekávat. Jan Jiří obrátil se sice na kurfiřta Mohučského, snaže se získati jej pro politiku, jíž se mělo přání Unie vyhověti; **) avšak kdyby mu bylo opravdu záleželo na zpomožení falekraběti, byl by se byl musel obrátit ne na arcibiskupa Mohučského, nýbrž na císaře samého a pohrůžky byly by jej spíše k cíli dovedly. Pohrůžek však nechtěl se odvážiti; neboť nehledíc k tomu, že mezi oběma panovala jakási vzájemná sympatie, která se částečně zakládala na jejich lovecké zálibě, kurfiřtovi běželo o odměnu za pomoc císaři poskytnutou, o Lužici, o kterou by mohl rozmíškami s císařem přijíti. Proto se vlažně choval k vyzvání lantkraběte Ludvíka a krále Dánského: přál míru, ale nehodlal na císaře žádného nátlaku činiti, jelikož si chtěl přede vším kořist svou pojistiti.

Příznivější výsledek pro falekraběte mohl se očekávati jen tehdy, kdyby král Anglický rázně se ujal prostředkování o mír. Lord Digby, jemuž vyjednávání bylo svěřeno, a jenž při své příchyllosti k rodu Habsburskému mohl se i s jeho strany vzájemné ochoty nadíti, přibyl dne 17. března do Bruselu a ztrávil podle 1621
nechvalného obyčeje tehdejší doby napřed mnoho dní návštěvami u arciknížecích manželů a u vysokých úředníků a návštěvami opětovanými. První závažné rozhovory měl s arciknížecím zpovědl-

*) Tamtéž. Ludvík kurfiřtovi Saskému dd. 14/24. března 1621. — Mnich. st. arch. Kurfiřt Mohučský Maximilianovi Bavorskému dd. 26. ún. 1621. — Tamtéž. Kurfiřt Mohučský a Ludvík Darmstadtský témuž dd. 16/26. března 1621.

**) Sas. st. arch. Kurfiřt Saský kurfiřtovi Mohučskému dd. 1/11. dubna 1621.

níkem. Tento sdělil Digbymu věci, že nevíme, čemu bychom se měli více diviti, zdali naivnosti zpovědníkově nebo klidnosti, jakou Digby věci tyto vyslechl. Na straně španělské, vypravoval zpovědník, jsou nyní odhodláni nedržeti déle příměří s Holanďany, nýbrž že mají býti vyzváni, aby se poddali a kdyby toho neučinili, že se proti ním vši mocí bude válčiti. Jelikož Jakub zetě svého v ucházení se o korunu, která mu nenáleží, nikdy nepodporoval, očekává prý se také od něho, že v nastávajícím boji nejen přátelsky se bude chovati ke Španělsku, nýbrž že bude míti také zášť na paměti, jakou se v Holandsku pronásleduje vládní způsob monarchická a že tedy se přičiní, aby rozličným svým požadavkům proti Holandu nyní zjednal platnosti. Tím patrně naznačil rozdělení holandských provincií, o jakém se předešlého roku Jakub, Buckingham a Gondomar bavili.*)

Takovým řečem Digby propůjčoval sluchu svého, aniž by na to pamatoval, že je mu především odvrátit záhubu od falckraběte. Jelikož se ješitnosti jeho tisícerým způsobem pochlebovalo, mohl tím méně nevražiti na jednatele španělské, ješto později sliby neskrbili; Digby alespoň ujišťoval, že v Bruselu nebudou se restituci falckraběte opíratí, nýbrž že ji budou podporovati. Skutečně obdržel od arciknížete Albrechta list pro Filipa III., v němž arcikníže žádal krále Španělského, aby z přátelství k Jakubovi podporoval restituci falckraběte. Strany příměří měli v Bruselu závažnější námitky.**) Arcikníže prohlásil, že sám ho nemůže povoliti, ale konečně slíbil, že se obrátí na Spinolu a že jej požádá za uzavření příměří. Digby věřil tou měrou v žádoucí výsledek této přímluvy, že upustil od cesty své k Spinolovi, aby se mohl bez prodlení odebrati do Španělska a že k němu vypravil jen svého jednatele, který měl otázku o příměří konečně upravití. Raduje se z do-

*) Angl. st. arch. Digby Buckinghamovi dd. 4/14. března 1621.

**) Tamtéž. Digby Carletonovi dd. $\frac{23. \text{ bř.}}{2. \text{ dub.}}$ 1621. — Tamtéž. Arcikníže Al-

brecht Filipovi III. dd. $\frac{24. \text{ bř.}}{3. \text{ dub.}}$ 1621. — Tamtéž. Memoir Digbyho dd.

$\frac{24. \text{ bř.}}{3. \text{ dub.}}$ 1621.

mnělého výsledku svého,*) podal o něm soudruhu svému Carletonovi dříve zprávu nežli králi Jakobovi samému, aby Carleton falckraběti již v Hagu meškajícínmu mohl šťastný obrat věci zvěstovati a k nové naději jej povzbuditi.

Tyto naděje, jimiž se naznačovalo, že s falckrabětem bude mírně naloženo, neuskutečnily se nijakž při vyjednávání o příměří, kteréž právě v těch dnech bylo dokončeno, neboť Spinola trval nezvratně na svém požadavku, aby Unie se podrobila všem opatřením, která císař učiniti uzná za dobré. Tím bylo dosti jasně naznačeno, že císař chce po své vůli s Falcí nakládati. Kdyby byla tato podmínka na sjezdě heilbronském vešla v známost, byli by se účastníci snad ani nepustili do vyjednávání o příměří, jelikož příchodem Mortonovým a penězi od něho přinešenými, jakož i zprávami Acháce z Donína utvrzení byli ve víře, že Anglie jistě pomoc poskytne. Účastníci nechtěli sice ani nyní dáti v šanc falckraběte, ale zatím nabyli zkušenosti, že Jakub nemá na spěch s plněním slibů a poněvadž se jednou pustili do vyjednávání, usnesli se svoliti k podmínce od nepřítele předložené, jelikož vždy ještě byla naděje, že poslové k císaři vypravení zjednájí mír na základě žádoucím a jelikož se mohli chopiti meče, kdyby se tak nestalo, jakmile by Anglie sliby své uskutečnila. Markrabě z Anšpachu a kníže Virtemberský zpravili lantkraběte Ludvíka o své povolnosti. Neprohlásili sice bez obalu, že se chtějí podrobiti všem požadavkům císařovým, ale slíbili, že falckraběte napomenou, aby se s císařem smířil a kdyby toho během příměří neučinil, že ho nebudou dále podporovati, nýbrž že jej osudu jeho ponechají.***) Knížata podávajíce falckraběti zprávu o svém rozhodnutí vinili hlavně krále Jakuba, že je ke kroku tomu donutil, jelikož nesplnil naděje, které Morton byl vzbudil.***)

Lantkrabě nemeškal sděliti osvědčení obou knížat unionis-

*) Mnich. st. arch. Digby Spinolovi dd. $\frac{23. \text{ bř.}}{2. \text{ dub.}}$ 1621.

***) Sas. st. arch. Markrabě z Anšpachu a kníže Virtemberský dd. $\frac{23. \text{ bř.}}{2. \text{ dub.}}$ 1621.

****) Markrabě z Anšpachu a kníže Virtemberský falckraběti dd. $\frac{26. \text{ bř.}}{5. \text{ dub.}}$ 1621.

tických kurfiřtovi Mohučskému a jelikož se tento domníval, že Spinola se s ním spokojí, vydal se Ludvík za ním do Kreuznachu. Když tam přibyl, dozvěděl se, že také strýc jeho Hesenský se podrobil a že se od falckraběte chce oddělit; neboť radové jeho uzavřeli dne 5. dubna smlouvu, kterou se zavazoval k odvolání vojska svého z Falce.*) Spinola odebral se potom s Ludvíkem do Mohuče, kam se také dostavili markrabě z Anšpachu jakožto vrchní velitel vojska unionistického a kníže Vírtemberský. Poslední porady trvaly celé dva dni, jelikož knížata Unie ani nyní ještě nechtěli Bedřicha úplně v šanc dáti, ale odporem svým nemohli vymoci příznivějších podmínek; jen v jednom kuse dodělali se vytrvalostí svou jakéhosi výsledku. Spinola slíbil kurfiřtovi Mohučskému a lantkraběti Ludvíkovi, že až do 12. června ustane ve válčení, pakli jej král Anglický před 14. květnem za takové prodloužení příměří požádá a pakli se zároveň zaručí za svého zetě, že tento se vzdá všelikých nepřátelských kroků proti císaři.**)

Slib Spinolův nebyl pojat do smlouvy o příměří, tvořil zvláštní, jaksi tajný článek. Smlouvou samou, jenž nazvána byla časem svého „akordem“, ustanoveno příměří až do 14. května; Unie zavázána byla k vyklizení území falckého a k neutralitě, kdyby se falckrabě s císařem nesmířil a kdyby se v exekuci proti němu muselo pokračovati.***)

Když bylo vyjednávání dne 12. dubna v 7. hodin večer dokončeno, katolíci v Mohuči projevovali svou radost zvoněním na všechny zvony, střelením z děl a pak hostinami, při nichž byl jednou hostitelem kurfiřt Mohučský a podruhé Spinola. Knížata Unie jen s nechtutí se účastnili v těch kvasech, neboť dobře cítili, že falckrabě je ztracen, nebude-li mír brzy uzavřen. Camerarius, jenž

*) Londorp, Acta publica. Akord mezi Hesenskem a Spinolou dd. 5. dubna 1621.

***) Mnich. st. arch. Prohlášení kurfiřta Mohučského a lantkraběte Ludvíka dd. 2/12. dubna 1621. — Angl. st. arch. Jakub arciknížeti Albrechtovi dd. 2/12. května 1621.

***) Sas. st. arch. Lantkrabě Ludvík kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{25. \text{bř.}}{5. \text{dub.}}$ 1621.

— Tamtéž. Akord mezi Spinolou a Uníí dd. 2/12. dubna 1621. — Tamtéž. Z Mohuče dd. 3/13. dubna 1621.

více si bral k srdci osud svého pána nežli kterýkoli jiný z jeho přívrženců, považoval akord Mohučský za škodlivější nežli smlouvu Ulmskou a prohlásil jej za potupnější nežli porážku u Prahy, neboť akordem že odvrácení jsou poslední spojenci a Falce že vydána je nepřátelům, jelikož sama nemůže se brániti a měšťané jednotlivých měst, jmenovitě Heidelberka že vlastní vládě již se vzepřeli.*)

Mohučský akord skutečně odloučil Unii od falckraběte a jen dva knížata lantkrabě Hessen-Kaselský a markrabě Badenský ostali mu věrni jsouce ochotni i k velikým obětem u vhodné příležitosti. Markrabě z Anspachu měl však pro něj na snadě již jen dobré rady, a hlásal veřejně, že falckraběti nic jiného nezbyvá, nežli aby císaře žádal za odpuštění a nechať prý tak učiní co možno nejdříve a sice ještě před řezenským konventem, kam císař hodlal tehdáž knížata německá svolati.***) Markrabě z Bairenthu neměl ani takové rady, nýbrž staral se na spěch, aby bylo zřejmo, že se odloučil od falckraběte; a tak nejen zavřel dvěří svých před vyslanci falckými, nýbrž vyhledávaje přátele císařovy odebral se proto do Drážďan, kde trpělivě poslouchal vtípy, jimiž kurfiřt Unii tupil. „V Norimberce bylo příliš mnoho radosti, v Ulmu povolnosti a v Mohuči strachu“, tak se Jan Jiří posmíval, ovšem trefným způsobem jednání Unie.***)

Když falckrabě obdržel zprávu o uzavřeném příměří, nesoudil o něm tak nepříznivě, nýbrž projevil s ním svůj souhlas, jelikož se také nadál, že vyjednávání Unie o mír ve Vídni a zakročení Jakubovo k majetku jeho mu dopomohou. V instrukci, kterou byla Unie již v únoru dala svým vyslancům, zastávala se ještě statečně jeho zájmů.^{24. ún. 1621} Hrabě Bedřich ze Solmsu, pan z Walmerode, Jiří Zobel a Jáchym Haber měli jmenem jeho nabídnouti císaři vzdání se koruny české a měli tak slíbiti i za syna jeho, ale jen v tom případě, kdyby to císař požadoval a kdyby se i o ostatních kusech stalo dohodnutí. Falckraběte neměli k odprošení zavazovati, měli radit k udělení všeobecné amnestie, jenž by platila

*) Coll. Camer. Camerarius hraběti ze Solmsu dd. 12/22. dubna 1621.

***) Coll. Camer. Camerarius hraběti ze Solmsu dd. 3/13. května 1621.

***) Mnich. st. arch. Pastoir knížeti Zweibruckému dd. 19/29. dubna 1621.

také o markraběti Krňovském, Anhaltovi a hraběti z Hohenlohe. Měli také požadovat odvolání Spinoly z Falce, ale k bezodkladnému rozpuštění svého lidu neměli svoliti, nýbrž prohlásiti, že Unie musí lid svůj podržeti ještě ve zbrani, aby pokořit mohla loupeživé žoldnéře. Kdyby císař požadoval, aby Unie se rozešla, k tomu neměli svoliti, nýbrž měli odpověditi, bude-li Spinola odvolán a mír uzavřen, že Unie bude osvědčovat povinnou oddanost,“ Nejen tato instrukce svědčí dostatečně, že Unie ještě v únoru byla odhodlána nevydávát falckraběte v šanc úplné záhubě, nýbrž také nařízení vyslancům dané, aby udržovali důvěrné styky s knížetem z Angoulême a s průvodci jeho a aby tak razili cestu spolku proti císaři.**) Pakli se Unie v únoru domnívala, že císař svolí k těmto podmínkám, nesmíme se diviti, že falckrabě vytkl podobné podmínky, když upustiv od vypravení zvláštního svého důvěrníka do Vídně svěřil zastupování své vyslancům Unie. Dodati však dlužno, že instrukce jeho byla pozdě zaslána a že se do rukou jejich ani nedostala; ostatně by byla v jednání jejich ničeho nezměnila.

Vyslanci Unie jak se podobá, neměli na spěch s cestou svou do Vídně, leda že by je byli nechali ve Vídni dlouho na odpověď čekati. Konečně dne 17. dubna sděleno jim císařské rozhodnutí, jehož obsah náhle učinil konec jejich důvěrnosti. Odpověděnoť jim, že kletba nad falckrabětem má se provésti, aby se získala náhrada za utrpěné ztráty, všeliké vyjednávání s vyslanci o míru zamítnuto,**) požadována jednoduše poddanost a s Uní mělo se jen tehdy mírně naložiti, kdyby se naprosto odloučila od falckraběte. Vyslanci byli odpovědí císařskou tak přestrašeni, že radili svým pánům podrobit se vůli císařově, aby se sloučením osudu svého s osudem falckraběte do záhuby neuvrhli. Členové Unie zachovali se ve smyslu této rady ještě dříve nežli jim byla udělena, neboť již osm dní před tím byli známý akord uzavřeli. Když vyslanci ve Vídni seznali obsah akordu, viděli s ustrnutím, že i vážnost jejich je podkopána, jelikož knížata Unie osvědčili povolnost, která se naprosto nesrovnávala s instrukcí vyslancům danou

*) Mnich. st. arch. Druhá instrukce pro vyslance Unie.

**) Tamtéž. Vyslanci Unie knížatům Unie dd. 10. 20. dubna 1621.

i konali přípravy, aby co nejdříve mohli opustit místo, kde je stihla taková potupa. Pobyt jejich ve Vídni neměl skutečně žádného smyslu více, jelikož Ferdinand dne 22. dubna akord Mohučský potvrdil a tak knížata Unie proti dalším útokům pojistil, kdyby podmínkám akordu dostáli.*) Avšak jelikož knížata vyzvali vyslance své, aby prozatím ještě ve Vídni setrvali a císaři znovu žádost za restituci falckraběte přednesli, prodloužili svůj pobyt a vykonali, co jim bylo uloženo připojivše u té příležitosti prosbu, kdyby restituce nemohla se ihned státi, aby císař svolil k přiměřenému prodloužení příměří a aby vydati kázal území, od Spinoly obsazené, jiným knížatům a stavům náležející.

Ani tentokráte žádost jejich nedošla příznivějšího vyřízení; v odpovědi dávalo se sice znáti, že by falckraběti mohlo býti odpuštěno, kdyby dříve „uznal svůj zločin, císaře žádal za odpuštění“ a k nahrazení škody se nabídl, ale jelikož strany splnění těchto požadavků ničeho neučinil, naopak s jednotlivými stavy říšskými, s Holanďany a některými knížaty zahraničnými neustále vyjednával a proti císaři je popuzuje, že o prodloužení příměří přes ustanovenou dobu již proto nemůže býti řeči, že by falckrabě času toho užil ke zbrojení. Co se týká území jiným knížatům a stavům náležejícího a od Spinoly obsazeného, slíbil císař, že vyhoví přání vyslanců, budou-li mu majitelé obsazených míst nápomocni v boji proti falckraběti.**)

Tou dobou, kdy vyslanci Unie meškali ve Vídni, odbývali poslední přívrženci Unie v Heilbroně závěrečné sezení, jež se týkalo zúčtování odvedených peněz, aby se pak učinilo formální usnešení o zrušení Unie. Při vyjednávání tomto byli přítomni již jen markrabě z Anšpachu, markrabě Badenský, kníže Virtemberský a města Norimberk, Ulm, Worms a Špýr. Usnešení toto sděleno falckraběti s dlouhými omluvami a ospravedlňováno nezbytnou nutností.***) Kní-

*) Mnich. st. arch. Vyslanci Unie knížatům Unie dd. 18/28. dubna 1621.
— Sas. st. arch. Císařské potvrzení Mohučského akordu dd. 22. dub. 1621.

***) Odpověď císařova knížatům Unie dd. 10. května 1621. Collectio Camerariana.

****) Mnich. st. arch. Markrabě z Anšpachu a kníže Virtemberský Bedřichovi Falckému dd.

30. dub.
10. květ.

 1621.

žata Unie zároveň splnili sllib v Mohuči učiněný, odvolali vojsko své z Falce a rozpustili je. Kdyby byl měl falckrabě dosti zmužilosti, bylo by jednoduché se objevení jeho v Dolní Falcí dostalo, aby byl zabránil rozpuštění vojska a zbrojný lid s sebou strhl. Ale po takové ráznosti nebylo u Bedřicha ani stopy; on nejvýše si stěžoval na svého tehána, bavil se hrou v míč, čemuž v Hagu všecken svůj čas věnoval a vůbec žil tak klidně a spokojeně, jako by ho byla jakživa žádná nehoda nestihla. Bedřich choval se tak nemužně, že upadl u všeobecnou nevážnost a že jej proto princ Oranžský napomenul takovým způsobem, jako se činívá s dětmi lenivými. A tak snadno pochopíme, že zamítl současné vyzvání knížete Bethlena, aby se odebral do Slezka a tam přítomností svou podporoval odpor od markraběte krňovského organisovaný a že se vychloubal před Jakubem, kterak tímto způsobem zachoval se podle jeho rady.*)

1621 Lépe nežli vyslanci Unie nepochodili o několik neděl později ani vyslanci dánští. Podle usnešení v Segeberku vydalo se poselství dánské, skládající se z pánů z Ranzova a Wintersheimu, počátkem dubna do Vídně. Na cestě se dozvědělo v Drážďanech, že Unie se rozešla a s císařem mír uzavřela; přes to však vedlo poselství ve Vídni řeči, které se shodovaly s poměry, jaké panovaly za konventu Segeberského, kdy Unie ještě trvala a kdy byla naděje, že Jakub se k ní přidá. Vyslanci prohlásili, že kletba vydaná na falckraběte neshoduje se s doslovným zněním císařské kapitulace; i požadovali, aby byla zrušena a španělské vojsko aby bylo z Dolní Falce odvoláno. Kdyby císař požadavku tomu vyhověl, a způsob navrhl, jakým falckrabě mohl dosáhnouti smíření, nabízeli se k falckraběti se odebrati a o přijetí návrhů císařských s ním vyjednávat. Pakli císař požadavky své příliš nenapne, falckrabě že jich zajisté nezamítne, ale kdyby dále jednal nepřátelsky, může prý býti přesvědčen,

---

*) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. 7/17. června 1621. — Angl. st. arch. Carleton Calvertovi dd. 19/29. června 1621. — Sas. st. arch. Pöllnitz kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{26. \text{čer.}}{6. \text{červ.}}$ 1621.

že falckrabě nezůstane bez pomoci.*) Řeč taková znamenala, že Kristian horlivě zbrojí, jako bylo v Segeburku usuešeno.

Dvůr vídeňský nedal se těmito prosbami a hrozbami zastrašiti; nepřítel v severním Německu nepadal tak na váhu, aby se bylo muselo pro něj upustiti od výhod v jižním Německu. Nepříznivá odpověď císařova byla tedy také tak ostrá jako oslovení dánských vyslanců. Požadavky Kristianovy byly zhola zamítnuty a při tom naznačeno, že císař nemůže přestati na získání svého majetku, nýbrž že musí míti náhradu za škodu utrpěnou. Vyslanci dánští pokusili se nadarmo vyvrátit důvody odpovědi této; odpověď první byla jen opětována a tak museli odejiti z Vídně s nepořízenou.**)

7. červ.
1621

V rozhodnutí svém zmínil se císař také o kraji Dolnosaském a projevil očekávání, že se k žádnému nepřátelství nenechá strhnouti. Stavové jmenovaného kraje shromáždili se skutečně počátkem května a zachovali se dosti věrně ve smyslu sjezdu Segeberského. Usjednotili se vypraviti poselství k císaři, nabídli se přiměti falckraběte k přijetí slušných požadavků a usnesli se zároveň pole sbírat; ale když běželo o provádění těch věcí, nechtěl jim nikdo dostáti. Žádný kníže nechtěl být vyslancem do Vídně a žádný nechtěl zbrojiti. Kristian Dánský sklaman byl ve všech svých nadějích, kterým se byl v Segeberku oddal. Jelikož Unie, král Anglický a kraj Dolnosaský nesplnili nadějí v ně kladených, nechtěl ani Kristian kůži svou nasaditi a tak klidně snesl nepříznivou odpověď císařovu. Vojsko, které byl najal a po tři měsíce vydržoval, a jehož bylo 6000 mužů, rozpustil a falckraběte ponechal svému osudu.

*) Vid. st. arch. Proposice dánských vyslanců.

**) Obě odpovědi císařovy a replika vyslanců dánských u Londorpa.

Hlava čtvrtá.

Vyslanecká cesta lorda Digbyho.

- I. Jakubovo poselství k Bedřichovi. Falekrabě posílá Nethersole k tchánovi svému. Požadavky jeho. Jakub rozhněván na Unii. Jak se choval k žádostem Bedřichovým. Podmínky, za jakých Bedřich se chce vyrovnati s císařem. Pokud se k nim Jakub přidal. Jakub neupotřebil pomoci od parlamentu nabídnuté. Bedřich vyžádal si od svých přátel dobrozdání o podmínkách vyrovnání s císařem, ale nedržel se jich. Pavel v Greenwichu. V Anglii vyjednává se o podmínkách od Bedřicha navržených. Rozhodnutí Jakubovo. Digbyho odchod do Vídně. Uvítání jeho. Digby předloží své požadavky. Císařští vyslanci vypraveni do Mnichova a Drážďan. Digbyho požadavek strany restituce falekraběte zamítnut.
- II. Porady ve Vídni o faleckém kurfiřtství a o zemích Bedřichových. Císař chce propůjčit Dolní Falci arciknížeti Albrechtovi a Horní Falci knížeti Maximilianovi výměnou za Horní Rakousy. Císař snaží se nadarmo knížete uchlácholiti. Náhled kurfiřta Saského v záležitosti faleckého kurfiřtství a zemí Bedřichových. Císař chce sám provéstí exekuci proti Horní Falci. Maximilian změnil smýšlení své a nabídne se k tomu za náhradu. Císař přijme nabídnutí toto, ale chce poskytnouti náhradu jen s podmínkami. Kurz se ptává u Maximiliana, jak se má císař zachovati k anglickému prostředkování. Maximilian prostředkování toto zamítá. Výroky jeho proti Hohenzollerovi.
- III. Císařská odpověď na požadavky Digbyho. Císař chce jen s podmínkami svoliti k příměří. Pavel ve Vídni. Digby u Oňata. Rada Oňatova. Odpověď kurfiřta Saského. Digby chce odejti, jelikož příměří se zamítá. Ve Vídni rozhodnuto, požádat knížete Bavorského za dobré zdání o příměří. Konečná odpověď císařova. Odchod Digbyho.
- IV. Zbrojení Mansfeldovo. Položí se táborem u Weidhausu a vpadne do Čech. Boje s Tillym. Maximilian vtrhne do Horní Falce. Zamítne příměří. Vyjednávání s Mansfeldem. Digby ruší vyjednávání toto. Mansfeld opustí Horní Falci.

I.

Král Jakub oddával se za těchto událostí, jenž vedly k rozpadnutí se Unie, naději, že posláni Digbyho bude míti rozhodující vliv na utváření se poměrů německých. Podpora, jaké dopřál zeti svému, neměla sloužit válce, nýbrž zjednání míru a proto Jakub ustanovil, aby sumy 20.000 liber, které zeti svému znovu zaslal, užilo se sice pro vojsko ve Falci ležící, ale zároveň také k podporování těch, kdo nejvíce válkou utrpěli. *) Také slíbil, že vymůže novou půjčku 50.000 lib. u krále Dánského, kterou by se rodině falckraběte v Hagu zjednaly potřebné prostředky k živobytí a na zaplacení zadržalého žoldu. **) Ale k větším obětem král Anglický nechtěl se odhodlati, poněvadž podle zpráv Digbyho se domníval, že arcikníže Albrecht a král Španělský císaři žádné pomoci více neposkytnou, kdyby k tomu nechtěl svoliti, aby falckrabě byl zase do svých zemí uveden. Jelikož si již v duchu představoval, kterak falckrabě zase v míru země svoje spravuje, požadoval od něho, aby se vzdal koruny české nejen za sebe, nýbrž také za syna svého a aby vůbec ničeho nepodnikal, co by uzavření míru mohlo protahovati. ***)

Bedřich vypravil dříve ještě, nežli ho došel přípis tehánův, do Anglie anglického jednatele Nethersole, který byl již v Praze u něho pověřen, aby věc jeho při dvoře anglickém zastupoval. Po tomto poslovi dal falckrabě sdělití obsah porovnání mohučského a upozornil krále, že Unie vojsko své rozpustí. I požadoval od Jakuba nejen potřebné peníze, aby vojsko to na svůj účet mohl vydržovati a k obraně Falce ho upotřebiti, nýbrž kromě toho ještě vyzbrojení a zaslání armády anglické. Falckrabě chtěl válku vésti jen na obranu a byl ochoten vzdáti se koruny české, ale jen za podmínek nahoře uvedených. †) Jelikož Bedřich zatím obdržel psaní Jakubovo, mírem dyšící, odpověděl na ně, že je ochoten

*) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. 16/26. dubna 1621.

**) Mnich. st. arch. Jakub knížeti Zweibruckému dd. (?) dubna 1621.

***) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. 19/29. dubna 1621.

†) Mnich. st. arch. Mémoire pour Mr Nethersole dd. 12/22. dubna 1621.

podporovat smírné snahy ale připojil k tomu jedinou podmínku, aby císař zůstavil stavy v Čechách při jich zřízení, náboženské svobodě a statcích; ostatně ponechal Jakobovi rozhodnouti, má-li s Mansfeldem a Bethlenem udržovati dále spojení.

Falckrabě také proto vypravil Nethersole do Anglie, poněvadž byl musel odvolati nemilosti propadlého pana Acháce z Donína a místo tohoto na ten okamžik nikdo nemohl lépe zastati nežli jmenovaný Angličan, který již přes rok zájmy manželů falckých co nejhrolivěji podporoval. Jakub byl by však asi sotva popřál sluchu přímluvám Nethersolovým, kdyby byl zatím skrze Unii a knížete Zweibruckého, tedy ještě dříve, nežli ho došla zpráva Bedřichova, nenabyl známosti o porovnání mohučském. *) Král přikládal příslušnou váhu nepřiznivému ustanovení této smlouvy, neboť jakkoliv se snažil, nenalezl v porovnání ničeho, co by byl mohl vykládati ve prospěch falckraběte a co by byl mohl radostně uvítat jakožto výsledek poslání Digbyho. Porovnáním se ustanovovalo, že Unii je od 14. května spojení s falckrabětem zrušiti a jej osudu jeho ponechati. Ať již král Jakub osobnosti a vlivu svému menší nebo větší váhu přikládal, tolik bylo mu jasno, že zeť jeho s mnohem větší obtíží bude moci zemí svých nabýti, pakli jej opustí němečtí jeho přátelé. I byl na Unii velice rozhořčen a uznával za podvod, že požadovala od něho po Mortonovi měsíční podporu a vyzbrojení celé armády, kdežto sama tak zádným způsobem se Spinolou příměří uzavřela. Jakub nechtěl připustit, že by Unie mohla jednání své omlouvat váhavostí, jakou on vyhovoval její požadavkům. On prý učinil, co mohl a nezpěčoval prý se poskytnouti další příspěvky, avšak požadavky její nemohl prý splniti v tak krátké době, jaká mu byla ohlášena. **) Takovým způsobem horlil v listě Unii zaslaném, jelikož tušil, kterak později mu bude vytýkáno, že byl vinen odpadnutím Unie. Knížata Unie také skutečně dlouho neváhali s takovými výčitkami: markrabě z Anspachu a kníže z Virtemberka při každé příležitosti rozhlašovali, že Jakub svou váhavostí všechno neštěstí zavínil. ***)

*) Tamtéž. Kníže Zweibrucký Jakobovi dd. 9/19. dubna 1621.

**) Mnich. st. arch. Jakub Unii dd. 2/12. května 1621.

***) Coll. Cam. Camerarius hraběti ze Solmsu dd. 3/13. května 1621.

Když tedy Nethersole měl slyšení u Jakuba, a jemu přednášel žádosti zefovy, jmenovitě strany vojska unionistického, které chtěl do služby své vzíti, král neměl tentokráte odvahy příkrým svým způsobem zamítnouti požadavek, který jej mohl zaplésti ve válku s Habsburky. Vyslechnuv pokojně zprávy a žádosti Nethersolovy, prohlásil po delší rozmluvě, že chce věc dále uvážiti. A skutečně odevzdal ji několika členům tajné rady, aby o ní podali dobré zdání.*) Ale příznivé toto smýšlení příštích dnů se obrátilo; v odpovědi, kterou dal zeti svému doručiti, nechtěl ničeho slyšeti o převzetí vojska unionistického, opíraje se o usnešení Unie, která se zavázala, že s vojskem svým ustoupí a že prý nedovolí, aby vstoupilo do služby falckraběte. Zrazoval mu také spojení s Bethlenem a Mansfeldem dokazuje mu podle práva, že za příměří nesmí nic nepřátelského proti císaři podniknouti. Jelikož Bedřich na tehána svého znovu naléhal, aby požadoval náhradu za poklady v Čechách zmrhané, Jakub i v této příčině žádost jeho zamítl. Jakub jen v těch kusech osvědčil se povolnějším, kde jej to nic nestálo; schválil tedy náhled, aby Bedřich nežádal císaře za odpuštění a tak se nesnížil, byl také ochoten přičiníti se, aby bratr falckraběte a přívrženci jeho v Němcích a v Čechách nebyli trestáni a aby jim statky byly ponechány a konečně chtěl se obrátit ke králům Francouzskému a Dánskému, aby ve prospěch Bedřicha působili.***) Požadavky zete svého celkem zamítl, ale osladil mu takovéto rozhodnutí listem, v němž jej ubezpečoval o nejvřelejším svém účastenství a nejvěrnější své ochraně, dodávaje mu za odpadnutí Unie té útěchy, že od boha a od něho dostane se mu bezpečné pomoci. Příznivý dojem tohoto listu měl býti zvýšen ještě určitým slíbením 20.000 lib. jakožto závdavku na půjčku dánskou.***) Avšak nejdůležitější rozhodnutí královo v tom záleželo, že lord Digby neměl jíti více do Madridu, nýbrž do Vídně, aby na rozhodujícím místě se zasazoval o navrácení Falcka Be-

*) Angl. st. arch. Nethersole Carletonovi dd. 2/12. května 1621.

***) Mnich. st. arch. Propositions faites de bouche à S. M. de la Grande Bretagne. Responses de S. M. aux dites propositions dd. 7/17. květ. 1621.

— Anglický st. arch. Nethersole Carletonovi dd. 4/14. a 8/18. květ. 1621.

****) Angl. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. 13/23. května 1621.

dříchovi. Jakubova důvěra ve zdar takového snažení posilněna byla neočekávaným výsledkem. Spinola splnil slib, který byl učinil při uzavírání mohučského porovnaní; i vyhověl Jakubovi na žádost jeho za prodloužení příměří, že je chce z ohledu na něj ne pouze do 12. nýbrž až do 30. června prodloužiti, aby měl více času a příležitosti k jednání o mír.*)

Abychom rozuměli vyjednávání od Jakuba započatému, potřebujeme mít na paměti požadavky a nabídnutí císaře a falckraběte, jak jeví se v polovici roku 1621. Na straně císařské se požadovalo, aby Bedřich považoval za milost, co a kolik z dřívějších hodností a zemí by se mu zase přidělilo, aby za tuto milost vzdal se všelikých spolků nepřátelských, aby Mansfelda více nepodporoval a císaře o milost prosil. Kdyby se byl falckrabě podmínkám těmto podvolil, byla by se mu část zemí jeho bez hodnosti volební navrátila.

Falckrabě naproti tomu chtěl se sice vzdáti koruny české, ale nechtěl tak učiniti veřejně a poctivě, jelikož nechtěl vykonati stejné zřeknutí za syna svého, aby mu pro pozdější dobu zachoval některé nároky, neboť byl odhodlán naděje této jen v nejhorším případě se vzdáti. Při tom kladl podmínku, aby v zděděných svých hodnostech a statcích nebyl zkrácen, aby spojencům jeho a obyvatelstvu zemí českých uděleno bylo všeobecné odpuštění a aby jim u vyznávání jich víry nebylo překáženo. Dokud by podmínky tyto nebo alespoň co se týká navrácení všech zemí nebyly splněny, nechtěl se vzdáti spolku svého s Mansfeldem, Bethlenem, Holandany a jinými přátely a za žádnou cenu nechtěl osud svůj ponechat na vůli císaři, nýbrž chtěl se podrobit jen po předcházejícím vyjednávání. Také nechtěl žádat za odpuštění strany přijetí koruny české; tvrdil, že není sporu mezi císařem a mezi ním, jakožto kurfiřtem říše, tedy mezi pánem a poddaným, nýbrž že je spor mezi falckrabětem a králem Českým, tedy mezi dvěma sobě rovnými knížaty a že vítěz nemá práva, aby na přemoženém požadoval nějaké pokoření.**)

Vůči takovýmto požadavkům Jakub zaujal stanovisko prostřed-

*) Angl. st. arch. Spinola Jakubovi dd. 14/24. května 1621.

***) Coll. Camer. Camerarius hraběti ze Solmsu dd. 17/27. května 1621.

kovací. Podle instrukce, kterouž dal Digbymu, měl tento domáhati se u císaře, aby falckraběti země navrátíl a přívržence jeho v říši a v Čechách v předešlém stavu ponechal; za to měl nabídnouti nejen vzdání se falckraběte a syna jeho koruny české, nýbrž také věrné jeho přátelství do budoucnosti a slíbíti všeliké i hmotné zadostučinění, které by cti jeho nežadalo. Kdyby požadavky a návrhy Digbyho byly zamítnuty, měl se z Vídně vydati do Španělska a krále Filipa IV. (Filip III. zatím již zemřel) požádati, aby vliv svůj vynaložil ve prospěch falckraběte a kdyby i tam odbývali jej vytáčkami, měl se vrátit do Anglie, kde král učiní další rozhodnutí.*) Jakub však nevěřil, že by se prostředkování jeho mohlo potkati s nezdarem a z této příčiny uložil lordovi, jakmile zavítá do Španělska, aby tam ukončil vyjednávání o sňatek mezi princem Waleským a infantkou španělskou. K tomu konci udělil mu podrobné rozkazy, jaké věno by měl požadovati a jak by toto věno mělo býti splaceno; ustanovil, kdo by cestu za infantku do Španělska měl zapraviti, navrhl pro ni, jakožto princeznu Waleskou a královnu Anglickou roční důchod,**) čímž dostatečně osvědčil, jak velice mu tato věc leží na srdci a kterak od uzavření tohoto sňatku očekává rozřešení otázky falcké.

Jakubovi naskytlá se ostatně tou dobou nová příležitost, aby rychleji a bezpečněji cíle dosáhl, nežli bylo možno vyjednáváním nahoře vypsauým. Parlament hned po svém zahájení povolil mu značné sumy a uvolil se ještě více poskytnouti, kdyby peněz povolených chtěl užiti ve prospěch zetě svého. Sněmovně dolní nebylo vhod, že Jakub domáhal se smírného vyrovnání, že se nevzdal záměru strany sňatku a že tak odmítá sympatie Angličanů k dceři svojí. Nežli zasedání se skončilo, sněm učinil ještě slavné osvědčení. Prohlásil, že cítí nejvřelejší soustrast s falckraběcími manželi a s jejich přívrženci a souvěrci a kdyby se králi nepodařilo smírným vyjednáváním k zemím jejich jim dopomoci, že poslanci jsou ochotni poslední halír a krev svou obětovati, aby se

*) Angl. st. arch. Instrukce pro Digbyho dd. $\frac{25. kv.}{4. čna.}$ 1621.

***) Ang. st. arch. Instrukce pro Digbyho dd. $\frac{23. kv.}{2. čna.}$ 1621.

mečem dosáhlo toho, čeho nebylo lze smírným způsobem zjednatí.*) Osvědčení toto nestalo se od poslanců na oko, mysleliť to do opravdy a byli odhodláni skutky osvědčiti smýšlení svoje; a kdyby byl Jakub upotřebil nabídnutí tohoto a o zetě svého také tak opravdově se zasadil, není pochybuosti, že by byl Španělsko a císaře přiměl k povolnosti a k navrácení Falcka, jelikož by se bylo k němu přidalo severní Německo a jelikož by se byly za anglické peníze dosti silné armády do pole postavily. Zdali by se tak bylo Čechům a Rakušanům dostalo nějakého polehčení, zdali by tím vůbec bývala odvrácena ne pouze odročena válka mezi oběma náboženskými stranami v Němcích, je jiná otázka, k níž bychom nemohli potakati. Jakub však příkládal málo váhy slibům svého parlamentu: ne mocí, nýbrž nepřekonatedlnou svou moudrostí chtěl cíle dojíti.

Jelikož tedy podle rozhodnutí Jakubova s vyjednáváním o mír mělo se znovu započítí, falckrabě uvažoval s radami svými konečné podmínky, za kterými by se s císařem vyrovnal a k těmž účelu požádal některá spřátelená knížata za dobré zdání. Podle přání jeho vydal se kníže Zweibrucký s Camerariem k lantkraběti Ludvíkovi, aby mínění jeho vyzkoumali. Lantkrabě prohlásil bez obalu, že bez předchozího odprošení a podrobení se rozsudku císařovu nelze se nadíti smíření a aby falckrabě bez prodlení tak učinil, nechce-li se o Falcko připraviti.***) Z rozkazu Bedřicha Falckého navštívil Rustorf, v pozdějších vyjednáváních diplomatických velmi zaměstnaný, markrabata Badenského a Anšpachského,

*) Mnich. st. arch. Nethersole Achácovi z Donína dd. 5/15. června 1621. Nethersole poslal opis osvědčení sněmovny pánovi z Donína, kteréž v překladě francouzském zní takto: „Dolní sněmovna prohlašuje solennellement, que s'il advient que le sincere debvoir, que, S. M. fait de procurer par traité leur paix et saufteté, ne reussit en aussi bon effet, qu'on s'est promis et qu'on attend, qu'alors à la premiere signification du plaisir de S. M. en parlement ils seront prest de l'assister jusques au dernier point de leur pouvoir ensemble avec leurs vies et fortunes de telle sorte, qu'avec l'aide de Dieu tout-puissant il puisse estre capable d'effectuer avec son espée ce que par voye de paix ne pourra estre obtenu.

***) Mnich. st. arch. Kníže Zweibrucký Bedřichovi dd. 17/27. května 1621.

— Sas. st. arch. Psaní lantkraběte Ludvíka dd. $\frac{28. \text{ kv.}}{7. \text{ čna.}}$ 1621.

a knížete Virtemberského. Všichni tři knížata radili k míru, tedy k bezvýminečnému zřeknutí se panství českého; markrabě Badenský však byl toho mínění, že Bedřich nesmí se snížiti, aby císaře odprosil, s toho alespoň rozhodně zrazoval kancléř jeho. Markrabě z Anspachu byl taktéž rozhodně proti odprošení, ale předce připouštěl, že se věc nebude moci odbýti bez jakéhosi zadostiučinění: bude-li záležeti v penězích, které by falckraběti bylo zaplatiti nebo v postoupení území, o tom že nemůže se napřed rozhodnouti. Markrabě radil, aby falckrabě se pokusil nabídnout císaři pluk pěchoty proti Turkům, císař že by se snad spokojil s tímto zadostiučiněním. Kníže Virtemberský byl toho náhledu, aby se falckrabě odprošení příliš nehrozil, císař že nebude to nejhorší požadovati (t. j. ponížení jeho); jeť prý mírný panovník, jehož srdce každý získá, kdo s ním obcuje. Císař že také falckraběti připisuje menší vinu, za původce všeho že považuje knížete z Anhaltu.*)

Jak viděti žádný z knížat s falckrabětem více nebo méně spřátelených ani z daleka na to nepomýšlel, že by mohl od císaře požadovati více nežli své země, ale jináče smýšlel Fridrich o svých poměrech a vyhlídkách. Aniž by čekal na dobré zdání, jmenovitě od Rusterfa a aniž by jich uvážil, ustanovil se po dlouhých poradách, v nichž vedli hlavní slovo hrabě z Solmsu a Achác z Donína a snad také falckraběnka, na podmínkách, na jichž základě chtěl by míti účastenství v smírném vyjednávání od tchána svého započatém. Přál si, aby k nim pozváni byli kromě Anglie a Dánska také Švédsko a knížata Brunšvický a Luneburský a aby smlouva, která by se s císařem uzavřela, záležela ve dvou částech: jedné, která by se uveřejnila a druhé tajné. První částí měly mu býti navráceny předešlé hodnosti a území zděděné a restituce tato měla se vztahovati bez výminky na všechny jeho rady, služebníky a důstojníky. Za to chtěl falckrabě vzdáti se koruny české za sebe a syna svého; ale ani k odprošení, ani ke spolku s rodem Rakouským nechtěl se odhodlati. Tajná část smlouvy dokazuje, že Bedřich vůči císaři osoboval si zvláštní výhody a že vždy ještě byl toho šíleného náhledu, jako by Ferdinand byl povinen škodu mu nahraditi. Požadoval totiž, aby Španělsko se zavázalo, že

*) Relace Rusterfova dd. 5/15. června 1621. Mnich. st. arch.

platit bude jemu a synovi jeho roční důchod: falckraběti, poněvadž za syna svého vzdal se koruny české a synovi jeho, aby tento později zřeknutí se koruny české uznal za právoplatné. Císař měl také sebe a dědice své zavázati, že budoucně při všech příležitostech podporovati bude zájmy rodu falckraběcího. Falckrabě tedy zamítal spolek s Habsburky a služebný k nim poměr, ale sám se nijakž nerozpakoval břímě toto ve svůj prospěch na rod Habsburský vkládati.*)

Falcký rada Ondřej Pavel měl se přičinit, aby král Jakub těmito a jiným podmínkám, které jsme částečně již sdělili a které se týkaly najatí vojska pro Falcko, podporování Mansfelda a spolku s Bethlenem, se naklonil, aby je za své přijal a splnění jich skrze Digbyho se domáhal. Vydav se tedy do Anglie dorazil dne 21. června do Greenwichu, kde dvůr právě sídlil. Když byl Ondřej Pavel povolán k slyšení před krále, mluvilo se přede vším o lordu Digbym. Tento byl se navrátil z Bruselu do Anglie a obdržev potřebné instrukce nastoupil již cestu do Vídně, kam Pavel měl se za ním později odebrati. Vyslanec falcký snažil se pak obrátit řeč k oněm kusům, s nimiž měl v Anglii souhlas zjednati a zmínil se nejdříve o odpuštění, což falckrabě zpěchoval se učiniti. Jakub byl s tím srozuměn. „Pro bůh“, zvolal, „co si myslí můj zeť“; „má snad za to, že chci zjednati mír, který by mu způsobil hanbu a potupu? Raději bych s ním zahynul . . . Já nemám takové moci ve své zemi a nad svými poddanými, jakou si nyní císař osobuje nad tolika vznešenými kurfiřty a knížaty“. Pavel požadoval potom, aby falckraběti vyplaceno bylo 30.000 liber, aby měl potřebné peníze pro vojsko ve Falci a pro Mansfelda, ale tu přátelství Jakubovo mělo své meze. Stěžoval si, že pro neustálé oběti, které se od něho požadují, stane se žebrákem; že není ze zlata a ze stříbra, nýbrž z masa a kostí; kdyby pán bůh sám s nebes sestoupil a jemu rozkázal, aby více učinil, že by více poskytnouti nemohl. — Když se mluvilo o Bethlenovi, Jakub nechtěl o spolku s ním ani slyšeti, a vinil jej, že je Turek, travič a ne-

---

*) Coll. Camer. Uvažování falckých tajných radů. Memorial pro Ondřeje Pavla dd. 2/12. června 1621.

věrný člověk. Pavel se snažil, aby mu vštípil o Bethlenovi lepší mínění a aby jej očistil z podezření, že falckraběte opustil a s císařem chtěl mír uzavřít. Tím se slyšení skončilo. S ostatními svými záležitostmi odkázán Pavel na státního tajemníka Calverta.

Pavel tedy se odebral s memoirem svým ke Calvertovi, který jej bedlivě přečetl. Jeden kus týkal se Čech a amnestie, která by se obyvatelům českým měla povoliti. Ke cti falckraběte musíme opět opakovati, že Čechy nikdy nechtěl vydati v šanc pomstě vítězově, nýbrž že se staral zrovna tak o odpuštění obyvatelstvu českému, jako sobě samému. Takových starostí však státníci angličtí neměli; Calvert prohlásil, že se nesmí dopustit, aby se vyjednávání proto rozbilo, když by císař „několik osob“ z odpuštění vymínil. Že ve Vídni měli úmysl, potrestat veškery majetné třídy v Čechách, o tom ovšem v Anglii neměli ani tušení. Žádost za další peněžní podporu Calvert taktéž zamítl.*)

V anglické státní radě jednalo se nyní dopodrobna o rozličných požadavcích falckraběte; ale odpověď konečná, kterou Jakub dal zeti svému, nesouhlasila se sympatickým osvědčením před Pavlem při jeho slyšení, nýbrž shodovala se s posavadními k smírnému vyrovnání směřujícími snahami. Král na př. byl rozhodně proti tomu, aby falckrabě zbrojil ve Falci v rozsáhlejších rozměrech, měl vyčkati, až by od Digbyho došla zpráva, že vyjednávání jeho se zdarem se nepotkalo. Také se mu nelíbil spolek s Bethlenem, i prohlásil tedy, že zbytečna je obava Bedřichova, jako by kníže Sedmihradský sáhnouti mohl po koruně české, kdyby strana falcká si ho nevšímala. Také s tím nesouhlasil, aby Mansfeld útoků podnikal, nýbrž požadoval, aby se jen Horní Falcko hájilo a jen tehdy aby vojsko výbojně postupovalo, kdyby bylo od Bavorů napadeno. Strany tří míst, která Bedřich v Čechách ještě měl obsazená, (tehdy držely se pro falckraběte ještě Tábor, Třeboň a Zvíkov.) Jakub radil, aby je Bedřich císaři dobrovolně postoupil a při tom jen to si vymínil, aby obyvatelstvo jejich ani na životech ani na jmění nebylo potrestáno, ani aby se mu v svobodném vyznávání víry jeho nepřekáželo. Dále požadoval, aby Bedřich uznal

---

*) Mnich. st. arch. Pavel Bedřichovi Falckému dd. 16/26. června 1621.

kletbu Ferdinandovu a rozsudku císařovu se podrobil, ale sliboval mu, že to pro něj nebude mít žádných zlých následků. Jen ve dvou kusech srovnával se s Bedřichem: že smiřuje se s císařem nesmí se žádné pokořující podmínce podrobiti a že smiření má se vztahovati na všechny jeho přívržence v Němcích a v Čechách. Bedřich také žádal tchána svého, aby se postaral o prodloužení příměří v Dolní Falci. Jakub jej uspokojil v ohledu tomto sděliv mu, že Spinola slíbil držeti příměří až do 30. června; a že strany dalšího prodloužení odkázal jej do Vídně. Tu že falckrabě může býti bezpečen, Jakub mu slibuje, že císař na žádost Digbyho dá do čtrnácti dní svolení své k všeobecnému prodloužení příměří“.*) Jakub skutečně splnil sliby své ještě dříve, nežli Digby s vyjednáváním svým započal, a sice tím způsobem, že Spinola na novou jeho žádost prodloužil příměří až do konce července, ačkoliv měl tou dobou v rukou přesvědčující důkazy, že Bedřich udržuje spojení s markrabětem Krňovským a s Mansfeldem a ačkoliv to, pokud se týká knížete Krňovského, mohl listinami prokázati. Jakub podáváje zeti svému zprávu o prodlouženém příměří, prosil jej také znovu, aby takovýmito nerozvážnými kroky prostředkování jeho nemařil.***) O důchodu, jaký Bedřich pro sebe a syna svého od Španělska požadoval, nebylo v listě Jakubově ani zmínky, snad se tedy v Hagu v poslední chvíli rozpakovali požadavek takovýto přednésti. Ale falckrabě předce ještě nenahlížel, jak nesmírně nerozumný a směšný je ten požadavek, neboť za několik dní žádal strýce svého, knížete Zweibruckého, sejde-li se s Digbym a lantkrabětem Ludvíkem, aby se rázně zasazoval za poskytnutí jemu hmotné náhrady, neboť to že nikdy nebylo jeho úmyslem, aby se vzdal vši náhrady za své ztráty.***)

*) Mnich. st. arch. Rozhodnutí Bedřichovo na memorial od dvorského sudí Ondřeje Pavla podaný dd. 20.30. června 1621. Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. $\frac{23. \text{ čna.}}{3. \text{ červc.}}$ 1621. Srovnej také list Jakubův princí z Oranie dd. ? června 1621. Angl. st. arch.

***) Angl. st. arch. Calvert Carletonovi dd. 7.17. července 1621.

****) Mnich. st. arch. Bedřich knížeti Zweibruckému dd. $\frac{29. \text{ čna.}}{9. \text{ červc.}}$ 1621.

Lord Digby, na nějž vznešen byl nejobtížnější úkol diplomatický, měl ve Vídni v plném lesku postavení svého vystoupení a poněvadž k tomu bylo všelikých příprav zapotřebí, odchod jeho opozdil se až skoro k příchodu Pavlovu do Greenwichu. Jelikož Jakub se obával, že by císař mohl zatím do Řezna odjetí a hodnost kurfiřtskou knížeti Bavorskému propůjčiti, ustanovil ještě druhého vyslance, který na cestě své nepotřeboval se návštěvami zdržovati a mohl tedy rychle ke dvoru císařskému doraziti a tomuto vyslanci uložil působiti u Ferdinanda k tomu, aby strany falckraběte ne učinil žádného rozhodnutí, dokud by lord Digby k němu nezašel.*) K těmto obavám a k tomuto dvojímu poselství nebylo zajisté žádného důvodu. Tehdejší dvory nevynikaly rychlým rozhodováním a kvapným jednáním a kdyby se byli ve Vídni tentokráte od svého zvyku odchýlili, vadili knížata němečtí jako olověné závaží rychlému jednání a ti zdržovali všeliký čilý ruch. Později uvidíme, kterak konvent kurfiřtský, jež císař chtěl svolati na květen r. 1621, aby rozhodl o falckraběti a jeho hodnosti kurfiřtské, teprve v listopadu 1622 se sešel; potřebí bylo tedy 18tíměsíčního dopisování a trvalého štěstí válečného, nežli tento sjezd mohl se odbývati.

Digby vydal se nejdříve do Falce, kde se chtěl na vlastní oči přesvědčiti o stavu věcí. Jelikož Spinola odešel do Bruselu a velitelství nad vojskem španělským odevzdal Donu Gonzalesovi de Cordova, vyjednával s tímto o prodloužení příměří a obdržel od něho slib, že dříve útoku nepodnikne, dokud nový rozkaz k tomu neobdrží. Viděti z toho, že Španělé osvědčovali čím dále větší povolnost a že nyní dokonce příměří na neurčitý čas prodloužili. Digby porokovav potom s knížetem Zweibruckým a s radami falckými, vrátil se do Bruselu, aby i tam působil ve prospěch delšího příměří.**)

*) Angl. st. arch. Calvert Carletonovi dd. $\frac{26. kv.}{5. čna.}$ 1621. — Tamtéž. Digby

Carletonovi dd. $\frac{28. kv.}{7. čna.}$ 1621.

**) Angl. st. arch. Jakub Spinolovi dd. ? června 1621. — Tamtéž. Digby Spinolovi dd. 4/14. června 1621. — Tamtéž. Calvert Carletonovi dd. 7/17. června 1621. — Tamtéž. Digby Calvertovi dd. 14/24. června 1621.

Carletona v Hagu, že Bedřich dal Mansfeldovi rozkaz, aby se pokojně choval, pokud Digby bude vyjednávatí.*) V Dolní a Horní Falci měl tedy býti klid zbraní; mimochodem jen podotýkáme, že Bedřich přes to markraběte Krňovského k útoku na císaře popuzoval a spojení s Bethlenem udržoval.

Vyslanec anglický obrátil se potom do Norimberka a odtud do Řezna, kde setkal se s druhým vyslancem, který byl od krále vypraven do Vídně za účelem nahoře oznámeným a nyní již vyřídív svou věc do Anglie se vracel. Vyslanec tento vydal se za císařem do Štýrska a nesl od něho vzkázání Digbymu, aby nešel do Vídně, nýbrž do Prahy, poněvadž Ferdinand hodlal tehdež město toto navštívití.***) Lord však nevěřil této zprávě a jel dále do Vídně hodně zdoluhavě a s četnými zastávkami, tak že tam přibyl teprvé dne 14. července. Přijetí, jakého se mu dostalo ve Vídni, kam se císař zatím navrátil, slibovalo dobré pořizení: vyslanec vyznamenáván na všech stranách, nabídnuto mu vyživování na císařské útraty a zaspáván všelikými pozornostmi a návštěvami. Ferdinand sám zacházel s ním co nejlaskavěji; dal se s ním v prvním slyšení, které mu udělil hned druhého dne po jeho příchodu, do dlouhé rozmluvy, za níž vyslanec vykládal svůj prostředkovací návrh. Požadoval, aby byl všeobecný klid zbraní za nynějšího vyjednávání, aby falckrabě byl zase přijat na milost a země a hodností jeho aby mu byly zase navraceny a nabízel rukojemství krále Anglického, že falckrabě vzdá povinnou čest, a osvědčí povinnou poslušnost (ad debitam reverentiam et obedientiam) a že vykoná slušné zadostučinění. Odhrneme-li s nejasné této řeči závoj, seznáme, že císaři nebylo sice od falckraběte slíbeno odprošení, ale předce osvědčení, které jako odprošení vypadalo a jakési zadostučinění. Jaké as mělo býti to zadostučinění, zdali by falckrabě měl spolek proti společnému nepříteli uzavřítí a na

*) Tamtéž. Carleton Digbymu dd. $\frac{21. \text{ čna.}}{1. \text{ červc.}}$ 1621. — Tamtéž. Bedřich Ja-

kubovi dd. $\frac{22. \text{ čna.}}{2. \text{ červc.}}$ 1621.

***) Tamtéž. Digby Calvertovi dd. $\frac{24. \text{ čna.}}{4. \text{ červc.}}$ 1621.

svoje útraty několik tisíc mužů v císařském vojště vydržovati nebo jakou vůbec oběť by měl přinést, o tom Digby se neprojevil, ale tolik lze vyrozuměti, že žádným způsobem nechtěl se zasazovat za požadavky Bedřichovy, jaké obsaženy byly v instrukci Pavlovi dodané. *) Císař vyslechl věci tyto tím ochotněji, jelikož vyslanec ujišťoval co nejslavněji, že Jakub v celém sporu neměl žádného účastenství, nýbrž že vždycky neutrálnost zachovával. Ferdinand ukončil slyšení slibem, že některým svým tajným rádcům svěří další vyjednávání.

Příštího dne dostavili se k Digbymu hrabě z Meggova a pán ze Strahlendorfu. Především projevili svou spokojenost nad tím, že je splnomocněn k návrhům zadostučinění se týkajícím, kdežto vyslanci Unie a krále Dánského pro falckraběte jen požadovali, ale ničeho nenabízeli. Dálších podrobných otázek se rozhovory netýkaly, jelikož strana císařská musela se napřed sama uraditi, jaké postavení by zaujala k anglickým požadavkům a návrhům. Nežli Digby přibyl do Vídně byli tam odhodláni, zachovat se podle smlouvy v Mnichově v říjnu 1619 uzavřené, propůjčit hodnost kurfiřtskou Maximilianovi Bavorskému a za ztráty hojit se državami falckraběcími. I vyzván byl, jak budeme vypravovati, počátkem července kníže Maximilian, aby podnikl útok na Horní Falci a markés Spinola, aby příměří vypověděl. Kdyby se setrvalo při těchto záměrech, nastávaly rozpaky, jaká odpověď by se měla dáti vyslanci, aniž by se konečný záměr již nyní prozradil; kdyby se však v rozhodnutí stala nějaká změna, byla otázka, jak dalece by se mělo požadavkům anglickým vyhověti. Za takových okolností chtěli konečnou odpověď odložití a odročení tím odůvodniti, že císař konvent kurfiřtský přeložil na měsíc srpen a že na něm seznati chce mínění svých spojenců kurfiřta Saského a knížete Bavorského a že pak teprve se bude moci rozhodnouti o záležitostech falckých. Zatím však vypraven člen říšské dvorní rady

---

*) Sas. st. arch. Propositiones Baronis Digby. — Angl. st. arch. Digby Calvertovi dd. 11/21. července 1621. — Tamtéž. Digby to the Lords Commissioners for the affairs of Germany d. l. ^{26. čce.} 5. srp. 1621.

Kurz do Bavor a purkrabí Hanibal z Donína a Ota z Nostic do Saska se žádostí k oběma knížatům, aby projevíli své mínění strany vyrovnání s falckrabětem. Krok tento svědčí, že ve Vídni nezamítali naprosto anglických návrhů, ale váhali učinit samostatné rozhodnutí a jak věci se měly, muselo dobrozdání knížete Bavorského rozhodnouti.*)

1621

Odpovědí, kterou vyslanec anglický obdržel dne 18. července od pana z Meggova a Strahlendorfa, odročeno tedy rozhodnutí císaře až ke svolání sjezdu kurfiřtského a prohlášeno zároveň, že by se zdárné a brzké odklizení obtíží jen tehdy dalo očekávati, kdyby falckrabě již nyní císaři (čili spíše rozsudku jeho) se poddal a kdyby Digby udal, v čem by zadostučinění falckraběte mělo záležiti. Ve Vídni přáli si věděti, chce-li Jakub k skutečným obětem, buďsi na penězích nebo na území za svého zetě se zavázati a byli odhodláni vyjednávání přerušiti, kdyby král Anglický nebyl k tomu ochoten.**)

Digby nebyl s touto odpovědí spokojen. Nepožadoval sice, aby císař falckraběti již nyní země a hodnosti jeho navrátíl, ale měl alespoň ochotu k tomu projevíti, kdyby mu poskytnuto bylo přiměřené zadostučinění. Pan z Meggova a Strahlendorf setrvali však na svém, tvrdíce, že takový slib nemůže se učiniti, pokud se konvent kurfiřtský nesejde, neboť kdyby císař již před tím se rozhodl, že by vlastně konvent byl zbytečný. Vyslanec nadarmo se vynasnažoval vštípití jim jiné mínění a teprve tehdy, když hrozil, že vyjednávání přeručí — poněvadž by k ničemu nevedlo, když by císař ani ochotnost svou k smíření s falckrabětem neosvědčil, ačkoliv se mu strany podmínek volnost ponechává — teprve tehdy slíbili mu nové rozhodnutí. Digby se ospravedlňoval ve zprávě své domů podané, že tak rozhodně vystoupil: chtěl prý tak nepřímou seznaní tajemství úmluv mezi Vídni a Mnichovem, neboť pakli Ferdinand ani s podmínkami nepřipouští restituci falckraběte,

*) Dotýčné listy knížeti Bavorskému a Saskému ve víd. st. arch.

***) Sas. st. arch. Propositiones Digby. — Responsum primum legato Anglico datum. — Lord Digby to the Lords Commissioners for the affairs of Germany dd. $\frac{26. \text{ čce.}}{5. \text{ srp.}}$ 1621. Angl. st. arch.

děje prý se to proto, že se Bavorsku strany hodnosti kurfiřtské zavázal.*)

Uplynul měsíc červenec, aniž by se byla se strany císařské dala druhá odpověď a sice z té příčiny, že se čekalo na dobrozdání Maximilianovo. Kdyby se tento byl chtěl spokojiti s Horními Rakousy a kurfiřtské hodnosti se vzdáti, císař by byl snad falckraběte přijal na milost, jelikož mu právě nyní Bethlen a markrabě Krňovský dělali velké starosti, Buquoy při obléhání Nových Zámků v Uhrách padl a tím vojsku jeho osvědčený vůdce zahynul, a jelikož by se nebezpečnoství muselo zvýšiti, kdyby Anglie knížata severoněmecká penězi podporovala a k útoku je popuzovala. Koncem července došla konečně tato odpověď a rozhodla o předse-¹⁶²¹ vzetí císařově.

II.

Abychom rozuměli odpovědi, jakou Maximilian dal na předloženou otázku, potřebí je znáti obsah vyjednávání, jaké se od měsíce ledna dělo mezi Vídní a Mnichovem strany kurfiřtství falckého.¹⁶²¹ Když císař chtěl tehdaž vyhlásit kletbu na falckraběte, požadoval od říšské dvorní rady dobrozdání, jímž by se uvážila právní stránka této otázky. Žádný z radů nepopíral práva císařova k prohlášení kletby; rozpor byl jen o otázku, smějí-li býti příbuzní po meči vyloučeni z posloupnosti, zvláště že falckrabě Neuburský domáhal se hodnosti kurfiřtské na základě současného jí propůjčení pro ten případ, že by nejen synové, nýbrž také bratr zimního krále byli hodnosti této zbaveni. Hlavně z politických důvodů říšská dvorní rada rozhodla se v ten smysl, že císaři přířkla svobodné právo k propůjčení.***) Nezdá se, že by byla radům

*) *Angl. st. arch. Digby to the Lords Commissioners dd. $\frac{26. \text{ čce.}}{5. \text{ srp.}}$ 1621.*

**) Členové říšské dvorní rady měli za to, že císař je oprávněn k svobodnému propůjčení hodnosti kurfiřtské a sice na základě Zlaté buly, kde stojí: *Si vero aliquem ex huiuscemodi principatibus ipsorum (nimirum electorum) imperio sacro vocare contingeret, tunc imperator seu rex Romanorum, qui pro tempore fuerit, de ipso providere debebit et poterit tamquam*

bývala známa smlouva z r. 1619, kterou kurfiřtství pojištěno knížeti Bavorskému, nebrali alespoň v dobrozdání svém na ni žádného ohledu, ano radili císaři, aby s propůjčením kurfiřtství nespěchal, jelikož by si tím stížil své postavení.

Za této příležitosti dostala se také druhá otázka na denní pořádek, o jejíž rozřešení pokusil se říšský místokancléř Ulm ve svém dobrozdání, otázka totiž, je-li císař oprávněn hodnost kurfiřtskou oddělit od území a samotnou bez země propůjčiti. Ulm prohlásil, že toho na základě Zlaté buly připustiti nelze, a byl toho náhledu, že kurfiřtství víže se k Horní Falcí, tak že by podle něho císař mohl s Dolní Falcí volně naložiti. Měl patrně vědomost o nárocích, které si na Dolní Falcí Španělsko činilo a kteréž po bitvě Bělohorské skrze Oñata ohlásilo. A nejspíše byl mu také znám slib knížeti Bavorskému daný, neboť radil toliko, aby se zjednal souhlas kurfiřtů Mohušského a Saského, nežli bude hodnost kurfiřtská Maximilianovi propůjčena. *) Viděti z toho, že se objevily všeliké závažné otázky, na které se při vyjednávání v Mnichově (v říjnu 1619) nemyslílo; ale zajisté se tehdejší neuvážovalo, co se má státi se zeměmi falckraběte Bedřicha z té příčiny, jelikož se nepomýšlelo na tak dalekosáhlé kořistění z vítězství. Ještě 1621 pokud se dělo takovéto uvažování, vyhlásil císař dne 29. ledna kletbu na falckraběte a vyhověl tak dávnému přání Maximiliana, který více nepochyboval, že hodnost kurfiřtská bude na něj přenešena.

Falckrabě z Neuburku, který byl již před vyhlášením kletby domáhal se ve Vídni hodnosti kurfiřtské, učinil nyní krok další, snaže se podle poměrů tehdejších odstraniti obtíže tím, že se obrátil na Maximiliana a jej žádal za podporu u císaře. Kníže však žádost jeho zamítl prohlásiv otevřeně, že také si dělá nároky na kurfiřt-

---

de re ad imperium legitime devoluta. Podle náhledu jejich spadlo kurfiřtství na císaře nejen v tom případě, kdyby vyhynul veškeren rod některého kurfiřta, nýbrž také tehdy, kdyby na kurfiřta byla kletba uvalena, což ovšem nemohli doložiti žádným místem Zlaté buly, nýbrž jen jedním Karla V. proti Janu Fridrichovi Saskému. Dobrozdání ve víd. st. arch.

*) Víd. st. arch. Dobrozdání Ulmovo.

ství; a když falckrabě žádost svou opakoval, dána mu tatáž odpověď. Od té doby oba uchazeči stáli jako odpůrci proti sobě.*)

Ve Vídni zatím nabyl určitého tvaru plán, jakby se s kurfiřtstvím a se zeměmi falckraběte mělo naložiti. Císař chtěl ponechat Dolní Falci arciknížeti Albrechtovi a po něm králi Španělskému. Horní Falci měl obdržet kníže Bavorský s tím vymíněním, aby si ji na své útraty dobyl a jakmile by se to stalo, aby Horní Rakousy císaři navrátil a sice beze vší náhrady za válečné výlohy r. 1620 a aby odvedl všecky příjmy, kterých zatím v Rakousích nabyl. Kdyby stavové říšští nadání hodnosti kurfiřtské Horní Falci považovali za nedostatečné, měl Maximilian část svých zděděných zemí spojit s Horní Falcí a s kurfiřtstvím. Naproti arciknížeti Albrechtovi měl se výslovně vzdáti Dolní Falce a uzavřít s ním smlouvu o vzájemné pomoci, kdyby pro tyto země byli napadeni. Měl také přiměti falckraběte Neuburského, aby se práva svého nedomáhal a ke králi Francouzskému vypravit váženého vyslance, by získal souhlas jeho s přenešením hodnosti kurfiřtské. Jelikož se myslelo, že kníže ke všem těmto podmínkám svolí a s Horní Falcí se spokojí, postoupení Horních Rakous tedy žádných překážek dělati nebude, chtěli od něho již nyní požadovati, aby příjmy z obchodu se solí, výnos daní, mýt a poplatků, jakož i zeměpanská sídla a zbrojnice císaři postoupil, tak že by se měl vlastně ještě před dobytím Falce vzdáti všech výhod z rakouské své zástavy.***) Uvážíme-li podmínky, za jakými císař chtěl dostáti slibu svému strany kurfiřtství, nemůžeme ho obviňovati, že jen svého prospěchu vyhledával; chtěl jen, pokud možno, škodě se vyhnouti. Neboť ačkoliv Horní a Dolní Falci nabídl svým přátelům za slib, aby za svou pomoc žádné náhrady od něho nepožadovali, musel předce ještě část výloh válečných sám nésti, jelikož za Lužici Sasku zastavenou nemohl poskytnouti jinou odměnu a jelikož Lužice musel póbýti, kdyby nemohl vyplatit 6 milionů, kterými kurfiřt později pomoc svou účtoval.

Abý kníže Maximilian spíše přijal podmínky tuto vyložené,

*) Listiny v mnich. st. archivě.

**) Instrukce pro hraběte z Hohenzolleru dd. 2. března 1621. Víd. st. arch.

císař poslal hraběte z Hohenzollernu do Mnichova a dal mu psaní pro Maximiliana, v němž prohlásil, že hodlá kurfiřtství na nejbližším konventě kurfiřtském přenést dědičně na Maximiliana, jeho potomky a bratry, jakmile by se mezi nimi stalo dohodnutí o podmínkách. Kdyby se hraběti z Hohenzollernu nepodařilo vymoci u knížete, aby se vzdal poplatku solního, měl jej požádat za půjčku *) nebo za dovolení, aby si císař směl vydlužit 200.000 zl. na statky, které budou povstalcům v Horních Rakousích zabaveny. **)

Když Maximilian obdržel tyto zprávy od císařského vyslance, byl zrovna tak sklaman jako uražen. Očekával větší odměnu za služby prokazané a považoval nejen Horní nýbrž také Dolní Falci za svou kořist. Nyní se měl vzdát Dolní Falce a příjmů z Horních Rakous a i zemi tuto císaři navrátit, nežli změny dobytím odůvodněné došly všeobecného uznání. Kromě toho ve Vídni a v Mnichově měli zcela rozdílné měřítko na odhadnutí Horní Falce. Ve Vídni mělo se za to, že knížeti bude náhradou nejen za výlohy expedice do Čech, nýbrž také za nastávající výpravu proti Horní Falci a že mu poskytne prostředky, aby falckraběti a rodině jeho vyplatil jistou sumu na výživu. Ano ve Vídni vypočetli takový přebytek příjmů, že podle toho měl kníže nejméně 1 milion zl. získati. ***) V Mnichově však počítali, že Horní Falce nebude vynášet ani úroky z toho, co se věnovalo na českou výpravu, což však nebylo pravda, ale i kdyby věc se tak měla, předce by takovýto výpočet nemohl býti rozhodujícím, jelikož cena knížectví nesmí se páčiti podle toho, co příjmů skutečně vynesou.

26. bř.
1621

1621

Kníže tedy zprávy vyslanců císařských přijal s největší nevolí: nikdy prý by si byl nepomyslel, tak se prohlásil v důvěrných kruzích, že císař tak špatně dostojí svému slibu a že udělení hodnosti kurfiřtské spojí s tak těžkými podmínkami. Již dne 2. dubna dal hraběti z Hohenzollernu doručiti odpověď na požadavky Rakous se týkající, v níž naprosto zamítl postoupení poplatků solních a

*) Víd. st. arch. Nebeninstruction für Hohenzollern dd. 2. března 1621.
— Tamtéž. Ferdinand Maxovi dd. 2. března 1621.

**) Víd. st. arch. Tajní radové Ferdinandovi dd. 19. března 1621.

***) Víd. st. arch. Hrabě z Hohenzollernu Ferdinandovi dd. 10. dubna 1621.

jiných příjmů a vůbec opřel se všelikým změnám smlouvy říjnové a tím, jak samo sebou se rozumělo, zamítl směnu za Horní Falci. *) Za týden poslal hraběti druhou odpověď, v níž si stěžoval, že císař s udělením kurfiřtství spojuje nyní podmínky, kdežto mu hodnost tuto byl slíbil bez „condice, limitace a restrikce“. Nechtěl ani vzdáti se Dolní Falce ani se zavázati, že arciknížete Albrechta nebo nástupce jeho krále Španělského bude v držení jí obhajovati. Konečně se prohlásil, že nepodnikne exekuce proti Horní Falci. Byl také proti tomu žádat falckraběte z Neuburku za souhlas k přenešení hodnosti kurfiřtské, jen s Francií chtěl v příčině této pojednati. Nezamítl sice požadavek císařův, aby se směl vydlužit 200.000 zlatých na statky povstalcův hornorakouských, kdyby Horní Rakousy nebyly za Horní Falci vyměněny, ale chtěl, aby se o té věci dále vyjednávalo. **) Jednání své, jmenovitě odpor proti exekuci v Horní Falci omlouval všelikými důvody: najednou shledával, že smlouva v Ulmu (1620) uzavřená zabraňuje mu útok, obával se také nyní koalice, která by se k hájení zájmů falckých utvořila a vojska Mansfeldova, který v Horní Falci denně se sesiluje. ***) Hrabě z Hohenzollernu však udal ve zprávě své k císaři, kterak Maximilian jen z toho důvodu tak se chová, že přikládá malou cenu Horní Falci a doložil, že nezbyde asi nic jiného nežli aby císař exekuci sám provedl, útraty její nesl a pak s knížetem zavedl nové vyjednávání strany výměny zemí. †)

Když Ferdinand nabyl vědomosti o námitkách a pochybnostech knížete Maximiliana, snažil se je co nejhrolivěji vyvrátiti, jelikož za žádnou cenu nechtěl dobrou vůli s ním skaliti. Především ohradil se proti výčitce, že by udělení hodnosti kurfiřtské spojoval s novými podmínkami: návrhy od něho podané, jakož i za nezbytné uznané svolání konventu kurfiřtského k slavnostnímu propůjčení kurfiřtství jsou prý věcí samou odůvodněny a nemají prý

*) Víd. st. arch. Odpověď Maximilianova císařskému vyslanci dd. 2. dub. 1621.

**) Víd. st. arch. Hrabě z Hohenzollernu Ferdinandovi dd. 23. dubna 1621.

***) Tamtéž. Dvě odpovědi Maximilianovy hraběti z Hohenzollernu, dané 9. dubna 1621.

†) Víd. st. arch. Dva listy hraběte z Hohenzollernu Ferdinandovi II. dd. 10. dubna 1621.

se považovat za podmínky, nad nimiž by se Maximilian musel pozastavovati. Aby se knížeti Maximilianovi již nyní a beze všech dalších příprav propůjčila hodnost kurfiřtská — jak si to on přeje — není prý možno. Také strany výměny Horních Rakous za Horní Falcko prohlásil Ferdinand, že prý nikdy nebyl toho náhledu, aby kníže vydal zástavu ze svých rukou, dokud by se v Horní Falci neuvázal. Tímto dodatečným vysvětlením, kteréž ovšem nesouhlasilo s původním jeho požadavkem, odstranil Ferdinand nedorozumění a umožnil tak dohodnutí se svým strýcem a spojencem. I choval naději, že se uspokojí a že exekuci proti Horní Falci nebude déle odkládati.*)

Vysvětlení toto vyhovovalo sice v mnohém ohledu pochybnostem knížete Bavorského a upokojilo jej jmenovitě strany Horních Rakous, ale neukojilo předce ještě touhu jeho po Dolní Falci. Když hraběti z Hohenzollernu uděloval konečnou odpověď na původní požadavky a na změny později podané, odvolal sice dřívější své výčitky, jakoby císař s udělením hodnosti kurfiřtské spojovol libovolné podmínky a uznal, že nemůže jednati rychleji, nýbrž že jisté předběžné otázky musejí býti napřed rozřešeny, ale projevil zřejmě nárok svůj na veškery země falckraběte Bedřicha, jelikož podle Zlaté buly spojeny jsou nerozlučitedlně s hodností kurfiřtskou; jen pro tén případ, že by císař falckraběti všech jeho zemí neodňal, chtěl se spokojiti s Horní Falcí, ano i této země se zřící, kdyby falckraběti ze závažných ohledů musely býti veškery země navráceny. Chtěl pak za vděk vzíti s pouhým kurfiřtstvím a s knížectvím Bavorským jakožto volební zemí je spojití. Odpověď jeho měla tedy ten smysl, že se chtěl vzdáti zemí falckých ve prospěch falckraběte, ale ne ve prospěch arciknížete Albrechta. Aby císaře donutil žádosti této vyhověti a celou Falci mu postoupiti, nechtěl ani nyní provésti exekuci v Horní Falci a odkazoval císaře na usnešení příštího konventu kurfiřtského. Také svolení jeho k výměně Horních Rakous za Horní Falci znělo velmi opatrně, svolí prý k výměně, jakmile bude Horní Falci držeti, ale nevzdal se ani

16. kv.
1621

*) Vid. st. arch. Ferdinand hraběti z Hohenzollernu dd. 23. dubna 1621. — Tamtéž. Ferdinand Maximilianovi dd. 26. dubna 1621.

pro tento případ vši náhrady za peníze ve prospěch císaře vynaložené, nýbrž vyhradil si súčtování. Z příjmů hornorakouských nechtěl ničeho postoupiti, dokud by úroky z kapitálu od něho poskytnutého nebyly uhrazeny; nesvolil ani k půjčce 200.000 zlatých, kteréžto peníze chtěl se císař vydlužiti na statky povstalců hornorakouských, poněvadž by suma zástavní tím vzrostla a výplata se jen stížila. Maximilian ukázal se býti věřitelem neúprosným, ale proti plýtvání penězi, jaké ve Vídni panovalo a kde pro nepatrný zisk budoucnost v šanc dávali, byla takováto bezohledná správnost zcela na svém místě.*)

Diviti se musíme, že hrabě z Hohenzollernu na tak nepříznivou odpověď ihned nereplikoval a že se hned nevyslovil proti jednání knížete Maximiliana, kterýž se ani slovem nezmnul o záměru darovati Dolní Falci arciknížeti Albrechtovi a pro sebe ji požadoval. V listě, kterýž hrabě z Hohenzollernu císaři zaslal o tomto vyjednávání, rozřešuje sám tuto hádanku. Arcikníže Albrecht totiž nepřijal země nabídnuté, byloť života jeho na mále, trápen byl všelikými bolestmi a tak si nepřál, aby rozšířeno bylo panství, kteréž hrozilo rukoum jeho uklouznouti. Hrabě z Hohenzollernu seznav tuto okolnost, domníval se, že císař může nyní s Dolní Falcí svobodně naložiti a že ji knížeti Bavorskému za jistou náhradu postoupí; z těchto důvodů neodporoval nárokům Maximilianovým na veškerou země falckraběte.**)

Ve Vídni a v Mnichově byli tedy odhodláni falckraběti hodnost kurfiřtskou odniti a jen o zemích jeho nebylo ještě rozhodnuto. Ale ať s nimi naloženo jakkoli, každým způsobem musel se zjednati souhlas kurfiřta Saského. Koncem dubna vypravil proto císař 1621 bratra svého arciknížete Karla ke kurfiřtovi se žádostí, aby se osobně dostavil na konvent kurfiřtský, na kterém hodnost kurfiřtská má se uděliti knížeti Maximilianovi. Zároveň měl arcikníže sděliti, že císař a Španělsko chtějí si zabráním Dolní Falce zjednati náhradu za škody své. Proti prvnímu požadavku učinil Jan Jiří

*) Víd. st. arch. Odpověď Maximilianova hraběti z Hohenzollernu dd. 16. května 1621.

***) Hrabě z Hohenzollernu císaři dd. 20. května 1621. Víd. st. arch.

všeliké námitky; chtěl, aby konvent kurfiřtský byl odročen, by se v něm mohl účastniti také kurfiřt Braniborský, který tehdáz za příčinou přijetí některých lén polských v Prusku meškal. Strany hodnosti kurfiřtské však ničeho nenamítal: „císař je naším pánem, on řídí“, touto frází odpověděl arciknížeti, hledě tím své vlastní pochybnosti vyvrátiti. Co odpověděl strany záměru císařova o zabrání Dolní Falce pro rod svůj, není nám známo, myslíme však že s tím nesouhlasil.*) — Přátelštější a dalekosáhlejší odpověď dal kurfiřt bavorskému vyslanci Wensinovi, jenž byl za stejným účelem k němu vypraven a skoro současně s arciknížetem Karlem v Drážďanech prodléval.***) Kurfiřt a radové jeho prohlásili před ním, že císař je k prohlášení kletby a přenešení hodnosti kurfiřtské na kohokoli oprávněn, ano kurfiřt se dokonce vyjádřil, že císař může falckraběti nejen kurfiřtství, nýbrž i Horní Falci odejmouti a jen Dolní Falci nechat ponechá jeho dětem. Když Wensin z podivení nad tímto vyjádřením prohodil při kvase, že by snad kurfiřt předce nerad viděl, kdyby katolíci nabyli většiny ve sboru kurfiřtském, odvětil Jan Jiří, že beztoho se věci tak mají. Kalvinský falckrabě byl mu tak protivným, že nahrazení ho katolíkem za přílišnou ztrátu nepovažoval. Nenávisť proti těmto protestantským rozkolníkům dosáhla tehdáz v Drážďanech nejvyššího stupně; Hoě projevil přání, aby také kurfiřt Braniborský byl odstraněn ze sboru kurfiřtského, by se strana protestantská zbavila takto všech Calvinianů.***) —

*) Vid. st. arch. Zpráva arciknížete Karla. — Tamtéž. Responsiones ad objectiones, které by se mohly státi u kurfiřta Saského dd. 23. března 1621.

**) Sas. st. arch. Memorial pro Wensina, co by měl přednésti kurfiřtu Saskému. — Tamtéž. Kurfiřt Saský Maximilianovi dd. 14/24. dubna 1621.

***) Vid. st. arch. Druhý list Hohenzollerův císaři dd. 20. května 1621. Tato důležitá zpráva Hohenzollerova zní: „Das andere Stück des Herrn Wensins geheimen Relation ist, dass man des Herrn Kurfürsten von Sachsen Meinung dahin eingenommen und penetrirt habe, dass ihre Kurf. Gnaden dafürhalten, man sollte den Pfalzgrafen zu Straf die Kur und die obere Pfalz nehmen, aber die Unterpfalz seinen Kindern aus Gnaden wiederum geben und als der Herr Wensin bei der Occasion eines Trinkens gegen den Kurfürsten in der Still gesagt, J. kf. Gnd. würden ungern sehen wollen, dass die Katholischen Maiora in dem kurf. Collegio bekommen sollten, hat der Kurfürst rund darauf geantwortet, dies hab bei ihm kein Bedenken, denn es hätten doch die Katholischen die Maiora vorhin.“

Ale pakli se v Mnichově domnívali, že zprávy z Drážďan polnou císaře k další povolnosti, klamali se velice. Odpověď, kterou dal Maximilian hraběti z Hohenzollernu, neuspokojila ve Vídni. Ferdinand přerušil proto vyjednávání o zemích falckých a prohlásil, že nemůže věděti, jakým způsobem bude muset vyhověti všelikým přimluvám za falckraběte. Konečné rozhodnutí odložil k řízen-^{9. června 1621}skému konventu, který svolal na den 20. srpna.*) Za deset¹⁶²¹ dnů potom žádal knížete Maximiliana za exekuci proti Horní Falci, ale jen s tím vojskem, kteréž se Liga v Augšpurku vydržovati zavázala. Císař nechtěl výlohy za tuto exekuci nikomu nahraditi, ani knížeti Maximilianovi neměla se poskytnouti náhrada za sbor, který on měl k armádě ligistické dodati. Vedle toho chtěl císař příjmu z Horní Falce jen pro sebe upotřebiti a tak při dalším vyjednávání lepší postavení zaujímati.**)

Nežli Maximilian obdržel toto rozhodnutí, dal si předložiti od svého rady Jochera dobrozdání o tom, jakých kroků by měl učiniti. Z tohoto dobrozdání jasně vysvítá, kterak si v Mnichově tehdáž přáli, aby byl útok na Horní Falci uspíšen a kterak se proto horšili na císaře, že neučinil požadovaných ústupků. Jocher radil, aby se bez dalších okolků vpadlo do Horní Falce; byl si ovšem vědom obtíží, s jakými je tento útok spojen za současného příměří v Dolní Falci; připouštěl, že Dánsko a kraj Dolnosaský bude tím nejvýše podrážděn, Sasko odcizeno a měl na zřeteli i tu možnost, že císař bude rychlým tímto jednáním uražen, ale předce byl toho mínění, že Mansfeld se nesmí nechat déle bez potrestání řádit v Horní Falci a že se peníze na vlastní zbrojení nesmí zbůhdarma mrhati. Proto že je potřebí hlasitě a znovu před světem prohlásiti, že útok neplatí falckraběti, nýbrž jen hraběti z Mansfeldu, který podniká časté výpady přes hranice Horní Falce, císaře v Čechách ohrožuje a rozkazů pána svého nedbá, ačkoliv mu tento

---

„Es habe auch Dr. Hoë vermeldt, er wollte wünschen, dass man Kur-
 „brandenburg diesergestalt auch tractiren könnte, damit die Calvinisten
 „gar aus dem kurfürstlichen Collegio exterminirt würden.“

*) Vid. st. arch. Ferdinand Maximilianovi dd. 9. června 1621.

**), Tamtéž. Ferdinand hraběti z Hohenzollernu (bez datum, ale ze dne 19. června 1621 pocházející).

každý útok zakázal. Takovéto žaloby na Mansfelda zakládaly se na pravdě a v Němcích bylo bý se snad věřilo v jejich upřímnost, kdyby se byl Maximilian spravoval dobrozdáním Jocherovým i v druhé jeho části a kdyby byl výslovně prohlásil, že vojsko exekuční bude správně vypláceti, že po přemožení armády Mansfeldovy žádného místa v Horní Falci neobsadí, nýbrž všecko ostatní ponechá rozhodnutí sněmu kurfiřtského a kdyby byl později podle toho jednal. K takovému pokrytství však Maximilian nechtěl vzíti útočiště, nemohl se slavně vzdáti každé píďě země, chtěl-li se celé země zmocniti a zrovna tak nemohl slíbiti, že exekuce Horní Falce nic státi nebude, jelikož vojákům nechtěl píčování zakázati, nýbrž nejvýše pálení a bezuzdné loupežení zameziti. Jelikož se chtěl Horní Falce zmocniti, musel hledět s císařem nějakým způsobem se dohodnouti. -

Kníže Maximilian toužil alespoň část žádoucích výhod si pojistiti a tak vypravil ještě dříve nežli se stal tento pokus o dohodnutí kancléře svého Donnersberga do Vídně, požaduje od císaře písemné propůjčení kurfiřtství. Kníže věděl, že by na toto tajné splnění slibu nemohl ještě práv kurfiřtských užívati, ale chtěl se způsobem tímto předce pojistit proti všelikým nemilým příhodám. Donnersberg musel delší čas na odpověď čekati; zatím seznal rozmrzelost, která se ve Vídni ujímala z jednání Maximilianova a dozvěděl se také některé podrobnosti o útoku, jenž se na útraty Ligy proti Horní Falci měl provésti a podal o tom zprávu svému knížeti. Maximilian se proto velice horšil a stěžoval si u svobodného pána z Eggenberku, jenž tehdáž pro nedostatek zdraví se ubíral přes Mnichov do lázní jihoněmeckých, že císař naň složil jen nevýnosné úkoly a sám že se chce zmocniti Horní Falce.*) Maximilian nahlížel, že nesmí exekuci odkládati, až by mu císař slíbil Dolní Falci: chtěl se jen postarati, aby ve Vídni podnik tento nebrali na lehkou váhu a pomocí jeho menší význam nepřikládali. V odpovědi své na požadavek císařův, aby exekuce provedena byla vojskem ligistickým, tvrdil, že spojeno je s tím tak veliké nebezpečství, že může býti jen současným vypovězením

---

*) Vid. st. arch. Eggenberg Ferdinandovi II. dd. 28. června 1621.

příměří v Dolní Falci paralisováno. Tím a jinými poznámkami naznačil, že počet vojska, jehož se má užití proti Mansfeldovi, musí býti pokud možno rozmnožen. Nejvíce však opřel se úmyslu císařovu, aby Liga sloužila mu beze vši další náhrady: prohlásil, nedostane-li se mu náhrady, že by se nemohl v dalším válčení účastniti a podobně že se zachovají také nejspíše i ostatní členové Ligy. Tvrzení jeho, že Liga požaduje náhradu, jak se podobá, s pravdou se nesrovnávalo, neboť ona ani nyní ani později ničeho nežádala, jelikož byla zajisté přesvědčena, že bojujíc pro císaře také svého vlastního prospěchu obhajuje; kníže Bavorský však se domníval, že účelu svému poslouží, kdyby řeč jeho ve Vídni trochu obav vzbudila.

Maximilian jsa přesvědčen, že císař poskytne požadovanou náhradu, uvažoval zároveň, jak by se exekuce v Horní Falci mohla předsevzítí, aniž by smlouva Ulmská byla porušena a aniž by se mohlo zdáti, že se jedná z nesmířitedlnosti proti falckraběti. Mělo se zdáti, že exekuce směřuje jen proti Mansfeldovi: Mansfeld že musí býti potírán, ne aby se podnikl útok na Horní Falci, nýbrž aby Čechy byly chráněny a na okolnosti tyto že se v svolání musí položit příslušný důraz. Viděti z toho, že Maximilian vyhověl radám Jocherovým v té příčině. Ale záměr knížete vrcholil v tom, aby exekuce v Horní Falci nebyla vykonána vedením císařského generála za pomoci vojska ligistického a aniž by císař výlohy její nesl, nýbrž aby ji provedl on kníže Bavorský a výlohy aby mu byly nahrazeny. *) Kancléř bavorský snažil se zjednatí si brzkou odpověď na návrhy pána svého poukázáním na usnešení Ligy, která se byla v Augšpurku zavázala, vojsko své jen po šest měsíců v poli udržovati a která prý tedy útoku svého nemůže odložití až ke konventu kurfiřtskému na měsíc srpen svolanému. **)

Císař odpověděl nejdříve na žádost za písemné propůjčení hodnosti kurfiřtské; pravil, že by to knížeti nic neprospělo, jelikož práva této hodnosti může teprve po její slavnostním odezdání vykonávati, což se však nemůže ještě státi, jelikož by tím

*) Víd. st. arch. Dva listy Maximilianovy Ferdinandovi II. dd. 28. června 1621. — Tamtéž. Dobrozdání Jocherovo.

**) Tamtéž. Přednesení bavorských vyslanců, bez datum.

falckrabě a přátelé jeho byli ke krokům nepřátelským povzbuzeni. Proto že by bylo lépe, aby se exekuce proti Horní Falci dříve provedla a falckraběti tak část prostředků odňala. Jelikož se může bezpečně očekávat, že falckrabě se nepodrobí, útok na něj a i pozdější přenešení kurfiřtství že jeví se býti oprávněny.*)

Dálší odpověď na bavorské požadavky a [návrhy ponechal Ferdinand říšskému dvornímu radovi Reckovi, jenž měl s hrabětem z Hohenzollernu v Mnichově se sejít a ve spolku s ním knížeti Maximilianovi ještě některé věci sdělit. Císař schvaloval tu vtrhnutí Maximilianovo do Horní Falce, svěřil mu tedy provedení exekuce a prohlásil, že nařídil také Spinolovi, aby znovu útok podnikl. Vlastním vojskem Ferdinand nechtěl exekuce podporovati, jelikož musel pozornost svou věnovati Slezsku a Uhrám. Výlohy na exekuci ochoten byl jen tehdy nahraditi, kdyby se upotřebilo k tomu více nežli 15.000 mužů v Augšpurku povolených; **) teprvé tehdy chtěl dovoliti, aby Maximilian za výlohy své podržel část Horní Falce v zástavě.***) Zvláštním listem dal svolení své, aby se výprava podnikla za zámiňkou, jako by směřovala proti Mansfeldovi, ale ne k exekování falckraběte a aby způsobem tímto smlouva Ulmská alespoň formálně nebyla porušena.

Reck ubíraje se, jak mu bylo uloženo, do Mnichova, dozvěděl se v Starém Oettingu, že Maximilian odebral se do Strubiny, aby tam vykonal potřebné přípravy k výpravě; i vydal se za ním a vyřídil své poselství. Dostalo se mu dobrého přijetí; kníže projevil svou ochotu postoupiti s vojskem ligistickým proti Horní Falci, ale ačkoliv byl císař jináče se rozhodl, projevil předce naději, že mu nahradí všecky výlohy válečné a že nebude požadovati, aby Liga za 15.000 mužů v Augšpurku povolených nedostala žádné náhrady. Výlohy na válku v Horní Falci chtěl zrovna tak účtovati jako na válku v Čechách, ohražuje se zároveň, aby mu při konečném účtování srazeny byly kontribuce, které vojsko ligistické v Čechách vybralo, poněvadž prý sloužily jen vojákům a ne jemu

*) Vid. st. arch. Císařská odpověď vyslanci bavorskému dd. 5. července 1621.

**) Císařská instrukce vyslancům ke knížeti Maximilianovi dd. 5. července 1621. Vid. st. arch.

***) Vid. st. arch. Ferdinand Maximilianovi dd. 6. července 1621.

a poněvadž prý je vojákům nesmí sraziti, aby jich nepohněval.*) Maximilian nejednal tu poctivě, neboť byl nařídil Tillymu, aby vojákům kontribuce účtoval, kdežto císaři tvrdil opak toho.**)

Kdybychom chtěli krátkými slovy vytknouti stav, v jakém se v měsíci červenci nalézalo vyjednávání strany hodnosti kurfiřtské a strany zemí falckraběcích, pronesli bychom se v ten smysl, že císař byl odhodlán, odniti falckraběti kurfiřtství i země a že jen v tom nebyl rozhodnut, komu by zemí měl dopřáti, zdali by měl dalekosáhlým nárokům Maximilianovým vyhověti nebo rodu svému je zachovati. Aniž by se stalo mrčité rozhodnutí, císař odhodlal se k útoku na Horní Falci a k vypovězení příměří v Dolní Falci a zjednal si k tomu souhlas knížete Bavorského. 1621

Dvě události způsobily, že se plány ujednané nedařily tak hladce, jak se ve Vídni očekávalo a že ještě v posledním okamžiku byly ve Vídni donuceni k opravdovému uvažování otázky, zdali by se falckraběti neměla milost udělit. Do Vídně totiž přibyl Digby, který hrozil válkou, kdyby se Jakobovi dostalo nepřiznivé odpovědi, a pak nepřiznivý obrat války, s Bethlenem po delším vyjednávání započaté. Budeme o tom vypravovati a poznamenáme jen, že Buquoy právě v těchto dnech padl u Nových Zámků a že vojsko císařské muselo na ostrov Csalloköz ustoupiti. Okolnost tato, jakož i pohružky Digbyho způsobily ve Vídni postrach, kterýž ještě vzrostl, když i španělský vyslanec neopíral se více posavadní horlivostí smíření s falckrabětem. I bylo náhle znamenati povolnost, což však se nesmělo veřejně projevit, pokud by kníže Bavorský neosvědčil s tím souhlas svůj. Za knížetem Bavorským vyslán byl právě pán z Recku s návrhy nahoře vylíčenými, nyní obrán k tomu účelu říšský dvorní rada Kurz jenž se měl u Maximiliana ucházet o radu, jak by se císař měl zachovati k prostředkování Jakobovu. Otázka tato byla předložena takovým způsobem, že se podobalo, jako by se byl Ferdinand rozhodl pro restituci falckraběte, neboť vyslanec prohlásil, že císař se dobře

*) Mnich. st. arch. Maximilian Tillymu dd. 26. června 1621.

**) Víd. st. arch. Reck císaři dd. 18. července 1621. — Tamtéž. Prohlášení Maximilianovo pánovi z Recku dd. 21. července 1621.

pamatuje, co byl slíbil knížeti strany hodnosti kurfiřtské, nyní že však ponechává rozsouzení jeho, může-li slibu tomu dostáti. V Uhrách že po smrti Buquoyově nebezpečenství roste, Holanďané že se ujmou Dolní Falce, markrabě Krňovský a Mansfeld že se denně sílí; Sasko a jiní knížata že požadují smíření s falckrabětem. Jelikož Španělsko poskytne asi sotva dostatečnou pomoc, je otázka, zdali Maximilian s Ligou vládnou dostatečnými prostředky, aby hodnosti kurfiřtské, kdyby mu bylo propůjčena, uhájili? Otázka byla tak položena, že z ní vysvítala bázeň císařova a přání, aby Maximilian ve prospěch míru vzdal se odměny žádoucí.*)

Kníže Bavorský přednešením těchto věcí zajisté ještě více se pohoršil, nežli tehdy, když mu hrabě z Hohenzollernu nabídl směnu Horních Rakous za Horní Falci, které by měl teprve dobýt. Ale tentokrát nesměl nevoli své uleviti káráním málomyslnosti ve Vídni nebo nedodržením daného slibu, musel rozhořčenost svou polknouti a jen na to pamatovati, jak by císaře mohl přiměti, aby návrhy Digbyho odmítl, jelikož mu jinak kýžená hodnost kurfiřtská hrozila uklouznouti. Prohlásil se tedy především, že žádné rady neudělí: nechce prý býti po Německu rozkřičen za nepřitele míru, kdyby vešlo ve známost, že se prohlásil proti smíření s falckrabětem. Ale že rada jeho jen k tomu směřovala, aby se nestalo smíření s falckrabětem, osvědčilo se dostatečně za dalšího vyjednávání, jelikož sice jen nepřímou, ale za to tím obratněji snažil se přiměti císaře, aby návrhy Digbyho zamítl. V odpovědi své Kurzovi vinil totiž krále Anglického z pokrytectví, poněvadž tvrdí, že falckraběte v Čechách nepodporoval, čímž vzbudil podezření, že by se král mohl dopustit i dále věrolomnosti. Ale především snažil se vznítiti hrdost Ferdinandovu, ukazuje k tomu, že vyjednávání pro falckraběte podniknuto je od osoby třetí a že se požaduje úplná jeho restituice, kdežto falckrabě sám žádné lítosti nejeví, žádného zadostučinění nenabízí, spojení s Mansfeldem a markrabětem Krňovským udržuje a v Čechách některá místa obsazená drží a královského titulu užívá. Všeliké vyjednávání o mír

---

*) Přednešení cís. vyslance Kurze ze Senflenu v Strubíně. Víd. st. arch.

má prý jen klamání za účel, císaři že má býti zbraň odňata, aby pak mohl býti tím bezpečněji zahuben.*)

Jelikož osvědčení toto dosti patrně prozrazovalo přání, aby vyjednávání s Jakubem bylo přerušeno, přál si Kurz věděti, jak by měl býti vyslanec anglický odbyt a jakým způsobem chtěl by kníže chrániti sebe a císaře proti nebezpečenství na ně se řítícímu.***) Na otázku tuto odpověděl kníže, že císař může odepřítí všeliký slib, dokud by se neuradil se spřátelenými kurfiřty a knížaty, dokud by tedy konvent kurfiřtský se nesešel. Obnovený útok na Dolní Falci a válku proti Horní Falci aby ospravedlňoval jednáním Mansfeldovým a markraběte Krňovského; také se nemá nechat zastrašit pohrůzkami Digbyho, ani Holand, ani Francie, ani jiní přátelé falckraběte neuchopí prý se meče, Turecko že je zapleteno do války s Polskem a nemůže prý zbraní svých užítí proti císaři; Ferdinand že snadno překoná Bethlena a markraběte Krňovského a Mansfeld že je beztoho v tísní. Ferdinanda však že se přidržují němečtí katolíci, papež a více italských knížat, také Španělsko že pomoc poskytne. Tuto odpověď Maximilian odevzdal vyslanci písemně, za slyšení pak doložil několik slov, která všeliké váhání musela ukončiti, jakmile byla císaři donešena. Prohlásil, že navrácení falckraběti zemí a hodností kurfiřtské nerosnovává se s bezpečností katolíků a ubezpečoval vyslance, že v potírání Mansfelda neustane. Snažil se dodati Ferdinandovi myslí, aby při prvním nezdaru nevyhověl všem požadavkům svých odpůrců.***)

Za tři nebo čtyři dni po odchodu Kurzově přibyl do Strubiny hrabě z Hohenzollernu, starý, dobrý známý Maximilianův, který se před ním se záměry svými více netajil. Maximilian řekl bez obalu, že nehodlá od kurfiřtství upustiti, že se spoléhá na slib od císaře ústně a písemně daný a že falckrabě nesmí býti restituován, alespoň ne tím způsobem jak to Anglie požaduje.†) Při tom se

*) Odpověď knížete Bavorského císařskému vyslanci daná 23. července 1621. Víd. st. arch.

***) Tamtéž. Přípis Kurzův Maximilianovi.

***) Víd. st. arch. Curtii replica et ducis ulterior resolutio, 24. července 1621.

†) Víd. st. arch. Resoluce Maximilianova hraběti z Hohenzollernu dd. 29. července 1621. — Tamtéž. Maximilian Ferdinandovi dd. 28. července 1621.

ohražoval proti domněnce, jako by rada jeho jen z osobního prospěchu pocházela: spravuje prý se jen ohledem na obecné dobro. — Chceme-li býti spravedliví, nesmíme tento důvod se stanoviska Maximilianova považovati za neoprávněný. Uvážil zajisté nebezpečnoství, v jakém se nalézali němečtí katolíci a jmenovitě biskupové, kdyby falckrabě v Čechách zvítězil a nechtěl tedy dopustit, aby se stal zase pánem dědictví svého, jelikož bylo se od něho obávati zarputilejšího nepřátelství nežli kdy před tím. Biskupové němečtí požadovali, aby proti pomstě Bedřichově byli pojištěni a jak by se to bylo mohlo jináče státi, nežli aby byl zemí svých zbaven a tak neškodným učiněn? V Mnichově velmi pilně studovali listiny v Praze ukořistěné a poučili se z nich, že strana falckraběcí pracovala od r. 1608 k převratu v Německu a v Rakousku. Ctižádost rozhodovala ovšem v první řadě o jednání knížete Bavorského, ale příchyllost k víře zděděné a pud sebezachování dodávaly mu potřebné pevnosti.

III.

Když byly skrze Kurze náhledy Maximilianovy ve Vídni sděleny, neváhali tam déle odpovědět na obnovený požadavek Digbyho. Na tom zůstáno, že falckraběti neslíbilo se napřed odpuštění, nýbrž rozhodnutí odročeno až ke konventu řezenskému a zamítnuto také další prodloužení příměří z té příčiny, poněvadž prý Mansfeld vpadl do Čech a poněvadž prý markrabě Krňovský z rozkazu falckraběte do Moravy a Slezska nájezdy podniká. Prohlášeno však, že se nebude válčiti, bude-li se falckrabě spravovati moudrou radou tchána svého; nejspíše tedy měl veřejně pokárati řádění Mansfelda a markraběte Krňovského a ze služby své je propustiti.*) Že tento smysl měla písemná trochu nejasná odpověď, vysvítá z toho, že císař osvědčil lordu Digbymu ústně ochotu svou k všeobecnému příměří, bude-li se vztahovati nejen na Dolní Falci, nýbrž také na Mansfelda a markraběte Krňovského a pakli tedy

*) Responsum secundum legato regis Angliae datum dd. 31. července 1621. Sas. st. arch.

oba jmenovaní vůdcové zanechají útoků na země jeho. Další prosby a výklady Digbyho neměly jiného výsledku, nežli že císař pevně stál na podmínkách příměří, od něho ustanovených: jen v tom případě, kdyby Mansfeld neuposlechl rozkazů kurfiřta Bedřicha, neměla by exekuce Maximilianovi uložená býti na ujmu falckraběti; kníže Maximilian že žádným způsobem exekuce nepředsevezme, bude-li se Mansfeld pokojně chovati.*) — Kdyby se byl falckrabě chopil ruky k smíru podané, byli by bývali ve Vídni v největších rozpacích, neboť jak by se bylo mohlo vlastnímu přání a úmluvám s Maximilianem vyhověti? Digby byl potěšen, nadál se zase příznivého výsledku svého vyjednávání, pokud falckrabě drží své země. I podal mu zprávu o svých nadějích a vyzval jej, učinit opatření, aby vyjednávání se zdarem pokračující, nebylo Mansfeldem a markrabětem Krňovským přerušeno.***) Napomenutí jeho však u Bedřicha nic neprospeklo, jelikož si chtěl míru jen zbraněmi dobýti a ne milostí císařově jej děkovati. Vliv knížete Oranžského naplnil jej takovou bojovností, že právě v těchto dnech konal přípravy, aby se přidal k vojsku nizozemskému, jenž táhlo na Flandry. Tchánovi svému se omlouval, že činnost Mansfeldova s prospěchem jeho úplně se shoduje a požadoval od něho opět peníze, aby vojsko své v Dolní Falci mohl vydržovati a sesílití a uzavření spolku s Dánskem, Brunšvicem a Luneburskem urychlití.***) Svobodného pána Acháce z Donína vypravil do Kodaně, aby s králem jednal o spolku a kdyby toho nebylo lze dosíci, aby zbrojný jeho lid do své služby přijal.†)

Bojovné čili spíše tvrdošíjně smýšlení Bedřichovo nebo snad ještě více choti jeho jevílo se také v instrukci, jakou dal Ondřejovi

*) Angl. st. arch. Digby to the Lords Commissioners for the affairs of Germany dd. $\frac{26. \text{července}}{5. \text{srpna}}$ 1621.

***) Tamtéž. Digby Bedřichovi Falckému dd. $\frac{26. \text{července}}{5. \text{srpna}}$ 1621.

****) Angl. st. arch. Bedřich Jakobovi dd. $\frac{28. \text{července}}{7. \text{srpna}}$ 1621. — Tamtéž.

Calvert Carletonovi dd. $\frac{24. \text{července}}{3. \text{srpna}}$ 1621.

†) Carleton Calvertovi dd. $\frac{31. \text{července}}{10. \text{srpna}}$ 1621. Angl. st. arch.

Pavlovi, když se z Anglie vrátil a když jej vyslal za lordem Digbym do Vídně. Bedřich chtěl místa v Čechách obsazená jen tehdy vykliditi, kdyby se císař zavázal, že vyplatí Mansfeldovi žold zadržalý; Pavel měl se zříci vší zodpovědnosti za jednání Mansfelda a markraběte Krňovského, jelikož prý záměry jejich jsou falckraběti neznámy. Člověk se musí domnívati, že se nalézá ve společnosti lidí na rozumu pomatených, uváží-li toto osvědčení. Digby požaduje ve Vídni, aby císař nepodnikl útoku na země falcké, falckrabě souhlasí s tímto požadavkem, ale Mansfeld a markrabě Krňovský mají se pro něj pokusit o štěstí válečné, aniž by se mu to mělo za zlé pokládati. — Kdyby vyjednávání dosti rychle nešlo před se, měl Pavel pohroziti, že Bedřich obnoví své nároky na Čechy nebo že je odstoupí Bethlenovi. O spolku s císařem, kdyby vyrovnání bylo docíleno a o slibu, poskytnout mu pomoc proti Bethlenovi, kdyby se s Turky spojil, nechtěl Bedřich ničeho slyšeti *) a sdělil to také svému tchánovi. **)

Jelikož zástupci osob kletbou stížených zrovna jako pánové jejich nemohou se dovolávati ochrany zákonů a osobní svobody, přijal Jakub Pavla, s jehož posláním do Vídně souhlasil, do služby svojí a vypravil jej do Vídně s titulem rady a pomocníka. Pavel se dostal do Vídně bez nesnází. Když byl císař zpraven o jeho příchodu, udělil svolení k pobytu jeho ve Vídni, jen tu podmínku připojiv, aby se nepouštěl do žádných nepřátelských rejdu. ***)

Digby seznal brzy, že by při vyjednávání svém nebyl od Pavla podporován, neboť nadarmo se vynasnažoval, aby jej přiměl k vydání českých pevností a k přerušení všelikého spojení s Bethlenem a nadarmo si dal práci přemluvití jej, aby se uvolil poskytnouti císaři náhradu, kterouž páčil na tři miliony zlatých. Při všech svých návrzích setkával se s odporem Pavlovým; přes to však věřil, že by se mír neroztříštil o požadavky peněžní, kdyby císař se odhodlal vůbec k restituci. Aby mír, pokud na něm záleželo podporoval, překročil dokonce v jednom kuse instrukci svou a sice co se týká „submise“. Jakub si přál, aby restituce zetě jeho ne-

*) Mnich. st. arch. Instrukce pro Pavla dd. 6/16. července 1621.

**) Angl. st. arch. Bedřich Jakubovi dd. 7/17. července 1621.

***) Tamtéž. Digby Calvertovi dd. 12/22. srpna 1621.

byla spojena se žádnými pokořujícími podmínkami a také Digby byl s tím srozuměn, že falckrabě nesmí o odpuštění prositi. Ale že to nepůjde bez „submise“ t. j. bez uznání provinění proti císaři, o tom byl přesvědčen a žádal proto krále svého, aby schválil náhled jeho.*) Jakub skutečně uznal nyní, že submise není více na úkor důstojnosti zetě jeho a vyzval jej, aby se k ní již nyní písemně zavázal. Bedřich však zamítl tento požadavek.**)

Jelikož s lordem Digbym chtěli ve Vídni přese všechno jeho vynasnažení jen o příměří vyjednávatí, a hrabě z Meggova za jedné návštěvy přikře se před ním prohlásil, že císař bude se moci o restituci falckraběte teprve tehdy vyjádřiti, až bude ustanoveno, jaké zadostučinění by měl poskytnouti, pohrozil konečně válkou, nebude-li restituce v zásadě povolena; ale nedostal žádné jiné odpovědi. Přesvědčení, že v hlavní věci neprorazí, neodolatelně se mu vtíralo, ale předce ještě naposledy se pokusil a sice u vyslance španělského, kterého po této rozmluvě navštívil a jemuž ještě prudčeji hrozil, nežli pánovi z Meggova.

Oňate nalézal se v podivném postavení: knížeti Bavorskému byl by přál hodnost kurfirťskou, ale jelikož ze Španělska obdržel rozkazy, které mu ukládaly, aby bral ohled na Anglii, a po jejichž obdržení nemohl více pochybovatí, že nový král Filip IV. restituci falckraběte nezamítá, musel na stížnosti Digbyho přátelským způsobem odpovědět. Omlouval císaře, že zadržuje příznivé rozhodnutí, že z ohledu na Maximiliana nemůže jinak jednatí, neboť kdyby zmařil jeho naděje, že by si z něho snad nepřítel učinil. Jediným prý způsobem mohlo by se z rozpaků vybřednouti: Digby prý by měl ve Španělsku sprostředkovatí, aby se odtamtud „jaksi poručnickým“ tonem restituce falckraběte požadovala. Kdyby císař mohl takovýto list ukázati knížeti Bavorskému, dostatečně prý by jej to omluvilo, a kníže že by se musel spokojití. Tento prostředek líbil se lordovi, i chtěl se hned vydati na cestu do Španělska, a čekal jen na návrat pána z Nostic, jelikož tento mohl snad při-

* Coll. Cam. Pavel knížeti Zweibruckému dd. 9/19. srpna 1621. — Angl. st. arch. Digby Calvertovi dd. 12/22. srpna 1621. Dva listy z téhož datum.

***) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. $\frac{28. srpna}{7. září}$ 1621.

nésti zprávu, že kurfiřt Saský dostaví se na sněm kurfiřtů, v kterémžto případě také Digby se tam chtěl odebrati, aby byl při poradách o osudu falckraběte.*)

Odpověď saská tak toužebně očekávaná konečně došla. Ota z Nostic, vyslanec císařský, vyzval kurfiřta, aby se dostavil na sněm na konec srpna svolaný a jelikož Jan Jiří vyzvání tomu vytrvale odporoval, požadoval od něho, aby udal, za jakými podmínkami měl by býti falckrabě přijat na milost; předložil tedy kurfiřtovi tutéž otázku, kterou byl Kurz dal Maximilianovi. Odpověď kurfiřtova nebyla podle toho, aby byla mohla způsobiti příznivé rozhodnutí pro falckraběte. Dopověď odporovala nápovědi; neboť zachování císařské vážnosti a poskytnutí přiměřeného zadostučinění nedalo se srovnati s restitucí falckraběte a předce kurfiřt v rozvláčné své odpovědi horoval pro tyto neslučitelné protivy. Ve Vídni odpověď tu za nic jiného nepovažovali, nežli čím byla, totiž za odmítnutí rady a setrvali proto na úmluvách s Bavorskem.**)

Když Digby po dodání saské odpovědi měl slyšení u císaře a za konečné rozhodnutí jej žádal, nebylo mu nic určitého řečeno. Nyní upustil od své dřívější žádosti za restituci falckraběte a zasazoval se jen o příměří, chtěje, aby trvalo, pokud se bude se Španělskem vyjednávat. Dřívější ochotnost císařova pominula i v tomto ohledu, jelikož se dozvěděl, že Mansfeld vtrhl do Čech, a že Vere z Dolní Falce vtrhl na území biskupa Špýrského. Příměří bylo od přívrženců falckraběte porušeno. A proto Eggenberg a jiní tajní radové zamítli žádost Digbyho a ani Oñate nedával mu žádné naděje, jelikož prý císař a rádcové jeho útoky těmi jsou popuzeni. Vyslanec španělský radil, aby Digby bez prodlení vydal se na cestu do Madridu, neboť jen spolupůsobením králů Španělského a An-

*) Mnich. st. arch. Digby Bedřichovi dd. 12/22. srpna 1621. — Coll. Cam. Pavel knížeti Zweibruckému dd. 15/25. srpna 1621. — Tamtéž. Annotata consiliariorum comitis Palatini dd. $\frac{22. \text{srpna}}{1. \text{září}}$ 1621. — Mnich. st. arch.

Bedřich Digbymu dd. 21/31. srpna 1621.

**) Sas. st. arch. Odpověď kurfiřta Saského císařskému vyslanci dd. 6/16. srpna 1621. — Hanibal z Donína a Ota z Nostic kurfiřtovi Saskému dd. 4/14. srpna 1621. — Rada kurfiřta Saského císaři dd. 6/16. srpna 1621. — Víd. st. arch. Pan z Donína a Nostic císaři dd. 17. srpna 1621.

glického může prý býti sporná otázka v Němcích rozřešena. Oňate setrval při své radě přese všechny námitky a doložil, že oba králové nepoložili dostatečně autoritu svou na váhu. Jakub že nepřekážel ani plukovníku Verovi, ani hraběti z Mansfeldu nebo markraběti Krňovskému v opatřeních jejich a také Filip IV. nedal prý si dosti záležitosti na rychlém vyrovnání, což prý si lze ovšem vysvětliti jeho mladostí a vážností před strýcem, císařem Ferdinandem. Digby se rozhodl odjeti. Jakmile to bylo oznámeno, ujali se zase ve Vídni pochybnosti, nemá-li se alespoň příměří povoliti, jelikož krále Anglického považovali za mužnějšího nežli byl skutečně a jelikož by se nebezpečství zvětšilo, kdyby Anglie vystoupila na bojiště. Poznamenali jsme, že se příměří nesmělo povoliti, pakli se ve Vídni hodlali přidržeti politiky od Bavorska vytknuté; neboť jelikož falckrabě nechtěl za žádnou cenu od hodnosti kurfiřtské upustiti, musely se také země jeho opanovati a dokonané události utvořiti. Ale ve Vídni byl nedostatek pevné za vytknutým cílem se nesoucí politiky; oddávali se tam skličujícím dojmům více, nežli v nejhorsích dobách r. 1619 a panoval tam náhled, že jest nezbytno pro příměří se rozhodnouti, ačkoliv by zvrhlo veškery úmluvy s Maximilianem Bavorským. Nežli se však Digbymu takovýto slib učinil, měl se předce zjednati dříve souhlas Maximilianův, za kterouž příčinou vypraven Ota z Nostic do Mnichova. Měl tam vyložiti důvody, z kterých by bylo radno příměří uzavřiti: císař že doufá takto nabýti pevností v Čechách od nepřítelů obsazených a že se bude moci v Uhrách a na Moravě vydatněji hájiti, kdyby se falckrabě od markraběte Krňovského odloučil.*) Digby, s nímž se počalo znovu vyjednávat, měl častěji rozmluvy s Oňatem, Strahlendorfem a Eggenberkem, které otřesenou jeho důvěru utvrdily a novými nadějemi jej naplnily. A jak by mohlo býti také jináče, když Eggenberk prohlásil, že sice byl kníže Bavorský požádán za souhlas svůj s příměřím a že mínění jeho jakožto spolehlivého přítele má velikou váhu, ale zároveň slavně ubezpečoval, že císař vyhová přání krále Anglického a že k němu vypraví zvláštního vyslance, aby jej poučil o stavu věcí

*) Víd. st. arch. Cís. instrukce pro Otu z Nostic dd. 7. září 1621.

nsig. neb
7. září
1621

a že rád svolí k příměří. Příštího dne vymohl si Digby také slyšení u Ferdinanda, který mu oznámil, jelikož sněm kurfiřtský asi sotva se sejde, že duchovní kurfiřty, pak kurfiřta Saského a knížete Bavorského požádá za konečné mínění strany smíření s falckrabětem. On sám že není proti smíření, jedinou obtíž působí prý kníže Bavorský, kterého právě nyní dal požádat, aby mínění své o věci pronesl. Pro ten případ, že by Maximilian projevil svůj souhlas, položil Ferdinand později podmínku, aby falckrabě zřekl se Mansfelda a markraběte Krňovského, aby císaři vydal Tábor a Třeboň, a dal to sdělití vyslanci Anglickému po Strahlendorfovi.

Nežli Digby odpověděl na toto sdělení, přál si, aby Ondřej Pavel přibrán byl k poradě a když Strahlendorf s tím byl srozuměn, prohlásil, nebude-li Mansfeld držeti příměří a bude-li z Horní Falce podnikati výpady, aniž by se na něj útoky činily. že král Anglický a falckrabě „projeví svou nevoli nad jeho jednáním“. Slib takovýto nepostačil vyslanci císařskému a bylo to skutečně zvláštní, že se strany anglické chtěli pouhým projevením nevole zadostučiniti. Strahlendorf tedy požadoval, aby se král Anglický naprosto zavázal za Mansfelda a když to Digby zamítl, chtěl, aby Jakub alespoň pomoc k odrázení útoků Mansfeldových zaručil. S podmínkou touto byl Digby srozuměn, ale za to požadoval, aby císař zrušil kletbu nad falckrabětem na ten čas, pokud vyjednávání bude trvati, a kdyby bylo přerušeno, aby pak teprve po třech měsících směl příměří vypověditi. Co se týká Tábora a Třeboň, slíbil, že přání císařovo pánovi svému odporučí a se postará, aby falckrabě odvolal plnomocenství, markraběti Krňovskému udělené. Podle instrukce své nebyl k těmto ústupkům splnomocněn, ale jelikož se mohl domnívati, že Jakub jich neodepře, svolil k požadavkům císařského jednatele.*)

Jelikož u dvora byli ústupky vyslance anglického uspokojeni a ve své krátkozrakosti očekávali, že Maximilian bude s příměřím souhlasiti, nemeškali déle dáti konečnou odpověď. Co se týká re-

*) Angl. st. arch. Digby to the prince of Wales dd. 5/15. září 1621. — Dva listy Digbyho to the Commissioners for the affairs of Germany dd. 5/15. září 1621.

stituce, císař i nyní odepřel všeliký slib, naproti tomu chtěl v Dolní^{13. září} Falci ve válce ustati, pokud by se to mohlo státi bez poškození jeho zájmů,*) a také na Horní Falci nechtěl podniknouti útoku, bude-li se Mansfeld pokojně chovati, odvolá-li falckrabě plnomocenství markraběti Krňovskému udělené a vyklidí-li Tábor a Třeboň. Ferdinand požadoval dále, aby lid mansfeldský byl rozpuštěn, začož slíbil, nebude-li dalším vyjednáváním mezi ním a falckrabětem vyrovnání docíleno, že na tři měsíce oznámí králi Anglickému, nežli bude exekuci dále prováděti. Digby obdržev tuto odpověď, odjel za několik dní z Vídně; chtěl se setkati s knížetem Bavorským, aby od něho získal podobný slib strany příměří.

IV.

Vypravovali jsme na příslušném místě, že Mansfeld pospíšil z Čech do Heilbronn, aby od sjezdu Unie požadoval peníze a jinou pomoc. Ačkoliv prosby jeho nedošly vyslyšení, jelikož Unie příspěvku Jakubova pro sebe užila a také posádka plzeňská od něho odpadla, předce nepozbyl myslí a nezoufal nad úkolem, o jehož rozřešení se pokusil, totiž nad zřízením nového vojska, s nímž chtěl Horní Falce hájiti a do Čech opět vtrhnouti. Sám vyzbrojil dva pluky pěchoty na své jméno a kromě něho nabídl se najmouti pluky knížata Vilém a Bedřich Výmarský, hrabata z Löwensteina a Lippe. Dovolení takové uděleno také plukovníkům Frenkovi a Grayovi a tak mohl Mansfeld doufati, až najímání bude ukončeno, že bude míti po ruce 18—20.000 mužů. Do konce dubna shromáždila se každým způsobem polovice tohoto počtu kolem něho, k čemuž někdejší posádka plzeňská značným počtem přispěla, jelikož z větší části odtáhla do Horní Falce a tam opět do služby Mansfeldovy vstoupila.**)

Prostředky k vydržování vojska tak velikého a denně se množícího zjednával si Mansfeld tím způsobem, že Horní Falci, kteráž válkou posud byla ušetřena, všelikým způsobem vyssával,

*) Ferdinand Isabele dd. 1/11. září 1621. Angl. st. arch.

***) Mnich. st. arch. Memorial Mansfeldův dd. 1. dubna 1621. — Saský st. arch. Vřesovec kurfirťu Saskému dd. 12. dubna 1621.

tak že by byl nepřítel nemohl hůře řádit, nežli činil domnělý obhajce práv falckraběcích. Zároveň hleděl vynutit příspěvek na sousedním Chebu; měšťanům tamějším nabídl pomoc svou k vypuzení posádky, ale při tom hrozil nejpřísnějšími tresty, kdyby nabídnutí jeho zamítli: že prý neušetří ani dítka v životě mateřském, aby pomstil nevěrnost jejich.*) Zatím však nemohly mu stačit ani kontribuce v Horní Falci vybírané ani příspěvky mimo zemi tu a tam pohrůzkami vynucené; potřeboval mnoho peněz, aby zapravovati mohl potřeby válečné z daleka dovážené a proto požadoval, aby mu Bedřich vymohl u Holanďu půjčku 200.000 zl.***) Pokud žádosti této bylo vyhověno, není nám známo, ale i v nejlepším případě množily se obtíže v zásobování a u vyplácení žoldu vojsku denně narůstajícímu, jelikož byl Mansfeld nyní také od falckraběte napomenut, aby se obmezil na Horní Falci a šetřil sousedního území, by vyjednávání Digbyho nebylo tím rušeno. Mansfeld sdělil Tillymu rozkaz sobě daný strany příměří a byl ochoten podle něho se řídit, nebudou-li Tábor, Třeboň a Zvíkov tísněny a upustí-li se od jejich obléhání. Falckrabě mu neuložil, aby navrhl tyto podmínky, učinil tak na vlastní zodpovědnost.***) Tilly odpověděl, že přání toto dodá knížeti Maximilianovi, ale napomenul jej hned, aby neočekával, že klid zbraní bude záviseti na odtrhnutí vojska císařského od Tábora.†)

26. kv.
1621

30. kv.
1621

1621

Mansfeld uskutečnil pohrůzku svou během měsíce června jen potud, že s částí vojska předsevzal v Čechách obhlídku a pak ustoupil, aniž by se byl s nepřítelem střetl.††) Ale že nechtěl nečinně se dívati a tak výsledek vyjednávání anglického, které teprvé

*) Sas. st. arch. Vřesovec kurfiřtovi Saskému dd. 29. dubna 1621.

**) Mnich. st. arch. Mansfeldův memorial dd. 29. března 1621.

***) Místodrž. arch. v Inšpruku. Mansfeld Tillymu dd. 16/26. května 1621. — Sas. st. arch. Tilly kurfiřtovi Saskému dd. 2. června 1621.

†) Míst. arch. v Inšpruku. Tilly Mansfeldovi dd. 30. května 1621.

††) Víd. st. arch. Maximilian Ferdinandovi dd. 28. června. Maximilian vni v listě tom hraběte z Mansfeldu, že „před málo dny“ do Čech vtrhl a se tam chtěl „pasu“ zmocniti. Nechceme-li „několik dní“ vykládati, že by znamenaly výpravu Mansfeldovu v měsíci květnu, tedy před nabídnutým příměřím, pak vpád v červnu podniknutý netrval asi dlouho, když se žádná srážka nestala. Mansfeld podnikl nejspíše jen obhlídku.

v červenci mělo počítí, očekávati, vyplývá ze zprávy hornofalckých vládních radů falckraběti, jenž sepsána byla v prvních dnech měsíce června a v níž se vykládalo, že nejze již déle vydržovati vojsko přes 14.000 mužů čítající.*) Nechtěl-li Mansfeld vojsko, nedostatkem tísněné dohnati ke vzpouře, musel se odvážít útoku bez ohledu na jeho následky, nehledě ani k tomu, že nemohl trpěti, aby ligisti blíže Horní Falce se stahovali, řady své denně rozmnožovali a jej pak zničili. Když pak se jal při samé hranici české na silnici u Waidhausu násep dělati, rozhlašováno na straně ligistické, že odtud chce zahájiti útok svůj na Čechy.***) Může býti, že způsobem tímto chtěl současné operace Bethlena a markraběte Krňovského podporovati a z Čech zase bojiště udělati, ale jelikož o několik dní později hrozil zase kapitole bamberské a virepurské, neodvolá-li biskup jejích pomocné sbory z Čech, jeví se v tom známka, že by také západu neušetřil, kdyby se mu to vidělo býti výhodnějším.***)

Tou dobou, kdy Mansfeld útok svůj chystal, ale tak se choval, že nebylo jisto, kam se obrátí, dělo se na straně ligistické potřebné opatření proti němu. Kníže Bavorský ohlásil kurfiřtovi Saskému svůj úmysl podniknouti útok na Horní Falci a žádal jej nejen za souhlas s tímto porušením smlouvy Ulmské, nýbrž také za pomoc.†) Kurfiřt zamítl jen žádost poslední, ale schválil útok ovšem ne výslovně; ale tolik vysvívalo z jeho odpovědi, že by se útoku tomu neopřel.††) Jelikož při tom běželo o císařské svolení, podal Tilly, patrně v dorozumění s Maximilianem, císaři zprávu, kterák vojsko Mansfeldovo denně narůstá a když císař váhal svolení své dáti z příčin, o nichž jsme podrobně vypravovali, líčil Maximilian v novém listě zbrojení a nezbytné toho následky způsobem patrně přehnaným. Maximilian najisto očekával, že list jeho bude míti

*) Mnich. st. arch. Vláda falcká Bedřichovi dd. 28. května 1621.
7. června

**) Sas. st. arch. Tilly Volfovi z Vřesovic dd. 20. června 1621. — Tamtéž. Tily kurfiřtovi Saskému dd. 24. června 1621.

***) Apologie Mansfeldova. — Mansfeld kapitole bamberské dd. 24. června (st. sl.) 1621.

†) Sas. st. arch. Maximilian kurfiřtovi Saskému dd. 23. května 1621.

††) Tamtéž. Kurfiřt Saský Maximilianovi dd. 19/29. května 1621.

žádoucí účinek; proto oznámil arciknížeti Albrechtovi, že vtrhne do Horní Falce a vyzval jej, aby vypověděl příměří v Dolní Falci a také tam útok podnikl.*) Známo jesti, jaký výsledek měly tyto a jiné snahy a že Ferdinand dal dne 6. července své svolení k útoku.***) Jelikož Maximilian 15.000 mužů, které byla Liga v únoru povolila, nepovažoval za dostatečné, vyzbrojil na vlastní útraty ještě 10.000 mužů s nimiž se chtěl k Tillymu připojit. Nežli však zbrojení toto dokonat, Mansfeld podnikl sám útok a chtěl podle všeho válku do Čech přenést, aby odtamtud podal ruku knížeti Sedmihradskému. Mansfeld mohl zajisté snáze dosáhnouti svého účelu, bylo-li mu činiti jen s Tillym a nečekal-li, až by jej Maximilian vojskem svým sesílil. Ale jen vítězství mohlo útok jeho ospravedlniti, porážkou zasadil by falckraběti ránu nezhojitelnou.

Mansfeld dozvěděl se od vyzvědačů, že vojsko ligistické položilo se táborem u Hesselsdorfu a v osadách sousedních, tedy velmi blízko u Waidhausu, zahájil útok svůj tím, že vtrhnuv do jmenované vsi přepadl tam ležení pomocného vojska chorvátského. Boj nabyl širších rozměrů, jelikož Tilly přispíšil s pěchotou svou Chorvátům na pomoc a skončil se, jak tvrdí apologie, ve prospěch Mansfelda sepsaná, značnou ztrátou nepřítelů; padloť prý 500 ligistů, kdežto ztráta vojska Mansfeldova byla prý nepatrná. O dva dni později obnoven boj od Tillyho, který soustřediv celou svou armádu na Mansfelda udeřil. Boj počal nedaleko Waidhausu v 7 hodin ráno a trval do 8 hodin večer. Apologie připisuje Mansfeldovi vítězství a udává ztrátu jeho na 300 mužů, ligistů na 500 mužů; Tilly naproti tomu tvrdí, že nepřítelů čtyřikrát z postavení jeho zatlačil a že jen les zachránil jej před úplnou porážkou.***) Maximilian kladl Mansfeldovi za vinu nejen tento útok, nýbrž také provedení rekvisice u lantkraběte Leuchtenberského, na němž vynutil 10.000 zl. †) Tato rekvisice stala se asi před přepadením

14. čec.
1621

16. červe.
1621

*) Víd. st. arch. Maximilian Ferdinandovi dd. 28. června 1621. — Mnich. st. arch. Maximilian arciknížeti Albrechtovi dd. 29. června 1621.

***) Víd. st. arch. Ferdinand Maximilianovi dd. 6. července 1621.

****) Apologie Mansfeldova. Sas. st. arch. Relace Tillyho. V určování času spravujeme se relací Tillyho.

†) Maximilian kurfiřtovi Saskému dd. 18. července 1621. Sas. st. arch.,

Hesselsdorfu a byla odtud kromě přepadení jmenovaného uváděna za důkaz, že Mansfeld je rušitelem míru, jenž musí býti za každou cenu odstraněn. Maximilian poukazoval s uspokojením k tomu, že odpůrci dříve útok podnikli a že také z této příčiny nesmí se žádná váha přikládat posláním Digbyho. Přes to však kníže přestával prozatím na odrážení nepřátelských útoků, aniž by veliteli svému dal rozkaz k pochodu, neboť způsob, jakým Mansfeld dne 14. července dobyt vítězství a dne 16. alespoň čestně se ubránil, zvýšil slávu jeho. Maximilian žádal znovu kurfiřta Saského za pomoc připojiv k tomu prosbu, aby měl také pilný pozor na markraběte Krňovského, by se nespojil s hrabětem z Mansfeldu. Mimochodem jen podotýkáme, že naléhal také na císaře o pomoc a že se jí vzdal jen pro patrný nedostatek císařův.

Tilly zatím položil se s vojskem svým tak, aby mohl vyčkati, co se dále bude dít; postavení takové bylo mu ještě tím usnadněno, že Mansfeld po srážce dne 16. července svolil k několika-
dennímu příměří. Avšak jak za příměří, tak potom stávaly se
menší šrůtky mezi jednotlivými oddíly nepřátelskými, při nichž
větší nebo menší počet lidu, mnohdy i 100 mužů zahynulo.*) Je-
likož vojsko Mansfeldovo nebylo dostatečně zásobováno, šířily se
počátkem srpna epidemické nemoci, jimž denně 20 až 30 mužů
podlehlo. Také armáda ligistická trpěla nemocemi, ale onemocnění
mívalo tam mnohem řidčeji smrt za následek. Když dne 8. srpna
došlo k nové bitce, která skoro sedm hodin trvala, utrpěl Mansfeld
citedlnou porážku, předce však obhájil násep svůj u Waidhausu a
ligisti jen potud nabyli půdy, že se mu na dostřel přiblížili a podle
něho tábor svůj rozbili. Mansfeld se snažil ztráty své nahraditi
novým najímáním, vůbec dělal, co jen bylo možno, aby vojsku
svému dodal odvahy a vytrvalosti. Dne 28. srpna podnikl noční
výpad, ale předčasný výstřel mušketu vyburcoval nepřítele; a po-
dobně nezdařil se příštího dne pokus zapáliti les, jenž kryl ligisty,
neboť liják oheň uhasil. O prach a olovo a o potřebná děla Mans-
feld dobře se postaral; dalt jmenovitě z Amberku děla přivéztí

*) Apologie Mansfeldova. Místodrž. arch. v Inšpruku. Zpráva arciknížeti Leopoldovi dd. 6. srpna 1621.

a na náspu je zasaditi. Ale odporu jeho bylo na krátce, jelikož Maximilian zbrojení své ukončil a nyní s vojskem svým postupoval, aby se s Tillym spojil. Aby se dostal mezi dvojí armádu, k tomu Mansfeld nemohl nechat dojíti a tak zanechav posádku v náspu u Waidhausu a sesíliv posádku koubskou ustoupil.*)

1621 Maximilian vytrhl dne 12. září ze Strubiny,**) když byl vydal provolání k obyvatelstvu Horní Falce. Vypočítány v něm všechny zločiny, jakých se Mansfeld dopustil proti míru říšskému: napadl prý Čechy, dal prý oloupiti mnoho kupců, kteří mimo Horní Falci brali se za svým obchodem, hrozil prý Virepurku a Bamberku, přepadl prý lantkrabství Leuchtenberské a j. v. To že se nesmí déle trpěti, proto že kníže vyhovuje rozkazu císařskému a chce Mansfelda a jeho přívržence potíráti. Vyzýval obyvatelstvo Horní Falce, aby ho nijakž nepodporovalo, nýbrž smírné jeho snahy uznalo; vtrhnutí jeho do země nemá býti nikomu na újmu a že se tedy naděje přátelského přijetí. O falckraběti stala se v provolání jen mimochodem zmínka, ale nebylo slíbeno, že Horní Falce bude vyklizena, až Mansfeld bude zapuzen.***)

1621 Dne 16. září přirazil Maximilian ke Koubě a donutil po-
1621 sádku po vícedenním obléhání ke vzdání se, což se stalo 25. Vláda Hornofalcká jala se nyní vyjednávat s knížetem, a přála si věděti, zdali s vojskem svým odtáhne, když by Mansfeld Horní Falci opustil. Ukázalo se tedy, jak opatrně Maximilian jednal, že žádného takového slibu v provolání svém neučinil; byli by jej vzali za slovo, a jeho neupřímnost byla by se již nyní objevila. Takovým způsobem mohl požadovaný ústup odepřítí ukazuje na dobrou shodu, jaká byla mezi Mansfeldem a vládou amberskou; Maximilian prohlásil, že jen v prozatímném obsazení země může viděti záruku proti dalším útokům.†)

Pokud Maximilian ještě obléhal Koubu, dostavil se k němu

*) Apologie Mansfeldova.

***) Maximilian v listě svém kurfiřtovi Saskému jmenuje den 12. září, kdy odjel ze Strubiny. Sas. st. arch. Maximilian kurfiřtovi Saskému dd. 17. září 1621.

***) Provolání u Londorpa.

†) Míst. arch. v Inšpruku. Vláda amberská Maximilianovi. Odpověď Maximilianova dd. 28. září 1621.

císařský vyslanec Ota z Nostic a přednesl mu žádost za příměří, k němuž se byl císař Digbymu jaksi zavázal. Že kníže byl nyní k povolnosti ještě méně nakloněn a uvnitř nad polovičitostí vídeňské politiky rozhořčen, nepotřebujeme teprvé opakovati, předece však nevoli svou za rozmluvy s Nosticem veřejně neprojevil; ale proti příměří přednesl tolikeré námitky, že vyslanec mohl císaři podati zprávu, která kníže s něho rozhodně zrazuje.*) Nyní však přibyl lord Digby, žádal knížete písemně za schůzku a za příměří. Maximilian ovšem ani jedné ani druhé nevyhověl, což odůvodnil tím, že prý před Mansfeldem není žádné bezpečnosti, že tedy vojsko jeho musí býti rozpuštěno.**)

Když se Maximilian spojil s Tillym, což se stalo u Schwarzenfeldu koncem září anebo počátkem října,***) čítalo vojsko jejich asi 25.000 mužů. Mansfeld musel býti přesvědčen, že se nebude moci proti silnějšímu a lépe zřízenému odpůrci udržeti, a že mu přese všechno vynasazení nastává porážka. Měl se v hájení falekraběte připraviti na mizinu nebo prospěch svůj opatřiti? Otázku tuto rozjímal již přede dvěma měsíci, tedy v době, když se Digby ubíral do Vídně; neboť nemohl pochybovati, kdyby se vynasazením Digbyho stalo smíření mezi císařem a falekrabětem, že by došel malého povšimnutí. Proto hleděl již koncem června uzavřítí zvláštní mír s císařem, a nastoupil tímto způsobem tutéž cestu, jako roku předešlého. Nároky své však nepředložil ve Vídni, nýbrž prostřednictvím příbuzného svého René de Chalon arciknížecím manželům v Bruselu. Pro nemoc a pak brzkou smrt arciknížete Albrechta (13. července 1621) nebylo hned odpověděno na jeho poselství, infantka Isabela nieméně svěřila dotýčné vyjednávání Renéovi de Chalon. Tento vydal se proto do Norimberka a vypraviv odtud posla k strýci svému vyzval jej, aby vytkl přiměřené návrhy strany uspokojení vlastního a vojska svého. Chalon nebyl splnomocněn platnou smlouvou uzavřítí, nýbrž měl

---

*) Víd. st. arch. Maximilian Ferdinandovi dd. 17. září 1621. — Ota z Nostic Ferdinandovi II. dd. 20. a 21. září 1621. — Tamtéž. Odpověď Maximilianova Otovi z Nostic dd. 17. září 1621.

**) Londorp, Maximilian Digbymu dd. 27. září 1621.

***) Heilmann, Kriegsgeschichte von Baiern etc.

teprve o vyjednávání svém císaři a Oňatovi zprávu podati.*) Jakmile byl Ferdinand o vyjednávání tom zpraven, nemeškal knížeti Bavorskému udělití potřebné plnomocenství a požádal zároveň markraběte z Anšpachu za prostředkování s Mansfeldem. Markraběte vyhovuje přání tomuto dozvěděl se od Mansfelda, že kromě zadostučinění (satisfaction raisonable) pro falckraběte požaduje pro sebe a vojsko své zaplacení zadržalého žoldu v Čechách a 1,400.000 zl. jakožto žold, povinný vojsku v Horní Falci ležícímu.***) Požadavky jeho obnášely tímto způsobem asi 2 miliony zlatých, kteréž zaplatit bylo císaři naprosto nemožno. Ve Španělsku však, jak se podobá, nepovažovali tuto sumu za přemrštěnou, neboť si přáli, aby vyjednávání bylo za každou cenu dokonáno a naléhali proto nejen ve Vídni a v Bruselu na jeho urychlení, nýbrž nabídli se také poskytnouti císaři několik set tisíc zlatých, aby vyjednávání co možno brzy bylo ukončeno. Jelikož však za vyjednávání tohoto mnoho času uplynulo, nebylo ještě dokonáno, když Maximilian táhl na Koubu. Mansfeld musel nyní nabytí přesvědčení, že požadavky své nesmí tak vysoko napínati a chce-li ještě něčeho dosáhnouti, že toho může docílití jen vyjednáváním s knížetem Bavorským.

Tou dobou, kdy Maximilian vtrhl do Horní Falce, vyjednávalo skutečně několik bavorských komisarů se zástupcem Mansfeldovým, plukovníkem Carpezonem o smlouvě, podle níž Mansfeld chtěl se s 300.000 tolarů spokojiti a se zavázati, že dále nebude proti císaři sloužiti.***) Smlouvou se ustanovovalo, že Mansfeld opustí všechna opevněná místa ještě před splacením ujednané sumy; naproti tomu měl Maximilian dáti plukovníka Kratze za rukojmě, že také s jeho strany budou všechny podmínky splněny. Smlouva provedena v těchto kusech bez prodlení; Mansfeld odvolal posádky

*) Villermont. Ernest de Mansfeldt I.

**) Coll. Camer. Podmínky Mansfeldovy. Memoire pour Mr. Haiden pour referer à Monseigneur le Marquis d'Anspach.

***) Že se jednalo o 300.000 tolarů, soudíme z listů Digbyho anglické státní radě dd. 2 12. října 1621 (Angl. st. arch.), v němž se vypravuje, že se Mansfeld chtěl spokojiti s 300.000 crownes. Máme za to, že Digby slovem tímto přeložil tolarů v Němcích platící. O obsahu této smlouvy podává Digby zprávu v listě uvedeném.

z pevných míst ve Falci a Maximilian mu poslal plukovníka Kratze; ale sotva se tak stalo, Mansfeld předložil nové požadavky, kterých Maximilian nechtěl povolit, poněvadž smlouvě odporovaly. Poslal tedy k Mansfeldovi plukovníka Landsperga a pana z Viepecku a dal jej důrazně vyzvati, aby prohlásil, chce-li na dřívějších návrzích přestatí a smlouvu podepsati nebo ne.*) Právě když vyjednávání toto u Neumarktu se dalo, přibyl tam Digby, jenž se z Vídně vracel. Zvěděl, že Mansfeld nalézá se na blízkou, uznal za dobré odebrati se k němu, aby se poučil o vyjednávání, o němž se dle pověsti doslechl a aby zakročením svým přerušil pokračování nebo dokončení jeho.

Digby a Mansfeld vrátili se společně do Neumarktu a Mansfeld zasvětiv vyslance anglického do návrhů Maximilianových ospravedlňoval přijetí jich slabostí vojska svého proti armádě bavorské a nenávisť, jakou k němu chová obyvatelstvo Horní Falce; k tomu tvrdil, že vojsko své nerozpustí, nýbrž že s ním odtáhne do Dolní Falce a že se súčastní v její obhajování. Digby se však dozvěděl, kterak se Mansfeld zavázal smlouvou za sebe a vojsko své, že nebude dále proti císaři sloužiti, odmítl tedy tvrzení jeho jakožto lež a uvedl jej tak do největších rozpaků.***) Mansfeld mohl z počátku jen několik zmatených slov vykoktati, ale zpatoval se přísahal, že vyjednávání není dokončeno a že bez souhlasu vlády amberské ničeho neuzavře. Ale vyslanec anglický nenechal se oklamati, nýbrž prohlásil slova Mansfeldova za plané vytáčky: povinností jeho že je, aby hájil Horní Falce, jelikož je k tomu od pána svého splnomocněn a útok Maximilianův hlavně svým vpádem do Čech způsobil. Hodnosti své že nesmí zaprodati za mzdu jidášskou, poněvadž by tím, jakkoliv byl posud jedním z nejslavnějších vojevůdců, sklesl na sprostého a ctiprázdného dobrodruha. Řeč tato způsobila hluboký dojem na Mansfelda, jenž při vši své pokleslosti nepostrádal předce citu pro česť a k přátelům svým choval jakousi přichylnost a tak při loučení se ubezpečoval lorda, že nebude jednati bezectně. Jsme přesvědčeni, že důrazná řeč Digbyho probudila lepší city v duši tohoto dobrodruha a jak-

*) Mnich. st. arch. Maximilian svému otci knížeti Vilémovi dd. 29. září 1621.

***) Digby praví: I newer hawe saw so disturbed or distracted a man.

kolí podvodu a lsti užíval, že zbraně takové na dále jen proti svým nepřátelům obracel; neboť když po odchodu Digbyho vyjednávání mezi ním a knížetem Bavorským zase obnoveno a dne 10. října dokonáno bylo,*) byl odhodlán podmíněk nedržeti. Podmínkami těmi se ustanovovalo, že má všecka pevná místa v Čechách a v Horní Falci vykliditi a s důstojníky svými se zavázati, kdyby vojsko jeho nechtělo vstoupiti do služby císařské, že alespoň nebude proti císaři bojovati. Za to slíbeno mu pro jeho osobu 200.000 tolarů a pro jeho žoldnéře 650.000 zl. K rozpuštění zbrojeného lidu povolena lhůta čtrnáctidenní, jelikož Mansfeld, jak pravil, potřebuje tolik času, aby od svého pána, falckraběte obdržel propuštění a mohl tak se ctí s jeviště ustoupiti.**)

Mansfeld také skutečně po uzavření této smlouvy ustoupil z Horní Falce — jak se byl k tomu za vyjednávání zavázal — a zdržoval se nějaký čas u Rottenburku. Z pochodu v tato místa psal Maximilianovi tvrdě, že si nic jiného nepřeje, nežli zachování smlouvy a že proti císaři nebude dále bojovati, ale stěžoval si, že kníže chce s vojskem svým za ním táhnouti a tak bezpečnost jeho ohrožovati, kteréžto obvinění však prozatím na pravdě se nezakládalo. Kníže sám po osm dní od uzavření smlouvy věřil, že má platnost a teprve když se později přesvědčil, že Mansfeld vojska svého nerozpustil a do Dolní Falce táhne, nařídil Tillymu, aby jej tam následoval.***)

Když byl Digby s žádostí svou za povolení příměří od Maximiliana odmrštěn, stěžoval si písemně u císaře a vyzval jej učinit opatření, aby se rostoucí nebezpečství v budoucnosti mohlo odvrátiti. V slovech těchto zaobalil přání, aby Maximilian odtáhl z Horní Falce a země tato, aby zase odevzdána byla falckraběti. Císař však nevzal více ohledu na tuto prosbu; dozvěděl se zatím, že v severním Německu najímá se vojsko na účet falckraběte, tak rozhořčení jeho nabylo převahy a zamítl naprosto

*) Víd. st. arch. Maximilian Ferdinandovi dd. 17. října 1621.

***) Víd. st. arch. Maximilian Ferdinandovi dd. 15. října 1621.

****) Tamtéž. Mansfeld Maximilianovi dd. 19. října 1621. — Tamtéž. Maximilian Ferdinandovi dd. 23. října 1621.

žádost Digbyho.*) Vyslanec anglický ubíral se dále a chtěl do Bruselu zajet, aby, jelikož válka v Dolní Falci vypukla vinou anglického plukovníka, přiměl alespoň infantku k uzavření nového příměří. Anglický vyslanec Trumbull musel tuto žádost ještě před příchodem Digbyho do Bruselu jménem jeho přednésti, ale odpověděno mu, že bez svolení císaře a knížete Bavorského nemůže se v boji ustátí. Když Digby koncem října přibyl do Bruselu, 1621 snažil se vytáčku tuto zvrátiti tím, že ukázal na list císařův, který infantce ponechával rozhodnouti o příměří; ale infantka na to odvětila, že moc tato byla jiným osvědčením císařovým obmezena a že bez jeho souhlasu nemůže příměří povoliti.**)

Poslání Digbyho tedy úplně se roztříštilo. Císař zamítl restituci falckraběte a projevil ochotu svou jen k vyjednávání, kterým by byl falckrabě snad Dolní Falci zachoval. Ale jelikož Bedřich nechtěl žádných obětí přinést, válka za souhlasu jeho znovu počala.

---

*) Mnich. st. arch. Císař Digbymu dd. 17. října 1621. — Coll. Cam. Digby Ferdinandovi dd. 5. října. (Máme za to, že datum toho náleží novému kalendáři.)

***) Angl. st. arch. Bedřich Jakobovi dd. 3/13. číjna 1621. — Tamtéž. De la Faille. Trumbullovi dd. 7/17. října 1621. — Tamtéž. Villiers Carletonovi dd. 10/20. října 1621. — Mnich. dvorní knihovna. Coll. Camer. Digby infantce dd. 21/31. října 1621. — Tamtéž. Rozhodnutí infantky dd. 8. list. 1621.

Hlava pátá.

Vyjednávání v Hainburku a Mikulově o mír s Bethlenem.

- I. Bethlen je ochoten vyjednávat s císařem o mír. Překážky, jaké se staví v cestu při počátku vyjednávání. Vyjednávání započato v Hainburku. Jakého výsledku chtějí ve Vídni vyjednáváním tímto docílit. Řeč Dallosova před vyslanci francouzskými. Řeč Pechyho. Počátek vyjednávání. Požadavky uherských komisařů. Císařští komisaři chovají se odmítavě. Pan z Meggova a Esterhazy ve Vídni. Resoluce císařova. Porada vyslanců francouzských s císařskými a uherskými komisaři. Podmínky Bethlenovy. Druhá císařská resoluce. Bethlen povoluje. Císařská nabídnutí. Znamky, že vyjednávání bude přerušeno. Další bezvýsledné vyjednávání. Dva diplomy. Bethlen a uherští stavové. Turci.
- II. Válka za vyjednávání hainburského. Bethlen se uchází o pomoc u Bedřicha. Markrabě Krňovský. Ústup Bethlenův do Košice. Buquoy u Prešpurka. Bethlen zbrojí. Buquoy padne u Nových Zámků. Zhoubné ustupování vojska císařského. Bethlen spojí se v Trnavě s markrabětem Krňovským.
- III. Markrabě Krňovský brání se v Slezsku. Jeho zbrojení a rekvizice. Markrabě postoupí do Uher. Bethlen u Prešpurku. Úspěchy Bethlenovy. Loupežné nájezdy uherské na Moravu. Ve Vídni touží se po míru. Bethlen kloní se k míru. Harrach u Bethlena. Mikulov ustanoven za místo k vyjednávání.
- IV. Počátek vyjednávání. Požadavky Bethlenovy a císařské návrhy. Požadavky stavů uherských. Povolnost císařova. Dva diplomy. Ustanovení o restituci statků církevních. Sňatek císařův.
- V. Přání Slezanů strany akordu. Přijetí poselství slezského ve Vídni. Sjezd knížat ve Vratislavi. Vojsko markraběte Krňovského. Obléhání Kladska.

I.

U vypravování svém zmínili jsme se na příhodných místech o knížeti Sedmihradském a ukázali jsme na nebezpečnosti, jaké hrozilo císaři opětným vypuknutím války s tímto odpůrcem, aniž bychom byli podali zprávu, že válka s Uhrami vůbec doznala nějakého přerušení. Počátkem roku 1621 dělo se vyjednávání o mír, které však nemělo výsledku, načež zbrojných sil císařových tou měrou se upotřebovalo, že Ferdinand i tohoto roku musel ponechat kurfiřtovi Saskému, aby Slezsko držel na uzdě a že nemohl sám opanovati Horní Falci, aby se tímto způsobem vyhnul rostoucím požadavkům knížete Bavorského. Do Němec pronikaly jen temné pověsti o těchto obtížích, ani Mansfeld nebyl v té příčině lépe zpraven; tak vzdáleny byly Uhry od tehdejší civilisované Evropy a již ta okolnost, že ve Vídni v druhé polovici roku 1621 neodmítli anglické smírné prostředkování, mohla i lidem méně zasvěceným vštípati přesvědčení, že s Bethlenem vede se tuhá válka. Zápas tento dosáhl svého vrcholu nedlouho před tím, nežli Mansfeld ustoupil z Horní Falce a poskytoval důkaz, že postavení falckraběte nebylo tak nepříznivé, kdyby se ho byli zároveň věrní přátelé v Němcích ujali. Na místě tomto budiž pojednáno o událostech v Uhrách, nežli vypravovati budeme o nové válce v Dolní Falci.

Čtenáři naši zajisté se pamatují, kterak poselství francouzské až do bitvy Bělohorské nadarmo se vynasnažilo, aby způsobilo vyrovnání mezi císařem a Bethlenem. Sotva však Bethlen obdržel zprávu o nešťastném výsledku této bitvy, ochabl v posavadní své spupnosti, ustoupil od Prešpurku do Trnavy a žádal za svobodný průvod pro dva magnaty, kteří by znovu vyjednávati započali. Před svými spojenci stavěl se ovšem, jako by na nic jiného nepomýšlel, nežli na pokračování ve válce. Vidělit jsme, jakým způsobem hrozil Moravanům,*) když se strojili s císařem se smířiti.

---

*) Díl III. st. 290.

Nežli zástupci Bethlenovi dorazili do Vídně, vyslanci francouzští jali se znovu prostředkovati a vypravili pana z Préaux za souhlasu Ferdinandova ke knížeti Sedmihradskému, požadující od něho, aby bez ohledu na posavadní své spojence oznámil podmínky, za jakých by byl ochoten mír uzavřítí. U Bethlena však zatím původní strach ustoupil klidnějšímu uvažování; neodmítl sice vyjednávání o mír, ale prohlásil pánovi z Préaux, že jen společně se stavy českými a jich králem mohl by k němu svoliti. Aby jim zároveň v jich strašné tísní pomohl, požadoval příměří, které by se vztahovalo na celé dějiště válečné a hrozil, bude-li odepřeno, že se vrhne sultanovi do náruče. *) Jen v tom případě, kdyby spojenci jeho nebyli pro smírné vyjednávání, chtěl jednati samostatně a sám s císařem se vyrovnati. **)

Poslové francouzští nemeškali podati o tom zprávu císaři a zároveň o rychlé rozhodnutí jej prositi, jelikož katoličtí šlechtici z družiny Bethlenovy prosili pana Préaux co nejsnažněji, aby věc ta byla urychlena. Předce však uplynulo několik dní nežli císař prohlásil, že chce jen s Bethlenem a Uhry vyjednávatí a příměří jen tehdy povoliti, vzdá-li se kníže Sedmihradský spolku svého s Čechy. ***) S rozhodnutím tímto poslal vévoda z Angoulême pana z Croisilles k Bethlenovi, jemuž nyní bylo se rozhodnouti, chce-li se od spojenců svých odloučiti nebo ne. V poradě, jenž se děla mezi Croisillem, kancléřem Pechym a Emerichem Thurzo, rozhodli se zástupci Bethlenovi dáti se střední cestou: vzdali se příměří, jelikož ho bylo lze dosíci jen formálním zřeknutím se falckraběte, ale byli ochotni vyjednávat o míru a sice jen pro Uhry, ovšem s úmyslem, k němuž se přiznali, užiti každé příležitosti, aby hájili prospěchů falckraběte. Znajíce tuto okolnost, porozumíme také, že Bethlen přes ochotu svou k vyjednávání s císařem o několik dní později zpravil vyslance francouzské, že falckrabě je ochoten vyjednávatí a že chce komisaře své poslati. †) Ačkoliv se nemohl

*) Lettre par Mess. les Ambassadeurs le 13. Dec. Ambassade.

**) Ambassade. Propositions faites à l'Empereur le 5 Dec. 1620.

***) Responce de l'Empereur sur les propositions susdites Ambassade.

†) Responce de Mr. le Prince de Transylvanie 19. Dec. 1620. Ambassade.

nadíti, že budou předpuštěni, předce chtěl tolik způsobiti, aby se také o příštím osudu falckraběte mezi ním a císařem jednalo.*)

Vyslanci francouzští podali císaři zprávu o výsledku cesty Croisillovy, ale i tentokráte museli kolik dní čekati na odpověď, tak že již za to měli, že u dvora nechtějí o vyjednávání ničeho věděti. Ale tak se věc neměla; vláda vídeňská přijala jejich prostředkování a sdělila jim, že vyhlídla Most nad Litavou, kde by vyjednávání mělo počíti, aby tam poslali pět komisařů a Uhrům a knížeti Bethlenovi aby volbu jich zástupců ponechali. Bethlen nebyl s ustanovením tímto srozuměn, byl proti místu ustanovenému, nechtěl také ponechat císaři volbu jeho komisařů a jmenovitě nechtěl žádných Uhrů mezi nimi trpěti. Nenávisť jeho čelila hlavně proti Mikuláši Eszterhazymu, nejslavnějšímu obhájci práv císařských; ale právě tohoto chtěl císař míti zástupcem svým při vyjednávání. Francouzi uložili poslu svému do Trnavy, aby Bethlena přiměl k povolnosti, což se mu tentokráte podařilo. Za zástupce své ustanovil kníže Sedmihradský palatina Sigmunda Forgache, hraběte Františka Batthyanyho, svého kancléře Pechyho a dva jiné rady a položil počátek vyjednávání na den 4. ledna.**)

Palatin zapřisahal císaře, aby vyjednávání o mír neprotahoval, nýbrž aby se smíloval nad zemí vyssátou. Kdyby byl mír uzavřen, neměl prý by císař věrnějšího a zkušenějšího spojence nad Bethlena. — Forgach zajisté nejlépe věděl, jak se věci mají s věrností Bethlenovou a také mu nemohlo býti neznámo, že kníže touží státi se pánem Uher. Pakli tedy císaře napomínal, aby mír uzavřel, požadoval od něho, aby obětoval své nároky, kterýžto požadavek ve Vídni urazil, tak že byl palatin vyzván, aby napomenutí své jinam obrátil a o to se postaral, aby práva císařova k Uhrům byla obnovena.***)

Zatím objevily se nové překážky, pro které vyjednávání nemohlo počíti. Francouzi nechtěli jíti do Mostu, poněvadž uslyšeli,

*) Memoire donné par le Sieur Venay. Tamtéž.

***) Memoire présente à Mss. les Ambassadeurs dd. 31. prosince 1620. Ambassade.

****) Uher. st. arch. Palatin císaři dd. 6. ledna 1621. — Tamtéž. Císař palatinovi dd. 9. ledna 1621.

že hrstka lepších domů v tomto polozbořeném městečku přeplněna je raněnými, mezi nimiž zuří epidemické nemoci. Navrhli tedy Nové Město za Vídní, s kterýmžto návrhem císař souhlasil prohlásiv, že by proto svolil k příměří, které by se vztahovalo na území rozprostírající se na levém břehu Litavy a pravém břehu Dunaje. Když byl Bethlen požádán za souhlas s touto změnou,*) velice se rozhořčil. Jemu již Most ležel příliš daleko, což teprve Nové město; také území neutrální bylo mu příliš omezené; chtěl aby příměří platilo na celém válečném dějišti uherském a vinil rady císařské, že pro nové a nové určování rozličných míst k poradám všeliké smírné vyjednávání činí nemožným.***) Obviňování takovéto však nebylo správné, jelikož Francouzi navrhli Nové město. Radové císařští byli ochotni nejen do Mostu se vydati, nýbrž přimlouvati se také za rozšíření území neutrálního u císaře, který následkem toho svoloval k příměří i pro Prešpurk a Trnavu, kde Bethlen nyní měl své sídlo.***) Ukázalo se však, že neobvinění radové císařští, nýbrž Bethlen a jeho přívrženci nové a nové překážky vyhledávali. Neboť když Francouzi chtěli se odebrat do Hainburku, jelikož Bethlen místu tomuto dal přednost, pronesl palatin výčitku proti císaři, že chce komisařům uherským poskytnouti tam jen pět domů místo šesti, které prý potřebují, že knížeti jejich odpírá titul královský a tak již napřed uzavření míru stěžuje. Tentokráte však Francouzi pozbyli trpělivosti a když Bethlen opět požadoval, aby dva Uhři od císaře ustanovení, byli vyloučeni z vyjednávání, prohlásil vévoda Angoulemský, že okamžitě domů odjede, bude-li Bethlen na požadavku tom státi. †) Nyní konečně kníže projevil svůj souhlas, aby oba Uhři súčastnili se ve vyjednávání, ale s takovým vymíněním, že muselo zavdati podnět k novým rozmíškám; neboť zakázal svým komisařům, aby se s Eszterhazym do žádného jednání nedávali. ††) Dne 25. ledna konečně

1621

*) Instruction donnée au Sieur de Casenauve. Ambassade.

***) Bethlen vyslancům francouzským dd. 6. ledna 1621. Ambassade.

****) Copie de l'instruction donnée au Sieur de Casenauve le 10. Janvier 1621. Ambassade. — Tamtéž. Lettre à Mons. de Puyieux dd. 11. Janvier 1621.

†) Instruction donnée par Mrs. les Ambassadeurs à Mons. de Croisilles le 19 Janvier 1621. Ambassade.

††) Bethlen vyslancům francouzským dd. 20. ledna 1621. Ambassade.

vyslanci francouzští odebrali se do Hainburku a současně s nimi komisaři císařští hrabata z Meggova, Breuner a Solms, biskup Pětikostelský Dallos a Mikuláš Eszterhazy.

Ve Vídni děly se před odchodem komisařů pilné porady o podmínkách, za jakých by se měl mír uzavřítí a konečně dospělo se k tomu, požadovat, aby panství císařovo bylo v původním svém objemu obnoveno a volba Bethlena králem Uherským aby byla prohlášena za neplatnou. Bethlenovi měla býti poskytnuta náhrada udělením některých statků, ale se stavy uherskými mělo se přísně naložiti, všem nemělo se milosti dostati, nýbrž čelní přívrženci Bethlenovi měli býti zabráním statků potrestáni. Ve Vídni kojili se nadějí, že povstalci budou se moci v Uhrách, pakli ne tak přísně jako v Čechách, předce alespoň tím způsobem potrestati, jako se zamýšlelo učinit v Rakousích a na Moravě; ano ve Vídni hodlali nejen statky uherskými se obohatit, nýbrž také ústavě uherské, této nenáviděné baště odporu stavovského, nezhojitedlnou ránu zasaditi. Aby se zamezily časté případy, že posádky tvrzí pohraničných s nepřítelem vyjednávaly a tvrže mu postoupily, měl se vymoci zákon, aby do pevností pohraničných mohly býti vloženy posádky německé; při nejmenším však měla se státi náprava alespoň jmenováním osvědčených a spolehlivých velitelů. Práva palatinova měla býti obmezena, poněvadž jimi moc královská ustupovala příliš do pozadí, a konečně měly býti církvi katolické statky její navraceny. Věci tyto v instrukci, kterou obdrželi císařští vyjednavatelé, jen potud byly vyjádřeny, že jim bylo uloženo, aby úplné obnovení panství císařského požadovali za základ k vyjednávání.*) — Z toho viděti, že císař nijakž nebyl nakloněn opětovat nabídnutí, které byl z počátku roku 1620 knížeti Bethlenovi učinil. V důvěře své posilněn byl knížetem Bavorským, jemuž vedle Francouzů chtěl prostředkování svěřiti. Maximilian sice zamítl vyzvání toto prohlášením, že rádci jeho nevyznají se v záležitostech uherských, ale napomenul císaře, aby vyjednávání obmezil jen na Beth-

---

*) Archiv Harrachovský. Ungarische Traktatien. Uh. st. arch. Instrukce pro císařské vyslance dd. 15. ledna 1620.

lena a na Uhry, a aby oběma ničeho nepovolil, co by bylo na ujmu práv jeho.*)

Když komisaři císařští do Hainburku zavítavše vyslance francouzské navštívili, biskup Pětikostelský projevil králi Francouzskému díky za jeho prostředkování. Préaux odpověděl dvorně na toto oslovení dokládaje, kterak se důvěruje, že císař chová smířlivé smýšlení, žádal také za sdělení podmínek, aby se s vyjednáváním mohlo hned po příchodu uherských komisařů započítí. Biskup pozbyv klidu svého, jal se u vášnivém rozčilení líčiti útoky, jakých císař musel snášeti od Bethlena, líčil tohoto barvami nejčernějšími a tvrdil, že s člověkem tímto nemůže se vyjednávat; nemá prý práva ani k sebe menší části Uher a má prý se navrátit do Sedmihradska, kde se zavražděním předchůdce svého panství zmocnil. O podmínkách, za jaké by panství císařské v Uhrách mělo býti obnoveno, nemůže prý býti řeči, Uhři že musejí prosit o odpuštění za své provinění a toho že se ani všem nemůže od císaře dostat. Francouzi udiveně poslouchali tento vášnivý výbuch a příkrou nepovoloň, jakáž z řeči této vyzírala; špatný dojem, jaký na ně způsobila, jen tím byl zmírněn, že řečník byl Maďarem a národ tento „podle zkušenosti vyslanců v řeči své všelijak přeháněl“; Francouzi také to měli na zřeteli, že rozhodnutí beztoho musí se státi ve Vídni, kde se sice také při rozličných příležitostech podobným způsobem mluvilo, ale konečně předce jenom se povolilo.

Vyslanci francouzští tedy poznamenali chladně, kterak se oddávají naději, že císař v milosti a smířlivosti své tak často osvědčené neustane a že nebude požadovati věcí, které by byly jen tehdy odůvodněny, kdyby byl tři bitvy vyhrál a Bethlena zajal. Nesmí prý se zapomenout, jak příznivé podmínky byly knížeti ještě nedávno nabídnuty a jak by jednáním tak bezohledným vehnán byl Turkům do náruče. Hrabě z Meggova a Breuner snažili se zapuditi nepřiznivý dojem, jaký byla způsobila vášnivá řeč biskupova; prohlásili, že císař požaduje zpět království své nepotřebuje vlastně ničeho nabízetí, ale že je předce ochoten přání Uhrů vyslechnouti

---

*) Sas. st. arch. Maximilian Ferdinandovi dd. 30. listopadu 1620.

a o vyhovění jim přemýšletí, zkrátka že s nimi a s Bethlenem chce vyjednávatí.*)

Co komisaři císařští tímto způsobem pojednávali s Francouzi o nejdůležitějších otázkách, konali Uhři přípravy k vjezdu do města s družinou co možná četnou a skvělou a zavdali Francouzům znovu příležitost k nepříznivým poznámkám. Prohlásili Maďary za nejješitnější čili lépe řečeno za nejchlubnější lid v Evropě, při čemž však zapomenuli sami v prsa se bít. Za zástupce Bethlenova ohlásil se kancléř Pechy a Uhry zastupovali palatin Forgach, dále Pavel Jakusith, Pavel Apponyi a Josef Sándor. Druhého dne po^{27. ún.} svém vjezdu komisaři uherští učinili Francouzům návštěvu a ode-¹⁶²¹vzdali jim listy od Bethlena a uherských stavů, jež překypovaly pochlebenstvím o slávě krále jejich a o jejich snahách ve prospěch koruny uherské. Kancléř Pechy v této první schůzce hrál podobnou úlohu jako před tím biskup Pětikostelský. Préaux snažil se také jej uchlácholiti a k povolnosti přemluvití a žádal taktéž za sdělení podmínek k vyjednávání. Odpoledne Francouzi návštěvu opětovali a když při tom vyzvání své zase přednesli a Uhry k zmírnění svých nároků napomínali, tito místo přiměřené odpovědi pozdvihli vášnivě hlasu svého nad tonem přípisu císařova k palatinovi, jehož datum není nám známo, který však, jak za to máme, obsahoval odpověď císařovu palatinovi na jeho napomenutí k pokoji. Císař požadoval v tom listě obnovení panství svého v Uhrách, Bethlen měl se vzdáti toho, co dobyl; při čemž zmínil se Ferdinand opovržlivým způsobem o přívržencích jeho. Francouzi připouštěli, že Uhři mají právo horšiti se na tento přípis, žádali však Uhry, aby proto vyjednávání déle neodporovali, nýbrž počátek k tomu učinili a podmínky své oznámili. Uhři však nechtěli o povolnosti proti císaři slyšeti ničeho, jako den před tím biskup Pětikostelský o povolnosti proti Uhrům; odvolávali se na právo své, že mohou i korunou uherskou po své vůli naložiti a pravili, že nevědí, jaké podmínky by měli nabídnouti: chce-li býti císař jejich přítelem, že jsou ochotni jemu pomáhati, jej za hlavu křesťanstva

*) Zpráva o tomto výjevu v Ambasadě. Uher. st. archiv; císařští komisaři Ferdinandovi dd. 25. ledna 1621.

uznati a životy a statky svými jej podporovati, kdyby Turci na něj útok učinili; ale o tom že nemůže býti řeči, aby se panství jeho podrobili.

Řeč tato urazila Francouze více nežli horlení biskupa Dallosa předešlého dne: podle náhledu jejich měl císař nepopíratelné právo k panství v Uhrách a jen o tom připouštěli vyjednávání, kterak by panství toto mohlo býti obnoveno za podmínek pro Bethlena a stavy příznivých a jen k tomu účelu ujali se prostředkování. Prohlásili tedy, že obnovení panství císařského považují za nezbytný podklad k dalšímu vyjednávání a že by požadavky uherské uznali jen tehdy za oprávněné, kdyby se vztahovaly na pojištění jich statků a svobod a na poskytnutí některých výhod knížeti Bethlenovi. Uhři však předce nechtěli povolit a Ferdinanda nechtěli uznati; pravili kromě jiného, že je zrovna tak protimyslné požadovat od krále od národu svého svobodně zvoleného, aby se vzdal panství svého, jako je od Ferdinanda nesmyslné, klásti takové podmínky, jako by měl již zemi ve své moci. Francouzi naproti tomu tvrdili, že ani skutečné držení země od jiného nemůže zmařit právo toho, kdo byl slavným způsobem zvolen a korunován. Námítku Pechyho, že Ferdinand přísahy korunovační nedržel a že tedy Uhři měli právo novou volbu vykonati, Francouzi odbyli poukázáním k tomu, že císař od smrti Matiašovy vlády nevykonával, nýbrž palatinovi ji ponechal a že povstáním sprostěn je všeliké další zodpovědnosti.

Komisařům uherským bylo nyní se rozhodnouti, mají-li v odporu svém pokračovati a tak prostředkování francouzské zmařiti, nebo chtějí-li se s Ferdinandem za jistých podmínek dohodnouti. Ukázalo se, že byli již rozhodnuti a že posavadní jejich jednání bylo jen manevrem, kterým si chtěli podmínky co možná nejvýhodnější pojistiti; neboť po všelikých vytáčkách prohlásili konečně, že jsou ochotni uznati Ferdinanda za svého krále, předloží-li jim a Bethlenovi výhodné podmínky. Francouzi nemeškali sděliti to komisařům císařským a otázati se jich, jakým způsobem hodlají přání tomuto vyhověti.

Ale komisaři císařští nechtěli tímto způsobem vyjednávání zahájit: jevili jen ochotu požadavky oznámené uvážiti, ale ne

Uhrům již napřed ústupky nabídnouti. Schůzka obojích zástupců, kterou Francouzi navrhli, rozbila se o tituly, jelikož komisaři císařští Bethlenovi jen titul knížecí přiznávali. I tentokráte dali si Francouzi záležitosti, aby Uhry přiměli k povolnosti a především vévoda z Angoulême ujal se statečně prospěchu císařova. Po jeho vůli dostavil se Croisilles k Pechymu a představil mu nebezpečnoství dalšího odporu. Vítězné vojsko císařské že postupuje; jakmile si zjedná pevnou operační basis, že rozhodnut bude osud země. Tento příznivý náhled o stavu záležitosti císařovy zakládal se na té okolnosti, že Buquoy v těchto dnech pokročil do Uher a že se tam zmocnil jednoho hradu severně od Prešpurku.

Pechy, ježž tísnily nejen úspěchy vojska císařského, nýbrž také Francouzi svými domluvami, slíbil, že Bethlen se vzdá panství uherského a že nebude užívati titulu královského (ale ne, že se ho vzdá), poskytne-li mu císař náhradu a bude-li jej vyznamená-
vati²; ale chtěl, aby stavové uherští se za to zaručili a aby také byli uspokojeni. Chtěl pak odjeti do Trnavy, aby pánovi svému podal zprávu o stavu vyjednávání; ale jelikož přes Dunaj pro dřeni-
nici nemohl se přepraviti a Hainburku opustiti, snažili se vyslanci francouzští přiměti komisaře císařské k příznivé odpovědi, aby Pechy mohl odjeti s lepšími informacemi. Ale komisaři opakovali jen známé věci: nejsou prý splnomocnění něco nabídnouti, nýbrž jen návrhy a žádosti vyslechnouti a o nich pánovi svému zprávu podati. *) V důvěrné rozmluvě s palatinem dali znáti, za jakými podmínkami chtěl by Ferdinand Uhry přijmouti na milost; na navrácení statků církvi katolické kladla se největší váha. Zástupci cizích mocností ve Vídni přítomní soudili z řečí předních osob, že kabinet císařský opojen jsa podrobením Moravy, hodlá také v Uhrách pomocí zbraně cíle dojíti a že vyjednávání v Hainburce žádné váhy nepřikládá. Co je pravdy na těchto domněnkách, museli zvědět hrabě z Meggova a Eszterhazy, když počátkem února do Vídne pro nové instrukce se odebrali.**) Jelikož přes Dunaj mohlo

*) Depeche au roy le 2 Fevrier 1621. Ambassade. — Uh. st. arch. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. ^{31. ledna} 1621.
_{1. února}

**) Sas. st. arch. Zeidler kurfiřtovi Saskému dd. 20./30. ledna 1621.

se zase převážeti, odebral se také Pechy do Trnavy k pánovi svému a k uherským stavům tam shromážděným.

Pan z Meggova a Eszterhazy vynasnažili se ve Vídni, aby na císaři vymohli určité vyjádření, jakou náhradu by chtěl Bethlenovi poskytnouti a co by stavům uherským chtěl slíbiti. Ukázalo se skutečně, že ve Vídni panovala zpupnost, jak cizí vyslanci dvorům svým oznamovali. Císař prohlásil, že sice nepožaduje od Bethlena, aby se veřejně vzdal koruny uherské, ale že jen tehdy s ním uzavře mír, vzdá-li se skutečně této koruny, císaři ji vydá, titulu královského užívati nebude a tajnou listinou k tomu všemu se zaváže. Dále že musí zemi opustiti, pevnosti pohraničné postoupiti, uprchlíky české a rakouské jmenovitě hraběte z Thurnu a svob. pána z Hofkirchu, jakož i Emericha a Stanislava Thurzo a hraběte Batthyanyho vydati, katolíkům všecky odňaté statky navrátiti a listinu konfедераční, kterou se Uhry s Čechami a Rakousy spojily, císaři odevzdati. Za to za všecko nabízel mu císař statky v ceně 2—300.000 tolarů, knížectví Opolské a Ratibořské a titul německého knížete. O postoupení 13 žup, které byly smlouvou Prešpurskou Bethlenovi ponechány, nemělo býti tentokráte řeči a jen v nejhorším případě mělo mu býti postoupeno několik žup za Tisou na čas jeho života, avšak i v těchto župách měl císaři pohraničné pevnosti vydati a katolíkům bývalé jejich statky navrátiti.

Nabídnutí toto bylo pro Bethlena ceny nepatrné, uváží-li se, že se od něho požadovalo, aby se vzdal skoro všeho, co dobyl; co však císař nabízel zároveň stavům uherským, byly ústupky skutečně jenom na pohled. Císař chtěl zaručit jen „staré svobody“, (nechtěl tedy povolití svobod v korunovačním diplomu svém a předchůdce svého obsažených) a choval naději, nechají-li se stavové slibem tímto přelstíti, že bude míti v tom prostředek k pokatolicezení země a k sesílení panství svého. O všeobecné amnestii pomlčel, jelikož chtěl sáhnouti na statky povstalců. Ve Vídni byli si toho dobře vědomi, že s tak nepatrnými nabídkami s těžší dojde se cíle, nezjedná-li se přispění některé vážené osobnosti a proto se měl učiniti pokus podplatit kancléře Pechyho. Císař nařídil, aby se mu nabídly statky a aby se mu slíbilo, že jej po smrti

Bethlenově bude podporovat v ucházení se o Sedmihradsko. *) S těmito instrukcemi vrátili se hrabě z Meggova a Eszterhazy do Hainburku.

Když vyslanci francouzští a komisaři císařští se sešli k poradě, zástupci Ferdinandovi nabízeli ještě méně, nežli k čemu byli splnomocnění: kníže Bethlen měl dostati statků pouze za 200.000 zlatých. Francouzi se tázali, zdali by císař stavům uherským zaručil svobody korunovačními diplomy nově nabyté; komisaři císařští však požadavek tento příkře zamítli, pravíce, že prý by tím sporům náboženským otevřeny byly dvěře do kořán. Tím se komisaři dosti zřejmě přiznali k programu o navrácení Uhrů do lůna církve katolické, a Francouzi byli požádáni v zájmu katolickém, aby jej podporovali. Stavové uherští měli se spokojiti s některými všeobecnými sliby: jakmile by určité čili jak komisaři se vyjádřili „nedovolené“ požadavky přednesli, mělo se ve válce pokračovati a pokoj v Uhrách měl býti za každou cenu zjednán čili jinými slovy, v Uhrách se mělo opakovati, co se v Čechách stalo.

Po ukončení této porady odebrali se Francouzi k uherským komisařům, aby tam zvěděli, jaké zprávy a návrhy přinesl Pechy, který se do Hainburku navrátil. Podmínky, za kterých Bethlen a stavové uherští se chtěli smířiti, byly zrovna tak přepjaté, jako podmínky císařských komisařů; obě strany tak si vedly, jako by odpůrce byl úplně poražen a jedna druhou překonávala pokryteckými frázemi. „Jen aby se ušetřilo krve křesťanské,“ psalo se z Vídně, „dává se císař u vyjednávání s Bethlenem, jež by mohl ostatně i ze Sedmihradska vypuditi.“ Bethlen naproti tomu ujišťoval, že bude „věrným a poslušným sluhou císařovým a že mu bude veškeru češť prokazovati, uzavře-li s ním mír příznivý.“ Za těmito slovy skrývala se největší nenávisť a nejtrpčí opovržení na straně jedné a nejhanebnější věrolomnost na straně druhé.

Pechy prohlásil, že pánovi jeho neběží o peníze, nýbrž o čestné postavení a to že by si mohl jen tak zachovati, kdyby mu císař ponechal správu Uher v posavadním způsobu; on že naproti tomu nebude císaři odpírati panství čili (abychom s fráze této strhli

*) Uh. st. arch. Ferdinand komisařům svým v Hainburku dd. 2. ún. 1621.

závoj) prázdného titulu královského. Ve smlouvě, která by se o tom uzavřela, že nebude užívati titulu královského, ale že se ho také nevzdá, nýbrž že o něm jen bude mlčeti. Jménem stavů uherských v Trnavě shromážděných prohlásil Pechy dále, že požadují od císaře nejen potvrzení svobod při obojí poslední korunovací povolených, nýbrž také úmluv, které se byly staly lonského roku v Báňské Bystřici a kterými moc královská co nejvíce byla omezena a církev katolická skoro o veškeren svůj majetek oloupena; a zároveň přáli si věděti, co císař vyrozumívá „starými svobodami“, jejichž potvrzení nabízí. Konečně projevíli naději, že císař v budoucnosti sám bude poskytovat peníze na udržování uherských pohraničných pevností, které byly v dřívějších dobách země české a rakouské odváděly. Požadavky Bethlenovy a stavů uherských měly tedy ten smysl, aby se císař za planý titul krále Uherského (jelikož Bethlen měl zemi spravovati) a za příjmy více nebo méně nejisté, které by mu z této země měly býti odváděny, zavázal k skutečnému odvádění poplatku.

Pechy odebral se potom k císařským komisařům, aby jim totéž oznámil a nabídky císařovy zvěděl. Hrabě z Meggova a Breuner, od nichž byl přijat, nabízeli i jemu jen to, co byli Francouzům přednesli, pomlčeli tedy ještě o tom, že by mu císař několik žup postoupil a svolovali jen k zvýšení náhrady na 300.000 zl. nebo k postoupení statků této sumě přiměřených. Pechy vzdal se tedy naděje na zdárný konec vyjednávání a odjel do Trnavy pro další instrukce.

Teprve nyní komisaři císařští rozpomenuli se na své plnomocenství, podle něhož měli právo postoupiti několik žup za Tisou, ale nejednali podle toho, nýbrž dotazovali se znovu u císaře, mají-li nabídnutí takovéto učiniti. Podle jejich náhledu nesměl Bethlen ani pídě půdy v Uhrách držeti, chtěli, aby Buquoy postupoval a knížete k povolnosti donutil.*) Návrh tento přinesl do Vídně hrabě Breuner, odůvodnil jej zajisté ještě ústně a způsobil skutečně, že Ferdinand dřívější své rozhodnutí odvolal a k postoupení zátiských žup více nesvolil, nýbrž knížeti nabídl jen

---

*) *Relatio commissariorum ad Ferd. II. dd. 6. ún. 1621.* Uh. st. arch.

400.000 zlatých dílem na penězích, dílem na statcích a titul německého knížete. Co se týká stavů uherských, setrval při svém dřívějším nabídnutí, jmenovitě nechtěl svoliti k potvrzení úmluv bystřických.*)

S resolucí touto vrátil se Breuner dne 9. února do Hainburku a příštího dne přibyl také Pechy z Trnavy. Bethlen jevil nyní více povolnosti a chtěl vyjednávat o území, které by mu mělo býti v Uhřích postoupeno, nestál tedy více na tom, aby mu ponecháno bylo 13 žup, ale titulu královského nechtěl se ani nyní vzdáti, nýbrž povoloval jen v tom, že ho nebude užívat. Pechy snažil se pro požadavky tyto získati hrabata z Meggova a Breunera, ale kázal hluchým uším.**)

Ve vyjednávání o upokojení Bethlena po několik dní se ustalo; tou dobou snažili se komisaři uherští, aby pro stavy vymohli příznivější sliby. Zástupci císařští, kteří mohli nabídnouti jen „staré svobody“, odepřeli další nabídky prohlásivše, že dříve musí býti vyjednávání s Bethlenem ukončeno a on že musí ze země odtáhnouti, nežli se budou moci stavům uherským některé ústupky poskytnouti. Jen tehdy, kdyby stavové od Bethlena se odloučili a oddanost svou císaři skutkem osvědčili (na př. útokem na Bethlena), že by císař s nimi vyjednával o jich uspokojení. Palatin, jenž byl při posavadních poradách hrál jen podřízenou úlohu, zanechal posavadní zdrželivosti a snažil se komisaře císařské důvěrnými poradami přiměti k větší povolnosti. — Nahlížel velmi dobře, co se ve Vídni vyzobuzívá „starými svobodami“ a s jakými záměry se tam zabývají; proto požadoval, aby se stavům uherským beze všech postranních zámyslů zaručilo užívání svobod alespoň v té míře, pokud jsou obsaženy v korunovačním diplomu Ferdinanda II., aby se jim udělila všeobecná amnestie a slíbilo, že do pohraničných pevností nebude vojsko německé posíláno. Měly tedy býti pojištěny svoboda víry a majetek stavů a všeliké útoky na svědomí a na majetek stavů měl se státi nemožným odstraněním cizího vojska. Co se týká posledního kusu, Uhři by byli snad povolili, jelikož vojsko německé výborně vycvičené a

*) Uh. st. arch. Ferdinand II. svým komisařům v Hainburku dd. 7. ún. 1621.

**) Uh. st. arch. Císařští komisaři Ferdinandovi z Hainburku 11. února 1621.

kázní uvyklé země lépe obhajovalo proti nájezdům tureckým nežli žoldnéři domácí, ale k uvažování té věci nedošlo, jelikož se vyjednávání již při prvním kuse rozbilo.*) Císařští komisaři podávající zprávu Ferdinandovi, radili, aby nepovoloval a amnestie neuděloval, nejvýše prý by mohl místo „starých svobod“, jež potkávají se s odporem, položití ony svobody, které náležejí „všem čtyřem stavům, tedy také stavu duchovnímu.“ V tomto znění mohla by se smlouva o mír tak vykládati, že protestanti mohou býti pronásledováni, neboť stavu duchovnímu nepříslušela žádná svoboda náboženská.**)

Pechy, jež se s novým nabídnutím císařovým (kteréž se týkalo vyplacení 400.000 zl.) byl vydal do Trnavy, přinesl od Bethlena zpět vyjádření, že se od stavů uherských nechce oddělití, že tedy uspokojení jeho také na tom závisí, bude-li požadavkům stavů vyhověno. Vyjádření toto vzbudilo u vídeňských státníků podezření, že Bethlen, kdyby se požadavkům jeho nevyhovělo, přeruší vyjednávání za tou zámiňkou, že císař neposkytuje stavům uherským žádoucí záruky pro jich svobody. Strany svých vlastních požadavků dal Bethlen Pechymu jakési ultimatum, v kterém jich nijakž nezměnil, nýbrž jen podrobně uvedl. Požadoval knížectví Opolské a Ratibořské a panství mukačevské pro sebe a dědice svoje, panství v Čechách v ceně 200.000 zl., titul „knížete říšského“ a „knížete uherského“, přiměřené rozhojnění znaku svého královským znakem uherským a konečně na čas života svého držení a správu čtyř žup zátisských, ostatních 9 žup, kterým vládl po smlouvě Prešpurské, chtěl obdržeti v léno a soudní***) jich správu ponechával palatinovi. Rozumíme-li dobře této poslední podmínce, směřovala k tomu, aby Bethlen bral příjmy z těchto devíti žup a palatinovi aby v nich byla ponechána moc, jakou v nich Bethlen posud vykonával.

*) Uh. st. arch. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 16. února 1621.

**) Tamtéž. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 18. února 1621.

***) Že byla míněna jen správa soudní, vysvítá z listů císařských komisařů k Ferdinandovi dd. 24. února 1621. Uh. st. arch. — Tamtéž. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 20. února 1621.

Když císař požadavky tyto zamítl, *) prohlásili komisaři uherští, že musejí vyjednávání přerušiti a tak se mělo státi, co komisaři císařští tak často si byli přáli. Ale nyní je pojal strach před krokem takového dosahu, i vyžádali si lhůtu na rozmyšlenou, aby císaři mohli podati zprávu. V listě svém neponoukali Ferdinanda více k bezohledné nepovolnosti jako doposud, nýbrž radili mu, aby obnovil nabídnutí své strany žup zátiských.***) Breuner a Esterhazy odebrali se do Vídně, aby tam podali další vysvětlení. Nesli s sebou list palatinův, v němž tento vykládal svůj náhled o vyjednávání. Odporučoval, aby Bethlenovi bylo Zátisi ponecháno, jelikož má menší cenu, nežli kdyby mu císař postoupil statků v ceně 300—400.000 zl., žádaje zároveň, aby svobody v posledním diplomě korunovačním obsažené, byly stavům zaručeny.***) Císař tentokráte jevil více povolnosti; odhodlal se postoupiti tři župy,†) zaplatit 300.000 zl. nebo postoupiti více statků ceny přiměřené, se stavy uherskými však nechtěl déle vyjednávat i žádným slibem se vázati.††)

Komisaři císařští zase jen částečně provedli, co jim bylo uloženo, jelikož jen tři župy ale ne také 300.000 zl. nabídli. Z rozmluvy s vyslanci francouzskými, kteří měli s Pechym neustálé spojení, čerpali naději, že Bethlen se uspokojí, bude-li mu ještě čtvrtá župa slíbena a jelikož ji níže cenili nežli sumu připomenutou, podali o tom zprávu císaři,†††) který je následkem toho splnomocnil nabídnout Bethlenovi čtvrtou župu s tou podmínkou, aby se vzdal všeliké jiné náhrady. §)

Mimo toto nabídnutí nechtěl císař ničeho více učiniti: kdyby Bethlen nechtěl s tím býti spokojen, mělo se vyjednávání přerušiti. Císař nabyl myslí zprávami, že se připravuje roztržka mezi magnáty uherskými a Bethlenem; a kníže Sedmihradský skutečně si stěžoval, že komisaři, které stavové uherští vyslali do Hainburku,

*) Uh. st. arch. Ferdinand komisařům v Hainburku dd. 22. února 1621.

**) Tamtéž. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 24. února 1621.

***) Tamtéž Palatin Sigmund Forgach Ferdinandovi dd. 24. února 1621.

†) Satmarskou, Sabolčskou a Ugočskou.

††) Ferdinand komisařům v Hainburku dd. 27. února 1621.

†††) Uh. st. arch. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 1. března 1621.

§) Ferdinand svým komisařům dd. 2. března 1621.

jsou podplaceni. Pro tvrzení toto nemáme důkazu, palatin však¹⁶²¹ od konce února jevil se býti přístupnějším důvodům jednatelů císařských nežli dříve; dne 1. nebo 2. března prohlásil dokonce, že se přidá k císaři, nebude-li mír uzavřen. I mohlo se s jistotou očekávat, že příklad palatinův bude následován a komisaři císařští projevili již naději, že Jiří Szechy a Jiří Rákóczi, generálové Bethlenovi, přidají se k císaři; také se mělo za to, že bude možno získati Bosniaka. Přátelské poměry mezi Bethlenem a uherskými magnaty byly otřeseny; kníže Sedmihradský byl v červenci 1620 uzavřel se Szechym, Rákóczim, Bosniakem, Emerichem Thurozem a Illeshazym spolek na život a na smrt, jímž se obě strany zavázaly po celý svůj život věrně vytrvati v boji proti Ferdinandovi a vzájemně se podporovati; a nyní kolísali se právě tito sloupové.*) Ve Vídni kojili se nadějí, že budou z těchto zmatků velice kořistiti a vypracovali již plán o zřízení prozatímné vlády pro území, které bude v Uhrách obsazeno.

Podobalo se, že vyjednávání bude neodvratně přerušeno, ješto Pechy, který se byl opět vydal k Bethlenovi, psal odtamtud, že Bethlen méně nepřijme nežli sedm žup. Strana císařská však nemohla ještě útoku podniknouti, jelikož Buquoy prohlásil, že vojsko jeho není vyzbrojeno, že se mu nedostává spíše a že cesty jsou bezedné. Vyzval tedy komisaře, které v Hainburku navštívil, aby vyjednávání ještě protahovali a příměří již dvakráte prodloužené ještě obnovili.***) Všeliká znamení však ukazovala, že Bethlen nyní sám útok podnikne, neboť postupoval s 4000 mužů z Trnavy k Prešpurku. Vypravil sice ještě jednou kancléře svého do Hainburku, ale instrukce, kterou mu dal, svědčila, že si přál roztržku; neboť Pechy požadoval tentokráte jedenácte žup.***)

Když císaři byl požadavek tento oznámen, nechtěl dále vy-

---

*) Uh. st. arch. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 5. března 1621. — Puncta resolutionis S. Mtis in tractatu Heinburgiensi dd. 5. března 1621. — Smlouva mezi Bethlenem a jmenovanými pány otištěna je u Szilagyiho.

***) Uh. st. arch. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 9. března 1621. — Ferdinand svým komisařům dd. 10. března 1621. — Palatin císaři dd. 11. března 1621.

****) Tamtéž. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 11. března 1621. — Tamtéž. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 12. března 1621.

jednávati;*) předce však nebylo vyjednávání nadobro přerušeno a sice přičiněním vyslanců francouzských, jež požadavky Bethlenovy považovali za přepjaté. Jeden z vyslanců, Bethune, odebral se k Pechymu a hrozil pánu jeho hněvem Ludvíka XIII., pakli se neumírní. Na to Pechy vydal se opět k Bethlenovi**) a vrátil se s novým prohlášením. Bethlen zmírnil požadavek svůj strany žup, ale za to požadoval, aby mu byly dědičně postoupeny rozsáhlé statky, jež by nynějším držitelům měly býti vyplaceny a jemu odevzdány; pro stavy uherské požadoval všeobecné odpuštění a zaručení jich svobod. Préaux oznámil požadavky tyto komisařům císařským, jež podali o nich zprávu císaři tentokráte další povolností odporoučejíce. Jen pro všeobecnou amnestii nechtěli se rozehráti, jakkoliv se palatin vynasnažil, aby je získal pro tento požadavek.***)

Na zprávu tuto vypracovali ve Vídni dva diplomy, z nichž jeden týkal se Bethlena a druhý stavů uherských a poslali je jako ultimatum do Hainburku. Obsah posledního není nám znám, ale máme-li na zřeteli průběh posavadního vyjednávání, nemůžeme pochybovati, že požadavkům stavů uherských nevyhovoval, nýbrž že obsahoval jen všeobecné sliby, kteréž pozdější pronásledování umožňovaly. V listině Bethlenovi platící se pravilo, vzdá-li se titulu královského, vydá-li korunu, nebude-li se dále míchat do záležitostí uherských, navrátí-li statky dědicům Drugetha z Homonny, duchovenstvu a šlechticům oloupeným, že mu budou knížectví Opolské a Ratibořské postoupeny dědičně a čtyry župy zá-tisské na čas života s tou podmínkou, aby obyvatelé těchto žup směli chodit na sněmy říšské a aby podléhali právomocnosti palatinově. Kromě toho všeho chtěl mu císař uděliti ještě titul knížete říšského, vyplatit na hotovosti 100.000 zl. a Mukačevo odevzdati tím způsobem, aby od dědiců jeho mohlo býti zaplacením 300.000 zl. vybaveno.†)

*) Tamtéž. Ferdinand svým komisařům dd. 15. března 1621.

**) Tamtéž. Komisaři císařští Ferdinandovi dd. 16. a 22. března 1621.

***) Tamtéž. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 26. března 1621. — Palatin císaři dd. 29. března 1621.

†) Kittsecký arch. *Conventio seu contractus utriusque partis commissariorum super contentatione Bethleni*. Druhá osnova v uh. st. arch.

Oba diplomy byly dne 8. dubna kancléři Pechymu a komisařům uherským přečteny a od nich za nedostatečné uznány. Pechy požadoval pro knížete Tokaj místo Mukačeva a přál si, aby ústupky, které se mu mají poskytnouti, nezávisely na dodatečném souhlase sněmu uherského. Uherští komisaři namítali, že se jim neslibuje zachovávání diplomu korunovačního, že císař chce vydržovati německé posádky v pohraničných pevnostech a že stavy nazývají rebely.*) Císař, jemuž stížnosti tyto byly sděleny, nechtěl jim vyhověti, nabízejí udělení amnestie jen s tím vymíněním, přijmou-li stavové německé posádky do svých pohraničných domů; neboť jen tímto způsobem nově nabytá práva svoje považoval za zabezpečená.***) V otázce ústavní tedy ve Vídni nepovolovali, ale co do amnestie chtěli mírněji jednati. Obrat tento jevil se v chování k Emerichu Thurzovi. Tento náčelník a vůdce povstalců, jenž posud věrně Bethlena se přidržoval a přísahu společovací zachovával, počal se nyní vyklati; a jakkoli Pechy v listech svých z Hainburku před absolustickými choutkami vídeňských státníků jej varoval a k vytrvalosti při Bethlenovi jej přemluvíti se vynasnažoval, předce nemohl zabrániti, aby Thurzo nežádal císaře za amnestii, která mu byla ihned povolena. Pakli císař udělil milost náčelníkovi, jenž v Uhrách hrál takovou úlohu, jako Thurn v Čechách, nemohl předce trestati menších provinilců, aniž by na sebe uvalil výčitku nejkřiklavější nespravedlnosti. Když ve Vídni odhodlali se strany amnestie k ústupkům dalekosáhlým, domnívali se zajisté, že to urychlí roztržku mezi Bethlenem a magnaty. Jisto je, že Bethlen s velikou nevolí pozoroval touhu po míru v družině jeho čím dále tím patrněji se jevící a že právě v těchto dnech tázal se magnatů u něho meškajících, zdali chtějí míti raději mír nežli válku. Když magnati svým smírným smýšlením se netajili, tázal se Bethlen dále, zdali zapomněli na list, kterým osvědčili sultanovi, že se raději podrobí panství jeho, nežli aby podnikli jeho císařovo. Jelikož Emerich Thurzo a strýc jeho Stanislav tvrdili, že o tomto listě ničeho nevědí, v Bethlenovi vzkypěla žluč

*) Uh. st. arch. Ferdinand svým komisařům dd. 9. dubna 1621.

***) Tamtéž. Ferdinand svým komisařům dd. 11. dubna 1621.

i pravil, že ví již, co chování jejich znamená a že odtud prospěchu svého jiným způsobem opatří.*)

Bethlen však nevyhledával prospěchu svého v smírném vyrovnání s císařem. Byl chladným, bezohledným sobíkem; naproti straně císařské užíval bez rozpaku hrubých lží a pokrytectví, tak že by mohl býti spíše za náčelníka tlupy asijské nežli za knížete v civilisované Evropě považován. Nicméně nedá se mu upříti ani značné nadání panovnické ani bystrá pronikavost v posuzování politických poměrů. První vlastnost osvědčil v Sedmihradsku, kde za něho bezpečnost majetku, obecný blahobyt a příjmy státní dosáhly výše nebývalé; politický bystrozrak osvědčil poměrem svým k Portě, s níž váhal vyjednávatí o alianci, ale především tím, že nyní přerušil vyjednávání s císařem, ačkoliv na tuto chvíli nemohl očekávat vydatné podpory od stavů uherských, jelikož byli ochotni za pouhý slib amnestie s Ferdinandem se smířiti. Muž krátkozraký byl by se byl spokojil s nabídkami císařovými, byl by mír uzavřel a do Sedmihradska se navrátil. Bethlen však nahlížel, kdyby Uhry hořejší, o které běželo, byly císaři vydány beze všech podmínek, že by tam zavedeno bylo panství absolutní, že by němectví otevřeny byly dvěře do kořán a že by to mělo za následek záhubu šlechty uherské. Snad by to bylo mohlo zemi prospěti, ale že by tím vlastní jeho panství bývalo podkopáno, o tom nemohl nijakž pochybovati a tak nesměl pro vlastní bezpečnost svoliti k uzavření míru s císařem, pakli by Ferdinand nechtěl ústavu uherskou a svobody v diplomu korunovačním obsažené potvrditi; nesměl tak učiniti, jelikož by byl sám sobě kořist z vítězství nemožnou učinil. Nemohl se sice nadíti, že válkou dosáhne lepších podmínek, nežli se mu nyní nabízely, ale již to stálo za zápas, donutil-li císaře k bezohlednému uznání ústavy uherské, upoutal-li tím císařské panství k další málomocnosti a umožnil-li sobě další míchání se do záležitostí uherských.

Bethlen nemoha sám přerušiti vyjednávání pro nepatrné nabídky, které císař učinil stavům uherským, jelikož oni sami proti

*) Uh. st. arch. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 13. dubna 1621. —

Archiv uherské akademie. Palatin Emerichu Thurzovi dd. 9. dubna 1621.

Gindely: Dějiny českého povstání. Díl IV.

nim se neohražovali, učinil počátek roztržky tím, že napjal výše vlastní své požadavky. Nechceme jich dále vypočítávati a poznamenáme jen,*) že byly ve Vídni předmětem porady, v níž měli 17. dub. 1621 účastenství kromě hraběte Breunera někteří vynikající uherští, k straně císařské se hlásící hodnostáři a sice arcibiskup Pazman, uherský kancléř a arcibiskup Kaločský, biskup Pyber a bán Chorvátský a v níž se stalo jednohlasné usnešení, aby se upustilo od vyjednávání. Osoby tuto jmenované, k nimž přidružili se ještě Harrach a Trauttmansdorff, odebraly se potom k císaři, kde o této otázce znovu bylo jednáno a téhož výsledku došlo.***) Buquoy měl nyní v Uhrách postupovati.

Tou dobou rozhodnuto ve Vídni také o odpovědi, která se měla dáti uherským stavům a palatinovi na žádost jejich za změnu císařských nabídnutí. I tentokráte jen strany amnestie více se povolovalo; císař sliboval, že stavům odpustí všecka provinění, jakých se povstáním od 1. července 1619 dopustili a že je v užívání jich „starých svobod“ nebude obmezovati; za to požadoval, aby duchovenstvu byly statky jeho navráceny.***) Palatinovi byla za služby jeho, které při této příležitosti vykonal a ještě vykonati mohl, zvláštní odměna slíbena, †) povolán do Vídně, aby se tam účastnil v konečném zredigování diplomu. ††)

Když Pechy obdržel v Hainburku zprávu o usnešení, které se stalo ve Vídni strany postupování Buquoyova, učinil ještě v poslední chvíli pokus, vyjednávání prodloužiti. Ohlásil vyslancům francouzským, že právě obdržel plnomocenství od Bethlena, aby uzavřel mír s císařskými komisaři na základě posledního jejich nabídnutí, bude-li pánovi jeho dovoleno, aby směl ještě až do počátku července v Uhrách pomeškati, by náhlým ustoupením neuvadil na sebe nenávisť Turků. Za tento ústupek chtěl kníže ponechati císaři Šoproň, Prešpurk (avšak bez hradu) a Trnavu. †††)

*) Uh. st. arch. Císařští komisaři Ferdinandovi dd. 15. dubna 1621.

**) Tamtéž. Protokol o sezení rady dd. 19. dubna 1621.

***) Tamtéž. Osnova pro uherské stavy v dubnu 1621.

†) Uh. st. arch. Ujednání strany palatina.

††) Tamtéž. List průvodní pro uherské jednatele.

†††) Tamtéž. Protokol o sezení rady dd. 19. dubna 1621.

Leželo na bíledni, že Bethlen hodlá prostředků uherských ještě několik měsíců pro sebe užívati a zmáhající se nedostatek peněz na straně císařské vykořistiti. Vyslanci francouzští nevěnovali tomuto návrhu žádnou pozornost, nýbrž prohlásili, že úkol svůj považují za skončený a že se ve vyjednávání více nesúčastní. I konali rychle přípravy k návratu do vlasti, k čemuž přiměly je nejen události v Hainburku, nýbrž přímý rozkaz z Francie. Král a jeho ministři vzdali se myšlenky podporovat císaře; želelit již dávno slibu ukvapeně daného a ponechávali posly ve Vídni více aby se zdálo, že přejí smíru nežli z upřímné snahy po jeho zjednání. Nyní však byli syti tohoto pokrytectví tím spíše, ješto způsob, jakým císař hodlal vykořistit vítězství svého nad falckrabětem a jakým se Habsburkové snažili usadit se ve Veltlinu — o čemž později budeme vypravovati — velice se dotýkal francouzských prospěchů. Neutralnost Francie císaři příznivá byla v koncích a Ludvík rozkázal svým vyslancům, aby na své zpáteční cestě napomenuli členy Unie k zachování svého spolku a aby je potěšili nadějí na pomoc francouzskou.*) Rozkaz tento přišel pozdě, tak že Unii nemohl zachránit před rozpadnutím, ale obrat ve francouzské politice je jím ostře charakterisován. Odchod vyslanců francouzských z Hainburku měl za následek, že také všichni ostatní komisaři odjeli.

Jeden z jednatelů v Hainburece sklídl špatný vděk za svou činnost. Bethlen vinil o několik neděl později kancléře Pechyho z velezrády, dal jej zatknouti a až do jeho smrti vězniti. Pokud Bethlen byl oprávněn k takovému jednání se svým kancléřem, nevíme; neboť jakkoliv byly kancléři od strany císařské za jeho dobré služby statky ano i knížecí koruna sedmihradská po smrti Bethlenově nabídnuty, není předce žádného důkazu, že by byl kancléř nabídkám těmto popřál sluchu a že by byl pána svého zradil. Více odůvodněno zdá se nám býti podezření, že Pechy roku 1620 byl přístuppen penězům císařským, jak jsme byli času svého naznačili. Kdyby byl Bethlen býval přesvědčen o jeho vině, byl by jej dal zajisté smrtí ztrestati; pouhé uvěznění znamená

*) Lettre du Roy à Mess. les Ambassadeurs dd. 4. března 1621. Ambassade.

podle náhledu našeho, že kancléři nebyla žádná vina dokázána, nýbrž že bylo jen proti němu podezření. *)

Za vyjednávání Bethlen užil skrze Pechyho několikrátě toho úskoku, že se vychloubal se svým spojením se sultanem a že tvrdil, kterak mohutné vojsko turecké a tatarské táhne proti císařským; nebo že předstíral, kterak jej sultan pro vyjednávání s císařem ohrožuje a kterak jej vyzval, aby toho zanechal. Jednal tak, aby komisařům císařským nahnal strachu a přiměl je tak k větší povolnosti. V Cařihradě naproti tomu dal ubezpečovati svými jednateli Štěpánem Doczim a Janem Rimayem, že nevyjednává do opravdy, že chce císaře jen klamati a všeliké příležitosti užiti, aby mu škodu způsobil. Sultanovi radil, aby nezanedbal vhodné příležitosti k rozšíření panství svého, čímž však nemínil, že by Turci měli císaře napadnouti, nýbrž jen že mu mají poslati na pomoc potřebné vojsko; k účelu tomu psal také chánovi tatarskému žádaje jej za přispění, při čemž mu dělal naději na velikou kořist v Rakousku. **) Avšak Tataři a Turci měli mu nejen pomocné armády poslati, nýbrž oni měli také odvrátit vpád do Uher a proto měl velkovezír zaslati jménem sultána pohružný list stavům uherským, měl jim všeliké další vyjednávání s císařem zakázati a stejné psaní poslati jemu Bethlenovi a v něm projevití své podivení, že se pustil do vyjednávání s císařem a dáti mu proto výstrahu. Obě psaní chtěl pak Bethlen předložit sněmu říšskému, jež hodlal svolati. Vyslancům svým uložil, aby účelu svého hleděli dosáhnouti podplácením; ale jelikož se peněz nedostávalo, měli se dohodnouti s posly českými a rakouskými v Cařihradě ještě meškajícími a peníze prozatím jen slíbiti. ***) Ochuzení zástupci stavů rakouských a českých sliby skutečně neskrbili, nýbrž zavázali se zaplatit 80.000 tolarů. †) Z tohoto kotouče lží a úskoků tolik vysvítá, že Bethlen hleděl nyní zjednati si spolek s Tureckem, kterého se byl dříve vystříhal.

*) Katona XXX.

**) Otištěno kolikrátě.

***) Mnich. st. arch. Jiří Chezi Ferdinandovi dd. 26. dubna 1621. — List Bethlenův chánovi: Török Magyar Kori Törtonelemi Emlékek, instrukce Bethlenova ad Stephanum Doczi et Joannem Rimay dd. 26. března 1621

†) Závazek rozličných vyslanců k zaplacení 80.000 tolarů dd. 30. dubna 1621. Tamtéž.

Potupné úsudky, jakými jej Evropa západní zasypávala a jenž v tom vrcholily, že byl za Mohamedána vydáván, tímto krokem nabyly své oprávněnosti, neboť jakkoli v Uhrách panství Ferdinanda se obávali nebo je odsuzovali, předce bylo zajisté nekonečně snesitelnější, nežli jeho turecké, které spolek tento mohl míti v zápětí. Strany všelikého vynasnažení Bethlenova poznamenati dlužno, že Turci přání jeho, jen pokud se týká obou listů vyhověli; v příčině vojska byla mu později jen nepatrná pomoc poskytnuta.*)

II.

Nežli budeme vypravovati o válce, která znovu vypukla, musíme se zmíniti o událostech, jaké se zběhly na bojišti za vyjednávání v Hainburku. Příměří, jak známo, vztahovalo se jen na území mezi Dunajem po pravém a Litavou po levém břehu; na Moravě, v Rakousích na levém břehu Dunaje a v Uhrách mohlo se tedy válčiti beze všeho obmezení. Podnikány tedy útoky za nedlouho zase, jen že pravidelně vycházely od roučích a obratných jezdců uherských, kteří jako dříve tak i nyní na předních strážích a přepadáním jednotlivých oddílů velice se vyznamenávali a odpůrci pravidelně citemnou škodu způsobili. Jmenovitě Morava byla častými výpravami Bethlenovými sužována. Jezdci jeho pronikli až k Hustopeči, svedli tam šťastnou půtku s císařským vojskem,**) vydírali výpalné a prováděli tak pohrůzku, kterou byl Bethlen pronesl proti stavům této země. Buquoy pro špatnou povětrnost nemohl síly své soustřediti, avšak bez ohledu na tuto okolnost panoval v táboře císařském takový nedostatek kázně, že vyslanec španělský uznal za dobré proti Buquoyovi vystoupiti a jej viniti,

*) Husein paša stavům uherským dd. 1621 z jara. Török Magyar Kori Törtenelemi Emlékek.

***) Bethlen podává o tom zprávu Bedřichovi dd. 12. února 1621 (v mnich. st. arch.) *Excursionibus continuas indesinentes fiunt in vicinam Austriam et Moraviam, quibus obvia quaeque igne et ferro consumuntur, ita ut perduelles duplicatis jam suppliciis perjurii poenas luere cogantur, dum nempe praeter nostratum invasionem, afflictionem et extremam devastationem ab interno quoque hoste, quam ultro recepere, mirifice excruciantur*

že nedbalostí svou značnou část vojska císařského zahubil. Aby další zlořády a nehody byly odvráceny, navrhol Oñate, aby byl kromě Buquoye, jenž by se zabýval sděláváním a prováděním operačních plánů, jmenován ještě druhý generál, který by pečoval hlavně o zachování kázně. Návrh tento došel ve Španělských schválení a vyslanci uloženo, aby se postaral o jmenování tohoto druhého generála.*)

1621 Rozličné úspěchy jezdců uherských zvýšily odhodlanost Bethlenovu a jelikož od polovice února byl přesvědčen, že vyjednávání nebude mít výsledku, jaký si přál, napomenul také falekraběte k největšímu odporu v Slezsku a požádal jej, aby mu poslal dva pluky pěchoty a 1000 jezdců, s jejichž pomocí doufal hraběte Buquoye porazití.***) Aby žádosti jeho spíše bylo vyhověno, měl ji přednésti hrabě z Thurnu, který byl vstoupil do jeho služby; i vypravil jej do Vratislavě, aby tam se stavy slezskými ujednal společný plán operační.***) Thurn účelu svého nedosáhl, neboť když dojel do Těšína, obdržel zprávu, že Slezsko se hodlá císaři podrobiti; i vrátil se s nepořízenou k svému pánovi.†)

1621 Na bojišti moravsko-uherském císařští od druhé polovice měsíce února nebyli více stíháni zhoubnými nehodami. Plukovník Tiefenbach zmocnil se hradu Děvína a jelikož nedlouho před tím také Skalice dobytá, měli císařští v rukou svých dvě místa, o která se opírajíce mohli do Uher vniknouti.††) Brzy na to opanoval Buquoy Novou ves (Neudorf), nedaleko Děvína ležící, kterýžto úspěch doplněn porážkou Uhrů při přepadení Strážnice.†††) Bethlen snažil se mezery těmito ztrátami způsobené co nejspěšněji doplniti; postoupil z Trnavy k Prešpurku, odkudž se pokusil o dobytí Děvína; ale pokus jeho se nezdařil a také útok na císařské u Ho-

*) V Simancasu. Oñate Filipovi dd. 19. ledna 1621. — Tamtéž. Státní rada králi dd. 9. března 1621.

**) Mnich. st. arch. Bethlen Bedřichovi z Trnavy 12. února 1621.

***) Memoiriale pro Comte a Thurn in Silesiam proficiscente dd. 21. února 1621. Mnich. st. arch. — Bethlen Bedřichovi dd. 20. února 1621. Tamtéž.

†) Mnich. st. arch. Pettendi Bedřichovi dd. 28. března 1621.

††) Míst. arch. v Inšpruku. Stadion arciknížeti Leopoldovi dd. 24. ún. 1621.

†††) Tamtéž. Stadion arciknížeti Leopoldovi dd. 3. března 1621.

líče byl odražen. *) Přese všecku lásku ke svým krajanům nemohl předce Bethlen zneuznávatí pravdy čím dále patrnější, že jeho hordy jezdecké kázni nezvyklé, nebudou moci dlouho odporovati vycvičenému a otužilému vojsku nepřátelskému. Nežli tedy ještě obdržel zprávu, že Thurn ničeho nepořídil, žádal znovu falekraběte za některé oddíly německé pěchoty a německé jízdy odvoláváje se při tom na slib markraběte Krňovského, jenž mu chtěl několik tisíc mužů na pomoc poslati, jakmile by falekrabě k tomu svolil. **) Prohlášením tímto dostává se na jev spojení Bethlenovo s markrabětem, k němuž se v letě pojily události dosahu největšího.

Bedřich s tím souhlasil, aby markrabě Krňovský propůjčil se k službám knížeti Sedmihradskému s tím vojskem, které sám byl sebral. ***) Slib tento však Bethlenovi nedostačil. Když vyjednávání v Hainburku bylo přerušeno, požadoval, aby mu falekrabě odevzdal všecky peníze, které byl zatím sebral, při čemž ubezpečoval, že nikdy do opravdy nevyjednával a že schválně kladl požadavky, které měly přerušení za následek: s rodem Habsburským prý nikdy míru neuzavře. Bedřich by byl zajisté na žádost tuto poskytl poslední halíř, zvláště an Thurn listem současným jej ubezpečoval, že Bethlen s císařem nikdy upřímně nejednal, †) ale když psaní tato došla, Bedřich nalézal se v největších nesnázích: Unie se rozpadla a král Jakub velice jej tísnil. V sklíčenosti své neměl ani k slibům odvahy; dal za odpověď, že se chce držeti spolku s Bethlenem, ale nyní že nemá prostředků, aby jej podporoval. Markraběte Krňovského napomenul, aby věrně vytrval na vlastní útraty a jmenoval jej vedle Mansfelda generálem svým v mezích koruny české. Snad tento mohl uskutečniti, nač mu v těchto dnech někdejší vrchní hejtman v Slezsku Jan Kristian z Lehnice zvláštním přípisem dělal naději, totiž obnoviti panství jeho v Slezsku, když by se tam dosti malá armáda obořila na

*) Katona XXX. 664 a sled.

**) Mnich. st. arch. Bethlen Bedřichovi dd. 9. března 1621.

***) Tamtéž. Bedřich Bethlenovi dd. 19. 29. března 1621.

†) Mnich. st. arch. Bethlen Bedřichovi dd. 22. dubna 1621. — Tamtéž. Thurn Bedřichovi dd. 22. dubna 1621.

utiskovatele v zemi nenávidené. *) Kdyby byl Bedřich nebyl takovým ubožákem a kdyby byl býval mezi Mansfeldem, markrabětem Krňovským a Bethlenem ujednán společný plán operační, bylo by se mohlo snad ještě docílit příznivého výsledku pro falckraběte, jelikož v krajinách, kde se válka vedla, bylo mu obyvatelstvo nakloněno.

Jelikož na žádost Bethlenovu za žoldněře německé prozatím jen sliby bylo odpověděno a Buquoy, jakmile vyjednávání v Hainburku bylo přerušeno, v Uhrách postupoval, postavení knížete Bethlena stalo se velmi neutěšeným. Ke všemu ještě odtrhli se od něho dva jeho velitelé Bosnyak a Szechy, mnozí šlechtici následovali jejich příklad a ostatní počali se kolísati. Bethlen vzdal se tedy naděje, že by se mohl v Prešpurku nebo Trnavě udržeti a rozhodl se proto ustoupiti do Košice, což neprodleně učinil, tak že v prvních dnech měsíce května dorazil do Košice. Na cestě stihli jej poslové markraběte Krňovského, jenž se měli s ním dohodnouti o spojení obou armád. Poněvadž mu velice na tom záleželo, aby se o ústupu jeho nepříznivě nesměšlelo, snažil se zastříti jej všelikými lžemi a vychloubáním. Vojsko jeho musí prý si nejdříve kořist zabezpečiti a jakmile se to stane, zase prý postoupí, na Vídeň udeří a Čech a Moravy na vlastní účet se zmocní, kdyby Bedřich se pustil do vyjednávání s císařem. Při své obrazotvornosti dospěl k tvrzení věcí nejsmělejších; vypravoval, že minulého roku byly mu nabídnuty od císaře a od Španělska čtyry miliony zlatých, kdyby s nimi spolek uzavřel, ale on že toho zamítl, jelikož bude Habsburky vždycky potráti. **) Thurn, jenž s Bethlenem ustupoval, užíval také taktiky pána svého; psal falckraběti, že Bethlen za měsíc státi bude v čele 70.000 mužů a že podnikne výpravu na Vídeň. ***)

Buquoy, jemuž se ústupem tímto dráha uvolnila, postupoval proti Prešpurku, kamž dne 29. dubna dorazil. Zároveň uveřejnil císař patent, jímž sliboval Uhrům úplnou amnestii, podrobili se

1621

*) Tamtéž. Jan Kristian z Lehnice Bedřichovi dd. 14/24. dubna a 6. 16. května 1621.

**) Sas. st. arch. Psaní markraběti Krňovskému dd. 8. května 1621.

***) Mnich. st. arch. Thurn Bedřichovi dd. 14. května 1621.

do lhůty ustanovené; jiných slibů patent neobsahoval; nenabízelo se tedy ani to, co se podávalo posledním diplomem.*) S Buquoyem odebral se také palatin do Uher, aby tam ujal vládu, pokud by to bylo možno. Město Prešpurk nekladlo žádného zvláštního odporu, nýbrž vzdalo se císařskému generálu brzy po jeho příchodu; ale hrad statečněji se držel. Vyjednávání palatinovo s velitelem posádky Zayem nemělo výsledku, a tak jal se Buquoy hrad bombardovati, což neminulo se s účinkem, neboť posádka vzdala se již dne 6. května.***) Nyní množily se úspěchy vojska císařského, při čemž konalo dobrou službu spojení, které si byl císař zjednal s jednotlivými magnaty a veliteli vojska. Trnava vzdala se bez odporu a jelikož také Štěpán Palfi, Tomáš Bosnyak a Szechy vystoupili na bojiště pro císaře, způsobili sbory svými, že podrobila se uherská horní města. Buquoy mohl táhnouti na Nové Zámky, aby se o obležení tohoto města pokusil.

1621

Bethlen užil času, který mu byl popřán obléháním Nových Zámek od císařských k rozmnožení vojska svého. K úsilovným jeho snahám, v nichž podporován byl co nejhorlivěji od Emericha Thurza, který přes smířování své s císařem opět se ho přidržoval, shromažďoval se v Košici den ode dne rostoucí počet žoldnéřů německých, jimiž vzrostla důvěra jeho v příznivý obrat. Aby vítězství tím bezpečněji dosáhl, snažil se zjednat si spojení s Mansfeldem a prosil markraběte Krňovského několikerým psaním, aby Slezsko co nejdříve možno opustil a k němu přirazil, jelikož z Uher stane se rozhodnutí. Na začátek června očekával připojení se markraběte, který se byl k tomu určitým slibem zavázal a k tomu od Emericha Thurza na účet Bethlenův peníze obdržel. Aby stavy uherské těsněji k sobě připoutal, vypsál kníže na den 1. června říšský sněm do Prešova, jemuž chtěl diplom císařův, ovšem s takovými poznámkami předložiti, že zamítnutí jeho najisto očekával.***) Část stavů uherských dostavila se na jeho vyzvání a výsledek porad jejich byl takový, jak Bethlen očekával.

1621

1621

*) Uh. st. arch. Patent Ferdinandův dd. 30. dubna 1621.

**) Tamtéž. Leopold Peck ad Palatinum dd. 25. dubna 1621. Katona XXX. 681.

***) Szilagyi na uv. m. Bethlen Emerichu Thurzovi dd. 15. května 1621.

Bethlen ustanovil svůj další operační plán v ten smysl, že
 1621 chtěl až do 15. června vojsko své v Košici soustřediti a pak vytrhnouti, aby se spojil s markrabětem, jenž měl přes hory do Uher přitáhnouti. *) Prozatím poslal mu naproti 2000 jezdců, aby jej, pokud možno, pojistil proti útokům. **) Bethlen doufal, že po spojení s markrabětem bude mít po ruce 20.000 mužů vojska, jehož jádro tvořiti měla pěchota německá. ***) Veliteli posádky novozámecké, Stanislavu Thurzovi, podal zprávu o tomto zbrojení, napomínaje jej k vytrvalosti na svém místě, jelikož brzy k Novým Zámkům přitrhne a na Buquoye udeří, Emerichu Thurzovi však co nejostřeji vytýkal, že nepřátelské hnutí v župě své proti němu (Bethlenovi) nedovedl potlačit a upomínal jej opět na svaté závazky, jaké jim ukládá spolek před rokem uzavřený. †) Pokud výčitky byly odůvodněny, nevíme, Thurzo však snažil se největší horlivostí nabýti opět důvěry Bethlenovy, neboť vedením jeho zavázal se veliký počet uherských šlechticů pevně se přivínouti ke knížeti, od něhož jich nemělo nic více odvrátiti.

1621 Ještě počátkem června císařští dosáhli úspěchu; zmocnili se Szecsi města Bressno-Bánye. Ale to byl poslední úspěch zbraní císařských, ††) jelikož Bethlen část vojska svého poslal na bojiště. První porážka stihla někdejšího jeho důvěrníka a nyní císařského stoupence Tomáše Bosnyaka, což se stalo zradou. Bethlen totiž přivábil jej do tábora svého, jako by chtěl o mír vyjednávat, načež jej dal zatknouti. Vojsko nemajíc velitele svého bylo překvapeno a poraženo. Jakmile došla zpráva o této události, nemeškali na straně císařské vojsko v Čechách a na Moravě ležící do Uher poslati; a aby se odvrátilo nebezpečnosti, jaké by mohlo hroziti Moravě nechráněné od markraběte Krňovského, požádán kurfiřt Saský, aby jej měl na zřeteli.

---

*) Tamtéž. Bethlen Emerichu Thurzovi dd. 27. května 1621.
6. června.

**) Tamtéž. Bethlen Emerichu Thurzovi.

***) Tamtéž. Bethlen Stanislavu Thurzovi dd. 10. června 1621.

†) Tamtéž. Bethlen Emerichu Thurzovi dd. 7. června 1621.

††) Tamtéž. Bethlen Emerichu Thurzovi dd. 18. června 1621. — Sas. st. arch. Ferdinand kurfiřtovi Saskému. — Katona XXX, 688.

Buquoy, jak praveno, táhl po pádu Prešpurku k Novým Zám-
kům a jal se obléhati tuto tvrz, když byla posádka potupně
zamítla vyzvání palatinovo, aby se vzdala.*) Stanislav Thurzo
osvědčil v hájení pevnosti skvělé schopnosti, neboť obléhání města,
jenž leží nad malým přítokem řeky Dunaje, se protahovalo, aniž
by císařští účelu svého dosáhli. Palatin roznemohl se za tohoto
obléhání a musel býti do Trnavy převezen, kde jej mrtvice ra-
nila a životu jeho konec učinila. Strana ztráty jeho příliš nepo-
cítila, jelikož v přesvědčení svém neustále sem tam se kolísal a
proto byl málo spolehlivým. Původně byl protestantem, jako většina
šlechticů uherských, později podlehl vlivu arcibiskupa Pozmana a
stal se katolíkem, čemuž nejspíše děkoval povýšení své na palatina.
Když Bethlen vystoupil na jeviště, jevil nedostatek odhodlanosti
v hájení práv císařských, krok za krokem povoloval knížeti Sedmi-
hradskému a súčastnil se dokonce, jak se podobá, u volbě jeho
za krále; teprvé v Hainburku rozhodl se opět pro císaře, patrně
proto, že se mu vítězství jeho zdálo býti nepochybné. Když Fer-
dinand obdržel zprávu o jeho smrti, nařídil pánům Kašparu Hor-
vathovi, Štěpánu Ostrosithovi a Petru Koharymu, aby se odebrali
do tábora Buquoyova a tam ujali funkce palatinovy. Měli se snažit
získati šlechtu uherskou pro císaře a kteří by odporovali, ty měli
prohlásit za zbavené statků.**)

Zatím uplynulo již sedm neděl, co Buquoy ležel u Nových
Zámků a posud zmařeny byly všechny jeho pokusy o dobytí tohoto
místa. Při tom hrál vynikající úlohu jmenovitě Štěpán Horvath,
jenž v čele 1500 mužů mimo město tábořil a oblehající neustále
obtěžoval. Nyní však postupovalo z Košice 6000 mužů; po jich
příchodu musel se stav obléhajících státi povážlivým, ježto již nyní
přemáhati jim bylo veliké obtíže při shánění potřebné špíže.***)
Tu stalo se jednoho dne, že Buquoy v čele malého oddílu jízde-
ckého chtěl chrániti sbor zásobovací špíží přivážející. Uhři užili
vhodné této příležitosti k útoku na císařské a svedli s nimi půtku.

10. čce-
1621

*) Místodrž. archiv v Inšpruku. Responsio hungarorum militum penes Ujvar
existentium ad consilium Palatini dd. 25. května 1621.

***) Uh. st. arch. Instrukce pro jmenované pány dd. 2. července 1621.

****) Mnich. st. arch. Bethlen markraběti Krúovskému dd. 20. července 1621.

Zběsilý strach padl na družinu Buquoyovu, většina vojáků přehala a ti, co zbyli, podlehli i s velitelem přesile; Buquoy padl z jedenácti ran krvácející. Uprchlíci se ovšem vzpamatovali a cítili, jak potupně se zachovali, vrátili se na bojiště, kde však našli již jen mrtvolu velitelovu, kterou v smutku a hořekování do tábora přinesli.*)

Takovým způsobem skončil život svůj Karel Bonaventura z Longuevalu, hrabě z Buquoy, svobodný pán z Vaux v stáří 50 roků. Otec jeho Maximilian z Longuevalu, jenž se byl na bojištích nizozemských vyznamenal a jenž byl za zásluhy své od Filipa II. titulem hraběte z Buquoy odměněn, padl za obléhání Tournaie. Princ Alexandr Farnese, který si ho velice vážil, věnoval potom přízeň svou jedenáctiletému synu jeho a tak Karel Buquoy dosáhl již v 27. roce stáří svého vysokých hodností vojenských: stal se plukovníkem a gouverneurem Arrasu. Později vyznamenal se v hájení Amiensu proti Jindřichovi IV. a při jiných příležitostech tou měrou, že byl jmenován generálem dělostřelectva. Vrchní velitel španělský markés Spinola užil ho za války s Holanďany při rozličných důležitých příležitostech a svěřil mu konečně velení nad sborem 12.000 mužů. Když byl Matiaš korunován ve Frankfurtě, Buquoy přibyl tam v družině Spinolově a přál štěstí novému císaři. Okolnost tato a druhé setkání měly za následek, že jej Matiaš přijal do své služby, svěřil mu velitelství vojska proti povstalcům českým vyzbrojeného a tak osud rodu svého položil v ruce jeho. Během války proneseny všeliké stížnosti na Buquoye: pochybováno o jeho schopnostech a o ryzosti jeho povahy, obviňován, že sám ze sebe ničeho nepodniká, že válku zúmyslně protahuje, že ze ziskuchtivosti účastní se v loupežení vojska svého a že z kontribucí se obohacuje. Výčitky tyto nejsou bezdůvodny, předce však zásluhy jeho o rod Habsburský jsou nepopíratelné. Buquoy nabyt lepšího vzdělání vojenského nežli všickni jeho odpůrci a jelikož tito nedovedli z přílišné jeho opatrnosti kořistiti a jeho pohyby, theoreticky zajisté dobře vypočtené, zmariti, podržel pole,

*) Místodrž. arch. v Inšpruku. Aldringen Pappusovi dd. 10. července 1621. — Sas. st. arch. Zeidler kurfírťovi Saskému dd. 4/14. července 1621. — Katona XXX.

ačkoliv mu zápasiti bylo s mnohými odpůrci a ačkoliv se nalézal v zemi s obyvatelstvem nepřátelským; a přiznati se musí, že výpravy jeho jen na defensivu vypočítané a sice na podzim r. 1618 a roku 1619 rovnají se nejskvělejším výkonům jiných generálů. Buquoyem — a to byla hlavní jeho zásluha — odvrácena byla záhuba císaře, zachráněn byl však císař teprvé pomocí vojska ligistického pod Tillym, jenž svou na dobu tehdejší zcela neobyčejnou taktikou ofensivní válku v Čechách tak rychle ukončil.

Maximilian z Liechtenšteina, který ujal velitelství po Buquoyovi, nepožíval, jak se podobá, zvláštní důvěry u císaře, neboť když Ferdinand obdržel zprávu, že Buquoy padl, poslal k Novým Zámkům plukovníka hraběte Stadionu jakožto vrchního velitele. Nežli však Stadion přijel k Novým Zámkům, vojsko císařské upustilo od oblehání, poněvadž dne 16. července blížil se Bethlen se zbytkem vojska svého a císařští, ani již dříve špízi svou jen stěží rekvisicemi si opatrovali, museli se obávat, že by jim všeliké spojení bylo zamezeno, kdyby na svém místě setrvali. Liechtenstein tedy svolal plukovníky k poradě, v níž stalo se usnešení, aby vojsko ustoupilo, což bylo také skutečně již v jednu hodinu s půlnoci vykonáno. Větší část děl obléhacích a střeliva musela se nepřátelům zůstatiti v plen, chtělo-li vojsko císařské dospěti bezpečného postavení.*) Ačkoliv usnešení toto bylo rychle provedeno, přece Uhři mohli v čas pustit se za císařskými a při přechodu přes Nitru na ně udeřiti. Uhři dobyli tu útokem kostela na levém břehu řeky ležícího a od císařských obsazeného a pronásledovali je pak i přes řeku dílem ji přebrodivše a přeplavavše, dílem postupující po mostě loďkovém, který byl Liechtenstein ve spěchu jen částečně pobořil a který si Uhři dodělali.***) Jen bažinaté území zachránilo císařské před úplnou porážkou a umožnilo jim dostihnouti městečka Gutty při ústí Váhu do Dunaje ležícího. Zde Liechtenstein dal položit loďkový most přes Dunaj, aby se po něm mohl spasiti na ostrov Csalloköz, kdyby nepřítel jej následoval. K účelu tomu dal ostrov již nyní obsaditi plukem vojska

1621

*) Míst. archiv v Inšpruku. Zprávy z Uher dd. 20. července 1621.

**) Mních. st. arch. Bethlen markraběti Krňovskému dd. 20. července 1621.

pod hrabětem Šlikem, aby pojištěn byl proti nepřátelským útokům s té strany. Armáda císařská čítala tehdež, odrazíme-li ztráty právě utrpěné, asi 8000 mužů nejvíce pěchoty, kdežto Bethlen velel asi 15.000 mužů. V listě, který Liechtenstein zaslal císaři za ustupování svého, tvrdil, že při tom zádných ztrát neutrpěl a ústup ospravedlňoval důvodem, ovšem oprávněným, kdyby tak byl v čas neucínil, že by bylo veškero vojsko zahynulo, jelikož nepřítel prý se zmocnil všech přechodů.*)

Uhři hledíce z vítězství svého kořistiti doráželi neustále na císařské; ačkoliv bažiny útoky jejich znesnadňovaly, pobíjeli nebo zajímali opozdilé vojáky a zajatce posýlali do Budína a tam je Turkům prodávali. Jelikož parno červencové, trmácení a ústup vytrvalost žoldněřů císařských proti neustálým útokům jezdců uher-ských ochromovaly,**) rozhodl se Liechtenstein přechodu na ostrov Csalloközský déle neodkládati, aby jej od Uhrů řeka dělila. Po té chtěl podle Dunaje postoupiti k západnímu výběžku ostrova, tedy nedaleko Prešpurku, kamž napřed vyslal 500 mužů k sesílení posádky.***) Tam mohl podle potřeby buď přes Dunaj do Prešpurku se přepraviti, nebo na pravý břeh přejíti a tak spojení s Vídní si zabezpečiti. Když již táhl před se, obdržel zprávu, že Uhři pod Štěpánem Horvathem překročili Dunaj v těch místech, kde Csalloköz počíná a že na ostrově násep naházeli. Hrabě Šlik a plukovník Lebel, jenž táhli napřed, udeřili na Uhry, dobyli tohoto opevnění a porubali asi 300 mužů, tak že císařští stali se zase neobmezenými pány ostrova.†) Poznamenati dlužno, že Liechtenstein nejen nyní, nýbrž také později velel vojsku císařskému, neboť ani on, ani nejstarší po něm plukovník Tiefenbach neuznávali hraběte Stadionu za svého představeného a tak Stadion, jak se podobá, vrátil se opět do Vídně a Ferdinand dále netrestal svých nepoddajných plukovníků.††)

*) Katona XXX. Sas. st. arch. Max. z Liechtensteina Ferdinandovi dd. 18. července 1621.

**) Míst. archiv. v Inšpruku. Pappus arciknížeti Leopoldovi dd. 23. července 1621.

***) Tamtéž. Pappus arciknížeti Leopoldovi dd. 27. července 1621.

†) Tamtéž. Stadion arciknížeti Leopoldovi dd. 31. července 1621. — Tamtéž Pappus arciknížeti Leopoldovi dd. 1. srpna 1621.

††) Sas. st. arch. Zeidler kurfiřtovi Saskému dd. 5/15. září 1621.

Bethlen nevsímaje sobě Liechtenšteina postoupil zatím k Trnavě a donutil město toto po krátkém odporu ke kapitulaci. K posádce, již byl povolen svobodný odchod, museli se připojit také tamější jesuité, které Bethlen z počátku chtěl dát popraviti, ale na žádost některých čelnějších katolíků pak je propustil na svobodu. Přísnost jeho byla patrně pouhým strašákem, neboť potom se choval k jesuitům velmi přívětivě, vzal na cestě tři z nich do svého vozu a bavil se s nimi o podmínkách míru, které mu byly v Hainburku od císaře nabídnuty. Přes všeliké trpké zkušenosti, které byly takového druhu, že chtěl znovu o mír vyjednávat, nabyl předce nové myslí, poněvadž se s ním spojil u Trnavy tak toužebně očekávaný markrabě Krňovský a vojsko jeho sesílil 8000 muži nejvíce pěchoty a přiměřeným počtem děl. Za jakých obtíží stalo se toto spojení, o tom chceme vypravovati.

III.

Kurfirť Saský, jak známo, zpěčoval se vydati stavům slezským akord od císaře potvrzený,*) poněvadž zbrojný svůj lid snížili ještě na počet 4000 mužů. Další jejich snahy potom k tomu směřovaly, aby podmínka tato byla splněna; jakým způsobem se jim to podařilo, o tom později podáme zprávu, prozatím chceme vylíčiti chování se markraběte Krňovského vůči těmto krokům. Markrabě byl by se byl poddal nezbytnosti, byl by nové panství uznal a byl by tak následoval příklad vrchního hejtmana v Slezsku; ale kletba na něj vynešená zapudila jej násilně do řad nepřátel císařových. Z této příčiny mařil vyjednávání stavů slezských s kurfirťem Saským a nechtěl také rozpustit své žoldnéře, nýbrž snažil se shromáždit kolem sebe každého, kdo chtěl sloužiti pod jeho praporem. Souhlasil tedy s tím, že Bedřich jej jmenoval svým generálem a plnomocným komisařem,**) a že mu uložil, aby povolal také do služby své vojsko od stavů moravských propuštěné. Když mu bylo počátkem dubna z Hagu uloženo, aby s vojskem

*) Díl III. str. 330.

**) Patent u Londorpa je nejspíše mylně datován, správné datum je asi 23. duben 1621.

svým byl k službám knížeti Bethlenovi,*) neshodovalo se to úplně s přáním jeho, jelikož hodlal v Slezsku válku dále vésti. Avšak v Slezsku nabývalo vojsko saské čím dále více půdy a stavové spojili s ním také svůj zbrojný lid; a tu ovšem nahlédl markrabě, že se v zemi nebude moci udržeti. Vypůjčiv si 25.000 dukátů od Bethlena na zbrojení,**) najímal vojsko v Nise, kde rozbil svůj hlavní stan. Velitele posádky kladské taktéž přemluvil k odporu, tak že tento zamítl vyzvání stavů slezských, aby pevnost vydal císaři a prohlásil se pro „krále Bedřicha“.***)

Kurfírt Saský hleděl zbrojení markraběte překaziti a nařídil svým plukovníkům, aby pozorovali jednotlivá větší místa, by se markraběti nedostávalo z nich posily; v Čechách konaly se přípravy k obležení Kladska, ale jedinému prostředku, jenž by byl způsobil rychlé rozhodnutí, útoku na markraběte v Nise, jak se zdá, všickni opatrně se vyhýbali. Markrabě, jenž o rozličných těch opatřeních nabyt vědomosti, poslal stavům slezským list vyhrůžný, jímž je napomenul k pokoji a k poslušnosti naproti falckraběti. Zároveň staral se o potřeby vojska svého rychle narůstajícího násilnými rekvisicemi, tak že v Slezsku děly se loupeže tou měrou, jako v krajinách, kde Mansfeld s vojskem svým řádl. Na opatovi Henrykovském (Heinrichsau) vynutil markrabě kontribuci 12.000 zl., opat Kamjencký musel zaplatit 8000, město Kout 10.000 a podobně naloženo s mnohými jinými místy a osobami; konečně zatkl několik úředníků arciknížete Karla, jenž byl biskupem Niským, odvedl je jako rukojmí s sebou a vydal je teprvé za 10.000 zlatých.†) Konečně dne 13. července nastoupil tažení do Uher v čele 8000 mužů. Na straně císařské nedělali zásek v průsmyku Jablunkovském a dali jej střežiti malou posádkou, aby markrabě tudy nemohl táhnouti, ale on se nedal touto cestou, nýbrž vtrhl na Moravu, kde se chtěl města Olomouce zmocniti a řádnou kontribuci na něm vynutiti. Předsevzetí toto překaženo mu oddílem vojska Valdšteinoва, tak že mohl jen menší města pleniti. Tu a tam

*) Mnich. st. arch. Bedřich Bethlenovi dd. 19/29. března 1621.

***) Tamtéž. Markrabě Krňovský Bedřichovi dd. 7. března 1621.

***) Palm. Acta publica 1621 pag. 172.

†) Sas. st. arch. Kníže Lehnický kurfiřtovi Saskému dd. 29. července 1621.

setkal se s odporem, až konečně ke konci července dorazil do Trnavy a s Bethlenem se tam spojil. Ani vojsko saské, ani slezské, ani sbor Valdštejnův z Čech přicházející, jenž dohromady měl více než dvakrát tolik vojska jako markrabě, nemohli mu zabránit vpádu na Moravu; vedení záležitostí válečných bylo tak rozdrobeno, že na společnou akci jednotlivých sborů nemohlo se ani pomyslet.*) Poznání tohoto bídného stavu, smrt Buquoyova a nebezpečí z Uher hrozící takovou bázní naplnili kurfiřta Saského, že císaře důtklivě napomínal k míru s Uhrami a k mírnějšímu jednání v zemích koruny české, aby se tam zoufalství neujalo a císaře o veškerý dřívější výsledek nepřipravilo.***) Také vrchní hejtman v Slezsku, který, jak se podobá, císaře věrně se přidržoval, ačkoliv byl blízkým příbuzným předešlého vrchního hejtmana, projevil obavy své v listě kurfiřtovi zaslaném a radil, aby se užilo všech zbrojných sil a aby se upotřebilo prostředků, které by v Slezsku akord mohly zabezpečiti.***)

Nežli budeme vypravovati, jaký výsledek mělo spojení se markraběte Krňovského s Bethlenem, musíme se ještě zmíniti o operacích, které císařští po přerušení porad hainburských provedli na pravém břehu dunajském. Zde svěřeno velitelství nad žoldněři německými Collaltovi, kterého měl Eszterhazy se svým vojskem uherským podporovati. Když se byl Collalto ne bez velkých nesnází, které spočívaly v nedostatku potřebného vyzbrojení, dal na pochod, zaměřil na Kysek a dobyl této pevnosti. Odtud chtěl táhnouti do Steinamangeru a hleděl cestou zmocniti se hradu rečnického, aby si zabezpečil spojení s Rakousy.†) Co hrad tento obléhal, táhl hrabě Batthyani, jeden z generálů Bethlenových k jeho osvobození a porazil na cestě oddíl Chorvatů, jenž vstoupili do služby císařské, načež Collalto, aniž by dočkal nepřítele, od oblehání hradu upustil, do Kysku ustoupil, pevnost tuto zásobil a pak táhl do Rakous, aby se odtud spojil s Liechtensteinem. Batthyani položil se pole u Kysku, ježto později dobyl a pod-

*) Zpráva o tažení markraběte hlavně u Palma na uv. m.

**), Vid. st. arch. Kurfiřt Saský císaři dd. 22. července 1621.

***), Kniže Lehnický kurfiřtovi Saskému dd. 9. července 1621. Sas. st. arch.

†) Míst. arch. v Inšpruku. Collalto Ferdinandovi II. dd. 28. května 1621.

nikal často nájezdy do Rakous.*) Vojsko císařské bylo tedy počátkem srpna vyjmouc několik pevných míst a ostrov Csalloköz z celých Uher zapuzeno. Císař snažil se mezery ve vojště svém za každou cenu vyplniti, rozkázal, aby všecko vojsko z Čech a Moravy, jehož v těch zemích nebylo nutně potřebí, táhlo do Uher a nařídil nové najímání; kníže Bavorský měl držeti Mansfelda na uzdě a kurfiřt Saský měl Slezsko střežiti.

Bethlen postoupil zatím z Trnavy k Prešpurku a napomenul odtud falckraběte, aby do Slezska nebo do Čech pospíšil a podnikl válku, jenž dobrý výsledek slibovala.***) Zároveň markrabě Krňovský žádal Bedřicha za podporu dodav k tomu pohrůžku, nebude-li mu vyhověno, že se přidá ke knížeti Sedmihradskému a že jej uzná za krále Českého.****) — Císařské posádce v Prešpurku velel plukovník Lazar Schwendi, jenž konal potřebné přípravy k vytrvalému hájení. Dne 18. srpna vnikl nepřítel do předměstí a jal se páliť na bránu Michalskou, ale jelikož děla tehdejší daleko nedonášela a koule nejvýše 20 liber vážily, nemělo bombardování zvláštního účinku. Obléhající ani toho nemohli překaziti, že po Dunaji dopraveno do pevnosti několik set mužů a značný houf dobytka,†) a tak strana císařská kojila se nadějí, že posádka bude se moci uhájiti, zvláště že měla Dunaj ve své moci a po řece této udržovala spojení s hradem. Naděje tato vzrostla, když posádce zdařil se skvělý výpad, při němž 250 nepřátel porubáno a několik děl zatlučeno††.) Bethlen, jenž se byl vychloubal po svém příchodu, že města a hradu v několika dnech dobyde, měl ještě posměch ke své škodě. Dorazí-li posily, které císařští očekávali — jen z Čech a Moravy přitáhnouti mělo asi 5000 mužů — v čas na bojiště a spojili se Collalto s Liechtenšteinem, mohla se knížeti Sedmihradskému u Prešpurku zasaditi ještě citedlnější rána, nežli

*) Katona XXX. 679. O dobytí Kysku podává zprávu Zeidler kurfiřtu Saskému dd. 5/15. září 1621. Sas. st. arch.

***) Mnich. st. arch. Bethlen Bedřichovi dd. 24. srpna 1621.

****) Angl. st. arch. Nethersole to sir George Calvert dd. 1/11. a 17/27. září 1621. — Tamtéž. Carleton to sir George Calvert dd. 7/17. září 1621.

†) Místod. arch. v Inšpruku. Zprávy od Schwendiho dd. 25. srpna 1621.

††) Tamtéž. Zprávy od Schwendiho dd. 30. srpna 1621. — Tamtéž. Pappus arciknížeti Leopoldovi dd. 26. srpna 1621.

byla porážka císařských u Nových Zámků. Bethlen obávaje se takovéto katastrofy hleděl ji odvrátiti tím, že v noci na 1. září od obléhání ustoupil. Tehdáž, jak se zdá, vypukla vážná nehoda mezi markrabětem Křišovským a Emerichem Thurzem, při čemž markrabě vytykal Thurzovi nedostatek vojenských vědomostí.*)

Ústupem od Prešpurku hodlal Bethlen především pojistit vojsko své proti útokům vojska císařského na ostrově Czallocközu tábořícího; nevzdal se však ještě další ofensivy, nýbrž připravoval útok na Moravu, čehož ani posádka prešpurská, ani vojsko císařské z jmenovaného ostrova prozatím nemohlo překaziti. Morava mu skutečně byla vydána v šanc, jelikož Valdštejn, velitel vojska císařského pro nedostatek peněz nemohl postupovati, nýbrž v západní části Moravy musel meškati. Ke všemu ještě vypuklo povstání obyvatelstva v severovýchodní části země a nabylo takových rozměrů, že kardinál z Dietrichšteina jakožto správce Moravy podal císaři žádost, aby pluk Aldobrandini nákladem papežským najatý neposlal k Prešpurku, nýbrž aby ho upotřebil k potlačení povstání. Část vojska císařského byla tedy vnitřním nepřítelem upoutána.***) Bethlen zmocniv se nejdříve uherské pohraničné pevnosti Skalice zradou velitele Raubera, jenž vstoupil do jeho služby, dobyl pak moravských měst Strážnice, Veselí a Uherského Brodu;***) a jelikož při dobývání těchto míst byl také někdejší zemský hejtman Ladislav Velen z Žerotína a pro krále Bedřicha je obsadil, podobalo se, že se pomýšlí na bezprostřední obnovení panství Bedřichova.†) Na straně císařské museli se vzdáti naděje na vtrhnutí do Uher a museli všech sil upotřebiti k hájení Moravy. Vojsku na Czallo-

*) Tamtéž. Psaní z Prešpurku dd. 2. září 1621.

***) Míst. arch. v Inšpruku. Dvě psaní císařova dd. 8. září 1621: — Tamtéž. Dietrichstein Breunnerovi dd. 8. září 1621. — Tamtéž. Valdštejn arciknížeti Leopoldovi.

***) Víd. st. arch. Pap de Phorway Dietrichštejnovi dd. 26. září 1621.

†) Sas. st. arch. Zeidler kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{26. \text{září}}{6. \text{října}}$ 1621. — Tamtéž. Ferdinand kurfiřtovi Saskému. — Míst. arch. v Inšpruku. Stadion arciknížeti Leopoldovi dd. 30. září 1621. Mnich. st. arch. Thurn falckraběti dd. 13. října 1621.

közu posud tábořícímu dán rozkaz, aby opustíc ostrov táhlo podle Dunaje až k Hainburku a pak postoupilo na Moravu, kde by se spojilo s vojskem tamějším a se Sasy, kdyby ze Slezska tam přitáhli. Kdyby se spojení toto podařilo, hájila by Moravy armáda nejen četnější nežli vojsko Bethlenovo a markraběte, nýbrž také lépe vycvičená a vyzbrojená. Proti Battthyanimu, jenž v poslední době podnikal loupežné nájezdy také do Štýrska, vypraven plukovník Caraccioli, čímž měla býti záda kryta.*)

Ačkoliv rozkazy tyto rychle byly provedeny, dostalo se předce vojsko císařské, asi 12.000 mužů počítající, pozdě na Moravu, tak že Bethlenovi nemohlo více dobytí jmenovaných míst překaziti; i muselo prozatím přestatí na spojení svém s Valdšteinem. Tak se stalo, že Uhři ještě dále postupovali, že přepadli a vyplenili Litovli, Unčov, Zábřeh ano i Třebovou a tím dodali také zmužilosti posádce na nedaleké pevnosti kladské, že pomýšlela na vpád do Čech.***) Dne 20. října došla zpráva do Uherského Hradiště, kde vojsko císařské se spojilo, že Uhři strojí se i na město Olomouc uderiti.***) Zpráva tato nebyla naprosto bezdůvodna; Bethlen neměl sice v úmyslu vzdáliti se tak daleko od své basis operační, ale vypravil část vojska svého a markraběte Krňovského k Olomouci, aby si razil cestu do Slezska a odtamtud povolal čerstvé posily, jichž nutně potřeboval. Markrabě zmocniv se města Přerova, vydal společně s Bethlenem manifest k stavům slezským, vyzývá je, aby se k nim připojili a vyslance své do Uherského Brodu vypravili.†) Stavové slezští přáli oběma knížatům všeho zdaru, ale k tomu jich nemohl nikdo pohnouti, aby se k nim veřejně přidali, jelikož měli na krku knížete Saského. Smýšlení své císaři nepřátelské osvědčovali jen váhavostí a vzdorovitostí, s jakou se chovalo vojsko jejich v službě císařově. Plukovník Hanibal z Donína, jenž velel 1300 jezdcům a 2700 mužům

*) Archiv Harrachovský. Memoriale o dalším vedení války. Míst. arch. v Inšpruku. Pappus arciknížeti Leopoldovi dd. 12. října 1621.

***) Míst. arch. v Inšpruku. Zpráva z Brna dd. 17. října 1621.

***) Tamtéž. Psaní Liechtenšteinovo dd. 23. října 1621.

†) Mnich. dvorská bibliotéka. Coll. Camer. Jan Jiří markrabě Krňovský stavům slezským dd. 5. listopadu 1621. — Tamtéž. Bethlen stavům slezským dd. 4. list. 1621.

pěchoty a jenž měl sbor tento dovésti k armádě císařské na Moravu, poznamenal v psaní svém, že se toho může odvážit jen s tou podmínkou, uposlechnou-li ho vojáci (!).*) Pochopitedlno jesti, že za takových okolností nemohl se zabránit pochod markraběte k hranici slezské a že jen proto nedosáhl většího úspěchu, poněvadž se na hranici postavilo proti němu dobře zřízené a řádně vyplácené vojsko saské vedením plukovníka Goldsteina a útoky jeho odrazilo,**) kdežto Hanibala z Donína v jedné bitvě porazil.***) Pán z Donína žádal kurfiřta za pomoc, které však nebylo více potřebí, jelikož vyjednávání o mír s Bethlenem zatím ke konci se schylovalo.

Toto nenadálé uzavření míru nebylo dílem několika dní, nýbrž bylo již po více měsíců od obou válčících stran, tedy také od Bethlena přes útoky jeho připravováno. O náklonnosti k míru v šlechtě uherské, která se ani roztržky s Bethlenem nehrozila, vypravuje jeden z jezuitů, kteří se byli s knížetem sešli v Trnavě. Když se totiž s bratrem svým loučil s Bethlenem, pokynul mu generalní kapitan uherské zemské hotovosti Melichar Alaghi a poslép mu, že by mu po svém důvěrníku rád sdělil některé důležité věci. Později dostavil se skutečně k jezuitovi katolický šlechtic a ubezpečoval jej, že šlechta je syta násilnictvím Bethlenova a že se uchopí první vhodné příležitosti, aby se sprostila nátlaku toho. Kdyby císař vojsko své sesílil tou měrou, že by se vítězství jeho mohlo bezpečně očekávat, přidali by prý se k němu zajisté všickni šlechtici. Sdělení toto, o jehož správnosti nemůžeme pochybovati, svědčí, že Bethlen pohyboval se na sopce. A Bethlen sám, †) jak se podobá, to tušil, neboť hleděl opět zjednati si spojení s císařem. Z Trnavy, tedy ještě v měsíci červenci, vypravil vyslance, po němž dal žádati za příznivější podmínky, nežli mu byly v Hainburku nabídnuty.

1621

*) Míst. arch. v Inšpruku. Hanibal z Donína arciknížeti Leopoldovi dd. 14. října 1621. — Tamtéž. Plukovník Elbel Strassoldovi dd. 13. října 1621. — Tamtéž. Strassoldo arciknížeti Leopoldovi dd. 12. října 1621.

***) Sas. st. arch. Kurfiřt Saský Ferdinandovi II. dd. 7. prosince 1621. — Tamtéž. Výpověď Müllerova dd. 25. listopadu 1621.

****) Tamtéž. Hanibal z Donína kurfiřtovi Saskému dd. 13. prosince 1621.

†) Míst. arch. v Inšpruku. Relace jezuito o svém vyjednávání dd. 30. čce. 1621.

Tato náchyllost k míru, jevící se přes poslední úspěchy na bojišti, vzbuzena byla v Bethlenovi nejspíše přesvědčením, že nadarmo se naděje pomoci z Cařihradu. Všecky jeho zprávy o vítězstvích nad císařskými dobytých, všecky jeho pohružky, že s císařem mír uzavře, neměly účinku v Cařihradě, kde ani neměli soucitu s vyslanci spolčených zemí, kteří tam byli před rokem s bohatými dary přijeli, neboť je nechali odejít jako žebráky, když jim byla všeliká pomoc z domova zastavena. Jediný aga jagerský dostavil se k Bethlenovi se 150 jezdcí a jiné pomoci nedostalo se mu od Turků, jejičž pomoc páčil kníže Sedmihradský před svými spojenci nejméně na 30.000 mužů. Ale jako chtěl vždycky seděti na dvou lavicích, tak nejen nabídl císaři podmínky míru, nýbrž poslal také z Trnavy nové psaní velkovezírovi, vykládaje mu, jakou potupu prý Turci nečinností svou na jeho jméno uvalili.*) Nejspíše zároveň s tímto psaním vypravil znovu vyslance svého Michala Toldolaghyho k Portě, žádaje opět za 10.000 mužů tureckého a 10.000 mužů tatarského vojska pomocného. Neobdrží-li během 25 dní určitého slibu, nezbyde prý mu nic jiného, nežli s císařem mír uzavřítí a tak k založení panství jeho pomáhati.**)

K vyjednávání Bethlena s císařem přidal se také Emerich Thurzo a vymohl si svobodný průvod***) na cestu ke kardinálu Dietrichštejnovi, jemuž mělo býti tenkrát od strany císařské svěřeno vyjednávání. Thurzo byl přesvědčen, že by se vyrovnání mohlo státi, kdyby se více nepožadovalo nežli v Hainburku; i žádal kardinála, aby v tomto smyslu působil na císaře.†) Ochota, s jakou se ve Vídni povolil svobodný průvod, svědčila dostatečně, že tam byli ochotni k větší povolnosti, nežli při předešlém vyjednávání o mír. Mysli ve Vídni byly velice sklíčeny zprávami o plenění a loupeživosti Uhrů, kteréž od měsíce července denně do Vídně přicházely. Vypravováno, že Uhři lidi a dobytek odvádějí a za-

*) Bethlen velkovezírovi dd. 7. srpna 1621. Török Magyarkori Történelmi Emlékek. — Tamtéž. Bethlen některému pašovi počátkem srpna 1621.

***) Tamtéž. Instrukce pro Toldolaghyho.

****) Uh. st. arch. Svobodný průvod Ferdinanda II. pro Emericha Thurzo dd. 30. července 1621.

†) Vid. st. arch. Thurzo kardinálovi z Dietrichšteina dd. 13. srpna 1621.

jatecům nabízejí svobodu za výplatu hrozíce, nebudou-li peníze za ně složeny, že Turkům budou prodáni. Ze strachu před vojskem nepřátelským byly chatrné hradby městské na spěch opravovány; k tomu nastala také drahota, jelikož vázla doprava z Uher a potřebné obilí muselo se z Bavor dovážeti. Nejen v radě císařské, nýbrž ve všech soukromých domech pojednáváno o otázce, má-li se s Bethlenem mír uzavřítí nebo ne. Kdo byli pro pokračování ve válce, tvrdili, že před půl druhým letem hrozilo ještě větší nebezpečství, že nyní Bethlen a Uhři přivedeni jsou na mizinu a že válku nebudou již moci dlouho vésti;*) ale takových nebyla ani v lidu ani v radě císařské většina. Právilo se nyní, že válka uherská musí se měřiti jiným měřítkem, nežli s jinými zeměmi, že vedle každého vítězství číhá zhouba a kdyby válka déle trvala, že jest se obávati nového povstání na Moravě a v Rakousích. Nebyly tedy zamítnuty návrhy o míru, které Bethlen za loupežných svých výprav dal do Vídně oznámiti, zvláště že kardinál z Dietrichšteina důtklivě radil k povolnosti a prostřednictvím jakéhosi Lustriera, jenž později v diplomatické službě u vyslanectví cařihradského došel jakési vážnosti, dohodnuto se s Bethlenem o lhůtě a o místě k vyjednávání.

V srpnu
1621

Již toto předběžné vyjednávání podává nový důkaz o svárivosti, rozervanosti a pokleslosti doby tehdejší; na uherské straně byli zase proti místům, které císař k poradám navrhl, později děly se nekonečné porady o rukojmích, které obě strany pro bezpečnost vyjednavatelů měli poskytnouti; zkrátka celé to jednání mělo spíše ráz asiatský nežli evropský. O podmínkách míru prozatím ještě se nemluvilo, leda by se slib Emericha Thurza, že on a ostatní uherští delegati nebudou Bethlena králem titulovati, považoval za předcházející vzdání se koruny uherské se strany Bethlenovy.**) Bethlen svěřil zastupování své kromě Emericha Thurza, jenž byl také od stavů uherských k tomu splnomocněn, Janu Sandorovi, Štěpánu Kassaiovi a Štěpánu Fraterovi, kdežto císař ustanovil k vyjednávání kromě Breunera a Eszterhazyho, kteří již v Hain-

*) Sas. st. arch. Zeidler kurfiřtovi Saskému dd. 5/15. září 1621.

**) Vid. st. arch. Lustrier Ferdinandovi II. V srpnu 1621.

1621 burku byli vyjednávali, kardinála z Dietrichšteina a arcibiskupa Pazmana. Vyjednávání mělo počítí dne 8. září v Ravensberku, ale protáhlo se, jelikož kardinál nechtěl se za žádnou cenu vydati do místa toho, jemuž hrozily útoky nepřátelské, navrhuje k tomu lépe chráněný Mikulov.*)

Nežli ještě ve Vídni zvěděli o odporu Dietrichšteinově, odjeli Harrach a hrabě Oñate na ostrov Csalloköz, kde tehdáz ještě tábořilo vojsko císařské, aby přemluvili Liechtenšteina a Tiefenbacha, aby uznali hraběte Stadionu za vrchního velitele. Nedosáhli však účelu svého; Liechtenstein byl uražen, že se dává přednost někomu, kdo se na bojišti nevyznamenal a chtěl vystoupiti z vojska. kdyby císař na svém setrval.***) S ostrova Csalloközu odebral se Harrach do Vartburku, kde Bethlen meškal před vtrhnutím svým na Moravu***) a dohodl se s knížetem znovu strany způsobu s Lustrierem již ujednaného a strany toho, aby panovalo příměří, kde se bude vyjednávatí. Pak se odebral do Vídne a podal tam císaři zprávu o výsledku svého poslání, ale úvahy jeho míru nesvědčily. Jelikož od jednotlivých osob z družiny Bethlenovy také zvěděl, že v Uhrách rádi by se s císařem smířili a že vojsko markraběte Krňovského je nespokojeno a jelikož kromě toho sám pozoroval, kterak vojsko Bethlenovo nedostatečně bylo ozbrojeno, že na př. mezi 30 jezdcí sotva jeden měl dobrou bambitku: uznal za dobré radit císaři, aby upustil od vyjednávání a ve válce pokračoval. Ale Ferdinand toužil po míru, jelikož od svých plukovníků žádných skvělých činů válečných neočekával a tak z ohledu na kardinála Dietrichšteina ustanovil Mikulov za shromážděště k vyjednávání a dal to oznámiti knížeti Sedmihradskému po zvláštním vyslanci.†) Ačkoliv Bethlen podnikl potom svůj vítězný vpád

*) Míst. arch. v Inšpruku. Dietrichštein Ferdinandovi II. dd. 18. září 1621.

**) Sas. st. arch. Zeidler kurfiřtovi Saskému dd. 5/15. září 1621.

***) Zprávu o sejítí se císařského jednatele s Bethlenem a Thurzem vyjímáme z kopie listu kardinála Dietrichšteina, jenž se nalézá v míst. arch. v Inšpruku. List není podepsán, ale pochází nejspíše od Harracha, jelikož tento právě tehdáz odjel na Csalloköz, a jak zvěstuje vyslanec saský, svěřen mu byl také jiný úkol, tedy nejspíše vyjednávání s Bethlenem. — Sas. st. arch. Zeidler kurfiřtovi Saskému dd. 12/22. září 1621.

†) Míst. arch. v Inšpruku. Zpráva arciknížeti Leopoldovi dd. 29. září 1621.

na Moravu, počalo se předce vyjednávatí. Bethlen nemohl si tajiti, že výsledky jeho záležití jen v olupování četných osad a že spočívají na lhbítosti jeho jezdců, ale že by v bitvě s vojskem císařským zajisté porážku utrpěl, jelikož vojsko markraběte Krňovského válečnými svízeli nesmírně bylo utrpělo. Kromě toho rostl den ode dne nedostatek na Moravě, která musela obojí vojsko nepřátelské vyživovati. Vypravovali jsme již, kterak sedlákům a statkářům nedostávalo se potřebného obilí, brzy počal se jevití také nedostatek soli a bída v celé zemi dosáhla výše neslychané. Z obyvatelstva domácího sta lidí v pravém slova smyslu zemřeli hladem a ne menší jich počet podlehl meči a kanibalské zuřivosti Uhrů, proti nimž hájili zbytek majetku svého. V mnohých osadách čili spíše v spáleništích jejich viděti bylo polospálené mrtvoly jich obyvatelů; neboť loupeživí žoldnéři zapálili jim chatrče nad hlavami. Po kraji řádily epidemické nemoci, jimž také vojáci obou stran za obět padali; Bethlen mohl se každým způsobem jen tehdy na Moravě udržeti, kdyby se postaral o dostatečný dovoz potravin, ale tím by se byla válka pro něj velice zdražila, tak že v ní musel proto ustáti. Poznamenatí ještě dlužno, že mu později posláno bylo na pomoc 2000 Tatarů, ale ještě jich více nepotřeboval, poslal je zpět od hranic sedmihradských.*) Bethlen sám meškal za vyjednávání o míru nejvíce v Uherském Brodě.

IV.

K vůli kardinalu z Dietrichšteina ustanoven Mikulov k vyjednávání a setrváno při tom, ačkoliv Emerich Thurzo, který pro nemoc plícní dlouhé cesty se obával, proti volbě tohoto místa protestoval. Když s průvodci svými dne 10. října do jmenovaného města přibyl, byli tam již komisaři císařští. Vyjednávání, jenž se příštího dne zahájilo, z počátku se nedařilo, neboť ani jedna

*) Főrök Magyarokori Törtenelemi Emlékek. Bethlen vezírovi po Maharran begovi. 1622. Tamtéž. Instrukce pro Pető Fakase dd. 1. pros. 1621. — U Katony vypravuje se mnoho o Turcích, jenž ve vojstě Bethlenově bojovali, ale počet jich asi nepřevyšoval několik set mužů, jak vysvítá nezvratně z korespondence Bethlenovy s Cařihradem.

a ani druhá strana nebrala za základ ústupky v Hainburku ujednané, nýbrž užívala podobných úskoků a vytáček jako při prvním jednání, aby na odpůrci ústupek nějaký vymohla. Uhři chtěli, aby Češi a Rakušané byli voláni k vyjednávání a když požadavek ten byl zamítnut, prohlásil Thurzo, že chce do vyjednávání pojmouti jen markraběte Krňovského a jiné méně důležité osoby a že na ně bude pamatovati více způsobem přímlyvy nežli prostředkování, ale v odměnu pro Bethlena požadoval panství nad celými Uhrami a za to nabízel císaři jen věrné jeho spojenství. Toto věrné spojenství zamítli zástupci císařovi zrovna tak jako požadavek strany panství nad celými Uhrami; Emerich Thurzo se nyní umírnil a požadoval alespoň zemi na levém břehu Dunaje s Prešpurkem *) a když také tento požadavek byl zamítnut, chtěl konečně, aby odpůrci návrhy své předložili.

Komisaři císařští obnovili starý požadavek, aby Bethlen Uhry vyklidil a královského titulu se vzdal; začož mu nabízel náhradu na penězích a na statecích. Když Thurzo chtěl náhradu tuto poznati, prohlásili zástupci císařovi, že nejsou k určitým nabídkám splnomocnění, pokud by se Bethlen výslovně nevzdal titulu královského. S odpovědí touto odebrali se Sandor a Kassai do Uherského Brodu pro poučení, jak by se měli zachovati, a když se vrátili, vyjednávali dále sami, jelikož Thurzo na smrt onemocněl. Požadovali, aby císař 13 žup, které byl Bethlenovi počátkem roku 1620 k správě ponechal, knížeti a dědicům jeho odevzdal s úplnou svrchovaností, — cum absoluta gubernatione — k tomu aby přidal statky Mukačevo, Eched a Szatmar, 200.000 zl. ve zlatě, knížectví Opolské a Ratibořské na čas života, titul knížete svatě Římské a Uherské říše, hlas na německém říšském sněmu, zlaté rouno, rozhojnění znaků podle nově nabytých zemí, panství Pardubické, kdyby byl od Turků ze Sedmihradska vypuzen, konečně pomoc proti Turkům, kdyby na něj útok učinili. Bethlen

---

*) Naše vypravování zakládá se nejvíce na protokole, který sepsali císařští komisaři a který se nalézá v uh. st. archivě a na Firnhaberovi, který uveřejnil mnohé listiny vyjednávání toho se týkající v aktách císařské akademie.

tedy činil ještě větší požadavky, nežli na počátku vyjednávání hainburského.

Na straně císařské bylo více povolnosti, poněvadž se nahlédlo, že ani proti stavům uherským ani proti Bethlenovi nelze provéstí záměrů, s jakými se v Hainburku zabývali. A tak odhodlali se k větším ústupkům, nežli k jakým se byli původně uvolili. Po důkladné poradě s důvěrníky svými, vůči rostoucímu nedostatku nabídl Ferdinand odpůrci svému knížectví Opolské a Ratibořské a čtyry za Tisou ležící župy na čas života, dále roční příspěvek 45.000 zl. k vydržování pevností v těchto župách se nalézajících, pak statky Mukačevo, Tokai, Keresztur a titul německého knížete říšského. Ostatní požadavky byly zamítnuty, jmenovitě nechtěl mu císař propůjčiti titul knížete Uherského a nechtěl se zavázat k udělení milosti Němcům, s Bethlenem spojeným, to jest markraběti Krňovskému, Thurnovi a pánovi z Hofkirchu. *)

Komisáři císařští prohlásili hned, když požadavky Bethlenovy přijímali, že nebudou povoleny, a mohly tedy tvrzení své jen opakovati, když došly z Vídně návrhy od císaře. U vyjednávání stala se přestávka tří neděl a obnoveno teprvé dne 11. listopadu a sice od Stanislava Thurza, strýce Emerichova, jelikož tento zatím nemoci své podlehl. V společné poradě, která připomenutého dne byla odbývána, podal nejprvé zprávu Kassai, že Bethlen trvá na svém požadavku strany 13 žup, ale ostatně že je nakloněn k největší povolnosti, a jmenovitě že ve všem stojí císaři k službám. Stanislav Thurzo doložil k tomu, že je ochoten podat Bethlenovi zprávu, hodlá-li Ferdinand ještě 2 anebo 3 župy přidati, čímž naznačil, že kníže snad bude ještě povolnější. Na toto pokynutí odebral se Eszterhazy do Vídně a dosáhl svými výklady bez nesnází, že slíbil ještě tři jiné župy postoupiti.***) Jelikož však Ferdinand knížeti nedůvěřoval a se obával, že jen na oko vyjednává, požadoval od něho, aby přísahou slíbil, že dostojí podmín-

*) Uh. st. arch. *Opinio Commissariorum super conditionibus per abligatos Bethleni propositis. Resolutio Caesaris.*

***) Uh. st. arch. Císařská resoluce dd. 18. listopadu 1621.

kám ujednaným. Císařští komisaři v Mikulově ospravedlňovali požadavek tento nelojalním chováním Bethlenovým, jelikož za vyjednávání o mír vyzval stavy slezské, aby odpadli a od Turků pomoc požadoval. Z téhož důvodu vyzvali také zástupce stavů uherských, v Uherském Brodě shromážděné, aby se zavázali, že se přidají k císaři, kdyby Bethlen pro svou osobu byl uspokojen a předce míru nezachovával. Když Bethlenovi byl oznámen požadavek Ferdinandův, zamítl jej, jelikož svou náklonnost k míru nemůže osvědčiti jiným způsobem, nežli bývá obyčejem u jiných knížat a že tedy nesloží žádné přísahy. Předce však potud vyhověl Ferdinandovi, že vydal listinu obsahující slib, že věrně bude zachovávat podmínky míru, které by byly v Mikulově ujednány.*) Zdali tak císař nabyl více bezpečnosti, o tom nechceme rozhodnouti.

Nežli u vyjednávání s Bethlenem docíleno bylo dohodnutí, počalo se vyjednávatí také o uspokojení Uher. Uherští zástupci předložili osnovu, jenž obsahovala všechny požadavky, které byly již v Hainburku oznámeny, tedy všeobecnou amnestii a potvrzení všech svobod, jmenovitě těch, které obsahoval korunovační patent Ferdinandův a vyloučení německých žoldněřův ze všech pohraničných pevností. Když ve Vídni poznali tyto požadavky, věděli dobře, že by povolením jich pohřbeny byly veškery naděje na konfiskace, na potlačení protestantů a na obmezení ústavních svobod. Císař přál si seznáti mínění svých tajných a svých uherských radů, některých bohoslovců, jakož i vyslance španělského. Kdyby bylo záleželo jen na přání těchto rádců, byli by bývali stavové uherští také nyní odbytí planými a dvojsmyslnými frázemi, jako druhdy, ale psoty válečné naháněly ve Vídni přílišného strachu. K tomu hrozila nová bouře z Německa, jelikož vedle Mansfelda vystoupil na bojiště také Kristian z Halberstadtu, tak že kníže Bavorský toužil po míru s Bethlenem, aby armádu svou mohl vojskem císařským sesliti. Proti tomuto rostoucímu nebezpečení neobstály zásady jinak rozhodně hájené a tak theologové připouštěli, že císař může protestantů trpětí a jim to slíbiti, a radové se vyslovili.

---

*) Uh. st. arch. Diploma assecuratorium Bethleni dd. 28. list. 1621.

že s obmezením ústavy musí prozatím vyčkati. Následkem takové-
 hoto dobrozdání vydal císař dvojí osvědčení, jedno pro Bethlena,<sup>11. pros.
 1621</sup> o němž později promluvíme, a druhé pro stavy uherské, v němž
 kromě dvou kusů svoloval ke všem jejich požadavkům, slibuje jim
 bezpečnost majetku a zachování svobod náboženských a politických.
 Z dvou kusů korunovačního jeho diplomu, kteréž nechtěl potvrditi,
 týkal se jeden starého (ne teprve roku 1620 uzavřeného) spolku
 Uher s Čechami, kterýž Ferdinand přemožením Čechů prohlásil
 za neplatný a druhý bezplatného navrácení některých Rakousům
 zastavených hradů, k čemuž nechtěl svoliti. Eszterhazy, jenž byl
 k těmto poradám odjel do Vídně, vrátil se dne 16. prosince do
 Mikulova a podal tam zprávu o císařském rozhodnutí. Poněvadž¹⁶²¹
 stavové uherští nechtěli přijmouti vyhrazení jich se týkající, musel
 císař povoliti i v připomenutých dvou kusech a nejen svůj diplom
 korunovační v celém jeho rozsahu potvrditi, nýbrž i smlouvu o míru
 Vídeňském z roku 1606 a korunovační diplom předchůdce svého
 Matiaše a ke všemu ještě musel přidati slib, že do šesti měsíců
 svolá sněm říšský a že udělí amnestii na všecky zločiny, vraždy
 a loupeže od 4. března 1619 spáchané a s povstáním souvisící.*)
 Všecka tato ustanovení pojata konečně do diplomu o míru uherském.

V diplomu, jenž platil Bethlenovi, odepřel mu císař udělení
 knížecího titulu uherského a požadoval, aby hned po uzavření
 míru navráceny byly všecky statky, pobrané přívržencům jeho a
 duchovenstvu katolickému v celých Uhrách, tedy také v té části,
 jenž měla býti Bethlenovi ponechána. Po dlouhém sporování a
 když komisaři císařští všeliký další ústupek zamítli a že vyrovnání
 přeruší, hrozili, zástupci Bethlenovi spokojili se s předloženými
 nabídkami, které byly pak dne 6. ledna 1622 od císaře podepsány.
 Diplomem se ustanovovalo, aby kníže Sedmíhradský vzdal se ti-
 tutu královského, aby vydal korunu a klenoty říšské, za to po-
 stoupeno mu sedm žup na čas života a knížectví Opolské a Rati-
 bořské dědičně jemu a synům jeho manželským nebo za vlastní
 přijatým, dále mu propůjčen titul německého knížete říšského a

*) Uh. st. arch. Diploma dd. 7. ledna 1622. — Tamtéž. Resolutio Caesaris
 dd. 11. prosince 1621. Katona XXIX. ad c. 1618.

dány mu v zápis statky Mukačevo a Eched, které mohly býti od dědiců Ferdinandových 400.000 zl. zase vyplaceny, poskytnuta mu náhrada 100.000 zl. ve zlatě, kterouž sumou mohl Tokaj vyplatiti a pro sebe užívati a konečně slíben mu roční důchod 50.000 zl., aby vydržovati mohl pevnosti na území jeho ležící. Tituly šlechtické, které byl Bethlen v Uhrách propůjčil, byly od císaře vesměs uznány. Aby právo císařovo k župám, které byly knížeti postoupeny, došlo výrazu, ustanoveno, aby oprávnění jich obyvatelé mohli chodit na příští sněmy říšské a aby velcí župané a velitelé pohraničných tvrzí na území tomto se nalézajících, jakož i městští sudí a senatoři zavázali se jemu jakožto králi Uherskému přísahou, že za života Bethlenova nikdy zbraní proti němu se neuchopí.

Diplom Bethlenovi svědčící obsahoval ještě některá jiná důležitá ustanovení, kteráž mimochodem řečeno, chovala v sobě zárodek k potomním rozmíškám. Bylo totiž ustanoveno, aby osobám, které za minulých nepokojů na svém majetku škodu vzaly, tedy přede vším duchovenstvu, dostalo se úplné náhrady. Bethlen měl tedy navrátiti všecky statky, které byl někdejšími jejich držitelům pobral; se statky, které daroval jiným osobám, mělo se tak státi do dvou měsíců, kdežto o vyvazení statků, které byl za peníze zastavil, měl příští říšský sněm učiniti usnešení. Ustanoveními těmi císař postaral se nejen o duchovenstvo, nýbrž také o některé své přívržence, jenž byli padli za oběť hrabivosti svých odpůrců, tak jmenovitě o dědice Homonnovy. K porozumění toho, co ustanoveno bylo o statcích, poznamenáváme, že teprvé po dlouhém sporování dospělo se k naznačenému dohodnutí. Císař požadoval původně, aby se restituce bezprostředně stala a o náhradě novým majetníkům aby se teprvé později děly porady. Proti tomu prohlásil se Kassai jménem Bethlenovým co nejrozhodněji; s uherské strany namítáno, kdyby statky, jichž se týče, byly nynějším jejich majetníkům, nejvíce důstojníkům ve vojště Bethlenově beze všeho odňaty, že by to mělo vzpouru za následek. Ale bude-li mír uzavřen a záležitost tato k nejbližšímu sněmu říšskému odložena, budou prý se moci bez velikého odporu bývalým držitelům práva jejich navrátiti, když by se novým majitelům poskytla náhrada.*)

*) Uh. st. arch. Kardinál z Dietrichšteina o vyjednávání v Mikulově.

Mír byl císaři nejdříve vítán, neboť jej sprostil alespoň části výloh, kterých nestačil zapravovati. V měsíci říjnu dal přednésti Filipovi IV. žádost za podporu, kteráž zněla tak žalostně, jako za dob největší tísně. Král, jenž nesl náklad na válku v Dolní Falci, vyhověl i tentokráte žádosti Ferdinandově a psal mu, že je ochoten zapraviti výlohy za 8000 mužů čili vlastně že o tolik mužů rozmnoží vojsko svoje. *) Než se zpráva tato dostala do Vídně, byly tomu již dva měsíce, co mír s Bethlenem byl uzavřen a pomoci této k vlastní obraně nebylo více potřebí, nýbrž mohlo se jí upotřebiti k útoku na Dolní Falci, v němž se nyní také císař účastnil. Také v jiném ohledu vyhověl Filip IV. přání strýce svého. Když Ferdinand pro nepoddajnost a etizádostivost svých plukovníků nemohl dosaditi vrchního velitele, požádal Filipa IV., aby mu poslal některého svého vojevůdce. Po delším vyjednávání, za něhož kandidáti kladli příliš vysoké požadavky a postavení své ve vojstě španělském dále chtěli podržeti, stalo se dohodnutí s markésem z Montenegra, kteréhož Filip doporučil císaři s tou prosbou, aby mu zabezpečil takové příjmy jako hraběti Buquoyovi. **) S novým tímto velitelem setkáme se roku 1623 na uherském bojišti.

Ze zpráv o ustanovení míru Mikulovského vysvítá, že se vztahoval jenom na Bethlena a na Uhry a že nepamatoval nijakž na falckraběte, tak že zmařeny byly veškery naděje, které snad on a přívrženci jeho skládali v uzavření míru. Bethlena nelze kárati v tom ohledu, jelikož k míru byl donucen, ale co se týče markraběte Krňovského, není prost křiklavé nevděčnosti. Ať se na věc pohlíží jakkoli, nedá se upříti, že jen pomoc markraběte Krňovského zjednala Bethlenovi možnost, aby vtrhl na Moravu a dobyl tam četných osad a měst, jelikož markrabě měl potřebná děla a péchotu. Bethlen byl tedy povinen osud markraběte a vojska jeho nějakým způsobem zabezpečiti. Když markrabě nabyl přesvědčení, že vyjednávání o mír nemůže odvrátiti, chtěl se v něm účastniti, ale za podmíněk, které musíme po-

*) Víd. st. arch. Filip IV. Ferdinandovi II. dd. 5. února 1622.

**) Tamtéž. Filip IV. Ferdinandovi II. dd. 4. února 1622.

kládati za nerozumné. Požadovali, aby se svým knížectvím Krňovským a s panstvím Bitomským a Bohumínským byl ze Slezska vymezen a Bethlen aby byl vrchním jeho pánem lénním; v náhradu za posavadní snahy a výlohy měly mu býti postoupeny Kladsko a knížectví Opavské, které taktéž neměly míti císaře více za svého vrchního pána. Vojsku jeho měl býti vyplacen žold zadržalý a majetku jeho vojinů mělo býti ušetřeno, byl-li by některý z nich majitelem statků v Čechách a na Moravě.*)

Požadavky tyto byly tak přemrštěny, že Bethlen nemohl se jich opravdově ujmouti; ale každým způsobem měl se zasadit, aby markraběti ponechán byl vlastní jeho majetek, i kdyby se byl musel vzdáti některého nově nabytého knížectví Opolského nebo Ratibořského a taktéž měl z vlastní pokladny vyplatit vojsku jeho žold měsíční. Ale Bethlen neznal ani ohledu ani vděčnosti; na neustálé naléhání markraběte, aby vyjednávání také na něj se vztahovalo, odpovídal, že ani na to nemyslí, aby mír uzavřel a že čeká jen až mu přibude na pomoc vojsko turecké. Předstíráním takovým nemohl markraběte oklamati, jelikož tento dobře věděl, že tato domnělá pomoc je pouhým strašákem na císařské vyjednavatele; přes to však ponechal knížeti veškeré své dělostřelectvo, když tento koncem prosince ustoupil do Uher pod zámiňkou, že co nejdříve vtrhne opět na Moravu a že se tam u Olomouce spojí s markrabětem. Markrabě však nedůvěřoval těmto slovům. Opustiv vojsko své vydal se k Bethlenovi, aby znovu vyzkoumal, jak se věc má s vyjednáváním o mír a aby požadoval měsíční žold pro své vojsko, které tehdáž tábořilo u Olomouce. Tentokráte se dozvěděl k svému zděšení, že mír je uzavřen a že nic nebylo vyjednáno pro jeho vlastní bezpečnost a pro uspokojení jeho vojska. Všecky žádosti markraběte a jeho plukovníků a důstojníků byly oslyšány, ulevoval si zlostí málomocnou; znamenali, jak chytře Bethlen jej přelstil, jak se zmocnil jeho dělostřelectva a pak v čas ustoupil, aby ušel pomstě podvedených vojáků. Nezbylo mu nic jiného, nežli důstojníkům vylíčiti zoufalý stav a slíbiti, že jim žold

*) *Conditiones a Joanne Georgio marchione regi Hungariae propositae* dd. 1621. Coll. Cameriar. V mnich. dv. knihovně.

bude budoucně vyplacen; vojsku svému věc tuto oznámil písemně, neboť se obával, že by jej vydali vojsku císařskému, až by se navrátil. Strach tento nebyl odůvodněn, neboť kardinal z Dietrichšteina nabídl mu svobodný průvod, kdyby se chtěl vydati ke kurfiřtovi Braniborskému, čemuž však markrabě nedůvěřoval a také toho nepřijal.*)

Tak se stalo, že markrabě zůstal u Bethlena a do Košice jej následoval, ačkoliv s ním nebyl nijakž spokojen. Když seznal podmínky míru, nemohlo ujítí jeho ostrovtipu, že poměr, v jakém bylo 7 žup na obě strany naproti císaři a Bethlenovi a závazky císařovy k zaplacení vysokých sum, které zajisté nebude moci zaplatiti, obsahovaly v sobě tolik látky zápalné, že válka brzy zase vzplane; a proto se rozhodl zůstatí a veškerý svůj vliv vynaložití, aby Bethlena k zápasu tomu povzbuzoval.

Když se v Mikulově o mír vyjednávalo, císaři velice na tom záleželo, aby brzy byl uzavřen, jelikož tehďáz pomýšlel na ženitbu a v stav manželský vstoupiti nemohl, pokud válka zuřila před branami vídeňskými. Již roku 1620 vyjednávalo se ve Španělsku o druhém sňatku císařovu a ukázáno při tom na dceru knížete Savojského. Ale Ferdinand jevil nechut proti bližšímu spojení s odpůrcem, ježž považoval za potměšilého nepřítel. Když byla ženitba na delší čas ustoupila do pozadí, poznamenal hrabě Khevenhiller, ježž tehďáz meškal na dovolené ve Vídni, v měsíci září 1621 vyslanci španělskému, že by se císař mohl odhodlati k sňatku s infantkou Marií, o niž se ucházal princ Waleský. Jelikož však ve Španělsku ruku infantky nechtěli slíbiti vdovci s dětmi a Oňate proto dal odpověď vyhýbavou, Ferdinand obrátil pozornost svou k princezně Eleonoře Mantovanské a uložil důvěrnému svému milci, pánovi z Eggenberka, aby se vydal do Mantovy a tam o ruku princezny se ucházal. Eggenberk vydal se na cestu pod tou zá-

V září
1621

*) Sas. st. arch. Patent kardinala z Dietrichšteina dd. 10. ledna 1622. — Tamtéž. Markrabě Krňovský vojsku svému dd. 19. ledna 1622. — Mnich. st. arch. Markrabě Krňovský Bedřichovi dd. 7. března 1622.

znivé zprávy, neboť vydal se do Mantovy a vykonal tam, co mu bylo uloženo u knížete, bratra nevěstina. Princezna Eleonora žila od smrti svých rodičů v klášteře, odkudž přiveдена od švakrové své a sděleno jí, že císař se uchází o ruku její. Jak se podobá rozhodla se bez dlouhého přemítání, posnídala pak v kruhu svých příbuzných, načež byla vedena do kaple, kde Eggenberk oficiálně se ucházel o ruku její a co zástupce císařův byl s ní od biskupa Mantovánského zasnouben. Po příslušných ceremoniích odevzdal Eggenberk Eleonoře prsten diamantový, jenž byl páčen na 15.000 korun a poklekl před ní jako před svou velitelkou; podobně učinili i ostatní pozvaní hosté holdující tak vznešenosti imperatorské, jenž byla pohasla, ale při slavnostních příležitostech zase vzplápolala. Po té navrátila se princezna do kláštera, kde ji Eggenberk opět navštívil, aby jí odevzdal nákrčník s podobiznou císařovou a orla z diamantů v ceně 80.000 korun a jiné klenoty, načež se vrátil do Vídně.

K prvnímu setkání snoubenců a k vlastnímu sňatku ustanoven Inšpruk. Císař by se tam byl vydal hned po uzavření míru Mikulovského, kdyby ho byl nežádal druhý jeho milec a důvěrník hrabě z Harrachu, aby poctil přítomností svou svatební veselí dcery jeho s mladým Maximilianem z Valdšteina. Císař ač nerad vyhověl prosbě jeho a dostavil se na svadbu, která byla dne 17. ledna za velikého lesku a nádhery slavena. Za dva dni pak nastoupil cestu do Inšpruku, na níž byl ve Velsu slavnostně uvítán od stavů hornorakouských. Žádali jej za odpuštění povstání svého a na důkaz své oddanosti poctili jej darem 4000 dukátů. *) Odtud jel císař dále přes Salepurk do Inšpruku a z města tohoto poslal část své družiny naproti nevěště, která zatím přibyla do Brixenu.

Princezna Eleonora přijela do Inšpruku dne 2. února provázena jsouc bratrem svým a jeho manželkou. Jelo se rovnou cestou do hlavního kostela, kde princezna poprvé se setkala s císařem. Když jej zočila, šla mu naproti a poklekla před ním;

*) Sas. st. arch. Zeidler kurfiřtovi Saskému 12/22. prosince 1621 a 9/19. ledna 1622.

a když ji k sobě pozdvihl, chtěla mu ruce políbiti, čehož však nepřipustil. Pokorná tato úcta zakládala se sice částečně na obvyklých obřadech, ale zde princezna chovala se tak zajisté i z úcty k morální vznešenosti ženicha svého. Snoubenci pak předstoupili, provázeni jsouce nejvyššími hodnostáři, před oltář, kde byli slavně oddáni. Příštího dne daroval císař své krásné a teprvé 23 roky staré choti drahocenné klenoty a podaroval neméně štědře jejího bratra a švakrovou, jakož i družinu. Po té nastoupena cesta a sice přes Salcpurk do Št. Hradce a odtamtud do Vídně, kde se císaři a choti jeho od šlechty a měšťanstva dostalo skvělého uvítání.

V.

Zbývá nám podati zprávu o stavu věcí, jaký se v Slezsku vyvinul, když markrabě Krňovský odtamtud odtáhl a s Bethlenem se spojil.

Vypravovali jsme na svém místě, *) že kurfiřt Saský se zpěchoval vydati Slezanům akord, poněvadž nejevili ochoty k rozpuštění zbrojného lidu svého. Nyní se snažili chybu tuto napravití a hleděli způsobiti propuštění vojáků tím způsobem, že jim vydali dlužní úpisy, za které v pozdějších dobách měli obdržeti žold zadržalý. Jedna část vojáků snad se spokojila s takovouto výplatou, jiné části vyplacen žold úplna, třetí konečně přidali se k markraběti Krňovskému a setrvali tedy v povstání. Poněvadž stavové slezští k markraběti Krňovskému se nepřidali, dostáli do měsíce května alespoň formálně své povinnosti. Podle dřívějšího svého usnešení nemeškali vypraviti poselství ke dvoru císařskému, a svěřili úkol tento čtyřem osobám, jejichž nepatrné postavení svědčí, jak málo cesta do Vídně lákala vynikající pány v zemi. Vypravení do Vídně kromě purkrabí Hanibala z Donína, který se byl již jako přívržence rodu císařského dostatečně osvědčil, pánové Sigmund z Kochu, doktor Reinhard Rosa a Mikuláš Krebs. Ti se vydali nejdříve do Drážďan, jelikož chtěli požádat kurfiřta za prostředkování v záležitosti, která jim velice ležela na srdci. V akordu

1621

*) Díl III. str. 330.

pravilo se v úvodu, že Slezsko účastenstvím svým v českém povstání a volbou krále vlastně dokázalo, že není hodno svých privilegií. Věta tato stavy tísnila, poněvadž se další požívání privilegií vydávalo tuto za výsledek milosti císařské. Proto žádali stavové, aby úvod tento byl změněn, aby se o povstání neděla žádná zmínka a vůbec aby se na události tyto zapomnělo. *) Stavové očekávali splnění žádosti své tím spíše, jelikož zbrojný svůj lid až na 1000 jezdců a 3000 mužů pěchoty byli rozpustili a zbytek tento císaři k volnému použití nabídli. Kurfiřt schválil žádost jejich a odporučil ji císaři. **)

Teprvé nyní vydali se vyslanci do Vídně, kde tuto žádost přednesli, chování své v nedávné minulosti omlouvali a císaři k úspěchům jeho štěstí přáli. Rozdíl mezi přijetím této deputace a vyslanců moravských, kteří před několika měsíci měli slyšení u císaře, bil přímo do očí. Ferdinand přijal je jako vyslance, s nimiž byla uzavřena smlouva právoplatná, podal každému ruku a ubezpečoval je, kterak mu „bylo líto“, že knížata a stavové „nechali se tak daleko zavéstí a že se míchali do povstání“. Ale jelikož „poblouzení své uznali, že jim z celého srdce svého odpuští a že jim toho nebude více vzpomínati“. Slova tato pronesl císař sám; kromě něho nebyl nikdo v síni audienční a neužil k tomu jako naproti Moravanům kancléře svého. Že po tak milostivém přijetí byla také prosba Slezanů vyslyšena a akord způsobem od nich požadovaným přepracován, netřeba ani dokládati. Zdali přepracovaný original byl vyslancům hned odveden nebo teprvé na sněmě knížat a stavů ke dni 3. listopadu svolaném, není nám známo. ***)

Ve Vídni nuceni byli svolati sněm nejen z toho důvodu, že se mělo na něm dokonati smíření země s císařem, nýbrž také proto, že bylo peněz nezbytně potřebí, za kterouž příčinou chtěli přiměti zemi, aby novou větší berní zapravila, poněvadž v Slezsku muselo se upustit od konfiskací. Císař sdělil rozhodnutí své s strany

*) Sas. st. arch. Slezští vyslanci kurfiřtovi Saskému. Bez datum.

**) Kurfiřt Saský císaři dd. $\frac{28. \text{června}}{8. \text{července}}$ 1621.

***) Akta o cestě vyslanců u Palmy: Acta publica 1621.

svolání sněmu slezského dne 25. září kurfiřtovi Saskému žádaje 1621
 jej, aby sněm jménem jeho zahájil a požadavků jeho na něm há-
 jil. *) Úkol tento naplnil kurfiřta uspokojením; slavnostní vítání
 a pohostinství, jakého se mu dostalo na cestě do Vratislavě ve
 všech slezských městech, ale především důležitá úloha, jakou měl
 hráti jménem císařovým, pochlebovaly jeho ješitnosti. Když přibyl
 do Vratislavě s ohromnou svou družinou 854 osob, skládající se
 ze šlechticů a lokajů všeho druhu, z kočí a podkoní, **) a když
 tam byl od knížat slezských uvítán, ustanovil příští den ke smí-
 ření země s císařem. Věc měla se tím způsobem předsevzítí, že
 by knížatům a stavům přečtena byla formule holdovací, ale nikoliv
 aby na ni přísahali, poněvadž se tak bylo stalo již r. 1617, nýbrž
 aby jen podáním ruky slíbili, že budou věrnost zachovávatí. Pro
 veliký počet osob k tomu povolaných vyžadoval výkon tento dva
 dni času. ***) Všecka knížectví nebyla zastoupena při holdování,
 scházeliť stavové knížectví Svídnického, Javornického, Hlohov-
 ského, Opolského a Ratibořského, jenž se omlouvali tím důvodem,
 že jen doma povinni jsou holdovati. Kurfiřt vyhověl námitce této;
 zajel si později z Vratislavě do Javorníka, kamž svolal stavy
 svídnické a javornické, do ostatních pak knížectví poslal vrchního
 hejtmana slezského k holdování. †)

3. a 4.
 listop.
 1621

Když holdování bylo odbyto, požadoval kurfiřt jménem cí-
 sařovým od stavů příspěvek na penězích. Mělit složití jednou
 pro vždy 50.000 tolarů, pak měli poskytnouti po šest let roční
 příspěvek 100.000 tolarů na udržování uherských pevností po-
 hraničných, dále se měli zavázati k posudní dani z piva a sice
 na deset let po 6 groších s každého sudu, konečně měli sami vy-
 držovati lid zbrojný od nich najatý, dokud by válka nebyla skon-
 čena. ††) Proti těmto požadavkům přednešeny všeliké stížnosti a
 námitky; stavové ukazovali na výlohy za předešlých let, které

*) Sas. st. arch. Ferdinand kurfiřtovi Saskému dd. 25. září 1621.

**) Tamtéž. Zpráva o družině kurfiřtově.

***) Tamtéž. Zpráva o holdování.

†) Tamtéž. Kurfiřt Saský vrchnímu hejtmanovi slezskému dd. 24. října 1621.
3. listop.

††) Tamtéž. Císařské předlohy knížatům a stavům slezským.

nejdou ještě uhrazeny, na platy, k nimž se při rozpouštění vojska zavázali a prohlásili, že nejsou s to, aby vyhověli požadavkům císařským. Nabízeli se zaplatit 400.000 tisíc tolarů během dvou let nejbližší příštích; na vydržování uherských pevností pohraničných chtěli poskytnouti 70.000 tolarů během tří příštích roků, a k dani posudní svolovali také jen na tři léta.*) U dvora císařského vzali za vděk s tímto nabídnutím, poněvadž kurfiřt byl s tím srozuměn a mínění jeho rozhodovalo. Ve Vídni neměli na spěch užiti moci vnově nabyté, nýbrž ponechali kurfiřtovi volnou ruku k obsazování všech úřadů v zemi a osvědčovali v tom vlašnost, od nás tolikráte pokáranou. Ve Vídni zajisté jeví dostatek ráznosti a přísnosti jen tam, kde protestanti mohli býti potlačeni nebo statky zabaveny, ale pro všechny jiné úlohy vladařské a pro vy-
pěstování spolehlivého stavu úřednického nebylo tam žádného smyslu.**)

V Slezsku panovaly poměry nejvýše povážlivé, ačkoliv se zdálo, že je pacifikace provedena. Jeden přes druhého prorokoval úpadek panství císařského; ale jitření bylo by přes to všecko přestalo, kdyby bylo nehrozilo nebezpečství od vojska markraběte Krňovského, kterýžto lid ubytován byl v okolí Olomonce. Byloť se obávati, že vojsko toto oddá se zoufalému loupežení, jelikož jak bylo nahoře oznámeno, mírem Mikulovským nebyl vojsku tomu žádný žold vyjednán. Aby nebezpečství toto bylo odvráceno, snažil se arcikníže Karel přiměti vojsko slezské a saské k útoku na žoldněře markraběcí;***) ale nadarmo o to usiloval. Hanibal z Donína pokusil se po dobrém, vyjednáváním lid tento uspokojiti i vyžádal si k tomu potřebné plnomocenství, které mu arcikníže ochotně udělil. Složí-li žoldněři zbraně, nabízel jim žold, který jim stavové slezští ostali dlužni, dokud jim sloužili;†) ale důstojníci markraběcí předložili tak přemrštěné požadavky, že je-

*) Sas. st. arch. Odpověď knížat a stavů dd. 18. list. 1621.

**) Důkazy o věcech námi sdělených a o tvrzení našem nalézají se v korespondencích sas. st. arch., jmenovitě v svazku 9188, IV.

***) Sas. st. arch. Kašpar ze Stadionu arciknížeti Leopoldovi dd. 9. ledna 1622.

†) Tamtéž. Hanibal z Donína arciknížeti Karlovi dd. 12. ledna 1622. — Tamtéž. Instrukce arciknížeti Karla dd. 20. ledna 1622.

vili se býti i saskému plukovníku Bodenhausenovi přílišnými; i rozhodl se po úmluvě s panem z Donína k útoku na vojsko markraběcí. Nepřátelský sbor vtrhnuv do knížectví Opavského ubytoval se tam v několika městech. Bodenhausen a pan z Donína spojivše se tedy v Opavě, udeřili nejprvé na blízký Bílovec a donutili posádku ke kapitulaci; vzdal se, když jí byl svobodný odchod povolen. Podobný osud stihl také sedm praporců, jenž se v městě Odrách ubytovaly. Následkem toho nehodlalo ani ostatní vojsko klásti odpor a nabídlo se Slezsko vykliditi, bude-li mu svobodný odchod povolen. Úspěchu toho dosáhlo se za pět dní; 40 setnin dílem pěchoty dílem jízdy pokusivše se o nepatrný odpor ustoupily s pole, aniž by byly obdržely sebe menší částku na svůj žold. Jen mladý hrabě z Thurnu se nepoddal, nýbrž uchýlil se s několika praporci na Kladsko, kde se usadil, odhodlán jsa tohoto pevného místa proti každému hájiti. Kdyby se to bylo předvíдалo, bylo by se na něj mohlo skrze manželku jeho, která v Bílovcu upadla do rukou Hanibala z Donína, působiti a pohrůžkami jej zastrašiti, ale pan z Donína nechal tuto drahou zástavu k největší mrzutosti Bodenhausenově odejti.*)

počátk.
února
1621

Za dobytím Kladska nesla se nyní touha strany císařské; ale místo aby se bylo k tomu užilo vlastního vojska, jenž po míru Mikulovském k takovým podnikům bylo pohotově, poslána jedna jeho část do Dolní Falce a se zbytkem sevřeno několik pevných míst v Čechách od nepřítele hájených. Zbrojný lid stavů slezských nehodil se dobře k obléhání, jenž vyžadovalo vojenských vědomostí a tak veškerá naděje skládána jen na vojsko saské. Kurfiřt skutečně dal potřebný rozkaz vrchnímu veliteli vojska svého, hraběti Volfovi z Mansfeldu, který však jej hodlal jen tehdy provésti, budou-li stavové slezští potřebnou spíží dodávati. Požadavek tento však vrchní hejtman v Slezsku zamítl, poněvadž prý mu do obležení nic není, ano Kladsko nyní k Čechám náleží.**)

Zatím vypočítalo se na straně saské, kolik vojska a válečného

*) Sas. st. arch. Bodenhausen kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{25. \text{ledna}}{3. \text{února}}$ 1622. —

Tamtéž. Obsidium Glacense.

**) Dotýčná korespondence v sas. st. arch.

materialu by bylo zapotřebí k tomuto podniku; i mělo se za to, že by se proti Kladsku muselo poslati nejméně 2000 mužů pěchoty, pět praporců jízdy a 23 děla.*) Hrabě Mansfeld pokusil se počátkem dubna zmocniti se Kladska náhlým přepadením; i udeřil na předměstí, kterého dobyl a které dal vyplniti,**) ale o pevnost nadarmo se pokusil; i ustoupil bez porážení. Nenabyl také času, aby vykonal rozsáhlejší přípravy k obléhání, neboť kurfiřt, jenž se tehdež obával útoku Kristiana Halberstadtského, nařídil vojsku svému aby Slezsko co nejspěšněji opustilo a tak byla země tato prozatím hrůz obležení sprostěna.***)

Na straně císařské museli se nyní nejen o to starati, aby Kladsko bylo vojskem císařským obleženo, nýbrž když vojsko saské odtáhlo, musely býti také do některých měst slezských potřebné posádky vloženy. Rozhodnutí o těchto záležitostech ponechal arcikníže Karel Hanibalovi z Donína, kterýž podle výroku saského plukovníka Bodenhausena jevil ve věcech vojenských úplnou neschopnost a Albrechtovi z Valdšteina, jenž nyní počal hráti na bojišti úlohu vynikající.†) Pokud je nám známo, konal Albrecht z Valdšteina tak váhavě svou úlohu, že mladý Thurn mohl z Kladska vypadati a města a vsi na míle kolkolem pleniti. O obležení tedy nebylo ani řeči a teprve v červenci, když hrabě z Thurnu byl již příliš velkých škod nadělal, vypraveny tři pluky pěchoty a něco jízdy k obléhání města.††) V srpnu konečně město opravdově sevřeno. Posádka hleděla se nenadálými výpady sprostiti svých nepřátel a porubala jednou 600 svých odpůrců, ale jelikož se jí počalo spíše nedostávati, musela se konečně odhodlati ke kapitulaci. Podmínky nabídnuté byly čestné jak pro posádku tak pro obyvatelstvo; každý směl majetek svůj svobodně

*) Plukovníci Goldštejn a Krohen kurfiřtovi Saskému dd. 1/11. března 1622. Sas. st. arch.

**) Sas. st. arch. Mansfeld kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{28. \text{ března}}{7. \text{ dubna}}$ 1622.

***) Tamtéž. Kurfiřt Saský Ferdinandovi dd. $\frac{27. \text{ března}}{6. \text{ dubna}}$ 1622. — Kurfiřt Saský Mansfeldovi dd. 8. 18. dubna 1622 a jiná psaní.

†) Sas. st. arch. Arcikníže Karel Volfovi z Mansfeldu dd. 15. května 1622.

††) Skála V. 229.

odnésti nebo odvézti, měšťané mohli majetek svůj prodati, chtěli-li se vystěhovati a těm, kteří v městě zůstali, zabezpečena svoboda víry: s Kladskem tedy naloženo jako se Slezskem. Dne 28. října 1622 stalo se dohodnutí o rozličných těch podmínkách, načež odtáhla posádka asi 1500 mužů silná provázena jsouc od 2000 mužů vojska císařského až ke hranicím slezským. Poznamenati dlužno, že císařští později podmínek těch nedodrželi; protestanti byli vypuzeni a s územím kladským nakládáno, vyjmouc konfiskace, jako s Čechami.*)

---

*) Skála V. 235.

Hlava šestá.

Válka v Dolní Falci a sousedních krajinách.

- I. Arcikníže Albrecht a jeho choť. Příměří v Dolní Falci skončeno. Operace vojska španělského. Obléhání Frankenthalu. Mansfeld vtrhne do Dolní Falce. Cordova spojí se s Tillym. Postupují na Heidelberg. Cordova odloučí se od Tillyho a pronásleduje hraběte Mansfelda na levý břeh porýnský. Deidesheim. Cordova rozloží vojsko v zimních bytech. Mansfeld u Elsaského Zabernu. Jak se Štrasburští chovají k stranám válčícím.
- II. Achác z Donína v Kodani. Najímá vojsko na rozkaz falckraběte. Kristian z Halberstadtu a dřívější jeho život. Přidá se k falckraběti. Odpověď jeho na císařské napomenutí. Jeho zbrojení. Bitka u Kitorfu. Kristian z Halberstadtu vpadne do biskupství Paderbornského. Vydírá zde na všech stranách. Markrabě Badenský. Spor jeho s dědici Eduardovými. Jeho zbrojení. Arcikníže Leopold se snaží, aby jej odvrátil od nepřátel císařových. Markrabě vzdá se panství ve prospěch syna svého.
- III. Jak se choval Bedřich v letě 1621. Psaní Jakubova Filipovi IV. a Ferdinandovi II. Porady císařovy s Maximilianem Bavorským s strany odpovědi. Bedřich posílá tehánovi svému zachycená psaní císařská. Opatření Jakubova. O neshodě jeho s dolní sněmovnou. Bedřich vypraví vyslance do Dánska, severního a jižního Německa a do Francie. Kurfiřt Braniborský. Papežská pomoc pro císaře a Ligu. Počet vojska na obou stranách.
- IV. Falckrabě odebeře se k Mansfeldovi. Vyjednávání infantky s Mansfeldem. Boj u Mingolsheimu. Bitva u Vimpfenu a její následky. Lantkrabě Ludvík zajat. Kristian Halberstadtský poražen u Hóchstu od Tillyho. Ludvík Darmstadtský propuštěn na svobodu. Falckrabě propustí Mansfelda a Kristiana Halberstadtského ze své služby. Mansfeld táhne Lothrinkami do Francie. Potom se obrátí do španělského Nizozemska. Bitva u Fleuru. Válka mezi Španěly a Holanďany. Obležení Bergenu op Zoom.

I.

Jelikož mírem Mikulovským vojsko císařské bylo uvolněno, mohli se na straně císařské oddávat naději, že v boji bude se nyní rázněji pokračovati, Kladsko že brzy bude dobyto a válka rychle skončena. Zatím však ještě dlouho to trvalo nežli Kladsko bylo donuceno ke kapitulaci a válka v Dolní Falci nabyla časem takových rozměrů, že musela býti do pole vypravena armáda, která daleko přesahovala počet vojska, jehož bylo upotřebeno k výpravě do Čech.

Když Ferdinand dne 6. července uložil knížeti Maximilianovi, aby vtrhl do Horní Falce, slíbil také, že se postará, aby příměří v Dolní Falci bylo vypovězeno. *) A psal také skutečně již den před tím arciknížeti Albrechtovi a uložil mu, aby podnikl útok, jakmile obdrží zprávu, že Maximilian se dal na pochod. **) Maximilian obrátil se již sám několik dní dříve s prosbou dále sáhající na arciknížete: žádal totiž, aby se současně počalo válčiti v obou Falcích, by odpůrce nenabyl času. ***) Arcikníže Albrecht však nemohl těmto prosbám a rozkazům více vyhověti, neboť zemřel dne 13. července 1621. 1621

Po smrti arciknížete ujala vládu choť jeho Isabela a překvapila svět důkladnou znalostí záležitostí státních. Vědělo se o ní sice, že bývala důvěrnicí otce svého Filipa II. a že tento jí sděloval všechny záležitosti rozsáhlé své říše, ale od toho okamžiku, kdy se s manželem svým usadila v Bruselu, vyhýbala se patrně záležitostem veřejným a tak se jí nepřisuzovala žádná zvláštní jich znalost. V skutečnosti však bývala rádkyní svého manžela, který ke každé u ní návštěvě přinesl s sebou balík listin, které jí předložil a mínění její seznati si přál. Tím nechceme tvrditi, že měla zvláštní nadání panovnické, nýbrž chceme pouze naznačiti, že měla jakousi znalost věcí, když jí bylo samostatně vládu vésti. †) Co se týká ohledů, jaké mírumilovný Albrecht

*) Ferdinand Maximilianovi dd. 6. července 1621. Víd. st. arch.

**) Tamtéž. Ferdinand arciknížeti Albrechtovi dd. 5. července 1621.

***) Mnich. st. arch. Maximilian Albrechtovi dd. 29. června 1621.

†) Ibarra: La guerra del Palatinado.

osvědčoval naproti přání krále Anglického, těmi Isabela, jak se podobá, nebyla proniknuta; neboť neodporovala tomu, co císař si ^{30. čce.} přál a dala mu oznámiti, že příměří v Dolní Falci vypoví, jakmile ¹⁶²¹ jí dojde zpráva, že je podniknut útok na Horní Falci.*)

Velitelství nad španělským vojskem v Dolní Falci svěřeno bylo zatím generálu Cordovovi, jelikož Spinola měl vésti vojsko proti Holanďanům, kterým bylo příměří roku 1609 uzavřené k výslovnému rozkazu Filipa IV. vypovězeno. Cordova hleděl, aby co nejdříve nadešla doba, kdy měl útok podniknouti, jelikož doufal, že by snadno porazil vojsko nepřátelské, které tou dobou neobnášelo přes 7000 mužů a za jehož velitele považovati dlužno anglického plukovníka Vere. Je-li pravda, co vypravuje současný, věci znalý svědek,**) že byl také napomenut od kurfiřta Mohučského a lantkraběte Hessenského, aby útok podnikl, o tom nechceme rozhodnouti; ale udání toto nepotvrzuje se jednáním obou těchto knížat, jenž sice císaři přáli, ale sami pokoj zachovávali. Jisto je pouze to, že Cordova poslal důvěrnou osobu k Spinolovi, aby jej přesvědčil, že je potřebí boj obnoviti a aby obdržel od něho přiměřené rozkazy. Spinola, jenž tehdež pozoroval Holanďany u Vesely, byl srozuměn s návrhem Cordovovým, ale vypravil posla svého do Bruselu, aby infantka učinila poslední rozhodnutí. Jak rozhodnutí toto dopadlo, zdali infantka vyhověla přání císařovu, nebo zdali vyzvala generála Cordovu, aby ihned útok podnikl, není nám známo. Kdyby se bylo stalo císaři po vůli, bylo by se příměří v Dolní Falci skončilo teprve v druhé polovici měsíce září, poněvadž Maximilian teprve 12. tohoto měsíce vtrhl do Horní Falce, ano k válce by bylo snad ani nedošlo, jelikož císař vyhověl Digbymu ***) a infantku žádal, aby příměří povolila, kdyby mu to nebylo na ujmu. Ale kostky války byly již vrženy, nežli Cordova s jedné nebo druhé strany obdržel určitý rozkaz a válka v Dolní Falci znovu se rozžula. †)

*) Vid. st. arch. Isabela Ferdinandovi dd. 30. července 1621.

**) Diego de Ibarra v Guerra del Palatinado.

***) Vid. st. arch. Ferdinand Isabele dd. 5. srpna 1621.

†) Ibarra vypravuje výslovně, že Cordova neobdržel ještě odpověď na svou otázku, když válka již opět započala.

Že nepřítelství zase vypuklo, tím byla vinna sama strana falcká. K ospravedlnění té strany se uvádí, že vojsko falckraběcí trpělo největší nedostatek a že proto vniklo do některých osad biskupa Špýrského, aby si opatřilo potřebné potraviny.*) Avšak jakkoliv hlad ve válce může býti dostatečným důvodem k útoku, zde mělo se za každou cenu užítí vlastních prostředků, jelikož se jinak Španělům, kteří měli převahu, poskytla zámiňka k početí války. A skutečně, jakmile Cordova zvěděl, že osady biskupovy byly přepadeny, užil této příležitosti nejen k hájení území biskupova, nýbrž podnikl sám útok na hrad Stein nad Rýnem ležící, který opanoval. Ztrátou touto zastrašeni byli přívrženci falckraběte, poněvadž Španělé nabyli tím opory na pravém břehu rýnském. Obentraut pokusil se tedy, aby hradu zase dobyl, ale nadarmo o to usiloval, jelikož Španělé náspy na rychlo zřízenými se pojistili proti útokům. Nepředložený útok na území biskupa Špýrského zasadil věci falckraběte ránu nezhojitedlnou. Nejlépe to vysvítá z té okolnosti, že císař, který o událostech v Dolní Falci neměl ještě bezpečných zpráv, k naléhání Digbyho dne 11. září infantce přímo nařídil, aby se příměří zachovávalo, kdyby to pro zvláštní okolnosti nebylo holou nemožností.***) Okolnosti takovéto dostavily se přepadením území biskupského a císař měl omluvu, jestli nedbal žádných ohledů naproti falckraběti. 1621

V španělském hlavním staně uvažovala se nyní otázka, má-li se další útok podniknouti na Frankenthal nebo na Mannheim: obojí podniknutí spojeno bylo s nebezpečenstvím, pokud vojsko nepřátelské nebylo poraženo, jelikož císařští měli po ruce od té doby, co Spinola odtáhl, jen 11.000 mužů. Uváživ všeliké okolnosti rozhodl se Cordova pro útok na Frankenthal, ale potkal se s obtížemi, o kterých z počátku neměl ani tušení. Odložil tedy prozatím obležení a rozhodl se udeřiti napřed na vojsko falcké u Bürstadt a Hofheimu tábořící. Učinil tak dne 22. září, ale k boji rozhodnému nedošlo, poněvadž Španělé neodvážili se příliš daleko, obávajíce se, kdyby útok podnikli, že by se na ně z krytých zá- 1621

*) Theatrum Europaeum. — La guerra del Palatinado od Ibarry.

***) Mnich. st. arch. Ferdinand Isabele dd. 11. září 1621.

kopů střílelo. Večer po této srážce Vere v největším spěchu ustoupil směrem k Mannheimu. Později dozvěděli se Španělé, že nepřátelé ubytovali svou pěchotu v Mannheimě, Frankenthalu a Heidelbergce, ale jízdu v Ladenburku, čímž upustili od operací v otevřeném poli.

1621 Ještě dne 22. září večer odbývána nová válečná porada v španělském hlavním staně, v níž se Cordova rozhodl pro útok na Kaiserslautern, aby tím způsobem rozšířil území, z něhož by se mohl zásobovati. Akci svou zahájil tím, že s hlavní silou vojska svého postavil se u Dürkheimu, aby nepřítel z Frankenthalu nebo Mannheimu nemohl Kaiserslauternu přijíti na pomoc, načež vypravil 1621 3000 mužů proti tomuto městu, kteří dne 1. října dali se na pochod a již dne 3. donutili posádku k vzdání se. Před několika dny zmocnili še Španělé rozličných jiných míst, mezi nimi hradu Starkenburku; kdyby také Frankenthal a Mannheim dostaly se do jich rukou, nemohl by se Heidelberg déle držeti a celá Dolní Falc byla by dobytá. Cordova byl odhodlán úspěchu toho se domáhati, poněvadž nepřítel strachu mu nenaháněl a kromě toho kníže Bavorský pomoc mu slíbil, jelikož si byl právě podmanil Horní Falci a s Mansfeldem o rozpuštění vojska jeho vyjednával.*) Za tak příznivých okolností general španělský déle neváhal podniknouti útok na Frankenthal. Když byl položení města vyšetřil, o zřízení tábora se postaral a jednotlivé překážky odstranil, 1621 dal kopati oblévací příkopy a jal se dne 8. října město důrazným způsobem obléhati. Avšak ani posádka nelenila. Jakmile město bylo sevřeno, posádka skládající se z 1200 mužů, nejvíce Angličanů a mající potřebná děla, hleděla zmařiti práce oblévací a sváděla se Španěly denně více nebo méně krvavé potýčky. V snažení tomto podporována byla od odhodlaného měšťanstva, které nejen porouchané hradby opravovalo, nýbrž ještě nové náspy dělalo a v hájení domácího krbu obětavě se účastnilo.

1621 Dne 14. října spozoroval Cordova, že sbor nepřátelský blíží se městu po mostě rýnském, patrně v tom úmyslu, aby se dostal do Frankenthalu; i učinil opatření, aby to zamezil. Jelikož pří-

---

*) Ibarra: La guerra del Palatinado.

šního dne obdržel zprávu, že vyjednávání s Mansfeldem se rozbilo a tento že táhne do Dolní Falce, uznal za potřebné napnouti úsilí svoje, aby se města pokud možno brzy zmocnil. K tomu účelu dal dne 16. října hnáti útokem na dvě reduty, které byli Frankenthalští vně města zřídili; jedna z nich dobytá a obsazena, kdežto z druhé obláhatelé museli ustoupiti a mohli jí teprve příštího dne novým útokem dobytí. Těchto redut užil generál k postavení nové baterie, z níž metal na město ohnivé koule 80 liber těžké. Dne 19. října došla ho zpráva, že Mansfeld blíží se se 400 jezdcí a 1500 pěšáky a ostatní vojsko že za ním následuje. Nový tento nepřítel musel býti zastaven, mělo-li býti město dobyto; proto Cordova stáhl posádky z několika sousedních měst a sestaviv z nich sbor 3000 mužů pěchoty s potřebnou jízdou postavil jej mezi Lambsheimem a Lampertheimem, aby Mansfelda odrazil a tak chránil vojsko obléhající. Někteří důstojníci byli toho náhledu, že by se účelu toho snáze dosáhlo, kdyby pobořen byl most přes Rýn u Mannheimu, přes který Mansfeldovi bylo táhnouti. Návrh tento se Cordovovi zalíbil i dal důstojníkům svým potřebné rozkazy; ale v posledním okamžiku zase je odvolal nejspíše z obavy, že by předmostí, jež nepřátelé u mostu zřídili a obsadili, mohlo býti jen s velkými obětmi dobyto. Za tou příčinou snažil se města co nejdříve možno dobytí. Když však dne 28. října obdržel zprávu, že Mansfeld dorazil do Mannheimu a že s vojskem, které v Dolní Falci k sobě přibral, má nad ním převahu, svolal válečnou radu, v níž se stalo usnešení obléhání města zanechatí a do pevného Steinu ustoupiti. Usnešení toto provedeno příštího dne s velkými ztrátami. Ve spěchu totiž opomenuto zpravití o ústupu v čas sbor, jenž obsazené držel příkopy obléhací. Posádka, jenž každé hnutí nepřítele bedlivě pozorovala, vyrazila z města, jakmile nabyla jistoty, že pryč táhne a přepadnouc vojáky v příkopech všechny porubala. Hlavní síla vojska odtáhla do Steinu, přenocovala tam a postupovala příštího dne dále směrem k Oppenheimu, u něhož Cordova prozatím stany své rozbil. Nyní ovšem pozdě zvěděl, že Tilly s ligisty sem táhne a kdyby byl u Frankenthalu setrval, že by byl mohl snad s Tillym podniknouti kombinovaný útok na Mansfelda.

1621

1621

1621

Mansfeld rozhodl se tou dobou, když k naléhání Digbyho u vyjednávání svém s knížetem Maximilianem jen na oko pokračoval, aby pak později vyjednávání to naprosto přerušil, táhnouti do Dolní Falce, aby se tam spojil s vojskem falckraběcím. Mohl sice býti jist, že Tilly bude jej následovati, že se spojí se Španěly a že snad mu připraví mnohem horší postavení, nežli jakému nyní hleděl uniknouti, ale nechtěl-li zbraně složiti, musel nebezpečství tomu směle vsřífc pohlížeti. Z mnohých důvodů jevil se mu býti tento pokus méně nebezpečným, nežli další setrvání v Horní Falci: blížila se zima, která tehdáž všelikým operacím válečným mnohem více byla na závalu nežli nyní; také široký Rýn operace tyto stěžoval, jelikož strana slabší, dostala-li se spěšně na druhý břeh, mohla i přesile nepřátelské odolati a kromě toho, jak dále ukážeme, falckrabě vyhledával nové spojence, kteří by z jara příštího roku mohli zjednat obrat ve válce. Běželo tedy o to, získati čas, v kteréžto příčině Mansfeld i tentokráte osvědčil své mistrovství. Na pochodu do Dolní Falce měšťané norimberští podporovali jej dobrovolně potravinami potřebnými, aby se tak vyhnuli násilnému vydírání. Musel se s tím spokojiti, jelikož se obával, aby ho Tilly nedohonil a tak nesměl mařiti čas olupováním území norimberského. Norimberští místo aby byli vděčni za tuto od Tillyho prokázanou službu, stěžovali si později císaři na škodu, jakou jim ligisti, když okolo města jejich táhli, způsobili a s rozhořčením zamítli požadavek knížete Maximiliana, aby přispěli na výlohy válečné.*) — Dále bylo táhnouti Mansfeldovi mnohými zámožnými městy, která byla válkou posud neutrpěla a jelikož se nyní nemusel obávati, že Tilly v patách jej následuje, vynucoval na nich příspěvky, kromě jiných učinil tak ve Vimpfenu, na kterém požadoval nejprvé 15.000 zlatých a teprvé po dlouhém prošení a smlouvání požadavek tento snížil na 5000 zlatých.***) Asi s 10.000 mužů dorazil do Mannheimu, kde se s ním spojili plukovníci Vere, Waldmanshausen, Merven, Landschad a j. v. asi se 7—8000

*) Víd. voj. arch. Instrukce Norimberčanů posílám k Maximilianovi vypraveným dd. 10/20. října 1621.

**) Víd. st. arch. Mansfeld městu Vimpfenu dd. 12., 14., 22. října 1621. — Tamtéž. Vimpfenští císaři dd. 19. ledna 1622.

mužů; odtud pak spojená armáda táhla do Frankenthalu.*) Město toto zaplatilo Mansfeldovi, když tam přitáhl, 12.000 zlatých. Mansfeld postupoval dále ke Steinu s tím úmyslem, aby Španěly dostihl a je porazil, ale jelikož tito si popíjili a místa příznivě ležící obsadili, vzdal se útoku a chtěl se usadit ve Vormsu, hodlaje těžit z hojných prostředků tohoto města. Velitel španělský hleděl záměr tento překaziti vyzváním Vormských, aby přijali posádku jeho, která nic je nebude státi, nýbrž správně bude zásobována. Vyzvání toto zamítnuto; město neotevřelo sice ani hraběti Mansfeldovi svých bran, ale poskytlo mu příspěvek 60.000, podle jiných zpráv 100.000 zl.***) Jelikož hrabě nedosáhl takto pevné opory v této krajině, odloučil se od vojska, které se bylo s ním spojilo pod Verem a ostatními plukovníky; sbory tyto navrátily se do svých starých bytů, Mansfeld pak odebral se do území biskupa Špýrského, jenž leželo na pravém břehu porýnském a vydíral tam kontribuce obvyklým svým způsobem. Výsledky své oznámil falckraběti, jenž byl velice spokojen, že nepřítel nucen byl od obléhání Frankenthalu upustiti a slíbil mu všemožnou svou podporu. Bedřich nejen dovolil Mansfeldovi, aby volně mohl naložiti s 50.000 zl. kterými jej Generální stavové chtěli zase měsíčně podporovati, nýbrž dal mu také k volnému použití 30.000 liber, které Jakub v měsíci listopadu poskytnouti se nabídl a podobně učinil s částí stříbrného nádobí, které byl nejspíše z Prahy odvezl a na místě bezpečněm uschoval. Falckrabě měl ještě 30 zlatých mís, které byl uložil u jednoho měšťana norimberského, ale těch ještě nechtěl upotřebiti. Ke konci svého listu sliboval hraběti brzkou pomoc ze severního Německa a napomínal jej k svornosti s Verem.***)

Po odchodu Mansfeldově z Horní Falce byl by Maximilian mohl úlohu svou považovat za vyřízenou, jelikož císař jej vyzval, aby jen čásť zemí falckých obsadil. Když však viděl, že byl od

*) Theatrum Europaeum.

**) Sas. st. arch. Ferdinand Cordovovi dd. 16. listop. 1621.

***) Mnich. říš. arch. Falckrabě Mansfeldovi dd. 3. 13. pros. 1621. — Tamtéž. List falckraběte dd. 15./25. října 1621. — Tamtéž. Jakub Bedřichovi dd. 12./22. listopadu 1621.

Mansfelda přelstěn a že tento se dal na pochod do Dolní Falce, neváhal úkol sobě svěřený, jímž se ustanovovalo, aby Mansfelda stíhal, prováděti také v Dolní Falci. I nařídil Tillymu, aby vtrhl do Dolní Falce a učinil tak samostatně rozhodnutí, které císař dodatečně schválil. *) Španělé vytýkali později Maximilianovi, že rozkaz tento vydal příliš pozdě, neboť jinak že mohl býti hrabě Mansfeld na pochodu do Dolní Falce udušen; tvrdili, že Maximilian jen proto váhal, aby měl příčinu v Dolní Falci se usaditi a tak všechny země falckraběte do rukou svých dostatí. Výčitka, že zúmyslně váhal, zdá se nám býti, uvážíme-li ostatní zprávy, neodůvodněnou; ale že se rád uchopil této příležitosti, aby nabyl pevné půdy v Dolní Falci, o tom zajisté nemůže býti pochybnosti podle těch požadavků, které dal císaři předložití, když se jednalo o vznešení na něj hodnosti kurfiřtské.

Tilly, jenž příliš pozdě dal se s vojskem svým na pochod a jenž tedy věděl, že Mansfeld daleko od něho se vzdálil, upustil prozatím od jeho pronásledování a zaměřil do území lantkraběte Hessen-Darmstadtského s tím úmyslem, aby se spojil s Cordovou, kdyby snad od Frankenthalu ustoupil a aby pak teprve podnikl útok na Mansfelda a jeho spojence v Dolní Falci. Tilly měl četné dělostřelectvo, přes 12.000 mužů pěchoty a přes 26 praporeců jízdy, 1621 Dne 5. listopadu rozbil hlavní svůj stan v Dieburku, příštího dne v Pfungstadtu a jelikož zatím přirazilo k němu 1500 jezdců od vojska španělského, obnášela armáda, jíž velel, asi 16.000 mužů.**) V blízkém Gernsheimě setkal se s Cordovou a umlouval se s ním o dalších operacích. Kdyby se oba vojevůdci spojili, měli by rozhodnou převahu nad svými odpůrci a kdyby to bylo šlo podle záměru Tillyho, byli by z převahy své rychle kořistili. Ale Cordova měl na zřeteli nejen Dolní Falci, nýbrž obával se, aby se lantkrabě Hessen-Kaselský nezmocnil nenadálým přepadením Bacharachu a aby nepřerušil spojení jeho s Flandry a tak zabýval se více s odvrácením tohoto a jiného nebezpečství nežli s novým útokem. Poradou s Tillym nedocílilo se tedy žádoucího dohodnutí. Tilly

*) Vid. st. arch. Ferdinand Maximilianovi dd. 7. pros. 1621.

**) Sas. st. arch. Zpráva o tažení Tillyho dd. 29. října
8. listop. 1621.

chtěl, aby se oblehl Heidelberg, a aby se podnikl útok na vojsko nepřátelské v otevřeném poli stojící, jmenovitě na Mansfelda, jenž novým najímáním denně se sesiloval; Cordova však byl pro to, aby přede vším potrestán byl Worms za pomoc Mansfeldovi poskytnutou. Nadarmo Tilly ukazoval na důležitost Heidelberku, kterémužto městu přikládal takovou důležitost jako Praze; tvrdil, že všeliký odpor vezme konec, bude-li město toto dobyto. Cordova měl zajisté pravdu, nepovažoval-li porovnání toto za přiměřené, ale odpor jeho v tom měl svou pravou příčinu, že se od své base operační nechtěl příliš vzdáliti a jmenovitě že nechtěl Rýn a Nekar překročiti; nedostávalo se mu zkrátka odhodlanosti. Konečně však povolil a připojil se k Tillymu, když tento nastoupil pochod na Heidelberg.

Cestou dobyl Tilly města Ladenburku a konal pak potřebné přípravy k vystavění mostu přes Nekar, kteroužto práci hleděl tím více urychlit, jelikož zvěděl, že mezi nepřátely jeví se nepořádky a že útoku důraznému neodolají. Již s celým vojskem svým a se zavazadly přešel přes Nekar, když Cordova se zpěchoval za ním následovati.*) Cordova byl jen nerad postoupil na pravý břeh rýnský, nyní měl také Nekar překročiti a tak záda svá co nejvíce ohroziti, toho nechtěl za žádnou cenu učiniti. Odebral se tedy k Tillymu, představoval mu, že je příliš pozdní doba k obléhání města a jelikož vojsko falcké v dobře opevněných místech se ubytovalo, že za zimy musí se od všelikých větších podniků upustiti a na pozorování Mansfelda se obmeziti. Při tom kladl váhu na okolnost, že exekuce byla v Dolní Falci králi Španělskému odevzdána a Tilly s vojskem svým že má jen pomáhati, že má napravit, co pronedbal tím, že Mansfelda nestíhal a že ho má poslouchati. Cordova byl toho náhledu, že jen tehdy by se mohlo ospravedlniti vtrhnutí na pravý břeh, kdyby se zde mohlo udeřiti na Mansfelda, ale jelikož se to pravdě nepodobá, poněvadž Mansfeld se jim bude vyhýbat, že musí zaujmouti bezpečné postavení. Tilly vyvraceje tyto náhledy způsobil konečně tolik u španělského generála, že slíbil setrvati u Ladenburku, zřídí-li tam Tilly dobrý

*) Vid. st. arch. Tilly Maximilianovi dd. 26. listop. 1621.

měst a opevnil je předmostím, aby přechod přes něj byl zabezpečen. Zároveň poslal Spinolovi zprávu o těchto událostech, vypsíl si od něho určité rozkazy a prohlásil, bude-li mu rozhodnutí ponecháno, že bez prodlení za Rýn se navrátí. Když Tilly nabyl přesvědčení, že na úcastenství Cordovy nemůže se bezpečně spolehnouti, obmezil se v operacích svých tím, že se hleděl zmocniti přechodů přes Nekar od Heilbronu až k Mannheimu a tak překaziti dovoz potravin do Heidelberku a Mannheimu. Pro nepohody zimní měl starost i o zásobování vojska svého i rozdělil proto jízdu svou na severní straně podle horské silnice a požádal biskupy Mohučského a Virepurského za potřebné povozy pro zásobovací své kolony. S touto žádostí byl odmrštěn, jelikož biskupové nechtěli nahlížeti, že také vítězná válka vyžaduje dalších obětí.*)

Zatím donešena spojeným velitelům zpráva, že Mansfeld se strojí Rýn překročiti, aby v území biskupa Špýrského na levém břehu vymáhal kontribuce. A Mansfeld skutečně požadoval od města Špýru 200.000 zl., z čehož mu bylo však asi málo zapláceno.***) Tažení Mansfeldovo na levý břeh rýnský zavdalo Cordovi zámiňku prohlásiti, že potáhne také za Rýn, dílem aby biskupství hájil, dílem aby tak vyplnil své přání a na druhý břeh se dostal. Tilly schvaloval tentokráte jeho záměr a dal mu část vojska svého na pomoc. Dne 27. listopadu překročil Cordova Rýn u Steinu v čele 4000 mužů pěchoty a 1000 jezdců a za ním táhlo 2000 mužů pěchoty a 1000 jezdců ligistických, tak že velel celkem sboru 8000 mužů. I mnil, že se sborem tímto může se odvážiti boje s Mansfeldem, ale důvěra jeho mizela, když obdržel zprávu ostatně klamnou, že blíží se Kristian Halberstadtský, jež byl falckrabě pro sebe získal, s 9000 mužů, že bude podporován od lantkraběte Hessen-Kaselského a že nejspíše pomocí jeho překročí Rýn u St. Goaru. Kurfiřt Mohučský a lantkrabě Hessen-Darmstadtský dovolávali se již úpěnlivě pomoci. Cordova chtěl Kristianovi Halberstadtskému zabrániti přechod přes Rýn, svěřil tento úkol praporečníku Luisovi de Ville, k čemuž ustanovil 1700 mužů,

*) Vid. st. arch. Tilly Maximilianovi dd. 26. listop. 1621.

**) Sas. st. arch. Lantkrabě Hessen-Darmstadtský kurfiřtovi Saskému dd. 19/29. listopadu 1621.

počet ovšem nedostatečný měl-li Kristian při sobě sbor tak silný jak se o něm, ovšem omylem, vypravovalo.

Když Cordova Rýn překročil, dozvěděl se, že Mansfeld rozbil svůj hlavní stan u Deidesheimu. Byl sice odhodlán Mansfelda napadnouti, ale obával se, že se mu vyhne, a že buď u Mannheimu přejde na druhý břeh nebo se obrátí do Štrasburku, tam teprve Rýn překročí a tak odpůrce své donutí, aby svou operační čáru ještě více prodloužili. Jelikož se tedy nesmělo váhati, postoupil Cordova dne 1. prosince k Deidesheimu, ale Mansfeld předce nabyt 1021 tolik času, že vloživ posádku do jmenovaného města ustoupil. Cordova udeřil na Deidesheim, dal kopati příkopy obléhací a učinil všecka opatření, aby se města brzy zmocnil, avšak posádka předce se ubránila. Španělé kojili se naději, že budou moci odpor zlo- 1021 miti, že nepřítel ustupuje k Štrasburku, ale dne 6. prosince napadeni byli od větších oddělení nepřátelských, tak že nemohli více pochybovati, že nepřítel je na blízku. Došlo k srážce, v níž Španělé udatně se bránili, tak že posádka v Deidesheimě musela konečně kapitulovati a na svobodném odchodu přestati. Mansfeld ustoupil do Germersheimu a zmařil tím naději generála španělského na další úspěchy, jelikož Cordova považoval za nebezpečné v této pozdní době přiblížiti se k místu tak pevnému jako byl Germersheim. Cordova se tedy rozhodl rozložiti vojsko do zimních 1021 bytů, vzdal se Deidesheimu právě dobytého a nastoupil dne 10. prosince pochod do Vormsu. Byl by se rád násilím v městě tomto ubytoval, již proto, aby je potrestal za přichylnost k Mansfeldovi, ale závažné ohledy byly mu v tom na překážku. Říšské město Worms bylo se s jinými knížaty unionistickými odtrhlo od falckraběte: kdyby bylo přes tuto okolnost napadeno, ačkoliv k tomu podporováním Mansfelda zavdalo příčinu, mohlo by to způsobiti největší rozčilení nebo míti dokonce za následek znovuzřízení Unie nedávno rozpuštěné. Cordova měl v tomto případě více ohledu na smýšlení v Němcích Španělům nepřiznivé nežli císař sám, neboť byl právě vyzván od Ferdinanda, aby Worms močně obsadil.*) Místo toho generál španělský žádal měšťany, aby

*) Sas. st. arch. Ferdinand Cordovovi dd. 16. listopadn 1621.

dobrovolně přijali posádku, kterou sám chtěl vydržovati; ale měšťané i nyní žádost jeho zamítli jako byli jednou již učinili. Cordova snažil se tedy, aby sprostředkováním kurfiřta Mohučského a markraběte Darmstadtského účelu svého dosáhl a když ani tímto způsobem nebylo přání jeho vyhověno, rozbil stan svůj v Oppenheimu a rozložil vojsko své v zinných bytech. Z Oppenheimu poslal infantce zprávu, v níž se vyslovil proti posavadnímu válčení a radil buď k rozmnožení armády, aby se nepřítel mohl potříti nebo k vyjednávání, aby se mohlo bez nesnází vyvážnouti z této slepé uličky.*)

Že Tilly v měsíci prosinci generála Cordovu dále nepodpořoval, mělo v tom svou příčinu, že s vojskem svým dobýval jednotlivých při Nekarů ležících měst, kterých se také zmocnil až na Heidelberg a ještě jedno místo. Vojsko své zeslabil nejen posádkami do dobytých měst vloženými a pomocným sborem, který byl poskytl generálovi španělskému, kterýžto sbor vzrostl znenáhla na dva pluky pěchoty a šest praporečů jízdy, tedy na 5000 mužů, nýbrž také podporou, jakou poskytl kurfiřtovi Mohučskému a lantkraběti Hessen-Darmstadtskému, kterým poslal 4000 mužů dílem pěchoty dílem jízdy, aby se spojili s nově najatým vojskem těchto knížat a aby se tak mohli opřítí Kristianovi Halberstadtskému, který tam s vojskem svým táhl. Velitelství nad tímto sborem svěřil svobodnému pánovi z Anholtu, jenž rozbil hlavní svůj stan u Aschaffenburku. Tilly se způsobem tímto tou měrou zeslabil, že vlastně nemohl nic závažného podniknouti a že by byl zajisté podlehl hraběti Mansfeldovi, kdyby se byl tento nenadále vrhl na pravý břeh rýnský. I podal knížeti Maximilianovi zprávu o všech těchto událostech a napomenul jej k rychlému najatí většího oddělení jízdného, poněvadž jen takto mohl by se opřítí hraběti Mansfeldovi a jej pokrotiti. Maximilianovi zpráva Tillyho nahnala tolik strachu, že ihned požádal císaře, aby nejen infantku napomenul k rozmnožení vojska jejího, nýbrž aby také své vlastní vojsko vypravil k Rýnu, poněvadž uzavřením míru s Bethlenem bude beztoho uvolněno.**)

*) La guerra del Palatinado od Diega de Ibarra.

***) Víd. st. arch. Tilly Maximilianovi dd. 6. prosince 1621. — Tamtéž. Maximilian Ferdinandovi II. dd. 18. prosince 1621.

Mansfeld, jenž v zimě byl pojistěn proti útokům svých nepřátel, odíral území obsazené na všech stranách; tak na př. město Hagenavu donutil k zapravení velikých sum; na tom však nepřestal, nýbrž vniknuv do města toho řádl v něm hůře nežli nejhorší nepřítel. Pak se obrátil do Horního Elsaska, poněvadž krajina tato válkou ještě neutrpěla a bohatou kořist slibovala. Již před obsazením Hagenavy, dokud Mansfeld tábořil ještě u Lauterburku, obávali se Švýcaři, že dovážení obilí z Elsaska k nim bude zastaveno i vypravili (snad na naléhání arciknížete Leopolda, jenž tehdež vítězně válčil s Grisonskem) zvláštní posly k Mansfeldovi, po nichž jej dali žádati, aby dále k jihu nepostoupil, jelikož by tím mohlo býti zastaveno zásobování jejich země. Mansfeld odmítnuv požadavek tento,*) postoupil, když byl Hagenavu obsadil,^{27. pros. 1621} k Elsaskému Zabernu, aby i toto město vyplenil. Jelikož však Zabernští odhodlaně se bránili, všechny útoky odrazili a v obléhání, které již dvanáct dní trvalo, pro mrazy nemohlo se pokračovati, svolil Mansfeld k příměří a nabídl se, že odtáhne, bude-li mu 100.000 tolarů zaplaceno. Ale Zabernští odpověděli potupně, že za ty peníze nakoupí raději prachu a olova. Tak byl Mansfeld nucen odtáhnouti od města, poněvadž mu hrozily takové ztráty, že by pak nebyly nahrazeny i kdyby město opanoval.***) Hlavní jeho stan byl, jak se podobá, nejvíce v Hagenavě, armáda jeho však rozdělena byla v menší sbory, které na svých výpravách loupežných zabíhaly až do nejjihnějšího Elsaska, nedbajíce toho, že arcikníže Leopold v jednotlivých městech větší nebo menší posádky vydržoval. Peněz takto nabytých užil k novému najímání, tak že vojsko jeho v měsíci lednu a únoru denně se rozmnožovalo; také v biskupství Paderbornském dal, jak později budeme vypravovati, dva pluky na své útraty najímati. Pro další úspěch podniků jeho mělo největší důležitost postavení, jaké bude zaujímati město Štrasburk a proto od měsíce února neustále k tomu zřetel svůj obracel, aby získal toto město.

*) Mnich. st. arch. Zeitung aus Colmar dd. 16. pros. 1621. — Tamtéž. Reces hraběte Mansfelda vyslancům švýcarským dd. 17. 27. pros. 1621.

***) Sas. st. arch. Ze Štrasburku dd. $\frac{24. \text{ pros. } 1621}{8. \text{ ledna } 1622}$.

Štrasburk byl se při vyjednávání Unie se Spinolou odtrhl od falckraběte, ale neopomenul od té doby při každé vhodné příležitosti osvědčovati jemu a přívržencům jeho své sympatie, nebylo-li při tom nebezpečství. Štrasburští na př. stěžovali si s Ulmskými u císaře na svízele, které jednotlivá města říšská musejí zakoušeti od vojska ligistického a španělského za války s Mansfeldem,*) hejtmanům a vojínům Mansfeldovým nebránili nijakž přístupu do města, dovolili jim kupovati všeliké věci, které potřebovali a jakožto spřátelení bankéři vyplatili Mansfeldovi 100.000 zlatých, k čemuž se byla Hagenava zavázala, kdežto zároveň odepřeli arciknížeti Leopoldovi všeliké služby, za které je tento ve prospěch císařův požádal. Leopold poslal tedy Viléma Petra z Landenburku k radě městské a stěžoval si nejen na služby, jaké město koná odpůrcům jeho, nýbrž požadoval také, aby se Štrasburští zavázali, že nepřátelům zabrání přechod přes most rýnský a jen vojsku jeho po něm přecházeti dovolí a že budou arciknížeti v zásobování vojska jeho podporovati.**)

1622 Požadavky tyto zamítnuty. O několik dní později požadoval císař podobné věci od Štrasburku a od ostatních měst kraje Švábského. Učinil tak na vyzvání knížete Bavorského a na dobré zdání své dvorské říšské rady;***) oba měli za to, že sousední stavové říšští jsou povinni opřítí se loupeživým nájezdům Mansfeldovým a že bez prodlení vyhoví vyzvání císařovu, aby tak učinili. Císař chopil se také zbraně čím dále více opotřebované; vydal na něj dne 4. ledna kletbu, čímž knížatům říšským uloženo za povinnost, aby jej pronásledovali. Ukázalo se však, že napomenutí a rozkazy císařovy zrovna tak málo prospěly, jako prosby arciknížete: Štrasburští prohlásili, že nehodlají se vzdáti své neutralnosti ve prospěch císaře a s strany nadřzování vojsku nepřátelskému hájili se vytáčkami.

Mansfeld, jenž se byl jednateli svými již po několik neděl

*) Vid. st. arch. Štrasburk a Ulm císaři dd. $\frac{29. \text{října}}{8. \text{listop.}}$ 1621.

**) Tamtéž. Odpověď města Štrasburku vyslanci arciknížete dd. 7/17. září 1621. — Tamtéž. Instrukce pro Viléma z Landenburku dd. 13. pros. 1621.

***) Vid. st. arch. Dobré zdání říšské dvorní rady dd. 20. prosince 1621. — Tamtéž. Instrukce pro Rappoltenšteina dd. 2. února 1622. — Tamtéž. Mandát Ferdinandův dd. 4. května 1622.

vynasnažoval, aby Štrasburk pro sebe získal, vypravil dne 2. března nové poselství k radě městské a vyzval ji, aby se s ním spojila a některé odpůrce falckraběte, jmenovitě dra. Wolfa zapudila. Avšak k takovému nepřátelství proti císaři městská rada neměla chuti a zamítla vyzvání toto zrovna tak, jako o několik dní později návrh o spolku, který jí dal falckrabě po zvláštním poslu předložiti. *) Císař však nahlížel, že od knížat a stavů švábských může očekávati nejvýše pochybnou neutrálnost; a tak chtěl se nyní spokojiti s jejich neutrálností, kdežto je dříve žádal, aby se s ním spojili. Za tou příčinou poslal presidenta říšské dvorní rady, hraběte z Hohenzollernu, ke knížeti Virtemberskému a Badenskému, jenž mohli býti nejvýše nebezpečnými a požadoval od nich, aby další najímání vojska bylo zastaveno, čímž dal dostatečně na srozuměnou, v jakém je má podezření. Kníže Virtemberský, který nějaký čas nevěděl, ke komu by se měl přidati, povolil; markrabě Badenský naproti tomu tím horlivěji se staral, aby vojsko své rozmožnil.

II.

Poznamenali jsme, že Mansfeldovi slíbena byla podpora mladistvého biskupa Halberstadtského Kristiana z Brunšviku. Zbrojení, jaké Kristian podnikal po úmluvě s falckrabětem, bylo jen článkem v řetězu všelikých příprav, kterými Bedřich přes slib daný tehánovi svému, chtěl osud svůj s mečem v ruce napravit. Falckrabě měl úmysl napadnouti císaře a proto, jak Digby vypravuje, rozkázal hraběti Mansfeldovi, aby vtrhl do Čech a v první polovici měsíce srpna poslal Acháce z Donína ke králi Dánskému se žádostí, aby mu ponechal vojsko pro sebe najaté. Král Dánský byl z jara, jsa odhodlán s Bedřichem se spolčiti, najal 6000 mužů na jisto očekávaje, že se k němu přidají Unie a král Anglický s Generálními stavy. Ale jelikož Unie mír s císařem uzavřela a král Anglický o válce nechtěl ničeho slyšeti, měla také ochotnost

*) Dotýčné listiny v bavorském st. arch.

Kristiana IV. rychlý konec, tak že vojsko své rozpustil. *) Pan z Donína jel do Kodaně přes Hamburk a setkal se tam s mnohými hejtmany vojska právě rozpuštěného, které spěšně najal pro falckraběte. **) Když přibyl do Kodaně, dostalo se mu tam od Kristiana příznivého přijetí; první slyšení trvalo dokonce půl dne, jelikož král pozval vyslance k hostině. U Kristiana nebyl nedostatek dobré vůle a tak pan z Donína nabyl naděje, pakli král nepřítáhne falckraběti s vojskem svým na pomoc, jelikož je již rozpustil, že předce bude podporovat najetí jeho pro Bedřicha. Ale konečná odpověď králova iluze tyto zmařila; poukázal k tomu, když kraj Dolnosaský touží po míru, že by snad ani s vojskem svým nemohl se do jižních Němec dostat, a doložil trpce, že král Jakub měl mu za zlé zbrojení, poněvadž prý tím překáží „smírnému prostředkování“ Anglie. ***) Radil proto falckraběti, aby se smířil s císařem i „kdyby toho nebylo lze příjemnými prostředky dosáhnouti“, že by tedy musely se přinést oběti, o nichž na dvoře falckém nechtěli ani slyšeti. Pan z Donína nadarmo se vynasnažil, aby změněno bylo rozhodnutí toto, jímž se všeliká podpora odpírala. Žádal krále Dánského za půjčku nebo za podporování Kristiana Halberstadtského v najímání vojska, ale způsobil tím, že král odjel, aby se vyhnul dalším jeho prosbám. †) Pan z Donína musel tedy odejít s nepořízenou a v Hamburku v najímání svém pokračovati. Falckrabě snaže se najímání urychlit, povolal k sobě několik plukovníků do Emerichu, kde meškal v táboře holandském, aby s nimi uzavřel smlouvu. Vyjednával také s Kristianem Halberstadtským o najatí pluku jízdy. Ale pro nedostatek peněz najímání

3. září
1621

*) Mnich. státní archiv. Odpověď Kristiana IV. Achácovi z Donína dd. $\frac{22. srpna}{1. září}$ 1621.

**) Zpráva o verbování pana z Donína dd. 19/29. září 1621. V Mnich. st. archivu.

***) Resoluce Kristiana IV. na poselství Donínovo dd. $\frac{22. srpna}{1. září}$ 1621. Mnich. st. arch. — Tamtéž. Achác z Donína Bedřichovi dd. 5/15. září 1621.

†) Tamtéž. Druhý spis Acháce z Donína dd. $\frac{25. srpna}{4. září}$ 1621.

toto se vleklo a koncem září nedospělo se dále, nežli že kromě pluku Kristiana Halberstadtského stálo v poli jen 12 praporečů pěchoty a dva praporece jízdy. Všecko toto vojsko chtěli tehdáž poslati do Dolní Falce, při čemž bylo ovšem na pováženou, aby nebylo na pochodu svém od nepřítelů napadeno a poraženo.

Kníže Kristian Brunšvický, známější v dějinách pode jménem Kristiana z Halberstadtu, byl třetím synem onoho knížete Jindřicha Julia Brunšvického, jenž roku 1610 mezi císařem Rudolfem a králem Matiašem prostředkoval a mezi rozvaděnými bratry smíření nadarmo zjednati usiloval. Jelikož Jindřich Julius byl již jako dvouletý chlapec zvolen biskupem Halberstadtským, hleděl biskupství s císařským svolením rodu svému zachovati a vymohl si později smlouvu s kapitolou Halberstadtskou toho způsobu, že po smrti jeho vznese hodnost biskupskou na některého syna jeho. Kapitola splnila tento slib, neboť pomínouc nejstaršího syna Fridricha Oldřicha, který nastoupil vládu po svém otci v Brunšvicku, zvolila po sobě dva mladší syny Jindřicha Julia a když oba časně zemřeli, l. 1616 Kristiana biskupem halberstadtským. Jindřich Julius opatřil synům svým vychování na tehdejší dobu pečlivé, ano z části i učené, podobá se však, že méně přihlížel k tomu, aby si osvojili povahu, jenž by dovedla držeti na uzdě vlastní přání a choutky; neboť právě v té kritické době, kdy hoch dozrává v jinocha, vzdal se péče o svou rodinu, v Praze pobýváje a jmenovitě mladého Kristiana jen najatým učitelům ponechávaje. — Mladý kníže Brunšvický a matka jeho Alžběta, sestra krále Dánského, museli později přinésti mnohou obět, aby kapitola skutečně zvolila Kristiana tehdáž teprvé 17tiletého a stálo to ještě dalších obětí, aby kapitola dopřála mu užívání statků biskupských. Když Kristian vládu nastoupil, řídil se nejvíce radou dra. z Wietersheimu, jenž mu byl doporučen od matky, která od smrti manžela svého podporovala radou syny svoje. Ačkoliv tehdáž větší část knížat německých chovala nepřátelské smýšlení k rodu Habsburskému, Alžběta přidržovala se politiky zemřelého svého manžela, zrazovala syny své, aby do Unie nevstoupili a radila jim, aby jednali podle kurfírta Saského.*)

*) Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg.

Kristian počal vládnouti v Halberstadtě tím způsobem, že hleděl poslední zbytky katolictví vypleniti, hájil důrazně usnešení většiny v kapitole, aby jen protestanti mohli býti do ní přijímáni a nedbal rozkazů císařových, který byl proti vylučování katolíků. Spor, jaký proto vedl s císařem, zatlačil jej přirozeně do řady těch, kteří boj proti katolickým Habsburkům obrali si za úkol životní. V mladické své zpupnosti toužil po slávě vojenské a jelikož to brzy vešlo ve známost, chtěli jej stavové čeští získati, aby najal pluk jízdy. Vyjednávání o tom rozbilo se k veliké radosti matky jeho, která Unii, jako rušitelkyni míru přála porážku u Prahy. Přes to však Kristian nebyl úplně prost všelikého účastenství v českých záležitostech. Z jara 1620 odebral se do Holandu, sešel se tam s princem Oranžským a účastnil se jako vyšší důstojník jízdecký ve výpravě, kterou, jak jsme vypravovali, podniklo na podzim několik tisíc mužů vojska holandského pod princem Jindřichem do Dolní Falce.

Koncem roku stala se zvláštní roztržka v knížecím rodě. Kníže Brunšvický Fridrich Oldřich jevil tak málo schopností, že matka jeho a strýc král Dánský roku 1616 uznali za potřebné přidati mu k ruce místodržitele a později, jak se podobá, měli o něm ještě horší mínění, neboť koncem roku 1620 matka jeho zanášela se myšlenkou, vlády jej zbaviti a biskupa Halberstadtského na jeho místo dosaditi. Biskup snad byl zasvěcen do tohoto plánu, ale k provedení jeho nedošlo, poněvadž radové Fridricha Oldřicha měli se na pozoru a pána svého neopustili. Jelikož dobrodružný Kristian Halberstadtský brzy na to nalezl přiměřené sobě zaměstnání, odložen plán proti Fridrichovi Oldřichovi sosnováný. Krutý osud falckraběte a choti jeho vzbudil v Kristianovi soucit, tím mocnější, že byli blízcí příbuzní, neboť Alžběta byla jeho sestřenicí, její a jeho matka byly sestry, což bylo dostatečnou příčinou, aby falckraběti pomáhal. Usnešení, aby se zbrojilo, kteréz sněm kraje Dolnosaského v květnu 1621 učinil, došlo u něho radostného ohlasu; chtěl vystoupiti na bojiště s větším kontingentem, nežli jaký mu sněmem byl uložen a tak si o velikonocích vypůjčil 10.000 tolarů, aby výlohy z toho plynoucí mohl zapraviti. Tehdáž matka, jak se zdá, s jednáním jeho byla srozuměna, jelikož se

domnívala, že Anglie, Unie a Dánsko v boji se účastní. Když však domněnky tyto se nepotvrdily a Kristian IV. vojsko své rozpustil, počala se jeviti roztržka mezi mladým biskupem, jeho matkou a strýcem. Zvědělo se, že vojsko své nerozpustil a že od falckraběte přijal patent, který jej splnomočňoval k najatí 1000 jezdců, při čemž Holanďané ochotni byli zapřaviti první výlohy. Koncem září skládalo se vojsko na účet falckraběte najaté z jízdného pluku Kristianova, z dvou praporeců jiné jízdy a 12 praporeců pěchoty. Počet tohoto lidu udává se od současných spisovatelů vesměs na 6000 mužů pěchoty a 1500 jezdců. Podrobné však zprávy, jaké nám poskytuje korespondence falckraběcí, dokazují, že všeho všudy stálo sotva 4000 mužů ve zbrani. Bedřich snad již nyní svěřil vrchní velitelství biskupovi Halberstadtskému, ačkoliv vojsko nebylo ještě spojeno, nýbrž teprvé v Hessen-Kasselu mělo se sraziti, Kristian měl tam odjeti v čele své jízdy, ale pěchota měla tam táhnouti s vůdci svými provázena jsouc od Acháce z Donína a holandského komisaře. 1621

Když pan z Donína žádal knížata, jejichž zeměmi mělo se vojsko ubírat, za svolení k tomu, kníže Luneburský ničeho nenamítal a také kníže Brunšvický neměl z počátku ničeho proti tomu; ale když vojsko biskupstvím Hildesheimským k území jeho se přiblížilo, zadržoval pochod jeho a kladl mu vůbec všeliké překážky na cestu. Při dvoře wolfenbüttelském nepřáli nyní nastávající výpravě válečné a chtěli tedy vojsku další pochod zameziti; neboť když pěchota opustila území brunšvické a táhla Eichsfeldem, byly tři praporece od lidu krajského na rychlo sebraného přepadeny a porubány, načež ještě tři jiné praporece se rozběhly. Pan z Donína táhl pak dále sotva s polovičkou původního sboru biskupstvím Fuldským do Hessen-Kasselska. I zde tenčil se sbor jeho denně sbíháním a když konečně obdržel zprávu, že přechody přes Mohan obsazeny jsou od vojska Tillyho a biskupa Vircpurského, rozběhl se mu poslední zbytek pěchoty a také dva praporece jízdy se rozprehly. Když Kristian Halberstadtský s plukem svým dorazil do Bielefeldu, dozvěděl se tam, že sbor falckraběte úplně se rozpadl.*)

*) Mnich. st. arch. Relation des Kapitäns, so im Braunschweigischen gefangen gewesen. — Sas. st. arch. Kristian Vilem markrabě Braniborský

Nejen sbor, jež provázel pan z Donína, trpěl nepřátelským smýšlením předních knížat kraje Dolnosaského, také Kristian Halberstadtský nedocházel u nich žádné podpory. Když dal vědět plukovníku kraje Dolnosaského knížeti Kristianovi Luneburskému, že chce rozbít stany své v biskupství Hildesheimském a tam vojsko dále najímati, ani kníže Luneburský, ani kníže Brunšvický nedali k tomu svého svolení. Oba jej napomenuli, aby co možná nejdříve z kraje odtáhl, jednání svého zanechal a později přidala se k nim také matka jeho, jež s hrůzou pozorovala, že syn její připojil se k falckraběti, jehož se zřekli nejmocnější knížata.*) Způsobem, jež dostatečně svědčil, že slova její pocházejí ze srdce upřímného, zapřisahala jej, aby se vyhnul zhoubě finanční, jaká je spojena s podnikem jeho. Když pak za několik dní se dozvěděla, že císař jej chce vůbec zbavití dědictví po rodě brunšvickém, vzrostly její obavy. I vypravila k němu důvěrného svého služebníka, aby jej za každou cenu odvrátil od jeho předsevzetí;***) ale mladý muž neměl sluchu ani pro prosby ani pro výstrahy. Zatím shromáždili se knížata dolnosasští na sjezdě v Brunšviku a někteří z nich se rozhodli, poskytnout knížeti Brunšvickému pomoc trojnásobnou a bude-li potřebl, ještě větší, aby se ubránili proti dalším potulkám žoldáctva falckého. Když se usnešení toto, ovšem jen většinou stalo, — Meklenburk a Bukovec se k tomu nepřidali — zaslal sněm falckraběti psaní, kterým jej slovy ostrými napomenul, aby se císaři poddal; uznávalo se, že útoky proti císaři směřujícími postavení své zhoršuje; nechať tedy se poddá a obnovení panství svého smírným vyjednáváním vyhledává; udělena mu tedy rada, jaké se mu neustále dostávalo od Jakuba.***)

knřiftovi Saskému dd. 1/11. řjna 1621. — Mnich. st. arch. Achác z Donína Bedřichovi dd. 4/14. listopadu 1621.

*) Sas. st. arch. Administrator Magdeburský kurřiftovi Saskému 1/11. řjna 1621. — Tamtéž. Kněžna Alžběta synu svému Kristianovi Halberstadtskému dd. 20/30. řjna 1621.

**) Sas. st. arch. Alžběta Kristianovi Halberstadtskému dd. $\frac{30. \text{listop.}}{10. \text{pros.}}$ 1621.

***) Sas. st. arch. Usnešení sjezdu kraje Dolnosaského dd. $\frac{22. \text{řjna}}{1. \text{listop.}}$ 1621.

— Mnich. dvorní knihovna. Collect. Camer. Kraj Dolnosaský Bedřichovi dd. 20/30. řjna 1621.

Brunšvický osvědčil ještě více lojálnosti nežli ostatní stavové krajští; podalť císaři zprávu, co od počátku měsíce října proti vojsku falckraběcímu podnikl a doložil, že ho v kraji nechtěl trpěti. *) Co se týče napomenutí, které sjezd dolnosaský učinil falckraběti, znamenati dlužno, že jej nemálo popudilo a že jen v tom případě chtěl povolití, kdyby císař na první jeho krok odpověděl podobnou povolností. Království Českého nechtěl se již předem vzdáti, nýbrž chtěl tak učinit teprvé během vyjednávání. **)

Kristian Halberstadtský setrval na svém rozhodnutí přes všeliké napomínání a přes všeliké překážky, jenž se mu v cestu stavěly; a co si předsevzal, nevzdal se toho ani tehdy, když obdržel zprávu, že rozpadl se sbor do Hessen-Kasselu táhnoucí. Z Bielefeldu žádal zástupce kraje Dolnosaského, aby směl krajem tím táhnouti. ale bratr nechtěl mu nyní ani toho povolití; ***) krajští komisaři dolnosasští však ujali se jeho požadavku a tak mohl Kristian veskrz táhnouti. Praví se, že vojsko jeho obnášelo při této příležitosti 13.000 mužů; počet tento není však správný a je velice přehnaný, jelikož Kristian velel skutečně jen pluku svému. †) V lantkraběti Hessen-Kasselském měl věrného přítele, jenž mu poskytoval peníze a jiné válečné potřeby. Za pochodu svého napsal list omluvný císaři, který jej ku pokoji byl napomenul a později napomenutí toto po svém bratrovi a po administratorovi Magdeburském dal opakovati. ††) Odpověď Kristianova je při-

*) Sas. st. arch. Sjezd dolnosaský dd. 14/24. října 1621.

**) Mnich. st. arch. Bedřich kraji Dolnosaskému dd. $\frac{22. \text{listopadu}}{2. \text{prosince}}$ 1621.

***) Opel. I. 294.

†) Tento vysoký počet vyvrací sám Kristian v listě daném 19. listop. 1621, kdežto tvrdí, že velí jen jízde a konečně vyvrací jej také Melichar ze Schwalbachu, důstojník sloužící kurfiřtovi Saskému, jenž podává podrobnou zprávu o síle a zbrojení Kristianově a jenž vypravuje, že pěchota jeho obnášela v prosinci sotva 80 mužů. Zpráva o sboru 13.000 mužů, jemuž prý Kristian tou dobou velel, jak některé dějepisy vypravují, je tedy naprosto neodůvodněna, podle všeho měl asi sotva více pohromadě nežli 1300 jezdců. — Doklady v sas. st. arch.

††) Mnich. dv. knihovna. Coll. Camerar. Ferdinand administratorovi Magdeburskému a Fridrichovi Oldřichovi Brunšvickému dd. 12. listopadu 1621. — Císař Kristianovi Halberstadtskému dd. 25. října 1621. O listě tomto je

padnou ilustrací málomocnosti nejvyšší správy říšské, k níž se v Němcích po staletí schylovalo, která se však nyní řečmi a jednáním knížat jednotlivých až příliš křiklavě jevila. Kristian ubezpečoval císaře, že mu jednou ochotně meč svůj nabídne a že k účelu tomu obral si vojenství za své hlavní zaměstnání. Nyní když mu velitelství nad plukem jízdy bylo nabídnuto a aby jej do Dolní Falce dovedl, bylo uloženo, dovídá se k lítosti své, že to císaři není vhod a že jej napomíná, aby toho zanechal. Kdyby to byl dříve věděl, byl by prý zajisté velitelství nepřijal, ale nyní že již nemůže couvnouti a tak se naděje, že mu to nebude za zlé pokládáno, poněvadž nepřijal hodnosti generála, nýbrž jen jako vojín službu koná a majetku kurfiřtova uhájiti hledí. Konečně Kristian projevil naději, že později se naskytne příležitost, aby císaři mohl sloužiti a tím milost a přízeň jeho si získati. — Každé slovo v tomto psaní bylo potupou císařské vznešenosti, ale Kristian Halberstadtský přednášel všecky ty věci tak přirozeným způsobem, jako by se potírání nároků císařských samo sebou rozumělo, jako by vyhlášení kletby na falckraběte ničeho neznamenalo, jako by knížata říšští nebyli nijakž povinni rozkazů a zájmů císařových dbáti. Dlouhý již čas byl to skutečný a mohlo by se skoro říci právní stav v říši, ale způsobem tak ostrým, jako se to stalo v tomto listě Kristiana Halberstadtského, jsou poměry tehdejší jen v málokterých písemnostech vytknuty.

Z Bielefeldu postoupil Kristian k Mohanu a dorazil dne 1621 28. listopadu do Amöneburku v arcibiskupství Mohučském, kdež dobyl zámku a v něm uchwátil velikou kořist na penězích a potravínách. Jelikož Kristian nejen tomuto místu, nýbrž celé okolní krajině ukládal výpalné, poslal k němu lantkraběte Hessen-Darmstadtský, jehož se věc týkala, několik radů s napomenutím, aby se obrátil. Kristian ovšem pustil napomenutí toto mimo sebe a pohrozil lantkraběti útokem, neponechá-li mu vsady volnou cestu. Lantkrabě však odpověděl také pohrůžkou prohlásiv, že území svého branou rukou bude hájiti; zároveň radil Kristianovi, aby

---

zíminka v odpovědi Kristianově Ferdinandovi dd. 9 19. listopadu 1621.
(Víd. st. arch.)

ustoupil, poněvadž nebude moci čeliti Tillymu a Cordovovi, kteří mají nad ním velikou přesilu.*) Místo aby uposlechl této výstrahy, vzdal se Kristian všech ohledů, k čemuž si odvozoval právo z pohrůžky lantkraběte a oznámil mu, že zemi jeho bude pleniti, čehož beztoho k vydržování vojska svého měl zapotřebí.**)

Nežli lantkrabě obdržel tento odpovědný list, obrátil se na strýce svého Hessen-Kasselského, žádaje jej zasadit se u Kristiana, aby se zase vrátil do kraje Dolnosaského. Ale lantkrabě Mauric s radostí uvítal výpravu Kristianovu, jenž mohl falckraběti v tísní jeho prospěti i dopřál mu všeliké podpory. Žádost lantkraběte Darmstadtského zamítl s tím podotknutím že na Kristiana nemá žádné moci; sám stěžoval sobě na útok, který Španělé podnikli na hradby jeho u Rheinfelsu zřízené a vyzval proto lantkraběte Ludvíka, aby mu přispěl v hájení práva jeho.***)

Tento nechtěl věřiti, že by Mauric neměl na Kristiana žádné moci; když se s ním tedy právě v těchto dnech setkal, žádal jej tím úsilovněji, aby byl pamětliv starých smluv rodinných a jemu pomohl; ale Mauric mu na všechna obvinění a na všechny prosby jen vyhýbavě odpověděl.†)

Kdyby Mauric byl měl odvalu přání svému dodati potřebného důrazu, byl by se sám vrhl na strýce svého a zbraní jej potíral; ale té se mu nedostávalo, čemuž nemůžeme se diviti, vidíme-li, jak slabé podpory falckraběti se dostávalo. Lantkrabě Ludvík však nahlížel, kdyby strana falcká zvítězila, že by přišel na mizinu a proto neváhal vrhnouti se úplně císaři do náruče. V delším psaní líčil císaři útrapy, jakých mu bylo snášeti od Kristiana Halberstadtského, jakož i nepřátelského jednání strýce svého, žádal jej za pomoc a utekl se tak se zemí svou pod jeho ochranu.††)

Zároveň se umluvil s kurfiřtem Mohučským a s biskupem Virepurským o opa-

*) Sas. st. arch. Ludvík Hessen-Darmstadtský Kristianovi Halberstadtskému dd. 26. listopadu 1621.
6. prosince

**) Theatrum Europaeum.

***) Sas. st. arch. Mauric Kasselský Ludvíkovi Darmstadtskému dd. 2/12. prosince 1621.

†) Rozličné listy u Londorpa.

††) Ludvík Darmstadtský Ferdinandovi II. dd. 11/21. prosince 1621. Vid. st. arch.

třeních, jichž by bylo potřebí k vzájemné obraně a žádal Tillyho za zbrojnou pomoc, čemuž tento, jak jsme vypravovali, vyhověl poslav mu 12 praporců jízdy a 1000 mušketýrů pod svobodným panem z Anholtu.*)

Anholt postupuje, kam mu bylo ukázáno, přibral k sobě posily, které mu lantkrabě Ludvík poslal, a chtěl se spojit také s vojskem virepurským, které k němu táhlo, aby pak udeřil na Kristiana Halberstadtského. Kristian mařil čas po dobytí Amöneburku zbytečnými pochody; přiblížil se ke Giessenu, potom táhl na Kittorf a teprve zde postavil se proti Anholtovi, který se však chtěl vyhnouti útoku nepřátelskému, jelikož se ještě nespojil s vojskem virepurským. Došlo však předce k srážce, v níž Kristian nabyl z počátku nějakých výhod, ale že velel pouze jízdě, nemohl z výhod těchto kořistiti a dostal se palbou nepřátelských mušketýrů brzy do takové tísně, že musel k Neustadtu ustoupiti a převahu ligistického generála uznati.***) Anholt pobyv tři dni u Kittorfu přitřhl k Amöneburku a vyzval posádku, aby se vzdala. Kristian tabořil na blízku, ale neodvážil se útok obnoviti, jakkoliv jej bojovnost k tomu pudila a jakkoli se sám žádného nebezpečství nehrozil. Do tábora ligistického u Amöneburku přibyli dva Hessen-Kasselští vyslanci, nabízejíce Anholtovi jménem pána svého, že Amöneburk přimějí ke vzdání se; lantkrabě Maurice chtěl hrad ujíti a pak jej kurfiřtovi Mohuškému vydati. Zároveň požadovali od Anholta náhradu za škodu, jakou vojsko jeho způsobilo na území kasselském; neboť válka dotkla se skutečně již i tohoto území. Anholt zamítl všecky tyto nabídky a požadavky: Amöneburk musí prý býti beze všeho prostředkování lantkraběte Maurice navrácen kurfiřtovi Mohuškému a o náhradě válečné nemůže prý býti proto již řeči, poněvadž lantkrabě nekonal svou povinnost jakožto krajský plukovník a vpád Kristianův nepřekazil. Ano Anholt sám poslal zástupce svého k Mauricevi přeje si zvě-

*) Sas. st. arch. Ludvík Darmstadtský kurfiřtovi Saskému bez datum, ale psáno v prosinci 1621.

**) Sas. st. arch. Zeitung, was zwischen dem anholtischen und braunschweigischen Kriegsvolk fůrgangen dd. 10/20. pros. 1621. — Tamtéž. Melichar ze Schwabachu kurfiřtovi Saskému dd. 10/20. ledna 1621.

děti, jak se hodlá dále chovati a má-li s ním jako s přítelem nebo jako s nepřítelem jednati. Nepřidal-li se Mauric doposud ke Kristianovi, nyní se toho mohl tím méně odvážiti a tak z donucení učinil slib, že „Kristianovi bude podle své možnosti přechodu brániti;“ *) s čímž se na straně ligistické prozatím spokojili. Kristian vida, že by se u Neustadtu neudržel, táhl územím Kasselským, aniž by mu lantkrabě „přechodu bránil“, do biskupství Paderbornského, o němž věděl, že není nikým hájeno a kde se hodlal na zimu ubytovati. Kdyby mu hrozilo nebezpečení, mohl do Holandu ustoupiti.

Kristian vtrhl na území paderbornské v takovém čase, kdy opatrný nepřítel nechtěl jej následovati. Biskupství náleželo tehdáž kurfiřtovi Kolínskému, jenž kromě toho držel biskupství Lutišské a Münsterské a jenž byl správcem biskupství Hildesheimského. Poněvadž kurfiřt musel býti připraven na útok Holanďanů, shromáždil nečetné své vojsko hlavně při Rýně, kdežto v Paderbornu a Münsteru udržoval jen nepatrné posádky. Když tedy Kristian dne 28. prosince vnikl na toto území, nepostavil se mu nikdo na odpor; i mohl podle své libosti kontribuce vybíratí a vsi a dvory, které by se nevykoupily, páliťi, což také bezuzdní jeho žoldnéri od vycvičených paličů provázení, denně konali. Mezi většími osadami, jejichž obsazení spojeno bylo s některými překážkami, stály v přední řadě Lippstadt a Soest. Obě města musela, jakmile knížeti Kristianovi brány své otevřela, hroznými sumami se vyplatiti; Soest prý zaplatil podle odhadu nejspíše přehnaného, 330.000 tolarů a kromě toho zmocnil se vítěz ještě pokladu kostelního, který tam byl dřívější biskup Paderbornský před několika lety uložil. Dálších úspěchů mohl se Kristian jen tehdy nadíti, sesílí-li nepatrný svůj sbor; a poněvadž měl nyní potřebné peníze, nemeškal také vojsko najímati. Již koncem ledna měl přes 2000 jezdců a učinil opatření k najatí pluku pěchoty, který mohl býti co nejdříve pohromadě, jelikož propuštění a zběhlí vojíni houfně se k němu hrnuli.***) O čtrnácte dní později mohl se již považovati za pána celého území, jelikož i město Paderborn částečně pomoci

*) Tamtéž, dd. 15/25. prosince 1621.

***) Sas. st. arch. Melichar ze Schwalbachu kurfiřtovi Saskému dd. 19/29. ledna 1622.

protestantských měšťanů do rukou jeho upadlo. Zde se mu naskytlá znovu vítaná příležitost k vymáhání vysokých kontribucí, jakéž ukládal biskupskému kancléři, koleji jezuitské a jednotlivým kostelům. Všechny poklady a drahocenná roucha kostelní zabaveny a zpeněženy, tak na př. stříbrná skříň, v níž bylo chováno tělo sv. Liboria, palác biskupský byl vypleněn a stříbrné nádoby stolní a jiné domácí nářadí v ceně 10.000 tolarů pobráno, neušetřeno ani hrobu dřívějšího biskupa Dětricha z Fürstenberka, nýbrž otevřen a vzaty z něho prsten a berla biskupská.*) Kristian byl by se rád zmocnil také děkana kapitolského, aby na něm vynutil vysoké výplatné, ale ten se spasil útekem. Jak velice Kristian se proto horšil, viděti je z toho, že vypsals cenu 10.000 tolarů na jeho zatknutí. Jako odírání obyvatelstva čím dále tím více se množilo, tou měrou přibývalo vojska Kristianova a děly se přípravy k válce: 35 děl, která ukořistil, dal převézt do Lippstadtu a opevnil toto místo, aby měl bezpečnou oporu jak k výbojům, tak k obraně. Po Paderbornsku došla řada na biskupství Münsterské, kde jednotlivým osadám uloženo výpalné. Nárek obyvatelstva, jenž z četných požárem zničených osad v mrazu a sněhu muselo prchatí a přístřeší a potravín nenalézalo, nedá se ani popsati. Kristianem to nijakž nehnulo, veškeré jeho jednání svědčilo o divoké zpupnosti: chlubil se, že jen pop dovede popy pokrotit a ze stříbra naloupeného dal raziti peníze s nápisem: „Gottes Freund und der Pfaffen Feind“ a donutil prý v jakémisi panenském klášteře jeptišky, aby jemu a důstojníkům jeho při tabuli nahé posluhovaly.**) Počal se již také nazývati biskupem Paderbornským a Münsterským;***) ale nezdá se, že by byl měl úmysl na území tomto se usaditi, neboť poslal, když Paderborn obsadil, důvěrníka svého pana z Wietersheimu ke Kristianovi Dánskému, nabídl mu toto biskupství, kdyby se s falekrabětem spojil a hleděl jej tudíž zvábiti tímtéž vnadidlem, jakým Unie krále více než před rokem získati hleděla.†)

*) Sas. st. arch. Šebastian z Kötteritzsche dd. 5/15. února 1622. — Tamtéž. Zeitung aus dem Stift Paderborn.

**) Sas. st. arch. Z Frankfurtu dd. 17. února 1622.

***) Tamtéž. Schwalbach kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{24. \text{ února}}{6. \text{ března}}$ 1622.

†) Opel, I. 341.

Císař byl zajisté oprávněn vyhlásiti kletbu na biskupa Halberstadtského, ale neučinil toho, nýbrž varoval jej nejdříve zvláštním psaním, kteréž zaslal knížeti Brunšvickému a administratorovi magdeburskému s tím rozkazem, aby je biskupovi doručili. Administrator (Kristian Vilém Braniborský) radil se o tom s Fridrichem Oldřichem Brunšvickým a oba se rozhodli vyhověti rozkazu císařskému.*) Tato papírová výstraha neměla však žádného účinku; Kristian konal zbrojení své ještě rázněji a měl z počátku března již 3000 jezdců a 4000 mužů pěchoty. Mnoho šlechticů v Paderbornsku se k němu přidalo, poněvadž dával značnou část peněz na ruku a ve vojště jeho hojná kořist kynula. Pověst o Kristianovi přilákala také lid, který byl markrabě Krňovský po míru Mikulovském osudu svému ponechal, mnoho vojínů a důstojníků dorazilo v krátkém čase ze Slezska do Paderbornu. Biskupství sloužilo ostatně nejen vojsku Kristiana Halberstadtského za shromáždění, v měsících lednu a únoru dali tam také markrabě Badenský a hrabě z Mansfeldu na účet svůj najímati a sice markrabě 2000 a Mansfeld 1000 jezdců a žoldnéři tito byli již koncem února shromážděni v místech ustanovených čekající jen na potřebné zbraně. Také Vilém kníže Výmarský, jenž pro Bedřicha najímal 1000 jezdců a 3000 mužů pěchoty, dal část jich na území padernbornském sbírat, tak že muselo vydržovati nejméně 12.000 mužů nepočítajíc záškodníky, pacholky, ženy a děti, jichž bylo alespoň také tolik.**)

Aby Paderborn a Münstr sprostil této nevázané chásky, kurfiřt Kolínský dovolával se pomoci nejen u Španělů, u Ligy a u císaře, nýbrž zbrojil také s napnutím všech svých sil. Počátkem března měl pohromadě přes 1000 jezdců a 10 praporečů pěchoty, kterýžto sbor opatrně postupoval k Münsteru. Spěšněji dostavilo se vojsko ligistické. Koncem února přitřhl vedením Anholtovým sbor 5000 mužů silný Hessen-Kasselskem ke hranicím biskupství Paderbornského, při čemž pochod državami protestantskými zna-

*) Sas. st. arch. Kristian Vilém Braniborský králi Dánskému dd. $\frac{24. \text{ února}}{6. \text{ března}}$

1622.

**) Tamtéž. Kötteritzsch kurfiřtu Saskému dd. $\frac{25. \text{ února}}{7. \text{ března}}$ 1622.

menán byl neslýchanými ukrutnostmi. Ačkoliv Kristian Halberstadtský velel většímu sboru nežli generál ligistický, předce utrpěl citedlné ztráty. Anholt totiž přepadl jednotlivé osady, v nichž Kristian vydržoval posádky a lid ozbrojený v nich porubal. Část vojska na účet Mansfeldův najatého, byla rozprášena, tak že i v těchto srážkách osvědčila se převaha ligistů. Ztráty takovéto nebyly nijakž zvaženy porážkou, jakou Kristian způsobil vojsku kolínskému u Oberoy.*) Panovala domněnka, že Kristian buď opustí území Paderbornské a že se spojí s Vilémem knížetem Výmarským, aby vpadli do Eichsfeldu a sousedních krajin nebo také že chce podati ruku hraběti z Mansfeldu, aby spojenou mocí obořili se na ligisty a Španěly.**) Prozatím nestalo se ani to, ani ono; Kristian hleděl nejdříve zapudit Anholta, který nyní nejevil tolik ráznosti jako dříve, nýbrž sbor svůj obsazením jednotlivých míst rozptýlil a nedostatek síly osvědčil, aby mohl zabrániti nové sebrání se pluků badenských a mansfeldských, tak že tyto přes počáteční obtíže byly v dubnu úplně vyzbrojeny a z větší části v biskupství Münsterském rozloženy. Kristian Halberstadtský udeřil 7. dubna 1622 tou dobou na město Gesike, kdež byla posádka anholtská 1200 mužů silná mající za velitele podplukovníka Erwitte. Tento hájil se velmi skvěle, tak že všechny útoky byly odrazeny a Kristian musel se značnými ztrátami ustoupiti, poněvadž obdržel zprávu, že Anholt táhne městu na pomoc. Opět rozšířena byla pověst, že Kristian chce se s Mansfeldem spojití a Paderbornsko opustiti, aby s ním k jihu nebo na západ se vypravil. Kristian nemohl se nyní žádným způsobem dlouho udržeti v biskupství vyssátém; musel buď odtáhnouti do Čech a za pochodu na všeliký odpor se připraviti nebo musel se spojití s hrabětem Mansfeldem a s ním Španěly a ligisty napadnouti. Zápas tento nebyl naprosto beznadějný, jak by se mohlo za to míti, poněvadž starý přítel, Jiří Fridrich, markrabě Badenský opět se odhodlal na bojiště vystoupiti a armádu falckou asi o 20.000 mužů rozmnožil.

*) Sas. st. arch. Schwalbach kurfiřtovi Saskému dd. 12,22. března 1622. — Tamtéž. Kötteritzsch kurfiřtu Saskému dd. 13/23. dubna 1622.

***) Tamtéž. Schwalbach kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{22. \text{ března}}{1. \text{ dubna}}$ 1622.

Markrabě Badensko-Durlašský byl již r. 1620 podal dostatek důkazů o své odhodlanosti a později jen s největší bolestí nesl rozpadnutí Unie. Když přes to válka nebrala konce a Španělé a ligisté s Mansfeldem nemohli býti hotovi, uznal za potřebné ještě jednou meče se chopiti a pro Bedřicha se prohlásiti. Dílem přiměla jej k tomu nenávisť proti katolíkům, kterým za žádnou cenu nechtěl panství dopřáti, hlavně však obava, že by císař mohl nad ním nepříznivý soud vynésti. Před 17 roky (1604) zemřel držitel Baden-Badenu, markrabě Eduard Fortunat zůstaviv tři syny, jejichž právo dědické popíráno bylo od strýce jejich markraběte Badensko-Durlašského Arnošta Fridricha a po smrti tohoto od jeho bratra, markraběte Jiřího Fridricha a sice z té příčiny, že prý matka Marie z Eikenu, dcera dvorního maršálka v Bruselu je z rodu nízkého a že tedy děti z tohoto manželství nemohou trůn děditi. Jiřímu Fridrichovi bylo zatím r. 1605 v Praze sporné dědictví uděleno v léno s tou podmínkou, aby je postoupil dětem Eduardovým beze všeho zpěčování, kdyby jim bylo od císaře přisouzeno. Poručníci dětí Eduardových arcikníže Albrecht a hrabě z Isenburku, vznesli rozsouzení pře této na říšskou dvorní radu a na říšském sněmě v Řezně (r. 1608) ohradili se proti tomu, že Jiří Fridrich má také hlas za horní Badensko. Císař rozhodl v jeho prospěch: na příštích sněmích měl hlasu toho užívati ale jen tehdy, když by si k tomu vymohl napřed císařské svolení nebo když by pře byla v jeho prospěch rozhodnuta.*)

Jelikož říšská dvorní rada v badenské záležitosti žádného rozsudku nevynesla, markrabě Jiří Fridrich skutečně držel sporné území a doufal, bude-li jednou spor nestranně rozřešen, že rozsudek vypadne z právních důvodů v jeho prospěch. Ale nestranného rozsudku nemohl očekávati, poněvadž se účastenstvím svým v Unii připravil o přízeň císařovu a poněvadž — což ještě více padalo na váhu, — děti Eduardovy, které chtěl o dědictví připraviti, byly katolicky vychovány. Markrabě musel se nyní obávati, že Ferdinand se pokusí, aby horní Badensko dostalo se do rukou katolického příbuzného; jeť dokázáno, že markrabě i ve spolku s kur-

---

*) Vypravujeme zde podle Häberlin-Senkenberga.

fírtem Falckým řídil se ohledy náboženskými. Za převratů, jenž se v Němcích připravovaly, jen ten mohl se nadíti ušetření, kdo práva svého mohl zbraní uhájiti a tak i markrabě se jí uchopil: jeho nenávisť proti katolíkům, jeho strach před rozsudkem císařovým a v poslední řadě ctižádost a touha po rozmnožení majetku způsobily, že odhodlaně hleděl vstříc nebezpečství a že se přidal k falckraběti.

Nyní běželo mu jen o to, aby zbrojení jeho nebylo nápadné nebo aby vyhanými zámínkami bylo ospravedlněno a proto počet vojska, ježž chtěl najmouti, udával velmi nízko a jednání své zakrýval pláštíkem lojálním. K účelu tomu žádal císaře za svolení k najatí určitého počtu žoldnéřů, aby přechodů ve své zemi mohl hájiti proti loupežným nájezdům vojska falckého a španělského. *) Psaní jeho překypovalo ujišťováním o věrnosti a oddanosti, tak že císař proti zbrojení jeho nemohl ničeho namítati, zvláště že o několik neděl později sám nařídil stavům kraje Švábského, aby Mansfeldovi v ničem nenadržovali a všady mu průchodu bránili, což se předce nemohlo státi bez předchozího zbrojení. Rozkaz tento vzal si markrabě za zámíňku k dalšímu najímání, neboť v patentu, kterým knížete Viléma Výmarského splnomocnil k najatí pluku, poznamenal výslovně, že vojska toho potřebuje „k hájení své země proti vojsku cizímu, aby mu v zemi neleželo a ku střežení přechodů jak Jeho císařské římské Veličenství, náš nejmilostivější pán jej napomenul“. Podobně asi zněly také patenty, které vydal jiným plukovníkům. Lež táhla se jako červená nit zmotaným klubkem všech veřejných poměrů a tak pochopujeme, že bratří Viléma Výmarského, strýci svému, kurfiřtovi Saskému, když je pro jejich najímání napomenul, ukázali na doslovné znění patentu tvrdíce, že najímajíce vojsko jednají tak, jak císař nařídil. **)

Ve Vídni sice věděli, co jest souditi o slovech markraběte Jiřího Fridricha, ale jelikož neměli po ruce potřebných prostředků,

*) Víd. st. arch. Markrabě Badenský Ferdinandovi dd. 10/20. října 1621.

**) Sas. st. arch. Patent markraběte Badenského dd. 14/24. pros. 1621. —

Tamtéž. Albrecht a Bernard Výmarský kurfiřtovi Saskému dd. ^{27. ledna}
6. února

aby jej k pokoji donutili, snažili se prozatím účelu toho dosáhnouti vyjednáváním. Úkol tento vzal na se arcikníže Leopold, kterého se věc, jakožto biskupa Štrasburského nejvíce dotýkala a žádal markraběte za schůzku. Jiří Fridrich se však vyhýbal osobnímu setkání a tak poslal k arciknížeti vrchního svého fojta v Pforzheimě, aby seznal jeho návrhy. Leopold nenamítal ničeho před vyslancem proti zbrojení markraběte, ale požadoval závazné osvědčení, že vojska toho nebude nikdy užito k útoku proti němu nebo jeho přátelům, začož sliboval, že markraběti žádné škody nezpůsobí. Zároveň požadoval, aby Jiří Fridrich měl Štrasburské k tomu, by Mansfeldovi nedovolili užívati tamějšího mostu přes Rýn a kdyby toho nechtěli učiniti, aby s ním mostu toho chránil nebo jemu samému tuto záležitost přenechal. Všecky tyto požadavky přičily se politice, jakou markrabě chtěl provozovati, za kterouž příčinou zástupce jeho naprosto je zamítl: nechtěl ani určitým způsobem slíbiti, že markrabě na arciknížete a přátele jeho útoku nepodnikne, ani že chce ve spolku s ním v hájení mostu rýnského se účastniti nebo jemu samému tuto záležitost přenechati; byl jen ochoten poslati do Štrasburku žádoucí napomenutí, poněvadž očekával, že město toto bude jednati v zájmu protestantském. Způsobem tímto skončila se porada bez výsledku, leda bychom za výsledek považovali tu okolnost, že arcikníže nabyl více světla o tom, čeho se od markraběte mohl obávati.*)

Když se nedalo docílití přátelského dohodnutí, chtěl se o to Leopold pokusiti pohrůžkami; i vypravil hned po odchodu fojtově komoří svého Humprechta z Wessenberku k markraběti s hotovým ultimatum. Požadoval zcela rozhodně, aby Jiří Fridrich spojil se s císařem k potírání hraběte Mansfelda: běží prý o odvrácení hrozných ohavností a proto že se mu neutrálnost nemůže povolití. Jelikož markrabě nebyl ještě se zbrojením svým hotov, poslal k Leopoldovi vlastního svého syna, aby vyjednávání protáhl. Po synu svém nenabízel ani neutrálnost všeobecnou a nepodmíněnou, nýbrž neutrálnost úzce ohraničenou, jenž se měla vztahovati jen na jeho

---

*) Mnich. st. arch. Relace vrchního fojta pforzheimského markraběti Badenskému dd. 6/16. ledna 1622.

vlastní a na území arciknížete Leopolda, ostatně neměl býti vázán, mohl tedy zbraní svých užití třeba i proti Španělům nebo ligistům. Kdyby Leopold návrh tento přijal, požadoval markrabě, aby cizímu vojsku nedovolil průchodu svým územím a za to byl ochoten vy-moci na Mansfeldovi slib, že ušetří statků arciknížete na levém břehu Rýna ležících. *) Když strana císařská toto osvědčení a tyto požadavky seznala, nemohla se více klamati s strany plánů mar-kraběte Badenského.

Jelikož jeden z plukovníků, jemuž markrabě svěřil najímání vojska na území paderbornském, pan z Fleckenšteina veřejně roz-hlašoval, že najímání toto děje se ve prospěch Unie, Maximilian Bavorský stěžoval si na to u Jiřího Fridricha a doložil, že Unie je akordem Mohučským zrušena. **) Stížnost tato měla za ná-sledek, že markrabě zbrojení své ještě více urychlil, zvláště když mu Tilly dal vědět, že se musí v zemi jeho položití polem, aby Mansfeldovi zabránil přechod přes Rýn. ***) Když konečně Jiří Fridrich byl jist, že vojsko jeho, kteréž páčil na 20.000 mužů ve spojení s Mansfeldem a Kristianem Halberstadtským bude míti převahu nad nepřítelem, vzdal se posavadní své přetvářky. Dne 1622 25. dubna shromáždil kolem sebe syny a rady svoje a vzdal se v jich přítomnosti zemí svých ve prospěch svého nejstaršího syna prohlásiv, že odtud chce býti jen vojínem a že dříve neustane, dokud Španělů z Němec nevypudí a falckraběti k zemím jeho ne-dopomůže. Jakkoliv skládal velikou důvěru v spojené síly, předce nablížel, že by jej mohl stihnouti osud falckraběte, což chtěl od-vrátiti resignací ve prospěch svého syna, který v jednání jeho neměl míti účastenství. Zdali odpůrci, kdyby dosáhli vítězství, budou majetku syna jeho šetřiti a zdali by na něj útoku nepod-nikli, o tom nebylo jednáno; markrabě postavil se směle vstříc i tomuto nebezpečství. Svědci resignace bavili se při této pří-

*) Sas. st. arch. Ze Štrasburku dd. $\frac{26. \text{ledna}}{5. \text{února}}$ 1622. — Víd. st. arch. In-strucke pro Humprechta z Wessenberku dd. 18. ledna 1622. — Mnich-st. arch. Memorial pro Fridricha Badenského dd. 17/27. ledna 1622.

**) Mnich. st. arch. Maximilian markraběti Badenskému dd. 3. března 1622.

***) Tamtéž. Tilly markraběti dd. 3. března 1622.

ležitosti, jak by vítězství užili: kníže Bavorský měl býti ze zemí svých vypuzen a statky duchovní měly býti zabaveny, biskupové Mohučský, Virepurský a Špýrský měli kromě toho život ztratiti.*) Rozumí se samo sebou, že takovéto přepjaté řeči dlužno klásti na účet okamžitého rozčilení, ale jisto jesti, že pohrůžka s strany majetku duchovního míněna byla do opravdy, neboť se shodovala s programem, jaký Unie po tři léta sledovala. Že knížete Bavorského byli by si také rádi vyhlídli za obět, o tom není potřebí pochybovati; ale mezi vůlí a skutkem leží veliká mezera.

III.

Co přátelé falekraběte naznačeným způsobem k válce přípravy konali, ani Bedřich neskládal rukou v klín, nýbrž chtěl se dokonce osobně ve válce účastniti a vydal se v měsíci srpnu, kdy Digby ve Vídni vyjednával, do tábora holandského u Emerichu.¹⁶²¹ Když Jakub nabyl o tom vědomosti, rozhořčení jeho dosáhlo nejvyššího stupně. I dal Bedřicha vyzvati, aby se okamžitě navrátil do Hagu a hrozil mu, že se spojí s jeho nepřátely, neuposlechne-li tohoto rozkazu.***) Bedřich se zachoval podle toho rozkazu, aby, jak pravil, tchánovi svému učinil po vůli, ale skutečně jen proto, že mu útrapy válečné nesloužily a zrovna tak měla se později věc, když ochoten byl císaře odprositi, což byl Digby navrhl. Neboť v memoiru, který odevzdal rytíři Villiersovi, jež tchán jeho k němu poslal, stěžuje si na podrobení, jaké se od něho požaduje, poněvadž by naň uvalilo věčnou potupu a prohlašuje také, že plnomocenství, které byl dal markraběti Krňovskému a hraběti Mansfeldovi jen tehdy odvolá, bude-li pojištěna jeho restituce, ale ne v tom případě, kdyby tím mohl pouze příměří dosáhnouti. Bedřich šel ještě dále; slíbil Generálním stavům, že se koruny

*) Sas. st. arch. Zpráva o resignaci markraběte Badenského dd. 15/25. dubna 1622.

**) Jakub Bedřichovi dd. 1/11. září 1621. Mnich. st. arch. Jakub hrozil svému zeti, neuposlechne-li rady jeho, že se ho zřekne a že se také proti němu prohlásí (desavouer mais aussi me declarer contre vous). Dva listy Jakubovy Bedřichovi dd. $\frac{30. \text{ srpna}}{7. \text{ září}}$ 1621.

české nikdy nevzdá; a s úmyslem tímto se srovnávalo, když se staral, aby nejstarší syn jeho byl alespoň částečně česky vzdělán. Zároveň podporoval, jak jsme již vypravovali, hraběte Mansfelda, když ustupuje z Horní Falce za pomoc jej požádal, jelikož šperky své v Amsterdamě zastavil a jemu k volnému použití dal peníze, které mu poskytl Generální stavové. Podáváje o tom zprávu vládě své v Heidelbergu, slíbil také, že jí zašle peníze, kterých se z Anglie nadál, a vyzval ji, postarat se, aby válka byla přenešena na území katolické, kde má být sice sedlák ušetřen, „ale popům se má vzít, což jejich jest a má se shromáždit, aby vojíní a zasloužilí důstojníci mohli být z toho odměněni“.*)

Král Jakub byl by se snad pro tento spis pamětní ještě více rozhořčil na zetě svého, kdyby byl neutrpěl právě diplomatickou porážku; neboť zeti jeho nebylo povoleno příměří, ačkoliv vyslanec Jakubův Digby se o to zasazoval. Nezdar tento hněv jeho umínil. Posílaje falckraběti odpověď připisoval mu, a sice právem, úplný nezdar vyjednávání; vytýkal mu, že Mansfelda a markraběte Krňovského jmenoval svými generaly, že ve válce pokračoval a že nad to prohlásil se v měsíci zaří Generálním stavům, že se za žádnou cenu nevzdá koruny české; to všecko že učinil, když byl slavně slíbil, že se radou jeho bude spravovati. Poněvadž však král nemohl si toho tajiti, že zeť jeho byl k takovým věcem sveden odůvodněným strachem před svými odpůrci, král doložil na konci, že nechce dále zkoumati, pokud jsou stížnosti císařovy odůvodněny. Prostředkovací jeho fanatismus nebyl však předce ještě ukojen, chtěl diplomatické své umění ještě jednou zkoušiti a mír zjednati bez krveprolévání a sice na základě určitých podmínek, kteréž Bedřich měl schváliti. Zároveň slíbil Jakub, že mu k 10.000 liber právě doručeným pošle dalších 30.000 liber a že se vůbec všemožně postará, aby byl restituován.**)

Podmínky Jakubovy, jejichž schválení od falckraběte požá-

---

*) Mnich. st. arch. Bedřich vládě své v Heidelbergu dd. $\frac{22. \text{ října}}{1. \text{ listop.}}$, $\frac{29. \text{ října}}{8. \text{ listop.}}$

2/12. listopadu 1621. — Tamtéž. Falcký tajný sekretář Mauric kancléř z Grünu dd. 12/22. října 1621.

**) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi Falckému dd. 12/22. listopadu 1621.

doval a které potom císaři chtěl předložit, záležely v tom, aby se Bedřich, bude-li restituován, zavázal, že se vzdá koruny české za sebe a syna svého, že císaře bude žádat za odpuštění a že učiní osvědčení o svém podrobení, jako v podobných případech činívají knížata stejného postavení a konečně, že nebude míti žádných tajných spolků a že nebude překážeti císaři v držení jeho zemí. *) Jakub podmínky tyto oznámil císaři a králi Španělskému ještě dříve, nežli obdržel souhlas zetě svého. V psaní svém Ferdinandovi stěžoval si na bezohlednost, s jakou se pokračuje v boji proti falckraběti přese všechny sliby, že mu za podmínek bude příměří povoleno a hrozil, nebude-li restituce jeho za podmínek předložených povolena, že se ho bude muset zbrojnou rukou ujmouti. V dopise Filipovi IV. pronesl Jakub podobné pohrůžky a napomenutí a požadoval ještě zvláště, aby pomocný sbor španělský byl z Falce odvolán, kdyby císař nechtěl povolit. **) Filip odpověděl bez prodlení na přípis Jakubův a sice způsobem, jenž vyhovoval přání jeho: sliboval, že se přičiní, aby příměří bylo uzavřeno, že se účastní ve vyjednávání, k němuž Brusel navrhl a že všecko učiní, aby vyjednávání mělo výsledek, jaký si Jakub přeje. ***)

Nežli císař odpověděl na psaní krále Anglického, žádal knížete Bavorského za radu a jevil při tom opět svou úzkostlivost a nerozhodnost, neboť chtěl se pohrůžce poddati a příměří povolit. †) V Mnichově kráčeli zatím odhodlaně po dráze jednou nastoupené, jenž měla skončiti úplnou porážkou falckraběte a podle toho vypadla také odpověď, již se dostalo císařskému poslovi, hraběti z Hohenzollernu. Císaři raděno, aby jen tehdy svolil k příměří, bude-li mu obojí Falc se všemi hrazenými místy na tak dlouho vydána, až by o sporu tom rozsoudil. Nepřijme-li protivná strana tuto podmínku, nechať císař navrhne všeobecné odzbrojení a za podmínku při tom, aby odpůrci napřed zbraně složili a všelikého loupežení zanechali, aby falckrabě odvolal plnomocenství

*) Archiv v Hagu. Jakub Ferdinandovi dd. 12/22. listopadu 1621.

**) Collectio Camer. Jakub Filipovi IV. dd. 12/22. listopadu 1621.

***) Tamtéž. Filip IV. Jakubovi dd. 28. prosince 1621.

†) Víd. st. arch. Ferdinand Maximilianovi dd. 23. pros. 1621.

hraběti Mansfeldovi a Kristianovi Halberstadtskému udělené a aby každého nechal v tom, co nyní drží, pokud jináče nebude vyjednáno.*) Jelikož návrh tento měl především na zřeteli odzbrojení falckraběte, tak že by se musel pozdějšímu rozhodnutí bez odporu podrobiti, došel souhlasu u dvora vídeňského a Ferdinand nemeškal na list Jakubův odpověditi. Prohlásil, že je ochoten k smírnému vyjednávání, ačkoliv falckrabě neustálé nepřátelství osvědčuje a že tedy chce vypraviti do Bruselu vyslance svého, jenž zplnomocněnci krále Anglického oznámí, jaká je vůle císařova.***) V čem by záležela vůle císařova, bylo králi prozatím zamlčeno.

Když Bedřich nabyl v Hagu vědomosti o podmínkách, k nimž měl po přání Jakubově svoliti, odbýval důkladnou poradu, v níž se účastnili Camerarius, Solms a Angličan Carleton. Bedřich se konečně odhodlal přjmouti podmínky předložené, ale vyhradil sobě, aby Jakub zatajil, že on k nim svolil a kdyby císař restituci odepřel, aby mu listinu svolovací zase navrátil. Při tom však chtěl ve zbrojení svém pokračovati a byl k tomu povzbuzen nejen slibem Jakubovým, že mu poskytne další podporu, nýbrž také zprávou, jakou obdržel o plánech císařských. Ferdinand totiž psal, jak později budeme vypravovati, v měsíci říjnu Filipovi IV., Zuňigovi a jiným osobám, že hodlá hodnost kurfírta Falckého vznésti na Maximiliana Bavorského a listy tyto padly Mansfeldovi do rukou a byly zaslány falckraběti do Hagu. Bedřich nabyl tak nezvratného důkazu, že se ve Vídni usnesli úplně jej zahubiti a proto byl přesvědčen, že je oprávněn užiti všech prostředků ku své obraně. V poradě připomenuté usnešeno, zachycené listy císařovy sděliti všem spřáteleným knížatům, poslat vyslance do Dánska, Švédska, do kraje Dolnosaského, Badenska, Virtemberska, Lotarink, Štrasburku a t. d. a žádat za pomoc válečnou, aby se překazily plány ke zkrácení protestantů směřující. Usnešení toto sděleno i Jakubovi a jelikož mu byla zachycená psaní poslána v tom domnění, že bude pobouřen, připojena zároveň prosba, aby podporoval snahy falckraběte u jmenovaných knížat a aby jmenovitě

24. led.
1622

*) Víd. st. arch. Jocher Ulmovi dd. 2. ledna 1622.

***) Mnich. st. arch. Ferdinand Jakubovi Anglickému dd. 24. ledna 1622.

u krále Francouzského se zasadil, by k falckraběti přátelštěji se choval, nežli doposud. *)

Máme-li na paměti pohrůžky Jakubovy, které obsahovaly listy jeho před krátkým časem císaři a králi Španělskému zaslané, mohli bychom se domnívati, že tentokráte vzhopí se k rázné politice; ale kdo znal plány, jakými se při dvoře jeho zanašeli, musel o tom pochybovati. Král a důvěrník jeho vévoda z Buckinghamu byli opět velice popuzeni na Holanďany a rozhořčenost tato, již s nimi sdíleli mnozí Angličané, měla svou příčinu dílem ve vzájemných sporech a nepřátelských snahách, jakými se Východoindická obchodní společnost a holandská obchodní společnost ve vodách indických pronásledovaly, dílem také v tom, že Holanďané když opět vypukla válka se Španělskem, nechtěli trpěti, aby se z Anglie dovážely válečné potřeby do španělského Nizozemska. Měl-li Jakub úmysl s někým válku vésti, byli to Holanďané, a ne Španělé, s nimiž by se byl raději spolčil. Ke všemu ještě nabyl Buckingham vědomosti o potupných řečech, jaké o něm vedeny byly v Hagu v domě falckraběte; což jiného mohlo to mítí za následek, nežli že samolibost jeho byla tím uražena a že se pak neujímal příliš horlivě nešťastného falckraběte.***) Předce však ho nechtěli v Londýně naprosto opustiti, nýbrž hodlali ve prospěch jeho učinit některé válečné přípravy, k čemuž přispěl zvláště lord Digby, když navrátiv se do Anglie podal zprávy o svém pořízení. Parlament svolán na den 30. listopadu, a měl býti požádán za peníze, aby se mohlo počítí s válkou proti císaři a jeho španělskému spojenci. Ale právě toho dne obdržel Jakub od Jiřího Gage v Římě, jenž tam vyjednával v záležitosti sňatku španělského, zprávu, že papež je ochoten udělití k němu dispens, dostanou-li se katolíkům anglickým nějaké koncese. Z toho byl Jakub potěšen tou měrou, že dal požádat vyslance španělského

*) Mnich. dv. knihovna. Collectio Camer. Bedřich Jakubovi dd. 25. listop.
5. pros.

a 26. listop. 1621. — Tamtéž. Memoire falckraběte pro Jakuba dd.
6. pros.

26. listop.
6. pros. 1621.

***) Gardiner, Prince Charles II. 117.

Godomara, aby toho nedbal, o čem se snad bude mluvíti v parlamentě, on (Jakub) že se postará, aby se nic nestalo, co by se králi Španělskému mohlo nelíbiti. Vzrostla-li tím ve Španělsku důvěra k němu, nevíme, ale každým způsobem vědělo se již nyní, že válečných jeho pohrůzek netřeba klásti na váhu.

1621

Když dne 1. prosince parlament se sešel, byla mu předložena od krále, jenž pro skutečnou nebo jen domnělou nemoc meškal v Newmarketu, žádost za příspěvek na podporu Falce. Digby odporučuje žádost kralovu vykládal delší řečí, že Jakub buď musí dceru svou dáti v šanc nebo se připravovati k válce, že k účelu tomu musejí býti pohotově peníze k vydržování vojska Verova a Mansfeldova a k vyzbrojení nového vojska, které by z jara vypraveno bylo do Dolní Falce a že výlohy za rok alespoň 900.000 liber budou obnášeti. Důvody Digbyho došly v dolní sněmovně hlučného souhlasu, všickni skoro řečníci pronášeli stížnosti na Španělsko požadující, aby se bez prodlení válka vypověděla; někteří nechtěli také ničeho slyšeti o španělském sňatku a o nějaké povolnosti naproti katolíkům. Aby pak král seznal přání parlamentu, usneseno, nejen příspěvky požadované povoliti, nýbrž vyložiti králi ve zvláštní petici, jak parlament smýšlí a čeho si přeje.*)

Petice z těchto důvodů sepsaná obsahuje v jednotlivých svých kusech rozhodné odsouzení posavadní vnitřní a zahraničné politiky královny: raděno mu, aby důrazně počal válku proti knížeti, jenž Falcko nejdříve přepadl, tedy proti Španělsku, aby se v tom neobmezil na Falcko, nýbrž všady zakročil, kde by toho bylo potřebí, aby užil pomoci zahraničných souvěrců, aby synovi svému vhledal za manželku protestantskou princeznu a proti katolíkům rázně vystoupil, aby tedy netrpěl, že někteří z nich vychovávání jsou za hranicemi, nýbrž aby rozkázal, by sirotci po rodičích katolických — dáni byli protestantským učitelům na vychování. Všecky tyto žádosti a návrhy přičily se však nejvřelejšímu přání Jakubovu: raděno mu k válce se Španělskem, které se on přese všecky prosby a příspěvky chtěl vyhnouti za každou cenu; sněmovna chtěla syna jeho oženiti s protestantskou princeznou, Jakub

*) Gardiner na uv. m. II. 135 a sled.

však horoucně toužil po sňatku s princeznou španělskou; sněmovna chtěla bezohledně pronásledovati katolíky, on však chtěl kletbu s nich snít a poddané své vzájemné snášelivosti zvykati. *)

Se stanoviska anglického a protestantského nelze pochybovati, že dolní sněmovna odporučela politiku jediné správnou t. j. politiku egoismu, kdežto snášelivost, jaké král chtěl katolíkům dopřáti, vyhovuje požadavkům spravedlnosti a znamená tedy stanovisko ideální. Neschvalovala-li toho sněmovna, nezasluhuje za to naprostého pokárání, měřila katolíkům stejnou měrou, jakou protestantům mělo býti měřeno; věděliť, že katolíci se nespokojí s pouhou snášenlivostí, nýbrž že později budou požadovati rovnoprávnost a pak nadvládu; soudiliť podle sebe, že by také tak jednali. Dokud náboženské přesvědčení bylo hluboko v duši zakořeněno a život jednotlivce určovalo, nemohlo býti řeči o upřímné snášelivosti nebo rovnoprávnosti, poněvadž rozdílní vyznávači mezi sebou se nenáviděli nebo sebou opovrhovali; na rovnoprávnost může se pomýšleti teprvé za našich dob, poněvadž čtné osoby obou stran více nebo méně nevěrou jsou zachváceny a poněvadž vodící naše myšlenky nemají více vzniku svého z křesťanství nýbrž vyplývají ze snah národních, politických, průmyslových a vědeckých.

Nežli byla petice dolní sněmovny odevzdána, nabyl Gondomar vědomosti o jejím obsahu, a psal králi Jakubovi, že jen proto neodjel ihned z Anglie, poněvadž doufá, že Jakub zlomyslnost parlamentu příslušným způsobem potrestá. List tento, jenž nejen přesahoval dovolené hranice, nýbrž také na vnitřní politiku chtěl účinkovati, měl býti vlastně od Jakuba odmítnut,**) ale to se nestalo, naopak Jakub vyhověl tomu, co v něm bylo projeveno. Předsedovi dolní sněmovny zaslal psaní, v němž projevil nad tím svou nelibost, že několik „horkokrevných a umíněných poslanců se osmělilo a opovážilo mluvit o věcech, na něž rozum jejich nestačí“. Nezmění-li dolní sněmovna ty kusy, jenž vzbudily jeho nelibost a mezi nimiž zvláště uvedl sňatek s princeznou španělskou a zatknutí jednoho poslance, že ji nepřijme a na ni neodpoví.***)

*) *Theatrum Europaeum* 601. Petice dolní sněmovny.

**) Gardiner na uv. m. II. 157.

**) *Theatrum Europaeum* 604. Přípis králův předsedovi sněmovny.

Přípis králův byl v dolní sněmovně čten, ale přes to setrvala sněmovna při svém usnešení, aby se totiž petice odevzdala; neboť kdyby se povolilo, bylo by tím uznáno, že sněmovna nemá práva o zahraničné politice mínění svého pronášeti a že neplatí svoboda slova, jelikož poslanec jeden jen proto byl zatčen, že řeč jeho králi se nelíbila. Když králi bylo usnešení toto oznámeno, odeslal k poslancům tajemníka svého a dal jim rozkázati, aby zanechajíce všelikého jiného jednání pokračovali v poradách o vládních předlohách. Sněmovna místo aby uposlechla, schválila novou listinu, v níž obsah své petice ospravedlňovala a za milostivé její uvážení žádala. *) S listinou touto poslána do Newmarketu deputace, jenž byla od krále přívětivě přijata a písemnou odpověď od něho
 1621 obdržela.**) Ale odpověď tato, jenž byla dne 24. prosince v dolní sněmovně čtena, nesvědčila nijakž o přátelském smýšlení králově. Obsahovalat mnohé výčitky poslancům: jsou prý nevděční, jelikož neuznali dobromyslnosti a milosti královy, zapomínají prý na svou povinnost, poněvadž místo aby byli lidu vzorem vládu jeho tupí a jednají prý drže, tvrdíce, že věří nejistým zprávám a stranickým donášečům. Odpovídaje pak na obsah první jejich petice, ohražuje se proti jejich radě, aby vedl válku s králem Španělským a vyjednávání o sňatku přerušil; on že požadoval od nich jen peníze na vyzbrojení vojska, jímž by Falce hájil, ale ne takové rady, jaké petice obsahuje. Jednání jejich že mu tak připadá, jako kdyby kupec, od něhož by se vydlužil peníze na vyzbrojení vojska, chtěl ustanoviti, jakým způsobem by se válka měla vésti. Dolní sněmovna nemůže prý mu dáti dobré rady v zahraničných záležitostech, poněvadž jí nejsou známy denně se měnící podrobnosti u vyjednávání a tak že platí o nich přísloví: sutor ne ultra crepidam. Co se týče stížností, že by nadržoval katolíkům, odpověděl Jakub, že jim netrpí žádných přechmatů, ale že nesmí s nimi krutě nakládati, aby nepopudil knížat katolických k podobnému nakládání s protestanty ve svých zemích. V příčině privilejí sněmovních ohražoval se proti tvrzení, jako by je rušil, ale

*) Theatrum Europaeum 605. Přípis dolní sněmosny Jakobovi.

**) Gardiner na uv. m. II. 140.

toho že nemůže trpěti, aby od poslanců vydávány byly za „starý nepochybný statek dědičný“, neboť privileje tyto že vplynuly „z jeho a předků jeho milosti a svolení“ a z toho že se nedá žádné právo dědičné vyvozovati.

Odpověď králova, jež dolní sněmovnu snižovala na pouhou správu pokladny, poslance nemálo popudila, a jelikož král ničeho neučinil, aby poslance uchlácholil, usnesla se sněmovna hájiti svých práv protestem, který přiložila k protokolu. V protestu tomto tvrdili, přes odpor králův, že privileje a svobody své považují za svůj dědičný majetek, že jim přísluší právo raditi se a jednati o všech záležitostech, jež se týkají krále, vlády, anglické církve a všelikých nepořádků a stížností, že každý poslanec může svobodně mínění své pronésti a že nesmí býti zatknut bez svolení sněmovny. Chtěla-li sněmovna tvrzením svým naznačiti, že nároky tyto měly vždycky platnost, potřebí je jen ukázati k poměrům za Alžběty a Jindřicha VIII., abychom nabyli přesvědčení, že parlament nepožíval vždycky práv, která si nyní osoboval, ale to bylo každým způsobem opatrné, že poslanci chtěli práva neurčitá a nejistá v tom směru rozšířiti, aby byla svoboda slova zabezpečena, jednotlivci aby byli chráněni proti libovolnému pronásledování a sněmovně aby bylo dovoleno pronášet své mínění o nejdůležitějších záležitostech veřejných. Práva tato jsou základními podmínkami opravdové ústavnosti; kdyby se tedy králi povolilo, musel by se veřejný život v Anglii dáti tímtož smutným směrem, jakému ve Španělsku propadl. *)

Jakub se rozzuřil nad protestem dolní sněmovny tou měrou, že se odebral z Newmarketu do paláce whitehallského a dal si tam přinésti protokol, v němž byl protest zanešen; list protest tento obsahující u přítomnosti svých radů vlastnoručně vytrhl. To však hněvu jeho ještě nedostačilo; vydal rozkaz, aby zatknuti byli tři přední vůdcové oposice Coke, Phelps a Mallory, dal je vsaditi do Toweru, načež parlament rozpustil. Gondonar slavil nyní největší vítězství. Rozmíška mezi králem a dolní sněmovnou měla za následek, že nebyly žádné peníze povoleny, že ani Vere

*) Gardiner na uv. II. 159.

a Mansfeld nemohli býti dostatečně podporováni a že se ovšem ani vojsko nemohlo vyzbrojiti. Kdyby Digby byl nyní poslán do Španělska, musel by se tam chovati jako prosebník a ne jako zástupce mocnosti, jenž by válkou mohla hroziti. Buckingham se radoval z obratu, jaký věci vzaly a přál vyslanci španělskému štěstí, když jej navštívil. Digby naproti tomu jsa velice zkormoucen pronesl se před svými přáteli, že králi nic jiného nezbývá, nežli vyhověti tomu, co si Španělsko přeje a před Jakubem se vyjádřil, že posud neustále radil ke shodě s nepřáteli Španělska, ale nyní prý králi, nechce-li se přivésti na mizinu, nic jiného nezbývá, nežli vrhnouti se Španělsku do náruče.*)

1622

10. ledna
1622

Lord Digby oznámil falckraběti počátkem ledna, že nedávno bylo usnešeno v radě královské, vydržovat asi 10.000 mužů v Dolní Falci a o den později psal také Jakub zeti svému a ubezpečoval jej, že se vyjednáváním postará o jeho restituci, ale že zároveň shromažďuje nezbytné potřeby válečné s tou horlivostí a pilností, jak toho záležitost tak důležitá vyžaduje. Všecky tyto sliby a ubezpečování nebyly, vyjmouc vylíčené jeduání, nic jiného nežli lež, neboť jak mohl Jakub vyhověti potřebám, byl-li parlament rozpuštěn, aniž by byl peníze povolil, ale krále nestálo to mnoho přemahání slíbiti věci, o nichž byl přesvědčen, že jich nelze provésti. Slíbil také, že rozličné mocnosti na pevnině vyzve po vyslancích nebo přípisy, aby zeti jeho pomáhaly. A v tom ohledu držel slovo, neboť poslal do Francie a Lotarink lorda Doncastera, krále Dánského a knížata kraje Dolnosaského upomenul zvláštními listy.***) Jediná jeho pomoc v tom záležela, že zaslal směnky na slíbených 30.000 liber. Jelikož z této sumy poskytnuto bylo Verovi 82.000, Mansfeldovi 50.000 a Kristianovi Halberstadtskému 20.000 zl.,***) byl falckrabě opět bez peněz a poslal novou žádost

*) Gardiner na uv. m. II. 157.

***) Coll. Camer. Digby Bedřichovi dd. $\frac{30. \text{ pros. } 1621}{9. \text{ ledna } 1622}$. — Tamtéž. Psaní

krále Anglického Dánsku, Benátkám, Holšteinu dd. $\frac{31. \text{ pros. } 1621}{10. \text{ ledna } 1622}$. —

Tamtéž. Jakub Bedřichovi dd. $\frac{31. \text{ pros. } 1621}{10. \text{ ledna } 1622}$.

****) Mnich. říš. arch. Solms pánovi z Grünu dd. $\frac{28. \text{ pros.}}{7. \text{ ledna}}$ 1622.

Jakubovi, který ji při nejlepší vůli nemohl splnití, nechtěl-li vnitřní svou politiku změnití.

Jakkoli v Hagu rozmíšky mezi králem a parlamentem anglickým velmi nemile nesli, a pro věc falckraběte nejhorších následků se z toho museli obávatí, předce se věnovala přední pozornost válce nastávající. V Hagu ujal se přání, aby Mansfeld a Vere vojsko své co nejvýše rozmnožili, přes Mohan se přepravili, s Kristianem Halberstadtským se spojili a válku na katolické území do biskupství Virepurského a Eichstättského přenesli. Kdyby se spojení toto za Mohanem šťastně zdařilo, chtěl se Bedřich odebratí za vojskem a vrchní velitelství na se vzítí. *) Záměr tento oznámen Jakubovi s tou žádostí, aby si popíjil s vyzbrojením slíbeného vojska. Že žádosti této nebude vyhověno, o tom po rozpuštění parlamentu nemohlo se pochybovatí. Zároveň byly v Hagu ustanoveny osoby, které by byly vyslány k sprátceným knížatům; vyslanectví ke králi Dánskému a do kraje Dolnosaského svěřeno Camerariovi, o podporu krále Švédského Gustava Adolfa měl se ucházeti Kristian z Anhaltu, ke knížeti Lotarinskému měl se vydati Streif z Löwenšteina, k členům bývalé Unie a do Dolní Falce Kolb z Vartenberka a konečně ke králi Francouzskému Gueretin a Börstel. **)

První dostál úkolu svému Camerarius, jenž nejspíše koncem února odjel do Kodaně. Bylo mu uloženo, požádat krále Kristiana 1622 za měsíční příspěvek a za jinou podporu, jakož i za přimluvu u kraje Dolnosaského a u kurfiřta Saského a ukázati na pomoc, k níž je nyní král Jakub ochoten. Avšak jakkoliv Camerarius žádost svou odporučoval ústy výmluvnými a jakkoliv ukazoval na nebezpečnoství hrozící protestantům, v Kodani nevyuohl ani peněz ani slibu, že pomoc bude poskytnuta: král prohlásil, že císaře, jenž mu nic zlého neučinil, nemůže urazití i radil falckraběti, aby se vyrovnal s císařem smírným vyjednáváním. Jen k tomu se nabízel, že by žádost falckraběte odporučil knížatům kraje Dolno-

*) Mnich. st. arch. Unterthänigstes Bedenken dd. 3. 13. ledna 1622. — Tamtéž. Rathschlag vom 7/17. Jan. 1622. — Tamtéž. Bedřich Jakubovi dd. 7/17. února 1622.

**) Tamtéž. Ustanovení rozličných vyslanců se strany Bedřichovy.

saského. Camerarius měl se z Kodaně vydati k jednotlivým knížatům a stavům kraje Dolnosaského přednésti žádost o peníze a vojsko, ale strach, aby na cestě nepadl do rukou některého přívržence císařova, mu v tom překážel, a z této příčiny asi málo návštěv učinil. A věci, které se Camerarius na cestách svých dozvěděl, byly málo utěšené: slyšet trpké stížnosti na pustošení, jakého se dopustili žoldnéři předešlého roku najatí, když táhli z Hamburku na Eichsfeld; přesvědčil se, kterak kníže Brunšvický nechce ničeho slyšeti o podporování falckraběte, poněvadž měl podezření, že bratr jeho, biskup Halberstadtský, chce jej tímto způsobem o knížectví připravit a podobné věci.*) Když sněm dolnosaský se shromáždil, ukázalo se jeho snešením, že celý sbor nesmýšlí jináče, nežli jednotlivci. Stalo se sice i nyní usnešení, podati císaři žádost, aby falckraběte restituoval, podrobí-li se a odprosí-li, ale o tom nebylo řeči, aby se mu pomoc poskytla, sněm chtěl jen něco vojska vyzbrojiti, ale ani ve prospěch císaře, ani ve prospěch falckraběte ho neupotřebiti, nýbrž jen „uraženým knížatům, kde by toho bylo potřebí, pomocné ruky podati“. Usnešení toto nemělo jiného smyslu, nežli že stavové si chtějí vzájemně pomáhati proti utlačování a plenění jednotlivých sborů, ať by komukoli sloužily.**)

Známe-li toto smýšlení, porozumíme usnešení, které učinil sněm krajský o dva měsíce později opět svolaný. Koncem března rozhodl se císař předložiti také jiným krajům v říši žádost, kterou byl před několika nedělemi, podal kraji Švábskému, aby jej totiž podporovali proti jeho nepřátelům; kraj Dolnosaský jmenovitě

*) Mnich. dv. knihovna. Coll. Camer. Instrukce pro Cameraria dd. $\frac{23. \text{ledna}}{2. \text{února}}$

1622. — Tamtéž. Prohlášení krále Dánského dd. 10/20. března 1622. —

Tamtéž. Camerarius Bedřichovi dd. $\frac{25. \text{března}}{4. \text{dubna}}$ 1622. — Tamtéž. Instrukce

pro Cameraria na cestu k stavům kraje Dolnosaského dd. $\frac{23. \text{ledna}}{2. \text{února}}$ 1622.

**) Tamtéž. Stavové kraje Dolnosaského Ferdinandovi dd. $\frac{29. \text{března}}{8. \text{dubna}}$ 1622.

Sas. st. arch. Snešení sněmu krajského v Brunšviku dd. $\frac{29. \text{března}}{8. \text{dubna}}$ 1622.

požádal za příspěvek na penězích a za pomoc k potírání Kristiana Halberstadtského. Členové říšské dvorní rady Reck a Melander navštívili k tomu účelu jednotlivá knížata v kraji Dolnosaském, načež požadavek císařův odporučeli na sněmě, který se sešel počátkem června. I tentokráte vytknuto usnešením neutrální stanovisko, jež stavové přáli si zaujímati; nechtěli se ani o falekraběte zasazovati, ani císaři býti po vůli. Jen pro ten případ byli ochotni zapraviti čtrnácte římských měsíců, když by císař falekraběte restituoval, gravamina na říšském sněmě roku 1613 ohlášená odstranil a stavům evangelickým držení statků duchovních potvrdil. *) Zkrátka, stavové nechtěli podporovati ani falekraběte a sice ze strachu, ani císaře, poněvadž mu nepřáli. Stát německý byl vzorem nejhlubší rozervanosti: nejsa udržován žádným společným prospěchem, byl ctižádostivým náčelníkům politickým nebo vojenským příznivou půdou k útokům; ale přede vším mohli cizí mocnosti zemi ze sto ran krvácející ještě více ponížiti. Již zajisté Mansfeld vyjednával s Ludvíkem XIII., aby přijal korunu německou. **)

Cesta Camerariova neměla tedy žádoucího výsledku pro falekraběte a také ostatní vyslanci ničeho nepořídili. Kníže z Anhaltu požádal již císaře za milost a odebral se do Švédska, aby tím podal důkaz, že nemá již účastenství v nějakých piklech proti němu. Proto mu úkol od falekraběte svěřený nebyl nijakž vhod; vyhověl mu sice, ale u krále Švédského nevymohl ničeho, neboť když mu přednesl žádost, aby falekraběte penězi podporoval, Gustav Adolf se omlouval, že sám je v nesnázích. ***) Také posláni Kolba z Vartenberka a Börstela nemělo žádného výsledku.

Kolb z Vartenberka měl se především odebrati do Dolní Falce, aby tam uchlácholil plukovníka Vere, který si na nedostatek peněz a špiže stěžoval a požadoval, aby mu Mansfeld byl

*) Vid. st. arch. Císařská instrukce pro Recka a Melandra dd. 30. března 1622. — Memorial dd. 4. dubna 1622. — Tamtéž. Odpověď sněmu kraje Dolnosaského. — Sas. st. arch. Snešení sněmu kraje Dolnosaského dd. 12/22. června 1622.

**) Mnich. st. arch. Kolb z Vartenberka Bedřichovi dd. 4/14. března 1622.

***) Mnich. st. arch. Anhalt (komu?) dd. 6/16. března 1622.

podřízen, jinak že by si přál, aby byl odvolán. Měl jej napomenouti k trpělivosti, až by došla podpora od Jakuba slíbená a jej požádati, aby žárlivost svou naproti Mansfeldovi pro obecné dobré držel na uzdě, nebudeť prý k tomu míti příčiny, jakmile Bedřich k vojsku svému se dostaví. *) Kromě uchlácholení Vera uloženo mu navštívití markraběte z Culmbachu, Anšpachu a Badenu, knížete Virtemberského a města Štrasburk, Norimberk a Ulm, kde měl přednésti tutéž žádost, jako Camerarius v Dánsku a podporovati ji poukázáním k listům zachyceným. Falckrabě užil vůbec těchto listů tímtež způsobem, jako rok před tím byl císař učinil s kanceláří anhaltskou. Jako císař tehdaž právem mohl tvrditi, že události v Čechách byly dílem dobře promyšleného spiknutí, v němž měli hlavní účastenství kurfiřt Falcký a Kristian Anhaltský, tak mohl nyní falckrabě k tomu ukazovati, že ve Vídni se pomyslí jen na jeho záhubu a že všechny sliby dějí se tam pouze na oko.

Kolb z Vartenberka navštívil na své cestě, kterouž podnikl přes Francii, nejprvé vévodu z Bouillonu, kterýž mu učinil nejlepší sliby a odjel pak do Elsaska, kde se setkal s Mansfeldem. Bylo to počátkem března, tedy v době, kdy najímání vojska hraběti dobře se dařilo a nejlepší naděje vzbuzovalo, že brzy bude míti přes 20.000 mužů pohromadě. Vyslanec podal o tom zprávu falckraběti a vypravoval mu také, že Mansfeld počal vyjednávat s králem Francouzským o přijetí koruny německé. **) Pak odebral se k markraběti Badenskému, kdež poselství jeho padlo ovšem na půdu velmi úrodnou; ale snaha jeho, aby u knížete Virtemberského a u měst říšských vymohl podporu pro falckraběte a aby je tak pohnul k nepřímému obnovení Unie, neměly žádného výsledku. Města říšská odmítla všelikou veřejnou podporu a kníže Virtemberský dal na srozuměnou, že se k falckraběti jen tehdy přidá, nabude-li válka pro něj příznivého obratu. Ale tím mu

---

*) Tamtéž. Puncta über die Kolb von Wartenberg mit Vere verhandeln soll dd. $\frac{28. \text{ledna}}{7. \text{února}}$ 1622. — Tamtéž. Bedřich Verovi dd. $\frac{27. \text{ledna}}{6. \text{února}}$ 1622.

**) Mnich. st. arch. Kolb z Vartenberka dd. 18/28. února a 4/14. března 1622.

prospěl zrovna tak málo jako psaním, kteréž zaslal císaři, aby mu milost vyprosil, nebo svoláním sněmu kraje Švábského, na němž stalo se usnešení vyzbrojiti 4000 mužů a vojskem tím přechody obsaditi. Neboť strana císařská, ana zbrojení tomu nijakž nedůvěřovala, hleděla je překaziti. Podařilo se to, poněvadž vojsko ligistické bylo částečně na území švábském ubytováno. *) Tou dobou, kdy Kolb z Vartenberka vypsáným způsobem úkol svůj prováděl, hleděl Börstel v Paříži nakloniti krále Francouzského falckraběti. U dvora francouzského již před rokem přestali straniti Habsburkům a že toto změněné smýšlení již nyní skutkem se neosvědčovalo, tím byly vinny vnitřní zmatky, neboť Ludvík byl nucen chopiti se zbraní proti Hugenotům. Odpověď, jaké se Börstlovi dostalo a kterou ueznáme, neobsahovala asi určitých slibů. **) Ani Streifovi z Löwenšteina nedostalo se příznivější odpovědi od knížete Lotarinského, když jej žádal za prostředkování. Kníže nejen že žádost jeho zamítl, nýbrž radil falckraběti s obalem, vzdáti se hodnosti kurfiřtské, aby země svoje zachoval. ***) Psaní, ježto Bedřich zaslal knížeti Savojskému a v němž i tohoto knížete žádal za pomoc, také nic nezpomohlo. Z toho všeho vysvítá, že z jara mohl Bedřich počítati jen na Mansfelda, markraběte Badenského a Kristiana Halberstadtského a na jejich najaté vojsko; neboť knížete Bethlena nemohl více považovati za svého spojence, poněvadž se byl s císařem vyrovnal.

Jsou-li pravdivy zprávy o počtu vojska z jara 1622 ve prospěch falckraběte naverbovaného, stálo v měsíci dubnu pro něj v poli asi 60.000 mužů. Vojsko Mansfeldovo páčí se na 35 000,

*) Mnich. st. arch. Vortrag Kolbs von Wartenberg bei Baden-Durlach dd. 6/16. března 1622. — Sas. st. arch. — Snešení krajského sněmu v Ulmē dd. 11/21. března 1622. — Mnich. st. arch. Kníže Virtemberský císaři dd. ^{27. března} 6. dubna 1622. — Tamtéž. Rozhodnutí Norimberka dd. ^{31. března} 10. dubna 1622 a Ulmu dd. 10/20. dubna 1622. — Mnich. st. arch. Ondřej Pavel Tschernemblovi dd. 15. dubna 1622.

**) Mnich. st. arch. Memorial pro Börstla dd. ^{19. února} 1. března 1622.

***) Lauenberg knížeti Zweibruckému dd. 3/13. března 1622. — Tamtéž. Le duc de Lorraine vévodě Joan duc de Deuxpots dd. 9. března 1622.

markraběte Badenského na 20.000 a Kristiana Halberstadtského asi na 15.000 mužů. My však pochybujeme, že by čísla tato byla správná a máme za to, že lidu zbrojného bylo asi sotva přes 50.000 mužů, při čemž nejvíce odpočítáváme od vojska Mansfeldova.

Ve zprávách těchto není zmínky o kurfiřtovi Braniborském i naskytuje se otázka, nevyzval-li falekrabě švakra svého, aby se účastnil ve zbrojení proti císaři směřujícím, nebo byl-li posud ještě tísněn obavami, jako z počátku roku 1621, že strana císařská útok na něj podnikne. Bedřich požádal kurfiřta nejen za pomoc na penězích a na vojsku, nýbrž také za vyjednávání s kurfiřtem Saským, aby se vzdal spolku s císařem; ale ani jedna, ani druhá žádost nepadla na půdu úrodnou. Tak bojácným jako z počátku roku 1621 kurfiřt sice více nebyl, nepatrné úspěchy vojska císařského dodaly mu odvahy, že zakázal ve svých zemích najímání vojska na účet císařův a že najaté žoldnéře rozpráší, ano kurfiřt popřál nyní i v Berlíně a jiných městech pohostinství některým vynikajícím českým uprchlíkům jako na př. bývalému nejvyššímu kancléři českému pánovi z Roupova; ale předce se neodvážil zbraně se uchopiti, poněvadž mu hrozilo nebezpečnoství, že by julišské jeho území mohlo býti napadeno z Flandrů a Prusy z Polska. Později se zdálo, jako by se chtěl odhodlati k poskytnutí příspěvku peněžního, ale ani v tomto ohledu nesplnil naději v něj skládanou.*) V boji nastávajícím zaujal konečně neutrální postavení.

Jaké přípravy byly zatím vykonány na straně katolické?

Jelikož ani Liga, ani císař necítili se býti dosti silnými, aby mohli s dobrým zdarem boj podniknouti, posílali neustále papeži a Španělsku žádosti za podporu; od papeže požadovali hlavně peníze. Na stoličce apoštolskou byl zatím jiný papež dosedl. Především papež Pavel V. raněn byl mrtvicí následkem církevní slavnosti, kterou uspořádal za vítězství na Bílé Hoře, a zemřel dne 28. ledna 1621. Pavel spravoval úřad pastýřský po 16 let, byla tedy značná

* *) Mnich. st. arch. Memorial kurfiřta Braniborského pro Adama ze Schwarzenberka dd. 15/25. pros. 1621. — Vid. st. arch. Kurfiřt Braniborský císaři dd. 17/27. prosince 1621. — Tamtéž. Achác z Donína falekraběti dd. 3/13. května 1622.

část kardinálů od něho jmenována a jelikož se podle obyčeje přidružili k jeho vnukovi, kardinálu Borghesovi, nemohl býti nikdo zvolen bez přispění jeho, když se conclave dne 8. února k nové volbě shromáždilo. Borghesovi scházely k dvěma třetinám, tedy k platnému zvolení některého milce jeho pouze dva hlasy, kterých přese všecko předchozí úsilí nemohl získati; i odhodlal se lstí a překvapením vítězství svého dosáhnouti. Když byl totiž získal přívržence své, aby volili kardinála Camporiho, chtěl zvolení jeho způsobiti tím způsobem, že by jej v tom okamžiku, když kardinálové litanie zpívající do conclave vstupují, s přívrženci svými jakožto nastávajícího papeže uctivou poklonou pozdravil a tím jej jaksi z inspirace za zvoleného prohlásil. Mohl se nadíti, že odpůrci překvapení tímto holdováním budou se domnívati, že Campori má více přívrženců, nežli jich v skutečnosti bylo, že se z bázně před příštím panovníkem vzdají svého odporu a tak zvolení jeho budou podporovati. Ale manevr tento se nepodařil, poněvadž se za zpívání litaní příliš mnoho lidí nahrnulo do volební síně a řadu kardinálů přetrhli, tak že Borghese, když kardinálové později sami zůstali, neměl více odvahy k provedení svého záměru, ačkoliv by se to bylo mohlo i nyní ještě státi. Orsini, přední odpůrce Camporiho, posilňoval zatím své přívržence, aby hlasovali proti nenáviděnému kardinálovi a vynasazení jeho mělo za následek, že toho dne nebyla volba předsevzata, nýbrž že se zbytek času věnoval k získání odpůrců. Jakkoliv se Borghese tohoto a příštího dne vynasazoval, aby získal pro Camporiho potřebné dvě třetiny, přede se mu to nepodařilo a tak se musel konečně ohlednouti po jiném kandidátu. Vycházeje celý rozmrzelý ze své jistby potkal odpůrce svého, kardinála Orsiniho, jež provázeli kardinálové Pio a Bevilaqua a navrhl jim kardinála Ludovisia, stvůru Pavla V. Ludovisio požíval potud dobré pověsti, že se chválila jeho učenost a jeho počestný život. Že osvědčoval málo ráznosti, nepokládáno mu za vadu, nýbrž za vlastnost, pro kterou mu dlužno dáti přednost, jelikož ostatní kardinálové nepotřebovali se obávat, že by jako papež prospěchů jejich porušil. Návrh tento zalíbil se kardinálu Orsinimu, i prohlásil, že zjedná si souhlas svých přívrženců, čehož se mu také dostalo. S těmito odebral se k jistbě Ludovi-

siově, kamž také ostatní kardinálové se shrnuli, tak že byl Ludovisio beze všeho dalšího hlasování všeobecně uznán papežem.*) Obral si jméno Řehoř XV.

Zemřelý papež býval kárán, že neustále shromažďuje ohromné jmění pro své příbuzné; naproti tomu se chválilo, že mezi Bourbony a Habsburky vzájemně se potírajícími zaujímal neutrální stanovisko a tak v ničem nezadal postavení svému jakožto hlava církve. Nynější papež zasloužil si však všeobecnou chválu zbožných katolíků. Na stolci papežském vedl dále svůj zbožný život a zachovával politiku svého předchůdce; kromě toho nehromadil pokladů na poklady, nýbrž byl ochoten přinésti každou oběť, již vyžadoval prospěch víry katolické. Brzy po dosednutí na stolicí apoštolskou nabídl se měsíční příspěvek 20.000 zlatých do této doby císaři poskytovaný na 50.000 zlatých zvýšiti, což vzbudilo závist u vyslanců bavorských Crivelliho a Maudera, kteří také žádali, aby se Lige opět vyplácel příspěvek od Pavla V. povolený. Mezi nimi a vyslancem španělským, jenž nejvíce se přičinil o zvýšení příspěvku císaři, došlo k ostrému sporu; vyslanec tvrdil, že Liga nesmí dále na papeže naléhati, obdržela prý minulého roku z Itálie papežských příspěvků a desátku 875.000 zl. a desátek v Němcích jí povolený vynesl prý 2 miliony. Vyslanci prohlásili poslední udání za příliš přehnané a zajisté s právem, ale proti sumě papežských příspěvků nenamítali ničeho.***) Když kurfiřt Kolínský zvláštním psaním požádal papeže za další podporu pro Ligu, Řehoř uložil několika kardinálům, aby věc prozkoumali. Ale poněvadž právě tehdy došla do Vídně zpráva, že Unie se rozpadla, domnívali se kardinálové, že Liga pomoci více nepotřebuje, a navrhli, aby žádost její byla zamítnuta. U dvora papežského chtěli prozatím jen císaře podporovati, poněvadž vyjednávání s Bethlenem (v dubnu 1621) se rozbilo a jak se domnívali, císaři

*) Ve svém líčení o této volbě spravujeme se hlavně hodnověrnými zprávami španělského st. arch., jmenovitě relací del conclave y la eleccion de la S. del Papa Gregorio XV. a psaním kardinála Borgie Filipovi III. dd. 10. února 1621.

***) Mnich. st. arch. Crivelli a Mauder Maximilianovi dd. 4., 10. a 24. dubna 1621. — Víd. st. arch. Savelli Ferdinandovi II. dd. 21. dubna 1621.

také od Turků nebezpečnoství hrozilo. Záležitost tato urovnána konečně tím způsobem, že se měsíčně posýlalo do Vídně jen 20.000 zl., za ostatních 30.000 zl. najal se v církevním státě pluk pěchoty a vydržoval se pak na bojišti.*) Císař byl prozatím spokojen s takovou podporou, ačkoliv by byl raději obdržel celých 50.000 zl. nežli pluk pěchoty. Koncem roku 1621 žádal Ferdinand papeže, aby mu přidělil také měsíčních 20.000 zl., kterými posud podporoval krále Polského, jelikož tento mír s Turky uzavřel a peněz těch více nepotřebuje. Žádost tato byla zamítnuta a zůstalo při sumě ustanovené; naproti tomu papež osvědčil šetrnost svou Ligě tím, že jí poslal také 60.000 zl.**)

Kdežto na jedné straně zjednána byla pomoc a podpora Řehoře XV., Maximilian také nelenil, aby vojsko Tillyho novým najmáním jmenovitě jízdy sesílil. Zároveň svolal stavy krajů Bavorského a Franckého a vyloživ jim, kterak je nutno, aby se dále zbrojilo, získal je pro návrh, aby několik tisíc mužů postaveno bylo do pole.***) Maximilian také neustále naléhal na císaře, aby kraje Švábský a Dolnosaský požádal za pomoc a podobně radil kurfiřtovi Saskému jakožto náčelníkovi kraje Hornosaského. Když ho došla zpráva, že vyjednávání o mír s Bethlenem šťastně jest skončeno, požadoval, aby císař větší část vojska svého poslal do Dolní Falce a navrhl, kudy by mělo táhnouti, aby pochod jeho se urychlil. Ferdinand chtěl žádosti této vyhověti, ale povinnost svou plnil obvyklým svým váhavým způsobem a poslal na bojiště hlavně jen vojsko od Španělska vydržované, k čemuž král Španělský dal své svolení. V květnu táhly čtyry pluky pěchoty a 2000 jezdců k Rýnu a přirazilo tam asi sotva více nežli 7000 mužů. Později poslal císař ligistům na pomoc několik tisíc kozáků, jež posud v Slezsku sloužili; ale jelikož jejich služba nestála za

1622

*) Mnich. st. arch. Crivelli a Mauder Maximilianovi dd. 1., 3. a 8. května 1621. — Víd. st. arch. Savelli Ferdinandovi dd. 1. a 21. května 1621. — Ferdinand Savellimu dd. 9. května 1621. — Ferdinand papeži dd. 19. čna. 1621.

**) Víd. st. arch. Ferdinand Savellimu dd. 8. prosince 1621. — Tamtéž. Savelli Ferdinandovi dd. 4. ledna 1622.

***) Sas. st. arch. Maximilian kurfiřtovi Saskému dd. 28. ledna 1622.

škody a nesnáze, které na dějišti válečném způsobili, odvolal je
 1622 v měsíci srpnu a poslal je zpět do jejich domova.*)

Arcikníže Leopold zbrojil také za peníze, jež mu plynuly z Tyrolska, Předního Rakouska a z obou jeho biskupství a postavil také značné vojsko do pole. Seznam rozličných oddělení, jež měla prospěchu císařova v Dolní Falci a v Elzasích hájiti, 1622 udává sílu všeho vojska v dubnu na 100.000 mužů. Bylot prý císařských vojů pomocných a vojska španělského pod Cordovou 5500 jezdců a 15.000 mužů pěchoty, vojska ligistického 19.500 jezdců a 36.000 mužů pěchoty, pod arciknížetem Leopoldem 11.000 mužů, vojska z krajů Bavorského a Franckého 4000 mužů, zvláštní sbor biskupa Virepurského páčil se na 3000 mužů a kontingent španělský, jež táhl na pomoc z Milánska, udával se na 6000 mužů.***) Číslice tyto nejsou zrovna tak hodnověrné jako výkazy o vojsku falckraběti sloužícím; představují zajisté jen počet, jakéhož se chtělo dosáhnouti, ale v skutečnosti se ho nedosáhlo; avšak na počátku války strana císařská vládla mnohem větším vojskem, nežli její odpůrci nehledíc k tomu, že vojsko císařské vydržováno bylo způsobem pravidelným, kdežto pomocníci falckraběte jen lupem se živili a proto žádná řádná kázeň se zachovávat nemohla. Vojsko papežské v hořejším seznamě není uvedeno, bylot zchátralé úplně útrapami zimními, tak že Ferdinand radil papeži, aby je rozpustil a jemu raději poskytl peníze, které na vojsko toto věnuje.***)

IV.

Na straně faleké byli si v prvních měsících roku 1622 vědomi obtíží, jež vadí spojení Mansfelda s Kristianem Halberstadtským. Mezi oběma leželi totiž Cordova a Tilly a proto se nemohlo na

*) Vid. st. arch. Ferdinand Filipovi IV. dd. 30. března 1622. — Saský st. arch. Maximilian Ferdinandovi dd. 4. května 1622. — Tamtéž. Ferdinand kurfiřtovi Saskému dd. 4. května 1622.

**) Sas. st. arch. Seznam cis. a ligist. vojska dd. 20. února a 17/27. dubna 1622.

***) Vid. st. arch. Ferdinand papeži dd. 20. března 1622. — Tamtéž. Ferdinand kardinálovi z Hohenzollernu dd. 21. března 1622. — Sas. st. arch.

spojení pomysleti, dokud by vojsko nepřátelské nebylo poraženo. Falckrabě chtěl se původně odebrati k vojsku Kristianovu, ale poněvadž na cestě této hrozilo nebezpečství, kdyby ho několik tisíc mužů neprovázelo a princ z Oranie, který se musel míti na pozoru před vojskem španělským, pomoci této poskytnouti nemohl, rozhodl se falckrabě, že se vydá k vojsku Mansfeldovu. Bedřich opustil Hag v největší tajnosti dne 7. dubna provázen jsa českým¹⁶²¹ uprchlíkem Smilem z Michalovic a jedním služebníkem jakéhosi kupce štrasburského. Po lodi přeplavil se do Francie, navštívil Paříž a odebral se odtud přes Lotarinky do Elsaska. Na cestě musel v Bitschi ztrávit několik hodin ve společnosti nepřátelských vojínů, s nimiž při jídle musel pít na zdar svých nepřátel. Nikdo neměl podezření, jelikož falckrabě jako študent vypadal a tak mohl cestovati dále přes Zweibrücken, kde ani své sestry nenavštívil, aby své incognito zachoval, do Durlachu. Zde setkal se se spojencem svým markrabětem Badenským a mohl poprvé vystoupiti veřejně, načež odebral se k Mansfeldovi do Germersheimu.*) Příhly sem v tom okamžiku, kdy Mansfeld měl dáti pánovi z Rollingen, vyslanci infantky Isabely konečnou odpověď na nové španělské nabídky.

Vyjednávání mezi Mansfeldem a dvorem bruselským nikdy nebylo přerušeno, třeba se v něm ustalo. Již počátkem listopadu 1621 dal Mansfeld vzkázati infantce, že by se dohodl spíše s jiným jednatelem nežli se Chalonom, kterého považoval za svého odpovědného nepřítele a ukázal při tom na dědičného maršálka lucemburského, Petra Arnošta z Rollingen, starého svého přítele. Dědičný maršálek byl ochoten vyhověti přání Mansfeldovu a jelikož infantka nenadálým vtrhnutím jeho do Dolní Falce byla nemálo polekána, uvítala ráda toto nabídnutí. Rollingen vydal se na cestu a navštívil nejdříve biskupy Mohučského, Trevirského a Špýrského,

---

Ferdinand kurfiřtovi Saskému dd. 6. července 1622. — Ferdinand knížeti Virtemberskému dd. 16. srpna 1622. — Vid. st. arch. Usnešení cis. říšské dv. rady o propuštění kozáků dd. 29. srpna 1622.

*) Mnich. st. arch. Buwinkhausen Pistoriovi dd. 17/27. dubna 1622. — Sas. st. arch. Schwalbach kurfiřtovi Saskému dd. 17/27. dubna 1622. — *Theatrum Europaeum*.

aby je požádal za příspěvek peněžní pro ten případ, že by vyjednávaní s Mansfeldem k šťastnému konci dospělo. Jmenovaní biskupové a kníže Bavorský byli ochotni zaplatiti část ujednané sumy, jmenovitě kníže Bavorský prohlásil, že by se postaral o 200.000 tolarů. Při všelikém tom vyjednávaní se předpokládalo, že Mansfeld nebude požadovati více nežli v měsíci září r. 1621; ale když se s ním Rollingen pustil do opravdového vyjednávaní, ukázal se opak toho. Infantka však byla ochotna vyhověti i zvýšeným jeho požadavkům a uložila svému jednateli, aby mu nabídl 200.000 tolarů (od duchovních kurfiřtů), 100.000 dukátů (od Bavorska) a 100.000 zlatých korun (od ní samé) a aby mu slíbil, že mu bude udělena úplná amnestie a že mu infantka vymůže knížecí titul u císaře. Kromě toho projevila infantka ochotu, přijmouti jej se 6000 muži pěchoty a 1600 jezdců do své služby a ponechati mu jmenování všech důstojníků v tomto sboru, postarat se o zaopatření ostatního jeho vojska a nad to nade všecko vypláceti mu doživotně roční pensi 12.000 korun a opatřiti mu landfojtství hagenavské. Naděje, že Mansfeld těmito skvělými nabídkami nechá se navnaditi, počala brzy mizeti: v psaní zaslaném pánovi z Rollingen stěžoval si, že v Bruselu vyjednávaní nezachovali v tajnosti a že pán jeho „král“ Bedřich se ho na to tázal; nemůže prý se tedy dříve rozhodnouti, dokud na přípis svůj z Hagu nedostane odpověď. Nepochybíme zajisté, nehledáme-li příčinu tohoto váhání v ohledech na Bedřicha, nýbrž v nabídnutí, které mu učinil markrabě Badenský. K markraběti pronikla zajisté pověst o vyjednávaní Mansfeldově s infantkou a jelikož by odpadnutím Mansfeldovým plán markraběte se musel zbořiti, snažil se tento udržeti Mansfelda u strany falecké a proto mu nabídl ze zemí, které budou dobyty, biskupství Štýrské a landfojtství hagenavské a k tomu ruku jedné své dcery.*) Vnádilo takové mělo ten účinek, že Mansfeld infantce požadavky své ještě více vypnul a kromě věcí nabídnutých požadoval, aby sbor, jenž má přejíti do služby infantčiny, byl větší nežli bylo původně ustanoveno a aby

23. ún.
1622

8. března
1622

*) Věci tyto nevypravujeme na základě pramenů původních, nýbrž podle Villermonta, Ernest de Mansfeld.

měl nad ním neobmezené velení; a landfojtství hagenavské aby bylo přiřčeno nejen jemu, nýbrž i jeho manželce, kdyby se oženil, a jeho dětem. Infantka chtějíc Mansfelda získati za každou cenu, ^{30. bř.} ₁₆₂₂ splnomocnila jednatele svého, aby svolil i k těmto podmínkám a Mansfeldovi slíbil, že infantka přijme do své služby sbor 12.000 mužů a že mu vyplatí ještě 80.000 korun. Rollingen dostavil se s těmito sliby k Mansfeldovi do Germersheimu. Mansfeld byl rozmrzelým na Bedřicha a na Generální stavy, poněvadž jej na několikeroú žádost o peníze jen hubenými drobty odbyli. Snad nyní nenadálé objevení se falckraběte v Germersheimu mělo takový účinek jako před několika měsíci příchod Digbyho do Neu-marktu! Jako Mansfeld tehdaž se změnil k výčitkám vyslance anglického, tak snad i nyní zhrozil se zrady u přítomnosti toho, jehož práv měl hájiti. Mansfeld učinil rozhodnutí toho způsobu, že přerušil vyjednávání; Rollingen musel odejiti s nepořízenou, když byl ještě od falckraběte pozván k hostině a od něho obdržel potupnou důtku, že mu chce odvrátit nejlepšího generála.*)

Falckrabě pokusil se z Germersheimu ještě jednou přemluvit knížete Virtemberského, aby následoval příklad markraběte Badenského, za kterouž příčinou vypravil k němu hraběte z Ortenburku.***) Kniže byl by rád proshbě jeho vyhověl, kdyby nebyl přesvědčen, že by tak na sebe uvalil celé břímě války.***) Stálo jej to zajisté tuhý vnitřní boj, nežli se rozhodl k této odmítavé odpovědi, neboť byl přes všeliké nebezpečství po několik dní odhodlán s markrabětem Badenským se spojití a na bojiště vystoupiti. Přítomnost falckraběte jen ten měla účinek, že některá říšská města v jižních Němcích uvolila se k nepatrným obětem,†) Heilbron poskytl prý hraběti z Mansfeldu peníze, Špýr a Ulm propustili prý část najatého svého lidu, aby mohl vstoupiti do služby falckraběte. V městech říšských rostla opět nenávisť k straně císařské; v Heilbronně na př. byli ligističtí markytáni na veřejném náměstí obráni.

*) Villermont: Ernest de Mansfeld. Sas. st. arch. Relace z 23. dubna 1622.

***) Vid. st. arch. Výtah z důvěrného listu dd. 27. dubna 1622.

****) Sas. st. arch. Vortrag des bair. Gesandten Donnersberg bei dem Herzog von Württemberg. Antwort Württembergs dd. 5/15. května 1622.

†) Vid. st. arch. Maximilian Ferdinandovi II. dd. 13. května 1622.

Kníže Maximilian vzal si událost tuto za zámiňku žádat císaře, aby poručil městu, by přijalo do hradeb svých posádku ligistickou.

Právě v tomto okamžiku hodlal Jakub opět mezi sporné strany se vrhnouti, jelikož nechtěl, aby rušeno bylo prostředkování, jež Digby měl ve Španělsku prováděti a nové s císařem započaté vyjednávání. Blahopřál zeti svému, že šťastně se dostal do Dolní Falce a k hraběti Mansfeldovi se připojil, ale žádal jej, aby se vystříhal všelikého kroku nerozvážného, by snahy jeho nemařil. Zkrátka Jakub požadoval, aby Bedřich z Dolní Falce neodcházel, na nikoho útoku nepodnikal, nýbrž ve válce ustál; ano dělal mu jemné výčitky, že příchodem svým do Germersheimu vyjednávání Mansfeldovo s infantkou přerušil a vyzval jej postarat se, aby hrabě žádného útoku nepředsevzal.*) Rady této bylo by se snad mohlo uposlechnouti, kdyby byl Bedřich vládl vojskem Mansfeldovým a kdyby byl měl po ruce prostředky k jeho vydržování: ale touto dobou, kdy vojsko mansfeldské, badenské a halberstadtské jen tak se mohlo vyživovati, měnilo-li své byty, svědčila tato rada o úplné neznalosti stavu věcí.

Tilly upotřebil posil, jenž znenáhla se dostavovaly, k tomu, aby ostatní pevná místa v Dolní Falci, pokud možno, dostal do své moci. Když oddělení vojska ligistického zámek v Dilsberku obléhalo, došla zpráva, že odpůrci vystoupí nyní výbojně; ligisté následkem toho odtáhli od Dilsberku. Mansfeld skutečně překročil Rýn u Germersheimu a jal se s vojskem svým v biskupství Špýrském obvyklým způsobem řídit. Když u Wieslochu vrazil na Tillyho, a shledal, že má dobré postavení, nedůvěřoval si na něj udeřiti, nýbrž ustoupil maličko, tak že jen ves Mingolsheim nepřátelské armády oddělovala. Mansfeld chtěl příštího dne táhnouti dále do Schwezingen a tak odpůrci svému se vyhnouti, ale Tilly znamená tento záměr, vrhl se na zadní voj armády Mansfeldovy. Tento, aby nabyl času vojsko své k bitvě sešikovati zapálil Mingolsheim. Vítr lhal kouř na vojsko ligistické a kromě toho spustil se prudký liják, tak že muselo v útoku ustáti. Mans-

27. dn.
1622

*) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. $\frac{22. \text{ dubna}}{2. \text{ května}}$ 1622.

feld byl by rád užil této příležitosti k ústupu, ale byl by děla svá musel dáti v šanc, jelikož v rozvlhlé půdě nebylo možno na rychlo je odvéztí. V těchto rozpacích obrátil se Mansfeld na falckraběte, jež se v družině jeho nalézal, sdělil mu tuto okolnost doloživ, že nezbyvá nic jiného nežli děla nepříteli zanechatí nebo bitvu svěsti. Bedřich dal svolení své k bitvě a Mansfeld odhodlaně udeřil na nepřítel. Tilly utrpěl porážku, v níž ztratil nejméně 2000 mužů a několik děl.*) Některé, avšak málo zaručené zprávy, ztráty Tillyho udávají mnohem výše. Markrabě Badenský přitáhl sem po bitvě a spojil se s Mausfeldem. Ale místo aby byli spojenými silami generála ligistického pronásledovali a jej přesilou svou udusili, opět se oddělili, při čemž nerozhodovaly tou měrou obtíže v zásobování vojska, jako spíše vzájemná žárlivost, jelikož každý z nich osoboval si vrchní velitelství.

Jiří Fridrich táhl nyní na Vimpfen, kam byla poražená armáda ustoupila. Tilly se nějaký čas velice obával následků porážky a zapřisahal generála Cordovu, aby se s ním hodně brzy spojil, jelikož „běží o blaho říše“. Cordova nemeškal**) vyhovětí vyzvání tomuto, bez ohledu na to, že se příliš vzdálí od Rýna. Poněvadž dne 5. května přitrhlo k nim také 700 Chorvátů, čítalo vojsko císařské asi 18.000 mužů a mělo rozhodnou převahu nad markrabětem, jež podle bezpečných zpráv velel pouze 15.000 mužů. Tilly, jež dne 5. května důkladně ohledl okolí Vimpfenu, zmocnil se návrší, které později stalo se mu výbornou oporou. Markrabě zatím rozbil svůj hlavní stan mezi Vimpfenem a Heilbronnem a postavil vojsko své způsobem, jež upomínal na války husitské, ale pohyblivosti vojska jeho velice byl na ujmu. Utvořil totiž jakousi hradbu vozovou kolem svých děl, vozů se střelivem a částí svých zavazadel a umístil v ní větší díl své pěchoty; vně těchto hradeb stál jen zbytek pěchoty a jízda. Hoře bojechtivostí a chtěje

1622

*) Sas. st. arch. Jáchim Arnošt Braniborský Ludvíkovi Darmstadtskému dd. $\frac{22. \text{ dubna}}{2. \text{ května}}$ 1622. — Theatrum europaeum. — Mnich. st. arch. Bedřich

markraběti Krňovskému dd. $\frac{29. \text{ dubna}}{9. \text{ května}}$ 1622.

**) Villermont na uv. m.

1027 se vyrovnati hraběti Mansfeldovi, zahájil dne 6. května mezi třetí a čtvrtou hodinou ráno bitvu prudkou střelbou z děl, na kterou ligisté rázně odpovídali a útočníkům citedlué ztráty způsobili. Markrabě se snažil vylákati odpůrce z příznivého jejich postavení, ale nadarmo; dopoledne nestalo se žádné rozhodnutí. Za poledne ustalo se v boji pro veliké horko a Tilly popřál vojsku svému v lesním stínu odpočinku a sesílení. O druhé hodině markrabě Badenský dal znovu stříletí z děl, načež císařští více nemeškali útok podniknouti. Tilly rozrazil v čele šesti pluků pěchoty pravé křídlo nepřátelské a ohrožoval jízdu křídla tomuto přidělenou. Již se domníval, že i jízda se dá na útěk, ale tato jala se důrazně postupovati, porubala mnoho ligistů a zalnala jízdu jejich na útěk. V tomto kritickém okamžiku přispělo ligistům na pomoc vojsko Cordovovo, tak že bitva vzala jiný obrat. Po pětihodinném vražedném boji markrabě Badenský utrpěl rozhodnou porážku; na 5000 mužů pokrývalo bojiště a 1000 mužů upadlo do zajetí. Ztráta tato byla by nepadla tou měrou na váhu, kdyby byl markrabě nepřišel také o veškerou svou výzbroj válečnou a kdyby byl zachoval více nežli holý život svůj a uprechlých vojínů; všecka skoro děla, hradba vozová, zavazadla a všecka špiže padly do rukou nepřítelů a kromě toho ještě 100.000 tolarů, které byly na dvou vozích ve vojště vezeny. Ze vznešených osob, jenž při této příležitosti zahynuly, uvádíme knížete Magna Virtemberského, jenž se přidal k markraběti, ačkoliv náčelník rodu jeho neutrálnost zachovával. Magnus byl v bitvě zajat od jednoho vojenského fouriera, ale dva jezdcí jsouce žárlivi na tuto kořisť knížete mu vyrvali. Fourier pustil se za nimi a knížete ze zadu zastřelil. Úhrnná ztráta Španělů a ligistů páčila se na 500 mužů.*)

Jakási podobnosť mezi bitvou u Vimpfenu a bitvou na Bílé

*) Vid. st. arch. Výtah z jednoho psaní dd. 26. dubna 1622. — Saský st. 6. května

arch. Kapitan Karel Bosse kurfiřtovi Saskému dd. 7. května 1622. — Tamtéž. Zpráva o porážce u Vimpfenu dd. 8. května 1622. — Tamtéž. Tilly lantkraběti Darmstadtskému dd. 8. května 1622. — Heilmann, Kriegsgeschichte von Baiern, Franken etc. Strany 400 Pforzheimských, kteří prý kryli ústup markraběte Badenského a při tom zahynuli, srovnáváme se s úsudkem Heilmannovým, jenž tuto bezdůvodnou povídačku zamítá

Hoře bezděčně se objevuje tomu, kdo zná běh věcí. Bitva u Vimpfenu nebyla sice tak kvapně a tak potupným způsobem rozhodnuta jako bitva u Prahy, neboť odpoledne bojovalo se po pět hodin muž proti muži a vítězství nebylo výsledkem několika okamžiků; ale tu i tam měl vítěz po ruce větší a zkušenější vojsko, jehož také obratněji upotřebil a když bylo rozhodnuto, na čí stranu se vítězství kloní, ztratili poražení hlavu, jako se stalo u Prahy. Neboť co z houfu vojínů tvoří armádu, veškerou výzbroj dali v šanc, aby spasili holý život a tak po této bitvě nemohlo se více mluvíti o vojsku markraběte Badenského, jako nebylo více vojska českého po bitvě na Bílé Hoře.

Markrabě Badenský byl touto porážkou z počátku jako omámen a dal vzkázati synu svému, aby hleděl za každou cenu býti s císařem za dobré, ale později se zase vzmužil a připojil se se zbytkem vojska svého k hraběti Mansfeldovi. Mladý Fridrich uposlechl rozkazu otcova a omlouval u knížete Maximiliana nepřátelské jednání svého otce, ale obdržel za odpověď, že omluva jeho jen tehdy uznána bude za platnou, podá-li nepochybné důkazy, že nechce kráčet v šlépějích otce svého, že tedy přebývající vojsko své propustí a císaři přenechá.*) Není nám známo, jestli markrabě uposlechl tohoto napomenutí, nejspíše tak neučinil, neboť později rozhodnuto, aby exekuce proti němu byla provedena; zatím však vojsko ligistické a císařské vyssávalo zemi jeho ubytováním.***) — Hlubší dojem nežli na markraběte způsobila porážka u Vimpfenu na města říšská. Posavadní útrapy válečné, jimiž obchod byl ochromen, poštovníctví skoro nemožným učiněno, zdělávání rolí zamezeno a městům v jich živnostech tisícera škoda způsobena, musely se ještě rozmnožiti, kdyby válka se protáhla. Města Štrasburk, Norimberk a Ulm obávající se těchto následků obrátila se na kurfiřta Saského s prosbou, aby mír zprostředkoval; kurfiřt

---

odvolává se na Pflügrovy dějiny Pforzheimu, kdež skutky Pforzheimských jeví se býti skrovnými.

*) Sas. st. arch. Maximilian Bavorský mladému markraběti Badenskému dd. 25. května 1622. — Tamtéž. Zpráva o stavu Badenska.

***) Víd. st. arch. Hohenzollernu císaři dd. 21. října 1622.

však zamítl tuto žádost doloživ, že falckrabě musí dříve zbraně složit. Válka tedy zuřila bez překážky dále.*)

Mansfeld hleděl zatím vítězství své u Mingolsheimu vykořistiti tím způsobem, že jako lonského roku vyzval biskupa Bamberského a Virepurského za velkých pohrůzek, aby svůj kontingent z vojska Tillyho odvolal a zároveň požadoval, aby zapravil 200.000 dukátů výpalného. Postupuje dále udeřil na Ladenburk, jenž byl udatně hájen od podplukovníka Eynattena a jehož se mohl zmocniti teprve prudkým bombardováním z hrubých děl, které sem dal dovézt z Mannheimu.***) Když uslyšel o porážce u Vimpfenu, musel očekávati útok Tillyho, vrátil se tedy na levý břeh rýnský a tak se prozatím pojistil proti všelikým nehodám. Ligistický generál však nepomýšlel na jeho pronásledování, nýbrž oddělil se od Cordovy, jenž měl Mansfelda dále pozorovati, sám pak chtěl se opřítí Kristianovi Halberstadtskému.

3. kv.
1622

25. kv.
1622

Kdežto válečné operace hlavně na pravém břehu rýnském se podnikaly, arcikníže Leopold užil této příhodné doby, aby se zmocnil míst v Elzasích, pokud obsazeny byly od vojska mansfeldského. Když táhl na Hagenavu, aby město toto oblehl, Mansfeld přešel na druhý břeh rýnský, tak že mu bylo nejdříve s ním boj podstoupiti. Leopold snažil se odpůrci svému zatarasiti přechody k Hagenavě vedoucí, ale jezdcí jeho byli odrazení a tak mu nezbývalo, jelikož cítil se býti slabým naproti hraběti Mansfeldovi, nic jiného, nežli ustoupiti, což se také stalo s velkými ztrátami na lidu, zavazadlech, střelivu a zbroji. Mansfeld překročil nyní opět řeku Rýn, aby urychlenými pochody postoupil do Darmstadtu, na území lantkraběte Ludvíka kořistil a pokud by bylo možno s Kristianem Halberstadtským se spojil. Jelikož Cordova nedostál úkolu svému, aby Mansfelda pozoroval, hlavně ovšem pro nedostatek vojska a jelikož také svobodný pán z Anholtu ustoupil do Aschaffenburku, aby tam očekával Tillyho, nepřekáželo Mansfeldovi

*) Sas. st. arch. Štrasburk, Norimberk a Ulm kurfiřtovi Saskému dd. 2/12. května 1622. — Tamtéž. Kurfiřt Saský jmenovaným městům říšským dd. 16/26. května 1622.

**) Heilmann na uv. m. I. 135.

skoro nic, aby se spojil s Kristianem Halberstadtským.*) Maje při sobě falckraběte, který ho od setkání v Germersheimě ani na okamžik neopustil, postupoval Mansfeld proti Darmstadtu, kamž dorazil dne 2. června. Lantkrabě Ludvík, jenž se snad oddával naději, že výprava tato neplatí jemu, nýbrž že Mansfeld táhne jen zemí jeho a že plenění jen tu a tam puštěna bude volná uzda, musel se brzy předsvědčiti, že vojsko přitáhlo s horšími záměry. Neboť když markrabě na sliby falckého komisaře Pöblisa, že pán jeho „král Český“ jen jako přítel přichází, otevřítí dal brány Darmstadtu, vojsko nepřátelské vtrhlo do města, obsadilo všechny stráže v městě a zámku, odstranilo tělesnou stráž lantkraběte, jenž bezpochyby musela zbraň složití nebo město opustití a počínali si vůbec, jako by byli města dobyli a ne jako přátelé. Falckrabě uhostil se s nejpřednějšími důstojníky, mezi nimiž byli knížata Výmarští Jan Arnošt a Fridrich, v zámku, kdežto Mansfeld ubytoval se na radnici, načež velitelé a podřízení měli dobré časy. Markrabě pokusil se při hostinách, které byl nucen dávatí svým nezvaným hostím, ostýchavě naznačiti, že by falckrabě neměl vyjednávání od tchána jeho prováděného tak zhola nedbati, že by se měl císaři podrobiti a pod. ; ale bylo to jako by hrách na stěnu házel, falckrabě nechtěl o odprošení ani slyšetí, nevedl prý války proti císaři, nýbrž proti králi Českému Ferdinandovi; požadoval také, aby se mu dával titul královský a vůbec ukazoval, že na povolnost ani z daleka nepomýšlí. Rozmrzelost lantkraběte rostla, když se od něho požadovalo, aby kromě zásobování vojska a všelikých kontribucí ponechal falckraběti také ještě jistý počet svých důstojníků a aby mu poskytl 60.000 tolarů pod titulem půjčky. Požadavek s strany důstojníků lantkrabě zamítl, poněvadž by svolení k němu znamenalo tolik jako rozpustití najaté své vojsko, ale nabídl se poskytnoutí falckraběti 10.000 zl. a když s penězi těmito nebyl spokojen, chtěl k nim přidatí dalších 10.000 zlatých, které prý by se musel vypůjčiti ve Frankfurtě. Namítlo se mu však, vypůjčí-li si 10.000 zl., že se může vydlužití sumu větší,

1622

*) Sas. st. arch. Mauric Hessenský Kristianovi Halberstadtskému dd. 1/11. června 1622.

zkrátka bylo patrné, že odpůrci chtěli z něho těžiti; území jeho bylo také na všech stranách olupováno.

Ve vyjednávání se nyní jeden den ustálo, ale příští neděli večer dostavil se Pöblis k lantkraběti, právě když chtěl ulehnutí a požadoval od něho, aby vším svým vlivem se zasazoval o restituci falckraběte, aby mu vymohl náhradu za škody utrpěné, aby mu odevzdal pevnost Rüsselsheim, do země své ponechal mu vždy volný přístup a aby se bez svolení „králova“ z Darmstadtu nevzdaloval. Ochotnost svou k vymožení těchto požadavků měl lantkrabě zaručiti nejen slibem, nýbrž také odevzdáním jednoho svého dítěte za rukojmě. Když Pöblis se vzdálil, dal si lantkrabě povolat svého nejstaršího syna, maršálka svého dvoru a místokanceléře, sdělil jim neslychané požadavky Pöblisovy a prohlásil, že za žádnou cenu k nim nesvolí, nýbrž raději uprechne. Ačkoliv oba přítomní úředníci s útěku zrazovali, poněvadž se ještě horších následků obávali, lantkrabě přece setrval při svém rozhodnutí a pojav druhého syna svého, jenž byl k němu přiveden, za ruku, dostal se z hradu tajným východem na silnici.*)

Nežli ještě útěk falckraběte vešel v známost, odebral se ^{6. čna.} ₁₆₂₂ Fridrich, bratr lantkraběte ráno ke knížatům Výmarským a žádal je pro přátelské smlouvy, jaké byly ode dávna mezi rodem hesenským a výmarským za přímluvu u falckraběte, aby se vzdal svých požadavků, při čemž jim také sdělil, že bratr jeho uprchl. Když falckrabě nabył vědomostí o tomto útěku, velice se rozhořčil, ale hněv svůj pak hleděl zastříti tvrzením, že prý naprosto nehodlal užití násilí proti Ludvíkovi, nýbrž že s ním chtěl jen vyjednávat a že prý mu bylo na vůli jeden nebo druhý kus falckraběte zamítnouti. Co se o této záležitosti rokovalo, došla zpráva, že lantkrabě Ludvík na útěku svém padl do rukou markraběte Badenského; Ludvík byl skutečně příštího dne přivezen do Darmstadtu a odevzdán falckraběti, který jej odtud považoval za svého zajatce. Poněvadž střežení lantkraběte na pochodech působilo všeliké obtíže, požadoval falckrabě, aby slíbil, že nechce uprchnouti. Slib tento Ludvík učinil, ale všechny jiné požadavky, kterým

*) Sas. st. arch. Zpráva o vyjednávání kurfiřta Bedřicha s lantkrabětem.

i pohrůžkami dodáváno důrazu, jako na př. aby postoupil pevnost Rüsselsheim, vytrvale zamítal. Druhý bratr, lantkrabě Filip hleděl Ludvíka osvoboditi tím způsobem, že se odebral k Mauricovi lantkraběti Kasselskému a jej ve smyslu rodových smluv, které každého člena po meči zavazovaly k poskytnutí přímé pomoci, žádal, aby se za Ludvíka přimluvil u falekraběte. Mauric, jenž po celý rok čím dále jevil větší nepřátelství k Ludvíkovi, odpověděl na prosbu tuto jen vytáčkami; dříve prý se musí vyšetřiti, nezavinil-li Ludvík sám svůj osud; při tom dal znáti, že by byl ochoten Hessen-Darmstadt sám spravovati, z čehož bylo patrně viděti záměr jeho, aby se stal pánem zemí Ludvíkových. Filip vida, že by nedosáhl žádoucí podpory, vzdal se vyjednávání a tak muselo rozhodnutí ostří meče o osudu bratra jeho.*)

Již nejbližší opatření Mansfeldova byla podle toho, že se mohlo očekávati rozhodnutí ve prospěch zbraní císařských, neboť když byl postoupil již k Freiburgu, aby se spojil s Kristianem Halberstadtským, který tábořil ve Vachě,**) a aby se pak postavil proti Tillymu, jenž sem táhl, ustoupil náhle k Mannheimu. Tilly hleděl ústup tento zameziti a udeřil skutečně na zadní voj Mansfeldův, ale přestal na tom, že mu způsobil jakousi ztrátu a nechal jej pak bez překážky dále táhnouti. Ústup tento byl manevrem naprosto pochybeným, jakými válka Třicetiletá bohatě oplývá, neboť Mansfeld měl za každou cenu hledět spojití se s Kristianem Halberstadtským, poněvadž jen spojenými silami mohli se vítězství domoci.

Kristian Halberstadtský dal se v polovici května na pochod z biskupství Paderbornského a zaměřil na Eichsfeld. Směr tento znamená, že neměl tou měrou na mysli spojení s Mansfeldem při Rýně jako biskupství Vircpurské a Bamberské; snad měl také úmysl podporovati markraběte Badenského, jenž do Čech táhl. Af se věc má jakkoli, Kristian přesvědčil se brzy, že nemůže se

---

*) Tamtéž. Summarischer Bericht, wie es mit der Einnehmung Hessen-Darmstadts zugegangen dd. 1/11. června 1622. — Tamtéž. Unterredung des Landgrafen Philipp mit Landgraf Moritz dd. 2, 12. června 1622. — Tamtéž. Protokoll bezüglich der Gefangennahme des Landgrafen.

***) Městečko nad Verou ve velkoknížectví Výmarském.

zmocniti jednotlivých přechodů, které vojsko kurfiřta Saského mělo obsazené; i obrátil se tedy z Eichsfeldu k západu a dotkl se území lantkraběte Hessen-Kasselského, který přese všecko svoje zbrojení a ačkoliv měl přes 10.000 mužů — ovšem nejvíce sedláků —, neměl odvahy ke Kristianovi se přidati, nýbrž na tom přestal, že jej na pochodu jeho podporoval. Kdyby byl Kristian nemařil času, vymáháním kontribucí v těch místech, kterými táhl, byl by byl v prvních dnech měsíce června dorazil do Darmstadtu a tam se spojil s Mansfeldem, ale ani on, ani Mansfeld nevěnovali dostatek pozornosti vlastnímu účelu této války. O počtu vojska, jemuž Kristian velel, zprávy se rozcházejí, podle jedné obnášel asi 15.000 podle zpráv saských jen 10.000 mužů, Kristian sám udával vojsko své na 25.000 mužů; od purkmistra treffurtského požadoval alespoň spíží pro tak veliké vojsko.*)

Když Mansfeld ustoupil, mohl Tilly věnovati veškerou svou pozornost Kristianovi a ligisté a Španělé skutečně konali všemožné přípravy, aby síly své spojili a aby se pak vrhli na Kristiana Halberstadtského. Anholt ležel okolo 8. června u Ostheimu, Tilly přitáhl dne 13. t. m. do Dieburska, Cordova tábořil tou dobou v Zwingenburku a konečně přibyl dne 14. června do Miltenberku dlouho již očekávaný pomocný sbor vojska císařského pod generálem Caracciolim čítající 5500 mužů pěchoty a 800 jezdců. Veškeré toto vojsko spojilo se bez nesnází na pravém břehu mohanském u Dettingen.**)

Síla všeho toho vojska udává se na 26.000 mužů, kterýžto nepatrný počet jen tím se dá vysvětliti, že se musely vložiti četné a hojné posádky do měst v Dolní Falci. Kristian táhl znenáhla z území lantkraběte Hessenského k Mohanu a dorazil dne 17. června do Hóchstu, když byl den před tím jeden z plukovníků jeho (Kniphausen) donutil obyvatele tohoto města, aby se poddali. Odtud hodlal se přepraviti přes Mohan a dal na spěch zřídití most lodkový, na nějž Frankurtští, kteří se nějaký čas rozpakovali, část potřebného materialu poskytl. Se stavbou mostu byl Kristian hotov dne 20. června a dal část zavazadel

*) Oppel I. 348. — Heilmann I. 137.

**) Heilmann I. 138.

přes Mohan přepraviti, ale sám s vojskem svým netáhl přes most, nýbrž sestavil je v šik bitevní, jelikož se dozvěděl, že Tilly táhne po pravém břehu Mohanu a již H^öchstu se přiblížil.

V bitvě, jenž brzy na to se rozzuřila, stálo vojsko Tillyho a Cordovovo mezi Eschbornem a R^ödelheimem, kdežto armáda Kristiana Halberstadtského roztažena byla ode vsi Sachsenheimu až k Mohanu a na území tomto se zakopala. Hned z počátku bitvy, jenž nazývá se u H^öchstu, jevila se převaha vyzbrojení ligistického. Tilly měl přes 19 děl, kdežto odpůrci jeho jen tři s sebou vezli, z nichž dvě hned z počátku bitvy stala se nepotřebnými. Tak se stalo, že Tilly čím dále tím více půdy nabýval a konečně o dobytí hradby se mohl pokusiti, jíž Kristian kryl své postavení. Bitva počala v poledne a trvala až do 7. hodin večer. Dobytí hradby bylo znamením k všeobecnému útěku, na němž část vojska prechala po mostě loďkovém, část druhá, v níž se nalézal sám Kristian, s pěti praporci jízdy, přes Mohan. Polovice armády zahynula dílem v boji dílem na útěku, tak že později jen asi 8000 mužů spojilo se s Mansfeldem. Ztráta byla by ještě hůře dopadla, kdyby byl Tilly dal hned stíhati prechající a dvě hodiny s tím nečekal. Ale co více vážilo nežli ztráta lidu, byla ztráta zbroje, jakou strana faleká i zde utrpěla.*) Když Kristian dne 22. června jen se 60 jezdcí přibyl do Mannheimu, došlo k bouřlivému výjevu mezi ním a falckrabětem, při čemž Kristian si stěžoval, že nebyl dostatečně podporován.**)

Mansfeld však nemohl se déle držeti v Mannheimu, jakkoliv byl zde kryt řekou Rýnem, neboť ve vojště jeho a mezi uprchlíky u armády jeho znenáhla se shromažďujícími jevila se taková demoralisace, že důstojníci obávali se všeobecné vzpoury; rozhodnuto tedy ustupovati dále do Elsaska a zároveň ustanoveno, že Mansfeld bude vrchním velitelem a Kristian Halberstadtský že pod ním bude jízdě veleti. Markrabě Badenský nesúčastnil se dále ve výpravě Mansfeldově, po bitvě u H^öchstu vzdal se naděje, že by falckrabě se mohl udržeti a tak se vzdal prozatím všeliké další činnosti.

1722

*) Sas. st. arch. Zpráva z Frankfurtu o bitvě u H^öchstu. Heilmann I. 139.

***) Sas. st. arch. Výťah z jednoho psaní dd. 13/23. června 1622. — Tamtéž.

Protokoll, was sich bei der Gefangennehmung des Landgrafen zugetragen.

Nejdříve měla bitva u Hőchstu příznivý následek pro Ludvíka, lantkraběte Hessen-Darmstadtského. Když Jakobovi podána byla zpráva o tomto skutku násilnickém, jevil z toho velkou nevoli a nařídil, aby lantkrabě byl okamžitě propuštěn. Bedřich by byl tohoto rozkazu asi nedbal, jako dříve nejednal podle toho, co král Jakub mu ukládal, ale musel nahlížeti, že lantkraběte zbytečně s sebou vleče; když tedy i lantkrabě Mauric Kasselský za Ludvíka se přimlouval, rozhodl se Bedřich, všechny tyto okolnosti uváživ, v Landavě na svobodu jej propustiti.*) Nežli se tak stalo, požadovali od něho kancléř Plessen a tajemník Mauric jménem falckraběte, aby se zavázal, že se bude u císaře zasazovati o restituci falckraběte a že nebude vyhledávati msty za to, co se mu stalo. Ludvík nechtěl podepsati předložené listiny, v níž kromě jiného falckrabě králem byl nazýván a jen virtemberskému radě Buwinckhausenovi, který ukazoval hlavně na náchylnost vojska Mansfeldova ke vzpouře, čemuž Ludvík za každou cenu musí ujíti, podařilo se přemluvití jej k povolnosti. Když vyjednávání toto bylo ukončeno, pozván lantkrabě k hostině, při níž Kristian Halberstadtský známým svým drastickým způsobem se pronášel o denních událostech. Členy bývalé Unie a jiná knížata německá, kteří ve válce neměli účastenství, nazýval „padouchy a zbabělými chlapy, čert aby jej vzal, nepomstí-li se na neutrálech.“ Hrozil bratru svému, tropil si úsměšky ze spustošení, kterého se byl dopustil v biskupství Paderbornském a doložil, že tam po něm bude zajisté „plačtivá památka“. Dovedeme si představití, kterak pokořeným cítil se býti lantkrabě při těchto řečech, ale nepouštěl se do zádného hovoru a mlčky poobědval.***) Příštího dne podepsal listinu předloženou a byl propuštěn na svobodu.***) Jelikož podmínkami v listině té obsaženými zavázán byl k falckraběti přátelsky se chovati, považoval to za potupu, že byl k podepsání listiny donucen. I dal se tázati kurfiřta Saského, musí-li závazek

---

*) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. 17/27. června 1622. — Saský st. arch. Mauric Kasselský Bedřichovi dd. 13/23. června 1622.

***) Sas. st. arch. Zpráva o tom, co Kristian Halberstadtský pronesl. Zprávu tuto sepsal Ludvík ještě za čerstvé paměti.

****) Sas. st. arch. Prohlášení lantkraběte Ludvíka dd. 16/26. června 1622.

tento považovati za právoplatný; *) přesvědčen jsa, že není povinnem závazku toho plniti, chtěl se vydati do Bruselu a tam požádati za patent a za peníze k najímání vojska, s nímž by válčil s falckrabětem a jeho přáteli, počítaje v to nejspíše i strýce svého kasselského.

Jakmile vojsko ustoupilo od Mannheimu, nastala falckraběti doba strastí a pokořování, poněvadž vojsko a velitelé jeho nijakž ho nedbali a falckrabě nemohl více pochybovati, že nyní budou jen vlastního prospěchu hleděti. Nebylo mu tedy za těžko upslechnouti vyznání svého tehána a od armády se odloučiti, aby spásu svou očekával od vyjednávání v Bruselu, o němž později budeme vypravovati. Zvláštním patentem propustil hraběte z Mansfeldu a biskupa Halberstadtského ze své služby a patrně v dorozumění s ním oba válečníci podali příštího dne zprávu Tillymu o svém propuštění, žádajíce, aby byli přijati do služby císařské. Oba jako dříve ani nyní neměli toho úmyslu, ale chtěli nabídnutím tímto uvolniti ruce falckraběte, aby mohl právem tvrditi, že se obmezuje jen na pomoc plukovníka Vera a na obsazená místa v Dolní Falci a že na další útok nepomýšlí.***) Falckrabě chtěl okolnosti této užití tím způsobem, že se dal tázati svobodného pána z Tilly, dovolí-li mu, aby meškal v Dolní Falci a nepodnikne-li naň dalšího útoku. Poněvadž však Tilly na otázku tuto neodpověděl, musel Bedřich s Mansfeldem dále táhnouti a opustiv jej teprvé, když vtrhl do Francie, odebral se k vévodovi z Bouillonu do Sedanu, odkudž později zase do Hagu odešel.

Mansfeld, který od Tillyho také nejspíše žádné odpovědi neobdržel, táhl dále dolními Elzasy do Lotarink a vydíral při této příležitosti nové kontribuce na jednotlivých městech elsaských. Když města nemohouce kontribuce tyto zapraviti, sliby jej chtěla odbýti, Mansfeld dal zatknouti některé měšťany a vlekl je s sebou

*) Tamtéž. Ludvík kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{23. \text{ čna.}}{3. \text{ čce.}}$ 1622. — Tamtéž. Ludvík synovi svému Jiřímu dd. $\frac{30. \text{ čna.}}{10. \text{ čce.}}$ 1622.

**) Mnich. dv. knihovna. Collect. Camer. Bedřich propouští hraběte Mansfelda a Kristiana Halberstadtského ze své služby dd. 3/13. července 1622. — Tamtéž. Mansfeld Tillymu dd. 4/14. července 1622.

jako rukojmí, až města slibům svým dostála. Na území lotarinském chtěl se však chovati jináče. Dal vzkázati vévodovi Lotarinskému, že vojsko své bude držeti přísně na uzdě, i vyzval jej, aby všechny věci, které mají cenu, dopraviti dal na místa bezpečná, poněvadž za své vojáky nemůže státi; v odměnu za to požadoval zásobování svého vojska, pokud bude ležeti v Lotarinkách. Při té příležitosti udával vojsko své na 15.000 mužů pěchoty a 10.000 jezdců, ale nepochybíme zajisté, páčíme-li veškeré vojsko jeho nejvýše na 20.000 mužů. *) Když pak v Lotarinkách dále postupoval, odpůrci jeho lámali si hlavu domněnkami, kam se obrátí. Ve vídeňských vládních kruzích myslelo se, brzy že Mansfeld udržuje spojení s náčelníky hugenotskými, jenž právě s králem svým válčili, **) brzy zase, že chce králi Francouzskému nabídnouti služby své proti Hugenotům; v Bruselu naproti tomu obávali se vtrhnutí jeho do Lucemburska, kteréž by mělo za následek veliké pustošení, v táboře Tillyho konečně se domnívali, že Mansfeld vpadne z Lotarink do území trevírského. Prozatím učiněna byla jen na straně ligistické potřebná opatření, aby se útok Mansfeldův mohl odraziti: svobodnému pánovi z Anholtu uloženo, aby s 8000 mužů táhl do Elsaska a tam se spojil s arciknížetem Leopoldem. Málo scházelo a Anholt byl by překročil hranice francouzské, neboť král Francouzský, jehož vojsko proti Hugenotům vypravené leželo tehdy u Montpellieru, neměl na hranici lotarinské žádného vojska a poněvadž tou dobou s Mansfeldem nevyjednával a tudíž nepřátelských podniků s jeho strany se obával, požádal knížete Bavorského, aby mu poslal na pomoc 8000 mužů a brzy na to opakoval svou žádost za 1000 jezdců. Maximilian nařídil Tillymu, aby poslal za Anholtem požadovaných 1000 mužů a Anholtovi rozkázal, aby se zdržel u hranic francouzských, dokud by král nesvolil k jistým nám neznámým podmínkám, ostatně však aby dával pozor, chce-li Mansfeld vpadnouti na území trevírské nebo lucemburské a aby jej tam následoval. ***)

*) Villermont: Ernest de Mansfeld.

**) V Simancasu. Oňatův list dd. 10. srpna 1622.

***) Mnich. st. arch. Maximilian Anholtovi dd. 11. srpna 1622. — Heilmann, Kriegsgeschichte von Baiern.

Nezdá se, že by byl Ludvík XIII. svolil k podmínkám, za jakých Maximilian byl ochoten vypraviti Anholta přes hranice lotarinské, alespoň generál zůstal na půdě německé a ponechal Francouzům, aby sami zmohli Mansfelda. Ve Francii domnívali se také nejprvé, jako ve Vídni, že Mansfeld udržuje spojení s Hugenoty a katolíci byli proto nemálo poděšeni. Některé rozhodující osoby chtěly, aby byla země od hranic na dvanáct mil široko spustošena, by nepřítel nemohl postupovati, jiní zase radili, aby se uzavřel spolek se Španělskem a s Ligou a aby se vojsko jejich povolalo na pomoc. Prozatím zbrojilo se se zimničným chvatem, někteří vznešení pánové osvědčili velikou obětavost, avšak ani při největší horlivosti nemohlo býti vojsko ze země vydupáno a tak Mansfeld prozatím nabyl času přemýšleti o dalších krocích. Zdá se býti jisto, že neměl určitého plánu, když vtrhl do Lotarink. Vévoda z Bouillonu, u něhož falekrabě meškal, dal jej požádat ze Sedanu jménem vévody z Rohanu, aby služby své zasvětil záležitosti hugenotské a slíbil mu za to potřebné prostředky k udržování vojska jeho. Nežli Mansfeld se mohl nějakým způsobem rozhodnouti, dostavil se k němu posel vévody z Neversu a vyzval jej jménem krále Francouzského, aby s částí vojska vstoupil do jeho služby slibuje zároveň, že vojsku, které bude propuštěno, vyplacen bude žold zadržalý. Návrhů těchto Mansfeld, jakkoliv přál Hugenotům, nezamítl, naopak odolal všem pokusům vévody z Bouillonu, který se vynasnažil jej získati nebo kompromitovati. Avšak ačkoliv Mansfeld velice si dal záležeti, aby vyjednávání s Neversem bylo urychleno, předce se ke konci nedospělo, poněvadž Nevers Mansfelda hleděl jen klamati a zatím nově najaté vojsko chtěl stáhnouti, aby se vetřelce mocí zbraně sprostil. Mansfeld nahlížel nebezpečenství, v jakémž se octl; před ním položilo se polem vojsko francouzské, jehož denně přibývalo, za ním nalézal se vévoda Lotarinský, jenž taktéž zbrojil a již několik tisíc mužů měl pohromadě, na hraních lucemburských očekával jej Cordova, jenž se byl od Tillyho oddělil a tam se byl odebral. Ke všemu ještě nepohodl se s Kristianem Halberstadtským, jenž nechtěl ani slyšeti o vyjednávání s Ludvíkem XIII. a spor tento zachvátil i vojsko jeho, tak že část chtěje se oddělití, táhla za Cordovou a vyjednávala

s ním o vstoupení do služby španělské. Jen úskokem některých přívrženců Mansfeldových nevedlo vyjednávání toto k cíli, ano mělo za následek krvavou srážku uskoků s Cordovou. Nevers odvolal své původní nabídnutí; chtěl přijmouti do služby francouzské místo 8000 jen 4000 mužů a nabídl ostatnímu vojsku, jenž by bylo rozpuštěno, místo 300.000 jen 60.000 tolarů; když však Mansfeld s nabídnutím tímto nebyl spokojen, vévoda přerušil vyjednávání a vyzval jej, aby opustil území francouzské. Ve Francii byli nyní na Mansfelda tou měrou rozhořčeni, že Ludvík XIII. uložil vyslancům svým v Bruselu, aby vyzvali infantku k společnému jednání proti němu.

K této společné akci však nedošlo a sice z nedůvěry a žárlivosti, jimiž Španělsko a Francie na sebe byly roztrpčeny od té doby, co se Španělsko bylo usadilo ve Veltlinu. Vyslanec francouzský v Bruselu, Pericard, předložil infantce návrhy o společné akci, ale co se o ni jednalo, vinil ji, že vtrhnutí Mansfelda do Francie stalo so s její dorozuměním a na straně španělské museli se horlivě přičinit, aby vyslance přesvědčili o opaku toho. Ale když hrabě pro rostoucí nebezpečství konečně se odhodlal táhnouti španělským Nizozemskem do Holandu, aby tak vyhověl princí Oranžskému, který jej volal na pomoc proti Spinolovi, král Francouzský se nestaral dále o ochranu ohroženého území souseдова, neboť od té chvíle, kdy Mansfeld namířil zbraň svou na přátely císařovy, považoval jej král za svého spojence.

Nežli Mansfeld vtrhl na území infantčino, spálil všecka zavazadla, jež pochod jeho zdržovala a na koně, kterých takto nabyl, posadil velikou část své pěchoty,*^{29. srpna} tak že měl 8000 jezdců, ale jen ¹⁶²¹ přiměřeně malý počet pěchoty. Za velikého pustošení a plenění táhl Mansfeld provázen jsa Kristianem Halberstadtským přes Mosu u Mezières do Aubentonu a odtud k Fleurusu. Zde vrazil na Cordovu, jenž kvapem sem přitáhl, aby zamezil další pustošení. Strhla se bitva, v níž Kristian Halberstadský osvědčil se jako nejodvážnější a nejudatnější general jízdy, tak že hlavně jeho zásluhou byla nepřátelská pěchota rozražena, načež pluky jen stěží mohly

---

*) Villermont, Ernest de Mansfeld.

býti pohromadě udrženy. Španělé připisovali si konečně vítězství a oslavili je v Bruselu slavným Tedeum; ale slavnost tato nebyla nijakž oprávněna, Španělé nedomohli se žádoucího úspěchu, jelikož Mansfeldovi nebyla další cesta zabráněna. Jak veliké ztráty byly na obou stranách, nemůžeme bezpečně udati, poněvadž zprávy o tom si odporují. Mezi padlými na straně protestantské uvésti dlužno Fridricha, knížete Výmarského; jím knížata tohoto rodu zmizela prozatím s bojiště, jelikož bratr jeho Jan Arnošt byl již před třemi nedělemi zajat od Španělů v jedné pútece předních stráží. Kristian Halberstadtský byl u Fleurusu poraněn do levého ramena a jelikož rány této neošetřoval dosti pečlivě, zapálila se a připravila jej o levou ruku. Z těch, jenž padli na straně katolické, uvádíme polního maršálka Dona Francisco de Ibarra, jehož časné smrti v zájmu dějepisu nelze ani dosti litovati. Súčastnil se ve výpravě Spinoly a Cordovy do Dolní Falce v létech 1620 a 1621 a vylíčil ji způsobem tak podrobným a výborným a osvědčil tak jasný zrak v pojímání politických poměrů, že přerušení práce jeho jest velice želeťi.*)

Po bitvě u Fleurusu postupoval Mansfeld bez překážky k Bergenu op Zoom, kdež se spojil s Holanďany. Vojsko jeho strádáním na pochodu a neustálým napadáním nepřítele seschlo se za několik neděl na čtvrtinu svého bývalého počtu; zbylot mu málo přes 6000 mužů, kterým se ostatně všeho, ale hlavně potřebného oděvu nedostávalo, tak že se podobali otrhaným žebrákům; předce však dostačilo jejich objevení se před Bergenem, aby Spinola upustil od obléhání tohoto města.

Příměří, jenž bylo mezi Španělskem a Holanďany r. 1609 na 12 let uzavřeno, nebylo, jak jsme již vypravovali r. 1621 více obnoveno a tak byla válka podniknutá r. 1620 za zámítkou, že Holanď poskytuje pomoc falckraběti, nyní mezi Španělskem a Holanďem dále vedena.**)

*) La guerra de Palatinado por Don Francisco de Ibarra, vydána od Morel-Fatia. Sas. st. arch. Zpráva, jak byl Jan Arnošt zajat. — Tamtéž. Relace o vítězství, kterého Cordova dobyl nad Mansfeldem. — Tamtéž. Druhá relace.

**) Vid. st. arch. Khevenhiller Ferdinandovi II. dd. 9. února 1621.

obral si mladý král Španělský z útoku, jež si byl holandský kapitan v květnu jmenovaného roku dovolil proti korábům španělským.*) Spinola, jenž byl bojiště falcké vyměnil za bojiště při dolním Rýně, přitáhl s vojskem svým blízko města Weselu, aby oblehatele města Jülichu, jehož dobýval španělský generál Jindřich z Bergu, chránil proti princí Mauricovi. Pokus princův, aby markesa nazpět zatlačil, se nezdařil, a skončil se ústupem Holanďanů do zinních bytů. Spinola toho použil, aby se spojil s Bergem a v útoku na Jülich se účastnil, který dne 22. října donuceu byl kapitulovati.

Z jara příštího roku užil princ Mauric té okolnosti, že Brabantsko nemělo španělských posádek i rozkázal bratru svému princí Fridrichovi Jindřichovi, aby v čele 3000 jezdců a 1000 mužů pěchoty vtrhl do tohoto vévodství. Krajiny, kam Holanďané vtrhli, byly divoce spustošeny a kořist naloupená honem odvezena na místa bezpečná. Spinola chtěl nájezd tento pomstiti oblehnutím Bergenu op Zoom, ale obléhání, ačkoliv velitel španělský co nejúsilovněji si počínal, protáhlo se od července až do konce září, aniž by město bylo dobyto. Zatím však vojsko holandské bylo tou měrou rozmnoženo, že princ Mauric mohl se dáti na pochod, aby Bergen osvobodil. Poněvadž se nezdařil pokus hraběte z Bergu přiměti Holanďany k tomu, aby vojsko své rozdělili a tak zmařiti osvobození města, musel Spinola spráteliti se s myšlenkou, že od Bergenu ustoupí, což také skutečně učinil, když Mansfeld do země přitáhl a vojsko holandské ještě více sesílil.

Co se tyto věci děly, snažili se Tilly a arcikníže Leopold, aby panství nepřátelské v Elzasích a v Dolní Falci úplně vyvrátili. Arcikníže toho brzy dosáhl, jelikož se nesetkal se značným odporem, obtížnější byl úkol, jenž čekal na Tillyho. Po vítězné bitvě u Hóchstu táhl k Ladenburku, dobyl města toho a postoupil k Heidelbergu, jehož počal dne 1. července dobývatí. První útoky Tillyho, jenž byly na straně severní podniknuty, byly odraženy a jelikož nahledl, že by zde úsilí jeho nemělo úspěchu, sebral stany své, vrátil se do Ladenburku, přešel přes Nekar a sevřel Heidelberg

*) Theatrum Europaeum.

se strany jižní. Ale poněvadž musel vypraviti svobodného pána z Anholtu s 8000 mužů, aby Mansfelda pozoroval, neměl dosti vojska, aby mohl města brzy dobýti. Teprvé v druhé polovici měsíce srpna jal se město důrazněji obléhati, dal kopati příkopy, na město z postavení dobře voleného na všechny strany střeleti a usiloval rozličných jeho redut se zmocniti. Ale obležení bránili se udatně a tak mohl jen krok za krokem půdy nabývati. Dne 15. září nařídil Tilly všeobecný útok, jenž byl odražen, ale zdálo se, že síla obhájců byla tím vyčerpána, neboť bombardováním příštích dnů dostaly se do rukou jeho důležité přední hradby, tak že další hájení stalo se skoro nemožným *) a novým útokem město padlo. Velitel falcké posádky Merven ustoupil na hrad a nechtěl ho vzdáti, dokud by neobdržel určitého rozkazu od Vera, jenž zatím ležel v Mannheimě. Tilly mu dovolil, aby vypraviti mohl posla pro potřebné rozkazy, načež posel vrátil se s odpovědí, aby Merven jednal podle okolností. Jelikož se mu nedostávalo potravin, jal se vyjednávati o kapitulaci a uzavřel ji dne 19. září, když byl posádce povolen svobodný odchod, kterážto podmínka však byla vražedností vítězů porušena, a jen ráznému zakročení Tillyho bylo děkovati, že vojsko ligistické provedlo zhovadilé trápení jen na několika mužích posádky falcké. Kromě spustošení a vyplnění Heidelberku utrpělo celé Německo pádem tohoto města nenahraditelnou ztrátu tím způsobem, že Maximilian Bavorský drahocennou knihovnu zdejší papeži daroval a do Říma ji odvézti poručil.**)

Z Heidelberku táhl Tilly na Mannheim, kam dne 20. září dorazil a město hned obklíčil. Město bylo od Vera horlivě hájeno, ale hned předem mizela naděje, že se bude moci nepříteli odolati, jelikož nebylo lze nadíti se osvobození a posádka byla předcházejícími útrapami tak seslabena, že nemohla klásti dostatečného odporu. Vere jal se tedy vyjednávati o kapitulaci, což bylo dne 2. listopadu dokonáno. Posádce povolen svobodný odchod do jejího domova (Anglie), bohoslovcům a jiným služebníkům kostel-

*) Heilmann I. 150.

***) Mnich. st. arch. Maximilian Bavorský papeži dd. 24. září 1622.

ním povoleno zůstat v Mannheimě, dokud by si jinde výživu nezaopatřili. Po té Tilly podnikl obléhání Frankenthalu, ale zmužilým odporem posádky a měšťanstva, jakož i pokročilým časem byl donucen, že musel přestat na pouhém obklíčení města.

Anholt vtrhl zatím na území Paderbornské, poněvadž ho na hranicích lotarinských nebylo více zapotřebí a snažil se zapudit posádky, jež byl Kristian Halberstadtský v některých místech zanechal. Mnozí katolíci měli za to, že cíle svého již dosáhli a nadáli se, že sněmem knížat, jenž byl právě svolán do Řezna, kurfiřtství falcké a země s ním spojené spadnou jim do klína bez dalšího odporu. Nesmíme se diviti, že se kojili touto nadějí, jelikož tou dobou žádný kníže německý falckraběte skutečně se neujímal a vystěhovanci čeští již jen od smírného dohodnutí s císařem očekávali úlevu v smutném svém stavu a náhradu za statky ženám jejich náležející.*) Zdálo se, že válka je ukončena: že však znovu a prudčeji vypukla, o to postaral se opět v první řadě hrabě z Mansfeldu.

---

*) Mnich. st. arch. Pán z Roupova Bedřichovi dd. 1/11. září 1622.

Hlava sedmá.

Vyjednávání o přenesení falckého kurfiřtství.

- I. Jak se choval Řehoř XV. v otázce kurfiřtské. Pater Hyacint. Císař přeneše hodnost kurfiřtskou písemně na knížete Maximiliana. Nové vyjednávání mezi císařem a Maximilianem s strany zemí falckých. Nuncius Verospi a psaní papežovo. Ferdinand se dotazuje Maximiliana, jakou odpověď by měl dáti papeži. Jak se chovali duchovní kurfiřti v záležitosti hodnosti volební. Arcikníže Karel u Jana Jiřího. Hohenzollern zve kurfiřta Saského na sjezd knížat.
- II. Poslední dnové Filipa III. Uzeda a přívrženci jeho odstranění od Filipa IV. Nový král, jeho vládní program. Ve Španělsku chtějí vyhověti přání Jakubovu s strany restituce falckraběte. Psaní císařské v záležitosti kurfiřtské. Khevenhiller a P. Hyacint vynasnažují se zjednatí španělský souhlas k přenešení hodnosti kurfiřtské. Osvědčení patera Hyacinta ve Vídni.
- III. Císař vypraví hraběte Jiřího Ludvíka ze Schwarzenberka do Londýna. O vyjednávání v Bruselu. Jak se chová falckrabě naproti tomuto vyjednávání. Vyjednávání nevede k žádoucímu výsledku. Digby ve Španělsku. Zuñiga zemře. Khevenhiller se vynasnažuje, aby král Filip setrval při svém Maximilianovi příznivém rozhodnutí. Obrat v španělské politice po smrti Zuñigově a po příchodu Digbyho do Madridu. Jakub se horší na průběh vyjednávání bruselského. Vypraví Endymiona Portera s novými instrukcemi do Španělska. V Madridě se rozhodnou vyhověti přání Jakubovu. Olivarezův plán o vyrovnání.

I.

Vypravovali jsme, kterak papež Řehoř XV., když na trůn dosedl, dal si záležeti, aby interesům katolickým v Německu dostalo se ochrany a kterak císaře ochotně podporoval většími penězi.

Nemůže nás proto překvapiti, že se vyslovil pro uspokojení knížete Bavorského a že tedy nebral žádného ohledu na úzkostlivost jednotlivých církevních knížat v Německu, jako na př. na kurfiřta Mohučského. Již v červnu 1621 požadoval od Filipa IV., aby neodporoval přenešení hodnosti kurfiřtské na některého knížete katolického*) a snažil se odstraniti všechny překážky, jenž se stavěly v cestu povýšení Maximiliana na tuto hodnost, k čemuž užil služeb kapucína P. Hyacinta de Casale. Jak tento prostý mnich dostal se k této politické roli, kterou nyní počal hráti, nevíme; jen to je nám známo, že také kníže Bavorský udržoval s ním spojení a že skrze něj dal odporučeti dvoru papežskému a jednotlivým kardinálům žádosti své za podporu peněžní.***) P. Hyacint snad teprvé při této příležitosti získal si důvěru papeže a kardinála Ludovisia tou měrou, že jej poslali do Němec, aby duchovní kurfiřty jmenovitě Mohučského a Trevířského zrazoval s odporu proti přenešení hodnosti kurfiřtské.***) Mnich kapucínský měl se vydati i k císaři za tímtež účelem; i přibyl do Vídně právě v tom okamžiku, když se tam Digby zasazoval o restituci falckraběte. Hyacint přičinil se horlivě, aby opak toho prosadil a požadoval, — jak za to máme ne na rozkaz papeže, nýbrž po přání Maximilianově — aby císař dobrou svou vůli pro věc katolickou již nyní osvědčil a hodnost kurfiřtskou na knížete Bavorského písemně přenesl. Dosáhl skutečně svého účelu, ačkoliv byl Ferdinand až posud požadavek tento zamítal a ačkoliv byl pán z Nostic odjel se žádostí za příměří nahoře připomenutou, kterážto žádost mohla dáti politice císařské nový směr, kdyby k ní bylo svoleno. †) Li-

*) V Simancasu. Řehoř XV. Filipovi IV. dd. 24. června 1621.

***) Maximilian kurfiřtům Mohučskému, Kolínskému a Trevířskému dd. 22. června 1621. Mnich. st. arch.

****) Mnich. st. arch. Řehoř XV. duchovním kurfiřtům dd. 15. září 1621. — Víd. st. arch. Savelli Ferdinandovi dd. 25. června 1621.

†) Maximilian Ferdinandovi dd. 2. října 1621: „Es hat mir vor wenig Tagen P. Hyacinth E. kais. Mt. Handbriefel sambt der kurpfälzischen Investitur eingehändigt, daraus ich Euer Mt. beharrliche gnädigte Affection und demjenigen, so Sie versprochen, zu wirklichen Effect zu bevördern mit mehrerem vernommen.“ Císař že toho nikdy nebude litovati, že na něj přenesl hodnost volební; že zachovati chce věc v tajnosti přesvědčen jsa, že císař, jakmile si zjedná souhlas Španělska a kurfiřta Saského ne-

stina byla dne 22. září od císaře podepsána a odevzdávalo se jí držení kurfiřtství falckého Maximilianovi a jeho bratřím (kurfiřtovi Kolínskému a knížeti Albrechtovi) a všemu jejich potomstvu. Způsobem tímto učiněn krok rozhodný, císař si zavřel cestu k smíření s falckrabětem.

Jelikož Ferdinand způsobem tímto rozhodl se pro Maximiliana, chtěl za to z dobytí Horní Falce pro sebe kořistiti; k účelu tomu vypravil hraběte z Hohenzollera do Mnichova a dal tam opakovati dřívější svůj požadavek, aby mu Maximilian navrátil Horní Rakousy a místo nich přijal v zástavu Horní Falci, která „má větší cenu“. Hrabě měl upomenouti knížete na jeho slib, že by Horní Falci, kdyby ji jednou opanoval, směnili za Horní Rakousy, a aby zaplašil všelikou jeho pochybnost, měl jej ubezpečiti, že by mu císař, kdyby byl za války z Horní Falce vypuzen, „postoupil bez prodlení jinou příležitou a dostatečnou zástavu (Horních Rakous nejmenoval) a že by mu tak škodu jeho nahradil“. V tom nepředvídaném případě, že by Maximilian nechtěl Horních Rakous vydati, měl vyslanec požadovati, aby Horní Falci odevzdal do rukou císařských; jelikož se mu za požadavky jeho nemůže ponechati dvojí zástava.*) Nebyl to však jediný úkol, jež hraběti z Hohenzollera bylo provésti; měl se také otázati knížete, jakým způsobem by mohla býti králi Španělskému, jakožto právnímu nástupci arciknížete Albrechta odevzdána Dolní Falc, aniž by tím byla v říši nová bouře rozvícena. Ve Vídni se tedy stavěli, jako by ničeho nevěděli o nárocích, jaké si Maximilian dělal na Dolní Falci. Jednáním tímto byl Maximilian popuzen a jakkoliv mu byla hodnost kurfiřtská již písemně udělena, ulevil předce nevoli své v odpovědi, kterou dal vyslanci císařskému. Na slib s strany směnění Horní Falce za Horní Rakousy nechtěl se upamatovati a požadavek tento zamítl, poněvadž na Horní Falci dějí se ještě mnohé útoky a on zemi, kterou drží, nemůže vyměnit za něco neurčitého. Také byl proti postoupení Dolní Falce

V Hist.
1621

---

bude váhati udělení hodnosti kurfiřtské uveřejniti. — Vid. st. arch. Obligation der kais. Mt. gegen Herzog Maximilian von Baiern dd. 24. února 1623.

*) Vid. st. arch. Cís. instrukce pro hraběte z Hohenzollera.

Španělsku, a sice nyní tím rozhodněji, nežli kdy dříve, poněvadž Tilly zatím do země této vtrhl a poněvadž se dalo očekávat, že celé to území opanuje. Maximilian ukázal na nebezpečnost, jaká by panství španělské v Dolní Falci mělo za následek a požadoval, aby král Filip byl na ně upozorněn; teprve až by došla odpověď od Filipa, chtěl projevit své mínění, které ostatně z těchto vytáček dosti zřetelně vysvítilo.*)

Vzdorovité skoro jednání Maximilianovo a jmenovitě odpor jeho proti zaměnění Horních Rakous zavdal odpůrcům jeho ve Vídni — kterých tam měl hojně zvláště pro svou spřívost — vítanou příležitost, aby jej v očích císařových snížili. Výsledku pronikavého tím nedosáhli; jako se Ferdinand nemohl zříci Španělska, tak nemohl ani bavorské pomoci postrádati. Panství jeho nebylo ani v Čechách, ani v Rakousích dostatečně upevněno a v Uhrách potírat musel neustále své nepřátely a tak by byl musel podlehnouti machinacím svých zahraničných nepřátel, kdyby ho byli nepodporovali tak spolehliví přátelé jako bylo Bavorsko a Španělsko. Nemohl tedy dopřátí sluchu svým krátkozrakým služebníkům a musel vždy míti na paměti, aby prospěch svůj srovnal s požadavky Maximilianovými. Aby se to mohlo státi, bylo potřebí znáti určité sumu, jakou by Maximilian při účtování za pomoc poskytnutou požadoval; jen v tomto případě mohl císař státi na pevné půdě při svých návrzích, aby Horní Falce byla vyměněna za Horní Rakousy. Ve Vídni tedy rozhodnuto vyslati znovu hraběte z Hohenzollernu do Mnichova a žádati knížete Maximiliana, aby brzy súčtoval výlohy za pomoc roku 1620 poskytnutou a aby Horní Falci odevzdal císaři k spravování a užívání. Maximilian slíbil, že oběma těmto požadavkům vyhoví;** méně příznivá byla jeho odpověď na požadavek třetí, od něho již několikrát zamítnutý. Císař nechtěl se spokojiti s vyhýbavou odpovědí Maximilianovou s strany odevzdání Dolní Falce Španělsku, požaduje, aby kníže prohlásil,

*) Víd. st. arch. Odpověď Maximilianova na proposice Hohenzollerovy dd. 9. prosince. — Tamtéž. Hrabě z Hohenzollernu jednomu z císařských radů dd. 7. a 12. pros. 1621.

***) Víd. st. arch. Maximilian Ferdinandovi dd. 24. listopadu 1621. — Tamtéž. Císařská instrukce pro hraběte z Hohenzollernu dd. 30. pros. 1621.

že ničeho ze zemí falcských, jmenovitě Dolní Falce pro sebe nepožaduje, nýbrž že se spokojí s hodností kurfiřtskou, jakož také císař nikdy nic jiného neslibil. Požadavek tento Maximilian mnohými oklikami a výhradami, ale předce rozhodně zamítl. Maximilian předstíral přesvědčení, že Filip uváživ obtíže, jaké by spojeny byly se zabráním Dolní Falce, země této se vzdá nebo že záležitost tuto ponechá nerozhodnutou; ukazoval také na nenávisť, s jakou by se panství španělské v Němcích setkalo a jak by jej (Maximiliana) stihla, kdyby se vzdal této země a nárokům španělským sloužil takto za můstek. Nepraví prý tak proto, jako by rodu Habsburskému tohoto zvětšení nepřál, ale lépe že by bylo, aby se odřeknutí toto od něho nepožadovalo, neboť že se nemůže věděti, jaký konec válka vezme a jemu že by uškodilo, aby se předem vzdal zemí kurfiřtových, poněvadž ani hodnost kurfiřtskou nemá zabezpečenou. Až na něj hodnost tato bude přenešena, pak že se o této záležitosti může dále vyjednávatí.*)

Hrabě z Hohenzollernu vydal se s touto odpovědí do Salcburku, kde se setkal s císařem, když se tento vracel s manželkou svou z Inšpruku. Ferdinand neprojevil nyní žádných námitek proti odpovědi knížete Maximiliana s strany zemí falckraběcích, snesl klidně zamítnutí Maximilianovo a osvědčil přes to ochotu splniti slib svůj o slavném přenešení hodnosti kurfiřtské, jen to si vyhradil, aby se to stalo teprve tehdy, až také Španělsko udělí k tomu své svolení. K povolnosti této, jenž se skoro již poddanosti podobala, odhodlal se snad na nové psaní vysoce ctěného papeže. Řehoř byl proto nepokojným, že hodnost kurfiřtská nebyla ještě veřejně na knížete Maximiliana přenešena; i zaslal císaři psaní, v němž mu dělal jemné výčitky, že prospěch církve tak slabě podporuje a požadoval zároveň po nunciu Verospim, kterého za tou příčinou schválně vypravil k císaři, aby hodnost kurfiřtská byla na Maximiliana co nejdříve slavnostním způsobem přenešena. Místo aby nunciu sám odpověděl a aby ukázal na obtíže, jaké by Španělsko mohlo působiti, dokud se nezjednal souhlas jeho, Ferdinand požadoval, aby mu Maximilian udělil radu, jakou od-

---

*) Víd. st. arch. Odpověď Maximilianova dd. 28. ledna 1622.

pověď by měl papeži dáti. *) Jelikož hrabě z Hohenzollernu musel s otázkou touto odjeti zase do Mnichova, dána mu zároveň otázka druhá; Ferdinand si přál věděti, jaké ústupky by měl poskytnouti králi Anglickému, kdyby se s ním znovu vyjednávalo.

1622 Když hrabě z Hohenzollernu dne 17. února přibyl do Mnichova, setkal se tam s menší ještě ochotností nežli dříve. Kníže nechtěl se odhodlati k sepsání dobrého zdání, co se týče odpovědi, která se měla papeži uděliti, poněvadž výčitky Řehoře XV. jen jeho vlastní myšlenky vyjadřovaly a jen s těžší vymoohl na něm vyslanec prohlášení, že císař má papeži slíbiti slavnostní přenešení hodnosti kurfiřtské, jakmile s přáteli svými vykoná válečné přípravy. K bezděčné této radě připojil však Maximilian důrazné napomenutí, aby císař investitury déle neodkládal a aby mu hodnost kurfiřtskou propůjčil nejdéle do sjezdu knížat, jelikož by vyjednávání na tomto sjezdě mohlo snadno celou věc zmařiti. Aby pronesl mínění své o ústupcích, jaké by Ferdinand měl povoliti králi Anglickému, požadavek tento Maximilian naprosto zamítl. Dilem nedůvěra velela mu mlčeti, neboť se obával, že by vídeňští státníci zápornou odpověď jeho dobrozdáním zakrývali, dilem ani nevěděl, na jakém základě by se mělo vyjednávat, jelikož chtěl falckraběte zničiti. Maximilian chtěl vůbec všeliké vyjednávání učiniti nemožným a proto požadoval od císaře, aby co se týče hodnosti kurfiřtské, zanechal všech tajností, neboť když psaní jeho do Španělska zasláná byla zachycena, že zapírání nic neprospěje a proto nechat králi Anglickému otevřeně oznámiti, že se rozhodl hodnost kurfiřtskou jemu propůjčiti. **)

Rozhodný způsob, jakým Maximilian hájil práv nabytých a jakým od císaře požadoval, aby přání jeho bylo ukojeno, nedošel schválení na dvoře vídeňském, kde se chtěli vystříhati všeho rozhodného jednání, dokud by Španělsko souhlas svůj neprojevalo. V tomto smyslu zněla také odpověď, již Ferdinand udělil konečně nunciovi Verospimu. Prohlásil, že hodnost kurfiřtská nemůže býti propůjčena, dokud neví, jakým směrem dá se nové vyjednávání

*) Vid. st. arch. Ferdinand papeži dd. 23. února 1622.

**) Vid. st. arch. Hohenzollern Ferdinandovi dd. 21. ún. 1622. — Tamtéž. Bavorská odpověď na proposice Hohenzollernovy dd. 21. ún. 1622.

s Jakubem, a dokud si nezabezpečí podporu svých přátel, jmenovitě papeže pro ten případ, že by se vyjednávání toto rozbilo. Císař tedy vytkl podmínky, na jejichž vyplnění mělo záviseti jeho rozhodnutí. Odpověď tato však nevyhovovala instrukcím, které byl Verospi v Římě obdržel a informacím Maximilianovým, u něhož propůjčení hodnosti kurfiřtské nemělo jiné překážky, nežli nerozhodnost císařovu. *) Verospi tedy ohlásil, že s odpovědí není spokojen a pronesl požadavek nehorázný, který však nás nemůže překvapiti, uvážíme-li, že císař čím dále jevil větší povolnost, požadavek totiž ten, aby propůjčení hodnosti kurfiřtské nezáviselo na splnění podmínek nahoře uvedených, nýbrž, aby se knížeti Bavorskému ponechalo ustanovení lhůty (!), kdy by se to mělo státi; Maximilian tedy měl rozhodnouti, zdali a kdy by se udělení hodnosti kurfiřtské bez nebezpečení mohlo předsevzítí. Ferdinand vyslechl klidně tento urážlivý požadavek a prohlásil, že v dorozumění s Maximilianem žádné příležitosti neobmešká, aby mu propůjčil hodnost kurfiřtskou, jakmile by se to mohlo státi bez nebezpečení. **)

Císař byl skutečně odhodlán slibu svému dostáti a pokud by na něm záleželo, všechny obtíže odstraniti; proto se snažil zjednat si souhlas kurfiřta Mohučského a krále Španělského a kurfiřta Saského v přátelské jeho příchyllosti utvrditi. Kurfiřta Mohučského tázal se ještě dříve, nežli Maximilianovi dal připomenutý slib písemný, nemá-li předce hodnost kurfiřtskou propůjčiti knížeti Maximilianovi ještě před sjezdem knížat, ačkoliv jej kurfiřt Saský s toho zrazuje. Jelikož se ve Vídni obávali, že Schweickhart z ohledu na Sasko bude se tomu opíratí, radil hrabě z Hohenzolleru, otázati se ho na svědomí jeho, jaké je pravé jeho mínění a požadovati od něho jen ústní odpověď. Kurfiřt Mohučský tázal se svých soudruhů, kurfiřta Kolínského a Trevírského, jak oni smýšlejí v té věci, nežli sám odpověděl. Kurfiřt Kolínský se pronesl v ten smysl, aby hodnost kurfiřtská byla bezprostředně

*) Víd. st. arch. Odpověď nunciovi Verospimu.

**) Víd. st. arch. Substantia resolutionis ultimae S. Caes. Mtis. dom. Verospio per me (svobodného pána z Ulmu) oretenus dandae dd. 7. dubna 1622.
— Tamtéž. Ferdinand papeži dd. 15. dubna 1622.

propůjčena, druhý však s toho zrazoval, dokud se nezjedná souhlas kurfiřta Saského.*) Konečná odpověď kurfiřta Mohučského císaři není nám známa, domníváme se však, že zněla jako odpověď jeho soudruha Trevírského, nesáhala-li ještě dále. Neboť když o několik měsíců později kurfiřt Saský vypravil lantkraběte Ludvíka v poselství k Schweickhartovi, ubezpečoval tento Ludvíka, že vždycky byl toho mínění, aby císař falckraběti udělil milost a aby alespoň synovi jeho ponechal hodnost kurfiřtskou. On (Schweickhart) že si chováním svým získal tou měrou nespokojenost „nestydatého mnicha“ (patera Hyacinta), že mu tento v jednom psaní hrozil skoro exkomunikací, ale že mnicha pokáral, u papeže a u císaře co nejdůtklivěji na něj si postěžoval a že mu „přeje, aby mu čert vjel do kutny.“**)

Snažíce se dále provést, k čemu se byli u dvora císařského ve prospěch knížete Maximiliana rozhodli, ustanovili vypraviti nové poselství do Drážďan. Arcikníže Karel měl se odebrati k Janu Jiřímu a měl mu sděliti, jak se císař rozhodl: že knížeti Bavorskému hodnost kurfiřtskou již ústně a písemně pojistil a že tedy nemůže býti více řeči o vyjednávání s falckrabětem, v němž by se pomýšlelo na restituci hodnosti této. Ve Vídni se kojili naději, že tímto upřímným vyznáním kurfiřt bude získán a že souhlasu svého, který byl již slíbil, neodepře. Arcikníže provedl úkol sobě svěřený k úplné spokojenosti císařově. Jan Jiří byl srozuměn^{1. listop. 1621} propůjčením hodnosti kurfiřtské a prohlásil, že za „takových poměrů musí se na to pamatovati, jak by císařské slovo, psaní a pečeť mohly býti zachovány a že sám chce k tomu dobrá praeparatoria podniknouti a co by naň slušelo věrně vykonati“.***) Prohlášení toto uspokojilo dvůr vídeňský; mělo se za to, že se budou moci spolehnouti na souhlas kurfiřta Saského, až císař svolá sjezd knížat, na kterém chtěl hodnost volební Maximilianovi propůjčiti.

*) Víd. st. arch. Kurfiřt Kolínský kurfiřtovi Mohučskému dd. 15. září 1621.

— Kurfiřt Trevírský Mohučskému dd. 13. září 1621.

**) Sas. st. arch. Odpověď kurfiřta Mohučského lantkraběti Hessen-Darmstadtskému dd. 26. února (st. nebo nové datum?) 1622.

***) Odpověď tato vysvětluje z instrukce, kterou hrabě z Hohenzollernu obdržel k druhé své cestě do Drážďan r. 1622. Víd. st. arch.

Tu se však stalo, že psaní, která císař poslal do Španělska a v nichž projevil pevný svůj úmysl s strany propůjčení hodnosti kurfiřtské, upadla do rukou Mansfeldových a později od falekkraběte byla uveřejněna. Jakou pozornost vzbudila tato záležitost, nedá se ani popsati; především ucítil vinu svou kurfiřt Saský, poněvadž se nezvratně ukázalo, že spolek jeho s císařem je na ujmu protestantů. Jan Jiří požádal proto lantkraběte Hessenského Ludvíka, aby se vydal ke kurfiřtovi Mohučskému a otázal se ho, jak se věc má s listy zachycenými, obsah jejich popuzuje prý vůbec k nedůvěře, se všech stran požaduje prý se od něho vysvětlení, ačkoliv prý mu o této věci (o propůjčení hodnosti kurfiřtské) není nic známo a nikdy na to nebyl tázán. (!) — Kurfiřt si tedy nepamatoval, jakou odpověď byl dal času svého arciknížeti Karlovi a bavorskému zástupci Wensinovi a jak velice je zasvěcen do záležitostí dvoru vídeňského. Kurfiřt Mohučský odpověděl na tento dotaz způsobem, který projevoval veliké překvapení a překvapení toto nebylo tak líčeno, jako nevědomost Jana Jiřího, neboť Schweickhart Mohučský chtěl se pevně přidržovati spolku se Saskem a měl císaři za zlé, že se odhodlal propůjčení hodnosti kurfiřtské písemně zaručiti a kurfiřta Saského předčasným uveřejněním záměru svého do nesnází uvést. *)

Ve Vídni se obávali, že Jan Jiří bude si hráti před světem na nevinného a že se nesúčastní v nastávajícím sjezdě knížat a že tak rozmnoží rozpaky císařovy. Jako byl Maximilian žádán za radu ve všech závažných záležitostech, tak se stalo i nyní. Hrabě z Hohenzollernu musel se opět vydati do Mnichova a otázati se, jakby námitky saské, kdyby byly učiněny, mohly býti vyvráceny. Nežli Maximilian na tuto otázku odpověděl, prohlásil, že císař se musí postarati, aby odium za přenešení hodnosti kurfiřtské nepadlo na něj (Maximiliana), císař že mu ji dobrovolně slíbil, že se tedy musí svého vlastního díla zastávati. Co se týče kurfiřta Saského, radil, aby se s ním jednalo upřímně a aby se mu nic

---

*) Sas. st. arch. Jan Jiří Ludvíkovi Hessenskému dd. 9/19. února 1622. — Tamtéž. Odpověď kurfiřta Mohučského na dotaz Ludvíka Hessenského dd. 26. února (st. nebo nové datum?) 1622.

nezatajilo. Aby se mohlo odvrátiti nebezpečnosti, jaké by snad propůjčení hodnosti kurfiřtské mohlo míti v zápětí, měl se císař na příštím sjezdu knížat dohodnouti s katolickými knížaty a biskupy strany poskytnutí pomoci a Maximilian slíbil napřed, že také podporu poskytne, „učiní-li císař a král Španělský také svou povinnost“. Hrabě z Hohenzollernu požadoval v Mnichově znovu vyměnění Horní Falce za Horní Rakousy, poněvadž do císařské pokladny z této od Mansfelda popleněné a později od Bavorů vyssáté země neplynul žádný užitek. Kníže i tentokráte požadavek zamítl, ale dal znáti, že by byl snad povolnější, jakmile by mu hodnost kurfiřtská byla propůjčena.*) Vyslanec musel s touto odpovědí jíti do Šoproně, kde císař meškal, za příčinou sněmu uherského. V sezení tajné rady, v níž se účastnili Eggenberg, hrabě z Hohenzollernu, Trauttmansdorff, Liechtenstein a Ulm, byla zpráva jeho přečtena a jakkoliv radové s rozhodnutím Maximilianovým nebyli zcela spokojeni, předce s radostí uvítali nabídnutí jeho, strany Ligy a ubezpečovali jej v pozdějším psaní, že císař naléhá na papeže a krále Španělského, aby se k určitým slibům zavázali.**)

V Šoproni děly se porady o instrukci, jaká by se dala hraběti z Hohenzollernu na cestu do Drážďan. Stalo se usnešení upomenouti kurfiřta na jeho odpověď, kterou dal před rokem arciknížeti Karlovi na zprávu, že císař propůjčil písemně hodnost kurfiřtskou knížeti Bavorskému. Hrabě z Hohenzollernu měl kurfiřta pozvati, aby se osobně dostavil na sjezd knížat, který císař na den 1. září vypisuje a měl mu slíbiti, že se na něm bude jednati o udělení milosti falckraběti, slíbí-li, že císaře odprosí a přiměřeně zadostučinění vykoná.***) Vyslanec císařský nedoznal sice tentokráte v Drážďanech přátelského přijetí, jakého se dostalo arciknížeti Karlovi, stalíť se tam opatrnějšími a kladli každé slovo na vážku, ale tolik, jak za to měl, mohl sděliti pánovi svému, že Jan Jiří nebude přenešení hodnosti kurfiřtské odporovati. — Poselstvím

*) Vid. st. arch. Ferdinand II. hraběti z Hohenzollernu dd. 31. května 1622. — Tamtéž. Hrabě z Hohenzollernu Ferdinandovi dd. 20. června 1622.

***) Vid. st. arch. Ferdinand Maximilianovi dd. 25. června 1622.

****) Vid. st. arch. Cís. instrukce pro Hohenzollerna dd. 25. června 1622. — Tamtéž. Hrabě z Hohenzollernu Ferdinandovi dd. 1. července 1622.

tímto skončily se snahy císařovy, aby knížata německá naklonil záměru svému v příčině propůjčení hodnosti kurfiřtské.

II.

Z cizích mocností, jenž na propůjčení hodnosti kurfiřtské mohli mítí nějaký vliv, stáli v první řadě králové Španělský a Francouzský. Nebyli-li oba tito knížata proti tomu, mohl Maximilian užívatí hodnosti této bezpečně přes všeliké pohružky Anglie; ale jak se mohlo očekávati, že tito přirození nepřátelé budou v záležitosti takové důležitosti jedné mysli? Císař vzdal se předem naděje, že by mohl Francii získati, a ponechal to knížeti Bavorskému, aby si zjednal souhlas Ludvíka XIII. Maximilian vzal na se ochotně tento úkol; o výsledku jeho snažení budeme později vypravovati.

Ve Španělsku nastoupila během roku změna vlády, kterou pro politiku císařskou byly všeliké překážky odstraněny, kdežto jiné povstaly. Dne 31. března 1621 zemřel král Filip III., muž dobromyslný, ale málo nadaný, jehož skrovné schopnosti ochromeny ještě samotou, v jaké jej otec držel a pošetilým vychováním. V posledních dnech života svého nahlédl, že nedostál úkolu, jaký naň vznesla prozřetelnost i stěžoval si krátce před smrtí na svého prvního ministra vévodu z Uzedy a na zpovědníka Luisa z Aliagy, že mu neukázali cestu pravou a projevil obavu, že pro špatné panování jej očekává zatracení. Uzeda a Aliaga nadarmo se snažili, aby se ospravedlnili a všecku vinu špatných výsledků na ne-dbalost (lépe řečeno lenivost) královu svalili, nadarmo vynasnažily se jiné osoby, aby krále potěšily a strany budoucnosti jej upokojily, neustal stěžovati sobě, až povolán jiný zpovědník jesuita Florentio, ježž král ctil jako velikého kazatele. Místo aby těšil krále, dělal mu nový zpovědník trpké výčitky, že se spravoval milci a a že mezi ně všechny své příjmy rozmrhal a požadoval od něho určitý slib, že se polepší, uzdraví-li se ze své nemoci. Bylo to pošetilé požadovati takovýto slib od tohoto ubohého muže, jenž nikdy neměl samostatného úsudku; Florentio snad to sám nahlížel a snad jen proto vyžadoval slavný slib, aby umírajícímu dodal

útěchy, zvláště když chválil jeho mravní jednání a za zásluhu mu je pokládal. Za takového napomínání, těšení a modlení král se světem se rozžehnal. Dva dni před smrtí povolal k sobě syna svého a napomínal jej, aby spravedlivě pracoval a císaře podporoval; sám byl před několika dny poukázal k tomu účelu na potřebné zbrojení do Milána, Bruselu a do Vídně 1,550.000 dukátů. Král umírající považoval podporu, jakou císaři poskytoval, za povinnost, jejíž plnění vložil na srdce i svému nástupci.*) V závěti své ustanovil kromě četných nadací a darů z milosti, aby se čtlo 40.000 mší na spásu duše jeho.

Smrt absolutních panovníků mívá jen zřídka kdy za následek změnu ve vládní způsobě, ale vždycky se dějí změny s osobami, jenž spravují nejvyšší úřady. Žárlivost a závist hlodají bez ustání na postavení nejvyšších milců, jim připisuje se vina všech nehod za poslední vlády a odpárci jejich domnívají se prováděti dílo spravedlivé, pracují-li k jejich svržení, kdežto předce slouží jen vlastní ctižádosti. Tak se stalo i po smrti Filipa III. s vévodou z Uzedy a přívrženci jeho; žaloby byly tenkrát oprávněnější nežli jindy, neboť odůvodněny byly úplně všechny výčitky, které snad se pronášely na lenivost a neschopnost vévody a na jeho ziskuchtivost. Mohlo se jen pochybovati, že nový panovník bude míti dosti odhodlanosti, aby předsevzal změnu s nejvyššími svými hodnostáři, poněvadž byl teprvé 14 roků stár a až posud byl jako jeho otec nejvíce jen mezi ženskými vychován. Ale ačkoliv byl tak mlád, předce pojal tajuou nenávisť k vévodovi z Uzedy a byl tedy ochoten popřáti sluchu radám hraběte z Olivaresu, jenž měl nad ním již delší čas dohlídku a jenž si byl získal jeho důvěru. Již druhého dne po smrti otcově propustil vévodu z Uzedy z některých jeho úřadů a ponechal mu pouze úřad nejvyššího hofmistra a nejvyššího komoří; kromě toho předsevzal změny s některými úředníky královské tajné rady, což se dalo vysvětliti jen ve smyslu milcům předešlého krále nepřiznivém. Prozatím se zdálo, že nová vláda bude se ještě rozhodněji spravovati ohledy

---

*) Khevenhiller, Annales. Víd. st. arch. Khevenhiller Ferdinandovi dd. 30. března 1621. — Tamtéž. Tentýž témuž dd. 31. března 1621.

církevními nežli předešlá, neboť hrabě Khevenhiller byl po několik dní vzácnou osobností v Madridě, jelikož Filip IV. osvědčoval největší úctu pro císaře; také se podobalo, že je odhodlán na jeho podporu největší oběti přinést. Za dva dni po smrti svého otce vydal se se skvělou družinou do kláštera karmelitánského, aby si vyžádal radu staré arcikněžny Markéty, kteréž ovšem pozornost tato velice lichotila a která králi zajisté rady své neodepřela. *) V příštích dnech nabyl Olivares, jemuž se nemůže upříti upřímná touha, aby Španělsko bylo z úpadku svého povzneseno, úplné moci nad králem, tak že podléhal vlivu jeho skoro tak jako otec jeho vlivu Lermy a Uzedy. Uzedovi byly odňaty úřady, které ještě zastával a konečně byl vypovězen ode dvora, což s otcem jeho již dříve se stalo. Úřad nejvyššího komoří propůjčen hraběti Olivaresovi; vedle něho nabyl mocného vlivu strýc jeho Zuniiga na řízení politiky zahraničné. Všichni přívrženci dřívějšího milce králova byli z posavadních svých míst odstraněni. Hodnostáři tito poklesli tou měrou ve veřejném mínění, že se sotva směli ukázati na ulici; nazýváni zloději státní pokladny a výčitka tato naznačena také královským nařízením, kterým ustanoveno, aby úředníci skládali odtud přísné účty o své správě a aby wszeliké nepořádky a podvody za dřívější vlády byly vyšetřeny. Vyšetřování toto mělo nejprvé ten výsledek, že zabaveny byly příjmy vévody z Lermy 75.000 dukátů obnášející, které mu dal zemřelý král na příjmech sicilských poukázati; vévodové Uzeda a Ossuña byli zatknuti. Znalci státních poměrů španělských mohli ovšem býti přesvědčeni, že na těchto krocích se přestane a že pánové, jejichž svobodě a majetku hrozí nyní nebezpečství, rodinnými svými svazky uniknou přísnému trestání; ale prozatím různé tyto kroky způsobily značný dojem, jenž byl ještě tím zvýšen, že osoby do nejvyšších správních úřadů a do tajné rady vnově povolane směly mínění své svobodněji pronášeti, nežli posud bývalo. **) Hrabě Khevenhiller neopomenul v prvním slyšení, které mu král udělil, horlivost jeho podněcovati, lál na váhavost vlády dřívější a vyzýval

23. dub.
1621dubna
1621

*) Vid. st. arch. Khevenhiller Ferdinandovi dd. 1. dubna 1621.

**) Vid. st. arch. Více listů Khevenhillerových Ferdinandovi dd. 22. a 23. dubna, 6. a 31. května 1621.

jej, aby přísně bděl nad prováděním svých rozkazů. Filip IV. nepochybně toto dobromyslně vyslechl a slíbil, že se jím bude spravovati.*)

Co se týče osobnosti nového panovníka, osvědčoval hned z počátku více schopností a více jiného života nežli jeho předchůdce. Ne bez důvtipu pronesl se jednou o vychování, jakého se mu od jeho otce čili vlastně od jeho milců dostalo: vévoda z Uzedy nejednal dobře, že mne vytrhl ze společnosti mužské a jen ženským mne ponechal; mužští byli by mi zajisté všecko zamlčeli, což zamlčeti bylo s jejich prospěchem, ale tyto mne upozornily na všechny praktiky a tak chci nyní s boží pomocí zemi svou zvelebiti a prázdnu svou pokladnu naplniti. — Jako chlapec neobdržel zajisté vědeckého vzdělání, ale předce dostačilo, zrak jeho zbystřiti, aby poznal ziskuchtivost a podvody vznešených hodnostářů a jelikož měl nejlepší zaměry, když vládu ujal, velikou chuť k práci jevil, při čemž patrně povzbuzoval jej Olivares žádného namáhání se nehrozící, mohly se v krále skládati pěkné naděje. Život při dvoře madridském byl nyní úplně změněn; posud vstávalo se teprve o polednách a teprve po půlnoci se večerávalo. Mladý král však vstával o páté hodině ráno, vsedl na kůň nebo na vůz a proháněl se třeba šest hodin pod širým nebem, čímž uváděl v zoufalství služebníky své, jež takovému namáhání nebyli zvykli. Když mu věku přibývalo, osvědčoval větší zralost rozumu a důkladnější znalost záležitostí správních podrobným projevováním svého mínění, kteréž připojoval k protokolům o sezeních tajné rady; také v podporování umění jevil jemnou krasochuť, ale finanční omlazení říše své neprovedl, poněvadž se mu nedostávalo potřebné ráznosti a poněvadž výlohy válečné tuk říše jeho vyssávaly. Tvůrčích myšlenek se mu nedostávalo jako jeho ministrům a jelikož se později oddal také rozkošem, nespůl žádné z nadějí, jaké v něj byly z počátku jeho panování skládány.

Co se týče programu, jež nyní za Filipa IV. v politice zahraničné chtěli prováděti, byl takový jako za vlády předešlé: chtěli císaře podporovati proti jeho odpůrcům, ale také přátelství

---

*) Khevenhiller, Annales Ferd.

krále Anglického si udržeti a proto falckrabě neměl býti úplně vydán v šanc pomstě císařové. Ve vyjednávání o sňatek s princem Waleským nemělo se dále pokračovati, čímž se hovělo přání zemřelého krále; neboť Filip III. znaje nechť dcery své k sňatku s protestantem, zabýval se již několik měsíců před smrtí svou s plánem, zdali by se přání krále Anglického nemohlo vyhověti tím způsobem, že by císař dceru svou Marii Annu dal princí Waleskému za manželku. Na dotaz, jenž byl ještě roku 1620 v té příčině učiněn ve Vídni, nebyla od tamtud dána odpověď a Filip III. nevěděl si konečně jináče pomoci, nežli prohlášením na smrtedlné posteli, že od sňatku anglického upouští a že si přeje, aby dcera jeho dostala se synovi císaře Ferdinanda za manželku. Výrokem tímto a odporem infantky, jenž určitě se vyjádřila, že princí Waleskému ruky své nikdy nepodá, byly ruce mladého krále již napřed svázány.*) Arcikněžna Marketa, jenž o těchto poměrech měla vědomost a sňatku anglickému nikdy nepřála, považovala za svou povinnost užiti příznivého stavu věci pro svého strýce německého. Proneslať se za slyšení, které udělila hraběti Khevenhillerovi, že císař nemůže déle váhati a že musí žádati za ruku infantky pro svého syna, čehož je potřeba tím naléhavější, že by dvojí sňatek francouzský mohl snadno zjednatí přátelské svazky s Francií, kdyby se to v čas nezamezilo.**)

Po tomto vyzvání císař nemohl déle otáletí a musel se určitým způsobem vyjádřiti, chce-li dceru svou dát princí anglickému za manželku a chce-li se pro syna svého ucházeti o ruku infantky. Mohlo by se za to míti, že v prvním ohledu osvědčí tak málo ochoty jako dvůr španělský, předce však poměrně snadno svolil k navrženému sňatku anglickému. Naproti tomu nebyl srozuměn se sňatkem syna svého, neboť nebylo mu ještě ani třinácte let a byl skoro o dvě leta mladší nežli infantka, o jejímž zdraví a síle životní neobíhaly pověsti příliš příznivé. Avšak pro závazky, jakými byl povinen Španělsku, musel námitky své potlačiti; i spl-

*) Z listin v Simancasu chovaných.

**) Víd. st. arch. Khevenhiller Ferdinandovi dd. 31. května 1621. Dvojím sňatkem vyzoomívá se tu sňatek Filipa IV. a arcikněžny Anny s francouzským Ludvíkem XIII. a princeznou Alžbětou.

nomocnil vyslance svého, aby vyjednávání dokončil, s tím vyměněním, že by se skutečný sňatek na několik let odložil.*) Máme příčinu pochybovati, že rozkaz tento zastihl ještě Khevenhillera v Madridě, jelikož právě v těch dnech se odebral do Rakous. Když Khevenhiller přijel do Vídně, císař chtěl odvolati svolení k zasnoubení syna svého s infantkou a chtěl se sám o ni ucházeti, ale jelikož ve Španii projektu tomu nepřáli a již Filip III. proti sňatku s císařem se byl vyslovil,**) zamítl jej Oňate za tou zámiňkou, že musí o tom podati zprávu do Madridu. Na odpověď tuto nechtěl císař čekati a ucházel se, jak jsme vypravovali, o ruku princezny mantovanské. Hraběti Khevenhillerovi pak uložil, když se koncem roku 1621 vracel opět do Madridu, aby definitivně požádal za ruku infantky Marie pro syna jeho.***)

Když se na sňatky tyto pomýšlelo, došla do Madridu zpráva o cestě hraběte z Hohenzollernu do Mnichova, z kteréžto zprávy vyrozuměli, že Maximilian rozhodně požaduje, aby mu hodnost kurfiřtská a země falckraběte byly uděleny. Že se toho účelu nedosáhne bez války a že němečtí protestanti, Holand a Anglie všecko vynaloží, aby to zabránili, v Madridě velmi dobře nahlíželi, a ani o tom nebyli v pochybnostech, že Španělsku bude zapraviti útraty válečné. V sezení španělské tajné rady, v níž se uvažovalo o této záležitosti, vyslovili se řečníci rozhodně pro to, aby se císař spokojil, že zemí svých zase nabyl a aby přání knížete Bavorského nevyhověl, nýbrž falckraběte restituoval. Jednotliví radové pravili, že k vůli Bavorsku a jeho zvětšení nemůže se ve válce pokračovati a že se zajisté vyhledají způsoby a prostředky, aby se knížeti dostalo odměny za služby prokazané. Markes z Villafranky radil, aby se vypravil do Němec zvláštní vyslanec, jenž by císaři a knížeti Bavorskému suše a bez obalu pověděl, že Španělsko nebude zapravovati výlohy za další válku a že s králem Anglickým chce žíti v přátelství. Filip přidal se k mínění svých tajných radů a nařídil, aby jak arciknížeti Albrechtovi

*) Vid. st. arch. Ferdinand Khevenhillerovi dd. 7. července 1621.

***) V Simancasu. El consejo de Estado al Rey dd. 31. ledna 1621.

****) Tamtéž. Oňate Filipovi IV. dd. 8. září a 22. prosince 1621. — Tamtéž. Rozkaz Filipa IV. Juanovi de Ciriya dd. 13. října 1621.

tak Oňatovi uděleny byly potřebné rozkazy. S vyslancem anglickým v Madridě tak laskavě se zacházelo, že podal domů radostnou zprávu, co se týká Falce, že splněno bude přání krále Jakuba.*) O několik neděl později, v měsíci srpnu, podal Zuñiga králi svému dobré zdání o otázce falcké, kteréžto Filip schválil a vyslanci svému ve Vídni zaslal, aby se jím v jednání svém spravoval. Za žádnou cenu že císař nesmí hodnost kurfiřtskou propůjčiti Maximilianovi, nýbrž že mu může dáti v náhradu markrabství Burgavské nebo jiné rakouské území, jen to že může snad požadovati, aby Bedřich se vzdal hodnosti kurfiřtské ve prospěch syna svého a aby tento syn byl ve Vídni vychován.**)

Ve Vídni však vyhověli přání Maximilianovu, přenesli na něj v měsíci září písemně hodnost kurfiřtskou; i museli se snažiti, aby odpor Španělska odstranili. Khevenhillera nemohl Ferdinand tehdáž upotřebiti k prostředkování, poněvadž tehdáž nebyl ve Španělsku a tak přijal nabídnutí patera Hyacinta, jenž se mu ze Strubiny — nejspíše na naléhání Maximilianovo — k cestě do Madridu nabídl a ochotu k tomu za výsledek jakéhosi božského vnuknutí vydával. Caraffa, papežský nuncius ve Vídni, podporoval tyto snahy požaduje od císaře, aby psal králi Španělskému, Marcketě a Zuñigovi a aby je hleděl získati pro udělení hodnosti kurfiřtské Maximilianovi Bavorskému. Ferdinand zachoval se podle této rady a napsal sám nejen psaní, nýbrž i jejich adresy, jen při psaní Zuñigovi, které bylo obšírnější, užil pomoci říšského dvorního rady Strahlendorfa. Před Caraffou se vyjádřil, že psaní sám píše, nejen proto, aby zachoval tajemství, nýbrž aby také ukázal, jak velice mu leží na srdci prospěch knížete Bavorského a jak se mu chce vděčným osvědčiti, kdyby při tom měl vlastní svou krev

*) Arch. simancaský. El consejo de Estado al Rey dd. 12. června 1621. — Angl. st. arch. Acton to Sir George Calvert dd. 23. května 1621. —

Tamtéž. Cottington Calvertovi dd. $\frac{24. \text{srpna}}{3. \text{září}}$ 1621. — Acton Calvertovi

dd. $\frac{28. \text{srpna}}{7. \text{září}}$ 1621.

**) Gardiner, Prince Charles II. 109.

prolítí. *) Z císařských psaní vlastně jen to bylo důležité, jenž platilo Zuñigovi, neboť v něm Ferdinand ostrým a určitým způsobem, beze všech floskulí a frází vykládal důvody, jenž svědčily pro oloupení falckraběte a v tom vrcholily, že bude nesmířitelným nepřítelem a že se mu tedy nesmějí ponechatí v ruce prostředky, aby nepřátelství své mohl skutkem osvědčovati; vzpoura v Nizozemsku že beztoho jen pomocí falckou dosáhla svého účelu. **) Aby se psaní bezpečně dostalo adresatům, nabídl se Caraffa, že je pošle nunciovi do Bruselu a odtamtud do Španělska, za kterýmž účelem byla mu doručena. ***) Na neštěstí tato opatrnost špatně se vyplatila, neboť na cestě do Bruselu padla psaní do rukou hraběte z Mansfeldu, jenž je zaslal falckraběti a zjednal mu takto velmi britkou zbraň k útokům na politiku císařskou, kteréž, jak jsme připomenuli, bylo vydatně užito. Odjezd Hyacintův byl, jak se zdá, zabavením těchto psaní odročen, tak že se skutečně teprve příštího roku dostal do Španělska.

Na dvoře madridském panovalo zatím dále smýšlení restitucí falckraběte příznivé; zde nehověli více choutkám získati Dolní Falci, jimž byl Oñate dal výraz a proto v státní radě jevila se touha zachovati přátelský poměr s Anglií. V sezení, v němž jak se podobá, Olivares a Zuñiga se nesúčastnili, vyslovili se všichni radové vyjma Diega de Ibarra, proti udělení hodnosti kurfiřtské: slíbil-li ji císař knížeti Bavorskému, nesmí prý slova držeti, poněvadž by tím způsobena byla záhuba křesťanství a říše Německé a proto že se také nesmí váha klásti na přímluvu papežovu. Ibarra neměl těchto obav, byl přesvědčen, že odhodlané a bezohledné jednání přinese církvi katolické výhody nesčíslné. Král nepřidal se k mínění své státní rady tak spěšně jako v měsíci červnu,

^{4. pros.}
1621

*) Londorp. Caraffa P. Hyacintovi dd. 16. října 1621. Místo, jež trochu svobodně překládáme, zní: císař desiderare Bavaro satisfacere usque ad effusionem sanguinis.

**) Víd. st. arch. Koncept psaní Zuñigovi. — Tamtéž. P. Hyacint Ferdinandovi II. dd. 30. září 1621. — Londorp: Ferdinand arcikněžně Marketě dd. 15. října 1621. — Tamtéž. Ferdinand Filipovi IV. dd. 15. října 1621.

***) Relace Caraffova.

nýbrž odročil rozhodnutí své na dobu neurčitou.*) O několik neděl^{18. ledna 1622} později odbývala se o tomto předmětu nová porada a opět rozhodli se (snad všichni) tajní radové, aby přání krále Anglického se vyhovělo. K planu Zuñigovu, nahoře uvedenému potud se přidali, že odporoučeli přenešení hodnosti kurfiřtské na syna Bedřichova a že chtěli, aby správa zemí falckých byla zatím svěřena Maximilianovi.**)

Poněvadž psaní císařská nahoře připomenutá do Madridu se nedostala, nebylo posud žádného patrného odporu proti požadavkům anglickým, ale mělo se státi jináče, když v měsíci březnu hrabě¹⁶²² Khevenhiller a ještě dříve také Pater Hyacint do Madridu přibyli a žádosti císařovy a knížete Bavorského se zastávali. Khevenhiller dojel do Madridu ne bez nebezpečství. Nenávisť jakou na sebe Ferdinand uvalil exekucí v Čechách, byla tak veliká, že vyslanec jeho nebyl ani svým životem jist, jakmile se dostal do osad, kde bydleli protestanti.***) Ve francouzské provincii Limogeské Hugenoti všady úklady mu strojili a obléhali jej zrovna na několika místech, kde si chtěl odpočínouti, tak že se jednou jen tím způsobem mohl spasiti, že přijal houf ozbrojenců do své služby a pomocí jejich noční útok odrazil. Jakmile dne 1. března do Madridu¹⁶²² dorazil, jal se ihned podporovati snahy Patera Hyacinta. Jakým způsobem jmenovaný pater konal úkol svůj u krále a Olivaresa, není nám známo,†) nezdá se však, že by byl brzy dosáhl patrného úspěchu, jelikož Maximilian Bavorský v psaní svém vyslanci císařskému si stěžuje, že se ve Španělsku příkládá jakási váha nárokům falckraběte Neuburského na hodnost kurfiřtskou.††) Po příchodu Khevenhillerově zlepšil se stav věcí pro knížete: podporován jsa od arcikněžny Markety a od Zuñigy, jež se nyní přidal rozhodně k Maximilianovi, způsobil v celé věci v nejkratší době příznivý obrat. Zuñiga ujišťoval Khevenhilleru, že král dávody propůjčení

*) Gardiner na uv. II. m. 215.

**) El Consejo de Estado al Rey dd. 4. prosince 1621. Archiv simancaský.

***) Víd. st. arch. Khevenhiller Ferdinandovi dd. 20. února 1622.

†) Korespondence věci té se týkající v bav. st. arch. jsme nenalezli a prosíme tudíž o shovívavost, není-li zpráva naše zde úplná.

††) Víd. st. arch. Maximilian Khevenhillerovi dd. 1. března 1622.

hodnosti kurfiřtské knížeti Bavorskému „dobře pochopuje“ a že dal rozkaz hraběti Oňatovi, aby ve Vídni proti tomu neagitoval. Řeč tato nebyla sice přímým souhlasem s plány ve Vídni ujednanými ale předce se jí mohlo tak rozuměti, že souhlas ten brzy bude následovati. Maximilian byl také skutečně uspokojen činností Khevenhillerovou a osvědčoval mu nejvřelejšími slovy vděčnost svoji za horlivost, jakou se ujal jeho zájmů.*) Vyslanec se jen obával, aby příchod Digbyho do Španělska nezpůsobil změnu a aby se jmenovitě nevyjednávalo opět o sňatek infantky s princem Waleským, ale těšil se vyjádřením infantky, že raději vstoupí do kláštera nežli aby prince ruku svou podala.**)

Císař nežli dal požádat krále Španělského skrze Khevenhilleru za souhlas s propůjčením hodnosti kurfiřtské, obrátil se u věci té na hraběte Oňate, jenž o tom domů zprávu podal a zároveň chtěl zvědět, má-li požadovati Dolní Falci pro svého pána, bude-li hodnost kurfiřtská udělena knížeti Bavorskému.***) Neznáme odpovědi, jaké se dostalo vyslanci na jeho otázku a také nám není známo rozhodnutí, jaké obdržel konečně P. Hyacint. Podle připojených zpráv Khevenhillerových mohlo by se za to míti, že se s příznivou odpovědí dlouho neváhalo, ale stalo se jinaké. Pater nemohl dlouho obdržeti jakéhokoliv slibu, odbyvali jej vytáčkami, požadující, aby se odebral do Bruselu a tam byl přítomen novému vyjednávání mezi Jakubem a Ferdinandem, ale Hyacint pozoroval, že jej chtějí jen odstraniti a zastával se tím rozhodněji Maximiliana, odvolávaje se při tom na papeže. O odpovědi jaké se mu konečně dostalo, je dvojí zpráva: jak tvrdí Khevenhiller, †) byla tak kroucena, že se z ní mohlo vyrozuměti jen neurčité vyjádření, že Filip přeje knížeti Bavorskému kurfiřtství falcké. Podle zprávy Hyacintovy bylo však k odpovědi této připojeno (ústně nebo písemně) vřelé přání Filipovo, aby císař s udělením hodnosti kurfiřtské knížeti Bavorskému neváhal a aby tak učinil ještě před

*) Tamtéž. Maximilian Khevenhillerovi dd. 19. července 1622.

***) Tamtéž. Khevenhiller Ferdinandovi dd. 28. března 1622.

***) Tamtéž. Císařská instrukce pro Khevenhilleru dd. 28. června 1622.

†) Khevenhiller. Annales Ferdinandi tom. IV. 1772.

sjezdem knížat. *) Hyacint skutečně po návratu svém do Vídně mluvil tímto způsobem, ano doložil ještě, že Filip je ochoten poskytnouti všelikou pomoc, kdyby byl císař proto napaden. Ferdinand byl ze slibu toho velice potěšen, jelikož se stal ještě dříve, nežli sám dal přednésti žádost za podporu, ale divil se nemálo, že král s propůjčením kurfiřtství nechce čekat ani na konvent kurfiřtský, kdežto infantka Isabela jej varovala, aby před konventem tímto žádného rozhodného kroku neučinil. I zmocnila se ho jakási nedůvěra v pravdomluvnost mnichovu, tak že nespěchal s vykonáním toho, co mnich radil, nýbrž rozhodl se teprve u Khevenhillerera vyzvěděti, jak se věc má s prohlášením Filipovým. Zdá se, že Pateru Hyacintovi donešena byla zpráva o pochybnostech císařových a že na to výpověď Filipovu jaksi změnil, neboť Ferdinand neodeslal Khevenhillerovi listu již napsaného, nýbrž psal mu, že knížeti Bavorskému hodnost kurfiřtskou nepropůjčí před konventem kurfiřtským, nýbrž až teprve na něm a že záměr svůj provede, i kdyby „o všechny své země měl přijíti“. **)

III.

Ještě před příchodem Digbyho do Španělska, který, jak se Khevenhiller právem obával, naklonil opět kabinet madridský restituci falckraběte, osvědčila také infantka v Bruselu více přízně smírnému vyjednávání nežli kdy před tím a podporovala nové vyjednávání mezi Ferdinandem a Jakubem, k němuž tentokráte Brusel ustanoven. Jakub tedy vyjednával zároveň na dvou místech: v Madridě a v Bruselu. Vyjednávání v Bruselu mělo delší předehru.

Čtenáři naši se pamatují, že Ferdinand na pohrůžlivé psaní Jakuba Anglického ze dne 22. listopadu 1621 odpověděl slibem, že vypraví k němu zplnomocněného svého vyslance. Co ve Vídni sestavovali instrukci pro tohoto vyslance hlavně na to váhu kladouce, aby falckrabě napřed zbraně složil, předložil hrabě Oñate psaní infantky Isabely, v němž požadovala, aby císař svolil k příměří na jeden rok, do té lhůty strany sporné měly podržeti místa

*) Víd. st. arch. Ferdinand Khevenhillerovi dd. 15. srpna 1622.

**) Víd. st. arch. Ferdinand Khevenhillerovi dd. 18. srpna 1622.

obsazená a císař neměl také podniknouti útoku na místa v Čechách, která falckrabě měl ještě obsazená.*) Abychom vysvětlili podivuhodnou povolnost infantky, musíme doložit, že psaní její sepsáno bylo koncem ledna 1622, tedy v době, kdy Mansfeld, markrabě Badenský a Kristian Halberstadtský zbrojením denně se sesilovali, kdy válka s Holanďákem již zuřila a kdy měnivé štěstí válečné mohlo porážku přinést. Ve Vídni měli větší důvěru v úspěch zbraní císařských a nechtěli tedy příměří celoročního povoliti; ale jelikož návrh infantce nemohli prostě zamítnouti, chtěli dáti co možná pozdě závaznou odpověď, a proto odkládán odchod hraběte Jiřího Ludvíka ze Schwarzenberka, jenž měl na se vzíti úkol vyslanec, tak že teprve v dubnu přibyl do Londýna, kde byl dne 1622 17. přijat od krále. Psaní Isabely mělo za následek, že hrabě musel v Londýně přestati na frázích bezvýznamných, neboť k vůli infantce nesměl vyraziti, že císař o hodnosti kurfiřtské již rozhodl; vyslanec hájil se dokonce drzým tvrzením, že zachycená psaní císařova jsou podvržena a že byla v Holanďáku sepsána. Pro knížete Bavorského nesměl tedy žádného opravdového nabídnutí učiniti; i prohlásil, že císař ponechal infantce na vůli, chce-li k příměří svoliti nebo ne a že je ochoten ve vyjednávání tomto v Bruselu se účastniti. Jakub si přál, aby Sasko a Bavorsko byli k vyjednávání tomuto přibráni, s kterýmžto požadavkem vyslanec také souhlasil.***) Co se týče Bavorska, slíbil více nežli mohl splniti, neboť Maximilian zamítl všeliké účastenství.***) Později byli v Bruselu skutečně zastoupeni jen Ferdinand, Jakub a infantka.

Weston, jenž byl od Jakuba poslán do Bruselu a tři dni před bitvou u Vimpfenu tam přibyl,†) požadoval od infantky hned za prvního slyšení, aby užila svého plnomocenství a příměří povolila. Isabela uradíc se se svými radami byla ochotna povoliti příměří Mansfeldovi, markraběti Badenskému a Kristianovi Halber-

*) Víd. st. arch. Oňate Ferdinandovi II. dd. 10. února 1622. Infantka předložila tyto návrhy nejspíše na rozkaz Filipův.

**) Sas. st. arch. Jiří Ludvík ze Schwarzenberka císaři dd. 14. května 1622. — Gardiner, Prince Charles II. 192 a sled.

***) Víd. st. arch. Jocher Ulmovi dd. 13. května 1622.

†) Gardiner na uv. m. II. 202.

stadtskému, opustí-li Kristian území Paderbornské; avšak Weston se nechtěl za Kristiana nijakž zaručiti a požadoval dokonce, aby vojsko nepřátelské Horní a Dolní Falci vyklidilo. Jelikož zástupci infantky, kancléř Pecquius a pan z Boischotu požadavek tento zamítli, navrhl vyslanec anglický, aby se počalo ihned vyjednávatí o podmínkách míru a požadoval, aby byl povolán k tomu Ondřej Pavel, kterého falckrabě vyslal do Bruselu. Žádosti této bylo vyhověno.

Falckrabě nechtěl původně na nastávající vyjednávání bráti ohledu, nýbrž spásy své jen zbraní vyhledávati. Když však markrabě Badenský utrpěl porážku u Vimpfenu, rozhodl se poslati zástupce svého do Bruselu; tu však obdržel opět zprávu, že Kristian Halberstadtský postupuje a okamžitě zase vzalo u něho vrch válečné smýšlení. Nechtěje opět ničeho slyšeti o tom, aby zástupce svého vypravil, postupoval s Mansfeldem na území darmstadtské. Jakub byl na zetě svého pro jeho kolísavost velice popuzen a děláje mu prudké výčitky a pohrůžky vyzval jej, aby okamžitě vypravil zástupce svého do Bruselu, jinak že se ho naprosto zřekne a plukovníka Vere odvolá: ničím na světě že se nenechá proti vůli své strhnouti do války a že zajisté zmaří všecky sobě nastrojené léčky. Proto poslal do Němec lorda Chicheстера a rozkázal mu, aby se s Verem umluvil o návratu vojska anglického, jakmile by se falckrabě podle přání jeho nezachoval.*) Dříve ještě nežli se pohrůžlivý list Jakubův dostal do rukou falckraběte, odhodlal se tento sestaviti instrukci, podle níž by Ondřej Pavel hájil v Bruselu jeho prospěchů, povolnost tato však způsobena byla rostoucím nebezpečenstvím na bojišti, poněvadž Mansfeld musel z Darmstadtu ustoupiti a Kristiana Halberstadtského osudu jeho ponechati. Instrukcí potvrzuje se znovu, co jsme falckraběti již tolikráte vytýkali, že se mu totiž naprosto nedostávalo porozumění stavu věcí a znalost poměrů. Falckrabě byl přemožen a ze zemí svých vypuzen a předce opět se nechtěl spokojiti s navrácením zemí dědičných a hodnosti kurfiřtské, nýbrž požadoval ná-

---

*) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. 3.13. června 1622. — Gardiner na uv. m. II. 202.

hradu za peníze v Čechách spotřebované, jakož i za škodu, kterou utrpěl na svých zemích a chtěl, aby nepřátelé jeho se uvolili zaplatiti část žoldu, který on byl dlužen vojsku svému. Že kromě toho požadoval, aby svoboda víry v Čechách byla obnovena a aby upuštěno bylo od konfiskací proti šlechtě tamější, nechceme mu za zlé pokládati, poněvadž tím dostál jen čestné své povinnosti. *) Když za několik dní utrpěl Kristian z Halberstadtu porážku u Höchstu, stal se Bedřich povolnějším; chtěl se vzdáti titulu a zemí ve prospěch syna svého, chtěl se odloučiti od Mansfelda a Kristiana Halberstadtského a v Dolní Falci se usaditi, kdyby Tilly zanechal dalších na něj útoků. **) Jelikož na dotaz svůj neobdržel od Tillyho žádoucí odpovědi, ustoupil nejdříve do Sedanu a později do Hagu, kdež očekával výsledek diplomatického snažení Jakubova.

Vyjednávání v Bruselu otáčelo se zatím nejvíce jen okolo otázek formálních, jelikož vyslanec císařský činil námitky proti plnomocenství zástupce falckraběcího, poněvadž Bedřich užíval v něm titulu kurfiřtského. Jakub chtěl, aby zeť jeho i v tomto kuse povolil a státní tajemník Calvert radil proto falckraběti, aby plnomocenství vnově sestavil a jen křestním jménem je podepsal. ***) Bedřich rady této uposlechl, †) ale bylo to nadarmo, poněvadž císař pro dobré zprávy z bojiště nechtěl dále vyjednávat. Králi Anglickému oznámil to Ferdinand s tím vyzváním, aby poslal zástupce své do Řezna na sjezd kurfiřtský, jenž bude v říjnu zahájen a na němž rozhodnuto bude o osudu falckraběte. Podle vůle Ferdinandovy mělo se jen potud vyjednávat, než by se po úmluvě s infantkou a knížetem Bavorským stalo dohodnutí o příměří, které by se jen na několik míst v Dolní Falci vztahovalo. ††) Kromě toho

*) Mnich. st. arch. Instrukce falckraběte pro Ondřeje Pavla dd. 6/16. čna. 1622.

**) Tamtéž. Bedřich Jakubovi dd. 19/29. června 1622.

***) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. $\frac{26. \text{července}}{4. \text{srpna}}$ 1622. — Calvert

Bedřichovi touž dobou.

†) Mnich. dv. knihovna. Coll. Camer. Výpisky z listu Bedřichova dd. 14/24. září 1622.

††) Coll. Camer. Bedřich Jakubovi dd. 21. srpna 1622.

svolovali v Bruselu k tomu jedinému ústupku, aby falckrabě až do budoucího vyrovnání užíval okresů heidelberského, neustadtského a germersheimského, avšak s tím vymíněním, aby pobořil hradby manheimské, tak že by v rukou svých podržel jedinou pevnost frankenthalskou.*) Weston uznával, že Pavel má příčinu k rozhořčenosti nad tímto návrhem; neočekáváje sám další povolnosti od odpůrců, radil falckraběti, aby za každou cenu zase zbraně se uchopil. Nějaký čas sám Jakub byl popuzen nad tím, že se vyrovnací jeho pokus nezdařil; Buckingham psal alespoň falckraběti, že král je odhodlán vypovědítí válku císaři, bude-li tak nepovolným. Bedřich však již věděl, jak ceniti musí takovéto řeči a poznamenal v odpovědi své, že z vyjednávání v Bruselu neočekával jiného výsledku, nežli jaký mělo vyjednávání Digbyho ve Vídni.***) Nieméně poslal zástupce svého do Londýna s oznámením, že Heidelberg právě upadl do rukou nepřátel a připojil k tomu žádost, aby Jakub nemeškal na Flandry udeřiti a aby krále Dánského přemluvil k podobnému zakročení proti katolíkům v Němečích.***) Jakubovo válečné smýšlení nemělo však dlouhého trvání; Weston musel pokračovati ve vyjednávání, kteréž vynasazením Digbyho a zakročením krále Španělského mělo, jak brzy uvidíme, jakýsi ovšem hubený výsledek.

Kdyby se byl Jakub nerozkmotřil s parlamentem, nýbrž pomoci jeho užil, aby vedl se vším důrazem válku ve Falcí, byl by Digby snad nepodnikl cestu do Španělska od Oñata tak vřele odporučovanou. Jelikož však král Anglický nechtěl o válce se Španělskem ani slyšeti a rada Gondomarova i tentokráte vrchu u něho se domohla, trval na svém rozhodnutí a vypravil jmenovaného lorda do Madridu, aby se kromě restituce zetě jeho zasazoval ještě o jiné dvě záležitosti, které mu skoro ještě více na srdci ležely, totiž o sňatek s infantkou a o válku s Holanďem, na který byl nyní více rozhořčen nežli kdykoli před tím.†) Jak důvěrný

*) Tamtéž. Výtah z listu Pavlova dd. 16/26. září 1622.

**) Mních. st. arch. Buckingham Bedřichovi dd. 3/13. září 1622. — Tamtéž. Bedřich Buckinghamovi dd. 11/21. září 1622.

***) Tamtéž. Memoire pour Mr. de Schomberg, jenž byl vyslán do Anglie. — Tamtéž. Bedřich Jakubovi dd. 15 25. září 1622.

†) Gardiner na uv. m. II. 161.

poměr se Španělskem udržoval, o tom svědčí dovolení, které udělil
 1622 Filipovi IV. v měsíci dubnu — tedy v době, kdy se připravovaly
 rozhodné boje na bojišti německém — aby v Anglii a ve Skotsku
 mohl dva pluky pro svou službu najmouti.*) Digby opustil Anglii
 1622 dne 30. března a přibyl počátkem června do Madridu, o málo dní
 později následoval za ním Gondomar, jenž byl zvláště z Londýna
 odvolán, aby se užiti mohlo rady jeho v záležitostech falckých.

Digby zahájil po příchodě svém do Madridu vyjednávání
 opatrným způsobem: zatratil falckraběte a odsoudil spojení jeho
 s Mansfeldem a Kristianem z Halberstadtu, naproti tomu chválil
 císaře a krále Španělského jako mírná a spravedlivá knížata, ale
 želel toho, že se stali lůtkami knížete Bavorského. Jen aby se
 ukojila ctižádost tohoto knížete, nemá Německo dojíti pokoje a
 válka má nabýti širších rozměrů na ujmu zemí Ferdinandových a
 Filipových.***) Důvody, které byly provázeny pochlebenstvím,
 chválami a proječováním soucitu, získal státníky španělské, že se
 stali přístupnějšími jeho výkladům; a když si takto upravil půdu,
 přednesl své návrhy, jenž měly za účel restituci falckraběte a
 sňatek infantky s princem Waleským. Aby mohly býti odstraněny
 všechny překážky, které by císař, kníže Bavorský a falckrabě
 mohli dělati podmínkám míru, navrhoval spolek Anglie se Špa-
 nělskem; Filip a Jakub měli vojska svá spojit v Dolní Falci a
 tomu, kdo by se nechtěl míru podrobiti, podmínky diktovati.***)

Vynasazení Digbyho mělo ten účinek, že se u dvora špa-
 nělského upustilo od politiky, k upokojení bavorských požadavků
 směřující, jak se jevila v odpovědích a osvědčeních Khevenhille-
 rovi a P. Hyacintovi udělených; místo toho rozehřáli se opět pro
 restituci falckraběte a král zaslal přiměřené rozkazy infantce do
 Bruselu a Oñatovi, Následkem toho Oñate požadoval od císaře,
 aby o hodnosti kurfiřtské nerozhodl do konventu kurfiřtského a
 v memoiru později podaném ohlásil dokonce protest Španělska,
 nebude-li přání tomuto vyhověno.†) Přes to však ani nyní nemohl

*) Tamtéž. II. 192.

**) Mnich. st. arch. Khevenhiller Ferdinandovi dd. 8. června 1622.

***)) Víd. st. arch. Khevenhiller Ferdinandovi dd. 1. července 1622.

†) Tamtéž. Eggenberk Ferdinandovi dd. 12. září 1622. — Arch. siman-

se nikdo bezpečně spoléhati na nový obrat ve španělské politice, pokud záležitosti zahraničné spravoval Zuñiga, poněvadž přál knížeti Bavorskému. Rozmluva mezi ním a Khevenhillerem, jenž by dobře mohla představovati výjev z divadelního kusu intrigánského, podává k tvrzení našemu nejlepší ilustraci. Jednoho dne totiž sešel se císařský vyslanec v královském paláci s Zuñigou a zde ministr španělský opakoval u přítomnosti mnohých osob požadavek, aby císař o hodnosti kurfiřtské teprvé na sjezdě kurfiřtském rozhodl a při tom se řídil dobrozdáním kurfiřtů Mohučského, Trevirského a Saského a infantky španělské. Khevenhiller prohlásil, že jen tehdy by o tom mohla býti řeč, kdyby vznešení hodnosti této na knížete Bavorského, kterému ji císař slíbil, nemohlo býti zmařeno. Na odpověď tuto Zuñiga pronesl celou řadu výčitek: zdaliž prý císař hodlá zaplésti Španělsko do nekonečné války s Anglií a Německem, zdaliž je to dík za těžké oběti, jaké král přinesl, že bez jeho vědomostí rozhoduje se o hodnosti kurfiřtské. Khevenhiller nedal se však zastrašiti; nemohlť posavadní chování Zuñigovo srovnati s těmito výčítkami a domníval se, že staví tak na odiv před mnohými svědky líčenou nevoli, aby se to vyslanci anglickému doneslo a král Španělský aby tak sprostěn byl výčítky, že nevyhověl přání anglickému. Když se později oba muži sešli beze svědků, byla domněnka Khevenhillerova potvrzena; Zuñiga se přiznal se smíchem, že hrál komedii a ubezpečoval, že knížeti Bavorskému hodnost kurfiřtská se přeje, císaři že však se radí, aby byl opatrnější, kdyby kurfiřt Saský propůjčení té hodnosti odporoval.*) S tímto ujišťováním Khevenhiller však se nespokojil, odevzdalť příštího dne králi memoire, v němž prohlásil jménem císaře, že tento knížeti Bavorskému co nejdříve hodnost kurfiřtskou propůjčí a že tedy za žádnou cenu nemůže svoliti k restituci falckraběte. Požadoval, aby král lordu Digbymu s strany restituce kurfiřtství pověděl čistou pravdu a aby mu ponechal jen naději, že císař z ohledu na krále Anglického učiní nějaké ústupky s strany zemí falckých. Podobalo se, že i král Filip chce hráti

caskey: Puntos de lo que contienen las cartas del Conde de Oñate dd. 21. září 1622.

*) Víd. st. arch. Khevenhiller Ferdinandovi II. dd. 20. září 1622.

úlohu takovou jako Zuñiga a že nechce brátí žádného ohledu na Jakuba, neboť odpověděl příznivě na memoire, „těší prý se, že císař se ke kroku tomu odhodlal“ a tak mohl Khevenhiller oznámiti domů vítězoslavně, že vyslance anglického přemohl.*)

Tato vítězosláva však neměla míti dlouhého trvání. Nedo-
patřením čten byl v jedné z příštích schůzí královské tajné rady memoire, který byl Khevenhiller podal a který chtěl Zuñiga po-
tají odstraniti, jelikož podával důkaz, že v německých záležitostech
ujímal se knížete Bavorského a že tedy provozoval politiku, která
se přičila smýšlení ostatních tajných radů. V memoiru rozvedeno
bylo ujistění, že král přeje knížeti Bavorskému hodnost kurfiřtskou
jako vlastnímu rodu, pak odpověď P. Hyacintovi udělená, v níž
si přál brzké vyřízení této záležitosti. To zavdalo některým tajným
radům podnět k prudkým útokům na Zuñigu, poněvadž výrokům
královým připisovali větší důležitost, nežli jakou skutečně měly.
Zuñiga, jemuž nebylo dobře, vzal si výroky tyto tou měrou k srdci,
že se do opravdy roznemohl a za několik dní zemřel. Zuñigou
přišel Khevenhiller o největší svou podporu, neboť již v krátkém
čase se ukázalo, že se v Madridě chtějí vzdátí politiky, jenž k uspo-
kojení císařských přání směřovala, a že se chtějí přidržeti plánu
s strany dědiců falckraběcích, který byl původně Zuñiga navrhl.
Olivares, který nyní ujal řízení záležitostí zahraničných, provedl
tuto změnu: jako nový ministr rád by byl snad zavedl novoty a
nechtěl proto vstoupiti v šlépěje předchůdce svého, ale jako státník
nemohl jednati jinaké, neboť Španělsku nemohlo býti lhostejno,
podrží-li poměr jeho k Anglii svůj posavadní přátelský ráz nebo
uvalí-li na sebe kromě řevnivosti francouzské ještě také nepřá-
telství Anglie. Olivares naklonil se míru tím více, že Jakub a
jeho milec vévoda z Buckinghamu pro falckraběte znovu se osvědčili.

Když totiž v Londýně nabyli vědomosti, kterak vyjednávání
v Bruselu slibuje málo dobrý výsledek pro falckraběte, napsal
Buckingham Gondomarovi list, v němž zhola prohlásil, že Jakub
nemůže se držeti navržené aliance se Španělskem, budou-li pod-

7. října
1622

19. září
1622

*) Vid. st. arch. Khevenhiller Ferdinandovi II. dd. 25. září 1622. Přiložen je memoire Khevenhillerův pro Filipa IV.

nikány ještě další útoky na jeho zetě.*) List tento jakož i psaní Jakubovo Digbymu, v němž vykládal své požadavky s strany sňatku infantčina, přinešeny byly do Madridu den před smrtí Zuñigovou. Digby odebral se provázen jsa anglickým vyslancem do Eskurialu, kde Filip právě se dvorem svým meškal a byl přátelsky uvítán od Olivaresa, který nejspíše již znal obsah listu Buckinghamova. Ministr Španělský prohlásil, že papež, jenž sňatek infantky s princem Waleským novými podmínkami stěžuje, bude o jiném poučen; jak se tedy podobalo, hodlal se zasadit o odstranění překážek. Ještě přátelštěji však zněla slova jeho, když se dotkl záležitosti falcké; ujišťoval, že král jeho neschvaluje jednání císařovo a bude-li potřebí, že vojsko své spojí s armádou Jakubovou. Skoro těchže slov užil Filip, když potom Digby měl u něho slyšení; podle řeči jeho nemohlo býti žádné pochybnosti, že je získán pro restituci Bedřicha**) a skutečně byl za několik dní poslán rozkaz infantce Isabele, aby nejen vlastnímu vojsku zakázala všeliké nepřátelství proti dolní Falci, nýbrž aby vyzvala Tillyho, aby se také tak choval a aby od obléhání Mannheimu upustil. Vůbec měla posádek anglických chrániti proti všelikému útoku a bylo-li by potřebí, s nimi se spojití.***)

Svědčil-li tento rozkaz, že ve Španělsku pomýšleli upřímně na vyrovnání s falckrabětem Bedřichem, uzrála tam pevná vůle vyrovnání toto provésti, když z Anglie přibyl nový posel s ostřejšími instrukcemi pro lorda Digbyho. Když totiž Jakub obdržel zprávu od Westona, že vyjednávání v Bruselu nebude mítí žádného výsledku, — infantka ještě neobdržela rozkaz nahoře připomenutý — a když se dozvěděl, že Heidelberg padl do rukou Tillyho, byl tím, jakož i radové jeho ani Buckinghamu nevyjímaje velice popuzen; i stalo se usnešení, oznámiti králi Španělskému kategorickým způsobem, kterak se od něho očekává, že během 70 dní Heidelberg od císaře zpět dostane a falckraběti jej postoupí. Králi Španělskému mělo býti dále oznámeno, že si Jakub přeje, aby se hned zase vyjednávalo o restituci Bedřicha a kdyby císař k tomu

*) Gardiner na uv. m. 241.

**) Gardiner na uv. m. II. 265.

***) Mnich. st. arch. Filip IV. infantce Isabele dd. 29. října 1622.

nesvolil, mělo se Španělsko zavázati k válečné pomoci nebo alespoň k tomu, že vojsku anglickému povolí Flandry táhnouti. Kdyby Filip do desíti dní, když mu budou požadavky tyto oznámeny, nedal příznivé odpovědi, měl Digby přerušiti také vyjednávání o sňatku a Madrid opustiti. V anglické státní radě mluvilo se nyní jen o válce, poněvadž se od Španělska očekávala záporná odpověď a poněvadž státníci angličtí byli také podrážděni novými podmínkami, za kterými papež chtěl dovoliti sňatek infanky s princem Waleským; příštího jara měla býti vypravena do pole armáda 30 až 40.000 mužů a měla za velení prince Waleského táhnouti do Falce. Právě se měl posel odebrati s ultimatem do Španělska, když přibyl dřívější vyslanec ve Španělsku Cottington a vypravoval, kterak státníci španělští nejsou spokojeni s novými, od papeže předloženými podmínkami a kterak požadují, aby byly změněny. Okolnost tato postačila, aby Jakuba opět usmířila a ačkoli všickni státní radové, Buckingham a v jich čele sám princ Waleský byli proti všelikým změnám v ultimatum do Madridu uchystaném, král nevezal ohledu na jejich mínění a nařídil lordu Digbymu, aby Madridu neopouštěl, kdyby odpověď Filipova nebyla uspokojivá, nýbrž aby o tom teprvé podal domů zprávu.*)

1622 Posel, jenž měl nové rozkazy do Španělska donést, byl jakýsi Endymion Porter, jenž podivným řízením osudu nejprve několik roků sloužil hraběti z Olivaresu a později vévodovi z Buckinghamu. Když dne 11. listopadu dorazil do Madridu, nebyl král v městě; místo aby jednoduše depeši lordu Digbymu odevzdal a jemu další kroky ponechal, Porter uznal za dobré na vlastní pěst jednati a snad dřívějšího svého poměru k Olivaresovi užiti; i odebral se k němu, požaduje, aby vojsko španělské ihned se spojilo s vojskem anglickým. Ačkoliv požadavek tento se srovnával se sliby kabinetu španělského, v Olivaresovi předce vzkypěla žluč; snad byl uražen podřízeným postavením jednatelovým a prohlásil to za nepříslušné, požaduje-li se, aby král Španělský užil zbraní svých proti císaři a Ligě katolické. Když Digby později se tázal, co by řeč tato měla znamenati, omlouval se Olivares tím, že

*) Gardiner na uv. m. II. 256 a sled.

před mužem jako je Porter, nechtěl dáti v šanc státní tajemství. Již tato omluva mohla zaplašiti nedůvěru, ale ještě spíše muselo se tak státi, když král o den nebo dva dni později pronesl se před Astonem, bude-li potřebí, že vojsko své spojí s armádou anglickou.*) Ve smyslu těchto několikrát ve prospěch Anglie učiněných osvědčení dostavil se královský tajemník Ciriça u Khevenhilleru a vyzval jej jménem krále svého, aby se „expedici P. Hyacynta“ nepřikládala ve Vídni jiná váha, nežli jak o tom Oñate výklad podává — jak se věc měla s tímto osvědčením, o tom svědčí dostatečně memoire Oñatův nahoře připomenutý — aby se tedy hodnost kurfiřtská neudělovala knížeti Bavorskému před nastávajícím konventem říšským a na konventě aby se užilo všech smírných prostředků. Ciriça hrozil, nebude-li požadavku tomu vyhověno, že král neposkytne císaři žádné pomoci více.***) — První účinek změněného chování se Španělska objevil se ostatně v Bruselu, kde bylo koncem listopadu ujednáno mezi Jakubem a infantkou příměří na jeden rok, kterým falckraběti ponechány příjmy z měst Heidelbergu, Mannheimu a Frankenthalu. Byla jen otázka, svolí-li císař a kníže Bavorský k tomuto příměří a vydá-li tento Heidelberg a Mannheim, který do rukou Tillyho právě upadl. Maximilian skutečně zavrhl příměří a císař odložil své rozhodnutí na sněm řezenský. Prozatím státní anglický tajemník Calvert podal falckraběti zprávu o tomto výsledku neopomenuv vyjádřiti své zadosťučnění.***)

Podle instrukcí, které byly ze Španělska poslány do Bruselu a do Vídně, nemůže býti pochybnosti, že se v Madridě upřímně snažili, aby docílili vyrovnání s Jakubem, ale úmysl tento měl dvě vady, pro které neměl žádné ceny. Především nedostávalo se v Madridě ráznosti, aby vyrovnání provedli přes odpor císařův a proti němu; a pak se ho domáhali na takovém základě, že jej mohl sotva Jakub přijmouti neřkuli falckrabě. Olivares totiž osvojil si návrh o vyrovnání, původně od Zuñigy vypracovaný,

*) Tamtéž. II. 269.

***) Vid. st. arch. Khevenhiller Ferdinandovi dd. 24. listopadu 1622.

****) Mnich. st. arch. Maximilian Khevenhillerovi dd. 21. listopadu 1622. — Tamtéž. Calvert Bedřichovi Falckému dd. 20/30. listopadu 1622.

doplnil jej svým způsobem a sdělil jej hraběti Khevenhillerovi, poněvadž k tomu bylo potřebí souhlasu císařova. Chtěl tím dosáhnouti dvojího účelu: zabezpečiti si přátelství Jakubovo a falckraběte uspokojiti. K prvnímu cíli mělo se pracovati, ale ne vdáním infantky za prince Waleského, ne sice proto, že byla slíbena synu císařovu, nýbrž proto, že se znala její nechuť k tomuto sňatku; nedávno ještě prohlásila, že synu Jakubovu, který tak nepatrné koncese katolíkům povoluje, ruky své nikdy nepodá, nýbrž že raději vstoupí do kláštera. Má-li se tedy oběť přinést, nechat ji, tak soudil ministr španělský, podnikne císař a Ferdinand skutečně — nevíme kdy, ale každým způsobem roku 1622 — se uvolil, že dceru svou zasnoubí s princem Waleským. Smíření s falckrabětem mělo se zjednatí tím způsobem, že by syn jeho zasnouben byl s druhou dcerou císařovou, že by byl vychován ve Vídni a že by mu pak byly země a hodnosti otcovy propůjčeny.

Plán tento by se mohl považovati za pouhý vrtoch, jenž postrádá všelikého solidního základu; neboť kdo pak dal ministroví španělskému právo, aby věřil, že falckrabě přijme podmínku, která by jej a minulost jeho znectila a že vydá syna svého, nehledíc ani k tomu, že král Anglický ucházel se o ruku infantky a ne rakouské arcikněžny. Plán tento však není tak střestěný, jak by se na první pohled mohlo zdáti, máme-li jen na zřeteli dvojsmyslné chování, jaké Jakub, v otázkách náboženských již často a nyní opět při vyjednávání o sňatku osvědčil. Učinil katolíkům všeliké sliby a pronesl se jednou před princem lotarinským, že by se rád pokusil o smíření mezi přívrženci rozdílných vyznání; že papeže považuje za hlavu církve a že by mu rád vyšel čtyry kroky vstříce, kdyby jen jeden krok učinil.*) Jako král chovali se mnozí státníci angličtí, kromě jiných anglický vyslanec Cottington, který si, když jej v Madridě těžká nemoc stihla, jako katolík počínal. Počátkem roku 1621 dostavil se dokonce ku Khevenhillerovi důvěrník vyslanec anglického, a vypytał se ho na prostředky, jak by mohl býti mír v Němcích obnoven, při čemž dal na srozuměnou, že by bylo nejlépe, aby císař dal falckraběte potají odkliditi a

---

*) Ranke, Die römischen Päpste II. 315.

aby pak vdovu jeho pojal za manželku.*) Řeč tato, jíž ostatně žádné váhy nepřikládáme, dokazuje alespoň, že mezi státníky anglickými se potíraly dva protivné směry, jeden podporující zájmy falckraběte a druhý potají podrývající a smíření s Římem příznivý, za jehož hlavu krále dlužno považovati. Jakub v otázkách církevních neosvědčoval pevné a rozhodné jednání, jaké tehdáž katolíky a protestanty skoro bezvýminečně oživovalo, nýbrž povaha jeho přecházela do všech barev; ký div, oddával-li se Olivares naději, že Jakub přiměje falckraběte, aby syna svého dal vychovati ve víře katolické. Vědělť, že choť Jakubova po několik let se hlásila k církvi katolické a jelikož toho manželci svému nemohla zatajiti a pro smýšlení své žádného příkoří od něho nezakusila, mohlo se za to míti, že neodepře svolení svého, aby vnuk byl vychován ve víře katolické.***) Přes to však nebylo možno plán Olivaresův provésti, neboť ačkoli veřejné mínění nemělo tehdáž onoho významu, jako nyní, byli by předce protestanti po všech zemích pozdvihli pokřik, jakmile by o události této nabyli vědomosti a jednohlasnému odsouzení nebyl by se mohl ani Jakub vzepříti.

---

*) Khevenhiller, Annales IX. 1239.

**) El hecho de los tratados del matrimonio pretendido por el principe de Gales por F. Francisco de Jesus. Vydáno od Gardinera str. 48. Khevenhiller IX. 1789.

Hlava osmá.

Sněm deputovaných v Řezně.

- I. Snahy císařovy, aby sešel se konvent knížat. Jednotliví knížata říší jsou proti tomu. Císař odjede do Řezna. Ulm v Mnichově. Porady v Řezně, má-li se přistoupiti k španělským propositím s strany příměří v Dolní Falci. Španělské návrhy zamítnuty následkem snah jednatelů bavorských. Kurfiřt Mohučský pracuje proti udělení hodnosti kurfiřtské knížeti Bavorskému.
- II. Císařská propositice ze dne 7. ledna. Příchod Maximilianův do Řezna. Porady deputovaných. Vyslanec francouzský prohlásí se ve prospěch Maximiliana. Falckrabě Neuburský. Dvojí usnešení deputovaných. Odpověď císařova. Jakým způsobem protestanti a katolíci hájili svého mínění s strany vydání kletby na falckraběte a propůjčení hodnosti kurfiřtské. V císařském kabinetě usnešeno propůjčiti knížeti Bavorskému hodnost kurfiřtskou jen osobně a ne dědičně. Vyslanci trevířtí podávají na sjezdě dotýčný návrh, jenž od katolíků přijat jest. Rozhodnutí císařovo o hodnosti kurfiřtské. Tajná císařská listina, jenž byla odevzdána knížeti Bavorskému. Investitura. Osvědčení císařské falckraběti Neuburskému. Papež. Účtování císaře s Maximilianem. Španělsko. Císařské milosti. Císařské rozsudky ve sporu o dědictví badenské a mariborské.
- III. Jakým způsobem byl císař v Uhrách uveden v držení krajin vnově nabytých. Stanislav Thurzo. Císařští komisaři v Košici. Koruna císaři vydána. Říšský sněm v Šoproni. Navrácení statků od Bethlena zabavených. Volba palatina. Spor katolíků s protestanty. Německé posádky. Bethlenovo poselství k císaři a sněmu říšskému. Bethlen vypraví hraběte z Thurnu do Cařihradu. Výsledek snah Thurnových. Petendi v Hagu. Bethlen je z jara 1623 odhodlán na císaře útok podniknouti.
- IV. Řež veltlínská a její následky. Smlouva Madridská. Postavení vídeňských státníků ve sporné otázce. Válka znovu vypukne.

Vítězství vojska španělského a rakouského. Smlouva Milánská. Válka opět vypukne. Smlouva Lindavská. Maximilian Bavorský snaží se prostředkovati v záležitosti veltlinské. Pokus jeho se nezdaří. Vyjednávání o spolek mezi Maximilianem a Ligou na jedné a Francií na druhé straně.

- V. Mansfeld, Kristian Halberstadtský a Vilém Výmarský zbrojí. Sněm kraje Dolnosaského a jeho usnešení. Jak se císař zachoval na protí usnešením kraje Dolnosaského. Rozmíška mezi Mansfeldem a Kristianem Halberstadtským. Smlouva Kalenberská. Schůzka kurfiřtů Saského a Braniborského v Annaberku. Kurfiřt Saský zamítne vyzvání kurfiřta Braniborského, aby se chopil zbraní proti císaři. Vilém Výmarský spojí se s Kristianem Halberstadtským. Mansfeld a braniborský vyslanec. Bedřich a Jakub.
- VI. Katolíci a protestanti rozcházejí se, co se týče odpovědi na onen kus císařské proposice, v němž se jedná o pojištění míru říšského. Liga vyjednává s císařem o vzájemné pomoci. Žádosti císařovy u papeže. Žádosti císařovy k jednotlivým krajům říšským. O vyřízení ostatních kusů císařské proposice. Žaloby měst říšských a jejich vyřízení. Spolek polský. Kurfiřt Mohučský a saští vyslanci.

I.

Již počátkem roku 1621 zanašel se císař s úmyslem svolati konvent kurfiřtů, na němž chtěl předsevzítí slavnostní udělení hodnosti kurfiřtské Maximilianovi Bavorskému; ale rozličnými okolnostmi, o nichž se stala již zmínka, protáhlo se uskutečnění tohoto záměru. Přes všeliké překážky císař konečně vypsalsjezd tento na hromnice roku 1622 a dal o tom věděti kurfiřtům; ale již z počátku roku nahledl, že lhůta tato nemůže se dodržeti, poněvadž Španělsko neprojevalo ještě souhlasu svého s přenešením hodnosti kurfiřtské, nová válka hrozila a ve Vídni museli také vzíti ohled na pohružky Jakubovy, Vypsáný sjezd kurfiřtský odročen tedy na dobu neurčitou.*) Když pozdějšími úspěchy na bojišti rozhodnější politika byla umožněna a zprávy ze Španělska taktéž příznivě zněly, Ferdinand vypsals dne 17. června nový konvent na den 1. září, který však neměl býti pouhým sjezdem kurfiřtským, nýbrž sněmem říšských deputovaných, na němž měli právo zasedati

*) Sas. st. arch. Ferdinand kurfiřtovi Saskému dd. 10. ledna 1622.

podle toho, co ustanoveno bylo v XVI. století, nejen kurfiřti, nýbrž také knížata Bavorský, Brunšvický a Pomořanský, lantkrabě Hessen-Darmstadtský, arcibiskup Salcurský a biskupové Vircpurský, Bamberšský a Špýrský. Sněm deputovaných svolán byl patrně proto, že usnešení tohoto četnějšího shromáždění mohla více padnouti na váhu, nežli usnešení pouhého sjezdu kurfiřtského.

Zvacími listy, které byly zaslány jmenovaným knížatům, žádal císař, aby dostavili se osobně na sněm. Až na kurfiřta Trevirského byli katolíci k tomu ochotni, z protestantů slíbil jen Ludvík Darmstadtský, že se dostaví, ostatní knížata dílem odřekli, dílem zaslali tak kroucené sliby, že na příchod jejich nemohlo se počítati. Kurfiřt Braniborský prováděl takovou politiku, že v první své odpovědi dělal naději, že se dostaví, ale na pozvání pozdější zaslal všeliké námitky, až konečně pozvání císařovo zamítl.*) Později jej opět pojala bázeň, že by krok tento mohl býti ve zlé vykládán; i vyzval své rady, aby mu podali dobré zdání, co by za těchto obtížných poměrů měl činiti. Mínění jejich nebylo dosti určité; brali ohled na nechuť kurfiřtovu k všelikému cestování, ale upozornili jej také na nebezpečenství, jakému se dává v šanc svým nepřátelstvím. Přes to však kurfiřt setrval na svém, v čemž jej utvrzovalo hlavně chování jeho souseda a císařského spojence, kurfiřta Saského.***) Jan Jiří byl původně slíbil, že se dostaví s tou podmínkou, aby také ostatní kurfiřti osobně se účastnili;***)

*) Víd. st. arch. Ferdinand vypisuje dd. 17. června 1622 sněm deputovaných na den $\frac{1. \text{ září}}{26. \text{ června}}$ 1622. — Tamtéž. Kurfiřt Braniborský Ferdinandovi II. dd. $\frac{26. \text{ června}}{6. \text{ července}}$ 1622. — Kníže Pomořanský Ferdinandovi dd. $\frac{27. \text{ června}}{7. \text{ července}}$ 1622. — Sas. st. arch. Kurfiřt Braniborský Ferdinandovi dd. $\frac{26. \text{ června}}{6. \text{ července}}$, 4/14. a $\frac{26. \text{ srpna}}{5. \text{ září}}$ 1622.

**) Berl. st. arch. Dobrozdání branib. radů dd. 1/11. srpna 1622. — Tamtéž. Memorial kurfiřta Braniborského pro Sigmunda Götze dd. $\frac{30. \text{ srpna}}{10. \text{ září}}$ 1622.

***) Sas. st. arch. Ferdinand hraběti z Hohenzollernu dd. 24. července 1622. — Tamtéž. Kurfiřt Saský Ferdinandovi dd. 4/14. července, $\frac{30. \text{ července}}{9. \text{ srpna}}$ a $\frac{24. \text{ srpna}}{3. \text{ září}}$ 1622.

později nechtěl se vázati touto podmínkou, nýbrž slíbil, že přijde, ale brzy zase předložil tu podmínku, aby alespoň duchovní kurfiřti sjezd obeslali. Zatím hleděl přemluvit kurfiřta Braniborského, aby se vydal do Řezna, ale když kurfiřt stále tomu odporoval, a obavy své z plánů Maximilianových objevil, také Jan Jiří odepřel své účastenství a slíbil jen, že se dá jako ostatní knížata protestantští vyslanci zastupovati.*)

Nehledíc k důležitým zájmům, o nichž se na konventě mělo rozhodnouti a které ovšem nutily protestanty, aby byli opatrní, celé vyjednávání o obeslání konventu bylo tak ponižující pro císaře, že zajisté dobře cítil trní, jímž koruna německá byla propletena; musel prositi a žebrati, aby knížata přišli na konvent, jako by byl mezi nimi nejhorším a nejšpatnějším a ne hlavou říše. Že za takového zvaní, odpovídání a jiného dopisování, minula lhůta, kdy sjezd se měl sejíti, rozumí se samo sebou a tak musel býti opět odročen a na den 1. října přeložen; avšak ani této lhůty nedodrženo. Kurfiřt Mohučský dělal ještě v poslední chvíli všeliké námitky a chtěl přijeti, dostaví-li se také kurfiřt Saský a teprvé, když mu to bylo slíbeno, prohlásil dne 17. října, že hodlá do Řezna přijeti,**) aniž by čekal na příchod Jana Jiřího. Nyní vynasnažoval se sám, aby kurfiřta Saského přimel k obeslání sněmu a byl by toho skoro dosáhl, kdyby bylo vypuzení lutheranských kněží z Prahy krok tento pro kurfiřta Saského nemožným neučinilo.***) Když Ferdinand do Řezna přibyl, pozval kurfiřta znovu, odůvodňuje prosbu svou tím, že kurfiřt Braniborský a kníže Pomoranský slíbili přijíti, dostaví-li se on. Oba knížata skutečně na nové pozvání císařovo odpověděli touto vytáčkou a tak musel kurfiřt Saský, nechtěl-li se odvolati na zavření lutheranských kostelův v Praze, novou příčinu si vymysleti, pro kterou by nemohl do Řezna

*) Sas. st. arch. Kurfiřt Saský Ferdinandovi dd. $\frac{24. \text{září}}{4. \text{října}}$, 14/24. října

1622. — Kurfiřt Saský kurfiřtovi Braniborskému dd. $\frac{30. \text{září}}{10. \text{října}}$ 1622.

**) Vid. st. arch. Hanuš Jakub Kurz ze Senftenau Ferdinandovi dd. 23. září 1622.

***) Mnich. st. arch. Kurfiřt Saský kurfiřtovi Mohučskému dd. 4/14. listop. 1622.

jeti. Psal, že by přijel, kdyby mu bylo oznámeno, že kurfiřt Braniborský se dostavil a tak měl Ferdinand zas Braniborského napomenouti, aby přišel. *) Tak se císař polyboval do kola a nedostal se ku předu, až konečně Jan Jiří hru tuto ukončil. Když totiž matka jeho zemřela, vymlouval se, že bolest mu brání na cestu se vydati a tím bylo rozhodnuto, že do Řezna nepřijede.**)

Císař nastoupil cestu do Řezna se svou chotí za obvyklého tehdejší lesku, jako by pokladny jeho nebyly až na dno vyprázdněny. V družině jeho nalézali se tři knížata Saští a syn Kristiana z Anhaltu, jenž byl v bitvě na Bílé Hoře zajat a čestným slovem se musel zavázati, že svobody neužije k útěku. Uhlazeným svým chováním získal si přízeň několika vznešených dam vídeňských, následkem čehož byl v Řezně beze vsí výplaty propuštěn na svobodu. Kromě těchto knížat provázeli císaře všickni tajní radové a jiné vynikající osobnosti, jako Eggenberk, Jan Jiří z Hohenzollernu, Harrach, Trauttmansdorff, Lobkovic, Vratislav z Fürstenberka, Adam z Valdšteina a Ota z Nostic. K těmto se pojili radové rozličných úřadů a kancelářů jako na př. říšské dvorní rady, dvorní komory, dvorské rady válečné, uherské a české kanceláře, neboť císař byl připraven na dlouhý pobyt v Řezně, a musela se tedy odtamtud vláda vésti. V císařské družině bylo dále mnoho kuchtíků, štolbů a osob ke kuchyni a k obsluze koní, 100 strážců a 100 trabantů, tak že celá družina, počítajíc v to i služebnictvo císařovno, obnášela na 600 osob, k jejichž ubytování muselo býti mnoho domů v Řezně upraveno, kdežto císař sám se chtěl ubytovati v biskupském paláci.***) Když dne 24. listopadu přijížděl k Řeznu, očekávali jej arcibiskup Salcpurský, biskup Virepurský a lantkrabě Darmstadtský, jenž mu byli vyjeli naproti a provázeli jej do města; o den později přibyli také kurfiřti Mohučský a Kolínský. Ačkoliv pobyt tak četných a bohatých hostů, k nimž přibyli ještě zástupci cizích knížat, a sice papeže, krále

*) Vid. st. arch. Kurfiřt Braniborský Ferdinandovi dd. 18/28. listop. 1622.

— Tamtéž. Kurfiřt Saský Ferdinandovi dd. $\frac{22. \text{listopadu}}{2. \text{prosínce}}$ 1622.

**) Sas. st. arch. Ferdinand kurfiřtovi Saskému dd. 9. pros. 1622.

***) Sas. st. arch. Císařský dvůr v Řezně.

Francouzského, knížete Mantovanského, Luckého a Modenského, musel býti měšťanům řezenským vydatným pramenem příjmů, město konventu nevívalo s ochotností, jaká by se mohla očekávati. Měšťané se ne bez příčiny obávali, že hosti budou se dopouštěti tisícířých výtržností a takováto vyhlídka pro zámožné patriciy nebyla nijakž lákavá.*)

S vyjednáváním nepočalo se hned po příchodu císaře a jmenovaných knížat, poněvadž se očekával ještě kurfiřt Saský a to tím spíše, poněvadž nebyli ohlášení žádní vyslanci saští. Kurfiřta Braniborského také ještě nikdo nezastupoval; a tak první dny ztráveny vzájemnými návštěvami. Když však delší čas uplynul a kdo byli očekáváni, na sněm se nedostavili, císař se rozhodl vyjednávání déle neodkládati. Nejdříve předloženo shromáždění k poradě příměří infantky s králem Jakubem uzavřeně.

Vypravovali jsme, že Maximilian Bavorský s příměřím nesouhlasil a že císař je zamítl s tím podotknutím, že na sněmě deputovaných bude o tom rozhodnuto. Kníže Bavorský utkvěl na záměru, státi se pánem zemí falcských tím pevněji od té doby, co se Tilly zmocnil větší části Dolní Falce a jmenovitě co dobyl Heidelberku a Mannheimu. Císař, jenž se nalézal v nepřijemném postavení mezi smírnými návrhy španělskými a bavorskými choutkami po zvětšení, poslal místokancléře říšského Ulma do Mnichova na radu, co by měl do Bruselu s strany příměří odpověditi. To se stalo asi čtrnácte dní před sněmem řezenským. Vyjednáváním s knížetem a jeho radami, jmenovitě s drem Jochem, přesvědčil se Ulm brzy, že v Mnichově nehodlají ve válce ustáti. Všecky důvody, kterými Maximilian hájil pokračování ve válce, měly jen ctižádost jeho zakryti a byly tedy více nebo méně hledány, jen jeden měl důležitost nepopíratelnou. Kníže ukazoval k tomu, že Mansfeld a Kristian Halberstadtský znovu počali zbrojiti, že vojsko jejich hrozí území kurfiřta Kolínského a že se tedy nemůže uzavříti příměří s jejich spojencem, falckrabětem Bedřichem. Zbrojení nepřátel skutečně nabývalo denně rázu povážlivějšího a v Mni-

---

*) Sas. st. arch. Memorial města Řezna pro císaře v měsíci říjnu nebo listopadu 1622.

chově tedy právem se obávali, že válka, kteráž z jara zuřila, nyní znovu vypukne. Za těchto porad, v nichž Ulm celkem se srovnával s míněním bavorským, došla od Tillyho zpráva, kterák infantka od něho požaduje, aby držel příměří a od obléhání Frankenthalu upustil. Maximilian to sdělil místokancléři říšskému a tázal se ho na jeho mínění, které znělo v takový smysl, jako by byl v službě bavorské. Radil totiž, aby Tilly v obléhání rázně pokračoval, může-li se pevnosti za několik dní zmocnití; ale kdyby se obléhání pro zimní povětrnost mělo protáhnouti, aby raději od města pryč odtáhl a tak infantce učinil po vůli. — Jak posedlí byli v Mnichově na dosažení hodnosti kurfiřtské, ukázalo se přesvědčujícím způsobem i při tomto vyjednávání. Maximilian a radové jeho měli císaři velice za zlé, že dal právě nyní lutheránské kostely v Čechách zavřítí a že tím kurfiřtovi Saskému zavalil příčinu, aby nejel do Řezna;*) zkrátka stavěli na odiv snášenlivost, která ovšem dlouho netrvala. Poněvadž Maximilian nechtěl se ještě do Řezna odebrati, ačkoliv císař tam již meškal, rozhodnutí o příměří však nedalo se déle odkládati, poslal tam dra Jochera a svého místokancléře dra Richela, aby se dal jimi při poradách zastupovati a v otázce příměří prospěchu svého hájiti.

1622

V poradách, jenž se počaly dne 5. prosince, súčastnili se radové přítomných knížat (Mohučského, Kolínského, Salepurského, Virepurského a Hessen-Darmstadtského) a zástupci nepřítomných knížat Trevířského a Bavorského. Kancelář císařská předložila dvě listiny, psaní, jímž byli knížata požádáni za dobré zdání o příměří a memorial španělského vyslance hraběte Oñate, v němž pojednával o podmínkách jeho.***) Falckraběti měly býti ponechány příjmy z okresů heidelterského, mannheimského a frankenthalského a město Heidelberg; naproti tomu měl Bedřich Frankenthal a Mannheim (který ještě nebyl dobyt, když se příměří uzavřelo) postoupiti

*) Víd. st. arch. Relace Ulmova dd. 26. listopadu 1622. — Tamtéž. Ulm Ferdinandovi dd. 26. listopadu 1622.

***) Sas. st. arch. Přípis císařův konventu řezenskému. — Tamtéž. Memorial Oñatův dd. 5. prosince 1622. — Tamtéž. Ludvík Hessen-Darmstadtský kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{29. \text{listopadu}}{9. \text{prosince}}$ 1622.

infantce. Kdyby do roka nebyl mír uzavřen, měl Heidelberg opět vydati vojsku ligistickému a obsaditi Mannheim a Frankenthal.— V následujících poradách radové kurfiřta Kolínského hájili stanoviska bavorského. Byli proti odevzdání Heidelbergu falckraběti, poněvadž by tím byla skutečně vyslovena jakási restituce; byli proti povolení příměří, poněvadž by proti útokům Mansfeldovým nebylo jistoty a příměří by o něm nemohlo platiti, jelikož nemá žádné země a nikdo by zatím nechtěl dobrovolně vojska jeho vydržovati. Radové bavorští přednesli tytéž důvody a podepřeli je ještě poukázáním k tomu, že katolíkům je skoro již nemožno vojsko své déle vyživovati, že tedy musejí válku skončiti a ne příměřím ji prodloužiti. Ostatní radové nepronesli určitého mínění, nýbrž prohlásili, že musejí napřed podati zprávu svým pánům; jen radové trevírští klonili se ve svém dobrozdání z polovice k Bavorsku a z polovice k infantce.

Když se následujícího dne v poradě pokračovalo, Kolínští znovu ukázali k nebezpečnosti, jenž hrozí od Mansfelda a Holanďanů, zástupci Bavorska k tomu, že Mannheim (po uzavřeném příměří v Bruselu) byl dobyt a že se tím věci změnily. Ostatní radové klonili se k tomuto mínění, jen Hessen-Darmštadtští zasazovali se o příměří, prosíce přítomné, aby neučinili usnešení, dokud nevyslechnou kurfiřta Saského a aby jej proto požádali účastnit se v poradách řezenských.*) Návrh tento došel všeobecného souhlasu, tak že kurfiřtovi Saskému posláno ze sněmu zvláštní pozvání; ale nemělo také žádného výsledku jako dříve vyzvání a prosby císařovy.

Z toho, co nahoře vypravováno, vysvítá, že Maximilian Bavorský skrze rady své měl rozhodný vliv na katolické členy konventu a vliv tento vztahoval se i na císaře, což viděti z odpovědi, jakou dal vyslanci španělskému, když mu oznámil, že je příměří uzavřeno. Ferdinand je chtěl jen tehdy potvrditi, nebudou-li falckraběti ani Heidelberg ani Mannheim vydány a složí-li se vůbec zbraň, bude-li tedy strana císařská pojištěna proti nájezdům Mansfeldovým, který již opět postoupil na území münsterské. Kdyby

---

*) Sas. st. arch. Protokol konventu řezenského.

Mansfeld tvrdil, že slouží Holandsku a ne falckraběti, musela prý by se infantka v boji s ním účastniti a proto vojsko své na území říšské vypraviti. Jelikož Oñate upřímně si přál, aby bylo příměří uzavřeno na základě podmínek od infantky navržených, nespokojil se s touto odpovědí, nýbrž ukázal k tomu, že na falckraběte se nemůže svalovati zodpovědnost za útoky holandské od Mansfelda podnikané, požadoval Heidelberg pro falckraběte a jen s strany Mannheimu připouštěl další vyjednávání. Císař místo aby povolil, stěžil jen své dřívější podmínky: teprve kdyby Mansfeld a Kristian Halberstadtský byli odzbrojeni, měl by falckrabě v Němcích pobývati. Prohlásí-li falckrabě slavně a bude-li osvědčení své písemně opakovati, že se zřekl naprosto všelikého spojení s Mansfeldem, pak že císař uvěří tvrzení jeho, ale ani tehdy že by nemohl falckraběti dovoliti pobyt v Němcích, dokud Mansfelda a Kristiana Halberstadtského neučiní neškodnými.*)

Aby se pojistili proti povolnosti Ferdinandově, zástupci bavorští zaslali císaři přípis, v němž sice tvrdili, že jim běží jen o mír, ale zároveň prohlásili, že pán jejich Heidelberg a Mannheim jen tehdy vydá, splní-li císař svůj slib s strany propůjčení hodnosti kurfiřtské a poskytne-li náhradu za výlohy válečné.***) O tento požadavek muselo se rozbíti všecko další vyjednávání; císař nechtěl a nemohl platiti a kde měli vzíti falckrabě nebo Jakub 10 milionů zlatých, které Maximilian chtěl účtovat za obsazení Horní a Dolní Falce? Císař tedy stal se povolným k požadavkům knížete Bavorského nejen nebezpečstvím, které mu znovu hrozilo od Mansfelda a kterémuž se mohl jen pomocí Ligy opřít, nýbrž také nastávajícím účtováním o službách od Ligy prokázaných. Viděli jsme, kterak kníže půl druhého roku neměl sluchu pro všecka napomínání z Vídně a pomoc svou za války české neúčtoval; jednou užil té podruhé jiné vytáčky, poněvadž chtěl na císaře uvaliti také výlohy za válku v Dolní a Horní Falci. Když radové jeho v Řezně

---

*) Sas. st. arch. Memorial španělského vyslance dd. $\frac{25. \text{ listopadu}}{5. \text{ prosince}}$ 1622. —

Tamtéž. Resolutio caesaris. — Tamtéž. — Oratoris hispanici replica. — Tamtéž. Ulterior resolutio caesaris.

**) Vid. st. arch. Bavorští vyslanci Ferdinandovi dd. 25. a 30. pros. 1622.

za rozmluvy prohodili, že požadavky bavorské budou obnášeti asi 20 milionů zlatých, císař se toho nesmírně zhrozil. Aby se peníze tyto zúrokovaly, nestačila více zástava hornorakouská, ještě polovice Čech by se musela k tomu přidati*) a o vyplacení těchto zemí nebylo by více řeči. Císař nahlížel, že účet tento jen tehdy bude snížen, bude-li povolným k požadavkům bavorským. Povolení příměří na základě podmínek od Oňate navržených bylo tedy definitivně zamítnuto a proposice, kterou císař dne 7. ledna sněmu deputovaných předložil a k níž se později vrátíme, dokazovala, že se řídil situací a že Maximilian v každém ohledu zvítězil nad jeho mdlým odporem.

1622

Během měsíce prosince přibyli konečně do Řezna vyslanci kurfiřta Saského, kdežto vyslanci braniborští, brunšvičtí a pomoranští posud se očekávali. Jan Jiří svěřil zastupování své pánům Izaiáši Brandenštejnovi, Jiřímu z Wertheru, dru Tüntzelovi a vyslanci při dvoře císařském Zeidlerovi, uloživ jim, aby proti zabavování lutheránských kostelů v Čechách protestovali, ale především aby nesvolili k přenešení hodnosti kurfiřtské na Maximiliana. Kurfiřt Saský odvolal tím své dřívější sliby, událostmi v Čechách byl v svědomí svém znepokojen a chtěl jen s tím svůj souhlas projevit, aby hodnost kurfiřtská a země falckraběte přešly na děti Bedřichovy, aby takto byl potrestán.**)

Když den za dnem mýjel a již dvě neděle od nového roku uplynuly, aniž by se byli ostatní pozvaní knížata a zástupci jejich dostavili, rozhodl se císař proposici bez dalšího odkládání sněmu předložit a jmenovitě přenešení hodnosti kurfiřtské na Maximiliana oznámiti. V císařském kabinetě ještě z počátku roku 1623 nebyli rozhodnuti, jakými slovy by proposici stílisovali; chtěli vzít ohled na instrukci vyslancům saským udělenou; proto požádán kurfiřt Mohučský, aby hleděl nějakým způsobem tajemství toto vy-pátrati.***) Kurfiřt ochotně se uvolil službu tuto vykonati, ale jak

*) Mnich. st. arch. Jocher a Schuss Maximilianovi dd. 7. a 11. pros. 1622. Tamtéž. Memorial Jocherův císaři dd. 9. prosince 1622. — Tamtéž. Jocher Maximilianovi dd. 7. prosince 1622. — Tamtéž. Maximilian Jocherovi a Schussovi dd. 11. prosince 1622.

**) Sas. st. arch. Instrukce pro vyslance kurfiřta Saského do Řezna.

***) Mnich. st. arch. Hyacint Maximilianovi Bavorskému dd. 2. ledna 1623.

málo se mohli spolehnouti na jeho horlivost, vysvítá z toho, že se v poslední chvíli opíral propůjčení hodnosti a nechtěl, aby se o ní stala zmínka v proposici. Jemu to bylo proti myslí vydati se do Řezna, poněvadž bezpečně nevěděl, bude-li tam také kurfiřt Saský a prohlásil, že odjede pryč, nebude-li Sasko zastoupeno. Předce však mělo se počítí s vyjednáváním a sice o kuse, jemuž se opíral a jehož se obával. Snažil se proto přemluvíti císaře, aby tuto záležitost z proposice své vynechal, ale zrovna tak nadarmo jako Oñate, který chtěl, aby veškeré jednání bylo odročeno až do příchodu kurfiřta Saského. Vyslanec španělský odůvodnil svou žádost přípisem, jehož spisovatelem by mohl býti mnohem spíše moderní státník nežli pravověrný Španěl. Za žádnou cenu, pravil, nesmí se jednati bezohledně a stavové protestantští nesmějí býti odpuzováni, jelikož by to mělo za následek válku náboženskou; nyní že je příležitost uzavříti mír, kterého se mohlo docílití, jak samo sebou se rozumělo, jen tehdy, kdyby falckrabě byl restituován. Oñate vystoupil rozhodně jako odpůrce Bavorska; jednal podle instrukce infantčiny, která však nezněla tak určitě; přála si sice, aby konvent se neodbýval, kdyby kurfiřt Saský se nedostavil, ale zároveň kladla králi Španělskému na srdce, aby císaře a katolíků německých neopouštěl, kdyby Ferdinand přese všecko zrazování hodnost kurfiřtskou udělil a kdyby proto nová válka vypukla. *)

Tento v poslední chvíli proti záměru císařovu se jevíci odpor nezměnil více rozhodnutí císařova: Ferdinand byl knížeti Bavorskému tolikrát slíbil, že mu hodnost kurfiřtskou udělí, také mu jí písemně propůjčil a nemohl tedy více ustoupiti. Nejen papežský nuncijs povzbuzoval císaře, aby vytrval na dráze nastoupené, také

^{1. ledna}₁₆₂₃ P. Hyacint vyžádal si o nový rok slyšení a poznamenal, když mu bylo sděleno, že došla nová psaní, že papež a Liga zajisté budou císaře podporovati, kdyby pro udělení hodnosti kurfiřtské hrozilo nějaké nebezpečství. Za slyšení tohoto Ferdinand pronášel žaloby, jenž objasňují postavení jeho naproti Maximilianovi. Prohlásil, kterak z lásky k strýci svému je milerád ochoten daný slib splniti,

*) V Simancasu. Copia de un papel presentado al Emperador de parte del Conde de Oñate en 8. de Enero 1623. — Tamtéž. Punctos de cartas de la S. Infanta.

ačkoliv je se všech stran i od Španělska varován, kterak proto uvalil na sebe nesčíslné výlohy a obtíže, jejichž konce nemůže dohlédnouti. Přes to však že ukázalo se při vyjednávání o příměří, kteráž král Jakub požadoval, kterak Maximilian chce podržeti také obsazené krajiny v Dolní Falci za záruku, aby mu byly výlohy nahrazeny a kterak tedy Horní Rakousy a Horní Falcko nepovažuje za záruku dostatečnou! To že je proti slibu, kterýž Maximilian dal hraběti z Hohenzolleru, že totiž nebude požadovati žádné náhrady za exekuční výlohy v Dolní Falci. Všechny tyto žaloby a poznámky dokazovaly, že císař chtěl přání Španělska s strany Dolní Falce vyhověti a falckraběti ji opět postoupiti, ale že každý jeho rozhodný krok mařen byl Bavorskem, které čím dále více peněz požadovalo.*)

II.

Jelikož tedy císař byl odhodlán slibu svému dostáti, pozval členy konventu, aby se k němu pro předlohu dostavili. V zelené síni biskupské residence očekával císař knížata a vyslance knížecí^{7. ledna 1623} stoje u stolu a pozdravil je krátkým oslovením, kterým je žádal za radu a odevzdal pak propozicí kurfiřtovi Mohučskému, aniž by přítomným vykládal, co obsahuje. Poněvadž za dob tehdejších nepanovaly ještě takové parlamentární obvyklosti jako nyní a úlohy nebyly již předem rozdány, neujal se nikdo z přítomných slova, aby císaři odpověděl. Kurfiřt Mohučský přejav předlohu z rukou císařových, poodstoupil ke dveřím se soudruhy svými a tázal se jich, chtěl-li by někdo z nich, kdo je v těch věcech zběhlější nežli on, císaři odpovědět. Teprvé když nikdo k tomu se nepřihlásil, předstoupil opět v čele shromážděných před císaře a ubezpečoval jej, že předlohu jeho pilně a svědomitě uváží a že mu pak podají zprávu o svém snešení.

Předloha obsahovala několik kusů velikého dosahu, o nichž by se bylo mohlo jen tehdy s dobrým zdarem jednat, kdyby se bylo v poradě účastnilo ne pouze několik knížat, nýbrž celý sněm

*) Mnich. st. arch. Hyacint Maximilianovi dd. 2. ledna 1623.

říšský a kdyby byla na sněmě, byl-li by svolán, víra členy jeho nerozdělovala a kdyby byli knížata za každou cenu nepřekáželi sjednocení říše. To však byly podmínky, které tehdež nemohly býti splněny, tak že již předem bylo nemožno užitečná snešení způsobiti. Nejprve oznamoval císař, že zbavil falckraběte hodnosti kurfiřtské pro jeho neustálé nepřátelské jeduání, že hodnost tuto propůjčil knížeti Bavorskému Maximilianovi a že za konventu formálně ji na něj přeneše. V dalších kusech požadoval radu, jaké opatření by se mělo předsevzítí, aby jemu a knížatům, kteří mu slíbili pomoc svou k dobytí zemí odtržených, byl mír zabezpečen a aby „zlé úklady a praktiky“ nepřátel mohly býti odvráceny, jak by se mohlo odporovati Holandanům a jak by mohli býti z říše, kde několik míst obsadili, zapuzeni, jak by se mohlo vyhověti stížnostem, které se na sněmeh říšských od r. 1613 přednášely a konečně jak by soudnictví a mincovnictví z úpadku svého mohlo býti povznešeno. K návrhům těmto pojila se žádost za pomoc peněžní k udržování pohraničních pevností uherských.*)

Jakmile císař veřejně se k tomu přiznal, že hodnost kurfiřtskou propůjčil knížeti Bavorskému, Maximilian nemeškal do Řezna se vydati. Za lesku a nádhery, k níž se po měsíce připravoval, vjel dne 12. ledna večer s manželkou svou do tohoto města, provázen jsa bratrem svým, kurfiřtem Kolínským, jenž mu byl na několik mil cesty vstříc vyjel. Družinu jeho tvořili úředníci jeho a radové, životní stráž a trabanti a čelnější šlechtici v zemi jeho sídlící, které byl k tomu schválně pozval. Služebného lidu, jenž s ním vjel do Řezna nebo před ním tam přibyl, počítalo se 451 osob.**)

Příštího dne kníže Maximilian navštívil císaře, u něhož se mohl nadíti přijetí co nejskvělejšího. V jakém stavu nalézal se Ferdinand před třemi roky, když oba v Mnichově vyjednávali o spolek, a v jakém byl nyní! Že se stal obrat takovýto, mohl si Maximilian alespoň z polovice za zásluhu pokládati. Císař

*) Sas. st. arch. Císařská proposice dd. 7. ledna 1623.

***) Sas. st. arch. Bairischer Fourirzettel. — Mnich. st. arch. Maximilian stavům bavorským dd. 30. srpna 1622. — Tamtéž. Maximilian Ludvíkovi z Fürstenbergu dd. 3. října 1622, děkanovi kapitolnímu dd. 3. října 1622 a městu Řeznu dd. 3. října 1622.

nebyl zajisté nevděčným a tak uvítal knížete zrovna tak přívětivými slovy, jako mu skutky chtěl vděčnost svou osvědčiti. Půl druhé hodiny trvala první návštěva Maximilianova u císaře a když o dva dni později císař návštěvu tuto oplácel, pobyl tři hodiny u knížete. Bylo patrné, že panuje mezi nimi důvěrný poměr, kterémuž členové konventu věnovali zrovna tak svou pozornost jako měšťané řezenská.*)

Uplynulo čtrnácte dní nežli konvent se počal raditi o císařské propozici. Zatím dostavili se také konečně vyslanci braniborští. Že přibudou, oznámeno bylo císaři od kurfiřta zvláštním listem, v němž se pravilo, že učinil již přípravy, aby se osobně odebral do Řezna, ale že zemřela matka kurfiřta Saského a on že musí jíti na pohřeb její. Kromě toho se dozvěděl, že kurfiřt Saský a knížata Brunšvický a Pomořanský také do Řezna nepojedou a tu pryč nemyslí, že by tam mohl císaři přítomností svou nějak prospěti.***) — Ke konci dostavili se také ještě vyslanci pomořanští, tak že jen Brunšvicko a Meklenburk nebyly nijakž zastoupeny. Vyslanci braniborští sesílili oposici, již na konventě tvořily Sasko a Darmstadtsko; neboť když v sezení dne 24. ledna biskupové 1623 projevili souhlas svůj s prvním kusem propozice císařské t. j. s propůjčením hodnosti kurfiřtské, Ludvík Darmstadtský a vyslanci saští a braniborští byli proti tomu.***) Shromáždění se rozešlo, aniž by se bylo stalo závazné snešení.

Z té okolnosti, že kurfiřt Mohušský, ač snad nerad, vzdal se své oposice a že se prohlásil pro Maximiliana, viděti jest, jak mocně se na něj účinkovalo; papežský nuncius měl při tom nepochybně přední úlohu. Vyslanec francouzský požádán, aby zlomil odpor Saska. Maximilian vzal na sebe, jak známo, získati souhlas Francie s udělením hodnosti kurfiřtské; později vrátíme se k snahám těmto, jenž k cíli vedly a poznamenáváme jen, že uloženo vyslanci francouzskému při dvoře císařském, aby knížete Bavorského podporoval. Následkem toho vyslanec francouzský dostavil

*) Sas. st. arch. Lebzelter kurfiřtovi Saskému dd. 7/17. ledna 1623.

**) Víd. st. arch. Kurfiřt Braniborský císaři dd. 1/11. ledna 1623.

***) Sas. st. arch. Saští vyslanci kurfiřtovi Saskému dd. 14/24 ledna 1623. — Tamtéž. Protokol o jednání konventu.

se k zástupcům saským a žádal je, aby se vzdali odporu svého proti povýšení Maximiliana na hodnost kurfiřtskou. Vyslanec francouzský nedosáhl sice účelu svého, jelikož zástupci jmenovaní nesměli jednati proti své instrukci, ale krokem tímto projevono, jaké stanovisko zaujímal Francie v otázce hodnosti kurfiřtské. *)

Kromě protestantů, kteří přes přímluvu Francie pokládali za věc čestnou nesvoliti k tomu, aby hodnost kurfiřtská katolíkovi byla propůjčena, vynasnažoval se také falckrabě Neuburský, aby se alespoň knížeti Bavorskému nedostala. Císař dal jej nedlouho před zahájením konventu požádati po P. Hyacintovi za souhlas, ale falckrabě na všechny výklady kapucínského mnicha odpovídal poukazováním k Zlaté bule, jež hájí práva příbuzných po meči, tak že Hyacint musel odejít s nepořízenou. Falckrabě Neuburský vyhradil si právo, záležitosti své na konventě hájiti, **) kteroužto pohrůžku také provedl. Zaslal konventu spis, v němž se znaleckým způsobem práv svých zastával. Kromě Zlaté buly odvolával se na obvyklost v říši, která nedopouští, aby příbuzní po meči byli zkráceni, na smlouvy rodové, jež byly od několika císařů potvrzeny, ale zvláště na dřívější propůjčení té hodnosti, v nichž vedle linie heidelberské uváděna byla linie neuburská a on sám také výslovně a konečně na slib samého Ferdinanda, který mu hodnost tuto slíbil, když již falckrabě Bedřich proti němu se provinil. ***)

V následujícím sezení konventu snažil se kurfiřt Kolínský seslabiti dojem, jež způsobil přípis falckraběte Neuburského; líčil provinění Bedřichovo takovými barvami, že podle toho i příbuzní po meči měli o své právo přijíti. Kdyby falckraběti udělena byla milost, že by císař sám byl potrestán, jelikož by válkou utrpěl mnohem větší škodu na svém majetku nežli falckrabě. Protestantští členové konventu ohražovali se proti tomuto mínění. Když bylo pojednáno o některých záležitostech, ježto se měst říšských týkaly, bylo sezení ukončeno. O dva dni později kurfiřt Mohučský zaslal

*) Sas. st. arch. Protokol saských vyslanců dd. 1/11. ledna 1623.

**) Víd. st. arch. Fra Giacinto Ferdinandovi II. 10. listopadu 1622.

***) Sas. st. arch. Falckrabě Wolfgang Vilém z Neuburku konventu dd. 24. ledna 1623.

kanceláři císařské odpověď konventu; katolíci projevíli souhlas svůj s propůjčením hodnosti kurfiřtské, protestanti však obradili se proti tomu. Odpověď byla sestavena takovým duchem, že kurfiřtovi Mohučskému nemohlo se v té příčině vytknouti žádné stranictví, naopak se podobá, že chtěl císaři ještě jednou představití, jak nebezpečné rozhodnutí učinil a že proto námitky protestantů s větším důrazem uvedl, nežli důvody katolíků. *) Lantkrabě Darmstadtský hleděl účinek, jaký odpověď konventu musela způsobiti na císaře, ještě tím zvýšiti, že jej téhož dne navštívil a v zájmu obecného míru za restituci falckraběte požádal. **) Že konečně také bratr Bedřichův vypravil svého zástupce do Řezna a že žádal za udělení hodnosti kurfiřtské pro svou osobu, kdyby ji císař Bedřichovi odňal, chceme jen mimochodem poznamenati. ***)

V radě Ferdinandově připravoval se nyní spis, jenž měl vyvrátiti opoziční náhledy protestantů o tom, přísluší-li císaři s kurfiřtstvím falckým svobodně naložiti. Dne 30. ledna byl spis hotov a zaslán konventu. Ferdinand osoboval si v něm právo neomezeného rozhodování o hodnosti kurfiřtské a zmírnil prohlášení toto jen dodatkem, že je ochoten přijmouti falckraběte na milosf a o navrácení zemí s ním vyjednávatí. †) Katolíci byli s prohlášením tímto spokojeni, ale protestanti je zamítli jako dříve návrh císařský.

Mnohý z čtenářů snad se táže, co vlastně bylo v záležitosti kurfiřtské s právem: mohl císař vyhlásiti kletbu na falckraběte a s volební jeho hodností svobodně naložiti nebo ne. Co se může odpověditi na tuto otázku hledíc k sporným spisům obou stran, ježto byly při této příležitosti a později podány, chceme zde v krátkosti uvéstí.

Odpůrci kletby, jenž byla na falckraběte vyhlášena, hleděli

*) Sas. st. arch. Vyslanci saští kurfiřtovi Saskému dd. 17/27. a 18 28. ledna 1623. — Tamtéž. Odpověď konventu na císařskou proposici dd. 30. ledna 1623.

**) Sas. st. arch. Protokol konventu Řezenského.

***) Sas. st. arch. Castiglione, vyslanec falcko-simerský konventu dd. 28. ledna 7. února 1623.

†) Tamtéž. Císařská odpověď konventu dd. 6. února 1623.

dokázati, že opatření toto je nezákonné, odvoláním se k §. 39 a 26 císařské volební kapitulace. Prvním je ustanoveno, že císař bez potazu s kurfiřty nesmí v „důležité věci“ rozhodnouti; v §. 26 se pravilo, že nad žádným stavem říšským nesmí býti vyhlášena kletba, dokud nebyl slyšán. Zároveň uváděly také opravený soudní řád komorní z roku 1555, v němž výslovně bylo ustanoveno, že dovoleno jest předsevzítí exekuci teprve tehdy proti některému členovi stavů říšských, až kletba bude právoplatně uznána. Ale to že s falckrabětem se nestalo; pře prý nebyla proti němu řádným způsobem zavedena, že nebyl pohnán a slyšán a že tedy nebyl řádně odsouzen.*)

Na straně císařské a bavorské snažili se provéstí důkaz, že ustanovení exekučního řádu z r. 1555 nemají platnosti o nyníjším případě a že prý vůbec bylo zbytečno falckraběte, jak §. 26 volební kapitulace ustanovuje, před vyhlášením kletby vyslechnouti, poněvadž byl od císaře dříve napomenut, poněvadž porušení míru říšského, jehož se přijetím koruny české dopustil, bylo notorické a pohnáním a výslechem obviněného nic prý by se bylo nevyhle-

---

*) §. 39 císařské volební kapitulace zní doslovně: „Wir sollen und wollen auch allen des heiligen Reichs Churfürsten, Fürsten und Ständen, sowol ihren Bothschaften und Abgesandten jederzeit schleunige Audienz und Expedition ertheilen, denselben ihre Lehenbrief und Lehen nach dem vorigen Tenor unweigerlich widerfahren lassen. In wichtigen Sachen, so das Reich betreffen, bald Anfangs der Churfürsten Raths und Bedenkens uns gebrauchen, insonderheit aber unsern geheimen und des Reichs Hofrath mit Försten, Grafen, Herrn vom Adel und anderen ehrlichen Leuten nicht allein aus unsern, auch mehrentheils denen, so im Reich teutscher Nation und andern Orten erzogen und geboren, darin begütert, der Reichssachen wol erfahren, gutes Namens und Herkommens seyn, also bestellen, damit männiglich schleunig unpartheiisch justitia administrirt werden möge.“ — §. 26 připomenuté kapitulace zní: „Wir sollen und wollen auch fürkommen und keineswegs gestatten, dass nun hiefüro Niemand, hohes oder niedriges Standts, Churfürst oder Fürst oder anderer ohne Ursach auch unverhört in die Acht oder Aberacht gethan, bracht oder erklärt werde, sondern in solchen ordentlichen Process und des h. römischen Reichs vorauf gesetzte Satzung nach Ausweise des h. römischen Reichs im gemeldtem 55. Jahre reformirten Kammergerichtsordnung und darauf erfolgter Reichsabschied in dem gehalten und vollzogen werde. Doch dem Beschädigten sein Gegenwehr vermög des Landfriedens unabbrüchig.“

dalo, co by bylo vinu jeho zmenšilo, nehledě ani k tomu, že notorickým porušením míru vinník ipso facto kletbě propadá. Důvody, jimiž strana císařská omlouvala tu okolnost, že falckrabě nebyl polhán, nedají se zajisté tak zhola odbýti poznámkou, že zákon v znění svém byl porušen. Měl-li císař nepopíratelné právo ke koruně české — a se stanoviska právního nemohl toho nikdo popírati — byl falckrabě osvědčeným rušitelem míru, jenž se nemohl odvolávati na znění zákona, kdyby druhá strana zákona toho co do smyslu proti falckraběti nebyla porušila. Na straně císařské mohli se, že falckraběte nepohnali, také tím omlouvati, že by byl zajisté vyzvání císařova neuposlechl a že by se byl k zodpovídání nedostavil, když přijal korunu českou. Císař však každým způsobem porušil §. 39 své volební kapitulace co do znění i co do smyslu jeho, neboť v důležité záležitosti — a co mohlo býti důležitějšího, nežli vyhlášení kletby na kurfiřta? — nezjednal si radu kurfiřtů a jednal způsobem tímto libovolně.

Výčitka tato pronášela se, jak samo sebou se rozumí, jen se strany protestantské a sice od kurfiřta Braniborského, neboť katolíci byli by bez odporu projevíli souhlas s požadavkem císařovým. Avšak viní-li se císař od kurfiřta Braniborského, že porušil §. 39 své volební kapitulace, potřebí jest na druhé straně uvážiti, zdali nezanedbali naproti němu povinnosti své, kdo k tomu byli zavázáni. Říše byla povinna císaře, jakožto právního držitele koruny české, v držení její obhajovati; místo toho Braniborsko za povstání chovalo se naproti falckraběti co nejpokojněji, překazilo svou morální vážností, že se kraj Hornosaský nepřidal ke kurfiřtovi Saskému a že císaři pomoc neposkytl, a jednalo vůbec tak, jako by a země jeho nepožívaly ochrany říše Německé. Kdyby byli knížata říšští podporovali císaře proti rakouským a českým povstalcům, byli by mohli zajisté právem požadovati, aby volební své kapitulace v žádném kuse noporušil, ale knížata, jižto zjevně a potají proti němu působili, neměli práva požadovati, aby dostal volební kapitulaci; císař zajisté přísahal na ni s tou podmínkou, která sice nebyla výslovně pronešena, ale sama sebou se rozuměla, že také říše bude svých povinností pamětliva. Výkladem svým o sporech s strany uvalení kletby na falckraběte ukázali jsme zajisté,

že císař nejednal tak libovolně, jak se tvrdívá; nicméně vývodům těmto nepřikládáme žádné zvláštní váhy. Důležité záležitosti státní nelze rozhodovati takovým způsobem, jako obyčejnou při soukromou. Jako celá Evropa, jak se domnívala, po právu jednala, když se v otázce o posloupnost ve Španělsku postavila proti vnukovi Ludvíka XIV., ačkoliv byl pravým dědicem, poněvadž svobodu Evropy výše cenila, nežli uspokojení práv dědických: podobně i Ferdinand mohl nedbati některých ustanovení řádu exekučního, poněvadž ti, kdo je vydávali, neměli tehdáž na zřeteli poslední bouřlivé události, nýbrž menší spory a přechmaty jednotlivých knížat říšských. Císař mohl těchto ustanovení nedbati tím spíše, když by vítězství svého užil k utvrzení státního zřízení v Německu; k čemuž však bylo málo naděje. Lid byl vyznáním rozdělen, strany náboženské potíraly se hůře, nežli činívají strany národní a proto byly zrovna tak proti utužení moci císařské jako knížata říšská. Ve vyšších a nižších vrstvách obyvatelstva nedostávalo se společného prospěchu, kterýž státu dodává pevnosti a v kritických dobách nedopouští žádné pochybnosti o tom, co je povinností jednotlivce. Nový pořádek byl by se dal jen nedohlednou řadou násilných skutků zavést, poněvadž nevyplýval ze společného uznání a ze společné potřeby a poněvadž tyto ho nevyžadovaly. Někteří historikové sice se domnívají, že jakési unifikace bylo již skoro dosaženo, když Valdštejn vojskem svým Německo zaplavil, ale bezuzdná armáda bez oprávněného náčelníka — poněvadž císař se o ni nestaral a Valdštejn byl jen velitelem a ne pánem — stálý nepořádek ve vládě vídeňské a trvalý bankrot, který jí nejen hrozil, nýbrž byl stálým její průvodčím, mohou způsobiti ztrátu zemí, ale ne rozšíření panství, mohou zkrátka způsobiti rozpadnutí státu, ale ne jeho znovuzřízení. Měla-li býti úloha tato rozřešena, vyžadovala stoletou nepřetržitou práci, železnou odhodlanost, přísnou spořivost a správné plnění povinnosti, vlastnosti to, kterých se státníkům vídeňským, jakož i dobromyslnému a štědrému Ferdinandovi nedostávalo. Jako osoby soukromé byli snad pomilování hodnými, ale takováto vlastnost není žádným pojídlem pro stát rozpadávající se, jenž má býti znovu zřízen.

Na konventě protestanti nabyli přesvědčení, že falckraběti

nelze více pomoci; proto vyslanci kurfiřta Saského jednající podle své instrukce ponechali jej osudu svému a za rozmluvy, kterou měli s radami braniborskými, navrhli, aby se protestanti ujali jen jeho dětí. Braniborští však návrh tento zamítli a poněvadž i kancléř lantkraběte Darmstadtského prohlásil, že ho císař neschválí, neměl krok tento žádného výsledku. Vyslanci saští v dalších poradách konventu ohražovali se jednoduše proti propůjčení hodnosti kurfiřtské, tak že při hlasování nejevila se žádná roztržka mezi nimi, Braniborskem a Hessen-Darmstadtem.*) Když císaři měla být podána druhá odpověď konventu, ohlásil se kurfiřt Mohučský, že tentokráte odporující si mínění obsírně nevyloží, nýbrž že jednoduše podá zprávu o dobrém zdání většiny; ale náhledu jeho opřel se lantkrabě a ostatní protestanti a kurfiřt potud povolil, že se zavázal poslati císaři protokoly o jednání konventu. Konečně však tři hlasy protestantské pojaty předce do odpovědi a tak vzat povinný zřetel k mínění menšiny.**)

Kancléř mohučský snažil se soukromou rozmluvou přemluvíti rady saské, aby se přidali ke katolíkům, ale účelu toho nedosáhl jako dříve vyslanec francouzský, poněvadž radové mohli jednati jen podle toho, co jim bylo uloženo.***) Odpor kurfiřta Saského, jenž se způsobem tímto přidal k mínění Braniborska a vykonání kletby nad falekrabětem chtěl odvrátiti, ale ještě více zbrojení, které se touto dobou dalo v kraji Dolnosaském a jehož se mohlo proti katolíkům upotřebiti, postrašilo císaře a rady jeho více nežli všecky výstrahy arcibiskupa Mohučského a hraběte Oňata. Když všecky pokusy získati Jana Jiřího a všecka pozvání, která mu byla ještě v měsíci lednu a únoru zaslána, aby se na konvent dostavil, neměly výsledku a na důvody, které falekrabě Neuburský přednesl, nic podstatného nedalo se namítnouti, počali se v kabinetě císařském kloniti k jinému mínění. Eggenberg, jemuž vyslanec španělský neustále domlouval, odvážil se nejdříve vystoupiti proti knížeti Bavorskému a kurfiřtu Kolínskému a dokazovati jim,

1623

*) Sas. st. arch. Saští vyslanci kurfiřtovi Saskému dd. 2/12. února 1623.

***) Tamtéž. Relation des Convents auf die kais. Replica dd. 15. ún. 1623

— Tamtéž. Saští vyslanci kurfiřtu Saskému dd. 3/13. února 1623.

***) Tamtéž. Saští vyslanci kurfiřtu Saskému dd. 8/18. a 11/21. ún. 1623.

že je nemožno, aby hodnost kurfiřtská byla Maximilianovi dědičně propůjčena. Maximilian uvážil pochybnosti Eggenbergovy, které mu 1623 byly dne 17. nebo 18. února sděleny, načež stalo se dohodnutí o jakémsi prostředkovacím způsobu, kterým Maximilian měl být uspokojen, aniž by knížata protestantští byli příliš podrážděni. Tuto prostřední cestu měli navrhnouti vyslanci trevířtí, jakmile by se konvent opět k sezení shromáždil. Císař sám pozval k sobě jednotlivá knížata, jmenovitě kurfiřta Mohučského a lantkraběte Darmstadtského a hovořil s nimi ve směru ujednaném s takovým výsledkem, že lantkrabě slíbil dalšího odporu zanechat. *)

1623 Když konvent dne 21. února zase se shromáždil a knížata v Řezně přítomní tentokráte osobně se dostavili, trevířtí vyslanci navrhli podle úmluvy, aby hodnost kurfiřtská byla nyní sice knížeti Bavorskému propůjčena, ale s falckrabětem aby se vyjednávalo o smíření a k účelu tomu aby byl svolán nový konvent. Kdyby mír ani potom nebyl zjedнан, nechat sbor kurfiřtů rozsoudí, má-li císař s hodností volební svobodně naložiti, nebo má-li ji udělití dětem a přibuzným po meči falckraběte a komu z nich; kníže Bavorský nechat se písemně zaváže, že rozhodnutí kurfiřtského sboru se podrobí a po případě hodnosti kurfiřtské se zřekne. Poněvadž Maximilian projevil souhlas s tímto návrhem, nenamítal ničeho ani kurfiřt Kolínský, také ostatní duchovní souhlasili a lantkrabě Darmstadtský, jak byl slíbil, svolil k navrženému prostředku s tím vymíněním, že císař ustane v reformaci lutheranské církve v Praze. — S jiné nejspíše španělské strany učiněn byl ještě jiný návrh a sice ten, aby Maximilianovi svěřena byla jen administrace hodnosti kurfiřtské, až by příští konvent rozsudek vynesl, aby mu tedy vlastně hodnost tato nebyla propůjčena. Ale o tom kníže Bavorský nechtěl ani slyšeti: nepropůjčí-li se mu hodnost kurfiřtská dědičně, požadoval, aby se mu jí dostalo alespoň na čas života. **) Vyslanec španělský pokusil se ještě v posledním okamžiku přiměti knížete Maximiliana, aby se vzdal hodnosti kurfiřtské a vyžádal si k tomu účelu u něho slyšení, ale nedosáhl ničeho jako

*) Caraffova relace.

**) V Simancasu. Oňate Filipovi IV. dd. 22. a 23. února 1623.

zповědlník jeho, kterého byl za toutéž příčinou k němu poslal. Oňate pomstil se konečně vtípem za to, že se neuposlechno jeho rady: jeho král, pravil, je prý mocný, ale ne všemohoucí a o tom že se zví, až se budou ucházeti o jeho pomoc, aby se odvrátilo nebezpečnoství, jaké bude způsobeno přenešením hodnosti kurfiřtské.*)

Poněvadž všeliké usilí pohnouti knížete Bavorského, aby požadavky své snížil, nic neprospělo, císař učinil podle toho své poslední rozhodnutí a poslal je dne 23. února konventu. Listina ¹⁶²³ tato poskytovala obsahem svým věrný obraz nerozhodnosti, jaká panovala v kabinetě císařském, jelikož se pokusila o věc nemožnou, o vyrovnání mezi požadavky bavorskými a falckými. Ferdinand prohlásil, že falckraběte pro „veliká a neomluvitelná provinění“, jakých se dopustil, odnětím hodnosti kurfiřtské musí potrestati, ostatečně však že chce vyhověti přímluvám spřátelených knížat a že mu udělí milost (že mu toliž země jeho navrátí), učiní-li povinnou „humiliaci a deprecaci“ a vzdá-li se všelikých úkladů. Nebylo však dosti na tomto slibu, jehož splnění by byl císař musel každým způsobem Horními Rakousy zaplatiti, poněvadž by byl země této nemohl nikdy vybaviti; nebylo dosti na slibu, ježž učiniti nucen byl chováním Španělska a Saska a zbrojením v kraji Dolnosaském; Ferdinand prohlásil kromě toho, že dá prozkoumati práva dětí a příbuzných falckraběte k hodnosti kurfiřtské, že za tím účelem bude s králem Anglickým na určitém místě vyjednávatí o dohodnutí po dobrém a kdyby vyjednávání toto nemělo výsledku, že svolá kurfiřty, aby po úradě s nimi učinil konečné rozhodnutí. Slova jeho zněla skoro tak, jako by ničeho nenamítal proti tomu, aby dětem falckraběte hodnost kurfiřtská byla navracena, jako by rád svoloval k míru; a máme skoro za to, že byl k tomu ochoten i pro ten případ, že by ztratil Horní Rakousy, jen když by mír byl skutečně zjednán a když by se nemusel obávat, že na něj odpůrci jeho opět zrádně udeří. Závěrečné ustanovení, že hodnost kurfiřtskou propůjčuje Maximilianovi na čas života, nebylo hledíc

*) Sas. st. arch. Saští vyslanci pánu svému dd. 16/26. února 1623. — Coll. Camerar. Löwenberg (komu?) dd. 15/25. února 1623.

k ostatnímu obsahu listiny, nijakž vyzývavé a bylo by snad v Němečích došlo souhlasu, kdyby byla knížata víra nedělila a kdyby byli — což ještě více na váhu padalo — každé vykonávání moci císařské bezvýminečně neodmítali.

Protestanti nedali mnoho na sliby císařovy a lahodná slova neměla na ně žádoucího účinku; avšak důvěra těch, kdo nebyli odpovědnými nepřáteli císařovými, byla by také pomínula, kdyby byli znali listinu, která byla příštího dne mezi císařem a knížetem Bavorským ujednána a k tomu směřovala, aby sklamané naděje Maximilianovy alespoň částečně ukojila. Císař prohlásil v listině této, že jen pro oposici Saska a Braniborska a k vůli králi Anglickému neuděluje mu hodnosti kurfiřtské v té způsobě, jak byl písemně slíbil dne 22. září 1621 (tehdyž byla hodnost tato Maximilianovi dědičně udělena) a nestane-li se rozhodnutí sboru kurfiřtského za živobytí Maximilianova, že bratří mají právo jeho zdědití. Kdyby kurfiřti rozhodli proti falckraběti, nabyly by sliby ze dne 22. září 1621 jednoduše platnosti; kdyby však rozhodnuto bylo ve prospěch falckraběte, zavazoval se císař, že hodnost kurfiřtskou knížeti na čas života ponechá. Kdyby rozsudek byl přízniv mužským příbuzným falckraběte, císař, jak pravil, nechtěl se jím spravovati, nýbrž zavazoval se jednati, jak by toho pravda a právo vyžadovaly.*)

1623

Císař ustanovil den 25. února, kdy investitura měla se předsevzítí. Pozváni byli k tomu všichni členové konventu a všichni cizí vyslanci, ale ani jedni, ani druhí nedostavili se plným počtem, neboť kromě vyslance španělského nebyli přítomni vyslanci saští a braniborští. Naproti tomu byli přítomni lantkrabě Hessen-Darmstadtský se svým synem, poněvadž prý byl „od císaře k investituře povolán“ a rozkazu tohoto „pro soukromé své záležitosti“ nemohl nedbati.**)

Z cizích vyslanců dostavili se kromě jiného také papežský nuncius, naproti tomu nemáme žádné zprávy, že by byl býval přítomen Baugy, resident francouzský při dvoře císařském. Pater Hyacint kázal ráno v městském kapucínském kostele u pří-

*) Vid. st. arch. Císařské osvědčení dd. 24. února 1623.

**) Sas. st. arch. Protokol řezenského konventu dd. 15./25. února 1623.

tomnosti císaře a knížete Bavorského. Propůjčení hodnosti kurfiřtské Maximilianovi velebil jakožto vítězství katolické a vyzýval své posluchače, aby protivných aliancí nedbali, nýbrž aby pamatovali jen na upevnění církve katolické.

Kníže Maximilian připravoval se k nastávající investituře vyslechnutím tří mší, načež jel na voze do hradu biskupského provázen jsa dvěma bratry svými, kurfiřtem Kolínským a knížetem Albrechtem, který časně z rána přibyl do Řezna. Nevstoupil hned do síně, kde mu hodnost od císaře měla být udělena, nýbrž čekal v předsíni, až by byl zavolán. Nežli obřady počaly, dostavil se do hradu falckrabě Neuburský, žádaje za slyšení u císaře, aby protestoval proti propůjčení hodnosti kurfiřtské. Slyšení bylo mu odepřeno, načež v předsíni před tajnými radami císařskými trpce si stěžoval na bezprávi, jaké mu bylo učiněno, ukazuje k tomu, co mu bylo od císaře dříve slibováno.*) Praví se, že při udělování hodnosti kurfiřtské Maximilianovi chtěl veřejně protestovati, ale že na domluvu kancléře svého od toho upustil; jisto je, že se vzdálil, nežli výkon započal.**) V rytířské síni, kde se investitura měla slavnostním způsobem předsevzítí a kde se zatím kurfiřtové Mohučský a Kolínský, lantkrabě Darmstadtský a jiní vznešení hosti shromáždili, prováděli zatím dva trpaslíci a dva dvorní šaškové všeliké žerty, až vešel císař o jedenácté hodině dopolední provázen jsa četnou družinou.

Slavnostní výkon tím se počal, že říšský místokancléř svobodný pán z Ulmu slova se chopil a vykládal, kterak bývalý kurfiřt a falckrabě Bedřich proviněním svým hodnost kurfiřtskou propadl, kterak kníže Maximilian císaři v potřebách jeho věrně pomáhal a za to hodností kurfiřtskou má být odměněn. Zástupci knížete Bavorského, jenž byli v sále přítomni, nejvyšší komoří hrabě Jan z Hohenzollernu, maršálek dvorský hrabě Egon z Fürstenberka a svobodný pán z Preisingu, vyzváni, aby věc oznámili pánu svému, což učinili provázení jsouce dědičným maršálkem říšským hrabětem z Pappenheimu. Vráťce se po některé chvíli, oznamovali, že kníže

*) Sas. st. arch. Saští vyslanci pánu svému dd. 16/26. února 1623.

***) Berl. st. arch. Vyslanci kurfiřta Braniborského pánu svému dd. 18/28. února 1623.

je ochoten přijmouti hodnost kurfiřtskou, načež odvětil místokancléř, že císař mu chce udělit investituru. Na to vstoupil sám kníže provázen jsa arcibiskupem Salepurským a svým bratrem Albrechtem a poklekl třikráte před císařem. Místokancléř říšský oslovil opět Maximiliana a tento odpověděl slibuje, že se bude vděčností a věrností odsluhovati, načež byl od císaře za obvyklých obřadů hodností kurfiřtskou investován. Císař bavil se nyní s novým kurfiřtem po delší čas, aniž by byl mohl někdo slovům jejich rozuměti, tak „tajně“ bylo rozmlouváno; a když císař domluvil, ostatní knížata přistupující k Maximilianovi přáli mu štěstí. Tím byl za hodinu slavnostní výkon ukončen. Po obřadech těchto následovala hostina a k závěrku slouženo císaři takovým způsobem, že okolnost tato upomínala na nejskvělejší doby středověku: nový kurfiřt totiž podával mu s oběma lantkrabaty Hessen-Darmstadtskými vodu a ručník. *)

Způsobem takovýmto splněno bylo nejvroucnější přání knížete Bavorského; on překonal veškery obtíže a přiměl i k tomu císaře, že nevzal ohledu ani na odpor Španělska. Maximilian nedosáhl sice úplně toho, po čem práhlo srdce jeho; hodnost kurfiřtská nebyla mu propůjčena dědičně a nenabyl také zemí zapuzeného falekraběte, ale kníže Bavorský nezhrozil se obtíží, které mu bylo překonati; znenáhla a opatrně odstraňoval jednu překážku za druhou, v čemž mu byl falekrabě nejlepším spojencem svou ukvapeností a svým nerozumem. Příjmy jeho byly by nestačily na provedení záměrů tak dalekosáhlých, ale Maximilian se postaral, že mohl užiti příjmů německých biskupů takovým způsobem, že

---

*) Sas. st. arch. Saští vyslanci kurfiřtovi Saskému dd. 15/25. února 1623. — Khevenhiller, Annales X. 62. Vyslanci braniborští, jenž při tomto výkonu nebyli, ale o událostech těchto zajisté dobře byli informováni, vypravují, že kníže Bavorský výslovně za to děkoval, že císař s hodností kurfiřtskou „propůjčil mu také příslušné země a obyvatele“, ačkoliv místokancléř říšský v řeči své o zemích „se nezmínil“. Jaká váha by se měla přikládati této zprávě, nelze s určitostí tvrditi, ale nemyslíme, že je pravdivá, jelikož odjinud se nepotvrzuje a kníže Maximilian se zajisté nemohl domnívati, že by takovouto lstí dosáhl přání svého, totiž Horní a Dolní Falce. Berl. st. arch. Vyslanci braniborští pánu svému dd. 18/28. února 1623.

se to před tím žádnému císaři nikdy nepodařilo. Biskupové spářovali v něm osvoboditele, který je zachránil před hrozící záhubou a který jich mohl dále ochraňovati a proto mu bez obtíží povolovali prostředky k vydržování vojska, jehož velení byl svěřil schopnému generálovi. Nemohl-li kurfiřt Mohučský námitky své proti Maximilianovi potlačit, nic mu to neprospělo; byl přehlasován od svých soudruhů, u nichž Maximilian platil za státníka neobvyčejně schopného, jemuž se v zemích severně od Alp ležících nikdo nevyrovná. A podobné mínění měla o něm i kurie římská. Panovalo přesvědčení, že všechnu svou sílu a moc vynaloží, aby zachován byl stav, jenž svědčil zdaru knížat a biskupů a kdyby přál nějaké změně, že by se to dělo jen ve prospěch církve katolické. Také u císaře slovo a úsudek jeho padaly na váhu; staré upomínky ze studií, příbuzenství a vděčnost za to, že jej zachránil, vážnost k střízlivému a jasnému rozumu knížete a jmenovitě k jeho finančnímu pořádku způsobily, že Ferdinand radám jeho se podřizoval. Za takového stavu věcí mohl Maximilian býti jist, že jen strana protestantská bude dělati překážky, aby se nesplnilo přání jeho a že tedy bude lze překážky tyto odstraniti; neboť se nadál, že pomocí císařovou konečně také ještě získá i Španělsko.

Když investitura byla vykonána, falckrabě Neuburský neustal si stěžovati, ano nevoli svou projevil ještě drastičtějším způsobem a spílal císaři velmi hrubě, když jej vyslanci falckraběte Ludvíka Filipa navštívili. Co bylo v nejuovější resoluci s strany nároků dětí a příbuzných po meči na hodnost kurfiřtskou a s strany prozkoumání jejich práv slíbeno, jsou prý „samé lži“ a on že se nemůže dosti vynadiviti, že „také jemu, katolickému knížeti“ něco takového se opovažují předložiti.*) K jakým úskokům, lžím a vytáčkám otázka hodnosti kurfiřtské vedla, o tom svědčí listina, kterou císař Ferdinand za pět neděl po investituře vydal falckraběti Neuburskému na jeho neustálé žaloby a kteráž slibu, jenž byl dne 24. února dán knížeti Maximilianovi zrovna tak se přičila, jako tento slib osvědčení, které byl Ferdinand den před tím na konventě učinil. V listině dodané falckraběti Volf-

1623

*) Berl. st. arch. Braniborští vyslanci pánovi svému dd. 18/28. ún. 1623.

gangovi Vilémovi slíbil císař, že jemu a dědicům jeho po smrti Maximilianově udělí v léno hodnost kurfiřtskou a země k ní náležející nebo část jejich, kdyby pozdějším rozsudkem sboru kurfiřtského Bedřich a potomci jeho byli zbaveni hodnosti kurfiřtské. V tom případě, že by dětem Bedřichovým byla dřívější práva navrácena, měl býti falckrabě Neuburský nejbližším nápadníkem kurfiřtství falckého, kdyby linie Bedřicha IV. vymřela. Že Wolfgang Vilém slibům těmto nedůvěřoval, vysvítá z toho, že si v připomenuté listině dal také slíbiti, že bude mítí nejbližší právo k hodnosti kurfiřtské po Maximilianovi Bavorském a jeho dědicích, kdyby knížeti Bavorskému byla hodnost tato dědičně udělena.*)

Kurfiřt Mohučský usmířil se konečně naprosto s propůjčením hodnosti kurfiřtské Maximilianovi a vyžádal si od císaře některé části Dolní Falce, kterýžto příklad následoval lantkrabě Hessen-Darmstadtský. Oňate ohražoval se před Eggenberkem proti tomuto šachrování, tázaje se, jakým to způsobem chtějí se vyrovnati s falckrabětem, když se mu i Dolní Falc odnímá. V Římě byli rozhořčení, když tam došla zpráva, jak se Oňate zachoval; kardinal Ludovisio vinil Španěly, že v politice své spravují se pouze ziskuchtivostí, kterážto výčitka nebyla odůvodněna; neboť chtěl-li se Filip IV. vyhnouti válce s Anglickem a chtěl-li odvrátit nebezpečnost od obchodu španělského, nebyl to i se stanoviska katolického pouhý egoismus. Maximilian považoval za svou povinnost, býti papeži nejvýše vděčným za horlivost, jakouž zájmy jeho podporoval i postaral se, aby mu byla co možno rychle donešena zpráva, že investitura byla vykonána: na ulici stál připravený jezdec, který se hned po slavnostním výkonu dal na cestu do Říma. Papež Řehoř skutečně si zasloužil tuto pozornost, neboť neskrbil sliby, aby císaře přiměl k tomuto kroku. Poděkovací psaní, které mu Maximilian zaslal, překypovalo vroucím ubezpečováním; kníže Bavorský psal, že Řehoř nejen podporoval přenesení hodnosti kurfiřtské, nýbrž že skutek ten přímo způsobil.**)

*) Sas. st. arch. Kais. Bewilligung wegen der Anwartschaft auf die Kurpfalz gegeben dem Pfalzgrafen von Neuburg dd. 30. března 1623.

**) Maximilian papeži v Khevenhillerových Annalech X. 72. — Sas. st. archiv. Saští vyslanci pánovi svému dd. 16/26. února 1623.

Pro císaře mělo uspokojení Maximiliana především tu výhodu, že kníže Bavorský konečně předložil své účty o výlohách válečných, tak že o několik neděl později mohla se odbývat^{23. dub. 1623} v Praze schůzka s strany zaplacení. Výlohy obnášely celkem 12 milionů; polovička té sumy pojištěna byla na Horních Rakousích a druhá polovice na Horní Falcí. Císař se zavázal, že ze sumy této bude platiti úrok 5tiprocentový, dokud nebude zapravena.*)

Císaři a katolickým jeho přátelům záleželo přede vším na tom, aby udrženo bylo Španělsko ve spolku a aby odpor tamější byl uklizen. Běželoť o pomoc Filipovu, kdyby válka v Německu opět vypukla. Nežli v Madridě obdrželi zprávu o investituře v Řezně vykonané, Olivares sdělil hraběti Khevenhillerovi nové návrhy, na jakém základě by se měl mír v Němcích zjednatí. Falckrabě měl, jak jsme již dříve sdělili, nejstaršího syna svého poslati do Vídně a pod dohledem císařovým jej dát vychovati a později ke sňatku s mladší dcerou císařovou svoliti. Kromě toho měla býti hodnost kurfiřtská propůjčena Maximilianovi na čas života a později měl se rod bavorský s rodem falckým v držení její střídati.**)

Když Khevenhiller podal domů o tom zprávu, byl plán tento také infantce Isabele oznámen, načež ona žádala hraběte Oñate za přímluvu u císaře. Hrabě vyhověl tomuto úkolu, ale zlepšil návrh na vlastní zodpovědnost, poněvadž předvídal, že by jinak byl zamítnut. Navrhovalť, aby falckrabě nejen poslal syna svého na vychování do Vídně, nýbrž aby se zavázal k zaplacení 6 milionů zlatých císaři, kteroužto sumou by mohl Rakousy vyplatiti. Maximilian měl podržeti hodnost kurfiřtskou, ale po jeho smrti měla připadnouti opět linii falcké, které by byla bez prodlení Dolní Falc navrácena, kdežto by Horní Falcí obdržela

*) Hurter IX. 205. Listiny této, o níž Hurter podává zprávu, jsme nenašli, nepochybujeme však nijakž o její správnosti. Z obsahu od Hurtera ndaného soudíme, že císař novému kurfiřtovi musel zaplatit nejen pomoc proti Čechám poskytnutou, nýbrž také výlohy za exekuci v Dolní a Horní Falcí a že zástavní suma, jež byla pojištěna na Horních Rakousích, representovala výlohy od Maximiliana za výpravu do Čech účtované, kdežto suma zapsaná na Horní Falcí představovala výlohy exekuce v obojí Falcí.

**) V Simancasu. Sumario de las cartas del conde de Oñate dd. 9. a 15 Marzo 1623. — Khevenhiller, Annales X. 78.

teprvé tehdy, když by ji 6 miliony vybavila. Eggenberg, jemuž Oñate návrh tento sdělil, zpěchoval se císaři jej oznámiti, poněvadž by se byl musel tímto způsobem vzdání vyvazení Lužice.*) Nicméně podal o tom zprávu Ferdinandovi, v jehož radě byl návrh tento zamítnut, ačkoliv kurfiřt Mohučský s ním souhlasil.

Když ve Španělsku se vynasnažovali, aby falckraběti zjednali odpuštění, mohlo by se za to míti, že se tam jevila větší nevole, když císař oznámil, že hodnost kurfiřtskou Maximilianovi udělil. Věc se však měla jinak; v Madridě změnili své mínění ještě dříve, nežli obdrželi zprávu od Ferdinanda, když se dozvěděli, že se kníže Bavorský uchází o souhlas Francie s udělením hodnosti kurfiřtské a když se domnívali, že také císař má v tom svou ruku. Ve Španělsku trpce nesli, že by Maximilian měl býti vděčným králi Francouzskému a ne králi Španělskému za povýšení na hodnost kurfiřtskou; proto prohlásil Olivares před Khevenhillerem, že se knížeti přeje hodnost kurfiřtská a že se učinily některé námitky jen pro rostoucí překážky. Když tedy psaní císařské donešeno bylo do Španělska,**) muselo působiti tím chlácholivěji, poněvadž císař neoznámil veřejně, jaké závazky naproti Bavorsku na se vzal, nýbrž před Filipem IV. mluvil tím způsobem, jako před konventem. Císař tvrdil před králem Španělským, že Maximilianovi propůjčil prozatím hodnost kurfiřtskou a že příštímu konventu kurfiřtů bude rozhodnouti o dětech falckraběte a o jeho příbuzných po meči. Že Maximilian má hodnost kurfiřtskou dědičně podržeti, i kdyby kurfiřti ve prospěch mužských příbuzných rozhodli, o tom v přípisu nic se nepravilo. Přes to však Filip neschválil výslovně opatření, ježto byl císař učinil, poněvadž zatím přibyl do Madridu princ Waleský a vyjednávání nabylo tím rázu, o němž později budeme vypravovati.

Propůjčením hodnosti kurfiřtské císař osvědčil vděčnost svou k strýci a spojenci svému Maximilianovi Bavorskému; také jiní jeho přátelé a služebníci nezůstali bez odplaty a byli buď již dříve nebo nyní za služby své odměněni. Slavata, Martinic a Šternberk

*) V Simancasu. Tres cartas del conde de Oñate de 24. de Abril, 15. y 31. de Mayo 1623.

**) Víd. st. arch. Khevenhiller Eggenbergovi dd. 14. března 1623.

byli roku 1621 povýšeni do stavu hraběcího a knížeti z Liechtenšteina propůjčeno v léno Krňovsko, kteréž byli odňato markraběti Janu Jiřímu. Nyní v Řezně propůjčil císař pánovi z Eggenberka, hraběti z Hohenzollernu a Salmovi titul knížete říšského a o několik měsíců později dostalo se téhož vyznamenání plukovníku Albrechtovi z Valdšteina. Že k tomuto povýšení pojily se později veliké dary jednotlivcům a že se takových darů dostalo i jiným osvědčeným služebníkům, rozumí se u štědrého císaře Ferdinanda samo sebou. Také Tilly měl býti povýšen do stavu knížecího, ale poděkoval se za toto vyznamenání, poněvadž není ženat a spokojil se se 100.000 tolary, od císaře mu nabídnutými, k nimž Liga ještě 20.000 tolarů přidala. Jednotliví knížata počili jej dary velmi drahocennými; kurfiřt Kolínský na př. daroval mu zlatý řetěz, arcibiskup Salepurský „polní truhlu“, jež byla stříbrem bohatě vykládána a jež měla cenu 2000 tolarů; šetrný kníže Maximilian daroval skrovnému svému generálovi krásného koně.*)

Straně císařské bylo také lantkraběte Ludvíka Darmstadtského za jeho věrné služby odměniti. Nejvhodnější k tomu příležitostí bylo rozhodnutí v jeho prospěch ve při, která se po léta vlékla mezi ním a kasselským jeho strýcem u říšské dvorní rady. Lantkrabě Ludvík Mariborský, jež zemřel roku 1601, ustanovil v poslední své vůli, aby se o dědictví jeho podělili strýcové kasselský a darmstadtský, ale oběma uloženo za povinnost, aby v zemi zděděné zachovávali konfesi augšpurskou, jinak že by země dostala se v podíl druhému dědici. Lantkrabě Mauric Kasselský chtěl, aby se předsevzalo dělení podle závěti. Ludvík Darmstadtský však tvrdil, že závět přičí se císařským právům a závěti dědově a požadoval, aby se dříve rozhodlo o jeho námitkách nežli se stane rozdělení. Prozatím stalo se dohodnutí v ten smysl, aby záležitost odevzdána byla soudu smírčímu, jež by se skládal ze stavů země, jíž se týče a z několika radů kasselských a darmstadtských. Tento smírčí soud ustanovil, aby oběma dědicům dostalo se rovného podílu a přidělil jmenovitě lantkraběti Kasselskému město Maribor. Ač-

*) Sas. st. arch. Lebzelter kurfiřtovi Saskému dd. 12/22. února 1623. Arch. Praž. arcib. Arcibiskup Lohelius hrabatům Slavatovi a Martinicovi dd. 29. června 1621.

koliv Ludvík jako strýc jeho v zděděném území přijal holdování, předce s rozhodnutím soudu smířilho se nespokojil, nýbrž odvolal se k říšské dvorní radě. Mauric ohradil se proti takovému rozhodnutí, ale císař Matiaš na říšském sněmě v Řezně r. 1613 protest tento zamítl a vyzval jej, aby se k soudu dostavil. Ve při, která se o to vedla, Ludvík požadoval pro sebe tři čtvrtiny dědictví mariborského, ale léta uplynula, aniž by byl ve Vídni rozsudek vynesěn, teprvé nyní rozhodnuto na sněmě řezenském, když si byl vyžádal dobrozdání tří duchovních kurfiřtů a Maximiliana Bavorského. Celé dědictví přiřknuto lantkraběti Ludvíkovi a Mauric Kasselský odsouzen, aby nahradil veškery příjmy za tu dobu, co proti ustanovení závěti v zemích zděděných potlačoval konfesi augšpurskou ve prospěch kalvinismu. Rozhodnutí toto, které hlavně svým závěrečným ustanovením bylo citedlnou ranou pro lantkraběte Maurice, Ludvík nepovažoval za dostatečnou odměnu za své služby a požadoval, aby mu byly přiděleny ještě některé krajiny dolnofalcké a některé statky hraběte Isenburga, Solmsa a Löwensteina. Jelikož jmenovaní hrabata spojením svým s falckrabětem pomstu císařovu na sebe uvalili, žádost lantkraběte došla vyslyšení a statky, kteréž naznačil, byly mu prozatímně k užívání propůjčeny.*)

K doplnění zprávy své o sporu mariborském chceme zde uvést také císařský rozsudek ve sporu o dědictví badenské mezi markrabětem Badensko-Durlašským a dětmi markraběte Badensko-Badenského Eduarda Fortunata. Nepřátelství markraběte Durlašského vládu vídeňskou nejvýše popudilo a ačkoliv poděkováním se ve prospěch syna svého Filipa pomstě strany císařské unikl, chtěli alespoň syna jeho ztrestati a vynesli proto ve sporu o dědictví rozsudek ještě před zahájením sněmu řezenského. Že markrabě Eduard Fortunat byl uzavřel sňatek nerovný, na to se nevzal žádný ohled, říšská dvorní rada uznala, že synu jeho má právo k dědictví a odsoudila markraběte Fridricha, aby vydal dědictví, o něž byl spor a aby nahradil vybrané příjmy. Protestanti připi-

*) Rommel, Geschichte von Hessen. VI. Häberlin-Seckenberg XXII. a XXV. Víd. st. arch. Rozhodnutí s strany lantkraběte Hessen-Darmstadtského dd. 28. března 1623.

sovali rozsudek té okolnosti, že děti markraběte Fortunata byly katolické a že se tedy rozhodnutím v jejich prospěch chtělo získati nové území k protireformaci. A s výkladem tímto nebyli ovšem na omylu.

Císařský rozsudek jak ve sporu badenském tak ve při o dědictví mariborské mohl se zajisté opíratí o všeliké důvody právnícké; právo odsouzených stran nebylo zajisté nade vší pochybnost vyvýšeno a soudcové nestranní byli by se snad rozpakovali pro jednu nebo pro druhou stranu se rozhodnouti. Ale že s rozhodnutím dvacet let se čekalo a že se stalo ve prospěch katolíků a jejich přívrženců právě v tom okamžiku, kde strana císařská se domnívala, že sprostěna jest všech ohledů na své odpůrce, okolnost tato vtiskla rozsudku pečeť strannictví a připravila říšskou dvorní radu u odpůrců — bylo-li toho ještě potřebí — o zbytek vážnosti.

V Řezně byl také s strany matky a bratra zimního krále rozsudek vynešen. Vypravovali jsme, že při provádění exekuce proti falckraběti zabaveno bylo také věno jeho matky a majetek mladšího jeho bratra Ludvíka Filipa a že jim byly příjmy zastaveny. Jelikož oloupení podali proto žalobu říšské dvorní radě, aby jim byl majetek jejich opět navrácen požadující, byla o této žalobě porada v Řezně a říšská dvorní rada se konečně usnesla požadovat od falckraběnky, aby předložila svou snubní smlouvu, by se z ní vyrozumělo, k čemu má právo; co se týče syna jejího nařízeno vyšetřování, jímž se mělo prokázati, účastnil-li se v povstání českém nebo ne.*) O dva měsíce později nabylo se přesvědčení, že Ludvík Filip nesúčastnil se ve válce české a tak říšská dvorní rada podala dobré zdání toho smyslu, aby císař rozkázal markesi Spinolovi, by falckraběnce dopřál užívání (ne majetnictví) Lauternu a synu jejímu knížectví Simmernu. Císař rozhodl, aby obě strany žalující předložily original závěti Fridricha IV. kurfiřtovi Mohučskému a lantkraběti Darmstadtskému a když by se tak stalo, aby jim byl majetek jejich navrácen: zatím rozkázal markesi Spinolovi, postarat se, aby statků, jichž se týče, mohly

---

*) Vid. st. arch. Dobré zdání říšské dvorní rady dd. 15. pros. 1622.

užívati.*) Později budeme vypravovati, jak málo rozsudek tento prospěl matce a synu jejímu.

Ke zprávě své o císařských milostech a o ostatních rozsudcích připojujeme zmínku o knížeti z Anhaltu a o hraběti z Hohenlohe, na které zároveň s falckrabětem byla kletba vydána, poněvadž v Řezně také se o nich jednalo.

Kristian z Anhaltu působil naposledy na konventě segeberuském pro falckraběte, ale jednání Jakuba Anglického a rozpadnutí Unie vstříply mu přesvědčení, že další odpor proti císaři je marný. Ze Segeberku neprovázal bývalého svého pána do Hagu, nýbrž odebral se do Stade a tam uvažoval, co by měl učiniti, má-li císaře prositi o milost nebo ne. Kdyby císaře prosil o milost, poškrvnil by tím celou svou minulost: byl duševním náčelníkem všeho ruchu od počátku století proti Habsburkům a katolíkům směřujícího, neustálé jeho popuzování a slibování vznítilo v mužích, jako byli hrabě z Thurnu, pan z Roupova a j. potřebnou odhodlanost k osudnému činu, jenžto měl za následek povstání české a nyní měl jako prosebník přijíti k císaři, omlouvatí se, jiných obviňovati a to všecko, aby jen majetek svůj zachránil, kdežto tisíce bohatých šlechticů a měšťanů stali se vinou jeho žebráky? Ale rodina naléhala na něj, aby učinil, čeho zvrátiti nelze a tak se poddal, když byl patrně v duši své tuhý boj podstoupil. Císaři poslal psaní, jehož obsah stavem jeho možno omluviti, ale ne ospravedlniti; neboť žádaje za milost tvrdí, že „při minulém neštěstí nebyl původem ani náčelníkem, nýbrž že prý byl do něho znenáhla zapleten; také prý se nemíchal ze zlé afekce proti císaři, kterého vždycky za svou vrchnost uznává, do českých záležitostí, nýbrž z náklonnosti k víře evangelické, na jejíž útrapy bylo od stavů českých žalováno a z věrnosti, jakouž je kurfiřtu falckému po mnohá léta zavázán.“ Pokud byl generálem, měl prý více mír na zřeteli a nechtěl prý nikdy nechat dojíti k nejhoršímu a po porážce pomáhal prý „nově zvolenému králi“ Bedřichovi, aby „se

---

*) Vid. st. arch. Dobré zdání říšské dvorní rady dd. 9. března 1623. — Sas. st. arch. Císařské rozhodnutí dd. 24. března 1623.

disponoval accomodamentu“.*) — Když se byl Anhalt k psaní tomuto odhodlal, žádal o několik dní později svou manželku, aby se zasazovala o smíření za každou cenu a aby slíbila jménem jeho, že se vzdá všelikého spojení s posavadními svými přáteli a že ztráví tři léta nebo jak dlouho císař bude chtíti mimo Německo. Manželka Anhaltova posílajíc císaři psaní chotě svého připojila k němu svou vlastní prosbu, v níž prohlásila výslovně, že zločinů jeho nechce omlouvatí.**)

Psaní Anhaltovo a manželky jeho zasláno bylo nejdříve mladému Anhaltovi, jenžto se nalézal v zajetí v Novém městě za Vídní; od tohoto bylo pak dodáno císaři. Obě psaní provázena byla doporučením některých knížat německých (obou knížat Brunšvického a Luneburského, lantkraběte Darmstadtského a ostatních knížat z Anhaltu) a po tom všem následovala ještě žádost mladého Anhaltu za milosť. Poněvadž zatím od hraběte z Hohenlohe došla podobná žádost, říšská dvorní rada podala o všech těchto listinách zprávu císaři, v níž knížete z Anhaltu nazvala „autorem a motorem“ nedávného povstání a hraběte z Hohenlohe pro jeho vojenské postavení jedním z nejčelnějších účastníků, ale odpuštění naprosto nezamítala, nýbrž záležitost k dalším poradám s některými kurfirty a knížaty odkládala.***) Toto nad míru překvapující rozhodnutí nemůžeme si jinak vysvětliti, nežli povolností, jakou chtěli tehdy následkem příchodu Digbyho do Vídně naproti falekraběti osvědčiti a která, co se týká Kristiana z Anhaltu, o něco déle trvala. Neboť deputaci, jenž z Anhaltu do Vídně přijela a císaře za odpuštění knížeti žádala, slíbil, že učiní, co se ctí bude jen trochu možné.†)

Když se blížil sněm řezenský, klonili se u dvora císařského k další mírnosti, k čemuž velice přispěl mladý Anhalt, jenž se z Nového města přestěhoval do Vídně a svými uhlazenými způ-

*) Arch. bernburský. Anhalt císaři dd. 2 12. června 1621; u Londorpa je chybné datum 2. července.

**) Tamtéž. Anna z Anhaltu Ferdinandovi II. dd. 11/21. června 1621.

***) Víd. st. arch. Dobré zdání říšské dv. rady dd. 2. září 1621.

†) Sas. st. arch. Zpráva Zeidlerova dd. 9/19. ledna 1622. — Tamtéž. Zeidler saským tajným radům dd. 1/11. pros. 1621.

soby došel všeobecné obliby. Nejdříve mělo se dostatí milosti Hohenlohovi, jemuž dovoleno přijíti ke dvoru, aby si osobně odpuštění vyprosil. *) Potom pozván Anhalt mladší, aby císaře provázel na cestě do Řezna a tam byl v slavnostní schůzi nejčelnějších osobností od Ferdinanda čestného svého slova sprostěn a beze vší výplaty na svobodu propuštěn. **) Kristian mladší a matka jeho žádali opět za milost pro svého otce a manžela, který se byl zatím ve Švédsku usadil a císař prosbě této vyhověl potud, že sněm deputovaných a nepřítomné kurfiřty Saského a Braniborského požádal za dobré zdání v té příčině. Sněm deputovaných žádost odporučil, a jelikož i oba kurfiřti k tomuto votum se přidali, bylo odpuštění Anhaltovi již nyní pojištěno, ačkoliv bylo teprve později vyhlášeno. ***) Záležitost tato dotkla se Bedřicha v Hagu zajisté co nejbolestněji, neboť že by duševní jeho poručník a vůdce tak naprosto se od něho odloučil, toho zajisté neočekával. Již dvě léta před tím byl seznal psaní, kterým Anhalt žádal císaře za odpuštění, původ povstání se sebe svaloval a jen za úředníka kurfiřtova se vydával. Jako Bedřich bolest svou tehdež veřejně nejevil, neučinil toho ani nyní, ale přátelský poměr mezi ním a Anhaltem byl tím přerván na vždycky.

III.

1623

Mezi předměty, kteréž císař dne 7. ledna sněmu řezenskému k poradě předložil, nalézalo se také vyzvání, aby přítomní knížata a radové podali dobré zdání, jakým způsobem by se mohly „zlé úklady a praktiky proti míru říšskému“ zameziti. Otázka tato měla na zřeteli nejen odvrácení příštího nebezpečství, nýbrž týkala se přítomnosti samé, poněvadž již nyní nemohlo být žádné pochybnosti, že nad Německem nová bouře se stahuje. Porážky,

*) Víd. st. arch. Průvodní list pro Hohenlohe dd. 13. září 1622.

**) Víd. st. arch. Anna z Anhaltu Ferdinandovi dd. $\frac{26. \text{ ledna}}{5. \text{ února}}$ 1623.

***) Víd. st. arch. Dobré zdání říšské dvorní rady dd. 13. března 1623. — Císařský dekret sněmu deputovaných dd. 24. března 1623. Odpověď sněmu deputovaných dd. 30. března 1623.

kteří Mansfeld, Kristian Halberstadtský a markrabě Badenský utrpěli, odňaly ovšem knížatům německým chuť ztracené věci veřejně se ujímati a v Němcích byli by se snad znenáhla vpravili do právních poměrů od sněmu řezenského utvořených, jelikož jimi nebyla rozmnožena moc císařská, proti níž se nejvíce brojilo; ale v cizině na tom záleželo, aby se nový řád neujal. Protestantské státy záviděly katolíkům vítězství a Francie záviděla Habsburkům, že spolkem svým s Ligou nabyli bezpečné opory. Z Holandu, Dánska a Sedmíhradska brojilo se neustále proti usnešení, jenž se mělo v Řezně státi a Francie nabízela všelikým odpůrcům Habsburků své přátelství a svou podporu, ačkoliv byla propůjčení hodnosti kurfiřtské knížeti Bavorskému schválila. Jen Jakub Anglický ostal ještě dále věren své úloze prostředkovací. Tou dobou tedy, kdy Mansfeld se zbytky vojska svého s Holanďany se spojil a falekrabě zdál se býti ztraceným, připravoval se nový spolek, jenž chtěl dále vésti válku proti císaři a jehož veřejnými účastníky byli Mansfeld, Kristian Halberstadtský, Bethlen a Holanďané, kdežto Francie podnik tento potají podporovala.

Co přimělo knížete Bethlena, že znovu zrušil mír s císařem a co bylo bezprostřední příčinou, pro kterou objevila se znovu stará řevnivost mezi Habsburky a Bourbony? Co se týče Bethlena, potřebí je ukázati k událostem v Uhrách po uzavření míru mikulovského, s strany Francie musíme se ještě dále na zad vrátiti a sice k zápletkám veltlinským, jenž roku 1620 vzaly svůj počátek.

V Mikulově bylo ustanoveno, aby území, které mělo býti císaři v Uhrách postoupeno, odevzdáváno bylo u přítomnosti několika císařských a několika sedmíhradských komisařů a sice v každé župě zvláště. Císař jmenovav biskupa Velkovaradinského Pybera a čtyry jiné osoby svými komisaři poslal je do Trnavy, kam dne 23. ledna přibyli a s komisaři Bethlenovými se setkali. Komisaři uherští sprostili tedy zástupce župy přešpurské a několika měst v Trnavě přítomné přísahy k Bethlenovi, načež byli pozváni od císařských komisařů, aby příštího dne císaři věrnost slibovali.*)

1623

*) Uh. st. arch. Císařská instrukce pro komisaře do Uher dd. 12. ledna 1622. — Tamtéž. Komisaři Ferdinandovi dd. 31. ledna 1622.

Z Trnavy odebral se Pyber se svými soudruhy do Nových Zámek, aby ujal tuto pevnost, u níž se bylo předešlého roku štěstí válečné od císaře odvrátilo. Zde očekával je Stanislav Thurzo, velitel pevnosti a zároveň general v župách s této strany (hledíc z Uher) Dunaje ležících. Komisařům císařským bylo uloženo, požadovati od Thurza, aby se vzdal obou úřadů, ale nemohli jej přese všecko úsilí ke kroku tomu přiměti. Thurzo prohlásil, že by bylo pro něj potupou, kdyby to učinil, kromě toho nebylo by prý vhodné, aby oba úřady byly uprázdněny, dokud nový palatin nebude zvolen, neboť na koho by se měla šlechta uherská obracet se svými záležitostmi?

Komisaři císařští byli žalobami a výklady Thurzovými tou měrou ve svém předsevzetí zvikláni, že uznali za vhodné od instrukce se odchýliti a v obou úřadech jej potvrditi, bude-li jej v Nových Zámkách zastupovati spolehlivý muž (Petr Kohary) a složí-li Thurzo císaři přísahu věrnosti. Již k první podmínce nechtěl Thurzo svoliti, a kdyby byli Pyber a soudruzi jeho jen trochu úmyslu pána svého vyhověli, byli by museli vyjednávání s ním přerušiti, neboť jakou důvěru mohli míti v obrat povstalce, jenž nechtěl ani spolehlivé služebníky pána svého podle sebe trpěti! Dlouhým usilováním podařilo se konečně k tomu jej přiměti, že svolil k jmenování Koharyho svým náměstkem v Nových Zámkách, naproti tomu vzpíral se co nejrozhodněji proti druhému požadavku, proti složení přísahy. Rozervané poměry, jaké tehdáž v Uhrách panovaly, nemohou býti jasněji ilustrovány, nežli jak se stalo tímto chováním se Thurzovým, jenž chtěl zaujímati v zemi nejpřednější postavení beze vši zodpovědnosti naproti králi. V každém jiném státě bylo by zpěčování se Thurzovo dostačilo, aby byl prohlášen za neschopného k zastávání veřejného úřadu a zajisté byl by za to pronásledován, v Uhrách muselo se však užiti jiného měřítka, poněvadž tam vážnost královská velice byla poklesla a takováto zpupnost nesměla se na zlou váhu klásti, leda že by se s Uhrami chtělo nakládati jako se zemí dobytou, k čemu ve Vídni měli sice chuť ale ne síly dosti. Komisaři dali se Thurzem také o tomto požadavku do dlouhého vyjednávání; netajili se tím nijakž, kterak jej mají v podezření, že je věrolomným, ale ničeho tím nepořádili.

Teprvé když Thurzo viděl, že komisaři v ohledu tomto nepovolí, zavázal se písemně k poslušnosti a věrnosti naproti císaři. *)

Když komisaři potom dále cestovali a sliby věrnosti přijímali, došlo jich psaní Bethlenovo, jímž byli vyzváni, aby urychlili svůj příchod do Košice, kde se posledním podmínkám míru mělo dostáti. Nemeškali vyzvání tomu vyhověti a byli, kdož do Košice přijeli, přijati od knížete v slavném slyšení, při čemž i zevnějškem měla se osvědčiti oddanost k císaři. Kníže na př. držel klobouk v ruce, když jej biskup Pyber jménem Ferdinandovým oslovil a na jeho řeč odpověděl velmi ohnivým ujišťováním o své příští věrnosti. „Bůh že je svědkem jeho, že chová nepřekonatelnou nechuť k dalšímu prolévání krve, když byl k největší své bolesti svědkem hrozného pustošení, jaké zemi tuto stihlo za poslední války. Že nechce zkoumati, kdo jest vinen těmito bědami (byl by prý nepotřeboval jíti daleko, aby se to dozvěděl), před bohem však že vinník polnán bude k zodpovědnosti.“ Komisaři propustil slibuje, že příštího dne zřekne se ostatku toho, co císaři má býti postoupeno.

Po výjevu tomto dostavili se z nařízení Bethlenova Kassai a Michal Karoly u zástupců císařových tázajíce se, kdy císař splní podmínky míru, kdy postoupí Opolsko a Ratibořsko, kdy složí slíbených 50.000 zlatých na vydržování pevností pohraničných a konečně kdy zaplatí 100.000 zlatých, aby panství tokajské mohlo býti z rukou nynějšího držitele vyvazeno? Co se týče požadavků peněžních, komisaři císařští odpověděli sliby, ostatní požadavky však ihned splnili. Odevzdalí v slavnostní schůzi, kteráž byla k účelu tomu ustanovena, Bethlenovi správu v postoupených sedmi župách a odvedli mu též listinu, kterou mu bylo Opolsko a Ratibořsko přiřknuto. Za to však požadovali, aby vrchní županové sedmi žup, zástupci měst královských a velitelé pevností pohraničných, ježto Bethlen nyní měl spravovati, složili císaři přísahu věrnosti, jaká v Mikulově byla ujednána, by způsobem tímto spojitost Uher zřejmě se jevila a panství Bethlenovo jakožto pomíjející bylo charakterizováno. Šlechtici a měšťané zpěchovali se

17. bř.
1622

*) Uh. st. arch. Protokol o vyjednávání v Nových Zámcích.

však podmínce této vyhověti: mají-li přísahati, nechať přísaha jenom na tak dlouho má platnosť, pokud by byl mír mezi císařem a knížetem jejich. Komisaři císařští požadovali, aby Bethlen nové své poddané napomenul k poslušnosti a když tak učinil, avšak bez výsledku, hrozili, že odjedou a vymohli konečně, že přísaha byla

18. bř.
1622 složena ve způsobě od nich předepsané. Komisaři císařští měli, jak jim bylo uloženo, požadovati také, aby jim byla vydána listina konfедераční, kterou Uhry na sněmě prešpurském a baňsko-bystrickém byly vstoupily do spolku s Čechy a s Rakousy; ale toho nedosáhli, neboť jim bylo odpověděno, že listina nalézá se v pozůstalosti zemřelého palatina. Dne 21. března byla koruna slavnostním způsobem odevzdána, čímž císař prozatím dosáhl všeho, čeho chtěl docílit. Komisaři žádali sice ještě za seznam statků od Bethlena v Uhrách zastavených, ale kníže Sedmíhradský se omlouval, že seznamu takového nemá. Na straně císařské chtěli věděti, kolik by obnášela náhrada těm, kdo by z majetku svého měli býti vytisknuti; čím déle v záležitosti této neměli dosti světla, tím spíše mohli tušiti, že se později spory a rozmišky budou z toho roditi. A domněnka tato měla brzy dojíti svého potvrzení.*)

Při vyjednávání v Mikulově nucen byl císař zavázati se, že svolá sněm říšský a závazku tomu v čas dostál, svolav stavy uher-
1622 ské na sněm do Šoproně ke dni 1. května. V Uhrách však lhůty této nebylo dodrženo jako v Němcích; teprvé ke konci měsíce shromáždili se biskupové a šlechtici k sněmování. Dne
1622 24. května vjel císař do města s mladou svou chotí a skvostné divadlo přilákalo nesmírný počet diváků, kterými vůz, v němž císařovna seděla, jen s těží projel a kteří císaře, jenž na koni seděl, hustými davy obklopovali. Ferdinand, jenž s potěšením přijímal holdování lidu, nebyl tím nijakž zastrašen, blažený úsměv zářil s obličeje jeho a přívětivými slovy snažil se množstvím cestu si proklesti. Příštího dne byl sněm slavnostním způsobem zahájen; císař odevzdal u přítomnosti stavů arcibiskupovi Ostríhomskému své předlohy a poznamenal při tom, nepodal-li mu někdo z pří-

*) Uh. akademie. Cís. komisaři Ferdinandovi dd. 12. března 1622. — Uh. st. arch. Komisaři Ferdinandovi dd. 28. března 1622.

tomných ruky a přeje-li si to učiniti, aby předstoupil, na kteréžto vyzvání ovšem mnozí se přihlásili.

V předlohách podaných požadovalo se od stavů, aby povolili berni, špíži pro kasárny pohraničné, aby poskytli příprež a jiné služby, aby kasárny pohraničné opravili a konečně aby vydali konfедераční listiny, které tedy ještě nebyly nalezeny, a onu korespondenci, jakou byli měli zástupci jejich Emerich Liphthai, Štěpán Doczi a Jan Rymay na rozkaz Bethlenův o vyjednávání svém v Čářihradě. Císaři na tom záleželo zvědět, jaké plány Porta proti němu kula a proto dal přednésti tento požadavek, jehož stavové nemohli zamítnouti, nechtěli-li skutkem jednati proti oddanosti a věrnosti, kterou císaři slíbili. Ze všeho však, co císař požadoval, byly nejdůležitější dva kusy, aby statky od Bethlena zabavené navraceny byly dřívějším jejich majetníkům a aby do pohraničných kasáren vloženo bylo vojsko německé. Císař podporoval poslední svůj požadavek poznamenáním, že Němci nesmějí být uraženi a že beztoho podle uherských zákonů může býti vojsko německé do Uher povoláno, je-li toho potřeba. Co se týče statků poznamenati dlužno, že část jich byla dřívějším majetníkům navracena, jen o těch nestalo se ještě vyrovnání, které byl Bethlen jednotlivým osobám za peníze zapsal, tedy zastavil nebo prodal. Měla-li býti záležitost tato smírně vyrovnána, musela země přinést obět nějakou, ale obětavosti se naprosto nedostávalo: stavové nepřáli katolíkům, aby statků těchto zase nabyli a katolíci nechtěli, aby se poskytla náhrada těm, kdo zástavu drželi, poněvadž je za lupiče považovali.*)

Tou dobou, když císař předlohy své na sněm vznesl, požadovali od sněmu také lidé duchovní a světští, aby jim byly co možno nejdříve navraceny statky odňaté. O věci této muselo se tedy brzy jednati a skutečně rozpředlo se o ní brzy rokování velmi živé neřku-li vášnivé, jak mezi magnaty tak mezi stavy. Ti, jenž byli o svůj majetek připraveni, požadovali, aby jim statky jejich bezprostředně byly navraceny, kdežto odpůrci jejich chtěli, aby napřed ustanovena byla náhrada nynějším držitelům. Při tom přišlo

*) Uh. st. arch. Královské propoalice. Tamtéž. Diarium sněmu říšského.

na řadu vyjednávání v Mikulově a stavové zvěděli, že Kassai jménem Bethlenovým svolil k tomu, aby bývalí držitelé statků svých zase nabyli a že jen požadoval, aby to bylo k nejbližšímu sněmu říšskému — tedy k nynějšímu — odročeno a aby nynějším držitelům, kteří statky drží zástavou, poskytnuta byla náhrada. Konečně dohodly se sporné strany v ten smysl, aby rozhodnutí bylo odročeno, až bude zvolen palatin, a tak vyzván císař, aby podle zákona oznámil jména těch, kterým by přál hodnost palatinskou. Ferdinand navrhl hrabata Bathyanyho, Stanislava Thurzo, Mikuláše Eszterhazyho a Tomáše Erdödiho. Charakteristické jesti, že Ferdinand navrhl také Stanislava Thurzo jakožto kandidáta, k němuž má důvěru, ačkoliv muselo nedůvěru jeho vzbuditi nepřátelské jednání Thurzovo v létech 1620 a 1621, a při odevzdávání Nových Zámků. Avšak neuspořádané poměry v Uhrách, za kterých nejčelnější vůdcové mohli od jedné strany ke druhé přestupovati, dále sliby, které snad zatím Thurzo učinil, chování se jeho na sněmě říšském a naděje, že bude obrácen na víru katolickou, což se později skutečně stalo, sblížily jej mnohem více se stranou katolickou, nežli mohl kdo tušiti. Snaha Ferdinandova však k tomu se nesla, aby na hodnost palatina povýšen byl Eszterhazy, který se byl beze všeho kolísání a s nasazením všeho svého majetku již roku 1620 přidal k straně císařově a při ní udatně vytrval, při čemž snad nedělal si naděje na odměnu, které se mu později bohatě dostalo, nýbrž z přesvědčení, že by nastoupilo panství turecké, kdyby moc císařská byla zlomena a že z tohoto důvodu potřebí jest moc tuto obhajovati. — Jen nepatrná část poslanců sněmovních měla asi vědomost obratu, jenžto se s Thurzem připravoval a proto mu byly předem hlasy všech protestantů pojištěny. Zdali pro něj hlasovali také někteří katolíci, není nám známo, ale dosáhl většiny 80 hlasů, kdežto Eszterhazy obdržel 65, Batthyany 3 a Erdödi jen 2 hlasy. Thurzo byl tedy zvolen, císař potvrdil jej v nové hodnosti a vykázal mu slušné 22.000 zlatých uherských. Náměstkem jeho zvolen později Jan Sandor, jeden z uherských vyjednavatelů v Mikulově.

Nyní mělo se jednati o statecích; a ačkoliv stavové chtěli, aby stížnosti jejich napřed přišly na řadu, předce se k vyzvání palati-

nově usnesli zachovat se, co se statků týče, podle toho, co bylo mírem mikulovským ustanoveno. Jakým způsobem se to stalo, není nám známo, podobá se však, že bývalí majitelé vesměs statků svých zase nabyli a že nynější jich držitelé byli z nich vypuzeni, aniž by se jim bylo nějaké náhrady dostalo, neboť v listinách nesetkáváme se více se stížnostmi starých majetníků, kdežto Bethlen brzy na to činil císaři velmi prudké výčitky, že lidé, kterým statky za poskytnuté peníze zastavil, byli beze vší náhrady od císaře z nich vypovězeni. *)

Dálší jednání na říšském sněmě týkalo se stavovských stížností a přede vším otázky náboženské. Katolíci prohlásili skrze arcibiskupa Pazmanna, že nesvolí k jiným ústupkům, nežli jaké jsou obsaženy v míru vídeňském z roku 1606 a v šestém článku korunovačního diplomu Ferdinandova, naproti čemuž protestanti požadovali, aby „se zachoval nynější stav věci“, za něhož katolíkům dělo se všeliké násilí. Jelikož katolíci požadavek tento zamítli, protestanti chtěli stanovisko jejich uznati, když by ve sporých případech vznešeno bylo rozhodnutí na palatina; ale i tento návrh katolíci zamítli, poněvadž nechtěli palatinovi nové moci soudcovské propůjčiti. Na to protestanti za protestu přerušili jednání prohlásivše, že spravovati se budou korunovačními diplomy obou králů Matiaše a Ferdinanda a „pravým smyslem“, jakýž diplomům těmto dlužno přikládati a že za žádnou cenu od toho neustoupí.

Když tato věc byla odbyta, počalo se jednati o německých posádkách a velitelích v pohraničných tvrzích uherských. Německé posádky nalézaly se tehdáž jen v Komárně, v Rabu a na čtyřech jiných menších hradech. Stížností stavů uherských směřovaly především proti velitelům Komárna a Rabu a když císař konečně svolil k odstranění velice neoblíbeného velitele komárenského, stavové na tom více nestáli, nýbrž požadovali jen, aby velitel podřízen byl zákonům uherským a palatinovi a aby nedostával rozkazy své pouze od vídeňské dvorní rady. Císař vyhověl nejen této žádosti, nýbrž slíbil také, že v Komárně a v Rabu dosadí rozené Uhry za druhé

---

*) Diarium Soproniense a pozdější korespondence v uh. st. arch.

velitele a že posádky německé vůbec odvolá, jen v Prešpurku že chce ponechat 100 mužů, kterým by ve spolku s Uhry příslušelo korunu střežiti. Tedy až na tento nepatrný počet strážců korunních měly být Uhry sprostěny německého vojska, proti němuž se v té zemi tolik nabrojilo. *) Císař rozhodnutí toto sdělil některým čelnějším členům sněmu říšského, které byl k sobě pozval, a ujišťoval je zároveň, že odtud nebude cizího vojska do království vkládati, poněvadž se přesvědčil, že jest to proti zákonu. Když palatin slova tato na sněmě opakoval, vypukl všeobecný jásot, poslanci vzájemně si přáli, že ústava od krále došla uznání a ostatním stížnostem věnovali již jen málo pozornosti, bylyť buď na rychlo vyřízeny nebo odstraněny sliby, které nikdy nedošly svého splnění, jako na př., že císař se postará o nahrazení špatné mince, kdežto ve všech svých dědičných zemích dal bít minci, ježto měla třikráte tak vysokou cenu proti tomu, jakou obnášela vnitřní její hodnota.

1622 Sněm šoproňský uzavřen byl počátkem srpna, když byla několik dní před tím (dne 26. července) královna korunována. Všechny tehdejší sněmy říšské byly jen kolbištěm pro zápasy rabulistické, lid maďarský, jemuž tento stát děkoval za svůj vznik, úpěl z větší části pode jhem tureckým a na území, ježto bylo obsazeno od císaře, nemohla se vyvinouti zdravá vnitřní politika, neboť zde zápasila šlechta maďarská s vídeňskou vládou o panství nad sedlským lidem většinou slovanským a tak stát Uherský té doby postrádal všelikého zdravého základu. Rázný panovník byl by měl před sebou vhodné pole, aby na území tom zjednal státní pořádek s vyšším pokrokem, ale k tomu byl by potřeboval schopné, spornivé a úkolu svého vědomé úředníky a vojíny, ale ne italské kořistníky, **) jenž tehdejší měli ve vojště rakouském veliké slovo a ne státníky, kteří jen to měli na zřeteli, aby se hodně obohatili.

Bethlen nedlouho před zahájením sněmu říšského, vypravil posly své k Ferdinandovi a dal jej požádati za brzké vyplacení slíbených peněz a za odevzdání knížectví Opolského a Ratibořského,

*) Gravamina regni. Odpověď císařova, replika a duplika v uh. st. arch.

**) Výchítku tuto pozdějším svým vypravováním dostatečně doličíme.

keré mu posud ještě nebyly postoupeny. *) Máme za to, že sliby, kterých se mu dostalo, nebyly uspokojivé, ale ještě méně uspokojila jej odpověď, kterou obdržel od sněmu šoproňského, k němuž byl také zástupce své vypravil nejspíše proto, aby, co se týče statků, způsobil rozhodnutí přívržencům svým příznivé. Zástupci jeho tam zvěděli, že se sněm usnesl, aby sporné statky byly bezprostředně dřívějším jich majitelům odevzdány a že podobné rozkazy byly vydány také do sedmi žup, ježto byly Bethlenovi postoupeny. Kníže Bethlen s tím nesouhlasil, aby na území, které mu připadlo, byli nynější držitelé ze statků vypuzeni, i když by se jim poskytla náhrada, tím méně připadlo mu kdy na mysl, aby k tomu svolil beze vši náhrady a tak exekuci tohoto dekretu v župách svých zakázal, **) při čemž císaře ostrými výčitkami zasypával. Otázka o nových nepřátelských podnicích proti Ferdinandovi od té doby denně od knížete byla uvažována.

Bethlen ostatně již po měsíce popřával sluchu markraběti Krňovskému a Thurnovi, kteří v družině jeho se nalézali a neustále k tomu pracovali, aby válka znovu vypukla; vypravil poselství k sultanovi, dal po něm mír svůj s císařem omlouvatí a projevil ochotu válku znovu počítí, poskytne-li mu sultan pomoc. V psaných svých a instrukcích pro Cařihrad platících počínal si způsobem nade všecko pomyšlení vášnivým; ani tehdy byl by Turků nepovzbuzoval horlivěji k útoku na císaře, kdyby byl býval jist, že jemu výhradně spadne do klína ovoce vítězné války. Radil sultanovi, aby vojsko své ve tři armády rozdělil; s hlavní armádou měl táhnouti na Št. Hradec, druhý 45.000 mužů silný sbor měl mu poslati na pomoc, aby mohl podniknouti útok na Vídeň a s třetím sborem 28.000 mužů, který by se sesílil 6000 jezdců uherských, mělo se postupovati k Pasovu. „Kořist že z toho kyne neobyčejně bohatá, neboť obyvatelstvo, kudy se potáhne, že je nestatečné jako Bulhaři.“ Po přemožení Ferdinanda bude prý se

*) Víd. st. arch. Vyslanci Bethlenovi pánovi svému dd. 30. května 1622. — Sas. st. arch. Bethlenova instrukce vyslanci Štěpánu Kovachociusovi dd. 1. dubna 1622.

**) Szilagyi: Korespondence Bethlenova. Bethlen župám dd. 23. července 1622.

moci podniknouti útok na Itálii a budou prý se tam moci nejbohatší města bez odporu vyplniti. V plánu tomto nejeví se ani nejmenší ohled na západní civilisaci; Turci nechat loupí a plení, nechat panství své šffí, jen když Ferdinand bude přemožen.*) Markrabě Krňovský, jenž falckraběti plány tyto sdělil,**) chtěl se sám vydati do Cařihradu, aby se tam Bethlena a falckraběte u sultana zastával, s čehož však sešlo. Předsevzetí markraběte překazila trvalá choroba, která příštího roku životu jeho konec učinila a tak místo něho podnikl hrabě z Thurnu obtížnou cestu do Cařihradu, kteroužto v srpnu nastoupil.

Thurn dobře cítil, jaké nebezpečnoství hrozilo křesťanům ze spolku s Tureckem, ale uspokojil svědomí své poznámkou, že nikdo není povinen milovati bližního svého více nežli sebe samého a že ten jedná nesmyslně, kdo sám zahyne, aby jiných ušetřil.***) Oddával-li se Bethlen naději, že Thurn docílí v Cařihradě lepšího výsledku, nežli ostatní jeho vyslanci, které tam byl jednoho za druhým vypravil, měl doznati brzy sklamaní. Thurn neměl ani té nejmenší schopnosti k úkolu diplomatickému a jmenovitě ne na půdě turecké, kde peníze, znalost řeči a mistrovství v pletichách rozhodovaly, kterýchžto vlastností Thurnovi naprosto se nedostávalo. V listech, které z nového svého místa zasýlal Bedřichovi a Alžbětě, jeví se býti frasistou a sanguinikem, neboť z počátku dělal jim naději, že vyjednávání jeho bude míti výsledek nejskvělejší;†) později však sebedůvěra jeho se zmenšila, mlčel o svých výsledcích, stěžoval si tu a tam na bezprávi, jaké se mu stalo, když byl pro Anhalta a Hohenlohe zbaven velitelství nad vojskem českým a konečně si nepřál nic jiného, nežli aby „se mohl ke králi svému odebrati a z milosti jeho žíti.“ ††) Ale brzy poddal se opět způsobu dithyrambickému a blahopřál králi svému k listu, který mu

*) Török Magyarokori Törtenelemi Emlkek. List Bethlenův do Cařihradu. Tamtéž. Bethlen (vezírovi v Budíně?)

**) Mnich. st. arch. Markrabě Krňovský Bedřichovi dd. 8. dubna 1622.

***) Mnich. st. arch. Thurn Bedřichovi Falckému dd. 5. srpna 1622.

†) Mnich. st. arch. Thurn témuž dd. 2. září 1622. — Thurn Alžbětě dd. 3. září 1622. — Thurn Bedřichovi dd. 16. září 1622.

††) Tamtéž. Thurn Bedřichovi Falckému dd. 15. října, 12. listopadu a 23. prosince 1622 a 4. února 1623.

sultán právě zaslal. *) Kdyby byli státníci vídeňští věděli, jak málo ochoty Turci pro válku s Perskem k poskytnutí pomoci Bethlenovi jevíli, byli by se upokojili a byli by nedbali varovných hlasů arcibiskupa Ostrihomského; **) neboť všechny snahy Bethlenovy, aby získal pomoc tureckou, zůstaly marnými.

Ačkoliv Bethlen při všem svém úsilí nemohl si zjednatí spolek s Turky, předce nechtěl proto s útokem na císaře váhati, poněvadž bezohledné rozřešení otázky s strany statků hněv jeho nanejvýše popudilo, požadoval jen napřed od Bedřicha, aby mu poskytl podporu peněžní. Za účelem tím poslal do Hagu jistého Petendiho, ^{2. srpna 1622} který tam měl podati zprávu o celé jeho činnosti, ***) kterak Turky žádá za pomoc a k účelu tomu hraběte z Thurnu posílá do Cařihradu a kterak je odhodlán v boji proti císaři pokračovati, dokud by ho nezničil. Jelikož však přede všemi věcmi peněz jest k tomu zapotřebí, nechat Bedřich hledí u svých přátel si je zaopatřiti, on že pak postaví do pole 42.000 vojska vlastního a kromě toho že bude míti k dispozici 18.000 Turků a 15.000 Tatarů. †) Z dalších zpráv vyznívá, že Bethlen také požadoval, aby falckrabě vpadl s vojskem do Čech a na Moravu a že počátek války kladl na jaro. Návrhy a požadavky tyto donešeny do Hagu, když tam ¹⁶²³ želeli nezdařené výpravy z jara a v létě r. 1622 a když se tam naprosto nedostávalo prostředků k vyzbrojení nového vojska. Vytrvalost a ráznost Mansfeldova a Kristiana Halberstadtského nedopouštěly však žádné pochybnosti, že bude brzy pohromadě vojsko nové. I podána o tom zpráva knížeti Sedmihradskému s tím ^{V únoru 1623} napomenutím, aby na jaře vytrhl do pole, poněvadž vojsku ligitickému každým způsobem položí se překážka, aby císaři nemohlo táhnouti na pomoc a Bethlenovi že se tak útok polehčí. ††) Po-

*) Tamtéž. Thurn Bedřichovi dd. 19. března a 12. dubna 1623.

**) Knihovna uh. akademie: Pazman císaři Ferdinandovi dd. 15. listopadu 1622.

***) Mnich. st. arch. Bethlen Bedřichovi dd. 2. srpna 1622.

†) Mnich st. archiv. Přednešení Petendiho Bedřichovi dd. 9/19. října 1622.

††) Tamtéž. Dobré zdání pana z Donína dd. 20/30. ledna 1623. Bedřich Bethlenovi dd. 1/11 února 1623. Coel. Camer. Poznámky Acháce z Donína o pokračování ve vyjednávání, které byl Petendi započal (nedatované, ale do této doby spadající).

zději ukazováno také na pomoc,*) jaká se od Francie očekávala a vůbec kojili se v Hagu nadějí, že výprava r. 1623 lépe se podaří nežli roku minulého.

Počátkem r. 1623 Bethlen se s tím před císařem příliš netajil, že se zanáší nepřátelskými záměry. Neboť když palatin tou dobou hleděl zjednat si s Bethlenem přátelštější styky, prohlásil kníže Sedmihradský, že chce vypraviti k císaři vyslance svého a od něho požadovati náhradu těm, kdo byli ze statků svých vypuzeni a nesplní-li císař požadavek jeho, že se mírem uzavřeným nebude vázati.***) Uvážíme-li, že císař do této doby (počátkem roku 1623) ani nezaplatil sumu zástavní, již měl býti Tokaj pro Bethlena vyvazen, ani neposkytl 50.000 zl. na vydržování pevností pohraničných — jak se věc měla s Opolskem a Ratibořskem není nám známo —, nemůžeme popřít, že některé podmínky míru porušil a že Bethlenovi zavedl příčinu k stížnostem. Pletichy Bethlenovy, o nichž dostaly se do Vídně všeliké zprávy, omlouvaly však jednání císařovo. Bethlen kromě jiného počal opět užívati titulu královského a osvědčil tím dosti zřejmě své záměry. Mezi císařem a knížetem Sedmihradským nemohlo býti řeči o míru upřímném.

IV.

Staré soupeřství mezi Habsburky a Bourbony, které sňatkem Ludvíka XIII. se španělskou princeznou Annou a nesnázemi Habsburků německých poutuchlo, neočekávanými výsledky zbraní císařských zase bylo vzníceno a objevilo se v bývalé své příkrosti, když Španělé chtěli kořistit z povstání Veltlinských, tak že falckrabě a jeho general hrabě z Mansfeldu mohli počítati na podporu Francie.

Část nynějšího Švýcarska hraničící s Tyrolskem, kterážto nejdéle podržela staré jméno Raetie a nyní Grizonsko se na-

---

*) Tamtéž. Bedřich Thurnovi dd. $\frac{27. \text{ března}}{6. \text{ dubna}}$ 1623.

***) Uh. akademie: Relatio Michaëlis Bossanii per Palatinum ad Bethlenium ablegati facta 28. února 1623.

zývá, náležela v pozdních dobách středověku biskupovi Churskému a několika klášterům a šlechticům. Od konce XIV. století jevil se na území tomto po příkladu spříseženců zápas mezi poddanými a pány jejich o uznání vzájemných nároků, čímž se znenáhla dostalo panství do rukou tří Spolků. Nejprve utvořil se „Gotteshausbund“, jenž se rozprostíral kolem Churu a střed Rätie zaujímal, dále „Spolek Hořejší nebo Šedivý“ měl sídlo své v západní části Rätie a třetí „Zehngerichtenbund“ zaujímal východní část území. Tyto tři Spolky se spojily a rozhodovaly o svých záležitostech na sněmeh spolkových každého roku svolávaných, kteréžto sněmy „Beitage“ nazývány a žádaly později za přijetí do spolku Švýcarského, čehož však nedosáhly, poněvadž některé kantony z důvodů náboženských žádosti této se opřely. Jmenované Spolky tvořily tedy o sobě vedle spolku Švýcarského nezávislý stát. Během času nabyly Spolky panství nad některými jižně ležícími krajinami, Veltlinem a hrabstvím Bormijským a Chiavenským a podle společného dohodnutí volil jeden Spolek po druhém osoby, které vysílány do zemí poddaných, aby tam vedly správu země. Jelikož volba padla obyčejně na osoby nezpůsobilé, nuceny byly tyto vykonávati úřad svůj skrze nájemce, kteří ve spolku s nimi zemí vyssávali. Lid „pánů“ hluboce nenáviděl a nenávisť tato rostla, když reformace na území spolkovém z většího dílu vrchu nabyla a správci poddané své, kteří se církve katolické vytrvale přidržovali také v ohledu náboženském utlačovati počali. Nepřátelského smýšlení proti protestantům se snahami čím dále více rozpínávanými, kteří ve Spolcích katolíky samé utlačovali a z vlasti jejich vypuzovali, užili někteří náčelníci vypovězených katolíků, aby s lidmi, jenžto byli pro všeliké zločiny z Milánska, Benátska a Tridenta vypovězeni, podnikli vpád do Veltlinska a pomocí domorodců protestanty tamější porubali. Vražedné výjevy počaly dne 19. července 1620 v Tiraně a příštích dnů v celém Veltlinsku se v nich pokračovalo a ačkoliv jen asi 350 lidí při tom zahynulo, poněvadž jednak na území tom mnoho protestantů nebydlelo a mnohým se podařilo uprchnouti, předce ukrutnosti, jaké se při tom zběhly, upomínaly velice na ohavnosti noci bartolomějské.

Vyslanec francouzský Gueffier, jenž byl od příslušníků Spolku

uražen a proto na ně zanevřel, měl s těmito vražednými výjevů jakousi mravní spojitost. Politická výhoda těchto výjevů spadla však přede vším jen Španělsku a Rakousku do klína, neboť Veltlinští mohli se před pomstou Spolku jen tak ochrániti, když by se jim dostalo pomoci od Habsburků, kteří byli velice ochotni pomoc takovou poskytnouti, poněvadž by přivtělením Veltlinu, kdyby k němu došlo, vyplněna byla mezera, ježto oddělovala državy španělských a německých Habsburků. Hned po řezi nahoře připomenuté vrazilo vojsko španělské z Milanska do Veltlina a obsadilo nejdůležitější místa, kdežto z Tirolska vtrhlo obyvatelstvo, které bylo z území spolkového uprchlo, do údolí Münsterského podporováno jsouc vojskem rakouským pod Rudolfem z Planty a zjednálo tak spojení mezi Tirolskem, Veltlinem a Milánskem. Arciknížeti Leopoldovi, který jako místodržitel sídlil v Tirolsku, běželo při tom o dobytí dolního Engadinu, čímž Tirolsku měly býti zjednány lepší hranice na západ.

28. srpna
1820

2. srpna
1820

1820

Když sněm v Churu shromážděný se radil, co by se vůči řezi veltlinské a vtrhnutí Rakušanů do údolí Münsterského mělo předsevzítí, naskytly se pochybnosti, kam by se vojsko mělo nejdříve obrátiti. Zbrojný lid vypraven konečně proti Veltlinu, ale následkem nepříznivé potýčky u mostu Gaudenckého přes Addu muselo vojsko spolkové zase ustoupiti a Veltlin ponechán sobě samému čili spíše Španělům. Mezi Spolky stala se roztržka. Spolek Šedivý, z větší části katolický, sympatisoval vlastně s Veltlinskými a nechtěl se účastniti v útoku na ně, bylo by tedy asi sotva došlo k dalším bojům, kdyby byly ostatní dva Spolky nedošly opory u protestantských kantonů švýcarských, které jim několik tisíc mužů poslaly na pomoc. V srpnu tedy podniknuta druhá výprava proti Veltlinu a podobalo se, že Spolky tentokráte domohou se vítězství, ješto vypravily značné síly zbrojné do pole; ale sbor bernský, jenžto utrpěl porážku u Tirana, jal se ustupovati a strhl s sebou také ostatní spojence, tak že i tentokráte Španělé území veltlinské podrželi ve svých rukou.

Šedivý Spolek snažil se nyní na vlastní pěst zjednati mír se Španělskem a vypravil k tomu účelu vyslance své do Milána k místokráli španělskému, vévodovi z Ferie. Jelikož Španělsko

již z ohledu na Francii Veltlinu pro sebe podržeti nechtělo, nýbrž jen svobodný průchod zemí pojistit si hodlalo, byl místokrál ochoten území třem Spolkům navrátiti, kdyby k tomu svolily, aby některá místa byla na určitý čas vojskem španělským obsazena, aby vojsko španělské mohlo zemí po věčné časy do Německa svobodně procházeti a aby ve Veltlinsku jen církev katolická byla uznávána. Spolek Šedivý přijal tyto podmínky a ostatním dvěma ponechána lhůta dvou měsíců, do které se mělo na jejich svolení čekat. Gotteshausbund a Zehngerichtenbund nechtíce svoliti k navrženým podmínkám, neustály v boji, ale podnikly útoky své nejprve na vojsko, které z Tirolska vniklo na jejich území. Přívrženci rakouští poraženi v dolním Engadinu a na jiných místech, u Tuisisu na území Šedivého Spolku svedena šťastná bitka, načež dosazeno i jiných úspěchů, tak že v krátké době byl vliv rakouský na území všech tří Spolků zlomen; jen Veltlinsko podléhalo vojsku španělskému. *)

Zatím měl býti osud zápasu rozhodnut na jiném místě a sice v Madridě vyjednáváním mezi dvorem francouzským a španělským. Ačkoliv, jak bylo nahoře poznamenáno, vyslanec francouzský Gueffier stál v jakémsi spojení s krvavými událostmi ve Veltlinu, předce byli ve Francii popuzeni, když se výhod z těchto událostí mělo Habsburkům dostat. Z tohoto důvodu vyzváni členové slavného poselstva francouzského, kteří ještě ve Vídni meškali, aby si na události ve Veltlinu u císaře stěžovali a aby se o ustoupení Španělů z tohoto území zasazovali. Vévoda z Angoulême počal o tom na lovu s Ferdinandem hovořiti, ale nedostal odpovědi a musel se věci té při jiné příležitosti dotknouti. Zábava počala tentokráte tím způsobem, že Ferdinand upozornil na povstání, ježto se od Hugonetů připravovalo a projevil naději, že je Ludvík snadno překoná. Angoulême poznamenal, že by se tak zajisté stalo, kdyby pán jeho nebyl stížen jinými starostmi. Tím ukázal k Veltlinu a prohlásil, že Ludvík nemůže dovoliti králi Španělskému, aby zabral území, kteréž mu nenáleží. Když císař projevil své podivení nad

---

*) Zápasy tyto líčíme podle výtečné práce Conradina z Mooru: Geschichte von Curraetien etc.

tím, že ve Francii mají tak za zlé ochranu, jakou Španělsko propůjčuje stíněným katolíkům, vévoda odpověděl, že Ludvík za žádnou jinou cenu nebude uspokojen, nežli budou-li, co se týká území Veltlínského obnoveny bývalé poměry a zjedná-li v tom císař nápravu.*)

Aby dvůr madridský, co se věci této týče, neostal v pochybnostech, Ludvík poslal tam počátkem roku 1621 maršálka Bassompiera.***) Filip III. byl touto dobou již velmi chatrný a proto vyjednávání nebylo rychle ukončeno, ale král Španělský nedlouho před svou smrtí složil ve zvláštní listině náhled svůj o tom, jakým způsobem záležitost veltlínská mohla by býti ukončena a listina tato připojena k jeho poslední vůli. V listině této praví král, že dne 27. března (tedy nedlouho před svou smrtí), obdržel od papeže Řehoře XV. list, kterým jej tento žádal, aby z ohledu na obecné dobro všecko učinil, by otázka veltlínská nezavdávala příčiny k rozmrškám. Že tedy rozkazuje synu svému, aby v záležitosti této bral radu s jeho Svatostí, jeho (Filipa III.) úmysl že byl vždycky jen ten, aby bezpečnost katolíků veltlínských pojistil. Smysl osvědčení toho jest, že král papeži ponechává rozhodnutí, jakým způsobem by měly býti neshody s Francií uklizeny a že ukládá synu svému, aby se rozhodnutí tomu podrobil. Jelikož papež, jak jsme vyložili, chtěl jen povinností úřadu svého dostáti a ne provozovati politiku buď ve prospěch Španělska nebo Francie, mohlo se předvídati, kterak rozhodne: Veltlíňtí neměli býti vydáni v šanc utlačování spolčenců protestantských, ale také Španělům nemělo býti panství nad nimi ponecháno. Zatím však k tomu ještě nedošlo, aby byl papež mínění své v této záležitosti formuloval, neboť Filip IV., když na trůn dosedl, uložil některým svým tajným radám, mezi nimiž byl člen rady italské Caymo a jeho tajemník Ciriça, aby vyjednávali v tom smyslu, jak byl otec jeho ustanovil; a jmenované osoby dohodly se po několika dnech s Bassompierrem a vyslancem francouzským Rochepotem o smlouvě, ježto měla všeliké řevnivosti přítrž učiniti.***)

*) Ambassade. Les ambassadeurs au Roy Louis XIII. dd. 24. ledna 1621.

**) Víd. st. arch. Listina o Veltlínsku dd. 6. května 1621.

***) Víd. st. arch. Listiny o těchto záležitostech v španělské korespondenci.

nělsko posádky své odvolati, obyvatelstvu Veltlinska a hrabství Bormijského a Chiavennského měla býti udělena úplná amnestie, na území tomto měly býti zrušeny všechny novoty u víře, které tam byly od roku 1617 zavedeny, na věci tyto měli příslušníci Spolků složiti přísahu, třinácte švýcarských kantonů s Wallisem a král Francouzský měli poskytnouti rukojmí, že přísaha tato bude dodržena. Ke konci května měli se předseda parlamentu v hrabství Burgundském (jménem arciknížete Albrechta), papežský nuncius a vyslanec Ludvíka XIII. dostaviti do Luzernu a postarat se, aby smlouva tato byla provedena. 1621

Do Luzernu dostavili se skutečně za papeže nuncius Alessandro Scapi, za Francii pan z Montholonu a za arciknížete Albrechta Adrian Thomasino, lantfojt z Dôle, aby, jak jim bylo uloženo, o provedení smlouvy se postarali. Ale snahy jejich rozbily se především o to, že část spolčenců nechtěli požadované amnestie povoliti a že katolické kantony švýcarské nechtěly za dodržení přísahy ručiti. Španělsko však bylo volno smlouvu potvrditi jen tehdy, budou-li všecky tyto podmínky splněny a sprostěno bylo svého závazku, jakmile by se spolčenci nebo kantony jedinému kusu vzepřeli. Kromě toho ani papež nebyl s tím spokojen, aby Veltlinští byli zase svým dřívějším protestantským pánům podrobeni a konečně ani Veltlinští nechtěli dřívější jho podniknouti. Někteří historikové obviňují Španěly, že prý byli rádi, když vznícena byla tak všestranná oposice proti smlouvě madridské a sami prý podplácením popuzovali kantony katolické, poněvadž se nechtěli vzdáti panství nad Veltlinem. Obvinění toto jest sice velice pravdě podobné, poznamenati však dlužno, že na druhé straně jsou také závažné důkazy o mírumilovné politice španělské v této době; sem náleží jmenovitě chování se Španělska v otázce falcké, o čemž jsme byli nahoře vypravovali. Upustilo-li Španělsko později od smlouvy madridské, rozhodovaly o tom ne pouze vlastní jeho panstvíchtivost, nýbrž také jiné příčiny a sice hlavně chování se Spolků, které panství své nad Veltlinem nechtěly nechat obmeziti a pak rozhodnutí papežovo, na které Filip III. před smrtí svou syna svého přímo odkázal. Nemyslíme tedy, že španělští státníci z jara 1621 hráli falešnou politiku, jakou jim odpůrci jejich při-

pisovali t. j. že veřejně pro mír mluvili ale potají proti němu brojili.

1621 O postavení, jaké dvůr vídeňský v otázce této zaujímal, jsme důkladně zpraveni. V měsíci červnu došly císaře z Veltlinska důtklivé prosby a úpěnlivé volání o ochranu proti panství spolko-
vému. Ferdinand vyzval několik členů říšské dvorní rady, aby mu podali o tom dobré zdání. Ačkoliv všichni*) uznávali, že by rod Habsburský měl z toho užitek, kdyby Veltlinské podporoval a že by tím opět mohl nabýti půdy ve Švýcarsku, předce vesměs se vyslovili, aby žádost byla zamítnuta. Císař prý může nejvýše upozorniti papeže, jaké nebezpečnoství hrozí katolíkům veltlinským.**)
Mírumilovného smýšlení vídeňského dvoru nesdílel arcikníže Leopold, neboť jelikož později se chtěl stavu kněžského zřící, oženíti se a v Tirolsku panovati, pomýšlel na rozšíření panství svého a podporoval proto vpád do údolí Münsterského, při čemž chtěl se zmocniti Engadinu a jiného území. Maximilian Bavorský události tyto bedlivě pozoroval a ještě si nepřál, aby skrovné vojsko rakouské bylo novými podniky upoutáno, požádal císaře, aby bratrovi svému pokoj uložil.***)

Podle toho, jaké smýšlení ve Vídni panovalo, bylo by napomenutí Maximilianovo mělo žádoucí účinek a Leopold byl by z rozkazu císařova spolky nechal na pokoji, kdyby byly tyto dodatečně projevíly svůj souhlas se smlouvou madridskou. Avšak na sněmě, kterýž se v Churu odbýval, usnešeno, aby se do Veltlinska podnikla nová výprava a svolán k tomu do zbraně všecken zbraně schopný lid (asi 12.000 mužů.) Nežli výprava tato byla vyzbrojena, vyjednávalo se mezi radami arciknížete a několika zástupci Spolků v Inšpruku a později v Imstu o vyrovnání. Vyjednáváním však nebyla shoda docílena, nýbrž roztržka se tak jen zvětšila, poněvadž Rakousko naléhalo na odstranění některých svých starých stížností a na uznání vrchního svého panství nad některými krajinami spolkovými a také na to si stěžovalo, že

*) Strahlendorf, Reck a z Nostic.

**) Víd. st. arch. Dobré zdání pánů ze Strahlendorfu, Recku a z Nostic dd. 9. července 1621.

***) Víd. st. arch. Kurz Ferdinandovi dd. 24. července 1621.

spolky odepřely průchod válečnému materialu, jenžto byl z Milána zaslán císaři na pomoc.

Zatím vynasnažoval se vyslanec francouzský Gueffier, aby ve Spolecích zjednal uznání smlouvě madridské; některými přídávky učinil jej pro katolíky příjemnějším, ale tím se smlouva stala spolčencům ještě odpornější. Veltlinsko mělo býti poddáno jako dříve s tou podmínkou, aby tam víra protestantská nebyla trpěna a katolíci pro své náboženské přesvědčení z majetku svého vyhnáni, aby na území všech tří Spolků majetku svého zase nabyli, na území tom mohli se usaditi, svobodně a bez překážky víru svou vyznávat, kláštery, kostely a školy zakládati. Spolkové protestantští měli tedy výhody finanční, ježto jim plynuly z panství nad Veltlinskem zaplatit zkrácením své církve a navrácením statků vypovězených, které byli již všelikým způsobem zpeněžili. Vévoda z Ferie, jenž o těchto pokusech Gueffierových nabyt vědomosti, snažil se je zmařiti a vypravil k tomu účelu jednatele svého na sněm do Churu pozvat spolky k vyjednávání v Miláně, při čemž měl slíbiti, že Veltlinsko bude jim navrženo. Pozvání toto bylo v Churu zamítnuto, poněvadž sněm nechtěl vyslance francouzského uraziti a o roční podporu francouzskou se připraviti, ale návrh Gueffierův nebyl také přijat, poněvadž spolčenci panství nad Veltlinskem nechtěli přijmouti s podmínkami, které by byly, ať by již pocházely od Francie nebo od Španělska, položily hráz protestantismu.

Zatím ve vyjednávání v Imstu přerušeném zase se pokračovalo a tentokrát vzalo brzký konec, když vešlo v známost, že ^{5. října 1621} Spolky nastoupily výpravu do Veltlinska a že podnikly útok na Bormio. Podnik skončil se zase nešťastně pro útočníky, jelikož byli u Bormia krvavě odrazeni. Místodržitel milánský a kníže Leopold rozhodli se výbojně vystoupiti; první udeřil na Chiavennu ^{10. listop. 1621} a dobyl jí, kdežto plukovník Baldiron z Tirolska se usadil v horním a dolním Engadinu. Tři Spolkové byli zničeni, neuchopí-li se Francie ^{13. listop. 1621} zbraně, neboť Rakušané brzy zaplavili i Prättigau. Před útisky bezuzdných vojáků a jejich vůdců prechali mnozí kazatelé a spolčenci do kantonů švýcarských a rozmnožovali svými žalobami zášť, ale také zděšení protestantů, neboť nikdo o tom nemluvil, že by

se poraženým se zbraní v rukou mělo přispěti. Těm, kdo byli tísněni, nezbylo nic jiného, nežli počítí nové vyjednávání, aby se zachránilo, co se dalo zachrániti. Takovým způsobem uzavřena byla v Miláně dne 25. ledna 1622 dvojí smlouva; jedna týkala se Veltlina a druhá Spolků samých. První listinou vzdávaly se Spolky svého panství nad Veltlinem a Bormiem proti ročnímu příjmu 25.000 zl. : komu by panství nad územím tímto mělo připadnouti nebo má-li býti svobodné, nebylo ustanoveno. Druhou smlouvou zavázali se spolčenci k věčnému spolku se Španělskem a k svobodnému průchodu jeho vojska do Německa; církev katolická, měla se odtud svobodně rozvíjeti. Mezi arciknížetem Leopoldem a Spolky ujednáno, aby tyto se vzdaly aliance s dolním Engadinem, se Spolkem Šedivým a s panstvím Maienfeldským, aby tak rozšiřování moci rakouské na tomto území nekladla se žádná překážka.

Ukázalo se brzy, že arcikníže Leopold požadavky své příliš přepjal, když chtěl nejen svou moc tímto způsobem rozšířiti, nýbrž také církvi katolické na dobytém území neobmezené panství zjednat. Prättigavští, ačkoliv jim byly zbraně z větší části odňaty ^{24. dub.} ₁₆₂₂ a ačkoliv měli všelikých zásob nedostatek, pozdvihli se nenadále do posledního muže a osvědčující udatnost přímo báječnou vyhnali a porubali v kratičké době posádky rakouské. Účinek těchto vítězství jevil se v Churu, když tam byl dne 27. června sněm od- ₁₆₂₂ býván. Spolek se Španělskem prohlášen za zrušený, od Španělska požadováno, aby navrátilo Chiavennu, a od arciknížete Leopolda, aby ustoupil z obsazeného území a ježto arcikníže požadavek ten zamítl, usnešeno, aby vojsko spolkové vtrhlo do Tirolska. Spolčenci předpokládali, že stav věcí na bojišti německém se nezmění a že arcikníže bude nucen větší část vojska svého v Elzasích vydržovati a poněvadž se tak stalo, domohli se všelikých úspěchů, když boj vypukl. Po bitvě u Höchstu však změnily se věci v jejich neprospěch; Kristian Halberstadtský a hrabě z Mansfeldu museli následkem porážky, kterou zde utrpěli, ustoupiti do Francie. Tím byly Elstasy pojištěny proti všelikým útokům a arcikníže Leopold mohl četného vojska svého jinde upotřebiti. Když spolčenci ₁₆₂₂ přes to ve válce pokračovali, utrpěli dne 12. září u Canovy porážku, která měla za následek velkou demoralisaci mezi nimi:

jedna rána za druhou je nyní stíhala. Zakročením spříseženců počalo se však vyjednávat v Lindavě, v čemž se účastnili zástupci Švýcarska, spolků a arciknížete Leopolda. Ujednána smlouva, kterou Dolní Engadin a území Šedivého Spolku postoupeny zase Rakousku, kdežto panství Maienfeldské mělo ostatním dvěma Spolkům zůstat. Na sněmě Churském byla smlouva lindavská většinou hlasů přijata.

Všecky tyto úmluvy jak v Lindavě tak v Miláně musely se považovati za prozatímné tím spíše, jelikož byly uzavřeny sice ve smyslu ale ne na výslovný rozkaz rozhodujících mocností císaře a krále Španělského, kteří se výhod smlouvami postoupených mohli vzdáti, kdyby se tomu Francie opřela. Na odpor Francie však museli býti připraveni, neboť jak se mohlo očekávati, že dovolí, aby nabyt nových zemí rod, který byl právě povstáním českým na kraj záhuby přiveden a který — jak ve Francii se smýšlelo — jen tím před záhubou zachráněn, že král podal císaři ruky pomocné. Nejvyšší zásadou politiky francouzské bylo, nedopřáti Španělům žádného rozšíření a nyní mělo se tak státi na ujmu starých spojenců koruny francouzské a měla tak uvalena býti potupa na jméno francouzské? Celý systém alianční, jemuž Francie děkovala svou důležitostí, byl ohrožen, kdyby ještě déle nečinně se dívala. Klid Francie do této doby nebyl nijakž dobrovolný, r. 1621 vypukla válka s Hugenoty, kteráž krále donutila k pokorující úloze, jakou hrál, když Mansfeld vtrhl do Francie. Válka hugenotská byla však od 19. října ukončena smlouvou, kterou Ludvík u Montpellieru podepsal a která mu dovolovala, aby vojska svého volně mohl upotřebiti. Neočekávalo se nic jiného, nežli že král vojska svého upotřebí proti Španělsku a se všech stran se to také od něho požadovalo; neboť když potom krátký čas meškal v Avignoně, přijel k němu kníže Savojský a žádal jej důtklivě, aby u Spolků zakročil a žádost jeho podporována byla od vyslance benátského a od bojovného connetabla vévody z Lesdiguières. *) Král učinil některé sliby v tom ohledu, ale jelikož smlouva nebyla ještě uzavřena, kníže Savojský uložil, když odcházel, synovi svému,

1322

*) Mnich. st. arch. Valerian Jochevovi dd. 12. listopadu 1622.

aby ve vyjednávání pokračoval a přičiněním tohoto uzavřena smlouva mezi Francií, Benátskem a Savojskem, jež byla dne 7. února 1623 v Lyoně podepsána. Smlouva měla za účel obnoviti panství Spolků a proto se zavázali spojenci vypraviti do pole 36.000 mužů. Nevzdají-li se Španělsko a Rakousko toho, co dobyly, mohlo dojíti k válce.

Dvěma knížatům velice na tom záleželo, aby nedošlo k válce, jež tímto způsobem hrozila vypuknutí a tak oba již dlouho před uzavřením smlouvy lyonské k tomu působili, aby příčina nedorozumění mezi Španělskem a Francií byla odstraněna. Papež totiž z důvodů náboženských přál si zabránit válce mezi mocnostmi katolickými a druhým tímto knížetem byl Maximilian Bavorský, jež se chtěl ucházeti o souhlas Francie s přenešením hodnosti kurfiřtské; Maximilianovi bylo se obávati nepříznivého rozhodnutí, kdyby se Francie prohlásila proti Španělsku a pak ovšem i proti císaři.

Aby válku odvrátil, podnikl Maximilian úlohu diplomatickou, která sice nebyla korunována úplným zdarem, ale konána byla zajisté s velikou obratností a vytrvalostí. Maximilian uvedl na denní pořádek návrhy, ježto měly soupeře uspokojiti, ale vlastně mu o to běželo, aby Francie se vzdala svého starého spojenství s německými protestanty a aby se přidala ke katolíkům. V Němcích chtěl Maximilian utvrditi držení zemí tím způsobem, jaký měl nastati vyhlášením kletby na falekraběte a jmenovitě chtěl — jak se zajisté právem domníváme — zakročením Francie Dolní Falce nabýti. Měl tedy při tom svůj prospěch na zřeteli. Chce-li kdo omlouvati nebo odsuzovati tuto s cizinou koketující politiku, musí vyznati: že Maximilian jednal tak jako vždycky činivali všichni němečtí knížata, kteří se o svůj osobní prospěch starali. Obratní mezi nimi dovedli ovšem zájmy své uvésti ve shodu se zájmy obecnými, čemuž děkovali své úspěchy.

K provedení plánu svého užil Maximilian důvěrníka, kterého v září 1622 poslal do Paříže a který jako P. Hyacint náležel řádu kapucínskému: byl to Ital jménem P. Valerianus Magni. Maximilian nepotřeboval se obávati, že činností tohoto muže vzbudí nedůvěru dvoru vídeňského, neboť císař byl mu uložil, aby krále

Ludvíka získal pro udělení hodnosti kurfiřtské a konal tedy jen, co mu bylo uloženo, dal-li ve Francii vyjednávat. Úkol, jež vznesl na jmenovaného kapucína, neobmezoval se však jen touto záležitostí, důvěrník jeho měl se také pokusiti o uklizení sporu veltlinského a měl ujednatí spolek mezi Francií a Ligou katolickou.*) Spravuje se tedy tím, co mu bylo od Maximiliana uloženo, navrhl P. Valerianus, když do Paříže přibyl, kancléři Brulartovi de Sillery a presidentu Jeanninovi, co se týče vyrovnání v sporné otázce veltlinské, aby pevná místa na tom území odevzdána byla nestrannému knížeti a o osudu Veltlinska aby bylo pozdější úmluvou rozhodnuto. S tímto prostředkem oba francouzští státníci nesouhlasili; nechtěliť ani slyšeti, aby pevná místa odevzdána byla někomu třetímu, poněvadž by se tím odchod Španělů protáhl. P. Valerian tedy v druhé poradě se vytasil s novým návrhem, jenžto se zdál býti vhodnějším k pojištění míru: navrhl, aby Veltlin a hrabství Bormijské jakožto člen rovnoprávný vstoupily do svazku tří ostatních Spolků. Kdyby se tak stalo, byla by církev katolická ve Veltlinsku proti všem útokům pojištěna, přání papežovu bylo by vyhověno a Španělům byla by odňata všeliká zámiňka k držení jednotlivých míst.***) Avšak ani tento návrh ve Francii se nelbil, zajisté proto, že se tam obávali, kdyby Veltlinští záležitosti své samostatně spravovali, že by udržovali dobré přátelství s Milánem, že by vojsku španělskému vždycky povolili průchod do Němec a že by tak Španělsko předce jen těžilo z nového stavu věcí. Když Maximilian zvěděl, s jakými obtížemi vyjednávání toto v Paříži se setkává a kterak i vyslanec španělský k jednateli jeho nepřátelsky se chová, uložil mu, aby na to váhu kladl, že mu jen o mír běží, ostatně však aby se utekl za osobu nunciovu, jemuž jest od papeže uloženo v záležitosti této prostředkovati a jemuž tedy přednost přísluší. Během měsíce ledna podal P. Valerian do Mnichova

1623

*) Instrukce, kterou Valerianus na cestu svou do Francie od Maximiliana obdržel, jsme nenalezli; měli jsme jen listy po ruce, v nichž o jednání svém podává zprávu do Mnichova a podle nichž můžeme souditi, co mu bylo uloženo.

***) Mnich. st. arch. P. Valerian Jocherovi (?) dd. 29. října 1622 a následující psaní.

zprávu, že kabinet francouzský se odhodlal splnomocniti papeže, aby v záležitosti veltlinské rozhodl, jak za dobré uzná, rozhodnutí však mělo se zakládati na smlouvě madridské, panství Spolků mělo tedy býti ve Veltlinsku obnoveno. Mnich poznamenal, že si dal všemožnou práci, aby návrhu svému o přijetí Veltlinu jakožto samostatného člena do svazku spolkového zjednal všestranný souhlas a že nyní samo Španělsko jest s tím srozuměno. Jakého druhu smlouva uzavřena byla příštího léta v Římě, o tom budeme později vypravovati.

Mnich kapucínský obmezoval se v další své činnosti hlavně třetím kusem své instrukce, uzavřením spolku. Při tom řídil se zcela správně přesvědčením, dosáhne-li toho účelu, že otázka s strany hodnosti kurfiřtské sama sebou bude rozřešena. Nenavrhoval spolek přímo, ale všelikým způsobem na něj narážel; poznamenal také, kterak byl výhodným i Španělsku, tak že president Jeannin dal se ho po svém jednateli na věc vyptati. Nyní však Valerian choval se zdrženlivě, ukázal k povolnosti Francie naproti Mansfeldovi, nechtěl na pohled ničeho slyšeti o spolku a vzbuzoval tím, jak se domníval, v presidentovi jen ještě větší touhu po vyjednávání. Maximilian schválil jednání jeho a uložil mu, aby setrval při své zdrženlivosti, dokud se mu nedostane určitého slibu, že Francie se chce spolčiti s katolíky německými; teprve tehdy měl se pustiti do vyjednávání o podmínkách spolku.*) Králi měl Valerian dokazovati, že protestanti všech zemí tvoří revoluční stranu a že jest na prospěch jeho, aby je potíral. Ukázalo se však nyní, že státníkům francouzským spolek s katolíky německými neležel tou měrou na srdci, jak se domníval mnich kapucínský, jelikož uplynulo více neděl, aniž by bylo došlo k opravdovému vyjednávání. Maximilian tedy uložil vyslanci svému, aby nejdříve vyřídil otázku o hodnosti kurfiřtské.**)

Se záležitostí touto nebylo žádných obtíží, jelikož z Francie bylo již před tím, nejspíše na řeči P. Valeriana uloženo vyslanci Baugymu, aby v Řezně působil k tomu, by hodnost kurfiřtská

*) Mnich st. arch. Maximilian P. Valerianovi dd. 13. prosince 1622.

**) Tamtéž. Maximilian P. Valerianovi dd. 3. ledna 1623.

byla Maximilianovi propůjčena. Když však Valerian návrhy o spolku uvedl na denní pořádek, nabyl zkušenosti, že domnělá horlivost u Francouzů pominula. Nicméně nevzdal se naděje, že úkol jeho se zdaří; v poradě, kterou v této záležitosti odbýval s kancléřem Brulartem a se státním tajemníkem Puysieux, snažil se vylíčit výhody aliance. Ukázal k zbrojným prostředkům Ligy a doložil, že by mohla být vydatnou protiváhou proti moci Habsburků (!) a že tedy spolek s ní musí být vítán všem, kdo od rodu tohoto jsou utlačováni. Výklady jeho měly pouze ten výsledek, že mu nebyla udělena konečná odpověď, nýbrž že byla k nové poradě odročena. Valerian vykládal si zdrženlivé chování Francouzů tím, že se nestala roztržka mezi Španělskem a Bavorsy, kteréž se nadáli, neboť jen v tom případě že by spolek pro ně měl cenu.*)

To však nebyla jediná příčina. Neboť jakkoli nabídnutá aliance katolická prospěchu a sebelibosti francouzských státníků pochlebovala, nemohli předce bez všeho k ní se odhodlati, poněvadž spolek s katolíky vymezoval naprosto spolek s protestanty; tito a Holanďané byli by se Francii odcizili, což by bylo nutně mělo za následek přeměnu politických poměrů mezi státy evropskými a utvoření nových aliancí. Neboť ačkoliv Maximilian se nezanášel nepřátelskými plány proti císaři nebo jeho državě, nýbrž chtěl jen podržeti, co by na sněmě deputovaných v Řezně bylo ustanoveno, byl by se ve spolku s Francií buď již sám nebo zajisté nástupci jeho zneprátelil s rodem Habsburským. Jakmile by však císař byl od katolíků opuštěn, musel by se sblížit s protestanty německými, což by bylo zajisté nezůstalo bez účinku na vnitřní poměry rakouské. Co by byla Francie získala připojením katolíků, bylo by bývalo zváženo odpadnutím protestantských spojenců. Okolnosti tyto se uvážily a vyjednával-li Ludvík ještě dále s Maximilianem, chtěl tak učiniti jen s tou podmínkou, že by s protestanty udržoval veřejně posavadní své spojení, kdežto by s Ligou potají se spojil, ne aby sil její pro sebe upotřebil, nýbrž aby je císaři odloudil a tak ochromil. Jemu byla jen neutrálnost Ligy žádoucí, ale ne spolek s ní.

*) Mnich. st. arch. Valerian Maximilianovi Bavorskému dd. 28. ledna 1623.

Podle toho vypadla také odpověď, kterou mnich kapucínský po dlouhé přestávce obdržel od Puysieux. Spolek byl zamítnut, přes to však poskytnuty byly knížeti Bavorskému některé důležité ústupky pod výminkou, která sice nebyla jmenována, ale předce sama sebou se rozuměla, aby se odtud neutrálně choval. První ústupek v tom záležel, že král chtěl knížete chrániti v držení hodnosti kurfiřtské; za druhé chtěl se ujmouti jeho zájmů a proto působiti k tomu, aby hrabě Mansfeld nepodnikl útoku na Bavorsko: za třetí slíbil král, že bude knížete podporovati penězi, nebude-li sám v nesnázích. Podle slov, kterých Puysieux užil při této příležitosti, nemohlo se nijakž o tom pochybovati, že se požaduje na straně francouzské, aby Maximilian z území falckého někomu třetímu ničeho nepostoupil, nýbrž sám všecko podržel a v ohledu tomto chtěli ve Francii Maximiliana i proti Holanďanům se zastati. Valerian nejsa s odpovědí touto spokojen poznamenal ve své zprávě, že jest nepříznivější, nežli ta, kterou obdržel před třemi nedělemi a která jest nám neznáma; v odpovědi této že pomoc peněžní nebyla spojena se žádnými podmínkami.*) I snažil se ještě nyní vylíčiti státníkům francouzským výhody spolku a hleděl získati pro něj vyslance benátského a savojského. U těchto shledal se s největší ochotností, k čemuž zajisté nemálo přispěly úspěchy Ligy. Na toto nové předuešení dělal mu Puysieux více naděje a ujišťoval jej také, že Mansfeld obdržel rozkazy, aby území ligistů nenapadal; při tom však chtěl zvědět, jak se budou Maximilian a Liga proti němu chovati.**)

Zatím však došla nejspíše od vyslance francouzského, jenžto meškal v Řezně, zpráva, že Maximilian a Liga konají různé přípravy, aby se opřeli loupežným výpravám Mansfeldovým a útokům, které hodlal podniknouti na císaře a proto zamítnut byl konečně spolek s Ligou, poněvadž nemohli ji k neutrálnosti přiměti. Valerian vzdal se vši naděje na nějaký další úspěch, poněvadž se jakožto cena za spolek požadovalo nepřátelství proti Španělsku a odporučil knížeti Maximilianovi, aby jiné osobě svěřil vyjedná-

*) Valerian (P. Hyacintovi?) dd. 18. února 1623. Mnich. st. archiv.

**) Mnich. st. arch. Valerian Maximilianovi dd. 25. března 1623.

vání. *) Ačkoliv státníci francouzští neuzavřeli nabízeného spolku, nechtěli předce s knížetem nakládati jako s nepřitelem, nýbrž požádali jej po zvláštním vyslanci, nejspíše v měsíci březnu, za neutrálnost a v náhradu za to nabízeli jemu a Ligě ochranu proti Mansfeldovi a Holanďanům. Maximilian prohlásil naproti tomu, že císaře nedá v šanc útokům a že Ligu proti všelikému nebezpečství musí pojistiti, zamítl tedy neutrálnost; ale přes to potají prosil o podporu, kdyby se poměry pro Ligu zhoršily.**) 1623

V.

Z toho, co pověděno. jest viděti, že v Němcích, když sněm deputovaných byl shromážděn, nové zbrojení Mansfeldovo kladli na účet Francie a že státníci francouzští nepopírali, že mají vliv na hraběte a že by mu mohli předepsati, kam by útok svůj měl zaměřiti. Nejvíce podpory však došel hrabě z Mansfeldu u Holanďanů, kterým ovšem na tom záleželo, aby válka nabyla rozsáhlých rozměrů a opět v Němcích se rozzuřila, poněvadž jen tehdy byli jisti před útoky španělskými. Když byl Mansfeld již po tři měsíce stál v službě jejich, vtrhl s jejich svolením do Ostfrieslandu a najímal tam nové vojsko, aby se z jara vydal do vnitř Německa. Najímání toto zakryto pláštěm: Kristian Halberstadtský, který nyní pod hrabětem sloužil jako generallieutenant, prohlásil ve veřejných patentech, že vojsko se najímá 'pro Generální stavy***) a nepřiznal se tedy, že pomocí jeho chce se způsobiti restituce falckraběte. V severních Němcích obávali se již pustošení, jaké zbrojení Kristiana Halberstadtského bude míti za následek a sám kurfiřt Braniborský, ačkoliv přál falckraběti, neopomenul obavy své projeviti. †)

*) Tamtéž. Valerian Maximilianovi dd. 1. dubna 1623.

**) Tamtéž. Maximilian Valerianovi dd. 28. května 1623.

***) Mnich. st. arch. Patent Kristiana Halberstadtského dd. $\frac{22. \text{ října}}{1. \text{ listopadu}}$
1622.

†) Sas. st. arch. Kurfiřt Braniborský kurfiřtovi Saskému dd. $\frac{29. \text{ prosince } 1622}{8. \text{ ledna } 1623.}$
26*

Také Vilém Výmarský vystoupil opět na jeviště a vytasil se s plánem o spolku, který vypadal jako *societas christianae defensionis*, od císaře odporučovaná a — mimochodem řečeno — také zůstal bez výsledku. Jmenovaný kníže chtěl založiti „spolek míru“, jenžto se měl skládati z veřejných a tajných účastníků a jenžto se měl zavázati k příspěvkům, jimiž by se mohla vyzbrojiti „silná armáda“ a zříditi potřebná skladiště. Každý bez rozdílu víry mohl do tohoto spolku vstoupiti a účelem jeho mělo býti navrácení falckraběti jeho zemí dědičných a jeho české říše volební.*) V první horlivosti své snažil se Vilém získati celý svět pro svůj spolek a vypravil také vyslance do Hagu, aby Generální stavy požádal za podporu. Všecko toto vynasnažení však nemělo žádného výsledku, a činnost Vilémova jen potud prospěla falckraběti, že prostředky svými přispěl k rozmnožení nové armády a také svého bratra knížete Fridricha přiměl, že chtěl několik praporců vojska vyzbrojiti a s najatými žoldněři Vilémovými spojití. Když smlouva o tom byla uzavřena, Fridrich bratru svému Vilémovi vyplatil 30.000 tolarů.***) Vilém jal se vyjednávatí také s Ludvíkem, knížetem Anhaltským, který se skutečně zavázal zaplatiti 35.000 tolarů na najímání vojska. Z listin při tom vyměněných, vyzumíváme, že Vilém chtěl najmouti 6000 mužů pěchoty a 2000 jezdců.***)

Knížata Výmarští uzavírajíce vzájemnou smlouvu projevili naději, že kraj Dolnosaský vezme je s vojskem jejich do své služby; myslili tedy, že se přidá k falckraběti, a že tím způsobem konečně splní, co se po tři léta od něho očekávalo. Když stavové počátkem února v Brunšviku se shromáždili, měli před rukama dvě listiny, které je pobízeli na dráhu nepřátelskou proti císaři; hrabě Mansfeld oznamoval, že jen tehdy zbraně složí, učiní-li tak Španělé a ligisti, k čemuž připojeno bylo vyzvání, aby učinili přiměřené usnešení; dále podal žádost kníže Vilém Výmarský, kterou

*) Stanovy a manifest spolku pokoje dd. 17. října 1622. Mnich st. arch.

***) Mnich. st. arch. Osnova smlouvy mezi Vilémem a Fridrichem Výmarským dd. 2/12. ledna 1623. Smlouva mezi oběma knížaty dd. 17/27. ledna 1623.

****) Tamtéž. Smlouva Viléma Výmarského a Ludvíka Anhaltského dd. 17/27. ledna 1623.

oznamoval, že najímá 8000 mužů vojska a žádal, aby byli přijati do služby kraje Dolnosaského.*)

Po delším vyjednávání usnešeno v Brunšviku nejen knížete Viléma s vojskem jeho do služby přijmouti, nýbrž kromě toho ještě dále zbrojiti a k účelu tomu 7000 mužů pěchoty a 3000 jezdců najmouti. Kraj Dolnosaský byl by měl tímto způsobem v poli přes 18.000 mužů. Vojsko toto mělo sloužiti za ochranu proti všelikému násilí a plenění, kterýmžto důvodem ospravedlnováno před císařem snešení sněmu, ale že se za tím předce jen skrývaly nepřátelské zámysly proti císaři, o tom svědčilo dostatečně samo vyjednávání. Neboť chtěl-li býti kraj do opravdy neutrálním a chtěl-li se jen proti násilí brániti, povinen byl obsaditi přechody přes Veseru a jiné řeky a neměl dovoliti ani Mansfeldovi ani Kristianovi Halberstadtskému aby přes ně postupovali. Učiněno bylo sice přiměřené osvědčení, ale naproti Kristianovi Halberstadtskému nebylo provedeno, poněvadž se mu nepřekázelo, když několik míst v kraji Dolnosaském obsazoval; a když později naskytla se otázka, mají-li býti císařští povoláni na pomoc, kdyby Mansfeld do kraje vtrhl nebo mají-li se dovolávat pomoci Mansfeldovy, kdyby císařští do země vrazili, nebyla otázka tato vyřízena. Nebylo vůbec jináče možno, nežli že na sněmě krajském jevílo se proti císař ukryté nepřátelství, poněvadž také kurfiřt Braniborský snažil se, jak hned budeme vypravovati, kurfiřta Saského k útoku na císaře přemluvíti a chování kurfiřta Braniborského touto dobou v Němcích rozhodovalo. Plukovníkem nade vším zbrojným lidem krajským zvolen Jiří kníže Luneburský a dán mu také k ruce přiměřený štáb plukovní.***) Jelikož však, pokud se toho slovy mohlo dosáhnouti, chtěli válku od kraje Dolnosaského odvrátiti, usnešeno vypraviti deputaci k Mansfeldovi s tím napomenutím, aby odvolal

---

*) Sas. st. arch. Mansfeld stavům kraje Dolnosaského dd. 12/22. ledna 1623. — Tamtéž. Instrukce Viléma Výmarského pro jeho vyslance dd. 12 22. ledna 1623.

***) Sas. st. arch. Usnešení sněmu kraje Dolnosaského dd. 8/18. února 1623. V. sas. st. arch. je dvojí seznam snešení sněmu Dolnosaského. V jednom není o tom řeči, že kníže Vilém Výmarský přijímá se do služby kraje Dolnosaského, v druhém věc ta podrobně jest ustanovena.

své vojsko, které Veseru překročilo a tím na území krajské se dostalo. Mansfeld odpověděl, že by přání tomu rád vyhověl, že však vojsko, toto náleží Kristianovi Halberstadtskému, který prý s ním všeliké spojení přerušil.*) Jak se ta věc měla, hnedle uslyšíme.

Císař a jeho tajní radové hleděli s nedůvěrou vstříce sněmu kraje Dolnosaského a požádali kurfiřta Saského za zakročení, aby na sněmě tomto nestalo se žádné nepřátelské usnešení, kteroužto žádost kurfiřt Saský pro pronásledování lutheránů v Čechách zamítl.***) Císař zároveň vyzval přímo jednotlivá knížata, jenž měli statky v kraji Dolnosaském, aby mu poskytli pomoc k pronásledování Mansfelda a Kristiana Halberstadtského, zejména vyzval k tomu krále Dánského a Kristiana staršího, knížete z Luneburk-Zelle. U Dánska, jak samo sebou se rozumí, vyzvání toto nemělo výsledku, naproti tomu Kristian starší jevil sto chutí žádosti císařově vyhověti, alespoň počal s císařem důvěrnou korespondenci z níž bezpečně možno vyrozuměti, že vojsko mansfeldské chtěl z kraje Dolnosaského vybiti. Konečně císař schválil najímání kraje Dolnosaského pod tou výminkou, že by Mansfelda odrazili, kdyby vtrhl do země.***)

V říšské dvorní radě naskytl se také otázka, nemá-li se vyhlásiti kletba na Kristiana Halberstadtského; usnešeno, požádat v příčině té za dobré zdání kurfiřta Saského a kurfiřta Braniborského.†) Skoro by se bylo stalo náhodou, že by se byl císař zbavil tohoto čilého nepřítele. Mansfeld, jak se zdá, pojat byl žárlivostí a nedůvěrou ke Kristianovi Halberstadtskému a z této příčiny odepřel mu potřebnou podporu, když Kristian pokusil se z biskupství Mindenského, kde se s vojskem svým v měsíci lednu nalézal, o útok na Rinteln.††) Jelikož Kristian Halberstadtský byl

*) Sas. st. arch. Relace vyslanců kraje Dolnosaského dd. 12/22. února 1623.

***) Víd. st. arch. Kurfiřt Saský Ferdinandovi dd. 1/11. února 1623.

****) Víd. st. arch. Ferdinand stavům kraje Dolnosaského dd. 14. března 1623. — Tamtéž. Ferdinand Kristianovi IV. dd. 10. února 1623. — Tamtéž. Ferdinand Kristianovi Luneburskému.

†) Víd. st. arch. Říšská dvorní rada císaři dd. 10. února 1623.

††) Mnich st. arch. Instrukce Kristiana Halberstadtského pro hraběte z Isen-

tím uražen a od Mansfelda požadoval zadostučinění takového způsobu, aby mu vojsko skládalo přísahu zrovna jako hraběti Mansfeldovi, kterýžto požadavek však, jak se podobá, hrabě z Mansfeldu zamítl, oba soudruzi tou měrou sobě se odcizili, že Kristian Halberstadtský vzdal se postavení svého jako generallicutenant. Právě tou dobou, když spor tento vypukl, vynasnažovala se znovu matka jeho, aby jej s cesty dobrodružné odvrátila a s císařem smířila. V listě, který nepřipouští žádné pochybnosti, že přání toto skutečně chovala, kladla synu svému na srdce, že nevhodné jest spojení s Holanďany, kteří prý jsou od přirozenosti své rebely, a že se na něj nesluší, aby jako kníže podřízen byl velitelství Mansfeldovu. Tímto způsobem měl se Kristian státi přístupným dalším věcem.*) Ačkoliv psaní toto Kristianovi nebylo dodáno, předce matka jeho toho dosáhla, že osvědčil ochotu vyjednávat s bratrem svým knížetem Fridrichem Oldřichem, čímž mělo býti zpečetěno odtržení jeho od Mansfelda a jak matka nejspíše se nadála, měla se razití cesta vyrovnání jeho s císařem. Oba bratří sešli se v Kalenberku a zde slíbil Kristian, že se vzdá posavadního spolku svého s „králem Bedřichem“ a s hrabětem z Mansfeldu, že vojsko své sprostí přísahy, kterou jest Bedřichovi zavázáno, že s ním vstoupí do služby bratra svého a že plukovníku kraje Dolnosaského — aniž by však velitelství jeho byl podřízen — věrně bude pomáhati, pokud by útok jeho nesměřoval proti Generálním stavům nebo proti králi Bedřichovi; každým však způsobem mělo býti Mansfeldovi mocí zabráněno, aby nevrhl do zemí knížete Brunšvického. Listina, v níž podmínky tyto byly zaznamenány, podepsána byla nejen od obou bratří, nýbrž také od jejich matky. Fridrich Oldřich podáváje císaři zprávu o smlouvě v Kalenberku uzavřené projevil nad tím své uspokojení, že spolek Kristianův s Mansfeldem jest zrušen a že vojska svého proti císaři nebo proti katolíkům neupotřebí, nýbrž znenáhla je rozpustí. Pro nynější jeho chování a pro jeho mladost nechat mu císař provinění jeho

burku dd. $\frac{26. \text{ ledna}}{5. \text{ února}}$ 1623. Oppel vypravuje obšírně o sporu Kristiana

Halberstadtského.

*) Oppel I. 406.

odpustí a Halberstadt mu ponechá.*) Podobnou žádost zaslal Kristian Dánský, který tedy také věřil, že Kristian Halberstadtský oddá se pokojnému živobytí.***) Císař byl těmito dvěma přípisy trochu upokojen a odpověděl knížeti Fridrichovi Oldřichovi, že přání jeho vyhoví, jakmile sliby jeho budou splněny.***)

Měla-li se splnit naděje s strany Kristiana Halberstadtského, neměl bratr jeho svoliti k výminkám, za kterými Kristian hodlal podporovati plukovníka krajského. Výminky tyto svědčily dostatečně, že mezi Kristianem a Mánseoldem nebylo takové napnutí, aby se byl první z nich společně věci odcizil a aby byl jmenovitě podnikl útok na vojsko „králi Bedřichovi“ sloužící, — k němuž předce také Mansfeld s lidem svým náležel, — nýbrž že mu hlavně o to běželo, aby se zprostil posavadní své podřízenosti Mansfeldovi a aby zásobování vojska svého svalil na bedra bratrova, který se při uzavírání smlouvy skutečně uvolil 100.000 tolarů vyplatiti.†) Fridrich Oldřich poznal dosti brzy chybu, jaké se dopustil v Kalenberku a aby ji napravil, předložil bratru svému k podpisu revers, v němž se tento měl zavázati, že své vojsko po třech měsících beze všeho odporu rozpustí. Kristian však se zpečoval podmínce této vyhověti; psal bratru svému, že jen tehdy ji splní, poskytnou-li mu císař a stavové katoličtí dostatek jistoty proti dalším útokům.††) Zároveň jevil nespokojenost s byty v knížectví Brunšvickém a v biskupství Mindenském, postoupil také do biskupství Hildesheimského a stál tak uprostřed kraje Dolnosaského. Kdyby byli stavové kraje Dolnosaského měli odvahu na císaře udeřiti — k čemuž dosti chuti jevili — byli by se museli přidati ke Kristianovi Halberstadtskému; a snad by se to bylo stalo, kdyby se byl kurfiřt Saský, ačkoliv událostí řezenských neschvaloval, neprohlásil pro císaře a kdyby byl nezamítl návrh o útoku

*) Vid. st. arch. Fridrich Oldřich císaři dd. $\frac{25. \text{února}}{7. \text{března}}$ 1623.

**) Sas. st. arch. Kristian IV. [Ferdinandovi II.] dd. 6/16. března 1623.

**) Vid. st. arch. Ferdinand Fridrichovi Oldřichovi dd. 3. dubna 1623.

†) Sas. st. arch. Smlouva mezi oběma knížaty Brunšvickými dd. 14/24. února 1623.

††) Opperl, I. 416.

na císaře, který mu kurfiřt Braniborský právě učinil. Tento podivný návrh učiněn byl v Annaberku, když oba knížata se tam sešli.

Jakmile hodnost kurfiřtská byla Maximilianovi propůjčena, zpravil o tom císař kurfiřta Saského a pozval jej znovu do Řezna, aby se mohly vykonati porady o odporu, jaký by se měl klásti Mansfeldovi a Kristianovi Halberstadtskému. Zároveň vypravil pana Ilburka z Vřesovic do Drážďan, aby hleděl osobně kurfiřta přemluvití.*) Nežli Jan Jiří psaní obdržel a nežli k němu vyslanec dorazil, psal, jakmile mu byla donešena zpráva o tom, že jest konečně rozhodnuto o kurfiřtské hodnosti falcké, kurfiřtu Mohučskému, a káral krok tento způsobem tak příkrým, jako by byl nikdy neprojevil s ním souhlasu svého. Kurfiřt Saský tvrdil, že krok tento povede k trvalé válce, že šlape nohama práva kurfiřtů, jejichž mínění má se každým způsobem před vyhlášením kletby vyslechnouti a že zvrací všechny smlouvy rodinné a Zlatou bulu, poněvadž s vinným trestá se i nevinný. Kam to má dojíti, bude-li se na příštím sjezdě kurfiřtském o tom jednati, měla-li býti práva příbuzných po meči uznána nebo ne a bude-li „jakožto věc nejistá předloženo a k rokování ustanoveno“, o čemž není žádné pochybnosti, ješto hodnost byla celému rodu udělena.***) Maximilian psal kurfiřtovi Mohučskému dříve ještě nežli nabyl vědomosti o tomto listě, a žádal jej za dobré služby u Jana Jiřího, k němuž prý lne největší přichylností a jemuž prý by spěchal na pomoc, kdyby někdo na něj útok podnikl. Psaní toto však sepsáno bylo jen k tomu účelu, aby bylo zasláno kurfiřtovi Saskému. Arcibiskup Mohučský zachoval se skutečně podle tohoto přání a v listě, kterým záсылku provázal, rozplýval se přátelstvím, které ostatně nebylo strojené, poněvadž mezi ním a Janem Jiřím vyvinul se následkem osobní známosti důvěrný poměr, o němž svědčí celá jejich korespondence.***)) Když kurfiřt Saský obdržel tato psaní,

*) Khevenhillerovy Annales X. 78. Sas. st. arch. Kurfiřt Saský kurfiřtovi Braniborskému dd. $\frac{28. \text{února}}{10. \text{března}}$ 1623.

**)) Tamtéž. Kurfiřt Saský kurfiřtovi Mohučskému dd. $\frac{23. \text{února}}{6. \text{března}}$ 1623.

***)) Sas. st. arch. Maximilian kurfiřtovi mohučskému dd. 4. března 1623. — Tamtéž. Kurfiřt Mohučský kurfiřtovi Saskému dd. 11. března 1623.

hodlal se právě vydati do Annaberku, kamž byl pozval kurfiřta Braniborského, aby se s ním poradil, co by se vůči událostem řezenským mělo předsevzítí. Jan Jiří cítil toho potřebu sblížení se s knížaty protestantskými a jelikož nikdo neudržoval tak důvěrné přátelství s pronásledovaným falckrabětem a nikdo nebyl tak mocný jako kurfiřt Braniborský, pozval tohoto k rozmluvě. Pozvání bylo 1623 přijato a oba knížata sešli se v Annaberku dne 21. března.*) Kurfiřta Saského provázeli tajní radové Schönberg, Pölnitz a Loss, kurfiřta Braniborského hrabě Adam ze Schwarzenberka, Kristian z Bellina a Lewin z Knesebecku.

Byl-li Jan Jiří nad událostmi v Řezně skutečně tou měrou rozhořčen, jak by se podle jeho psaní kurfiřtovi Mohučskému mělo souditi, rozhořčenost jeho každým způsobem značně ulevila, když obě pochlebná psaní z Řezna blíže ocenil. Neboť když radové jeho počali vyjednávat se zástupci braniborskými o běžných otázkách, vyslovili se tito proti cestě do Řezna, k níž císař také pána jejich k vůli Mansfeldovi byl pozval, poněvadž udělené investitury ani mlčky neschvalují ani do války říšské zaplést se nechati nechtějí. Sasové sice tvrdili, že politiku tuto schvalují, ale namítali, že pouhým neuznáním toho, co v Řezně bylo dokonáno, k cíli se nedojde. Knížeti Bavorskému že byl propůjčen klobouk kurfiřtský a skutek tento že se nemůže více odestátí. Zdaliž by se neměli nyní ujmouti dětí a příbuzných falckraběte a požadovati, aby na děti byla hodnost kurfiřtská hned po smrti Maximilianově vznešena? Příklad krále Anglického, který se pouze děti ujímá, odporoučí prý, aby se tato cesta nastoupila. Hrabě ze Schwarzenberka a soudruzi jeho náhled tento zamítli, pravíce, dětem že by se mohlo pozdější přenešení hodností kurfiřtské jen písemně pojistiti a takoveto pojištění nemělo prý by větší cenu nežli papír a vosk, kterým by bylo zpečetěno.

Když příštího dne ve vyjednávání se pokračovalo, radové braniborští ještě ostřeji vystoupili. Prohlásili, že kníže Bavorský

---

*) Sas. st. arch. Kurfiřt Saský kurfiřtovi Braniborskému dd. $\frac{28. \text{ února}}{10. \text{ března}}$
a 6/16. března 1623. Kurfiřt Braniborský kurfiřtovi Saskému dd. 10/20. března 1623.

nesmí býti za žádnou cenu připuštěn do sboru kurfiřtského, poněvadž vykonání kletby nad falckrabětem se stalo proti právu a jmenovitě proti §§. 26 a 39 císařské volební kapitulace. Braniborští zástupci tedy, co se týče událostí řezenských, nechtěli přestati na pouhém toho pokárání, nýbrž byli odhodláni ve prospěch falckraběte všech prostředků užiti a v hájení jeho se účastniti, kdyby Sasko souhlasilo. Zde poprvé Braniborsko se vytrasilo s tímto záměrem, patříc směle vstříc nebezpečství, před nímž byl sám král Dánský ustoupil. Radové braniborští naznačili tento záměr, uvažující o způsobech, jakých by se ve spolku s kurfiřtstvím Saským mohlo užiti. Podle náhledu jejich nemělo se ani propůjčení hodnosti kurfiřtské schváliti, ani se nemělo přestati na písemném zaručení práv dětem falckým a příbuzným po meči, poněvadž se na to nelze nijakž spolehnouti a tak že jen zbývá volba mezi dvojím prostředkem. Buď že se může věcem pustit volná uzda a nečinně přihlížeti, jaký směr vezmou, čehož však nelze schvalovati, nebo že jest potřebí zbrojiti. V ohledu posledním nastínili zástupci braniborští úplný plán válečný: jisto prý jest, že se přidá kraj Horno- a Dolnosaský a kraj Francký že bude možno z větší části získati; spolupůsobnost Bethlenova že jest jista a také že se může počítati na vojsko Mansfeldovo; Anglie, Dánsko a Savojsko vykonají prý svou povinnost, i pomoci francouzské lze prý se nadíti a tak že utvořen bude spolek, jenž bude míti převahu nad spolkem císařovým s katolíky.*)

Všecky tyto výklady a výpočty musely přesvědčiti rady saské, že v Berlíně udržují přátelské styky s falckrabětem a že nyní uznávají za vhodné veřejně činiti, co byli posud tajně a jen práním konali. Spolek navržený mohl zvrátiti všecko, co se bylo stalo roku 1620 a 1621, Sasko bylo by si změnou své aliance nekoupilo přátelství falckraběte, Čechů a Výmarských knížat; a kdyby noví spojenci domohli se vítězství, postavilo by jen nepřátely své na nohy. Výmluvnost braniborských zástupců minula se tedy s účinkem, naopak povzbudila Sasy k opatrnosti a nedůvěře a tak zamítli návrh o zbrojení, aby se nezdálo, že chtějí před-

---

*) Sas. st. arch. Protokol o schůzce v Annaberku.

stihovati krále Anglického a Španělského, kteří na se vzali prostředkování. Jelikož způsobem tímto zamítnuto bylo všeliké přímé zakročení ve prospěch falckraběte, nezbylo kurfiřtovi Braniborskému nic jiného, nežli s nepořízenou odjeti. Výsledek schůze obmezoval se na společnou odpověď, jakou oba kurfiřti dali císařskému vyslanci, který za nimi přijel. V odpovědi této projevíli svou nespokojenost, že hodnost kurfiřtská byla Maximilianovi udělena, poněvadž Bedřich byl bez slyšení odsouzen;*) neodpověděli však na vyzvání císařovo, aby se účastnili v poradách o obraně proti Mansfeldovi. — Po schůzce v Annaberku Jan Jiří nechoval se přátelštěji ke knížeti Bavorskému, neschvaloval toho, že mu hodnost kurfiřtská byla propůjčena, poněvadž se nechtěl ještě více oddělit od knížat protestantských nežli posud, ale nyní se také dozvěděl, že na straně protestantské chtějí změny z posledních let za každou cenu zvrátiti; k tomu ovšem nemohl napomáhati, nýbrž hleděl, pokud to na něm záviselo, boj připravovaný odvrátiti. Neboť sotva odjel z Annaberku, posílal knížatům Výmarským jedno napomenutí za druhým, aby je od dálšího najímání odvrátil, a vojsku svému dokonce rozkázal, aby násilím vypudilo žoldněře od knížat těchto najaté, kteří se byli v jednotlivých osadách kraje Hornosaského usadili; také administratora magdeburského (Kristiana Viléma, markraběte Braniborského) napomenul, aby neposkytoval podpory straně, ježto jest proti císaři**) a dosáhl tímto způsobem, že přátelé falckraběte byli dílem zastrašeni a že knížata Výmarští nemohli dostatek vojska sehnati. Konečně svolal stavy kraje Hornosaského do Jüterbocku a učinil jim návrh, aby zbrojili a vojska upotřebili proti každému, kdo by do země vpadl, čímž míněni byli především Mansfeld nebo Kristian Halberstadtský, poněvadž císař nechtěl bez příčiny vtrhnouti do kraje Saského.***)

Všecky posavadní přípravy válečné nevedly ještě k žádné značnější srážce; k té došlo teprvé, když kníže Vilém Výmarský,

*) Sas. st. arch. Kurfiřt Saský a Braniborský císaři dd. 12/22. března 1623.

**) Sas. st. arch. Protokol o vyjednávání mezi kurfiřtem Saským a administrátorem magdeburským dd. 21/31. března 1623.

***) Kurfiřt Saský stavům kraje Hornosaského dd. $\frac{22. \text{ března}}{1. \text{ dubna}}$ 1623.

jenž se nemohl déle držeti na území svých bratří a v sousedních bytech, s vojskem svým vytrhl, aby se spojil s Kristianem Halberstadtským. Za pochodu svého přirazil k městu Derenburku, ježto vojsku jeho nechtělo popřít průchodu, nýbrž jen několik setnin chtělo ubytovati. Popudiv se nad tímto odmítnutím, pustil na město útok a dal je v plen svým vojákům, kteří se tu dopustili všelikých ohavností.*) Po té spojil se bez překážky s vojskem Kristiana Halberstadtského, k němuž vstoupil do služby jako plukovník nad sborem, který s sebou přivedl; síla spojeného vojska pácila se na 20.000 mužů, což jest podle náhledu našeho počet příliš vysoký, poněvadž vojsko přes 12.000 mužů nemohlo obnáseti. Událost tato otevřela úplně oči knížeti Fridrichovi Oldřichovi a přesvědčila jej, kterak bratr jeho v Kalenberku neměl opravdového úmyslu s císařem se vyrovnati. Zděšení jeho a ostatních stavů den ode dne rostlo, ale k tomu jich nemohl nikdo přiměti, aby sami se zbylí škůdců svého majetku a rušitelů pokoje a aby tak císaři nepřímou pomáhali. Pro odpor svůj proti moci císařské a pro nechť ke katolíkům skládali ruce v klín.

Zatím konal také Mansfeld přípravy, aby z Ostfrieslandu vytrhl. Nežli překročil Weseru, poslal bývalého nejvyššího kancléře českého pana z Roupova ke Kristianovi Dánskému se žádostí, aby mu razil cestu do kraje Dolnosaského a aby jednotlivé stavy přiměl k přátelskému jednání. Pan z Roupova podporoval tuto žádost nejen tím, že dělal králi naději na pomoc francouzskou, nýbrž že mu také slíbil — což mu od Mansfelda výslovně bylo uloženo — všecka místa, kterých by tento dobyl a která by se mu zdála býti příhodnými.***) Král, jak za to máme, zamítl žádost za přímou podporu falckraběte, poněvadž se nemohl ještě bezpečně spolehati na pomoc mocných knížat a sliby tyto mu nedostačovaly; ale pokud plány Mansfeldovy mohl podporovati, aniž by potřeboval veřejně pro něj vystoupiti, poskytoval mu podporu, Mansfeld alespoň se chlubil, že král nezabránil průchodu vojska arcibiskupstvím Brem-

*) Sas. st. arch. Vyplenění Derenburka.

***) Sas. st. arch. Instrukce Mansfeldova pro pána z Raupova dd. 29. března
s. dubna

1623 ským. Když v druhé polovici měsíce března, tedy v době schůze annaberské vyslanec kurfiřta Braniborského dostavil se k Mansfeldovi, shledal, že oddává se velkým nadějím; měl tehdy ve zbrani 15.000 mužů a doufal, že ještě jednou tolik vojska sežene. Mansfeld se vychloubal, že jest dorozuměn s Francií, Savojskem a Benáťany a tvrdil, že s nimi spolek uzavřel; řeč jeho potvrzována byla přítomností vyslanců těchto mocností, pána z Montereau, z Bausse a Bernardina Roty. Zdali uzavřena byla smlouva řádně formulovaná, není nám známo, ale tolik jest jisto, že Francie hraběte podepřela a že vydatným způsobem pomáhala následující válku rozdmýchovati. *)

Mansfeld ostatně v tom okamžiku, když nové vojsko zřizoval, opět nabídl infantce ruku k smíření a započal s ní nové vyjednávání, kteréž směřovalo k zřeknutí se posavadních přátel. O nabídnutích, které hrabě po bitvě u Höchstu v měsíci červenci a později
1622 v měsíci srpnu učinil v Bruselu, ani jsme se nezmínili, poněvadž neměly žádného vlivu na jeho válečné dispoice. Také tentokráte neustál ve svém zbrojení a nové jeho vyjednávání budí pozornost jen velkolepými sliby, k nimž se utekl. Poslové jeho plukovník Tournon a kapitán Flamant prohlásili v Bruselu, kdyby král Španělský Mansfelda s celým jeho vojskem přijal do své služby, a kdyby mu platil ročního důchodu 20.000 tolarů, že by mu vydal
21. pros. 1622 hned důležité jedno místo a několik přístavů v moři Severním a že by obchodu nepřátel dělal všeliké překážky. *) Jelikož Mansfeld v Ost-Frieslandu jako pán si vedl, mohl skutečně alespoň část svých slibů splniti, mohl jmenovitě Emden vydati Španělům a proto nabídnutí jeho, ačkoliv strana císařská tolikráte byla od něho oklamána, nebylo v Bruselu zamítnuto, naopak infantka nemeškala slíbit mu, že vyplněny budou skoro všechny jeho požadavky, s kterýmžto slibem vraceli se k němu jeho jednatelé.
10. ún. 1623 Mansfeld proti nabídnutím učinil některé námitky, vypravil posly své znovu do Bruselu a dodělal se tentokráte skoro úplného vý-

*) Berl. st. arch. Wilmersdorf kurfiřtovi Braniborskému dd. 14/24. března 1623.

**) Villermont I. 183.

sledku.*) Přes to však sklamal skládané v něj naděje a užil najatého svého vojska proti císaři a jeho přátelům.

Ješto úmysly Bedřicha Falckého směřovaly k válce, není potřebí vykládati, že tchána svého znovu a znovu žádal za peníze a že s ním proto míval neustálé spory. Když z Falce ustoupil, pojala jej největší trudnomyslnost, již bez obalu projevil v listě, který chtěl poslati jednomu anglickému hodnostáři, ale později pro ostrý způsob, jakým se vyjadřoval, toho neučinil: zoufá prý, stojí v tom listě, nad svou spásou, poněvadž byl všecko učinil, co jest v moci jeho, ale při tom u tchána svého, bohužel, jen s překážkami se setkával. Poslední jeho naděje spočívá prý na vojště hraběte Mansfelda, ale také toto že zahyne, poněvadž Jakub všelikou podporu odpírá.***) Žádost za podporu hraběte Mansfelda, projevenou v tomto listě, doručil falckrabě později králi po Ondřeji Pavlovi. Poněvadž Jakub byl ve své ješitnosti diplomatickým nezdařem v Bruselu uražen, byl po několik dní, jak jsme nahoře vypravovali, k válce nakloněn, dal své svolení k vyslání Endymiona Portera s instrukcí námi vyličenou****) a požádal prince Oranžského a lantkraběte Hessen-Kasselského, aby zetě jeho činně podporovali.†) Když však žádost Bedřichova za peníze byla také od Mansfelda opětována a tento zaslal účet, podle něhož by podpora požadovaná nejméně 2,000.000 tolarů obnášela, Jakub, jehož hněv proti Španělsku byl zase uchlácholen nadějí, že budou ve Španělech povolnější, co se týče sňatku, nechtěl o podpoře ani slyšeti a vinil zetě svého, že ruší jeho snahy smířovací. Důvěru svou k Španělsku také tím projevil, že požadoval od svého zetě, aby Frankenthal, který Tilly nadarmo obléhal, postoupil infantce Isabele, jež by místo toto až do příštího míru střežila.††) Pro-

*) Villermont II. 189.

**) Mnich. st. arch. Bedřich komu? dd. 1/11 prosince 1622.

****) Hlava VII. toh. dílu.

†) Jakub Maur. Oranžskému a lantkraběti Kasselskému dd. $\frac{31. \text{ pros. } 1622}{10. \text{ ledna } 1623.}$

Coll. Camerar.

††) Mnich. st. arch. Jakub Bedřichovi dd. $\frac{23. \text{ ledna}}{2. \text{ února}} 1623.$

středkování své konečně tím korunoval, že s infantkou uzavřel opět příměří, o němž budeme později jakožto o novém nezdařeném pokusu vypravovati.

VI.

Z toho, co nahoře pověděno, jest viděti, kterak Ludvík XIII., Bethlen a falckrabě ruce si podali a kterak jich vzájemným dorozuměním a podporou holandskou vyzbrojeno bylo v zimě 1622/3 nové vojsko, ježto pod velitelstvím Mansfelda, Kristiana Halberstadtského a Viléma Výmarského asi 30.000 mužů obnášelo, dále že se bezpečně počítalo na pomoc Bethlenovu a že by konečně, jakmile by se dosáhlo prvního příznivého úspěchu, mnohá knížata německá byla ochotna ke spolku tomuto se přidati. Císař se tedy nelekal přeludů, nýbrž skutečného nebezpečství, když na sněmě deputovaných požadoval radu a pomoc proti Mansfeldovi a Holanďanům a peníze na udržování uherských pevností pohraničných. Císař chtěl, aby válka s nepřáteli jeho uznána byla za záležitost říšskou a proto si přál, aby nejen katolíci, nýbrž i protestanti přispěli k společnému zbrojení. Avšak jako deputovaní nemohli se shodnouti o společném usnešení v otázce kurfiřtské, tak nemohla býti docílena jednota ani co se týče odporu proti útokům nepřátelským a následkem toho každá strana náboženská podala o sobě zvláštní usnešení. Katolíci vyzvali císaře, aby s vojskem svým postavil se Mansfeldovi, aby postoupil do severních Němec a sousedních stavů říšských aby za přispění požádal. Kdo by se účastnili ve výpravě Mansfeldově, těm měl ve svých mandátech pohroziti pokutami na porušení míru zemského a kdo by vyzvání jeho neuposlechli, ty měl zabavením statků potrestati. Co se týče války s Holanďany, katolíci nechtěli se odhodlati k projevení určitého mínění, nýbrž navrhovali, aby záležitost tato ponechána byla rozhodnutí sněmu říšského. Podle náhledu jejich nebylo potřebí o té věci již nyní se usnésti, jelikož Holanďané byli zatím od vojska infantčina ze zákopů svých u Bonu vypuzeni. Poznamenati dlužno, že katolíkům neběželo o válku s Holanďany,

poněvadž by tím byli jen Španělům dobré služby prokázali; a aby prospěchů španělských hájili, to katolíci němečtí nepovažovali za svou povinnost. Jejich tajná řevnivost proti Španělsku, jakmile by pomoci jeho nebylo potřebí, vysvítala také z žádosti císaři předložené, aby k tomu působil, by vojsko infantčino dobyté zákopy při Rýně vyklidilo. Ještě méně vyhovovala odpověď jejich na žádost císařovu, aby poskytli peníze na udržování uherských pevností pohraničných. V tom katolíci s protestanty se shodovali, že císaři nechtěli žádné peněžní podpory poskytnouti a Maximilian Bavorský hrál při tom zajisté vynikající úlohu, že žádosti císařové nebylo vyhověno. Žádost císařova zamítnuta s tím podotknutím, že má býti předložena příštímu sněmů říšskému.

Protestantští deputovaní vyslovili se proti všem kusům císařské proposice a sice v té způsobě, že vyslanci knížat, kteří nebyli přítomni, vynlouvali se na nedostatečné instrukce. Při tom však neopomenuli (počítajíc v to i lantkraběte Darmstadtského) udělití císaři radu — což se stalo 15. února, tedy ještě dříve nežli hodnost kurfiřtská Maximilianovi byla propůjčena — aby po dosaženém „tak skvělém vítězství sám sebe přemohl, své císařské dobrotivosti a milosti dal převahu a tak u potomstva nesmrtelným se učinil“ t. j. aby falckraběti udělil úplnou milost, čímž by odstraněno bylo všeliké nebezpečství války.*)

1623

Podle odporu protestantů a podle odpovědi katolíků, která se z obecných frází skládala, mohlo by se za to míti, že se císaři nedostalo skutečné pomoci. Tak se však věci neměly; v postranních poradách mezi katolíky uvažovala se důkladně otázka o vojsku, které by se mělo proti Mansfeldovi do pole vypraviti, a vlivem Maximiliana Bavorského zjednáno tolik, že Liga byla odhodlána posavadní své vojsko dále udržovati. Ferdinand sám však pomoc tuto uznával za nedostatečnou a vyzval Ligu, aby větší armadu vyzbrojila, k čemuž sám chtěl přispěti sborem 6000 mužů pěchoty a 2000 jezdců. Posavadní poměr mezi Ligou a císařem měl odtud nabýti jiné povahy: kdežto posud pomoci její se dovolával a kní-

*) Sas. st. arch. Relace konventu řezenského císaři dd. 15. února 1623. —

Víd. st. arch. Dobré zdání císařských radů o této relaci.

žete Maximiliana za to platil, žádala nyní Liga císaře za pomoc, a ten ji poskytl, aniž by se domáhal náhrady. Katolíci a Německo ničeho tím nezískali, neboť když pomoc byla poskytnuta, dostal se Valdštejn v čelo vojska císařského a jméno toto dostačí, aby tvrzení naše bylo ospravedlněno. Ligisti si nyní přáli, aby císař nad vojskem svým nejmenoval zvláštního generála, nýbrž aby je podřídl Tillymu a jelikož se tím ušetřily výlohy za generála, císař žádosti této vyhověl. *) Poznamenati dlužno, že někteří členové Ligy k tomu působili, aby jim bylo sleveno s posavadních jejich příspěvků; tak učinili kromě jiných noví biskupové Bamberkský a Vířepurský, kteří nebyli proniknutí obětavým a horlivým duchem pro víru katolickou, jako jejich předchůdce, který koncem r. 1622 se světem se rozžehnal. **) Naproti tomu nový kurfiřt Bavorský byl ochoten více poskytnouti, nežli k čemu byl zavázán.

1623 Komoří kurfiřta Saského Lebzelter, muž horlivý a v katolických kruzích dosti oblíbený, podává nám podrobnou zprávu o vojstě Ligy koncem února. Vojsko toto skládalo se ze 14 pluků pěchoty a 6 pluků jízdy, avšak pluky předešlými útrapami tak se sevrkly, že přes 18.000 mužů neobnášely. Kdyby ani pluky tyto nebyly doplněny a kdyby se připočetla pomoc císařská a pak 1000 jezdců, které tehdež kníže Sasko-Lauenburský najal pro Ligu, sehnalo se tak 27.000 mužů vojska, které odpůrcům dobře mohlo čeliti. Neboť ačkoliv odpůrci měli v polí koncem března 30.000 mužů, vojsko ligistické vynikalo nad ně zase svou kvalitou. Lebzelter vypravuje, že katolíci v Řezně nijakž nepochybovali, že odpůrce své přemohou, při čemž počínali si tak zpupně, jako strana falcká r. 1619. Právilo se již, že budoucně bude se udržovati v Němcích stále vojsko, že se bude skládati jen z katolíků a že pohrobí každého protestantského odpůrce. Že někteří vyšší důstojníci dělali si již laskominy na duchovní statky, které měly býti protestantským držitelům v krajích Hornosaském a Dolnosaském odňaty, to jen

*) Víd. st. arch. Ferdinand Ligé dd. $\frac{30. \text{ledna}}{9. \text{února}}$ 1623. — Tamtéž. Liga císaři dd. 4. února 1623.

**) Zpráva Reekova o poselství jeho k biskupům Vířepurskému a Bamberkskému dd. 21. března 1623. Víd. st. arch.

mimochodem připomínáme: zkrátka katolíci chtěli hrabivost svou zrovna tak ukojiti, jako před tím protestanti.

Císař a Ligisti zavázavše se způsobem tímto tajnou smlouvou k vzájemné ochraně, starali se dále, aby si pomoc papežovu zajistili. Již v měsíci říjnu, když císař obdržel první zprávy, že Mansfeld a Kristian Halberstadtský vojsko své znovu zřizují, nemeškal skrze vyslance svého knížete Savelliho a skrze bavorského důvěrníka v Římě, kardinala z Hohenzollera, podati papeži žádost za měsíční podporu 60.000 zl., která po nějaký čas byla zastavena. Avšak kardinal kázal hluchým uším, poněvadž také Maximilian podal takovou žádost a poněvadž v Římě po porážce, kterou Mansfeld a soudruzi jeho právě utrpěli, nebezpečství považováno za pomínulé a poněvadž nové jejich zbrojení nepokládáno za tak důležité, aby císař a Liga vlastními prostředky nemohli ho odvrátiti. Žádost tedy zamítnuta a prohlášeno, že papež účastní se jen ve spolku katolíků, kdyby k němu došlo, přistoupí-li k němu také Španělsko a jiná knížata a bude-li opravdové nebezpečství pokoji hroziti. *) Ješto však kardinal žádost svou neustál opakovati, bylo mu konečně slíbeno, že papež poskytne požadovanou podporu, jakmile knížeti Bavorskému bude hodnost kurfiřtská udělena; neboť nestane-li se tak, že císař pomoci potřebovati nebude. Ačkoliv kardinal z Hohenzollera podmínku tuto neuznával za podstatnou, musel se předece uspokojiti, zvláště když kardinal Ludovisio připojil k tomu slib, že papež bude prozatím měsíčně 20.000 zl. přispívati. **) O dva měsíce později Ludovisio sliboval pomoc opět s tou výminkou, bude-li Maximilianovi hodnost kurfiřtská udělena a zaručil pro ten případ měsíčně 50.000 zl., a jelikož podmínka zatím byla splněna, mohli se na straně císařské podpory papežské bezpečně nadíti. ***) Když Maximilian uslyšel, že papež slíbil císaři 50.000 zl., obával se, že peněz těchto nebude upotřebeno k zapravení výloh válečných, nýbrž že zmizí v bezedných kapsách

*) Vid. st. arch. Ferdinand Savellimu dd. 20. října 1622. — Tamtéž. Kardinal z Hohenzollera dd. 15. listopadu 1622. — Mnich. st. arch. Maximilian papeži dd. 27. října 1622.

**) Vid. st. arch. Kardinal z Hohenzollera Ferdinandovi dd. 31. pros. 1623.

***) Tamtéž. Savelli Ferdinandovi II. dd. 25. února 1623 a 4. března 1623.

vídeňských státníků a proto žádal papeže, aby peněz do Vídně nevydával, aby za ně vydržoval sbor vojska asi 7000 mužů silný. *) Poznámání dlužno, že jak císař tak Maximilian byli v nadějích svých sklamáni, neboť církve katolická dostala o několik měsíců později jiného papeže a ten nenásledoval šlépějí svého předchůdce ne z lakomosti, nýbrž proto, že choval k Habsburkům nepřátelské smýšlení.

Konečně císař požádal také některé kraje v říši za pomoc. K účelu tomu vyzval sněm kraje Švábského, jenž se v Ulmě shromáždil, aby vojsko své přepustil do služby císařské, což většinou bylo schváleno. Avšak místo aby tento zbrojný lid poslán byl do pole, propuštěn jednoduše ze služby kraje Švábského, následkem čehož na všechny strany se rozešel. Na to Ferdinand požádal knížete Virtemberského, aby mu postoupil najatý svůj lid, ale dostal za odpověď, že lidu, jenžto byl najat pouze k hájení kraje, nesmí se za hranicemi jeho upotřebiti, a ačkoliv císař zvláštního vyslance s novou žádostí ke knížeti vypravil, ani tentokráte lépe nepořídil. **) Po těchto zkušenostech museli katolíci v Řezně vzdáti se své naděje, že protestanti poskytnou nějakou pomoc a proto žádali císaře, aby dal sice pečlivě střežití zbrojné přípravy kraje Dolnosaského, ale aby jich předce schválil, by takovýmto projevením důvěry byl kraj odvrácen od kroků nepřátelských. Císař, jak jsme vypravovali, rady této uposlechl a sdělil stavům dolnosaským, že k podporování jich připraveno jest nejen vojsko císařské, nýbrž také zbrojná moc infantky Isabely, jakožto kněžny Burgundské, kteréžto oznámení mohlo se v kraji zrovna tak za útěchu jako za pohružku považovati. ***)

Jen na ty kusy císařské proposice, ježto se týkaly stížností říšských, soudnictví a mincovnictví dal sněm deputovaných společnou odpověď. Odpověď však byla jen na pohled společnou,

*) Mnich. st. arch. Maximilian papeži dd. 24. března 1623.

***) Sas. st. arch. Odpověď vyslanců virtemberských dd. $\frac{28. \text{ ledna}}{7. \text{ února}}$ 1623. —

Víd. st. arch. Císařská instrukce dd. 25. února 1623.

****) Víd. st. arch. Dobré zdání katolických deputovaných na sněmě řezenském dd. 10. března 1623.

neboť o prvních dvou kusech náhledy katolíků a protestantů tou měrou se rozeházely, že propast mezi nimi nemohla býti nijakž vyplněna a usnešení stalo se proto jednohlasně, poněvadž celý sněm si přál, aby rozhodnutí o těchto záležitostech bylo k říšskému sněmu odročeno. *) Jen o mincovnictví panovala úplná shoda mezi stranami, neboť obě si stěžovaly na hrozný nepořádek, jaký se v té příčině zahnízdil od českého povstání a který hlavně v Čechách měl svůj původ, poněvadž falckrabě dal zde raziti peníze více nežli o třetinu lehčí. Když panství císařské v Čechách bylo obnoveno, staženy sice mince falckraběcí aby byly přelity, ale místo nich nastalo takové kažení peněz, že toho nebylo posud příkladu. Později, až vypravovati budeme, kterak na straně císařské s penězi se hospodařilo, k záležitosti této se vrátíme a tak poznamenáváme pouze, že žaloby sněmu řízenského zrovna tak málo prospěly jako sliby císařovy: obyvatelstvu bylo útrapy válečné v každém ohledu přetrpěti.

Když hodnost kurfiřtská byla na knížete Maximiliana přenešena, neodbývaly se více, pokud víme, společné porady sněmu deputovaných, poněvadž by byli vyslanci protestantských kurfiřtů knížeti Bavorskému nového titulu odepřeli a tím schůzku nemožnou učinili. Přes to však trvalo to ještě několik neděl, nežli císař a s ním vlastní knížata a vyslanci Řezno opustili, čímž byla hlavně města říšská vinna, ježto na křivdy z nejuvější doby si stěžovala a důtklivě nápravy se domáhala. Tilly užil vítězství svého nad Mansfeldem a Kristianem Halberstadtským tím způsobem, že část vojska svého ubytoval v říšských městech, což také Španělé v Cáchách učinili. Města říšská, kterážto si jako knížata na své nedotknutelnosti zakládala, musela nyní snášeti všeliké útrapy a pokoření, musela všecken svůj zbrojný lid rozpustiti, do všech svých domů vojáky přijmouti a o jich výživu a žold pečovati. Úřadům městským jen potud dovoleno hodnosti své dále zastávati, pokud se velitelům cizího vojska líbilo. Od měšťanů požadováno, aby konali roboty a když to odmítli, na stoleté své privileje se odvolávající, byli k tomu násilím donuceni. Když tedy sněm

*) Relace sněmu deputovaných císaři dd. 22. února 1623. Sas. st. arch.

v Řezně se sešel, potlačovaní uchopti se té příležitosti, aby stížnosti své císaři a konventu přednesli. Měšťané z Cách první si stěžovali na týrán, jaké musejí snášeti. Ačkoliv říšská dvorní rada odporučela, aby se této žádosti vyhovělo a Ferdinand v tom smyslu psal Spinolovi, město se nezvaných svých hostí předce ne-
^{24. pros.}₁₆₂₂ zbavilo. *) Když byly Cáchy započaly, podaly Worms, Špýr, Weisenburg. Landava, Rothenburg nad Tauberou, Windsheim, Heilbrom, Schwäbisch-Hall podobné stížnosti na vojsko ligistické. Štrasburk, Norimberk a Ulm, kteří se ještě dovedli vyhnouti ubytování vojska, ujali se svých utlačovaných spoluměšťanů, žalovali jménem jejich, že ruší se smlouva při rozpuštění Unie uzavřená, **) a podali tuto stížnost nejen císaři, nýbrž také sněmu deputovaných. Mezi členy sněmovními protestanti se té stížnosti rázně ujali a jmenovitě vyslanci saští naléhali na místokancléře říšského Ulma, aby zlo bylo odstraněno. Strana ligistická byla však odhodlána nepovoliti. Tilly, jenž meškal právě v Řezně, prohlásil před císařem, že vojín musejí býti za zimy v městech ubytováni; Ulm podal o tom zprávu vyslancům saským a zamítl jejich požadavek. ***) Jelikož zatím ještě jiná města říšská, jmenovitě Wetzlar, Hagenava a Vimpfen musela vojska ubytovati a tím k novým žalobám dán byl podnět, a jelikož všichni protestantští členové sněmu deputovaných zvláštním spisem císaři podaným požadovali, aby posádky ubytované byly odvolány, †) uložil Ferdinand říšské dvorní radě, aby uvážila, co by se v záležitosti této mělo učiniti, aby alespoň částečně stížnostem měst bylo vyhověno. Říšská dvorní
^{16. ún.}₁₆₂₃ rada radila, aby kurfiřt Mohučský a lantkrabě Darmstadtský městům říšským vyložili, kterak jest toho nutná potřeba, aby posádky delší čas vydržovala, ale zároveň aby se s Bavorskem stalo dohodnutí o odvolání vojska z několika míst. ††) Radě této Ferdinand vyhověl; požádal kurfiřta Mohučského a lantkraběte Ludvíka

*) Vid. st. arch. Dobré zdání císařských radů dd. 19. prosince 1622. — Ferdinand Spinolovi dd. 24. prosince 1622.

**) Vid. st. arch. Štraspurk, Norimberk a Ulm Ferdinandovi dd. 313 ledna 1623.

***) Sas. st. arch. Protokol o konventě řezenském.

†) Relace řezenského sněmu císaři dd. 15. února 1623.

††) Vid. st. arch. Dobré zdání říšské dvorní rady dd. 16. února 1623.

za prostředkování u měst a slíbil zároveň, že při vymahání dalších kontribucí bude se jisté míry šetřiti.*)

Když oběma jmenovaným knížatům bylo sděleno, co si císař přeje, nechtěli se do vyjednávání pustiti, nebudou-li městům poskytnuty větší ústupky, tedy nebudou-li posádky z nich odvolány a nebude-li jim dovoleno, aby sama vojsko najímala. K odůvodnění těchto požadavků uvedli kontribuce, k jakým některá města byla donucena, kteréžto kontribuce jsou přes přílišné uvážíme-li, jakou cenu tehdaž peníze měly: Worms musel měsíčně platiti 18.000 zl., Špýr měsíčně 15.000 zl., Schwäbisch-Hall již po delší čas denně 18 až 20.000 zl., tak že poslední město kontribuce sobě uložené již na dva miliony zl. počítalo. Na tyto důvody odpověděli členové říšské dvorní rady,**) kteří vyjednávali, že císař učinil již potřebné opatření, aby posádky na pravém břehu rýnském byly odvolány — poněvadž se již počalo vojsko posunovati k severu, aby se tam opřelo hraběti z Mansfeldu — ale že městům nemůže dovoliti, aby vlastní vojsko najímala. S tím se spokojili oba prostředkovatelé s tou podmínkou, aby na městech, v kterých posádky budou ještě dále ponechány, nebyly vymahány další kontribuce, nýbrž aby jen obvyklou služebnost konala.***) Města však nebyla s ustanovením tímto spokojena, nýbrž žádala císaře za slyšení, které jim bylo také povoleno. Nebylo to poprvé, že byla od Ferdinanda přijata a že mu stížnosti své přednesla; byla již také pána z Eggenberku v té příčině dvakráte navštívila; bylo jim vždycky slibováno, ale skutek nenásledoval. Když si tedy znovu zjedнала přístup k císaři, přednesla všemny své stížnosti; a byla-li jen polovička těch žalob odůvodněna — o čemž není ani v nejmenším pochybovati — nedala se bída, jakou snášela, ani popsatí. Všechny stížnosti na nesnesitelné kontribuce, jaké Špýr, Worms a Schwäbisch-Hall museli odváděti, byly opakovány a k tomu doloženo, že Hagenava, která byla od Mansfelda tak velice stísněna i nyní hanebným způsobem je utlačována. Že Weissenburg musí platit měsíčně 14.000 zl., že mnozí měšťané domy své opustili,

7. bř.
1622

*) Tamtéž. Dekret císařský dd. 21. února 1623.

***) Strahlendorf, Reck a Hildebrandt.

***) Vid. st. arch. Zpráva tří členů říšské dvorní rady císaři dd. 8. srpna 1623.

v nedostatku a bídě se potulují nebo hlady mrou, kdežto v domech jejich vojáci si hoví a zbytek majetku jejich ničí. A jak mohlo býti jinak, když podle udání městských posílů pro plukovníka weissenburské posádky muselo se krmiti 46 koní a když podobným způsobem také jiní důstojníci majetek měšťanů mrhali. Ale všechny tyto svízele jsou prý pouhou maličností proti sodomským ohavnostem a proti násilnictví, pálení, plenění a vraždění, jaké jest snášeti ubohým měšťanům a jich ženám a dětem. Císař žaloby tyto pozorně vyslechl a nejevil žádné známky nepokoje, ano schvaloval výslovně, že města se na něj obrátila, a když se loučila, ubezpečoval je, že jim brzy dá doručiti rozhodnutí své a napomenul je, aby prozatím měla strpení.*)

Jakkoli děsné byly útrapy, jimiž úpěla města jihoněmecká, předce se nesmí všechna toho vina na katolíky svalovati; protestantská knížata v Německu nechtěli se spřáteliti s tou skutečností, že císař stal se zase pánem ve svých državách, tím méně však chtěli mu přiznati právo, aby falckraběte potrestal. Vítězi nechtěli ani přiznati právo, které za všech dob má svou platnost, aby si totiž zjednal náhradu za vlastní škodu. Kdyby to byli bez obalu uznali a falckraběte důtklivě k pokoji napomenuli, byl by se snad poddal a porážku svou pouze ztrátou hodnosti kurfiřtské zaplatil. Nechtěli-li toho uznati, museli se falckraběte vši svou mocí ujmouti a válkou s katolíky a s císařem o tom rozhodnouti. Avšak ani toho neučinili, nýbrž počali jakousi anonymní válku proti císaři, neboť válka z jara 1622 nebyla vedena od knížat, nýbrž jen od kořistníků Mansfelda, Kristiana Halberstadtského a markraběte Badenského, který také jiného názvu nezasluhuje, když se vzdal svého knížetství. Skoro všickni protestanští knížata a města říšská zachovávali k nim příznivou neutrálnost, nebo je potají podporovali. Katolíci věděli, že pod firmou Mansfeldovou bojuje proti nim protestantské Německo; nemůžeme se tedy diviti, když se domohli vítězství, že si vzali náhradu za své útraty. Kromě toho Mansfeld a Kristian Halberstadtský chystali se k novému útoku. Katolíci

*) Sas. st. arch. Přednešení měst Štrasburku, Norimberka a Ulmu u císaře a jeho odpověď dd. $\frac{25. \text{února}}{7. \text{března}}$ 1623.

museli tedy vojsko své pohromadě držeti a vyživovati: mohlo se po zdravém rozumu něco jiného od nich očekávati, nežli že výlohy z toho vyplývající svalí na bedra svých tajných odpůrců, a že se při tom nenechají vázati smlouvou mohučskou? Se stanoviska čistě lidského dlužno ukrutností, jaké spáchali katolíci a řádění jejich zeleti a je odsouditi: protestanti však neměli práva žalovati, že ústava byla na nich porušena, neboť jen tehdy, kdyby byli všichni příslušníci německého státu společně přispěli k zachování zákonného stavu, nesměl by císař nikoho z nich, tedy ani ne měst říšských libovolně trestati a olupování v šanc je vydati.

Oba prostředkovatelé kurfiřt Mohučský a Ludvík Darmstadt-ský ujímali se měst dále, žádajíce císaře, aby buď prosbám jejich vyhověl nebo alespoň se zavázal, že budou posádky z těch měst, kde by ještě zůstaly, do dvou nebo do tří měsíců odvolány a že městským úřadům nebude se do práv jejich zasahovati. Na tuto radu učinil císař, když z Řezna odjížděl, slib, že posádky v nejkratší době odvolá a že je ponechá jen ve Wormsu, Špýru a Vimpfenu tak dlouho, až by se Frankenthal dostal do rukou infantčinych; kdyby však byl nucen některé město znovu obsaditi, nechat měšťané dobrovolně přijmou posádku. Také jiných slibů nebyl v císařském vynešení nedostatek: jako na př. že městské úřady budou bez překážky povinnost svou vykonávati, že nikomu nebude u vyznávání jeho víry překáženo, a že přísně bude vyměřeno, co by se posádkám mělo odváděti.*) Zůstalo to však při pouhých slibech, jelikož Maximilian chtěl prostředků měst říšských upotřebiti a císař mu toho nemohl zabrániti. Byla-li některá města sproštěna svých posádek, neděkovala za to dobré vůli Ligistů, nýbrž dalšímu průběhu války.

Při této příležitosti dlužno připomenouti, že jeden z císařských úředníků vytasil se s návrhem, aby císař užil vhodné příležitosti k upevnění panství svého v městech říšských a k pojištění si z nich příjmů tím způsobem, že by v každém dosadil fojta, jenž by měl vrchní dohlídku, a jenž by zmařiti mohl všeliké spojení

*) Sas. st. arch. Císařské rozhodnutí pro města říšská dd. 5. dubna 1623.

s jeho nepřáteli. Prozatím byl návrh tento odročen, ale po nedlouhé době vzal se ohled alespoň na finanční jeho stránku.*)

Ještě o jedné záležitosti jednalo se na konventě ovšem jen po straně. Kdyby se byla provedla, jak se navrhovalo, bylo by se tím v státě Německém zaseto nové símě k dalším rozbrojům. Mírně tím spojení nebo „konfederaci“ Polska s Německem.

Když Sigmundovi králi Polskému hrozila válka s Tureckem, obrátil se na Ferdinanda a nabídl mu těsné spojení Polska s Německem. k tomu účelu, aby jedna říše druhé v čas potřeby pomoc poskytovala. Nepatrná státnická zkušenost této doby spatřovala v takovýchto spolcích, jejichž bezcennost se právě dědičnými smlouvami koruny české s německými knížecími rody osvědčila, bezpečnou záruku proti příštímú nebezpečenství: nepochopovalo se, že za všech dob skutečné nebo domnělé interesy států vítězí nad psanými smlouvami. Císaři byl návrh polský potud vítán, že mu, jak se podobalo, zabezpečoval alianci států katolického a tak odpověděl králi, že návrh jeho na příštím sjezdě kurfiřtů k projednání předloží.***) Zatím se válka mezi Turky a Poláky skončila mírem dne 9. října 1621, poněvadž Turci majíce co činiti s Peršany museli Poláky zrovna tak nechatí na pokoji, jako císaře. Nejřednější pohnůtka k nabídnutému spolku tedy pomínula, předece však ani Sigmund ani Ferdinand myšlenky této se nevzdali. Císař poslal koncem roku 1621 do Polska pana Kurze ze Senftenau, jenž měl především za úkol najmouti polské vojsko, jehož se mélo tehdáž proti Bethlenovi upotřebiti a ježto bylo později posláno do Dolní Falce; panu Kurzovi však uloženo také, aby o spolku dále vyjednával.***) Kurz snažil se podle toho, jak mu bylo uloženo, získati ve Varšavě, kde král meškal, senatory tam přítomné pro spolek, při čemž hleděl v podobném směru působiti na královnu a prince Vladislava. V Polsku měli nyní všeliké námitky, obávali se, že Turci opět podniknou útok, obdrželi zprávu o „konfederaci“ s Německem a pod. Kurz se snažil dokázati, že právě

5. kv.
1621

*) Vid. st. arch. Návrh o městech říšských dd. 27. ledna 1623.

***) Odpověď císařova na spolek od Polska navržený dd. 5. května 1621. Vid. st. arch.

****) Tamtéž. Kurz ze Senftenau Ferdinandovi dd. 21. ledna 1622.

spolek jest ochranou proti všelikým útokům a konečně mu bylo slíbeno, že o konfederaci bude se na nejbližším sněmě říšském jednati.*)

Došlo-li k tomu, není nám známo, avšak vyměňování myšlenek mezi dvorem císařským a polským dálo se roku 1622; když pak se v Řezně shromáždil sněm deputovaných, tajní radové upomenuli císaře na slib, že dá zde jednati o spolku s Polskem.***) Ferdinand uposlechl napomenutí tohoto a dal vyzvati kurfiřta Mohučského, aby se o tom potají uradil s katolickými členy konventu. Schweickhart podle toho pozval k poradě jen kurfiřty Kolínského a Bavorského a zástupce trevírského a salepurského. Jakkoliv knížatům tento spolek katolický mohl býti vítaným, předce nahlíželi, že pro budoucnost by měl asi sotva praktickou cenu a zamítli jednání o něm s tou záminkou, že jen úplný sněm říšský jest oprávněn o tom jednati.***) S tímto dobrým zdáním vyjednávání o spolku polském upadlo v zapomenutí a žil-li císař s králem Polským v příštích letech v nejlepší shodě a dal-li s ním vyjednávat o alianci, měla se vztahovati jen na císaře a ne na říši Německou.

Když Ferdinand dne 5. dubna učinil poslední své rozhodnutí 1623 s strany měst říšských, vydal se z Řezna do Prahy, aby město toto poprvé od svého korunování navštívil. Několik dní před svým odjezdem z Řezna dal si předvolati vyslance nepřítomných knížat jednoho za druhým a učinil tak jmenovitě s vyslanci saskými, po kterých dal kurfiřtovi Saskému vzkázati nejsrdečnější pozdravení. Vyslanci saští byli pozváni také od kurfiřta Mohučského a když se k němu dostavili, vynasazil se tento vši možnou laskavostí, aby si u nich a pána jejich získal příznivé mínění. Co se týká hodnosti kurfiřtské, musel prý císař vyhověti mnohým žádostem a neustálému naléhání; kdyby Jan Jiří býval na místě, byl by prý se s touto věcí seznámil a suad že by byl „mohl při tom mnoho dobrého učiniti.“ Také co do reformace lutheranské církve v Praze

*) Kurz ze Senftenau Ferdinandovi II. dd. 1. března 1622. Vid. st. arch.

**) Vid. st. arch. Questenberg Ferdinandovi dd. 17. ledna 1623. — Tamtéž. Úsnešení tajných radů. — Tamtéž. Ferdinand kurfiřtovi Mohučskému dd. 4. března 1623.

***) Vid. st. arch. Dobré zdání katolických knížat na konventě v Řezně dd. 10. března 1623.

Schweickhart se omlouval, neopomenul prý ničeho, „v dobu příležitou a nepřiležitou“ že se vynasnažil a „císaři co nejpohnutlivěji přimlouval“, aby v tom ustál, ale Ferdinand že všechny jeho prosby zamítl a že odročil rozhodnutí až k osobní schůzce s Janem Jiřím. Jelikož kurfiřt Saský v listě, který právě v těchto dnech donešen byl mohučskému jeho kolegovi, hrozil založením spolku protestantského, který by byl protivládou proti Ligi katolické, — snad tato pohrůžka byla jediným výsledkem schůzce annaberské — snažil se Schweickhart hněv Saska uchlácholiti tím, že kladl několikrátě váhu na obrannou povahu Ligy. Důvěrnost svou k vyslancům arcibiskup tím dovršil, že je přiměl, aby s ním poobědvali a aby s ním jedli „slanečka“, při čemž byl jediný cizí host přítomen.*) Kolik jednání arcibiskupovo přispělo k následujícímu pokojnému chování kurfiřta Saského, kolik strach před souvěrci, kdyby se jim vítězství dostalo, nechceme rozhodnouti, každým však způsobem byl tímto pochlebenstvím pevněji připoután k posavadním svým přátelům nežli pohrůžkami a posměšky protestantů, aby změnil svou politiku. Sněm deputovaných v Řezně nezjednal míru v Němcích; válka měla býti dále vedena, ale bojiště mělo býti do severního Německa přeloženo.

---

*) Sas. st. arch. Vyslanci saští pánovi svému dd. 20 30. března 1623.

Hlava devátá.

Církevní opravy v Čechách a na Moravě.

- I. Snahy katolíků po bitvě na Bílé Hoře, aby svou církev zvelebili a protestantskou obmezili. Nuncius Caraffa a jeho vliv. Požaduje, aby vypovězení byli všichni protestantští duchovní. Císař chce nařídit vypovězení pod tou záminkou, že duchovní v ohledu politickém se provinili. Liechtenstein je proti vypovězení. Císař nařídil 28. října 1621, aby toto vypovězení bylo předsevzato. Na lutherany se vypovězení nevztahuje. Faráři pražští opouštějí město a prchají do Saska. Návrhy Slavatovy. Usnešeno, aby se svátost oltární nepodávala více pod obojí způsobou. Farář Locika. Generální pardon. Působení duchovenstva katolického na venkově.
- II. Usnešeno, aby duchovenstvo lutheranské bylo vypovězeno. Universita odevzdána jesuitům. Výsledky katolických snah v šlechtě a v měšťanstvě. Psaní kurfiřta Saského císaři. Hoř píše Liechtensteinovi. Porady u dvora císařského v Strubíně následkem psaní kurfiřta Saského. Nejvyšší kancléř z Lobkovic u vyslanců saských v Řezně. Jak se chovali katoličtí knížata v Řezně naproti vypovězení duchovenstva lutheranského. Odpověď císařova kurfiřtovi Saskému. Nové psaní kurfiřta Saského. Cesta císařova a nunciova do Prahy. Porady v Praze. Arcibiskup a opatové se vynasnažují, aby opět nabyli statků, které drživali před válkami husitskými. Protireformace na Moravě.

I.

Před konventem řezenským a v době, kdy konvent tento zasedal, pronášel kurfiřt Saský velmi horlivé stížnosti na pronásledování, jaké bylo snášeti protestantům v Čechách. I viděli

jsme, kterak sám kníže Bavorský káral příliš horlivé jednání císařovo proti protestantům. Ale ani žaloby strany protivné ani prosby přátel nezjednaly protestantům polehčení; císař chtěl, nežli do Prahy zavítá, aby dílo reformační bylo v hlavních rysech provedeno a neustoupil tedy ani na krok s cesty, po níž se již dvě léta ubíral.

V dobrém zdání, kteréž císaři radové jeho podali o tom, jakým způsobem by měl vyžítkovati vítězství své v Čechách, reformace církevní hrála velikou úlohu. Všichni rádcové byli toho mínění, aby víra protestantská byla násilně potlačena a jen v tom se rozcházeli, zdali by se to mělo státi hned nebo postupem času. Císař vyžádal si také od uprchlíků českých v Pasově usedlých dobré zdání o těchto otázkách, když hrabě z Hohenzollernu koncem r. 1620 do Mnichova se ubíral a na místě svém jsme připomenuli, že spis tento se pohříchu ztratil. Zachoval se pouze jediný spis, týkající se otázky náboženské, jenž tlumočí náhledy pana z Martinic; není však známo, není-li to pouze část dobrého zdání, kteréž bylo podáno při této příležitosti; ta část, která je nám známa, sepsána byla od něho v Pasově. Hlavní rysy programu Martinicova vrcholí v tom, že jen katolíci mají se do země přijímati a že děti mají býti vyloučeny ze společnosti s kacíři. K tomu účelu mělo se zřídit na vychovávání dorůstající mládeže několik kolejí jezuitských a také universita měla býti jezuitům odevzdána. Kromě toho měl býti počet duchovenstva rozmnožen a arcibiskup, prelát a rektorové kolejí Jezuitských měli býti mezi stavy vřadění.*)

Jakým způsobem tedy provedeny byly reformy v tomto dobrém zdání a v jiných návrzích navržené?

Hned po bitvě na Bílé Hoře shromáždil se hojný počet katolického duchovenstva, kanovníků a mnichů všelikých řádů v Praze, jenž se byli za minulých let spasili útekem a požadovali od Maximiliana a Buquoye, aby byli zase na místa svá uvedeni a aby jim byl majetek jejich navrácen. Za ochrany Maximilianovy a Buquoyovy podařilo se jim zmocniti se církevních budov, které jim dříve ná-

---

*) Víd. st. arch. Dobré zdání pana z Martinic zachovalo se v konceptu Strahlendorfově z roku 1623.

ležely, ale ne tak snadno bylo dostati zase statky vzdálené a větším dílem zpustošené a proto museli prozatím živiti se dary, kterých se jim hojně dostávalo.*) Všichni vracející se uprchlíci měli přede vším na zřeteli jen svůj majetek, jesuité však, jenž do Prahy vstoupili hned s vojskem vítězným, obnovili zároveň svou duchovní činnost a jakkoli mohli se jen pojedivými výsledky vykáhati, předce přítomnost jejich protestanti ihned znamenali. Snad by se byli mohli již z počátku vykáhati pronikavějšími výsledky, kdyby je byl podporoval odhodlaný vrchní pastýř duchovní, ale takového v Čechách nebylo, jelikož arcibiskup Lohelius stářím a chorobou sklíčený činnosti namáhavé nemohl se více oddati a z příčiny této odkládal také delší čas odjezd svůj z Vídně, kam se byl z Prahy utekl. Teprve 1. února přibyl arcibiskup do Prahy a za několik dní přijel opat Strahovský Kašpar z Questenberka s kanovníkem Platteisem z Plattenšteina, kteréžto považovati dlužno za náčelníky příštích snah reformatorských. Arcibiskup zřídil bez prodlení kostel arcibiskupský ke katolickým bohoslužbám. Císař Ferdinand péčuje o potřeby katolíků v Praze, rozkázal knížeti z Liechtenšteina, aby poskytl arcibiskupovi potřebné peníze.***) Výlohy byly velmi značné, muselať se opatřiti nejen kostelní roucha, nýbrž postavití také oltáře a poříditi obrazy, krucifixy a vůbec muselo se mnoho vykonati k vnitřnímu obnovení kostela.***) Arcibiskupovi poukázány byly potřebné peníze k živobytí z královských příjmů a rovně štedrou byla královská komora ke klášterům u sv. Jakuba, u sv. Tomáše, u sv. Jiljí a k jesuitům, poněvadž jim bylo svěřeno pěstování kandidátů pro stav duchovní, což nyní již horlivě konali.†)

Dne 20. února byl kostel sv. Víta již tak dalece zřízen, že se v něm mohly odbývati první služby boží; ††) byl to den slavnostní a všechny čelnější osobnosti v Praze jako na př. Liechten-

*) Caraffa, Commentaria.

***) d'Elvert II. 26. Liechtenštejn Ferdinandovi dd. 17. února 1621. — Vid. st. arch. Z Prahy 8. a 14. února 1621. — Skála V. 30. — Caraffa, Commentaria: Ferdinand Liechtenštejnovi dd. 29. ledna 1621.

***) d'Elvert II. 29. Arcibiskup Ferdinandovi dd. 18. února 1621.

†) Caraffa, Commentaria.

††) Skála V. 43. Skála uvádí datum 20. února; jiná zápiska v pražské universitní knihovně má datum 28. února.

stein, Tilly a j. v. byli v kostele přítomni. Po té odbyvány u arcibiskupa porady, jakým způsobem by se mělo vystoupiti proti protestantům, aby víra katolická byla v celé zemi opět zavedena a usnešení stalo se v ten smysl, aby se krok za krokem vystupovalo a sice nejdříve proti duchovenstvu protestantskému. Podle tohoto programu schválen návrh, aby nejdříve stíhání byli duchovní kalvinismu podezřelí. Proto nejevila se spokojenost s nařízením Liechtenšteinovým, který ustanovil pouze, aby Kalviniani nemohli nových úřadů dosahovati,*) poněvadž nařízení toto neslibovalo bezprostředního účinku. Po přání arcibiskupově musel se tedy Liechtenštein poptati u Ferdinanda, nemá-li všechny kazatele kalvinské ihned vypověditi.***) Císař k tomu svolil tím ochotněji, poněvadž byl jist, že s vypuzením kalvinianů kurfiřt Saský bude souhlasiti a nepotřeboval tedy míti žádného ohledu.***)

Chvatu tomuto stavěla se však v cestu překážka, kteráž se zdála býti nepřekonatelnou. Co to prospělo, byli-li protestantští duchovní z jednotlivých kostelů zapuzeni, nemohly-li býti jináče obsazeny, poněvadž duchovenstva katolického byl tou dobou v Čechách počet praskrovný. Nedostatek tento nemohl se uhraditi povoláním kněží z jiných diécesí, poněvadž česky neuměli; a na příbytek nového duchovenstva katolického mohlo se teprvé po letech počítati, třeba by se byly jmenované kláštery sebe horlivěji věnovaly pěstění kněží. Kníže z Liechtenšteina radil tedy arcibiskupovi, aby nedostatek tento hleděl odstraniti tím, že by přijal opět do lůna církve katolické všechny duchovní, jenž byli katolicky vysvěceni, ale později přijali vyznání české, kdyby se rozkazy jeho spravovali. Těmto kněžím mělo se také ponechati na vůli, aby obcím svým podávali svátost oltářní pod obojí způsobou, jelikož to církev od koncilu Tridentského dovolovala. Arcibiskup dal si od svých kanovníků předložiti dobré zdání o návrhu Liechtenšteinově, kteří však jen částečně s návrhem tímto souhlasili. Byliť pro to, aby odpadlí kněží byli opět přijati do církve, ale

*) d'Elvert II. 34. Liechtenštein Ferdinandovi dd. 27. února 1621.

***) d'Elvert II. 37. Liechtenštein Ferdinandovi dd. 5. března 1621.

***) Caraffa. Comment. Ferdinand II. Liechtenšteinovi dd. 13. března 1621.

podávání svátosti oltářní pod obojí způsobou nechtěli trpěti.*) Bylo patrno, že katolíci chtěli nyní nejen vyznání české potlačiti, nýbrž že nechtěli trpěti ani starého utrakvismu, jenž se byl s církví římskou smířil a jen přijímáním pod obojí od ní se lišil; oboru, jenž byl krok za krokem dobyt, chtěli katolíci úplně a neobmezeně vládnouti.

Arcibiskup předložil dobré zdání knížeti z Liechtenšteina, který se utrakvismu zastával, ačkoliv byl jeho nepřitelem; dobré zdání však došlo u něho příznivého přijetí. Na rozkaz jeho svolal administrator faráře pražské k sezení a sdělil jim, jak mu bylo od Michny uloženo, několik kusů, o nichž se měli rozhodnouti. Měli prohlásiti, jsou-li ochotni přijímati svěcení kněžstva od arcibiskupa — tedy nejen kněží katolicky posvěcení ale odpadlí měli býti získáni, nýbrž také kněží protestantští, aby byl dostatečný počet kněží po ruce —, souhlasí-li ve všem s církví katolickou, chtějí-li tedy upustiti od udělování svátosti oltářní pod obojí způsobou a chtějí-li, jsou-li ženati, manželky své jen za kuchařky považovati? Že kromě těchto otázek vyzvání byli přítomní také, aby půjčku poskytli, rozumělo se jaksí samo sebou; neboť o půjčkách a kontribucích musely se v těchto dnech usnísti všechny korporace, dala-li jim vláda dovolení, aby se společně radily nebo donutila-li je k poradě, jako se zde stalo.***) — Zpráva administratorova způsobila mezi faráři velký postrach, není však známo, že by byl některý z nich projevil ochotu, sloužiti církvi katolické. Arcibiskup a kníže z Liechtenšteina, kteří by to byli rádi viděli, neočekávali takového výsledku; proto kníže předložil arcibiskupovi otázku, neměly-li by se všechny kostely v Praze nebo alespoň tři nejslavnější z nich mocí zabráti a v nich s reformací počítati.***)

*) Universitní knihovna v Praze XI. D. 14. — Arcib. arch. v Praze. Responso praelatorum ad duos articulos dd. 29. dub. 1621. — Arch. kutnohorský Ratio iuvandae religionis per Bohemiam.

***) Skála V. 66. — Skála udává den 14. dubna 1621, kdy se stalo toto vyzvání k pražským farářům, kdežto dobré zdání prelátů datováno je 29. dubna. Jedno nebo druhé datum je nesprávné, jsmeť přesvědčení, že vyzvání stalo se teprvé, když dobré zdání bylo podáno.

***)) Unív. knih. v Praze XI. D. 14. Brevis narratio de successu rerum ecclesiasticarum.

Také o tom arcibiskup požadoval dobré zdání od prelátů nahoře připomenutých, které pro nedostatek kněží nemohlo jinaké vypadnouti, nežli že je potřebí, aby se prozatím přestalo na zabrání tří kostelů.*)

Nátlak již nyní citelně se jeví, ale ještě více sdělení administratorovo způsobilo, že protestanti počali velice si stěžovati a že mnozí kazatelé existenci svou v Čechách za ohroženou považující, útekem z této země hleděli si lepší budoucnost opatřiti. Na 200 duchovních odešlo prý do 1621 počátku května z Čech do Slezska.***) Ti, jenž setrvali na svém místě, jak pražští faráři, tak profesori universitní, jenž se také oddávali všelikým obavám, zaslali kurfiřtovi Saskému psaní, v němž jej žádali za radu a za přímluvu u císaře.***) Jelikož v Sasku konfesi českou považovali za příbuznou s lutheranstvím, žádost tato došla přátelského přijetí. President tajné rady Schönberg vyzval universitu, aby mu jmenovala osoby, které by bezpečnost její ohrožovaly a kurfiřt projevil svou nevoli tím, že arciknížeti Karlovi, jenž meškal právě v Drážďanech, u tabule přečetl psaní pražských farářů a na pronásledování svých souvěrců si stěžoval.

Co Liechtenštein císaře se dotazoval, jakým způsobem by měl vyhověti dobrému zdání pražských prelátů a zatím tři kostely †) zabral, snažili se na straně katolické církve katolickou pokáním a přísným zachováváním nařízení církevních zase povznést a za tupení její na protestantech se pomstít. Na zelený čtvrtek uspořádáno v Praze slavné procesí, na němž kapucíni svrchní nahou část těla až do krve si bičovali. Arcibiskup vydal k poddaným na panstvích Oseckém a Světeckém přísný mandát, kterým s velikými pohrůžkami zakazoval sňatky až do čtvrtého kolena příbuzenství; Liechtenštein nařídil prohlídku ve všech pražských domech, nejsou-li v nich malby nebo jiné předměty na potupu katolíků.

---

*) Responsio praelatorum dd. 29. dubna 1621.

**) Víd. st. arch. Z Prahy dd. 9. května 1621.

***) Skála V. 66. Sas. st. arch. Universita Pražská kurfiřtovi Saskému dd. 14. dubna 1621.

†) U sv. Mikuláše, u sv. Jiljí a u sv. Jindřicha.

Jednotlivým obcím nařídil, aby procesí na den Božského těla žádné překážky nečinily, nýbrž podle možnosti je podporovaly.*)

Musíme se zmíniti o osobě, která, ačkoliv stála za kulisami, předce řídila útoky katolíků a císaře neustále nabádala k vypuzení protestantů. Byl to papežský nuncius ve Vídni Carlo Caraffa, biskup z Aversy, jenž hodnost svou r. 1621 nastoupil, až do r. 1628 spravoval a o jehož činnosti a skoro všemohoucím vlivu nabýváme důkladného poučení ze zprávy od něho samého sepsané.***) Mohly-li by vzniknouti některé pochybnosti, vyvráceny jsou jak tonem spisu, tak i tím, že dílo Caraffovo souhlasí se všemi katolickými spisy, které jsou nám přístupny. — Caraffa se odebral, jak sám udává, z jara 1621 do Prahy, aby se tam vlastní zkušeností poučil o poměrech církevních a mohl císaři navrhnouti přiměřené prostředky k reformaci. Denně odbýval porady s náčelníky duchovenstva katolického, mezi nimiž našel největší zalíbení v kanovníku Platteisovi, poněvadž v horlivosti své nijakž nezadal prélatovi italskému. Všecky porady vrcholily v tom, že jest potřebí co možno nejdříve všechno duchovenstvo protestantské z Čech vypověditi a tak vzdáti se všelikého váhání a radou touto měl býti nejspíše císař, jenž se tehdež do Prahy očekával, uvítán. Ale poněvadž Ferdinand z rozličných příčin cestu tuto nepodnikl, Caraffa odebral se do Vídně a požadoval od něho, aby vydal rozkaz vypovídací.***) Caraffa s návrhem svým neprorazil; Ferdinand nechtěl vydati mandátu, ale dal Liechtenšteinovi nařízení, které účinkem svým muselo se vyrovnati žádoucímu mandátu vypovídacímu. Ferdinand totiž nejen schválil zabránění tří kostelů, kteréžto opatření Liechtenštein učinil,

*) d'Elvert II. 73. Ferdinand Liechtenšteinovi dd. 3. června 1621. — Skála V. — Arch. č. místodrž.: Liechtenštein Novému městu Pražskému dd. 24. května. — Tamtéž. Liechtenštein Chomoutovským dd. 27. května. 1621. — Arc. arch. v Praze: Arcibiskup poddaným na panstvích Oseckém a Světeckém dd. 2. května 1621.

***) Relace Caraffova uveřejněna byla r. 1858 od Jos. Gotharda Müllera s názvem *Relatione dello stato del Imperio a příčiněn k ní výborný úvod*. Relace tato byla již dříve r. 1630 částečně vydána s názvem *Commentaria de Germania sacra restaurata in aversa*. Práce Caraffova má neobyčejnou cenu.

****) Caraffova *Relatione dello stato del imperio*.

nýbrž nařídil, aby byl zabaven také kostel sv. Vojtěcha a vyzval knížete uradit se s arcibiskupem, nemělo-li by se tak státi i s kostelem před Týnem. Ale ještě více padal na váhu rozkaz, aby Liechtenstein bez milosti vyhnal ze země všechny kazatele, učitele a profesory, kteří se buď kalvinismu přidržují — jak se nazývali vždy ještě přívrženci Jednoty bratrské —, nebo v poradách v Carolinum se účastnili, povstání ve škole a s kazatelnou podporovali, volby Bedřichovy na trůn český obhajovali a na jeho korunování přítomni byli; a aby ty, kteří ze země neodešli, přísným způsobem potrestal. Snad nikdo z českého duchovenstva nemohl tvrditi, že se nedopustil některé této urážky veličenství; každý alespoň, když byl Bedřich korunován, v kázání svém chválil toto dílo bohulibé. Každý musel se tedy obávati, nespasí-li se útekem, že dnes nebo zítra bude na něj ruka vložena; když tedy nařízení toto bylo uveřejněno, zase něco duchovních spasil se útekem. Většina duchovenstva protestantského vytrvala však na svém místě dílem z povinnosti, dílem pro nedostatek prostředků, které by jim byli vystěhování umožnily.*) Caraffa, jenž radil císaři k tomuto nařízení, dopustil se nejen krutosti, nýbrž také pokrytectví způsobem, jakým podle rady jeho nařízení toto mělo býti odůvodněno. V nařízení se totiž pravilo, že císař nejedná tak pro víru, nýbrž pro úctastenství v povstání!

Císař nařídil, aby dekret vypovídací byl uveřejněn po nastávající veliké exekuci, načež nastoupil, jak jsme vypravovali, pouť do Maria-Zelli, kde obnovil slib, který byl druhdy učinil v Loretu, že ve svých dědičných zemích nebude trpěti protestantů. Když po návratu jeho do Vídně nedošla žádná zpráva, vyplnil-li se rozkaz jeho nebo ne, vyzval knížete, aby o tom podal zprávu. Kníže z Liechtensteina, jenž se tehdy obával, že by zbrojením Mansfelda a markraběte Krňovského mohlo nové povstání vypuknouti, radil císaři, aby ustál v zabavování majetku a aby se prozatím spokojil s tím, co uprchlíkům a odsouzeným bylo odňato; z téhož důvodu prosil císaře také za dovození, aby směl zastavití vypoví-

*) d'Elvert II. 74. Ferdinand II. Liechtensteinovi dd. 3. června 1621. — Caraffa, Relatione.

dání protestantských duchovních. Liechtenstein vykládal nařízení v ten smysl, jako by se jen kalvinianů týkalo, a pronesl se, že by tím prozatím nebylo nic získáno, poněvadž by statkáři a města místo nich dosadili přívržence české konfesse. To že by však nic neprospělo, lépe že by bylo vyčkati, až by se mohli na jejich místo katolíci dosaditi.*) Úvahy Liechtensteinovy došly ve Vídni souhlasu u většiny státníků a sice z těchže důvodů, pro které se konfiskace odkládaly. Císař tedy prozatím upustil od provedení svého rozkazu, a požadoval jen, aby kníže trestal ony kazatele, kteří když povstání vypuklo, četli provolání, od direktorů jim zasláné, nebo způsobem vůbec známým v povstání se účastnili, nebo Bedřicha korunovali. Ale bez odkladu osoboval si císař právo obsazovati uprázdněné fary v městech a na statcích zabavených a uložil knížeti, aby se dohodl s arcibiskupem, jakým způsobem by se mělo nové obsazování předsebráti.**)

Snahy Caraffovy byly tedy prozatím zmařeny.

Jelikož všeobecné vypovězení bylo na krátký čas odročeno, chtěli katolíci alespoň v Praze nový krok předsevzítí a zase několik far na se strhnouti. Arcibiskup, tedy hodlal v každé čtvrti na dvě nebo na tři fary své duchovní dosaditi a aby se jim dostal větší obor působnosti, chtěl, aby počet far byl na devět obmezen. Protestantům mělo býti na Starém a na Novém městě po dvou a na Malé straně jeden kostel k dalšímu užívání ponechán. Aby opatření toto setkalo se s menším odporem, radil arcibiskup učiniti na městské rady takový nátlak, že by se dobrovolně vzdaly kostelů, kterých se katolíci chtěli zmocniti a aby se jim dělala, ovšem na oko, naděje, že za tuto oběť ponechány jim budou ostatní kostely. Jelikož právě tehdy děly se porady o všeobecném pardonu v příčině života a osobní svobody, jež Ferdinand chtěl uděliti, radil arcibiskup, aby tento pardon se nevztahoval na kazatele a profesory; a tím způsobem při nejbližší vhodné příležitosti mohli býti ze země vypuzeni.***)

*) d'Elvert II. Ferdinand Liechtensteinovi dd. 2. července 1621. — Liechtenstein Ferdinandovi II. dd. 14. července 1621. — Caraffova Commentaria.

**) d'Elvert II. 106. Ferdinand Liechtensteinovi dd. 26. července 1621.

***) Mnich. říš. arch. Arcibiskup Pražský Liechtensteinovi dd. 14. srpna 1621.

Jelikož duchovní nemohli býti prozatím vypovězeni, a jelikož jich podle rady arcibiskupovy do pardonu pojmouti nechtěli, vyhlášení generálního pardonu neustále se protahovalo, přes to, že 1621 císař od měsíce srpna několikrát byl ne to upomenut od kurfiřta Saského; katolíci cítili, že duchovenstvo protestantské nemohou z něho vyjmouti, poněvadž se více neprovinilo nežli šlechta a měšťanstvo. Času, jehož se nabylo odkládáním pardonu, užilo se tím způsobem, že měli býti vypovězeni náčelníci duchovenstva protestantského v té naději, že pak s podřízenými členy nebude velikých obtíží. Opatření toto, o němž bylo dlouho uvažováno, prováděno tím způsobem, že rychle po sobě předvoláni jednotliví vynikající kazatelé, aby se zodpovídali. Farář u sv. Martina v Praze odvážil se kárati s kazatelný protestantské duchovní, kteří v poslední době uposlechlí vyzvání arcibiskupova a poslušnost mu slíbili a farář od sv. Štěpána svolal dokonce souvěrce své k poradě do Carolinum. Oba byli proto obžalováni u císaře, který ihned nařídil, aby byli s far svých sesazeni.*)

Zatím Caraffa vynasnažil se vsí svou výmluvností, aby císaře přes nebezpečství od Bethlena hrozící přemluvil k novému vydání rozkazu později zastaveného, aby duchovenstvo protestantské, jenž se kompromitovalo, bylo vypovězeno a dosáhl konečně svého 28. října 1621 účelu. Koncem měsíce října obnovil císař svůj rozkaz a kníže 1621 z Liechtenšteina uveřejnil následkem toho dne 13. prosince patent, podle něhož měli všichni duchovní, kteří byli provolání vlády direktorialní po svržení s oken s kazatelen četli — což byli ovšem všichni faráři pražští učinili — a v korunování falckraběte se účastnili, do tří dní Prahu a do osmi dní zemi opustiti. Z „pouhé milosti a dobrotivosti dovoleno vypovězeným majetek movitý vzíti s sebou a zboží nemovité do tří měsíců prodati. Kdo by se podle rozkazu vypovídacího nezachoval, s tím se mělo naložiti jako s velezrádcem a podobně mělo se státi i tomu, kdo by vypovězence potají skrýval.**) Zároveň rozkázáno radám ostatních královských

*) Míst. arch. v Praze: Ferdinand II. Liechtenšteinovi dd. 18. října 1621. — Tamtéž. Odpověď Liechtenšteinova dd. 27. října 1621.

***) Arch. č. místodrž. Patent Liechtenšteinův dd. 13. prosince 1621. — Skála V. 185.

měst, jmenovitě v západních Čechách, aby patent tento vyhlásily a podle něho se zachovaly.*)

Rozkaz vypovídací zněl tak všeobecně, že musel postihnouti i ten zbytek kněží konfese augšpurské, kteří v Čechách ještě meškali. Císař a Caraffa neměli také jiného úmyslu; nicméně zpěchoval se kníže z Liechtenšteina, jenž prodléval ve Vídni, když rozkaz vypovídací byl uveřejněn, i lutherány stíhati, poněvadž nedůtklivého kurfiřta Saského nechtěl ještě více podrážditi. Na náhled jeho vzal se tentokráte ohled; ačkoliv Caraffa v poradě, která se proto odbývala s členy tajné rady, na to naléhal, aby lutheráni byli vypovězeni, tajná rada předce se rozhodla, aby se s tím počkalo až do velkonoc**), k čemuž dosáhli schválení císařova. Když se Liechtenstein navrátil do Prahy, dal si předvolati kazatele lutheranské a sdělil jim, že dekret vypovídací se jich netýká, poněvadž se nedopustili takových zločinů, jako ostatní duchovní. Osvědčení toto stalo se patrně k vůli kurfiřtovi Saskému, aby tak napřed stížnosti jeho byly odraženy. Zároveň císař se omlouval u Jana Jiřího, že posud neuveřejnil generální pardon: odročil to z rozličných důvodů, ale učinil prý tak jistě až do Prahy zavítá.***)

1622

Skoro všichni faráři pražští a v jich čele administrator zachovali se podle rozkazu vypovídacího a utekli se do Šandavy, odkudž si stěžovali kurfiřtu Saskému, že byli pod záminkou povstání z vlasti své vyhnáni, žádajíce jej, aby se u císaře za jejich návrat přimluvil.†) Jana Jiřího žádost tato velmi trpce se dotkla: nepříjemné následky spolku jeho s Ferdinandem jevily se nyní křiklavým způsobem. Kurfiřt Saský nemohl více pochybovati, že císař chce z vítězství svého nad protestanty kořistiti a že k tomu pomáhal, jevilo se mu býti potupou, kterou, jak se domníval, musí co nejdříve smazati. I psal nejvyššímu hofmistru Adamovi

*) Arch. č. míst. Liechtenstein městům Schönfeldu, Slavkovu, Chebu, Kinšperku, Tachovu a Ostrovu dd. 17. pros. 1621. — Skála V. 188.

**) Relace Caraffova.

***) Sas. st. arch. Ferdinand kurfiřtovi Saskému dd. 17. pros. 1621. — Tamtéž. Adam z Valdšteina kurfiřtovi Saskému dd. 19. ledna 1622.

†) Sas. st. arch. Tři rozdílné žádosti jednotlivých pražských farářů dd. 17, 27. prosince 1621, 28. pros. 1621 a bez datum kurfiřtu Saskému.

z Valdšteina, s nímž se byl za výpravy své do Lužice spřátelil, a vyslovil se bez obalu proti dekretu, kterým pod záminkou povstání byl značný počet kazatelů ze země vypovězen, aby se v obcích od nich opuštěných zavésti mohla víra katolická. Zdaliž by se bylo neslušelo, aby kazatelé byli předvoláni a aby se byli vyslechli. kdo jim rozkázal to neb ono vykonati, co se jim za vinu klade? *)

Valdštejn odpověděl kurfiřtovi na jeho stížnosti, dekret obratným způsobem vykládaje a některá nesprávná tvrzení Jana Jiřího vyvraceje. Dekret prý nikoho jménem neuváděl, kdo se v svědomí svém vinným necítil, mohl prý zůstat, ale právě ta okolnosť, že faráři, jichž se týče, z míst svých odešli, svědčí dostatečně, kterak prý v povstání měli účastenství. Kromě toho byla prý kurfiřtovi mylná zpráva donešena, domnívá-li se, že na fary byli dosazeni katolíci, naopak. fary uprázdněné byly prý po úmluvě s obcemi pražskými obsazeny kněžními utrakvistickými. Je-li tvrzení Valdštejnovo správné — o čemž nepochybujeme — byli to zajisté jen takoví kněží, kteří byli arcibiskupovi poslušnost sľbili.**)

1622 Za událostí těchto odebral se císař k sňatku svému do Inšpruku a tam odbývaly se poslední porady o generálním pardonu, v nichž účastnil se také Vilém Slavata, který byl k tomu zvláště povolán. Listina o tom byla od císaře podepsána po sňatku, dne 3. února. Hledíce k radostné této události, mohli bychom očekávati, že obsah listiny byl milostivý; ale toho nebylo. Setrvalo se vůbec na tom, o čem stalo se již dříve usnešení, aby se jen života a cti šlechticů ušetřilo, ale statky jejich aby byly zabaveny, jelikož se měla zjednati náhrada za škody válkou utrpěné. Všem šlechticům bylo tedy pod trestem velezrády rozkázáno, aby se dostavili před komisi, ježto k tomu bude zřízena a aby tam vyslechli další rozkazy.***) Avšak i nyní odkládalo se uveřejnění tohoto zvláštního generálního pardonu, proto že si nechtěli vázati ruce při vypovídání duchovenstva a část jeho teprvé o velikonocích chtěli vytisknouti. V Inšpruku jednalo se také o tom, kterak by

*) Tamtéž. Kurfiřt Saský Valdštejnovi dd. 31. pros. 1621. 10. ledna 1622.

***) Tamtéž. Valdštejn kurfiřtovi Saskému dd. 19. ledna 1622. — Skála V. 212.

****) Sas. st. arch. Cís. generalní pardon dd. 3. února 1622.

se ústava česká měla přeměnití, v čemž Slavata s návrhy svými stál v popředí, tak že krutými svými náhledy překonal rádce vídeňské. Císaři, jak se podobá, nejen jeho návrhy, nýbrž i jeho způsoby se líbily; rozmlouval s ním důvěrným způsobem o opravách, které by se měly předsevzítí, a když v Salepurku, až kam Slavata císaře na zpáteční jeho cestě provázel, vzal odpuštění, vyzván konečně, aby podal dobré zdání, kteréž císař slíbil zachovávatí v přísném tajemství. Mezi Ferdinandem a Slavatou měl dále prostředkovatí člen říšské dvorní rady svobodný pán z Questenbergu a tohoto Slavata později zapřisáhl, aby kancléři z dobrého jeho zdání ničeho neprozradil. V nejhorším případě chtěl Slavata svého dobrého zdání „před celým světem hájiti“, ale jelikož takovýto případ prozatím nedal se očekávatí, nechtěl, aby někdo znal záměry jeho a aby měl vědomost toho, že mezi ním a císařem počíná se tvořiti poměr důvěrný.*)

Dobré zdání není nám pohříchu úplně známo, nejdůležitější od Slavaty velmi pečlivě tajená část nebyla posud nalezena. Z psaní Questenbergovi svědčícího můžeme však pronéstí o obsahu některé domněnky a máme tedy za to, že Slavata navrhoval, aby byla tak zvaná „smíšená vláda“ v Čechách zrušena.**)

Podle zřízení zemského byla moc rozdělena mezi králem a stavy; toto rozdělení bylo Slavatovi ohavností i radil, aby císař veškeru moc na sebe strhl. Návrhem tímto není zajisté obsah pamětního jeho spisu vyčerpán; co ostatně obsahoval, je nejspíše na vždy ztraceno.

Mohlo-li tajné dobrozdání obsahem svým císaře uspokojiti, došel zajisté příznivého přijetí i spis druhý, veřejně odevzdaný od téhož skladatele, jelikož také hověl absolutním choutkám. Co se týče ústavy, radil Slavata, aby byla zrušena posavadní přísaha, kterouž nejvyšší úředníci zemští nejen králi, nýbrž i stavům věrnost přísahali; přísaha měla jen králi platiti. Z rozsudku soudu zemského mělo jíti odvolání se králi, kdežto posud bylo zakázáno; a všecka práva psaná a obyčejová měla býti zrevidována, aby byla

*) Slavata Questenbergovi dd. 28. února 1622. Víd. st. arch.

***) Imperium mixtum nazývá ji Slavata.

uvedena v souhlas s nejvyšší auktoritou královou. V tom smyslu zněly další jeho návrhy, kterých se později při skládání obnoveného zřízení zemského vesměs užilo. Co se týče záležitostí náboženských, Slavata radil, aby jen katolíci byli na úřady dosazováni, biskupovi aby bylo vyhrazeno vynikající postavení, jmenovitě aby v soudě zemském sedával na prvním místě jako druhdy páni z Rosenberka. *) Svědčilo-li již povolání Slavatovo do Inšpruku, že mu císař více přeje nežli Šternberkovi a Martinicovi, kteří posud ponecháni v Pasově, přizeň tato dobrozdáním ještě více se upevnila. Kdyby nejvyššího kancléře pana z Lobkovic nebyly chránily vynikající schopnosti a značná zběhlost v záležitostech správních, jakož i poměr jeho k vyslanci španělskému, byl by se Slavata snad již nyní dostal na jeho místo.

Dobrozdání posílilo císaře, aby pokračoval v potírání protestantismu, pakli vůbec bylo potřebí, aby v ohledu tom byl nějak povzbuzen. Následkem toho svolil k opatření, kterým měli býti i utrakvisté, jenž se arcibiskupovi podřídili, přese všechny sliby potlačeni. V Praze vyhlášen na zelený čtvrtek dekret, podle něhož měla býti odtud svátost oltářní pod obojí způsobou udělována již jen v kostele před Týnem a u sv. Jindřicha. Když na hod boží velkonoční jakýsi kněz katolický v Emausích prudce kázal proti dalšímu trpění kacířů, přerušil jej nádemník jeden hlasitým odporem; ale již několik žoldnéřů sápalo se na výtržníka tohoto, chtějíce jej ubíti. Jen stěží vydral se z rukou jejich a spasil se útekem do jednoho domu v Podskalí, odkudž tajným východem unikl svým pronásledovatelům. Takové a podobné případy posilňovali jen horlivec, kteří se snažili utrakvismus naprosto vypleniti. Arcibiskup rozhodl se zabrat i kostel před Týnem. Ke kostelu tomuto dosazen, když byl administrator Dikast odstraněn, Locika, kterému dovoleno svátost oltářní podávati pod obojí pod tou výminkou, že se uvolil ve všem ostatním poslouchati arcibiskupa. Tato povolnost více nedostačila; na místo jeho měl býti dosazen kněz katolický a říchtář královský obdržel rozkaz, aby nového kněze mocí do kostela uvedl, poněvadž se Locika zpěchoval po

*) Dobrozdání Slavatovo dd. 26. února. Vid. st. arch.

dobřím ustoupiti. Aby odpor mohl potlačiti, kdyby se ho někdo odvážil, vzal s sebou richtář královský oddělení mušketýrů s nabitými ručnicemi a hořícími doutnáky a vrazil do kostela v neděli, právě když Locika před lidem četně shromážděným odbýval služby boží. Veliký strach padl na přítomné, jeden přes druhého hleděl uniknouti, tak že mnoho osob bylo v tlačenici všeobecně poraženo a jedno dítě až do smrti ušlapáno. Po městě šířilo se rozčilení: utrakvisti se domnívali, že bude mocí na ně saženo, kdežto katolíci se obávali pozdvižení lidu. Když se však ukázalo, že rozčilení toto jen jednáním richtáře královského bylo způsobeno, vláda ještě více se popudila na Lociku, a nařídila richtáři, aby časně z rána vnikl do obydlí Locikova a jej zatkl. Zatknutý odveden do vězení arcibiskupského a pak dovezen na Křivoklát, kde prý byl podle pověsti nezaručené stat. *) Podobnou přísností naloženo bylo s několika vypovězenými duchovními, kteří ze Saska potají do Prahy se navrátili, aby zde věci své prodali a při tom byli vyzrazení. Byli zatknuti a zabaven jim zbytek majetku jejich. **) Jakým způsobem odstraněn byl utrakvistický kněz u sv. Jindřicha, není nám známo, ale pochybovati nelze, že se to dlouho neodkládalo.

V Praze byla od té doby, vyjmouc kostely náležející německým protestantům, jen katolická bohoslužba dovolena, a podle nařízení císařských bylo to pravidlem ve všech městech královských a na všech statcích zabavených, tak že přívrženci konfese české působili jen na statcích soukromých, kde však také existence jejich nebyla pojištěna. Bylať otázka, kolik těch statků bude ponecháno nynějším jejich držitelům od komise konfiskační. Dekret císařský proti duchovenstvu protestantskému vůbec nebyl ještě vyhlášen, ale všechna znamení ukazovala, že dekret takový brzy bude vydán a úřady, pokud se působnost jejich vztahovala, jednaly takovým způsobem, jako by dekret takový měl již svou platnost.

Když se přiblížily velkonoce r. 1622, domáhal se toho Carraffa, aby byl splněn slib, podle něhož měli býti lutheráni jen do

*) Skála V. 213.

**) Skála V. 207.

této doby trpění, avšak i tentokráte bez výsledku. Ve Vídni konali přípravy k návštěvě říšského sněmu v Šoproni a nechtěli si vyjednávat na něm stížiti vypovídacím dekretem proti těm, kdo byli nedávno za svou věrnost pochváleni. Úvahy tyto jakož i zprávy z Němec o rozsáhlém zbrojení markraběte Badenského a Kristiana Halberstadtského měly za následek, že stalo se rozhodnutí generální pardon nyní uveřejniti a že si tak sami vypovězení lutheranů zamezili. Na rozkaz z Vídně zaslaný byl tento dekret na radnici měst Pražských přibit. Na život a svobodu nemělo býti dále nikomu více saháno, naproti tomu, co se týče majetku, vydání všichni v šanc nejistým náhodám obtížného procesování. Šlechtici přicházejíce do Prahy dostavovali se před radu konfiskační, aby sami na sebe žalovali a provinění své omlouvali; podobně jednali měšťané v městech královských, kteří se před královským richtářem zodpovídali. Těmto obžalobám, které šlechtici a měšťané sami na sebe podávali a jejich obranám věnováno málo pozornosti, za to přihlíželo se tím pečlivěji k podrobnému vypsání majetku, což bylo od každého jednotlivce požadováno; a podle těch seznamů určována větší nebo menší míra provinění. Jaký výsledek měly tyto procesy, budeme v příštím svazku vypravovati.

Aby čtenáři naši poznali, jaké pokroky učinila protireformace mimo Prahu, chceme se zmíniti o některých nejcharakterističtějších událostech. Děkan litomyšlský Vojtěch Hájek, svolal faráře svého děkanatu ke schůzi a sdělil jim, že dekretem papežským není více laikům užívání kalicha dovoleno a vyzval je, aby odpřisáhli, že zákazu tohoto budou šetřiti. Jelikož všichni věděli, že by jinak byli pronásledováni, vykonali přísahu, jaká byla od nich požadována. *) Aby také laikové byli donuceni k podobnému poslušenství, radil Hájek, aby těm, kdo by rozkazu takovému odporovali, nebylo svátostmi přisluhováno, aby nebyli oddáváni a obvyklým způsobem pochováváni a ještě přísněji aby byli trestáni, kdo by kněze kacířského navštěvovali. Kdežto podle zprávy Hajkovy bylo očekávaní, že činnost jeho bude míti nějaký výsledek, stěžoval si farář ústecký, že veškero jeho vynasazení je marné a že měšťané a

23. kv.
1622

*) Konsistoriální arch. v Praze. Hájek arcibiskupovi dd. 19. května 1622.

okolní vesničané přidrží se kazatele, za jehož vypovězení se posud u Michny nadarmo přimlouval.*) Farář pardubický také si stěžoval, že v Chrudími se zdržuje kazatel, ačkoliv byl od Michny vypovězen.**) Nejednalo-li se v Chrudími, Ústí a na jiných místech dosti přísně, zachováno se jináče v Táboře, kde víra katolická hned po dobytí tohoto města zaváděna. K tomu ustanoven jeden člen vyšehradské kapitoly. Nový farář staral se hlavně o to, aby příjmy své co nejvíce rozmnožil a aby v Táboře vynikající postavení zaujímal, ale na druhé straně dotíral tak rozhodně na své odpůrce jako kolega jeho v Litomyšli. Nikdo nebyl od něho oddán, kdo se nepřiznával k víře katolické; všecko, co třeba jen z daleka upomínalo na obřady české, pronásledoval bezohledně a hrozil těm, kdo rozkazů jeho nechtěli dbáti, konfiskací statků a dalšími tresty.***)

Úspěchy katolíků byly také tím zvýšeny, že tu a tam byli během roku 1622 protestanti z venkova voláni do Prahy, aby se zodpovídali, vyzvání tohoto neuposlechli a v útěku spásy své vyhledávající učinili tak, co si odpůrci přáli.†) Jesuité nadějí se úplného vítězství, oslavili je napřed nádherným a nákladným procesím, které v Praze počátkem července uspořádali. Touž dobou vydal Liechtenštein patent, jímž prohlásil, že uplynula lhůta, do které se stavové měli ohlásiti před konfiskační radou a před královskými richtáři, aby pardonu dosáhli. Kdo se do té doby nepřihlásil k jednání o vyměření pokuty peněžité a o ztrátě na statku, měl nejen o všechn svůj majetek přijíti, nýbrž měl také jiným trestům propadnouti.††) Osud takovýto stihl kromě mnohých osob neznámých také 19 výslovně jmenovaných osob, mezi nimi majitele panství Fridlandského, pána z Redern, jehož majetek byl již Valdšteinovi padl do oka. Od této chvíle množily se úspěchy katolických farářů z venkova: jedni zvěstovali o výsledcích, jakých

1622

*) Tamtéž. Farář ústecký arcibiskupovi dd. 23. kv. 1622.

***) Tamtéž. Farář pardubický dd. 24. května 1622.

****) Tamtéž. Farář v Táboře arcibiskupovi dd. 29. května 1622. Více dopisů Tábora se týkajících tamtéž.

†) Tamtéž. Dekret knížete z Liechtenšteina dd. 10. června 1622.

††) Arcib. arch. Patent Liechtenšteinův dd. 14. července 1622.

se dodělali, druzí o obtížích, které pevnou rukou odstranili. *) Arciděkan krumlovský na př. podával zprávu, že faráři dekanatu bechyňského a krumlovského vzdali se sice podávání svátosti oltární pod obojí, ale že nechtějí upustiti od svých manželek, že si tedy pomohl násilným odstraněním některých žen, ale faráře, jichž se týče, že na místech ponechal. Arcibiskup hleděl zatím podporovati reformaci tím způsobem, že podal císaři žádost, aby mu propůjčil právo obsazovati všechny fary v zemi, ježto se nalézají na statcích kacířských, čímž se skutečně měla zjednati jednota u víře v celé zemi.

II.

Když říšský sněm v Šoproni se skončil a tím odpadl důvod, pro který státníci vídeňští chtěli, aby lutheránů bylo šetřeno, Caraffa pozdvihl znovu hlasu svého a požadoval od císaře, aby se vypovězení protestantů déle neodkládalo. V Čechách a na Moravě byly, vyjmouc Chebsko, jen ve třech městských obcích lutheranští duchovní, v Jihlavě již skoro 100 let, v Mostě a v Praze, kde se učení Lutherovo teprvé r. 1609 ujalo a dvěma kostely, jedním na Malé straně a druhým na Starém městě se vykazovalo. Caraffa přednášel císaři žaloby své všelikými způsoby: kazatelé jsou prý na potupu církve katolické, popuzují prý lid k neposlušnosti a jsou prý původci neustálého nebezpečství. Císař byl konečně získán a rozkázal knížeti z Liechtenšteina, jenž opět přišel do Vídně, aby kazatelů lutheránských déle netrpěl. Kníže opět ukazoval k ohledu, jaký se musí vzíti na Sasko k vůli nastávajícímu sněmu řezenskému a jelikož důvod tento byl zamítnut, opakoval svou námitku v sezení tajné rady, v němž se také Caraffa účastnil. Nuncius papežský vykládal tu delší řečí, že se „pro bůh“ nesmí vzíti žádný ohled na lutheránská knížata v říši a domohl se tentokráte rozhodného úspěchu. Usnešeno, aby lutheranští kazatelé

---

*) Zprávy v arch. arcibiskupském.

byli vypuzeni a kardinálové z Dietrichšteina na Moravě a Liechtenšteinovi v Čechách uloženo, aby úkol ten provedli.*)

Kníže z Liechtenšteina jal se po návratu svém do Prahy úkol svůj prováděti tím způsobem, že dne 21. a 22. října obnovil radu na Starém a Novém městě a že vyloučil při tom všechny přívržence konfese české. Téhož dne vyměřil také obor působnosti pro královského hejtmana městského v Praze, jenž odtud vedle královského richtáře měl k obci dohlížeti. Instrukcí, která hejtmánovi byla vydána, přiděleno mu právo, aby hospodařil s majetkem a s důchody obecními v těch mezích, jakž to posud purkmistrovi příslušelo. K všeliké činnosti obce v její záležitostech, k poradám cechů a jiných městských společenstev měl hejtmán městský dohlížeti a vůbec život veřejný měl býti pevnými svazky spoután.***) Zároveň s touto instrukcí hejtmán městský Heřman Černín obdržel rozkaz, aby si dal předvolati německé duchovenstvo v Praze a aby mu sdělil dekret vypovídací. Černín podle tohoto rozkazu sdělil předvolaným, že musejí se vzdáti všelikých funkcí a že do čtyř dní musejí opustiti Prahu a zemi Českou.***) Dekret vypovídací vztahoval se také na německé učitele; a ačkoliv duchovní a učitelé žádali za prodloužení lhůty, poněvadž jim není možno, aby v tak krátké době o svůj majetek a o své rodiny se postarali, předce byla lhůta tato jen o jeden den prodloužena. Majíce věci své naložené na jediném voze a provázení jsoouce oddílem vojska, nastoupili cestu dne 29. října do Drážďan. Množství lidu, jehož se na tisíce počítalo, provázelo je přes půl míle daleko a když nastalo loučení, vystoupil M. Lippach, vůdce vypovězených na jakýsi pahorek a rozloučil se srděčnou řečí s lidem, v slzách se rozplývajícím. Sbírka při této příležitosti mezi lidem zavedená vynesla 400 zl., které byly odevzdány loučícímu se pastorovi.†)

*) Relace Caraffova Sas. st. arch. Jihlavská deputace kurfiřtovi Saskému dd. 3 13. října 1622.

**) Skála V. 232. Archiv c. k. ministerstva vnitra. Instrukce pro hejtmana městského dd. 22. října 1622.

***) Skála V. 233. Dekret pro městského hejtmana Černína. Tištěný v pražské univ. knihovně.

†) Skála V. 233.

Stejnou dobou nebo o málo později dodán i faráři Mosteckému rozkaz vypovídací, kterémuž on neprodleně vyhověl a do Norimberka se odebral.*)

Jednoho dne sdělen byl dekret vypovídací duchovenstvu lutheranskému a druhého dne dopadl meč Damoklův na rektora a profesory pražské university. Jezovité uživše postavení svého u císaře a nedbajíce historických práv kancelářských, která příslušela arcibiskupovi Pražskému, žádali, aby universita byla v moc jejich vydána, čehož prozatím dosáhli. Císař vydal rozkaz, aby přívrženci konfese české vyklidili budovu universitní a aby ji jakož i ostatní majetek vydali jesuitům, kteří jsou nyní správci její. Nejen protestanti byli nad krokem tímto rozhořčení, také na katolíky a jmenovitě na duchovenstvo nepřijemně to působilo, že jesuiti měli býti výhradními pány na universitě. Arcibiskup, jenž příliš pozdě nabytí vědomostí o císařském dekretu, tak že ho nemohl více zmaržiti, ohradil se pak proti němu a podal zprávu o svém protestu také nunciiovi papežskému, ale všechno bylo nadarmo.***) Nástupce jeho kardinál z Harrachu, jenž zkrácení svých práv nechtěl dopustiti, podnikl odhodlaně boj; přes dvacet let trval spor mezi ním a jesuity, kteří se ze svého postavení za žádnou cenu nechtěli nechat vytisknouti. Došlo k nejtrpčím žalobám a útokům na jesuity od kardinála, nedovedl jich však předece z místa nabytého zatlačiti, nýbrž mohl pouze, jak později bude vypravováno, způsobiti, že byla obmezena práva, kterých nově byli nabyli. Jakmile jesuitům odevzdána byla universita, propůjčena jim také censura kněh, proti čemuž rovněž protestoval arcibiskup Lohelius, poněvadž to zasahovalo do jeho práv inkvisitorských, nemělo to však žádného účinku.

Opatření, ježto směřovala k odstranění duchovenstva protestantského, byla koncem roku ještě tím doplněna, že kníže z Liechtenšteina vyhlásil rozkaz, kterým všichni nekatoličtí kněží byli z celých Čech vypovězeni. Reformace byla tím z polovice vyko-

*) Sas. st. arch. Evang. farář mostecký kurfiřtu Saskému dd. 17. 27. prosince 1622.

**) Skála V. 233. Arcib. arch. Lohelius nunciiovi dd. 15. října 1622.

nána.*) Duchovenstvo katolické mohlo se nyní oddati činnosti vydatné, aniž by se setkávalo s odporem. Počet tohoto duchovenstva a jmenovitě jesuitů zatím o něco se rozmnožil a přidělením několika nezřídka i pěti farností jedinému knězi bylo o to postaráno, že se mohly alespoň nejnmutnější funkce předsebráti. Největší péče byla tomu věnována, aby Pražané byli získáni. Zde při každém kostele zřízen jeden kněz a k některým důležitějším chrámům jako na př. k sv. Jindřichu a k sv. Štěpánu dosazení výmluvní jesuité a těmto snahám bylo děkovati, že v posledních měsících roku 1622 mnozí nekatolíci přestupovali na víru katolickou.**)

Služby boží byly v tehdejší době potřebou lidu, a sice tím citedlnější, že země sužována byla mnohými svízeli: mnozí lidé nemohli ani duchovní útěchy postrádati, a popřávali tak volného sluchu novým učitelům, ačkoliv by to byli ještě nedávno za nemožné považovali. Strach z hejtmana a z richtáře městského, kteří neopomenuli rozkazům svým pohrůzkami důrazu dodávati a bázeň před rozsudky komise konfiskační, které mohly býti, jak mnozí se nadáli, povolností ve věcech náboženských zmírněny, nemálo k tomu přispěly, že kostely katolické se naplňovaly. Ale nejen měšťané počali se moci poddávati, i někteří šlechtici vzdávali se svého posavadního přesvědčení — první příklad toho dal Štěpán Jiří ze Šternberka — a co činili šlechta a měšťané, došlo následování od mnohých kněží konfese české. Z universitních profesorů přestoupili Basilius z Deutschenbergu a času svého proslulý M. Campanus na víru katolickou. Campanus užil své důkladné znalosti jazyka latinského a svého básnického nadání tomu, že skládal hymny na počest P. Marie, kdežto se byl dříve pokusil o rhytmické překládání žalmů a církevních písní.***) Uprostřed tohoto hnutí zemřel arcibiskup Pražský. Nástupcem jeho jmenován sotva plnoletý syn milce císařského svobodného pána z Harrachu. Na lovu sdělil Ferdinand Harrachovi své rozhodnutí, tázaje se, ví-li, kdo bude Pražským arcibiskupem.

*) Skála V. 241.

**) Skála V. 240.

***) Skála V. 241.

biskupem. Když Harrach odpověděl, že toho neví, Ferdinand doložil, že hodnost tuto chce vznésti na syna jeho.*)

Rozumí se samo sebou, že vypovězení kněží lutheránští osud svůj s bolestí snášeli jako jejich předchůdci a že neustáli světu žalovati. Jihlavané, jenž první přibyli do Drážďan, žádali kurfiřta Saského za ochranu proti tyranství, jemuž padli za obět. Kurfiřt Saský přimluvil se za ně, jak si přáli, u císaře;**) a jelikož se domníval, že podobným způsobem naloženo bude také s lutherány pražskými, varoval knížete z Liechtenšteina před takovýmto krokem.***) Když psaní toto došlo do Prahy, byl dekret vypovídací již vyhlášen, a Liechtenstein v odpovědi své ospravedlňoval opatření toto jednoduše tím, že prý Čechové předcházejícím povstáním o všechny privileje se připravili a že tedy císař má na vůli učiniti opatření, jaká za dobrá uzná.†) Psaní toto kurfiřta Saského nejvýše popudilo a bylo, jak hrabě Khevenhiller oznámil, hlavní příčinou, proč kurfiřt nejel do Řezna. Císaři stěžoval si způsobem velmi trpkým na pronásledování svých souvěrců: žádnou zprávou za povstání českého nebyl prý tak rozčilen jako zvěstí, že zavřeny byly lutheranské kostely v Praze. Kurfiřt připouštěl, že Čechové povstáním o privileje své se připravili, ale požadoval, aby císař vzal na něj jakožto spojence svého nějaký ohled. Nechat uváží, že německé lutherány považovati dlužno za „cizince a hosty“ v zemi a že k povstalcům jen z donucení se přidali, jako to byli i mnozí katolíci učinili. Jakou cenu má generální pardon od císaře vyhlášený, nesmějí-li lutheráni víru svou svobodně vyznávatí a jakého vděku dostane se jemu kurfiřtovi za to, že pomocí svou císaři poskytnutou církev katolickou od záhuby zachránil? Císař že jej žádal za přispění s tím doložením, nepomůže-li katolíkům, že stejná záhuba hrozí mu od kalvinianů; nyní však nahlíží, že by lutherány nemohlo nic horšího stihnouti od kalvinianů nežli se jim děje od katolíků. On prý se zavázal kraji Dolnosaskému, že podpora jeho císaři poskytnutá nebude na ujmu

*) Archiv harrachovský. Zápiska o tomto předmětu.

**) Sas. st. arch. Kurfiřt Saský Ferdinandovi dd. 4 14. října 1622.

***) Tamtéž. Kurfiřt Saský Liechtenšteinovi dd. 10 20. října 1622.

†) Tamtéž. Liechtenstein kurfiřtovi Saskému dd. 17. října 1622.

konfese augšburské, slib tento přiměl prý kraj k neutralnosti, ale nyní se ukazuje, že se dopustil nepravdy. Že tedy žádá císaře, aby se ještě horší zlo odvrátilo, za odvolání dekretu vypovídacího.*) — Že list tento sepsán byl způsobem neobyčejně ostrým, způsobila hlavně matka kurfiřtova, která byla událostmi v Čechách v přesvědčení svém hluboce uražena.***) Kurfiřtům Muhučskému a Kolínskému psal taktéž žádaje jich užití vlivu svého, aby se posavadním způsobem v Čechách dále nejednalo, poněvadž by to jen zlé mohlo mít následky. Nežli však obdržel odpověď uspokojivou, byl od kněze lutheranského z Mostu vyhnaného požádán za ochranu a zaslal novou stížnost císaři.***) Kurfiřt měl k tomu tentokráte tím spíše příčinu, poněvadž byl slíbil Mosteckým, když se císaři poddali, že je při jich víře lutheránské tak dlouho bude ochraňovati, dokud by jim vyznávání této víry nebylo znovu od císaře potvrzeno. Slib jeho šlapán byl nohama a to jej k hněvu popudilo.

Jako kurfiřta Saského dotkla se opatření proti lutheránům i dvorního jeho kazatele Hoě. On byl nejvydatněji působil k uzavření spolku s císařem, vydal se do Mühlhausu a vyjednávání podporoval a nyní se ukázalo, že odůvodněno bylo všeliké varování a všechny výčitky, jaké se proti němu ozývaly na straně protestantské. V žalosti své žádal knížete z Liechtenšteina pohutlivými slovy, aby uzavření kostelů odvolal, uváděje, že arcikníže Karel v Drážďanech, když se vyjednávalo o alianci, „jménem svého bratra, císaře“ prohlásil, že na potlačování přívrženců konfese augšpurské nikdo nepomýšlí, že v Mühlhausu učinil mu kurfiřt Kolínský podobný slib, uživ při tom slov: „my katolíci milujeme staré přívržence konfese augšpurské a nesmýšlíme o nich jináče nežli jako o vlastním mase a krvi“ a přese všecky tyto sliby že se lutheráni pronásledují a že se s nimi nakládá ještě hůře nežli se židy, jejichž bohoslužby se trpí ačkoliv jsou nejhorsími tupiteli P. Marie.†)

*) Sas. st. arch. Kurfiřt Saský Ferdinandovi dd. $\frac{29. \text{ října}}{8. \text{ listop.}}$ 1622.

**) Caraffova relace.

***) Sas. st. arch. Saští vyslanci v Řezně kurfiřtovi Saskému dd. 7/17. prosince. — Kurfiřt Saský Ferdinandovi dd. 20/30. prosince 1622.

†) Mnich. dv. knih. Coll. Camerariana. Hoě Liechtenšteinovi dd. 12/22. listopadu 1622.

První psaní kurfiřta Saského. jehož ostrý obsah jsme právě vyličili, dostalo se do rukou císařových v Schärdingu, když jel z Vídně do Řezna. Psaní toto způsobilo veliké zděšení, neboť císař byl si toho vědom, že výčitky zaslouhuje, poněvadž byl kurfiřtovi s strany lutheránů učinil určité sliby a obavy jeho zvýšeny ještě některými členy z jeho družiny, kteří mluvili tak, jako by kurfiřta viděli již v táboře nepřátelském. Caraffa, jenž se také ubíral do Řezna, ale den cesty byl napřed před císařem, upozorněn byv na nebezpečí, jaké hrozí vytrvalosti Ferdinandově, zastavil se na své cestě a čekal na císaře v Strubíně, kde jej hleděl povzbuditi k vytrvalosti tím, že se snažil vznítiti v něm pocit samostatnosti: nesmí prý býti obmezenějším ve svém jednání nežli kterýkoli kníže říšský na svém území; a když Ferdinand přes to prohlásil, že se překvapil, nuncius nechtěl toho připustiti, doloživ, že nebezpečenství nevyplývalo z toho, že dekret vypovídací již nyní byl vyhlášen, nýbrž proto, že se tím tak dlouho otálelo. Ještě hůře prý by bylo, kdyby se s vypovězením bylo čekalo až po příchodu do Řezna a kdyby tam u přítomnosti pozvaných kurfiřtů bylo vyhlášeno. Napomenutí a rady tyto posílily bojácnou mysl císařovu; když pak po odchodu nunciově odbývalo se sezení s jeho tajnými radami, stalo se usnešení, aby dekret vypovídací, který císař chtěl již odvolati, podržel svou platností.*) Následkem toho nebyla kurfiřtovi Saskému prozatím žádná odpověď udělena.

Jan Jiří, který se způsobem tímto nenechal odbýti, uložil svým vyslancům v Řezně, zasadit se u sboru kurfiřtského a u císařských radů, aby vypovídací dekret proti lutheránům byl odvolán, při čemž projeveny obavy, že opatření toto bude míti v Němcích za následek podobné zmatky jako v Čechách zavření kostelů v Hrobě a v Broumově.***) Z důvodu toho kurfiřt uložil svým vyslancům, aby se lutheránů českých nejen v soukromých poradách ujímali, nýbrž aby si také v poradách sjezdu na nakládání s nimi stěžovali a aby se jim svobody dostalo, požadovali. Vyslanci podle

*) Caraffova Commentaria a Relace.

***) Sas. st. arch. Kurfiřt Saský vyslancům svým v Řezně dd. 20. 30. prosince 1622 a 26. prosince 1622 5. ledna 1623.

rozkazu tohoto navštívili několikrát kurfiřta Mohučského a přednesli mu své stížnosti a dosáhli alespoň toho, že se vyslovil proti dekretu vypovídacímu.*) Rádi věříme, že arcibiskup soudil tak do opravdy, jako neschvaloval vroucí touhu Maximilianovu, co se týče propůjčení hodnosti kurfiřtské, ale mínění jeho nemohlo míti na císaře žádného vlivu, poněvadž mu ho neprojevil. Neboť když Ferdinand oznámil duchovním kurfiřtům, co v Čechách předseval a když se jich o radu tázal, Mohučský a Kolínský schválili vyhnání lutheránských kněží ospravedlnujíce je důvody politickými. Arcibiskup Mohučský tedy schvaloval císaři, co kurfiřtovi Saskému odsuzoval.**)

Kníže Bavorský následoval příklad kurfiřta Mohučského potud, že za slyšení, kteréž udělil vyslancům saským k témuž účelu, jednání císařova se nezastával, ale také ho nekáral, nýbrž pouze naději projevil, že by vypovězení kněží mohli býti zpět povoláni, kdyby kurfiřt Saský přijel do Řezna a záležitosti jejich se ujal, při čemž podle řeči Maximilianovy mohl se nadíti podpory jeho a jiných kurfiřtů. Za cestu Jana Jiřího do Řezna byli by katolíci a jmenovitě Maximilian zaplatili tuto cenu a snad by se byl vypovězeným duchovním návrat umožnil, ale každým způsobem byla by se brzy zase nalezla příležitost k opětnému jich vyhnání. Nejvyšší kancléř z Lobkovic, na nějž vyslanci saští také zodpovědnost svalovali, hájil pána svého obratně jako advokát nynější doby. Pravil: kurfiřt že pomocí svou „reformací ne přímo a principaliter, nýbrž jen secundarie a eventualiter způsobil“, že tedy pro události v Čechách nepotřebuje svědomí své obtěžovati, neboť kníže že je odpovědným jen za své a ne za poddané jiného knížete. Císař že činí opatření, aby nemohlo se podruhé opakovati povstání, které by se jinak po 20—30 letech dostavilo. Strany trpění lutheránů může prý se kurfiřt odvolati jen na slib od císaře jemu daný, ale kraji Dolnosaskému že císař nic takového neslíbil a proč by nyní pro tento kraj ustál v reformací, když nepřátelům jeho

*) Tamtéž. Protokol o jednání v Řezně.

**) Sas. st. arch. Dobré zdání duchovních kurfiřtů císaři dd. 28. prosince 1622.

všemožnou podporu poskytoval? Císař že je zavázán jen naproti kurfiřtovi Saskému a naděje se, že jej propustí ze závazku tohoto, poněvadž vypovězení kněží lutheránských nemůže se již odestáti a poněvadž Ferdinand je ochoten prohlásiti, že se s vypovězením tímto překvapil. Ferdinand že požaduje od kurfiřta, aby mu „odpustil“ a na to vzal ohled, že již k vůli své vážnosti nemůže dekret vypovídací odvolati.

Všecky tyto rozhodně a výmluvně přednešené důvody neměly účinku na vyslance české: trvali na svém požadavku, který jim byl pán jejich uložil. Od místokancléře darmstadtského dozvěděli se odpoledne, kterak se vytyká pánovi z Lobkovic, že v hájení pána svého osvědčil se příliš povolným: císař nechtěl ani připustiti, že by se byl kurfiřtovi Saskému s strany Čech zavázal, jen co se týče Lužice a Slezska uznával svůj závazek. Při této příležitosti ujišťoval Ferdinand, že by se raději uchopil mošny žebrácké, nežli aby se slovu svému zpronevěřil. Nechceme pochybovati, že císař, když slova tato pronesl, v pravdivost jejich věřil; také připouštíme, že po bitvě na Bílé Hoře jen naproti Slezanům a Lužičanům se zavázal, že dopřeje vyznávacům konfese augšpurské svobodu ve víře; ale že se k podobné snášlivosti ve všech svých zemích, kde bylo povstání, několik měsíců před bitvou Bělohorskou zavázal, o tom svědčí nejen řeč dobře zpraveného českého kancléře, nýbrž také psaní císařovo ze dne 6. června 1620, k němuž jsme času svého ukázali.*)

Čím více vyslanci saští v Řezně pronásledovaných lutheránů se ujímali a čím více nabývalo se vědomostí o předcházejícím vyjednávání mezi císařem a kurfiřtem Saským, tím více kurfiřti katoličtí považovali za svou povinnost, zjednati kurfiřtovi Saskému jakési zadostiučnění. Kurfiřt Mohučský vzdal se dokonce své obojetné úlohy, jakou byl posud hrál v této záležitosti a podal návrh, aby lutheránům ponechán byl k dalšímu užívání jeden kostel ne sice v Praze, ale blízko tohoto města.***) Ale císař nechtěl

*) Díl II. str. 334.

**) Sas. st. arch. Protokol o jednání v Řezně. Tamtéž. Vyslanci saští kurfiřtovi Saskému dd. 17/27. ledna 1623.

v ničem povoliti, poněvadž Caraffa neopomenul napomináním a novými sliby dodati mu zase myslí, osvědčil-li trochu povolnosti. Caraffa se dozvěděl, že jeden saský tajný rada v listě bratru svému prohlásil, že kurfiřt Saský s výčitkami svými pro vypovězení lutheránských kazatelů nemyslí to do opravdy, že se jen tak staví a že by se uspokojil, kdyby se reformace nevztahovala na Slezsko.*) Co byhom měli souditi o tomto domnělém psaní, nevíme, ale kurfiřta Saského nepovažujeme za tak úskočného, že by byl ostré ono psaní zaslal císaři jen tak na oko. Přes to však Caraffa dosáhl svého účelu, císař uvěřil tvrzení jeho a nechtěl ani kazatele do Prahy zpět povolati ani prostředkovacímu návrhu kurfiřta Mohučského vyhověti. Nuncius postrašil také císaře poznámkou, popřeje-li nyní lutheránům nějakou výhodu, bude prý za to před bohem zodpovídati, neboť když po bitvě na Bílé Hoře zrušil česká privilegia, byla prý tím i svoboda víry zrušena: povolí-li nyní nějaký ústupek, nepotvrdí prý staré zlořády, úbrž zavede nové. Caraffa došel podpory od biskupa Virepurského pana Gottfrieda pro zbožnost a horlivost reformační vysoce ctěného, jenž pravil císaři, že je potřebí, aby vzdoroval všelikému nebezpečství; lépe prý je zahynouti násilím lidským nežli hněvem božím. Na takovéto napomenutí odhodlal se Ferdinand požadavek kurfiřta Saského přímo zamítnouti a dáti mu tak odpověď na list jeho již skoro před třemi měsíci zasláný.***) Nežli odpověď tato byla sepsána, děly se dlouhé porady, v nichž se účastnili Ulm, Lobkovic, Strahlendorf a Nostic.***) Odpověď zněla v ten smysl, že císař není povinen dostáti slibu dne 6. června 1620 danému a sice z té příčiny, poněvadž se očekávalo, když byl pronešen, že stavové čeští dobrovolně se poddají; ale to se nestalo, neboť kníže Bavorský musel vši své moci užiti, aby povstalce překonal a proto že císař je prost všelikého závazku, poněvadž lutheráni účastnili se v povstání jako ostatní obyvatelstvo.†)

25. led.
1623

Závažný tento důvod hleděl Jan Jiří zvrátiti výmluvou; obvi-

*) Relace Caraffova.

***) Tamtéž.

****) Tamtéž.

†) Sas. st. arch. Ferdinand II. kurfiřtovi Saskému dd. 25. ledna 1623.

novalt vládu falckraběcí, že prý nabízenou milost císařskou pečlivě tajila a způsobem tímto všelike veřejné osvědčení lutheránů ve prospěch císaře zmařila.*) V druhém psaní žádal kurfiřt pohnutlivým způsobem, aby císař prosbě jeho sluchu neodepřel, představoval mu, jaké z toho hrozí okamžité nebezpečství, kdyby žádosti jeho nedbal a požadoval, aby císař udělil generální pardon, který by tedy zaručoval nejen osobní bezpečnost, nýbrž dovoľoval také svobodné vyznávání víry.***) Nežli tato nová stížnost Jana Jiřího došla do Řezna, císař zakázal si všelike dálejší míchání sjezdu do české reformace prohlásiv, že sjezd nemá k tomu žádného práva. Ale již za několik hodin zaslal deputovaným pozvání k nové poradě. Zdá se však, že pozvání týkalo se pouze katolíků, kteří vypravili několik vynikajících radů k členovi říšské dvorní rady Strahlendorfovi, v jehož domě měla se porada odbývati. V shromáždění tomto kurfiřt Mohučský setrval na stanovisku posledně zaujatém, aby se totiž s lutherány mírněji nakládalo, a radil — s čímž ostatní členové shromáždění byli srozuměni — aby se kurfiřtovi Saskému „nějak povolilo“ a aby se „uhodilo na všechny cesty“, by tak vysoce zasloužilý kurfiřt nebyl uražen, nýbrž aby se posavadní jeho oddanost zachovala. Císař že se ovšem musí poraditi s některými bohoslovci nežli se rozhodne, ale tito bohoslovci že by museli býti upozorněni na nebezpečství, jaké z toho hrozí, kdyby žádost kurfiřtova byla zamítnuta. Shromáždění však nejen pronesli rady své, kterak by kurfiřt mohl býti upokojen, nýbrž projevíli také obavy, že by propůjčení hodnosti kurfiřtské knížeti Bavorskému setkalo se s tím většími obtížemi, čím více by byl kurfiřt Saský popuzen a i z toho důvodu že je potřebí opatrně jednati.

Z toho, co tuto vypravováno, viděti, že biskupové tentokráte slovy sice hladkými, ale bez obalu se vyslovili proti opatření císařskému a že se tak vzdal posavadního svého mínění.***) Ujala-li

*) Sas. st. arch. Jan Jiří Ferdinandovi dd. 20 30. ledna 1623.

**) Mnich. dv. knih. Coll. Camm. kurfiřt Saský Ferdinandovi dd. 28. ledna
1623. 7. února

***) Víd. st. arch. Strahlendorf Ferdinandovi II. dd. 8. února 1623.

se opravdová naděje, že námitky tyto budou mít na císaře potřebný účinek nebo ne, nemůžeme tvrdit, ale jisto jest, že kancléř kurfiřta Mohučského dostavil se k vyslancům saským a jim sdělil, kterak prý kurfiřt na své stížnosti bude uspokojen takovým způsobem, že se to ani neočekávalo a o den nebo dva dni později doplnil zprávu svou tvrzením, kterak císař sám řekl pánovi jeho, že musí kurfiřtovi Saskému poskytnouti nějaké zadostučinění. *) Přes to však byla marna všeliká naděje, kterážto se zakládala na slibech s strany povolnosti Ferdinandovy. Císař rozkazu o vypovězení lutheránských kněží neodvolal a byl v předsevzetí svém utvrzen zprávou z Prahy, podle níž na 4000 osob přestoupilo na víru katolickou od té doby, co kostely lutheránské byly uzavřeny. **) Byla-li zpráva tato, co se čísla týká, přehnána, v tom ohledu zakládá se na pravdě, že se skutečně dalo přestupování na víru katolickou; svědek zajisté nepodezřelý, vystěhovalec a dějepisec Skála ze Zhoře potvrzuje zprávu tuto, neboť právě do této doby klade první hromadné přestupování na víru katolickou.

Když sněm v Řezně byl skončen, císař opustiv město toto, poslal manželku svou do Vídně a sám se vydal do Prahy v té naději, že se sejde s kurfiřtem Saským a že jej přemluví, aby uznal usnešení sněmu řezenského. Caraffa odjel také do Čech, aby se přesvědčil, jak dalece se podařilo dílo reformační. První zkušenosti, jakých nabyl, když překročil hranice zemské, valně ho nepotěšily; slyšelf vypravovati jen o kazatelích, kteří veřejně a potají po kraji se potulují a teprvé v Horšově Týně uvítán byl od faráře katolického. V Plzni shledal katolické obyvatelstvo, ale bylo úplně na mizině, v Rokycanech byl farář jediným katolíkem, všickni měšťané hlásili se k víře protestantské. Když jel podle Zbivořova, bylo mu řečeno, že jsou na hradě tomto uvězněny osoby, kterým se za pražské exekuce dostalo milosti a že se tam shromáždili jejich příbuzní, aby žádali císaře, který se měl příštího dne toutéž cestou ubíratí, za úplné odpuštění. Před Prahou Caraffa se přidal k družině císařské, aby zároveň s císařem Ferdinandem vjel do města.

*) Sas. st. arch. Vyslanci saští kurfiřtovi Saskému dd. 11/21. února 1623.

**) Sas. st. arch. Lebzelter kurfiřtovi Saskému dd. 12/22. února 1623.

Tentokráte stalo se to z ohledu na smutné poměry v zemi beze všeho lesku a nádhery; jen nejvyšší úředníci zemští vyjeli císaři vstříce do Hvězdy. Když Ferdinand vyslechl řeči vítací, prohledl si bojiště na Bílé Hoře, při čemž mu zajisté tanulo na mysli, že vítězství zde dobyté bylo odměnou za jeho vytrvalost ve víře. Zdalíž to nebylo přirozené, že obnovil svůj slib, nedopřáti protestantům útočiště v zemích v nově nabytých? — V tom okamžiku, když potom císař beze všeho lesku vjížděl do hradu Pražského, zemřel nejvyšší purkrabě Adam ze Šternberka, který se byl s Martincem a Slavatou před několika měsíci (v červenci 1622) do Prahy navrátil, aniž by byl od té doby vykonával nějaký patrný vliv na záležitosti zemské, poněvadž Liechtenstein správu země řídil. *)

Caraffa zpozoroval v Praze opět, kterak bohoslužba katolická koná se chudičkým způsobem: všechny dary císařovy, veškeré úsilí katolických státníků nemohly kostelům zjednati žádoucí počet kněží, bohoslužba působila tedy trapný dojem na biskupa nádheře a lesku italskému uvyklého a tak byla horlivost jeho znovu povzbuzena.***) U přítomnosti císařovy raděno se, co by se mělo státi s oběma kostely lutheránům odňatým. Někteří byli toho mínění, aby kostely ty byly pobořeny, ale jako se již s strany Karolína od tohoto vandalského opatření bylo upustilo, tak stalo se i nyní. Měšťané malostranští chtěli, aby kostel na území jejich se nalézající, přeměněn byl v kostel farní, ale tomu se opřel Caraffa, navrhuje, aby byl darován mnichům karmelitským, kteří by byli do Čech zavedeni. Návrh tento našel souhlasu císařova, jenž chtěl způsobem tímto dosvědčiti svou vděčnost mnichu karmelitskému Dominikovi a Jesu Maria; a tak se stalo, že byl řád do Čech povolán, nadán a že mu byl kostel odevzdán. Kostel druhý ležící na Starém městě, postoupen řádu františkánskému a při té příležitosti — rozumíme-li dobře nedatovaným zprávám Caraffovým — učiněna opatření i s strany založení nových klášterů a uvedení nových řádů a přiděleny nové dotace duchovenstvu světskému a řádovému, jmenovitě kapitole u sv. Víta. Nyní nebo o málo později bylo také papežským dekretem

*) Skála V. 285.

***) Caraffova Commentaria.

zakázáno podávati laikům z kalicha.*) Úředníkům královským nařízeno postarati se, aby s budov a kostelů sňat byl kalich, jenž byl nejrozmanitějším způsobem jakožto ozdoba umístěn, kterýžto rozkaz byl kromě Litoměřic v krátké době proveden.***) Císař odjel potom, aniž by se byl sešel s kurfiřtem Saským, z Prahy do Vídně, když byl vydal rozkaz, aby propuštění byli na svobodu někteří měšťané, jako na př. Sixt z Ottersdorfu, kteří od pražské exekuce byli uvězněni.***) Všechny naděje, že dekret konfiskační bude zmírněn, zůstaly nesplněny; a také města vydána byla v šanc takovému nátisku, pod jakým posud šlechtě bylo úpětí. Nemovité zboží muselo se ovšem dostati do jiných rukou, měla-li opovice v zemi umlknouti.

Za pobytu Ferdinandova v Praze odbývali někteří jeho nejdůvěrnější rádcové čeští se Strahlendorfem poradu o opravě zřízení zemského. Usnešení, kteráž se tu stala, bylo potom užito při sestavování obnoveného zřízení zemského, k čemuž se později vrátíme. Jen o jednom tom usnešení chceme se již nyní zmíniti, poněvadž bylo bez odkladu provedeno. Týkalo se koruny zemské, s níž císař „po právu dobytelském“ mohl volně naložiti a která tedy jemu samému náležela. Aby toto vlastnické právo drastickým způsobem bylo ilustrováno, neměla se koruna chovati více v zemi, nýbrž měla býti s císařem do Vídně odvezena. A tak se skutečně stalo, když císař odjel do Vídně.†)

Ličení naše o církevních změnách v Čechách, ježto se zueuáhla připravovaly, nebylo by úplné, kdybychom se zároveň nezmínili o snahách duchovenstva katolického, ježto měly za účel rozmnožení jeho zboží nemovitého. Bylo již vypravováno, že duchovenstvu byly zabavené jeho statky navraceny a k potřebám jeho peníze poukázány. To mu však více nedostačovalo; uvažovalof plán požadovati zpět statky, které mu náležely v dobách předhusitských a arcibiskup Lohelius předcházal v tom dobrým příkladem. Již

*) Caraffova Commentaria.

***) Caraffova Relace.

***) Skála V. 306.

†) Sas. st. arch. Leibzelter kurfiřtovi Saskému dd. 9 19. května 1623. — Vídst. arch. Zápisky Strahlendorfovy z r. 1623.

totiž za několik dní po bitvě Bělohorské arcibiskup podal císaři žádost, aby mu navraceny byly všechny statky, kteréž arcibiskupství od jeho založení náležely. Jelikož císař žádosti této nevyhovoval, arcibiskup poslal do Vídně Strahovského opata Questenberga a kanovníka Platteisa, aby v záležitosti této působili a užil také služby nunciovy, když byl papeže požádal za prostředkování v této záležitosti. V novém spise císaři podaném arcibiskup naznačil statky, které požadoval, při čemž však bývalé zboží arcibiskupské velice podceňoval, jelikož arcibiskupství, jak dokazují nová badání.*) vládlo druhdy zbožím mnohem rozsáhlejším.***) Ferdinand rozkázal knížeti z Liechtenšteina, aby žádosti arcibiskupově podle možnosti vyhověl a aby také o tom podal dobré zdání, kterak by počet kanovníků při kostele sv. Víta a ostatních služebníků kostelních mohl býti rozmnožen a jak by se potřebné k tomu prostředky mohly opatřiti.***)

Upomínáním arcibiskupovým, k němuž se později přidali všichni klášterní opatové, ale jmenovitě opat Questenberg a horlivostí, jakou je nuncius podporoval, bylo duchovenstvu katolickému v Čechách během roku 1621 a 1622 tolik statků darováno, že cena jejich súčtována úředně na 1,500.000 tolarů čili na polovici statků od císaře zabavených. Podle jakého měřítká se počítalo, není nám známo; ale jelikož cena statků až do konce června 1621 zabavených počítaná byla na 5 milionů, o čemž jsme na místě svém vypravovali,†) statky duchovenstvu darované a na 1 $\frac{1}{2}$ milionu páčené, neobnášely zajisté polovici toho, co bylo zabaveno. Snad císař až do roku 1622 nestržil více za prodané statky nežli 3 miliony, tak že by statky duchovenstvu darované obnášely polovičku toho; každým však způsobem se ukázalo, že císař naproti duchovenstvu nebyl skoupým, nýbrž svými velikými dary skvělý

*) Tomek, Dějiny města Prahy II.

**) Víd. st. arch. Tři přípisy arcibiskupa Lohelia císaři, vesměs nedatované. V jednom tom spise reklamuje jmenovitě statky rožmitálský, horšovotýnský, heršteinský, klíngenburgský, řečický, pelhřimovský, příbramský a chejnovský. Tamtéž. Arcibiskup papeži, bez datum. Tamtéž. Nuncius arcibiskupovi dd. 1. ledna 1622.

***) Tamtéž. Ferdinand Liechtenšteinovi dd. 17. září 1622.

†) Viz hlava II. toh. dílu.

život mu zabezpečil. Ale chuť byla podrážděna a obdarování nebyli uspokojeni. Všecky kláštery bez výminky požadovaly tím úsilovněji, aby jim byly navráceny statky, které jim byly darovány při jich založení a žádaly proto, aby se v prodeji takovýchto statků ustálo. Jednotliví kněží neostýchali se s kazatelny si stěžovati, že císař váhá s navracením statků, nepomníce ani, že mají posluchače, kterým je takováto lakomost největším pohoršením. Stížnosti jejich vztahovaly se také na přední dva muže v Čechách, knížete z Liechtenšteina a Albrechta z Valdšteina, kteří oba rozsáhlé statky skupovali, nedbajíce při tom duchovních reklamací, aby mohli předstoupiti s dokonanými událostmi. Arcibiskup znamená tento záměr žádal papežského nuncia za přispění,^{*)} aby zamýšlené koupě nebyly za platné uznány. Císař skutečně nařídil, aby se vyšetřilo, co duchovenstvo české požaduje, a aby mu bylo o tom dobré zdání podáno. Kníže z Liechtenšteina odbýval důkladné porady s radami komory české a s jinými čelními úředníky, z nichž ani jediný nerozehřál se pro požadavky duchovenstva, poněvadž toho pro jejich přemrštěnost učiniti nemohl. Kníže podáváje o tom zprávu císaři, radil, aby žádost duchovenstva byla neprodleně zamítnuta a dal znáti dosti srozumitelně, že požadavek duchovenstva postrádá vsí skromnosti. Liechtenstein by zaslouhoval pochvalu pro svou státnickou rozhodnost, kdyby tato byla následkem jeho rozumu a ne osobního jeho prospěchu. Žádosti duchovenstva byly prozatím zamítnuty; jakým způsobem císař opětným jejich prosbám a potřebám vyhověl, o tom budeme později vypravovati.^{**)}

Jako v Čechách prováděna i na Moravě protireformace. Dílo toto bylo zde dříve a horlivěji předsevzato, jelikož v čele správy stál kardinál z Dietrichšteina, jenž nemusel býti teprve k horlivosti nabádán. Tak se stalo, že šlechtici kraje Olomouckého již počátkem roku 1621 na utlačování si stěžovali a bohosloveckou fakultu při universitě Vitenberské za přímluvu u kurfiřta Saského

^{*)} Arcib. arch. v Praze. Lohelius nunciovi dd. 15. října 1622.

^{**)} Víd. st. arch. 1. Dobré zdání komory české dd. 30. ledna 1623. 2. Dobré zdání o požadavech duchovenstva. 3. Liechtenstein Ferdinandovi dd. 25. dubna 1623.

žádali. *) Přes tuto přímluvu poměry pro protestanty se ne-
zlepšily, poněvadž kardinál užil každé příležitosti, aby na fary
uprázdněné dosadil kněze katolické. Proskripce všeobecná nemohla
se na Moravě z téhož důvodu předsevzítí, pro který se tam od-
ročily procesy s povstalci: válka s Uhry nedovolovala, aby se tam
během roku 1621 provedlo opatření tak pronikavé, které by bylo
muselo veškeré obyvatelstvo v zemi popuditi. Po míru Mikulovském
však nebylo potřeba žádných ohledů šetřiti. Nehledíc k dekretům
náboženským, které se více nebo méně nesly stejným směrem
s českými a které duchovenstvo protestantské vydaly v šanc pro-
následování, sáhnuto také na velikou obec laiků, na níž se, jak
se za to mělo, pro vyznání její nemusel brátí žádný ohled. Mí-
níme novokřtěnce, jejichž víra v třetím desetiletí XVI. století na
Moravě se ujala a kteří se na statcích některých šlechticů a kromě
jiných také na statcích pozdějších knížat z Liechtenšteina usadili.
Ačkoli v tehdejší době žádná sekta nebyla tak opovrhována a pro-
následována, jako novokřtěnci, předce bylo trvání její na Moravě
pojistěno, poněvadž opatrně jednajíc víru svou nikomu nevnucova-
vala, do politiky se nemíchala a sebe větší daně ochotně odváděla.
Jednotlivé obce měly komunistické zřízení, vzdělávaly role a pro-
vozovaly jednotlivá řemesla, mezi nimi soukenictví na účet spo-
lečný. Poněvadž nejen svým vrchnostem, nýbrž i zemi odváděly
dvakráte tolik poplatků jako židi, byli ze ziskuchtivosti trpění a
počet jich během času tak vzrostl, že jich bylo na Moravě přes
20.000 osob. Tito novokřtěnci byli od Ferdinanda vypovězeni.
Byla to krutá rána opustit vlast milovanou a skoro bez prostředků
hledat novou výživu; předce však většina novokřtěnců uposlechla
nařízení a vystěhovala se nejvíce do Uher; **) kde se až na naše
doby udrželi. ***) Po vyhnání novokřtěnců následovalo vypovězení
lutheránských kněží z Jihlavy.

¹⁶²²
17. zříti

*) Stavové kraje Olomouckého universitě Vitemberské dd. Concordiae et
Constantiae 1621. Bohoslovecká fakulta ve Vitemberce kurfiřtovi Saskému
dd. 3 13. března 1621. Šas. st. arch.

**) d'Elvert I. 147. Comenius, Historie o těžkých protivenstvích církve české.

***) Dvorní rada Beck hodlá vydati pamětní knihy novokřtěnců, z nichž vy-
plývá důkaz, že v Uhrách trvají.

O odhodlaném odporu proti reformačním dekretům nebylo na Moravě řeči zrovna tak jako v Čechách. Každý protestantský šlechtic, jenž by se byl ujal svých souvěrců a jenž by byl na svých statech překázel vypovězení protestantských kněží, které se na Moravě skoro dříve nežli v Čechách počalo prováděti, musel se obávat, že komise konfiskační potrestá jej přísnějším rozsudkem. Také ze statků Karla z Žerotína měli se na zvláštní rozkaz kardinala z Dietrichšteina protestantští kněží vystěhovati.*) Karel z Žerotína posud, pokud víme, nepozdvihl hlasu svého proti jednání vítězů na Moravě, leda snad v kruhu důvěrných přátel, ale když útok jemu platil, nechtěl déle mlčeti. Chtěje stížnost svou císaři samému přednésti, vydal se do Vídně a když tam obdržel slyšení, odvolával se na své služby a na slib jemu učiněný, že služby tyto budou mu odměněny a že mu ve vyznávání víry jeho nikdy nebude překáženo. Ale slib že se mu nedrží a že se s ním stejně nakládá jako s nepřáteli císařovými: může-li to míti jiný následek, nežli že nejvěrnější a nejzbožnější přívrženec císařův zapuzuje se povstání do náruče? Odpověď císařova vyhnula se této otázce: že se pamatuje, jaký slib učinil, ale že nemůže ho držeti, poněvadž papež to nedovoluje; avšak nechať pan z Žerotína o záležitosti své promluví s kardinalem z Dietrichšteina.**)

Pochybujeme, že Dietrichštejn jevil nyní více povolnosti nežli dříve, ale Žerotín nedbaje zákazu hostil na hradě svém v Náměšti kazatele bratrského a poskytl také několika jiným kněžím útočiště na svých statech.***) Vláda prozatím trpěla tuto tvrdošijnost, ale když později strana císařská cítila se býti silnější, musel Žerotín povoliti a jelikož útěchy svých souvěrců nechtěl postrádati, vystěhoval se raději do Slezska.

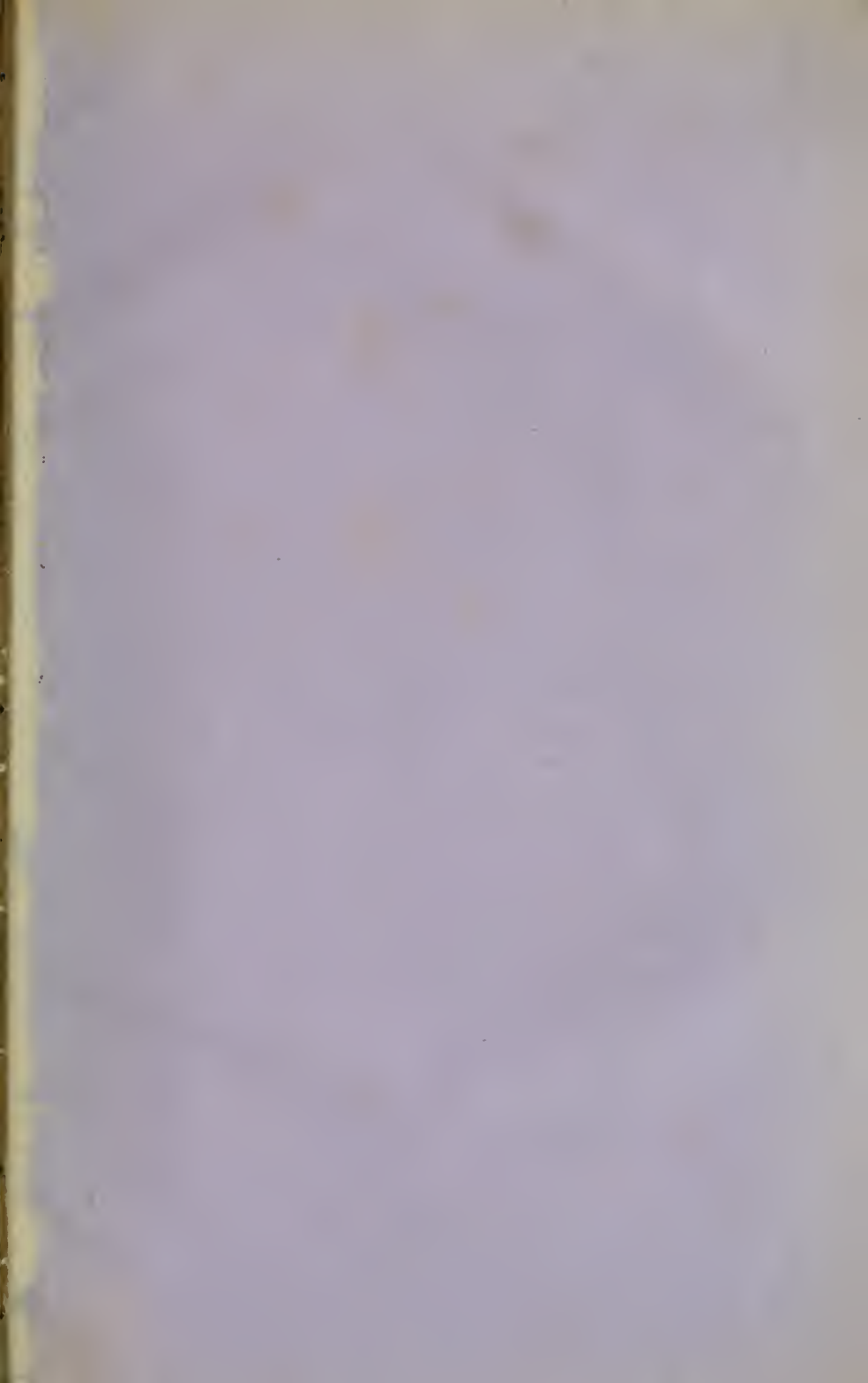
Vyhnáním duchovenstva protestantského — alespoň pokud se nařízení týkalo — dosaženo účelu vytknutého; aby však dílo reformační bylo dokonáno, nemohli býti ani mezi laiky trpěni odpůrci víry katolické. Kolem tohoto předmětu otáčely se snahy katolíků v příštích letech.

*) Koncem roku 1622 nebo počátkem 1623.

**), d'Elvert I. 158. Psaní z Vídně dd. 28. března 1623.

***), Comenius, Historie o těžkých protivěnstvích církve české.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DB
2156
G5
dil 2

Gindely, Anton
Dejiny ceskeho povstani
leta 1618

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 10 22 03 012 6